

ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΟΥ
ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

18B'.

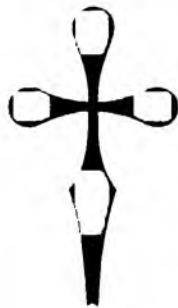
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ
ΒΙΒΛΙΟ Α' (Α' - ΝΖ')
ΒΙΒΛΙΟ Β' (Α' - ΝΕ')

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
18B'.

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ «1999»

ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΟΥ
ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Μενελάου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οίκίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὴν εἰσαγωγή τοῦ 1ου τόμου (Φιλοκαλία Νο 18) τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη ἔγινε ἤδη σύντομη ἀναφορὰ καὶ στὶς ἐπιστολές του καὶ σημειώθηκε ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο, ἀπὸ πολλές πλευρές, μέρος τοῦ πολυσχιδοῦς συγγραφικοῦ ἔργου του, διότι μᾶς μεταφέρει νοερά στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἐποχὴ ἐντόνων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ζυμώσεων καὶ ἀναταραχῶν, πού προκάλεσε ἡ κοσμικὴ ἐξουσία μὲ τὴν ἀνάμιξή της στὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, τὴ ζωὴ τῆς ὁποίας ἐταλάνισε ἐπὶ ἑκατὸ καὶ πλέον χρόνια.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστολῶν πού ἔγραψε συνολικᾶ ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἦταν πολὺ μεγάλος καὶ περιλαμβάνονταν σὲ πέντε βιβλία. Σήμερα ἀναφέρεται ὅτι σώζονται κάπου 550 ἐπιστολές, ἀπὸ τίς ὁποῖες σὲ δύο βιβλία περιλαμβάνονται διακόσιες ἑβδομήντα ὀκτώ. Πενήντα ἑπτὰ σὲ πρῶτο καὶ διακόσιες εἴκοσι μία σὲ δεύτερο¹.

Οἱ ἀποδέκτες τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Θεοδώρου ἀνῆκαν σὲ ὅλα τὰ στρώματα τῆς τότε βυζαντινῆς κοινωνίας, ἀπὸ τοὺς ἀνώτατους ἄρχοντες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους, μέχρι καὶ τοὺς ἀπλοῦς μοναχοὺς. Ἀνάλογα μὲ τὰ ἀναφυόμενα κάθε φορὰ προβλήματα καὶ τίς εὐκαιρίες, ἀλλὰ καὶ τίς δυνατότητες πού τοῦ παρείχαν οἱ περιστάσεις καὶ οἱ δυνατότητες ἐπικοινωνίας του, ὁ Θεόδωρος ἀπευθυνόταν στοὺς βασιλεῖς, στὸν πάπα τῆς Ρώμης, στοὺς πατριάρχες Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντινουπόλεως, σὲ ἐπισκόπους, σὲ διάφορους ἀξιωματοῦχους τοῦ κράτους (ὑπάτους, πρωτονοτάρους, μαγίστρους, πατρίκιους, πρωτοσπαθάρους, στρατηγούς, χαρτουλάρους, σακελλάριους κ.ἄ. Σὲ ἡγουμένους καὶ ἡγουμένισσες, σὲ μοναχοὺς καὶ μαθητές του, στὸν ἀδελφὸ τῆς μητέρας καὶ πνευματικὸ πατέρα του Πλάτωνα, στὸν ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης καὶ ἀδελφὸ του Ἰωσήφ, καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἄνδρες,

---

1. Migne, P. G. 99, 904-1684, καὶ Ἐκδόσεις Ὁρθοδόξου Κυψέλης, Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου, ἔργα, τόμ. 3ος, Θεσσαλονίκη 1987.

ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ἡγουμένισσες ἢ κοσμικές. Ἀρκετὲς ἐπίσης ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του, μὲ τὴ μορφή ἐγκυκλίου ἢ μικρῆς πραγματείας (κατηχήσεως), ἀπευθύνονταν ἀορίστως σὲ πνευματικούς πατέρες καὶ ἀδελφούς, ἢ ὁμολογητὲς πατέρες καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀποτελοῦσαν μὲ μορφή διδασκαλίας δι' ἀλληλογραφίας, ἀφοῦ οἱ δυσμενεῖς συγκυρίες τοὺς εἶχαν ἀναγκάσει νὰ ζοῦν μακριὰ του. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες τρεῖς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἢ μία ἀπευθύνεται γενικὰ «Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστόν», ἢ ἄλλη στὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο, καὶ ἢ τρίτη φέρει τὸν τίτλο «Λύσεις διαφόρων κεφαλαίων», καὶ ἀποτελεῖ ἀπάντηση σὲ διάφορες ἀπορίες πάνω σὲ θέματα κανονικῆς τάξεως καὶ λατρείας.

Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἀνάλογο πρὸς τοὺς ἀποδέκτες των. Εὐχαριστήριον σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν θυμοῦνταν στὶς δύσκολες στιγμὲς ποὺ περνοῦσε. Ἐπαινετὸ σὲ ὅσους ἔμεναν σταθεροὶ στὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ δὲν ἐπηρεάζονταν ἀπὸ τὶς διώξεις τῶν εἰκονομάχων. Ἐπιτιμητικὸ σὲ ὅσους λιποψύχησαν καὶ ἀσπάστηκαν τὴν αἵρεση τῶν εἰκονομάχων ἀπὸ φόβου. Συμβουλευτικὸ στοὺς νεώτερους κυρίως μοναχοὺς ποὺ ἔμειναν σταθεροὶ στὴν πίστη τους καὶ στὴν τήρηση τῶν κανόνων τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Διορθωτικὸ στοὺς παρεκτρεπόμενους. Παραμυθητικὸ στοὺς πενθοῦντες, ποὺ ἔχασαν προσφιλῆ τους πρόσωπα. Ἐνισχυτικὸ σὲ ἐκείνους ποὺ ὑφίσταντο δεινὰ βασανιστήρια ἕξαιτίας τῆς ἐμμονῆς τους στὴν ὀρθόδοξη πίστη. Διδακτικὸ στοὺς νεώτερους μοναχοὺς ποὺ ἕξαιτίας τῶν διωγμῶν βρισκόνταν διεσπαρμένοι μακριὰ του, ἀλλὰ καὶ σὲ κληρικούς ποὺ ζητοῦσαν τὴ γνώμη του σὲ θέματα κανονικῆς καὶ λειτουργικῆς τάξεως. Συμβουλευτικὸ στοὺς ἡγουμένους, γιὰ τὸ πῶς ἔπρεπε νὰ καθοδηγοῦν καὶ νὰ φέρονται στοὺς ὑποτακτικούς τους. Ὁδηγητικὸ γιὰ τὸ πῶς νὰ ντύνονται καὶ νὰ φέρονται ἔξω ἀπὸ τὰ μοναστήρια οἱ μοναχοί. Παρακλητικὸ σὲ ὅλους, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς πάπες τῆς Ρώμης, τοὺς πατριάρχες Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἐπέμβουν ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ὥστε νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ κανονικὴ τάξη καὶ νὰ ἡρεμήσει ὁ σάλος ποὺ ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἶωνα ταλάνιζε τὴν ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Καὶ ὁμολογιακὸ, ὅπου οἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαν νὰ ὁμολογήσουν τὴν πίστη τους.

Γενικὰ οἱ ἐπιστολές τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη, γραμμένες σὲ μὲ ζοφερὴ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη περίοδο, μᾶς μεταφέρουν ὀλοζώντανη τὴ δραματικότητα καὶ θλίψη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ τρόπο φυσικὸ, αὐθόρμητο καὶ πηγαῖο, χωρὶς τὶς ὠραιοποιήσεις ἢ ὑπερβολές, ποὺ συνήθως

χαρακτηρίζουν τήν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξιστόρηση παρόμοιων γεγονότων, κατὰ τρόπο ἀπλό, ὅπως ὁ ἴδιος τὰ ἔζησε. Καί ὡς ἐκ τούτου ἔχουν ὅλως ἰδιαίτερη ἀξία γιά τήν ἀκριβῆ γνῶση τους.

Στόν τόμο αὐτό ἐκδίδονται οἱ 57 ἐπιστολές τοῦ Πρώτου βιβλίου καί 55 πρῶτες τοῦ Δευτέρου βιβλίου. Οἱ ὑπόλοιπες 56-221 θά ἐκδοθοῦν στόν ἐπόμενο τόμο 18Γ. Ἔτσι ὀλοκληρώνεται τὸ ὄλον ἔργο καί τοῦ ἁγίου πατρὸς Θεοδώρου Στουδίτου, τῆς πράγματι σπουδαίας αὐτῆς πατερικῆς φυσιογνωμίας.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπό τήν Ἔκδοση Ὁρθοδόξου Κυψέλης, Ὁσίου Θεοδώρου Στουδίτου, ἔργα, τόμ. 3ος, Θεσσαλονίκη 1987, στό ὁποῖο ἔχουμε κάνει σημαντικές διορθώσεις κυρίως στή σίξη.

Παναγιώτης Παπαευαγγέλου

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογή
τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἔξορίας.

Α'(1) – Πλάτωνι, πνευματικῷ πατρί.

Τί σοι, ὦ πάτερ γλυκύτατε ἡμῶν, προσφεγξόμεθα οἱ ἀπορφανισθέντες διὰ Θεὸν ἀπὸ τῶν σῶν ἁγίων σπλάγχνων; Ποῖον δὲ προσηνὲς ἢ περιχαρὲς λέξομεν; οὐδὲ γὰρ ὀδυρτικᾶ καὶ θλιβερά, δυσχεραίνοντες τὴν δοκουμένην ἔξοριαν, ἣν ἡμεῖς οὐ γινώσκειν δεδιδάγμεθα ὑπὸ σοῦ, 5 κατὰ τὸ παροίκους ἡμᾶς εἶναι πάσης τῆς γῆς, ἢ μόνην τὴν ἀπὸ Θεοῦ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ὁποιασοῦν ἐντολῆς αὐτοῦ ἔκπτωσιν καὶ μακρὰν ἀπορριφήν. Διὸ χαίρομεν καὶ εὐφραινόμεθα, ὅτι κἂν ἀνάξιοί ἐσμεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πλὴν σὺν σοὶ τῷ ἁγίῳ ἡμῶν πατρὶ κατηξιώθημεν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ταῦτα παθεῖν καὶ στερηθῆναι 10 σου τῆς κατὰ σάρκα συναφείας. Ἐλλως γὰρ μεθ' ἡμῶν εἴ αἰεὶ πάτερ, ὁρώμενος καὶ συλλαλούμενος. Καὶ πῶς γὰρ ἑτέρως ζήσομεν, εἰ μὴ σοῦ τῆ τῶν ἁγίων εὐχῶν σκέπη περιφυλαχθείημεν ἀβλαβεῖς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, καταμόνας εἰς ἕκαστος ἡμῶν διορισθεῖς; Πλὴν διεφυλάχθημεν καὶ διασεσώσαμεθα καὶ ἠδράσαμεθα πάντες. Καὶ εἰ καὶ μικρόν τι ἔταλαι 15 πωρήσαμεν ἐν τῇ ὁδῷ, τινῶν καὶ ἀσθενησάντων, ὅμως ὁ εἰπὼν, «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ», καὶ ἀ-

1. Ὁ Πλάτων ἦτ' ἀν' ἀδελφὸς τῆς μητέρας του Θεοκτίστης.

2. Ματθ. 6, 26 καὶ 28.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ἐκλογή ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπιστολές του, ποὺ ἔστειλε
κατὰ τὴν πρώτη καὶ δεύτερη ἔξορία του.

1. Στὸν Πλάτωνα, τὸν πνευματικό του πατέρα.

Πῶς νὰ σὲ προσφωνήσουμε, γλυκύτατε πατέρα μας, ἐμεῖς ποὺ μείνα-
με ὄρφανοὶ γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἅγια ἀγάπη σου, καὶ τί τὸ εὐχά-
ριστο ἢ τὸ χαρούμενο νὰ σοῦ ποῦμε, διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὰ ἀξιοθρή-
νητα καὶ θλιβερά τῆς φαινομενικῆς ἔξορίας μας, τὴν ὁποία ἀπὸ σένα
διδασχθήκαμε νὰ μὴ τὴν ὑπολογίζουμε, ἀφοῦ κατοικοῦμε προσωρινὰ σ'
ὅλη τὴ γῆ, παρὰ μόνο τὴν ἔκπτωση καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεὸ μέ
τὴν παράβαση ὁποιασδήποτε ἐντολῆς του; Γι' αὐτὸ χαιρόμαστε καὶ δο-
κιμάζουμε εὐφροσύνη, διατί, ἂν καὶ εἴμαστε ἀνάξιοι τοῦ οὐρανοῦ καὶ
τῆς γῆς, ὥστόσο, μαζὶ μὲ σένα τὸν ἅγιο πατέρα μας, ἀξιωθήκαμε γιὰ χά-
ρη τῆς ἐντολῆς του νὰ πάθουμε αὐτὰ καὶ νὰ στερηθοῦμε τὴ σωματικὴ
ἐπαφὴ μαζὶ σου. Ἐξάλλου εἶσαι πάντοτε μαζὶ μας, πατέρα, ἐμφανιζόμε-
νος καὶ συζητώντας μαζὶ μας. Καὶ πῶς ἄλλιῶς θὰ μπορέσουμε νὰ ζήσου-
με, ἂν δὲν μείνουμε ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὸν πονηρό, προφυλαγμένοι κάτω ἀπὸ
τὴ σκέπη τῶν ἁγίων εὐχῶν σου, μένοντας ὁ καθένας μας χωριστά; Ἄλλ'
ὅμως διαφυλαχθήκαμε καὶ διασωθήκαμε καὶ μείναμε ἀσάλευτοι ὅλοι.
Καὶ μολονότι ταλαιπωρηθήκαμε λίγο στὸ δρόμο, καὶ μερικοὶ ἀρρώστη-
σαν, ὅμως ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «κοιτάξετε τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ
κρίνα τοῦ χωραφιοῦ»² καὶ ποὺ εἶναι ἀληθῆς στίς ὑποσχέσεις του, μᾶς

ψευδῆς ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ, ἀπεσώσατο ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἠλπίζο-
 μεν, παραθέμενος ἡμᾶς ἐνταῦθα κλίνας τε εἰς συμπάθειαν τὰς καρ-
 δίας τῶν ὄντων ἀνδρῶν τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν, καὶ μάλιστα γε τοῦ
 ἀρχιεπισκόπου. Μία δὲ λοιπὸν μέριμνά ἐστὶν ἡμῖν καὶ ἀδιάσπαστος
 5 ἀδολεσχία, μετὰ δεήσεως ἐκτενοῦς καὶ ἀναξίας, τὸ σὲ κραταιοῦσθαι,
 πάτερ ἡμῶν πολυπόθητε, καὶ μένειν ἐν τοῖς δεδογμένοις τῆς ὑπὲρ ἀλη-
 θείας Θεοῦ ὁμολογίας ἀκλινῆ καὶ ἀκίνητον, ἐν μηδενὶ πτυρόμενον ἢ
 διψυχοῦνται ταῖς τῶν προβαλλόντων κατ' ἐκτροφὴν τῶν οἰκοδομη-
 θέντων σοι χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισμάτων ἐγχειρήσειν.
 10 Ἐξήχηται γὰρ ὁ λόγος πανταχοῦ καὶ δεδυσώπηκε σχεδὸν πᾶσαν ψυ-
 χὴν καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἐν τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἀφείλεν ὄνει-
 δος ἐκ τῶν μοναστῶν. Καὶ οἶδ' ὅτι φήσειεν ἕκαστος εὖ φρονῶν ὅτι ζῆ
 Χριστὸς ἐν ἡμῖν καὶ βασιλεύει καὶ πειθαρχεῖται μᾶλλον ὑπὲρ ἀνθρώ-
 πους, οὓς ἔπλασεν οὐχ ἵνα ἀπειθῆται, δοξάζεται δὲ ὑπ' αὐτῶν.
 15 Πάντα οὖν γινώσκεις, οἶδας τὰ δέοντα, οὐ τῆς ἡμετέρας ὑπομνή-
 σεως δέη· πλὴν προεκέλευσας οὕτως ἡμᾶς γράφειν. Διὸ δεῖ μὴ φο-
 βηθῆς, πάτερ, ἄνθρωπον ἢ ἀνθρώπων ἐκθλίψεις. Γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγι-
 οὶ ὄναρ καὶ σκιὰν ταῦτα λογισάμενοι ἐθαυμαστώθησαν ἐν οὐρανῷ καὶ
 ἐπὶ γῆς. Μικρὸν, δέομαι, πονήσωμεν, ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν καὶ ἦνυ-
 20 σται ἡμῖν ὁ δρόμος ὁ καλός. Καὶ ὁ στέφανος πέπλεκται καὶ ὁ μισθὸς
 ἐτομιάζεται αἰώνιος, καὶ φίλος κληθήσῃ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως καὶ
 τῶν ἁγίων κοινωνὸς καὶ ὁμολογητῆς παρὰ ἀνθρώποις. Ναί, ναί, δέο-
 μαι καὶ ἀντιβολῶ τὰ πατρικά μου σπλάγχνα, γενοῦ ἡμῖν ὀχύρωμα,
 ὑπομονή, καρτερία. Ἐὰν γὰρ σύ, πάτερ, στήκης, ἡμεῖς τὰ ἀχρεϊά σου
 25 τέκνα εὐτονούμεθα, πάντα οἶσομεν γενναίως τὰ συμβαίνοντα, δυνάμει
 Θεοῦ καὶ εὐχαῖς σου. Ἐκ γὰρ Θεοῦ ἢ παραχώρησις, οὕτως εὐδοκοῦν-
 τος πάντως τὰ ἡμέτερα καὶ αὐτοῦ διδόντος δύναμιν. Τὰς τεχνολογίας
 τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μὴ δὴ πτωῶ, ὦ πάτερ.
 Ἀπλοῦς ὁ λόγος. Φησὶ γὰρ πού ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ
 30 Πάσχα αὐτοῦ λόγῳ· «Οἷος ἂν ἦ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ
 κείμενα συμβουλευῶν, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων
 διηγεῖται»· καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρω τὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγει ὅτι,

διαφύλαξε, περισσότερο ἀπὸ ὅσα ἐλπίζαμε, παραδίνοντάς μας ἐδῶ, καὶ μαλακώνοντας τὶς καρδιᾶς τῶν ἀνθρώπων τῆς ταλαιπωρίας μας καὶ προπαντὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Μία λοιπὸν εἶναι ἡ φροντίδα μας καὶ ἡ διαρκῆς σκέψη μας, μαζί μὲ τὴ μακρὰ καὶ ἀνάξια παράκλησή μας, τὸ νὰ εἶσαι δυνατός, πολυπόθητε πατέρα μας, καὶ νὰ μένεις σταθερὸς καὶ ἀμετακίνητος στὶς ἀποφάσεις γιὰ τὴν ὁμολογία τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τίποτε νὰ μὴ πτοεῖσαι ἢ νὰ λιποψυχεῖς μὲ τὶς ἀπόπειρες ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ μεταστρέψουν τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔκανες μὲ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν πίστη. Γιατὶ ἀντήχησε παντοῦ ὁ λόγος καὶ παρηγόρησε σχεδὸν κάθε ψυχὴ καὶ ὑψωσε τὸ λάβαρο τῆς σωτηρίας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐξάλειψε τὴ ντροπὴ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς. Καὶ γνωρίζω, ὅτι κάθε λογικὸς θὰ ἔλεγε, ὅτι ὁ Χριστὸς ζεῖ καὶ βασιλεύει καὶ δέχεται πολὺ περισσότερο πειθαρχία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ὁποῖον ἐπλασε ὄχι γιὰ νὰ μὴ δείχνουν πειθαρχία σ' αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ δοξάζεται ἀπὸ αὐτοὺς.

Τὰ γνωρίζεις λοιπὸν ὅλα, ξέρεις αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ δὲν ἔχεις ἀνάγκη τῆς δικῆς μου ὑπενθύμισης. Ὡστόσο μᾶς παράγγειλες νὰ σοῦ γράψουμε. Γι' αὐτὸ μὴ φοβηθεῖς, πατέρα, κανένα ἄνθρωπο, οὔτε τὶς θλίψεις ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι, θεωρώντας τα αὐτὰ ὡς ὄνειρο καὶ σκιά, θαυμάστηκαν στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὴ γῆ. Παρακαλῶ ἄς δεχθοῦμε νὰ ταλαιπωρηθοῦμε λίγο, ἄς ὑπομείνουμε ἀκόμα λίγο, καὶ θὰ ἔχει διανυθεῖ γιὰ μᾶς ὁ καλὸς δρόμος, ἀφοῦ πλέκεται τὸ στεφάνι καὶ ἐτοιμάζεται ὁ αἰώνιος μισθός, καὶ θὰ ὀνομαστῆ φίλος τοῦ ἐπουράνιου βασιλιᾶ καὶ κοινωνὸς τῶν ἀγίων καὶ ὁμολογητῆς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ναί, ναί, ἱκετεύω καὶ παρακαλῶ τὴν πατρικὴ μου ἀγάπη, γίνε γιὰ μᾶς ὀχυρό, ὑπομονὴ καὶ καρτερία. Γιατί, ἐὰν ἐσύ, πάτερ, μένεις ὄρθιος, ἐμεῖς τὰ ἄχρηστα παιδιὰ σου ἐνισχυόμαστε, καὶ ἔτσι θὰ ὑπομείνουμε μὲ γενναιότητα ὅλα αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς προσευχάς σου. Γιατὶ ἡ παραχώρηση αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἔτσι κάνει ὅπωςδήποτε ἀποδεκτὸς τὶς πράξεις μας, καὶ αὐτὸς μᾶς δίνει δύναμη. Μὴ φοβᾶσαι λοιπὸν, πάτερ, τὶς μεθοδεύσεις αὐτῶν ποὺ προσπαθοῦν νὰ σὲ κάνουν νὰ παρεκκλίνεις ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλός. Γιατὶ λέγει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος σὲ κάποιο σημεῖο τοῦ λόγου του γιὰ τὸ Πάσχα: «Τὶ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συμβουλεύει διαφορετικὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνονται στὴν ἁγία Γραφή, ἀφοῦ ὁμιλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ διδάσκει ἐντολὰς τῶν ἀνθρώπων!». Γι' αὐτοὺς λοιπὸν ἀναφέροντας τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου λέγει: «Ἀκόμα

«ἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἔστιν, ἀνάθεμα αὐτῶ». Ποῦ δὲ φήσομεν τό, «Οἱ ἱερεῖς μου ἠθέτουσαν νόμον μου καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγια μου»; ὁ, προφητικὸν ὄν, προσλαβὼν ὁ Θεολόγος ἐν τῷ μεγάλῳ Ἀποστολικῷ προστίθῃσιν, οὕτω λέγων «Βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐ-
5 τοῖς ἅπαντα κοινά». Πόσα δὲ ἄλλα, εἰάν τις θέλῃ ἀκούειν; Πανέσθωσαν λοιπὸν οἱ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ψευδέσι λόγοις καὶ ἑαυτοῖς προσεχέτωσαν Ἡμεῖς γάρ, τῆς ἐντολῆς τηλαυγοῦς οὔσης καὶ τῇ παραβάσει τὸ αἰώνιον πῦρ ἀπειλούσης οὐχ ὑποκύνσομεν τοῖς ἀνθρωπίνοις φόβοις ἢ πόνοις οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας ἀλλ',
10 εἰ καὶ τὸ αἷμα χεῦσαι δεῖ, μετὰ χαρᾶς ποιησόμεθα, Θεοῦ ἐνισχύοντος διὰ τῶν σῶν ἁγίων προσευχῶν.

Ἄνδρίζου οὖν καὶ αὐτός, ἀδελφὲ κῦρι Εὐθύμιε· καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσω μὴ ἀπολειφθῶμεν ἀλλήλων, φῶς ἐμὸν καὶ σπλάγ: ὄν μὴ, δι' ὀλίγην καὶ πρόσκαιρον εὐζωΐαν, ἀπολέσωμεν τὴν μακαρίαν ζωὴν.
15 Μὴ τερφθῆς τοῖς παροῦσιν ἡδέσι καὶ ὀκλάσης πρὸς τὰ θλιβερά, ὧ ἀδελφέ. Μὴ δώσης νῶτα. Ἐτέρφθη οὖν Χριστὸς ἰδδῶάν σε τυπτόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ· μὴ λυπήσης αὐτόν, ἀγαπητέ μου, μηδὲ τοὺς περιχαρέντας ἀγγέλους, μηδὲ τὸν κύριον τὸν πατέρα, μηδὲ τὴν καὶ Πνεύματι ἁγίῳ ὠδίνουσαν ἡμᾶς σεβασμίαν μητέρα, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς
20 σου πάντας ἐξαιρέτως ἐμέ, ὃν λέγεις δῶρον φιλεῖν. Τρεῖς ἐσμεν ἀδελφοὶ τὸ κατὰ σάρκα, ἔστω καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα. Μὴ ἀτιμάσωμεν τὸν τίμιον καὶ θεαρχικὸν ἀριθμὸν· δῶμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ πάσχειν, ἵνα ζήσωμεν εἰς τὸν αἰῶνα. Λύπη δ' οὖν ἡμῖν ἐστι, πάτερ, μεγάλη καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς γλυκίους ἀδελφούς ἡμῶν, πῶς ὁ Κύριος
25 διευθέτησεν αὐτούς. Τοῦτο γὰρ ὡς ἁμαρτωλοὶ εὐχόμεθα, ἵνα αὐτὸς μερμνητῆς αὐτῶν γένηται, διοικητῆς, ὁδηγός, ὡς οἶδε καὶ κελεύει καὶ θέλει τὰ κατ' αὐτοὺς πρυτανεύων. Τῷ ὄντι γὰρ πικρὰ δάκρυα ἀποστάζομεν δι' αὐτούς καὶ ἐπ' ὀφθαλμούς ἡμῶν αἰεὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν κεῖνται, τὴν εὐχὴν αὐτῶν δεομένων εἰς βοήθειαν τῆς ραθυμίας ἡμῶν.
30 Ὅμως εὐχου, ὧ πάτερ, ὑπὲρ πάντων ὑπομονὴν κτήσασθαι ἡμᾶς, εὐτυχίαν, σκέπην ἐκ Θεοῦ καὶ βοήθειαν ἐκ τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου, καὶ ὁ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, περὶ τοῦ ἐν σαρκὶ ἰδεῖν σε ἢ τοὺς ἀδελ-

3. Γαλ. 1, 2.   4. Ἰεζ. 22, 26.

5. Δηλαδή τὴν ἁγία Τριάδα, ἐπειδὴ εἶναι καὶ αὐτοὶ τρεῖς· δηλαδή ὁ Θεόδωρος, ὁ Εὐθύμιος στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται ἐδῶ, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.

καὶ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἂν εἶναι, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»³. Καὶ ποῦ νὰ ἀναφέρουμε τὸ, «Οἱ ἱερεῖς μου παρὰβαιναν τὸν νόμο μου καὶ βεβήλωναν τοὺς ἱεροὺς τόπους μου»⁴, τὸ ὅποιο, ἐπειδὴ εἶναι προφητικό, τὸ συμπεριέλαβε ὁ Θεολόγος στὸ μεγάλο ἀποστολικό του καὶ τὸ συμπληρώνει λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Δὲν ἔκαναν διάκριση ἀνάμεσα στὰ βέβηλα καὶ στὰ ἅγια, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ὅλα ἦταν κοινὰ». Καὶ πόσα ἄλλα, ἂν κάποιος θελήσει νὰ τὰ ἀκούσει; Ἄς πάψουν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ διαστρεβλώνουν τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ μὲ λόγους ψεύτικους καὶ ἄς προσέξουν τὸν ἑαυτὸ τους. Γιατὶ ἐμεῖς, ἐπειδὴ ἡ ἐντολὴ εἶναι ὀλοφάνερη καὶ ἀπειλεῖ γιὰ τὴν παράβασή της μὲ τὴν αἰώνια φωτιά, δὲν θὰ ὑποκύνουμε στοὺς ἀνθρώπινους ἐκφοβισμοὺς ἢ κόπους. Ὁχι, μὰ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ ἐὰν χρειαστεῖ καὶ τὸ αἷμα μας νὰ χύσουμε, θὰ τὸ κάνουμε μὲ χαρὰ, ἀφοῦ μᾶς ἐνισχύει ὁ Θεὸς μὲ τὶς ἅγιες προσευχὲς σου.

Δεῖξε λοιπὸν ἀνδρεία καὶ σύ, ἀδελφέ μου, κύριε Εὐθύμει· ἀγωνίστηκες τὸν καλὸ ἀγῶνα. Ἄς μὴ ἐγκαταλείψουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, φῶς μου καὶ σπλάγχνα μου. Ἄς μὴ χάσουμε τὴ μακάρια ζωὴ ἕξαιτίας λίγης καὶ πρόσκαιρης καλοπέραςης. Μὴ περιορίσεις τὴν εὐχαρίστησή σου στὶς τωρινὲς χαρὲς καὶ γονατίσεις, ἀδελφέ μου, μπροστὰ στὶς θλίψεις. Νὰ μὴ στρέψεις τὰ νῶτα σου. Εὐχαριστήθηκε πραγματικά ὁ Χριστὸς ὅταν σὲ εἶδε νὰ χτυπιέσαι γι' αὐτόν. Μὴ λυπήσεις, ἀγαπητέ μου, αὐτόν, οὔτε τοὺς ἀγγέλους ποὺ χάρηκαν πολὺ, οὔτε τὸν κύριο καὶ πατέρα, οὔτε τὴ σεβαστὴ μητέρα ἢ ὅποια μᾶς κυοφόρησε καὶ μὲ ἅγιο Πνεῦμα, οὔτε ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου, καὶ ἰδιαίτερα ἐμένα, γιὰ τὸν ὅποιο λὲς ὅτι ἀγαπᾷ τὸ δῶρο. Εἴμαστε τρεῖς ἀδελφοὶ κατὰ σάρκα, ἄς γίνουμε καὶ κατὰ πνεῦμα. Ἄς μὴ ἀτιμάσουμε τὸν τίμο καὶ θεϊκὸ ἀριθμό⁵. Ἄς προσφέρουμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ πάθει γιὰ χάρη τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ζήσουμε στοὺς αἰῶνες. Ἐχουμε ὅμως, πάτερ, μεγάλη λύπη καὶ γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους γλυκοὺς ἀδελφούς μας, πῶς τοὺς τακτοποίησε ὁ Κύριος. Γιατὶ αὐτὸ εὐχόμεσθε ὡς ἁμαρτωλοί, νὰ γίνει αὐτὸς φροντιστὴς, διοικητὴς καὶ ὁδηγὸς τους, ρυθμίζοντας ἐκεῖνος ὅπως γνωρίζει καὶ θέλει αὐτὰ ποὺ τοὺς συμβαίνουν. Γιατὶ πραγματικά χύνουμε πικρὰ δάκρυα γι' αὐτοὺς καὶ τὰ πρόσωπά τους βρίσκονται πάντοτε στὰ μάτια μας, παρακαλώντας τους μὲ τὴν προσευχή τους νὰ βοηθήσουν τὴν ὀκνηρία μας. Ὅμως νὰ προσεύχεσαι, πάτερ, γιὰ ὅλους ἐμᾶς νὰ ἀποκτήσουμε ὑπομονή, εὐτυχία, προστασία τοῦ Θεοῦ καὶ βοήθεια ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ διαβόλου, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, εἶθε νὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε ζωντανὸ

φους ἡμῶν, γένοιτο, γένοιτο. Δεόμεθα καὶ τολμῶμεν ἐξ ἡμῶν προσ-
 αγορεῦσαι τὸν γλυκὴν ἡμῶν ἀδελφόν, εἴτερ ἐστὶ μετὰ σοῦ, ἢ καὶ ἄλ-
 λος ἀδελφὸς ἡμῶν οἷον ἂν ἦ, καὶ φθάσης μηνύσαι. Ἀσπάζεται δὲ σὺν
 ἐμοὶ τὴν ἁγίαν σου ψυχὴν ὁ κύριος διάκονος καὶ πατὴρ ἡμῶν, ὁ καλὸς
 5 μου ἀδελφὸς καὶ τέκνον σου, ὁ οἰκονόμος οἱ λοιποὶ τίμιοι ἀδελφοὶ καὶ
 πολυπόθητοι. Εὐχου ἡμῖν, πάτερ, θερμῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ὡς κελεύ-
 εις. Τί γὰρ ἄλλο λέγειν οὐκ ἔχομεν.

B'(2) – Τῷ αὐτῷ.

Δευτερεύω ἄρτι γράφων (ἀντιγράφων) πρὸς τὸν κύριον καὶ πατέ-
 10 ρα μου. Οὐκ οἶδα εἰ ἐδέξω τὰ γράμματα. Καὶ ἐν ἐκείνοις οὖν, εἴ τι ὁ
 καιρὸς ἀπῆται καὶ ἦν ἡμῖν εἰς δῖναμιν, ἀναξίως δ' οὖν, ὅμως ἐφθεγξά-
 μεθα. Καὶ ἄρτι δὲ ὅσα ἐπιβάλλει καὶ διδοῖ Θεὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς τα-
 πεινῆς μου ψυχῆς, ἢ καὶ πρὸς παρηγορίαν, τολμῶν λέγω, τῆς σῆς με-
 γαλοψυχίας, ὦ πάτερ, προσεηήσομεν. Τοῦτο δέ, ὡς πολλάκις, καὶ νῦν
 15 λέγω καὶ ἀπολογουῦμαι· ὅτι, εἴ τις λόγος ἐν ἐμοὶ καὶ ἐπιτηδειότης πῶς
 ποτε μικρὰ περὶ τοῦ γράφειν, οὐ δι' ἐμὲ τὸν ἄθλιον δοῦλόν σου δεδώ-
 ρηται, ἀλλ' ἐνεκα σοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἀφθονον χάριν ἐν καρδίᾳ πηγά-
 ζουσαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἠδομένως καὶ χαιρόντως ἔργον ἔχεις παιδεύειν
 καὶ σοφίζειν, οὐ μόνον ἡμᾶς, οὐς ὡς ἀδελφιδοὺς οἰηθέντες τινὲς ἀπε-
 20 σφάλησαν, ἀλλὰ καὶ πάντας ὅσους ἐκ πνεύματος ἠνεγκας υἱοὺς τε καὶ
 παῖδάς σου· καὶ ὅτι ἀληθεύω ἔδειξε τὰ πράγματα ὑπὲρ σοῦ ἀληθινοῦ
 ποιμένος, τοῦ τὴν ψυχὴν τεθεικότος ὑπὲρ ἰδίων προβάτων· ὡς ἂν μὴ
 παρατραποῖμεν ἔξω πον τῆς ἀληθείας, αἰρετισάμενοι (αἰρησάμενοι)
 τάχα προθύμως καὶ τὸ οἰκεῖον αἷμα κενῶσαι.

25 Αὕτη οὖν ποιμένος ἀληθινοῦ ἐπιστασία, διελέγχουσα τοὺς ψευ-
 δωνύμους, καὶ ὄντως δεικνυμένη τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἀρχιποιέμενι
 ἐπάξιος. Τὰ διὰ σὲ τοιγαροῦν κεχαρισμένα μοι ὀλιγοστῶς πῶς σοι
 προσάγω· καὶ εἰ δρεπόμενος τοὺς τῶν καταβληθέντων σοι πολυφρον-
 τίστως καὶ ἀφθόνως σπερμάτων ὡς ἀγαθὸς γεωργός, τοὺς, οὐκ οἶδ'
 30 ὅπως εἶπομι, ἰσχυροφόρους καρπούς. Τί οὖν λοιπὸν εἶπω πρόσφορον
 καὶ εὐαπόδεκτον τῇ σῇ ἁγία ψυχῇ, πάτερ μου γλυκύτατε; τίς με διέ-
 στησεν ἀπὸ τοῦ σοῦ ἀειπαθοῦς προσώπου; τῆς ἠδυλαλοῦς συντυ-
 χίας, τῆς σωτηριοποιοῦ ὁδηγίας; Σύ μου τὸ φῶς, ὁ ἀειφανὴς λύχνος

ἔσένα καὶ τοὺς ἀδελφούς μας. Παρακαλοῦμε καὶ παίρνοντας τὸ θάρρος νὰ χαιρετίσεις ἐκ μέρους μας τὸν γλυκὸ ἀδελφὸ μας, ἐὰν φυσικὰ εἶναι μαζί σου, ἢ καὶ ὅποιον ἄλλον ἀδελφὸ μας ὑπάρχει ἐκεῖ, ἐὰν βέβαια προφθάσεις νὰ τοὺς μεταφέρεις τοὺς χαιρετισμούς μας. Μαζὶ μὲ μένα ἀσπάζεται τὴν ἅγια ψυχὴ σου ὁ κύριος διάκονος καὶ πατέρας μας, ὁ καλὸς μου ἀδελφὸς καὶ τέκνο σου, ὁ οἰκονόμος, καὶ οἱ ἄλλοι τίμοι καὶ πολυπόθητοι ἀδελφοί. Νὰ προσεύχεσαι γιὰ μᾶς, πάτερ, θερμὰ καὶ ἀσταμάτητα, ὅπως ἐσὺ νομίζεις, γιὰτὶ δὲν ξέρουμε τί ἄλλο νὰ ποῦμε.

2η. Στὸν ἴδιο.

Τώρα γράφω γιὰ δευτέρη φορὰ στὸν κύριο καὶ πατέρα μου. Δὲν γνωρίζω ἂν ἔλαβες τὰ γράμματά μου. Καὶ σ' ἐκεῖνα λοιπὸν, ὅσα ἀπαιτοῦσε ἡ περίστασις καὶ μπορούσαμε, ἀνάξια βέβαια, ὅμως τὰ εἴπαμε. Καὶ τώρα πάλι θὰ πῶ ὅσα ἐπιβάλλει καὶ μοῦ ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ταπεινῆς ψυχῆς σου, ἢ καὶ γιὰ παρηγοριά, τολμῶ νὰ πῶ, πάτερ, τῆς μεγαλοψυχίας σου. Καὶ ὅπως ἔκανα πολλές φορές, αὐτὸ καὶ τώρα λέγω καὶ ἀπολογοῦμαι· ὅτι δηλαδή, ἐὰν μοῦ δόθηκε ὡς δῶρο κάποιος λόγος καὶ κάποια μικρὴ ἐπιδεξιότητα στὸ νὰ γράφω, δὲν μοῦ δόθηκε γιὰ μένα τὸν ἄθλιο δοῦλο σου, ἀλλὰ ἕξαιτίας σου, ὁ ὁποῖος ἔχεις ἀφθονητὴ χάρη πὺ πηγάζει μέσα στὴν καρδιά σου. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ εὐχαρίστησι καὶ χαρὰ ἔχεις ὡς ἔργο σου τὸ νὰ ἐκπαιδεύεις καὶ νὰ σοφίζεις, ὄχι μόνον ἐμᾶς, τοὺς ὁποίους μερικοὶ μᾶς νομίζουν ἀνεψιούς καὶ παραπλανήθηκαν, ἀλλὰ καὶ ὅλους ὅσους πνευματικούς υἱούς καὶ παιδιὰ σου ἀπέκτησες. Καὶ ὅτι λέγω τὴν ἀλήθεια, τὸ ἔδειξαν τὰ γεγονότα ὑπὲρ σοῦ τοῦ πραγματικοῦ ποιμένα, ὁ ὁποῖος θυσίασες τὴν ψυχὴ σου γιὰ τὰ πρόβατά σου, ἄφοῦ, γιὰ νὰ μὴ παρεκκλίνουμε κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, προτίμησες ἀμέσως καὶ μὲ προθυμία νὰ χύσεις καὶ τὸ αἷμα σου.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένα, ἡ ὁποία ἐλέγχει τοὺς ψεύτικους, καὶ ἀποδεικνύεται πραγματικὰ ἀντάξια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ ἀρχιποίμενα. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λίγα πὺ μοῦ χαρίστηκαν ἕξαιτίας σου τὰ προσφέρω σὲ σένα, καὶ ἀπολαμβάνεις τοὺς, δὲν ξέρω πῶς νὰ τοὺς ὀνομάσω, φτωχοὺς καρποὺς τῶν σπόρων πὺ σὺ ἔσπειρες μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἀφθονία σὰν καλὸς γεωργός. Τί χρήσιμο λοιπὸν καὶ εὐπρόσδεκτο νὰ πῶ στὴν ἅγια ψυχὴ σου, γλυκύτατε πατέρα μου; Ποιὸς μὲ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ πάντοτε ποθητὸ πρόσωπό σου, ἀπὸ τὴ γλυκόλαλη συνομιλία μαζί σου, ἀπὸ τὴ σωτήρια καθοδήγησή σου; Σὺ

τῶν ἐν ψυχῇ σκοτεινῶν λογισμῶν· ῥάβδος ὑποστηρίζουσά μου τὸ
 ἄστονον τῆς καρδίας, ἀθυμίας μεταβολή, προθυμίας ἀλοιφή, εὐαγγέ-
 λιον, χαρά, ἐορτή, εὐδοξία. Ἐνευ σου καὶ ὁ ἥλιός μοι κατηφής. Ἐγὼ
 τὸν ἀέρα βλέπειν οὐκ ἤθελον ἢ τὸν σὸν προσβλέπειν χαρακτηῖρα.
 5 Οὐδέν μοι ἦν ἡδὺ τῶν ἐπὶ γῆς, μὴ παρουσίας τῆς σῆς συνουσίας. Τί
 γὰρ πατὴρ ἀληθινοῦ ποθεινότερον, καὶ τοῦτο ἐπὶ Θεοῦ λαμβανόμε-
 νον; Οἶδε τοῦτο παῖς φιλοπάτωρ καὶ ὄντως γνήσιος. Τί πολλῶν ρη-
 μάτων χρεία; Ἐξεῖπω ὅπερ ἐπάνθανον. Ὅτι μοι πολλάκις καὶ μὴ
 ὠρμημένου ἔρχεσθαι ἐν τῷ ἀγίῳ κελλίῳ σου, ἀνεπαισθήτως πως, ὡς
 10 τινος ἔλκοντος, ἐπήγειν κατὰ πρόσωπόν σου, ὡς πολλάκις ἐρωτῶντος
 «Τί ἤκεις;» ἀπορεῖν με ἀποκρίνεσθαι, οὕτω τῆς σωτηρίας μου ἐν σοὶ
 ἀποκρεμαμένης. Καὶ τίς πρὸς τὸ φῶς οὐκ ἐπιτρέχει; Ἀλλ' εὐχαριστῶ
 τῷ Θεῷ, δι' οὗ σου ἐξεσπάσθην ὑπὸ χειρῶν τῶν πατησάντων τὸν νό-
 μον αὐτοῦ καὶ ἠργμένων ἐξ ὁμοίων. Μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη Κύριος ὁ
 15 Θεός μου τὴν ἁμαρτίαν· ἔλθοι δὲ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ τολμημάτος, κα-
 κεῖνοι περὶ τοῦδε ἀνεύθινοι εὐρεθῶσιν. Ἐνέκλεισάν σε, ὡς ἐμάθο-
 μεν, ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ σε οἰκήτορα ἀνέδειξαν.
 Ἐφρούρησαν, οὐκ ἤσθοντο δέ· θησαυρὸν γὰρ ὁμολογίας Θεοῦ· κακ
 τούτου γνοῖεν δ' ἄν, εἴπερ βλέψοιεν, ὅτι σὲ τίμιον ἐν ἀνθρώποις
 20 ἐγνώρισαν, καὶ κόσμῳ σωτήριον καὶ πολλοῖς φιλοθέατον. Ἐδέξω
 τὰς ἀτιμίας καὶ ὑβρεῖς μετὰ Χριστοῦ, ἐδιώχθης ὡς μακάριος, ἐσκόρ-
 πισάν σου τὰ πρόβατα, ὅτι σὲ τὸν ποιμένα ὡς Χριστὸν ἐπάταξαν. Εἶ
 καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ φωνή· «Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ
 ὑμᾶς διώξουσι», καὶ τᾶλλα, ὅσα τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ φέρει τὴν
 25 ταυτοπάθειαν· «Εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν αὐτῷ», ὡς φησιν ὁ μέγας
 Παῦλος, «ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν».

Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα. Ἐμοὶ δὲ τῷ ἀσώτῳ καὶ ἀναξίῳ, διὰ τῶν σῶν
 ἀγίων εὐχῶν, πάτερ δίκαιε, ἐχαρίσατο ὁ ἐλεήμων Κύριος παράκλησιν
 καὶ τὸ ἐν πνεύματι συνεῖναί σοι· εἰμὶ γὰρ ἀεὶ ὡς ὄρων σε καὶ ὁμιλῶν
 30 σοι, καὶ ὡς κομιζόμενος τὴν εὐχὴν καὶ ὡς σκεπόμενος καὶ ὡς διδούς

6. Ἰω. 15, 20.

7. Ρωμ. 8, 17.

εἶσαι τὸ φῶς μου, τὸ λυχνάρι πὸν φωτίζει πάντοτε τοὺς σκοτεινοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς μου, τὸ ραβδί πὸν στηρίζει τὴν ἀτονία τῆς καρδιᾶς μου, ἡ μεταβολὴ τῆς λιποψυχίας μου, ἡ ἀλοιφή τῆς προθυμίας μου, εὐαγγέλιο, χαρὰ, ἐορτὴ, ὀρθὴ κρίση. Χωρὶς ἐσένα καὶ ὁ ἥλιος εἶναι γιὰ μένα σκυθρωπός. Ἐγὼ δὲν θὰ ἤθελα νὰ βλέπω τὸν ἄερα, ἀλλὰ νὰ κυττάζω τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου σου. Τίποτε δὲν μοῦ ἦταν εὐχάριστο ἀπὸ αὐτὰ πὸν ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ χωρὶς τὴ δικὴ σου συντροφιά. Γιατὶ τί εἶναι πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ πατέρα, καὶ μάλιστα λαμβανόμενο σὲ σχέση μὲ τὸν Θεό; Αὐτὸ τὸ γνωρίζει τὸ παιδί πὸν ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του καὶ εἶναι πραγματικὰ γνήσιο. Καὶ ποιά ἡ ἀνάγκη γιὰ πολλὰ λόγια; Θὰ ἐξομολογηθῶ αὐτὸ πὸν πάθαινα. "Ὅτι δηλαδὴ πολλές φορὲς καὶ χωρὶς νὰ ἀναγκάζομαι νὰ ἔρθω στὸ ἅγιο κελλί σου, ἐντελῶς ἀνεπαίσθητα, σὰν κάποιος νὰ μὲ τραβοῦσε, ἐρχόμενον μπροστὰ σου, ὥστε πολλές φορὲς, ὅταν μὲ ἐρωτοῦσες, «Γιατί ἦρθες;», νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἀπαντήσω, ἐπειδὴ ἡ σωτηρία μου ἦταν κρεμασμένη σὲ σένα. Καὶ ποιὸς δὲν προστρέχει στὸ φῶς; "Ὅμως εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ πὸν μὲ τὴ βοήθειά σου ἀποσπᾶστηκα ἀπὸ τὰ χέρια αὐτῶν πὸν πάτησαν τὸν νόμιον του καὶ ἐξουσιάζονται ἀπὸ ὁμοίους τους. "Ἄς μὴ καταλογίσει ὁ Κύριος Θεός μου σ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ νὰ τοὺς φέρει σὲ ἐπίγνωση τῆς τολμηρῆς πράξης τους, καὶ νὰ βρεθοῦν ἐκεῖνοι ἀνεύθινοι γι' αὐτό. Σὲ ἔκλεισαν, ὅπως μάθαμε, σὲ ἓνα μικρὸ σπιτάκι, ἀλλὰ σὲ ἀνέδειξαν σὲ κάτοικο τοῦ οὐρανοῦ. Σὲ φρούρησαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, γιατί ἦσαν θησαυρὸς ὁμολογίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν πράξη τους αὐτὴ θὰ μποροῦσαν, ἂν ἔβλεπαν, νὰ καταλάβουν, ὅτι γνώρισαν ἐσένα ὡς ἓνα τίμιον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, σωτήριο γιὰ τὸν κόσμον, καὶ ἄνθρωπον πὸν πολλοὶ θέλουν νὰ βλέπουν. Δέχθηκες τὶς ἀτιμίες καὶ τὶς ὕβρεις μαζί μὲ τὸν Χριστό, διώχθηκες ὡς μακάριος, σκόρπισαν τὰ πρόβατά σου, γιατί σκότωσαν ἐσένα τὸν ποιμένα, ὅπως τὸν Χριστό. "Ἄν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πᾶν, ὅμως ἐκείνου εἶναι καὶ τὰ λόγια· «ἐφόσον καταδιώξαν ἐμένα, θὰ καταδιώξουν καὶ ἐσᾶς»⁶, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, πὸν ὀδηγοῦν αὐτοὺς πὸν τὸν ἀκολουθοῦν νὰ παθαίνουν τὰ ἴδια. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ μέγας Παῦλος, «ἐὰν πάσχουμε μαζί του, πάσχουμε μὲ σκοπὸ νὰ δοξαστοῦμε ἐπίσης μαζί του»⁷.

Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔχουν ἔτσι. Σὲ μένα ὅμως τὸν ἄσωτον καὶ ἀνάξιον, μὲ τὶς δικές σου ἅγιες προσευχές, δίκαιε πατέρα, ὁ ἐλεήμων Κύριος χάρισε παρηγοριὰ καὶ τὸ νὰ βρίσκομαι πνευματικὰ μαζί σου. Γιατὶ εἶναι πάντοτε σὰν νὰ σὲ βλέπω καὶ νὰ σοῦ μιλῶ, σὰν νὰ παίρνω τὴν εὐχή σου καὶ

καὶ λαμβάνων λόγους εἰς ἔδρασμα τῆς ὁμολογίας ἧς ὠμολόγησας. Καὶ δοκῶ σου ἐπαιούσης τῆς φωνῆς ταῦτα ἀκούειν. Ταπεινὲ Θεό-
 δωρε, μικρὸν ὄντως ταλαιπωροῦμεν, ἐπεὶ καλὴν φέρει ὁ Θεὸς τὴν ἐλ-
 πίδα. Ταῦτά μοι παρηγορία, ταῦτα ἀναψυχή. Μὴ δείσης, πάτερ, δι'
 5 ἐμὲ τὸν δοῦλόν σου καὶ παντάπασιν ἀπερρομμένον. Καὶ γὰρ εἶμι τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μίασμα, καὶ παντὸς ἀνθρώπου κατεψυγμένος
 μᾶλλον. Πλὴν τολμῶ λέγειν ὡς ἀνάξιος εὐελπὶς, ἄνω βλέπων ρωννύμε-
 νος ὑπὸ τῆς σῆς πρεσβείας, οὐκ ἀπευδοκῶν εἰς ἃ ἔπαθον, ἐπιμεμφόμε-
 νος δὲ ἑμαυτόν, ὅτι μὴ ἀνδρείως καὶ κατὰ λόγον καὶ ὅτι ὀλίγα καὶ
 10 οὐδενὸς ἄξια ἀφορῶν πρὸς τὰ ζωοποιὰ πάθη τῶν ἀγίων. Ἐγένετό μοι
 γὰρ πολλῶν ἔντευξις μαρτυριῶν ἐν δώδεκα δέλτοις ἀπογεγραμμένων,
 ὥστε παταχθῆναι τὴν καρδίαν καὶ μηδὲ τολμᾶν λέγειν ὅτι ἔπαθόν τι
 διὰ Χριστόν. Καὶ τί γλυκύτερον, πάτερ, ὑπομνήσκω ὡς δοῦλος, τοῦ
 δι' αὐτὸν πάσχειν; Ἄθρει, πάτερ, ἄνω· ὄρα τὸν Κύριον, ἐπόπτευε τὰς
 15 ἀγγελοθείας ἐνατένιζε τὰς ἀγιοχορείας ἴδε ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ
 ἐπηρμένου τὸν Κριτὴν τοῦ κόσμου, ὅς σε ἀνακηρύξει πιστὸν δοῦλον
 καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τηρητὴν καὶ, τὸ μείζον, ὁμολογητὴν, Εἶτα ποῦ
 σε πέμψει; οὐκ εἰς πῦρ αἰώνιον, ὅπερ λαμβάνει τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ
 νόμου αὐτοῦ, ἀλλὰ εἰς ζωοδόχον χωρίον καὶ ἀθάνατον κατάπανσιν
 20 καὶ ἀπειροαγαλλίατον εὐφροσύνην (θεοφροσύνην). «Εἴσελθε», γὰρ
 φησιν, «εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου». Πάντων ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς
 σὲ βλέπουσι. Πάντες μεγαλοψυχοῦμεν, σοῦ ἠδρασμένου. Εἶη σοι ἐπὶ
 πλέον ἢ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὀχυροῦσά σε, δυναμοῦσά σε, εὐτονουῦσά σε,
 ἀνδρειοῦσά σε. Ὁ τὸν Θεὸν φοβούμενος μὴ φοβηθῆς ὃ ἐποίησέ σοι
 25 ἄνθρωπος ἢ καὶ ποιήσει τυχόν. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον, ὄρος εἰ Σιών, οὐ
 σαλευθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· κάτοικον γὰρ ἔχεις τὸν τῆς ἄνω Ἱερουσα-
 λὴμ τεχνίτην καὶ δημιουργόν. Τὰς ἰοδόλους φωνὰς καὶ ἀπατηλοθε-
 λεῖς, τῶν ὡς ὀφελων ὑποσυρόμενων σοι καὶ θελόντων σε τοῦ ξύλου
 τοῦ ζωτικοῦ τῆς ἀληθείας ἀπάξαι, φεῦγε καὶ ἐνωτίζου ἅπαξ κραταιω-
 30 θεῖς ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν τῆς ἀγίας Γραφῆς συ-
 σφιγχθεῖς, ἔσθ' ὅτε καὶ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, εἰς παντελῆ ἀκίνησίαν,

σάν νὰ σκέφτομαι καὶ νὰ ἀνταλλάσσω λόγια μαζί σου, πρὸς ἐδραίωση τῆς ὁμολογίας πού ὁμολόγησες. Καὶ νομίζω πὼς ἀκούω τὴ φωνή σου νὰ μοῦ λέγει τὰ ἑξῆς· Ταπεινὲ Θεοῦδωρε, πραγματικὰ ταλαιπωροῦμαστε λίγο, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς δίνει τὴν καλὴ ἐλπίδα. Αὐτὰ εἶναι γιὰ μένα παρηγοριὰ, αὐτὰ εἶναι ἀνακούφιση. Νὰ μὴν ἀνησυχεῖς, πάτερ, γιὰ μένα τὸν δοῦλο σου, τὸν ἐντελῶς παραπεταμένο. Γιατὶ εἶμαι μίasma τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ἄχρηστος μᾶλλον γιὰ κάθε ἄνθρωπο. Ὡστόσο, ὡς ἀνάξιος, ἀλλὰ γεμάτος ἐλπίδα, τολμῶ νὰ λέγω, ὅτι βλέποντας πρὸς τὰ ἄνω, ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴ δική σου μεσιτεία, χωρὶς νὰ ἀπελπίζομαι ἀπὸ αὐτὰ πού ἔπαθα, καὶ κατηγορώντας τὸν ἑαυτό μου, ἐπειδὴ δὲν τὰ ὑπέφερα μὲ ἀνδρεία καὶ λογικὴ, καὶ ὅτι εἶναι λίγα καὶ ἐντελῶς ἀνάξια, φέροντας μπροστὰ στὰ μάτια μου τὰ ζωοποιὰ πάθη τῶν ἁγίων. Γιατὶ διάβασα πολλὰ μαρτυρολόγια γραμμένα σὲ δώδεκα τεύχη καὶ συντρίφθηκε ἡ καρδιά μου, μὲ ἀπαιτέλεσμα οὔτε νὰ τολμῶ νὰ λέγω, ὅτι ἔπαθα κάτι γιὰ τὸν Χριστό. Καὶ τί πιὸ γλυκὸ ὑπάρχει, πάτερ, σοῦ θυμίζω ὡς δοῦλος, ἀπὸ τὸ νὰ ὑποφέρουμε γι' αὐτόν; Κοίταξε, πάτερ, πρὸς τὰ ἄνω· δὲς τὸν Κύριο, παρατήρησε τὸ θέαμα τῶν ἀγγέλων· ἀτένισε τοὺς χοροὺς τῶν ἁγίων· δὲς πᾶνω σὲ θρόνο ψηλὸ καὶ ὑπερυψωμένο τὸν κριτὴ τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος θὰ σὲ ἀνακηρύξει πιστὸ δοῦλο καὶ τηρητὴ τῶν ἐντολῶν του, καί, τὸ μεγαλύτερο, ὁμολογητὴ. Ἔπειτα πού θὰ σὲ στείλει; Ὁχι στὴν αἰώνια φωτιά, ἢ ὁποῖα δέχεται ἐκείνους πού δὲν πειθαρχοῦν στὸν νόμο του, ἀλλὰ σὲ ζωοδόχο τόπο καὶ σὲ ἀθάνατη ἀνάπαυση καὶ γεμάτη ἀπειρη ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ. Γιατὶ λέγει· «Εἴσελθε στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»⁸. Τὰ μάτια ὄλων μας εἶναι στραμμένα σὲ σένα. Ὅλοι εἴμαστε μεγαλόψυχοι, ὅταν ἐσὺ μένεις σταθερὸς. Εἶθε ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι σὲ σένα ὄλο καὶ περισσότερη καὶ νὰ σὲ ὀχυρώνει, νὰ σὲ δυναμώνει, νὰ σὲ τονώνει καὶ νὰ σὲ ἀνδρειώνει. Σὺ πού φοβᾶσαι τὸν Θεό, νὰ μὴ φοβᾶσαι αὐτὸ πού σοῦ ἔκανε ἄνθρωπος⁹, ἢ τυχὸν θὰ σοῦ κάνει. Ἔχεις τὴν πεποίθησή σου στὸν Κύριο, εἶσαι ὄρος Σιών, δὲν θὰ σαλευθεῖς στοὺς αἰῶνες¹⁰, γιατί ἔχεις ἔνοικο τὸν τεχνίτη καὶ δημιουργὸ τῆς οὐράνιας Ἱερουσαλήμ. Ἀπόφευγε τὶς γεμάτες ἀπὸ δηλητήριον καὶ ἀπατηλὲς φωνὲς ἐκείνων πού σάν φίδια ἔρπουν κρυφὰ καὶ θέλουν νὰ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ζωντανὸ δένδρο τῆς ἀλήθειας. Ἀπόφευγέ τις καὶ ἀκουε προσεκτικὰ, ἀφοῦ ἐνδυναμωθεῖς στὴν ἀλήθεια καὶ περισφιχθεῖς καλὰ μὲ πολλὰ μαρτυρίες τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ μερικὲς φορὲς καὶ εὐσεβῶν ἀνθρώπων, σὲ τέλεια

ὅπως τεύξῃ κακείνης τῆς φωνῆς τὸ ἐγκώμιον· «Ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἐγχαίνουσιν οἱ πάντες ἀδελφοί, ὁ κύριος διάκονος ὁ πατήρ μου, ὁ γλυκὺς μου ἀδελφός, καὶ νῦν μᾶλλον ἀξίως περιπόθητος, οἱ λοιποὶ 5 προσφίλιοι καὶ τίμιοί μου καὶ τέκνα σου, οἷς σὺν ἐμοὶ πᾶσι, πάτερ, εὐχου. Πάντες αὐτῶν εὐδρομοῦσι, ποθητὸν αὐτοῖς μόνον ἢ σὴ ὑγεία ἐν Κυρίῳ, καὶ εὐφόρητον πᾶν ὁτιοῦν παθοῦσι. Πάντως καὶ λυπούμεθα καὶ ἀδημονοῦμεν καὶ ἀσχάλλομεν καὶ ραθυμοῦμεν καὶ λογισμῶν πονηρῶν ὀγλήσεις ἔχομεν καὶ οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐκτὸς θλίψεων παρελ- 10 θεῖν τῶν τῆδε· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ εὐχὴν σου ἰσχύομεν. Ἐμοὶ δέ, πάτερ, εὐχου, ὅτι τὸν Ἡσαΐαν τὸν ἅγιον ἐκοστηθίζω. Καὶ δήλωσόν μοι, εἰ, παρὰ τὸ γράφειν, ἀναγινώσκειν με θέλεις.

Γ' (3) – Τῷ αὐτῷ.

Προχεῖταί μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου καὶ τὰ σπλάγχνα δο- 15 νεῖται καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν, καὶ ἔλκομαι πανταχόθεν καὶ φέρειν τὸ ὀδυνηρὸν οὐχ οἷός τέ εἰμι. ὦ! πῶς ἐνέγκω σου, πάτερ, πάτερ, τὰ χριστομίμητα πάθη; ὦ πῶς οἶσω σου τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀγίαν ταπεινώσιν; Πῶς ὑπαντήσω σοι κατὰ λόγον ἀντιγράφειν; Καὶ ποῖ τράπωμαι καὶ ὅθεν ἴωμαι κατάρχειν τῶν γραμμάτων; Πρὸς ἐμὲ οὖν σύ, ὦ 20 πάτερ, τοιαῦτα γράφεις; Πρὸς ἐμὲ τὸν σκώληκα καὶ βόρβορον καὶ ἄσωτον ὁ πατήρ φωνὰς ἀφίησι πρεπούσας τέκνω; Ἰκετικὸν ἀναλαμβάνεις σχῆμα ὁ ὀφείλων ἰκετεύεσθαι. Καγὼ λοιπὸν ὁ τάλας τί προσφθέγξωμαι καὶ πῶς ταπεινωθῶ τῷ δικαίῳ μου πατρί; Ὅμως ἐδεξάμην σου, ὦ πάτερ, τὴν ἀγίαν ἐπιστολὴν ἐν χερσὶν ἀναξίαις ὡς θεογράφους 25 πλάκας. Ἦκουσά σου τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς ὡς εἴ τις ἀκούσειεν ἀγγέλου φωνῆς ἢ ἀποστόλου, καὶ συνέτριψε τὴν καρδίαν καὶ ἐξέβλυσε δάκρυον, καὶ ἀπεκλαυσάμην καὶ ἐθρήνησα οὐκ ἱερεμικὸν θρήνον ἐπὶ παθῶν θεοστρυγέσι γεγενημένων, ἴδιον δέ τινα καὶ φιλοπάτριον καὶ Θεῷ ὄντως χαριστήριον. Αἰνέσεως γὰρ ἀληθοῦς ἂ ἀπέσταλκας, 30 πάτερ δίκαιε, ἀπογραφῆς ἄξια, τῆς εἰς Θεὸν ὀλοτελοῦς σου προθέσεως γνώρισμα.

ἀκίνηοία, ὥστε νὰ ἐπιτύχεις καὶ τὸν ἔπαινο ἐκείνης τῆς φωνῆς· «Ἐκεῖνος ποὺ τὰ κάνει αὐτὰ δὲν θὰ σαλευθεῖ στὸν αἰῶνα»¹¹.

Οἱ ἀδελφοὶ ὅλοι εἶναι ὑγιεῖς, ὁ κύριος διάκονος, ὁ πατέρας μου, ὁ γλυκὸς μου ἀδελφός καὶ τώρα πιὸ ἄξια περιπόθητος, οἱ ὑπόλοιποι προσφιλεῖς καὶ ἔντιμοί μου καὶ παιδιὰ σου, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ γιὰ μένα, πᾶτερ, νὰ προσεύχεσαι. Ὅλοι αὐτοὶ βαδίζουν καλά. Τὸ μόνο ποὺ ποθοῦν εἶναι ἡ ὑγεία σου, μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ εἶναι εὐκόλα ὑποφερτὸ κάθε τι ποὺ παθαίνουν. Ὅπως δὴποτε καὶ λυπούμαστε καὶ ἀγωνιοῦμε καὶ στενοχωριόμαστε καὶ κατεχόμαστε ἀπὸ ραθυμία, καὶ ἔχουμε ἐνοχλήσεις ἀπὸ πονηροὺς λογισμοὺς. Ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περάσουμε αὐτὴ τὴ ζωὴ χωρὶς θλίψεις, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσευχὴ σου τίς ἀντιμετωπίζουμε γενναῖα. Ὅσο γιὰ μένα, πᾶτερ, νὰ προσεύχεσαι, γιὰτὶ ἀποστηθίζω τὸν ἅγιο Ἰησοῦν. Καὶ γράψε μου, ἂν θέλεις, ἀντὶ νὰ γράφω, νὰ διαβάζω.

3η. Στὸν ἴδιο.

Τρέχουν τὰ δάκρυά μου πρὶν μιλῶ, τὰ σπλάχνα μου ταράσσονται καὶ τὸ χέρι μου τρέμει καθὼς προσπαθῶ νὰ σοῦ γράψω, καὶ σπαράσσομαι ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω τὴν ὀδύνη. Ὡ! πῶς νὰ ὑποφέρω, πατέρα μου, πατέρα μου, τὰ χριστομίμητα πάθη σου; Ὡ! πῶς νὰ ἀντέξω τὴν ὑψηλὴ καὶ ἅγια ταπείνωσή σου; Πῶς νὰ σὲ συναντήσω ἀντιγράφοντάς σε πιστά; Καὶ ποῦ νὰ στραφῶ καὶ ἀπὸ ποῦ νὰ ξεκινήσω ἀρχίζοντας τὸ διάβασμα τῶν γραμμάτων σου; Σὲ μένα λοιπόν, πᾶτερ, γράφεις τέτοια πράγματα; Σὲ μένα τὸ σκουλήκι καὶ τὸν βοῦρκο καὶ τὸν ἄσωτο ὁ πατέρας ἀπευθύνει λόγια ποὺ ταιριάζουν σὲ παιδί; Παίρνεις στάση παρακλητικὴ, σὺ ποὺ πρέπει νὰ σὲ παρακαλοῦν; Κι' ἐγὼ λοιπόν ὁ ταλαίπωρος τί νὰ ἀνταπαντήσω καὶ πῶς νὰ ταπεινωθῶ στὸν δίκαιο πατέρα μου; Ὡστόσο δέχθηκα, πατέρα μου, τὴν ἅγια ἐπιστολή σου στὰ ἀνάξια χέρια μου σὰν πλάκες γραμμένες ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄκουσα τὴ γραμμένη φωνὴ σου, ὅπως θὰ ἄκουε κάποιος τὴ φωνὴ ἀγγέλου ἢ ἀποστόλου, καὶ μοῦ ράγισε τὴν καρδιὰ καὶ ἀνάβλυσαν δάκρυα, καὶ ἔκλαψα, καὶ θρήνησα, ὄχι σὰν τὸν θρῆνο τοῦ Ἰερεμία γιὰ θεομίσητα πάθη ποὺ ἐγιναν, ἀλλὰ μὲ θρῆνο ἀσυνήθιστο καὶ μὲ ἀγάπη πρὸς τὸν πατέρα καὶ πραγματικὰ εὐχαριστήριον στὸν Θεό. Γιὰτὶ αὐτὰ ποὺ μοῦ ἔγραψες εἶναι ἄξια πραγματικῆς δοξολογίας, πατέρα δίκαιε, καὶ καταγραφῆς, καὶ γνώρισμα τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀφιερώσεώς σου στὸν Θεό.

Τοιγαροῦν, ὦ πάτερ, ἐστήριξας ἡμῶν τὰ φρονήματα, ἐνεύρωσας
 ἡμῶν τὰς καρδίας. Ὑπὲρ ἐλπίδα ἢ ἀνδρεία σου, ὑπὲρ προσδοκίαν ἢ
 παρηγοσία σου. Ἄλλος τις ἡμῖν ὄφθης, ἢ ὅσπερ ἐγνωρίζου ὄλος ἐν
 Θεῷ ἠλλοιωμένος Δόξα τῷ σὲ δυναμώσαντι. Οὐ κατέβαλέ σε φόβος
 5 βασιλείας, οὐκ ἐχαίνωσέ σε γοητικὴ θωπεία. Οὐχ εἴλου προσκαίρου
 ἀπολαύειν ἡδονῆς προκινδυνεύειν θέλων τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ
 ποιμὴν ὁ καλός, ὁ θεὸς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ καὶ νῦν δέ-
 σμιος διὰ τῆς φρουρᾶς, ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολος. Ὡ τοῦ δωματίου
 ἐκείνου, ἐν ᾧ φέρῃ καὶ περιάγῃ ὡς τίμιον καὶ εὐχρηστον σκεῦος τῷ
 10 Δεσπότῃ Θεῷ! Εἶθε οὖν τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο περιεπτυστάμην, οὗ οἱ
 πόδες τοῦ Κυρίου μου Πατρὸς βαδίζουσιν. Εἶθε τὰς κατὰ σοῦ κλεῖς
 καὶ κλεῖθρα προσεκύνῃσα, ὡς θησαυρὸν εὐσεβείας φυλάττοντα.
 Μᾶλλον δὲ ἐβουλόμην τὸ τίμιον ἐκεῖνο ἀσπιάσασθαι στόμα τὸ ὁμο-
 λογῆσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὰς ὁσίας χεῖρας τὰς ἐπαιρομένας
 15 εἰς ἀγίας προσευχὰς καὶ εὐπροσδέκτους. Ποῦ ποτέ μου τὸ γλυκὺ
 ἀπέπτυ πρόσωπον; ποῦ δὲ ἡ σωτήριος φωνὴ κατεσιγάσθη; Ἴδου δὴ
 ἐγὼ ὀρφανὸς ὁ ἐλεεινὸς καὶ παντέρημος, οὐκ ἔχων τὸν πατέρα μου,
 οὐκ ἔχων τὸν φωστῆρά μου, τὸν ἰατρὸν καὶ τροφέα τῆς ταπεινῆς μου
 ψυχῆς ἀπροστάτευτος, ἀνεπαμύνευτος πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς με
 20 ἀοράτως. «Ἐγενόμην ὡσεὶ κόραξ ἐν ἐρήμῳ, ὡς στρουθίον ἐπὶ δώ-
 ματος» καθ' ἡμέραν ἐποφθαλμιῶν, ὧδε κἀκεῖσε βλέπων καὶ περι-
 θρῶν, καὶ οὐδαμῶς τὸ ποθούμενον πρόσωπον. Καὶ οὕτω κατ' ἀξίαν
 δυναίμην ἐκτραγωδῆσαί μου τὸ πάθος. Πλὴν εὐχαριστῶ καὶ ὑπερευ-
 χαριστῶ, ὅτι διὰ νόμον Θεοῦ ταῦτα κατηξίωμαι, ὅτι τοιούτου πατρὸς
 25 ἐχρημάτισα τέκνον. Τάχα βασιλεύειν οἶμαι διὰ σοῦ σήμερον, πάτερ
 ἄγιε, εἶπερ ἢ εὐχή σου σῶν με διαφυλάξοι. Δέδοικα γάρ μου τὴν
 ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν· εἶση δὲ γινώσκων ὅτι σοῦ ταῖς ἀγίαις
 εὐχαῖς ἐνίσχυμαι καὶ ἐνίδρυσμαι, κἄν λίαν εὐκαταγώνιστός εἰμι. Καὶ
 οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες τὸ ἐν ἐσμεν συμφρονοῦντές σοι
 30 σύμψυχοι, συμπάσχειν αἰρούμενοι μέχρι θανάτου. Καὶ μηδαμῶς
 ἡμῶν ἔνεκα δεδιῶς ἦς. Εὐγε, ὦ πάτερ, εὐγε. Εὐγε, ὦ ἄριστε κυβε-
 ρνῆτα, ζηλωτὰ τῆς εὐσεβείας, μιμητὰ τῶν ἀγίων. Μεγαλοπρεπῶς
 ὄντως ἠγώνισαι, νεανικῶς ὑπερήθλησας, μετὰ μαρτύρων οἶδ' ὅτι εἶη

Λοιπόν, πάτερ, στήριξες τὰ φρονήματά μας, δυνάμωσες τὶς καρδιές μας. Ἡ ἀνδρεία σου εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, ἡ παρρησία σου ξεπερνᾷ τὶς προσδοκίες. Μᾶς φανερώθηκαν διαφορετικὸς ἀπὸ ὅ,τι ἦσουν γνωστός· ὀλόκληρος θεϊκὰ ἀλλοιωμένος. Δόξα σὲ ἐκεῖνον ποὺ σὲ δυνάμωσε. Δὲν σὲ νίκησε ὁ φόβος τῆς βασιλείας, δὲν σὲ ἀποχαίνωσε χάδι γοητευτικό. Δὲν προτίμησες νὰ ἀπολαμβάνεις πρόσκαιρη ἡδονή, θέλοντας νὰ διακινδυνεύεις γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Εἶσαι ὁ καλὸς ποιμένας, ποὺ θυσιάσες τὴ ζωὴ του γιὰ τὰ πρόβατά του, ποὺ καὶ τώρα εἶσαι δέσμιος μὲ τὴ φρουρὰ ὡς ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ¹². Ὡ τὸ δωμάτιο ἐκεῖνο μέσα στὸ ὁποῖο μεταφέρεσαι καὶ περιφέρεσαι σὰν πολύτιμο καὶ χρήσιμο δοχεῖο γιὰ τὸν δεσπότη Θεό! Μακάρι νὰ ἀγκάλιαζα τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο βαδίζουν τὰ πόδια τοῦ κυρίου μου καὶ πατέρα. Μακάρι νὰ προσκυνούσα τὶς κλειδαριές καὶ τὰ κλειδιά ποὺ σὲ κρατοῦν δέσμιος, σὰν νὰ φυλάγουν θησαυρὸ εὐσέβειας. Προπαντὸς ὅμως θὰ ἤθελα νὰ φιλήσω τὸ τίμιο ἐκεῖνο στόμα, ποὺ ὁμολόγησε τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, καὶ τὰ ἱερὰ χέρια ποὺ ὑψώνονται σὲ ἅγιες καὶ εὐπρόσδεκτες προσευχές. Ποῦ ἄραγε ἔξαφανίστηκε τὸ γλυκὸ μου πρόσωπο; Ποῦ σιώπησε ἡ σωτήρια φωνή; Νὰ λοιπὸν ἐγὼ ὁ ἐλεεινὸς εἶμαι ὀρφανὸς καὶ παντέρημος, χωρὶς νὰ ἔχω τὸν πατέρα μου, χωρὶς τὸν φωστήρα μου, χωρὶς τὸν γιατρὸ καὶ τροφὸ τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ἀπροστάτευτος, χωρὶς ἄμυνα πρὸς ἐκείνους ποὺ μὲ πολεμοῦν ἀόρατα. «Ἐγὶνα σὰν κοράκι στὴν ἔρημο, σὰν σπουργίτι μόνο πάνω στὴ στέγη»¹³, ποὺ κάθε μέρα κοιτάζω μὲ πόθο, βλέπω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κράζω, καὶ τὸ πρόσωπο ποὺ ποθῶ δὲν βρίσκεται πουθενά. Καὶ δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ διεκτραγουδήσω ἐπάξια τὸ πάθημά μου. Ὡστόσο εὐχαριστῶ καὶ ὑπερευχαριστῶ τὸν Θεό, ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ ἀξιῶνομαι νὰ τὰ ὑφίσταμαι γιὰ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὑπῆρξα παιδί τέτοιου πατέρα. Νομίζω πὼς ἴσως βασιλεύσω ἐξαιτίας σου, ἅγιε πάτερ, ἔφόσον βέβαια ἡ προσευχή σου μὲ διαφυλάξει σῶον. Γιατὶ φοβᾶμαι τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἀσωτία μου. Γνωρίζεις ὅμως καλά, ὅτι μὲ τὶς δικές σου ἅγιες προσευχές ἐνισχύομαι καὶ μένω σταθερός, ἔστω κι ἂν καταβάλλομαι εὐκόλα. Καὶ ὄχι μόνο ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι εἴμαστε ἓνα, συμφωνώντας μαζί σου μὲ μιὰ ψυχή, προτιμώντας νὰ πάσχουμε μαζί σου μέχρι θανάτου. Καὶ μὴ φοβᾶσαι καθόλου ἐξαιτίας μας. Εὐγε, πάτερ, εὐγε. Εὐγε, ἄριστε κυβερνήτη, ζηλωτὴ τῆς εὐσέβειας, μιμητὴ τῶν ἁγίων. Ἀγωνίστηκες πραγματικὰ μὲ μεγαλοπρέπεια. Ἀναδείχθηκαν νικητὴς στὰ ἀθλήματα μὲ τρόπο νεανικό. Γνωρίζω ὅτι τὸ πνεῦμα σου βρίσκεται μαζί

τὸ πνεῦμά σου. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα, εἰ καὶ μήπω τῆς ἐπιθυμίας μου καὶ τῆς ἀξίας σου, εἰς δέον. Ἐπεὶ δὲ κελεύεις ἱστορησαί σοι κατ' ἔπος ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπέστημεν ἐκείνην τὴν ὀδυνηρὰν διάζευξιν, τὴν τε ὀδοιπορίαν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἡμῖν συμβεβηκότα, οὐχ ἱκανῶ· πλὴν τὸ
5 κελευσθέν μοι ποιήσω ἀοκνότατα.

Κατ' αὐτὴν τοιγάροτι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπήεις σὺ μὲν, ὦ πάτερ, τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδὸν τῇ προαιρέσει, καὶ ἡμεῖς ἐστειλάμεθα τὴν ἐξόριστον ὀδοιπορίαν, ἐποχηθέντες ἐφ' οἷς ἔτυχε ζώοις. Καὶ ὡς ἀπειραστοὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου δράματος ἤμην πως ἐν ἀθυμίᾳ.
10 Προσεβάλλομεν γὰρ καὶ τισὶ κώμαις, θεατριζόμενοι ἐπὶ πάσης ὄψεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώπων· θορύβοις τε καὶ κραυγαῖς περιηγήθημεν ἀμφότερα τὰ ὦτα, ἐν τε τῷ ἀπαίρειν καὶ καταπαύειν παρὰ τὰ ἐπιτήδεια συμπορίζεσθαι τοὺς ἄγοντας Ὡς δὲ ἤομεν (ἤεμεν) ἐπὶ πρόσω ἐθισθέντες, ῥᾶον μᾶλλον ἐφέρομεν τὰ δυσχερῆ. Τὸ δὲ ἀνιῶν ἡμᾶς
15 πλεόν ἢ ἀσθένεια ἦν τοῦ πατρὸς τοῦ κυρίου διακόνου. Καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἀχθόμενοι, περιαντλούμενοι διεπεράναμεν. Αὐταὶ δὲ αἱ καταμοναί· ἀπὸ τὰ Καθαρὰ εἰς Λιθιανὰ· ἔπειτα εἰς Λεύκας· εἶθ' οὕτως εἰς τὸ Φύραιον, ἔνθα καὶ ὀδυνηρὸν ἡμῖν συνέβη καὶ ἱστορίας ἀξιον. Ὑπερφανέντες γὰρ πως ἐξ ἀπροόπτου ἐννέα τῶν πρωτευόντων ἀδελφῶν,
20 ὡς πρόβατα διεσπαρμένα, περιέστησαν ἡμῖν κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντες ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ ὁ μὲν ἄγων ἡμᾶς οὐδὲ προσλαλήσαι εἶα· ἔλεινὰ δὲ βλέποντες καὶ βλεπόμενοι καὶ ἐπιφθέγματα ἀλλήλοις ἐπειπόντες, τελευταῖον μετὰ δακρύων διεχωρίσθημεν. Εἶτα καταχθέντες ἐν τῇ Παύλᾳ, εὗρομεν τὴν πολυτίμητόν σου ἀδελφὴν
25 σὺν τῷ κυρίῳ Σάββα, κρυπτῶς συνοψισθέντες καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἐν ταυτῷ μείναντες, λαλήσαντές τε τὰ εἰκότα καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὡς ἐπιθανατίους, διέστημεν στένοντες καὶ ποτνιώμενοι. Ἦν ἰδεῖν ἐκεῖ σπαρασσόμενα σπλάγχνα καὶ σφαδάζοντα, θεοπρεπῶς νικωμένης τῆς φύσεως Ἐκ τῶνδε κατεπαύσαμεν ἐν τῷ Λουπαδίῳ, φιλοφρόνως
30 συμπαθηθέντες παρὰ τοῦ ξενοδοχοῦντος, χρησάμενοί τε καὶ λουτρῶ

14. Ὁ Σάβας φέρεται νὰ ἔχει ὑπογράψει ὡς ἡγούμενος μαζί μὲ τὸν Πλάτωνα στὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου.

μέ τούς μάρτυρες. Ἔτσι βέβαια ἔχουν τὰ πράγματα, ἂν καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται ἀκόμα ὅσο πρέπει στήν ἐπιθυμία μου καὶ τὴν ἀξία σου. Ἐπειδὴ ὅμως παραγγέλλεις νὰ σοῦ ἐξιστορήσω μὲ τὴ σειρά, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ὑποστήκαμε ἐκεῖνον τὸν ὀδυνηρὸ χωρισμό, καὶ τὴν ὁδοιπορία, καὶ ὅλα ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴ διάρκειά της, δὲν εἶμαι ἱκανὸς γι' αὐτό. Ὅμως θὰ ἐκτελέσω τὴν ἐντολή σου μὲ μεγάλη προθυμία.

Τὴν ἴδια λοιπὸν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἐσύ, πάτερ, πῆρες μὲ τὴ θέλησή σου τὸν δρόμο γιὰ τὸν θάνατο, πῆραμε κι' ἐμεῖς τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἔξορία, ἀφοῦ ἐπιβιβαστήκαμε σὲ ζῶα πού ἔτυχε. Καὶ ἐπειδὴ στήν ἀρχὴ δὲν εἶχαμε πείρα τοῦ δράματος αὐτοῦ, εἴμασταν κάπως σὲ δυσφορία. Γιατί, φτάνοντας σὲ ὠρισμένα χωριά, γελοποιούμασταν ἀπὸ κάθε παρουσία καὶ ἡλικία ἀνθρώπων, καὶ βούιζαν καὶ τὰ δύο αὐτιά μας ἀπὸ θορύβους καὶ κραυγές, τόσο ὅταν ἀποχωρούσαμε, ὅσο καὶ ὅταν σταματούσαμε γιὰ νὰ προμηθευθοῦν τὰ ἀπαραίτητα αὐτοὶ πού μᾶς συνόδευαν. Ἀλλὰ καθὼς προχωρούσαμε πρὸς τὰ ἐμπρὸς συνηθίσαμε καὶ ὑπομέναμε εὐκολώτερα τὶς δυσκολίες. Ἐκεῖνο ὅμως πού μᾶς στενοχωροῦσε ἦταν μόνο ἡ ἀσθένεια τοῦ πατέρα τοῦ κυρίου διακόνου. Καὶ ἔτσι γεμάτοι ἀπὸ στενοχώρια καὶ ἐξαντλημένοι διανύσαμε τὴν ὁδοιπορία μέχρι τὸ τέλος. Οἱ τόποι στοὺς ὁποίους μείναμε ἦταν οἱ ἑξῆς. Ἀπὸ τὰ Καθαρά πῆγαμε στὰ Λιβιανὰ, ἔπειτα στὶς Λεῦκες, καὶ στὴ συνέχεια στὸ Φύραιο, ὅπου καὶ μᾶς συνέβη κάτι τὸ ὀδυνηρὸ καὶ ἄξιο νὰ τὸ ἐξιστορήσω. Γιατί ἐμφανίστηκαν κάπως ἀπρόοπτα ἐννιά ἀπὸ τοὺς πρωτεύοντες ἀδελφούς, σὰν πρόβατα διασκορπισμένα, μᾶς περικύκλωσαν, κλαίοντας καὶ συνθλίβοντας τὴν καρδιά μας. Καὶ αὐτὸς βέβαια πού μᾶς συνόδευε, οὔτε νὰ τοὺς μιλήσουμε δὲν μᾶς ἄφηνε. Ἔτσι βλέποντάς τους καὶ βλέπομενοι ἀπὸ αὐτοὺς μὲ λύπη, καὶ ἀνταλλάσσοντας μεταξύ μας ἐπιφωνήματα, στὸ τέλος ἀποχωριστήκαμε μὲ δάκρυα. Ἐπειτα, ἀφοῦ κατεβήκαμε στήν Παῦλα, βρήκαμε τὴν μονάκριβη ἀδελφή σου μαζί μὲ τὸν κύριο Σάββα¹⁴, καὶ ἀφοῦ ἐκθέσαμε τὰ πράγματα συνοπτικά καὶ μείναμε μαζί τους ὅλη τὴ νύχτα, καὶ εἶπαμε αὐτὰ πού ἔπρεπε καὶ φιληθήκαμε μεταξύ μας σὰν μελλοθάνατοι, ἀποχωριστήκαμε ἀναστενάζοντας καὶ κλαίοντας μὲ θρήνους. Ἐκεῖ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ σπλάχνα νὰ σπαράζουν καὶ νὰ σφαδάζουν, καθὼς ἡ φύση ὑπέκυπτε μὲ τρόπο θεοπρεπῆ. Ἀπὸ ἐκεῖ καταλήξαμε στὸ Λουπάδιο, ὅπου γίναμε δεκτοὶ ἀπὸ τὸν ξενοδόχο μὲ συμπάθεια γεμάτη φιλοφροσύνη, καὶ κάναμε χρῆση λουτροῦ γιὰ τὶς πληγές πού εἶχαμε ἀπὸ τὰ χτυπήματα, ἐπειδὴ οἱ πληγές μερικῶν εἶχαν

διὰ τοὺς μώλωπας γεγόνασι γὰρ καὶ τινῶν δυσίατοι ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας Καὶ κατήγγχθημεν εἰς Τίλιν. Ἐκεῖ τοίνυν καταλαβὼν ἡμᾶς ὁ τε Ἀβδᾶς Ζαχαρίας μετὰ τοῦ Πιονίου, ἐκ θερμῆς προθέσεως κλαίοντες καὶ μεθ' ἡμῶν αἰρούμενοι πορεύεσθαι, κἂν οὐκ εἰάθησαν.

5 Ἀπὸ τοῦδε εἰς Ἀλκέριζαν, ἐκ τῶνδε εἰς Ἀναγεγραμμένους, ἔπειτα εἰς Περπερίναν, κἀκεῖθεν εἰς τὸ Πάριον, κοινωνοῦντες παρὰ τῶν ἐπισκόπων, πλὴν καὶ μετὰ ταπεινώσεως ὑπομιμνήσκοντες ὁμνύοντας. Εἶτα εἰς Ὀρκόν, ἐκεῖθεν εἰς Λάμψακον, ἐν ἧ' εὐρόντες Ἡρακλειώτας προσανεπαυσάμεθα τριήμερον, πλεῖν οὐκ δυνάμενοι. Εἶτα
10 ἐξορμίσαντες κατεπλεύσαμεν ἐν τῇ Ἀβύδῳ, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε ἄρχοντος εὐσεβῶς κατελεθθέντες καὶ ἐπιμείναντες ἕως τοῦ Σαββάτου ὀκταήμερον, ἀπεπλεύσαμεν εἰς Ἐλεοῦντας. Ἑβδοματιαῖόν τε χρόνον ἐπιμείναντες, διὰ τὸ ἄπλοον, δεξιῶ ἀνέμου πνεύσαντος, ἐπετάσθημεν ἐν τῇ Λήμῳ ἐν ἐνναωρίῳ. Ἰστησί μου τὸν λόγον οὐκ εἶ τις γὰρ ἄλ-
15 λος καὶ ἐδεξιώσατο καὶ παρηγόρησε ἐνταῦθα ἢ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τῆδε εὐσέβεια. Ὅς οὐκ εἶ τις γὰρ ἄλλος καὶ ἐδεξιώσατο καὶ παρηγόρησε καὶ ἐφωδίασεν.

Ἐκ τῶν τῆδε τοίνυν ἀποπλεύσαντες ἐν φόβῳ, διὰ τὸ παρακείμενον ἔθνος, ἀντεπερᾶσαμεν βορροφόρου καὶ ροιζήδοντος ἐν δωδε-
20 καωρίῳ ἑκατὸν πενήντα μιλίων ὃν τὸ πέλαγος, ὀρμίσαντες ἐν τῷ Κανᾶστρω ἐν τοῖς Θεσσαλονίκης ὁρίοις· ἔπειτα εἰς Παλλήνην τὰ πρόσγεια τοῦ κόλπου, εἶτα εἰς τὸ Ἐμβολον. Ἐκ τῶν ἔνθεν ζώοις πάλιν ἐπιβεθηκότες Σαββάτῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὥρα τρίτη εἰσῆχθημεν ἐν τῇ πόλει. Καὶ οἷα ἢ εἴσοδος! Οὐδὲ γὰρ τοῦτο πα-
25 ρελθεῖν ἀναγκαῖον. Προπεμφθεῖς τοίνυν παρὰ τοῦ ὑπάρχου τῶν ἐξόχων εἰς μετὰ στρατιωτῶν προσέμενεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ πόρτῃ, καὶ ἐπιστάσιν ὑπήντησαν ὄρθιοι διὰ σιγῆς. Καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν κλείσαντες τὰς πύλας, ἦγον διὰ τῆς ἀγορᾶς, προπομπεύοντες ἐπὶ τῆς ὄψεως τῶν εἰς τοῦτο συνδεδραμηκότων, καὶ ἀπαγαγόντες εἰσῆγαγον πρὸς τὸν
30 ἄρχοντα. Καὶ εὗγε τῷ ἀνδρὶ· εὐμένες γὰρ πρόσωπον δείξας, μετὰ τὸ πεσεῖν, χρηστὰ ἐφθέγγετο ἡμῖν. Παρέπεμψέ τε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, πρῶτον προσευξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ. Καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ

γίνει δυσκολοθεράπευτες ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία. Ἀπὸ ἐκεῖ κατεβήκαμε στὴν Τίλη, ὅπου μᾶς δέχθηκαν ὁ ἀββᾶς Ζαχαρίας καὶ ὁ Πιόνιος κλαίοντας καὶ μὲ θερμὲς ἐκδηλώσεις, καὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ συμπορευθοῦν μαζί μας, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπετράπη.

Ἀπὸ ἐκεῖ πήγαμε στὴν Ἀλκέριζα, ἀπὸ ἐκεῖ στοὺς Ἀναγεγραμμένους, ἔπειτα στὴν Περπερίνα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Πάριο, ἐπικοινωνώντας μὲ τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλὰ ὑπενθυμίζοντάς τους μὲ ταπείνωση καθὼς ὀρκίζονταν. Ἐπειτα πήγαμε στὸν Ὀρκό, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Λάμψακο, ὅπου βρήκαμε Ἡρακλειῶτες καὶ ἀναπαυθήκαμε ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρες, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαμε νὰ ἀρμενίσουμε. Ἐπειτα ἀνοιχθήκαμε στὸ πέλαγος καὶ προσορμιστήκαμε στὴν Ἀβυδο, τῆς ὁποίας ὁ ἄρχοντας μᾶς ἔδειξε ὅλη τὴν καλωσύνη του μὲ πολλὴ εὐσέβεια. Καὶ ἀφοῦ μείναμε ἐκεῖ ὀκτὼ ἡμέρες, μέχρι τὸ Σάββατο, πλεύσαμε πρὸς τοὺς Ἐλεοῦντες. Ἐκεῖ μείναμε ἑπτὰ μέρες ἕξαιτίας τῆς ἀπνοίας, καὶ μόλις φύσηξε κατάλληλος ἄνεμος προσορμιστήκαμε στὴ Λῆμνο σὲ ἔννια ὥρες. Μοῦ διακόπτει βέβαια τὸν λόγο ὄχι κανένας ἄλλος καὶ μᾶς δεξιώθηκε καὶ μᾶς παρηγόρησε ἐδῶ ἢ εὐσέβεια τοῦ ἐδῶ ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος, ὅσο βέβαια κανένας ἄλλος, καὶ μᾶς δεξιώθηκε καὶ μᾶς παρηγόρησε καὶ μᾶς προμήθευσε τὰ ἀναγκαῖα.

Ἀπὸ ἐκεῖ ὅμως ἀποπλεύσαμε μὲ φόβο ἕξαιτίας τοῦ παρακείμενου ἔθνους, καὶ ταξιδεύοντας ἀπέναντι μὲ ἰσχυρὸ βόρειο ἄνεμο πού σφύριζε ἐπὶ ἔννια ὥρες, διανύσαμε τὸ πέλαγος πού ἦταν ἑκατὸν πενήντα μίλια καὶ ὀρμιστήκαμε στὸ Κάναστρο στὰ ὄρια τῆς Θεσσαλονίκης. Στὴ συνέχεια πήγαμε στὴν Παλλήνη κοντὰ στὸν κόλπο, καὶ ἔπειτα στὸ Ἐμβολο. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπιβιβάστηκαμε πάλι σὲ ζῶα, ἡμέρα Σάββατο, τὴ γιορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, στὶς τρεῖς μπήκαμε στὴν πόλη. Καὶ πόσο λαμπρὴ ἦταν ἡ εἴσοδος μας! Γιατὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ παραλείψω καὶ αὐτό. Ἐχοντας δηλαδὴ σταλεῖ ἀπὸ τὸν ὑπαρχο ἓνας ἐπίσημος μὲ στρατιῶτες, μᾶς περίμενε στὴν ἀνατολικὴ πύλη, καὶ ὅταν φτάσαμε μᾶς ὑποδέχθηκαν ὄρθιοι μὲ σιγή. Καὶ ὅταν μπήκαμε μέσα στὴν πόλη, ἔκλεισαν τὶς πύλες καὶ προπορευόμενοι μᾶς ὀδήγησαν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγορὰ γιὰ νὰ μᾶς δοῦν ἐκεῖνοι πού εἶχαν μαζευτεῖ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, καὶ ὀδηγώντας μας μᾶς πῆγαν στὸν ἄρχοντα. Καὶ μπράβο στὸν ἄνδρα. Γιατί, δείχνοντας πρόσωπο ἀγαθό, ἀφοῦ γονατίσαμε, μᾶς ἀπηύθυνε λόγια καλοκάγαθα, καὶ μᾶς παράπεμψε στὸν ἀρχιεπίσκοπο, ἀφοῦ πρῶτα προσευχηθήκαμε στὴν ἁγία Σοφία. Καὶ ὁ ἀγιώτατος, ἀφοῦ ἔκανε προσευχὴ στὸ εὐκτήριό

τῷ παρ' αὐτοῦ ποιήσας εὐχὴν ὁ ἀγιώτατος ἐδέξατο καὶ κατησπίασατο ἡμᾶς, ὁμιλήσας διὰ τε λουτροῦ καὶ βρωμάτων. Τῇ δευτέρᾳ πρωίθην ἦσαν ἡμᾶς καὶ δι' αἰτήσεως ποιήσαντες εὐξασθαι εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον διεχώρισαν πάντας ἀπ' ἀλλήλων, προπεποιηκότας εὐχὴν καὶ 5 ἀσπασαμένους ἀλλήλους. Τοὺς δύο δὲ ἡμᾶς ἀδελφούς ἀναγαγόντες ἐπὶ τὸ ἐν ᾧ εἴμι νυνὶ τόπον διέξευξαν δακρυρῶς καταφιλήσαντας ἀλλήλους, ὡς καὶ τινὰς τῶν θεωμένων ταραχθῆναι τῇ συμπαθείᾳ.

Οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχει, ὦ πάτερ. Καὶ νῦν εἴμι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐν-
ταῦθα βίον ἔλκων ὀδυνηρὸν καὶ πολυστένακτον. Τὰς δὲ ἐκ τῆς ἀγίας
10 σου χειρὸς εὐλογίας ἐδεξάμεθα, ὡς δύναμιν ἐχούσας τῆς ἀγίας Τριά-
δος, καὶ ἔχομεν αὐτὰς ὡς φυλακτήριον καὶ περιτίθεμεν αὐτὰς ἐν ὀ-
φθαλμοῖς ἡμῶν, ὡς τὴν δεξιάν σου καταφιλοῦντες. Πάλιν δά: να,
πάλιν στρέφονται μου τὰ ἐντός. Καταπαῦσαι γὰρ θέλω τὸν λόγον. ὦ
πάτερ, τί με ἐγκατέλιπες; Ἄλλ' οὐκ ἐγκατέλιπες. Πῶς δέ μου ἀπεμά-
15 κρυνας; Ἄλλ' ἐν ἐμοὶ εἶ. Ποῦ δέ σε ἔτι μέλλω ὀρᾶν; πῶς σε ὄψομαι; ποῦ
σου ἀκούσω τῆς ἠδίστης καὶ σωτηρίου φωνῆς; Ὅποτε σου γένωμαι
ὁμοτράπεζος; Ποῦ σου συνουσίας ἀπολαύσω; ἢ πῶποτε ἐν ὠσί σου
ἀναγνώσομαι, ἢ πρὸ προσώπου σου ἄσω, ἢ σωφρονισθῶ ἢ ἐπιτιμηθῶ
ἢ ἐπιμνησθῶ; ἔξιν ποιῶν ἃ φίλον σοι, ἐστίασιν, βρωσιν, ποτόν, ὁμι-
20 λίαν, στάσιν, καθέδραν, ἀνάκλισιν. Τί μοι συμβέβηκε; Καλῶ τοὺς
ἀνθρώπους μάρτυρας, καλῶ καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις συνηγόρους
μοι· ὅτι νόμος σε Θεοῦ ἐχώρισεν ἀπ' ἐμοῦ· ἐντολὴ μία αἰώνιος. Ἄ-κου-
σάτω ἢ ὑπ' οὐρανόν. Διὰ τοῦτο χαίρω καὶ φωνὴν ἀφήμι αἰνέσεως
Θεῷ. Ἀπέχω πάντα ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ. Ἀγάλλομαι, οὐκ ὀρφανισθῆ-
25 σομαι ἔτι, οὐκ ὀδυνηθήσομαι, οὐδ' ἀγενές τι φθέγξομαι. Δέξαιο δὲ καὶ
τὰ ἀνώτερα, πάτερ, ὡς εὐαγῆ, τοῦ πόθου σου γὰρ σύμβολα. Πλὴν ὅτι
καὶ ἔτι κλαύσομαι, ἀλλ' εὐαπόδεκτα. Σὺ δέ, ὦ πάτερ τρισμακάριε,
χαῖρε καὶ εὐφραίνου. Τὰ βραβεῖά σοι ἐπλάκησαν, ὁ τῆς ἀναπαύσεως
τόπος ἠτοίμασαι. Ὁ ζήλός σου κατὰ τοὺς πατέρας σου· ἢ φρουρὰ
30 βοᾷ τὴν ἀλήθειαν. Ἐδέθη ὁ δίκαιος ὡς δύσχρηστος· οἱ ἐν εὐσεβείᾳ
εὐχάριστοι, οἱ ὁμόζηλοι θερμότεροι, κάλλιστον προοίμιον θεασάμενοι.
Οἱ διώκοντες λόγους ἔξωθεν πλέκουνσι καὶ κακίζουσι, καὶ μάλιστα

του, μᾶς δέχτηκε καὶ μᾶς ἀσπάστηκε θερμά, μᾶς μίλησε κατάλληλα καὶ μᾶς κράτησε ἐκεῖ καὶ μᾶς περιποιήθηκε μὲ λουτρό καὶ μὲ ἐδέσματα. Τὸ πρωὶ τῆς δεύτερης ἡμέρας μᾶς πῆραν καὶ ἀφοῦ μᾶς ζήτησαν νὰ προσευχηθοῦμε στὸν ἅγιο Δημήτριον, μᾶς χώρισαν ὅλους τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ προηγουμένως κάναμε προσευχή καὶ ἀσπασθήκαμε μεταξύ μας. Ἐμᾶς ὅμως τοὺς δύο ἀδελφούς, ἀφοῦ μᾶς ἀνέβασαν στὸν τόπον ὅπου βρίσκομαι τώρα, μᾶς χώρισαν, ἀφοῦ μὲ δάκρυα φιλήσαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ὥστε καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἔβλεπαν νὰ ταραχθοῦν ἀπὸ τὴν μεταξύ μας ἀγάπη.

Ἔτσι ἔχουν τὰ δικά μας, πάτερ. Καὶ τώρα μένω ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐδῶ κάνοντας ζωὴ ὀδυνηρὴ καὶ γεμάτη στεναγμούς. Γι' αὐτὸ τίς εὐλογίες ἀπὸ τὸ ἅγιο χέρι σου τίς δέχθηκα σάν νὰ ἔχουν τὴ δύναμη τῆς ἁγίας Τριάδας. Καὶ τίς ἔχω σάν φυλαχτὸ καὶ τίς διατηρῶ στὰ μάτια μου, σάν νὰ φιλῶ τὸ δεξιό σου χέρι. Πάλι μοῦ ἔρχονται δάκρυα, πάλι ἀνακατώνονται τὰ σπλάχνα μου. Θέλω νὰ σταματήσω τὸν λόγο. ὦ πατέρα μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειπες; Ἀλλὰ δὲν μὲ ἐγκατέλειπες. Καὶ πῶς ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ μένα; Ἀλλὰ βρίσκεσαι μέσα μου. Καὶ ποῦ θὰ σὲ δῶ πιά; Πῶς θὰ σὲ ἀντικρύσω; Ποῦ θὰ ἀκούσω τὴ γλυκύτατη καὶ σωτήρια φωνή σου; Πότε θὰ καθίσω μαζί σου στὸ τραπέζι; Ποῦ θὰ ἀπολαύσω τὴ συντροφιά σου; Ἡ πότε θὰ ἀναγνώσω στὰ αὐτιά σου; Πότε θὰ ψάλω μπροστὰ σὲ σένα; Ἡ πότε θὰ συνεπιστῶ ἢ θὰ ἐπιτιμηθῶ ἢ θὰ σὲ θυμηθῶ; Συνηθίζω νὰ κάνω αὐτὰ ποὺ ἀγαπᾶς· συνεστίαση, φαγητό, πιτό, ὄμιλία, στάση, κάθισμα, ξάπλωμα. Τί μοῦ ἔχει συμβεῖ; Ἐπικαλοῦμαι μάρτυρες τοὺς ἀνθρώπους, ἐπικαλοῦμε συνηγόρους μου τίς οὐράνιες δυνάμεις, γιατί νόμος τοῦ Θεοῦ σὲ χώρισε ἀπὸ μένα, μὰ ἐντολὴ αἰώνια. Ἄς τὸ ἀκούσει ὅλη ἡ γῆ. Γι' αὐτὸ χαίρομαι καὶ ἀπευθύνω λόγια δοξολογίας στὸν Θεό. Ἀπέχω πάντα πάρα πολύ. Χαίρομαι, δὲν θὰ μείνω πιά ὀρφανός, δὲν θὰ πονέσω, οὔτε θὰ πῶ κάτι τὸ ταπεινὸ. Μακάρι νὰ δεχθεῖς καὶ τὰ παραπάνω, πάτερ, ὡς ἀγνὰ γνωρίσματα τοῦ πόθο μου γιὰ σένα. Πλὴν ὅμως καὶ πάλι θὰ κλάψω, ἀλλὰ εὐπρόσδεκτα. Σὺ ὅμως, πάτερ τρισμακάριε, νὰ χαίρῃσαι καὶ νὰ εὐφραίνεσαι. Τὰ στεφάνια σου πλέχθηκαν, ὁ τόπος τῆς ἀνάπαυσής σου ἔχει ἐτοιμαστῆ. Ὁ ζῆλος σου εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς πατέρες σου. Ἡ φρουρὰ βροντοφωνάζει τὴν ἀλήθεια. Ὁ δίκαιος δέθηκε ὡς ἀκατάλληλος, οἱ εὐσεβεῖς εἶναι εὐχάριστοι, οἱ ὁμόζηλοι θερμότεροι, ἔχοντας δεῖ ὠραιότατη ἀρχή. Αὐτοὶ ποὺ διώκουν, ἀπὸ ἔξω ἐκφωνοῦν λόγους καὶ σὲ κατηγοροῦν, καὶ μάλιστα κάποιοι ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, ἀπὸ

οἷτινες τῶν μοναχῶν, ἔσωθεν δὲ ταῖς ἐννοίαις ὑπωπιάζονται καὶ πικρὸν κατήγορον τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἔχουσι, ἐπεὶ καὶ θαυμάζουσι. Ἰσασι γὰρ ἄγασθαι, ὡς ὁ μέγας Γρηγόριος, ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμοιοι, ὅταν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτὴν ἢ προᾶξις δοκιμάζηται. Ἄγυ γέλοι ὑμνοῦσί σε, ἄνθρωποι μακαρίζουσι, Χριστὸς ἀπεδέξατο, τὰς πύλας σοι ἀνέωγε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Δ'(4)–. Νικηφόρω ἡγουμένῳ.

Τῆς ἀποκρίσεως δοθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Κυρίου διακόνου, γνήσιε καὶ πολυπόθητέ μου ἀνεψιέ, εὐθύς ἠβουλήθημεν ἐπιστεῖλαί σοι.
 10 Ἐπεὶ δὲ ἦν καιρὸς χειμέριος καὶ ἡ παλιμβουλία συστέλλουσα, ἀγαθὸν ἠγησάμεθα μὴ ταχὺ δοῦναι λόγον. Ἡνίκα δὲ μετὰ τῆς ἐπερωτήσεως καὶ τὰ γράμματα ἀπήτουν, αὐτὸ τοῦτο τί δεῖ ἔτι διακρίνεσθαι καὶ μὴ τὸ παριστάμενον ἐξαιρεῖν; Πρῶτον δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ, καί με δέξαιο, τιμιώτατε, ὅτι, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας, πολλῆς κακίας ὑπόδειγμα τὸν
 15 ἑαυτοῦ βίον παρεστησάμην τοῖς πολλοῖς. Καὶ οὐκ ἔστι σχεδὸν εἰπεῖν σφάλμα, οὗ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ μετέσχον καὶ ἄλλοις προσπαρέδωκα. Ἄλλ' ἐπειδὴ μανθάνω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν εἰς πυθμένα κακίας κατενεχθέντα ἀναρρῦεσθαι καὶ ὀρέγειν χεῖρα πρὸς μετάνοιαν, ἔφυγον τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ἔδοξα μικρὸν τι ὑποστηρίξειν ἑμαυτὸν
 20 πρὸς τὸ εὐθέως.

Διὰ τοῦτο, ὡς ὁ τῶν ἀφανῶν γνώστης Θεὸς ἐπίσταται, ἀπασχοίνισα ἑμαυτὸν καὶ τῆς συνδιατριβῆς τῶν συγγενῶν μου καὶ τοῦ ἔθισμοῦ τῶν κατὰ σάρκα φίλων μου καὶ εἴ τινος δὴ οὖν ἄλλου, μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐπιβοηθούσης τῇ ἀσθενείᾳ μου περὶ πάντα. Καὶ νῦν ὁ
 25 ἐπεξήτησας παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν, οὕτως ἔχει, ὡς εἶρηκέ σοι ὁ κύριος διάκονος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀκρίτως ἢ ἀπεφθεγξάμεθα ἢ καὶ ὑπέσχομεν, ἀλλ' ἐν ἐρευνησίᾳ καὶ συζητήσίᾳ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς βεβαιωθέντες καὶ κρατυνθέντες, καὶ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ἐρωτήσεως τῶν ὀφειλόντων. Καί γε ἡ ἀλήθεια οὕτως ἔχει, τοῦ θείου νόμου ἐμφανῶς
 30 ἀπαγορευόντος, οὐ διὰ τοῦ θείου Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων θεολόγων Πατέρων, αὐτὸ τοῦτο διευκρινούντων καὶ ἀπολευκαινόντων καὶ συναποφαινομένων τῇ ἀποστολικῇ ἐγκελεύσει. Καὶ πῶς λοιπὸν ἀλόγως ἀδιαφορήσω καὶ μὴ μᾶλλον διασταλθῶ καὶ ὑπεξαγάγω ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐλεεινὴν μου ψυχὴν; καὶ οἷος ἂν κίν-

μέσα τους ὅμως μὲ τις σκέψεις βασανίζονται καὶ ἔχουν τὴ συνείδησή τους αὐστηρὸν κατήγορο, ἐπειδὴ καὶ σὲ θαυμάζουν. Γιατὶ «καὶ οἱ ἐχθροί», ὅπως λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος, «γνωρίζουν νὰ θαυμάζουν τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα»¹⁵, ὅταν παύσει ὁ θυμὸς καὶ ἡ πράξις δοκιμάζεται ἀπὸ μόνη της. Ἐγγελοι σὲ ὑμνοῦν, ἄνθρωποι σὲ μακαρίζουν, ὁ Χριστὸς σὲ ἀποδέχθηκε, σοῦ ἀνοιξε τὶς πύλες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

4. Στὸν ἡγούμενο Νικηφόρο.

Μόλις μοῦ δόθηκε ἡ ἀπάντησή σου ἀπὸ τὸν κύριο διάκονο, γνήσιε καὶ πολυπόθητε ἀνεψιέ, ἀμέσως θέλησα νὰ σοῦ γράψω. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ καιρὸς ἦταν χειμωνιάτικος καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς γνώμης περιορίζε τὴ διάθεσή μου, ἐζώρησε καλὸ νὰ μὴ σοῦ ἀπαντήσω γρήγορα. Καὶ ἐνῶ μετὰ ἀπὸ κάθε ἐρώτησή μου ἀπαιτοῦσα καὶ τὰ ἀπαντητικὰ γράμματα, γιατί πρέπει νὰ κρίνω αὐτὸ τὸ ἴδιο διαφορετικὰ καὶ νὰ μὴ ἐξομολογηθῶ αὐτὸ πού μοῦ συμβαίνει; Πρῶτα λοιπὸν θὰ σοῦ πῶ τοῦτο, καὶ δέξου, ἐντιμώτατε, ὅτι, ὅπως γνωρίζεις καὶ ὁ ἴδιος, παρουσίασα τὴ ζωὴ μου στοὺς πολλοὺς παράδειγμα πολλῆς κακίας. Καὶ μπορῶ σχεδὸν νὰ πῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει σφάλμα στὸ ὅποιο νὰ μὴ πῆρα μέρος καὶ ἐγὼ καὶ νὰ μὴ τὸ μετέδωσα καὶ σὲ ἄλλους. Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζω τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία σώζει ἀκόμα καὶ αὐτὸν πού κατέβηκε στὸν πυθμένα τῆς κακίας καὶ τοῦ ἀπλώνει τὸ χέρι γιὰ νὰ μετανοήσῃ, ἀπέφυγα τὴν ἀπελπισία καὶ ἔκρινα καλὸ νὰ στηρίξω τὸν ἑαυτό μου νὰ βρεῖ τὸν δρόμο πρὸς τὸ καλὸ.

Γι' αὐτὸ, ὅπως καλὰ γνωρίζει ὁ γνώστης τῶν κρυφῶν Θεός, ἀποχώρισα τὸν ἑαυτό μου καὶ ἀπὸ τὴ συμβίωση μὲ τοὺς συγγενεῖς μου καὶ ἀπὸ τὴ συνήθεια τῶν σαρκικῶν φίλων μου, καὶ ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀφοῦ μόνη ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἐπιβουλή τὴν ἀδυναμία μου σὲ ὅλα. Καὶ τώρα αὐτὸ πού ζήτησες νὰ μάθεις ἀπὸ μένα τὸν ἀμαθῆ ἔχει ἔτσι, ὅπως σοῦ εἶπε ὁ κύριος διάκονος. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ εἶπα ἢ καὶ τὸ ὑποσχέθηκα ἀδυσίιστα, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ ἔρευνα καὶ συζήτησι τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐρώτησι ἐκείνων πού εἶναι ἀρμόδιοι. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια τέτοια εἶναι, ἀφοῦ ὁ θεϊκὸς νόμος φανερὰ ἀπαγορεύει ὄχι μόνον μὲ τὸν θεῖο Παῦλο, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλους θεολόγους Πατέρες, οἱ ὅποιοι τὸ διευκρινίζουν καὶ τὸ ξεκαθαρίζουν καὶ ἀποφασίζουν ὅλοι μαζί μὲ ἀποστολικὴ ἐντολή. Πῶς λοιπὸν νὰ ἀδιαφορήσω ἀλόγιστα καὶ νὰ μὴ ξεχωρίσω καὶ νὰ ἀπομακρύνω τὸν ἑαυτό μου ἀπὸ αὐτὰ πού βλάπτουν τὴν ἐλεεινὴ

δυνος παρῆ, τοῦ τῶν Πατέρων κορυφαιοτάτου δοῶντος καὶ λέγοντος ὅτι Ἐάν τι παρ' ἐντολήν ἐστὶν ἢ τὴν ἐντολήν παραβλάπτῃ, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρή· κἂν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχῃ, κἂν θανάτου ἀπειλήν; Ἐῷ λέγειν ὅσαι παρυσίστανται καὶ ἄλλαι χρήσεις, μὴ ἐῷσαι ἡμᾶς ἐξυπά-
5 γεσθαι, κἂν τὸ σμικρότατον γοῦν ἔξω τῆς ἐντολῆς ἄλλως τε καὶ πάλιν παραγγελίαν ἔχοντες τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὅτι δεῖ πάντα ἀπαρλεί-
πτως φυλάττειν τὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδομένα.

Ταῦτα ὡς πατρὶ καὶ φιλουμένῳ τεθάρρηκα φανερωσαί σοι· ἐπεὶ
10 καὶ ἡμεῖς, ὡς μάρτυς ὁ καρδιογνώστης Θεός, οὔτε κηρύσσομεν (οὔτε γὰρ ἐσμεν προύχοντες) οὔτε ἀπεχθανόμεθα· ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοκράτο-
ρα καὶ εὐσεβέστατον βασιλέα ἐγκαρδιωμένον ἔχομεν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς μου, φιλοῖδιος ὑπάρχων, ὡς ὑμεῖς γινώσκετε, καὶ μνημονεύομεν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ καὶ ἐπευχόμεθα
15 ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας κοινωνικοί ἐσμεν, καὶ μὴ εἴη ἡμῖν ποτε διασχισθῆναι ἀπ' αὐτῆς Συγχωρήσατέ μοι τῷ μόνῳ ἁμαρ-
τωλῷ· εἰλόμην θρηνηῆσαι τὰς ἁμαρτίας μου ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ καὶ μὴ συμφύρεσθαι τοῖς ἐν κόσμῳ. Τί τοῦτο ἔγκλημα; Χάρισαί μοι τοῦτο, ποθεινότετε ἀνεψιέ, οἶδα γὰρ ὅτι καὶ δύνῃ καὶ ἠρεμεῖν ἐνταῦθα καὶ
20 ἀποδιόστασθαι παντὸς τυχόν ἀνθρώπου· καὶ τῇ ἐμμελεῖ ἀγχινοῖά σου τὰ σκολιὰ ποιήσον λεῖα καὶ τὰ τραχύνοντα καθομάλισον. Καὶ γενοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ ἡμῶν θραβευτῆς καὶ τῆς ἡσυχίας συνασπιστής, ἵνα, εἰ καὶ τι ἡμῖν ἐστὶν ἐν τούτῳ χρήσιμον, διαιτήσῃ δικαίως καὶ κατὰ λόγον.

Ε'(5) – Στεφάνῳ ἀσηκρήτις.

25 Ἐν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ τῆς εὐκλεοῦς σου παρουσίας ἐν μεθέξει γεγόναμεν, μετὰ τινος ἄλλας ὁμιλίας, δι' ἧς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνταῦθά σου ἀφίξεως, εἰς λόγον πως ἐληλύθαμεν Γραφικῶν ζητημάτων, καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ πολλῇ συσχεθέντες, ἀπιθάνως πρὸς ταῦτα διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ἡμεῖς μὲν, ὡς δέσποτα, ἰδιωτίζοντες, οὐ πάντως κατὰ τὴν
30 παροῦσάν σου σοφίαν ὑπαντήσομεν. Ἴνα δὲ μὴ τῇ ἐφησυχάσει τῶν ὀφειλομένων λαληθῆναι κριμα ἑαυτοῖς ἀπενέγκοιμεν «Ἐλεγμῶ», γὰρ φησιν, «ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν»,

ψυχή μου; Και πόσο μεγάλος κίνδυνος υπάρχει, όταν ο πιο κορυφαίος των πατέρων φωνάζει και λέγει, ότι, εάν υπάρχει κάτι χωρίς έντολή, ή αντιστρατεύεται την έντολή, δεν πρέπει να το ανέχεστε καθόλου, έστω και αν υπόσχεται ζωή, έστω και αν απειλεί θάνατο; Παραλείπω να αναφέρω και πόσες άλλες παράλληλες μαρτυρίες υπάρχουν που δεν μας αφήνουν να ξεφύγουμε καθόλου από την έντολή. Έξάλλου έχουμε επίσης και παραγγελία του μεγάλου Βασιλείου, ότι πρέπει να εφαρμόσουμε απαρέγκλιτα όλα όσα μας παραδόθηκαν από τον Κύριο με το Ευαγγέλιο και τους αποστόλους.

Αυτά πήρα το θάρρος να σου αποκαλύψω σαν πατέρα και αγαπητό· γιατί και εμείς, όπως γνωρίζει ο καρδιογνώστης Θεός, ούτε κηρύττουμε (γιατί δεν είμαστε προύχοντες), ούτε μισούμε. Άλλά και τον αυτοκράτορα και ευσεβέστατο βασιλιά τον έχουμε στην καρδιά μας με αγάπη και όλους τους συγγενείς μου, επειδή, όπως γνωρίζετε, αγαπώ τους δικούς μου, και μνημονεύουμε αυτόν (τον βασιλιά) και στη θεία λειτουργία και προσευχόμαστε και κατ' ιδία και δημοσίως, και με την Έκκλησία κοινωνούμε, και είθε να μη συμβεί να αποσχιστούμε από αυτήν. Συγχωρήστε με τον μόνο αμαρτωλό. Προτιμούσα να κλάψω τις αμαρτίες μου έδω στη γωνία αυτή, και να μη αναμιγνύομαι με τους κοσμικούς. Γιατί αυτό είναι έγκλημα; Επίτρεψε μου αυτό, πολυπόθητε άνεψιέ, γιατί ξέρω ότι μπορείς και ήρεμω έδω και αποφεύγω τον κάθε τυχαίο άνθρωπο. Και με την κατάλληλη ευστροφία του πνεύματος σου κάνε τα στραβά ίσια, έξομάλυνε τα άνώμαλα, και γίνε επιβραβευτής της ειρηνική ζωής και υπερασπιστής της ήσυχίας, ώστε, εάν και σ' εμάς υπάρχει κάτι χρήσιμο σ' αυτό, να το κρίνεις δίκαια και λογικά.

5. Στον Στέφανο, τον γραμματέα των απορρητών.

Κατά τη χθεσινή ημέρα, άφου πήραμε μέρος στη λαμπρή παρουσία σου, μετά από κάποιες άλλες όμιλίες, για τις όποιες έγινε και ο σκοπός της έδω άφιξής σου, ήρθαμε στη συζήτηση κατά κάποιο τρόπο ζητημάτων της άγίας Γραφής, και επειδή κυριευθήκαμε από μεγάλη άμφιβολία, διαφωνήσαμε κατά τρόπο άπίθανο μεταξύ μας πάνω στα θέματα αυτά. Και εμείς βέβαια, δέσποτα, επειδή είμαστε άπλοϊ άνθρωποι, δεν θα φέρουμε αντίρρηση στην υπάρχουσα σοφία σου. Όμως, για να μη αποκομίσουμε κριμα στον έαυτό μας με τη σιωπή μας γι' αυτά που πρέπει να είπωθοϋν, γιατί λέγει, «να έλέγξεις τον πλησίον σου για να μη διαπρά-

ἄλλως τε ὅτι καὶ σοφὸν ἐλέγχοντες μᾶλλον ἀγαπηθησόμεθα, ἀναγκαῖ-
 ον ὤθημεν προσφωνῆσαί σοι τὰ ἐπιβάλλοντα. Ὁ κύριός μου, ἵνα
 συντόμως ἐρῶ, τὰς πολλὰς πεύσεις καὶ ἀντιρρήσεις ἐπισυστέλλων,
 ἔφησθα, ὡς οὐ χρὴ τὸν προεστῶτα πομενάρχην, ἄτερ πίστεως ἐπὶ ταῖς
 5 ἄλλαις ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, κατὰ ἄγνοιαν ἢ ἐθελοντὶ πράττοντά τι
 τῶν ἀπηγορευμένων, πρὸς τινος ὑπομμινήσκεισθαι, ἡμῶν λεγόντων ὅτι
 καὶ μάλα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ συνέσει παρὰ τοὺς
 ἄλλους. Καὶ πρὸς τοῦτο ὁπόθεν καὶ οὐ παραστησόμεθά σοι τὸ τοῦ
 λόγου ἄτοπον; Πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τί γάρ σοι
 10 δοκεῖ τὸ τοῦ Δανιήλ; ἄρα τοὺς πρεσβυτέρους, καίπερ ὧν οὐ τοῦ ἐνό-
 μου καιροῦ τῆς εἰς τὸ λέγειν καὶ παρησιάζεσθαι ἡλικίας, παρανο-
 μοῦντας πρὸς τὴν τῆς θείας Σωσάννης καταδίκην, ἐπινέθη οὐ μόνον
 ὑπομμινήσκων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνων· ναὶ ἢ οὐ; Εἶπα οὐ δέχη τὸν
 Ἰωὰβ ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τοῦ λαοῦ, ὄντος τοῦ δράματος εἰς παροργι-
 15 σμὸν Θεοῦ, ἀντιβολουῦντα, ἐκλιπαροῦντα, ἀναπείθειν πειρώμενον τὸν
 θεῖον Δαβὶδ, μὴ τοῦτο δρᾶν; οἶσθα γὰρ τὴν ἱστορίαν. Ἐμὲ δὲ δυσωπεῖ
 καὶ Ἰοθὼρ ὑπομμινήσκων τὸν μέγαν Μωσῆν, καὶ παρεγγυώμενος μὴ
 οὕτω διεξάγειν τὸν λαόν, καὶ οἶονεὶ στοιχειῶν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν
 βουλήν μεταρρυθμίζων. Καὶ τίς ὧν; Ἀλλογενής, εἰ καὶ κηδεστής. Καί
 20 τίνι φῶν; Τῷ πάντα κατὰ ἀποκάλυψιν Θεοῦ διαπραττομένῳ. Καὶ
 ταῦτα μὲν ἐπ' ὀλίγον, ἵνα μὴ μακρογορήσωμεν.

Μετιτέον δὲ ἐπὶ τὴν Νέα. Αἰδεσθῶμεν, εἰ βούλει, πανεύφημε, καὶ
 τὸ τοῦ τῆς οἰκουμένης διαπρυσίου κήρυκος ὑπαγόρευμα, τὸ «Ἐὰν τῷ
 ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῆ, ὁ πρῶτος σιγάτω». Οὐχ, ὡς ἀντιτείνει ἡ φιλότης
 25 σου, τοῦτο περὶ μόνης πίστεως. Καί, οἶον δὴ με παρέλαθε μικροῦ δεῖν,
 ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀληθείας Ἰωάννης ἐλέγχει τὸν Ἡρώδη. Ἐρωτῶ,
 ἀπόκριναί μοι. Ἀλλ' ἀγχίθυρος ὁ πρὸς ἐμὲ οἶδ' ὅτι γέλωσ τὸ ὅτι ἐν
 μέτρῳ τοῦ προφήτου ἰσοστατεῖ ἐαντόν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὃ βέλτιστε
 «Ταῦτα δέ», φησὶν, «ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν». Καὶ αὖθις ὁ
 30 Παῦλος «Μμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ». Πῶς δὲ καὶ
 οἶόν τε ὀρθοδοξεῖν τὸν λοξοεργοῦντα, τοῦ θείου Ἰακώβου ἐνισταμέ-

16. Λευϊτ. 19, 17.

19. Β'. Βασ. 3, 24.

17. Παροιμ. 9, 8.

20. Ἐξοδ. 18,13 ἔξ.

18. Δανιήλ 1, 1 ἔξ.

21. Α'. Κορ. 14, 30.

Ξεις ἕξαιτίας του ἁμαρτία»¹⁶, ἐξάλλου καὶ ἐλέγχοντας ἓνα σοφὸν θᾶ ἀγαπηθοῦμε περισσότερο¹⁷, θεωρήσαμε ἀπαραίτητο νὰ σοῦ ποῦμε αὐτὰ πού ἐπιβαλλόταν νὰ ποῦμε. Ὁ κύριός μου, γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, συνοψίζοντας τίς πολλές ἐρωτήσεις καὶ ἀντιλογίες, εἶπες ὅτι δὲν πρέπει, ὅταν ὁ προϊστάμενος ποιμενάρχης, χωρὶς πίστη στίς ἄλλες ἐντολές τοῦ Κυρίου, ἀπὸ ἄγνοια ἢ μὲ τὴ θέλησή του, κάνει κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαγορευμένα, νὰ τοῦ ὑπενθυμίζεται ἀπὸ κάποιον, ἐνῶ ἐμεῖς λέμε ὅτι πρέπει, καὶ πολὺ μάλιστα, ἀλλὰ βέβαια ἀπὸ ἐκείνους πού διακρίνονται σὲ γνώση καὶ σύνεση ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἀπὸ ποῦ δὲν θὰ σοῦ παρουσιάσουμε τὸ ἄτοπο τοῦ ἰσχυρισμοῦ; Καὶ πρῶτα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Πῶς δηλαδὴ σοῦ φαίνεται τὸ παράδειγμα τοῦ Δανιήλ; Ἐπειτα, ἐλέγχοντας τοὺς πρεσβυτέρους, πού παρανομοῦσαν στὴν καταδίκη τῆς θείας Σωσάννας, ἂν καὶ δὲν εἶχε τὸν νόμιμο καιρὸ καὶ τὴν ἡλικία στὸ νὰ μιλάει δημοσίως, ὄχι μόνο ὑπενθυμίζοντας, ἀλλὰ καὶ κατακρίνοντάς τους, ἐπαινέθηκε ναι ἢ ὄχι;¹⁸ Ἐπειτα δὲν παραδέχεσαι τὸν Ἰωάβ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἀπαρίθμηση τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ ἡ πράξη θὰ ἐξόργιζε τὸν Θεό, παρακαλοῦσε καὶ ἐκλιπαροῦσε καὶ προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν θεϊκὸ Δαβὶδ νὰ μὴ τὸ κάνει αὐτό;¹⁹ Γιατὶ γνωρίζεις τὴν ἱστορία. Ἐμένα ὅμως μὲ προτρέπει καὶ ὁ Ἰοθὼρ, ὁ ὁποῖος συνιστοῦσε στὸν μεγάλο Μωυσῆ καὶ τὸν συμβούλευε νὰ μὴ κρίνει ἔτσι τὸν λαό, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἔπεισε νὰ ἀλλάξει γνώμη καὶ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴ δική του γνώμη²⁰. Καὶ ἦταν ποιός; Ἐνας ἀλλόφυλος, ἔστω καὶ ἂν ἦταν πεθερός του. Καὶ σὲ ποιὸν μιλοῦσε; Σὲ ἐκείνον πού ὅλα τὰ ἔκαμνε μὲ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ βέβαια μὲ συντομία, γιὰ νὰ μὴ μακρηγορήσουμε.

Ἄς ἔρθουμε ὅμως στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἄς σεβαστοῦμε, ἂν θέλεις, πολυφημισμένε, καὶ τὴ διακήρυξη τοῦ μεγάλου κήρυκα: «Ἐὰν στὸν τελευταῖο πού παραδρίσκεται ἔρθει ἀποκάλυψη, ὁ πρῶτος νὰ σιωπᾷ»²¹. Ὁχι, ὅπως ἰσχυρίζεται ἡ ἀγάπη σου, μόνο γιὰ θέματα τῆς πίστεως. Καὶ ὅπως, παρὰ λίγο νὰ μοῦ ξεφύγει, ὁ μεγάλος κήρυκας τῆς ἀλήθειας Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἐλέγχει τὸν Ἡρώδη²². Ἐρωτῶ, καὶ ἀπάντησέ μου. Ἀλλὰ ξέρω ὅτι τὸ γέλιο σου δείχνει θυμὸ, ἐπειδὴ ταυτίζει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν προφήτη. Ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἄριστε. Γιατὶ λέγει: «αὐτὰ γράφτηκαν πρὸς νουθεσία μας»²³. Καὶ πάλι ὁ Παῦλος λέγει: «Νὰ γίνεστε μιμητὲς μου, ὅπως καὶ ἐγὼ εἶμαι τοῦ Χριστοῦ»²⁴. Ἄλλωστε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὀρθόδοξος αὐτὸς πού δὲν ἐργάζεται ὀρθά, ὅταν ὁ θεῖος Ἰάκωβος

νου, ἐκ τῶν ἔργων δείκνυσθαι τὴν πίστιν, καὶ τοὺς περὶ τὸ ἐν σφαλλομένους, μηδὲ τὸ θάτερον ἔχειν;

Τοσούτων οὖν καὶ τηλικούτων ὄντων μαρτύρων, οὐκ οἶομαι ἀντιφάσκειν τὴν εὐγένειάν σου. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀντεπεστελλέτω τῇ ἀσυμφιλίᾳ 5 ἡμῶν ἀναλύσεις μὲν ἐν λόγῳ τῶν προταθέντων, ἀντεξαγωγὰς δὲ διευκρινεστέρως τῶν συσκευασθησομένων σοι. Εἴθε καὶ πάρεισιν, ἡμεῖς γε σιωπήσωμεν καὶ συγγνώμην τῆς ἐνοστάσεώς, καίπερ ἐν ζήλῳ οὔσης, αἰτησόμεθα. Τὸ γὰρ ἐπιτιμᾶν μόνον ῥᾶστον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, ὡς ἀναγινώσκεις, τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διὰ 10 μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἀνδρὸς ὄντως ὑγιοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. Πρὸς δὲ τὸ μὴ εἰς ἀμετρίαν ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολὴν ἐνταῦθα κατεπαυσάμεθα τὸν λόγον, παραθέντες καὶ χρήσεις τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰς ἐντελεστέραν ἀπόδειξιν· ἔνυλαχθείης οὖν ἡμῖν πανέστιος, ὁ ἠγαπημένος ἡμῶν δεσπότης, εὐεκτῶν ἀμφοτέρωθεν ἡμεῖς γὰρ 15 τὸ τῆς ἀγάπης σου καλόν, καὶ γράφοντες καὶ μὴ γράφοντες, γλιχόμεθα ἔχειν.

Ἐκ τοῦ εἰκοστοῦ λόγου τῶν Ἀκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ἵτι δεῖ τὸν προεσιῶτα ὑπομνησθεσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἂν ποτε ἀποσφαλῇ.

20

Ἐκ τοῦ τριακοστοῦ τετάρτου.

Τὸν μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεσιῶτος ἐγκριθέντα χρῆ ἐν τῷ φανερῷ ἢ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχοι λόγον ἰσχυρόν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστεταγμένον ποιεῖν· εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνεται, ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω.

25

Ἐκ τῶν Ἠθικῶν τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἑβδομηκοστοῦ δευτέρου.

Ἵτι χρῆ τῶν ἀκροατῶν τοὺς πεπαιδευμένους τὰς Γραφὰς δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων λεγόμενα.

Ἵτι δεῖ τὸν προεσιῶτα τοῦ λόγου μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς, κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἕκαστον 30 ποιεῖν τε καὶ λέγειν ὡς ὀφείλοντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πεπιστευκότεων αὐτῷ δοκιμάζεσθαι.

25. Ἰακ. 2,18. 26. Ἰακ. 2,10. 27. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατὰ πλάτος, ἐρώτ. 27.
28. Ὅπ. π. 29. Μ. Βασιλείου, Ὅροι ἠθικοί, καν. 72, κεφ. 1, καὶ καν. 70, κεφ. 37.

διακηρύττει με παρρησία ὅτι ἡ πίστη φαίνεται ἀπὸ τὰ ἔργα²⁵, καὶ ὅτι αὐτοὶ ποὺ κάνουν λάθος στὸ ἓνα, οὔτε στὸ ἄλλο ἐνεργοῦν σωστά,²⁶

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ μάρτυρες εἶναι τόσο πολλοὶ καὶ τόσο μεγάλοι, δὲν νομίζω ὅτι ἀντιλέγω στήν εὐγένειά σου. Ἐὰν ὅμως συμβαίνει αὐτό, τότε στείλε σχετικὰ μ' αὐτὰ ποὺ διαφωνοῦμε ἀναλύσεις αἰτιολογημένες αὐτῶν ποὺ προτάθηκαν, καὶ ἀνταπαντήσεις πιὸ διευκρινιστικὲς αὐτῶν ποὺ θὰ ἀντιπαραθέσεις. Καὶ μακάρι νὰ ὑπάρχουν. Τότε ἐμεῖς θὰ σιωπήσουμε καὶ θὰ ζητήσουμε συγγνώμη γιὰ τὴν ἔνστασή μας, ἂν καὶ βέβαια ἔγινε ἀπὸ ζῆλο. Γιατὶ τὸ νὰ ἐπικρίνουμε μόνο εἶναι εὐκόλο καὶ γνώρισμα καθενὸς ποὺ ἐπιδιώκει αὐτό, ὅπως διαβάζεις, ἐνῶ τὸ νὰ ἀντιπαραθέτει τὴ δική του γνώμη μὲ μαρτυρίες τῆς θεόπνευστης Γραφῆς εἶναι γνώρισμα ἀνδρα πραγματικὰ συνετοῦ καὶ μυαλωμένου. Καὶ γιὰ νὰ μὴ ὀδηγήσω τὴν ἐπιστολή πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, σταματῶ τὸν λόγο ἐδῶ, παραθέτοντας καὶ χωρία τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς πληρέστερη ἀπόδειξη. Εἶθε λοιπὸν, ἀγαπημένε μας δέσποτα, νὰ διαφυλαχθεῖς μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς οἰκείους σου ὑγιῆς καὶ μὲ τις δύο σημασίες τῆς λέξεως. Γιατὶ ἐγὼ καὶ ὅταν σοῦ γράφω καὶ ὅταν δὲν σοῦ γράφω ἐπιθυμῶ διακαῶς τὸ καλὸ τῆς ἀγάπης σου.

Ἐκ τῶν εἰκοστῶ λόγων τῶν Ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ἐπιπροϊστάμενος πρέπει νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ προέχουν μέσα στήν ἀδελφότητα, ἐὰν κάποτε κάνει σφάλμα²⁷.

Ἐκ τῶν τριακοστῶ τέταρτο λόγῳ τοῦ ἰδίου ἔργου.

Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀποδέχεται αὐτὰ ποὺ ἐγκρίθηκαν ἀπὸ τὸν προϊστάμενο, πρέπει νὰ διατυπώνει φανερὰ ἢ ἰδιαιτέρως τις ἀντιρρήσεις του, ἐὰν ἔχει κάποιο ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τῶν Γραφῶν, ἢ ἐφόσον σιωπήσει, νὰ ἐκτελεῖ αὐτὸ ποὺ προστάχθηκε. Καὶ ἐὰν ὁ ἴδιος ντρέπεται, ἂς χρησιμοποιοῦνται κάποιους ἄλλους ὡς μεσολαβητές²⁸.

Ἐκ τῶν ἑβδομηκοστῶ δεύτερο λόγῳ τῶν Ἠθικῶν τοῦ ἰδίου.

Ἐπιπροϊστάμενος οἱ ἀκροατὲς ποὺ γνωρίζουν καλὰ τις Γραφεῖς νὰ ἐλέγχουν αὐτὰ ποὺ λέγονται ἀπὸ τοὺς δασκάλους.

Ἐπιπροϊστάμενος αὐτὸς ποὺ διδάσκει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ νὰ κάνει καὶ νὰ λέγει τὸ κάθε τι μὲ περίσκεψη καὶ ἔλεγχο πολύν, μὲ σκοπὸ τὴν εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὀφείλει νὰ ἐλέγχεται καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πιστέψει σ' αὐτόν²⁹.

5. (6)–. Θεοκτίστη, τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ.

Εἰ οἶόν τε ἦν δάκρυα ἐν γράμμασιν ἀποκομίζεις, ἐμπλήσας ταύ-
 την μου ἂν τὴν ἐπιστολήν, τιμία καὶ γλυκεῖα καὶ θεοπόθητέ μου μη-
 5 τερ, παρεπεμψάμην σοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. Τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀνε-
 κτῶς φέρω τὰ περὶ σοῦ ἀκούειν, οὐ λέγω ἐντάφια, ἀλλὰ καὶ νοσήματα
 ἐπιθανάσιμα. Καὶ ἵνα τί οὕτως, μητέρα μου, εἴλου ἡμᾶς ἐᾶσαι ἀγαπή-
 σασα τὸν μέλλοντα αἰῶνα; ἐκδημῆσαι ἀφ' ἡμῶν καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς
 Κύριον; Ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ πάντως ἠγαπήκεις ἐκ πλείονος πόθου τῇ δια-
 θέσει μετατεθεῖσα, τὴν καλὴν καὶ ἀγίαν μου ἀδελφὴν ὡς μᾶλλον ἐπε-
 10 θύμησας καταλαβεῖν καὶ τὸν γλυκύν μου κῦριον Εὐθύμιον, μᾶλλον δὲ
 τὸν τῶν ἀγίων χορόν. Καί, ὦ μητέρα, πῶς ἀδακρυτὶ παρελεύσομαι τὴν
 ἐπιστολήν, ν διερχόμενος; ἄρα ἀπόκειται τοῦτο τῇ δυστήκῃ μου ζωῇ, ἵνα
 καὶ τὸν σὸν θάνατον ἀκούσω; ἵνα ἐπιψάλω σοι θρηνωδῶς; ἵνα ὁρῶν
 σου τὸν τάφον ἐπιγράψω ἐλεγεία; ἵνα ὑπὸ γῆν αὐτὴ σῶματι μὲν τεθῆς,
 15 πνεύματι γὰρ οἶδ' ὅτι ἐν οὐρανοῖς ἀύλισθήσῃ, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ γῆν ὦ, ἔλ-
 κων ἔτι τὸν ὀδυνηρὸν καὶ πολυαμάρτητόν μου βίον; Καὶ πῶς ταῦτα
 ἀνεκτά; μή μοι γένοιτο· πλὴν παραχωρητέον πάντα ἐν τῇ βουλῇ καὶ
 θελήσει τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ γὰρ οἶδεν ὁ τι συμφέρει
 ἐκάστῳ ἡμῶν ἐπίσταται τὸ δέον, συναρμόζει τὸ πρέπον, φιλόστοργός
 20 ἔστι Πατήρ, καλῶς διατίθησιν ἅπαντα, εὐστόχως, εὐδούλως, πανσό-
 φως, παγκάλως, ἀκαταλείπτως. Καί, ὦ τῆς σοφίας τοῦ θάθους τῶν
 κριμάτων αὐτοῦ· ὅτι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.
 Προσέλαβε γοῦν τὸ πρότερον τὴν ἀδελφὴν, προσελήψατο δεύτερον
 τὸν ἀδελφόν, ζητεῖ τὸν τρίτον. Τίς εἶη οὗτος; Εἰ μὲν αὐτὴ, μέγα τὸ ἐγ-
 25 κώμιον. Τριαδικῆς γὰρ μερίδος ἔπαθλον διανύεις, καλῶς διαμείψασα
 τὸν βίον, πάντα ἀπολιποῦσα, πάντα δοῦσα Θεῷ, τὴν κεφαλὴν, τὰ μέ-
 λη, σαυτήν· ἐν ἀσκήσει κατατρίψασα τὸ τίμιόν σου σῶμα, πολύθλι-
 πτον βίον διεξανύσασα, μᾶλλον δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλμμένην ὁδὸν
 τοῦ Κυρίου βαδίσασα, καὶ νῦν ἐν γήρῃ καλῶ ζητοῦσα τὴν ἀνάλυσιν.
 30 Ταύτην τοίνυν ἀπεύχομαι τέως ἄρτι. Πλὴν, κράτιστον δὲ τῷ Θεῷ
 φίλον, καὶ τίς οἰκειοτέρως τὰ περὶ ἡμᾶς βουλευέσεται ἄτερ αὐτοῦ;

6. Στὴ μητέρα τοῦ Θεοκτίστη.

Ἐὰν ἦταν δυνατὸ νὰ μεταφέρω δάκρυα μὲ γράμματα, θὰ μπορούσα νὰ γέμιζα αὐτὸ γράμμα μου, ἀκριβῆ καὶ γλυκειὰ καὶ θεοπόθητή μου μητέρα, καὶ θὰ σοῦ τὸ ἔστολνα αὐτὲς τὶς ἡμέρες. Γιατὶ πραγματικὰ δὲν ἀντέχω νὰ ὑποφέρω νὰ ἀκούω τὰ σχετικὰ μὲ σένα, καὶ δὲν ἐννοῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἐνταφιασμό, ἀλλὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιθανάτιες ἀρρώστιες. Καὶ γιατί προτίμησες μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, μητέρα μου, νὰ μᾶς ἀφήσεις, ἔχοντας ἀγαπήσει τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα; Νὰ ἀναχωρήσεις ἀπὸ μᾶς, καὶ νὰ μεταβεῖς στὸν Κύριο; Ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἀγάπησες τὰ ἐκεῖ, καὶ μετατέθηκες ἀπὸ μεγάλο πῶθο στὴν καρδιά, ἐπειδὴ ἐπιθύμησες πάρα πολὺ νὰ βρεῖς τὴν καλὴ καὶ ἅγια ἀδελφή μου, ὅπως πολὺ ἐπιθυμοῦσες, καὶ τὸν γλυκὸ μου κύριο Εὐθύμιο, καὶ περισσότερο τὸν χορὸ τῶν ἀγίων. Πῶς λοιπόν, μητέρα μου, θὰ προσπεράσω χωρὶς δάκρυα διαβάζοντας τὴν ἐπιστολή; Ἄραγε ἐπιφυλάσσεται καὶ αὐτὸ στὴν ἀξιολύπητη ζωὴ μου, νὰ ἀκούσω τὸν θάνατό σου; Νὰ σοῦ ψάλω θρηνώντας; Νὰ σοῦ ἀναπέμψω θρηνητικὰ ἄσματα βλέποντας τὸν τάφο σου; Σὺ βέβαια σωματικὰ νὰ ταφεῖς κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, γιατί γνωρίζω πῶς μὲ τὸ πνεῦμα σου θὰ κατοικήσεις στοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ἐγὼ θὰ εἶμαι πάνω στὴ γῆ, σέρνοντας ἀκόμα τὴν ὀδυνηρὴ καὶ γεμάτη ἁμαρτίες ζωὴ μου; Καὶ πῶς θὰ τὰ ἀντέξω αὐτὰ; Εἶθε νὰ μὴ μοῦ συμβοῦν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ ἀφήσουμε ὅλα στὴν ἀπόφαση καὶ τὴ θέληση τοῦ ὑπεράγαθου Θεοῦ μας. Γιατὶ γνωρίζει αὐτὸ ποὺ συμφέρει στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς. Γνωρίζει καλὰ αὐτὸ ποὺ πρέπει, ἐφαρμόζει αὐτὸ ποὺ πρέπει, εἶναι Πατέρας γεμᾶτος στοργῆ, τὰ διευθετεῖ ὅλα καλὰ, εὐστοχα, μὲ σωφροσύνη, μὲ πολλὴ σοφία, πάρα πολὺ καλὰ, μὲ τρόπο ἀκατανόητο. Πόσο μεγάλο εἶναι πραγματικὰ τὸ βάθος τῆς σοφίας τῶν ἀποφάσεων του! Γιατὶ οἱ δρόμοι του εἶναι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι³⁰. Παρέλαβε πρῶτα τὴν ἀδελφή, πῆρε δεύτερο τὸν ἀδελφό, ζητᾶ τὸν τρίτον. Ποιὸς εἶναι αὐτός; Ἐὰν βέβαια εἶσαι σὺ ἡ ἴδια, εἶναι μεγάλη ἡ τιμὴ. Γιατὶ διανύεις τὸ ἔπαθλο τριπλῆς μερίδας, ἀφοῦ διήνυσες τὴ ζωὴ σου καλὰ, ἐγκαταλείποντάς τα ὅλα, δίνοντάς τα ὅλα στὸν Θεό, τὴν κεφαλὴ, τὰ μέλη, τὸν ἑαυτό σου, καταβάλλοντας μὲ τὴν ἄσκησι τὸ τίμιο σῶμα σου, διανύοντας μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ πολλὰς θλίψεις, ἢ καλύτερα βάδιες τὴ στενὴ καὶ γεμάτη θλίψεις ὁδὸ τοῦ Κυρίου, καὶ τώρα σὲ καλὰ γηρατειὰ ζητᾶς τὸν θάνατο.

Αὐτὸν λοιπόν ἀπεύχομαι μέχρι τώρα. Ὡστόσο ἄριστο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, καὶ ποιὸς σκέφτεται τὰ δικά μας πιὸ φιλικὰ ἐκτός

Ἄλλά μοι χαῖρε, μήτερ, καὶ ζῶσα καὶ κοιμωμένη. Οὐ γὰρ τεθήξεις, διότι ζῶσα εἶ προαιρέσει ἀπενεκρώθης τῷ θίῳ, διότι καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισαι, διότι ἐστερήθης τῶν ἐπιγείων, ἵνα τὰ οὐράνια κληρονομήσης, διότι τοῖς τοῦ μαρτυρίου ὠμίλησας ἄθλοις ἀναμωτί· τὰ μέλη σου 5 ἡμᾶς ἀποτεμοῦσα διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἀμέριμνος ἀπέρχη, ἀδιάθετος. Οὐ γὰρ πάρεστί σοί τι διαθέσθαι, ἢ τὸ ἔνδυμά σου τὸ τρίχινον καὶ εἶ τι ἄλλο τῆς ἀσκενάστου ζωῆς σχέδιον. Ἀπεντεῦθεν ἤδη γυμνή παρίστασαι τῷ Θεῷ, καθαρὰν τῆς τῶν ὑλῶν βορβορώσεως φέρουσα τὴν ψυχὴν. Ἔχεις δ' ὅτι ἡμῖν καταλείψεις, τὴν κραταιὰν ἐν- 10 χήν, ἣν καὶ νηπίοις ἡμῖν οὔσι σχεδὸν κατέπεμπες, σημειοῦσα καὶ κατασφραγίζουσα ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὥραις, λιτὰς ἀνθ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ἐν παντὶ καιρῷ προσφέρουσα. Καταλείψεις δὲ καὶ τὸ ἄοκινόν σου ἐν ταῖς θεαῖς λειτουργίαις, καὶ φίλαγον καὶ σπουδαῖον καὶ τὸ ἀποστολικὸν καύχημα τοῦ καμάτου. Τῷ ὄντι γὰρ πολὺς κάματος ἐκ τῶν 15 ὁσίων σου χειρῶν ἐξελέλυθε καὶ διεσκέπασε καὶ διέθαλψεν οὐχ ἡμᾶς μόνους, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν ἀδελφότητα· οἱ καὶ ὡς μητέρα πνευματικὴν ἔχοντές σε καὶ περιέποντες, τὰ ἴσα ἡμῖν καταλυποῦνταί σε καὶ ἀνακαλοῦνται. Ταῦτα, ὡς μὴ γινόμενα, ἐσχηματίσαμεν ἐν τοῖς γράμμασι, παρηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες καὶ ὑποδεικνύοντές σοι τὰ 20 τῆς καρδίας ἡμῶν, ἅπερ καὶ ἐξ ἐναντίας ἐπίστασαι.

Ἐγὼ τοίνυν, μήτέρ μου ἀγία, ὡς οἶσθα, εἰ καὶ ἤθελον εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον πῶς, διὰ τὴν φροντίδα τὴν ἐπιχειμένην μοι ἀναξίως, καὶ οὐκ οἶδα ποίῳ λόγῳ. Ὡς θαυμαστὸν γάρ, φησὶν, εἰ καὶ Σαοῦλ ἐν προφήταις, καί γε καὶ Θεόδωρος ἐν ἠγουμένοις. Τοῦτό με εἶρξε, τοῦτό με 25 ἐδέσμησεν. Ἐπεὶ σιδηραῖς ἀλύσεσιν εἰ ἦν κατεπιασμένος, διέρρησον αὐτὰς καὶ πρό προσώπου σου ἰστάμην. Νῦν δὲ ἀντὶ ἐμοῦ ἔπεμψά σοι τὸν πρεσβύτερον εἰς μικρὰν παραμυθίαν, ὅτι καὶ αὐτός σοι ποθητός καὶ τίμιος, ἵνα ἐν πᾶσι συμπαρῆ τῇ ἀσθενείᾳ σου, ἐπισκεπτόμενος καὶ φροντίζων τὰ δέοντα· κἄν τε ἐπιμένης ἐν τοῖς αὐτόθι ἐπιμένη· κἄν τε 30 ἐξέρχῃ, συνεξερχόμενος ἅμα τῷ οἰκονόμῳ. Λοιπόν, ὡς εὐοδώσει ὁ Θεὸς καὶ φέρει ἢ ἀσθένεια, οὕτως, μήτέρ μου τιμία, καὶ διαγενοῦ καὶ

31. Α' Θεσσ. 4, 11.

32. Α' Βασ. 10, 11.

ἀπὸ αὐτὸν; Ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, μητέρα, νὰ χαίρεσαι καὶ ζωντανὴ καὶ νεκρὴ. Γιατὶ δὲν θὰ πεθάνεις, ἀφοῦ εἶσαι ζωντανή. Μὲ τὴν προῖθεσή σου νεκρώθηκες ὡς πρὸς τὴ ζωὴ, γιατί ἀγωνίστηκες τὸν καλὸν ἀγῶνα, γιατί στερήθηκες τὰ ἐπίγεια, γιὰ νὰ κληρονομήσεις τὰ οὐράνια, γιατί δοκίμασες τοὺς ἄθλους τοῦ μαρτυρίου ἀναίμακτα. Ἀφοῦ ἀπέκοψες ἐμᾶς τὰ μέλη σου ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου, φεύγεις χωρὶς φροντίδα, χωρὶς διαθήκη, γιατί δὲν ἔχεις τίποτε νὰ διαθέσεις, παρὰ μόνο τὸ τρίχινο ἔνδυμά σου, καὶ ὅ,τι ἄλλο προῖχειρο ἔχεις ἀπὸ τὴν στερημένη ζωὴ σου. Ἦδη ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζεσαι στὸν Θεὸ γυμνή, φέροντας καθαρὴ ἀπὸ τὸν βουρκο τῶν ὑλῶν τὴν ψυχὴ σου. Ἔχεις ὅμως καὶ κάτι νὰ ἀφήσεις σὲ μᾶς, τὴ δυνατὴ προσευχὴ, τὴν ὁποία ἀνέπεμπες καὶ ὅταν ἤμασταν σχεδὸν νήπια, σημειώνοντας καὶ σφραγίζοντας μας τὶς νυχτερινὲς ὥρες, προσφέροντας ἀντὶ χιὰ μᾶς προσευχῆς στὸν Κύριο σὲ κάθε καιρὸ. Θὰ ἐγκαταλείψεις καὶ τὴν ἀκούραστη παρακολούθηση τῶν θείων λειτουργιῶν, καὶ τὴν ἀγάπη σου γιὰ τὴν ἀγνή καὶ ὀλοπρόθυμη καὶ ἀποστολικὴ καύχησι τοῦ κόπου. Γιατὶ πραγματικὰ πολὺς κόπος βγήκε ἀπὸ τὰ ἅγια χέρια σου³¹ καὶ σκέπασε καὶ περιέθαλψε ὄχι μόνο ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὀλοκληρὴ τὴν ἀδελφότητα, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἔχοντας σε ὡς μητέρα πνευματικὴ καὶ φροντίζοντας σε λυποῦνται κατὰβαθα καὶ σὲ θρηνοῦν ὅσο καὶ ἐμεῖς. Αὐτὰ τὰ παραστήσαμε μὲ γράμματα χωρὶς νὰ ἔχουν γίνει, παρηγορώντας τὸν ἑαυτὸ μας καὶ δείχνοντας σου τὰ αἰσθήματά μας, τὰ ὁποῖα καὶ σὺ ἡ ἴδια γνωρίζεις.

Ἐγὼ λοιπόν, ἀγία μου μητέρα, ὅπως γνωρίζεις, ἂν καὶ ἤθελα νὰ ἔρθω, δὲν εἶχα τρόπο, ἐξαιτίας τῆς φροντίδας ποῦ μοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζω, καὶ δὲν γνωρίζω γιὰ ποιὸν λόγο. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι θυμαστό, λέγει, ὅτι ὁ Σαοὺλ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν προφητῶν³², καὶ βέβαια καὶ ὁ Θεόδωρος στὴν τάξη τῶν ἡγουμένων. Αὐτὸ μὲ ἐμπόδισε, αὐτὸ μὲ δέσμευσε. Γιατὶ ἄλλιῶς καὶ μὲ σιδερένιες ἀλυσίδες ἂν ἤμουν δεμένος, θὰ τὶς ἔσπαζα καὶ θὰ βρισκόμουν μπροστὰ στὸ πρόσωπό σου. Τώρα ὅμως ἀντὶ γιὰ μένα σοῦ ἔστειλα τὸν πρεσβύτερο γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσει λίγο, γιατί καὶ αὐτὸς σοῦ ἦταν ἀγαπητὸς καὶ ἀκριβός, γιὰ νὰ σὲ συμπαρασταθεῖ κατὰ τὴν ἀρρώστια σου μεριμνώντας καὶ φροντίζοντας γι' αὐτὰ ποῦ πρέπει. Καὶ ἂν βέβαια παραμένεις στὴ ζωὴ, θὰ παραμένει ἐκεῖ, ἂν πάλι φύγεις, θὰ φύγει κι' αὐτὸς μαζί μὲ τὸν οἰκονόμο. Λοιπόν ὅπως εὐδοκήσει ὁ Θεὸς καὶ ἐξελιχθεῖ ἡ ἀσθένειά σου, ἔτσι νὰ περνᾷς, ἀκριβῆ

μη ὑπὲρ δύναμιν ταθῆς θέλουσα ἐξελθεῖν. Τάχιον δὲ ὅπως διαφέρῃ ἐν τῇ νόσῳ, διάγνωσιν πέμψον ἡμῖν, ἵνα εὐψυχήσωμεν μικρόν. Κανόνα δὲ εὐθέως πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐποίησάν σοι, καὶ εὐχὴν ἔχουσι διηνεκῆ περὶ τῆς ὑγείας σου. Χάρισαι ἡμῖν τὴν ἀγίαν σου εὐχὴν· εὐλόγησον ἡ-
 5 μᾶς μητρικαῖς δωρεαῖς ἄσπασαι ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος. Δὸς ἡμῖν τὴν εἰρήνην, ἣν ἔχεις διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἕξεις εἰς αἰῶ-
 νας αἰώνων.

Ζ'(7) – Εἰρήνη Βασιλίση.

«Φωνή», φησὶν, «ἐν Ραμᾷ ἠκούσθη», ὁ θεοπτικώτατος Ἰερεμίας
 10 «θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολὺς Ραχήλ τότε κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς». Τὰ δὲ παρόντα οἶα καὶ ἡλίκα; Πόθεν που χθές, δέσποινα ἡμῶν πανά-
 γαθε, ἀναφανέντες ἄγγελοι τοῦ ἱεροῦ σου παλατίου καὶ ἀκουτίσαντες ἡμῖν πάσας τὰς γεγενημένας σου τῶν ἔργων ἄρτι αἰνέσεις; Ἦχησαν ἡμῶν ἀμφοτέρω ὡς ἀληθῶς τὰ ὦτα. Τί τοιγαροῦν; Ὅτι ἦρας συσσει-
 15 σμὸν ἐν τοῖς πέρασι τηλικαύτης εὐσεβείας. Καὶ ἰδοὺ ἠκουσί σοι κυ-
 κλοτέρωθεν, ὡς νεφέλαι πετόμεναι, λιταὶ παμπληθεῖς, γεραίρουσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν αἰσίων σου καταπράξεων. Φράζε ἡμῖν, ὦ δέσποι-
 να, τίς ὁ ἐπιβιδάσας σου τὸν καθαρώτατον νοῦν ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν νοη-
 μάτων τῆς ἀληθείας, ὥστε ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς τινος ὑψηλῆς μετεώρου
 20 καταθρῆσαι τὰ τοιαῦτα ἄρεστὰ Θεῶ καὶ ὅσια; Δίδαξον ὅθεν σοι ὁ
 τῆς εὐσεβείας τοσοῦτος ἔρωσ ἐνέσκηψε· καλῶς ἀπληστεύεσθαι τὰ θε-
 ἄρεστα καὶ εἰς ὑπερ ἐλάσαι φειδοῦς τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ψυχι-
 κῆς τε καὶ σωματικῆς πολυωφελοῦς προμηθείας. Ἦ, ἐπειδὴ πολὺ τὰ
 θεῖα φρονοῦσα καὶ ἡμιρομένη μητρικῶς, οὐκ ἀρκετὸν ἠγήσω τὸ μό-
 25 νον τὸν λαόν σου τῷ ἄνωθεν ἐπικουρίᾳ, ὡς ἐξ αἰγυπτιακῆς τινος δου-
 λείας, τῆς δυσσεβοῦς φημι πίστεως, λυτρώσασθαι· εἰ μὴ, μετὰ τῶν
 προλαβόντων πολυτρόπως ἐκλαμψάντων σοι δίκην ἀστέρων ἀφα-
 θουρηγημάτων, καὶ τὴν παροῦσαν, ὡς κολοφῶνά τινα τῶν ἀρετῶν ἐπι-
 προσθήσασθαι χάριν; Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. Εὐφράνθη ὁ οὐρανὸς ἄνω-
 30 θεν, μετὰ τοῦ ἱεροφωνοτάτου Ἡσαίου ἐπιβοήσομεν, εἰ καὶ τολμηρόν,
 ὅτι ἐλέησεν ὁ Θεὸς διὰ σοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐπλήσθη γοῦν ἡ σύμπα-
 σά σου βασιλεία χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, ὅτι ἀφήρηται ὁ ἄνομος ζυ-
 γὸς ὁ ἐπ' αὐτὴν κείμενος καὶ ἡ ράβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τοιαύ-

33. Ἱερ. 38, 15 καὶ Ματθ. 2, 18.

34. Μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων ἀπὸ τῆς Ζ'. Οἰκ. Σύνοδος, τῆς ὁποίας τὰ πρα-
 κτικά ὑπέγραψε ἡ Εἰρήνη τὸν Νοέμβριον τοῦ 787.

35. Ἱσ. 44, 23.

36. Ἱσ. 9, 4.

μου μητέρα, και να μη προσπαθεῖς περισσότερο ἀπὸ τὶς δυνάμεις σου, θέλοντας να φύγεις ἀπὸ τὴ ζωὴ. Καὶ στείλε μας τὸ ταχύτερο διάγνωση, ὅτι παρουσίασε βελτίωση ἢ ἀρρώστια σου, γιὰ να πάρουμε λίγο θάρρος. Ἀμέσως μάλιστα οἱ ἀδελφοὶ ὅλοι ἔκαναν παρακλήση γιὰ σένα και προσεύχονται συνεχῶς γιὰ τὴν ὑγεία σου. Χάρισέ μας τὴν ἅγια εὐχή σου· εὐλόγησέ μας με τὰ μητρικὰ δῶρα· ἄσπασέ μας με τὸ γράμμα σου. Δῶσε μας τὴν εἰρήνη που ἔχεις με τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, και θὰ τὴν ἔχεις στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

7. Στὴ βασίλισσα Εἰρήνη.

«Φωνή», λέγει ὁ θεόπτης Ἱερεμίας, «ἀκούστηκε στὴ Ραμά, θρηῖνος και κλάμα πολὺ. Ἦταν ἡ Ραχήλ τότε που ἔκλαιε τὰ παιδιὰ της»³³. Τὰ τωρινὰ ἕμως τί εἶδους και πόσο μεγάλα εἶναι; Ἀπὸ ποῦ χθές, πανάγαθὴ μας δέσποινα, ἐμφανίστηκαν ἀγγελιοφόροι τοῦ ἱεροῦ παλατιοῦ σου και μᾶς ἀνακοίνωσαν ὅλα τὰ ἀξιέπαινα ἔργα σου που συνέβησαν τώρα; Ἀληθινὰ ἀντήχησαν και τὰ δύο αὐτιά μας. Καὶ γιατί; Ἐπειδὴ προκάλεσες στὰ πέρατα ἰσχυρὸ σεισμὸ τόσο μεγάλης εὐσέβειας. Καὶ να, ἦρθαν γύρω σου, σὰν σύννεφα που πετοῦν, πολυἀριθμες λιτανεῖες δοξάζοντας τὸν Θεὸ γιὰ τὶς εὐνοϊκὲς πράξεις σου. Ἐξήγησέ μας, δέσποινα, ποιὸς εἶναι αὐτὸς που ἀνέβασε τὸν καθαρῶτατο νοῦ σου στὰ ὕψη τῶν νοημάτων τῆς ἀλήθειας, ὥστε, σὰν ἀπὸ κάποια σκοπιὰ ψηλὴ και μετέωρη να δεῖς καθαρὰ αὐτὰ τὰ ἀρεστὰ στὸν Θεὸ και ἅγια; Δίδαξέ μας ἀπὸ ποῦ σοῦ προέκυψε ὁ τόσο μεγάλος ἔρωτας τῆς εὐσέβειας, ὥστε να εἶσαι ἀκόρεστη στὰ θεάρεστα και να ἀνεβάσεις ψηλὰ τὴ μέριμνα τῆς τόσο πολὺ ὠφέλιμης ψυχικῆς και σωματικῆς πρόνοιας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν; Ἦ μήπως, ἐπειδὴ πιστεύεις και ποθεῖς μητρικὰ πολὺ τὰ θεῖα, δὲν θεώρησες ἀρκετὸ να σώσεις, σὰν ἀπὸ κάποια αἰγυπτιακὴ δουλεία, μόνο τὸν λαὸ σου με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ πίστη³⁴, ἂν μαζί με τὶς προηγούμενες ἀγαθοεργίες σου, που ἔλαμψαν με ποικίλους τρόπους σὰν ἀστέρια, δὲν προσθέσεις και τὴν παροῦσα χάρη, σὰν ἐπιστέγασμα τῶν ἀρετῶν σου; Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. Εὐφράνθηκε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ ψηλά, ἄς βροντοφωνάξουμε μαζί με τὸν προφήτη Ἡσαΐα³⁵, ἂν και εἶναι τολμηρὸ, γιὰ τὸ Θεὸς ἔληξε με σένα τὸν λαὸ του. Γέμισε λοιπὸν χαρὰ και ἀγαλλίαση ὅλο τὸ βασίλειό σου, γιὰ τὴ καταργήθηκε ὁ παράνομος ζυγὸς που βρισκόταν ἐπάνω του, και ἡ ράβδος πάνω στὸν τράχηλο τῆς τέτοιου εἶδους ἐπικράτειας³⁶. Ποιὸς ἄκουσε τέτοια; Ἐμπρός, πεῖτε μας, ἄνδρες. Καὶ

της ἐπικρατήσεως. Τίς ἤκουσε τοιαῦτα; δεῦρο, εἶπατε, ἄνδρες. Καὶ τίς ἐώρακεν ἐπ' ἄλλης βασιλείας τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον κατόρθωμα;

Ἐπαινέσατε αὐτήν, πάντες οἱ λαοί· μεγαλύνετε αὐτήν σὺν ἡμῖν, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ μονασταὶ καὶ πᾶν τὸ Χριστιανικὸν φύλον. Οὐδὲ γάρ, ὅτι τῶν τοσοῦτων τοῦ χρυσοῦ ταλάντων ἢ ἄφεις γέγονε θαυμαστὸν μόνον, καίπερ ὃν ἀνυπέροβλητον, ἀλλ' ὅτι καὶ πόρος ἀδικίας πολυπλάσιος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει συνεξεκόπη, ὀσιώτατον. Ἦρθη ἐκ μέσου στραγγαλιὰ διαίων καὶ ψυχοφθόρων ἀπαιτημάτων, λαθοῦσα τοὺς πρὸ σου ἅπαντας, καίπερ τινὰς εὐσεβῶς βασιλευκότας. Τοῦτο γάρ σοι ἀπέκειτο. Πέπανται ἐφομοσία, πολυροκία, μᾶλλον δὲ ψευδοροκία ἐπὶ τε τῶν ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων ἀμφοτέρων ἐπ' αὐθιγὰς ὡς τὸ συμβᾶν ἀπολλυμένων, τοῦ μὲν ὅτι ἀποκρούσει πειρωμένου, τοῦ δὲ ὅτι ὑπερπιάσει καταπολιορκούντος. Πέπανται ἔκθλιψις στενοχωρουμένων καὶ πενομένων φροντιστήρια, οὐχ ὅπως τῆς πτωχείας φάρμακον ἀλεξιτήριον ἐξευρεθείη ζητούντων (ἦττον γὰρ ἦν ἂν τὸ λυπηρόν), ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσύνθετον καὶ ἄνωθὲν πως ὡς ἁμαρτίας γέννημα ἐπεισφρῆσαν ἀποτίσωνται τοῖς πράκτορσιν. Οὐκέτι αἱ ὁδοὶ τελωνοῦνται, ὅσαι κατὰ γῆν, ὅσαι κατὰ θάλασσαν. Ἀντίφθογγα ταῦτα τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰρημένων. Οὐκέτι ἠπειροῦται ἐξαργυρίζονται ἄδικα κατὰ τοὺς στενωποὺς ἐκ τῶν ἐπικαθημένων ὡσανεὶ ἀγρίου τινὸς δαίμονος ἢ ἀτιθάσσου θηρός, ἀπογενομένου πάντως ἐκ τῆς τοῦ πενομένου ὀδίτου ἐπιφορτώσεως. Οὐδ' αὖ δέει τῶν τοιούτων αἰσχυρῶν λημμάτων οἴκοι μένουσιν οἱ ἀπορούμενοι, μήτε τὰ ἐν ἄστει, μήτε τοὺς παραθαλασσίους τόπους καταλαμβάνοντες πανταχοῦ γὰρ οἱ τῆς ἀδικίας σκόπελοι προεστήκασιν. Οὐκέτι οἱ πλωτῆρες ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ ἐξορμώμενοι καὶ καταπλέοντες ὑποπνίγονται, ὡς ἂν ἐν λαίμου τοῖς στενοῖς στομίοις τὸ τελωνούμενον ἀποδώσοντες. Ἀφείθησαν οἱ τὴν ἀγρευτικὴν μέθοδον μετερχόμενοι, κούφως ταύτην διαλαμβάνοντες, Εἰρήνη ἱερόψυχε. Ὁ ἄλιεὺς τυχὸν τρεῖς ἰχθύας ἀνελκύσας, καὶ τοῦτο πάντως πολλὰ κεκοπιακῶς δι' ὅλης ἡμέρας, τὸν ἕνα οὐκ ἀποτίννυσιν. Ὁ τοξότης ἢ ὁ ἰξευτὴς οὐσπερ ἐθήρευσε ολίγους τάχα ὄρνεις, ἐξ ὧν αὐτῷ ἢ ἀναγκαία τροφή, ἀλογοθέτητος διαμένων εὐζωήσειεν.

ποιός εἶδε κατὰ τὴ διάρκεια ἄλλης βασιλείας τέτοιο καὶ τόσο μεγάλο κατόρθωμα;

Ἐπαινέστε αὐτὴν ὅλοι οἱ λαοί. Δοξάστε τὴν μαζί μας, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ καὶ ὁλόκληρη ἡ χριστιανικὴ φυλὴ. Γιατί δὲν εἶναι θαυμαστό μόνο ἐπειδὴ ἔγινε ἡ παραγραφή τῶν τόσο πολλῶν ταλάντων τοῦ χρυσοῦ, ἂν καὶ βέβαια εἶναι ἀνυπέροβητο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι μαζί μὲ αὐτὰ κόπηκε καὶ ὁ πολλαπλάσιος δρόμος τῆς ἀδικίας στὴν ὑπόθεση αὐτὴ εἶναι ἔργο ἀγιώτατο. Ἐφυγε ἀπὸ τὴ μέση ἡ ἀγχόνη τῶν βίαιων καὶ ψυχοφθόρων ἀπαιτήσεων, ἡ ὁποία διέφυγε ὅλους αὐτοὺς πού βασίλευσαν πρὶν ἀπὸ σένα, ἂν καὶ μερικοὶ βασίλευσαν μὲ εὐσέβεια, γιατί αὐτὸ ἐπιφυλασσόταν γιὰ σένα. Ἐπαυσε ἡ ἐπιτορκία, ἡ πολυτορκία, ἡ καλύτερα ἡ ψευδοτορκία καὶ σ' αὐτοὺς πού ἀπαιτοῦσαν καὶ σὲ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦσαν, μὲ ἀποτέλεσμα καὶ οἱ δύο ἕξαιτίας αὐτοῦ νὰ χάνονται, ὁ ἓνας ἐπειδὴ προσπαθοῦσε νὰ κρῦψει κάτι, καὶ ὁ ἄλλος πολεμώντας νὰ πάρει κάτι περισσότερο. Σταμάτησε ἡ καταπίεση ἐκείνων πού καταπιέζονταν καὶ τὰ ἱδρύματα πού φρόντιζαν γιὰ τοὺς φτωχοὺς, τὰ ὁποῖα δὲν ζητοῦσαν νὰ βροῦν φάρμακο πού θεραπεύει τὴ φτώχεια (γιατί τὸ κακὸ θὰ ἦταν μικρότερο), ἀλλὰ γιὰ νὰ πληρώσουν στοὺς πράκτορες ἐκεῖνο πού εἰσχώρησε χωρὶς συμφωνία, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ψηλά, ὡς προῖον ἁμαρτίας. Οἱ δρόμοι τόσο στὴν ξηρὰ ὅσο καὶ στὴ θάλασσα δὲν φορολογοῦνται, καὶ εἶναι ἀντίθετα αὐτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔχει πεῖ ὁ μέγας καὶ ἱερός Χρυσόστομος. Οἱ κάτοικοι τῆς στεριάς δὲν ληστεύονται ἄδικα στὶς στενὲς διόδους ἀπὸ ἐκείνους πού παραφυλάγουν σὰν κάποιος ἄγριος δαίμονας, ἢ ἀτίθασσο θηρίο, πού ὅπωςδήποτε γευματίζουν ἀπὸ τὸ φορτίο τοῦ φτωχοῦ ὁδοιπόρου. Οὔτε πάλι, ἀπὸ φόβο αὐτῶν τῶν αἰσχροῦν ἀρπαγῶν, ὅσοι στεροῦνται μένουν στὸ σπίτι, χωρὶς νὰ καταλαμβάνουν οὔτε τοὺς ἀστικούς οὔτε τοὺς παραθαλάσσιους χώρους. Γιατί παντοῦ ἐποπτεύουν τὰ ἐμπόδια τῆς ἀδικίας. Οὔτε αὐτοὶ πού πλέουν ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνατολή, τὴ δύση καὶ τὸν βορρᾶ, καὶ ἐπιστρέφουν, καταπιέζονται στὰ στενὰ στόμα, σὰν νὰ πιάνονται ἀπὸ τὸν λαιμό, γιὰ νὰ πληρώσουν τὸν τελωνιακὸ δασμὸ. Αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ψαρᾶ ἀφέθηκαν νὰ τὸ ἀσκοῦν ἐλεύθερα. Εἰρήνη ἱερόψυχη. Ὁ ψαρᾶς πού ἔτυχε νὰ πιάσει τρία ψάρια, καὶ αὐτὰ ὅπωςδήποτε μὲ πολὺν κόπο ὅλη τὴν ἡμέρα, δὲν δίνει τὸ ἓνα ὡς φόρο. Ὁ τοξότης ἢ αὐτὸς πού στήνει ξόβεργες, τὰ λίγα πουλιὰ πού ἐνδεχομένως ἔπιασε, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἀπαραίτητη τροφή του, μπορεῖ νὰ

Αἱ στρατιώτιδες τὸ οἰκεῖον πένθος ἔχουσαι τῆς ἀνδρικήῃς ἀποβολῆς, οὐκ ἐπιθρηνήσουσι πικρῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ θανόντος ἔλεινὴν καὶ ἀπάνθρωπον ἔξαπαίτησιν. Καὶ πάρειμι τοὺς συβότας, τοὺς προβατεμπόρους, τοὺς οἴνοπράτας. Ἐῷ λέγειν τοὺς κρεοπώλας, τοὺς ἰστουργοῦν-
 5 τας, τοὺς χαλκοτύπους, τοὺς σκυτοτόμους, τοὺς δευσοποιούς, ἀρωματοπράτας τε καὶ ἀρχιτέκτοντας καὶ συλλήθδην εἰπεῖν ἅπασαν μέθο-
 δον, ὅση κατὰ χρυσοουργίαν, ὅση κατὰ ξυλοουργίαν, ὅση κατὰ πᾶσαν
 ἄλλην ὕλην ἐπιθεωρεῖται, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνομι λόγον ἐν τῇ τοι-
 αύτῃ κατακερμασίᾳ, ᾧ πανάγαθε δέσποινα, ἐπεκρότησαν ταῖς χερσὶν
 10 αὐτῶν ἅπαντες καὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα, ἐκεῖνα εἰρη-
 κότες «Εὐλογῆσω σε, Κύριε, ὅτι ἐλέησάς με καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτη-
 ρίαν». Διὸ πεποithῶς ἔσομαι ἐπὶ τῇ θεοσδότῳ σου βασιλείᾳ.

Ταῦτα πάντα αἰνέσεως πλήρη καὶ ἐξυμνήσεως, Εἰρήνη φίλη
 Χριστοῦ, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Ταῦτα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπι-
 15 κρατεῖᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης
 διαδοθήσονται καὶ ἀκούσονται ἡμᾶς ἄλλοεθνεῖς καὶ θαυμάσονται
 καὶ πποηθήσονται ἀπὸ τῆς εὐπραξίας τῶν σοφῶν σου ἐπιτηδευμάτων.
 Αἰδοῦνται γάρ, φησὶν, ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὁ τῶν θεολόγων
 διαπρύσιος. Οὕτω φυλάττεται σου ἀρραγὲς τὸ βασίλειον, οὕτως εἴκει
 20 καὶ πείθεται σοι ἀσμένως τὸ ὑπήκοον. Ταύτῃ θεραπεύεις τὸ θεῖον
 ταύτῃ ἐπευφραίνεις τοὺς ἐκλεκτοὺς Θεοῦ ἀγγέλους, ἀλλ' οὖν καὶ τοὺς
 ὁσίως καὶ δικαίως πολιτευομένους, Εἰρήνη θεῶνυμε. Ἐν τούτοις ἡ
 εὐσέβειά σου διαλάμπει, ἐν τούτοις πᾶν στόμα καὶ πᾶσα γλῶσσα πρὸς
 αἴνεσίν σου ἔξανοίγεται. Αὕτῃ ὡς ἀληθῶς ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας,
 25 αὕτῃ ἡ σφραγὶς τῆς περιποιηθείσης σοι πατρικῆς καὶ θεοπνεύστου
 τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδοξίας, ἔκδικε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρ-
 μαχε. Τηλικαῦταί σου αἱ τῶν ἀρετῶν ἐπιδόσεις, ὡς μεγάλοι καὶ ἀξιέ-
 παινοι οἱ μισθοί σου ὡς πολὺ σου καὶ ὑπερβάλλον τὸ ἀνταπόδομα
 παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. Μέγα μὲν γάρ καὶ τὸ ἓνα σώζειν. Πῶς γάρ
 30 οὖν, ἐπεὶ ὡς φησὶν ἡ θεία Γραφή, «Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς
 στόμα μου ἔσται»; τὸ δὲ τοσαύτας ψυχὰς καὶ τὸ πᾶν τοῦ λαοῦ, πῶς οὐ
 μέγα καὶ σεβάσιμον καὶ τῆς ἄνωθεν μεγαλοδωρεᾶς ὄντως ἐπάξιον; Σὺ
 οὖν τὸ μέγα ὄντως καὶ πραγματικὸν ὄνομα, μετὰ τοῦ παντὸς καλοῦ

36α. Ἦσ. 12, 1 καὶ Ψαλμ. 117, 14.

37. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 15ος Εἰς τοὺς Μακκαθαίους 11.

καλοπεράσει χωρὶς νὰ δώσει λόγο γι' αὐτό. Οἱ γυναῖκες τῶν στρατιωτῶν ποῦ φέρουν τὸ πένθος τοῦ χαμοῦ τοῦ ἄνδρα τους, δὲν θὰ θρηνοῦν πικρὰ γιὰ τὴν ἔλεεινή καὶ ἀπάνθρωπη ἀπαίτησή τους γι' αὐτὸν ποῦ πέθανε. Καὶ ἀντιπαρέρχομαι τοὺς βοσκούς, τοὺς ἐμπόρους τῶν προβάτων, τοὺς οἰνοπῶλες. Δὲν ἀναφέρω τοὺς κρεωπῶλες, τοὺς ὑφάντες, τοὺς χαλκουργούς, τοὺς μπαλωματῆδες, τοὺς βαφεῖς, τοὺς ἀρωματοπῶλες καὶ τοὺς ἀρχιτέκτοντες, καὶ γενικὰ κάθε τέχνη σχετικὴ μὲ τὴν χρυσοχοΐα, τὴν ξυλουργία, καὶ κάθε ἄλλη ὕλη, γιὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ μ' αὐτὸν τὸν κατακερματισμό, πάγκαλη δέσποινα, ποῦ χειροκρότησαν ὅλοι αὐτοὶ καὶ δοκίμασαν μεγάλη χαρὰ, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Σὲ δοξολογῶ, Κύριε, γιατί με ἔλεησες καὶ μοῦ χάρισες τὴ σωτηρία μου»^{36α}. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπακούω στὴ δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ βασιλεία σου.

Ἔτσι αὐτὰ εἶναι γεμάτα δοξολογία καὶ ἐξύμνηση, φίλη τοῦ Χριστοῦ Εἰρήνη, τὸ γλυκὸ ὄνομα καὶ πράγμα. Αὐτὰ δὲν θὰ διαδοθοῦν μόνο στὴν ἐπικράτεια τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Θὰ μᾶς ἀκούσουν οἱ ἄλλοεθνεῖς καὶ θὰ μᾶς θαυμάσουν καὶ θὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὸν καλὰ ἔργα τῶν σοφῶν σου ἐνεργειῶν. Γιατὶ τὴν ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν τὴ σέβονται καὶ οἱ ἐχθροί, λέγει ὁ διαπρύσιος θεολόγος³⁷. Ἔτσι τὸ βασιλείό σου φυλάγεται στερεό, ἔτσι ὑπακούουν καὶ πείθονται σὲ σένα μὲ εὐχαρίστηση οἱ ὑπήκοοί σου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὑπηρετεῖς τὸν Θεό, ἔτσι εὐφραίνεις τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅσους πολιτεύονται ἅγια καὶ δίκαια, Εἰρήνη, ποῦ φέρεις τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὰ λάμπει ἡ εὐσέβειά σου, μὲ αὐτὰ κάθε στόμα καὶ κάθε γλῶσσα ἀνοίγεται διάπλατα γιὰ νὰ σὲ ὑμνήσει. Αὕτὴ εἶναι πραγματικὰ ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας, αὕτὴ εἶναι ἡ σφραγίδα τῆς διαφυλαχθείσης ἀπὸ σένα πατρικῆς καὶ θεόπνευστης ὀρθοδοξίας τῶν Χριστιανῶν, ὑπερασπιστὴ τοῦ δίκαιου τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπέρμαχε τῆς ἀλήθειας. Πόσο πολὺ μεγάλες εἶναι οἱ ἐπιδόσεις τῶν ἀρετῶν σου, πόσο μεγάλοι καὶ ἀξιέπαινοι οἱ μισθοί σου, πόσο πολλὴ καὶ ὑπερβολικὴ ἡ ἀνταπόδοση ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων! Εἶναι βέβαια μεγάλο καὶ τὸ νὰ σώσει κανεὶς μόνο ἓναν. Πῶς δηλαδὴ ὄχι, ἀφοῦ, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «αὐτὸς ποῦ κάμνει κάποιον ἄξιο ἀπὸ ἀνάξιο, θὰ εἶναι σὰν τὸ στόμα μου»³⁸; Τὸ νὰ σώσεις λοιπὸν τόσες ψυχές καὶ τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ, πῶς δὲν εἶναι μεγάλο καὶ σεβάσιμο καὶ ἄξιο πραγματικὰ τῆς μεγάλης οὐράνιας δωρεᾶς; Σὺ λοιπὸν τὸ ἀληθινὰ μεγάλο καὶ πραγματικὸ ὄνομα, μπῆκες στὰ ἀνάκτορα

38. Ἱερεμ. 15, 19.

εἰσελήλυθας εἰς τὰ βασίλεια, καὶ σὺ τὰ ἐγκαταλείμματα τῆς δικαιοσύνης ἐάσεις διαιωνίζοντα

Η' (8) – Συμεὼν ἡγουμένω.

Ἐπεὶ ἡμᾶς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσα ἡ πατρική σου ἀγιωσύ-
 5 νη, διὰ τῶν δύο αὐτῆς ἰδιογράφων ἐπιστολῶν ὠμίλησεν ἡμῖν τὰ ξενίζοντα καὶ ἐκπλήττοντα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν γραμματοφόρων εὐδόκησεν ὁ Θεός, ὑποκλιθέντος τοῦ ἡγουμένου, ἀναληφθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν μοναστηρίῳ, καλῶς τοῦτο πραξάσης τῆς θεοσεβείας σου, εἰς τὸ ἀνθυπενεγκεῖν αὐτοὺς διὰ τοῦ διδακτικοῦ αὐτῆς λόγου εἰς
 10 τὰ πατρῶα καὶ πνευματικὰ σπλάγχνα. Περὶ δὲ τοῦ λιποτακτήσαντος ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ ὡς ἐκ παραδείσου τῆς κοινοδιακῆς ζωῆς ἔξοστρακισθέντος, οὐκ οἶδ' ὅ τι εἶπωμεν. Ζαὶ ἡμεῖς ἐωρακότες τὸν ἄνδρα τὸ πρότερον ὡς ἀληθῶς ἄμπελον θεοφύτευτον, πᾶσαν ἀληθινήν, πᾶσαν καρποφόρον. Καὶ πῶς ὅτι ἄρτι «ἐλυμήνατο αὐτὴν ὕς ἐκ δρυμοῦ καὶ
 15 μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν», στραφείσης αὐτῆς, ὡς εἶπεῖν, εἰς πικρίαν θανατικήν; Μὴ γὰρ ὅτι οὐ παραδοθεὶς τοῖς ἀτιθάσσοις θηροσὶ τῶν παθῶν, φιλοσαρκίας τε, φημί, καὶ φιλαρχίας, ἔστιν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρτι τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ διβρωσκόμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ κατασπαραττόμενον οἷα ἀπὸ στόματος λεόντων; Τὴν ἴσην γάρ, ὡς οἶσθα, κρίνει ἀπό-
 20 πτωσιν ὁ θεῖος Βασίλειος τῷ ἀλόγως ἀναχωροῦντι καὶ ἀποσχιζομένῳ πατρὸς τοῦ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐπάγγελμα ἀπορριπτομένου. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς αὐτῆς εἰσι καταδίκης ἐπὶ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτιμιῶν. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἀντωπῆσαι πάλιν πρὸς τὸ πρότερον φῶς, ἐκ τῆς ἀμβλυωπαθοῦς καὶ ἔξοφωμένης αὐ-
 25 τοῦ ἐννοίας, καὶ οἵκαδε αὐθις ἐπανιέναι πρὸς τὸν γλυκὴν πατέρα καὶ τὴν φιλότιμον συνοδίαν. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀδελφούς παρακαλοῦμεν στήναι γενναίως πρὸς τὴν κοινοδιακὴν ἀθλήσιν καὶ μὴ σαλευθῆναι ἐκ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς καταπτώσεως μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἐπιδράξασθαι γνησιωτέρας πίστεως καὶ ἀδιασπάστου συντεύξεως, το-
 30 σοῦτον μέχρις αἵματος, καθὼς οἱ θεοφόροι Πατέρες διαγορεύουσιν, ἵνα τελειότητι τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτῶν βίου τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσωνται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως, χορεύοντες μετὰ Δοσιθέου καὶ Ἀκακίου καὶ Δομετιανοῦ, τῶν πάνυ παναγίων, τῶν πανυπη-

μέ τὸ καλὸ τοῦ παντός, καὶ σὺ θὰ ἀφήσεις αἰώνια τὰ κατάλοιπα τῆς δικαιοσύνης.

8. Στὸν ἡγούμενο Συμεών.

Ἡ πατρικὴ ἀγιοσύνη σου, ὑποστηρίζοντας τὰ δικά μας περισσότερο ἀπὸ μᾶς, μὲ τίς δύο αὐτόγραφες ἐπιστολές της μᾶς εἶπε αὐτὰ πού μᾶς παραξένεψαν καὶ μᾶς ἐξέπληξαν. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς γραμματοκομιστὲς βέβαια εὐδόκησε ὁ Θεός, ἀφοῦ ἔφυγε ὁ ἡγούμενος, νὰ ξαναγυρίσουν στὸ δικό τους μοναστήρι, ἀφοῦ ἔπραξε καλὰ ἢ θεοσέβειά σου νὰ τοὺς ἐπαναφέρει μὲ τὰ διδακτικὰ της λόγια στὴν πατρικὴ καὶ πνευματικὴ ἀγκαλιὰ. Ὅσο γιὰ τὸν ἀδελφὸ μας πού λιποτάκτησε καὶ ἀπομακρύνθηκε, σὰν ἀπὸ παράδεισο, ἀπὸ τὴν κοινοδιακὴ ζωὴ, δὲν ξέρω τί νὰ ποῦμε. Καὶ ἐμεῖς εἶχαμε δεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀρχὴ πραγματικὰ σὰν ἀμπέλι θεοφύτευτο, ὀλόκληρο ἀληθινό, ὀλόκληρο καρποφόρο. Πῶς λοιπὸν τώρα «τὸ κατέστρεψε κάπρος ἀπὸ τὸ δάσος καὶ τὸ κατέφαγε ἀγριόχοιρος»³⁹, καὶ μεταβλήθηκε, ὅπως θὰ λέγαμε, σὲ θανατικὴ πικρία; Μήπως, ἐπειδὴ δὲν παραδόθηκε στὰ ἀτίθασα θηρία τῶν παθῶν, ἐννοῶ τῆς φιλοσαρκίας καὶ φιλαρχίας, τὸν βλέπουμε τώρα μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ νὰ κατατρώγεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ κατασπαράσσεται σὰν ἀπὸ στόμα λιονταριῶν; Γιατὶ τὴν ἴδια, ὅπως γνωρίζεις, πτώση ἀποδίδει ὁ θεῖος Βασίλειος σ' ἐκεῖνον πού χωρὶς λόγο ἀναχωρεῖ καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπορρίπτει ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ θεῖο ἐπάγγελμα. Γι' αὐτὸ καὶ καταδικάζονται μὲ τὴν ἴδια ποινὴ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἐπιτίμια. Ἀλλὰ αὐτὸν βέβαια προσευχόμεστε ὡς ἁμαρτωλοὶ νὰ τὸν δοῦμε νὰ ἐπιστρέφει, ἀπὸ τὴν στενοκέφαλη καὶ σκοτεινὴ ἀντίληψή του, στὸ προηγούμενος φῶς, καὶ νὰ ξαναγυρίζει πάλι στὸν γλυκὸ πατέρα καὶ τὴν ὑπεραγαπητὴ οἰκογένεια. Ἐνῶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀδελφούς τοὺς παρακαλοῦμε νὰ σταθοῦν γενναῖα ἀπέναντι στὴν κοινοδιακὴ ἄθληση καὶ νὰ μὴ παρασαλευθοῦν ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ ἀσεβοῦς. Ἀντίθετα μάλιστα νὰ ἀποκτήσουν ἀπὸ αὐτὰ γνησιώτερη πίστη καὶ ἀδιάκοπη προσευχή, καὶ τόση μεγαλύτερη πού νὰ φτάνει μέχρι καὶ τὸν θάνατο, ὅπως ὑπαγορεύουν οἱ θεοφόροι πατέρες, ὥστε μὲ τὴν τελειότητα τοῦ ὑποτακτικοῦ βίου τους νὰ δεχθοῦν τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ψάλλοντας μαζὶ μὲ τὸν Δοσίθεο καὶ τὸν Ἀκάκιο καὶ τὸν Δομετιανό, τοὺς ὑπερβολικὰ πανάγιους, οἱ ὁποῖοι τελείωσαν τὴ ζωὴ τους μὲ τέλεια ὑπα-

39. Ψαλμ. 79, 14.

κόως τὴν πολιτείαν τετελειωκότων. Σήμερον γάρ, καθὼς αἱ λοιπαὶ
 φωναὶ τῆς ὁσιότητός σου, ἀκρισία πᾶσα καὶ ἀνυποταξία· ἐπερειδομέ-
 νων τῶν πάντων σχεδὸν εἰπεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις συνηθείαις καὶ ταῖς
 τῶν προσεχεστέρων διακρατήσεσιν, ἐξ ἐναντίας ἐχούσαις τῶν ἐντολῶν
 5 τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶλλον αἰρουμένων τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος ἡγουμέ-
 νου παρατηρεῖν τὸν θίον, ἢ τῶν θεσπεσίων Πατέρων ἡμῶν. Ἐνθεν οἱ
 ποιμένες, ἐξ ὧν ἐγὼ πρῶτος, ἠφρονεύσαμεν καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐκ-
 ζητοῦμεν, οὐδὲ τὸ ἀμώμητον καὶ τὸ ἀκράδαντον τῆς πολιτείας ἰχνη-
 λατοῦμεν, ἀλλ' ὡς παλαιωθέντος τοῦ θείου νόμου καὶ ἀργήσαντος τοῦ
 10 Εὐαγγελίου καὶ ἀτονησάντων τῶν πνευματικῶν θεσμῶν καί, ἵνα τι
 εἶπω καὶ βλασφημότερον, ὡς ἀλλοιωθέντος τοῦ ἀναλλοιώτου Θεοῦ.
 Τοῦτο γάρ ἐστι πρὸς τὸ λέγειν καὶ κατατιθᾶσθαι τοὺς χρόνους καὶ τὰς
 ἡμέρας καὶ τὰς γενεάς, ἀλλοίως μὲν ἐκείνας καὶ ἀλλοίως ταύτας.

Ἐγὼ δὲ ἀνταποκρίνομαι ὡς οὐ παρὰ τὸ τοῦ χρόνου διάφορον
 15 τοῦτο ὑπήχθη. Οὐδὲ γὰρ ἑτερόμορφος γέγονεν ὁ οὐρανός, οὐδὲ ἑτε-
 ροκίνητος, οὐδὲ ἑτερολαμπῆς ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας φωστήρ, οὐδὲ
 παρὰ τὴν πρὶν τάξιν φέρεται τε καὶ διεξάγεται τὸν πᾶν. «Ἐστησε γὰρ
 αὐτά», κατὰ τὰ Λόγια, «εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος
 πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται». Ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν, ὡ
 20 ἀγιώτατε, κατὰ τὸ ἐνηλλαγμένον τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως, ὀλι-
 γωρησάσης ἐκ τοῦ θείου ἔρωτος καὶ περὶ τὰ πρόσυλα τὴν ἑαυτῆς ἔφε-
 σιν ἐκδεδωκυίας, καὶ οὐ θελούσης, οὐδὲ αἰρουμένης τῶν εὐκλειῶν
 ἐφάσασθαι παραδειγμάτων οὐδὲ μεταγράψαι ἀπὸ τῆς ἀρχετύπου καὶ
 πατρίου θεοειδοῦς εἰκόνας, ἐκ δὲ τῶν δυσμόρφων καὶ ἀλλοκότων καὶ
 25 τερατουργουμένων. Διὰ τοῦτο τὰ ψυχικὰ ἰνδάλματα ἐπιφέρουμεν, τὸ
 μὲν τι ἀνθρωπείου μέρους ἔχοντα, τὸ δὲ κυνός, τὸ δὲ λεοπάρδου τυχόν,
 τὸ δὲ ἰχθύος, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἔρπετων, ἀναγωγικῶς ταῦτα λαμβά-
 νούσης τῆς ὁσιότητός σου. Οἱ τὰ τοιαῦτα τοιγαροῦν ἐκ φενακισμοῦ
 βατταρίζοντες, ἢ ρηξάτωσαν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰ
 30 μαρτύρια καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου καὶ πᾶσαν δέλτον ἀγιοπα-
 ράδοτον, ἢ, τοῦτο μὴ ποιῶντες, τὸ νηπιῶδες φρόνημα καὶ ἀλόγιστον
 ἀποθέμενοι, ὡς ὄντως εἰς ἄνδρα τελοῦντες τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώμα-
 τος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ θεοπαράδοτα λόγια, καὶ περιπατεῖτωσαν
 καὶ τοὺς ἄλλους ἐκπαιδευέτωσαν. Ἡ μὴ δ' ἕτερον τῶν εἰρημένων

κοή. Γιατί σήμερα, ὅπως τονίζουν τὰ ἄλλα λεγόμενα τῆς ὁσιότητάς σου, ὑπάρχει τελείως ἐσφαλμένη ἐπιλογή καὶ ἀνυποταξία. Σχεδὸν ὅλοι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, στηρίζονται στίς ἀνθρώπινες συνήθειες καὶ στίς ἐξουσίες τῶν καθοδηγητῶν τους, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀντίθετες πρὸς τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Καὶ προτιμοῦν μᾶλλον νὰ ἀκολουθοῦν τῇ ζωῇ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε ἡγουμένου, παρὰ τῶν θεοπνεύστων πατέρων. Γι' αὐτὸ οἱ ποιμένες, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτος ἐγώ, ἔχουμε κυριευθεῖ ἀπὸ ἀφροσύνη καὶ δὲν ἐπιζητοῦμε τὸν Κύριο, οὔτε ἀκολουθοῦμε τὰ ἴχνη τῆς ἀμεμπτης καὶ σταθερῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐνεργοῦμε σὰν νὰ πάλιωσε ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγινε ἀνενεργὸ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἀτόνησαν οἱ πνευματικοὶ θεσμοὶ καί, γιὰ νὰ πῶ καὶ τὸ πιὸ βλάσφημο, σὰν νὰ ἔχει ἀλλοιωθεῖ ὁ ἀναλλοίωτος Θεός. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι λένε καὶ κατηγοροῦν τοὺς χρόνους καὶ τὶς ἡμέρες καὶ τὶς γενεές, λέγοντας ὅτι ἦταν διαφορετικὲς ἐκεῖνες καὶ διαφορετικὲς αὐτῆς.

Ἐγὼ ὅμως ἀνταπαντῶ, πῶς αὐτὸ δὲν συνέβη ἀπὸ τὴν διαφορὰ τοῦ χρόνου. Γιατὶ ὁ οὐρανὸς οὔτε διαφορετικὸς ἔγινε, οὔτε ἑτεροκίνητος, οὔτε ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας φωστήρας εἶναι ἑτερόφωτος, οὔτε τὸ σύμπαν φέρεται καὶ κυβερνᾶται διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν προηγούμενη τάξη. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὴν Γραφή, «Τὰ στερέωσε, ὥστε νὰ εἶναι ἀπαρασάλευτα γιὰ ὅλους τοὺς αἰῶνες, καὶ ἔδωσε πρόσταγμα, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ παρέλθει»⁴⁰. Αὐτὸ ὅμως ἔχει συμβεῖ, ἀγιώτατε, ἕξαιτίας τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἐλεύθερης προαίρεσης, ἡ ὁποία παραμέλησε τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ καὶ παρέδωσε τὴν ἐπιθυμία της στὰ ὑλικά, καὶ δὲν θέλει, οὔτε προτιμᾷ νὰ μιμηθεῖ τὰ παραδείγματα τῆς παλαιᾶς δόξας, οὔτε νὰ ἀντιγράψει ἀπὸ τὴν πρότυπη καὶ πατερικὴ θεόμορφη εἰκόνα, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς δύσμορφες καὶ ἀλλόκοτες καὶ τερατώδεις. Γι' αὐτὸ παρουσιάζουμε τὰ ψυχικὰ ἰνδάλματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλο ἔχει ἓνα μέρος ἀνθρώπινης μορφῆς καὶ ἄλλο σκύλου, ἄλλο ἐνδεχομένως λεοπάρδαλης, καὶ ἄλλο ψαριοῦ ἢ κάποιου ἄλλου ἀπὸ τὰ ἔρπετά, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγιότητά σου τὰ ἐρμηνεύει ἀλληγορικὰ. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀπὸ ἀπάτη τὰ ψελλίζουν αὐτά, ἢ ἄς σχίσουν φανερὰ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰ μαρτυρολόγια καὶ τοὺς νόμους τοῦ Κυρίου καὶ κάθε γραπτὸ μνημεῖο ποὺ μᾶς παρέδωσαν οἱ ἅγιοι, ἢ, ἐφόσον δὲν τὸ κάμνουν αὐτό, ἀποβάλλοντας τὸ νηπιακὸ καὶ παράλογο φρόνημα, νὰ γίνουν πραγματικὰ ἄνδρες τοῦ τελείου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ⁴¹, καὶ νὰ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ παραδομένα λόγια, καὶ νὰ διδάσκουν καὶ τοὺς ἄλλους. Ἡ, ἐφόσον δὲν κάνουν τίποτε ἀπὸ

ποιούντες, καὶ γοῦν τὸ ἑαυτῶν ἀθέλητον καὶ ἄσωτον κατηγορησάτωσαν. Ἴσως γὰρ αὐτοῖς ἔσται καιρὸς ἀνανήψεως. Φεῦ δέ μοι! πάτερ τιμιώτατε, ὅτι ἔνοχος ὢν πάντων τῶν εἰρημένων καὶ πάσης διαστροφῆς καὶ ἀνευθύτητος ὑπουργός, ὡς ἐπεμβαίνειν ἄλλοις ἠρξάμην καὶ 5 νομοθετεῖν. Κλαυσάτωσαν καὶ θρηνεύωσαν ἐπ' ἐμοὶ αὐτοὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι, κινδυνεύοντι κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ ρῆσονται τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ ἀναξίως μοι παραδεδομένον.

Τοσαῦτά μοι προήχθη κελεύοντί σοι, ὦ θεοτίμητε, ἀνταποκριθῆναι. Αὐτὸς δὲ ἐρηρυσμένος ὢν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ 10 περιλήψει τῶν νομίμων καὶ πατριῶν ἐντολῶν, ἀκίνητος μένοις καὶ ἀσάλευτος καὶ ἀκαταπτόητος ἐκ τῶν παρὰ τινων πολυτρόπως προσεπεισφρησάντων σοι, οἷον ἀνέμων ἢ τρικυμιῶν, λογυδριῶν, θαίνων ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδοῦ τῆς ἀκραιφνοῦς πολιτείας καὶ τὴν ἐφ' ἑ. ἴτερα παρατρέχων ματαιολογίαν τῶν ἀνθρώπων, εὐχόμενός τε ἀδιαλείπτως ὑπὲρ 15 τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὰ κράτιστα.

Θ' (9)–. Γελασίῳ μαθητῇ.

Ἦ τέκνον μου, ἀββᾶ Γελάσιε, πῶς ποτέ σε ἐξωστράκισεν ὁ ἀρχέκακος Σατανᾶς ἐκ τοῦ κοινοδιακοῦ παραδείσου, ὡς ποτὲ τὸν Ἀδάμ ἐκ τῆς Ἐδέμ, πεισθέντα τῇ βουλῇ τοῦ ὄφιογνώμονος Ἀμμοῦν, καὶ 20 ἄρτι αὐλίξῃ ἐν τόποις οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος, ἀκανθοφορῶν καὶ ἐργαζόμενος ἐν ἰδρωῦτι τοῦ προσώπου τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Τί γὰρ καλὸν ἐξεληλυθῶς ἢ εἰργάσω ἢ ἐργάζῃ; Τί δὲ σὺ μᾶλλον πονηρὸν καὶ ἀπεικτόν; Ἐξέλιπέ σου τὸ νοερὸν φῶς τῆς ὁδηγίας ἐσδέεσθη ὁ σπινθῆρ τῆς πνευματικῆς φιλίας. Οἱ φίλοι σου καὶ οἱ πλησίον σου, σὺ μόνον 25 λέγω τοὺς ποθεινοὺς σου ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀγγέλους, ἐξ ἐναντίας σου ἀπομακρόθεν ἔστησαν, καὶ ἤγγισαν οἱ δαίμονες, ἐκζητοῦντες ἀπολέσαι σου τοὺς προειργασμένους ἀσκητικὸς καμάτους. Ποῦ ποτέ σου ἢ καθαρὰ προσευχή; ποῦ ποτέ σου ἢ ἀκράδαντος ὁμολογία, ἢ φωτοποιὸς ἐξαγόρευσις, ἢ ἀγγελικὴ χοροστασία, 30 ἢ θεομίμητος ὑπακοή, ἢ χριστοφόρος ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖνο τὸ καλὸν καὶ τερπνόν, ὃ ἄδει ὁ ἀσματογράφος Δαβίδ, ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοίκησίς σου τῶν ἀδελφῶν; Τούτων πάντων ἐπειδὴ ἔρημος γέγονας, τέ-

αὐτὰ πού εἰπώθηκαν, ὡς κατηγοροῦν τή δική τους ἔλλειψη θέλησης καί ἄσωτεια. Ἴσως βέβαια ὑπάρξει γ' αὐτούς καιρός ἀνανήψεως. Ἄλλοίμονο ὅμως σέ μένα, τιμώτατε πᾶτερ, γιατί, ἐνῶ εἶμαι ἔνοχος ὅλων τῶν παραπάνω καί ὑπηρετῆς κάθε διαστροφῆς καί λοξοδρομήσεως, ἄρχισα νά νομοθετῶ ἐπεμβαίνοντας στή ζωή τῶν ἄλλων. Ἄς κλάψουν καί ὡς θρηνήσουν οἱ ἀναίσθητες πέτρες γιά μένα, πού κινδυνεύω κάθε ὥρα καί σχίζω τὸ ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ πού μοῦ παραδόθηκε χωρίς νά ἀξίζω

Τόσα μοῦ ἤρθαν, τιμημένε ἀπό τόν Θεό πᾶτερ, νά σοῦ γράψω, ἀνταποκρινόμενος στό παράγγελμά σου. Σὺ ὅμως πού εἶσαι στηριγμένος στή δύναμη τοῦ Πνεύματος καί στό βαθύτερο νόημα τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου καί τῶν Πατέρων, εἶθε νά μένεις ἀμετακίνητος καί ἄφοβος ἀπό αὐτὰ πού μέ πολλούς τρόπους εἰσχώρησαν σέ σένα ἀπό κάποιους, ὑπό μορφή ἀνέμων ἢ τρικυμιῶν ἢ λογυδρίων, βαδίζοντας στή βασιλική ὁδὸ τῆς καθαρῆς πολιτείας, καί παρακάμπτοντας στήν κάθε περίπτωση τὴν ματαιολογία τῶν ἀνθρώπων, καί νά προσεύχεσαι ἀκατάπαυστα γιά τὴν ταπεινότητά μου αὐτὰ πού εἶναι καλύτερα.

9. Στὸν μαθητὴ Γελάσιο.

Τέκνο μου, ἀβδᾶ Γελάσιε, πῶς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ Σατανᾶς σέ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν παράδεισο τοῦ κοινοβίου, ὅπως κάποτε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὴν Ἐδέμ, πιστεύοντας στή συμβουλή τοῦ δόλιου Ἀμμοῦν, καί τώρα διαμένεις σέ τόπους τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιβλέπει ὁ Κύριος, καλλιεργώντας ἀγκάθια καί ἐργαζόμενος μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου⁴² τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας; Γιὰ ποιὸ καλὸ ἔφυγες ἢ ἐργάστηκες ἢ ἐργάζεσαι; Καί τί δὲν εἶναι μᾶλλον πονηρὸ καί ἀπεικταῖο; Σοῦ ἔλειψε τὸ νοερὸ φῶς τῆς διδασκαλίας, ἔσθησε ἢ σπίθη τῆς πνευματικῆς ἀγάπης. Οἱ φίλοι σου καί οἱ πλησίον σου, καί δὲν ἐννοῶ μόνο τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς σου, ἀλλὰ καί τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι στάθηκαν ἀπέναντί σου καί πολὺ μακριὰ σου⁴³, καί πλησίασαν οἱ δαίμονες ζητώντας νά ἐξαφανίσουν τοὺς ἀσκητικὸς κόπους πού εἶχες κάνει προσηγουμένως. Ποῦ πῆγε ἢ κάποτε καθαρὴ προσευχή σου; Ποῦ εἶναι ἢ κάποτε ἀκλόνητη ὁμολογία σου, ἢ φωτεινὴ ἔξομολόγηση, ἢ ἀγγελικὴ χοροστασία, ἢ θεομίμητη ὑπακοή, ἢ χριστοφόρος ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο καί εὐχάριστο πού ψάλλει ὁ ψαλμωδὸς Δαβὶδ, ἢ συγκατοίκησή σου μὲ τοὺς ἀδελφούς;⁴⁴ Ἐπειδὴ, παιδί μου, ἀποξενώθηκες ἀπὸ ὅλα αὐτά, σοῦ ἤρθαν στή θέση

κνον μου, ἔχεις ἀντεισαχθέντα σοι τὰ ἐναντία, σκοτασμόν νοός, ἀναληγισίαν ψυχῆς, πάρωσιν καρδιακῆν, δυσπιστίαν, ἀνελπιστίαν, ὀλιγωρίαν, φόβον θανάτου, τρόμον ἀπολογίας. Καί τί δεῖ καταλέγειν ἐν ἕκαστον, ὅτι στένων καί τρέμων Καϊνικῶς πάντως διαβιοῖς; Καί οὕτω 5 λέγω τῶν σαρκικῶν παθῶν τὸν ἔσμὸν ἀναρριπιζοντά σου τὰ ἐντὸς καί ἀναφλέγοντα τὴν ἁμαρτίαν.

Διὸ δὴ, τέκνον μου, ἐπιγνοὺς τὸ ἀληθές διὰ τῆς ταπεινῆς μου ἐπιστολῆς καί ἀνδλέψας πρὸς τὸ φῶς καί κατανυχθεῖς θεϊκῶς καί πληγεῖς φιλικῶς καί ἀναπλήσας καί ἀναγνωρίσας ὅθεν ἐξέπεσας καί ἐν 10 ποίοις εἶ δεινοῖς καί ποῦ παροικεῖς, ὡς εἶπεῖν, μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ, ἀνάσφηλον καί ἀναπήδησον, καί ἀνεγέρθητι καί ἀνανεῶθητι καί ἀναθερμάνθητι· καί μὴ ὦραν, μὴ ἡμέραν, μὴ ἑβδομάδα, ἀλλά, θάπτον χαίρειν πᾶσιν εἰπῶν, ἦκε ἐρωμένως καί ἀνευδοιάστως πρὸς με τὸν δύστηνόν σου πατέρα· καί πρὸς τὴν καλὴν σου ἀδελφότητα καί 15 πρὸς τὸν μέγαν πατέρα μου καί πατέρα σου. Καί πρὸς τοῦτο ἐβουλόμην μὲν, ἥνίκα ἔμαθον ὅτι αὐτόθι ἐξεπελάσθης, καί ἀδελφὸν πέμψαι σὺν τοῖς γράμμασιν, ἵνα σε ἀναρρύσῃται. Ἐπεὶ δὲ ὁ γραμματοφόρος καί πρεσβύτερος ἐβεβαιώσατό με πάντως ἐκ μόνων τῶν γραμμάτων ἦκειν σε, διὰ τοῦτο ἠρκέσθην τῇ ἐπιστολῇ. Καί δὴ πάντως, τέκνον μου, 20 καθὼς εἴρηται, οὐ μόνον ἐγὼ ὁ τάλας καί ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ καί οἱ δεσπότηαι ἡμῶν, ὁ Πρόδρομος καί ὁ Θεολόγος, ἐγκελεύονται σοι τάχιστα ἀποκινήσαι, πρὶν ἀπροσδοκίτου θανάτου καταλάβῃ τὸ τέλος. Εἰ δέ τι, ὃ οὐχ ὑπολαμβάνων, σκληρυνόμενος σκληρυνθῆς καί αὐθαδιάσεις, γίνωσκε ἀκοινώνητόν σε εἶναι καί ἐκ πάντων τῶν ἁγίων καί ἐξ 25 ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἕως ἂν ὄψει τὸ πρόσωπον ἡμῶν. Εἰ δὲ ἀποκινήσεις, καθὼς ἐνετειλάμεθα, ἤδη ἐρχόμενος λελυμένος εἶ, καί τῶν θείων δώρων καί τῶν ἄλλων βρωμάτων.

Γ'(10) – Νικολάω μαθητῇ.

Ἐπειδὴ εὐδοκία Θεοῦ προεβιδάσθης, τέκνον πνευματικὸν Νικό- 30 λαε, εἰς τὸ τῆς ἡγουμενείας ἀξίωμα, δέον παραφυλάξαι σε πάντα τὰ

45. Ὑπόμνημα 1,4. Ψαλμ. 119, 5. Ὁ Κηδάρ ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰσμαῆλ (Γέν. 25, 13). Οἱ ἀπογονοὶ του κατοικοῦσαν στὴν Πετραία Ἀραβία. Ἦταν λαὸς πολυάριθμος, ἀλλὰ ὄχι καλῆς φήμης (Ψαλμ. 119, 5. Ἦσ. 21, 16-17 καὶ 42, 11).

46. Προφανῶς ἀναφέρεται στὸν πρῶτο ἡγούμενο τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, τὸν ἅγιο καὶ θεῖο του Πλάτωνα.

τους τὰ ἀντίθετα, σκοτισμὸς τοῦ νοῦ, ἀναλγησία τῆς ψυχῆς, πώρωση τῆς καρδιάς, δυσπιστία, ἀπελπισία, ἀδιαφορία, φόβος θανάτου, τρόμος ἀπολογίας. Καὶ γιατί νὰ τὰ ἀπαριθμῶ ἕνα ἕνα χωριστὰ, ἀφοῦ ὅπωςδήποτε στενάζεις καὶ τρέμεις σὰν τὸν Κάϊν; Καὶ δὲν ἀναφέρω ἀκόμα τὸ πλῆθος τῶν σαρκικῶν παθῶν ποὺ σοῦ ἀναταράσσουν τὰ σωθικά καὶ ἀνάβουν μέσα σου τὴν ἁμαρτία.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν, τέκνο μου, ἀφοῦ γνώρισες καλὰ τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν ταπεινὴ ἐπιστολή μου, καὶ ἀφοῦ ἀτένισες πρὸς τὸ φῶς καὶ συγκινήθηκες βαθεῖα θεϊκὰ καὶ τραυματίστηκες φιλικὰ καὶ ἄνοιξες τὰ μάτια καὶ ἀναγνώρισες ἀπὸ ποῦ ξέπεσες καὶ σὲ ποιά δεινὰ βρῖσκεσαι καὶ ποῦ κατοικεῖς, ποὺ θὰ ἔλεγα, μέσα στίς κατασκηνώσεις Κηδάρ⁴⁵, ἀνάνηψε καὶ ἀναπήδησε, σήκου ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶσαι πεσμένος, ἀνανεώσου καὶ ἀναθέρμανε τὴν καρδιά σου, καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ μιὰ ὥρα ἢ ἡμέρα ἢ ἐβδομάδα, ἄλλ' ἀποχαιρετώντας τὸ γρηγορότερο ὅλα, ἔλα δυναμωμένος καὶ χωρὶς ἐνδοιασμοὺς σὲ μένα τὸν δύστυχο πατέρα σου καὶ στὴν καλή σου ἀδελφότητα, καὶ στὸν μεγάλο πατέρα μου καὶ πατέρα σου⁴⁶. Καὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἤθελα βέβαια, ὅταν ἔμαθα ὅτι διώχθηκες ἀπὸ ἐκεῖ, νὰ στείλω κάποιον ἀδελφὸ μαζί μὲ τὰ γράμματα γιὰ νὰ σὲ διασώσει. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ γραμματοκομιστὴς καὶ πρεσβύτερος μὲ βεβαίωσε ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μόνο μὲ τὰ γράμματα θὰ ἐπιστρέψεις, γι' αὐτὸ ἀρκέστηκα στὴν ἐπιστολή. Καὶ λοιπὸν, τέκνο μου, ὅπωςδήποτε, ὅπως λέχθηκε, ὄχι μόνο ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος καὶ ὁ πατέρας μου, ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοί μας, ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος⁴⁷, σὲ προτρέπουν νὰ ξεκινήσεις πολὺ γρήγορα, πρὶν ἀκόμα σὲ προλάβει τὸ τέλος τοῦ ἀπροσδόκητου θανάτου. Ἐὰν ὅμως γιὰ κάποιο λόγο, ποὺ δὲν ὑποψιάζομαι, αὐξήσεις τὸ πείσμα σου καὶ αὐθαδιάσεις, νὰ ξέρεις ὅτι θὰ εἶσαι ἀκοινωνήτος καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, μέχρι νὰ δεῖς τὸ πρόσωπό μας. Ἐὰν ὅμως ξεκινήσεις, ὅπως σοῦ παραγγείλαμε, μὲ τὸν ἐρχομό σου θὰ εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀκοινωνησία καὶ τῶν τιμίων δώρων καὶ τῶν ἄλλων τροφῶν.

10. Στὸν μαθητὴ Νικόλαο.

Τώρα ποὺ μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ προήχθης, πνευματικὸ μου τέκνο Νικόλαε, στὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγουμένου, πρέπει νὰ διαφυλάξεις ὅλα ὅσα

47. Ἐννοεῖ τὸν Πρόδρομο καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴ, τοὺς προστάτες τῆς μονῆς Στουδίου.

ἐντεταλμένα σοι ἐν τῷ παρόντι γραμματίῳ. Οὐ διαλλάξεις οὖν ὄνπερ
 παρέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς πνευματικῆς σου μονῆς ἐν
 ἅπασιν ἄνευ ἀνάγκης. Οὐ κτήσῃ τι τοῦ κόσμου τούτου, οὐδὲ ἀποθη-
 σαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἐνὸς ἀργυρίου. Οὐ διαμερί-
 5 σεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς
 πεπιστευμένους σοι ὑπὸ Θεοῦ καὶ γεννωμένους σοι πνευματικῶς
 υἱοὺς καὶ ἀδελφούς, οὔτε εἰς τοὺς ποτε ἰδίους κατὰ σάρκα ἢ συγγενεῖς
 ἢ φίλους ἢ συνεταιίρους. Οὐ χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκειᾶς σου μονῆς, οὔτε
 ζῶν, οὔτε μετὰ θάνατον, ἐλεημονητικῶς ἢ κληρονομικῶς εἰς τοὺς ποτε
 10 προειρημένους ἰδίους καὶ φίλους. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέ-
 χῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου πλὴν εἰ μὴ που μεταβαῖέν τινες ἐκ τοῦ κοι-
 νωνικοῦ βίου εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα, καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμη-
 σιν τῶν ἁγίων Πατέρων. Οὐ κτήσῃ δοῦλον, οὔτε εἰς οἰκειᾶν χρείαν,
 οὔτε εἰς ἣν ἐπιστεύθῃς μονήν, οὔτε εἰς ἀγροὺς σου, τὸν κατ' εἰκόνα
 15 Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώ-
 ρηται. Σοὶ δὲ χρεῶν ἑαυτὸν παρασχεῖν τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελφοῖς
 δοῦλον τῇ προθέσει, κἂν τῇ ἔξω ἐπιφανείᾳ ὡς δεσπότης λογίζῃ καὶ
 διδάσκαλος.

Οὐ σχοίης ζῶον τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρείαν ὑπουργικὴν,
 20 ὃ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος, οὔτε ἐν τῇ μονῇ οὔτε ἐν τοῖς
 ἀγροῖς, καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο,
 οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ ἐπιτρέπει. Οὐκ ἐποχούμενος ἔσῃ ἵπποις καὶ ἡμιό-
 νοις ἄνευ ἀνάγκης, ἀλλὰ Χριστομιμήτως πεζοπορήσεις. Εἰ δ' οὐ, πῶ-
 λός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔσται. Παραφυλάξεις πάντως τὸ τὰ πάντα τὰ ἐν
 25 τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ
 καθέκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν, μέχρι καὶ ραφίδος. Σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα
 καὶ ἡ ψυχὴ, μὴ τί γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης
 πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς. Οὐκ ἐξουσιάσεις ἐπὶ
 τοῖς δυοῖν ἀδελφοῖς σου καὶ τέκνοις μου οὔτε πρὸς ἀρχήν, οὔτε πρὸς
 30 χειροτονίαν προᾶξάι τι παρὲς τῆς πατρικῆς σου ἐντάλσεως. Οὐ σχοίης
 μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας, ὃ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ
 τοῦ γάμου. Οὐ γὰρ εὔρηται ἐν τοῖς Πατράσιν· εἰ δὲ καὶ εὔρηται, σπα-
 νιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος. Οὐ συνεστιασθῆς μετὰ γυναικῶν, πλὴν τῆς

σοῦ παραγγέλλω μὲ τὸ γράμμα μου αὐτὸ. Νὰ μὴ τροποποιήσεις λοιπὸν τὸν τύπο καὶ τὸν κανόνα πὺ παρελάβες ἀπὸ τὴν πνευματικὴ σου μονὴ σὲ ὅλα χωρὶς ἀνάγκη. Νὰ μὴ ἀποκτήσεις τίποτε τοῦ κόσμου αὐτοῦ, οὔτε νὰ ἀποταμιεύσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ἔστω καὶ ἓνα νόμισμα. Νὰ μὴ μοιράσεις τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά σου σὲ σχέση καὶ φροντίδα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς πὺ σοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεὸς καὶ γεννιοῦνται ἀπὸ σένα πνευματικὰ ὡς υἱοὶ καὶ ἀδελφοί, οὔτε καὶ στοὺς κάποτε δικούς σου κατὰ σάρκα γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἢ φίλους ἢ συνεταιίρους. Νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται τὰ πράγματα τῆς δικῆς σου μονῆς, οὔτε ὅσο ζεῖς, οὔτε μετὰ θάνατον, ὡς ἐλεημοσύνη ἢ κληρονομία, στοὺς κάποτε συγγενεῖς σου καὶ φίλους πὺ προαναφέρθηκαν. Γιατὶ δὲν εἶσαι ἀπὸ τὸν κόσμο, γιὰ νὰ συμμετέχεις σ' αὐτὰ πὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν κόσμο, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν κάποιος ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ ἔρθουν στὸ δικό μας τάγμα, καὶ τότε νὰ τοὺς φροντίσεις μιμούμενος τοὺς ἅγιους Πατέρες. Νὰ μὴ ἀποκτήσεις δοῦλο, οὔτε γιὰ δικὴ σου ἀνάγκη, οὔτε γιὰ τὴ μονὴ πὺ σοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ, οὔτε γιὰ τὰ χωράφια σου, τὸν ἄνθρωπο πὺ ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, γιατί αὐτὸ ἔχει ἐπιτραπεῖ μόνο σ' αὐτοὺς πὺ ἀνήκουν στὴ ζωὴ. Ἐσὺ ὀφείλεις νὰ προσφέρεις τὸν ἑαυτὸ σου στοὺς ὁμόψυχους ἀδελφούς σου δοῦλο μὲ τὴ θέλησή σου, ἔστω καὶ ἂν ἐξωτερικὰ θεωρεῖσαι ὡς δεσπότης καὶ δάσκαλος.

Νὰ μὴν ἔχεις ζῶο ἀπὸ τὸ θηλυκὸ γένος γιὰ ὑπηρετικὴ χρῆση, σὺ πὺ ἀπαρνήθηκες τελείως τὸ θηλυκὸ, οὔτε στὴ μονὴ, οὔτε στὰ χωράφια, γιατί κανένας ἀπὸ τοὺς ὄσιους καὶ ἅγιους πατέρες μας δὲν χρησιμοποίησε, οὔτε ἡ ἴδια ἡ φύση τὸ ἐπιτρέπει. Νὰ μὴ καθαλήσεις ἄλογα ἢ γαϊδούρια χωρὶς ἀνάγκη, ἀλλὰ μιμούμενος τὸν Χριστὸ νὰ βαδίζεις πεζός. Ἐὰν ὅμως ὄχι, τότε τὸ ὑποζύγιο νὰ εἶναι πουλάρι. Νὰ διατηρήσεις ὅπωςδήποτε μὲ μεγάλη προσοχὴ τὸ νὰ εἶναι στὴν ἀδελφότητα ὅλα ὅπωςδήποτε κοινὰ καὶ ἀδιαίρετα καὶ τίποτε νὰ μὴν ἀνήκει στὸν καθένα ἐπὶ μέρους, ὥστε νὰ τὸ ἐξουσιάζει, ἀκόμα καὶ βελόνα. Τὸ σῶμα σου καὶ ἡ ψυχὴ σου, χωρὶς ἄλλο, νὰ εἶναι μοιρασμένα μὲ ἰσότητά ἀγάπης σὲ ὅλα τὰ πνευματικὰ σου παιδιὰ καὶ τοὺς ἀδελφούς. Νὰ μὴ ἀσκήσεις ἐξουσία πάνω στοὺς δύο ἀδελφούς σου καὶ τέκνα μου, οὔτε γιὰ ἐξουσία, οὔτε γιὰ χειροτονία, ὥστε νὰ κάνουν κάτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πατρικὴ σου ἐντολή. Νὰ μὴ συνάψεις μὲ τοὺς κοσμικοὺς ἀδελφοποιῖες ἢ κουμπαριές, σὺ πὺ ἐφυγες ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὸν γάμο. Γιατὶ δὲν συναντᾶται στοὺς Πατέρες. Κι ἂν ἀκόμα συναντᾶται, πολὺ σπάνια, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι νόμος. Νὰ μὴ συν-

κατὰ σάρκα μητρὸς καὶ ἀδελφῆς, οὐκ οἶδα εἰ μὴ τις θία καὶ ἀνάγκη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον, ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποιμνιον, ὅπου γε καὶ ἐγκαθημένον σου μόλις διασώζονται τὰ πολυτροπώ-
 5 τата καὶ πολυδιεξόδευτα λογικὰ πρόβατα. Παραφυλάξεις πάντως τὸ ποιεῖσθαι τρισάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἑβδομάδι καὶ καθ' ἑσπέραν, ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο καὶ σωτήριον. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα. Ἐν γὰρ τὸ σχῆμα, ὡσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο. Οὐ πα-
 10 ραβῆς τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν Πατέρων, πρό γε πάντων τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, ἀλλὰ πᾶν ὃ τι ποιεῖς ἢ λέγεις, ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξεις, ὡς ἐκ πατρικῆς σου συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς Θεοῦ. Οὐ καταλείψεις τὸ ποιμνιόν σου καὶ εἰς ἕτερον μεταθήσῃ, ἢ πρὸς μείζονα ἀξίαν ἐπαναδράμοις, ἄνευ πα-
 15 τρικῆς σου διαγνώσεως. Οὐ φιλιάσεις μετὰ κανονικῆς, οὐδὲ παραβά-λης ἐν γυναικείῳ σεμνεῖῳ οὐδὲ καταμόνας ὁμιλήσεις μοναζούσῃ ἢ κοσμηκῇ, εἰ μὴ που ἀνάγκη ἔλκοι καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέ-ρους προσώπων. Τὸ γὰρ ἓν, ὡς φησιν, εὐεπηρέαστον. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς ποιμνῆς ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικός, ἄνευ μεγάλης
 20 ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλη-τον.

Οὐ ποιήσεις σεαντῶ καταγώγιον ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικόν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖκες, ἐπὶ συχῶ παραβάλλον, ἀλλ' ἐκ-λέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶς τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίας χρείας ποι-
 25 εῖσθαι. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς, ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν τὴν ὑπουρ-γίαν σου ποιήσεις. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατεύειν σε, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομμητήτως καὶ ἐνδύσῃ καὶ ὑποδύσῃ. Οὐκ ἔσῃ ἀβροδίαιτος οὔτε ἐν οἰκείᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε
 30 ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων· τοῦτο γὰρ τῆς μερίδος τῶν ἀπολαυ-στικῶν τοῦ παρόντος βίου. Οὐ θησαυρίζεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου, ἀλλὰ τὸ κατὰ περισσεΐαν ἐπὶ παντὸς εἴδους μεταδοίης τοῖς πενομένοις

τρῶγεις μὲ γυναῖκες, ἔκτος ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα μητέρα καὶ ἀδελφή, δὲν γνωρίζω, ἔκτος ἔὰν ὑπάρχει βία καὶ ἀνάγκη, ὅπως παραγγέλλουν οἱ ἅγιοι Πατέρες. Νὰ μὴ θγαίνεις συχνὰ ἀπὸ τὴ μονή, οὔτε νὰ ταξιδεύεις πολὺ, ἐγκαταλείποντας χωρὶς ἀνάγκη τὸ ποίμνιό σου, ἀφοῦ καὶ ὅταν κάθῃσαι μέσα, μόλις διαφυλάσσονται τὰ πολυπλάνητα καὶ συχνὰ ἐξερχόμενα ἀπὸ τὴ μονὴ λογικὰ πρόβατα. Νὰ διατηρήσεις ὅπωςδῆποτε τὴ συνήθεια νὰ κάνεις τρεῖς φορές τὴν ἑβδομάδα καὶ τὸ βράδυ τὴν κατήχηση, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι πατροπαράδοτο καὶ σωτήριο. Νὰ μὴ δίνεις, τὸ μικρὸ, ὅπως λένε, σχῆμα καὶ μετὰ ἀπὸ χρόνια ἄλλο σχῆμα ὡς μεγάλο. Γιὰτὶ τὸ σχῆμα εἶναι ἓνα, ὅπως καὶ τὸ βάπτισμα, ὅπως τὸ χρησιμοποίησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες. Νὰ μὴ παραβεῖς τοὺς νόμους καὶ κανόνες τῶν Πατέρων, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοῦ ἁγίου πατέρα μας Βασιλείου. Ἀλλὰ ὅ,τι κάνεις ἢ λές, νὰ ἔχεις ὡς ἀπόδειξη πράξεις ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές, ἢ ἀπὸ τὴν πατρικὴ σου συνήθεια, χωρὶς νὰ παραβαίνεις ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Νὰ μὴ ἐγκαταλείψεις τὸ ποίμνιό σου καὶ μεταβεῖς σὲ ἄλλο, ἢ νὰ ἐπανέρχῃσαι πάλι σ' αὐτὸ γιὰ μεγαλύτερο ἀξίωμα, χωρὶς τὴ γνώμη τοῦ πατέρα σου. Νὰ μὴ γίνεις φίλος μὲ γυναῖκα ἀφιερωμένη στὴν Ἐκκλησία, οὔτε νὰ μεταβεῖς σὲ γυναικεῖο μοναστήρι, οὔτε νὰ ἐπικοινωνήσεις ἰδιαιτέρως μὲ μοναχὴ ἢ κοσμικὴ, ἔκτος ἔὰν τὸ ἐπιβάλλει κάποια ἀνάγκη, καὶ τότε μὲ τὴν παρουσία δύο προσώπων ἀπὸ κάθε πλευρὰ. Γιὰτὶ τὸ ἓνα, ὅπως λέγει, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπηρεαστεῖ. Νὰ μὴν ἀνοίξεις τὴν πόρτα τῆς μονῆς γιὰ τὴν εἴσοδο κάθε εἴδους γυναίκας, χωρὶς μεγάλη ἀνάγκη. Ἐὰν ὅμως εἶσαι δυνατὸς νὰ δέχῃσαι χωρὶς νὰ φαίνεται, οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀπορριπτέο.

Νὰ μὴ κάνεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου καταγῶγιο, ἢ γιὰ τὰ πνευματικὰ σου τέκνα κέντρο κοσμικὸ, στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν γυναῖκες, ἐρχόμενος σὲ συχνὲς συναντήσεις, ἀλλὰ νὰ προτιμήσεις νὰ τὸ κάνεις γιὰ τὶς παροδικὲς ἀνάγκες εὐλαβῶν ἀνδρῶν. Νὰ μὴ ἀποκτήσεις μαθητὴ στὸ κελλί σου ἔφηβο μὲ σφοδρὴ συμπάθεια, ἀλλὰ νὰ κάνεις τὴν ὑπηρεσία σου μὲ πρόσωπο ἀνυποψίαστο καὶ μὲ διάφορους ἀδελφούς. Νὰ μὴ ἀποκτήσεις ἐνδυμασία σπάνια καὶ πολὺτιμη, ἔκτος ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν ὁποία ἱερουργεῖς, ἀλλὰ νὰ ντύνεσαι καὶ νὰ ὑποδύεσαι ταπεινὰ μιμούμενος τοὺς πατέρες. Νὰ μὴ κάνεις ζωὴ θαυμασιμὴ, οὔτε γιὰ τὰ δικά σου ἔξοδα, οὔτε γιὰ τὶς ὑποδοχὲς ξένων. Γιὰτὶ αὐτὸ τὸ κάνει ἡ κατηγορία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴν ἐδῶ ζωὴ. Νὰ μὴ ἀποταμιεύεις χρυσὸ στὸ μοναστήρι σου, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ περισσεύει σὲ κάθε εἶδος νὰ τὸ προσφέρεις στοὺς φτωχοὺς ἀνοίγοντας τὴν αὐλή σου, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ

ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου, καθὼς και οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ κρατήσεις
τόπον ἠσφαλισμένον και τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα, ἀλλ' ἔστω σοι
πᾶσα ἡ φροντίς ἀνήκουσα περὶ τῶν ψυχῶν. Τὸ δὲ χρυσίον και τὰ
κατὰ χρεῖαν ἐγχειρίσεις τῷ οἰκονόμῳ, τῷ κελλαρίτῃ, και ὡς ἐπιβάλλει
5 ἐν ἐκάστη διακονίᾳ· σοῦ προδήλως πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος και
μεταφέροντος ὡς ἂν βούλῃ ἐκάστην διακονίαν ἐν τῷ τυχόντι προσώ-
πῳ και ἀπολαμβάνοντος τὸν λόγον ἐκάστης διοικήσεως καθὸ ἐντέλλῃ.
Οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκειάν γνώμην ἐν παντὶ πράγματι, οὔτε
ἐν προσόδῳ, οὔτε ἐν πράσει και ἀγορασίᾳ, οὔτε ἐν δοχῇ ἢ ἐν ἀποκρίσει
10 ἀδελφοῦ, οὔτε ἐν ὑπαλλαγῇ διακονίας, οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σωμα-
τικῶν, ἀλλ' οὐκ οὐδὲ ἐν τοῖς ψυχικοῖς σφάλμασιν, ἄνευ βουλῆς τῶν
προεχόντων ἐν γνώσει και εὐλαθείᾳ, ἐνός ἢ δύο και τριῶν ἢ και πλειό-
νων, κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν, ὥσπερ ἐντέταλται πατρικῶς.
Ταῦτα πάντα και ὅσα ἕτερα παρέλαβες φυλάξεις και φρουρήσεις, ἵνα
15 εὖ σοι γένηται και ἔσῃ κατενοδούμενος ἐν Κυρίῳ πάσας τὰς ἡμέρας
τῆς ζωῆς σου. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπειῆ και λέγειν και ἐννοεῖν.

ΙΑ'(11)–. Ἀναστασίῳ, ἐπισκόπῳ Κνωσίας.

Τί σοι γέγονεν, ὃ ἱερώτατε πάτερ, και τί τοσοῦτον μετὰ μίαν και
δευτέραν παραίτησιν ἔτι παραδιάζῃ, ὥστε παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς και
20 περιπαθοῦς εἰληφέναι λόγον ὠφελείας; Ἐγωγε μᾶλλον ἔχω χρεῖαν
ὑπὸ σοῦ φωτισθῆναι, ὃ και τῇ τάξει δεύτερος και τῷ βίῳ ἐσκοτισμένος,
οὐ τὰ περὶ ἐπισκοπῆς ὀφειλόμενα, φεῦ γὰρ τῆς ἐμῆς ἀνοίας! ἀλλὰ τὰ
περὶ μοναχικῆς, εἴτ' οὐκ ἡγουμενικῆς καταστάσεως, τὸ πῶς ἄρα ἀφη-
γησάμενος κατὰ λόγον τὸ ἐμπιστευθέν μοι ἀναξίως ποιῆμιον, εὐρομι
25 Θεὸν ἴλεω ἐν ἡμέρᾳ τῆς φρικτῆς ἀπολογίας μου. Ἀλλὰ τοῦτο πέπον-
θας πάντως ἐξ ἄκρας μετριοφροσύνης. Ἐκπειράζουσιν γὰρ μου τὴν
ἀπαιδευσίαν, οὐ θέμις με ὑπνοεῖν τὴν ἀρχιερωσύνην σου. Ἐγὼ τοί-
νυν δέδοικα τὰ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, ὃ ἱερὰ κεφαλή, και ἰλιγγίῳ περὶ
τὴν ψυχικὴν κυβέρνησιν τῷ ὄντι· πῶς δὴ οὐκ ἐκ τῆς πολυταράχου και
30 ἀεικυμάντου νοητῆς θαλάσσης ἀποσώσαιμι τὸ ἐγχειρισθέν μοι τοῦτο
βραχύτατον και λογικὸν πλοιάριον εἰς λιμένα σωτηρίας· ὅτι πρὸς
τοῦτο και πολιτείας ἀκραιφνοῦς χρεῖα και γνώσεως ἰκανῆς ἐπιτυχία,
ἴν', ὡς ἐν δυσὶν ἀνῆξι πηδαλιουχῶν γρηγόρως και ἐπιστημόνως, ἀκα-
ταβάπτιστον τοῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας ἐμαυτὸν τε και τοὺς ἐπομένους
35 μοι διαφυλάττω. Αὕτη τοίνυν ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῦ ταλαιπῶρου.

ἅγιοι πατέρες. Νὰ μὴ ἔχεις τόπο ἀσφαλισμένο, οὔτε οἰκονομικὴ φροντίδα, ἀλλὰ ὅλη σου ἡ φροντίδα νὰ γίνεται γιὰ τὶς ψυχές. Τὸ χρυσᾶφι καὶ τὰ ἀπαραίτητα νὰ τὰ παραχωρήσεις στὸν οἰκονόμο, στὸν ἀποθηκάριο, καὶ ὅπως ἐπιβάλλει τὸ κάθε διακόνημα, ἀφοῦ ἐσὺ εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἔχεις τὴν ἐξουσία ὅλων, καὶ ἀναθέτεις ὅπως θέλεις τὸ κάθε διακόνημα στὸ τυχαῖο πρόσωπο, καὶ ζητᾷς τὸν λόγο κάθε διαχείρισης σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές σου. Νὰ μὴ κάνεις ἢ πράξεις κάτι μὲ δική σου ἀπόφαση σὲ κάθε πράγμα, οὔτε στὴν ἔξοδο, οὔτε στὴν πώληση καὶ στὴν ἀγορά, οὔτε στὴν ὑποδοχὴ ἢ στὴν ἀπολογία ἀδελφοῦ, οὔτε καὶ στὰ ψυχικὰ σφάλματα, χωρὶς τὴ γνώμη ἐκείνων ποὺ ξεχωρίζουν στὴ γνώση καὶ στὴν εὐλάβεια, ἑνὸς ἢ δύο καὶ τριῶν, ἢ καὶ περισσοτέρων, ἀνάλογα μὲ τὴν ὑπόθεση γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται, ὅπως διέταξαν οἱ Πατέρες. "Ὅλα αὐτὰ καὶ ὅσα ἄλλα παρέλαβες εἶθε νὰ τὰ φυλάξεις καὶ νὰ τὰ ὑπερασπιστεῖς, γιὰ νὰ πᾶνε ὅλα καλὰ καὶ νὰ σὲ συν-δεύει ὁ Κύριος ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς σου. Γιατὶ τὸ ἀντίθετο ἀποφεύγεται καὶ νὰ λέγεται καὶ νὰ ἐννοεῖται.

11. Στὸν ἐπίσκοπο Κνωσίας Ἀναστάσιο.

Τί σοῦ συνέβη, ἱερώτατε πάτερ, καὶ γιατί τόσο πολὺ μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ δεύτερη ἄρνησή μου μὲ ἐξαναγκάζεις, ὥστε ἀπὸ ἐμένα τὸν ἀμαθῆ καὶ γεμᾶτον πάθη νὰ δεχθεῖς λόγια ὠφέλιμα; Ἀντίθετα ἐγὼ ἔχω περισσότερο ἀνάγκη νὰ φωτισθῶ ἀπὸ σένα, ποὺ εἶμαι καὶ στὴν διαβάθμιση δεύτερος καὶ στὴ ζωὴ σκοτισμένος, ὄχι μόνο σχετικὰ μὲ τὰ ἐπισκοπικὰ καθήκοντα (ἀλλοίμονο στὴν μωρία μου!), ἀλλὰ καὶ στὰ μοναχικά, δηλαδή τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἡγουμένου· πῶς ἐπομένως νὰ περιγράψω μὲ λόγια τὸ ποίμνιο ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζω; Εἶθε νὰ βρῶ τὸν Θεὸ εὐμενῆ τὴν ἡμέρα τῆς φρικτῆς ἀπολογίας μου. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἔπαθες ὅπωςδήποτε ἀπὸ πολὺ μεγάλη μετριοφροσύνη. Γιατὶ δὲν εἶναι ὀρθὸ νὰ φαντασθῶ τὴν ἀρχιερωσύνη σου ὅτι δοκιμάζει τὴν ἀπαιδευσία μου. Ἐγὼ λοιπὸν φοβᾶμαι τὰ καθήκοντα τοῦ βαθμοῦ μου, ὡ ἱερὴ κορυφή, καὶ πραγματικὰ τρομάζω γιὰ τὴν ψυχικὴ κυβέρνηση, πῶς δηλαδή θὰ διασώσω αὐτὸ τὸ πολὺ μικρὸ καὶ λογικὸ πλοιάριο ποῦ μοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ σὲ λιμᾶνι σωτηρίας, γιατί γι' αὐτὸ χρειάζεται καὶ ζωὴ καθαρὴ καὶ ἐπιτυχία γνώσεως ἰκανῆς, ὥστε, χειριζόμενος τὸ πηδάλιο, σὰν σὲ δύο αὐχένες, γρήγορα καὶ μὲ γνώση, νὰ διαφυλάξω ἀδύθιστο στὰ νερὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ αὐτοὺς ποὺ μὲ ἀκολουθοῦν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπολογία ἢ δική μου τοῦ ταλαιπώρου.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ὀσιότητός σου κέλευμα οὐκ ἀκίνδυνον πάντη καταλιπεῖν, εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμίν μου ἀνυπήκοον, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μου πατρὸς τὴν ὑποταγὴν δεξάμενος, πεπορθῶς τῇ ἀμφοτέρων εὐπειθείᾳ, τοῦτό σοι, ὦ θειότατε πάτερ, ἐν εἴδει ὑπομνήσεως ἐπιφθέγξομαι, ὅτι μείζον κατὰ πολὺ καὶ ὑπερβάλλον τὸ πλοῖον τῆς σῆς τελειότητος πρὸς τὸ ἐμὸν νηάριον φημί δὴ τὸ ἐπισκοπικὸν ὕψωμα πρὸς τὸ ἡγουμενικὸν ἀξίωμα. Καὶ τοσοῦτον ὅσωπερ ἂν καὶ πλειόνων ἄρχειν ἠξιώθης, καὶ ταῦτα οὐχ ἐκόντων ἴσως, οὐδὲ ὁμογνωμόνων, οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ἀρρένων καὶ θηλειῶν, μοναστῶν τε
10 καὶ μιγάδων, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, γημάντων καὶ ἀγάμων, δούλων τε καὶ ἐλευθέρων, ὀρφανῶν τε καὶ χηρευόντων, πλουσίων τε καὶ πενήτων, δυναστευόντων τε καὶ καταπονουμένων, χρεωφειλετῶν τε καὶ δανειστῶν, ἀβροδαιιτούντων τε καὶ λιμοκτονουμένων, πολυκτημόνων τε καὶ ἀνεστιῶν, μαλακοφορούντων τε καὶ ρακοῦντούντων.
15 Ταῦτα γὰρ καὶ πλείω τούτων οὐκ ἐπιφαίνεται τῷ ἡμετέρῳ βίῳ, ὃ δὲ σὸς ἐμπέπλησται. Καὶ οὐδὲ πᾶς ὁ λαὸς σου ὑπὸ μιᾶς φροντίδος δεδιόκηται, οὐδὲ πάντων τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα οἴσθα, οὐδ' ἐκάστου τὰς μεθόδους τῆς ζωῆς διαγινώσκεις, ἀλλὰ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πολὺ τὸ διάφορον ἔχουσι. Οἱ μὲν γὰρ ἴσως γεωπονοῦσιν, οἱ δὲ ναυτίλλουσι,
20 οἱ δὲ πομμαινεύουσιν, οἱ δὲ ἀπρακτοῦσιν, οἱ δὲ πρακτορεύονται, καὶ πολὺς ὁ λόγος τῆς ἐφ' ἐκάστῳ ὀρωμένης ἐργασίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν ὅσος καὶ πηλίκος ὁ κόπος! καθὰ λογίζομαι, ἀλόγιστος ὅσος ὁ ἰδρώς, ὁ ἀγὼν, ὁ δρόμος, ἡ εὐτονία, ἡ φροντίς, ἡ μέριμνα, ἡ ἔκτηξις τῆς σαρκός, ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, ἡ τῆς διανοίας κατακοπή!

25 Ὡσπερ οὖν ὁ ἀπευθύνων τὴν ναῦν ἐν μεγάλῃ ζάλῃ καὶ καταιγίδι θαλάσσης, ὅλος νήφων ἐστὶ καὶ ἀπερίτρεπτος, ἀνύστακτον ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν οὐδὲ γὰρ εἰς βραχὺν φέρει κίνδυνον τὸ μικρῶς πως παρεμπεσεῖν ἀπειρίαν καὶ ἀμέλειαν, οὕτω πολλῶ μᾶλλον ὁ κυβερνήτης τῶν ψυχῶν ἀγωνιστικώτερον καὶ ἀκριδέστερον εἰδέναί ὀφείλει τὸ τῆς
30 προστασίας ἔργον, ἵνα μὴ ὑποβρυχίως γένηται τῷ θυθῶ τῆς ἀπωλείας. Διὰ ταῦτα, ὡς οἶμαι, ἀγιώτατε, ἐβόα ὁ μέγας Ἀπόστολος «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Καὶ πάλιν «Ὅτι ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος, ἀλλ' ἔννομος Χρι-

Ἐπειδὴ ὁμως τὸ νὰ παραβλέψω τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγιότητάς σου δὲν εἶναι τελείως ἀκίνδυνο, ἂν καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ τίς δυνάμεις μου ἢ ἀνυπακοή, ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὸν δικὸ μου πατέρα διδάχθηκα τὴν ὑποταγὴ, ὑπακούοντας στὴν πρόθυμη ὑποταγὴ καὶ τῶν δύο, θειότατε πάτερ, θὰ σοῦ πῶ ὑπὸ μορφήν ὑπόμνησης, ὅτι εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερο καὶ ὑπερέχει πολὺ τὸ πλοῖο τῆς δικῆς σου τελειότητας σὲ σύγκριση πρὸς τὸ δικὸ μου πλοιάριο, ἐννοῶ βέβαια τὸ ἐπισκοπικὸ ὕψος πρὸς τὸ ἡγουμενικὸ ἀξίωμα. Καὶ τόσο πολὺ μεγαλύτερο, ὅσο πιὸ πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀξιώθηκες νὰ εἶσαι ἀρχηγὸς τους καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἴσως, οὔτε καὶ νὰ εἶναι σύμφωνοι, οὔτε τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ κοινωνικῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων, μοναχῶν καὶ ἀνάμικτων, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἐγγάμων καὶ ἀγάμων, δούλων καὶ ἐλευθέρων, ὀρφανῶν καὶ χηρῶν, πλουσίων καὶ φτωχῶν, δυναστῶν καὶ δυναστευομένω, χρεωφειλετῶν καὶ δανειστῶν, ἀβροδίαιτων καὶ λιμοκτονούντων, πλουσίων καὶ ἀστεγῶν, καλοντυμένων καὶ ρακένδυτων. Καθόσον αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ δὲν παρουσιάζονται στὸν δικὸ μας τρόπο ζωῆς, ἐνῶ ὁ δικὸς σου εἶναι γεμᾶτος. Οὔτε καὶ ὅλος ὁ λαὸς σου ἔχει ἐνιαία διοίκηση, οὔτε γνωρίζεις ὅλων τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα, οὔτε τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τοῦ καθενός, ἀλλὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο ἔχουν μεγάλη διαφορά. Γιατὶ ἄλλοι εἶναι γεωργοί, ἄλλοι ναυτικοί, ἄλλοι βοσκοὶ καὶ ἄλλοι πράκτορες, καὶ ἀπαιτεῖται μακρὺς λόγος γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ ἀσκεῖ ὁ καθένας. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ πόσος καὶ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ κόπος! Ἀπὸ ὅ,τι ὑπολογίζω εἶναι ἀνυπολόγιστος. Πόσος εἶναι ὁ ἰδρώτας, ὁ ἀγώνας, ὁ δρόμος, ἡ δύναμη, ἡ φροντίδα, ἡ μέριμνα, τὸ λειώσιμο τῆς σάρκας, ὁ πόνος τῆς ψυχῆς, ἡ κόπωση τῆς σκέψης.

Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ κυβερνᾷ τὸ πλοῖο σὲ μεγάλη τρικυμία καὶ καταιγίδα τῆς θάλασσας εἶναι ψυχραίμος καὶ ἀπερίσπαστος, ἔχοντας τὰ μάτια του ἀνύστακτα, καθόσον δὲν ὀδηγεῖ σὲ μικρὸ κίνδυνο τὸ νὰ δείξει ἀπειρία καὶ ἀμέλεια, ἔτσι πολὺ περισσότερο ὁ κυβερνήτης τῶν ψυχῶν ὀφείλει νὰ γνωρίζει πιὸ ἀγωνιστικὰ καὶ μὲ ἀκρίβεια τὸ ἔργο τῆς προστασίας, γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖ στὸν θυθὸ τῆς ἀπώλειας. Γι' αὐτό, νομίζω, ἀγιώτατε, ὁ μεγάλος ἀπόστολος φώναζε· «Ποιὸς ἀσθενεῖ, καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ δὲν καιόμαι καὶ ἐγώ;»⁴⁸. Καὶ πάλι· «Ἐγὶνα στοὺς Ἰουδαίους σὰν Ἰουδαῖος, σ' ἐκείνους ποὺ ἦταν ὑπὸ τὸν νόμο, σὰν νὰ ἦμουν ὑπὸ τὸν νόμο, σ' ἐκείνους ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμο, σὰν νὰ ἦμουν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμο, ἐνῶ δὲν ἦμουν ἔξω, ἀλλὰ μέσα στὸν νόμο τοῦ

στῶ. Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω». Ἴδου
 οὕτω καὶ οἱ κατ' αὐτὸν κανόνες καὶ ὄροι ἐπισκοπῆς, καθάπερ καὶ
 αὐτοὶ οἱ θεσπέσιοι Πατέρες ἡμῶν διαγορεύουσι. Λοιπὸν ἀναγνοὺς
 καὶ διαγνοὺς τὰ τῶν ἁγίων καὶ ἐπὶ χειρᾶς ἔχων τὰ θεοπαράδοτα
 5 λόγια, τί πρὸς ἐμοῦ τοῦ τάλανος τοιοῦτόν τι ἐπιζητεῖς; Ἐγὼ δοκῶ τὸν
 ἐπίσκοπον εἶναι ἔφορον καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἐπὶ πᾶσι τῶν ἀρχομένων
 γενομένης διαπράξεως. Ἄγγελον ἀσίγητον, τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα
 κηρύσσοντα· ὄμμα ἀκοίμητον τὰς ἐκάστου ὁδοὺς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξα-
 γομένων ἐπιβλεπόμενον· μίμημα Χριστοῦ, εἰς ὃν οἱ ἐπόμενοι προσέ-
 10 χοντες τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εὐαγγελικῶς χαρακτηρίζουσι· φωστῆρα
 ἀειλαμπῆ τοῖς ἐξ ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας νυκτομαχοῦσι γνωριζόμενον·
 τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ἐπομβρίζοντα τοῖς διψῶσι τὰ σωτήρια·
 οἰκονόμον μέγιστον τὸν ἐκαστοῦ βίον λογοθετεῖσθαι μέλλοντα ἐν και-
 ρῷ ἀνταποδόσεως. Οὔτε οὖν μείζον τι τῆς πρὸς Θεὸν ἐγγύτητος καὶ
 15 ἀγάπης, οὔτ' αὖ ἐνμισθότερον, ὡς ἡ τηλικαύτη ἐπιστασία, καθὼς φη-
 σιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν κορυφαῖον ἀπόστολον· «Εἰ φιλεῖς με,
 Πέτρε, πλείον τούτων, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου». Οὔτε ἐπικινδυνότε-
 ρον καὶ ὀλεθριώτερον τοῖς ἀναξίως ταύτην ἀσπασομένοις.

Ἄλλ' αὐτὸς εὖ οἶδα, Πατέρων ἄριστε, ὅτι ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν
 20 ψυχὴν σου αἰεὶ τεθεικῶς εἶ ὑπὲρ τῶν σῶν προβάτων, προκινδυνεύων
 ὑπὲρ ἑνὸς ἐκάστου· μὴ πρῶτος ἀπειλᾶς ἀνθρωπίνης, μὴ ὑποστελ-
 λόμενος τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐξ ἐναντίας τῶν ἀντιδιατιθεμένων, τὸ
 τοῦ μόνου βασιλέως θέλημα ἀποθεραπεύων. Πρὸς τούτοις ἐλέγχων
 μετὰ παρησίας, ἐπιτιμῶν μετὰ συμπαθείας, εἰρηνεύων καὶ καταλλάσ-
 25 σων τοὺς διίσταμένους, ἀφορίζων μετὰ εὐκροσίας τὸ βέβηλον ἀπὸ τοῦ
 ὁσίου, τὸ ὑγιὲς ἀπὸ τοῦ νενοσηκότος, ὡς ἂν μὴ μεταδοίῃ τῆς οἰκείας
 ἀρρωστίας τῶ πλησιάζοντι· τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων, τὸ ἡσθη-
 κὸς ἐνισχύων, τὸ συντετριμμένον καταδεσμεύων. Ὡς πολὺ σου ὄντως
 τὸ ἔργον! ἡγουμένων ἐπίσκεψις, κελλιωτῶν ἐπίκρισις, πρεσβυτέρων
 30 καὶ διακόνων χειροτόνησις καὶ βίου τούτων πάντων ἐπιτήρησις· χη-
 ρῶν προστασία, ὀρφανῶν ἐπικουρία, καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἀδι-
 κουμένων ὑπερμάχησις, καὶ μέντοι καὶ ὑπεροχῆς διατήρησις. Ἐπειδὴ

49. Α' Κορ. 9, 20-22.

51. Πρβλ. Ἰω. 10,11.

50. Ἰω. 21, 15.

52. Ἰεζ. 34,4.

Χριστοῦ. Σὲ ὅλους ἔγινα τὰ πάντα, ὥστε νὰ τοὺς κερδίσω ὅλους»⁴⁹. Νὰ, ἔτσι, σύμφωνα μὲ αὐτόν, πρέπει νὰ εἶναι καὶ οἱ κανόνες καὶ οἱ ὅροι τῆς ἐπισκοπῆς, ὅπως ὀρίζουν καὶ οἱ θεόπνευστοι Πατέρες μας. Ἐπομένως, ἀφοῦ ἔχεις διαβάσει καὶ διακριθῶσαι αὐτὰ πού διατάζουν οἱ Πατέρες, καὶ ἔχεις στὰ χέρια σου τὰ θεοπαράδοτα λόγια, γιατί ζητᾶς κάτι τέτοιο ἀπὸ μένα τὸν ταλαίπωρο; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ἐπόπτης καὶ ὑπεύθυνος γιὰ κάθε πράξη πού κάνουν αὐτοὶ πού ἀνήκουν στὴν ἐξουσία του. Ἀσίγητος κήρυκας πού κηρύττει τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Μὰτι ἀκοίμητο πού ἐπιβλέπει τὴ συμπεριφορὰ αὐτῶν πού ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτόν. Μίμηση τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο προσέχοντας ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν, ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τους ὅπως ὀρίζει τὸ Εὐαγγέλιο. Φωστήρας πού φέγγει πάντοτε καὶ εἶναι γνωστός σὲ αὐτοὺς πού ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἁμαρτία περπατοῦν μέσα στὴ νύχτα. Νὰ ποτίζει μὲ τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας του αὐτοὺς πού διψοῦν γιὰ τὴ σωτηρία. Μεγάλος οἰκονόμος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ λογοδοτήσῃ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ καθενὸς τὸν καιρὸ τῆς ἀνταπόδοσης. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν οὔτε κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ βρισκεται κανεὶς κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀγάπη αὐτοῦ, οὔτε ἐπίσης πιὸ καλοπλήρωτο, ὅσο αὐτὴ ἢ ἐξουσία, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς στὸν κορυφαῖο ἀπόστολο· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶς, Πέτρε, περισσότερο ἀπὸ αὐτούς, βόσκει τὰ πρόβατά μου»⁵⁰. Δὲν ὑπάρχει ὅμως οὔτε καὶ πιὸ ἐπικίνδυνο καὶ καταστρεπτικώτερο γι' αὐτοὺς πού τὸ δέχονται χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουν.

Ἐγὼ ὅμως, ἄριστε μεταξὺ τῶν Πατέρων, γνωρίζω καλά, ὅτι σάν καλὸς ποιμένας ἔχεις πάντοτε θυσιάσει τὴν ψυχὴ σου γιὰ τὰ πρόβατά σου⁵¹, ριψοκινδυνεύοντας γιὰ τὸ καθένα, χωρὶς νὰ φοβᾶσαι ἀνθρώπινες ἀπειλές, χωρὶς νὰ ἀποσιωπᾶς τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας μπροστὰ σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀντίθετες διαθέσεις, ὑπηρετώντας τὸ θέλημα τοῦ μόνου βασιλιᾶ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, ἐλέγχεις μὲ θάρρος, ἐπιπλήττεις μὲ ἀγάπη, εἰρηνεύεις καὶ συμφιλιώνεις ἐκείνους πού εἶναι διηρημένοι, διαχωρίζεις μὲ ὀρθὴ κρίση τὸ βέβηλο ἀπὸ τὸ ἅγιο, τὸ ὑγιὲς ἀπὸ τὸ ἀρρωστημένο, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ μεταδώσει τὴν ἀρρώστια του σ' ὅποιον πλησιάζει, ἐπαναφέρει αὐτὸ πού ἔχει περιπλανηθεῖ, ἐνισχύεις τὸ ἀρρωστο, καὶ ἐπιδένεις τὸ θρυμματισμένο⁵². Πραγματικὰ τὸ ἔργο σου εἶναι πολὺ μεγάλο! Ἐπίσκεψη ἡγουμένων, κατάκριση τῶν μοναχῶν πού ζοῦν σὲ κελλιά, χειροτονία πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ παρακολούθηση τῆς ζωῆς ὅλων αὐτῶν, προστασία τῶν χηρῶν, βοήθεια τῶν ὀρφανῶν, ἱκανοποίηση τῶν καταπονουμένων, ὑπεράσπιση τῶν ἀδικουμένων, ἀλλὰ καὶ διατήρηση τῆς

ὅταν μηδὲν ἢ τὸ βλάπτων καὶ κωλύων εἰς θεοσέβειαν, ὑποτάσσεσθαι καὶ ἡμᾶς πάσῃ ἀρχῇ καὶ ἐξουσίᾳ προσήκει καὶ φιλιάζειν διὰ παντός, εἰ δυνατόν, πρὸς ἅπαντας διὰ τῆς εὐμεταδότου καὶ φιλοφρόνου δεξιώσεως καὶ προεπιδόσεως.

5 Ἀπειὴ γὰρ περὶ τῆς μακαριότητός σου τὰ τῆς ἐναντίας μερίδος τῶν κακῶν ποιμένων διαγορεύειν! οἷον τῶν αἰσχροκερδῶς ποιμαίνοντων τὸ ποῖμνιον, τῶν εἰς ἀφορμὴν βίου λογιζομένων τὴν τοιαύτην ἀξίαν καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάπαυσιν καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν, εἰς κατάσχεσιν τε πλούτου τοῦ ρέοντος καὶ εἰς κτῆσιν πλέθρων γῆς τόσων
10 καὶ τόσων, ἀγέλης τε ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων πληθύος. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπίνως καὶ οὐ θεϊκῶς ἐπιτηδόντων τῷ ὕψει τῆς προστασίας, εἰς τὸ ἔρειν τὴν ὄφρυν κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων καὶ προκαθέζεσθαι σοβαρῶς κατὰ τῶν ὑπερτίμων. Καὶ ἐῷ λέγειν περὶ τῶν διαμαχομένων ἴσα καὶ τῶν δικανικῶν ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων πραγμάτων καὶ
15 οὐκ ἀνθισταμένων ὑπὲρ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων. Ἡ τὸ πολὺ χειρόν τούτων, περὶ τῶν ὑποσπώντων καὶ ὑπωπιαζόντων τὰ τῶν ὑποχειρίων, κακὸν τούτου συναθροιζόντων δύναμιν καὶ περιουσιασμόν. Οἷς γὰρ μᾶλλον ἔδει χεῖρα ὀρέγειν πενομένοις, τούτους κατὰ μικρὸν ἐκθλίβειν οὐ παραιτούμενοι, τίνι ὁμοιωθήσονται; Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ
20 ἄρα καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν, οἷς, φησὶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἢ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις, ἢ Σίμωνι τῷ Μάγῳ καὶ Ἰούδα τῷ προδότῃ καὶ Γιεζῆ τῷ φιλαργύρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πλουσίοις τοῦ αἰῶνος τούτου; Ἐκείνων δὲ λέγω, τῶν τὸ παρὸν μόνον ὅπως αὐτοῖς εὖ ἔξει σκοπούντων καὶ σάρκα θεραπευόντων καὶ τῷ χρυσῷ τῆ
25 καρδίᾳ προστιθεμένων, καὶ τούτων ἴσως τοκιζόντων, ἢ ἐπὶ πλεονασμῷ διανεμιάντων τοῖς ἐνδεέσι καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα κατακρατούντων καὶ προσπαθῶς τοῖς οὐκ ἀξίοις ἢ τοῖς ἀγχιστεύουσι χρωμένων. Οἷτινες ὄλην φροντίδα κέκτηνται τάχα ἐπὶ τοῦ σπεῖραι πολλὰ καὶ ἀμήσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ φυτεῦσαι τοσαῦτα καὶ καρπώσασθαι, καὶ
30 ἐπὶ τοῦ προσθεῖναι καὶ πληθῆναι βουκόλια ἢ ποῖμνια. Ὡσπερ τινὲς γεωργοὶ καιροσκοποῦντες καὶ καταπραγματευόμενοι τὰς ἐνδείας πρὸς τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ταῦτα καὶ ἐκεῖνα, πραγματευτικῶς καὶ

ὑπεροχῆς. Γιατί, ὅταν δὲν ὑπάρχει τίποτε πού βλέπτει καὶ παρεμποδίζει τὴ θεοσέβεια, πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ ὑποτασσῶμαστε σέ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ νὰ συμφιλιωνόμαστε, ἂν εἶναι δυνατόν, γιὰ πάντα μὲ ὅλους μὲ τὴν εὐκόλα μεταδιδόμενη καὶ φιλόφρονη ὑποδοχὴ καὶ ἀνταπόδοση.

“Ὅμως περιττεύει νὰ περιγράψω στή μακαριότητά σου τὰ γνωρίσματα τῆς ἀντίθετης μερίδας τῶν κακῶν ποιμένων! “Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἐκείνους πού ποιμένουν τὸ ποῖμνιο μὲ αἰσχροκέρδεια, ἐκείνους πού θεωροῦν τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ὡς εὐκαιρία ζωῆς, καὶ ἀνάπαυση τῆς σάρκας, καὶ ἀπόλαυση ἐπιθυμίας, καὶ κατοχὴ πλούτου πού φεύγει καὶ χάνεται, καὶ ἀπόκτηση πολλῶν στρεμμάτων γῆς, καὶ ἀγγελῶν, δούλων καὶ πληθους ζώων. Καὶ γι’ αὐτὸ μὲ τρόπο ἀνθρώπινο καὶ ὄχι θεϊκὸ ὁρμοῦν στὸ ἀξίωμα τοῦ προϊσταμένου, γιὰ νὰ σηκώνουν τὰ φρύδια στοὺς κατώτερους καὶ νὰ κάθονται μεγαλόπρεπα μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους. Καὶ ἀποφεύγω νὰ κάνω λόγο γι’ αὐτοὺς πού φιλονεικοῦν, σὰν τοὺς ἀντίδικους στὰ δικαστήρια, γιὰ τὰ πράγματα πού καταστρέφονται, καὶ δὲν ἀντιστέκονται γιὰ τὰ δόγματα τῆς εὐσέβειας. “Ἡ, τὸ πολὺ χειρότερο ἀπὸ αὐτὰ, γιὰ ἐκείνους πού ἀποσποῦν κρυφὰ αὐτὰ πού ἀνήκουν στοὺς ὑφισταμένους τους καὶ τοὺς βασανίζουν, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν συγκεντρώνουν δύναμη καὶ περιουσία. Γιατὶ αὐτοὶ πού, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀπλώνουν χέρι βοήθειας στοὺς φτωχοὺς, δὲν παύουν νὰ τοὺς συνθλίβουν σιγά-σιγά, μὲ ποιὸν εἶναι ὅμοιοι;” Ἀραγε μὲ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη καὶ μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τους, οἱ ὁποῖοι, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, δὲν εἶχαν ἀσήμι καὶ χρυσάφι⁵³, παρὰ μόνο τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ μὲ τὸν Σίμωνα τὸν μάγο⁵⁴ καὶ τὸν Ἰούδα τὸν προδότη⁵⁵ καὶ τὸν Γιεζῆ⁵⁶ τὸν φιλάργυρο, καὶ μὲ τοὺς ἄλλους πλούσιους τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Καὶ ἐννοῶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι βλέπουν πῶς θὰ περάσουν καλὰ τώρα καὶ ὑπηρετοῦν τὴ σάρκα τους καὶ μὲ τὸ χρυσάφι ἱκανοποιοῦν τὴν καρδιά τους, καὶ ἴσως αὐτὰ νὰ τὰ τοκίζουν, ἢ ὅταν ἔχουν περίσσειμα τὸ μοιράζουν στοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς κρατοῦν μὲ τὸ ζόρι γιὰ τὰ θελήματά τους, καὶ μεταχειρίζονται τοὺς ἀνάξιους ἢ τοὺς συγγενεῖς τους κυριευμένοι ἀπὸ τὰ πάθη τους. “Ὅλη ἡ φροντίδα αὐτῶν εἶναι νὰ σπείρουν πολλὰ καὶ νὰ θερίσουν, νὰ φυτέψουν πολλὰ καὶ νὰ συλλέξουν τοὺς καρπούς τους, νὰ προσθέσουν καὶ νὰ πολλαπλασιάσουν τὶς ἀγέλες ἢ τὰ κοπάδια τους. Κάνουν δηλαδὴ σὰν μερικὸς γεωργός, πού караδοκοῦν τὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ ἐκμεταλλεύονται σκληρὰ τὶς ἐλλείψεις γιὰ νὰ πωλήσουν αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα μὲ τρόπο διαπραγματευτικὸ καὶ ἐμπορικὸ, σὰν πολιτευόμενοι, καὶ ὄχι

ἐμπορικῶς οἴονεὶ πολιτευόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐπισκοπικῶς καὶ ἱερατικῶς, πρὸς τὸ μόνον πτερωῶσαι ψυχὴν καὶ ἀρπάσαι κόσμον καὶ δοῦναι Θεῷ καὶ ὄλον τὸ ποίμνιον διασώσασθαι ἐκ θανάτου ἁμαρτίας, καὶ οὕτω κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς παρουσίας ζωῆς δι' οἰκονό-
5 μων καὶ ἐπιτρόπων πορίζεσθαι. Ἀλλ' οὐαί μοι, ὅτι ἐμαντῶ ταῦτα κατέ-
λεξα, ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν τὰ οὐκ ὄντα τοῖς ἄλλοις διαγραφόμενος

Σὺ δέ, ὦ πανσεβάσμιε πάτερ, καθαρὸς ὢν ἀπὸ τῶν τοιούτων, ταῖς ἱεραῖς εὐχαῖς τοὺς νοητοὺς λύκους ἀποσοβοίης ἐκ τῆς Χριστοσφρα- γίστου ἐπαύλεώς σου. Εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ταῦτ' ἄγοις καὶ διεξάγοις εἰς τὰ
10 χωρία τῶν ἀρετῶν, ἐκτρέφων καὶ λιπταίνων τῇ πόσῃ τῆς ἐμμελοῦς σου διδασκαλίας καὶ τῷ ὕδατι τῆς καθαρᾶς πίστεώς σου, καὶ ἐκάστοτε προσάγοις θύματα δεκτὰ ταῖς λογικαῖς σου καὶ ἡγνισμέναις τῷ Θεῷ λατρείαις. Ἀλλὰ ταῖς ἱκετηρίαις προφθάνων ποιμαίνοις καὶ μὲ τὸν τλη-
παθέστατον καὶ πολυαμάρτητον, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, καὶ σύγγνωθι
15 εἴ τι ὄφλησα γέλωτά σοι ἀμαθίας μου. Πλὴν ὅτι οὐχ ἔκων, ἀλλ' ἐκβια-
σθεῖς ὑπὸ τῆς ἱεραῖς σου καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, μᾶλλον δὲ κελεύσε-
ως, καθῆκα ἐμαντὸν εἰς τοῦτο. Οὐ πρὸς ὄνησίν σου τίνα φθεγξάμενος, ἀλλὰ πρὸς ἔνδειξιν, ὡς εἴρηται, ὑπακοῆς ἀνυποκρίτου σου.

Ἐρῶ σο ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος ἡμῶν τῶν μόνων ἁμαρτωλῶν,
20 τὰ πάντα ὀσιώτατε πάτερ.

IB'(12) –. Θωμᾶ δισυπάτω.

Ποία πρόσρησις, ἢ τίς λόγος παρακλήσεως εὐρεθείη πρὸς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τῇ σῇ κυριότητι πρὸς τὰ ἐνόητα αὐτῇ λυπηρά, ὦ δέσπο-
τα; Ἐξενώθης τῆς ἐνεγκαμένης σε καὶ θρεψάσης πόλεως ἀπεστερη-
25 θης τῆς μεγίστης ἐστίας ἀπεγυμνώθης τῆς λαμπρᾶς ἀξίας, προσθήσω
δὲ καὶ τῆς ὑπάρξεως ἀποδιέστης τῷ φίλων, τῶν συνήθων, τῶν φιλά-
των σου τέκνων· ὑπερωρίσθης ὧδε κάκεισε· τὰ δὲ τῆς ὑπερορίας ὅσα εἰς
κακοπάθειαν τῷ ἀήθει σου σώματι, ἔνδεια βρωμάτων, πομάτων,
λουτρῶν, ἐρημία ὀμιλούντων, εὐπορία προσεπεμβαινόντων, προσ-

σάν ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, μὲ σκοπὸ νὰ ἀναπτερώσουν μόνο τὴν ψυχὴ καὶ νὰ τὴν ἀρπάξουν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ νὰ τὴ δώσουν στὸν Θεό, καὶ νὰ διαφυλάξουν ὅλο τὸ ποίμνιό τους ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, κατὰ δευτερεύοντα λόγο, νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ ἐπιτρόπους καὶ οἰκονόμους τὰ ἀπαραίτητα τῆς ἐδῶ ζωῆς. Ἀλλοίμονο ὅμως σὲ μένα, γιατί αὐτὰ τὰ εἶπα γιὰ τὸν ἑαυτό μου, περιγράφοντας ἀπὸ τὰ δικά μου πάθη αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν στοὺς ἄλλους.

Σὺ ὅμως, πανσεβάσμιε πατερ, πού εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ αὐτὰ, εἶθε μὲ τίς ἱερῆς προσευχῆς σου νὰ ἀπομακρύνεις τοὺς νοητοὺς λύκους ἀπὸ τὴ σφραγισμένη ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἔπαυλή σου. Γνωρίζω καλὰ ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ τὰ ὀδηγεῖς καὶ θὰ κατευθύνεις στοὺς χώρους τῶν ἀρετῶν, τρέφοντας καὶ παχύνοντας τα μὲ τὴ χλόη τῆς κατάλληλης διδασκαλίας σου καὶ μὲ τὸ νερὸ τῆς καθαρῆς πίστεώς σου, καὶ θὰ τὰ προσφέρεις κάθε φορὰ θύματα δεξιῶν σὲ τίς λογικῆς καὶ ἐξαγνισμένους λατρεῖες σου στὸν Θεό. Ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἱκετεύω πρόφτασε μὲ τίς δεήσεις σου νὰ ποιμάνεις καὶ ἐμένα τὸν πολὺ ταλαιπωρημένο καὶ γεμᾶτο ἁμαρτίες, καὶ συγχώρησέ με ἔάν σὲ κάτι φάνηκα γελοῖος λόγω τῆς ἀμάθειάς μου. Ὡστόσο δὲν τὸ ἔκανα μὲ τὴ θέλησή μου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀναγκάστηκα ἀπὸ τὴν ἱερὴ καὶ πνευματικὴ σου ἀγάπη, ἢ μᾶλλον ἐντολή, ἄφησα τὸν ἑαυτό μου νὰ φτάσει σ' αὐτό. Δὲν ἔγραψα γιὰ νὰ σοῦ προσφέρω κάποια ὠφέλεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω, ὅπως εἶπα, τὴν ἀνυπόκριτη ὑπακοή μου σὲ σένα.

Νὰ ὑγιαίνεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου σὲ ὅλα, ἀγιώτατε πατερ, καὶ νὰ προσεύχεσαι γιὰ μᾶς τοὺς μόνους ἁμαρτωλοὺς.

12. Στὸν δισύπατο⁵⁷ Θωμᾶ.

Ποιὰ προσφώνηση ἢ ποιὰ λόγια παρηγοριᾶς θὰ μπορούσαν νὰ βρεθοῦν ἀπὸ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς γιὰ τὴν κυριότητά σου, ἀνάλογα πρὸς τὰ δεινὰ πού τὴν βρῆκαν, δέσποτά μου; Ἐξορίστηκες ἀπὸ τὴν πόλη πού σὲ ἔφερε στὸν κόσμον καὶ σὲ ἀνέθρεψε. Στερήθηκες τὴν πολὺ μεγάλη κατοικία σου. Ἐχασες τὸ λαμπρὸ σου ἀξίωμα, καὶ νὰ προσθέσω, ἀκόμα καὶ τὰ ὑπάρχοντά σου. Ἀποχωρίστηκες ἀπὸ τοὺς φίλους, τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀπὸ τὰ πολυγατημένα σου παιδιά. Ἐξορίστηκες ἐδῶ κι' ἐκεῖ, καὶ οἱ συνέπειες τῆς ἐξορίας εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τὴν ἀσυνήθιστη γιὰ τὸ σῶμα σου κακοπάθεια, τὴν ἔλλειψη τροφῶν, ποτῶν καὶ λουτρῶν, ἀπουσία συνομηλητῶν, τὸ πλῆθος αὐτῶν πού παρεμβαίνουν, πού σὲ χτυποῦν. Γιατί οἱ ἄλλοτε εὐγνώμονες, τώρα ἴσως ἔγιναν ἀγνώμονες, καὶ οἱ φίλοι καὶ

πλησούντων. Οί γάρ ποτε εὐγνώμονες, νῦν ἴσως ἀγνώμονες, καὶ οἱ φίλοι καὶ γνώριμοι τετράφθωσαν τὰ πρόσωπα, ἢ ἐγγύθεν ἢ μακρόθεν ὄντες, ἀπὸ τοῦ γνωρίζειν καὶ φιλεῖν καὶ κήδεσθαι.

Φροντὶς ἐπὶ τούτοις τῶν ἔτι ἐπιλελειμμένων ὑπηρετῶν δούλων, 5 καὶ πρό γε τούτων τῶν καλλίστων παιδῶν, καὶ τὸ δύνασθαι οὐ πρόσεστι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καθέξῃ πρὸ τοῦ ἄστεος, οἷον «ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνός» ποτε ἀπαγόμενος εἰς Ἀσσυρίους Ἰσραήλ, «ἐν ᾧ», φησὶν, ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών». Στεναγμοῦ τοίνυν καὶ κατηφείας καὶ δακρῶν τὰ σά. Ἄλλ' ἐπεὶ πρόσεστί 10 σοι γνώσεως χάρισμα καὶ φρονήσεως δώρημα, οὐ πάντως καταπίπτειν οἴομεθά σε ἐν τούτοις, εἰδότα ὅτι πειρατήριον ὁ βίος ἀνθρώπου, κατὰ τὸν αἰοίδιμον Ἰώβ, ὃς ὅσα πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖ σου ἢ πολυπειρία, οὐδὲ τὴν ἄλλην ἄστατον φεῖ, ἂν τῆς παραντίκα ζωῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἐχούσης κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν τε καὶ ὥραν. Ροῆ γὰρ καὶ 15 ἀπορροῆ ἔοικεν, ἄνθεσί τε καὶ ὀνειράσι καὶ οἴστισιν ἄλλοις, κατὰ τὰς θείας φωνὰς τῶν ἁγίων. Ἀναλογιζέσθω γάρ σου ἡ τιμία ψυχὴ, πόσα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς ἀπαγωγῆς πέπρακται, τῶν μὲν ἀποπεπτωκότων, τῶν δὲ ἀννυωθέντων, ἄλλων τεθνηκότων, ἐτέρων εὐπραγήσαντων, ἄλλων δυστυχησάντων. Καὶ οὐδεμία στάσις ἐν τῷ ἀστάτῳ καὶ 20 εὐκινήτῳ δρόμῳ τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐκεῖνό τε πάλιν ἀληθὲς ὄν, ὅτι πάντες ἀνθρώποι ἐν ἔξορίᾳ ἐσμέν, κατὰ τὸ ἀποικισθῆναι ἡμᾶς διὰ τοῦ πρωτοπλάστου ἐκ τοῦ παραδείσου, ὡς ὁ λόγος, καὶ εἰς τόδε τὸ θανατηφόρον χωρίον ἐναυλίζεσθαι, ἕως ἂν τὸ «Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου» ἄδωμεν, μεταβαί- 25 νοντας ἐκ παροικίας εἰς ἐλευθερίαν. Ὡστε οὐδὲ ἐξορίζειν δύναιντ' ἂν ἀνθρώποι τοὺς ὁμογενεῖς, κατὰ τὸ ἀκριβὲς τοῦ λόγου, ἐξόριστοι ὄντες καὶ αυτοί. Ἐπεὶ πάντες πάροικοι καὶ παρεπίδημοι περιγεγραμμέθα. Εἴ τι τοιοῦτον φάρμακόν σοι παρηγορίας, παραμύθιον παρακλήσεως, αἰτοῦμεν, ἀντιβολοῦμεν, εἰς τὸ ἐνεγκεῖν μακροθύμως τὰ συμβάντα, 30 εὐχαρίστως τὰ λυπηρά, ὅπερ πεπεισόμεθα ἐσχηκέναι σε. Ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν οἴσομεν τὴν ἐπιφοράν; Εἶτα ὅτι κἀντεῦθεν τὰ μεγάλα κερδανοῦμεν, δι' ἀπραξίας εὐπραξίαν τὴν μείζονα, διὰ πενίας πλοῦτον τὸν ἀμετάπτωτον, δι' ἀδοξίας δόξαν τὴν ἀκήρατον. Καὶ τὰχα πα-

γνωστοὶ ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπά τους, εἴτε βρίσκονται κοντὰ, εἴτε μακριὰ, κἀνοντας πὼς δὲν σὲ γνωρίζουν, καὶ ἀποφεύγοντας νὰ σὲ ἀγαποῦν καὶ νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ σένα.

Θὰ σὲ φρόντιζαν βέβαια σ' αὐτὰ ὅσοι ἀκόμα ἀπέμειναν δούλοι πού σὲ ὑπηρετοῦσαν, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τὰ πάρα πολὺ καλὰ παιδιὰ σου, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει δυνατότητα. Καὶ μαζί μ' αὐτὰ, κάθесαι μπροστὰ στὴν πόλη, σὰν νὰ κάθесαι «στὰ ποτάμια τῆς Βαβυλώνας», ὅπως κάποτε οἱ Ἰσραηλίτες πού ἀπήχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους, «στὰ ὅποια», λέγει, «καθόμασταν καὶ κλαίγαμε, ὅταν θυμόμασταν τὴν Σιών»⁵⁸. Ἡ κατάστασή σου δηλαδὴ εἶναι κατάσταση ἀναστεναγμοῦ, σκυθρωπότητος καὶ δακρύων. Ὅμως, ἐπειδὴ ἔχεις τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως καὶ τὸ δῶρο τῆς φρονιμάδας, νομίζουμε ὅτι δὲν πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ καταρρέεις μὲ αὐτὰ, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δοκιμασία, σύμφωνα μὲ τὸν δίκαιο Ἰώβ⁵⁹, τοῦ ὁποίου τὰ πάθη δὲν τὰ ἀγνοεῖ ἡ μετ' ἄλη σου πείρα, οὔτε τὴν ἄλλη ἀσταθῆ φορὰ τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, ἡ ὁποία ἀλλάζει σχεδὸν κάθε μέρα καὶ ὥρα. Γιατὶ μοιάζει μὲ ροῆ καὶ ἀπορροή, καὶ μὲ ἄνθη καὶ ὄνειρα καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλα, σύμφωνα μὲ τὶς θεϊκὲς φωνὲς τῶν ἁγίων. Ἄς ἀναλογισθεῖ δηλαδὴ ἡ τίμια ψυχὴ σου πόσα ἔχουν γίνεῖ στὸ χρόνο πού μεσολάβησε ἀπὸ τὴν ἀπαγωγή σου, κατὰ τὸν ὅποιο ἄλλοι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὰ ἀξιώματά τους καὶ ἄλλοι ἀνυψώθηκαν, ἄλλοι πέθαναν, ἄλλοι εὐτύχησαν καὶ ἄλλοι δυστύχησαν. Καὶ καμμιά στάση δὲν ὑπάρχει στὸν ἄστατο καὶ ἀεικίνητο δρόμο τῆς ζωῆς μας. Εἶναι ἐπίσης ἀληθινὸ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι βρίσκόμεστε σὲ ἐξορία, ἀφοῦ μὲ τὸν πρωτόπλαστο ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὸν παρὰδεισο, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, καὶ παραμένουμε σ' αὐτὸν τὸ θανατηφόρο τόπο, μέχρι νὰ ψάλλουμε τὸ «βγάλε ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὴν ψυχὴ μου, γιὰ νὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομά σου»⁶⁰, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας στὴν ἐλευθερία. Ὡστε οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ ἐξορίζουν τοὺς ὁμογενεῖς τους, σύμφωνα μὲ τὴν ἀκριβῆ ἐννοια τοῦ λόγου, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐξόριστοι. Γιατὶ ὅλοι, ἔχει λεχθεῖ καὶ καθορισθεῖ, εἴμαστε προσωρινοὶ καὶ περαστικοί. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι γιὰ σένα κάποιο φάρμακο παρηγοριᾶς καὶ προτροπὴ παρὰκλήσης, ζητᾶμε καὶ ἱκετεύουμε νὰ ὑπομείνεις μὲ προθυμία αὐτὰ πού συνέδησαν, καὶ μὲ εὐχαρίστηση τὶς θλίψεις, πράγμα πού εἴμαστε πεπεισμένοι ὅτι τὸ ἔχεις κἀνει. Γιατὶ πὼς ἄλλιῶς θὰ ὑπομείνουμε τὴ συμφορὰ; Ἐπειτα καὶ ἀπὸ τὰ ἐδῶ θὰ κερδήσουμε τὰ μεγάλα, μὲ τὴν ἀπραξία τὴ μεγάλη εὐτυχία, μὲ τὴ φτώχεια τὸν ἀμετάβλητο πλοῦτο, μὲ τὴν ταπει-

ρακληθήσονται καὶ αὐτοὶ οἱ κρατοῦντες εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ὅψέ ποτε ἔπαναγαγεῖν σε εἰς τὰ οἴκοι καὶ ἀποδοῦναι τὰ δέοντα. Ἴσμεν γὰρ αὐτῶν τὸ φιλόανθρωπον καὶ εὐμετάμελον, ὥπερ κιχρῶμαι μεγάλως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις. Ἔως δ' ἂν ἐπιμένοις, παρακαλέσαι σε Κύριος ὁ Θεὸς 5 παρακλήσει ὑπομονητικῇ καὶ εὐχαριστηρίῳ, ἀλλὰ καὶ πείσειεν αὐτοὺς τοὺς κρατοῦντας τὸ προειρημένον ἡμῖν προᾶξαι ἐπὶ σοί, καὶ ἀποδοῦναί σε τὸν περιπόθητον τοῖς φιλοῦσί σε.

ΙΓ' (13)–. Εἰς τὴν διακονίαν τῶν ἀπρονοήτων.

Ἵτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ὁ ἄνθρωπος ἔκτισται, ἀναγ-
10 καῖον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καθόσον ἐφικτόν, ὡς εἰκόνι τὰ τοῦ ἀρχετύπου μιμήματα ἐν ἑαυτῇ περιφέρειν. Ἐπὶ οὖν τὸ θεῖον ἐπὶ πάντα διήκει τῆς οἰκείας ἀγαθότητος πρόνοιαν, δίκαιον ἂν εἴη ἐκμιμεῖσθαι τὸ ἀνθρώπινον τὴν τῆς ἀρρήτου σοφίας προνοητικὴν, ὡς δυνατόν, διοικήσιν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι, εὐλαδῶς εἰς τὸ θεῖον 15 ἀπιδόντες καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀναλαβόντες, καθήκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τόδε τὸ ἀσεβές (μᾶλλον εὐσεβές, σημ. ἐπιμελ.) σύστημα, καθὼς ὑποτέτακται, πρόνοιαν ποιούμενοι τῶν ἀπρονοήτων σκηνωμάτων, εἴτ' οὖν νενεκρωμένων, καὶ ἐκ πενίας ἢ ἐκ ξενιτείας μὴ ἔχόντων πῶς ἐκκομίζεσθαι καὶ ἐνθάπτεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ 20 βασιλευούσῃ τῶν πόλεων. Τῷ τοίνυν τούτῳ θείῳ τύπῳ ἐπερειδόμενοι, ἐκάστω τε ἐνιαυτῷ ἐκ τῶν προσόντων παρὰ Θεοῦ δωρεῶν, ὁ καθεὶς ὡς ἔχει δυνάμεως, καταβολὴν ποιούμενοι πρὸς τε ἀγορασίαν ἐνταφίων καὶ τὰ τῶν εἰς ταφὴν ἄλλων συντελοῦντα διορίζομεν ἐν Κυρίῳ τάδε. Τούτων μνηνομένων ἢ θεωρουμένων κατὰ περίοδον πρὸς ἐκάστου 25 τῶν συνειλεγμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι νεκρὸν ἄνθρωπον, τοῦτον τοῖς προσήκουσιν ἐνταφίοις ἐκκομίζεσθαι, ἀποτίθεσθαι ἐν ταῖς ἀποτεταγμέναις ὑμῖν ὁσίαις θήκαις. Καὶ μὴν διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀρχῇ τε ἰνδίκτου, καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ Πεντηκοστῇ πολυμερείας, ἐπιτελεῖν ἡμᾶς κοινῶς τὰ μνημόσυνα πάντων τῶν κηδευθέντων, ποιούντων ἡμῶν ἐν ταυ- 30 τῷ ἐκ τῆς συνεισφορᾶς καὶ ἀγάπῃν παρακλήσεως σωματικῆς, μὴ μέντοι ἔξω τῶν νενομισμένων τῆς αὐταρκείας ὄρων, ὡς ἢ πολυοινία ἢ πολυφαγία ἐξοχρεῖσθαι ἡμᾶς τὰ ἐπιτελούμενα μνημόσυνα, ἀλλὰ μετ'

νωση τὴν ἀθάνατη δόξα. Καὶ ἴσως παρακινηθοῦν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας ποὺ κυβερνοῦν, ἔστω καὶ ἄργα νὰ σὲ ἐπαναφέρουν στὰ δικά σου καὶ νὰ σοῦ ἀποδώσουν αὐτὰ ποὺ πρέπει. Γιατὶ γνωρίζουμε τὴν φιλανθρωπία καὶ τὴν εὐκόλη μεταμέλειά τους, πράγμα ποὺ εὐχομα πολὺ γι' αὐτὰ. Ὅσο ὅμως θὰ παραμένεις ἐξόριστος, εἶθε νὰ σὲ παρηγορήσει ὁ Κύριος καὶ Θεός με παραγοριὰ ὑπομονητικὴ καὶ εὐχαριστήρια, ἀλλὰ καὶ νὰ πείσει τοὺς ἴδιους τοὺς κυβερνῶντες νὰ σοῦ προσφέρουν αὐτὸ ποὺ προείπαμε καὶ νὰ ἀποδώσουν ἐσένα τὸν πολυπόθητο σ' ἐκείνους ποὺ σὲ ἀγαποῦν.

13. Γιὰ τὴν ταφὴ ἐκείνων ποὺ δὲν εἶχαν κάποιον νὰ τοὺς φροντίσει.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαραίτητο στὴν ἀνθρώπινη φύση, ὅσο εἶναι δυνατόν, νὰ περιφέρει μέσα της, σὰν σὲ εἰκόνα, τὰ μέρηματα τοῦ πρωτοτύπου. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ θεῖον ἐκδηλώνει σὲ ὅλα τὴν πρόνοια τῆς ἀγαθότητάς του, εἶναι δίκαιο νὰ μιμούμαστε, κατὰ τὸ ἀνθρώπινο δυνατόν, τὴν προνοητικὴ φροντίδα τῆς ἀπερίγραπτης σοφίας του. Γι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ πολὺ μικροί, ἀτενίζοντας μὲ εὐλάβεια πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἐκδηλώνοντας τὴν ἀγαπητικὴ διάθεσή μας πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας, ἐντάξαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σ' αὐτὸ τὸ εὐσεβὲς σύστημα, ὅπως ἔχει ὀργανωθεῖ, φροντίζοντας γιὰ τὰ ἀφρόνιστα σώματα, δηλαδὴ τὰ νεκρωμένα, ποὺ λόγῳ φτώχειας ἢ ξενιτειᾶς δὲν ἔχουν πῶς νὰ κηδευτοῦν καὶ νὰ ταφοῦν σ' αὐτὴ τὴ βασιλεύουσα πόλη. Στηριζόμενοι λοιπὸν στὸ θεϊκὸ αὐτὸ πρότυπο, κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ὅσο μπορεῖ ὁ καθένας, συνεισφέρουμε καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ αὐτῶν ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὸν ἐνταφιασμό, καὶ τὰ ἄλλα ποὺ βοηθοῦν στὴν ταφὴ τὰ ρυθμίζουμε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Κυρίου ὡς ἑξῆς: Ὅταν ἀναφέρεται ἢ βλέπεται κατὰ περιόδους ἀπὸ τὸν καθένα ποὺ εἶναι μέλος τῆς ἀδελφότητάς ἑνας νεκρὸς ἄνθρωπος, αὐτὸς νὰ μεταφέρεται μὲ τὶς ἐντάφιεσ διαδικασίεσ ποὺ πρέπει, καὶ νὰ ἀποτίθεται στὶς ὅσιεσ θῆκεσ ποὺ ἔχετε λάβει ἐντολή. Καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους, στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους⁶¹ καὶ στὴ μακρὰ διάρκεια τῆς Πεντηκοστῆς, νὰ τελοῦμε γενικὰ μνημόσυνα ὅλων ἐκείνων ποὺ κηδεύτηκαν, καὶ ὅταν συγχρόνως παραθέτουμε τράπεζα σωματικῆς παρηγοριᾶς ἀπὸ τὶς συνεισφορές, νὰ μὴ ξεπερνάει τὰ καθιερωμένα ὄρια τῆς αὐτάρκειας, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, νὰ μὴ τελοῦμε τὰ μνημόσυνα χορεύοντας ἀπὸ τὸ πολὺ κρασί ἢ τὸ πολὺ φαγητό, ἀλλὰ,

εὐλαθείας ἀναφερόντων ἡμῶν δοξολογίαν τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς
 Θεῷ τὴν ὁσίαν ταύτην τελετὴν ποιήσασθαι, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς τραπέ-
 ζης ἰέναι χρεῖαν, προσαναγινωσκόμενου ἤδη τοῦ τόμου, ὡς ἂν καὶ ἐπ'
 αὐτῆς τῆς τροφῆς ἡμῶν τὰ ἀρεστὰ Κυρίῳ μεταδιώκειν, τοῦ κατὰ πε-
 5 ρισσεῖαν διανεμομένου πτωχοῖς, μὴ ἐμπολιτενομένων ἀργῶν ρημάτων
 ἐν τῇ ἐστιάσει, μηδὲ γελοιασμάτων, πολλοῦ γε εἴπειν παιγνίων, ὅπου
 γε οὐδὲ τῷ τυχόντι Χριστιανῷ ἐνεργεῖν δέχεται ὁ λόγος. Εἰ δὲ καὶ
 λαλεῖν δεήσεις, ταῦτα ὅσα πρέπει Χριστιανοῖς τὸ φυλάττεσθαι ἡμᾶς
 ὄρκον, τὸ ἀγάπην ἔχειν ἐν ἀλλήλοις, ἀλήθειαν ἐκ τοῦ στόματος προφέ-
 10 ρειν, δόλου καὶ φθόνου ἀποδιδράσκειν, εὐπορίας τὸ κατὰ δύναμιν
 ἀντέχεσθαι, ἐπισκέψεις ποιεῖσθαι τῶν ἐν φυλακαῖς, τῶν ἐν ἀρω-
 στίαις προσέχειν ταῖς ἀναγνώσεις καὶ ταῖς ἐν ἐκκλησίαις προεδρίαις
 ἀλλήλους τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι, καὶ μάλιστα ἱερεῖς τ. Θεοῦ καὶ μονα-
 στάς φιλοξενίαν μεταδιώκειν, πορνείας καὶ μέθης τὸ καθόλου ἀπέχε-
 15 σθαι, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέχειν, αἵρετικῶν κοινωνίας ἀποφεύ-
 γειν. Καὶ γὰρ τῶν τοιούτων λαλιὰ καὶ μελέτη πολλῶν ἀγαθῶν πρόξε-
 νος γένοιτ' ἂν ἡμῖν.

Ταύταις ταῖς θείαις συνθήκαις συγκατατιθέμενοι καὶ συνεπόμε-
 νοι ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς ὡς τῷ Κυρίῳ τῷδε τῷ συστήματι, φηοὶ γάρ,
 20 «Ὁ ποιήσας ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ πεποι-
 ηκε», μηδὲν τῶν κεμένων ἀθετοῦντες, μηδὲ παραμελοῦντες. Ὡς ἂν
 ποτε ὀφθεῖη τις τῶν ἀδελφῶν ἢ παρορῶν τὸν κείμενον νεκρὸν καὶ μὴ
 ἀναφέρει τῷ τὰ πρῶτα φέροντι τῆς ἀδελφότητος, ἢ ἐν τοῖς ἀρίστοις
 φθεγγόμενος ἢ μὴ θέμις καὶ πράττων τὰ οὐχ ὅσια, ὡς ἐντεῦθεν τὸν
 25 Θεὸν παροργίζεσθαι, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ προκαθηγου-
 μένου, τριῶν ἡμερῶν ἀποχῆ οἴνου καὶ ἀργυρίου ἐνός καταβολῆ, εἴθ'
 οὕτως αἰτεῖν πρὸς τὸ ἐξῆς βελτίωσιν. Πρὸς τούτοις φυλάττεσθαι ὑμᾶς
 καὶ τό, ὅταν τύχη ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὁ κοινὸς θάνατος, πάντας
 συναθροίζεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τὴν ἐκκομιδὴν καὶ ἐνταφίαισιν αὐτοῦ
 30 ποιεῖσθαι, ὥστε καὶ ἐκ τούτου τὸ καλὸν ὑμῶν σύνταγμα ἐπαινεῖσθαι
 πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ ἡμῶν. Πίστει οὖν καὶ
 φόβῳ τῷδε τῷ γραμματεῖῳ συντάξαντες ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἐαυτῶν ὀνό-

62. Κάτι ἀνάλογο πού γίνεται καὶ σήμερα στὰ κοινοβιακὰ μοναστήρια τοῦ ἁγίου
 Ὁρους.

63. Ρωμ. 12, 10.

64. Ματθ. 25, 40.

ἀναπέμποντας μὲ εὐλάβεια δοξολογία στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μᾶς καταξίωσε νὰ κάνουμε αὐτὴν τὴν ἱερὴ τελετὴ, ἔτσι νὰ πηγαίνουμε στὸ τραπέζι, ἐνῶ παράλληλα θὰ γίνεται ἀνάγνωση ἀπὸ τὸ σχετικὸ βιβλίον⁶², ὥστε ἀκόμα καὶ κατὰ τὴν ὥρα τῆς τροφῆς νὰ ἐπιδιώκουμε αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀρεστὰ στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπλοχεριὰ μοιράζει στοὺς φτωχοὺς, καὶ νὰ μὴ ἐκφράζονται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεστίασης λόγια χωρὶς νόημα, οὔτε ἀστεῖα, καὶ πολὺ περισσότερο παιγνίδια, τὰ ὁποῖα οὔτε στὸν ὁποιοδήποτε Χριστιανὸ ἐπιτρέπει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ κάνει. Ἐὰν πάλι χρειαστεῖ κάποιος νὰ μιλήσει, νὰ λέγει αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν σὲ Χριστιανούς. Ν' ἀποφεύγουμε δηλαδὴ τὸν ὄρκο, νὰ ἀγαπᾶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ βγαίνει ἀλήθεια ἀπὸ τὸ στόμα μας, νὰ ἀποφεύγουμε τὸν δόλο καὶ τὸν φθόνον, νὰ κάνουμε ὅσο μπορούμε ἀγαθοεργίες, νὰ κάνουμε ἐπισκέψεις σὲ φυλακὲς καὶ στοὺς ἀρρωστοὺς, νὰ ἀφοσιωνόμαστε στὴν μελέτη καὶ στὶς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας, νὰ ξεπερνοῦμε τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαία ἐκτίμησιν⁶³, καὶ μάλιστα οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί, νὰ ἐπιδιώκουμε τὴ φιλοξενία, νὰ ἀπέχουμε ἐντελῶς ἀπὸ τὴν πορνεία καὶ τὴ μέθη, νὰ κατέχουμε τὴν ὀρθόδοξη πίστη, καὶ νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ἐπαφὴ μὲ τοὺς αἵρετικούς. Γιατὶ ἡ συζήτηση γι' αὐτὰ καὶ ἡ μελέτη μπορεῖ νὰ μᾶς γίνει πρόξενος πολλῶν ἀγαθῶν.

Ἐχοντας δώσει τὴ συγκατάθεσίν μας καὶ ἀκολουθώντας αὐτοὺς τοὺς θεϊκοὺς ὄρους, παραδώσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὸ σύστημα αὐτὸ σὰν στὸν Κύριο. Γιατὶ λέγει: «Ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε κάτι σὲ ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς ἀσήμαντους, τὸ ἔκανε σὲ μένα»⁶⁴. Νὰ μὴ ἀθετοῦμε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα, οὔτε νὰ τὰ παραμελοῦμε. Ὅπως ἂν κάποτε θεαθεῖ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ παραβλέπει κάποιον ποὺ κείτεται νεκρὸς καὶ δὲν τὸ ἀναφέρει στὸν πρῶτον τῆς ἀδελφότητος, ἢ ἂν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν γευμάτων λέγει αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι σωστά, καὶ κάνει αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι ὀρθὰ, ὥστε νὰ ἐξοργίζεται ἀπὸ αὐτὰ ὁ Θεός, νὰ ὑποβάλλεται αὐτὸς σὲ ἐπιτίμιο ἀπὸ τὸν προκαθήμενον, τριῶν ἡμερῶν ἀποχὴ ἀπὸ τὸ κρασί, καὶ νὰ καταβάλλει ἓνα ἀσημένιον νόμισμα, καὶ ἔτσι νὰ ζητᾶ στὸ ἐξῆς τὴ βελτίωσίν του. Κοντὰ σ' αὐτὰ νὰ τηρεῖτε καὶ τὸ ἐξῆς: Ὅταν συμβεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας νὰ πεθάνει, νὰ συγκεντρώνεστε ὅλοι μαζί καὶ νὰ κάνετε τὴν ἐκφορὰ καὶ τὸν ἐνταφιασμό του, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐπαινεῖται τὸ καλὸ μας σύστημα πρὸς δόξα καὶ ἔπαινον τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ μας. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ πίστη καὶ φόβον συμπεριλάβουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὸ συμβόλαιον αὐτὸ

ματα ὑπεσημηνάμεθα σὺν τῷ ποσῷ, τὴν μισθαποδοσίαν ταύτης ἡμῶν τῆς ἐλαχίστης προθέσεως ἀπεκδεχόμενοι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρὰ τοῦ μισθαποδότου δικαίου κριτοῦ τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

5 *ΙΔ' (14)– Ἰγνατίῳ ἡγουμένῳ.*

Πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ τῆς προσηγορίας χρέος ἀποτινύω τῇ πατρικῇ σου ἀγιοσύνῃ, ὄφελον γάρ, εἴθ' οὕτω τὴν αἰτίαν τῶν γραμμιάτων ἀπαγγελάω. Πρόβατον ἡμῶν λογικὸν ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφός, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς πολυμεθόδου πανουργίας τοῦ ψυχοφθόρου λύκου, ἀπε-
10 ξεώθη (μ: ἀπεξενώθη, σ. ἐ.) τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ποιμένης καί, ὡς ἔγνωσται ἡμῖν, προσεδέχθη ἐν τῇ μονῇ τῆς ὀσιότητός σου. Καὶ εἰ μὲν παρευθὺ δεξαμένη νενευθέτηκε τὰ πρὸς ὑποστροφὴν, ὑποδεικνύουσα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν ὄλεθρον ὃν πέπονθεν, εἶτα βελτιώσασα ἀνθυπήγαγε πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν, οὐδὲν τὸ ἀπεικός, ἀλλὰ τὸ ἐφαρμόζον
15 αὐτῇ, ὡς ἐντετάλλεμεθα ὑπὸ τῶν ἀγίων. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτος χρόνος παρίπτευσεν καὶ οὐδαμοῦ ἢ ἀνάλυσις, ἐρωτηθῆναι βούλομαι, ποίῳ τρόπῳ τὸν μαθητὴν μου ἐπικρατεῖ ἢ θεοφίλειά σου, ὡς ἀγνοοῦσα. Ἄλλ' ἔδει μετ' ἐπιγνώσεως, ὃν οὐκ ἀπέκειρεν, ἀποπέμψασθαι, ὡς γινώσκουσα πολὺ τὸ ἐπιβλαβές. Ἐπίσταται γὰρ τί νομοθετεῖ ὁ θεῖος
20 καὶ μέγας Βασιλεῖος, τοῦ ἀπρόσδεκτον εἶναι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφότησι τὸν ἀποπηδῶντα τῆς τῶν οἰκείων ἀδελφῶν συναφείας. Πῶς γὰρ ἂν καὶ συσταίησαν τὰ κοινόδια, εἰ μὴ τοῦτο παρατηρηθεῖ πρό γε πάντων τὸ κεφάλαιον; Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδοδιδασκάλων τοῦ κόσμου τούτου, οὐχ οἷόν τέ ἐστι δέξασθαι ἐν τοῖς μαθήμασί τινα τὸν ἐν ἑτέρῳ
25 σχολῇ παραδοθέντα παῖδα, ἢ τοῦτο ποιοῦντα ὑποβάλλουσι συνηθροισμένοι οἱ πάντες ἐπιτιμίῳις ζημίᾳ, πόσῳ γε μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν, ἀγιώτατε πάτερ, τῶν Ἐκκλησίας Θεοῦ κατεχόντων καὶ ψυχῶν καθηγουμένων, κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ ποιμένος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Οἶδα τοίνυν ὅτι πεπληρωμένος εἶ σοφίας καὶ γνώσεως.
30 Ἄλλὰ δέομαί σου ἐπιγνῶναι τὸ πραττόμενον ἔκτοπον, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ προέχων τῶν ἄλλων καὶ βρῖθων ἐν ἱερᾷ ἀδελφότητι. Ἡ οὐκ οἶδας, ὀσιώτατε, ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ ποιμνίῳ σου ἐπιβλαβές ἐστι συνάπτειν πρόβατον ἑτεροδέστοτον;

καὶ γράψαμε ἀπὸ κάτω τὰ ὀνόματά μας καὶ τὸ ποσό, περιμένουμε μὲ ἀγωνία τὴν ἀνταμοιβὴ αὐτῆς τῆς ἐλάχιστης πρόθεσής μας στὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀπὸ τὸν μισθαποδότη δίκαιο κριτὴ τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν Κύριο καὶ Θεό μας.

14. Στὸν ἡγούμενο Ἰγνάτιο.

Πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἀπευθύνω στὴν πατρικὴ ἀγιωσύνη σου τὸ χρέος τῆς φιλικῆς προσφώνησης, πού σοῦ τὸ χρεωστοῦσα ἄλλωστε, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θὰ σοῦ ἀναφέρω τὴν αἰτία τοῦ γράμματός μου. Ὁ τὰδε ἀδελφός, πρόβατο λογικὸ δικό μας, δελεασμένος ἀπὸ τὴν πολυμήχανη πανουργία τοῦ ψυχοφθόρου λύκου, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ταπεινὴν μας ποιμνίαν, καί, ὅπως μάθαμε, ἔγινε δεκτὸς στὴ μονὴ τῆς ὁσιότητάς σου. Καὶ ἐὰν βέβαια εὐθύς μόλις τὸν δέχθηκες τὸν συμβούλευες νὰ ἐπιστρέψει, ἐπισημαίνοντάς του τὴν ἀπάτη καὶ τὴν καταστροφή πού ἔπαθε, καὶ διορθώνοντάς τον τὸν ἐπέστρεφες στὴ δική μας ταπεινότητα, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε τὸ ἀνάρμοστο, ἀλλὰ θὰ ἐφάρμοζες ἐκεῖνο πού ἔχουμε διαταχθεῖ ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Ἐπειδὴ ὅμως κύλησε τόσος πολὺ χρόνος καὶ δὲν φάνηκε πουθενὰ ἡ ἐπιστροφή του, θέλω νὰ ἐρωτήσω, μὲ ποιὸν τρόπο ἡ θεοφιλία σου κρατᾷ τὸν μαθητὴ μου, σὰν νὰ μὴ τὰ γνωρίζει αὐτὰ; Ἀντίθετα ἔπρεπε μὲ ἐπίγνωση νὰ διώξεις αὐτὸν πού δὲν τὸν ἔχει, ἀφοῦ γνωρίζει καλὰ πόσο ἐπιζήμιον εἶναι αὐτό. Γιατὶ γνωρίζει ὅτι ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος ὁρίζει νὰ μὴ γίνεται δεκτὸς σὲ ὅλες τὶς ἀδελφότητες αὐτὸς πού ἀποσκυρτᾷ ἀπὸ τὴν ἐνότητά του μὲ τοὺς ἀδελφούς του. Γιατὶ πῶς ἀλλιῶς θὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρξουν τὰ κοινόδια, ἂν δὲν τηρεῖται πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὴ ἡ ἀρχή; Ἄν δηλαδὴ οἱ δάσκαλοι τῶν παιδιῶν τοῦ κόσμου αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθοῦν στὰ μαθήματά τους τὸ παιδί πού παραδόθηκε σὲ ἄλλη σχολή, καὶ σ' αὐτὸν πού τὸ κάνει συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ δάσκαλοι καὶ τοῦ ἐπιβάλλουν ὡς τιμωρία χρηματικὴ ποινὴ, πόσο μᾶλλον σὲ μᾶς, ἀγιώτατε πάτερ, πού κατέχουμε τὶς ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ καὶ εἴμαστε καθοδηγητὲς ψυχῶν κατὰ μίμηση τοῦ πρώτου δασκάλου καὶ ποιμένας μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; Γνωρίζω βέβαια ὅτι εἶσαι γεμᾶτος σοφία καὶ γνώση. Ὅμως σὲ παρακαλῶ θερμὰ νὰ ἀναγνωρίσεις τὸ ἄτοπο πού διαπράττεις, καὶ μάλιστα σὺ πού ξεχωρίζεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἔχεις πάρα πολλοὺς στὴν ἱερὴ ἀδελφότητά σου. Ἡ μήπως δὲν γνωρίζεις, ὁσιώτατε, ὅτι καὶ στὸ ἴδιο τὸ ποιμνιὸ σου εἶναι ἐπιζήμιον τὸ νὰ προσκολλᾷς πρόβατο πού ἀνήκει στὴν ἐξουσία ἄλλου;

Τοσούτου οὖν ὄντος, λοιπόν, ὡμολογημένου τοῦ κακοῦ, ἀντιβο-
 λοῦμεν, ἡνίκα δέξῃ ἡμῶν τὰ εὐτελεῆ γράμματα, παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς
 πρὸς αὐτὸ τοῦτο πεμφθεῖσιν ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἵνα ἀγάγωσιν αὐτὸν
 πρὸς τὴν ἰδίαν ποίμνην, μεθ' ὧν ἐσφτετερίσατο πραγμάτων τῆς Ἐκ-
 5 κλησίας. Εἰ δὲ ἀπειθεία χρῆται ὁ ἀδελφός, ἀποσκορακίσει αὐτὸν
 θελήσει τῆς ἱεραῆς αὐτοῦ ποίμνης παραντίκα. Εἰ δ', ὅπερ οὐκ οἰόμεθα,
 μετὰ τὴν γνῶσιν ταύτην ἐπικατέχειν αὐτὸν βούλεται, γινωσκέτω ὅτι
 δεδεμένος ἐστὶ παρ' ἡμῶν, οὐκ ἀλόγως, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐγκεκοιμένως,
 μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ πάσης θεσμοθεσίας ἱερατικῆς,
 10 τοῦ ἀκοινώητον αὐτὸν εἶναι τῶν θείων δώρων, ἐπεὶ καὶ ἀμέτοχον
 τῶν ἐξωτέρων θρωμάτων, ἕως ἂν ἀνθυποστρέψας εἰσοικισθῇ ἐν τῇ
 μάνδρα αὐτοῦ. Ὡσπερ δὲ οὐ θέμις, ὃν δεσμεῖ οἰκεῖον μαθητὴν ἢ ἀγιω-
 σύνη σου, λύειν τινὰ τὸ καθόλου (παρανομίας γὰρ τοῦτο ἔργον, καὶ ἐκ
 ψήφου κοινῆς τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καταδίκη ὁμοιοπαθείας), οὕτω
 15 πάντως οὐδὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, ἣν ἀναξίως δέδωκεν ἡμῖν ὁ
 Κύριος, οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ἀλλ' οἰκοδομὴν ψυχῶν, ἐπιβάλη ἑαυτὴν ἢ
 ἀγιωσύνη σου. Φρικτὸν γὰρ τὸ κριμα. Διὰ τοῦτο παρακαλουμένη,
 πάντως γε τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον παραδώσει τοῖς ἀδελφοῖς,
 εὐχομένη ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀδιαλείπτως.

20 *ΙΕ'(15) – Θεοδούλω Κιονίτη.*

Ἐκ χρόνου πολλοῦ ἐπιθυμίαν ἔχοντι ἕως τοῦ παρόντος, ἀγιώτατέ
 μου πάτερ, ἐλθεῖν καὶ κομίσασθαί σου τὰς ἁγίας εὐχάς, οὐκ ἐξεγένετό
 μοι ὁδός, πάντως διὰ τὰς ἁμαρτίας μου, ὥσπερ καὶ νῦν. Διὸ ἠναγκά-
 σθην ἀποστεῖλαι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν Καλόγηρον, ἀναπληροῦντα
 25 τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὴν ἀπουσίαν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἐλευσόμεθα προ-
 σκηνήσοντες τὰ τίμιά σου ἵχνη, Θεοῦ εὐοδοῦντος. Σύγγνωθι δέ μοι,
 πάτερ, ὃ μέλλω λέγειν, ὅτι ἐν ἀπλότητί ἐστι ἐξ ἀγάπης εἰλικρινοῦς καὶ
 ἐκ τοῦ ἐφίεσθαί με τὸ ἀμώμητον τῆς πολιτείας σου. Τινὲς ὑπέκρουσαν
 (ὡς ἐπιστάμενοί γε γνήσιόν σου εἶναι καὶ ὁμόψυχον φίλον καὶ τέκνον,
 30 ὄντες καὶ αὐτοὶ φίλοι διαφερόντως) ὅτι παρὰ τὸ δέον πράττει ἢ ἀγιω-
 σύνη σου κάμου πρὸς τοῦτο δυσχεράναντος καὶ ἐνισταμένου καὶ ἐπι-
 φθεγγομένου τὰ μέγιστα κατορθώματα τοῦ ὑψηλοῦ σου δίου, συνεί-

64. Ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ἠγούμενο ὑπεύθυνος τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς. Βλ. καὶ Κατήχηση 112η (βλ. στή σειρά αὐτήτόμ. 18, σελ. 444).

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ κακὸ εἶναι ὁμολογουμένως τόσο μεγάλο, ἱκετεῦω, ὅταν λάβεις τὰ εὐτελῆ γράμματά μου, νὰ τὸν παραδώσεις στοὺς ἀδελφούς μας πού στάλθηκαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν, γιὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρουν στὴ δική του ποίμνη, μαζί μὲ τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας πού πῆρε γιὰ δικά του. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀδελφὸς δείξει ἀπειθεία, νὰ τὸν διώξετε ἀμέσως μὲ τὴ θέληση τῆς ἱερῆς ποίμνης του. Ἐὰν πάλι, πράγμα πού δὲν νομίζουμε, ἀφοῦ τὸ πληροφορηθεῖ αὐτὸ, θέλει μὲ ἐπιμονὴ νὰ τὸν κρατήσετε, ἃς γνωρίζει ὅτι εἶναι δεμένος ἀπὸ μᾶς, ὄχι ἀδικαιολόγητα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔγκριση μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Τριάδα καὶ ὅλης τῆς ἱερατικῆς νομοθεσίας, νὰ εἶναι ἀκοινωνήτος ἀπὸ τὰ θεῖα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀμέτοχος ἀπὸ τὶς ἔξωτερικὲς τροφές, μέχρι πού νὰ γυρίσει πίσω καὶ νὰ μπεῖ στὴ μάνδρα του. Καὶ ὅπως τὸν δικὸ σου μαθητὴ, πού δεσμεύει ἡ ἀγιωσύνη σου, δὲν εἶναι θεμιτὸ μὲ κανένα τρόπο νὰ τὸν λύνει κάποιος (γιατὶ αὐτὸ εἶναι πράξη παράνομη, καὶ μὲ κοινὴ ἀπόφαση ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ καταδίκη ὁμοιοπάθειας), ἔτσι ὅπωςδήποτε οὔτε στὴ δική μου ἐξουσία, τὴν ὁποία μοῦ ἔδωσε ὁ Κύριος χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζω, ὄχι γιὰ νὰ καθαιρῶ, ἀλλὰ νὰ οἰκοδομῶ ψυχές, θὰ ἐπιβάλλει ἡ ἀγιωσύνη σου τὴ δική της. Γιατὶ τὸ κρῖμα εἶναι φρικτὸ. Γι' αὐτὸ παρακαλεῖται ἡ ἀγιωσύνη σου νὰ παραδώσει ὅπωςδήποτε τὸ πνευματικὸ παιδί μου στοὺς ἀδελφούς του, καὶ νὰ προσεύχεται συνεχῶς γιὰ μένα τὸν ἁμαρτωλό.

15. Στὸν Θεόδουλο τὸν στυλίτη.

Ἄν καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ μέχρι τώρα εἶχα τὴν ἐπιθυμία, ἀγιώτατε πατέρα μου, νὰ ἔρθω καὶ νὰ πάρω τὶς ἅγιες εὐχές σου, ὅμως δὲν μοῦ ἐπέτρεψε ὁ δρόμος, ὅπωςδήποτε ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου, ὅπως καὶ τώρα. Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκα νὰ στείλω τὸν ἀδελφὸ μας τὸν Καλόγηρο⁶⁴, ὁ ὁποῖος ἀναπληρώνει τὴ δική μου ἀπουσία, γιατί καὶ ἐγὼ θὰ ἔρθω νὰ προσκυνήσω τὰ τίμα ἴχνη σου, εἰάν μὲ ἀξιώσει ὁ Θεός. Μὲ συγχωρεῖς ὅμως, πάτερ, γι' αὐτὸ πού πρόκειται νὰ σοῦ πῶ, γιατί εἶναι ἀφελὲς καὶ προέρχεται ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπιθυμῶ τὴν ἀμεμπτη πολιτεία σου. Μοῦ ψιθύρισαν μερικοὶ (ἐπειδὴ γνώριζαν ὅτι εἶμαι γνήσιος καὶ δεμένος μαζί σου φίλος καὶ τέκνο, καὶ εἶναι καὶ αὐτοὶ φίλοι σου μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον), ὅτι ἡ ἀγιωσύνη σου ἐνεργεῖ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὸ πού πρέπει. Καὶ ὅταν ἐγὼ δυσανασχέτησα γι' αὐτὸ καὶ ἔφερα ἀντιρρήσεις καὶ ἀνάφερα τὰ πολὺ μεγάλα κατορθώματα τοῦ ὑψηλοῦ

ροντό μοι ἐν τούτῳ. Πρὸς δὲ ρήματά τινα καὶ πράγματα κατητιῶντο καί, ἵνα εἶπω, ἔφασαν ὅτι ἀγγέλους ἀνιστόρησε, καὶ τούτους ἰσοτύπον τοῦ Χριστοῦ, ἐν τοῖς φεγγίοις ἐσταυρωμένους, αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους γηραλέους. Καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο φιλοπευστῶν 5 οὐκ ἠδυνήθην αὐτοῖς ἀντιφθέγξασθαι. Ἦροντο γὰρ ξένον τι καὶ ἀλλότριον τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσθαι, καὶ πάντως οὐχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὸ πράγμα, ἐπὶ ἐν τοσοῦτοις ἔτεσι καὶ τοσοῦτοις θεοφόροις καὶ ἁγίοις Πατράσιν οὐχ ὑποδειγματίσθη τοῦτο τὸ ἰδίωμα. Τὸ γὰρ νῦν καινοτομούμενον, κἂν ἐξ ἀγγέ- 10 λου ἐστίν, ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος μὴ δέχεσθαι λέγων πον «Κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος εὐαγγελίζεται (προοθήσω, καὶ παραδί- δωσι), παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω». Τί οὖν, πάτερ μου ἅγιε, πρὸς ταῦτα φῆσαι οὐκ ἔχω. Καὶ τῇ ἀσθένεια συνεχόμενος ἠναγκά- σθην γράψαι σοι, ἵνα ἀπολύσωμεν ἐαυτοὺς πάσης βλάβης, πρὸς τοὺς 15 ἐν λόγῳ ἐγκαλοῦντας, καὶ ὡς ἐκ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ τὸν Θεὸν δέξαι με ὡς σύμβουλον τέκνον σου, πονοῦντα ὑπὲρ σου καὶ ἠγούμενον τὴν δόξαν σου δόξαν μου, καὶ μὴ θέλοντα ἀκούειν μῶμόν σου ἐν τινι, τοῦ ὄντως ἀμωμήτως βιοτεύοντος, Φώτισον, ὀδήγησον, ἐπάκουσον, πρόσχευ, ἐπίστησον, λύσον πάσης διχονοίας τοὺς ὄρων- 20 τὰς σου τὸν ὑψηλὸν βίον.

15 (16) – Νικηφόρω βασιλεῖ.

Ἐμελλεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν, τῆς ἐαυτοῦ Ἐκκλησίας φροντί- ζων, τὴν ὑμετέραν εὐσέβειαν ἐπὶ τῆς παρουσίας γενεᾶς προσθήσασθαι βασιλεύειν τῶν Χριστιανῶν, ἵνα μὴ μόνον ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ εὖ διατεθῆ, 25 κακῶς διακεκλιμένη, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡγεμονία, εἴ τι ἐνδεῶς ἔξει, ἀνορθωθῆ καὶ νέον πῶς φύραμα γένηται ἐν ἀμφοτέροις. Ὅπερ τῇ αὐτοῦ χάριτι κατώρθωκεν ἐν τῷ ἐνὶ μέρει ἡ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία, ἀλλὰ καὶ ἔτι κατορθώσει ταῖς ἄνωθεν ροπαῖς δυνα- μουμένη. Λειπόμενον οὖν ἐστὶν ἄρτι καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἰσῆς ἀπολαῦσαι 30 προμηθείας καὶ θεραπείας. Τοῦτο δ' ἂν εἴη μετὰ Θεὸν καὶ σὺν Θεῷ

66. Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰ ἔτη 802-811, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὸν θρόνον, ἀφοῦ ἀνέτρεψε τὴν αὐτοκράτειρα Εἰρήνην.

67. Α' Κορ. 5, 6.

βίου σου, συνέχισαν νὰ μοῦ μλοῦν γι' αὐτό, καί παρὰλληλα διατύπωναν κατηγορίες γιὰ κάποια λόγια καί ἐνέργειές σου. Καί, γιὰ νὰ συμπληρώσω, εἶπαν ὅτι ζωγράφησε στοὺς φεγγίτες ἀγγέλους σταυρωμένους, καί μάλιστα πιστὰ ἀντίγραφα τοῦ Χριστοῦ, παριστάνοντας τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καί τοὺς ἀγγέλους γηρασμένους. Καί ρωτώντας νὰ μάθω περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτό, δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς ἀντικρούσω. Γιατὶ ἔλεγαν ὅτι ἔχεις κάνει κάτι ξένο καί ἄσχετο μὲ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, καί ὅτι ὅπωςδήποτε τὸ ἔργο σου δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἀντίθετο, ἀφοῦ μέσα σὲ τόσα χρόνια καί ἀπὸ τόσους θεοφόρους καί ἅγιους πατέρες δὲν παρουσιάστηκε παρόμοιο παράδειγμα. Γιατὶ αὐτὸς ὁ τωρινὸς νεωτερισμὸς, ἀκόμα καί ἂν προέρχεται ἀπὸ ἄγγελο, ὁ ἀπόστολος μᾶς προφυλάσσει λέγοντας κάπου νὰ μὴ δεχόμεστε τέτοιους νεωτερισμούς· «Ἀκόμα καί ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἢ ἄγγελος σᾶς κηρύξει (θὰ προσθέσω, καί ἰσᾶς παραδώσει) κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι σᾶς κηρύξαμε, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»⁶⁵. Τί νὰ ἀπαντήσω λοιπὸν σ' αὐτὰ, ἅγιο πατέρα μου, δὲν ξέρω. Καί ἐπειδὴ διακατέχομαι ἀπὸ τὴν ἀπορία, ἀναγκάστηκα νὰ σοῦ γράψω, γιὰ νὰ ἀπαλλάξουμε τὸν ἑαυτοῦς μας ἀπὸ κάθε ζημία ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σὲ κατηγοροῦν, ἀλλὰ καί ἀπὸ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Καί γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ δέξου ἐμένα τὸ παιδί σου ὡς σύμβουλο, ὁ ὁποῖος πονῶ γιὰ σένα καί θεωρῶ τὴ δόξα σου καί δόξα δική μου, καί ἐπειδὴ δὲν θέλω νὰ ἀκούω σὲ κάτι κατηγορία γιὰ σένα, ὁ ὁποῖος ζεῖς πραγματικά ἄμεμπτα, φώτισε, ὀδήγησε, ἄκουσε, πρόσεξε, ἀπάλλαξε ἀπὸ κάθε διχόνοια αὐτοὺς ποὺ βλέπουν τὸν ὑψηλὸ βίο σου.

16. Στὸν βασιλιὰ Νικηφόρο⁶⁶.

Ἐμελλε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μας, φροντίζοντας γιὰ τὴν Ἐκκλησία του, νὰ τοποθετήσῃ κατὰ τὴν παροῦσα γενεὰ τὴν εὐσέβειά σας βασιλιὰ τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ὄχι μόνο ἡ κοσμικὴ ἐξουσία νὰ διευθετηθεῖ καλὰ, γιατί βρισκόταν σὲ κακὴ κατάσταση, ἀλλὰ καί ἡ ἀνώτατη ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν κάπου ὑστερεῖ, νὰ ἀνορθωθεῖ, καί νὰ γίνῃ νέα κατὰ κάποιο τρόπο μίξις καί στίς δύο⁶⁷. Αὐτὸ μὲ τὴ χάρη του τὸ κατόρθωσε ὡς πρὸς τὸ ἓνα μέρος ἡ φιλόχριστη βασιλεία σας, ἀλλὰ καί περισσότερο θὰ τὸ κατορθώσει παίρνοντας δύναμη ἀπὸ τίς οὐράνιες δυνάμεις. Ὑπολείπεται λοιπὸν τώρα καί τὸ ἄλλο μέρος νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἴδια πρόνοια καί θεραπεία. Καί αὐτὸ θὰ μπορέσῃ νὰ δωρηθεῖ μετὰ τὸν Θεὸ καί μαζὶ μὲ

65. Γαλ. 1, 8.

πρὸς ἡμῶν δωρηθῆναι, διὰ τῆς κατ' εὐαρέστησιν νομίμου ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ἀρχιερατεύειν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας μαθεῖν, τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων, τὸ παριστάμενον ἡμῖν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοῦ μέλλοντος
 5 εὐθῦναι ἡμᾶς, περὶ οὗ μέλλομεν λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὕτως ἔχει·
 Οὐ γινώσκομεν οὐδὲ ἐπιστάμεθά τινα· οὐχ ὅτι ἀπέλιπον οἱ διαλάμποντες ἐν βίῳ καὶ λόγῳ (εἰσὶ γὰρ καὶ Θεῶ φαινόμενοι καὶ ἀνθρώποις, εἰ καὶ οὐκ ἴσῳ λόγῳ, καὶ μάλιστα τῇ σῆ φωτεινῇ ψυχῇ), ἐπεὶ δὲ τοιοῦτον ζητεῖ ὁ λόγος καὶ ὁ πόθος τῆς ὑμῶν βασιλείας, τὸν ἐν τελείᾳ καρ-
 10 δία δυνάμενον ἐκζητῆσαι τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα, τὸν θαυμάσιον καὶ
 τάξει ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ὑψηλότερον προαηγημένον, τὸν πεπειραμένον κατὰ πάντα, ὅς γε ἐξ ὧν πέπονθε τοῖς πειραζομένοις δύναιτ' ἂν βοηθῆσαι. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδότα καὶ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως καὶ προκοπῆς τὸν τηλικούτον ἀνιστοροῦντα;
 15 Τῶν πολλῶν ὀφείλει προλάμπειν, ὡς ἐν ἄστρασιν ἥλιος Ἡνίκα τοίνυν οὐχ ὀρώμεν τοιοῦτον, οὐδὲ ἀποτολμῶμεν ψηφίσασθαι. Τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὑπομνήσει μετὰ συστολῆς καὶ αἰδοῦς ὑποτιθέμεθα, ὅπερ ἀλάθητόν ἐστι πάντως τῇ πολυπειρῳ καὶ θείᾳ μεγαλονοίᾳ σου, ἵνα ἀπὸ τε τῶν ἐπισκόπων, ἀπὸ τε τῶν ἡγουμένων, ἀπὸ τε τῶν στυλιτῶν, ἀπὸ τε τῶν
 20 ἐγκλειστών, εἴτα τοῦ κλήρου ὑποδεχόμενος ἐκλογὴν, ἐξ αὐτῶν τε τῶν ἐπιδεδωκότων λαβὼν τοὺς ἐν συνέσει καὶ φρονήσει καὶ βίῳ τῶν ἄλλων προέχοντας (καταβάτωσαν γὰρ καὶ στυλιταί, ἐκβαινέτωσάν τε καὶ ἔγκλειστοί, ἐπειτέρ κοινῇ συμφέρον τὸ ζητούμενον) ἐπικρίνη καὶ σὺν αὐτοῖς ἀποδείξῃ τὸν ἀξιώτερον. Καὶ μακάριοι εἶ, μᾶλλον δὲ καὶ
 25 τρισμακάριοι, ἐὰν τοῦτο ὅλον ἀπεργάσθησθε, Χριστομίμητοι ἡμῶν δεσπότες. Καὶ ἐν τούτῳ ἔτι μᾶλλον κρατηθήσεται ὑμῶν ἡ βασιλεία μεγαλυνθήσεται τε τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν, αὐξηθήσεται δὲ καὶ τὰ τοῦ κράτους ὑμῶν ἔτη. Ἐπειδὴ δύο ταῦτα δέδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς Χριστιανοῖς δωρήματα, ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν, δι' ὧν θερα-
 30 πεύεται, δι' ὧν κοσμεῖται ὡς ἐν οὐρανῷ τὰ ἐπίγεια, ὁπότερον οὖν ἀναξίως ἔχει, καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη συγκινδυνεύειν. Ὡστε, εἰ βούλοισθε τῇ βασιλείᾳ ὑμῶν συγκροτεῖν τὰ μέγιστα καὶ διὰ τῆς βασιλείας ὑμῶν πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς, ἰσόρροπον, τὸ ὅσον εἰς δύναμιν, τῆς κατὰ τὴν

τὸν Θεὸ ἀπὸ σᾶς, μὲ τὴν εὐάρεστη στὸν Θεὸ νόμιμη ἐκλογή τοῦ μελλοντικοῦ ἀρχιερέα.

Ἐπειδὴ ὅμως ζήτησες καὶ ἀπὸ ἐμένα, τὸν ἁμαρτωλὸ καὶ ἀνάξιο, νὰ μάθεις τὴ γνώμη μου, αὐτὸ/πού πρόκειται νὰ μᾶς ὀδηγήσει μπροστὰ στὸν Κύριο, γιὰ τὸ ὅποιο θὰ δώσουμε λόγο τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, αὐτὸ ἔχει ὡς ἑξῆς. Δὲν γνωρίζουμε οὔτε εἴμαστε βέβαιοι γιὰ κανένα. Ὅχι ἐπειδὴ ἔλειψαν αὐτοὶ ποὺ διαπρέπουν στὴ ζωὴ καὶ στὸν λόγο (γιατὶ εἶναι γνωστοὶ καὶ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ἂν καὶ ὄχι μὲ ἴση φήμη, καὶ μάλιστα στὴ δική σου φωτεινὴ ψυχὴ), καὶ ἐπειδὴ τέτοιον ζητᾶ ὁ λόγος καὶ ὁ πόθος τῆς βασιλείας σας, αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ μὲ τέλεια καρδιὰ μπορεῖ νὰ ἀναζητήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, αὐτὸν ποὺ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸ καὶ τὴν τάξιν ἀνέβηκε ἀπὸ τὸν μικρὸ πρὸς τὸν ὑψηλότερο, αὐτὸν ποὺ ἔχει δοκιμαστῆ σὲ ὅλα, ὁ ὅποιος μὲ αὐτὰ ποὺ ἔπαθε θὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς ποὺ δοκιμάζονται⁶⁸. Καὶ γιὰτί πρέπει νὰ λέγω πολλὰ σὲ σένα, ὁ ὅποιος γνωρίζεις καλὰ καὶ ἀπὸ τὴ δική σου θέσιν καὶ προκοπή, περιγράφοντας τὸν τόσο μεγάλον; Πρέπει νὰ λάμπει μπροστὰ σὲ ὅλους, ἔτσι ὅπως λάμπει ὁ ἥλιος ἀνάμεσα στὰ ἄστρα. Ὅταν λοιπὸν δὲν βλέπουμε τέτοιον, δὲν τολμοῦμε καὶ νὰ ψηφίσουμε. Αὐτὸ ὅμως σὰν ὑπόμνηση τὸ συμβουλευόμε μὲ ἐνδοιασμὸ καὶ ντροπή, πράγμα τὸ ὅποιο εἶναι ὀπωσδήποτε ἀλάνθαστο στὴν πολὺπειρη καὶ θεϊκὴ μεγαλοψυχία σου, ὥστε δεχόμενος καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους καὶ ἀπὸ τοὺς στυλίτες καὶ τοὺς ἀναχωρητὲς αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐκλέξῃ ὁ κλῆρος, καὶ παίρνοντας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σοῦ ἔχουν δώσει αὐτοὺς ποὺ διακρίνονται σὲ σύνεση, φρονιμάδα, ζωὴ καὶ ἄλλα (γιατὶ πρέπει καὶ οἱ στυλίτες νὰ κατέβουν, καὶ οἱ ἀναχωρητὲς νὰ βγοῦν, ἀφοῦ αὐτὸ ποὺ ζητεῖται εἶναι τὸ συμφέρον ὅλων), θὰ ἐκλέξεις καὶ θὰ ἐπικυρώσεις τὸν πιὸ ἄξιο. Καὶ θὰ εἴστε μακάριοι, ἢ καλύτερα τρισμάκαριοι, ἐὰν κάνετε ὅλο αὐτό, μμητὲς τοῦ Χριστοῦ δεσπότες μας. Μὲ αὐτὸ ἡ βασιλεία σας θὰ δυναμώσῃ ἀκόμα περισσότερο, καὶ θὰ δοξαστῆ τὸ ὄνομά σας ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, καὶ θὰ αὐξηθοῦν τὰ χρόνια τοῦ κράτους σας. Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ δύο δῶρα ἔδωσε ὁ Θεὸς στοὺς Χριστιανούς, τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν βασιλείαν, μὲ τὰ ὅποια ὑπηρετοῦνται καὶ κοσμοῦνται τὰ ἐπίγεια σὰν τοὺς οὐρανοὺς, ὅποιο λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ἀνάξιο, κατ' ἀνάγκη κινδυνεύει μαζί του καὶ τὸ ὅλο. Ὡστε, ἐὰν θέλετε στὴ βασιλείαν σας νὰ ἐπιτύχετε τὰ πιὸ μεγάλα, πρέπει καὶ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴν βασιλείαν σας, γιὰ χάριν ὅλων τῶν Χριστιανῶν, νὰ ἀποκτήσῃ ὅσο εἶναι δυνατόν

βασίλειαν ἀρετῆς ὑμῶν δέξεται καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς πρόεδρον, ἵνα ἀγαλλιᾶσθαι τὰ οὐράνια καὶ ἄσῃ τὰ ἐπίγεια. Εἴη ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, ἐν ἧ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἐστίν, εἰς ὁδηγίαν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ κρείττονος, καὶ ἀπολήψεσθε παρ' αὐτῆς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου
5 καταβαλλομένους ὑμῖν πόνους καὶ μερίμνας καὶ φροντίδας, τὴν βασιλείαν τὴν ἀδιάδοχον.

ΙΖ' (17)–. Ἰωάννη σπαθαρίῳ.

Θεῖόν τι δράμα ἀκηκοότες πεπραχέναι σου τὴν κυριότητα, τεθαυμάκαμεν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ σου ὡς ἀληθῶς πίστει, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ.
10 Φησὶ γὰρ ὁ διδάξας χρήσασθαί σε τῇ ἱερᾷ εἰκόνι τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ἀντὶ ἀναδόχου τινός, καὶ οὕτως ἐπιτελέσαι τὸ φῶτισμα τοῦ θεοφυλάκτου σου τέκνου. Καί, ὦ τῆς πεποιθήσεως! «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρον τοσαύτην πίστιν» ὁ Χριστὸς οὐ μόνον τότε τῷ ἑκατοντάρχῃ δοκῶ ἐπιφθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ σοὶ ἄρτι τῷ ἐφαμίλλῳ τῇ πίστει.
15 Εὗρετο τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ἐπεζήτησεν, ἐπέτυχες καὶ αὐτὸς οὐ πέποιθας. Ἐκεῖ τὸ θεῖον πρόσταγμα ἀντὶ τῆς σωματικῆς παρουσίας, κἀνταῦθα ἡ σωματικὴ εἰκὼν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκεῖ συμπαροῆν τῷ λόγῳ ὁ μέγας Λόγος, ἀοράτως τῇ θεότητι τὸ παράδοξον τῆς ἰάσεως ἐργασάμενος, κἀνταῦθα δὲ σνῆν ὁ μεγαλόμαρτυς πνεύματι τῇ οἰκειᾷ εἰκόνι
20 τὸ βρέφος δεχόμενος. Ἀλλὰ θεοθήλοις μὲν ἀκοαῖς καὶ ἀπίστοις ψυχαῖς ταῦτα ἀπαράδεκτα, ὡς ἄπιστα, καὶ μάλιστα τοῖς Εἰκονομάχοις, τῇ δὲ σῇ εὐσεβείᾳ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματά τε καὶ ὑποδείγματα πεφανέρωται. Τί γὰρ τῷ Θεῷ ἀδυνατεῖ παρέχειν τοῖς πιστεύουσι; καὶ πῶς οὐχὶ ἐν τῇ εἰκόνι ὁ εἰκονιζόμενος ὁμωνύμως ὁρᾶταί τε καὶ εἶναι πιστεύεται; «Ἡ
25 γὰρ τῆς εἰκόνος», φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, «τμῆ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει». Ὡστε σαφῶς ὁ μάρτυς ἦν διὰ τῆς οἰκειᾶς εἰκόνος τὸ βρέφος εἰσδεχόμενος, ἐφ' ὅσον οὕτω πεπίστευκας.

Ἀλλὰ τίς ἡ εὐδοξία τῆς μεγαλωσύνης σου, ὅτι τηλικούτον, τὸ δὴ λεγόμενον, σύντεκνον προσεκτήσω; Οὐ τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα, ἄρχον-
30 τα τυχὸν ἢ δυνάστην· εἴποι δ' ἂν οὐδ' αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικεῖ-

69. Φράση ἀπὸ τὸ ἀναστάσιμο ἀπολυτίκιον τοῦ γ' ἤχου· «Εὐφραινέσθω τὰ οὐράνια, ἀγαλλιᾶσθω τὰ ἐπίγεια». Ἔνα ἀκόμα δεῖγμα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Θεοδώρου. Βλ. Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Φιλοκαλία τόμ. 18, σελ. 11 ἔξ.

70. Δηλαδὴ σωματοφύλακα.

71. Ματθ. 8, 10.

τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἰσοδύναμο πρὸς τὴν ἀρετὴ τῆς βασιλείας σας, γιὰ νὰ δοκιμάσουν ἀγαλλίαση τὰ οὐράνια καὶ νὰ ψάλλουν τὰ ἐπίγεια⁶⁹. Εἶθε τὸ χεῖρι τοῦ Θεοῦ, στὸ ὁποῖο βρίσκεται καὶ ἡ καρδιά σας, νὰ σᾶς ὀδηγήσει στὴν ἀποκάλυψη τοῦ καλύτερου. Ἔτσι θὰ ἀπολαύσετε ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τοὺς κόπους, τὶς μέριμνες καὶ τὶς φροντίδες πού καταβάλλετε γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ τὴν χωρὶς διαδοχὴ βασιλεία.

17. Στὸν Ἰωάννη τὸν σπαθάριο⁷⁰.

Θαυμάσαμε ἀκούοντας ὅτι ἡ κυριότητά σου ἔκανε κάποιον ἔργο θεϊκὸ μὲ τὴ μεγάλη σου πίστη, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς δηλαδὴ πού σὲ δίδαξε εἶπε νὰ χρησιμοποιοῦσες τὴν ἱερὴ εἰκόνα τοῦ μεγαλομάρτυρα Δημητρίου, ἀντὶ γιὰ κάποιον ἀνάδοχο, καὶ ἔτσι νὰ τελέσεις τὸ βάπτισμα τοῦ προστατευόμενου ἀπὸ τὸν Θεὸ παιδιοῦ σου. Καὶ πόσο μεγάλη ἦταν ἡ πίστη σου! «Οὔτε στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ δὲν βρῆκα τόση πίστη»⁷¹, εἶπε ὁ Χριστός, ὅχι μόνο τότε στὸν ἑκατόνταρχο, ἀλλὰ νομίζω καὶ τώρα σὲ σένα, τὸν ἐφάμιλλο στὴν πίστη. Βρῆκε λοιπὸν ἐκεῖνος αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦσε, καὶ σὺ ἐπέτυχες αὐτὸ πού πίστεψες. Ἐκεῖ ἡ θεϊκὴ προσταγὴ ἀντὶ τῆς σωματικῆς παρουσίας, καὶ ἐδῶ ἡ εἰκόνα τοῦ σώματος ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸν λόγο ἦταν παρὼν καὶ ὁ μέγας Λόγος, πού ἔκανε μὲ τὴ θεότητά του τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας ἀόρατα. Καὶ ἐδῶ ἦταν παρὼν ὁ μεγαλομάρτυς πνευματικὰ μὲ τὴν εἰκόνα του δεχόμενος τὸ βρέφος. Αὐτὰ ὅμως σὰ βέβηλα αὐτιά καὶ σὶς ἄπιστες ψυχῆς εἶναι ἀπαράδεκτα, ὡς ἄπιστα, καὶ μάλιστα γιὰ τοὺς εἰκονομάχους, ἐνῶ στή δική σου εὐσέβεια τὰ γνωρίσματα καὶ ὑποδείγματα εἶναι ὀλοκάθαρα φανερά. Ποιὸ δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνο πού δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δώσει ὁ Θεὸς σ' αὐτοὺς πού πιστεύουν; Καὶ πῶς αὐτὸς πού εἰκονίζεται στὴν εἰκόνα πού φέρει τὸ ὄνομά του νὰ μὴ πιστεύεται ὅτι βλέπεται καὶ ὑπάρχει σ' αὐτήν; Γιατὶ «Ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας», λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, «μεταβαίνει στὸ πρωτότυπο»⁷². Ὡστε ὀλοφάνερα ὁ μάρτυρας ἦταν ἐκεῖνος πού δεχόταν τὸ βρέφος μέσω τῆς εἰκόνας του, ἐφόσον ἔτσι πίστεψες⁷³.

Ἄλλὰ πόσο μεγάλη εἶναι ἀρετὴ τῆς μεγαλωσύνης σου, ἀφοῦ, ὅπως λέγεται, ἀπέκτησες τόσο μεγάλον ἀνάδοχο; Δὲν ἔκανες τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε, ἐνδεχομένως, ἀρχοντα ἢ ἡγεμόνα, οὔτε ἀκόμα, θὰ ἔλεγε κανεὶς,

72. *Περὶ ἀγίου Πνεύματος* 18. Ε.Π.Ε. Ἁπαντα Μ. Βασιλείου τόμ. 10, σ. 402.

73. Τὸ περιστατικὸ πού ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν εἰκονομάχων κατὰ τῆς τιμῆς τῶν εἰκόνων.

μενον μείζων γὰρ καὶ ὑπέρτερος ὁ ἐξευρημένος Τῶν γὰρ μαρτύρων ὁ
 κράτιστος, τῶν θαυματουργῶν ὁ διαπρύσιος, τῶν φίλων Χριστοῦ ὁ
 γνήσιος, τῶν ἀγγέλων ὁ συμπολίτης· τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ
 δυναθεῖς καὶ δυνάμενος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὥστε ἀπ' ἄκρου τῆς
 5 γῆς ἕως ἄκρου γῆς τῇ σάλπιγγι τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διαθρυλλεῖσθαι.
 Μακάριος ὄντως εἶ, ἄνερ εὐσεδέστατε, ὅτι τοιούτου τετύχηκας ἀνα-
 δόχου· τρισμακάριός σου καὶ ὁ γόνος, ἔχων τὸν δεξάμενον τηλικούτον
 τῷ κλέει καὶ δυνάμει. Ἄλλ' ἴδομεν τὸν υἱόν σου καὶ ὁμώνυμον τοῦ
 ἀγίου Δημητρίου, εἴτερ συγκατέρχη, ἵνα ὡς υἱὸν αὐτοῦ προσπτυξάμε-
 10 νοι τὰ εἰκότα μὲν προσφθεγξώμεθα καὶ ἡμεῖς ὡς ἁμαρτωλοί, ἔχωμεν
 δὲ τὸ διήγημα καὶ εἰς ἑτέρους παραπέμπειν. Δεῖ γὰρ τὰ καλὰ μὴ σιω-
 πᾶσθαι, ἀλλὰ προκειῖσθαι τοῖς ἄλλοις εἰς πίστεως εὐσεβοῦς ἐναργῆ
 ὑποδείγματα.

ΙΗ' (18)–. Σταυρακίῳ σπαθαρίῳ.

15 Τὴν μὲν αἰτίαν τῆς ταπεινῆς ἀπουσίας ἡμῶν ἤδη εἶπομεν καὶ οὐ
 χρὴ τι πλέον ἀπολογεῖσθαι. Πῶς δὲ ἀρξόμεθα; ἢ τίς δύναμις ἐξευρε-
 θεῖη εἰς τὸ συμβᾶν πάθος ταῖς τιμίαις ἡμῶν ψυχαῖς; Καθάπερ γὰρ τις
 ἰατρὸς ἐπὶ δυσιάτῳ νόσῳ ἐρχόμενος ἀμηχανία περιίσταται ὅπως ἐπι-
 βάλη τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως ἰλιγγιῶμεν, πῶς τὸν παρακλητικὸν λόγον
 20 ἐπὶ τῷ θαυμάτῳ ὑμῶν πάθει προσενέγκασθαι. ὦ τῆς συμφορᾶς! ὦ
 τῆς συμβάσεως! ὦχετο ὑμῖν παῖς καλὸς καὶ ὠραῖος αὐτὸς ὁ τὰς πρώ-
 τας μητρικὰς ὠδῖνας διαλύσας, δι' οὗ ὑμῖν τὸ τῶν γονέων ὄνομα
 κεχηρημάτικεν, ἢ ἀρχὴ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους, ἢ ρίζα τῆς τεκνοποι-
 25 τῆς πατρικῆς καρποφορίας. Καὶ τί ἂν εἶπομι παριστῶν τὸ γόνου κάλ-
 λος, ἢ ὅτι τὸ παιδίον ἠϋξανε καὶ προέκοπτεν ἠλικία καὶ συνέσει, καὶ
 χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ, ὅσον ἐν μικροῦ καὶ ἡμεῖς πεπειράμεθα; Πῶς
 τοίνυν τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον ἐκμηθὲν τῇ θανατικῇ μαχαίρᾳ, ἐξ
 αὐτῆς εἰπεῖν τῆς ὀσφύος ὑμῶν, οὐ κατεργάσειεν ἂν ἀπαραμύθητον
 30 ἄλλος ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν; Ἡ τίς οὐ συμποτνιασεται καὶ συναλγυνθή-
 σεται ἐπὶ τῷ τεμνομένῳ διὰ ξίφους κατὰ τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ με-

αὐτὸν τὸν ἴδιο πού φορεῖ τὸ στέμμα. Γιατὶ αὐτὸς πού ἔξευρέθηκε εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἀνώτερος. Πράγματι εἶναι ὁ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, ὁ πιὸ ὀλοφάνερος ἀπὸ τοὺς θαυματουργοὺς, ὁ γνήσιος φίλος τοῦ Χριστοῦ, ὁ συμπολίτης τῶν ἀγγέλων, ὁ ὁποῖος μπόρεσε καὶ μπορεῖ νὰ κάνει τόσο μεγάλα καὶ θαυμαστά σ' αὐτοὺς πού εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὥστε νὰ διαδίδονται ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο μέχρι τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς γῆς μὲ τὴ σάλπιγγα τῶν θαυμάτων. Εἶσαι πραγματικὰ μακάριος, εὐσεβέστατε ἀνδρα, γιατί πέτυχες τέτοιον ἀνάδοχο. Εἶναι τρισευτυχημένος καὶ ὁ υἱὸς σου ἔχοντας ἀνάδοχὸ (νουνό) του τόσο μεγάλο σὲ δόξα καὶ δύναμη. Εἶθε λοιπὸν νὰ δοῦμε τὸν υἱὸ σου καὶ συνώνυμο τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἐὰν κατεβεῖ ἐδῶ μαζί σου, ὥστε, ἀφοῦ τὸν ἀγκαλιάσουμε σὰν υἱὸ του, νὰ τοῦ ποῦμε αὐτὰ πού πρέπει καὶ ἡμεῖς ὡς ἁμαρτωλοὶ, καὶ νὰ ἔχουμε νὰ διηγηθοῦμε τὸ γεγονός καὶ σὲ ἄλλους. Γιατὶ τὰ καλὰ πρέπει νὰ μὴ σιωπῶνται, ἀλλὰ νὰ προβάλλονται στοὺς ἄλλους ὡς παραδείγματα φανερὰ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως.

18. Στὸν σπαθάριο Σταυράκιο.

Τὴν αἰτία βέβαια τῆς ταπεινῆς ἀπουσίας μου ἤδη τὴν ἔχουμε πεῖ καὶ δὲν χρειάζεται πλέον νὰ ἀπολογηθῶ περισσότερο. Πῶς ὅμως νὰ ἀρχίσουμε; Ἡ ποιὰ δύναμη θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ γιὰ τὸ πάθος πού συνέβη σὲ τίμιες ψυχές σας; Γιατί, ὅπως ἓνας γιατρὸς πηγαίνοντας σὲ μία δυσκολοθεράπευτη ἀρρώστια βρίσκει σὲ ἀμηχανία, γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐνεργήσει τὴν ἐγγείρηση, ἔτσι καὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι ἴλιγγο γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀπευθύνω τὸν παρηγορητικὸ λόγὸ μου γιὰ τὸ βαρύτατο πάθος σας. Πόσο μεγάλη ἀλήθεια συμφορὰ! πόσο μεγάλο κακό! Σᾶς ἔφυγε τὸ καλὸ καὶ ὠραῖο παιδί σας, αὐτὸ πού διάνοιξε πρῶτο τίς μητρικὲς ὠδίνες, αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκτήσατε τὸ ὄνομα τῶν γονέων, ἡ ἀρχὴ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους σας, ἡ ρίζα τῆς παιδοποιίας, τὸ βλαστάρι τῆς λογικῆς βλαστοφορίας, τό, κατὰ κάποιον τρόπο, πρῶτο ἄνθος τῆς πατρικῆς καρποφορίας. Καὶ τί θὰ μπορούσα νὰ πῶ περιγράφοντας τὴν ὁμορφιὰ τοῦ γόνου σας, παρὰ ὅτι τὸ παιδί μεγάλωνε καὶ προόδευε σὲ ἀνάστημα καὶ στὴ σύνεση καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἦταν ἐπάνω του⁷⁴, ὅσο τὸ γνωρίζω καὶ ἐγὼ ἀπὸ μικρό; Πῶς λοιπὸν αὐτὸ τό τόσο νέο, πού κόπηκε μὲ τὸ θανατηφόρο μαχαίρι ἀπὸ τὴν ἴδια, θὰ μπορούσα νὰ πῶ, τὴν λαγόνα σας, νὰ μὴ προκαλέσει ἀπαρηγόρητον πόνο σὲς καρδιές σας; Ἡ ποιὸς δὲν θὰ θρηνηθεῖ καὶ δὲν θὰ πονέσει ψυχικὰ μαζί σας, ὅταν τοῦ κόβεται μὲ ξίφος

λῶν ὡς ἐφ' ὑμῖν; Στενάξειαν δ' ἂν εἰκότως καὶ πατέρες, τοιούτου καλ-
 λίστου παιδὸς ἀποβολὴν θεώμενοι. Θρηνήσειαν δ' ἂν καὶ μητέρες,
 τηλικούτου ὠραίου σπλάγγνου ἐκνομὴν προσεβλέπουσαι. Τέτιμηται
 γὰρ ἀληθῶς μέλος ὑμῶν. Ἐκκέκοπται σὰρξ ὑμῶν, τὸ ὀδυνηρὸν πολὺ,
 5 τὸ θεραπευτικὸν φάρμακον δυσεξεύρητον. Κατήφεια ἐπὶ τῆς οἰκίας,
 ὀδύνη ἐπὶ τοὺς οἰκέτας, λύπη ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς, μᾶλλον δὲ πρὸ τού-
 των ἐπὶ τὸν προπάτορα κύριον πατρίκιον καὶ τὴν προμήτορα κυρίαν
 πρωτοσπαθαρίαν. Πάντοθεν δεινὰ καὶ περίλυπα. Ἀλλὰ δευρό μοι,
 ἀνὴρ χρηστὴ, ὁ πολὺς ἐν συνέσει, ὁ σοφὸς ἐν φρονήσει, ὁ πλείστην
 10 συνειληχῶς ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τὴν γνῶσιν, σαυτὸν θεράπτεισον,
 σαυτὸν ἴασαι. Ἐπίβαλέ σου, παρακαλῶ, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας
 εἰς τὴν τῆς κτίσεως θεωρίαν ἔμβλεψον εἰς ἀρχαίας γενεάς, ἀπ' αὐτοῦ
 τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ, καὶ ἴδε καὶ γνῶθι τίς ἐνέμεινε τῷ αἰῶνι
 τούτῳ εἰς φῶς ἔλθῶν, ἀλλ' οὐχὶ δύκην ἀνατέλλοντος χόρτου θάπτον ἐξ-
 15 ἦνθησε καὶ ἀπεξηράνθη διὰ θανάτου, ἢ ὡς ἐν ρεύματι ποταμιαίῳ, ὅτι
 τὸ μὲν ὑπεξῆλθε, τὸ δὲ ἀντεισηλθε, τοῦ κατὰ διαδοχὴν γένους μὴ ἴστα-
 μένου, ἀλλὰ παρατρέχοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Οὕτως οἱ γεννή-
 σαντες τοὺς ἡμᾶς γεννήσαντας, καὶ οἱ ἐκείνων ἀνώτεροι καὶ ἀναποδί-
 ζων ὁ λόγος εἰς τὴν καταρχὴν ἐλεύσεται καὶ κατιῶν πάλιν εἰς τὴν συν-
 20 τέλειαν τοῦδε τοῦ παντὸς καταντήσει. «καὶ οὐκ ἔστιν ὅς ζήσεται», κα-
 τὰ τὸ γεγραμμένον, «καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον». Τὸ δὲ παρόν, λειτουρ-
 γία τις διωρισμένη καὶ πραγματεία ἡμερήσιος καὶ αὐτίκα εἰς τὰ οἰ-
 κεῖα ἐπανέλευσις, τῆς τῶν ἐνθένδε, λέγω, πρὸς τὰ ἐκεῖσε μεταβάσεως
 Πατριάρχαι, καὶ παρῆλθον προφήται, καὶ μετήλθον πατέρες καὶ μη-
 25 τέρες, καὶ ἀπεγένοντο ἀδελφοὶ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ παρέδρα-
 μον. Τί δὲ βασιλεῖς, τί δὲ σατράπαι, τί δὲ ἄρχοντες, τί δὲ πᾶσα ἡλικία
 καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπου; Οὐχὶ πάντες ὑπὸ γῆν γεγόνασι καὶ γενήσον-
 ται μικρὸν ὕστερον ἐκ γῆς φύντες; Ἀλλ' ὧδε τὸ ζητούμενον ἵνα, κα-
 λῶς τὰ ἐνταῦθα ἀμείψαντες καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ πεπονηκότος Θε-
 30 οῦ ἐμπολιτευσάμενοι, τοῦ ἐκεῖσε φοβερωτάτου κριτηρίου τὴν παρά-
 στασιν ἀκατάκριτον εὐρήσωμεν, ὅπερ τὸ ὑμέτερον τέκνον ἀσφαλῶς
 καὶ βεβαίως εὐρατο καὶ ἐπιτετύχηκε. Μακάριος γάρ, φησὶν, ὁ ἐν γεν-
 νητοῖς γυναικῶν ὀλιγόβιος, «καὶ ὄν ὁ Κύριος ἐξελέξατο καὶ προσελά-
 βετο» ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ, μὴ πειρασθέντα τῶν μικρῶν ἁμαρτημάτων τοῦ
 35 τῆδε βίου.

κάποιος ἀπὸ τὰ μέλη του, ὅπως συνέβη σὲ σᾶς; Καὶ θὰ στενάξουν δικαι-
 οογημένα καὶ οἱ πατέρες βλέποντας τὴν ἀπώλεια τέτοιου ὠραιότατου
 παιδιοῦ. Θὰ θρηνήσουν ἐπίσης καὶ οἱ μητέρες βλέποντας τὴ μεταφορᾶ
 στὸν τάφο τόσο ὠραίου σπλάχνου. Γιατὶ κόπηκε πραγματικὰ ἓνα μέλος
 σας. Κόπηκε σὰρκα σας. Ὁ πόνος εἶναι πολὺς, τὸ φάρμακο τῆς θεραπεί-
 ας δυσεύρετο. Σκυθρωπότητα στὸ σπίτι, πόνος στοὺς ὑπηρέτες, λύπη
 στοὺς συγγενεῖς. Καὶ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς στὸν παπποῦ κύριο πα-
 τρῖκιο καὶ στὴ γιαγιά, τὴν κυρία πρωτοσπαθαρίνα. Παντοῦ δεινά καὶ
 λύπη μεγάλη. Ἐμπρὸς ὅμως, ἄνδρα γενναῖε, σὺ μὲ τὴν πολλὴ σύνεση, ὁ
 σοφὸς σὲ φρόνηση, σὺ πού ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔχεις ἀποκτήσει τὴ γνώση,
 θεράπευσε τὸν ἑαυτό σου, ἴασε τὸν ἑαυτό σου. Ρίξε, σὲ παρακαλῶ, τὸ
 μάτι τῆς διάνοιάς σου καὶ κοίταξε τὴν κτίση. Κοίταξε τὶς παλιές γενεές⁷⁵,
 ξεκινώντας ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν προπάτορά μας Ἀδὰμ. Κοίταξε καὶ σκέψου
 ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς πού ἦρθαν στὸ φῶς ἔμεινε τὸν κόσμον αὐτό, ἀλλὰ ἀντί-
 θετα, σὰν χορτάρι πού φυτρώνει, δὲν ἀνθίσει γρήγορα καὶ ξεράθηκε μὲ
 τὸν θάνατο, ἢ σὰν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, ἄλλος ἔφυγε καὶ ἄλλος ἦρθε,
 ἀφοῦ τὸ διαδοχικὸ γένος δὲν σταματᾷ, ἀλλὰ τρέχει καὶ φεύγει κάθε μέ-
 ρα; Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι πού γέννησαν ἐμᾶς, καὶ οἱ πιὸ πάνω ἀπὸ ἐκείνους,
 καὶ προχωρώντας ὁ λόγος πίσω φτάνει στὴν ἀρχή, ἐνῶ ἀντίθετα, κατε-
 βαίνοντας θὰ καταλήξει πάλι στὴ συντέλεια τοῦ σύμπαντος, «καὶ δὲν
 ὑπάρχει ἄνθρωπος πού θὰ ζήσει», ὅπως εἶναι γραμμένο, «καὶ δὲν θὰ
 πεθάνει»⁷⁶. Καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι μιὰ λειτουργία καθορισμένη καὶ
 ἐργασία ἡμερήσια, καὶ ἐπιστροφή ἀμέσως στὰ ἴδια, ἐννοῶ τὴ μετάβαση
 ἀπὸ τὰ ἐδῶ πρὸς ἐκεῖνα. Πατριάρχες, καὶ ἔφυγαν προφῆτες, καὶ ἀνα-
 χώρησαν πατέρες καὶ μητέρες, καὶ χάθηκαν ἀδελφοὶ καὶ φίλοι καὶ συγ-
 γενεῖς, καὶ πέρασαν. Τί ἔγιναν ἐπίσης οἱ βασιλεῖς, οἱ σατράπες, οἱ ἄρχο-
 ντες, καὶ κάθε ἡλικία καὶ κάθε γένος ἀνθρώπου; Δὲν κατέληξαν ὅλοι
 κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ θὰ ἐπανέλθουν ὕστερα ἀπὸ λίγο φυτρώνοντας ἀπὸ
 τὴ γῆ; Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ ζητούμενο· Νὰ διανύσουμε τὴν ἐδῶ ζωὴ μας
 καλά, καί, ἀφοῦ πολιτευθοῦμε σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πού μᾶς
 ἔπλασε, νὰ ἐπιτύχουμε τὴν παράστασή μας στὸ ἐκεῖ φοβερώτατο κριτή-
 ριο ἀκατάκριτο⁷⁷ πρῶγμα πού τὸ δικό σας παιδί βρῆκε καὶ πέτυχε σίγου-
 ρα καὶ ἀναμφίβολα. Γιατὶ λέγει, εἶναι μακάριος αὐτὸς πού, ἀπὸ ὅσους
 γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, ἔζησε λίγο, «καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο διάλεξε
 καὶ παρέλαβε ὁ Κύριος»⁷⁷ στὴν πρώτη ἡλικία, χωρὶς νὰ ἔχει δοκιμάσει
 τοὺς πειρασμοὺς τῶν πικρῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν ὁ κύριος Σωτήριχος φερωνύμως ἐν σωτηρία ἡχοῦ ἐορταζόντων καταξιούμενος, ἀγαλλιάσεως ἀνεκλαλήτου, συναριθμήσεως τῶν ἐν κόλποις Ἀβραάμ ἀναπαυομένων βρεφῶν ἁγίων μηκέτι δουλεύων φθορᾷ καὶ σαρκί, αἰδιότητι συνών. Ἐντεῦθεν βουλό-
 5 μεθά σε λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρηγορίας, ἐντεῦθεν τὰς παρακλήσεις. Γενοῦ δημιουργὸς εὐφροσύνης καὶ θεραπευτὴς οὐ μόνον σαντοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κυρίας τῆς σπαθαρίας, τῆς μάλιστα δεομένης ἰατρείας καὶ παρακλήσεως, διὰ τὸν μικρὸν περιπαθὲς. Εἶτα καὶ τῶν λοιπῶν διαφερόντων σοι, ὡς ἂν δειχθῆς τὰ θεῖα πεπαιδευμένος καὶ
 10 θεοῦ νόμῳ κρατούμενος καὶ εἰδὼς ποῦ ποτε ἀπῆει ὁ μεθιστάμενος καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ σου γλυκντάτου τέκνου· ὅτι οὐκ εἰς θάνατον, οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς Θεὸν τὸν τὰ πάντα ποιήσαντα. Καὶ ὡς ἂν παραδειχθεῖς πατράσι καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις καὶ συνειλεγμένοις ἐν τῇ κηδεῖα ὑπόδειγμα καλόν, μετ' εὐχαριστίας καὶ σωφρο-
 15 σύνης διαφέρειν τὰς τῶν τέκνων ἀποβολὰς καὶ μὴ ἀντιτείνειν Θεοῦ τοῖς προστάγμασιν.

ΙΘ' (19) –. Πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ Ἀντισάροχου.

Γράμματα ἐδεξάμεθα παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν περὶ τοῦ μαθη-
 τοῦ ἡμῶν, τοῦ πάλαι ἀποδράσαντος, καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι, οὐκ οἶδ' ὅπως,
 20 ἀμαθία καὶ ἀνοσιότητι προσδεχθέντος, καὶ ἐν ἐνὶ ἄντρῳ οὐχὶ μοναστήριον, ἀλλὰ ληστήριον παθῶν ἀναδεμαμένου, ἵνα τοῦτον λύσεως ἀξιώσωμεν. Καὶ σύντομος ἢ ἀπόκρισις. Μαρκιανὸς ὁ μαθητὴς ἡμῶν ἕως ἂν ὑποστρέψῃ ἐν τῷ οἰκειῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθετο ὑπὸ μάρτυρι Θεῶ τῆς ἀποταγῆς αὐτοῦ, ἔσται δεδεμένος καὶ κατακε-
 25 κριμένος καὶ ἀνάξιος τῆς κοινωνίας, καθ' οὓς ἔγραψε θεοκελεύστους κανόνας. Οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἡ ἀπληρημένη ἀπειλή, ἀλλ' ἐκ θεοπνεύστων Πατέρων. Τοῦτον τοίνυν, εἴπερ ἀγαπᾶτε σῶζεσθαι, νουθετήσατε ἀνθυπονοστήσαι εἰς τὰ οἰκεῖα, ὃν ἡμεῖς μεταμελόμενον καὶ ὑποστρέφοντα πατρικοῖς σπλάγχνοις ἔτοιμοί ἐσμεν ὑποδέξασθαι καὶ συγχωρῆσαι
 30 πάντα τὰ ἡμαρτημένα αὐτῷ. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πρόβατον ἐκ τῆς ἰδίας μάνδρας ἀποσπασθὲν καὶ ἀποπλανηθὲν μὴ θηριάλωτον γενέσθαι, οὕτω τὸν ἀπὸ μοναστηρίου ἐξερχόμενον ἀνόμως ἐν τῷ οἰκειῷ θελήματι καὶ ἐν τόπῳ οὐδ' οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος καθεζόμενον μὴ ὑπὸ δαμιό-

Ἐφυγε καὶ ὁ κύριος Σωτήριχος καὶ πῆγε στὴ συνώνυμή του σωτηρία, ὅπου ἀπολαμβάνει μουσικὴ ἐορταζόντων, ἀγαλλίαση ἀπερίγραπτη, συναρίθμηση μὲ τὰ βρέφη ποὺ ἀναπαύονται στοὺς κόλπους τοῦ Ἄβρα-ἄμ, χωρὶς νὰ ὑπηρετεῖ τὴ φθορὰ καὶ τὴ σάρκα, καὶ ζώντας μέσα στὴν αἰωνιότητα. Ἀπὸ αὐτὰ θέλω νὰ παίρνετε τὶς ἀφορμὲς τῆς παρηγοριᾶς, ἀπὸ αὐτὰ τὶς παρακλήσεις. Γίνε δημιουργὸς εὐφροσύνης καὶ γιατροῦς ὄχι μόνο τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἀλλὰ καὶ τῆς κυρίας σπαθαρίας, ἣ ὁποία ἔχει περισσότερο ἀνάγκη θεραπείας καὶ παρηγοριᾶς, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης της γιὰ τὸν μικρό, κι ἔπειτα καὶ τῶν ὑπόλοιπων ποὺ σὲ ἐνδιαφέρουν, γιὰ νὰ φανεῖς ὅτι εἶσαι ἐκπαιδευμένος στὰ θεῖα καὶ κρατιέσαι ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωρίζεις ποῦ τελικὰ πηγαίνει αὐτὸς ποὺ μετατίθεται, καὶ ἰδιαίτερα τὸ δικό σου γλυκύτατο τέκνο. Ὅτι δηλαδὴ δὲν πηγαίνει στὸν θάνατο, οὔτε στὴν ἀνυπαρξία, ἀλλὰ στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὸν Θεὸ ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα. Καὶ ἔτσι ~~νὰ~~ καταστεῖς στοὺς πατέρες καὶ σὲ ὅλους τοὺς γνωστούς καὶ συγκεντρωμένους στὴν κηδεῖα παρὰ-δειγμα καλὸ νὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ εὐχαριστία καὶ σύνεση τοὺς ἀποχωρισμούς τῶν παιδιῶν καὶ νὰ μὴ ἐναντιώνονται σὶς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ.

19. Πρὸς τὸ κοινὸ τοῦ λαοῦ Ἀντισάρχου.

Δεχθήκαμε γράμματα ἀπὸ τὴν τιμότητά σας γιὰ τὸν μαθητὴ μας, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ ἀπέδρασε καὶ δὲν ξέρω πῶς ἔγινε ἐκεῖ δεκτὸς ἀπὸ ἀμάθεια καὶ ἀσέβεια, καὶ μάλιστα σὲ σπήλαιο λησιῶν, ὄχι μοναστήρι, ἀλλὰ ἀνακατασκευασμένο καταφύγιο παθῶν, γιὰ νὰ ἀξιώσουμε νὰ τύχει ἀπαλλαγῆς. Καὶ ἡ ἀπάντηση εἶναι σύντομη. Ὁ μαθητὴς μας Μαρκιανὸς μέχρι νὰ ἐπιστρέψει στὸ μοναστήρι του, στὸ ὁποῖο ἔδωσε ὑπόσχεση τῆς ἀπάρνησής του μὲ μάρτυρα τὸν Θεό, εἶναι δεμένος καὶ καταδικασμένος καὶ ἀνάξιος τῆς κοινωνίας, σύμφωνα μὲ τοὺς θεοδίδακτους κανόνες ποὺ ὑπέγραψε. Γιατὶ ἡ ἀπειλή δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς θεόπνευστους Πατέρες. Αὐτὸν λοιπόν, ἂν τὸν ἀγαπᾶτε, σῶστε τον, συμβουλέψτε τον νὰ γυρίσει ὅπου ἀνήκει, καὶ τὸν ὁποῖο ἐμεῖς, ἂν μετανοήσει καὶ ἐπιστρέψει στὴν πατρικὴ ἀγάπη, εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ τὸν ὑποδεχοῦμε καὶ νὰ τοῦ συγχωρήσουμε ὅλα τὰ σφάλματά του. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν πρόβατο ποὺ ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴ μάνδρα του καὶ ἀποπλανήθηκε, νὰ μὴ φαγωθεῖ ἀπὸ τὰ θηρία, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ μοναστήρι παράνομα μὲ τὴ δική του θέληση καὶ διαμένει σὲ τόπο ποὺ δὲν ἐπιβλέπει ὁ Κύριος, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ πέσει

νων ἀλῶναι. Τὸ οὖν κελλίον αὐτοῦ φωλεός ἐστι δαμώνων, ἀγρευτήριον ψυχῶν, παιδευτήριον γυναικῶν, πάσης ἀνομίας ἐργαστήριον, κἂν ὁποίοις ἂν λόγοις καὶ τρόποις ἢ αὐτὸς ἢ ὑμεῖς μεθοδεύειν περᾶσθε τὰ λεγόμενα. Εἰ οὖν ὑπακούει καὶ ὑπακούετε, εὖ ἂν ἔχοι ἀμφο-
 5 τέροις φυγοῦσι τὰς θείας ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς, εἰ δὲ μή γε, ὄψεσθε ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν τοὺς τῆς παρακοῆς ὑμῶν καρπούς. Ὁ δὲ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος εὐλογημένος ἐστὶν ὑπὸ Κυρίου, τηρῶν τοὺς νόμους, καὶ τὸν ἀνόσιον πόρρω που διώκων. Οὐ γὰρ χειροτονίας ἄξιος τὸ καθόλου, κἂν ἐνταῦθα ὑποστρέψῃ. Οἶδα γὰρ τὰ αὐτοῦ ὑπὲρ
 10 ἐκεῖνον αὐτόν, πατὴρ αὐτοῦ γεγονώς.

Κ'(20)–. Πινουφίῳ καὶ Μάρῃ τέκνοις.

Οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν ἰπιστεῖλαι, διὰ τὸ τὰ δευτέρα γράμματα ὑμῶν μὴ συμφωνεῖν τοῖς προτέροις. Τὰ μὲν πρότερα ἐπαγγελίαν εἶχον ταχίστης μεταγνώσεως καὶ ἐλεύσεως πρὸς ἡμᾶς, τὰ δὲ δευτέρα ἀνά-
 15 νευσιν καὶ ἀνατροπὴν, καὶ ὅτι ἐπαφορμίζεσθε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐν ἀληθείᾳ ὁμολογεῖτε τὸ πταῖσμα ὑμῶν, θρηνοῦντες καὶ μεταμελόμενοι ἐφ' οἷς κακῶς πεπράχατε. Εἰ οὖν μετανοεῖτε καὶ ἔστιν ἐν ὑμῖν σπινθήρ φόβου Θεοῦ ἀνακαίων τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς ἃς δε-
 δώκατε ὁμολογίας καὶ συνθήκας Θεῷ τε καὶ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ
 20 θήματος αὐτοῦ, ὑπὸ μάρτυσιν ἀγγέλοις καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εὖ ἂν ἔχοι. Καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν ἐπιβλέψῃσθε, ἀλλὰ συντόμως διαρρήξαντες τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος συμπλοκὴν τῆς προσπαθείας ὑμῶν καὶ ἰδιορ-
 ρυθμίας, ἣ πεπλάνηκεν ὑμᾶς ἐκβαλὼν τοῦ κοινοβίου καὶ περιάγων ὑμᾶς εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος (πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπισκο-
 25 πῆσῃ ἐπ' ἀθετήσει τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἐντολῶν;), ἦκατε πρὸς ἡμᾶς, ἦκα-
 τε ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ λόγῳ τεταπεινωμένῃ, πρὸς τὸ ἄλλον ὑμᾶς θίον ἀναλαβέσθαι ὑπὲρ τὸν πρότερον. Ὁ γὰρ πρότερος σκαιὸς ἦν ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν χαννώσεως, θρασύτητος ὑμῶν καὶ ἀντιλογίας, ὑπαγαγὼν ὑμᾶς αὐτῷ τῆς ἀποστασίας πτώματι. Καὶ ἡμεῖς, κἂν ἁμαρ-
 30 τωλοὶ ἐσμεν, ἀλλ' οὖν σπλάγχθοις πατρικοῖς προσδεξόμεθα ὑμᾶς, καὶ τὴν ἑαυτῶν ταπεινὴν ψυχὴν μέχρι θανάτου ὑποτιθέντες, εἰς τὸ ἀναβαστάσαι ὑμῶν τὰ ἀσθενήματα κατὰ ψυχὴν τε καὶ σῶμα. Οὐ γὰρ ἐξ ὅτου ἀπωλισθήσατε ἐν ἁμεριμνίᾳ γεγονάμεν, ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τηκομένην ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν καρδίαν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν

στά χέρια τῶν δαιμόνων. Τὸ κελλί του λοιπὸν εἶναι φωλιά τῶν δαιμόνων, τόπος σύλληψης ψυχῶν, παιδευτήριον γυναικῶν, ἐργαστήριον κάθε παρανομίας, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ἢ ἑσεῖς προσπαθεῖτε μὲ ὅποιους λόγους καὶ τρόπους νὰ μεθοδεύσετε αὐτὰ πού λέτε. Ἐὰν λοιπὸν ὑπακούει καὶ ὑπακούετε καὶ σεῖς, θὰ ἦταν καλὸ καὶ στοὺς δύο νὰ ἀποφύγετε τὶς θεϊκὰς ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς. Ἀλλιῶς θὰ δεῖτε μπροστὰ στὰ μάτια σας τοὺς καρπούς τῆς παρακοῆς σας. Καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος εἶναι εὐλογημένος ἀπὸ τὸν Κύριον, καὶ τηρεῖ τοὺς νόμους, καὶ τὸν ἀνόσιο ἄνδρα τὸν διώχνει κάπου μακριὰ. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄξιος χειροτονίας καθόλου, καὶ ἂν ἀκόμα ἐπιστρέψει ἐδῶ. Καθὼσον γνωρίζω τὰ προβλήματα τοῦ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον, ἀφοῦ ὑπῆρξα πνευματικὸς πατὴρ αὐτοῦ.

20. Στὰ τέκνα τοῦ Πινούφιο καὶ Μάρη.

Δὲν ἤθελα νὰ σᾶς στείλω ἐπιστολή, ἐπειδὴ τὰ δεύτερα γράμματά σας δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰ προηγούμενα. Τὰ πρῶτα βέβαια εἶχαν ὑπόσχεση πολὺ γρήγορης μετάνοιας καὶ ἐρχομοῦ σὲ μᾶς, ἐνῶ τὰ δεύτερα ἄρνηση καὶ ἀνατροπή, καὶ ὅτι προφασίζεστε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ μᾶλλον δὲν ὁμολογεῖτε τὸ φταίξιμό σας, κλαίοντες καὶ μετανοώντας γι' αὐτὰ πού κακῶς κάνατε. Ἐὰν λοιπὸν μετανοεῖτε καὶ ὑπάρχει μέσα σας σπίθα φόβου Θεοῦ πού ἀναρριπίζει τὶς καρδιὰς σας, τὶς ὁμολογίες καὶ ὑποσχέσεις πού ἔχετε δώσει στὸν Θεὸ καὶ σὲ μᾶς μπροστὰ στὸ φοβερὸ θῆμα του, μὲ μάρτυρες ἀγγέλους καὶ ὅλη τὴν ἀδελφότητα, ἔχει καλῶς. Καὶ μὴ κοιτάζετε ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἀλλὰ, ἀφοῦ διαρρήξετε σύντομα τὴ σχέση σας μὲ τὸν δαίμονα τῆς συμπάθειας καὶ ἰδιοτροπίας σας, μὲ τὴν ὁποία σᾶς παραπλάνησε βγάζοντάς σας ἀπὸ τὸ κοινόβιον καὶ περιφέροντάς σας σὲ τόπους πού δὲν ἐποπτεύει ὁ Κύριος (πῶς δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβλέψει τὴν ἀθέτηση τῶν ἀγίων ἐντολῶν του;), ἐπιστρέψτε σ' ἐμᾶς, ἐπιστρέψτε μὲ συντριβὴ καρδιᾶς καὶ λόγια ταπεινὰ, γιὰ νὰ ξεκινήσετε ἄλλη ζωὴ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη, γιατί ἡ προηγούμενη ἦταν βάνανυση, λόγῳ τῆς σταδιακῆς χαύνωσης, τῆς θρασύτητας καὶ τῆς ἀντιλογίας σας, πού σᾶς ὀδήγησε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του μὲ τὸ παράπτωμα αὐτὸ τῆς ἀποστασίας. Καὶ ἐμεῖς, ἂν καὶ εἴμαστε ἁμαρτωλοὶ, ὅσοοσο θὰ σᾶς ὑποδεχθοῦμε μὲ πατρικὴ ἀγάπη, θυσιάζοντας τὴν ταπεινὴ μας ψυχὴ μέχρι θανάτου, γιὰ νὰ σηκώσουμε τὶς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀσθένειάς σας. Γιατὶ ἀπὸ τότε πού ἀπομακρυνθήκατε δὲν ἀδιαφορήσαμε, ὅπως οὔτε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἔχουμε μέσα μας τὴν καρδιά μας νὰ λειώνει,

αἴροντες φωνὴν ἡμῶν οἰκτρὰν καὶ δέσῃλον, ἵνα ἀνθυπονοστήσῃ ὑμᾶς πρὸς τὴν μάνδρας ὑμῶν, ἐμπνεύσει λογισμοῦ μετανοίας. Καὶ ἐάνπερ οὕτω πράξοιτε, θεραπεύοιτε πάλιν τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. «Οὐ γὰρ ζητεῖ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι 5 καὶ ζῆν αὐτόν».

Ἐπιστρέψατε οὖν, ἐπιστρέψατε, πρὶν ἄφνω ἐπιστῆ ὑμῖν ὄλεθρος, καθὼς τῷ Πετρωνίῳ, καὶ εὐρεθῆτε κενὰ καὶ ἀνόνητα μεταμελόμενοι, ὅτε τῆς μεταμελείας κέρδος οὐδέν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λόγοι σου, Πι-
 10 νούφιε, καὶ σοῦ, Μάρη; Μαρτυρίου ἀγῶνας ὑποδέχεσθαι διὰ τὴν
 ταπεινώσιν ἡμῶν προεθυμείσθε, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν δι'
 ὑπακοῆς, καὶ τοῦτο πολλάκις, καὶ μικρὰ τις αὔρα ἐλθοῦσα ἐρρίπισεν
 ὑμᾶς, ὡς ἂν τινα ἀνέμην. Ἀνανήψατε, ἐπιβλέψατε εἰς Θεόν, φοβήθητε
 ἀπὸ τῶν κρι-
 15 τῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὧν συνεπίστασθε πράξεων ὑμῶν ὅτι
 ἐν ἐκείναις μόνον οὐκ ἀρεκετὸς ὑμῖν πᾶς ὁ θίος εἰς μετάνοιαν. Τί λοι-
 πὸν προσθήκας ἁμαρτημάτων προστίθεσθε ἐπὶ ἁμαρτήμασι χαλεποῖς;
 Πρὸς δὲ τὸ γράψαι ἡμᾶς εἰς οὖς εἰρήκατε, ἀσμένως προσδεχθέντες καὶ
 ξενοδοχούμενοι ὑπ' αὐτῶν, τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦμεν, οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν
 ἐξήλθετε διὰ λόγου ὑπακοῆς, ἵνα κρῖνωμεν ἀξιόους ὑποδοχῆς, τὸνναν-
 20 τίον δὲ καταλογιζόμενοι ὀριζόμεθα ἡμῖν οὕτως Ἀφ' ἧς οὖν ἡμέρας
 δέξεσθε τὰ γράμματα, ἀποκινήσατε καταλαβόντες τὰ ἐνταῦθα. Εἰ δὲ
 ἀπειθοῦντες ἐπιμένητε, ὅπερ μὴ δῶῃ ὁ Θεός, ὃ ἀπεύχομαι, ἐστὲ ἀκοι-
 νώνητοι, κατακεκοιμένοι τε καὶ καταδεδικασμένοι παρὰ ἀληθεία δι-
 25 καζούση, νενεκρωμένοι τε τὴν ψυχὴν καὶ ἐστερημένοι τοῦ πνεύματος,
 καθὼς ὁ μέγας καὶ θεῖος Βασιλεὺς ἀπεφῆνατο· ἀλλ' οὔτε οἱ ὑποδεχό-
 μενοι ὑμᾶς ἔξω κατακρίσεώς εἰσιν, ὡς μὴ τοὺς θεῖους κανόνας φυλάτ-
 τοντες.

ΚΑ'(21)–. Συμεὼν μονάζοντι.

Ἐγνωμεν, ὦ πάτερ, καὶ διὰ τῶν προλαβόντων, οἷος καὶ ἡλίκος
 γέγονας πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν, ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι θλι-
 30 βεροῖς ὁμαλίζων καὶ διευθετῶν πάντα πρὸς τὸ λυσιτελές. Ἴσμεν δὲ καὶ
 νῦν περίλυπόν σε διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ ἀδελφοῦ γεγενῆσθαι ἐν τοῖς
 παρισταμένοις. Ἀλλὰ τί πάθωμεν; ὅτι ἐντολὴ Θεοῦ πρόκειται καὶ κα-
 νόνες πατρικοὶ ἀπειρογοντες ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης κοινωνίας. Ὡδε δὲ

καὶ ὑψώνουμε φωνὴ πρὸς τὸν Θεὸ ἀξιοθρήνητη καὶ βέβηλη, γιὰ νὰ σᾶς ἐπαναφέρει στὴ μάνδρα σας, ἐμπνέοντάς σας λογισμό μετάνοιας. Κι' ἂν πράξετε ἔτσι, θὰ ὑπηρετεῖτε πάλι τὸν Θεὸ καὶ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Γιατὶ «δὲν θέλει τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψει καὶ νὰ ζήσει»⁷⁸.

Ἐπιστρέψτε λοιπὸν, ἐπιστρέψτε, προτοῦ ἔρθει ξαφνικὰ καταστροφὴ ἐπάνω σας, ὅπως στὸν Πετρώνιο, καὶ βρεθεῖτε ἄδικα καὶ ἀνώφελα μετανοημένοι, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχει κέρδος γιὰ τὴ μετάνοιά σας. Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὰ λόγια σου, Πινούφιε, καὶ τὰ δικά σου, Μάρη; Ἦσαν προθυμοὶ νὰ δεχθεῖτε ἀγῶνες μαρτυρίου γιὰ τὴν ταπείνωσή σας, ἢ καλύτερα γιὰ τὴ σωτηρία σας μὲ τὴν ὑπακοή, καὶ αὐτὸ πολλές φορές, καὶ μόλις φύσηξε ἓνα μικρὸ ἀεράκι, σᾶς σκόρπισε σὰν νὰ ἦταν ἀνέμη. Συνέλθετε, στρέψτε τὸ βλέμμα σας στὸν Θεό, φοβηθεῖτε τὴν κρίση του, καὶ τίς γνωστῆς σας πράξεις, γιὰτὶ καὶ μόνο γιὰ ἐκεῖνες δὲν εἶναι ἀρκετὴ ὁλόκληρη ἡ ζωὴ σας γιὰ νὰ μετανοήσετε. Γιατὶ λοιπὸν προσθέτετε καὶ ἄλλες ἁμαρτίες πάνω στὶς φοβερές σας ἁμαρτίες; Ὅσο γιὰ τὸ νὰ γράψουμε ἐμεῖς σ' αὐτοὺς ποὺ εἶπατε, γιὰ νὰ σᾶς δεχθοῦν μὲ εὐχαρίστηση καὶ νὰ σᾶς φιλοξενήσουν, αὐτὸ βέβαια δὲν θὰ τὸ κάνουμε, γιὰτὶ δὲν φύγατε ἀπὸ μᾶς γιὰ λόγους ὑπακοῆς, γιὰ νὰ κρίνουμε ἀξιους νὰ σᾶς δεχθοῦν. Σκεπτόμενοι μάλιστα ἀντίθετα ὀρίζουμε γιὰ σᾶς τὰ ἑξῆς. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα δηλαδὴ ποὺ θὰ πάρετε τὰ γράμματα, θὰ ξεκινήσετε νὰ ἔρθετε ἐδῶ. Ἐὰν ὅμως ἐπιμένετε νὰ μὴ πειθαρχεῖτε, πράγμα ποὺ νὰ μὴ τὸ δώσει ὁ Θεός, καὶ ποὺ τὸ ἀπεύχομαι, θὰ εἴσαστε ἀκοινωνῆτοι, ἔνοχοι καὶ καταδικασμένοι ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἢ ὅποια δικάζει, νεκρωμένοι ψυχικὰ καὶ στερημένοι τοῦ πνεύματος, ὅπως ὄρισε ὁ μέγας καὶ θεῖος Βασίλειος. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτοὶ ποὺ σᾶς δέχονται θὰ εἶναι χωρὶς κατάκριση, ἐπειδὴ δὲν τηροῦν τοὺς θεῖους κανόνες.

21. Στὸν μονάζοντα Συμεών.

Γνωρίζουμε, πάτερ, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσηγήθηκαν, πόσο μεγάλος ἀποδείχθηκες ἀπέναντι στὴν ταπεινότητά μας, ἔξομαλύνοντας ὅλα τὰ θλιβερὰ ποὺ συνέδησαν καὶ διευθετώντας τα ὅλα πρὸς τὸ ὠφέλιμο. Γνωρίζουμε ἐπίσης καὶ τώρα ὅτι λυπήθηκες πάρα πολὺ μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ ἀδελφοῦ γι' αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν. Ἀλλὰ τί νὰ κάνουμε; Γιατὶ ὑπάρχει ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ κανόνες τῶν πατέρων, ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν κοινωνία αὐτῆ. Καὶ μακάρι νὰ φτάσει ἡ γρηγόρη βοήθειά σου καὶ ἡ

φθάσοι ἢ ταχεῖα ροπή σου καὶ ἡ εἰλικρινής σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ-
 μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς σχέσις, ἴν', ὥσπερ τινὰ τρικυμίαν, μεταγάγῃς τὸν
 πειρασμὸν καὶ γαληνιάσῃς τὴν ταραχὴν τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσπο-
 τῶν. Οὐ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας, οὐδὲ ἡ
 5 αἰτία τῆς ἀμφισθητήσεως, μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ φι-
 λία καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον. Πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφα-
 νῶσαντα τὸν μοιχεύσαντα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸν τολ-
 μήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ θεβαιωτὴν ἐπὶ
 τοῦ κόσμου παντός, ὃν καθῆρεν αὐτὸς ὁ Χριστός, δυοὶ κανόνισιν ὑποπε-
 10 σόντα, ἐπεὶ καὶ ἄλλοις. Κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, ὅτι οὐδὲ ἐστιαθῆναι εἰς
 διγαμοῦντος γάμον παραχωροῦντα τὸν πρεσβύτερον· εἰς γὰρ μοιχοῦ
 οὐδὲ ἐτόλμησεν ὁ κανὼν γράψαι, πόσω γε μᾶλλον στεφανῶσαι; Κατὰ
 δὲ τὸν δεύτερον, ὅτι τὸν ὑποπεσόντα ἐν τινι σφύλλματι καὶ διὰ τοῦτο
 ἀφορισθέντα, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίζεται τῇ οἰκείᾳ συστάσει,
 15 οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερ-
 βᾶς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ οὖν οὗτος ἀναίτιος, πολλῶ μάλ-
 λον ὁ μοιχεύσας. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἔνοχος τῆς ἁμαρτίας, τίς ἀμφιδάλλει
 περὶ τοῦ συζεύξαντος καὶ δυσφημήσαντος κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος, ὡς οὐχὶ ἐναγέστερος καὶ θεβηλότερος;

20 Ταῦτά ἐστι, πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν
 καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνεῖν αὐτῶ τε καὶ τῶ προσηγη-
 σαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὶ ἀν μετεδίδου τῶ μοιχεύσαντι, ἀπεκλείσθημεν,
 ἐγὼ μὲν ἐν ᾧ καθέξῃ τόπῳ, ὁ ἡγούμενος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Θεσσα-
 λονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἄλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς
 25 σου, καὶ οὐδ' οὕτως, ὡς ἔτυχεν, ἠνώθημεν τῶ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὠμολό-
 γησε καλῶς ἡμᾶς πεποιημέναι. Ἐὰν οὖν ὅτε ἡ μοιχεῖα ἦν καὶ ἡ τῶν
 κανόνων παράδοσις οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει Θεοῦ, πῶς οὖν ἄρτι,
 ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἔνεκεν ἐνὸς πρεσβυτέρου ὑποσταλη-
 σόμεθα καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυχὴν;
 30 Οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς
 ἐκείνου κοινωνίας καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ
 ἱερουργίας, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου. Ἔστω οἰκονόμος τί καὶ ἀναξίως

79. Τὸν ἀββᾶ Ἰωσήφ, ἡγούμενο τῆς μονῆς τῶν Καθαρῶν, ὁ ὁποῖος τὸ ἔτος 795 στε-
 φάνωσε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο τὸν ΣΤ' μὲ τὴν Θεοδότῃ, ἐνῶ ἀκόμα ζοῦσε ἡ
 πρώτη του γυναῖκα Μαρία, τὴν ὁποία ὁ Κωνσταντῖνος ἀνάγκασε νὰ καρεῖ μοναχῇ.

80. Κανὼν Ζ' τῆς τοπικῆς Συνόδου στὴ Νεοκαισάρεια.

81. Κανὼν 79,

τῆς τοπικῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης.

82. Ἐγίνε πατριάρχης τὸ 784.

εἰλικρινῆς σου σχέσηη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὥστε σὰν μιὰ τρικυμία νὰ μετατοπίσεις τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ γαληνεύσεις τὴν ταραχὴ τῶν εὐσεβῶν δεσποτῶν μας. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβήτησης δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους μᾶλλον ὀφείλεται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀπονομὴ σεβασμοῦ, ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπικοινωνία. Ἀντίθετα, ἀπευθύνεται σ' ἐκεῖνον ποὺ στεφάνωσε παράνομα αὐτὸν ποὺ διέπραξε τὴ μοιχεία⁷⁹, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τόλμησε νὰ γίνῃ λειτουργὸς τόσο μεγάλου κακοῦ καὶ βεβαιωτῆς σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο, τὸν ὁποῖο καθήρεσε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἐπειδὴ παρέδῃ δύο κανόνες, ἀλλὰ καὶ ἄλλους. Σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτο κανόνα δὲν ἐπιτρέπεται στὸν ἱερεῶ οὔτε νὰ καθίσει σὲ γεῦμα αὐτοῦ ποὺ κάνει δεῦτερο γάμο⁸⁰. Ὁ κανόνας δὲν τόλμησε νὰ γράψῃ νὰ καθίσει σὲ γεῦμα μοιχοῦ, πόσο μᾶλλον νὰ στεφανώσῃ αὐτόν; Σύμφωνα πάλι μὲ τὸν δεῦτερο κανόνα, αὐτὸς ποὺ ὑπέπε~~σε~~⁸¹ σὲ κάποιον σφάλμα, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ ἀφορίσθηκε, ἐὰν δὲν ἀγωνίζεται διαρκῶς γιὰ τὴ διόρθωσή του μέσα σὲ ἓνα χρόνο μὲ δική του φροντίδα καὶ εὐθύνη, δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε ἡ φωνὴ του νὰ γίνῃ δεκτὴ⁸¹. Καὶ αὐτός, μετὰ ἀπὸ ἐννιά χρόνια, «εἰσπήδησε» στὴν Ἐκκλησία⁸². Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς εἶναι ἀναίτιος, πολὺ περισσότερο εἶναι ἀναίτιος καὶ ἐκεῖνος ποὺ μοίχευσε. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνος εἶναι ἔνοχος τῆς ἁμαρτίας, ποιὸς ἀμφιβάλλει γι' αὐτόν ποὺ τὸν στεφάνωσε καὶ βλασφήμησε κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι δὲν εἶναι πιὸ ἁμαρτωλὸς καὶ βέβηλος;

Αὐτὰ εἶναι, ἅγιε πατέρα, ποὺ φοβίζουν καὶ σφίγγουν τὴν καρδιά μου. Καὶ γι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴ κοινωνῶ μὲ αὐτόν καὶ τὸν προηγούμενο πατριάρχη, ὅταν κοινωνεῖ τὸν μοιχό, ἀπομονωθήκαμε, ἐγὼ στὸν τόπο ποὺ διαμένεις, ἐνῶ ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ ἄλλοι ἐξόριστοι στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς μᾶς συγκέντρωσε πάλι μὲ τὶς προσευχῆς σου, καὶ δὲν ἐνωθήκαμε, ἔτσι στὴν τύχη, μὲ τὸν πατριάρχη, ἂν δὲν εἶχε ὁμολογήσῃ ὅτι κάναμε καλά. Ἐὰν λοιπὸν τότε ποὺ ἔγινε ἡ μοιχεία καὶ ἡ παράβαση τῶν κανόνων δὲν ὑποχωρήσαμε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, τότε πῶς θὰ ὑποχωρήσουμε τώρα ποὺ ἡ βασιλεία εἶναι εὐσεβῆς, ἔξαιτίας ἑνὸς πρεσβυτέρου, καὶ θὰ προδώσουμε τὴν ἀλήθεια, θέτοντας σὲ κίνδυνο τὴν ψυχὴ μας; Μὲ κανένα τρόπο, ἀλλὰ θὰ ὑπομείνουμε τὰ πάντα μέχρι θανάτου, παρὰ νὰ λάβουμε μέρος στὴν κοινωνία ἐκεῖνου καὶ αὐτῶν ποὺ συλλειτουργοῦν μὲ ἐκεῖνον, μέχρι νὰ παύσῃ νὰ ἱερουργεῖ, ὅπως καὶ μὲ τὸν προηγούμενο. Ἄς εἶναι οἰκονόμος. Γιατί λειτουργεῖ ἀνάξια; Δὲν ὑπάρ-

ιερουργεῖ· Ἐξέλιπε πρεσβύτερος· Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσι. Φείδονται τοῦ παρόντος λαλησάντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον, ἵνα οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. Οἱ δεσπότηαι 5 ἡμῶν οἱ ἀγαθοί, μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παρρησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται. Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι μόνον ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτόν, Θεὸς ἐφορᾷ, οὐ μείζων οὐδεὶς, οὐ μόνος ὁ φόβος φοβερός καὶ τὸ ἐκεῖ 10 δικαστήριον, ᾧ πάντες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα.

Ἄλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίοις σου ἴχνεσι, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολουῦμεν ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεδέσιν ἡμῶν βασιλεύσι, τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ 15 καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα παύσῃ ὁ εἰς εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ Ἐκκλησία. Εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον, τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποί, κἂν μυρῖοι ᾧσιν, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ αὐ- 20 τοὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι καὶ οὐδεὶς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, καὶ παρακαλεῖ καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύεις.

ΚΒ'(22)–. Τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάλιν παρακαλέσαι σου τὴν πατρικὴν ἀγιωσύνην καλὸν ἡγη- 25 σάμεθα, ἐπιλαδέσθαι ἑαυτὴν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν κράτιστα. Οὐ γὰρ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότηας ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας, οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισθητήσεως, καθὰ προγεγράφαμεν μᾶλλον δὲ ἢ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἢ ὑπόπτωσις καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον· πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν 30 μοιχεύσαντα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παν-

χει πρεσβύτερος; Ἐὰν αὐτοὶ πὺν συλλειτουργοῦν μαζί του δὲν νοιάζονται καθόλου γι' αὐτό, ἄς ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη γι' αὐτὰ πὺν κάνουν. Ἄς σεβαστοῦν τὴν ταπείνωσή μας, πὺν δείχνουμε ἀνοχή καὶ δὲν εἶπαμε τίποτε μέχρι τώρα, ἀλλὰ δείξαμε συγκράτηση σ' αὐτὰ τὰ δύο χρόνια, ἀπὸ τότε πὺν ἦρθαν, γιὰ νὰ περᾶσουμε ἔτσι πὺν εἰρηνικά. Οἱ ἀγαθοὶ δεσπότες μας, μεσιτες καὶ κριτὲς τοῦ δικαίου, ἀγαποῦν αὐτοὺς πὺν μιλοῦν μὲ παρηρησία τὴν ἀλήθεια, ὅπως τὸ ἴδιο τὸ ἔντιμο στόμα τους διακηρύττει πολλές φορές. Ἄς μᾶς προσκομίσουν οἱ ἱερεῖς μὲ τρόπο ἱερὸ ἀποδείξεις, καὶ ἢ θὰ μᾶς πείσουν ἢ θὰ πειστοῦν. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνεται τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ δὲν ἀνέχονται οὔτε καὶ μόνο νὰ γρούξουμε, βλέπει ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κανένας δὲν εἶναι μεγαλύτερος; τοῦ ὁποίου μόνον ὁ φόβος εἶναι φοβερός καὶ τὸ ἐκεῖ δικαστήριο, στὸ ὁποῖο θὰ παρουσιαστοῦμε ὅλοι γιὰ νὰ ἀναλάβουμε τὶς εὐθύνες μας γιὰ ὅλα.

Ἄλλ' ἱκετεύουμε τὴν ἀγαθότητά σου, καὶ ὡς ἀκολουθοῦντες τὰ τίμα ἰχνη σου, παρακαλοῦμε καὶ ἱκετεύουμε νὰ δείξει ἔλεος σὲ μᾶς καὶ κοινὸ ὄφελος καὶ στοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας, καὶ στὸν ἀγιώτατο πατριάρχη^{82α}, καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία, ὄχι μόνο τὴ δική μας, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὥστε νὰ παυθεῖ ὁ ἕνας, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ διαταραχθεῖ ἡ Ἐκκλησία του. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνεῖ αὐτό, ἀλλὰ τὸ δεύτερο, τότε θὰ ἐπιμείνουμε ἐμεῖς στὸ ἴδιο, ὅπως καὶ σ' αὐτὰ τὰ δέκα χρόνια. Γιατὶ οἱ ὑπόλοιποι, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μυριάδες, ἱεράρχες καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι, αὐτοὶ πὺν κοινωνοῦν μὲ αὐτόν, δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστο. Ἄφοῦ κι' αὐτοὶ συντάχθηκαν μ' ἐκεῖνον πὺν διέπραξε μοιχεία καὶ κανένας δὲν εἶπε τίποτε. Αὐτὰ μέσω ἡμῶν, ἂν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πῶ, ὁ Θεός καὶ παρακαλεῖ καὶ ἀπευθύνει, κι' ἄς γίνεῖ ὅπως προστάξεις ἐσύ.

22. Στὸν ἴδιο.

Θεωρήσαμε καλὸ νὰ παρακαλέσουμε καὶ πάλι τὴν πατρικὴ ἀγιωσύνη σου νὰ φροντίσει ἡ ἴδια γι' αὐτὸ πὺν εἶναι κοινὸ συμφέρον καὶ πάρα πολὺ ὠφέλιμο. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας δὲν ἔχει σχέση μὲ τοὺς εὐσεβεῖς δεσπότες μας, οὔτε ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβήτησης, ὅπως γράψαμε προηγουμένως. Ἀντίθετα μάλιστα σ' αὐτοὺς ἀποδίδεται ἡ τιμὴ καὶ ὁ ὀφειλόμενος σεβασμός, ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ παράκληση πὺν τοὺς ὀφείλουμε. Ἄλλὰ ἀπευθύνεται πρὸς ἐκεῖνον πὺν παράνομα στεφάνωσε αὐτόν πὺν διέπραξε μοιχεία, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, πρὸς ἐκεῖνον πὺν τόλμησε νὰ γίνεῖ ὑπηρέτης καὶ βεβαιωτὴς τόσο μεγάλου κακοῦ σ'

τός. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἶη τὸ λεγόμενον οὐ πρὸς διδαχὴν, ἀλλὰ
 πρὸς ὑπόμνησιν αὐτὴν, εἰ κελεύεις, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφει-
 αν ἱερὰν προσευχὴν παραθήσομεν, καὶ κατίδωμεν ἐντεῦθεν, ὅπως ἐξ
 ἐναντίας αὐτῶ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπειν, ἀντιφθέγγατο καὶ
 5 ἀντεμαχίσσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος, ὁ ἀνένοχον ἑαυτὸν
 ἀποδεικνύς. Τοῦ Χριστοῦ γὰρ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν
 νομίμως συναφθειῖσαν ἀνδρὶ γυναῖκα (μοιχεία δέ, ὡς οἶσθα, τὸ χαλε-
 πὸν ἀμάρτημα καὶ ἰσοδύναμον φονέως, ἀρρενοφθόρου τε καὶ ἀλογευ-
 ομένου, φαρμακοῦ τε καὶ εἰδωλολάτρου, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ θείου
 10 Βασιλείου), αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, ἐν ἐπηκόῳ
 παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ρῆξαι τὰς βεδήλους φωνὰς ἐκείνας. Καὶ
 σκοπήσομεν, πάτερ, παρακαλῶ, τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον ἔχει γὰρ οὐ-
 τως «Αὐτός, Δέσποτα, ἐξαπώστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικη-
 τηρίου σου καὶ ἄρμωσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου. Σύζευξον αὐ-
 15 τοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ. Ἐνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οὓς εὐδόκησας
 συναφθῆναι ἀλλήλοις. Τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον, ἀμίαντον αὐτῶν
 τὴν κοίτην διατήρησον, ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι
 εὐδόκησον».

Οὐκ ἄρα φρικτὸν καὶ ἀκουόμενον καὶ ἐννοούμενον; Πόσον ἐστὶν
 20 ἐνταῦθα ὑπλαβεῖν τὸν παροργισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ τοι-
 αύτῃ βλασφημίᾳ, συνοργισθῆναι τε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἐν ταῖς
 τηλικαύταις δυσφημίαις; Ἡ πῶς οὐ παραυτίκα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ
 Ἀβειρών, ὑπέλαβεν ἡ γῆ χάνασα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους καὶ δει-
 κνύντα τὸ σκότος φῶς καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν περιπεσεῖν
 25 πειρῶμενον; Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς
 κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ μακροθυμῶν
 ἤνεγκεν, ὑπανοίγων θύραν μετανοίας τῷ ἐνόχῳ τῆς ἁμαρτίας, εἶτα
 ἀντὶ τοῦ κλαίειν καὶ πενθεῖν τὸν τοιοῦτον μέχρι θανάτου, ἀπόπτυστόν
 τε εἶναι καὶ ἀποτρόπαιον εἰς ὑπόδειγμα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, θείας
 30 ζηλοτυπίας, πάλιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσελθεῖν καὶ πάλιν ὑπάρχειν ἱερέα
 ἀναφανδόν. Οὐκοῦν ὡς καλόν τι πεπραχὸς εἰσελήλυθε καὶ Χριστὸς
 ἤττηται, κατ' αὐτὸν παραλόγως διαγορεύων. Καὶ δέον διὰ τῆς ἐν τῷ
 κοινῷ ἱερουργίας αὐτοῦ διαδοθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλη-
 σίαν καὶ συγκατανεῦσαι πάντα ἐπὶ τῷ τοιαύτῳ ἔργῳ.

83. Ματθ. 5, 32.

84. Μ. Βασιλείου, Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων, ἐπιστολὴ 248.

85. Μέγα Εὐχολόγιον, ἀκολουθία τοῦ γάμου. εὐχὴ τῆς ἐκτενοῦς δεήσεως μετὰ τὸ
 εὐαγγέλιον.

86. Ἀριθμ. 16, 31 ἔ.

ὀλόκληρο τὸν κόσμον. Καὶ γιὰ νὰ γίνει πιὸ φανερὸ αὐτὸ ποῦ λέγεται, ὄχι πρὸς διδασκαλία σου, ἀλλὰ πρὸς ὑπενθύμιση, ἐάν ἐπιτρέπεις, θὰ παραθέσουμε τὴν ἱερὴ εὐχὴ ποῦ διαβάζεται κατὰ τὴν ἔνωση τῆς στέψης, καὶ ἀπὸ αὐτὴν θὰ δοῦμε καλά, ὅτι, ἂν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ ποῦμε, ἀντιμίλησε πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ πολέμησε ἐναντίον του μὲ τὸ βλάσφημο στόμα του, αὐτὸς ποῦ παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του ἄθῶνον. Γιατί, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἀποκάλεσε μοιχὸν ἐκεῖνον ποῦ ἐγκατέλειψε τὴ γυναῖκα ποῦ συνδέθηκε νόμιμα μὲ ἓνα ἄνδρα⁸³ (καὶ ἡ μοιχεία, ὅπως γνωρίζεις, εἶναι ἀμάρτημα φοβερὸ καὶ ἰσότημο μὲ φονιά, ἀρρενοφθόρου καὶ ζωοφθόρου, μάγου καὶ εἰδωλολάτρη, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα τοῦ θείου Βασιλείου⁸⁴), αὐτὸς παρουσιάζοντας τὸν μοιχὸ τὸν ἴδιο στὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐνῶ τὸν ἄκουε ὅλος ὁ λαὸς, τόλμησε νὰ πνίξει ἐκεῖνες τὶς βέβηλες φωνές. Καὶ ἄς προσέξουμε, πάτερ, παρακαλῶ, τὸ φοβερὸ καὶ τὸ παράδοξο, γιατί ἔχει ὡς ἑξῆς: «Σὺ, Δέσποτα, στείλε τὸ χέρι σου ἀπὸ τὸ ἅγιο κατὰ κητήριό σου καὶ ἔνωσε μὲ τὸν δούλο σου τὴ δούλη σου. Σὺζευξέ τους μὲ ὁμοφροσύνη. Ἐνωσε σὲ ἓνα σῶμα αὐτοὺς ποῦ συγκατατέθηκαν νὰ ἔνωθουν μεταξύ τους. Κάνε τὸν γάμο τους τίμο. Διατήρησε τὸ κρεβάτι τους ἄγνόν. Κάνε νὰ παραμείνει ἡ συμβίωσή τους ἀκηλίδωτη»⁸⁵.

Δὲν εἶναι λοιπὸν φρικτὸ καὶ νὰ τὸ ἀκούει κανεὶς καὶ νὰ τὸ σκέφτεται; Πόση πρέπει νὰ θεωρήσουμε ἐδῶ ὅτι εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μὲ αὐτὴ τὴ βλασφημία, ποῦ κάνει συγχρόνως νὰ ὀργίζονται καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μὲ τὶς τόσο μεγάλες αὐτὲς δυσφημῆσεις; Ἡ πῶς ἡ γῆ ἀμέσως, ὅπως ἔκανε στὸν Δαθᾶν καὶ τὸν Ἀβειρών⁸⁶, δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα της νὰ καταπιεῖ τὸν εἰσηγητὴ τοῦ ψεύδους, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει τὸ σκοτᾶδι φῶς, καὶ ἐπειχειρεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπεσε σὲ ἀντίφαση; Γιατί ὅπωςδήποτε ὅσα παρουσιάζει ὁ ἱερέας, αὐτὰ ὑπόσχεται καὶ ὁ Θεὸς ὅτι τὰ ἐπικυρώνει, σύμφωνα μὲ τὸν μέγαν Διονύσιον⁸⁷. Ἀλλὰ ὁ Θεός, δείχνοντας μακροθυμία, τὸν ἀνέχθηκε, ἀνοίγοντας πόρτα μετάνοιας στὸν ἔνοχο τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἀντὶ νὰ τὸν κλαῖνε καὶ νὰ τὸν θρηνοῦν μέχρι νὰ πεθάνει, καὶ νὰ εἶναι ἀπὸ θεῖο ζῆλο κατάπτυστος καὶ σιχαμερὸς στὶς ἐπόμενες γενεές, νὰ μπεῖ πάλι μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ εἶναι ἱερέας ὀλοφάνερα. Ὡστε λοιπὸν μπῆκε στὴν Ἐκκλησία, σὰν νὰ ἔπραξε κάτι καλὸ, καὶ νικῆθηκε ὁ Χριστὸς, ποῦ, σύμφωνα μὲ αὐτόν, κηρύττει παράλογα. Καὶ πρέπει μὲ τὴν ἱερουργία του μπροστὰ στὸ κοινὸ νὰ διαδοθεῖ ἡ ὀλόκληρη τὴν Ἐκκλησία μας καὶ νὰ συναινέσουν ὅλοι στὸ ἔργο αὐτό.

87. Βλέπε τὰ *Περὶ οὐρανίου καὶ Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας* ἔργα αὐτοῦ.

Τί γάρ ἄλλο καὶ οὐ τοῦτο γενήσεται; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Δεῖ δὲ
 τάχα ἐκ παραζήλου ἀπὸ τοῦ δεῦρο τὸ τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ στεφα-
 νούσθωσαν μοιχοὶ καὶ οἱ στεφανοῦντες, ὡς μέγα τι κατωρθωκότες καὶ
 τοὺς πολλοὺς ὠφελεῖν καὶ ἐνάγειν εἰς ὁμοτροπίαν δυνάμενοι. Ἀσπα-
 5 ζέσθωσαν ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἱερεὺς,
 οὔτε οἱ ἐκεῖνον μιμούμενοι. Μὴ γὰρ ἐν ἐκείνῳ ἀπατάσθω, ὅτι βασιλεὺς
 ἦν ὁ μοιχεύσας Ἄρχουσι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ νόμοι πάντων, κατὰ τὸ
 γεγραμμένον. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο δράσας τὸ παγκάλεπον, ἔτι φιλονεικεῖ
 τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδείξει
 10 ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὀσιώτερον. Ἐκεῖνου γὰρ ἐλέγ-
 χοντος τὴν Ἡρώδου μοιχείαν καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος, οὗτος
 τὸν δεύτερον Ἡρώδη, ὡς ἀληθῶς τῇ ὁμοτροπίᾳ μοι· ἴα δεδειγμένον,
 καὶ ἐστεφάνωσε καὶ κατησπάσατο μέχρι θανάτου· λόγοις μὲν οὐ,
 αὐτοῖς δὲ ἔργοις φθεγγόμενος, ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος
 15 ἀκαίρως καὶ ἀνόμως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· ὁ
 μὲν γὰρ τοῦ νόμου ὑπερασπιστὴς καὶ τοῦ μύσους ἐλεγκτὴς, ὁ δὲ τῶν
 θείων μυστηρίων καταπατητὴς καὶ τῆς ἀθέσου συμπλοκῆς συνάπτῃς
 καὶ κατασφραγιστὴς. Καὶ ὁ μὲν καὶ θανὼν βοᾷ, «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν
 τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου», κὰν τῷ Ἡρώδου προσώπῳ
 20 ἐμβοᾷ πάσῃ τῇ οἰκουμένη, μηκέτι τοιοῦτον τολμηθῆναι. Ὁ δὲ ἕως τοῦ
 νῦν αὐτοῖς ἔργοις ἀντικρὺς κράζει τῷ δευτέρῳ Ἡρώδῃ· “Ἐξεστί σοι
 ἔχειν γυναῖκα Θεοδότῃν καὶ μαχλῶσαν”, κὰν τῷ αὐτοῦ προσώπῳ
 διαρρήδην προστάσσει ἕως τοῦ αἰῶνος μοιχεύειν τοὺς ἀνθρώπους,
 καὶ τοὺς τοιούτους στεφανοῦντας εἶναι ἱερέας
 25 Ὡς τολμηρᾶς καρδίας, ὧς καταφρονήσεως Θεοῦ κριμάτων! Διὰ τί
 μὴ μᾶλλον ἕκαστος καταγορεύει τῆς ὑποθέσεως καὶ διαστέλλεται τοῦ
 τοιούτου καὶ μέχρι βρώσεως, εἴτ' οὖν συντυχίας, εἰ μὴ ἔξαγορεύει τὴν
 ἁμαρτίαν μετὰ τὸ παντάπασιν εἰργεσθαι αὐτὸν ἐκ πάσης ἱερουργίας;
 Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς κατὰ τὸ ἱερόν
 30 σχῆμα ἀκριθείας, ἐνηχῆσαι εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν

88. 88. Ρωμ. 13, 1 ἔ. Βλ. καὶ Πράξ. 5, 29.

89. Μάρκ. 6, 18.

Πράγματι, τί ἄλλο θὰ γίνει, παρὰ αὐτό; Ἀλλὰ εἶθε νὰ μὴ συμβεῖ αὐτό. Καὶ πρέπει μάλιστα αὐτό νὰ γίνει μὲ ὑπέρμετρο ζῆλο, καὶ νὰ στεφανώνονται μοιχοί, καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς στεφανώνουν νὰ θεωροῦνται ὅτι κατόρθωσαν κάτι σπουδαῖο, καὶ νὰ ὠφελοῦν τοὺς πολλούς, καὶ νὰ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ ὅμοιο τροπὸ ζωῆς καὶ ἄλλους, καὶ νὰ γίνονται δεκτοὶ μὲ χαρὰ ἀπὸ τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Γιατὶ οὔτε ἐκεῖνος εἶναι ἱερέας, οὔτε αὐτοὶ πού τὸν μιμοῦνται. Καθόσον δὲν πρέπει νὰ ξεγελιῶνται ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή αὐτὸς πού ἔκανε μοιχεία εἶναι βασιλιάς. Γιατὶ οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐξουσιάζουν ὅλους, σύμφωνα μὲ αὐτό πού ἔχει γραφεῖ⁸⁸. Καὶ ὅμως, ἐνῶ διέπραξε αὐτὸ τόσο φοβερό, ἀγωνίζεται νὰ παρουσιάσει τὴν παρανομία ὡς δικαιοσύνη, καί, κατὰ τὸ λεγόμενο, νὰ ἀποδείξει τὸν ἑαυτὸ του πιὸ ἅγιο καὶ ἀπὸ τὸν Πρόδρομο καὶ Βαπτιστή. Γιατὶ ἐκεῖνος, ἐλέγχοντας τὴ μοιχεία τοῦ Ἡρώδη, πέθαινε γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ αὐτὸς τὸν δεύτερο Ἡρώδη, πού πραγματικὰ παρουσίασε παρόμοια μοιχεία, καὶ τὸν στεφάνωσε καὶ ἀναγνώριζε τὸ γάμο του μέχρι θανάτου, λέγοντας, χωρὶς λόγια βέβαια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα, ὅτι ἔπεσε σὲ πλάνη ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, πού ἤλεγχε, ἐνῶ ἦταν ἀναρμόδιος καὶ παράνομος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ πεθάνει. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Γιατὶ ἐκεῖνος ἦταν ὑπερασπιστὴς τοῦ νόμου καὶ ἐλεγκτὴς τοῦ βδελύγματος, ἐνῶ αὐτὸς καταπατητὴς τῶν θείων μυστηρίων καὶ σύνδεσμος καὶ ἐπιβεβαιωτὴς τῆς παράνομης ἔνωσης. Καὶ ὁ Πρόδρομος βέβαια ἀκόμα καὶ ἔχοντας πεθάνει φωνάζει, «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ πάρεις τὴ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου Φιλίππου»⁸⁹, καὶ μέσω τοῦ προσώπου τοῦ Ἡρώδη φωνάζει σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, νὰ μὴ ξαναγίνει κάτι τέτοιο. Ἐνῶ αὐτὸς μέχρι τώρα μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα φωνάζει ἀντίθετα στὸν δεύτερο Ἡρώδη· «Σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις γυναῖκα τὴν ἀκόλαστη Θεοδότη», καὶ ἔτσι μέσω τοῦ προσώπου αὐτοῦ προστάζει ἀπερίφραστα στοὺς αἰῶνες νὰ μοιχεύουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐκεῖνοι πού στεφανώνουν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ εἶναι ἱερεῖς.

Πόσο τολμηρὴ καρδιά! Τί περιφρόνηση τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ! Γιατὶ νὰ μὴ κατηγορεῖ μᾶλλον ὁ καθένας αὐτὴ τὴν ὑπόθεση καὶ νὰ ἀποφεύγει ἀκόμα καὶ νὰ καθίσει μαζί του στὸ φαγητό, δηλαδή τὴ συναναστροφή μαζί του, καὶ ἂν δὲν ἐξομολογεῖται τὴν ἁμαρτία, νὰ ἐμποδίζεται τελείως ἀπὸ κάθε ἱερουργία; Ἀλλὰ γι' αὐτὸ παρακαλοῦμε τὴ θεοσέβειά σου καὶ τὴν πλήρη ἀφοσίωσή σου στὸ ἱερὸ σχῆμα, νὰ μεταφέρεις τὰ λόγια αὐτὰ

τούς τοιούτους λόγους Πιστεύομεν γὰρ ὅτι, εἰ τοῦτον παραστείλωσι
 σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου, ἐπικροτῆσαι ἔχουσιν
 ἄγγελοι, ἀνεφημήσουσι πάντες οἱ ἅγιοι, εὐφρανθήσεται δὲ καὶ πᾶσα
 ἡ Ἐκκλησία, γενήσεται δὲ καὶ τῷ κράτει αὐτῶν θείας ἄνωθεν ἐπικου-
 5 ρίας προσθήκη πολλή, ἔν τε προσλήψει ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων καὶ ἐν
 εἰρηναίᾳ καὶ μακροσημέρῳ αὐτῶν ζωῇ. Ποῦ δὲ καὶ θήσομεν, πάτερ
 ἅγιε, τοὺς ἱερούς κανόνας, εἰσγοντας αὐτὸν τοῦ ἱερατεύειν; τὸν μὲν
 πρῶτον μὴ παραχωροῦντα μηδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἐστιαθῆναι
 πρεσβύτερον, καίπερ ὄντως ἐκ Θεοῦ παρακεχωρημένου. Ὅτι δὲ εἰς
 10 τὸν ἀποκήρυκτον καὶ μοιχικὸν ὄλαις τριάκοντα ἡμέραις εὐωγήσατο
 καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς νικητικούς ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ στε-
 φάνους ἐπιτέθεικε τοῖς μοιχοῖς καὶ ἀκαθάρτοις. Τίνος εἶη ἄξιος; μι-
 κρὸν τάχα ἢ καθαίρεσις; Εἰ δὲ τοῦτο ἀνεκδίκητον, παίγνια τὰ θεῖα καὶ
 ἔωλοι οἱ κανόνες. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον πάλιν κανόνα, ὅτι ὁ ὑπο-
 15 πεσὼν ἐν τινι σφάλματι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθεὶς, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυ-
 τοῦ ἐπαγωνίσεται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ
 προσδεχθῆναι. Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβάς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ
 Ἐκκλησίᾳ.

Εἰ δὲ λέγοι, παρὰ τοῦ προηγουμένου λαβεῖν τὴν ἐπιτροπὴν καὶ
 20 ἀνέγκλητον εἶναι τὴν ὑπόθεσιν, τί δήποτε οὐχ ὁ ἐπιτρέψας αὐτούργη-
 σε στεφανώσας; Ἔστι γὰρ πάντως πατριάρχαις βασιλεῖς στεφανοῦν,
 οὐχ ἱερέα τινά. Οὐ γὰρ πάποτε γεγένηται. Ἀλλὰ δῆλον ὅτι κινδύνου
 αὐτῷ κειμένου εἰς αὐτὴν τῇ ἀρχιερωσύνην καθαιρέσεως, εὐρῶν το-
 σοῦτον προθυμούμενον (ἦν γὰρ συναυλιζόμενος εἰς τὰ βασιλεία),
 25 παρέπεμψεν εἰς τὸ ἐκείνου πρόσωπον τὸν κίνδυνον, εἴπερ καὶ ἀληθές
 ὅτι καὶ ἐπέτρεψεν· οὐ γὰρ πιστεύομεν, ἡμῖν τε καὶ ἄλλοις πολλοῖς πε-
 πληροφορηκῶς (πεπληροφορηκόσιν). Εἰ δὲ πάλιν λέγοι μὴ εἶναι
 ἀφορισμένος ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου, τί δήποτε οὐκ ἐλειτούργει ἐν
 τοῖς ἐννέα ἔτεσι; τί δήποτε ὑπὸ συνόδου, ὡς λέγει, νῦν λέλυται; Δῆλον
 30 ὅτι ὁ δεδεμένος λέλυται, οὐχ ὁ ἄδετος. Ὡστε ἑαυτῷ περιπίπτει κἂν-
 ταῦθα εἰργμένος εἶναι, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὸν

90. Κανὼν Ζ' τῆς τοπικῆς συνόδου τῆς Νεοκαισάρειας.

91. Ἰακ. 1, 17.

92. Βλ. καὶ τὴν 21ῃ Ἐπιστολή.

93. Ἔγινε πατριάρχης τὸ 784.

στὰ αὐτιά τῶν εὐσεβῶν βασιλέων μας. Γιατί πιστεύουμε ὅτι, ἂν αὐτὸν τὸν ἀπομακρύνουν μὲ τὴ συναίνεση καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχη μας, θὰ τοὺς χειροκροτήσουν οἱ ἄγγελοι, θὰ τοὺς ἐπευφημίσουν ὅλοι οἱ ἅγιοι, καὶ θὰ εὐφρανθεῖ ὀλόκληρη ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ θὰ ἐνισχυθεῖ καὶ ἡ ἐξουσία τους μὲ μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, συμβάλλοντας στὴν προσέλκυση ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων, καὶ στὴ μακρὰ μαζί τους εἰρηνικὴ ζωὴ. Καὶ ποῦ θὰ βάλουμε, ἅγιε πατέρα, τοὺς ἱεροὺς κανόνες, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐμποδίζουν νὰ ἱερουργεῖ; Ὁ πρῶτος κανόνας δὲν ἐπιτρέπει οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ τελοῦν δεύτερο γάμο νὰ παρακᾶθεται μαζί τους ὁ πρεσβύτερος σὲ γεῦμα⁹⁰, ἂν καὶ ὁ γάμος αὐτὸς παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ⁹¹. Καὶ ὅμως αὐτὸς πῆρε μέρος σὲ συμπόσιο μὲ τὸν ἀποκηρυγμένο καὶ μοιχὸ τριάντα ὀλόκληρες μέρες. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ ἔβαλε καὶ τὰ νικηφόρα στεφάνια γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς παρθενίας στὰ κεφάλια τῶν μοιχῶν καὶ ἀκάθαρτων. Ποιᾶς ποινῆς θὰ ἦταν ἄξιος; Μήπως ἡ καθαίρεση εἶναι μικρὴ; Ἐὰν ὅμως μείνει ἀτιμώρητος, τότε τὰ μυστήρια θὰ εἶναι παιχνίδια καὶ οἱ κανόνες χωρὶς νόημα. Σύμφωνα πάλι μὲ τὸν δεύτερο κανόνα, αὐτὸς ποὺ ἔπεσε σὲ κάποιον παράπτωμα καὶ ἀφορίστηκε γι' αὐτὸ, ἐὰν δὲν ἀγωνιστεῖ νὰ διορθωθεῖ μέσα σ' ἓνα χρόνο μὲ δική του φροντίδα καὶ εὐθύνη, δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε καὶ ἡ φωνὴ του νὰ γίνεῖ ἀποδεκτὴ⁹². Ἐνῶ αὐτὸς, μετὰ ἀπὸ ἐννιά χρόνια «εἰσπήδησε»⁹³ στὴν Ἐκκλησία.

Ἐὰν ὅμως ἰσχυρίζεται, ὅτι πῆρε ἀπὸ τὸν προηγούμενο τὴν ἄδεια καὶ ἡ ὑπόθεση εἶναι ἄμεμπτη, τότε γιὰ ποιὸ λόγο δὲν τέλεσε τὸν γάμο αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὴν ἄδεια; Γιατί ἀσφαλῶς ὑπάρχει συνήθεια τοὺς βασιλεῖς νὰ τοὺς στεφανώνουν οἱ πατριάρχες, καὶ ὄχι κάποιος ἱερέας. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἔγινε ποτέ. Ἀλλὰ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἐπειδὴ ὑπῆρχε γι' αὐτὸν κίνδυνος νὰ καθαιρεθεῖ ἀπὸ ἀρχιερέας, βρῆκε αὐτὸν ποὺ ἦταν πολὺ πρόθυμος (γιατὶ σύχναζε στὸ ἀνακτόρα), καὶ μεταδίβασε τὸν κίνδυνο στὸ πρόσωπο ἐκείνου, ἂν εἶναι ἀλήθεια καὶ τὸ ὅτι τοῦ ἔδωσε ἄδεια. Γιατί δὲν πιστεύουμε, ὅπως πληροφορηθήκαμε καὶ ἐμεῖς καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἐὰν πάλι ἰσχυρίζεσαι ὅτι δὲν εἶναι ἀφορισμένος ἀπὸ τὸν προκάτοχό του, τότε γιατί δὲν λειτουργοῦσε κατὰ τὰ ἐννιά χρόνια; Καὶ γιατί, ὅπως λέγει, ἀπαλλάχθηκε τώρα ἀπὸ σύνοδο; Εἶναι φανερὸ ὅτι λύνεται ὁ δεμένος, ὄχι ὁ ἄδετος. Ὡστε πέφτει σὲ ἀντίφαση πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἀπὸ αὐτὸ κωλύεται, ἐφόσον δὲν ἀπέδειξε μέσα σὲ ἓνα χρόνο, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα, τὴν ἀθωότητά του, καὶ δὲν ἔλαβε ἀπαλλαγὴ φανερά.

κανόνα, ὑπέδειξεν ἑαυτὸν ἄθῶν καὶ ἔλαβε τὴν λύσιν ἐμφανῶς. Εἶπερ ἦν λύσις τῷ ὀλοδεσμῷ, καὶ μυρίους παριστᾶ ψευδομάρτυρας.

Ταῦτά ἐστι, πάτερ ἅγιε, τὰ φοβουῖντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τε καὶ τῷ προ-
 5 ηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὶ μετεδίδου τῷ μοιχεύσαντι, ἀπεκλείσθη-
 μεν, ἐγὼ ἐν ᾧ καθέξῃ τόπῳ, ἢ ἡγουμένός τε καὶ οἱ λοιποὶ σὺν τῷ ἀρ-
 χιεπισκόπῳ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἄλλ' ὁ Θεὸς πάλιν
 ἐπισηνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου. Καὶ οὐδ' οὕτως ὡς ἔτυχεν ἠνώθημεν
 τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὠμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. Ἐὰν οὖν
 10 οὐδ' ὅτε ἡ μοιχεία ἦν καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις οὐχ ὑπεστάλημεν
 δυνάμει Θεοῦ, πῶς οὖν ἄρτι ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἐνεκεν
 ἑνὸς πρεσβυτέρου καθηρημένου ὑποσταλησόμεθα καὶ προδώσομεν
 τὴν ἀληθῆς κινδυνεύοντες κατὰ ψυχὴν; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ πάντα
 ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας καὶ
 15 τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ τῆς ἱερουργίας, ὥσπερ
 ἐπὶ τοῦ προτέρου, καίπερ ὄντος χαλεπωτέρου τοῦ δευτέρου. Οὐδὲ γὰρ
 συνελιτούργησεν αὐτῷ καθάπαξ ὁ προσηγησάμενος. Καὶ ἐκεῖ μὲν συν-
 ελθεῖν ἄτοπον ἦν. Πλὴν οὐ τοσοῦτον κακόν. Ὡς δὲ καθαίρεσις ἡμῶν
 τῆς ἱερωσύνης, εἰ συλλειτουργήσωμεν. Ἐστω οἰκονόμος τί καὶ ἀνα-
 20 ξίως συλλειτουργεῖ; Ἐξέλπιτε πρεσβύτερος;

Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς
 πράττουσι. Φείσονται ἡμῶν τῆς ταπεινώσεως, στεργόντων, ἀλλ' οἰκο-
 νομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον, ἵν' οὕτως
 εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. Οἱ δεσπότες ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ μεσίται καὶ
 25 κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παρρησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς
 αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱε-
 ρεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται. Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ
 καὶ τὸ γρύξαι ἡμᾶς μόνον οὐκ ἀνεκτόν, Θεὸς ἐφορᾷ, οὐ μείζων οὐδεὶς,
 οὐ μόνος ὁ φόβος φοβερός καὶ τὸ ἐκεῖθεν δικαστήριον, ᾧ πάντες πα-
 30 ραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα.

94. Δηλαδή τὸν Ταράσιο.

95. Περιγραφή τῆς ἐξορίας τοῦ ἡγουμένου Θεοδώρου μαζί με τοὺς μοναχοὺς καὶ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰωσήφ βλέπε στὴν 3ῃ ἐπιστολή.

96. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἰδίως οἱ τελευταῖες παράγραφοι,

Ἐὰν ὑπῆρχε λύση τοῦ ἀφορισμοῦ στὸν ὀλοδέσμο, θὰ παρουσίαζε μύριους ψευδομάρτυρες.

Αὐτὰ εἶναι, πάτερ ἅγιε, ποὺ μᾶς φοβίζουν καὶ μᾶς σφίγγουν τὴν καρδιά. Καὶ ἕξαιτίας αὐτῶν, γιὰ νὰ μὴ ἔρθουμε σὲ ἐπαφή καὶ μὲ αὐτὸν καὶ μὲ τὸν προηγούμενο πατριάρχη⁹⁴, ὅταν κοινωνεῖ αὐτὸν ποὺ μοίχευσε, ἔχουμε περιοριστεῖ, ἐγὼ στὸν τόπο ποὺ διαμένεις, ἐνῶ ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ ὑπόλοιποι, μαζί μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο, ἐξορίστηκαν στὴ Θεσσαλονίκη⁹⁵. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς μᾶς συγκέντρωσε καὶ πάλι μὲ τίς προσευχές σου. Καὶ δὲν ἐνωθήκαμε μὲ τὸν πατριάρχη ἔτσι τυχαῖα, παρὰ μόνο ἀφοῦ ὁμολόγησε ὅτι κάναμε καλὰ. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑποχωρήσαμε οὔτε τότε ποὺ ὑπῆρχε ἡ μοιχεία καὶ ἡ παράβαση τῶν κανόνων, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, πῶς τώρα, ποὺ ἡ βασιλεία εἶναι εὐσεβής, θὰ ὑποχωρήσουμε ἕξαιτίας ἑνὸς καθηρημένου πρεσβυτέρου, καὶ θὰ προδώσουμε τὴν ἀλήθεια, βάζοντας σὲ κίνδυνο τὴν ψυχὴ μας; Μὲ κανένα τρόπο. Ἄλλὰ θὰ τὰ ὑπομείνουμε ὅλα μέχρι θανάτου, παρὰ νὰ ἔρθουμε σὲ κοινωνία μὲ αὐτὸν καὶ ἐκείνους ποὺ συλλειτουργοῦν μαζί του, μέχρι νὰ παύσει νὰ ἱερουργεῖ, ὅπως καὶ μὲ τὸν προηγούμενο (πατριάρχη), ἂν καὶ ὁ δεύτερος εἶναι χειρότερος. Γιατί ὁ προηγούμενος πατριάρχης δὲν συλλειτούργησε μαζί του ποτέ. Καὶ ἐκεῖ βέβαια ἦταν ἄτοπο νὰ συναντηθοῦμε, ἀλλὰ ὄχι τόσο μεγάλο κακό, ἐδῶ ὅμως θὰ καθαιρεθεῖ ἡ ἱερωσύνη μας, ἐὰν συλλειτουργήσουμε. Ἄς εἶναι οἰκονόμος. Γιατί καὶ συλλειτουργεῖ ἀνάξια; Δὲν ὑπάρχει πρεσβύτερος;

Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ συλλειτουργοῦν μαζί του δὲν νοιάζονται καθόλου, θὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γι' αὐτὰ ποὺ κάνουν. Ἄς σεβαστοῦν τὴν ταπείνωσή μας, ποὺ τοὺς ἀνεχόμεστε καὶ δείξαμε συγκράτηση αὐτὰ τὰ δύο χρόνια, ἀπὸ τότε ποὺ ἦρθαν, γιὰ νὰ περάσουμε ἔτσι πιὸ εἰρηνικά. Οἱ ἀγαθοὶ δεσπότες μας, μεσῖτες καὶ κριτὲς τοῦ δικαίου, ἀγαποῦν αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν μὲ θάρρος, ὅπως τὸ ἴδιο τὸ ἔντιμο στόμα τους διακηρύττει πολλὰς φορές. Ἄς μᾶς προσκομίσουν οἱ ἱερεῖς μὲ τρόπο ἱερὸ ἀποδείξεις, καὶ ἢ θὰ μᾶς πείσουν ἢ θὰ πεισθοῦν. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνεται τίποτε τέτοιο, καὶ δὲν ἀνέχονται οὔτε τὸ γρύξιμό μας, ὁ Θεός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι κανένας, μᾶς βλέπει, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ εἶναι ὁ μόνος φοβερὸς καὶ τὸ ἐκεῖ δικαστήριο, στὸ ὁποῖο ὅλοι θὰ παρουσιατοῦμε γιὰ νὰ ἀναλάβουμε τίς εὐθύνες μας γιὰς ὅλα⁹⁶.

Ἄλλὰ δεόμεθ' ἄ σου τῆς ἀγαθότητος καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίαις σου ἴχνησι παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολουμέναι ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλευσί, τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα παύσῃ ὁ εἰς εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μὴ ταραχῆ ἢ αὐτοῦ Ἐκκλησία. Εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον, τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ, καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποὶ, κἂν μυριοὶ ᾧσιν, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν ἐπεὶ αὐτοὶ καὶ συνῆλθον τῷ 10 μοιχεύσαντι καὶ οὐδεὶς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπειν, καὶ παρακαλεῖ καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύεις.

ΚΓ' (23)–. Τῷ αὐτῷ.

Οὐδὲν ᾧν δεδήλωκας ἡμῖν τὸ παρόν, ἅγιε πάτερ, λυπηρόν, ὅσον τὸ μὴ θέλειν τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότης ἐλθεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ σύνη- 15 θες καὶ ἀξιωθῆναι τῆς τιμίας αὐτῶν προσκυνήσεως καὶ τοὺς προπεμπτικούς καὶ εὐκτηρίους, ὡς πᾶς τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀποδοῦναι λόγους. Ἄλλ' οὐ πάντως ἢ εὐμείλικτος καὶ ἀμνησίκακος καὶ Χριστομίμητος αὐτῶν καρδία τοῦτο ὄλον ποιήσειεν εἰς τὴν ἡμετέραν ταπεινώσιν, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἷδε διαλλάττεσθαι, οὐχὶ 20 δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀληθινῇ καρδίᾳ φιλοῦντας καὶ σέβοντας αὐτούς. Ἄριστα δὲ ὑπέβαλεν ἢ ἀγιωσύνη σου τὰς τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀποκρίσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν ἀκοαῖς. Καὶ ὅτι κατένευσαν, τῆς αὐτῶν εἴη μεγαλόφρονος θεοσυνεσίας καὶ γὰρ ἴσασι τὰ θεῖα κρίνειν εὐθυβόλως, ὡς σοφίας μεμεστωμένοι καὶ γνώσεως Θεοῦ ἀνάπλευοι. Κελεύει δὲ ἐρωτᾶν 25 τίνος χάριν ἐπιδεδώκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἱεραρχίαν ἐγνωσμένου ὄντος τοῦ σφάλματος. Καὶ πρὸς τοῦτο μετ' αἰδοῦς ἀποκρινόμεθα, ὅτι, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἐβουλόμεθα, τὸ μὲν διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ἀξιώματος, τὸ δὲ δι' αὐτὸ ἤδη τὸ λεγόμενον τοῦ οἰκονόμου. Ἐπεὶ δὲ ἐλήλυθαν οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἱκετεύοντες ὡς ἐκ πάσης τῆς πόλεως, οἷτε 30 δεσπότηται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ συνεπιτιθέμενοι τῷ ψηφίσματι, δέος ἡμῖν ἐγένετο μὴ ὑπακοῦσαι καὶ ἀντιφέρεσθαι Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπότηταις, λογισάμενοι ὅτι δυνατὸν ἔστιν, ἥνικα ὑπὸ τῶν οἰκεί-

97. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτῇ, σύμφωνα μὲ τὸν Βαρόνιο, γράφτηκε ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσήφ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (PG 99, 973, σμ. 20. Βλ. καὶ Ἔκδ.

Ἄλλὰ ἱκετεύουμε τὴν ἀγαθότητά σου, καὶ ὡς ἀκολουθοῦντες τὰ τίμα ἴχνη σου, παρακαλοῦμε καὶ ἱκετεύουμε νὰ δείξει ἔλεος σὲ μᾶς καὶ κοινὸ ὄφελος καὶ στοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας, καὶ στὸν ἁγιώτατο πατριάρχη^{82α}, καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία, ὄχι μόνο τὴ δική μας, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὥστε νὰ παυθεῖ ὁ ἕνας, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ διαταραχθεῖ ἡ Ἐκκλησία του. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνει αὐτό, ἀλλὰ τὸ δεύτερο, τότε θὰ ἐπιμείνουμε ἐμεῖς στὸ ἴδιο, ὅπως καὶ σ' αὐτὰ τὰ δέκα χρόνια. Γιατὶ οἱ ὑπόλοιποι, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μυριάδες, ἱεράρχες καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι αὐτοὶ ποὺ κοινωνοῦν μὲ αὐτόν, δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστο. Ἄφοῦ κι' αὐτοὶ συντάχθηκαν μ' ἐκεῖνον ποὺ διέπραξε μοιχεία καὶ κανένας δὲν εἶπε τίποτε. Αὐτὰ μέσω ἡμῶν, ἂν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πῶ, ὁ Θεὸς καὶ παρακαλεῖ καὶ ἀπευθύνει, κι' ἄς γίνει ὅπως προστάξεις ἐσὺ⁸⁶.

23η. Στὸν ἴδιο.

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀνάφες γιὰ τὴν ὥρα, ἅγιε πάτερ, δὲν εἶναι λυπηρό, ὅσο τὸ νὰ μὴ θέλουν οἱ εὐσεβεῖς δεσπότες μας νὰ ἔρθουν σὲ μᾶς, κατὰ τὴ συνήθεια, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τῆς τιμητικῆς προσκύνησής τους καὶ νὰ τοὺς ἀπευθύνουμε τοὺς προπεμπτικούς καὶ παρακλητικούς, ὅπως κάθε ἄνθρωπος, λόγους κατὰ τὴν ἀναχώρησή τους. Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε ἡ εὐπλασθη καὶ ἄκακη καὶ χριστομίμητη καρδιά τους δὲν θὰ τὸ κάνει αὐτὸ στὴν ταπεινότητά μας, ἄφοῦ ἀκόμα καὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς ξέρει νὰ συμφιλιώνεται, καὶ ὄχι ἐμᾶς ποὺ εἰλικρινᾶ τοὺς ἀγαπᾶμε καὶ τοὺς σεβόμαστε. Καὶ ἔκανε πάρα πολὺ καλὰ ἡ ἀγιωσύνη σου ποὺ ὑπέβαλε τίς ταπεινὲς ἀπαντήσεις μας στὶς ἱερῆς ἀκοές τους. Καὶ τὸ ὅτι συγκατένευσαν, ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς μεγαλόψυχης θεϊκῆς φρονιμάδας τους, γιὰτὶ ξέρουν νὰ κρίνουν εὐστοχα τὰ θεϊκά, καθὼς εἶναι γεμᾶτοι σοφία καὶ γνώση Θεοῦ. Καὶ μᾶς διατάζει ρωτώντας νὰ ἀπαντήσουμε γιὰ ποιὸ λόγο ἐμπιστευθήκαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν ἱεραρχία, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ τὸ σφάλμα τῆς⁸⁷. Καὶ στὸ θέμα αὐτὸ μὲ σεβασμὸ ἀπαντοῦμε, ὅτι, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, δὲν θέλαμε, ἀπὸ τὴ μιᾶ λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἀξίωμα ἐνέχει κινδύνους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐξαιτίας τοῦ θέματος τοῦ οἰκονόμου. Ὅταν ὅμως ἦρθαν οἱ Θεσσαλονικεῖς παρακαλώντας ὡς ἐκπρόσωποι ὅλης τῆς πόλης, καὶ οἱ ἀγαθοὶ δεσπότες μας συμφωνοῦσαν μὲ τὸ ψήφισμα, φοβηθήκαμε νὰ μὴ ὑπακούσουμε καὶ νὰ ἀντιταχθοῦμε στὸν Θεὸ καὶ στοὺς εὐσεβεῖς μας δεσπότες, σκεπτόμενοι ὅτι εἶναι δυνατόν, ἐφόσον

^{82α} Ὁρθοδόξου Κυψέλης, Ἁγ. Θεοδώρου Στουδίτου, Ἐπιστολαί, Θεσ/νίκη 1977. σελ. 101.

ων ἐπισκόπων ἢ χειροτονία γίνεται, φυγεῖν τὸν προειρημένον κίνδυνον. Πρὸς γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα, τὸ μὲν ὅτι πόρρω τῶν ἐνταῦθα ἀποικίζεται, τὸ δὲ ὅτι ἐγχωρεῖ καὶ ἐπιδημοῦντα φυλάττεσθαι κατὰ πολλοὺς τρόπους. Εἶτα ὅτι καὶ θάνατοι συμβαίνουσιν ἐκ μέσου γίνεται τὸ
 5 σκάνδαλον, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὧδε καθημένων συνέβη, διαφυλαχθῆναι ἕως τοῦ παρόντος οἰκονομία χρωμένων Δεῖ γάρ, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, ὑποχωρεῖν τοὺς πειρασμούς, ἄλλως τε καὶ μὴ ἐπισκοπῆς ἐχόντων ἀξίωμα. Διὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ ἐπεδεδώκαμεν ἑαυτούς, δοκοῦντες, ἵνα καὶ τοῦτο εἴπωμεν, μηδὲ ἠγνοημένον
 10 εἶναι πάντως τοῖς εὐσεδέσιν ἡμῶν δεσπότης, εἰδόσι τὰ πόρρω καὶ μακρὰν δι' ἄκραν ἀγχίνοϊαν. Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτῷ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχει, ἐπεὶ κάκεινκ τῆνικαῦτα γεγράφαμεν τὴν ὑπόθεσιν ὡς ἡμεῖς γε τούτου χάριν ὑπὲρ τοῦ μη κοινωνῆσαι τῷ στεφανώσαντι τὸν μοιχὸν καὶ τῷ προσηγησαμένῳ παριάρχει, ἠνίκα μόνον μετεδίδου αὐτῷ, διαφό-
 15 ρως τὴν ἔξορίαν ὑπέστημεν· πλὴν ὅτι πολλαχῶς καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα ἐπανέκρινε καὶ διέγνω ταῦτα οὕτως ἔχειν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπολογία καὶ ταύτην, ὡς κελεύεις, ἀνάγαγε τῷ εὐηκόῳ αὐτῶν κράτει.

ΚΔ' (24)–. Θεοκτίστῳ Μαγίστρω.

ᾠτι περιπονουμένη ἐστὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἢ μεγίστη σου ὑπεροχὴ ἐξ
 20 ὑπερβαλλούσης φιλοθεΐας, ἔδειξε μὲν καὶ τὰ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἠγουμένου ρήματα, ἐφανέρωσε δὲ καὶ νῦν τὰ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πρὸς τὰ σταλέντα δηλώματά τε καὶ ἀνταποκρίματα. Καὶ τῆς ὑπὲρ τηλικαύτης σου ἀγαθῆς διαθέσεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον τοὺς μισθοὺς λογιεῖται αὐτῇ πάντως καὶ ἡμῶν μὴ λεγόντων ὁ πάντα μέτρα
 25 καὶ σταθμῶ διορίζων Θεός. Τίνα δὲ δεῖ οἰκονομίαν γενέσθαι, ὧ δέσποτα, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, πλέον ἢς πεποιθήκαμεν; ᾠτι ἕως τοῦ παρόντος ὑπεστείλαμεν ἑαυτούς σιωπὴν ἄγοντες ἐγὼ τε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπεὶ καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν καὶ τοῦ σιγαῖν, πάντα τρόπον μεθοδεύοντες εἰς τὸ μὴ εἰς προὔπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν. Ἄλλ' ὁ ἀνακρίνων ἀνέ-
 30 κρινε καὶ ὁ εἰπὼν οὐ διέψευσαι, ὅτι «Οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερω-

98. Ἀνώτατο πολιτικὸ ἀξίωμα τῶν Βυζαντινῶν.

99. Σοφ. Σολ. 11, 20.

1. Ἐκκλ. 3, 7.

ἡ χειροτονία γίνεται ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς ἐπισκόπους, νὰ ἀποφύγουμε τὸν κίνδυνο πὺ προαναφέραμε. Ἐπειτα ἀφ' ἑνὸς ὅτι στέλνεται μακριὰ ἀπὸ ἐδῶ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ ὅταν ἔρχεται ἐδῶ μπορεῖ νὰ φυλαχτεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἐπειτα σκεφήκαμε, ὅτι συμβαίνουν καὶ θάνατοι, ὁπότε τὸ σκάνδαλο φεύγει ἀπὸ τὴ μέση, ὅπως συνέβη καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους τοὺς ταπεινοὺς, πὺ βρισκόμαστε ἐδῶ, νὰ διαφυλαχθεῖ μέχρι τώρα κάνοντας χρῆση τῆς οἰκονομίας. Γιατὶ πρέπει, ἐφόσον εἶναι δυνατόν, νὰ ὑποχωροῦμε στοὺς πειρασμοὺς, ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους πὺ δὲν ἔχουν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. Γι' αὐτό, μὲ μάρτυρα τὸν Θεό, παραδώσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, νομίζοντας, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καὶ αὐτό, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἄγνωστο στοὺς εὐσεβεῖς μας δεσπότες, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν καὶ αὐτὰ τὰ πλέον ἀπόμακρα μὲ τὴ μεγάλη ὀξύνοια τοῦ πνεύματός τους. Ἀλλὰ δὲν ἀγνοήσαμε οὔτε τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη, γιατί καὶ σ' ἐκεῖνον τότε γράψαμε τὴν ὑπόθεσιν. Γιατὶ ἐμεῖς μόνο γι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴ κοινωνήσουμε μὲ τὸν πατριάρχη πὺ στεφάνωσε τὸν μοιχό, καὶ τὸν προηγούμενο, μόνο ὅταν τὸν κοινωνοῦσε, διαφωνώντας ὑποστήκαμε τὴν ἔξορία. Ἐξάλλου μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ τὸ ἴδιο τὸ τίμιο στόμα τους ἐπανεξέτασε καὶ διαπίστωσε, ὅτι αὐτὰ ἔτσι ἔχουν. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀπολογία καὶ αὕτην, κατὰ τὴν κρίση σου, ὑπόβαλέ την στὴν ἔξουσία τους πὺ ἀκούει μὲ εὐμένεια.

24. Στὸν μάγιστρο⁹⁸ Θεόκτιστο.

Ἐπιταλαιπωρεῖται μὲ τὰ δικά μας προβλήματα ἡ ὑψιστὴ ἐξοχότητά σου ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸ ἔδειξαν βέβαια καὶ τὰ λόγια πὺ μᾶς μεταδιβάστηκαν μὲ τὸν εὐλαδέστατο ἡγούμενο, ἀλλὰ τὸ φανέρωσαν καὶ τώρα αὐτὰ πὺ μᾶς διαδιβάστηκαν μὲ τὸν ἀδελφό μας, σχετικὰ μὲ τίς δηλώσεις καὶ ἀπαντήσεις πὺ σοῦ στείλαμε. Καὶ γιὰ τὴν τόσο μεγάλη βέβαια ἀγαθὴ διάθεσή σου, πρὸς τὸ συμφέρον ὄλων, τὸν μισθὸν θὰ τὸν ὑπολογίσει σ' αὕτην ὁπωσδήποτε, καὶ χωρὶς νὰ τὸ ποῦμε ἐμεῖς, ὁ Θεὸς πὺ καθορίζει τὰ πάντα μὲ μέτρα καὶ σταθμά⁹⁹. Ποιὰ ὅμως οἰκονομία πρέπει νὰ κάνουμε, δέσποτά μου, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, περισσότερη ἀπὸ ὅση ἔχουμε κάνει; Γιατὶ μέχρι τώρα ὑποχωρήσαμε καὶ ἐγὼ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπειδὴ ὑπάρχει καιρὸς σιωπῆς καὶ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο πρέπει κανεὶς νὰ μιλῆσει¹, ἐπινοώντας κάθε τρόπο, γιὰ νὰ μὴ λάβει ἡ ὑπόθεσις ἀπρόβλεπτη ἔκβασις. Ὅμως ὁ ἀνακριτὴς ἀνέκρινε, καὶ αὐτὸς πὺ τὸ εἶπε δὲν διαψεύτηκε, ὅτι «Δὲν ὑπάρχει κρυφὸ πὺ δὲν θὰ

θήσεται», ὡς καὶ ἡμῶν μὴ αἰρουμένων, οὕτω φύσεως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μὴ ἐπὶ πολὺ παρ' ὃ εἰσιν ἕτερόν τι φαίνεσθαι. Καὶ νῦν δὲ οἰκονομία χρώμενοι δύο ταῦτα λέγομεν ὅτι ἢ παύει ὁ καθηρημένος τῆς ἱερουργίας, καὶ παρ' αὐτὰ συγκοινωνοῦμεν τῷ ἁγίῳ τούτῳ πατρι-
 5 ἄρχῃ, ὃ καὶ λυσιτελὲς κατὰ κοινού, ἢ, εἰ μὴ ἀνεκτόν, καὶ ἔσμεν ὑπὸ τῆς αὐτῆς συστολῆς κατὰ τὸ πρότερον, τῷ Κυρίῳ τὴν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου κεφαλαίου ἐκδίκησιν παραχωροῦντες. Τὸ δὲ μείζον τούτου, οὐκέτι, σύγγνωθι, οἰκονομίας τρόπος, ἀλλὰ παρανομίας καὶ παραβάσεως τῶν θείων κανόνων ὄφλημα. Οἰκονομίας γὰρ ὄρος, ὡς οἴσθα, μήτε τι τῶν
 10 κειμένων ἀθετεῖν καθόλου, μήτε ἐφ' ᾧ οἶόν τε μικρὸν ὑφεῖναι κατὰ καιρὸν καὶ λόγον, ὡς ἐντεῦθεν εὐρεῖν τὸ ζητούμενον ἀτεχνῶς, πρὸς τὸ σφοδρότερον ὑπάγεσθαι τῷ πράγματι, καὶ ζημιοῦσθαι τὰ τελεώτερα. Καὶ τοῦτο δεδιδάγμεθα, ἐν μὲν τοῖς Ἀποστόλοις, παρὰ τοῦ Πέτρου, ἀγνισαμένου καὶ περιτεμόντος τὸν Τιμόθεον, ἐν δὲ τοῖς Πατράσι,
 15 παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, προσηκαμένου τὸ λῆμμα τοῦ Οὐάλεντος καὶ ὑποσιωπήσαντος πρὸς καιρὸν τὴν Θεὸς φωνὴν γυμνὴν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' οὔτε ὁ Παῦλος ἔμεινεν ἀγνιζόμενος, οὔτε Βασίλειος προσηκάμενος ἔτι τὸ τοῦ Οὐάλεντος δῶρον καὶ μὴ κηρύττων Θεὸν τὸ Πνεῦμα· τοῦναντίον μὲν οὖν ἀμφότεροι ὑπὲρ ἑκατέρων θανά-
 20 τους αἰρησάμενοι φαίνονται.

Οὕτω τις ἐκ τοῦ αἰῶνος οἰκονομῶν οὐ διέσφαλται τοῦ καλοῦ, θᾶπτον γὰρ ἐπεδράξατο ὃ μικρὸν ἐνέλιπεν. Ὡς ἐπὶ τοῦ οἰακοστρόφου, ὑπανέντος μικρὸν τὸ πηδάλιον, διὰ τὴν ἀντιπνεύσασαν καταιγίδα. Ἐτέρως δὲ διενεχθεῖς διήμαρτε τοῦ σκοποῦ, ἀντὶ οἰκονομίας παράδασιν
 25 τελέσας. Καὶ τὰ παραδείγματα πολλὰ, ἃ παρέλκον ἐστὶ γράφειν διὰ τὸ μακρογορές. Τὸ δὲ τὴν κυριότητά σου φῆσαι ἐπὶ τοῦ κανόνος τῶν Ἀποστόλων, περὶ τῶν ἐν χρήμασι χειροτονούντων καὶ χειροτονουμένων, ὑφесίν τινα πεποιηκέναι τὸν Χρυσόστομον ἐφ' ὧν καθῆρεν ἔξ ἐπισκόπων οὐδὲν τὸ παραλλάττον, εἰ καὶ δοκεῖ, ἡνίκα κάκεινους πά-
 30 σης ἱερωσύνης ἀλλοτριώσας, μόνην τὴν εἰς τὸ θυσιαστήριον μετάληψιν αὐτοῖς παρεχώρησε. Δῶμεν δὲ καὶ παραλλάτειν καὶ ὑφесιν ἔχειν. Μμείσθωσαν οἱ βουλόμενοι καὶ οὐδεὶς ὃ καλύσων στόμα γὰρ Θεοῦ

2. Ματθ. 10, 26.

3. Πράξ. 16, 3 καὶ 21, 26.

4. Κανὼν 29. Βλ. Ἀποστολικοὶ Πατέρες, ἔκδ. Βυζάντιον, Θεολογικὴ 1993, τ. 1, σ. 481.

5. Παλαδίου, Βίος Ἰωάννου Χρυσόστομου, διάλογος 15, στή σειρά Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἀπαντα Ἰω. Χρυσόστομου, τ. 1, σ. 200.

φανερωθεῖ»², ὅπως καὶ ἐμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμε, ἀφοῦ ἡ φύση τῶν πραγμάτων εἶναι τέτοια, νὰ φαίνονται γιὰ πολὺ διάστημα κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι. Ἀλλὰ καὶ τώρα κάνοντας χρῆση τῆς οἰκονομίας λέμε αὐτὰ τὰ δύο. Ἡ παύει δηλαδὴ ὁ καθηρημένος νὰ ἱεουργεῖ, καὶ ἀμέσως κοινωνοῦμε μὲ αὐτὸν τὸν ἅγιο Πατριάρχῃ, πράγμα πού εἶναι ὠφέλιμο γιὰ τὸ κοινό, ἢ, ἂν αὐτὸ δὲν γίνει δεκτό, θὰ συνεχίσουμε τὴν ἴδια ὑποχωρητικότητα, ὅπως προηγουμένως, ἀφήνοντας στὸν Κύριο τὴν ἀπόδοσις δικαίου στὸ θέμα αὐτό. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως ἀπὸ αὐτό, συγχώρησέ μας, δὲν εἶναι θέμα οἰκονομίας, ἀλλὰ χρέος παρανομίας καὶ παράβασις θείων κανόνων. Γιατὶ ὅρος τῆς οἰκονομίας εἶναι, ὅπως γνωρίζεις, οὔτε νὰ ἀθετεῖται γενικὰ κάτι ἀπὸ τὰ θεσμοθετημένα, οὔτε μὲ τὴν οἰκονομία, ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασις καὶ τὴν αἰτία νὰ γίνεται κάποια ὑποχωρητικότητα καὶ νὰ βρῆσκει τὸ ζητούμενο κατὰ τρόπο ἀδέξιο, ὥστε τὰ πράγματα νὰ πηγαίνουν χειρότερα καὶ νὰ ζημιώνονται πληρέστερα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουμε διδαχθεῖ ἐκ μέρους τῶν ἀποστόλων ἀπὸ τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος ἐξάγνισε καὶ περιέτεμε τὸν Τιμόθεο³, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες, ἀπὸ τὸν μέγα Βασίλειο, ὁ ὁποῖος ἀποδέχθηκε τὸ δῶρο τοῦ Οὐάλεντα καὶ ἀποσιώπησε προσωρινὰ τὴ διδασκαλία ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς Θεός στὴν περίπτωσις τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀπλῆ λέξις. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ὁ Παῦλος συνέχισε τὸν ἐξαγνισμό, οὔτε ὁ Βασίλειος, ἂν καὶ εἶχε λάβει τὸ δῶρο τοῦ Οὐάλαντα, ἔπαυσε νὰ κηρύττει τὸ Πνεῦμα Θεό. Ἀντίθετα μάλιστα καὶ οἱ δύο φαίνονται στὴν κάθε περίπτωσις νὰ ἔχουν προτιμήσει τὸν θάνατο.

Ἔτσι κάποιοι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐφαρμόζοντας οἰκονομία δὲν ἀστόχησε ἀπὸ τὸ καλὸ, γιατί πολὺ γρήγορα ξαναέλαβε ἐκεῖνο πού γιὰ λίγο εἶχε ἐγκαταλείψει. Ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν πηδαλιόχο, ὁ ὁποῖος χαλαρώνει γιὰ λίγο τὸ πηδάλιο, ἐξαιτίας τῆς καταγίδας πού φύσηξε ἀντίθετα. Ἐνῶ ἂν ἐνεργοῦσε διαφορετικὰ, θὰ ἀποτύγγανε στὸ σκοπὸ του, διαπράττοντας, ἀντὶ οἰκονομίας, παράβασις. Καὶ τὰ παραδείγματα εἶναι πολλά, ἀλλὰ εἶναι περιττὸ νὰ τὰ ἀναφέρω, γιὰ νὰ μὴ μακρηγορήσω. Ὅσο γιὰ τὸν κανόνα τῶν ἀποστόλων⁴, πού ἀνέφερε ἡ κυριότητά σου, γιὰ ἐκείνους πού χειροτονοῦν ἢ χειροτονοῦνται μὲ χρήματα, ὁ Χρυσόστομος ἐφάρμοσε κάποια οἰκονομία στοὺς ἕξι ἐπισκόπους πού καθάισσε, χωρὶς νὰ παρεκκλίνει καθόλου, ἂν καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση, ἀφοῦ καὶ ἐκείνους τοὺς ἀποξένωσε ἀπὸ κάθε ἱεροτελεστία, καὶ τοὺς ἐπέτρεψε μόνο νὰ κοινωνοῦν μέσα στὸ ἱερὸ βῆμα⁵. Ἄς δεχθοῦμε ὅτι ἡ ἐνέργειά του καὶ παρέκκλισις περιέχει καὶ ὑποχωρητικότητα. Ἄς τὸν μμηθοῦν

καὶ οὗτος καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόσκηνος, οὐ καὶ πολλὰ μέμνηνται ἕως τοῦ παρόντος καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου διήνεκται. Ἄλλ' οὐχὶ ὧδε οὕτως ἔχει. Ὁ γὰρ τὸν μοιχὸν στεφανώσας, ὡς μηδὲν πεπραχῶς ἄτοπον, ἱερουργῶν πάλιν ἐστὶ καὶ οὐδὲ ἐν ἀποθύσῳ που εἰσερχόμενος, ἀλλ' 5 ἐπ' αὐτῆς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἰς ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς ἱερεῦσι προκείμενος.

Τίς δὲ ἡμῖν ἢ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ δυογαμία ἐθνική; καὶ τίς αὐτὸν στεφανώσας ἐπὶ τούτῳ ἀνακηρύττεται ἅγιος καὶ οὐχὶ παράνομος, εἴπερ καὶ ἐστεφάνωται; Καὶ τίς τῆνικαῦτα τῶν θεσπεσίων Πατέρων 10 γραφῆ παρέδωκεν, ὡς ὁσίως Οὐαλεντινιανὸς πεποίηκε, δύο γυναῖκας ἀγόμενος καὶ χρεῶν ἐκ τοῦ δεῦρο τοῦτο πράττεσθαι; Πολλοὶ τοίνυν καὶ ἄλλοι, ἐπειδὴ τὸ βούλεσθαι αὐτοῖς νόμος ἐστὶν οὐ θεῖος, ἀλλ' ἀνθρώπινος καὶ κατηγορούμενος, δεδράκασιν καὶ δράξουσιν τυχὸν ἕως τοῦ αἰῶνος. Ἄλλ' ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μεμένηκεν ἀπήμαντος, κἂν 15 πολλοῖς ἐβλήθη τοξεύμασι, καὶ πύλαι ἄδου κατισχυῶσαι αὐτῆς οὐ δεδύνηνται. Οὐδὲ παρὰ τοὺς κεμένους ὅρους καὶ νόμους πράττειν τι καὶ λέγειν ἀνέχεται, κἂν πολλοὶ πολλαχῶς ποιμένες ἠφρονεύσαντο· ἐπεὶ καὶ συνόδους συνεκρότησαν μεγάλας καὶ παμπληθεῖς, καὶ Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἑαυτοὺς ὠνομάκασιν, καὶ ὑπὲρ κανόνων ἐφρόντισαν τῷ δοκεῖν, 20 κατὰ κανόνων τὸ ἀληθὲς κινούμενοι. Τί δὴ θαυμαστὸν εἶ καὶ νῦν πέντε καὶ δέκα τυχὸν ἐπίσκοποι συναχθέντες τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθηρημένον κατὰ δύο αἰτίας ἠθώωσαν, λύσαντες τοῦ ἱερουργεῖν; Σύνοδος τοίνυν, δέσποτα, οὐ τὸ ἀπλῶς συνάγεσθαι ἱεράρχας τε καὶ ἱερεῖς, κἂν πολλοὶ ᾧσι «Κρείσσων», γὰρ φησὶ, «εἷς ποιῶν τὸ θέλημα 25 τοῦ Κυρίου, ἢ μυρίοι παραβαίνοντες», ἀλλὰ τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ φυλακῇ τῶν κανόνων καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ κανόνι καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας. Ἡ δειξώσιν οἱ συνελθόντες τοῦτο πεποιηκότες, καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς, ἢ οὐ δεικνύουσιν, ἐκβαλέτωσαν τὸν ἀνάξιον, ἵνα μὴ εἰς κα- 30 τηγόρημα αὐτοῖς καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς παραδοθῆσεται. «Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ δεδέσθαι φύσιν οὐκ ἔχει» καὶ ἐξουσία τοῖς ἱεράρ-

6. Δηλαδή ὁ Ἰωσήφ, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Καθαρῶν, ποὺ στεφάνωσε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο τὸν Στ' μὲ τὴ Θεοδότη.

7. Αὐτοκράτορας τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (364-376). 8. Ματθ. 16, 18.

9. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

10. Β' Τιμ. 2, 9.

ὅσοι θέλουν, καὶ κανέναν δὲν θὰ τοὺς ἐμποδίσει. Γιατὶ στόμα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ αὐτὸς καὶ συγκάτοικος τῶν ἀποστόλων, τοῦ ὁποίου πολλὰ θυμοῦνται καὶ μέχρι τῶρα, καὶ κανέναν δὲν διαφοροποιήθηκε γι' αὐτό. Ἄλλὰ ἐδῶ τὸ θέμα δὲν εἶναι ἴδιο. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ στεφάνωσε τὸν μοιχό⁶, σὰν νὰ μὴ ἔκανε τίποτε τὸ ἄτοπο, ἐξακολουθεῖ πάλι νὰ ἱερουργεῖ, καὶ μάλιστα ὄχι μπαίνοντας κάπου κρυφά, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, προβαλλόμενος ὡς καλὸ παράδειγμα στοὺς ἱερεῖς.

Καὶ τί εἶναι γιὰ μᾶς ἡ διγαμία τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ⁷, ἡ ἐθνική; Καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν στεφάνωσε καὶ ποὺ γιὰ τὴν πράξη του αὐτὴ ἀνακηρύχτηκε ἅγιος, καὶ ὄχι παράνομος, ἂν καὶ στεφανώθηκε; Καὶ ποῖος τότε ἀπὸ τοὺς θεόπνευστους πατέρες παρέδωσε γραπτῶς, ὅτι καλῶς ἔπραξε ὁ Οὐαλεντινιανὸς παίρνοντας δύο γυναῖκες, καὶ πρέπει αὐτὸ νὰ γίνεται μέχρι τῶρα; Καὶ πολλοὶ ἄλλοι λοιπόν, ἐπειδὴ γι' αὐτοὺς ἡ θέληση εἶναι νόμος ὄχι θεϊκός, ἀλλὰ ἀνθρώπινος καὶ ἀξιοκατάκριτος, ἐπωφελήθηκαν καὶ θὰ ἐπωφελοῦνται ἐνδεχομένως μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τοῦ Θεοῦ ἔμεινε ἀβλαβής, ἂν καὶ βλήθη-κε μὲ πολλὰ τοξεύματα, καὶ οἱ πύλες τοῦ ἄδη δὲν μπόρεσαν νὰ ὑπερισχύ-σουν αὐτῆς⁸. Οὔτε ἀνέχεται νὰ κάνει καὶ νὰ λέγει κάτι, μολονότι πολλοὶ ποιμένες μὲ πολλοὺς τρόπους ἐνήργησαν μὲ ἀφροσύνη, ἀφοῦ καὶ συνό-δους μεγάλες καὶ πολυπληθεῖς συγκροτήσαν, καὶ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ὀνόμασαν τοὺς ἑαυτοὺς τους, καὶ κατὰ τὴ γνώμη τους φρόντισαν γιὰ τοὺς κανόνες, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα κινήθηκαν ἐναντίον τῶν κανό-νων. Γιατὶ λοιπόν εἶναι παράξενο ἂν καὶ τώρα πέντε καὶ δέκα τυχόν ἐπίσκοποι, ποὺ συγκεντρώθηκαν καὶ ἀθώωσαν αὐτὸν ποὺ καθαιρέθηκε ἀπὸ τοὺς κανόνες γιὰ δύο αἰτίες, ἐπιτρέποντάς τον νὰ ἱερουργεῖ; Σύνο-δος λοιπόν, δέσποτα, δὲν εἶναι ὅταν ἀπλᾶ συγκεντρώνονται ἱεράρχες καὶ ἱερεῖς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πολλοί. Γιατὶ λέγει, «εἶναι προτιμότερος ἓνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ δέκα χιλιάδες ποὺ τὸ παραβαί-νουν⁹, ἀλλὰ ἡ τήρηση τῶν κανόνων νὰ γίνεται μὲ εἰρήνη στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ «δέσιμο καὶ τὸ λύσιμο» νὰ γίνεται ὄχι στὴν τύχη, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται καλὸ στὴν ἀλήθεια καὶ στὸν κανόνα καὶ στὸν γνώμονα τῆς ἀκρίβειας. Ἡ νὰ ἀποδείξουν αὐτοὶ ποὺ συνήλθαν ὅτι τὸ ἔκαναν αὐτό, καὶ θὰ εἴμαστε καὶ ἐμεῖς μαζί τους, ἢ, ἂν δὲν τὸ ἀποδείξουν, νὰ ἀποβάλουν τὸν ἀνάξιο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ παραδοθεῖ σὶς ἐπερχόμενες γενεές ὡς κατηγορία ἐναντίον τους. «Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Θε-οῦ εἶναι τέτοιος ἀπὸ τὴ φύση του ποὺ δὲν δένεται»¹⁰, καὶ σὲ κανένα

χαις ἐν οὐδενὶ δέδοται ἐπὶ πάσῃ παραβάσει κανόνος, ἢ μόνον στοιχεῖν τὰ δεδομένα καὶ ἔπεσθαι τοῖς προλαβοῦσιν.

Οὐκ οἶδα εἰ μὴ τι ἀκανόνιστόν ἐστι καὶ παρεωραμένον. Καὶ πρὸς τοῦτο κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, εἰς ἱερέα ὁμωμόκοτα ἐπ' ἀληθεία 5 τοῦ ἀρκεῖσθαι μόνον τῇ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ μηδαμοῦ ἄλλη προσφέρειν δῶρον. Καὶ πάλιν, τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἐπὶ τῶν χειροτονοῦντων τοὺς ἐκ τῶν μοναστηρίων ἀποστατοῦντας τὸ τοὺς τοιούτους μὴ δεῖν εἰς ἑτέραν Ἐκκλησίαν, παρ' ἣν κατέχει ἕκαστος ἐπισκοπήν, ἱεροουργεῖν, τοὺς δὲ χειροτονηθέντας εἶναι καθηρημένους. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τού- 10 των τῶν ψιλῶν καὶ τοῖς πολλοῖς οὐδὲ δοκούντων τι εἶναι ἐφάμαρτον, οὐκ ἀνεκδίκητα τὰ κρίματα καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα, πῶσω γε μᾶλλον ἐπὶ τοῦ παρόντος; Οὐκ ἔστιν οὖν, οὐκ ἔστιν, ὧ δέσποτα, οὔτε τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, οὔτε ἑτέραν, παρὰ τοὺς κεμένους νόμους καὶ κανόνας ποιεῖν τι. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο δοθείη, κενὸν τὸ Εὐαγγέλιον, 15 εἰκῆ οἱ κανόνες καὶ ἕκαστος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης, ἐπειδὴ ἔξεστιν αὐτῶ ὡς δοκεῖ μετὰ τῶν σὺν αὐτῶ πράσσειν, ἔστω νέος εὐαγγελιστής, ἄλλος ἀπόστολος, ἕτερος νομοθέτης; Ἄλλ' οὐδαμῶς. Παραγγελίαν γὰρ ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου, παρ' ὃ παρελάδομεν, παρ' ὃ οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων καθολικῶν τε 20 καὶ τοπικῶν, εἴαν τις δογματίζη ἢ προστάσῃ ποιεῖν ἡμᾶς, ἀπαράδεκτον αὐτὸν ἔχειν, μηδὲ λογίζεσθαι αὐτὸν ἐν κλήρῳ ἁγίων καὶ τὸ δύσφημον παρῆμεν λέγειν, ὃ αὐτὸς εἶρηκεν. Ἡμῖν οὖν τοῖς ἔξω κόσμου οὐδὲν ἄλλο ὀφείλεται, ἢ τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν καὶ πράσσειν, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν τὸ συνεπαίρεσθαι καὶ ζηλοῦν. Καὶ εἰ μὲν ἐν τούτοις ἡ ζωὴ, εὖ ἂν 25 ἔχοι. Εἰ δὲ μὴ, συμφέρον εἶναι καὶ ἀοίκους καὶ ἀνεστίους, καὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν περιέρχεσθαι μετὰ πάσης θλίψεως καὶ στενοχωρίας Βοηθησάτω τοίνυν τὰ κατὰ δύναμιν ἢ θεοφιλῆς σου ψυχὴ καὶ ζηλοτυπούσα τὰ θεῖα

ΚΕ' (25) – Νικηφόρω πατριάρχῃ.

30 Παραπετάσματί τινι χρώμενοι τῶ εὐτελεῖ ἡμῶν γραμματίῳ, αἰδοῖ

11. Κανὼν 10 (Πηδάλιο σελ. 597).

12. Κανὼν 12, ὅπ. π. σελ. 506.

13. Γαλ. 1, 8.

14. «Ἀνάθεμα ἔστω», Γαλ. 1, 8.

ιεράρχη δὲν δόθηκε ἐξουσία νὰ παραβαίνει τοὺς κανόνες, παρὰ μόνο νὰ συμβαδίζει μὲ τὰ δόγματα καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τοὺς προηγουμένους.

Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχει κάτι τὸ μὴ κανονικὸ καὶ κάτι ποὺ ἔχει παραβλεφθεῖ. Καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχει κανόνας τοῦ ἁγίου Βασιλείου¹¹, πρὸς ἱερεῖα ὁ ὁποῖος ὀρκίστηκε ἀληθινὰ, ὅτι θὰ περιορίζεται μόνο στὴ δική του ἐκκλησία καὶ δὲν θὰ λειτουργεῖ σὲ καμμιά ἄλλη. Καὶ ἐπίσης κανόνας τῆς συνόδου τῆς Καρθαγένης¹², γιὰ ἐκείνους ποὺ χειροτονοῦν ὅσους φεύγουν ἀπὸ τὰ μοναστήρια. "Ὅτι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ ἱεουργοῦν σὲ ἄλλη ἐκκλησία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν ποὺ κατέχει ὁ καθένας, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ χειροτονήθηκαν νὰ καθαιροῦνται. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἀπλᾶ, ποὺ γιὰ τοὺς πολλοὺς δὲν φαίνονται νὰ ἔχουν κάτι τὸ ἁμαρτωλό, δὲν μένουν ἀτιμώρητα ἀπὸ τὶς κρίσεις καὶ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, πόσο μᾶλλον αὐτὸ ποὺ συνέβη τώρα; Δὲν ἐπιτρέπεται δὲν ἐπιτρέπεται, δέσποτά μου, οὔτε ἡ δική μας ἐκκλησία, οὔτε ἄλλη νὰ κάνει κάτι ἀντίθετα πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνες ποὺ ὑπάρχουν. Γιατί, ἂν αὐτὸ ἐπιτραπεῖ, εἶναι μάταιο τὸ Εὐαγγέλιο, μάταιοι καὶ οἱ κανόνες. Ὁ καθένας δηλαδὴ κατὰ τὸ διάστημα τῆς δικῆς του ἀρχιερωσύνης, ἐπειδὴ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργεῖ ὅπως νομίζει μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ συμφωνοῦν μαζί του, πρέπει νὰ εἶναι νέος εὐαγγελιστής, ἄλλος ἀπόστολος, ἄλλος νομοθέτης; Ἀλλὰ κατὰ κανένα τρόπο. Γιατί ἔχουμε ἐντολὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀπόστολο¹³, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ παραλάβουμε, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὀρίζουν οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων, οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν, ἐὰν κανεὶς διδάσκει ἢ μᾶς διατάζει νὰ κάνουμε, νὰ τὸν θεωροῦμε ἀπαράδεκτον, καὶ νὰ μὴ τὸν συγκαταλέγουμε ἀνάμεσα στὸν κλῆρο τῶν ἁγίων. Καὶ ἀποφεύγουμε νὰ ποῦμε τὴν κατάρα ἐκείνη ποὺ ἔχει πεῖ ὁ ἴδιος¹⁴. Ἀπὸ μᾶς λοιπὸν ποὺ εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, δὲν ζητεῖται τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀναζητοῦμε αὐτὰ καὶ νὰ τὰ πράττουμε, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται καὶ ἡ καύχησή μας καὶ ὁ ζῆλος. Καὶ ἐὰν ἡ ζωὴ μας κινεῖται σύμφωνα μ' αὐτὰ, ἔχει καλῶς. Ἀλλιῶς μᾶς συμφέρει νὰ εἴμαστε καὶ χωρὶς οἰκογένεια, καὶ χωρὶς μόνιμη κατοικία, καὶ νὰ περιφερόμαστε στὴ γῆ γεμᾶτοι θλίψη καὶ στενοχώρια. Ἄς μᾶς βοηθήσει λοιπὸν ὅσο μπορεῖ ἡ ψυχὴ σου ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ καὶ ποθεῖ μὲ ζῆλον τὰ θεῖα.

25. Στὸν πατριάρχη Νικηφόρο.

Χρησιμοποιώντας τὸ ἀσήμαντο γραμματάκι μας σὰν προπέτασμα,

τοῦ ἀγγέλου τῆς μακαριότητός σου, ἐμφανίζομεν ἑαυτοὺς οἱ ταπεινοὶ
 τῇ ἱερωτάτῃ αὐτῆς κορυφῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. Ἦδη γὰρ τὸ παρὸν
 ἀπήγγειλεν ἡμῖν Ἰωάννης ὁ σύνδουλος καὶ μαθητῆς ἡμῶν, ὡς ἀξιο-
 θεῖς τῆς σεπτῆς σου προσκυνήσεως, ἀκήκοε παρ' αὐτῆς ξένα τινὰ καὶ
 5 ἀπευκταῖα. Ἀποσχισταὶ γάρ, φησὶν, ἐστὲ τῆς Ἐκκλησίας. Πόσον οὖν
 ἐπὶ τούτοις, ὧ μακαριώτατε, οὐκ εἰκότως ἦν ἡμῶν διατεθῆναι τὴν
 ψυχὴν λυπηρῶς; πῶς δὲ οὐκ ἐκλαλήσαι ἀπολογητικῶς τῇ ἀγιωσύνῃ
 σου καὶ μὴ τῇ σιωπῇ κυρῶσαι τὴν κατηγορίαν; Ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ἀπο-
 λογίας ἐκεῖνο μετ' αἰδοῦς προσαναφέρω, ὅτι οὐχ ὡς ἔτυχε δεῖ τὰ ὧτα
 10 ἀνοίγειν παντὶ τῷ βουλομένῳ κατὰ τινός τι λέγειν, οὐδ' οὐ μὴν ἀπο-
 φαίνειν ἀκρίτως εἰς τὸ διαβληθὲν πρόσωπον. Μὴ γὰρ «ὁ νόμος ὑμῶν»,
 φησί, «κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ
 γινῶ τί ποιεῖ»; ὥστε ἀκουσάσης τῆς μακαριότητός σου τοῦτο τὸ δύσφο-
 ρον καὶ ἔλεεινὸν περὶ τῆς εὐτελείας ἡμῶν; Τί γὰρ μείζον κακὸν τοῦ τῆς
 15 Ἐκκλησίας χωρισμοῦ καὶ τοῦ τὸν ἀρχιποῖμένα τὸ πρόβατον ἀπολέσαι,
 εἴτ' οὖν τὸν συμποῖμένα; Ἔστι γὰρ, εἰ καὶ ἀναξίως, καὶ ἡμῖν τοῖς
 ἁμαρτωλοῖς χρίσμα καὶ ὄνομα παρὰ Θεοῦ ποιμένος, τολμῶ λέγειν,
 ἐνεγκεῖν, ἀνακρίναι, νουθετῆσαι, πῇ μὲν ἰδίᾳ, πῇ δὲ δημοσίᾳ, κατὰ τὴν
 ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑπαγορευομένην μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, ἢ μετὰ
 20 δύο, διδασκαλίαν καὶ εἴθ' οὕτω τῇ ἐπιμονῇ, ὡς αὐτός φησιν, ἔστω σοι
 ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. Ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο οὔτε δι' ἀποστό-
 λου οὔτε αὐτοψεί τι τοιοῦτον πρὸς τῆς ἀγίας σου ψυχῆς, ἀλλ' οὔτε ἀ-
 κηκόαμεν οὔτε νενουθετήμεθα, καὶ οὕτω τὸ ἐνεγκεῖν ἀπόφασιν. Σκο-
 πησάτω ἡ τελειότης σου, εἰ οὐκ ἀξίως λυπηρὸν γεγένηται τοῖς τέκνοις
 25 σου.

Ἴωμεν δὲ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀπολογίαν, Θεῶ τε τῷ παντεφόρῳ καὶ τῇ
 ἀρχιερωσύνῃ σου ποιούμενοι τὸν λόγον. Οὐκ ἐσμεν ἀποσχισταί, ὧ
 ἀγία κεφαλὴ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, μήποτε τοῦτο πάθομεν, ἀλλ'
 εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπάρχομεν, πλὴν ὀρθόδοξοι καὶ
 30 τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι, πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι
 καὶ πᾶσαν καθολικὴν καὶ τοπικὴν σύνοδον ἐγκεκορμένην ἀποδεχόμε-
 νοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας κανονικὰς διατυ-
 πώσεις. Μηδὲ γὰρ τέλειον εἶναι ὀρθόδοξον, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας, τὸν τὴν
 πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον.

ἀπὸ ντροπῆ τοῦ ἀγγέλου τῆς μακαριότητός σου, παρουσιάζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἑμεῖς οἱ ταπεινοὶ στὴν ἱερώτατη κορυφὴ τῆς ἀπὸ ἀνάγκη. Ἦδη πρὸς τὸ παρὸν μᾶς ἀνέφερε ὁ σύνδουλος καὶ μαθητῆς μας Ἰωάννης, ὅτι ὅταν ἀξιώθηκε νὰ προσκυνήσει τὴ σεβασμιότητά σου, ἄκουσε ἀπὸ αὐτὴν κάποια παρὰξένα ἀπευκταῖα πράγματα. Εἶπε δηλαδὴ ὅτι διασπᾶτε τὴν Ἐκκλησία. Πόση λύπη φυσικὸ ἦταν, μακαριώτατε, νὰ αἰσθανθεῖ ἡ ψυχὴ μας γι' αὐτά; Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ ἀπαντήσουμε ἀπολογητικὰ στὴν ἀγιωσύνη σου καὶ νὰ μὴ ἐπικυρώσουμε τὴν κατηγορία μὲ τὴ σιωπὴ μας; Ἐγὼ ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπολογία θὰ ἀναφέρω ἐπιπλέον μὲ σεβασμὸ καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνοίγουμε τὰ αὐτιά στὸν καθένα πού θέλει νὰ πεῖ κάτι ἐναντίον κάποιου, οὔτε καὶ νὰ ἐκφράζουμε τὴ γνώμη μας ἀπερίσκεπτα γιὰ τὸ συκοφαντούμενο πρόσωπο. Μῆπως δηλαδὴ «ὁ νόμος σας», λέγει, «καταδικάζει τὸν ἄνθρωπο χωρὶς προηγουμένως νὰ ἀκούσει καὶ νὰ μάθει ἀπὸ αὐτὸν τί ἔκανε»⁵, ὥστε νὰ ἀκούσει ἡ μακαριότητά σου αὐτὸ τὸ βαρὺ καὶ ἔλεινὸ γιὰ τὴν εὐτέλειά μας; Γιατὶ τί μεγαλύτερο κακὸ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀπόσχιση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὸ νὰ χάσει τὸ πρόβατο τὸν ἀρχιποίμενα ἢ συμποίμενα; Ὑπάρχει δηλαδὴ, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουμε, δοσμένο καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὸν ποιμένα Θεὸ χρίσμα καὶ ὄνομα, τολμῶ νὰ πῶ, νὰ προσάγουμε, νὰ ἀνακρίνουμε καὶ νὰ νουθετοῦμε, ἄλλοτε ἰδιαιτέρως, ἄλλοτε πάλι δημοσίως, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία πού ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸν Κύριο, ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ σ' αὐτὸν μόνο, ἢ μαζὶ μὲ ἄλλους δύο, κι ἔπειτα, ἐὰν ἐπιμένει, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, τότε νὰ τὸν θεωρεῖς ὡς ἔθνικὸ καὶ τελώνη¹⁶. Ἐμεῖς ὅμως μέχρι τώρα οὔτε μὲ ἀπεσταλμένο, οὔτε μὲ αὐτοπρόσωπη ἐξέταση ἀκούσαμε κάτι τέτοιο γιὰ τὴν ἀγία σου ψυχὴ, οὔτε καὶ δεχθήκαμε κάποια ὑπόδειξη, ὥστε ἔτσι νὰ βγάλουμε ἀπόφαση. Ἄς ἐξετάσει ἡ τελειότητά σου, ἐὰν προξενήθηκε λύπη σὰ τέκνα σου χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουμε.

Ἄς ἔρθουμε λοιπὸν στὴν ἴδια τὴν ἀπολογία, ἀπολογούμενοι στὸν Θεὸ πού τὰ ἐποπτεύει ὅλα, καὶ στὴν ἀρχιερωσύνη σου. Δὲν εἴμαστε σχισματικοί, ἀγία κορυφὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶθε νὰ μὴ τὸ πάθουμε αὐτὸ ποτέ. Ἀλλά, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ ἄλλα πολλὰ ἁμαρτήματα, ὅμως εἴμαστε ὀρθόδοξοι καὶ τρόφιμοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπορρίπτοντας κάθε αἵρεση, καὶ ἀποδεχόμενοι κάθε οἰκουμένη καὶ τοπικὴ σύνοδο, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ τὶς κανονικὲς διατάξεις πού διατυπώθηκαν ἀπὸ αὐτές. Οὔτε ὁ ὀρθόδοξος βέβαια εἶναι τέλειος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἡμῶν, αὐτὸς πού νομίζει ὅτι κρατᾶ τὴν ὀρθόδοξη πίστη,

Καὶ τὴν μακαριότητά σου, ἥνικα προσεβλήθη, ἀπεδεξάμεθα, καθὰ εἰς ἐπήκοον αὐτῆς ἀπελογησάμεθα, καὶ ἐκ τότε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ ὡς καθήκει ἀναφέρομεν, καὶ ὡς μάρτυς Θεός, εἰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐξήτησε κοινωνῆσαι ἡμᾶς, συνεκοινωνοῦμεν ἂν αὐτῇ 5 μηδὲν διακρινόμενοι, ἐπὶ καὶ ποθητῇ ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς. Οὐ χάριν δὲ τὸ θρυλλούμενον, διὰ τὸν οἰκονόμον, ὃν καθῆρεν αὐτῇ ἡ ἀλήθεια, πολλοῖς κανόσιν ὑποπεσόντα· ἐπειδὴ καὶ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς μοιχείας, μοιχεύοντι τῷ προβεβασίλευκότι ἐν διαφόροις προσώποις, οὐ μόνον ἦν λειτουργῶν καὶ μεταδιδούς καὶ συνεστιώμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα 10 μετ' αὐτοῦ τιθέμενος, ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἀναφανδὸν ἀσέλγειαν πρόθυμος γέγονε, καταφρονήσας Θεοῦ καὶ τῶν θείων κριμάτων. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἶη τὸ λεγόμενον, οὐ πρὸς διδαχὴν, ἄπαγε! ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς ὑπόμνησιν, αὐτὴν, εἰ κελεύει, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἀναλήψεται καὶ κατίδοι πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα 15 ὑπολαβεῖν τὸν παροξυσμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς τοιαύταις ἐναντιολογίαις. Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς τελειότητος, τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθηρημένον καὶ ὑπὸ τοῦ προσηγησαμένου τὴν ἀγιωσύνην σου, εἰρχθέντα ὅλοις ἐννέα 20 ἔτεσι, παῦσαι τῆς ἱερουργίας παραλόγως εἰσελθόντα.

Ἄρτι γὰρ τὸ ταπεινὸν στόμα ἡμῶν ἠνοιξάμεν, ἥνικα ἐνεκλήθημεν. Ὅπηνικα γὰρ ἐγεγόνει ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἡ μικρά, καὶ οὐκ οἶδ' ὅποια εἶπεῖν, ἐκ τῆς φυλακῆς ἡμῶν κατ' αὐτὸ ἐξεληλυθώς. Καὶ ἐπεὶ ἐώρων τούτους συνηθροισμένους τοὺς καὶ πρότερον τὴν μοιχείαν κα- 25 ταδεξαμένους καὶ τὸν μοιχοζεύκτην ἀσπαζομένους, ἐμνήσθην τοῦ προφητικοῦ ἐκείνου, ὅτι «ὁ σννιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν». Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς λέγει, «Ἐσιώπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι», διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ εὐθέτω συκοφαντηθεὶς ἀνήνεγκα τὰ παριστάμενα· ἐπεὶ, τὸ ὅσον ἐν ἐμοί, παντὶ τρόπῳ ἐφυλαξά- 30 μην ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, μὴ εἰς προὔπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν ἐκεῖνο ἐν ἐμαυτῷ λέγων, ὅτι, ἐπεὶ οὐκ εἰμι ἐπισκόπου ἔχων ἀξίωμα, δυνάμενος ἐλέγχειν, ἀρκετὸν μοι ἢ οἰκεία φυλακὴ καὶ τὸ μὴ μετα-

17. Περί οὐρανόου καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

18. Ἄμωσ 5, 13.

19. Ἦσ. 42, 14.

ἀλλὰ δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς θείους κανόνες. Καὶ τὴν μακαριότητά σου, ὅταν κατηγορήθηκε, τὴν ἀποδεχθήκαμε, ὅπως ἀπολογηθήκαμε ἐνώπιόν σου, καὶ ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τώρα κατὰ τὴ λειτουργία τὴν μνημονεύουμε, ὅπως πρέπει. Καὶ μάρτυρας ὁ Θεός, ἐὰν καὶ τὴν ἡμέρα αὐτὴ μᾶς ζητοῦσε νὰ μᾶς κοινωνήσει, θὰ κοινωνούσαμε μαζί της χωρὶς διάκριση, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶναι σὲ μᾶς ἀγαπητή. Γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως διαδίδεται αὐτὸ πού λέγεται γιὰ τὸν οἰκονόμο, τὸν ὁποῖο καθήρεσε ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια, ἐπειδὴ παρέβη πολλοὺς κανόνες; γιατί καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ φανερὴ μοιχεία, ἐνῶ ὁ πρηγοῦμενος βασιλιάς διέπραττε μοιχεία μὲ διάφορα πρόσωπα, ὄχι μόνο λειτουργοῦσε καὶ τὸν κοινωνοῦσε καὶ ἔτρωγε μαζί του, ἀλλὰ ἦταν καὶ μὲ τὸ μέρος του, γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ὀλοφάνερα πρόθυμος στὴν ἀσέλγεια, περιφρονώντας τὸν Θεὸ καὶ τὶς θεῖες ἐντολές του. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ φανερὸ αὐτὸ πού λέμε, ὄχι πρὸς διδασκαλία, μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ μόνο πρὸς ὑπενθύμιση, ἐὰν ἐγκρίνει ἢ μακαριότητά σας, ἃς ἐξετάσει ἐκ νέου αὐτὴν τὴν ἱερὴ μυσταγωγία τοῦ στεφανώματος, καὶ θὰ διαπιστώσει πόσο παροργισμὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μπορεῖ νὰ προξηνηθεῖ ἀπὸ αὐτὰ ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν ἀντιφάσεων. Γιατί ὅπωςδήποτε ὅσα τελεῖ ὁ ἱερεὺς, αὐτὰ ὑπόσχεται ὅτι τὰ ἐπικυρώνει καὶ ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὸν μέγα Διονύσιον¹⁷. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρακαλοῦμε τὴν τελειότητά σου, αὐτὸν πού εἶναι καθηρημένος ἀπὸ τοὺς κανόνες καὶ ἀπὸ τὸν προκάτοχο τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ ἐμποδίστηκε ἐπὶ ἐννιά ὀλόκληρα χρόνια, νὰ τὸν παῦσει ἀπὸ τὴν ἱεραρχία στὴν ὁποία εἰσῆλθε κατὰ παράλογο τρόπο.

Ἀνοίξαμε βέβαια τὸ ταπεινὸ στόμα μας τώρα, ὅταν κατηγορηθήκαμε. Γιατί, ὅταν εἶχε γίνῃ ἡ μικρὴ ἐκείνη συνέλευση, καὶ δὲν ξέρω ποιά νὰ πῶ, μόλις εἶχα βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακὴ, καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπα συγκεντρωμένους ἐκείνους πού προηγουμένως εἶχαν ἀποδεχθεῖ τὴ μοιχεία νὰ ἀποδέχονται τὸν νυμφευμένο μοιχό, θυμήθηκα ἐκεῖνο τὸ προφητικόν· «Αὐτὸς πού καταλαβαίνει, τὸν καιρὸ ἐκεῖνο θὰ σωπάσει, γιατί ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός»¹⁸. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἴδιος λέγει, «Σιώπησα, ἀλλὰ μήπως θὰ σιωπῶ πάντοτε;»¹⁹, γι' αὐτὸ στὸν κατάλληλο καιρὸ, ὅταν συκοφαντήθηκα, ἀνέφερα αὐτὰ πού εἶχαν συμβεῖ, γιατί, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ μένα, στὰ δύο αὐτὰ χρόνια φυλάχτηκα μὲ κάθε τρόπο, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ φανερὴ ἢ ὑπόθεση, λέγοντας στὸν ἑαυτό μου τὸ ἕξῃς· Ἀφοῦ δὲν εἶμαι ἐπίσκοπος, ὥστε νὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μπορῶ νὰ ἐλέγχω, μοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἢ φυλακὴ μου καὶ τὸ νὰ μὴ παίρνω μέρος στὴν κοινωνία ἐκείνου καὶ αὐτῶν πού ἐν

σχειν με τῆς τε ἐκείνου κοινωνίας καὶ τῶν ἐκείνῳ ἐν γνώσει συλλειτουργούντων, ἕως ἂν ἐκ μέσου γένηται τὸ σκάνδαλον.

Τοῦτο τοίνυν παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα, δυσωπηθῆναί σου τὴν ἁγίαν ψυχὴν παρασταλῆναι τὸν ἄνδρα, πρὸς τὸ μὴ μωμεῖσθαι σου τὴν 5 ἄμεμπτον ὁσιότητα, μηδὲ χραίνεσθαι τὸ θεῖον θυσιαστήριον καθρημένου λειτουργία, μηδὲ εἶναι αἰτίας εὐλόγους σχισμάτων. Γινωσκέτω γὰρ ἀψευδῶς καὶ ἀκραιφνῶς ἡ μακαριότης σου, ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο γένηται νεύσει καὶ τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν βασιλέων (ζηλωταὶ γὰρ εἰσι), τὸ μὲν ἡμέτερον ὅπως 10 ἂν ἔξει ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς ἐνισταμένων, Θεῷ ἐγνωσμένον, σχίσμα δὲ μέγα, ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ καὶ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, γενήσεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλ' ἐλέησον, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ἀλλὰ βοήθησον, ὁ ἰατρός ὁ ἐπιστήμων, τῇ ποιμνῇ σου, τὰ πρόβατά σου, τὰς Ἐκκλησίας σου, τρόποις σοφίας σου, λόγοις συνέσεώς σου, φαρμάκοις 15 ἰατρείας σου· τὸ ἐν πρόβατον ἀπειρῶσαι μόνης τῆς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὅλα κερδῆσαι, καὶ μὴ τῇ τοῦ ἐνὸς ψώρα λυμανθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι.

Κς' (26)–. Συμεὼν ἡγουμένω.

Ἀξίαν τῆς ἡγιασμένης καὶ θεοφόρου σου ψυχῆς ἐχάραξεν ἡμῖν 20 τὴν ἐπιστολὴν ἡ τιμία σου πατρότης ὁμοῦ μὲν σημαίνουσιν τὴν ἀγαπητικὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διάθεσιν, ὁμοῦ δὲ δηλοῦσαν τὴν ἰσόρροπον καὶ ταυτόγνωμον τὴν περὶ τῶν θείων ἐντολῶν συμφωνίαν, καὶ μὴν ἐκδιδάσκουσιν τὰ κρείττονα καὶ συμπροθυμοῦσαν εἰς τοὺς προκειμένους ἀγῶνας ἀκλονητὶ ἐνίστασθαι καὶ μηδαμόθεν τῇ τῶν 25 ἑτεροδόξων καὶ εἰκαιολόγων ἀνατρέπεσθαι κενοφωνία. Καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ τίμιόν σου γράμμα ὡς ἀληθῶς ἐμψύχωμα ἀνδρείας καὶ χαράκωμα δυνάμεως, ὡς δοξάσαι ἡμᾶς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Κύριον, τὸν μὴ τελείως τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γενεὰν ἐγκαταλιπόντα, ἀλλὰ δόντα σπινθήρας ζωτικὸς τοῖς ἐθέλουσιν ἀναζωπυρεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀγαθοεργίαν. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα. Καὶ εὐχὴν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἐπιμένειν σου τὴν τῆς ἀγιωσύνης ζωὴν εἰς σωτηρίας ὑπόδειγμα, ἡμῖν τε καὶ οἷσισιν ἄλλοις βουλομένοις. Οὐ γὰρ πάντως οἱ τοὺς κανόνας στρεβλοῦντες καὶ τοὺς γνώμονας σκελίζοντες εὐθύτητα βλέπουσιν ἐν τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ γέ-

γνώσει τους λειτουργοῦν μαζί του, μέχρι πού νὰ ἔξαλειφθεῖ τὸ σκάνδαλο^{19α}.

Αὐτὸ λοιπὸν παρακαλοῦμε καὶ ἱκετεύουμε, νὰ καμφθεῖ ἡ ἅγια ψυχὴ σου καὶ νὰ παύσει τὸν ἄνδρα, γιὰ νὰ μὴ κατηγορεῖται ἡ ἄμεμπτη ὁσιότητά σου, οὔτε νὰ μολύνεται τὸ θεῖο θυσιαστήριον μὲ τὴ λειτουργία καθηρημένου, οὔτε νὰ εἶναι αἰτία πολλῶν σχισμάτων. Γιατί, ἄς γνωρίζει ἡ μακαριότητά σου εἰλικρινὰ καὶ καθαρὰ, ὅτι, ἂν δὲν γίνει αὐτὸ μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς φιλόθεης ψυχῆς καὶ τῶν εὐσεδέστατων καὶ ἔνδοξων βασιλέων μας (γιατὶ εἶναι ζηλωτές), ὅσον ἀφορᾷ ἡμᾶς τὸ πῶς θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ἔνστασή μας εἶναι γνωστὸ στὸν Θεό, θὰ γίνει ὅμως μεγάλο σχίσμα στὴν Ἐκκλησία μας, μὲ μάρτυρα τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀγγέλους. Ἀλλὰ δεῖξε τὸ ἔλεός σου, σὺ ὁ καλὸς ποιμένας, βοήθησε σὺ ὁ ἐπιστήμονας γιατρὸς τὴν ποιμνὴ σου, τὰ πρόβατά σου, τὶς ἐκκλησίες σου, μὲ τὶς μεθόδους τῆς σοφίας σου, μὲ τὰ λόγια τῆς σύνεσής σου, μὲ τὰ ἱατρικὰ φάρμακά σου· ἐμπόδισε τὸ ἓνα πρόβατο μόνον ἀπὸ τὴν ἱεραουργία, καὶ κέρδισε ὅλα τὰ ἄλλα, γιὰ νὰ μὴ μολυνθεῖ ἀπὸ τὴν ψώρα τοῦ ἐνὸς ἡ Ἐκκλησία «τὴν ὁποία ἀπέκτησε μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα του»^{19β} ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας.

26. Στὸν ἡγούμενο Συμεών.

Ἄξια τῆς ἁγιασμένης καὶ θεοφόρου ψυχῆς σου εἶναι γιὰ μᾶς ἡ ἐπιστολὴ πού μᾶς ἔγραψε ἡ τίμα πατρότητά σου, ἡ ὁποία καὶ δείχνει τὴν ἀγαπητικὴ τῆς διάθεσιν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ δηλώνει ταυτόχρονα τὴν ἀνάλογη καὶ ὁμόφρονη συμφωνία γιὰ τὶς θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ καὶ διδάσκει τὰ ἄριστα, καὶ δείχνει ὅτι μὲ τὴν ἴδια προθυμία θὰ ἀντισταθεῖ ἀκλόνητα στοὺς ἐπικείμενους ἀγῶνες, καὶ δὲν θὰ ἀνατραπεῖ μὲ κανένα τρόπο ἀπὸ τὶς μάταιες φωνές τῶν ἑτεροδόξων καὶ ματαιολόγων. Καὶ ἔγινε τὸ τίμιον γράμμα σου γιὰ μᾶς ἀληθινὰ ἐμπύχωμα ἀνδρείας καὶ χαρᾶκιμα δύναμης, ὥστε νὰ δοξάσουμε τὸν ἀγαθὸ μας Κύριον, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγκατέλειψε ἐντελῶς τὴν ταπεινὴ γενεά μας, ἀλλὰ ἔδωσε σπίνθες ζωντανές σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἀναθερμανθοῦν πρὸς τὴν ἀγαθοεργία τῆς εὐσέβειας. Αὐτὰ βέβαια ἔχουν ἔτσι. Παράλληλα κάνουμε προσευχὴ ὡς ἁμαρτωλοὶ νὰ παραμένει ἡ ζωὴ τῆς ἁγιωσύνης σου ὡς ὑπόδειγμα γιὰ τὴ σωτηρία, καὶ σὲ μᾶς καὶ σὲ ὁποιοὺς ἄλλους θέλουν. Γιατὶ ὅπωςδήποτε αὐτοὶ πού διαστρεβλώνουν τοὺς κανόνες καὶ ξερριζώνουν τοὺς γνώμονες, δὲν βλέπουν εἰλικρίνεια σ' αὐτοὺς πού διδάσκουν σωστὰ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας²⁰, ἀλλὰ προκαλοῦν γέλιο καὶ τοὺς προσάπτουν μομι-

λωτα ἀνάπτουσι καὶ ὄνειδισμοὺς προσάπτουσι. Καὶ τί ἄλλο, ἢ τὸ ἐν-
 τεῦθεν μᾶλλον στερεοῦσθαι ἡμᾶς, μανθάνοντας τὸ σαθρὸν καὶ ἐπι-
 σφαλὲς τῶν τοιούτων; Ὑφ' ὧν ὅτι ἡ σὴ ὑψηλὴ διάνοια οὐχ ἀλίσκεται
 ἀξιάγαστον καὶ ἡμῖν πολύευκτον. Ζητεῖ δὲ μαθεῖν ὅτι γέγονε καινότε-
 5 ρον πρὸς τὴν ἐνισταμένην ὑπόθεσιν καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν διὰ τὸ τοὺς
 κρατοῦντας τὸ νῦν φορσατεύειν.

Πρὸς γὰρ τὸν ἀρχιερέα τί δεῖ καὶ λέγειν, μήτε λόγον διαπέμψαν-
 τα, μήτε ἐθέλοντα ἀκοὴν παραδέξασθαι, ταμιευόμενον πάντα Καί-
 σαρ; Ὁ γὰρ κύριος Συμεὼν ἀμφοτερόγλωσσος πῆ μὲν οὕτως, πῆ δὲ
 10 ἄλλως μεταβαλλόμενος πλὴν ὅτι καὶ πάλιν συνήραμεν λόγον καὶ οὐχ
 ὑφήκαμεν τῆς ἀληθείας. Καὶ μικρὸν μὲν μαλάσσεται, μένει δὲ ὁ αὐτός,
 ἐκεῖνα φρονῶν καὶ ζητῶν, ἃ ἐφετὰ πάντως τοῖς κρατοῦσιν. Ἐν δὲ τῷ
 ἐπιτορχεσθαι τὸν εὐσεβῆ ἡμῶν δεσπότην πάλιν γεγράφαμεν, ἐκζη-
 σαντος αὐτοῦ τοῦτο· καὶ ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ἡμᾶς εἰς ὄψιν αὐτοῦ εἰ-
 15 θεῖν. Μένομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, εἴτερ γρηγορεῖ ἢ εὐχὴ ἡμῶν
 ὡσαύτως, μὴ βουλόμενοι προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, μηδὲ μετασχεῖν τῆς
 κοινωνίας αὐτῶν, κἂν ἔξορία πρόκειται, κἂν ξίφος στιλδοῦται, κἂν
 πῦρ ἀνάπτηται. Ἄλλ' οὐκ ἂν τοῦτο δυνηθείημεν, ἀνάξιοι τυγχάνοντες
 τοῦ καὶ ὀνομάζεσθαι μόνον μοναχοί, εἰ μὴ προσχῶν Κύριος ταῖς ὑμε-
 20 τέραις ἱεραῖς προσευχαῖς δυναμώσειε τὸ ἡμῶν ἀσθενὲς καὶ σαθρὸν
 Διὸ γρηγορεῖτε, Πατέρες ἅγιοι, εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὑμέτερον ἡγούμενοι,
 ὅπερ καὶ ἔστι, τὸ κοινωφελὲς πρόβλημα. Θεοῦ δὲ κελεύσει ἐξερχόμε-
 νος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ οἰκονόμος τῆς ἀγίας ὑμῶν
 μονῆς ἀγάγη τῆ ἀγιωσύνη σου ἀντίγραφα τῶν διαπεμφθεισῶν ἐπι-
 25 στολῶν πρὸς ἑκάτερα πρόσωπα, ἵνα κἀντεῦθεν ἐναργέστερον μανθά-
 νουσα τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ μὲν βοηθῆ γράμμασι, τὸ δὲ ἐπικουρῆ ἱκετηρί-
 αῖς. Καὶ ἄλλον δέ τινα παρεθέμεθα τῷ ἀδελφῷ λόγον· καὐτὸν πάντως
 ἀναγγελεῖ καὶ ἀποδώσει, ὅπηνίκα φθάσει ἰδεῖν τὸν τίμιόν σου χαρα-
 κτῆρα. Προσαγορεύει σὺν ἡμῖν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Καλόγηρος
 30 καὶ ὁ ἀββάς Λεόντιος καὶ ἡ λοιπὴ ἡμῶν ἀδελφότης. Τὴν ἀγίαν σου
 συνοδίαν προσειπεῖν ἐξ ἡμῶν καταξίωσον.

ΚΖ' (27) –. Νικήτα πατρικίῳ.

Τοὺς μὲν ἄλλους τυχὸν χάρις ἀνθρωπίνῃ ἀναδιβάσειν πέφυκεν
 ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν ἀξιωματίων, σὲ δὲ τὸν εὐσεδέστατον καὶ παμπόθητον

φές. Καὶ τί ἄλλο, παρὰ νὰ ἐνισχυθοῦμε περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ, μαθαίνοντας τὴ σαθρότητα καὶ τὸ ἐπικίνδυνο αὐτῶν; Τὸ ὅτι ὅμως ἡ δική σου διάνοια δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτά, εἶναι γιὰ μᾶς ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ πολυπόθητο. Ζητᾶ μάλιστα νὰ μάθει ὅ,τι νεώτερο ἔγινε σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση ποῦ ἀμφισβητεῖται, καὶ δὲν ἔχουμε νὰ ποῦμε τίποτε, ἐπειδὴ οἱ διοικοῦντες ἐπὶ τοῦ παρόντος μᾶς φρουροῦν.

Στὸν ἀρχιερεῶα πάλι τί νὰ ποῦμε, ἀφοῦ οὔτε λόγο μᾶς ἔστειλε, οὔτε θέλει νὰ δεχθεῖ ἀκρόαση, ἔχοντας ἀναθέσει τὰ πάντα στὸν Καίσαρα; Γιατὶ ὁ κύριος Συμεὼν μιλάει μὲ δύο γλῶσσες. Ἄλλοτε ἔτσι, καὶ ἄλλοτε ἀλλιῶς, ἀλλάζοντας γνώμη. Ὡστόσο καὶ πάλι κάναμε μαζί του λόγο χωρὶς νὰ ἀποσιωπήσουμε τὴν ἀλήθεια. Καὶ βέβαια γιὰ λίγο μαλακώνει, ἀλλὰ παραμένει ἴδιος, πιστεύοντας καὶ ζητώντας ἐκεῖνα ποῦ ἐπιθυμοῦν οἱ ἔξουσιαστῆς. Καὶ κατὰ τὴν ἔξοδο τοῦ εὐσεβοῦς δεσπότη μας πάλι τοῦ γράψαμε, ἐπειδὴ μᾶς τὸ ζήτησε, ὥσπου δὲν θέλησε νὰ μᾶς δεχθεῖ προσωπικά. Καὶ μένουμε ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, ἐὰν βέβαια βρίσκεται σὲ ἐγρηγορησὴ ἢ προσευχή μας, στὴν ἴδια θέση, χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ προδώσουμε τὴν ἀλήθεια, οὔτε νὰ μετὰσχουμε στὴν κοινωνία αὐτῶν, ἔστω καὶ ἂν μᾶς περιμένει ἔξορία, καὶ ἂν ἐτοιμάζεται ξίφος, καὶ ἂν ἀνάβεται φωτιά. Ἄλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ τὸ κάνουμε, ἂν καὶ εἴμαστε ἀνάξιοι καὶ νὰ ὀνομαζοῦμαστε μόνο μοναχοί, ἐὰν ὁ Κύριος δὲν ἐνισχύσει τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν σαθρότητα μας προσέχοντας τὶς ἱερὲς προσευχῆς μας. Γι' αὐτὸ ἀγρυπνεῖτε, ἅγιοι πατέρες σ' αὐτὸ τὸ κοινωφελὲς πρόδημα, θεωρώντας τὸ δικό σας, ὅπως καὶ εἶναι. Καὶ μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ, βγαίνοντας ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφός μας καὶ οἰκονόμος τῆς ἁγίας μονῆς μας, θὰ φέρει στὴν ἀγιωσύνη σας ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν ποῦ στάλθηκαν καὶ στὰ δύο πρόσωπα, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὰ μαθαίνοντας ἢ ἀγιωσύνη σου τὰ δικά μας, ἀφ' ἑνὸς νὰ μᾶς βοηθήσει μὲ γράμματα, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μᾶς ἐνισχύσει μὲ δεήσεις. Ἐπίσης στὸν ἀδελφὸ δώσαμε καὶ κάποιον ἄλλο λόγο, ποῦ καὶ αὐτὸν θὰ τὸν ἀναγγεῖλει καὶ θὰ τὸν παραδώσει ὅταν φτάσει καὶ δεῖ τὸ τίμιο πρόσωπό σου. Μαζὶ μὲ μᾶς σὲ χαιρετᾶ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ καλόγερος, ὁ ἀββάς Λεόντιος καὶ ἡ ὑπόλοιπη ἀδελφότητα. Ἐπίτρεψέ μας νὰ χαιρετίσουμε καὶ τὴν ἁγία συνοδία σου.

27. Στὸν πατρίκιο Νικήτα.

Τοὺς ἄλλους βέβαια ἴσως τοὺς ἀνεβάξει συνήθως στὰ ψηλὰ ἀξιώματα ἢ ἀνθρώπινη εὐνοία, ἐσένα ὅμως τὸν εὐσεδέστατο καὶ πολυπόθητο

ἡμῶν δεσπότην ἀρετὴ ὡς ἀληθῶς καὶ οὐ χάρις τις ἀνήγαγεν ἐν τῷ
 μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, οὐ μὲν οὖν κατὰ τινα χρόνον καὶ ἐν μιᾷ ἐξου-
 σίᾳ, ἀλλὰ διὰ παντός καὶ ἐν πολλαῖς, ὥσπερ τινὰ χρυσὸν μεταχειριζο-
 μένη καὶ εἰς πάντα ὄντινοῦν κόσμον τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν βασιλείᾳ προ-
 5 θαλλομένη. Καὶ τὰ πράγματα δῆλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Ὡστε καὶ
 τὸ νῦν ἀξιολόγως οἱ Χριστομίμητοι ἡμῶν βασιλεῖς ἀντιπρόσωπον τῆς
 ἑαυτῶν καλοκαγαθίας ἔθεσάν σε ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις τῆδε τῇ βα-
 σιλευούσῃ πόλει. Αὕτη ἐστὶν ὑπὲρ τῆς πεμφθείσης προσηγορίας πα-
 ρὰ τῆς εὐσεβείας σου τὸ νῦν διὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀντιπροσφώνη-
 10 σις. Καί γε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διαφυλάξειέ σε ἀπήμονα ψυχῇ τε καὶ
 σώματι πρὸς τὸ ἐξῆς, ἐν τῷ ἄρχειν τε καὶ ἐξουσιάζειν, ὡς ἂν ὑπὸ Θεοῦ
 σοι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηται ἡ ἐξουσία δεδόσθαι.
 Ἐπειδὴ δὲ φειδοῖ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν (οὕτω γὰρ πιστεύομεν, καὶ
 οὐκ ἄλλως) διελέχθη σου ἡ εὐσέβεια τῷ ἀδελφῷ, περὶ τῆς ὑποθέσεως
 15 τῶν τριχῶν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ποιησάντων ἡμῶν, καὶ ὡς δέον καὶ και-
 ρὸν σκοπεῖσθαι καὶ κανονικῶς πράττειν καὶ ἐν τοῖς οἰκείοις ὄροις
 μένειν, ἐπειδὴ καὶ πατριάρχης προκαθεζόμενος ὧδε, τάληθῆ ἀπολο-
 γούμεθα. Πρῶτερον ἀπευχαριστοῦντες αὐτῇ, ὅτι πονοῦσά ἐστι καὶ
 κηδομένη τῶν καθ' ἡμᾶς. Καὶ δέον. Ἰδίωμα γὰρ αὐτὸ τοῦτο καὶ μαρ-
 20 τυρία τῆς ἥσπερ ἀναγγέλλομέν σου καλοκαγαθίας τάχα δὲ καὶ διὰ
 τὴν ἀγχιστεῖαν ὀφείλει τις εἶναι ἰδικωτέρα παρὰ τοὺς ἄλλους διάθε-
 σις.

Νόμοι τοιγαροῦν, ὧ δέσποτα, θεῖοι καὶ κανόνες εἰσὶν οἱ ἄγοντες
 πάντα τὸν εὐσεβοῦντα, παρ' οἷς οὐκ ἔστιν οὔτε πρόσθεσιν οὔτε ὑφ᾽ ἑσιν
 25 ποιεῖσθαι. Αὐτοὶ καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, εἰ καὶ μυριάκις σφαλλόμε-
 θα, πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑποθέσεσι καὶ εἰς τὴν τῶν κομῶντων ἰσχυροσι.
 Καὶ ὥσπερ ἡ ἐξουσία σου τὰ διατεταγμένα πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν
 δεσποτῶν φυλάττειν διαγωνίζεται, πῇ μὲν ἀναγγέλλουσα τὰ συμβαί-
 νοντα, πῇ δὲ ἐκπληροῦσα τὰ προστασσόμενα, εἰργουσά τε καὶ ἀφορί-
 30 ζουσα καὶ ὅσα ἄλλα ἐπισυμβαίνει, οὐ δυσωπομένη πρόσωπά τινα,
 οὔτε μικρά, οὔτε μεγάλα. Ἄπαξ γὰρ ὁ ἤκουσε καὶ ἐνετάλθη ἐκπλη-
 ροῦν κατασπεύδεται· κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχάν, κἂν πρὸς μικρὸν ἀνα-
 βάλλεσθαι. Οὕτω τοίνυν καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν τοῖς λαχοῦσι τὸ
 ἱερατεύειν, μείζων καὶ ὀλεθριώτερος ὁ κίνδυνος, μὴ ἀποπεραιώσῃν

δεσπότη μας σὲ ἀνέδειξε στὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος πραγματικὰ ἢ ἀρετὴ σου καὶ ὄχι ἢ εὐνοια, καὶ οὔτε γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα καὶ σὲ μὰ ἐξουσία, ἀλλὰ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια καὶ σὲ πολλές ἐξουσίες, ἢ ὅποια (ἀρετὴ) χρησιμοποιεῖται σὰν τὸν χρυσὸ καὶ προβάλλεται σ' ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν εὐσεβῆ βασιλεία μας. Καὶ εἶναι φανερὰ τὰ πράγματα, ἔστω κι' ἂν ἐμεῖς δὲν τὰ λέμε. Ὡστε καὶ τώρα ἀξιολογικὰ οἱ μιμητὲς τοῦ Χριστοῦ βασιλεῖς μας σὲ ὄρισαν αὐτὲς τὶς ἡμέρες ἀντιπρόσωπο τῆς καλοκαγαθίας τους σ' αὐτὴ τὴ βασιλεύουσα πόλη. Αὐτὴ εἶναι ἀνταπόδοση στὴν προσφώνηση πού μᾶς στάλθηκε ἀπὸ τὴν εὐσέβειά σου τώρα μὲ τὸν γραμματοκομιστή. Καὶ εἴθε ὁ Κύριος καὶ Θεός μας νὰ σὲ διαφυλάξει στὸ ἐξῆς εὐτυχῆ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, καθὼς θὰ διοικεῖς καὶ θὰ ἐξουσιάζεις, ὥστε νὰ ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι ἡ ἐξουσία σου δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τῶν βασιλέων²¹. Καὶ ἐπειδὴ πιστεύουμε ὅτι ἀπὸ εὐσπλαγχνία πρὸς τὴν ταπεινότητά μας (γιατὶ ἔτσι πιστεύουμε καὶ ὄχι ἀλλιῶς) μίλησε ἡ εὐσέβειά σου στὸν ἀδελφὸ μας, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ κάναμε γιὰ τὸ θέμα τῶν τριχῶν, καὶ ὅτι πρέπει καὶ τὴν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ἀναζητοῦμε, καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες νὰ ἐνεργοῦμε, καὶ νὰ μένουμε μέσα στὰ δικά μας ὅρια, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ πατριάρχης ἐδῶ προκαθήμενος, θὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια. Πρῶτα νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν καλοκαγαθία σου, γιατί κοπιάζει καὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ δικά μας, καὶ πρέπει, γιατί αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδιότητα καὶ ἀπόδειξη τῆς καλοκαγαθίας πού σου ἀποδίδουμε. Καὶ ἴσως λόγῳ τῆς συγγένειας πρέπει νὰ ὑπάρχει κάποια ἰδιαίτερη διάθεση ἀπὸ ὅ,τι ἐκ μέρους τῶν ἄλλων.

Ἐπὶ τοῦ ἔργου λοιπόν, δέσποτα, θεῖοι νόμοι καὶ κανόνες, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν κάθε εὐσεβῆ, στοὺς ὁποίους δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κάνουμε οὔτε πρόσθεση, οὔτε ἀφαίρεση. Αὐτοὶ ἰσχύουν καὶ σὲ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς, ἔστω καὶ ἂν κάνουμε μύριες φορές λάθη, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες ὑποθέσεις, καὶ στὴν ὑπόθεση αὐτῶν πού τρέφουν κόμη. Καὶ ὅπως ἡ ἐξουσία σου ἀγωνίζεται νὰ φυλάξει τὶς διαταγὲς τῶν εὐσεβῶν δεσποτῶν μας, ἄλλοτε ἀνακοινώνοντας αὐτὰ πού συμβαίνουν, καὶ ἄλλοτε ἐκτελώνοντας τὶς διαταγὲς τους, ἐμποδίζοντας καὶ διαχωρίζοντας καὶ ὅσα ὅλα συμβαίνουν, χωρὶς νὰ φοβᾶται κάποια πρόσωπα, οὔτε μικρὰ οὔτε μεγάλα, ἐπειδὴ βιάζεται νὰ ἐκτελέσει ὅπωςδήποτε αὐτὰ πού ἄκουσε καὶ τὶς ἐντολὲς πού ἔλαβε, γιατί διατρέχει μεγάλο κίνδυνον, ἂν ἔστω καὶ γιὰ λίγο ἀναβάλλει. Τὸ ἴδιο λοιπόν καὶ πολὺ περισσότερο σὲ μᾶς, στοὺς ὁποίους ἔπεσε ὁ κλῆρος νὰ ἱερατεύουμε, εἶναι μεγαλύτερος καὶ πῶ καταστρεπτικὸς ὁ κίν-

πάντα τὰ διὰ τῶν θείων κανόνων καὶ θεσπεσίων Πατέρων παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων Θεοῦ προστασσόμενα. Ὅτι δὲ πρόσταγμα θεῖον, πρῶτον μὲν φανεροῖ ὁ Ἀπόστολος, ἔπειτα αἱ διατάξεις, εἴτα ὁ Χρυσόστομος, κατασκευάζων ἁμάρτημα ὁμολογούμενον εἶναι τὸ κομᾶν 5 τοὺς ἄνδρας· τελευταῖον ὁ παρὰ τῇ ἕκτη ἁγία συνόδῳ κανόν, προστασσῶν καὶ ἀφορισμὸν τοῖς μὴ πειθόμενοις, ὃν καὶ ἀπέστειλα, ἵνα αὐτήκοος γενομένη, γνοίῃ μηδὲν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀκανονίστως ποιεῖν Ἡμεῖς δὲ τούτου τοῦ κανόνος οὐκ ἐπικρατεῖς νῦν γεγόναμεν, ἀλλὰ πάλαι, καὶ γνωστὸν γέγονε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, 10 ἐπεὶ καὶ διελέχθη ἡμῶν τὰ εἰκότα, οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀποδεχόμενος πῶς γὰρ ἂν καὶ ἡδύνατο, κανόνος κεμένου; λέγων τε ὅτι γέγονε καμμοὶ ὑπόμνησις περὶ τούτου, καὶ οὐκ ἠκούσαμεθα. Ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν τὴν οἰκονομίαν οὐκ ἠκριβῶ λογούμεθα, ἡμεῖς δὲ ἕως τοῦ νῦν οὕτω διήλθομεν, οὐ δημοσίως διαγορεύοντες, ἐπεὶ μηδὲ ἐπισκοποῦμεν, ἐν δὲ τῇ 15 οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ φυλαττόμενοι, διότι ἱερατεύομεν, καὶ προέσθαι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὁμολογουμένως κρατουμένοις ὑφ' ἁμαρτήματος οὐχ οἷόν τέ ἐστι. Καὶ ὅστισοῦν τυγχάνῃ, οὐκ οἶδα, εἰ μὴ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν. Καὶ γὰρ πολλοῖς καὶ συνεχωρήσαμεν καὶ παραχωροῦμεν μέχρι μιᾶς καὶ δευτέρας 20 ὑπομνήσεως ἢ καὶ τρίτης· τὸ δὲ πλεόν ἀδιαφορία καὶ τῶν κανόνων καταφρόνησις, μᾶλλον δὲ Θεοῦ, παρ' οὗ ἐδόθησαν.

Αὕτη ἡμῶν ἡ ἀπολογία, δέσποτα, πρὸς τὴν ὑπερφυῆ σου ὑπεροχήν. Καὶ δεόμεθα αὐτῆς ὅπου περ ἂν ἐπιρρηῆ λόγος, τὰ δέοντα ὡς ὑπὸ Θεοῦ ἀνακρινομένη καὶ μισθαποδοτουμένη ὑποβαλεῖν. Περὶ γὰρ 25 τοῦ ὅτι χειρὶ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθά τινι, γελοῖόν ἐστι τὸ πιστεύεσθαι πρὸς τινος τῶν εὐφρονούντων. Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν μετὰ πάσης παρακλήσεως καὶ τῶν καταδεχομένων μετὰ πάσης συγκαταθέσεως γέγονε· καὶ τότε ἀκρωτηριασμὸς τῶν ὑπερκομάντων σχεδὸν μέχρι ζώσεως καὶ καταβλακενομένων, ἵνα δόξωμεν μικρόν τι τοῦ 30 κανόνος μὴ ἀποπίπτειν καὶ ἴσως ἐκ τούτου γένηται τις πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαναδρομή. Εὐχου τοίνυν, ὦ δέσποτα, ἐννόμως καὶ εἰρηνικῶς ἡμᾶς

22. Α' Κορ. 11, 14.

23. Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων, Βιβλ. Α', 3, 8. ΕΠΕ, "Ἀπαντα Ἀποστολικῶν Πατέρων, τόμ. 1.

24. Ἰω. Χρυσόστομος, Εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, Ὁμλ. ΣΤ, 7. (ΕΠΕ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Ἀπαντα Χρυσόστομος, Θεολογία 1980, τόμ. 18Α, σ. 160).

δυνος, ἂν δὲν ἀποπερατώσουμε ὅλα ὅσα ὀρίζονται ἀπὸ τὸν βασιλιὰ τῶν ὄλων Θεὸ μέσω τῶν θείων κανόνων καὶ τῶν θεόπνευστων Πατέρων. "Ὅτι βέβαια εἶναι ἐντολὴ θεϊκὴ, κατὰ πρῶτον τὸ φανερώνει ὁ Ἀπόστολος²², ἔπειτα οἱ διατάξεις²³, ἔπειτα ὁ Χρυσόστομος²⁴, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι εἶναι ἁμαρτία ἀναγνωρισμένη τὸ νὰ ἔχουν οἱ ἄνδρες μακριὰ μαλλιά, καὶ τελευταῖος ὁ κανόνας τῆς ἕκτης ἀγίας συνόδου²⁵, ὁ ὁποῖος διατάζει καὶ ἀφορισμὸ σ' ἐκείνους πού δὲν πειθαρχοῦν, τὸν ὁποῖο καὶ ἀποστειλάμε στὴν ἀγιωσύνη σου, ὥστε νὰ τὸν διαβάσει καὶ νὰ δεῖ, ὅτι ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν κάνουμε τίποτε ἔξω ἀπὸ τοὺς κανόνες. Ἐμεῖς μάλιστα δὲν τὸν ἐφαρμόσαμε τώρα, ἀλλὰ ἀπὸ παλιὰ, καὶ ἔγινε γνωστὸ καὶ στὸν προηγούμενο πατριάρχη, ἐπειδὴ συνομίλησε μαζί μας γι' αὐτὰ πού εἶναι δικαιολογημένα, καὶ δὲν μᾶς κατηγόρησε, ἀλλὰ τὰ ἀποδέχθηκε· πῶς δηλαδή θὰ μπορούσε νὰ κάνει καὶ ἄλλιῶς, ἀφοῦ ὑπῆρχε κανόνας, καὶ ἔλεγε μάλιστα ὅτι ἔκανε σὲ μένα καὶ ὑπόμνηση γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὴν ἀκούσαμε. Ἀλλὰ ἐκείνου βέβαια τίς ἐνέργειες δὲν τίς ἐξακριβώσαμε, ἐμεῖς ὅμως μέχρι τώρα ἔτσι περάσαμε, χωρὶς νὰ διακηρύτουμε δημοσίως, ἀφοῦ δὲν εἴμαστε ἐπίσκοποι, ἀλλὰ τὸ τηρούσαμε στὴ δική μας ἐκκλησία, ἐπειδὴ λειτουργοῦσαμε καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ προσφέρουμε τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ σ' αὐτοὺς πού ὁμολογουμένως ἦταν ἐξουσιασμένοι ἀπὸ ἁμαρτία. Καὶ δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχει κάποιος, πού νὰ μὴ ὑπόσχεται τὴ διόρθωση." Ἀλλωστε πολλοὺς τοὺς συγχωρήσαμε καὶ τοὺς ἀνεχθήκαμε κάνοντάς τους μία καὶ δύο ἢ καὶ τρίτη ὑπόμνηση. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἦταν πιά ἀδιαφορία καὶ περιφρόνηση τῶν κανόνων, ἢ καλύτερα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δόθηκαν.

Αὕτὴ εἶναι ἡ ἀπολογία μας, δέσποτα, πρὸς τὴ θαυμάσια ὑπεροχὴ σου, καὶ τὴν παρακαλοῦμε, ὅπου καὶ ἂν γίνει λόγος, νὰ ὑποβάλει αὐτὰ πού πρέπει σὰν νὰ ἀνακρίνεται καὶ ἀνταμείβεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιὰ τὸ ὅτι ἐμεῖς χειροδικήσαμε ἐδῶ σὲ κάποιον, εἶναι γελοῖο νὰ πιστεύεται ἀπὸ κάποιον λογικό. Μὲ κανένα τρόπο. "Ὅμως αὐτὸ πού ἐξαρτῶταν ἀπὸ μᾶς ἔγινε μὲ κάθε παρότρυνση καὶ μὲ τὴ συγκατάθεση ἐκείνων πού μᾶς ἀποδέχονταν. Καὶ στὴ περιπτώσεις αὐτὲς γινόταν κόψιμο τῆς κόμης ἐκείνων πού ἔφτανε σχεδὸν μέχρι τὸν ζωστήρα καὶ φέρονταν σὰν ἠλίθιοι, γιὰ νὰ δείξουμε κάπως ὅτι δὲν ξεφεύγουμε ἀπὸ τὸν κανόνα, καὶ ἐλπίζοντας ἀπὸ αὐτὸ νὰ γίνει ἴσως κάποια ἐπιστροφή πρὸς τὸ καλύτερο. Νὰ προσεύχεται λοιπόν, δέσποτα, νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ εἰρηνικά,

25. Κανὼν 5 τῆς ἐν Τρούλλῳ Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

ζῆν, συμβάλλων καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα, εἴαν τι ἀγαθόν, συμμεθέξῃ ἡ τιμία σου ψυχὴ τοῦ καλοῦ.

ΚΗ'(28) – Βασιλείω μονάζοντι.

Ἐδεξάμεθά σου τὰ γράμματα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἐθαυμά-
 5 σαμεν ἐπὶ τῇ ἀθρόα μεταβολῇ αὐτῆς. Τὰ μὲν πρότερα (ἵνα τὰ ἄλλα
 εἰάσω λέγειν οὐκ ἀναγκαῖα ὄντα κατὰ τὸ παριστάμενον) Ἰωσήφ τοῦ
 οἰκονόμου κατηγορίαν εἶχον, ὡς κακῶς εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν
 Ἐκκλησίαν, τὰ δὲ δεύτερα τὸναντίον ἀθώωσιν ἐμφαίνοντα παντάπα-
 σι, καὶ ὁ τὸν αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ποτὲ μὲν ἐπαινῶν, ποτὲ δὲ
 10 ψέγων ὅτι λέγει τις τῶν ἁγίων, γινώσκειν ὀφείλει ἢ θεοσέβειά σου.
 Ἄλλ' ἔστω τοῦτο εἰς οὐδέν, καίπερ ἐναντιολογίας ὃν ὄφλημα. Τί δὲ ὅτι
 οὕτως ἰκρίτως προήχθη, πρὶν ἐξεταστικῆς καὶ μαθηματικῆς πείρας
 ἀποφῆναισθαι κατὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποσχοιτισμὸν τῆς καθ'
 ἡμᾶς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματισμὸν; «Πρόσεχε σεαυτῶ»,
 15 φησὶν ὁ λόγος, καὶ «Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψη», καὶ «Πρῶτον νόησον,
 καὶ τότε ἐπιτίμια». Αὐτὴ δὲ μηδὲν τούτων παρατηρήσασα, μηδὲ ὑπο-
 λογισαμένη ὅτι πρόσεσι καὶ ἡμῖν πάντως τὸ κατὰ λόγον λέγειν καὶ
 πράττειν, οὕτως ὡς ἀπαιδευτοῖς καὶ ἀλόγοις καὶ ἀρτιγενέστοις τῆς μο-
 ναδικῆς πολιτείας καὶ ἐν μαθητευομένοις τελοῦσιν ἐπετίμησας καὶ οὐ
 20 μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξας. Καὶ εἴθε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναθεμα-
 τισμῶ παρέπεμψας. Καὶ φεῦ τὰ τῶν ἀνθρώπων! Πῶς οὐκ ἐπὶ πολὺ
 διασῶζεις τοὺς τῆς φιλίας ὄρους ἀμετακινήτους; Εἰ γὰρ τοῦτο ὑπῆρχε
 τῇ τιμότητί σου ἀκραιφνές, οὐκ ἂν οὕτως ἀπροόπτως τὴν εὐτέλειαν
 ἡμῶν κατεκερτόμει. Πλὴν ἄξιοι τῶν τοιούτων, καὶ οὐ θαυμαστόν εἰ
 25 καὶ ὑπὸ τῆς φιλίας σου προπηλακιζόμεθα. Ἡμεῖς δὲ ὅ ἔσμεν, Θεῶ μὲν
 πεφανερώμεθα, δίκαιον δὲ καὶ τῇ συνέσει σου, ἐπὶ ἀν προσκόπτη καὶ
 σκανδαλίζηται, ἐπιδηλῶσαι. Οὐκ ἔσμεν ἀποσχισταί, ὧ θαυμάσιε, τῆς
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας (μήποτε τοῦτο πάθομεν), ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν
 πολλοῖς ἁμαρτήμασι τυγχάνομεν, ὅμως ὁμόσωμοι αὐτῆς καὶ τρόφιοι
 30 μετὰ τῶν θείων δογμάτων καὶ τοῦς κανόνες αὐτῆς καὶ διατυπώσεις
 γλιχόμεθα φυλάττεσθαι.

Τὸ δὲ ταράττειν καὶ ἀποσχίζειν ἀπ' αὐτῆς, τὴν μηδεμίαν ἐχούσης

26. Δηλαδή ὁ πρεσβύτερος πὸν τέλεσε τὸν γάμο τοῦ Κων/ντίνου Στ' μετ' τῆ Θεοδότῃ.

27. Α' Τιμ. 4, 16. Γεν. 24, 6. Ἐξ. 10, 28. 23, 21. 34, 12. Δευτ. 4, 9.

28. Σοφ. Σειρ. 11, 7.

βοηθώντας και σὺ ὅσο εἶναι δυνατόν τὰ δικά μας, ὥστε, ἐὰν προκίψει κάτι καλὸ, νὰ συμμετέχει καὶ ἡ ἔντιμη ψυχὴ σου στὸ καλὸ αὐτό.

28. Στὸν μοναχὸ Βασίλειο.

Πήραμε τὰ γράμματα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης σου καὶ θαυμάσαμε γιὰ τὴν ἄμεση μεταβολή της. Γιατὶ τὰ προηγούμενα (γιὰ νὰ μὴ μιλῆσω γιὰ τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἐπὶ τοῦ παρόντος), περιεῖχαν κατηγορία τοῦ οἰκονόμου Ἰωσήφ²⁶, ἐπειδὴ κακῶς εἰσηλθε στὴν ἐκκλησία, ἐνῶ τὰ δεύτερα, ἀντίθετα, ἔδειχναν ὀλοκληρωτικὴ ἀθώωση, παρουσιαζόμενος ὁ ἴδιος ἄλλοτε νὰ ἐπαινεῖ τὸν ἴδιο γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα, καὶ ἄλλοτε νὰ τὸν κατηγορεῖ· γιατί ὅ,τι λέγει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὀφείλει ἢ θεοσέβειά σου νὰ τὸ γνωρίζει. Ἀλλὰ αὐτὸ ἅς τὸ παραβλέψουμε, ἂν καὶ ἀποτελεῖ παράπτωμα ἀντίφασης. Γιατὶ ὅμως τόσο ἀβασάνιστα ἔφτασες, πρὶν ἀποκτήσεις ἐξεταστικὴ καὶ ἀκριβῆ γνώση, νὰ ἀποφασίζεις ἀπόσχιση τῆς ταπεινότητάς μας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ ἀναθεματισμό; «Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸν σου»²⁷, λέγει ἡ Γραφή, καὶ «Πρὶν ἐξετάσεις, νὰ μὴ κατηγορήσεις», καὶ «Πρῶτα νὰ κατανοήσεις καλὰ, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιβάλλεις ποινές»²⁸. Ἡ ἀγάπη σου ὅμως, χωρὶς νὰ ἐξετάσει κανένα ἀπὸ αὐτά, οὔτε καὶ νὰ σκεφθεῖ, ὅτι ἐπιτρέπεται καὶ σὲ μᾶς ὁπωσδήποτε νὰ μιᾶμε καὶ νὰ ἐνεργοῦμε μὲ λόγο, ἔτσι, σὰν νὰ εἴμαστε ἀπαίδευτοι καὶ παράλογοι καὶ νὰ εἴχαμε πρὶν ἀπὸ λίγο ἀσπαστεῖ τὴ μοναχικὴ πολιτεία καὶ νὰ βρισκόμασταν σὲ στάδιο μαθητευομένων, μᾶς ἐπιτίμησες, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐπέπληξες. Καὶ μακάρι νὰ ἦταν μόνο αὐτό, ἀλλὰ μᾶς ἔστειλες καὶ σὲ ἀναθεματισμό. Καὶ ἀλλοίμονο στὰ ἀνθρώπινα! Πῶς δὲν διατηρεῖς γιὰ πολὺ ἀμετακίνητους τοὺς δεσμούς τῆς φιλίας; Γιατὶ, ἂν αὐτὸ ἦταν στὴν τιμότητά σου καθαρὸ, δὲν θὰ ἐξύβριζες τόσο ἀπρόοπτα τὴν ταπεινότητά μας. Ὡστόσο εἴμαστε ἄξιοι αὐτῶν, καὶ δὲν εἶναι παράξενο ἂν δεχόμαστε πλήγματα καὶ ἀπὸ τὴ φιλία σου. Ἐμεῖς βέβαια αὐτὸ πού εἴμαστε τὸ ἔχουμε φανερώσει στὸν Θεό, εἶναι ὅμως δίκαιο νὰ τὸ δηλώσουμε καὶ στὴ σύνεσή σου, ἐφόσον σκοντάφτει καὶ σκανδαλίζεται. Δὲν εἴμαστε ἀποσχιστές, θαυμάσιε, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ (εἶθε νὰ μὴ τὸ πάθουμε αὐτὸ ποτέ), ἔστω καὶ ἂν κατ' ἄλλο τρόπο βρισκόμαστε μέσα σὲ πολλὰς ἁμαρτίες. Ὅμως ἐπιθυμοῦμε νὰ παραμένουμε ἓνα σῶμα μὲ αὐτήν, καὶ νὰ τρεφόμαστε μὲ τὰ θεϊκὰ διδάγματα καὶ νὰ φυλάγομε τοὺς κανόνες καὶ τὶς διατάξεις της.

Ὅμως τὸ νὰ ταράζουν καὶ νὰ ἀποκόπτουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἢ

ἀληθῶς κηλῖδα ἢ ρυτίδα κατά τε τὸν τῆς πίστεως λόγον καὶ τὸν τῶν
 κανόνων ὄρον, ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο, ἐκείνων ἐστίν,
 ὧν ἡ πίστις τὸ ἐνδιάστροφον ἔχει, καὶ ὁ θίος τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἄθε-
 σμον, ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ Ἰωσήφ ὁ τὸν μοιχὸν στεφανῶσας, οἷ τε τούτω
 5 ὡς ἀμέμπτω ἀνεχόμενοι συλλειτουργοεῖν, καὶ μὴν καὶ οἱ συνιστῶντες
 αὐτὸν ὡς ἀθῶως ἱερουργοῦντα. Πῶς γὰρ κανονικῶς ἡμῖν γράφουσα
 ἡ εὐλάβειά σου, οὐ τοὺς θείους κανόνας ἐπίσταται, ὅτι κατ' αὐτοὺς
 καθηρημένος ἐστὶν ὁ ἀνήρ; Εἰ γὰρ εἰς διγαμοῦντος γάμον οὐκ ἐῷσι
 τὸν πρεσβύτερον ἐστιαθῆναι, τί πρὸς τὸ τὸν δίγαμον στεφανῶσαι; τί
 10 δὲ τὸ εἰς μοιχικὸν γάμον ἐστιαθῆναι ὄλαις τριάκοντα ἡμέραις; τί δέ, τὸ
 ὀλεθριώτερον, τὸ καὶ στεφανῶσαι μοιχὸν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου,
 τὴν ἐπὶ τῇ συναφείᾳ ἱερᾶν προσευχὴν λέγοντα τὸν μοιχοζεύκτην καὶ
 προσκαλούμενον τὴν θεῖαν χάριν ἀθέως ἐπὶ τοὺς θεβήλους; Ἀπόπτυσ-
 τός ἐστι παρὰ Θεῶ, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, καὶ ἀνίερος ὁ τοιοῦ-
 15 τος Παρέλκον γὰρ ἐστὶ τοὺς ἐπ' αὐτῶ ἄλλους κειμένους κανόνας ὧδε
 γράφειν. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ προσηγησαμένου πατριάρχου ἀφωρισμέ-
 νος ἐνναετῆ χρόνον ἔτυχε, καὶ ὁ κανὼν εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ λυθῆ, οὐκ
 ἀνέχεται ἔτι τὴν λύσιν, ποῦ θήσομεν; Πάντως δὲ ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἐλέ-
 λυτο. Καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς οὐχ ἱερουργεῖ; καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς ἄρτι ἐξή-
 20 τησε λύσιν ὑπὸ συνόδου; Δηλονότι ὁ δεδεμένος ζητεῖ λυθῆναι, οὐχ ὁ
 ἄδετος ὥστε κἀνταῦθα περιπίπτει ἐαυτῶ ὁ θέλων κατὰ τῆς ἀληθείας
 κινεῖσθαι. Βεβήλωσις σὺν τῶν ἁγίων ἐστίν, ὡ ἀδελφέ, τοῦτον ἱερουργ-
 εῖν καὶ σύγχυσις παντελῆς τῶν κανόνων τὸ μὴ τὰ τοιαῦτα φυλάττε-
 σθαι. Τί γὰρ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος; Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ
 25 ἀνεξέταστον ἐπὶ τοῦ ἱερέως. Οὐ περὶ πίστεως, ὡς οἶει, τοῦτο λέγων,
 ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν θίον ἀκριβείας. Ἐκζητεῖν τοίνυν καὶ ἀνερευ-
 νᾶν ἕκαστον ὅπως ἔχει οὐ δέον ἢ χάρις γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀναξίους διὰ
 τοὺς προσιόντας κάτεισιν. Εἰς δὲ τοὺς προδηλῶς κατεγνωσμένους, ὧν
 ἐστὶν εἷς καὶ ὁ Ἰωσήφ, μάλα ἀνομίαν μεγάλην συνάψας, ἀναφανδὸν
 30 τῆς οἰκουμένης, ἦν ὁ Κύριος ἀπέφηνε, καὶ ἐναργέστερος τοῦ μοιχεύ-

29. Ἐφ. 5, 27.

30. Κανὼν Ζ' τῆς τοπικῆς Συνόδου Νεοκαισαρείας.

31. Λόγος περὶ ἱερωσύνης Γ' 17.

ὅποια δὲν ἔχει πραγματικὰ καιμιά κηλίδα ἢ ρυτίδα²⁹ καὶ ὡς πρὸς τὴν διδασκαλία τῆς πίστεως καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῶν κανόνων, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου καὶ μέχρι τώρα, εἶναι ἔργο ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ πίστις ἔχει μέσα τῆς τῆ διαστροφή καὶ ἡ ζωὴ τους τὴν ἀντικανονικότητα καὶ τὴν παρανομία, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἓνας εἶναι καὶ ὁ Ἰωσήφ, αὐτὸς ποὺ στεφάνωσε τὸν μοιχό, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀνέχονται νὰ συλλειτουργοῦν μαζί του, σὰν νὰ εἶναι ἄμεμπτος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βεβαιώνουν ὅτι ἱεουργεῖ ὡς ἄθῳς. Πῶς λοιπὸν ἡ εὐλάβειά σου, γράφοντάς μας κανονικά, δὲν γνωρίζει τοὺς θεῖους κανόνες, ὅτι δηλαδὴ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς ὁ ἄνδρας εἶναι καθηρημένος; Γιατί, ἂν οἱ κανόνες δὲν ἐπιτρέπουν σὲ πρεσβύτερο νὰ παρακαθήσει σὲ γεῦμα ποὺ παραθέτει δίγαμος³⁰, τότε τί λένε γιὰ ἐκεῖνον ποὺ στεφανώνει δίγαμον, καὶ τί γιὰ ὅποιον κάθεται σὲ τραπέζι μοιχικοῦ γάμου ὀλόκληρες τριάντα μέρες; Καὶ τί, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πὸ ὀλέθριο, ἀπὸ τὸ νὰ στεφανώσῃ μοιχόν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, ἀπαγγέλλοντας τὴν ἱερὴ προσευχὴ τῆς ἔνωσης αὐτὸς ποὺ στεφανώνει τὸν μοιχό καὶ προσκαλώντας τὴ θεία χάρις κατὰ τρόπο ἄθεο νὰ ἔρθῃ στοὺς βέδηλους; Ὁ ἱερέας αὐτὸς εἶναι βδελυκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Διονύσιο, καὶ βέδηλος. Περιττεύει βέβαια νὰ γράψω ἐδῶ καὶ τοὺς ἄλλους κανόνες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ὅτι ὅμως καὶ ἀπὸ τὸν προηγούμενο πατριάρχη ἔμεινε ἀφορισμένος ἐπὶ ἔννια χρόνια καὶ τὸ ὅτι ὁ κανόνας λέγει, πῶς ἂν ὁ ἀφορισμὸς δὲν λυθεῖ μέσα σὲ ἓνα χρόνον, δὲν ἐπιτρέπεται πιά ἡ λύση του, ποῦ νὰ τὸ βάλομε αὐτό; Ὅπως δὲν ἱεουργεῖ; Καὶ ἐφόσον λύθηκε, γιατί τώρα ζήτησε λύση ἀπὸ σύνοδο; Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ δεμένος ζητᾶ νὰ λυθεῖ, ὄχι ὁ ἄδετος. Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἑαυτὸ του αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ κινεῖται ἐναντίον τῆς ἀλήθειας. Εἶναι λοιπὸν βεδήλωση τῶν ἁγίων, ἀδελφέ, τὸ νὰ ἱεουργεῖ αὐτός, καὶ ὀλοκληρωτικὴ σύγχυση τῶν κανόνων τὸ νὰ μὴ τηροῦνται αὐτά. Τί λέγει ἐπίσης καὶ ὁ Χρυσόστομος³¹; Ὅτι δὲν εἶναι ἀκίνδυνον τὸ νὰ μὴ κρίνεται ὁ ἱερέας. Καὶ δὲν τὸ λέγει αὐτὸ γιὰ τὴν πίστις, ὅπως νομίζεις, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀκριβῆ τρόπο τῆς ζωῆς του. Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ ψάχνουμε καὶ νὰ ἐρευνοῦμε μὲ πολλὴ προσοχὴ τὸν καθένα πῶς πιστεύει, γιατί ἡ χάρις κατέρχεται καὶ στοὺς ἀνάξιους, γιὰ χάρις αὐτῶν ποὺ προσέρχονται. Ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι ὀλοφάνερα καταδικασμένοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓνας εἶναι καὶ ὁ Ἰωσήφ, ποὺ ἔκανε μὲ πολὺ μεγάλη παρανομία φανερά σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, τὴν ὁποία ἀπο-

σαντος χρηματίσας ὁ τοῦτον συζεύξας, τῷ μὴ διαστέλλεσθαι, κατὰ τὸν Θεολόγον, προδοσία τῆς ἀληθείας σαφῆς καὶ τῶν κανόνων παράλυσις.

Ἡ οὐκ οἶδέ σου ἡ φιλία ὅτι αὐτὸ τὸ θεῖον ἀντεκδίκητον γέγονεν, 5 ἠνίκα οὐ διανέστη ὁ ἰθύνων τὴν Ἐκκλησίαν τὸ τηνικάδε, ὡς Σαμουὴλ πάλαι ἐπὶ τῷ ἄφρονι Σαούλ, διαρρηῆξαι τὴν τοῦ νέου Ἡρώδου κατὰ τὸν τῆς μοιχείας τρόπον βασιλείαν; Ταῦτα γὰρ πέπονθε καὶ Ἡρώδης ἐκεῖνος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου λαοῦ ἀνασοβευθεὶς καὶ ἀποκτανθεὶς, ἐπὶ εἶασε τὴν τοῦ Ἀρέτα βασιλέως θυγατέρα νόμιμον αὐτοῦ οὕσαν γυ- 10 ναῖκα, ἀγαγόμενος παρανόμως τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα. Εἰ δὲ ταῦτα οὐ δέον ἐκδικεῖσθαι, ἡμαρτηκῶς ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σου γέγονε, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, ἐλέγξας τὸν Ἡρώδη καὶ θανάτῳ ὑπὲρ τοῦ ἐλεγμοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὑπὲρ τοῦ ἀγροῦ τῆς χήρας ἔνστασιν ἀθλητικὴν ἐπιδειξάμε- 15 νος. «ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα», γὰρ φησι, «καὶ τολμᾷ τις ἀποθανεῖν». Ἴνα μὴ λέγω τὰς τῶν ἄλλων ἀγίων ὁμοτρόπους ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐνστάσεις. Ἡ πάλιν ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου, ὅτι ἐκ δύο συνισταμένου τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγω δὴ πίστεως καὶ ἔργων, εἰ θάτερον λείπει, οὐδὲ τὸ ἕτερον ὀνίνησι τὸν ἔχοντα; Ζηλοῦτω τοίνυν, παρακαλοῦμεν, 20 τὰ θεῖα, καὶ πρῶτον μὲν ὡς τοῦ κοινοῦ πατρὸς τέκνον χρηματίζουσα συνεπαιρέσθω πρὸς τὰ δέοντα· δεύτερον δὲ ὡς τῷ μακαρίτῃ Σάββα μαθητευσαμένη, ἀκριβείαν οὐ μόνον κατὰ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ἀσπαξέσθω· τρίτον, τὰ ἀδελφὰ ἡμῶν φρονεῖτω, ὡς ὁμάδελφος οὕσα· καὶ ὑπομιμνήσκομεν τὸ οἰκεῖον κάθισμα ἐπιτηρεῖτω· 25 μήπως ἐντεῦθεν σκάζωμεν περὶ τὰ κάλλιστα.

Σύγγνωθι ἀδελφικῶς ὑπομιμνήσκουσιν, ὥσπερ καὶ αὐτῷ ἡμεῖς, καὶ οὐ χρεῶν ἡμᾶς ἀγανακτεῖν ὑπομνησθέντας. Μηδὲ ἡ σὴ τιμιότης δριμυσσέσθω, ἀλλ' ἀναπτέσθω μᾶλλον εἰς ἀγάπην. Καὶ ἐπιστελλέτω, ὁσάκις ἂν καὶ βούληται, τὰ τοιαῦτα. Οὐδὲν γὰρ παρὰ τούτου βλαθη- 30 σόμεθα ἢ τὸ διοῦν ἀσφαλέστερον. Περὶ δὲ τοῦ πάπα, τίς ἡμῖν λόγος οὕτω πράσσοντος ἢ ἐκείνως, ὅς τοῖς οἰκειοῖς συγχώρησον, ἐάλω πτε-

32. ὁ πατριάρχης Ταράσιος.

33. Βλ. Α' Βασ. 28, 18 ἔ.

34. Ὁ αὐτοκράτορας Κωνίνος, πού μετὰ τὸν μοιχικὸ γάμο του ἐξέπεσε ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τυφλώθηκε με ἐντολὴ τῆς μητέρας του Εἰρήνης (Βλ. Ἐπιστολὴ 31η).

25. Ματθ. 14, 3 ἔ.

36. Ἡλεγε τὴν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, πού ἄρπαξε τὸ χωράφι χήρας με τὸ ὄνομα Καλλιτροπή, καὶ τὴν ὀνόμαζε Ἰεζάβελ, πού καὶ αὐτὴ, γυναῖκα τοῦ βασιλιᾶ Ἀχαάβ, εἶχε

κάλυψε ὁ Κύριος, καὶ κατὰ τὴν ὁποία πῶς παράνομος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μοίχευσε ἀποδείχθηκε αὐτὸς ποὺ τὸν στεφάνωσε, ἐπειδὴ δὲν ἔγινε σαφῆς διάκριση, σύμφωνα μὲ τὸν Θεολόγο Γρηγόριο, τῆς προδοσίας ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ χαλάρωση τῶν κανόνων.

Ἡ μήπως δὲν γνωρίζει ἡ φίλια σου ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔγινε ἐκδικητῆς, ὅταν δὲν ἀνορθώθηκε ὁ προϊστάμενος³² τότε τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως παλιὰ ὁ Σαμουὴλ στὸν παράφρονα Σαούλ³³, γιὰ νὰ διασπάσει τὴ βασιλεία τοῦ νέου Ἡρώδη³⁴ μὲ τὸν τρόπο τῆς μοιχείας; Γιατὶ αὐτὰ ἔπαθε καὶ ὁ Ἡρώδης ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὸν λαό του καὶ σκοτώθηκε, ὅταν ἄφησε τὴ θυγατέρα τοῦ βασιλιᾶ Ἀρέτα, ποὺ ἦταν νόμιμη γυναίκα του, καὶ πῆρε παράνομα τὴ γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλίππου Ἡρωδιάδα. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκδικουῖνται, ἔγινε ἀμαρτωλὸς μπροστὰ στὴν ἀγάπη σου, ἂν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πῶ, ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἤλεγξε τὸν Ἡρώδη καὶ πέθανε ἐξαιτίας τοῦ ἐλέγχου³⁵. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐπειδὴ ἐναντιώθηκε γενναῖα γιὰ τὸ χωράφι τῆς χήρας³⁶. Γιατὶ λέγει· «Γιὰ τὸ καλὸ τολμᾷ ἴσως κάποιος καὶ νὰ πεθάνει»³⁷. Γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρω καὶ τίς ἀντίστοιχες ἀντιδράσεις τῶν ἄλλων ἀγίων γιὰ τέτοια θέματα. Ἡ μήπως ἡ τιμιότητά σου ἀγνοεῖ, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Χριστιανισμὸς συνίσταται ἀπὸ δύο, ἐννοῶ τὴν πίστη καὶ τὰ ἔργα, εἴαν λείπει τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, τὸ ἄλλο δὲν ὠφελεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἔχει³⁸; Παρακαλοῦμε λοιπὸν τὴν τιμιότητά σου, νὰ ποθεῖ μὲ ζῆλο τὰ θεῖα, καὶ πρῶτον, ἐπειδὴ εἶναι τέκνο τοῦ κοινοῦ πατέρα, νὰ ὑψωθεῖ πρὸς ἐκεῖνα ποὺ πρέπει· δεύτερον, ἐπειδὴ ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ μακαρίτη Σάβα³⁹, ὅς ἀσπάζεται τὴν ἀκρίβεια ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς κανόνες. Τρίτον, ὅς ἔχει τὸ ἴδιο φρόνημα μὲ μᾶς, ἀφοῦ εἶναι ἀδελφός μας. Καὶ τῆς ὑπενθυμίζουμε, νὰ προσέχει τὸ καθισμά μας, μήπως ἀπὸ αὐτὸ προχωρήσουμε κουτσαίνοντας πρὸς τὰ καλύτερα.

Συγχώρησέ μας ποὺ ἀδελφικὰ σοῦ ὑπενθυμίζουμε, ὅπως κάνουμε καὶ ἐμεῖς σὲ σένα, καὶ δὲν πρέπει ἐμεῖς νὰ ἀγανακτοῦμε, ὅταν μᾶς ὑπενθυμίζετε. Οὔτε ἡ τιμιότητά σου νὰ θυμώνει, ἀλλὰ νὰ θερμαίνεται περισσότερο ἢ ἀγάπη της, καὶ νὰ μᾶς γράφει κάθε φορὰ ποὺ θέλει σὲ τέτοιες περιπτώσεις. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν θὰ ζημιωθοῦμε καθόλου, ἀντίθετα θὰ ζοῦμε ἀσφαλέστερα. Ὅσο γιὰ τὸν πάπα, ποῖος λόγος μᾶς πέφτει, ὅταν ἐνεργεῖ ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, ὁ ὁποῖος, συγχώρησέ μας, πιάστηκε, σύμφωνα μὲ

ἀρπάξει τὸ ἀμπέλι τοῦ Ναβουθαί (βλ. Γ Βασ. 21, 1 ἐ.

37. Ρωμ. 5, 7.

38. Ἰακ. 2, 14 ἐ.

ροῖς, κατὰ τὸ λόγιον; Μηδὲν γὰρ περὶ τῶν ἐκδήλων ἁμαρτημάτων τοῦ
 ἱερέως φροντίζειν φάμενος, οὐ τὸν τινα ἱερέα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν τῆς
 Ἐκκλησίας κατεκωμώδησε τοσαῦτα καὶ ἀπεμυσάξατο, ὡς ἡμᾶς
 αἰδεσθῆναι καὶ ἀκοῦσαι. Εἰ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἐστί, φεῦ τῆς ἱεραρχίας!
 5 Πλὴν νουνεχῶς κινῶμεν τὴν γλῶτταν, παρακαλοῦμεν, ἐπὶ τὰς κεφα-
 λὰς καὶ μὴ οὕτω σφοδρῶς ἀποφαινώμεθα. Εἰ δὲ ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέλ-
 λουσιν ἀνοίγειν τὰ στόματα, ὡς γέγραφας, ἐπὶ τὸ λέγειν, ὅτι ἐκπεσόν-
 τες τῆς ἐνταῦθα πατριαρχίας, εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν μετεπέσαμεν μὴ
 φροντιζέτω σου ἡ τιμιότης οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν πρώτην κίνησιν καὶ
 10 τὴν δευτέραν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τρίτην αὐτὸς δοκιμάσει, αὐτὸς διελέγ-
 ξει, αὐτὸς παραστήσει ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ θήματος, αὐτὸς ἀποδιδούς
 καθὼς διεθέμεθα καὶ πεπράχαμεν. Τὸ γὰρ «Εἰ ἀνθρώποις ἤρεσκον,
 Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην» οὐ πρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν φεῖ ἴγγε-
 σθαι. Ἡμεῖς τοίνυν καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου μνημονεύομεν, ὡς
 15 καθήκει, ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ, ὥσπερ καὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων,
 καὶ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου κοινωνεῖν οὐ παραιτούμεθα. Γεγράφαμέν
 τε αὐτῶ τῷ ἀρχιερεῖ, ἐπεὶ καὶ τοῖς εὐσεδέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι γνωστὸν
 γέγονεν, ὅτι ἐν οὐδενὶ διαφερόμεθα, ἢ μόνον διὰ τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἠνί-
 κα οὗτος ὑποσταλῆ τῆς ἱερουργίας, εὐθὺς κοινωνοῦμεν αὐτῶ. Καὶ πο-
 20 θητὸς ἡμῖν ὁ ἀνὴρ, οὐ μόνον ὅτι κορυφὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας
 γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ σεβαστὸς ἡμῖν ἔκπαλαι, καὶ ὅσα τοῦ βίου αὐτοῦ
 καλὰ ἀποσεμνύνειν οὐ πανόμεθα.

Εἰ δὲ φθάσει ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποδέχεται τὸν ζῆλον (ἐῷ γὰρ λέγειν
 ἐπισκόπους ἀγίους, ἡγουμένους τε καὶ μονάζοντας καὶ πλῆθος λαϊ-
 25 κῶν), τί φαίη ἢ σὴ φιλότης; Διὸ ἴσθι μὴ εἶναι σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας,
 ἀλλ' ἀληθείας ἐπικράτησιν καὶ τῶν θείων νόμων ἐκδίκησιν. Ἐτερον
 δέ, ὡς ἔφθη εἰπουῖσα ἡ τιμιότης σου, τῆς ἀληθείας ρῆξις καὶ τῶν κανό-
 νων ἢ παράλυσις καὶ ἐκεῖνο ἔχει σοι καλῶς λέγεσθαι. «Οἱ ἱερεῖς ἠθέ-
 τουν νόμον μου καὶ ἐβεθήλουν τὰ ἅγια μου· θεθήλοισ καὶ ὀσίοις οὐ
 30 διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά». Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν σπῖλον ἢ
 ρυτίδα, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν, οὕτω νοεῖτω· τὸ μὴ προσιεμένην τά τε
 ἀσεβῆ δόγματα καὶ τὰ ἀκανόνιστα ἐγχειρήματα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ
 ἐν τοῖς αὐτουργοῦσι τὰ ἀπηγορευμένα συμφρονήματα, ὡς πού φησιν

τὴν παροιμία, μὲ τὰ δικά του φτερά; Γιατί, φροντίζοντας νὰ μὴ πεῖ τίποτε γιὰ τὰ φανερὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἱερέα, δὲν διακωμώδησε τὸν ὅποιον-δήποτε ἱερέα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πέταξε ἐναντίον τῆς τόσα βδελύγματα, ὥστε ἐμεῖς νὰ ντρεπόμαστε νὰ τὰ ἀκούσουμε. Καὶ ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἔτσι, ἀλλοίμονο στὴν ἱεραρχία! Ὡστόσο παρακαλοῦμε νὰ κινουῦμε τὴ γλῶσσα μας μὲ σύνεση πρὸς τὶς κεφαλές, καὶ νὰ μὴ ἐκφραζόμαστε μὲ τόση σφοδρότητα. Ἐὰν πάλι οἱ ἄνθρωποι ἀνοίγουν τὰ στόματά τους γιὰ νὰ μιλήσουν, ὅπως ἔγραψες, ἐπειδὴ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἐδῶ πατριαρχία, τότε πέφτουμε σὲ ἄλλη ὑπόθεση. Ἄς μὴ φροντίζει ἡ τιμότητά σου γι' αὐτά. Ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ τὴν πρώτη κίνηση καὶ τὴ δεύτερη, ἀλλὰ καὶ τὴν τρίτη αὐτὸς θὰ τὴ δοκιμάσει, αὐτὸς θὰ τὴν ἐλέγξει, αὐτὸς θὰ τὴν παρουσιάσει στὸ φοβερὸ βῆμα, αὐτὸς θὰ ἀνταποδώσει ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς φερθήκαμε καὶ πράξαμε. Γιατί τὸ, «Ἐὰν ἦμουν ἀρεστός στοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἦμουν δούλος τοῦ Χριστοῦ»³⁹, δὲν λέγεται γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ἐμεῖς λοιπὸν καὶ τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη μνημονεύουμε, ὅπως ἔχουμε καθῆκον, στὴ θεία λειτουργία, ὅπως καὶ τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας, καὶ δὲν ἀποφεύγουμε νὰ κοινωνοῦμε ἀπὸ κάθε ἀδιάβλητον. Καὶ ἔχουμε γράψει καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἀρχιερέα⁴⁰, αὐτὸ πού ἔγινε γνωστὸ καὶ στοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας, ὅτι δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ κανέναν, παρὰ μόνο γιὰ τὸν Ἰωσήφ. Καὶ ὅταν αὐτὸς ἐμποδισεῖ ἀπὸ τοῦ νὰ ἱεουργεῖ, ἀμέσως θὰ κοινωνοῦμε μαζί του. Καὶ μᾶς εἶναι ἀγαπητὸς ὁ ἄνθρωπος, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἔγινε κορυφὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ μᾶς εἶναι σεβαστὸς ἀπὸ παλιά, καὶ ὅσες πράξεις τῆς ζωῆς του εἶναι καλές, δὲν παύουμε νὰ τὶς σεβόμαστε.

Καὶ ἐὰν φθάσει νὰ πεῖ αὐτὸς ὅτι ἀποδέχεται τὸν ζῆλο (γιατί ἀποφεύγω νὰ μιλήσω γιὰ ἀγίους ἐπισκόπους, γιὰ ἡγουμένους καὶ μοναχοὺς καὶ πλῆθος λαϊκῶν), τί θὰ πεῖ ἡ ἀγάπη σου; Γι' αὐτὸ γνώριζε, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ γιὰ ἐπικράτηση τῆς ἀλήθειας καὶ ἐφαρμογὴ τῶν θείων κανόνων. Καὶ εἶναι ἄλλο, ὅπως εἶπε ἡ τιμότητά σου, ἡ παραποίηση τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ ἀχρήστευση τῶν κανόνων. Καὶ εἶναι καλὸ νὰ εἰπωθεῖ σὲ σένα: «Οἱ ἱερεῖς παρέβαιναν τὸν νόμο μου καὶ βεβήλωναν τὰ ἅγια μου. Δὲν ἔκαναν διάκριση ἀνάμεσα στὰ βέβηλα καὶ στὰ ἅγια, ἀλλὰ γι' αὐτοὺς ὅλα ἦταν ἴδια»⁴¹. Γιατί, τὸ νὰ μὴ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε πάλι, ἔτσι πρέπει νὰ νοεῖται· τὸ νὰ μὴ ἐπιδοκιμάζει ἡ τιμότητά σου τὶς ἀσεβεῖς διδασκαλίες καὶ τὶς ἀντικανονικὲς πράξεις. Καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀπαγορευμένες ὁμογνωμίες μὲ

ὁ θεῖος Βασιλείος, πρὸς ᾧ Παῦλος ὁ μέγας οὐδὲ συνεστιᾶσθαι τοῖς τοιούτοις παραχωρεῖ. Ἐπεὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ κατόπιν πολλαχῶς πολλαὶ αἱρέσεις προσερράγησαν αὐτῇ καὶ ρυπάσματα ἄθεσμα καὶ ἀκανόνιστα ἐπεπόλασαν, ὥσπερ καὶ τὸ νῦν. Ἀλλὰ μὴν αὐτῇ τῷ προ-
5 εἰρημένῳ τρόπῳ ἄσχιτος καὶ ἀμώμητος διαμεμένηκε καὶ διαμενεῖ ἕως τοῦ αἰῶνος, ὑπεξαιρουμένων καὶ ἀποπεμπομένων ἀπ' αὐτῆς τῶν κακῶς φρονησάντων ἢ πραξάντων, ὥσπερ ἐξ ἀσείστου καὶ παραλίου πέτρας τὰ προσρήσσοντα κύματα.

Εἰς ἑαυτοὺς οὖν γενώμεθα, ὧ ἀδελφέ, καὶ ἀπιδώμεν πρὸς τὸ φῶς
10 τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὥσπερ καὶ τῶν δογμάτων ἐγκρατεῖς φαινοίμεθα, μάλιστα ἡμεῖς οἱ μονάζοντες, μάλιστα ἡμεῖς οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. «Εἰ γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς σκότος, τὸ σκότος πόσον;», καὶ «Εἰ τὸ ἄλας μωρανθήσεται, ἐν τίνι ἄλι ἠήσονται» οἱ λαϊκοί; Ἡμεῖς οἰόμεθά σε, καὶ εὐχόμεθα, τῶν αὐτόθι σωτῆρα εἶναι καὶ
15 φωστῆρα καὶ λύχνον ἀκριθείας καὶ εὐσεβείας, οὐκ ἐκ τοῦ πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ἀρετῆς ὕψους καὶ ἐκ τοῦ κεκανονισμένου βίου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροπρεποῦς πολιτεύματος. Καὶ φέρε ἀδελφοῦ σου ὑπόμνησιν ἀγαπητικὴν οὕσαν καὶ φιλαλήθη καὶ θεόκριτον. Καὶ τὰ πλείω λέγειν ἢ ἐπιθυμία με ἔλκει, ἢ ἀμετρία δὲ τοῦ γράμμα-
20 τος συνέλκουσα ἐνταῦθα ἡμᾶς καταπαύει. Ἀπεδεξάμεθά σου τοίνυν τὴν εὐλογίαν τὴν πλουσίαν. Καὶ ὅτι ἐφρόντισας περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ μοναστηρίου σου, δεῖγμα μὲν τοῦ φείδεσθαι καὶ πονεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, κόπος δὲ σου ἰκανός. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἀνταμείψεται σε οἷς χρήξεις, τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπανάληψιν καὶ τὴν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγα-
25 θῶν ἀπόλαυσιν.

ΚΘ'(29)–. Λέοντι ὀρφανοτρόφῳ.

Ἐβουλόμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ παρεῖναι καὶ κοινωνῆσαι τῆς ἐνούσης ὑμῖν συμφορᾶς, περὶ τὸ μακάριον ὑμῶν τέκνον, κύριέ μου ποθεινότατε, οὐχ ὅτι διὰ γράμματος θρηνηθῆσαι τὸ πάθος καὶ συμμετασχεῖν
30 ὑμῖν τοῦ λυπηροῦ. Πῶς γὰρ οὐκ ἔλεεινόν, πῶς δὲ οὐκ ἐκστατικόν, παιδὸς ἐπὶ παιδί στέρησιν παθεῖν, καὶ οἷον ἀπολέσαι τὸν ἔμψυχον θησαυρόν, τὸν πλοῦτον τῆς γονικῆς διαδοχῆς, τὸν πολύευκτον καρπὸν τῆς

αὐτοὺς ποὺ εἶναι αὐτουργοί, ὅπως λέγει κάπου ὁ θεῖος Βασίλειος, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ μέγας Παῦλος δὲν ἐπιτρέπει οὔτε νὰ τρωῖμε μαζί τους⁴². Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων καὶ μετέπειτα, πολλές αἵρέσεις μὲ πολλοὺς τρόπους συγκρούστηκαν μὲ τὴν Ἐκκλησία, καὶ παρουσιάστηκαν παρὰ νόμους καὶ ἀντικανονικὲς ἀκαθαρσίες, ὅπως καὶ τώρα. Ἀλλ' ὅμως αὕτη (ἡ Ἐκκλησία) παρέμεινε μὲ τὸν τρόπο ποὺ προειπώθηκε ἀδιάσπαστη καὶ ἄσπιλη, καὶ θὰ παραμείνει μέχρι τὸ τέλος τῶν αἰώνων, μὲ τὸ νὰ ἀπομακρύνονται καὶ νὰ διώχνονται ἀπὸ αὐτὴν αὐτοὶ ποὺ κακῶς πίστεψαν καὶ ἔπραξαν, ὅπως ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ παράλια βράχια τὰ κύματα ποὺ συγκρούονται μὲ αὐτὰ.

Ἄς συνέλθουμε λοιπὸν, ἀδελφέ, καὶ ἄς στρέψουμε τὸ βλέμμα μας πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, καθὼς ἐπίσης ἄς κρατήσουμε στερεὰ καὶ τὰ δόγματα, ἰδιαίτερα ἡμεῖς οἱ μοναχοί, ποὺ νομίζουμε ὅτι εἴμαστε κάτι. Γιατὶ λέγει· «Ἄν τὸ φῶς ποὺ ἔχουμε μέσα μας εἶναι σκοτάδι, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ σκοτάδι;»⁴³, καὶ «Ἄν τὸ ἄλας χάσει τὴν ἀλμυρὴ ἀντισηπτικὴ ἰδιότητα του, μὲ τί θὰ ἀλατιστοῦν;»⁴⁴ οἱ λαϊκοί; Ἐμεῖς πιστεύουμε καὶ προσευχόμεστε ὁ ἐδῶ σωτήρας μας νὰ γίνεи καὶ φωστήρας καὶ λυχνάρι ἀκρίβειας καὶ εὐσέβειας, ὅχι μὲ τὸ νὰ γίνεи τὰ πάντα σὲ ὅλους, ἀλλὰ μὲ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς του, μὲ τὸν σύμφωνο πρὸς τοὺς κανόνες βίῃ του, καὶ μὲ τὴν ἱεροπρεπῆ ζωὴ του. Καὶ πάρε ὡς παράδειγμα τὴν ὑπόμνηση τοῦ ἀδελφοῦ σου, ποὺ εἶναι στοργικὴ καὶ ἀγαπᾶ τὴν ἀλήθεια καὶ ἔχει τὴν ἔγκριση τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἐπιθυμία βέβαια μὲ ὠθεῖ νὰ πῶ περισσότερα, ἀλλὰ ἡ ἔκταση τοῦ γράμματος συγκρατώντας με μὲ κάνει νὰ σταματήσω ἐδῶ. Δέχθηκα λοιπὸν τὴν πλούσια εὐλογία σου. Καὶ ὅτι φρόντισες γιὰ τὴν ταπείνωση τοῦ μοναστηριοῦ σου, δεῖγμα εἶναι ἡ φροντίδα σου, ὁ πόνος καὶ ὁ μεγάλος κόπος σου. Ἀλλὰ ὁ Κύριος ἄς σὲ ἀνταμείψει μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχεις ἀνάγκη, τὴν ἐπανάληψη τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν του.

29. Στὸν ὀρφανοτρόφο Λέοντα.

Θέλαμε νὰ παραβρεθοῦμε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ μοιραστοῦμε τὴν συμφορὰ ποὺ σᾶς βρῆκε σχετικὰ μὲ τὸ μακάριο γιό σας, περιπόθητε κύριέ μου, ὥστε νὰ μὴ θρηνησοῦμε μὲ γράμμα τὸ πάθημά σας καὶ νὰ μοιραστοῦμε μαζί σας τὴ θλίψη. Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι ἀξιολύπητο καὶ πῶς δὲν εἶναι ἐμβρόντητο νὰ πάθετε στέρηση τοῦ παιδιοῦ τοῦ παιδιοῦ σας, καὶ νὰ χάσετε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἔμψυχο θησαυρό, τὸν πλοῦτο τῆς

μητρῶας θηλῆς, τὸν περικαλλῆ ὄφθαλμὸν τῆς οἰκίας, τῆς προμήτορος
 τὸ ἀγαλλίαμα, τῆς ὄλης συγγενείας τὸ σεμνολόγημα; Ἦκεν ὁ πρῶτος
 καρπός, καὶ ἄωρος ἐκ τῶν γονικῶν χειρῶν ἀνηροπάσθη. Ἐφυ ὁ δεύ-
 5 τερος, καὶ τοῦτον ἐλυμήνατο ὁ πικρὸς θάνατος. Τέθηλε τὸ τρίτον βλά-
 στημα, παραμυθία τῶν προτέρων, εὐανθές, περικαλλές, ἄγον τὸ διώσι-
 μον εἰς τριετῆ χρόνον, ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ ἀπεκρέμαντο τῶν τεκόντων, καὶ
 φεῦ τῆς συμφορᾶς! ἐγκόπτει γὰρ τὸ πάθος καὶ τὸ φθέγγεσθαι ὄχρετο
 καὶ τοῦτο ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν καὶ τόγε ἐλεεινότερον, μηδὲ ἐπ' ὄψεως
 τῆς πατρικῆς παρουσίας. Καὶ τί δεῖ ἐκτραγωδεῖν τὴν συμφορὰν; Τέ-
 10 τμηται ὑμῶν ἡ καρδία, τοῦ πατρός, τῆς μητρός, τῆς κυρίας, τῆς πατρι-
 κίας, καὶ ρομφαία διὰ μέσου ἀμφοτέρων ἐλήλυθε· καὶ τὸ ἄλογον θερα-
 πεύσει οὐ λόγος, οὐ παραμύθιον, οὐκ ἐξ ἀνθρώπου, οὐκ ἀγγέλου, ἀλλ'
 ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ, οὗ οὕτω διαθεμένου τοὺς τῆς ζωῆς ἡμῶν ὅρους.
 Αὐτὸς γάρ ἐστι, δέσποτᾶ μου, ὁ τὸ τριπτόθητον ὑμῶν τέκνον προσλα-
 15 βόμενος, ὡπερ καὶ τὰ προλαβόντα προσληψάμενος.

Λυπηρὸν μὲν, καὶ λίαν, τὸ καθ' ὑμᾶς, οὐ πάντως δὲ καὶ τοῖς προσ-
 ληφθεῖσιν ἐπειδὴ ἄχραντοι καὶ ἀκηλίδωτοι ἐξ ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἀρι-
 γενείας ἐγχωρήσαντες τῶν ἐνθένδε πρὸς τὸν μακάριον καὶ ἀπαθῆ
 βίον, ἐν κόλποις Ἀβραὰμ χορεύουσι, μετὰ ἀγίων νηπίων συναυλίζον-
 20 ται, μετὰ παίδων χριστοφόρων ἀναμέλπουσιν. Ὡστε οὐκ ἀπόλωλε τὰ
 κάλλιστα τέκνα, ἀλλὰ σέσωσται ὑμῖν καὶ διαμένει. Καὶ ἐπόψεσθε αὐτὰ
 μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἂν τέλος δέξηται ἡ χρονικὴ ζωὴ αὕτη, χαίρον-
 τα καὶ ἀγαλλόμενα, οὐκ ἐν βραχεία ἡλικία, ἀλλ' ἐν τελειότητι τοῦ πλη-
 ρώματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. Διὸ παρακαλοῦμεν καὶ ἀν-
 25 τιβολοῦμεν, τοῖς λογισμοῖς τούτοις κατεπάδειν ἑαυτοῖς κατὰ τὸ ἀλη-
 θές καὶ ἐντεῦθεν ἐξαίρειν τὸ ἄμετρον λυπηρὸν τῆς ψυχῆς. Μέτρα γὰρ
 ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, ἵνα καὶ τὰ φυσικὰ σπλάγχνα ἐνδεικνύμεθα καὶ
 τοὺς τῆς αὐταρκείας ὅρους μὴ ὑπερβαίνωμεν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς ἔλεον κι-
 νεῖ τὸ θεῖον, τὸ δὲ ἀντιφέρεσθαι ποιεῖ τοῖς Προνοίας διατάγμασι. Καὶ
 30 τὸ μὲν εὐφραίνει τοὺς ἀπελθόντας, τὸ δὲ λυπεῖν εἴωθεν αὐτοὺς τοὺς ἀ-
 ναπαύσεως τυχόντας. Πᾶς γὰρ τις βούλεται χαίρειν ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ χα-
 ρᾷ, ἀλλ' οὐχὶ λυπεῖσθαι τοὺς φιλεῖν ὁμολογοῦντας. Ἡμεῖς δὲ πιστεύο-
 μεν καὶ πάλιν ἐν γαστρὶ ἔξειν τὴν κυρίαν τὴν Χαριτουλαρίαν καὶ τέξε-

γονικῆς διαδοχῆς, τὸν πολυπόθητο καρπὸ τῆς μητρικῆς θηλῆς, τὸν γεμᾶτο κάλλος ὀφθαλμὸ τοῦ σπιτιοῦ, τῆ μεγάλη χαρὰ τῆς γιαγιάς, τὸ καμᾶρι ὄλων τῶν συγγενῶν; Ἦρθε ὁ πρῶτος καρπός, καὶ ἄγουρος ἀρπάχθηκε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν γονιῶν του. Βλάστησε ὁ δεῦτερος, καὶ τὸν ἀφάνισε ὁ πικρὸς θάνατος. Ἄνθισε τὸ τρίτο βλαστᾶρι, παρηγοριὰ τῶν προηγουμένων, μὲ πολλὰ καὶ ὠραῖα ἄνθη, πολὺ ὠραῖο, διανύοντας τὸν τρίτο χρόνο τῆς ζωῆς του, στὸ ὁποῖο κρέμονταν οἱ ψυχές τῶν γονιῶν του, καὶ ἀλλοίμονο γιὰ τὴ συμφορὰ! Γιατὶ ὁ θάνατος τοῦ ἔκοψε τὴ μιλιὰ, ἔφυγε κι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ μάτια σας, καὶ τὸ πιὸ ἀξιολύπητο, χωρὶς τὴν παρουσία τοῦ προσώπου τοῦ πατέρα του. Καὶ πῶς πρέπει νὰ διατραγώδησω τὴ συμφορὰ; Σχίστηκε ἡ καρδιά σας, τοῦ πατέρα, τῆς μητέρας, τῆς κυρίας, τῆς πατρικίας, καὶ ξίφος δίκικοπο πέρασε μέσα καὶ ἀπὸ τὶς δύο. Καὶ τὸ παράλογο αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ νιατρέψει οὔτε λόγος, οὔτε παρηγοριὰ, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ μόνο ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔτσι ρύθμισε τὰ ὅρια τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι, δέσποτὰ μου, ποὺ πῆρε τὸ τριπόθητο παιδί σας, ὅπως πῆρε καὶ τὰ προηγουμένα.

Εἶναι λυπηρὸ, καὶ μάλιστα πολὺ, γιὰ σᾶς, ὄχι ὅμως ὅπωςδήποτε καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πάρθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί, ἔχοντας ἀναχωρήσει ἀπὸ τὰ ἐδῶ καθαρὰ καὶ ἀκηλίδωτα ἀπὸ ἁμαρτίες, ὡς νεογέννητα, πρὸς τὴν μακάρια καὶ χωρὶς πάθη ζωὴ, γιορτάζουν στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ⁴⁵ συντροφιά μὲ ἅγια νήπια, ἀναπέμποντας ὕμνους μαζὶ μὲ παιδιὰ ποὺ φέρουν μέσα τους τὸν Χριστό. Ὡστε δὲν χάθηκαν τὰ κάλλιστα παιδιὰ σας, ἀλλὰ σώθηκαν γιὰ σᾶς καὶ σᾶς περιμένουν. Καὶ θὰ τὰ δεῖτε ὕστερα ἀπὸ λίγο, ὅταν θὰ τελειώσει ἡ χρονικὴ αὐτὴ ζωὴ, γεμᾶτα χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, ὄχι σὲ μικρὴ ἡλικία, ἀλλὰ ἄνδρες τέλειους κατὰ τὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴⁶. Γι' αὐτὸ παρακαλοῦμε καὶ ἱκετεύουμε μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς νὰ ψάλλετε μέσα σας ἀληθινά, ἐξουδετερώνοντας ἔτσι τὴν ἀμέτρητη λύπη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ὁ Κύριος μᾶς ἔδωσε μέτρα, ὥστε καὶ τὴ φυσικὴ ἀγάπη μας νὰ ἐκδηλώνουμε, καὶ τὰ ὅρια τῆς αὐτάρκειας νὰ μὴ ξεπερνᾶμε. Γιατὶ τὸ ἓνα κινεῖ τὸ θεῖο σὲ συμπάθεια, ἐνῶ τὸ ἄλλο μᾶς κάνει νὰ ἀντιδρούμε σὲ ἐντολές τὶς Πρόνοιας. Καὶ τὸ ἓνα εὐχαριστεῖ ἐκείνους ποὺ ἔφυγαν, ἐνῶ τὸ ἄλλο στενοχωρεῖ συνήθως αὐτοὺς ποὺ βρῆκαν ἀνάπαυση. Γιατὶ ὁ καθένας θέλει νὰ χαίρεται μὲ τὴ χαρὰ του, καὶ ὄχι νὰ προκαλεῖ λύπη σ' αὐτοὺς ποὺ ὁμολογοῦν ὅτι τοὺς ἀγαποῦν. Ἐμεῖς μάλιστα πιστεύουμε ὅτι θὰ μείνει καὶ πάλι ἔγκυος ἡ κυρία ἀρχιειοφύλακας, καὶ θὰ γεννήσει υἱὸ ποὺ δὲν θὰ

σθαι υἱὸν οὐκέτι ταχύμορον, ἀλλὰ προμακροσημερεύοντα εἰς διαδοχὴν γένους, μόνον ἐὰν μετριάσωμεν τὸ πάθος καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἀποδοῶμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφορὰς εὐχαρισίους τῷ Δεσπότη Χριστῷ.

5 Α' (30)–. Νικηφόρῳ πατριάρχῃ.

Οὐκ ἀναγκαῖον διὰ γράμματος σημᾶναι τῷ ἀγγέλῳ τῆς μακαριότητός σου, ἃ διὰ στόματος παρηγγέλθη, εἰ καὶ μὴ δι' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῶν ταπεινῶν. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἡ χθὲς κατὰ τὴν κέλευσίν σου συνέλευσις τῶν ἐπισκόπων, ἕτερόν τι διδάξασα παρὰ τὰ ἐν αὐτῇ ὑφ' ἡμῶν ρηθέντα, ἐπιθολώσῃ τὰς ἱεράς σου ἀκοάς, ἀρμόζον ἠγησάμεθα ἀνενεγκεῖν
10 ἐν κεφαλαίῳ τὴν ὅλην τῆς ἀπολογίας ἡμῶν σύστασιν. Ἡμεῖς τοίνυν, ὧ μακαριότητε, ὀρθόδοξοί ἐσμεν κατὰ πάντα, πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι καὶ πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικὴν τε καὶ τοπικὴν ἐγκεκομημένην ἀποδεχόμενοι οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας ἱεράς καὶ κανονικὰς διατυπώσεις ἀσφαλῶς κατέχομεν. Μηδὲ γὰρ ὀρθοτο-
15 μείν ἔστι τελείως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐνθέσμους ὑπὸ τῶν ἀγίων κατὰ καιρὸν οἰκονομίας προσιέμεθα· ἐπεὶ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν νῦν τὸ τὴν ἀγιοσύνην σου, διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ οἰκονόμου ἀσπάζεσθαι, οὐ τῶν ἀκριβευομένων ἐστί, τῶν δὲ λίαν
20 οἰκονομούντων καὶ συνερχομένων. Καὶ τὸν προσηγησάμενον τῆς ἀγιοσύνης σου ἀγιώτατον πατριάρχῃ τῷ λόγῳ τούτῳ ἐδεξάμεθα εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἠνίκα ἐπανήλθομεν τῆς ἐξουρίας, διαρραγείσης μὲν τῆς μοιχικῆς συναφείας, εἰρχθέντος δὲ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἱερουργίας. Ὅτι μὴ ἔστω ἡμῖν μέρος, ἕνεκεν τοῦ ἀδιαφόρως ὑπὸ τῆς ἀγιότη-
25 τός σου μεταλαμβάνειν τὸν μοιχεύσαντα, μήτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἦδη εἰπόντος αὐτοῦ ὅτι οἰκονομία ἐχρώμην καὶ αὐτῷ τῷ μεταδιδόναι ἕως καιροῦ, εἶτα καὶ οὕτω δηλώσαντος ὅτι, αἱ χαῖρές μου κεκομημένοι ἂν ὑπῆρχον εἰς τὸ μοιχικὸν στεφάνωμα, ἢ ἐγὼ ὅλως ἐστεφάνουν; ἐπὶ τούτοις τοίνυν κεκοινωνήκαμεν αὐτῷ μέχρι κομῆσεως αὐ-
30 τοῦ καὶ τὴν ἀγιοσύνην σου πάλιν ἀπεδεξάμεθα εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, καθὼς καὶ μνημονεύομεν αὐτῆς ἐν τῇ ἱερουργίᾳ καθεκᾶστην, καὶ ἐν οὐδενὶ τὸ ἀμφιδάλλον, ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον καθηρημένον

46a. Ὁ Νικηφόρος εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ Ταρασίου.

47. Τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωσήφ, πού τέλεσε τὸν μοιχικὸν γάμο.

48. Τὸν Ταράσιο.

εἶναι βραχύβιος, ἀλλὰ θά ζήσει πολλά χρόνια γιά τή διαδοχή τοῦ γένου, μόνον ἐάν μετριάσουμε τὸ πάθος καὶ ἀποδώσουμε στὸν δεσπότη Χριστὸ μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια τὶς εὐχαριστήριες προσφορὲς ὑπὲρ τοῦ παιδιοῦ.

30. Στὸν πατριάρχη Νικηφόρο^{46α}

Δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ δηλώσουμε μὲ γράμμα στὸν ἀγγελιοφόρο τῆς μακαριότητάς σου αὐτὰ πού μὲ τὸ στόμα διαβιβάσαμε, ἂν καὶ ὄχι μὲ μᾶς τοὺς δύο ταπεινοὺς. Ἄλλὰ γιά νὰ μὴ θολώσει τὰ ἱερὰ σου αὐτιά ἢ συνέλευση τῶν ἐπισκόπων πού ἔγινε χθὲς μὲ ἐντολή σου, διδάσκοντας κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὰ πού εἰπώθηκαν ἀπὸ μᾶς τοὺς δυὸ ταπεινοὺς, θεωρήσαμε ὅτι πρέπει ἀναφέρουμε περιληπτικά τὸ περιεχόμενο ὅλης τῆς ἀπολογίας μας. Ἐμεῖς λοιπὸν, μακαριώτατε, εἴμαστε ὀρθόδοξοι σὲ ὅλα. Ἐχομε ἀποβάλλει κάθε αἵρεση καὶ ἀποδεχόμεστε κάθε νόμιμη οἰκουμενικὴ καὶ τοπικὴ σύνοδο. Καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ τηροῦμε ἀσφαλεῖς τὶς ἱερὲς καὶ κανονικὲς διατάξεις πού ἀποφάσισαν αὐτές. Οὔτε ἄλλωστε εἶναι δυνατὸν νὰ διδάσκει τελείως ὀρθὸ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας ἐκεῖνος πού νομίζει ὅτι ἔχει ὀρθὴ πίστη, ἀλλὰ δὲν εὐθυγραμμίζεται μὲ τοὺς θεῖους κανόνες. Ἄλλὰ καὶ τὶς νόμιμες κατὰ καιροὺς οἰκονομίες τῶν ἁγίων τὶς ἐφαρμόζουμε, γιὰτι καὶ τώρα, τὸ ὅτι ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἀσπαζόμεστε τὴν ἀγιωσύνη σου, λόγω τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ οἰκονόμου⁴⁷, δὲν εἶναι γνώρισμα τῶν αὐστηρῶν τηρητῶν, ἀλλὰ ἐκείνων πού ἐφαρμόζουν πολὺ τὴν οἰκονομία καὶ εἶναι συνεργάσιμοι. Καὶ τὸν προκάτοχο τῆς ἀγιωσύνης σου ἀγιώτατο πατριάρχη⁴⁸ γιά τὸν ἴδιο λόγο τὸν ἀποδεχθήκαμε στὴν προκειμένη περίπτωσι, ὅταν ἐπιστρέψαμε ἀπὸ τὴν ἐξορία, ἀφοῦ διαλύθηκε ἡ μοιχικὴ ἔνωση, καὶ ἐμποδίστηκε ὁ οἰκονόμος ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ ἱερουργεῖ. Γιὰτι δὲν θὰ ὑπάρχει κοινωνία μὲ μᾶς, ἐπειδὴ ἡ ἀγιότητά σου κοινωνεῖ μὲ ἀδιαφορία τὸν μοιχό, οὔτε στὸν αἰῶνα αὐτὸν οὔτε στὸν μέλλοντα. Ὅμως, ἐπειδὴ ἤδη αὐτὸς εἶπε ὅτι ἔκανα χρῆση τῆς οἰκονομίας καὶ στὸ θέμα τῆς μετάληψης προσωρινά, καὶ μετὰ τὴ δήλωσή του, Νὰ κοποῦν τὰ χέρια μου ἂν ἦμουν παρῶν στὸ στεφάνωμα τῶν μοιχῶν. Ἀληθινά, θὰ τοὺς στεφάνωνα ἐγώ; Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ κοινωνήσαμε μὲ αὐτὸν μέχρι τὴν κοίμησή του, καὶ δεχθήκαμε ἐπίσης τὴν ἀγιωσύνη σου στὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα, καὶ τὴν μνημονεύουμε κατὰ τὴν ἱερουργία κάθε μέρα. Καὶ σὲ κανένα θέμα δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία, παρὰ μόνο γιά τὸν οἰκονόμο, πού ἦταν καθηρημένος ἀπὸ τοὺς κανόνες μὲ

ὄντα ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων πολυτρόπως καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆς ἐνναετίας πάλιν ἱερουργεῖν, καὶ οὐκ ἐν ἀποδύστω που (ἦν γὰρ ἄν φορητόν, μὴ κοινωνούντων ἡμῶν τῷ πράγματι), ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, τὸ δὴ λεγόμενον, μετὰ τῆς εἰς 5 λικρινουῶς σου πολιτείας, συνεισιέναι καὶ συλλειτουργεῖν εἰς τὸ αἰεῖ.

Τὸ μὲν οὖν δίκαιον καὶ ὄσιον καὶ ἀσκανδάλιστον τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς τάγματι, ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας τὸν ἀναξίως εἰσελθόντα, ἡμῶν μνημονευόντων τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ ἐκ παντὸς ἱεράρχου καὶ ἱερέων κοινωνούντων, μὴ προδήλως 10 ὄντων ἀπεγνωσμένων, κατὰ τὸν Θεολόγον. Εἰ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, μὴ ἵνα τι γένηται (οὐκ ἐκ φόβου ὁ λόγος, ἀλλ' ἐξ οἴκτου τοῦ κατὰ τοῦ κοινουῦ) ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν παρὰ τῆς ὀσιότητός σου ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον, ἐπεὶ ἡμεῖς μὲν ὑποστησόμεθα δυνάμει Θεοῦ, ὅπερ ἂν καὶ συμβαίῃ παραχωρηθεῖ αὐτοῦ, μαρτυρούμεθα δὲ 15 τῇ ἀγιωσύνῃ σου κατενώπιον Χριστοῦ ἐν ἀκροάσει τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὅτι μέγα σχίσμα ἐργάξῃ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Καὶ εἰ ἐξουσία χρώμεθα ἄνθρωποι ὄντες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων νοητῶς, καὶ μὴ βουλόμενοι, καὶ ἀρχόμεθα καὶ πεισόμεθα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ὀσιότητος κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκου- 20 σον τῆς φωνῆς ἡμῶν. Ὡς ἰατρὸς ἐπιστήμων, ὡς ποιμὴν ἀγαθός, τὸ ἐν πρόβατον εἰρᾶ τῆς ἱερουργίας καὶ τὰ ὅλα ἀσκανδάλιστα κερδῆσαι, καὶ μὴ τῇ τοῦ ἑνὸς ψώρα λυμανθῆναι τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκειῷ αἵματι. Περὶ γὰρ φλυαριῶν φλυαρεῖτωσαν οἱ βουλόμενοι καὶ συκοφαντεῖτωσαν οἱ 25 συκοφάνται. Ἐτοιμοὶ ἐσμεν πρὸς πᾶσαν ἀπολογία, πρὸς πᾶσαν διάλυσιν προτάσεως κατηγορητικῆς Φίλοι καὶ ὑμνηταί σου ὑπάρχοντες, καὶ μάλα γε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν δεσποτῶν. Καὶ ὄντων ἡμῶν οὕτως, τίνας ἔνεκεν ἢ ταραχῇ, οὔτινος χάριν συμβῆσεται ἢ συμβῆσεται, εἴπερ ἐναντία τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων; Χάρισαι 30 ἡμῖν τὴν ἱεράν σου προσευχήν.

ΛΑ'(31)–. Τοῖς ἐν τῷ Σακκουδίῳ ἀδελφοῖς.

Ἔως μὲν ἦν καιρὸς τοῦ οἰκονομεῖν καὶ κρύπτειν τὴν ὑποθεσιν τῆς ἀκοινωνησίας Ἰωσήφ τοῦ οἰκονόμου, ἐποιούμεν τοῦτο, τέκνα καὶ ἀδελφοί, οὐκ ἐκ φόβου κρατούμενοι, κἂν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνωμεν, ἀλλ'

πολλούς τρόπους, και μάλιστα τὸ νὰ ἱερούργει μετὰ ἀπὸ ἐννιά χρόνων ἀφορισμό, και οὔτε κἂν κάπου κρυφά (γιατὶ θὰ ἦταν ἴσως ἀνεκτὸ, ἐφόσον δὲν θὰ κοινωνούσαμε ἐμεῖς μαζί του πραγματικά), ἀλλὰ μέσα στὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῆς ἱερωσύνης μας, ὅπως θὰ λέγαμε, μὲ τὴν εἰλικρινῆ σου πολιτεία νὰ συνερχόμαστε και νὰ λειτουργοῦμε παντοτινά.

Τὸ δίκαιο λοιπὸν και ὅσιο και ἀσκανδάλιστο στοὺς λαοὺς τοῦ Θεοῦ, και μάλιστα στὸ δικὸ μας τάγμα, εἶναι νὰ διωχθεῖ ἀπὸ τὴν ἱερουργία αὐτὸς ποὺ ἀνάξια μπῆκε, ἐφόσον ἐμεῖς μνημονεύουμε τὴν ἱερωσύνη σου, και κοινωνοῦμε ἀπὸ κάθε ἱεράρχη και ἱερέα, ποὺ δὲν εἶναι ὀλοφάνερα καταδικασμένοι, σύμφωνα μὲ τὸν Θεολόγο. Και ἐὰν αὐτὸ δὲν γίνει μὲ κανένα τρόπο ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ κάτι (και δὲν κάνουμε λόγο ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ ἀπὸ οἶκτο γιὰ τὸ κοινὸ ἀντικανονικὸ και παράνομο) στὴν ταπεινότητά μας ἀπὸ τὴν ὀσιότητά σου, γιατί ἐμεῖς θὰ ὑποστοῦμε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ὅ,τι και ἂν συμβεῖ μὲ τὴ ὁκλή του παραχώρηση, βεβαιώνουμε ὅμως στὴν ἀγιωσύνη σου μπροστὰ στὸν Χριστὸ και μὲ ἀκροατὲς τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, ὅτι προκαλεῖς μεγάλο σχίσμα στὴν Ἐκκλησία μας. Και μολονὸτι ἔχουμε ἐξουσία, ὄντας ἀνθρωποι, ὅμως νοσητὰ ἐξουσιαζόμαστε και πειθαρχοῦμε στὴν ἐξουσία τῶν ἱερῶν και θείων κανόνων, ἀκόμα και χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε. Ἀλλὰ παρακαλοῦμε τὴν ὀσιότητά σου κλῖνε τὸ αὐτὶ σου και ἄκουσε τὴ φωνή μας. Σὰν ἐπιστήμονας γιατροῦ, σὰν καλὸς ποιμένας, ἐμπόδισε τὸ ἕνα πρόβατο ἀπὸ τὴν ἱερουργία, και θὰ κερδήσεις ὅλα τὰ ἄλλα ἀσκανδάλιστα, και μὴν ἀφήσεις μὲ τὴν ψώρα τοῦ ἑνὸς νὰ μολυνθεῖ ἡ Ἐκκλησία μας, τὴν ὀποία ἀπέκτησε ὁ Κύριος και Θεὸς μας μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα⁴⁹. Ὅσο βέβαια γιὰ τὶς φλυαρίες, ἃς φλυαροῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν και ἃς συκοφαντοῦν οἱ συκοφάντες. Εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ κάθε ἀπολογία, γιὰ νὰ ἐξαλείψουμε κάθε πρόταση κατηγορίας. Εἴμαστε φίλοι και ἐγκωμιαστὲς σου και πολὺ περισσότερο βέβαια τῶν εὐσεβέστατων και δοξασμένων δεσποτῶν μας. Και ἀφοῦ ἐμεῖς ἐνεργοῦμε ἔτσι, γιὰ ποιὸ λόγο ἢ ταραχή; Γιὰ χάρη ποίου θὰ συμβοῦν αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν, ἐφόσον εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ; Χάρισέ μας τὴν ἱερὴ σου προσευχή.

31. Στοὺς ἀδελφοὺς τῆς μονῆς τοῦ Σακκουδίωνα.

Ὅσο ἦταν καιρὸς νὰ οἰκονομοῦμε και νὰ κρύβουμε τὴν ὑπόθεση τῆς ἀκοινωνησίας τοῦ οἰκονόμου Ἰωσήφ, τὸ κάναμε αὐτὸ, τέκνα και ἀδελφοί, ὄχι γιατί συγκρατούμασαν ἀπὸ φόβο, ἂν και εἴμαστε ἁμαρτω-

ἔξ οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως, ἐκμιμούμενοί πως τοὺς ἁγίους Πα-
 5 τέρους ἡμῶν καθὰ κἀκεῖνοι, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι χρώμενοι, ταύτη ὑπεξ-
 ἠγάγον ἑαυτοὺς τῶν πειρασμῶν, τὸ μὲν φειδόμενοι τῶν ἀσθενεστέρων
 καὶ κακούντων, τὸ δὲ μικρὸν ὑπενδιδόντες κυβερνητικῶς, ἵνα τὸ ζη-
 κησεν ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς εἰς προὔπτον ἐκδῆναι τὴν ὑπόθεσιν φα-
 νερῶς, ἄρτι καὶ γράφομεν. Πῶς δέ; διὰ τῆς τοῦ λογοθέτου τοῦ Δρόμου
 ἐπερωτήσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀποκρίσεως

Φησὶ γάρ· Διὰ τί ἕως τοῦ παρόντος οὐ συνεκοινωνήσας ἡμῖν καὶ
 10 τῷ πατριάρχῃ, τοσούτων ἑορτῶν διελθουσῶν; καὶ ὅτι, Εἶπε παρησιᾶ
 τὸ αἴτιον. Καὶ ὠμολόγησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ
 ὠμολόγησεν ὅτι οὔτε πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἔχω τι, οὐδ' αὖ
 πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀλλ' πρὸς τὸν οἰκονόμον, τὸν στεφανώσαντα
 τὸν μοιχόν, καὶ διὰ τοῦτο καθηρημένον παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων.
 15 Πρὸς οἷς ἀποκρίσεις τοῦ λογοθέτου ὅτι, Οἱ εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς
 χρειάν σου οὐκ ἔχουσιν οὔτε ἐν Θεσσαλονίᾳ, οὔτε ἄλλῃ.

Ἐως τούτου μήτε εὐθὺς ἀνταποκρίσεως δοθείσης, μήτε ἑτέρας
 ἐρωτήσεως προταθείσης ἕως τοῦ παρόντος διελθουσῶν ἡμερῶν δε-
 20 κατριῶν, ἢ μόνον ὅτι πεπόμφαμεν γράμματα πρὸς τὸν κῦριν Συμεῶν,
 ἃ ἔνδον τῶν γραμματίων ἐστείλαμεν, πρὸς τὸ διαγνῶναι ὑμᾶς τὴν ὅλην
 δύναμιν τοῦ πράγματος. Ἐξηγήθη δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐπὶ τε τοῦ πατριάρ-
 χου καὶ πάσης τῆς πόλεως σχεδόν· καὶ εἰσὶ μὲν πολλοὶ συνθλιβόμενοι
 καὶ συμφθεγγόμενοι ἡμῖν, ἀλλὰ νυκτερινοὶ θεοσεβεῖς καὶ μὴ δυνάμε-
 νοι ἐν φωτὶ παρησιασθῆναι. Ἡμεῖς δέ, τέκνα καὶ ἀδελφοί, τῇ εἰς
 25 Θεὸν πεποιθήσει καὶ τῇ τῆς ἀληθείας ἐδραιώσει, αὐτῇ τε τῇ προσγε-
 γεννημένη καὶ ἀποφανθείσῃ ἐκδάσει τοῦ δικαίου, κατὰ τὰ ὑποδειχθέν-
 τα ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τε τὸν μοιχεύσαντα καὶ τοὺς συνεργήσαντας,
 ἀκλινεῖς ἐσμεν τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν πατρικῶν κανόνων, καὶ οὐκ ἐνδώ-
 30 σομεν οὐδὲ προδώσομεν τὴν εὐσέβειαν· οὐδ' οὐ μὴν καταλύσομεν ἃ
 καλῶς προσηκοδομήσαμεν, διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἐνοστάσεως, ἵνα
 μὴ ἀποδειχθῶμεν παραβάται νόμου· νόμῳ δὲ θείῳ κρατούμενοι κρα-
 τοῦμεν, ὡς προκεκρατήκαμεν, πάντα στέργοντες, πάντα ὑπομένοντες,
 εἴτερ καὶ παραχωρήσει ὁ Θεός, ἢ τῆς ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συλλει-

50. Ἀξιωματοῦχος τοῦ παλατίου, ὁ ὁποῖος συνόδευε τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους μέσα ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς διαδρόμους καὶ τὶς αἰθουσες τοῦ παλατίου μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα. Ἰω. Καραγιαννοπούλου, Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. Α' σελ. 65-

λοί, ἀλλὰ ἀπὸ κατ' οἰκονομία συγκατάβαση, μμμούμενοι κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἅγιους Πατέρες μας, γιατί καὶ ἐκεῖνοι, κάνοντας στὸν κατάλληλο καιρὸ χρῆση τῆς οἰκονομίας, ἀπάλλασαν ἔτσι τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἀπὸ τὴ μὰ δείχνοντας εὐσπλαγχνία πρὸς τοὺς ἀσθενέστερους καὶ αὐτοὺς πὸν προκαλοῦσαν τὸ κακό, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑποχωρώντας λίγο γιὰ λόγους τακτικῆς, μὲ σκοπὸ ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ πάρουν πίσω τὸ ἐπιδιωκόμενο κατόρθωμα. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα εὐδόκησε ὁ ἀγαθὸς μας Θεὸς ἀπρόοπτα νὰ γίνει φανερὴ ἡ ὑπόθεσι σας, γι' αὐτὸ καὶ γράφουμε τώρα. Πῶς ὅμως; Μὲ τὴν ἐρώτησι τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου⁵⁰, καὶ τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο.

Τὸν ρώτησε δηλαδὴ· Γιατί μέχρι τώρα δὲν ἐπικοινωνήσες μὲ μᾶς καὶ μὲ τὸν πατριάρχη ἐνῶ πέρασαν τόσες γιορτές; Καὶ· Πὲς λοιπὸν μὲ εἰλικρίνεια τὴν αἰτία. Καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὁμολόγησε καὶ δὲν ἀρνήθηκε· ὁμολόγησε δηλαδὴ ὅτι οὔτε μὲ τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς μας ἔχω κάτι, οὔτε καὶ μὲ τὸν πατριάρχη, ἀλλὰ μὲ τὸν οἰκονόμο, ὁ ὁποῖος στεφάνωσε τὸν μοιχό, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ εἶναι καθηρημένος ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες. Σ' αὐτὰ ὁ λογοθέτης ἀπάντησε· Οἱ εὐσεβεῖς μας βασιλεῖς δὲν σὲ ἔχουν ἀνάγκη, οὔτε στὴ Θεσσαλονίκη οὔτε ἀλλοῦ.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ οὔτε ἀμέσως δόθηκε ἀπάντησι, οὔτε ἔγινε ἄλλη ἐρώτησι μέχρι τώρα, ἐνῶ πέρασαν δεκατρεῖς μέρες, ἐκτὸς μόνο ὅτι ἔχουμε στείλει γράμματα στὸν κύριο Συμεών, τὰ ὁποῖα στείλαμε μέσα στὰ γράμματα, γιὰ νὰ γνωρίσετε καλὰ τὴν ὄλη σημασία τοῦ θέματος. Ἐφτασε βέβαια ἡ ὑπόθεσι καὶ στὸν πατριάρχη καὶ σὲ ὄλη σχεδὸν τὴν πόλη, καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ πὸν λυποῦνται καὶ συζητοῦν μαζί μας, ἀλλὰ εἶναι νυχτερινοὶ θεοσεβεῖς πὸν δὲν τολμοῦν νὰ μιλῆσουν μὲ παρρησία. Ἐμεῖς ὅμως, τέκνα καὶ ἀδελφοί, μὲ τὴν πίστι στὸν Θεὸ καὶ τὴ στερέωσι τῆς ἀλήθειας, καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴν ἔκβασι τοῦ δικαίου πὸν ἔγινε καὶ ἀποφάνθηκε, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πὸν ἔγιναν γνωστὰ στὸν κόσμο καὶ σ' αὐτὸν πὸν μοίχευσε καὶ σ' αὐτοὺς πὸν συνήργησαν, μένουμε σταθεροὶ στὴν ἐντολή καὶ στοὺς κανόνες τῶν Πατέρων, καὶ δὲν θὰ ὑποχωρήσουμε, οὔτε θὰ προδώσουμε τὴν πίστι, οὔτε καὶ θὰ καταργήσουμε αὐτὰ πὸν οἰκοδομήσαμε προσηγουμένως μὲ τὴν ἀντίστασή μας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐξορίας, γιὰ νὰ μὴ ἀποδειχθοῦμε παραβάτες τοῦ νόμου. Καὶ στηριζόμενοι μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, κρατᾶμε ὅπως κρατήσαμε καὶ πρίν, ἀνεχόμενοι ὄλα καὶ ὑπομένοντας ὄλα, ἔφροσον βέβαια μᾶς ἐπιτρέψει ὁ Θεός, παρὰ νὰ

τουρογούντων μετέχοντες κοινωνίας, ἕως ἂν παύσῃται ὁ καθηρημένος τῆς ἱερουργίας.

Πολλὰ οὖν βαπτολογήσουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐμπαίξουσί τε καὶ ἐπιγελᾶσονται· καί γε τὸ ἔλεεινότερον, τῶν ὁμοσχήμεων καὶ ὁμοταγῶν 5 καὶ δοκούντων εἶναι φίλων οὐκ ὀλίγοι. Ἄλλ' οὐδὲν ξένον. Γέγραπται· «Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ». Καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐμαστρόπησαν καὶ συνήρογησαν καὶ συνέφαγον καὶ συνέπιον τῷ μοιχικῷ γάμῳ, καὶ τὸν κάλαμον ἔδαψαν ἐπὶ τῇ ἔξορῃ ἡμῶν. Ἄλλ' ὁ ἐξεγεροθεὶς Κύριος τότε εἰς ἐκδίκησιν τοῦ νόμου αὐτοῦ, καὶ ρήξας μὲν τὴν τοῦ μοι- 10 χεύσαντος βασιλείαν τῇ ἐκτυφλώσει, καταισχύνας δὲ τοὺς συλλήπτορας, ὡς τοὺς τοῦ Βάαλ ἱερεῖς, ἐπισυνάγων δὲ τὴν ἡμετέραν ταπεινώσιν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον παρ' ἐλπίδας, αὐτὸς καὶ νῦν πάρεστιν, αὐτὸς εἰ καὶ πρὸς μικρὸν παρεχώρησε πάλιν τὴν ἀθέμιτον συμπλοκήν, ἀλλ' αὐτίς εὐδόκησεν ἀποδικιμασθῆναι τὴν ἐπιχαρμονὴν τῶν μοιχοξευ- 15 κτῶν καὶ μοιχοφίλων Ναζιραίων, διὰ τῆς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων δικαιοκρισίας, ἀποδωσάντων, μετὰ τὸν θάνατον, τὸν μοιχὸν τῇ νομίμῳ αὐτοῦ γαμετῇ, ἀποκαλεσάντων δὲ τὴν μαχλῶσαν μοιχαλίδα καὶ τὸ μοιχογέννητον τέκνον ἑασάντων ἄκληρον, ὡς ἀθέμιτον καὶ ἀνομώτατον, ὡς ἐν ἐπηκόῳ μοι τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα λελάληκε, κατὰ 20 τοὺς Ρωμαϊκοὺς νόμους. Ἄλλ' ὁμως οἱ ἀνομήσαντες οὐκ ἐγκαλύπτονται· οὐδὲ ὁ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δυσφημήσας ἐν τῇ κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱερᾷ προσευχῇ καταδύεται, ἀλλ' εἰσπηδήσας ὡς αἴλουρος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πάλιν ἄλλεται καὶ πάλιν ἄρχεται μιαίνειν τὰ ἅγια διὰ τῆς ἱερουργίας, καὶ φιλονεικεῖ τὴν ἀνο- 25 μίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδείξει ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὀσιώτερον. Ἐκείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν τοῦ Ἡρώδου μοιχείαν καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος, οὗτος τὸν δεύτερον Ἡρώδην τῇ μοιχείᾳ δεδειγμένον καὶ ἐστεφάνωσε καὶ κατησπίασατο μέχρι θανάτου· λόγοις μὲν οὐ, ἔργοις δὲ αὐτοῖς φθεγγόμενος 30 ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀνόμως καὶ ἀκαίρως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Καὶ τί δὴ λέγω Ἰωάννην τὸν μείζω πάντων ἁγίων; Αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, ἀντεφθέγγασατο καὶ ἀπεμαχίσασατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος. Τοῦ γὰρ Χριστοῦ μοιχὸν ἀπο-

51. Ματθ. 10, 36.

«Ἦδη βάπτεται κάλαμος ἀποφάσεως.

53. Ρωμ. 12, 19.

52. Βλ. τροπᾶριο τῶν ἁγ. παθῶν (Μ. Πέμπτη).

54. Γ Βασ. 16, 29 ἔ.

55. Ματθ. 11, 11.

συμμετέχουμε στήν κοινωνία ἐκείνου καί αὐτῶν πού συλλειτουργοῦν μαζί του, μέχρι νά παύσει νά ἱερουργεῖ ὁ καθηρημένος.

Οἱ ἄνθρωποι λοιπόν θά φλυαρήσουν πολλά, καί θά μᾶς ἐμπαίξουν καί θά γελάσουν εἰς βάρος μας, καί τό πιό ἐλεεινὸ εἶναι ὅτι θά τὸ κάνουν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού φέρουν τὸ ἴδιο σχῆμα καί ἀνήκουν στὸ ἴδιο τάγμα, καί δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι φίλοι μας. Ἐνῶ τίποτε δὲν εἶναι παράξενο, γιατί ἔχει γραφεῖ, «Καί ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου θά γίνουν οἱ δικοὶ του»⁵¹, καί γιατί αὐτοὶ ἔγιναν μαστροποὶ, καί συνεργάστηκαν καί συνέφαγαν καί ἤπιαν μαζί στὸν μοιχικὸ γάμο, καί συνυπέγραψαν⁵² τὴν ἔξορία μας. Ἐνῶ ὁ Κύριος πού τότε ἐξεγέρθηκε γιὰ νά τιμωρήσει τὴν προσβολὴ τοῦ νόμου του⁵³ καί διέρρηξε τὴ βασιλεία τοῦ μοιχοῦ μὲ τὴν ἐκτύφλωσή του, καί καταντρόπιασε τοὺς συνεργούς του, ὅπως τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ⁵⁴, καί ἐπανέφερε τὴ δική μας ταπείνωση χωρὶς νά τὸ ἐλπίζουμε στὸ μοναχοῦ ἡρι μας, ὁ ἴδιος καί τώρα εἶναι παρών, ἔστω καί ἂν γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἐπέτρεψε πάλι τὴν παράνομη ἔνωση. Γιατί καί πάλι εὐδόκησε νά ἀποδοκιμαστῆ ἡ χαιρεκακία αὐτῶν πού στεφάνωσαν τοὺς μοιχοὺς καί τοὺς φίλους τῶν μοιχῶν Ναζιραίων, μὲ τὴν δίκαιη κρίση τῶν εὐσεβῶν βασιλέων μας, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὸν θάνατο, ἀπέδωσαν τὸν μοιχὸ στὴ νόμιμη γυναῖκα του, καί ἀποκάλεσαν τὴν ἀσελγῆ μοιχαλίδα καί τὸ παιδί πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴ μοιχεία τὸ ἄφησαν ἄκληρο ὡς ἀθέμιτο καί παράνομο, ὅπως εἶπε τὸ τίμιο στόμα τους πού τὸ ἄκουσα, σύμφωνα μὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους. Ὅμως αὐτοὶ πού παρανόμησαν δὲν ντρέπονται, οὔτε αὐτὸς πού βλασφήμησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα στὴν ἱερὴ προσευχὴ κατὰ τὴν τέλεση τοῦ γάμου κρύβεται ἀπὸ ντροπὴ, ἀλλά, ἀφοῦ κατόρθωσε νά πηδήσει σὰν αἴλουρος, πάλι σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰ, καί πάλι ἀρχίζει νά μολύνει τὰ ἅγια μὲ τὴν ἱερουργία, καί πασχίζει νά παρουσιάσει τὴν παρανομία δικαιοσύνη καί, ὅπως λέγεται, ν' ἀποδείξει τὸν ἑαυτό του πρὸ ἁγίου καί ἀπὸ τὸν Πρόδρομο καί Βαπτιστῆ. Γιατί ἐκεῖνος στυλίτευε τὴ μοιχεία τοῦ Ἡρώδη καί πέθανε γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ αὐτὸς τὸν δεύτερο Ἡρώδη, ὁ ὁποῖος ἦταν φανερὰ μοιχός, καί τὸν στεφάνωσε καί τὸν ἐναγγαλιζόταν μέχρι θανάτου. Καί ἔλεγε, μὲ λόγια βέβαια ὄχι, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα του, ὅτι ὁ Ἰωάννης Πρόδρομος ἔπεσε σὲ πλάνη ἀφοῦ ἤλεγξε παράνομα καί ἄκαιρα καί πέθανε. Καί γιατί ἀναφέρω τὸν Ἰωάννη, τὸν μεγαλύτερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους⁵⁵; Ἀντιμίλησε καί ἀντιστάθηκε ἐπίμονα μὲ τὸ βδελυρὸ στόμα του, ἂν καί εἶναι τολμηρὸ νά τὸ πῶ, στὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Γιατί, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἀποκάλεσε μοιχὸ ἐκεῖνον πού ἄφησε τὴ

καλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νόμιμον γυναῖκα (μοιχεία δὲ τὸ χαλεπὸν ἁμάρτημα καὶ ἰσοδύναμον φονέως καὶ ἄρρενοφθόρου καὶ ἀλογενομένου καὶ φαρμακοῦ καὶ εἰδωλολάτρου, ὡς ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου), αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, μέσον παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ρῆξαι τὰς ἐναγεῖς ἐκείνας φωνὰς κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγων οὕτως (καὶ σκοπεῖτε τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον). Αὐτὸς, Δέσποτα, «ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου· σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οἷς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις. Τίμιον (αὐτῶν) τὸν γάμον ἀνάδειξον· ἀμίαντον τὴν κοίτην αὐτῶν διατήρησον· ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον ἐν καθαροῖ τῆ καρδία».

Οὐκ ἄρα ἐφρίξατε συνιέντες; Πῶσον δοκεῖτε παροξυνθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ βλασφημίᾳ τεύτη καὶ συνοργισθῆναι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους; Ἡ πῶς οὐ παραντίκα ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν ὑπέβαλεν ἡ γῆ χανοῦσα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους καὶ δεικνύντα τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν ἐαντῷ περιπίπτειν πειρώμενον; Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἄλλ' ὅμως τοιοῦτον δράσας πονηρὸν καὶ δούς ὑπόδειγμα κακίας τοῖς ὑποχειρίοις εἰς ὁμοτροπίαν, ὃ καὶ γέγονε, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πόρρω κρατοῦσι καὶ ἄρχουσιν, ὃ καθ' ὁμοίωσιν ἐτελέσθη ἐν τῇ Λογγοβαρδία καὶ Γοθθία καὶ τοῖς κλίμασιν αὐτῆς οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι τοιοῦτόν τι τετόλμηται. Καὶ οὐ καταισχύνεται ὁ δαίμων, ἀλλ', ὡς εἴρηται, λειτουργεῖ ὁ ἀνίερος καὶ τοὺς καλῶς αὐτὸν ἀποστρεφόμενους ἐξορίζειν κατεπείγεται. Κύριος δὲ βοηθὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ἐνισταμένων, ὃς παρακαλέσει τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων, ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ μοιχοῦ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐδοκῆσῃ ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας, ἐπὶ τε λυσιτελείᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου καὶ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας

Διὸ θαρσεῖτε, τέκνα καὶ ἀδελφοί, καὶ μὴ δείσητε μηδὲ καταπέσητε. Καιρὸς ὁμολογίας, καιρὸς ἐνοστάσεως, καιρὸς ἀθλήσεως, τυχὸν καὶ ἄλλων παθημάτων, ἀλλὰ καὶ στεφάνων καὶ δόξης ἐπουρανίου. Φησὶ γάρ· «Ἄλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτμα-

56. Ματθ. 4, 32.

57. Ἐπιστολὴ 188. Πρὸς Ἀμφιλόχιον, περὶ κανόνων.

58. Εὐχή τοῦ γάμου, πρὶν ἀπὸ τῆ στέψη καὶ μετὰ τὴν ἐκτενή.

νόμιμη γυναίκα⁵⁶ (μοιχεία βέβαια εἶναι τὸ πιὸ φοβερὸ ἁμάρτημα καὶ ἰσοδύναμο μὲ φονιά, καὶ ἄρρενοφθορέα καὶ ζωοφθορέα καὶ μάγο καὶ εἰδωλολάτρη, ὅπως λέγει ὁ κανὼνας τοῦ ἁγίου Βασιλείου)⁵⁷, αὐτός, παρουσιάζοντας αὐτὸν στὸ θυσιαστήριον, παρουσία ὅλου τοῦ λαοῦ, τόλμησε νὰ ἐκστομίσει τὶς βδελυρὲς ἐκεῖνες φωνὲς ἐναντίον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας τὰ ἑξῆς (καὶ προσέξτε τὸ φοβερὸ καὶ παράδοξο): Σὺ, Δέσποτα, «Στείλε τὸ χέρι σου ἀπὸ τὸ ἅγιον κατοικητήριό σου, καὶ σύνδεσε τὴ δούλη σου μὲ τὸν δοῦλο σου· σύζευξέ τους μὲ ὁμοφροσύνη· ἔνωσέ τους σὲ μιά σὰρκα μὲ αὐτὰ πού εὐδόκησες νὰ ἐνωθοῦν μεταξύ τους· ἀνάδειξε τίμιον τὸ γάμο τους· διαφύλαξε τὸ κρεβάτι τους ἀμόλυντον· κάνε τὴν συμβίωσή τους νὰ μείνει ἀμόλυντη μὲ καθαρὴ καρδιά»⁵⁸.

Ἄραγε δὲν φρίξατε ἀκούοντάς τα; Πόσο νομίζετε ὅτι ἐξοργίστηκε τὸ ἅγιον Πνεῦμα μὲ τὴ βλασφημία αὐτή, μαζὶ μὲ τὸ ὅποιο ὀργίστηκαν καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι; Ἡ πῶς δὲν τὸν κατάπιε ἀμέσως ἡ γῆ, σὰν τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών⁵⁹, τὸν κήρυκα τοῦ ψεύδους, ἀφοῦ παρουσιάζει τὸ σκοτάδι ὡς φῶς, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει ὅτι ὁ Χριστὸς πέφτει σὲ ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτὸ του; Γιατὶ ὅπωςδήποτε ὅσα παρουσιάζει ὁ ἱερεὺς, αὐτὰ καὶ ὁ Θεὸς ὑπόσχεται ὅτι τὰ ἐπικυρώνει, σύμφωνα μὲ τὸν μέγα Διονύσιον⁶⁰. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἔκανε ἓνα τέτοιο κακὸ καὶ ἔδωσε παράδειγμα κακίας στοὺς ὑφισταμένους του σὲ ὅμοιες περιπτώσεις, πράγμα πού ἔγινε καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐξουσιάζουν καὶ ἄρχουν μακριά, ἀφοῦ ἔγινε πανομοιότυπα στὴ Λογγοβαρδία καὶ τὴ Γοθθία καὶ στὰ κλίματα αὐτῆς· γιατί οὔτε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν δὲν ἀποτολμήθηκε κάτι τέτοιο. Καὶ δὲν ντρέπεται ὁ ἄθλιος, ἀλλὰ, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, λειτουργεῖ ὁ βέβηλος, καὶ ἐκείνους πού καλῶς τὸν ἀποστρέφονται βιάζεται νὰ τοὺς ἐξορίσει. Ὁ Κύριος ὅμως εἶναι βοηθὸς ἐκείνων πού ἀντιστέκονται ὑπερασπιζόμενοι τὴν ἐντολή του, ὁ ὅποιος θὰ παρακαλέσει τὶς καρδιὲς τῶν εὐσεβῶν βασιλέων μας νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας του, ὅπως ἔκανε καὶ στὸν μοιχό, ὥστε νὰ συγκατατεθεῖ ν' ἀποκοπεῖ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἱερωγία, πρὸς ὄφελος καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου καὶ ὅλης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Γι' αὐτὸ ἔχετε θάρρος, τέκνα καὶ ἀδελφοί, καὶ μὴ φοβᾶστε, οὔτε νὰ κάμπτεστε. Εἶναι καιρὸς ὁμολογίας, καιρὸς ἀντίστασης, καιρὸς ἀγώνων, καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἄλλων παθημάτων, ἀλλὰ καὶ στεφάνων καὶ δόξας ἐπουράνιας. Γιατὶ λέγει: «Αὐτοὺς πού μὲ δοξάζουν, θὰ τοὺς δοξάσω, καὶ

59. Ἄριθμ. 16, ε. καὶ 26, 10.

60. Βλ. Ἐπιστολὴ 22, σημ. 87.

σθήσεται», καὶ «Μακάριοι οἱ μὴ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐ-
 τοῦ». Διὸ «Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῖν» τοῖς ὑπομένου-
 σι «πολύς ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· τῶν ἔργων ὑμῶν ἔχεσθε. Τῶν βασιλέων
 ἡμῶν ὑπερεύχεσθε, τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἐκβληθῆναι τὸν Ἰωσήφ ἐκ τοῦ
 5 θυσιαστηρίου, τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας πορευόμενοι ἐν ὁδῶ ἀμώ-
 μω, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσαντες σφόδρα· ἐν πάσῃ καλῇ κατα-
 στάσει καὶ κανονικῇ διαδιώσει, ἕως ἂν ἀκούσῃτε τι πλέον ἢ καὶ ἡμεῖς
 σηματοῦμεν. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν ἡ Θεοτόκος σκέπουσα ἡμᾶς ὁ
 Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος φρουροῦντες ὑμᾶς, οἱ ἅγιοι πάντες τῆ
 10 εὐχῆ τοῦ πατρὸς μου καὶ πατρὸς ὑμῶν. Πάντας προσαγορεύω κατ'
 ὄνομα· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔστω μετὰ πάντων
 ὑμῶν, τέκνα ἠγαπημένα. Ἀμήν.

ΛΒ' (32)– Νικολάω Χαρτουλαρίω.

Ὑπελάβομεν πῶς ἀπεχθῶς ἔχειν τὴν μεγάλην σου εὐσέβειαν, παν-
 15 πόθητε ἡμῶν δέσποτα, πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, διὰ τινὰ παρεμπί-
 πτουςαν ὑπόθεσιν. Ἄλλ' ὄντως ἔδειξας ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καθαρὰν
 σου τὴν τιμίαν ψυχὴν πάσης δυσμενείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσης θεο-
 σεβείας πεπληρωμένην, ἐν τῷ γοργόν καὶ θερμόν σε γενέσθαι εἰς τὸ
 20 χάριν εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εὐθύς ἀπὸ πρώτης ἡμῶν πα-
 ρακλήσεως κινηθῆναι πρὸς συνάφειαν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρ-
 χου. Τοῦτο γνώρισμα εἰλικρινοῦς φιλίας, τοῦτο ιδίωμα ἀνθρώπου
 θεοφόδου, τοῦτο ἀπόδειξις ἐναργοῦς ζήλου ἀληθείας. Καὶ γοῦν ἀπο-
 δώσειέ σοι Κύριος, εἰ καὶ μηδέν τι γένηται, ὀλόκληρον δικαιοσύνης
 25 μισθόν. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς περι-
 αὐτὰ προθέσεως, εἴτε ἐπαινετῶς, εἴτε οὐχ οὕτως, εἴωθε τὰ ἀμοιβάς τὸ
 θεῖον ἐπιψηφίζεσθαι τοῖς δρωσιν. Κεκέρδηκας τοιγαροῦν ἐν μιᾷ και-
 ροῦ ροπῇ οὐ χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, ἀλλὰ θησαυροὺς ἀνεκλείπτους
 οὐρανιας ἀνταποδόσεως. Ἔτι δὲ παρακαλοῦμεν καὶ δυσωποῦμέν σε
 ἐπειχθῆναι ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει, ἵνα αὐτὸς μὲν κερδήσης πλούσιον
 30 τὸ θησαύρισμα, ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τύχωμεν τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα
 συνοπτικοῦ· μᾶλλον δὲ ἵνα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, τῆ σῆ μεσιτεία βρα-
 δευθεῖσα, πολλοὺς σου τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους καταπλέξειε.

61. Α' Βασ. 2, 30.

62. Ψαλμ. 118, 21.

63. Ματθ. 5, 12.

64. Ψαλμ. 100, 6.

65. Ψαλμ. 111, 1.

66. Καὶ οἱ δύο ἦταν προστάτες τῆς μονῆς.

67. Τίτλος Βυζαντινοῦ ὑπαλλήλου, δηλαδὴ ἀρχιεποφύλακας.

αὐτὸς ποῦ με περιφρονεῖ θὰ ἀπιμαστεῖ»⁶¹, καί· «εἶναι μακάριοι ὅσοι δὲν παρεκκλίνουν ἀπὶ τὶς ἐντολές του»⁶². Γι' αὐτὸ «Νὰ χαίρεστε καὶ νὰ ἀγάλλεστε, γιατί ἡ ἀνταμοιβή σας» (σὲ σᾶς ποῦ δείχνετε ὑπομονή) «θὰ εἶναι μεγάλη στοὺς οὐρανοὺς»⁶³. Νὰ εἶστε ἀφοσιωμένοι στὰ ἔργα σας. Νὰ προσεύχεστε ὑπὲρ τῶν βασιλέων καὶ τοῦ ἀρχιερέα, γιὰ νὰ διωχθεῖ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο, πρὸς εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας, νὰ βαδίζετε σὲ δρόμο ἀμεμπτο⁶⁴, καὶ νὰ ποθεῖτε μὲ ὅλη τὴ θέληση τῆς ψυχῆς σας τὶς ἐντολές του»⁶⁵. Νὰ βρίσκεστε σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση καὶ νὰ ζεῖτε σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, μέχρι νὰ ἀκούσετε κάτι περισσότερο, ἢ νὰ σᾶς γράψουμε ἐμεῖς. Ὁ Χριστὸς νὰ εἶναι μαζί σας. Ἡ Θεοτόκος νὰ σᾶς σκεπάζει, ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος νὰ σᾶς φρουροῦν⁶⁶, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ πατέρα μου καὶ πατέρα σας. Ὅλους σᾶς χαιρετῶ μὲ τὸ ὄνομά σας. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ἅς εἶναι μαζί μὲ ὅλους σας, ἀγαπημένα μου τέκνα. Ἀμήι·.

32. Στὸν χαρτουλάριο⁶⁷ Νικόλαο.

Ἐναλογίζομε πόση ἀπέχθεια αἰσθάνεται ἡ μεγάλη σου εὐσέβεια, πολυπόθητε δέσποτα, πρὸς τὴν ταπεινότητά μου γιὰ κάποια ὑπόθεση ποῦ μεσολάβησε. Ἀλλὰ πραγματικὰ ἔδειξες στὸν καιρὸ αὐτὸν τὴν τίμια ψυχὴ σου καθαρὴ ἀπὸ κάθε δυσμένεια, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ γεμάτη ἀπὸ σεβασμὸ στὸν Θεό, μὲ τὸ νὰ γίνεις γρήγορος καὶ θερμός, γιὰ χάρις τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ κινηθεῖς ἀμέσως, μὲ τὴν πρώτη μας παράκληση, γιὰ συνάντηση μὲ τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη μας. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα ἀληθινῆς φιλίας, αὐτὸ εἶναι ἰδιώμα ἀνθρώπου ποῦ φοβᾶται τὸν Θεό, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη ὀλοφάνερου ζήλου τῆς ἀλήθειας. Εἶθε λοιπὸν νὰ σοῦ ἀνταποδώσει ὁ Κύριος, ἔστω καὶ ἂν δὲν γίνει τίποτε, ὀλοκλήρο τὸν μισθὸ τῆς δικαιοσύνης⁶⁸. Γιατὶ ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ δίνει τίς ἀμοιβές σ' αὐτοὺς ποῦ δροῦν, ὄχι ἀπὸ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρόθεσή μας γι' αὐτὰ, εἴτε μὲ ἔπαινο, εἴτε ὄχι ἔτσι. Ἐχεις κερδίσει λοιπὸν μέσα σὲ μὴ σιγμὴ τοῦ χρόνου ὄχι χρυσάφι καὶ ἀσήμι, ἀλλὰ θησαυροὺς ἀνεξάντλητους οὐράνιας ἀνταπόδοσης. Ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ καὶ πάλι καὶ σὲ ἱκετεύω νὰ ἐπισπεύσεις αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ὥστε, σὺ βέβαια νὰ κερδίσεις πλούσια ἀποταμίευση, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ νὰ γίνουμε δεκτοὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα. Ἡ καλύτερα ἢ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ βραβευθεῖ μὲ τὴ δική σου μεσολάβηση, νὰ σοῦ πλέξει πολλὰ στε-

68. Β΄ Τιμ. 4, 8.

Καὶ οὐ πλέον τι χρὴ λέγειν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἐπισημᾶναι ὅπόσος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἤδη ἀψευδῶς γνωρίζομεν τῇ μεγίστῃ ὑπεροχῇ, ὡς ἐν προσώπῳ Κυρίου τοῦ τῶν ἀδῆλων γνώστου, οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἐν τινὶ τὸ ἀμφιδάλλον τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα κοινωνίας, 5 ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον, κατὰ τὸ καθηρημένον αὐτὸν εἶναι ὑπὸ τῶν θείων κανόνων, καὶ ἡνίκα ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας κατὰ τὸ πρότερον, εὐδοκία Θεοῦ, τοῦ τε ἀγιωτάτου πατριάρχου, τῶν τε εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν (δῆλον ὅτι ὄντος αὐτοῦ οἰκονόμου καὶ τὴν τιμὴν ἔχοντος), εὐθύς παραυτίκα καὶ συλλειτουργοῦμεν καὶ συγκοινωνοῦμεν καὶ χει- 10 ροτονοῦμεθα, μηδὲν ἐπιζητοῦντες περὶ τῆς ἐν τρισὶ χρόνοις τούτοις συλλειτουργίας αὐτοῦ, οἰκονομίας χάριν, οὐ διὰ φόβον ἀλλὰ διὰ τὸ κοινωφελές καὶ σωτήριον.

Σιγάτωσαν γὰρ αἱ ψευδοκατήγοροι γλῶτται κατὰ ἧς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ κινούμεναι· ὅτι, ἐὰν εἰρχθῇ τῆς ἱερουργίας ὁ οἰκονόμος, ἐπι- 15 δραξόμεθα αἰτίας κατενεγκεῖν τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν, ὡς ἤδη τῷ καθηρημένῳ συλλειτουργῆσαντα, ἔπειτα τὸν προσηγησάμενον ἀγιώτατον πατριάρχη. Χεῖλη δόλια τὰ λαλοῦντα τὰ τοιαῦτα, ἀνθρώπων συκοφαντῶν καὶ φθονερῶν τὸ δράμα καὶ μὴ θελόντων εἰς ἴασιν ἐλθεῖν τὸ προσπεσὸν ὄφλημα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μηδαμῶς μὴ γένοιτο! καὶ τὸν 20 πατριάρχη τὸν προσηγησάμενον καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα, διὸ καὶ ἕως θανάτου συγκοινωνοῦμεν αὐτῷ, καὶ τὸν νῦν ἀγιώτατον ἀρχιερέα καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἀναφέρομεν καθ' ἑκάστην. Ὁ οἰκονόμος εἰρχθήτω τῆς ἱερουργίας, ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας, καί, ὡς προδεδηλώκαμεν, συλλειτουργοῦμεν αὐτῷ, εἰ κελεύει, ἐπὶ 25 τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἕκαστος κατὰ τὴν οἰκείαν ἡμῶν τάξιν. Καὶ εἰ τοῦτο γένηται, χαρὰ ἐν οὐρανοῖς, εἰρήνη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· τὸ σχίσμα ὑποχωρεῖ, ἡ ὁμόνοια ἀναλάμπει τρανῶς, ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν στεφανωθήσεται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τοσοῦτον, ὡς διαδοθῆναι αὐτοῦ τὸ ἐγκώμιον ἕως γενεᾶς. Οἱ κράτιστοι ἡμῶν βασιλεῖς σὺν 30 τοῖς πολυτιμήτοις αὐτῶν διαδήμασι καταστεφανωθήσονται τῇ ἀγγελικῇ εὐφημίᾳ· «οἱ ἱερεῖς ἐνδύσονται δικαιοσύνην», ἔτι μᾶλλον «οἱ ὄσιοι», τὸ μοναδικόν, λέγω, τάγμα «ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται». Ὁ δεσπότης ἡμῶν οἶον καὶ ἡλίκον λήψη τὸ βραβεῖον, τί δεῖ λέγειν; Καὶ τί

69. Ψαλμ. 30, 19.

70. Τὸν Ταράσιο.

71. Τὸν Νικηφόρο.

72. Ὁ Ἰωσήφ.

73. Τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Στ'.

74. Ψαλμ. 131, 9.

75. Ὁπ. π.

φάνια ἐγκωμιαστικά. Καὶ ἐπειδὴ ζήτησες νὰ ἀναφέρουμε πόσος εἶναι ὁ λόγος τῆς ταπεινότητάς μας, κάνουμε γνωστὸ ἀληθινὰ στὴν πολὺ μεγάλη ὑπεροχὴ σου, σὰν νὰ ἀπευθυνόμαστε στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου ποὺ γνωρίζει τὰ κρυφά, ὅτι δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς καμμιά ἀμφισβήτηση ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινωνία μὲ τὸν ἀρχιερέα, παρὰ μόνο μὲ τὸν οἰκονόμο, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι καθηρημένος ἀπὸ τοὺς θείους κανόνες, καὶ ὅταν ἀποκλειστῆ ἀπὸ τὴν ἱερουργία ὅπως καὶ προηγουμένως, μὲ τὴν συγκατά-νευση τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγιώτατου πατριάρχου καὶ τῶν εὐσεβῶν δεσποτῶν μας (ἐνῶ δηλαδὴ αὐτὸς θὰ εἶναι καὶ θὰ φέρει τὸ ἀξίωμα τοῦ οἰκονόμου), ἀμέσως καὶ θὰ συλλειτουργοῦμε καὶ θὰ κοινωνοῦμε μαζί τους καὶ θὰ χειροτονούμαστε, χωρὶς νὰ ζητᾶμε τίποτε γιὰ τὰ τρία χρόνια τῆς συλλειτουργίας αὐτοῦ, χάριν οἰκονομίας, ὄχι ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ πρὸς κοινὴ ὠφέλεια καὶ σωτηρία.

Ἄς σιγήσουν λοιπὸν οἱ γλῶσσες μὲ τὶς ψεύτικες κατηγορίες, ποὺ στρέφονται ἐναντίον τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀμέσως, μόλις ἐμποδιστῆ ἀπὸ τὴν ἱερουργία ὁ οἰκονόμος, θὰ ζητήσουμε νὰ καταργήσῃ τις αἰτίες ὁ ἀρχιερέας μας, ἐπειδὴ εἶχε ἤδη συλλειτουργήσῃ μὲ τὸν καθηρημένο, ἔπειτα καὶ ὁ προηγούμενος ἀγιώτατος πατριάρχης. Εἶναι χεῖλη γεμᾶτα δόλο⁶⁹ αὐτὰ ποὺ λένε ὅλα αὐτά, τὸ δρᾶμα εἶναι ἔργο ἀνθρώπων συκοφαντῶν καὶ φθονερῶν, ποὺ δὲν θέλουν νὰ θεραπευθῆ τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Ἐκκλησία. Καθόλου. Μὴ γένοιτο! Καὶ τὸν προηγούμενο πατριάρχη⁷⁰ τὸν εἶχαμε δεχθῆ καὶ τὸν δεχόμεστε, γι' αὐτὸ καὶ μέχρι τὸν θάνατό του κοινωνοῦσαμε μαζί του, καὶ τὸν τωρινὸ ἀγιώτατο ἀρχιερέα⁷¹ καὶ τὸν δεχθήκαμε καὶ τὸν δεχόμεστε. Αὐτὸν ἄλλωστε μνημονεύουμε κάθε μέρα. Ὁ οἰκονόμος⁷², ποὺ στεφάνωσε τὸν μοιχό⁷³, νὰ παύσῃ νὰ ἱερουργεῖ καί, ὅπως προαναφέραμε, θὰ συλλειτουργοῦμε μαζί του, ἐὰν θέλει, στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία, ὁ καθένας σύμφωνα μὲ τὴν τάξιν μας. Καὶ ἂν γίνῃ αὐτό, θὰ ἐπέλθῃ χαρὰ στοὺς οὐρανούς, εἰρήνη στὴν Ἐκκλησία μας, τὸ σχίσμα θὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ ὁμόνοια θὰ ξαναλάμπῃ περίλαμπρα, ὁ ἀρχιερέας μας θὰ στεφανωθῆ μὲ τοὺς ἐπαίνους, καὶ τόσο πολὺ, ὥστε νὰ διαδοθῆ τὸ ἐγκώμιό του σ' ὅλες τις γενεές. Οἱ ἰσχυροὶ βασιλεῖς μας μαζί μὲ τὰ πολύτιμα στέμματά τους θὰ στεφανωθοῦν μὲ τὴν ἀγγελικὴ ἐπευφημία, «Οἱ ἱερεῖς θὰ ντυθοῦν δικαιοσύνη»⁷⁴. Ἀκόμα πιὸ πολὺ «Οἱ ὄσιοι», ἐννοῶ τὸ μοναχικὸ τάγμα, «θὰ δοκιμάσουν ἀνείπωτη ἀγαλλίαση»⁷⁵. Ὁ δεσπότης μας τί εἶδους καὶ πόσο μεγάλο βραβεῖο θὰ λάβῃ, γιατί πρέπει νὰ τὸ ποῦμε; Καὶ τί δὲν θὰ γίνῃ μᾶλλον; Τί εὐχάριστο

μᾶλλον οὐ γενήσεται; τί τερπνὸν οὐκ εἰσαχθήσεται; Εἴπωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ οἰκονόμος εὐφημηθήσεται καὶ δοξασθήσεται καὶ κληρονομήσει διὰ τοῦτο μέγα ἔλεος καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡμεῖς τε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐσόμεθα ὑποπίπτοντες καὶ προσκυνοῦντες καὶ ὑπερευχαριστοῦντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ δέοντα ὡς ἀρχιερεῖ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον, κατὰ τὸ ὀφειλόμενον, συνεισφέροντες. Πρὸς δὲ πίστωσιν τῶν εἰρημένων, ποιούμεθα τὸν λόγον ἔγγραφον διὰ πλάτους ὅτι μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἱερουργίας, κατὰ τὸ πρότερον, ἐὰν μὴ εὐθύς εἰσέλθωμεν καὶ κοινωνήσωμεν, ὡς προγέγραπται, ἔστω ἡ
10 ψῆφος καθ' ὑμᾶς, εἴ τι θούλεσθε, καὶ μὴ ἐξὸν ἔτι λαλεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως. Καὶ ἰδοὺ οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ὁ δι' ἡμῶν ἔλκων καὶ συνωθῶν καὶ παρακαλῶν σε.

ΛΓ' (33)-. Λέοντι, πάπα Ρώμης.

15 Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ κορυφαιοτάτῳ πατρὶ πατέρων Λέοντι,
τῷ δεσπότῃ μου ἀποστολικῷ πάπα,
Θεόδωρος, ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Ἐπειδήπερ Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς ὁ Θεὸς μετὰ τὰς κλειῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ τῆς ποιμνιαρχίας ἀξίωμα, πρὸς Πέτρον, ἦτοι τὸν αὐτοῦ διάδοχον, ὁ, τιοῦν καινοτομούμενον ἐν τῇ
20 καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἀποσφαλλομένων τῆς ἀληθείας, ἀναγκαῖον ἀναφέρεισθαι. Τοῦτο τοιγαροῦν δεδιδασμένοι καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι, ἐκ τῶν ἀνέκαθεν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ἐπεὶ ὑπήρχθη τις καὶ νῦν καινοτομία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιμανδρίτου, ἦγον τοῦ ἀδελ-
25 φοῦ καὶ συνδούλου ἡμῶν Ἐπιφανίου, καὶ νῦν διὰ τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν γραμματίου ὀφειλόμενον ἡγησάμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς κορυφαίας σου μακαριότητος ταύτην ἀνενεγκεῖν. Γέγονε τοίνυν, ὡς θειοτάτη τῶν ὅλων κεφαλῶν κεφαλὴ, κατὰ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, σύνοδος ὡς ἀληθῶς ἀθετούντων καὶ συνέδριον μοιχωμένων. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖσε διὰ τῆς
30 εἰδωλικῆς ἐμπορνεύσεως λέλεκται, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς μοιχοζευκτικῆς ἐπικυρώσεως δέδεικται. Ἀμφότεροι γὰρ τὸν αὐτὸν Κύριον ἠθετήκασιν, οἱ μὲν διὰ τῆς νομικῆς, οἱ δὲ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβάσεως. Καί γε οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν, παρασυναγωγὴ διὰ προτέρας συνελύσεως, ἐν τῇ τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῇ καὶ συνιερού-

δὲν θὰ ἀκολουθήσει; Θὰ ποῦμε καὶ αὐτό, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ οἰκονόμος θὰ ἐγκωμιαστῆ καὶ θὰ κληρονομήσει γι' αὐτὸ πολὺ ἔλεος καὶ στή ζωὴ αὐτῆ καὶ στή μέλλουσα. Καὶ ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ πέφτουμε καὶ θὰ προσκυνοῦμε καὶ θὰ εὐχαριστοῦμε, μὲ ἔργα καὶ λόγια, προσφέροντας αὐτὰ πού πρέπει στὸν ἀρχιερέα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο, ὅπως ἔχουμε χρέος. Καὶ πρὸς βεβαίωση αὐτῶν πού εἰπώθηκαν ὑποβάλλουμε γραπτὸ καὶ ἐκτεταμένο τὸν λόγο μας, ὅτι μετὰ τὴν παύση τῆς ἱερουργίας, ὅπως καὶ πρὶν, ἐὰν δὲν μποῦμε ἀμέσως στὴν Ἐκκλησία καὶ κοινωνήσουμε, ὅπως ἔχει γραφεῖ προηγουμένως, νὰ στραφεῖ ἡ ἀπόφαση ἐναντίον μας, μὲ ὅποια συνέπεια θέλετε, καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτή. Καὶ νὰ, ὄχι ἄγγελος, οὔτε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁷⁶ σὲ ἔλκει καὶ σὲ σπρώχνει καὶ σὲ παρακαλεῖ μὲ ἐμᾶς.

33. Στὸν πάπα τῆς Ρώμης Λέοντα.

Στὸν ἀγιώτατο καὶ κορυφαιότατο πατέρα τῶν πατέρων Λέοντα,
τὸν δεσπότη μου ἀποστολικὸ πάπα,
Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Σουδίου.

Ἐπειδὴ στὸν μεγάλο Πέτρο ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς μας μετὰ τὰ κλειδιὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁷⁷ ἔδωσε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ποιμνῆς, στὸν Πέτρο, δηλαδὴ στὸν διάδοχό του, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρεται κάθε τι καινούργιο πού προξενεῖ μεταβολὲς στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ ἐκείνους πού λοξοδρομοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Διδαγμένοι λοιπὸν αὐτὸ καὶ ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς ἀνέκαθεν ἅγιους Πατέρες μας, ἐπειδὴ δημιουργήθηκε καὶ τώρα κάποια καινοτομία στὴ δική μας Ἐκκλησία, καὶ προηγουμένως βέβαια μὲ τὸν ευλαδέστατο ἀρχιμανδρίτη, δηλαδὴ τὸν ἀδελφὸ καὶ συνοδό μας Ἐπιφανίο, καὶ τώρα μὲ τὸ ταπεινὸ γράμμα μας, θεωρήσαμε χρέος μας νὰ ἀναφέρουμε τὴν καινοτομία αὐτὴ στὸν ἄγγελο τῆς κορυφαίας μακαριότητάς σου. Συγκροτήθηκε λοιπὸν, θειοτάτη κεφαλὴ ὅλων τῶν κεφαλῶν, σύμφωνα μὲ τὸν προφήτη Ἰερεμία, σύνοδος ἀληθινὰ παρανόμων καὶ συνέδριο μοιχῶν⁷⁸. Αὐτὸ δηλαδὴ πού εἰπώθηκε ἐκεῖ μὲ τὴν εἰδωλολατρικὴ ἐκπόρνευση, τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ ἐδῶ μὲ τὴν ἐπικύρωση τῆς στέψης τῶν μοιχῶν. Γιατὶ καὶ οἱ δύο τὸν ἴδιο Κύριο παρακούουν, οἱ πρῶτοι μὲ τὴν παράβαση τοῦ νόμου, καὶ οἱ ἄλλοι μὲ τὴν παράβαση τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ δὲν σταμάτησαν μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, συστήνοντας παρασυναγωγή μὲ προηγούμενη συνέλευση, μὲ τὴν ἀποδοχὴ καὶ συλλειτουργία

γία, κατὰ τὸν θεῖον Βασιλείον, χρηματίσαντες. Ἄλλ' ὡς ἂν ἑαυτοῖς αἰρέσεως τελείας ὄνομα περιποιήσονται, δι' ἕτερας συνόδου δημοσίας, τοὺς μὴ τῇ παρανόμῳ αὐτῶν κακοδοξία συγκαταθεμένους, μᾶλλον δὲ ὅλην τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναθεματισμῶ ὑποβεβλή-
 5 κασι. Τοὺς ἤδη φθάσαντας ἐπὶ προσώπου αὐτῶν, οὓς μὲν ἐξοστρακί-
 σαντες πόρρω που, οὓς δὲ φυλακαῖς κατέχοντες, διωγμὸν κατὰ τὸ
 σύνηθες τῶν ἐνταῦθα πάλιν καινουργήσαντες. Καὶ τὸ δικαίωμα
 αὐτοῖς, λόγου πονηροῦ κραταίωμα. Οἰκονομίαν οὖν τὴν ζευξιμοχεί-
 10 διορίζονται· τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαίου μέχρις αἵματος ἐνστά-
 τας, ὥσπερ τὸν Πρόδρομον καὶ Χρυσόστομον, μιμεῖσθαι ἀπαγορεύ-
 ουσιν· ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ἐξουσιάζειν ἐν τοῖς θείοις κανόσι, παρὰ
 τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκανονισμένα, ἀποφαίνονται.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁπόταν τύχη καὶ κρυπτῶς καὶ ἐμφανῶς ἀλῶναί τι-
 15 να τῶν ἱερωμένων καθαιρετικοῖς κανόσι, τῇ τοῦ βουλομένου ἐξουσία
 μένειν ἀκαθαίρετον. Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου ὁ διαφόροις κανόσι σὺν
 ἄλλοις κεκρατημένος μοιχοζεύκτης καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῖς δημο-
 σία, τοὺς παρανομίας ὡς οἰκονομίας ποιοῦντας, ἄλλους τε καὶ ἑαυ-
 τοὺς ἁγίους ἐν τούτῳ ὀνομάζουσι, καὶ τοὺς μὴ ταύτας προσιεμένους,
 20 ὡς ἡλλοτριωμένους Θεοῦ ἀναθεματίζουσι· μάρτυς δὲ κἀνταῦθα τοῦ
 λόγου ὢν καὶ ὁ διωγμός. Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις, ὃ μάκαρ, εἰπεῖν, ἢ τὸ
 ἀποστολικὸν ἐκεῖνο, ὅτι «Νῦν πολλοὶ ἀντίχριστοι γεγόνασιν», εἴτερ
 μὴ ὑπὸ τῶν θείων νόμων καὶ κανόνων πάντες ἄνθρωποι ἐξουσιαζόμε-
 θα; Τούτων ἤδη ἀψευδῶς ὑπὸ τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀνενεχθέντων, ἐκεί-
 25 νην τὴν φωνήν, ἣν ὁ κορυφαῖος σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις προσή-
 γαγε Χριστῶ, ἠνίκα ὁ τῆς θαλάσσης κλύδων ἐπεγείρετο, προσφέρο-
 μεν τῇ Χριστομιμῆτῳ σου μακαριότητι· «Σῶσον ἡμᾶς», ἀρχιποίμην
 τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, «ἀπολλύμεθα». Μίμησαί σου τὸν διδά-
 σκαλον Χριστὸν καὶ ὄρεξον χεῖρα τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖνος
 30 Πέτρῳ· ὅσον ὁ μὲν ἀρχομένῳ καταποντίζεσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ, αὐτὸς
 δ' αὐτῷ καταποντισθείῃ ἤδη ἐν τῷ τῆς αἰρέσεως βάθει. Ζήλωσόν σου,
 δεόμεθα, τὸν ὁμώνυμον πάππαν, καὶ ὡς ἐκεῖνος τηνικαῦτα τῆς Εὐτυ-

79. Ἐπιστολὴ 188, Πρὸς Ἀμφιλόχιον, περὶ κανόνων 1. ΕΠΕ, Ἐπαντα Μ. Βασιλείου τόμ. 1, σ. 184.

80. Α' Ἰω. 2, 18.

81. Ματθ. 8, 25.

82. Δηλαδή τὸν Λέοντα Α' τὸν μέγα.

ἐκείνου πού στεφάνωσε τούς μοιχούς, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Βασίλειο⁷⁹. Ἄλλὰ σάν νὰ ἤθελαν νὰ ἐξασφαλίσουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ὄνομα τέλειαις αἰρέσεως, μὲ ἄλλη δημόσια σύνοδο, ἐκείνους πού δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τὴν παράνομη κακοδοξία τους, ἢ μᾶλλον ὀλόκληρη τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία, τοὺς ὑπέβαλαν σὲ ἀναθεματισμό. Αὐτοὺς πού εἶχαν φτάσει μπροστά τους, ἄλλους τοὺς ἐξόρισαν κάπου μακριά, καὶ ἄλλους τοὺς κρατοῦν στὶς φυλακές, ἀρχίζοντας πάλι, ὡς συνήθως, διωγμὸ τῶν ἐδῶ. Καὶ δικαιολογία γι' αὐτοὺς ἦταν, ὅτι ἐπικράτησε ὁ πονηρὸς λόγος. Διακηρύττουν λοιπὸν οἰκονομία τὴν στέψη τῶν μοιχῶν, καὶ ὀρίζουν ὅτι οἱ θεῖοι νόμοι δὲν ἰσχύουν γιὰ τοὺς βασιλεῖς. Αὐτοὺς πού ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο μέχρις αἵματος, τοὺς ἀπαγορεύουν νὰ μιμοῦνται τὸν Πρόδρομο καὶ τὸν Χρυσόστομο. Διατυπώνουν τὴ γνώμη, ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἱεράρχες ἔχει ἐξουσία μεγαλύτερη ἀπὸ τοὺς κανόνες, ἀντίθετα μὲ ὅσα ὀρίζονται ἀπὸ αὐτούς.

Ἔτσι, ὅποτε τύχει, καὶ κρυφὰ καὶ φανερά, νὰ καταδικαστεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους μὲ καθαιρετικὸς κανόνες, μὲ τὴν ἐξουσία ἐκείνου πού ἀποφασίζει μένει ἀκαθαίρετος. Καὶ μάρτυρας αὐτῶν πού λέγω εἶναι αὐτὸς πού στεφάνωσε μοιχόν, καὶ ἐνῶ τοῦ εἶναι ἀπαγορευμένο, μαζί μὲ ἄλλα, καὶ ἀπὸ διάφορους κανόνες, ὡστόσο αὐτὸς συλλειτουργεῖ δημοσίως μὲ αὐτούς, οἱ ὅποιοι, κάνοντας τὶς παρανομίες οἰκονομίες, ὀνομάζουν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ ἄλλους καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους ἁγίους, καὶ ἐκείνους πού δὲν παραδέχονται αὐτὲς τὶς παρανομίες τοὺς ἀναθεματίζουν, ὡς ἀποξενωμένους ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ μάρτυρας αὐτῶν πού λέγω ἐδῶ εἶναι καὶ ὁ διωγμὸς. Τί μπορούμε νὰ ποῦμε γι' αὐτά, μακάριε, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικό, ὅτι «Τώρα ἔχουν ἐμφανισθεῖ πολλοὶ ἀντίχριστοι»⁸⁰, ἐφόσον δὲν ἐξουσιαζόμεστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς θεῖους νόμους καὶ κανόνες; Ἀφοῦ αὐτὰ ἀναφέρθηκαν ἤδη μὲ εἰλικρίνεια ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας, ἀπευθύνουμε στὴ χριστομίμητη μακαριότητά σου τὴν κραυγὴ ἐκείνη πού ἀπηύθυνε ὁ κορυφαῖος μαζί μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ἀποστόλους στὸν Χριστό, ὅταν εἶδαν νὰ σηκώνεται ἡ τρικυμία τῆς θάλασσας· «Σῶσε μας», ἀρχιποίμενα τῆς κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ Ἐκκλησίας, «χανόμεστε»⁸¹. Μιμήσου τὸν διδάσκαλο Χριστὸ καὶ ἄπλωσε χέρι βοήθειας στὴν Ἐκκλησία μας, ὅπως Ἐκεῖνος στὸν Πέτρο, μόνο πού Ἐκεῖνος ὅταν εἶχε ἀρχίσει νὰ βυθίζεται στὴ θάλασσα, ἐνῶ σὺ ἀφοῦ ἤδη ἔχει καταποντιστεῖ στὸ βάθος τῆς αἵρεσης. Παρακαλοῦμε μιμήσου τὸν συνώνυμο σου πάπα⁸², καὶ ὅπως ἐκεῖνος ὅταν ἐμφανίστηκε ἡ αἵρεση τοῦ Εὐτυ-

χιανικῆς αἵρέσεως ἀναφυσίσης λεόντειόν πως διηγέρθη τῷ πνεύματι,
 ὡς ἴσασι πάντες, ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς, οὕτω καὶ αὐτός,
 τολμῶ λέγειν, φερωνύμως, βρούξον θείως, μᾶλλον δὲ βρόντησον κατὰ
 τῆς παρούσης κακοδοξίας τὰ εἰκότα. Εἰ γὰρ οὗτοι ἑαυτοῖς ἔξαιθεντή-
 5 σαντες αἵρετικὴν σύνοδον ἐκπληρῶσαι οὐκ ἔδεισαν, καίπερ εἰ καὶ ὀρ-
 θόδοξον οὐκ ἄνευ τῆς ὑμῶν εἰδήσεως ἔξουσιάζοντες, ὡς τὸ ἄνωθεν
 κεκρατηκὸς ἔθος, πόσω γε μᾶλλον εὐλογον καὶ ἀναγκαῖον ἂν εἶη,
 ὑπομνησκομεν φόβῳ, ὑπὸ τῆς θείας πρωταρχίας σου ἔννομον κρο-
 τηθῆναι σύνοδον, ὡς ἂν τὸ ὀρθόδοξον τῆς Ἐκκλησίας δόγμα τὸ αἵρε-
 10 τικὸν ἀποκρούσηται, καὶ μήτε ἡ κορυφαιότης σου σὺν ἅπασιν τοῖς ὀρ-
 θοδόξοις ἀναθεματίζοιτο παρὰ τῶν νέων κενοφώνων, μήτ' αὖ ὀρμη-
 τήριον ἀνομίας τὴν μοιχοσύνοδον εὐρίσκοντες οἱ βουλόμενοι κατολι-
 σθαίνωσι εὐπετῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.

Ταῦτα, ὡς τὸ ἀνήκον τῇ οὐθενότητι ἡμῶν, ἀνηγγελκότες, ὡς ἐλά-
 15 χιστα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ ὑφ' ὑμῶν ὑπείκοντες θεία ποιμεναρ-
 χία, τὸ λοιπὸν ἔξαιτοῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτῆς ψυχὴν λογιζέσθαι ἡμᾶς ὡς
 οἰκεία αὐτῆς πρόβατα καὶ ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς πόρωθεν φωτίζειν
 καὶ στηρίζειν. Εἰ δὲ καὶ διδαχαῖς, τῆς σῆς ἂν εἶη θείας συγκαταβάσε-
 ως. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς Ἀγγάρω ἐπέστειλε καὶ πολλοὶ τῶν ὑφειμένων
 20 παρὰ ἀποστόλων καὶ ἁγίων γράμματα δέξασθαι κατηξιώθησαν. Παρ'
 ἔμοῦ δὲ μόνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τηρουμένου ἐν φυλακῇ ἡ ἐπιστολή,
 διὰ τὸ τὸν πατέρα καὶ σύνδουλόν μου τὸν ἔγκλειστον, τὸν τε ἀρχιεπί-
 σκοπον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀδελφὸν ἡμῶν, εἰς ἑτέρας νήσους
 ὡσαύτως τηρεῖσθαι. Πλὴν καὶ αὐτοὶ δι' ἔμοῦ καὶ σὺν ἐμοὶ τὰ αὐτὰ καὶ
 25 φθέγγονται καὶ προσπιτύσσονται τοῖς ἱεροῖς τῆς μακαριότητός σου
 ἴχνεσιν.

ΛΔ' (34)–. Τῷ αὐτῷ.

Τῷ ἰσαγγέλῳ μακαριωτάτῳ καὶ Ἀποστολικῷ πατρὶ
 Λέοντι, πάπα Ρώμης,

30 Πλάτων ἔγκλειστος καὶ Θεόδωρος πρεσβύτερος
 καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Μέγα ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὡς ἀληθῶς καὶ εὐχῆς ἔργον τῆς ἀνωτά-
 τω ἀξιωθεῖσι δέξασθαι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριότητος
 πρόσρησιν προσαγορευτικὴν, καὶ μὴν ἀποσημείωσιν τῶν πνευματοκι-

χοῦς, ἐξηγέρθη σάν με λιονταρήσιο πνεῦμα, ὅπως γνωρίζουν ὅλοι, με τίς δογματικές ἐπιστολές του, ἔτσι κι' ἐσύ, τολμῶ νά πῶ, πού φέρεις τὸ ὄνομά του, μούγκρισε με τρόπο θεῖο, ἢ καλύτερα βρόντησε ἐναντίον τῆς τωρινῆς κακοδοξίας αὐτὰ πού πρέπει. Γιατί, ἀφοῦ αὐτοί, διεκδικώντας για τοὺς ἑαυτοὺς τους τὴν αὐθεντία, δὲν φοβήθηκαν νά συγκαλέσουν αἰρετική σύνοδο, ἂν και βέβαια, ἀκόμα και ὀρθόδοξη νά ἦταν, ἄσκησαν ἐξουσία χωρὶς τὴ δική σας γνώση, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ ἔθιμο πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπικράτησε, πόσο περισσότερο δικαιολογημένο και ἀναγκαῖο θὰ ἦταν, ὑπενθυμίζουμε με φόβο, νά συγκροτηθεῖ νόμιμη σύνοδος ἀπὸ τὸ θεῖο πρωτεῖο σου, ὥστε ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας νά ἀποκρούσει τὴν αἰρετική, και οὔτε ἡ κορυφαιότατη ἐξουσία σου μαζί με ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους νά ἀναθεματίζεται ἀπὸ τοὺς νέους κενοφώνους, οὔτε ἐπίσης νά βρίσκουν τὴν μοιχοσύνοδο σάν ὀρημητήριο παρανομίας αὐτοί. τοὺ θέλουν νά γλιστροῦν εὐκόλα στὴν ἁμαρτία.

Ἄφοῦ ἀναφέραμε αὐτά, σύμφωνα με τὴ δυνατότητα τῆς δικῆς μας μηδαμνότητας, ὡς ἐλάχιστα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, και ὑποτασσόμενοι στὴ θεία πρώτη ποιμενική ἐξουσία σου, λοιπὸν παρακαλοῦμε τὴν ἅγια ψυχὴ σου νά μᾶς ὑπολογίζει ὡς δικὰ της πρόβατα, και με τίς ἱερὲς προσευχὲς τῆς ἀπὸ μακριὰ νά μᾶς φωτίζει και νά μᾶς στηρίζει. Και ἂν τὸ κάνει αὐτὸ και με διδασκαλίες, θὰ εἶναι πράξη θείας συγκατάβασης. Γιατί και ὁ Ἄβγαρος ἔστειλε ἐπιστολή, και πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατώτερους ἀξιῶθηκαν νά λάβουν γράμματα ἀπὸ ἀποστολούς και ἁγίους. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ στέλνεται ἀπὸ μένα μόνο τὸν ἁμαρτωλὸ και φυλακισμένο, ἐπειδὴ ὁ ἔγκλειστος πατέρας και σύνδουλός μου και ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης και ἀδελφός μας κρατοῦνται ἐπίσης σὲ ἄλλα νησιά. Ἄλλ' ὅμως και αὐτοὶ μέσω ἐμοῦ και μαζί με μένα λένε τὰ ἴδια και ἀσπάζονται με θέρημα τὰ ἱερὰ ἴχνη τῆς μακαριότητάς σου.

34. Στὸν ἴδιο.

Στὸν ἰσάγγελο μακαριώτατο και ἀποστολικὸ πατέρα
Λέοντα, πάπα τῆς Ρώμης,
ὁ φυλακισμένος Πλάτων και ὁ Θεόδωρος, πρεσβύτερος
και ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Εἶναι μεγάλο πραγματικὰ για μᾶς τοὺς ταπεινοὺς και ἔργο προσευχῆς τὸ ὅτι ἀξιωθήκαμε νά δεχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ σας μακαριότητα χαιρετιστήρια προσφώνηση, και μάλιστα ἔκφραση τῶν πνευματο-

νήτων αὐτῆς ἱερῶν λογίων, δι' Ἐπιφανίου τοῦ συνδούλου καὶ ἀγαπη-
 τοῦ ἡμῶν τέκνον· καὶ ταῦτα κεκλεισμένοις οὖσιν ὑπὸ τῶν κακοδόξων
 καὶ ὄψει θεασαμένοις τὸν γραμματηφόρον. Ἐφ' οἷς ἐσκιρτήσαμεν,
 ἠγαλλιασάμεθα, ἀνθωμολογησάμεθα τῷ Κυρίῳ, τῷ ταῖς θείαις αὐτῆς
 5 προσευχαῖς τὰ παρ' ἐλπίδα παραδόξως ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις χαρισα-
 μένῳ, μονονουχί καὶ ὁρᾶν αὐτῆς τὸν ἱερόν χαρακτήρα διὰ μέσου τῶν
 φωνῶν φανταζομένοις. Ἄλλ' αὐτὴ μὲν Χριστομιμῆτως καὶ προσηγό-
 ρευκε τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἀνεξωπύρησεν ἡμῶν τὸ πνεῦμα, ἐπέρωσέ τε
 τὸ ἀσθενές καὶ ἐστιθάρωσε τὸ ἀδρανές, οἷονεὶ ἐπαλείψασα τοῖς ὑπὲρ
 10 ἡμᾶς παρακλητικοῖς καὶ νουθετικοῖς φθέγμασι, στήκειν τε ἐν τῇ ὀρθο-
 δόξῳ πίστει ἀκλινῶς μέχρι τέλους παρεγγυῶσα. Καὶ γένοιτο ἡμῖν ἰλέ-
 οῖς αὐτῆς ἱκετηρίαις Ἡμεῖς δὲ οἱ οὐθνεῖς καὶ πάλιν εὖ ἔχειν νενομί-
 καμεν, ὥσπερ τὸ πρότερον δι' ἐντοῦ τοῦδε τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν
 γραμματηφόρου, καὶ αὐθις δι' Εὐσταθίου τοῦ ἐτέρου καὶ αὐτοῦ ἡμῶν
 15 τέκνου, οὕτω καὶ νῦν ἀνενεγκεῖν αὐτῇ τὰ εἰκότα.

Σύνοδος γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὃ μακαριώτατε, πάνδημος
 συγκαθεσθέντων καὶ ἀρχόντων τῶν ἐν τέλει· καὶ ἡ σύνοδος ἐπ' ἀθετή-
 σει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, οὗ σὺ τὰς κλεῖς ἐδέξω πρὸς αὐτοῦ,
 διὰ μέσου τοῦ τῶν ἀποστόλων πρωτοστάτου καὶ τῶν ἀμοιβαδόν, μέχρι
 20 τοῦ προηγησαμένου τὴν ἱερωτάτην σου κεφαλὴν. Καὶ ὅπως ἀνάσχοι-
 το ἐπακηκοέναι ἡ θεομίμητος ἐπιείκειά σου; Ἀρξώμαθα δὲ ἀπὸ τοῦ
 νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Καὶ γοῦν φησιν «Οὐ μοιχεύσεις οὐ ψευδο-
 μαρτυρήσεις. – Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».
 Καὶ Ἰερεμίας μὲν «Ἄφρων καὶ ἀσεβῆς ὁ κατέχων μοιχαλίδα», Μαλα-
 25 χίας δέ «Χεῖλη ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ
 στόματος αὐτοῦ· διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι». Μετέλ-
 θωμεν ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον «Ὁ ἀπολύων», φησί, «τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
 καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει». Καὶ πάλιν «Οὗς ὁ Θεὸς συνέξευξεν, ἄν-
 θρωπος μὴ χωριζέτω». Ὅσον δὲ τὸ διάφορον νόμου καὶ χάριτος, ἐξ
 30 αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου εἰσόμεθα λέγοντος «Καὶ ἰδοὺ πλέον τοῦ
 ἱεροῦ ᾧδε»· εἶτα καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἀποστόλου φωνῶν, φάσκοντος «Ἀ-
 θετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυοῖ ἢ τρισὶ μάρτυ-

83. Στὴν Κων/πολη τὸ 806, πού ἀποφάσισε τὴ φυλάκιση καὶ ἔξορία τῶν ἁγίων
 Θεοδώρου καὶ Πλάτωνος. 84. Ἐξ. 20, 15. 85. Ἐξ. 20, 7. 86. Παρμ. 18, 22.

87. Μαλαχ. 2, 7.

88. Ματθ. 19, 9.

89. Ματθ. 19, 6.

90. Ματθ. 12, 6.

κίνητων ἱερῶν λόγων της, μέσω τοῦ Ἐπιφανίου, τοῦ συνδούλου καὶ ἀγαπητοῦ μας τέκνου, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ εἶμαστε φυλακισμένοι ἀπὸ τοὺς κακοδόξους καὶ εἶδαμε μὲ τὰ μάτια μας τὸν γραμματοκομιστὴ. Γιὰ ὅλα αὐτὰ σκιρτήσαμε, χαρήκαμε, δοξολογήσαμε τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος μὲ τὶς θερμὲς προσευχὲς της χάρισε σὲ μᾶς τοὺς ἀνάξιους κατὰ τρόπο παράδοξο αὐτὰ πού δὲν ἐλπίζαμε, καὶ ἦταν σὰν νὰ βλέπαμε τὴν ἱερὴ μορφή της, τὴν ὁποία φανταζόμαστε μέσα ἀπὸ τὶς λέξεις. Καὶ αὐτὴ βέβαια μιμούμενη τὸν Χριστὸ καὶ χαιρέτισε ἐμᾶς τοὺς εὐτελεῖς, καὶ ἀναζωπύρωσε τὸ πνεῦμα μας, καὶ δυνάμωσε τὴν ἀδυναμία μας, καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἀδράνεια μας, σὰν νὰ μᾶς ἐπάλειψε μὲ τὰ παρακλητικὰ καὶ συμβουλευτικὰ της λόγια, προτρέποντάς μας νὰ μένουμε στὴν ὀρθόδοξη πίστη μέχρι τέλους ἀμετακίνητοι. Καὶ εἶθε νὰ ἐξιλεωθοῦμε μὲ τὶς προσευχὲς της. Ἐμεῖς ὅμως οἱ τιποτένιοι νομίσαμε καὶ πάλι ὅτι εἶμαστε καλὰ, ὅπως καὶ πρὶν, μέσω αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ γραμματοκομιστῆ, καὶ πάλι μὲ τὸν Εὐστάθιο, τὸ ἄλλο αὐτὸ τέκνο μας, ἀναφέρουμε καὶ ξανά στὴν μακαριότητά σου αὐτὰ πού πρέπει.

Συνῆλθε σύνοδος⁸³ στὴ δική μας Ἐκκλησία, μακαριώτατε, μὲ τὴ συμμετοχὴ ὅλου τοῦ λαοῦ, στὴν ὁποία πῆραν μέρος καὶ οἱ ἄρχοντες. Καὶ ἡ σύνοδος συνῆλθε ἀθετώντας τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου σὺ ἔλαβες τὰ κλειδιά ἀπὸ τὸν ἴδιο, μέσω τοῦ πρωτοκορυφαίου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων του μέχρι τοῦ προκατόχου τῆς ἱερώτατης κορυφῆς σου. Πῶς ὅμως θὰ ἀνεχθεῖ νὰ τὸ ἀκούσει ἡ θεομίμητη ἐπιείκεια σου; Θὰ ἀρχίσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες. Γιατὶ λέγει: «Νὰ μὴ μοιχεύσεις· νὰ μὴ ψευδομαρτυρήσεις»⁸⁴. «Νὰ μὴ προφέρεις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου γιὰ μάταια πράγματα»⁸⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱερεμίας λέγει: «Εἶναι ἄφρονες καὶ ἀσεβῆς ὁποῖος κρατᾷ μοιχαλίδα»⁸⁶. Ἐπίσης ὁ Μαλαχίας: «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα φυλάγουν τὴ γνώση, καὶ θὰ ζητήσουν νόμον ἀπὸ τὸ στόμα του, γιατί εἶναι ἄγγελος τοῦ Κυρίου Παντοκράτορα»⁸⁷. Ἄς ἔρθουμε στὸ Εὐαγγέλιο: «Ἐκεῖνος πού θὰ χωρίσει τὴ γυναῖκα του καὶ θὰ νυμφευθεῖ ἄλλην, διαπράττει μοιχεῖα»⁸⁸. Καὶ πάλι: «Αὐτοὺς πού ἔνωσε ὁ Θεός, ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ τοὺς χωρίζει»⁸⁹. Τὸ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν νόμο καὶ στὴ χάρις τὸ γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει: «Νὰ ἐδῶ πρόκειται γιὰ κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν ναό»⁹⁰. Ἐπειτα καὶ ἀπ' τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἐὰν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωϋσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία, μὲ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύ-

σιν ἀποθνήσκει πόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυδρίσας;».

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων οἱ μετὰ γλώσσης ἀθέσμου τὰ πρὸς
 5 Κύριον ἀπειθοῦντες, τὴν λύσιν τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἤ-
 γουν τὴν μοιχείαν τοῦ πρὶν κρατήσαντος, ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῆς νομίμου
 καὶ εἰσοικίσει τῆς μοιχαλίδος καὶ τὴν ταύτης μείζονα καὶ χαλεπωτέ-
 ραν παρανομίαν, ἥτοι τὴν μοιχοξευξίαν, διὰ τὸ ψευδομαρτυρῆσαι
 κατὰ Θεοῦ καὶ τὸ τούτου ὄνομα λαβεῖν ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ πράξει κατὰ
 10 τὴν μυσταγωγίαν, καὶ μὴν καὶ δοῦναι τοῖς μοιχευομένοις νικητικούς
 κατὰ Χριστοῦ τοὺς στεφάνους, ἐπὶ μεθέξει τῶν θείων δώρων τῶν ὡς
 κοινῶν ἐνυδρισθέντων παρὰ τοῦ μοιχοξεύκτου καὶ ἀγγέλου οὐ τοῦ
 ἐκτοκράτορος Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ κοσμοκράτορος Σατανᾶ, ἀποφασισ-
 τος κατὰ τὸ ἀληθές, ἔτι μὴν καὶ πάντων τῶν διὰ συνδρομῆς καὶ εὐδο-
 15 κίας, ἐν τῇδε τῇ παραβάσει, τὴν μερίδα θεμένων μετὰ μοιχοῦ καὶ μοι-
 χοξεύκτου, οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσηγο-
 ρεῦκασιν· τοσοῦτον ὀχυρὰν καὶ θεοκύρωτον ὑπάρχουσαν, ὡς τοὺς μὴ
 εἰξάντας καὶ συνθεμένους αὐτοῖς ἀναθέματι συνοδικῶς ὑποβαλεῖν,
 μετὰ φυλακῶν καὶ ἐτέρων παθημάτων, ὡς μὴ δεξαμένους ταύτην τὴν
 20 οἰκονομίαν ἀγιόπρακτον εἶναι. «Ἄκουε, οὐρανέ», φησὶν Ἡσαΐας,
 «καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι ὁ Κύριος ἐλάλησεν». Ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς
 πρὸς σὲ τανῦν Ἄκουε, ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ κεφαλή, καὶ ἐνωτίζου ἃ ὁ
 Σατανᾶς ἀπειργάσατο. Εἰ τοίνυν κατὰ Θεοῦ βούλησιν καὶ ἀποδοχὴν
 ἢ συνάθροισις αὕτη, ἢ τε ἀναθεματιστικὴ ἀπόφασις, οὐ Θεοῦ ὁ νόμος
 25 δηλονότι, οἷ τε προφήται, μεθ' ὧν ὁ Πρόδρομος ὡς μοιχοελέγκτης
 εἶτα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, παρ' ὃ ἐκεῖνοι φίλην τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν
 πεποίηνται. Εἰ γὰρ φαῖεν τοῦ αὐτοῦ, δυοῖν θάτερον ἢ ψευδηγόρον
 τὸν Χριστόν, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις λαλήσαντα καὶ νομοθετή-
 σαντα, νῦν δὲ δι' ἑαυτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀποφانوῦνται, ἢ ἀληθεύ-
 30 οντα, ὥσπερ ἐστὶν αὐτὸς ἡ ἀλήθεια, αὐτοὺς ψεύδεσθαι καὶ θεοκατη-
 γόρους ἐναποδειχθῆναι ἀραρότως καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀναθέματος, οὐ
 κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπεφήνατο εἶναι ὑπευθύνους, δε-

91. Ἐβρ. 10, 28.

92. Ἡσ. 1, 2.

ρων. Πόσο αὐστηρότερη τιμωρία νομίζετε ὅτι ἀξίζει ἐκεῖνος ποὺ καταπάτησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρησε μολυσμένο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, καὶ ἔβρισε τὴν χάρη τοῦ Πνεύματος;»⁹¹

Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ἐκεῖνοι ποὺ μὲ παράνομη γλῶσσα ἀπείθησαν πρὸς ἐκεῖνα ποὺ εἶπε ὁ Κύριος, καταργώντας καὶ τὸν νόμο καὶ τὸ Εὐαγγέλιο, δηλαδή τὴ μοιχεία τοῦ πορηγούμενου βασιλιᾶ, γιὰ τὴν ἐκδίωξη τῆς νόμιμης καὶ τὴν ἐγκατάσταση τῆς μοιχαλίδος, καὶ τὴν μεγαλύτερη καὶ φοβερότερη παρανομία ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδή τὴν ἔνωση τῶν μοιχῶν, ἐπειδὴ ψευδομαρτύρησαν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπικαλέστηκαν τὸ ὄνομά του στὴν ἀθέμιτη πράξη κατὰ τὴ μυσταγωγία, καὶ μάλιστα ἔδωσαν στοὺς μοιχευομένους στεφάνια νικητήρια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὰ θεῖα δῶρα, αὐτὰ ποὺ βρῖστηκαν ὡς κοινὰ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ στεφάνωσε τοὺς μοιχοὺς καὶ ὑπῆρξε ἄγγελος ὄχι τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ κοσμοκράτορα Σατανᾶ, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύφθηκε πραγματικά, ἀλλὰ καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ μὲ τὴ συμβολὴ καὶ τὴ συγκατάθεσή τους στὴν παράβαση αὐτὴ συντάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τοῦ μοιχοῦ καὶ ἐκείνου ποὺ τοὺς στεφάνωσε, ὀνόμασαν αὐτὴν οἰκονομία σωτήρια γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία εἶναι τόσο κατοχυρωμένη καὶ ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε αὐτοὺς ποὺ δὲν ὑποχώρησαν καὶ δὲν συμφώνησαν μὲ αὐτούς, τοὺς ὑπέβαλαν συνοδικῶς σὲ ἀνάθεμα, μαζὶ μὲ φυλακὲς καὶ ἄλλα παθήματα, ἐπειδὴ δὲν δέχθηκαν ὅτι αὐτὴ ἡ οἰκονομία εἶναι πράξη ἁγία. «Ἐκκουε, οὐρανέ», λέγει ὁ Ἡσαΐας, «καὶ ἀκροάσου μὲ προσοχή, γῆ, γιὰτὶ ὁ Κύριος μίλησε»⁹². Καὶ ἐμεῖς οἱ τιποτένιοι λέμε τώρα σὲ σένα: Ἐκκουε, σὺ ἡ μεγάλη κεφαλὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκροάσου μὲ προσοχὴ αὐτὰ ποὺ ἔκανε ὁ Σατανᾶς. Ἐὰν λοιπὸν μὲ θέληση καὶ ἀποδοχὴ τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἡ σύνοδος αὐτὴ καὶ ἡ ἀναθεματικὴ ἀπόφαση, τότε εἶναι φανερὸ πὼς οὔτε ὁ γάμος εἶναι τοῦ Θεοῦ, οὔτε οἱ προφῆτες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πρόδρομος, ὡς ἐλεγκτῆς τῶν μοιχῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ Εὐαγγέλιο, μὲ τὸ ὁποῖο ἐκεῖνοι ἔκαναν φιλικὴ τὴν οἰκονομία τους. Γιατί, ἐὰν λένε εἶναι τοῦ Θεοῦ, τότε συμβαίνει ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ ὁ Χριστός, ποὺ παλιὰ μίλησε μὲ τοὺς προφῆτες καὶ νομοθέτησε, τώρα ὁ ἴδιος στὸ Εὐαγγέλιο ἀποφαίνονται ὅτι λέγει ψέματα, ἢ ἂν λέγει τὴν ἀλήθεια, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ἀλήθεια, τότε ψεύδονται ἐκεῖνοι καὶ ἀποδεικνύονται σίγουρα κατήγοροι τοῦ Θεοῦ, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἔνοχοι τοῦ ἀναθέματος ποὺ ἀποφάσισαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων του, ἀφοῦ ἐπικύρωσαν τὴ μοιχεία καὶ τὴν στέψη τῶν μοιχῶν, καὶ

βαιωσαμένους τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοξευξίαν καὶ μοιχοσυνδρομίαν οἰκονομίαν Θεοῦ καὶ ἁγίων.

Καὶ ἄλλοίως οὐκ ἔστιν. «Οὐκ γὰρ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ», ὡς ὑποδεικνύουσιν οἱ Μοιχειανοί, μὴ ἐπίσης τοὺς νόμους αὐτοῦ 5 κείσθαι ἐπὶ πᾶσιν, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν βασιλέων, ὡς φησιν, ὑποχωρεῖν καὶ καινοτομεῖσθαι. Καὶ ποῦ τὸ τῶν βασιλέων Εὐαγγέλιον; Ἄλλ' ὄντως ἠσεβήκασιν λίαν, μὴ συνιέντες ὅτι, «Θεὸς πρόσωπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει», καθὰ ἔφη ὁ ἱερός Ἀπόστολος, μηδ' ὅτι ὁ αὐτὸς δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν ταλανίζων αὐτοὺς λέγει· «Ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξατε τὰς ὁδοὺς 10 μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νόμῳ. Οὐχὶ Θεὸς εἷς ἔκτισεν ὑμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἷς πάντων ὑμῶν;». Γράφει δὲ καὶ Σολομὼν τάδε· «Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Ὅτι ὑπηρέται ὄντες τῆς τοῦ Ὑψίστου βασιλείας, οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον, οὐδὲ κατὰ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθητε. Φρικτῶς καὶ τα- 15 χέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. Οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων Δεσπότης». Πάλιν δὲ ὅτι καὶ ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν φθασάντων παρανομιῶν ἠθετήκασιν, ὃ ἱερά καὶ θεία κορυφή, ἐπεὶ καὶ ἐν ἀνόμημα ἀρκεῖ τὸν καθόλου νόμον ἀνατρέψαι. «Πᾶσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται», φησὶν ὁ μέγας Βασι- 20 λειος, «αἱ ἐντολαί· ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι»· οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τοῦ φθεγγομένου ἐν αὐτῷ Χριστοῦ λέγων, ὃς φησι· «Πᾶς ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρα- νῶν», δηλονότι ἀπολλύμενος. Καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰάκωβος· «Ὅστις», 25 φησί, «τελέσει ὅλον τὸν νόμον, πταίσει δὲ ἐν ἐνί γέγονε πάντων ἔνο- χος».

Λελύκασιν οὖν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, ὃ μάκαρ, διὰ τῆς λύσεως οὐ τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων ἐντολῶν Κυρίου νόμον κατὰ νόμου εὐαγγελικοῦ ἐκτεθεικότες οἱ τάλανες τὸ βούλημα 30 τῶν βασιλέων προκρίνειν Θεοῦ ὁπότεν βούλοιντο. Βούλονται δὲ ἄλλοι ἄλλο καὶ ἄλλοτε ἄλλως. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνατροπὴ τοῦ παντός, μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου· καὶ ἐντεῦθεν εἰκότως ἢ λεγομένη παρ' αὐτοῖς

93. Ρωμ. 2, 11.

94. Ἐκεῖνοι ποῦ χαρακτήρισαν τοὺς γάμους τοῦ Κωνσταντίνου Στ' καὶ τῆς Θεοδότης ὡς οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ τοὺς συγκαλύψουν.

95. Γαλ. 2, 6.

96. Μαλαχ. 2, 9.

97. Σοφ. Σολ. 6, 1.

χαρακτήρισαν τὴ σχέση με τοὺς μοιχοὺς οἰκονομία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων.

Καὶ δὲν εἶναι διαφορετικά: «Γιατὶ δὲν ὑπάρχει προσωποληψία στὸν Θεό»⁹⁸, ὅπως ὑποδεικνύουν κρυφὰ οἱ Μοιχειανοί⁹⁴, λέγοντας ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ δὲν ἰσχύουν γιὰ ὅλους, ἀλλὰ στὴν περίπτωση τῶν βασιλέων ὑποχωροῦν καὶ νεωτερίζουν. Καὶ ποῦ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο τῶν βασιλέων: Ἄλλὰ πραγματικὰ ἀσέβησαν πολὺ, ἐπειδὴ δὲν κατάλαβαν ὅτι «ὁ Θεὸς δὲν λαμβάνει ὑπόψη τοῦ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου»⁹⁵, ὅπως εἶπε ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, οὔτε ὅταν ὁ ἴδιος τοὺς ἐλέγχει μέσω κάποιου προφήτη λέγοντας, «Σεῖς δὲν φυλάξατε τίς ἐντολές μου, ἀλλὰ λαμβάνατε ὑπόψη πρόσωπα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου. Δὲν σὰς δημιούργησε ἓνας Θεός; Δὲν εἶναι ἓνας ὁ Πατέρας ὅλων σας;»⁹⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ Σολομὼν γράφει τὰ ἐξῆς: «Ἀκοῦστε λοιπὸν, βασιλεῖς, καὶ συνετιοθεῖτε»⁹⁷. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα: «Γιατὶ, ἐνῶ εἴσατε ὑπηρέτες τῆς βασιλείας τοῦ Ὑψίστου, δὲν κρίνατε σωστά, οὔτε τηρήσατε τὸν νόμο, οὔτε βαδίσατε σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Φρικτὴ καὶ πολὺ γρήγορη θὰ πέσει ἡ τιμωρία ἐπάνω σας, γιατί ἡ κρίση τῶν ἀρχόντων θὰ εἶναι αὐστηρή. Γιατὶ δὲν θὰ ὑποστείλει τὸ πρόσωπό του ὁ Δεσπότης τοῦ σύμπαντος»⁹⁸. Ἐπίσης καὶ ὅτι ἀθέτησαν ὅλο τὸ Εὐαγγέλιο μετὶ τίς παρανομίες ποὺ ἔκαναν, ἱερὴ καὶ θεϊκὴ κορυφή, ἀφοῦ καὶ μὰ παρανομία ἀρκεῖ νὰ ἀνατρέψει ὅλον τὸν νόμο. Γιατὶ ὅλες οἱ ἐντολές συνδέονται μεταξύ τους», λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, «ὥστε μετὶ τὴν κατάργηση τῆς μᾶς, νὰ καταργοῦνται ἀναγκαστικὰ καὶ οἱ ὑπόλοιπες». Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγει ἀπὸ τὸ ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μιλάει μέσα του, καὶ ὁ ὁποῖος λέγει: «Καθένας ποὺ παραβαίνει μιὰ ἀπὸ τίς ἐντολές αὐτὲς τίς ἐλάχιστες, αὐτὸς θὰ ὀνομαστεῖ ἐλάχιστος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁹⁹, δηλαδή θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια. Καὶ ὁ θεόπνευστος Ἰακώβος λέγει: «Ὁποῖος τηρήσει ὀλόκληρο τὸν νόμο, καὶ φταίξει μόνο σὲ ἓνα σημεῖο, ἔχει γίνεи ἔνοχος παράβασης ὅλου τοῦ νόμου»¹.

Ἔχουν παραβεῖ λοιπὸν καὶ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, μακάριε, μετὶ τὴν παράβαση ὄχι τῶν ἐλάχιστων, ἀλλὰ καὶ τῶν πιὸ μεγάλων ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ὀρίζοντας νόμο ἐναντίον τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, οἱ ἔλεινοί, μετὶ τὸ νὰ προτιμοῦν τὴ θέληση τῶν βασιλέων ἀντὶ τοῦ Θεοῦ, ὅταν θέλουν. Καὶ θέλουν ἄλλοι ἄλλο καὶ ἄλλοτε ἄλλιῶς. Καὶ γι' αὐτὸ ἀνατρέπονται τὰ πάντα μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ ἔτσι δικαιολογημένα

98. Σοφ. Σολ. 6, 4-7.

99. Ματθ. 5, 19.

1. Ἰακ. 2, 10.

ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ οἰκονομία προσαγορευθήσεται Ἀντιχριστιανικῇ
 προδρομία. Περὶ γὰρ παραβάσεως κανόνων τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὅποτε
 γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτροπάδην ἦλθον, σχολὴ περὶ αὐτῶν φροντί-
 ζειν. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τάδε φησί· «Δώσω τὴν κλει-
 5 δα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξει καὶ οὐκ ἔσται ὁ
 ἀποκλείων· καὶ κλείσει καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων». Οἱ δὲ ἀντιθέτως,
 ἐφ' οἷς μὲν ἤνοιξεν, ἀπέκλεισαν, καθήραντες τοὺς ἀνευθύνους, ὡς
 δοκεῖ αὐτοῖς, ἀλλ' οὐ Θεῶ· ἐφ' οἷς δὲ ἔκλεισεν, ἤνοιξαν, προχειρισά-
 μενοι τοὺς ὑποπίπτοντας καθαιρέσει θεοκρίτως, ἅπαξ πρὸς τὸ ἀν-
 10 τοῖς δοκοῦν καὶ ἀρέσκον ἀποχρῶμενοι αἰεὶ δεσποτικῶς τοῖς ἱεροῖς
 κανόσιν ὡς ὑπηρέταις καὶ ὑποδουλίους

Ταῦτα τῆς Μοιχειανικῆς αἵρέσεως τὰ ἄνομα καὶ ἀσεβῆ ἐγχειρή-
 ματά τε καὶ ἀποτελέσματα, καὶ ταῦτα, ὡς ἐλάχιστα τέκνα τῆς καθο-
 λικῆς Ἐκκλησίας, σοὶ τῇ πρωτίστῃ ἡμῶν ἀποστολικῇ κεφαλῇ, ἀναγ-
 15 γεῖλαι, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, προεθυμήθημεν. Λοιπὸν αὐτῆς ἔστι τὰ ἀ-
 ρεστὰ Θεῶ καὶ διανοηθῆναι καὶ προᾶξαι, ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, ὡς
 ἐπ' ἄλλοις καὶ ἐν τῷδε κινουμένης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δυσωπουμένης
 ἀξιῶσαι ἡμᾶς αὐτόλεκτα καὶ θεοχάρακτα αὐτῆς γράμματα δέξα-
 σθαι, κατὰ μίμησιν τῶν ὁμοζήλων αὐτῆς ἁγίων, ὥσπερ νῦν τὰς πλου-
 20 σίας καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς δωρεὰς αὐτῆς καὶ εὐλογίας.

Ἀπήγγειλε δὲ ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Ἐπιφάνιος, θειοτάτη
 κορυφή, ὡς ἐγκλησιν ἐδέξατο παρ' αὐτῆς, ἔνεκα Βαρσανουφίου,
 Ἡσαΐου τε καὶ Δωροθέου, τῶν αἵρετικῶν, ὡς δεχομένων ἡμῶν αὐ-
 τοὺς ὀρθοδόξους· καὶ πάνν ἠγάσθημεν, εἰ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑπὲρ
 25 ὀρθοδοξίας πάσχοντες αἵρετικοῖς προσπάσχομεν. Ἐμφραττέσθω
 πᾶν τὸ καθ' ἡμῶν ὑποβάλλον καὶ συκοφαντοῦν στόμα. Ὁρθόδοξοί
 ἐσμεν, κἂν ἄλλως ἁμαρτωλοί, ὧ μακαριώτατε, μηδ' ὀτιοῦν ὕφεσιν
 ἔχοντες ἐν τούτῳ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, πᾶσαν σύνοδον οἰκουμε-
 νικὴν τε καὶ τοπικὴν, ἐγκεκορμένην τῇ ἀληθείᾳ, μετὰ τῶν ἐκτεθέντων
 30 αὐταῖς ἁγίων κανόνων ἀσπαζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν καὶ αἵρετι-
 κὸν μυσσαττόμενοι καὶ ἀναθεματίζοντες. Καὶ ἀνάθεμα Βαρσανου-
 φίου, Ἡσαΐα, Δωροθέου τε καὶ Δοσιθέου, τοῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σωφρο-
 νίου ἀναθεματισθεῖσιν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος εἴ τις εἴη τούτοις ὁμώνυμος,

ἡ λεγόμενη μεταξὺ τους ἀπὸ τὸν Σατανᾶ οἰκονομία θὰ ὀνομάζεται προετοιμασία τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Ἐπιχρίστου. Γιὰ τὴν παράβαση πάλι τῶν κανόνων τί χρειάζεται νὰ μιλήσουμε; Γιατί, ἐφόσον ἔφτασαν νὰ ἀποδοκιμάζουν τὸ Εὐαγγέλιο, περιπεύει νὰ ἐνδιαφερόμαστε γι' αὐτοὺς. Καὶ ὁ Θεὸς βέβαια μέσω τοῦ προφήτη λέγει· «Θὰ τοῦ δώσω τὸ κλειδί τοῦ οἴκου Δαβὶδ νὰ τὸ ἔχει μόνον αὐτός, φέροντάς το πᾶνω στὸν ὦμο του ὡς δεῖγμα τῆς ἐξουσίας του. Θὰ ἀνοίγει, καὶ κανεὶς δὲν θὰ μπορεῖ νὰ κλείσει. Θὰ κλείνει, καὶ κανεὶς δὲν θὰ μπορεῖ ν' ἀνοίξει»². Ἐνῶ αὐτοὶ ἀντίθετα, ἐκεῖνα ποὺ ἀνοίξε τὰ ἔκλεισαν, ἀφοῦ καθήρεσαν τοὺς ἀνεῦθυνους, ὅπως νομίζουν, ἀλλὰ ὄχι τὸν Θεό. Καὶ ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἔκλεισε τὰ ἀνοίξαν, χειροτονώντας αὐτοὺς ποὺ κατὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ ἦταν ἔνοχοι καθάρσεως, χρησιμοποιώντας μιὰ γιὰ πάντα τοὺς ἱερούς κανόνες κατὰ τρόπο δεσποτικὸ ὡς ὑπηρέτες καὶ δούλους σ' ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται σωστὸ καὶ ἀρεστὸ σ' αὐτοὺς. Αὐτὰ εἶναι τὰ παράνομα καὶ ἀσεβῆ ἐγχειρήματα καὶ ἀποτελέσματα τῆς Μοιχειανικῆς αἵρεσης, καὶ αὐτὰ, ὡς ταπεινὰ τέκνα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, προθυμοποιηθήκαμε νὰ τὰ ἀναφέρουμε ὡς ἀπαραίτητα σὲ σένα τὴν πρώτηστη ἀποστολικὴ κεφαλὴ. Σ' αὐτὴν λοιπὸν ἀπομένει νὰ σκεφθεῖ καὶ νὰ πράξει, κινούμενη ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωσή αὐτή. Καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ τὴν ἱκετεύουμε νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ δεχθοῦμε ὑπαγορευμένα ἀπὸ αὐτὴν καὶ θεοχάρακτα γράμματά της, κατὰ μίμηση τῶν ὁμοζήλων της ἁγίων, ὅπως τώρα τίς πλούσιες καὶ πᾶνω ἀπὸ μᾶς δωρεές καὶ εὐλογίες της.

Ὁ ἴδιος ἀδελφός μας Ἐπιφάνιος, θειοτάτη κορυφή, μᾶς ἀνέφερε, ὅτι δέχθηκε κατηγορία ἀπὸ αὐτὴν, ἐξαιτίας τῶν αἵρετικῶν τοῦ Βαρσανουφίου, τοῦ Ἡσαΐα καὶ τοῦ Δωροθέου, ὅτι ἐμεῖς τοὺς δεχθήκαμε ὡς ὀρθοδόξους, καὶ χαρήκαμε πάρα πολὺ, ἐφόσον ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ ποὺ πάσχουμε γιὰ τὴν ὀρθοδοξία, συμπάσχουμε καὶ μὲ αἵρετικούς. Ἄς ἀποστομωθεῖ κάθε στόμα ποὺ βάλλει ἐναντίον μας καὶ μᾶς συκοφαντεῖ. Εἴμαστε ὀρθόδοξοι, ἔστω κι' ἂν κατὰ τὰ ἄλλα εἴμαστε ἁμαρτωλοὶ, μακαριώτατε, χωρὶς νὰ κάνουμε τὴν παραμικρὴ ὑποχώρηση στὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ πίστη, ἀσπαζόμενοι κάθε σύνοδο οἰκουμενικὴ καὶ τοπικὴ, ποὺ εἶναι ἀναγνωρισμένη γιὰ τὴν ἀλήθειά της, μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους κανόνες ποὺ θέσπισαν, καὶ ἀποστρεφόμεστε καὶ ἀναθεματίζουμε κάθε αἵρεση καὶ κάθε αἵρετικόν. Ἀνάθεμα ἐπίσης στὸν Βαρσανούφιο, στὸν Ἡσαΐα, στὸν Δωρόθεο καὶ στὸν Δοσίθεο, οἱ ὅποιοι ἀναθεματίστηκαν ἀπὸ τὸν ἅγιο Σωφρόνιο. Ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλος ποὺ εἶναι συνώνυμος

ὁμως αἵρετικὸς, κατὰ τὴν ἐκείνων αἵρεσιν ἢ ἑτέραν, κἂν ἐπίσκοπος, κἂν ἀσκητής, κἂν ὀπισσοῦν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις μὴ ἀναθεματίζοι εὐκαίρως κατὰ τὸ ἀναγκαῖον πάντα αἵρετικόν, εἴη τῆς αὐτῶν μερίδος. Ἡμεῖς γὰρ καθαροὶ ἐσμεν παντὸς αἵρετικοῦ φρονήματος, 5 εὐχαῖς σου ἱερωτάταις, παναγέστατε. Ἔτι μὴν καὶ τοῦτο ἀναφέρομεν, ὅτι, εἰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμῶν τῇ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐσταθίου οὐ δεδήλωται, ἐπιστεῖλαι ἡμᾶς τῇ ἁγία σου κορυφῇ δι' Ἐπιφανίου, οὐ διέψευσται Ἐπιφάνιος καὶ ὁ τρόπος ἐν τούτῳ. Ἡμεν ὡς ἀληθῶς ἐκδώσαντες αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, καὶ πάλιν φόβῳ τῶν κρατούντων 10 ἀπαλείψαντες· ὁ δὲ ἔχων τῶν σημείων τὴν γνῶσιν ἤγαγε πρὸς τὰ ἅγια αὐτοῦ ἔχρη εὐφρονῶν μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι ἡμᾶς. Καὶ γὰρ ἐστὶ στόμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν καὶ λόγος ἐξερευγόμενος τῆς καρδίας ἡμῶν. Καὶ μήτοι γε ὑπολάβοι ἡ ἁγία σου ψυχὴ σκάνδαλον ἐν τῷ συνδούλῳ ἡμῶν ὄντι πιστοτάτῳ κατὰ πάντα. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιε- 15 πίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὑπταίης καρδίας χερσὶ καὶ ἐδέξατο τὴν τῆς μακαριότητός σου προσηγορίαν καὶ δι' ἡμῶν προσκνητηῶς κατασπαζόμενός ἐστιν τὴν ἱερωτάτην σου κορυφήν.

ΛΕ'(35)–. Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.

Βασιλείῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἡγουμένῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ Ρώμης, 20 Πλάτων ταπεινὸς ἔγκλειστος, καὶ Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Οὕτως ἀπεκαραδοκοῦμεν οἱ ταπεινοὶ δέξασθαι γράμματα τῆς πατρικῆς σου ὀσιότητος, ὡς γῆ διψῶσα τὸν ἑαυτῆς ὑετόν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπετύχομεν τῆς ἐλπίδος, ἠλγήσαμεν, ὡς τὸ εἰκὸς ὁμως μαθόντες τὴν 25 αἰτίαν παρὰ Ἐπιφανίου τοῦ ποθεινοτάτου καὶ πιστοτάτου ἡμῶν υἱοῦ, ὅτι ἐξ ἀναγκαίου καὶ οὐκ ἐκ καταφρονήσεως ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ λίαν ἐραστῶν τῆς θεοφιλείας σου, μετεβάλομεν τὸ ἄλγος τῆς καρδίας, χαρὰν προσκτησάμενοι ἱκανομένην. Ἀνήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὸν αὐτὸν διαμένειν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει τε καὶ ἀγάπῃ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ 30 προστιθέμενον μᾶλλον ἀγαθότητος ποικίλοις τρόποις. Τὴν δὲ τοῦ ζήλου τῆς εὐσεβείας διανάστασιν, ὅση ἐστὶ τῇ ἁγία σου ψυχῇ, ἐξηγησάμενος, ἤχησεν ἡμῶν ἀμφοτέρα τὰ ὦτα. Καὶ εὐλογητὸς Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ θέμενός σε ἐν τῇ πρωτίστῃ τῶν πόλεων φωστῆρα θεολαμ-

μὲ αὐτοὺς, ὅμως αἰρετικός, ὀπαδὸς τῆς αἵρεσης ἐκείνων ἢ ἄλλης, εἴτε ἐπίσκοπος εἶναι εἴτε ἀσκητῆς εἴτε ὅποιοσδήποτε, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν κάποιος δὲν ἀναθεματίζει στὸν κατάλληλο καιρὸ, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες, κάθε αἰρετικόν, ἀνήκει καὶ αὐτὸς στὴ μερίδα ἐκείνων. Γιατὶ ἐμεῖς, παναγιώτατε, εἴμαστε καθαρὸι ἀπὸ κάθε αἰρετικὸ φρόνημα, μὲ τὶς ἱερώτατες προσευχῆς σου. Ἀναφέρουμε ὅμως ἀκόμα καὶ τοῦτο, ὅτι, μολονότι στὴν ἐπιστολή μας πού στείλαμε μὲ τὸν Εὐστάθιο δὲν τὸ δηλώσαμε, ὅτι στέλνουμε τὴν ἐπιστολή στὴν ἅγια σου κορυφή μὲ τὸν Ἐπιφάνιο, ὃ Ἐπιφάνιος δὲν εἶπε ψέματα, καὶ ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς· Τοῦ εἶχαμε δώσει πραγματικὰ τὴν ἐπιστολή, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτοὺς πού ἐξουσιάζουν τὴν κρῦψαμε. Ἐκεῖνος ὅμως, γνωρίζοντας τὰ σημεῖα καὶ ἐνεργώντας μὲ σύνεση, τὴν ἔφερε στὰ ἅγια ἴχνη του μετὰ τὴν ἐξορία μας. Γιατὶ εἶναι τὸ στόμα τῆς ταπεινότητάς μας καὶ λόγος πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Καὶ νὰ μὴ ὑποψιαστῆ ἡ ἅγια ψυχὴ σου κανένα σκάνδαλο στὸν σύνδουλό μας, ὃ ὁποῖος εἶναι πιστότατος σὲ ὅλα. Ὁ ἀδελφός μας καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια τῆς καρδιάς του δέχθηκε τὸν χαιρετισμὸ τῆς μακαριότητάς σου καὶ μέσω ἡμῶν προσκυνεῖ καὶ κατασπάζεται τὴν ἱερώτατη κορυφή σου.

35. Στὸν ἡγούμενο Βασίλειο.

Στὸν Βασίλειο, τὸν εὐλαδέστατο ἡγούμενο καὶ ἀρχιμανδρίτη Ρώμης,
Πλάτων, ταπεινὸς φυλακισμένος, καὶ Θεόδωρος ἐλάχιστος,
πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Μὲ πολὺ μεγάλη λαχτάρια περιμένουμε οἱ ταπεινοὶ νὰ λάβουμε τὰ γράμματα τῆς πατρικῆς ὀσιότητάς σου, ὅπως περιμένει ἡ διψασμένη γῆ τὴ βροχὴ τῆς, καὶ ἐπειδὴ ἀποτύχαμε στὴν ἐλπίδα μας, ὅπως ἦταν φυσικὸ πονέσαμε πολὺ. Ὅμως ὅταν μάθαμε τὴν αἰτία ἀπὸ τὸν πολυπόθητο καὶ πιστότατο υἱὸ μας Ἐπιφάνιο, ὅτι αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ ἀνάγκη καὶ ὄχι ἀπὸ περιφρόνηση ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ πολὺ φίλων τῆς θεοφιλείας σου, μεταβάλαμε τὸν πόνο τῆς καρδιάς, παίρνοντας ἱκανοποιητικὴ χαρὰ. Γιατὶ μᾶς ἀνέφερε ὅτι παραμένετε ἴδιος στὴν διάθεση καὶ ἀγάπη του γιὰ μᾶς, καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ ὅτι αὐξάνετε περισσότερο τὴν ἀγαθότητά σας πρὸς ἐμᾶς μὲ διάφορους τρόπους. Ὅταν μάλιστα μᾶς διηγήθηκε τὸ πόσο μεγάλη εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ σου ἡ διέγερση τοῦ ζήλου τῆς εὐσέβειάς σου, ἀντήχησαν καὶ τὰ δύο αὐτιά μας. Ἄς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων³, ὃ ὁποῖος σὲ τοποθέτησε στὴν πρώτη τῶν πόλεων

πῆ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντα ἀμφιλαφεία τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ὁ δούσ
 σοι γλῶσσαν ἐλευθεροστομοῦσαν τὰ θεῖα τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα
 μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος. Ἐν ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν βοηθεῖν τῇ καθ'
 ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, τῇ τε οἰκείᾳ κραταιότητι καὶ τῇ πρὸς τὸν ἀγιώτατον
 5 ἀποστολικὸν μεσιτεία. Ἡ γὰρ ὑμῶν ἀνδρική ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
 θείας ἐκδίκησις τῆς ὑπ' οὐρανὸν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει στερέωσις,
 καὶ ὁ ἀφ' ὑμῶν ζῆλος ἀνάπτειν πέφυκεν ἀεὶ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην
 εἰς τὴν διάπτυρον ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν.
 Ὡστε εἰκαζέτω σου ἡ θεοσέβεια, ὅσος ὁ λόγος ὑμῖν τοῦ τῆς εὐσεβείας
 10 κράτους καὶ ὀπόσος ὁ ἔπαινος ἀπὸ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν ἐν
 τῇ ταύτης φυλακῇ καὶ ἀναρρήσει, ἣν καὶ φυλάττοιτε καὶ κηρῦσσειν οὐ
 λήγοιτε, οἱ θειώτατοι καὶ ἀξιαγάπητοι ἡμῶν Πατέρες

Οὗ δὲ χάριν ἀπεστείλαμεν πάλιν τῶν ἀδελφῶν καὶ προσκνητην
 τῶν ἰχνῶν σου Ἐπιφάνιον, ἵν' ἀνταναγγεῖλη ὁ αὐτὸς τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς
 15 εὐχαῖς ὑμῶν ἀγίαις εὖ ἔχει, χαιρομένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ
 θυμηδιώντων ἐν τῷ διωγμῷ καὶ ταῖς φυλακαῖς, ὡς τολμᾶν λέγειν·
 «Ἡμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐ-
 τοῦ πάσχειν», ἵνα εἰς ἐκτενεστέραν ὑμᾶς προσευχὴν παρακινήση, ὑπὲρ
 τε ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν εὐανδρίας καὶ τοῦ κοινῆ συμφέροντος, ὑπὲρ οὗ
 20 ὁ λόγος ἡμῖν καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀγιωτάτους δέησις τρεῖς ἄρτι γινο-
 μένη· οὐχ ἵνα ἀφεθῶμεν τῆς φυλακῆς, ὅτι μηδὲ λογιζόμεθα αὐτὴν ἀ-
 δοξίαν, ἀλλὰ μέγιστον καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα κλέος, ἀλλ'
 ὅπως ἔξει τὸ ἐπωφελές ἐν τῷ κοινῷ, κἂν τῶν ἐσχάτων ἐσμέν. «Παν-
 ταχοῦ γάρ», φησὶν ὁ Θεολόγος, «τὸ καθ' ἑαυτοὺς παρορατέον πρὸς τὸ
 25 τῶν πολλῶν συμφέρον». Συμφέρον δ' ἂν εἴη, ὡς ὁ ἡμέτερος σκοπὸς
 καὶ πόθος, ἐπιτιμηθῆναι συνοδικῶς διὰ τοῦ κορυφαιοτάτου ἀποστο-
 λικοῦ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, τοὺς συνεδρεύσαντας
 κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναθεματίσαντας τοὺς ἀντεχο-
 μένους αὐτοῦ καὶ μὴ τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοσυνδρο-
 30 μίαν δεξαμένους ὡς οἰκονομίαν τῶν ἁγίων, καθά οἱ Μοιχειανοὶ ἐδο-
 γμάτισαν, ἀποκαλέσαντες ἐν τούτῳ τοὺς ἁγίους παρανόμους. Ὅτι
 μηδεὶς ἅγιος τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ ἔθετο· οὐχ ὅτι καὶ μοιχωμένους
 ἐστεφάνωσε καὶ δώρων τῶν θείων μεταδέδωκεν, ὅποτε οὐδὲ στέγης

4. Φιλίπ. 2, 16.

6. Φιλίπ. 1, 29.

5. Παροιμ. 9, 3.

7. Φιλίπ. 2, 4.

φωστήρα, ὁ ὁποῖος ἐκπέμπει θεῖο φῶς μὲ τὸ πλῆθος τῶν καλῶν πράξεων, πού κρατεῖ σταθερὰ τὸν λόγο τῆς ζωῆς⁴, ὁ ὁποῖος σοῦ ἔδωσε γλῶσσα πού διδάσκει τὰ θεῖα διδάγματα τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ ὑψηλοῦ περιεχομένου κήρυγμα⁵, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ παρακαλοῦμε νὰ βοηθήσει τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ μὲ τὴ δική της δύναμη, καὶ μὲ τὴ μεσολάβησή της στὸν ἀγιώτατο καὶ ἀποστολικὸ πατέρα. Γιατὶ ἡ δική σας γενναία ὑπεράσπιση τοῦ λόγου τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ στερέωση τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ δικός σας ζῆλος εἶναι φυσικὸ νὰ ἀνάβει πάντοτε ὅλη τὴν οἰκουμένη στὴν ὀλόθερμη μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁμολογία τῆς πίστεώς μας. Ἄς συμπεραίνει ἔπιμένως ἡ θεοσεβειὰ σου, τὸ πόσο ἰσχυρὸς θὰ εἶναι σὲ σᾶς ὁ λόγος τῆς πίστεως, καὶ πόσο μεγάλος ὁ ἔπαινος ἀπὸ τὸν Θεὸ μαζί μὲ τὶς ἀντάξιες ἀμοιβές, γιὰ τὴν τήρηση τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀνάδειξή της, τὴν ὁποία εἶθε νὰ μὴ παύσετε νὰ τὴν φυλάσσετε καὶ νὰ τὴν κηρύσσετε, θειότατοι καὶ ἀξιαγάπητοι πατέρες μας.

Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο στείλαμε πάλι τὸν ἀδελφὸ καὶ προσκυνητὴ τῶν ἰχνῶν σου Ἐπιφάνιο, εἶναι νὰ ἀναγγεῖλει ὁ ἴδιος τὰ δικὰ μας, ὅτι μὲ τὶς ἅγιες προσευχές σας ἔχουν καλῶς, καὶ ὅτι χαιρόμαστε ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἴμαστε γεμᾶτοι εὐθυμία μὲ τὸν διωγμὸ καὶ τὶς φυλακές, ὥστε νὰ τολμᾶμε νὰ λέμε· «Σὲ μᾶς δὲν δόθηκε μόνο τὸ χάρισμα νὰ πιστεύουμε στὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχουμε γι' αὐτόν»⁶, γιὰ νὰ σᾶς παρακινήσει σὲ πιὸ ἐκτενῆ προσευχὴ καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση ἡμῶν τῶν ἀδυνάτων, καὶ γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος σὲ μᾶς, καὶ τρίτη ἤδη παρὰκλήση σὲ σᾶς τοὺς ἀγιώτατους, ὄχι γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ φυλακή, ἀφοῦ δὲν τὴν θεωροῦμε ὅτι ἀποτελεῖ ἀτίμωση, ἀλλὰ δόξα πολὺ μεγάλη καὶ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀναξιότητά μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ τὸ κοινὸ, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ἀπὸ τοὺς τελευταίους. «Γιατὶ παντοῦ», λέγει ὁ Θεολόγος, «πρέπει νὰ παραβλέπουμε τὸ δικὸ μας συμφέρον καὶ νὰ ἀποβλέπουμε στὸ συμφέρον τῶν πολλῶν»⁷. Καὶ συμφέρον, σύμφωνα μὲ τὸν δικὸ μας σκοπὸ καὶ πόθο, εἶναι νὰ ἐπιτιμηθοῦν ἀπὸ σύνδοο, μὲ τὸν πιὸ κορυφαῖο καὶ ἀποστολικὸ τρόπο, ὅπως γινόταν παλιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐκεῖνοι πού συνεδρίασαν ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναθεμάτισαν αὐτοὺς πού μένουν προσηλωμένοι σ' αὐτό καὶ δὲν δέχθηκαν τὴ μοιχεία καὶ τὴ στέψη τῶν μοιχῶν καὶ τὴ συμπόρευση μὲ τὸν μοιχὸ ὡς οἰκονομία τῶν ἁγίων, ὅπως δογματίσαν οἱ Μοιχειανοί, ἀποκαλώντας ἔτσι τοὺς ἁγίους παρανόμους. Γιατὶ κανένας ἅγιος δὲν πῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ μοιχοῦ, οὔτε βέβαια στεφάνωσε μοιχοὺς καὶ τοὺς μετέδωσε τὰ θεῖα

καὶ πυρὸς μεταδιδόναι αὐτοῖς, κὰν βασιλεῖς εἶεν, διηγορεύκασι. Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξύβρισαν ταῖς στεφανικαῖς μυσταγωγίαις, ἀνενεγκόντες τὸ ἀνάθεμα ἐπ' αὐτό, διὰ τῆς τῶν ἀντεχομένων τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀναθεματίσεως. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ, ἡμεῖς τὸ λοιπὸν εὐχόμεθα ὑμῶν
5 τῶν προσευχῶν τὸ σθένος, τῶν τῆς ἀγάπης θεσμῶν τὸ κῦρος, τῶν ἀντιγράφων τὸ κράτος, ὃ πάντως παρακληθεῖτε ποιῆσαι, παραμυθούμενοι τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἐπιρρωννύντες τοὺς ἀνάγκιδας, ἀγιώτατοι ἡμῶν καὶ ποθητοὶ καὶ ἀεισέβαστοι Πατέρες

ΛΣΤ(36)–. Εὐπρεπιανῶ καὶ τοῖς σὺν αὐτῶ.

10 Εὐελπίς εἰμι, τέκνα ἠγαπημένα, περὶ τῆς εἰρηναίας καὶ θεοτάκτου διαγωγῆς ὑμῶν. Διὸ μετελεύσομαι τὸν λόγον ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον. Τί δὲ τοῦτο; Ὅταν ἀνακαλύψωμεν τὰ πονηρὰ αὐτῶν δόγματα καὶ ὑποδείξωμεν τὰς αἰτίας δι' ἃς ἡμᾶς ἀναθεμάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων, παντάπασι
15 ἀποδείκνυνται οὐχ αἵρετικοὶ ψιλοὶ πως, ἀλλ' ἀποστάται τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, τῶν τε ἀγίων ἀναθεματισταὶ καὶ τῶν κανόνων καταλυταί. Τὸ πρῶτον, ἀντικαθιστάμενοι Παλαιᾶς καὶ Νέας. «Μὴ μοιχεύσεις», ὁ νόμος «Μὴ λήψῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ». «Εἰς νόμος ἔστω τῶ Ἰουδαίῳ καὶ τῶ προσηλύτῳ». Αὕθις τὸ Εὐαγγέλιον, ἦτοι ὁ Χριστὸς «Ἠκούσατε», φησὶν, «ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις Οὐ μοιχεύ-
20 σεις ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μηδὲ ἐμβλέψαι γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν», καὶ «ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν», ἤγουν εἰς τὸ πῦρ, ὡς οἱ Πατέρες ἐρμηνεύουσιν, ἐμβληθήσεται. Οἱ δέ, ὡς τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος, τὴν μοιχείαν τὴν ἐκκήρυκτον νόμου καὶ χάριτος, μέχρι
25 καὶ ἐπιθυμίας ἐμβλεμματικῆς, τὴν τε λύσιν τῆς οὐκ ἐλαχίστης, ἀλλὰ πρώτης εἰπεῖν ἐν τῶ πρακτικῶ καὶ μεγίστης ἐντολῆς καί, πρὸς τούτοις, τὴν οὐκ ἐπὶ ματαίῳ λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἀθεμίτῳ τηλικαύτῃ πράξει πονηρᾷ, λέγω δὴ μοιχοζευξία, λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ μετάληψιν τῶν μυστηρίων Χριστοῦ καὶ στεφανικὴν τοῦ
30 μοιχοσυροῦ διαδόλου καὶ ὑπηρέτου αὐτοῦ θεομαχίαν οἰκονομίαν Θεοῦ προσηγόρευσαν, ἀγαθὴν τε καὶ σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Βύσωμεν

8. Ἐξ. 20, 13.

11. Ματθ. 5, 27-28.

9. Ἐξ. 20, 7.

12. Ματθ. 5, 19.

10. Ἐξ. 18, 49.

δῶρα, ἀφοῦ ἔχουν ὀρίσει οὔτε στέγη καὶ φωτιὰ νὰ τοὺς δίνεται, ἔστω καὶ ἂν εἶναι βασιλεῖς. Καὶ ἐπειδὴ ἐξῦβρισαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ μὲ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἐπισύροντας τὸ ἀνάθεμα σ' αὐτόν, μὲ τὸν ἀναθεματισμὸ ἐκείνων ποὺ μένουν σταθεροὶ στὸν νόμο του. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνεи αὐτὸ, ἔμεῖς στὸ ἐξῆς θὰ ἐπιθυμοῦμε τὴ δύναμη τῶν προσευχῶν σας, τὸ κῦρος τῶν θεσμῶν τῆς ἀγάπης, τὴν ἰσχὺ τῶν ἀπαντήσεών σας, πρᾶγμα ποὺ παρακαλεῖστε νὰ κάνετε ὅπωςδῆποτε, ἐνθαρρύνοντας τοὺς ὀλιγόψυχους καὶ ἐνισχύοντας τοὺς ἀδύναμους, ἀγιώτατοι καὶ ἀγαπητοὶ καὶ πάντοτε σεβαστοὶ πατέρες μας.

36. Στὸν Εὐπρεπιανὸ καὶ στοὺς μαζὶ μὲ αὐτόν.

Εἶμαι αἰσιόδοξος, ἀγαπημένα μου τέκνα, γιὰ τὴν εἰρηνικὴ καὶ ὀρισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ διαγωγή σας. Γι' αὐτὸ θὰ προχωρήσω τὸν λόγο στὸ θέμα ποὺ εἶναι πολὺ ἐπεῖγον. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ; Ὅταν ἀποκαλύψουμε τὰ πονηρὰ τοὺς δόγματα καὶ δείξουμε τίς αἰτίες γιὰ τίς ὁποῖες μᾶς ἀναθεμάτισαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, θὰ ἀποδειχθοῦν τελείως ὄχι ἀπλῶς αἰρετικοί, ἀλλὰ ἀποστάστες τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματιστὲς τῶν ἁγίων, καὶ καταλυτὲς τῶν κανόνων. Τὸ πρῶτο θὰ φανεῖ μὲ τὸ ὅτι ἀντικαθιστοῦν τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη. Ὁ νόμος λέγει· «Νὰ μὴ μοιχεύσεις»⁸, «Νὰ μὴ προφέρεις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου γιὰ μάταια πράγματα»⁹. «Ἐνας νόμος νὰ ὑπάρχει γιὰ τὸν Ἰουδαῖο καὶ γιὰ τὸν προσήλυτο»¹⁰. Ἐπίσης καὶ τὸ Εὐαγγέλιο, δηλαδή ὁ Χριστὸς, λέγει· «Ἀκούσατε; ὅτι εἰπώθηκε στοὺς ἀρχαίους· Νὰ μὴ μοιχεύσεις. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, οὔτε βλέποντας γυναῖκα νὰ τὴν ἐπιθυμήσετε»¹¹, καὶ· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ παραβεῖ μᾶ ἀπὸ τίς ἐντολὲς αὐτές, αὐτὸς θὰ ὀνομαστεῖ ἐλάχιστος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹², δηλαδή θὰ ριχτεῖ στὴ φωτιὰ, ὅπως τὸ ἐρμηνεύουν οἱ Πατέρες. Καὶ αὐτοί, πόσο φοβερὸ ἄκουσμα, τὴ μοιχεία τὴν ἀποκηρυγμένη ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τὴ χάρη, μέχρι καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ βλέμματος, καὶ τὴν παράβαση ὄχι τῆς ἐλάχιστης, ἀλλὰ καὶ τῆς πρώτης, μπορούμε νὰ ποῦμε, καὶ πολὺ μεγάλης ἐντολῆς, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὴν μὴ χρησιμοποίηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ γιὰ μάταια πράγματα, ἀλλὰ στὴν τόσο παράνομη καὶ κακὴ πράξη, ἐννοῶ δηλαδή τὴν στέψη τῶν μοιχῶν, τὴ χρησιμοποίηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μετάληψη τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ θεομαχία τοῦ στεφανώματος τοῦ μοιχοῦργου διαδόλου καὶ τοῦ ὑπηρέτη του τὴν ὀνόμασαν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, καλὴ καὶ σωτήρια γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἄς φράξουμε τὰ αὐτιά, γιὰ

τὰ ὧτα, μὴ ποτε τακῶμεν τῇ βλασφημίᾳ, ὧ ἀδελφοί. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, ἐπὶ τῶν βασιλέων, φησί, χρῆναι παραβλέπειν τοὺς εὐαγγελικούς νόμους Ἰδε ἄλλη ἀντιχριστικὴ προδρομία. Καὶ ποῦ τό, «Εἰς νόμος ἔσται»; Καὶ ποῦ τὸ «Κρίσις ἀπότομος τοῖς ὑπερέχουσι»; Καὶ 5 ποῦ τὸ «Πρόσωπον ἀνθρώπου Θεὸς οὐ λαμβάνει»; Καὶ τίς ὁ νομοθέτης βασιλέως; Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον, οὐδὲ τῶν ἀρχομένων οἱ νόμοι οἱ εὐαγγελικοί. Εἰ γὰρ ἐκείνου, κάκεινων, ἵνα μένωσιν ὡς ὑφ' ἐνὶ ταπτόμενοι νόμῳ καὶ νομοθέτῃ, εὐπειθεῖς καὶ ἀστασίαστοι.

10 Εἰ δὲ ἐκείνου οὐ, ὅτε βούλεται, οὐ βούλοιο δὲ τυχὸν οὐδένα φυλάττειν, αὐτῶν δὲ ναί, δύο ταῦτα, ἢ Θεὸς ἐστὶν ὁ βασιλεὺς (μόνον γὰρ τὸ θεῖον οὐχ ὑπὸ νόμον), ἢ ἀναρχία καὶ στάσις. Οὐ γὰρ νόμος, ἢ ταῦτός, πῶς εἰρήνη, τοῦ βασιλέως ἄλλο θέλοντος, ἤγουν μοιχεύειν ἢ αἰρετίζειν, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα μὴ συντίθεσθαι τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ νο-
15 μοθετουμένων, μηδὲ συναιρετίζειν, μηδ' ὅτι οὖν παραβαίνειν τὸ ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένον; Καὶ πῶς ἐντεῦθεν οὐ συναναφαίνεται ὁ Ἀντίχριστος ἐπὶ θύραις εἶναι; Οὐ γὰρ τολμήσουσι φάναι οἱ Μοιχειανοί. Μὴ οὐχὶ ὁ ἀνομεῖ ὁ βασιλεὺς ποιεῖ τε καὶ κελεύει ὑπείκειν τὸν λαόν; Καὶ ἴδε εἰσηλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν πάντως ὁ Ἀν-
20 τίχριστος. Βασιλεὺς γὰρ ὢν κάκεινος, τοῦτο μόνον ἐπιζητήσοι, ὃ θέλει καὶ λέγει γίνεσθαι καὶ οὐδὲν τὸ διάφορον πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ἢ τὸ μὴ τοσοῦτον θέλει καὶ βούλεσθαι, ὡσεὶ καὶ θελήσοιεν καὶ ἄρτι. Ἡ αὐτῇ ἐξουσία παρὰ τῶν ἱεραρχῶν συνοδικῶς ἐκπεφώνηται. Καὶ πῶς συνιών τις καὶ οὐκ ὢν δύσερις οὐχ ὁμολογήσειεν οὕτως ἔχειν; Τί δὲ
25 ταύτης τῆς αἰρέσεως χεῖρον ἔσται, ἕως ἀναδείξεως αὐτῆς τοῦ Ἀντιχρίστου; Ἐγὼ οὐπω δοκῶ εἶναι, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην εἰς πέρας ἀρξαμένην ἐκ τοῦ δεῦρο πῶ τότε καιρῷ ἀπολήξαι καὶ ὅσοι ἐν ταύτῃ ὑποπέσωσι, κἂν τότε ὑπῆρχον, ὑπέπεσον ἂν καὶ ὅποσοι δυνάμει Θεοῦ ἀνταγωνιζόμενοι στῶσιν, εἴεν ἂν καὶ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις νικῶντες τὸν
30 Ἀντίχριστον ἐν θανάτῳ μετὰ Χριστοῦ Ἀλλ' ὧ τῆς ἀνθρωπίνης ταλαι-

13. Προετοιμασία τοῦ δρόμου γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἀντιχρίστου.

14. Ἐξ. 12, 49.

15. Σοφ. Σολ. 6, 5 καὶ 6.

16. Γαλ. 2, 6.

νά μῆ σαπίσουμε μὲ τῆ βλασφημία, ἀδελφοί. Καὶ ἡ ἀξίωση αὐτῶν, στὴν περίπτωση τῶν βασιλέων, λέγει, ὅτι πρέπει νὰ παραβλέπουν τοὺς νόμους τοῦ Εὐαγγελίου. Δὲς καὶ ἄλλη ἀντιχριστιανικὴ προόδο¹³. Καὶ ποῦ τό, «Ἐνας νόμος θὰ ὑπάρχει»¹⁴; Καὶ ποῦ τό, «Οἱ ἄρχοντες θὰ κριθοῦν μὲ αὐστηρότητα»¹⁵; Ποῦ ἐπίσης τό, «Ὁ Θεὸς δὲν λαμβάνει ὑπόψη τοῦ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου»¹⁶; Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ νομοθέτης τοῦ βασιλιᾶ; Καὶ ἐπειδὴ οἱ ὑπήκοοι ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχόντων, οὔτε οἱ νόμοι τῶν ὑπηκόων εἶναι οἱ νόμοι τοῦ Εὐαγγελίου. Γιατί, ἂν νόμοι τοῦ βασιλιᾶ ἦταν οἱ νόμοι τοῦ Εὐαγγελίου, τότε θὰ ἦταν καὶ ἐκείνων, γιὰ νὰ εἶναι ὑποταγμένοι κάτω ἀπὸ ἓνα νόμο καὶ νομοθέτη, πειθαρχημένοι καὶ χωρὶς ἐξεγέρσεις.

Ἐὰν ὅμως ἐκείνου δὲν εἶναι, ὅταν θέλει, καὶ ἐνδεχομένως δὲν θέλει νὰ τηρήσει κανέναν. ἐνῶ αὐτῶν εἶναι, ὑπάρχουν δύο ἐνδεχόμενα· ἢ ὁ βασιλιάς εἶναι θεός, γιὰτὶ μόνο ὁ Θεὸς δὲν ὑπόκειται σὲ νόμο, ἢ ὑπάρχει ἀναρχία καὶ στάση. Γιατί, ὅπου δὲν ὑπάρχει νόμος ἴδιος γιὰ ὅλους, πῶς θὰ ὑπάρχει εἰρήνη, ὅταν ὁ βασιλιάς θέλει ἄλλο, δηλαδή νὰ διαπράξει μοιχεία ἢ νὰ ἀνήκει σὲ αἵρεση, καὶ οἱ ὑπήκοοι δὲν τᾶσσουνται μὲ τὸ μέρος τῶν νόμων τοῦ μοιχοῦ, οὔτε ἀκολουθοῦν μαζί του τὴν αἵρεση, οὔτε παραβαίνουν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν παραδοθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους; Καὶ πῶς δὲν φαίνεται ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ὁ Ἀντίχριστος βρίσκεται πρὸ τῶν θυρῶν; Γιατί δὲν θὰ τολμήσουν οἱ Μοιχειανοὶ νὰ ποῦν· Μῆπως ἡ παρανομία ποὺ κάνει ὁ βασιλιάς προτρέπει νὰ μῆ πειθαρχεῖ ὁ λαός; Καὶ ἔτσι ὅπωςδήποτε στὸ λόγο τους μπήκε καὶ ὁ Ἀντίχριστος. Γιατί, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος εἶναι βασιλιάς, θὰ ζητήσῃ αὐτὸ μόνο, νὰ γίνεταί ὅ,τι θέλει καὶ λέγει. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτόν, παρὰ μόνο τὸ νὰ μῆ θέλουν καὶ νὰ μῆ ἐπιθυμοῦν τόσο πολὺ, σὰν νὰ μπορούσαν νὰ θελήσουν καὶ τώρα. Ἡ ἴδια ἐξουσία ἀποφασίστηκε καὶ ἀπὸ τοὺς ἱεράρχες συνοδικῶς. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν κάποιος ποὺ καταλαβαίνει καὶ δὲν εἶναι φιλόνεικος, νὰ μῆ συμφωνήσῃ ὅτι ἔτσι εἶναι; Καὶ τί χειρότερο ἀπὸ τὴν αἵρεση αὐτὴ θὰ συμβεῖ, μέχρι νὰ ἐμφανιστεῖ ἡ αἵρεση τοῦ Ἀντιχρίστου; Ἐγὼ δὲν νομίζω ὅτι θὰ ὑπάρξει, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἴδια αἵρεση ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τώρα, αὐτὴ θὰ καταλήξῃ στὸν τότε καιρὸ, καὶ ὅσοι ὑποπέσουν σ' αὐτήν, καὶ τότε ἂν ὑπῆρχαν, θὰ ὑπέπιπταν σ' αὐτήν. Καὶ ὅσοι ἀγωνιζόμενοι μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ μείνουν σταθεροί, καὶ τίς μέρες ἐκεῖνες θὰ νικήσουν τὸν Ἀντίχριστο, πεθαίνοντας μαζί μὲ τὸν Χριστό. Ἀλλοίμονο ὅμως στὴν ἀνθρώπινη ταλαιπωρία!

πωρίας! πῶς ἀπεντεῦθεν νῶτα ἔστρεψαν; πῶς ὑποδεικνύομεν τί ἐσόμεθα; Διὰ τοῦτο ολίγοι οἱ μέλλοντες στήναι. Διὰ τοῦτο Ἠλίας καὶ Ἐνώχ, οὐκ οὔδαμεν εἰ καὶ ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστής, ἀρωγοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ πρωτοστάται καὶ ἀθλοφόροι τῆς ὑπὲρ ὁμολογίας
5 Χριστοῦ νίκης. Διὰ τοῦτο κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι τῆς ἀνάγκης ἐκείνης τῇ ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ ἀναιρουμένης.

Οἱ συνιόντες στήτε, μὴ ἀρνήσησθε Χριστὸν ἀπὸ τοῦ δεῦρο· ἀρκικὰ γὰρ τὰ παρόντα τῶν τότε. Τὸ δεύτερον οὐ πολλῆς δεῖται σαφηνείας, ἐκ τοῦ προτέρου ἐπιδηλούμενον. Ἀναθεματίσαντες οὖν τοὺς μὴ
10 δεχομένους τὴν μοιχοζευξίαν καὶ τὴν μοιχείαν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν τοῦ παντὸς εὐρεθέντος καὶ ἐν αὐτῇ τὴν μερίδα θεμένου παρανομίαν, ὡς ἁγίαν οἰκονομίαν, τί ἄλλο, ἢ τοὺς ἁγίους, καὶ προῦν γε τὸν Πρόδρομον, ἀναθεματίκασιν, ἀληθῆς εἶπεῖν, εἰ καὶ φοβερόν, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁγίων Δεσπότην; Ὅς γὰρ ταῦτα ἀπηγόρευσεν, οὐ δέχεται, οὐδὲ
15 εὐδοκεῖ δηλονότι, ἀλλὰ λίαν ἠπείλησεν ἀπαραίτητον τὸ κριμα, καὶ τὸ μόνον μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεῖναι, οὐ τοῦδε ἢ τοῦδε, ἀλλὰ παντὸς οὔτινοσοῦν, βασιλέως, δυνάστου, μικροῦ καὶ μεγάλου. «Εἰς γὰρ νόμος ἔσται», φησί, καὶ ἐν Εὐαγγέλιον παρελάβομεν· καὶ ὅς ἐκ τοῦδε τοῦ Εὐαγγελίου, κἂν τὸ τυχὸν παρασαλεύσοι, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ,
20 ἀρκεῖ σοι ἢ ἀσφάλεια. Μὴ βασιλεὺς μείζων ἀγγέλου; Μὴ οὐχὶ ὁ κοσμοκράτωρ ἐν τῷ κόσμῳ μείζων πάντων τῶν κοσμοκρατορικῶς κρατούντων δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐχὶ θεϊκῶς; Καὶ τί ὁ Ἀπόστολος; «Ἀνάθεμα ἔστω». Ἄγγελοι οὐ τολμῶσι παρασαλεῦσαι, οὐδὲ σαλεύοντες μένουσι μὴ ἀναθεματιζόμενοι, ὡς ὁ διάβολος καὶ ἡ
25 ἀποστατικὴ αὐτοῦ πληθὺς, καὶ πῶς ἄνθρωπος πᾶς ἐν σαρκὶ ὢν, σαλεύων καὶ κανοτομῶν, καὶ μάλιστα τοιαύτας καινοτομίας, οὐκ ἀλλότριος Θεοῦ; Ὅς δὲ οὐ δέχεται ἃ ἀπηγόρευσεν (ἀναληπτέος γὰρ ἐξ οὐ εἰς μεταξυλογίαν μετῆλθεν ὁ λόγος) οὗτος, κατὰ τοὺς Μοιχειανούς, μᾶλλον δὲ Ἀντιχρίστους, ἤδη ἀναθεμάτισται. Εἰ δὲ τὸν Δεσπότην οὐ-
30 τως, ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια

17. Ματθ. 11, 14. καὶ 17, 10-11. Ἐβρ. 11, 5. Ἰουδα 14.

18. Ἰω. 21, 22-23.

19. Ματθ. 24, 22.

20. Α' Θεσ. 2, 8 ἔ. Α' Τιμ. 6, 14. Β' Τιμ. 1, 10 καὶ 4, 1.

21. Ἐξ. 12, 49.

22. Γαλ. 1, 8.

23. Γαλ. 1, 8-9.

Πῶς ἔστρεψαν ἀπὸ τώρα τὰ νῶτα τους; Πῶς νὰ δείξουμε τί θὰ γίνουμε; Γι' αὐτό εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ μείνουν σταθεροί. Γι' αὐτό ὁ Ἑλίας καὶ ὁ Ἐνώχ¹⁷, δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστῆς¹⁸ θὰ γίνουν βοηθοὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, καὶ πρωτοπόροι καὶ ἀθλοφόροι τῆς νίκης ὑπὲρ τῆς ὁμολογίας τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό θὰ συντομευθοῦν¹⁹ οἱ ἡμέρες τῆς ἀνάγκης ἐκείνης, ἡ ὁποία θὰ καταργηθεῖ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ²⁰.

Ὅσοι τὰ κατανοεῖτε αὐτὰ μείνετε σταθεροί, νὰ μὴν ἀρνηθεῖτε τὸν Χριστὸ ἀπὸ τώρα, γιατί αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα, εἶναι ἡ ἀρχὴ ἐκείνων ποὺ θὰ γίνουν τότε. Τὸ δεύτερο δὲν χρειάζεται πολλή διευκρίνηση, γιατί δηλώνεται ἀπὸ τὸ πρῶτο. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀναθεμάτισαν ἐκείνους ποὺ δὲν δέχονται τὴ στέψη τῶν μοιχῶν καὶ τὴ μοιχεία τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὴν παρανομία τοῦ καθενὸς ποὺ βρέθηκε στὴ στέψη καὶ χαρακτήρισε τὴν παρανομία ὡς ἁγία οἰκονομία, τί ἄλλο, παρὰ ἀναθεμάτισαν τοὺς ἁγίους, καὶ πρῶτον βέβαια τὸν Πρόδρομο; Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἂν καὶ εἶναι φοβερό, ἀναθεμάτισαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Δεσπότη τῶν ἁγίων; Γιατί, αὐτὸς ποὺ τὰ ἀπαγόρευσε αὐτὰ, εἶναι φανερό ὅτι δὲν τὰ δέχεται, οὔτε διάκειται εὐμενῶς πρὸς αὐτά, ἀλλὰ ἀπειλήσῃ ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ καταδίκη καὶ μόνο μὲ τὸ νὰ ταχθεῖ κάποιος μὲ τὸ μέρος τοῦ μοιχοῦ, ὄχι αὐτοῦ ἢ ἐκείνου, ἀλλὰ ὁποιοῦδήποτε, βασιλιᾶ, δυνάστη, μικροῦ καὶ μεγάλου. Γιατί λέγει, «Ἐνας νόμος ὑπάρχει²¹ καὶ ἓνα Εὐαγγέλιο παραλάβαμε. Καὶ ὅποιος ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ παραποιήσῃ τὸ παραμικρό, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανό²², σοῦ φτάνει ἡ ἀσφάλεια. Μήπως ὁ βασιλιάς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἄγγελο; Μήπως ὁ κοσμοκράτορας στὸν κόσμον δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κυριαρχοῦν στὸν κόσμον, δαίμονες καὶ ἀνθρώπους, ὄχι ὅμως κατὰ τρόπο θεϊκό; Καὶ τί λέγει ὁ Ἀπόστολος; «Νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος²³. Οἱ ἄγγελοι δὲν τολμοῦν νὰ παραποιήσουν κάτι, οὔτε ἐὰν παραποιήσουν μένουν χωρὶς νὰ ἀναθεματισθοῦν, ὅπως ὁ διάβολος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀποστατῶν του. Καὶ πῶς κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἔχει σάρκα, παραποιώντας καὶ προξενώντας καινοτομίες, καὶ μάλιστα τέτοιες καινοτομίες, δὲν εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τὸν Θεό; Καὶ ὅποιος δὲν δέχεται αὐτὰ ποὺ ἀπαγόρευσε (γιατί ὁ λόγος πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ σημεῖο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξέφυγε ὁ αὐτὸς ποὺ παρεμβλήθησαν), αὐτὸς, σύμφωνα μὲ τοὺς Μοιχειανούς, ἢ καλύτερα τοὺς Ἀντιχρίστους, εἶναι ἤδη ἀναθεματισμένος. Καὶ ἐὰν ἔτσι ἀποκάλεσαν τὸν Δεσπότη οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διώχνει τὰ δαιμόνια μὲ τὸν Βεελζε-

κεκλήκασι, τί περί τῶν δούλων καὶ θεραπόντων αὐτοῦ; Ἡ γὰρ ὡς οὐ
 πειθαρχήσαντας τοῖς Δεσποτικοῖς νόμοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις αὐτῶν
 ἔδογματίσαν ἰσόρροπον καὶ ἰσοκλεῆ τὴν μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοκοι-
 κωνίαν, οἰκονομίαν αὐταῖς συντάξαντες, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀνόμους
 5 τοὺς ἁγίους καὶ παραβάτας τῶν ἐντολῶν ἀνεθεμάτισαν, καὶ ἐντεῦθεν
 πάντως ἀναθεματιστέοι ἢ νομοφύλακας αὐτοὺς ὁμολογοῦντες, ἐαν-
 τοὺς ἀναθεμάτισαν, ἀλλ' οὐ τοὺς ἁγίους, σφετερισάμενοι οἱ δεύλαιοι
 εἰς ἑαυτοὺς τὸ τῶν ἁγίων ὄνομα ἐν τῇ λεγομένῃ αὐτοῖς οἰκονομία τῆς
 μοιχοζευξίας. Καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τοὺς ἁγίους ἀναθεμάτισαν ὡς μὴ
 10 ὄντας ἁγίους, ἐπεὶ ἅγιοι κατ' αὐτοὺς οἱ κατὰ δύναμιν τῆς μοιχοζευ-
 ξίας καὶ μοιχομεριδαρχίας τὰς οἰκονομίας πεποιηκότες καὶ ποιοῦντες,
 καὶ οὗτοι ἀλλότριον Θεοῦ καὶ ἄνομοι, καὶ παραβάται ἐντολῶν, καὶ
 ἀναθεματισμένοι παρ' αὐτοῖς, οἱ μὴ τὴν μοιχοσύστατον αὐτῶν οἰκονο-
 μίαν δεχόμενοι καὶ τὰ κατ' ἔχρος αὐτῆς οἰκονομοῦντες.

15 Ὅθεν οὖν βούλει καὶ ποτέραν τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν φωνὴν ἐθέλοις
 ἰδεῖν, νόει, ὁ ἀγχίνους, καὶ θαύμαζε, βάθος ἐκ βάθους ἀθείας ἀναθε-
 ωρῶν καὶ ἀναλαμβάνομενος. Οὐδὲ γὰρ αἱ αἰρέσεις προφανῆ τὴν ὄλην
 ἀσέβειαν ἔχουσι, ἀλλ' αἱ μὲν πόρρω τοῦ Εὐαγγελίου πάντη γε, αἱ δὲ
 ὑποδοῦμεναι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ρήσεις τινὰς συνεισέρχονται· οὐ λέ-
 20 γουσαι μὴ στοιχεῖν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ τὸ
 δοκεῖν ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιποιοῦμεναι, τῷ οὕτω νοεῖσθαι καὶ μὴ οὕτως,
 εἰς τοὺς θεῖους λόγους τὴν ἀμφιβολίαν ἔχουσαι, καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχά-
 νουσι τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, αἰρέσεις κατωνομάσθησαν. Ἐνταῦθα
 δὲ φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως. Οὐ περί τὸν νοῦν σφαλλόμενοι, ἀλλὰ
 25 λέγοντες Καὶ εἶπεν ὁ Χριστὸς οὕτω, κἂν νόμος ἔχη τάδε, ἐπὶ τῶν βασι-
 λέων οὕτω γίνεσθαι, νικᾶσθαι τὸ Εὐαγγέλιον. Σκόπησον πῶς τῇ ἀρχῇ
 τὸ τέλος ἀκολουθεῖ. Ἀπὸ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως ἤρξαντο ἔξωθεν
 τοῦ Εὐαγγελίου αἱ αἰρέσεις. Εἶτα ἀποκρουσθεῖς ὁ διάβολος διὰ τῆς
 κατὰ μικρὸν προκοπῆς τῆς χάριτος, ὑπεισηλθε λανθανόντως ἐξ αὐτοῦ
 30 τοῦ Εὐαγγελίου. Γεννᾷ τὰς αἰρέσεις μέχρι τῶν Εἰκονομάχων, ἀπὸ
 Γραφῆς καὶ τῶν κεμένων αὐτῶν ὑποδοῦμενος τὸ δέλεαρ. Καὶ ἐπὶ
 ἤσθετο εὐηκόους αὐτῶ τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχειν, συνελάνοντος καὶ
 τοῦ καιροῦ τῆς συντελείας, ἤρξατο ἐκ τοῦ δεῦρο, ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, κατ'
 αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάπτειν τὸν φόνον, ὅπως καταντήσῃ εἰς τὸν

βούλ^{23α}, τί θὰ ποῦν γιὰ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ὑπηρέτες του; Γιατὶ ἢ, μὴ πειθαρχώντας στοὺς δεσποτικούς νόμους, μὲ τίς οἰκονομίες τους ἀποφάνθηκαν ὅτι ἢ στέψη τῶν μοιχῶν καὶ ἢ κοινωνία μὲ τοὺς μοιχοὺς εἶναι ἰσοδύναμη καὶ ἰσότιμη, τοποθετώντας μέσα σ' αὐτές καὶ τὴν οἰκονομία, καὶ γι' αὐτὸ ἀναθεμάτισαν τοὺς ἁγίους ὡς παραβάτες τῶν νόμων, καὶ ἔτσι ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ ἀναθεματιστοῦν, ἢ, ἐφόσον ὁμολογοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὡς νομοφύλακες, ἀναθεμάτισαν τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ ὄχι τοὺς ἁγίους, οἰκειοποιούμενοι οἱ δυστυχεῖς οἱ ἴδιοι τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων μὲ τὴ λεγόμενη ἀπὸ αὐτοὺς οἰκονομία τῆς στέψης τῶν μοιχῶν. Καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἐπίσης ἀναθεμάτισαν τοὺς ἁγίους, σὰν νὰ μὴ εἶναι ἅγιοι, ἐπειδὴ ἅγιοι, σύμφωνα μὲ αὐτούς, εἶναι ἐκεῖνοι πού μὲ τὴ δύναμη τῆς στέψης τῶν μοιχῶν καὶ τῶν διοικητῶν τῆς ἐπαρχίας ἔκαναν καὶ κάνουν τίς οἰκονομίες, καὶ αὐτοὶ πού δὲν δέχονται τὴ μοιχοσύστατη οἰκονομία καὶ δὲν θεωροῦν οἰκονομία αὐτὰ πού ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη της, εἶναι ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ παράνομοι καὶ παραβάτες τῶν ἐντολῶν.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἂν θέλεις νὰ δεῖς κάποια ἀπὸ τίς διδασκαλίες αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν, σκέψου σὺ ὁ εὐστροφος στὸ νοῦ, καὶ θαύμασε ἀναθεωρώντας καὶ φέρνοντας στὴν ἐπιφάνεια μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τὸ βάθος τῆς ἀθείας. Γιατὶ οὔτε οἱ αἱρέσεις ἔχουν ὀλοφάνερη ὅλη τὴν ἀσέβεια, ἀλλὰ ἄλλες βρίσκονται τελείως μακριὰ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, ἐνῶ ἄλλες, παίρνοντας κάποια χωρία τοῦ Εὐαγγελίου, συμβαδίζουν μὲ τίς ἄλλες. Δὲν λένε ὅτι δὲν συμβαδίζουν μὲ τοὺς εὐαγγελικούς νόμους, ἀλλὰ διεκδικώντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ ὅτι πιστεύουν πολὺ, μὲ τὸ νὰ ἐρμηνεύονται ἔτσι καὶ ὄχι ἔτσι, ἔχουν τίς ἀμφιβολίες τους στὰ θεῖα λόγια, καὶ ἐπειδὴ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ὀνομάστηκαν αἱρέσεις. Ἐδῶ μάλιστα ὑπάρχει φανερὴ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν πίστη. Γιατὶ δὲν κάνουν λάθος στὸ νόημα, ἀλλὰ λέγοντας, Καὶ εἶπε ὁ Χριστὸς ἔτσι, ἐὰν ὅμως ὁ νόμος λέγει στὴν περίπτωση τῶν βασιλέων νὰ γίνεται ἔτσι, τὸ Εὐαγγέλιο νικιέται. Πρόσεχε πῶς στὴν ἀρχὴ ἀκολουθεῖ τὸ τέλος. Ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ ἄρχισαν οἱ αἱρέσεις ἔξω ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Στὴ συνέχεια, ὅταν ὁ διάβολος, μὲ τὴ σταδιακὴ πρόοδο τῆς χάριτος, ἀποκρούστηκε, μπῆκε κρυφὰ μέσα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Γέννησε τίς αἱρέσεις μέχρι τοὺς Εἰκονομάχους, παίρνοντας τὸ δόλωμα ἀπὸ τὴν Γραφὴ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ κείμενα. Καὶ ὅταν ἀντιλήφθηκε ὅτι οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀκούουν μὲ προθυμία, συμπορευόμενος καὶ ὁ καιρὸς τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου, ἄρχισε ἀπὸ τώρα, ὅπως ἀπὸ τὴν ἀρχή, νὰ ἀνάβει τὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ Εὐαγγε-

Ἀντίχριστον εὐθέτως, ἐφ' ὃν κατοικήσει καὶ ἐν ᾧ ἀποκαλυφθήσεται ἡ πᾶσα αὐτοῦ πικρία καὶ ἀποστασία, ὃν ἀνελεῖ Κύριος τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ὅτι τάχιστα. Περὶ τοῦ τρίτου τί καὶ φῶμεν; Οἱ γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον παραβαίνειν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ κατατολήσαντες καὶ τοὺς μὴ παρα-
5 βαίνειν αἵρετισαμένους ἀναθεματίσαντες, τί περὶ κανόνων αὐτοῖς μελήσει; Καί γε καὶ τούτων ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἐσφραγισμένων καὶ ἐν τῇ λύσει αὐτῶν λελυμένων ὄντων ἀπάντων τῶν εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἠκόντων. Οὐδαμοῦ γὰρ ἱερωσύνῃ, θυσίᾳ, τᾶλλα ἰάματα τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀρρωστημάτων.

10 Τί δὲ λέγω κανόνων καὶ ποιῶμαι διαφοράν; Ταῦτόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν καὶ Εὐαγγελίου Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ τὰς κλεῖς δέδωκε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ φάσκων· Ὅν ἂν λύσης, καὶ ὃν ἂν δήσης, ἔσται τὸ καὶ τό. Καὶ πάλιν πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις·
15 «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ἂν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται, καὶ ἂν τινων κρατήτε, κεκράτηνται». Καὶ ἐπομένως τούτοις εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς διαδιδάζων τὴν ἐξουσίαν, ἐάνπερ ὡσαύτως πράξοιεν. Καὶ διὰ τοῦτο Βασιλείου καὶ τῶν ἰσοστασίων αὐτῶ ἁγίων, ὡς τῶν ἀποστολικῶν κανόνων δεδεγμένων, καθότι ἐξηκολουθήκασιν μηδὲν κεκαινοτομηκότες, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσαντες κατὰ τὸ δέον. Οὗτοι οὖν οἱ νέοι
20 ψευδαπόστολοι ἀποφαίνονται ἐμπράκτως, μὴ πάντως κατὰ τοὺς κειμένους ὅρους τῶν ἁγίων, ἀλλ' οἰκεία ἐξουσία καὶ διακρίσει, παρὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένον ἔσθ' ὅτε ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ποιεῖν, λύειν ἐν οἷς οὐχ ὑπ' αὐτῶν ὁ δεσμός. Καὶ ὁρᾶτε ταῦτα καθ' ἑκάστην γινόμενα. Καὶ ἐβεβηλώθη τὰ ἅγια καὶ ἐφόδιον ἁμαρτίας κρύβδην τε καὶ εἰς
25 τοῦμφανὲς ἡ μοιχοσύνοδος, καὶ καθαίρεται ὁ ἀκαθαίρετος καὶ χειροτονεῖται ὁ διαβεβλημένος, καὶ ἔᾶται ὁ ὑποπίπτων κανόσι καθαιρετικοῖς ἀνευθύνως ἱερουργῶν, καὶ ἐκ κελεύσματος ἀνθρωπίνου καὶ οὐκ ἐκ ψήφου θείας καὶ κανονικῆς αἰ προβολαί.

Καί, φεῦ μοι τῆς ταλαιπωρίας, πάντα κατατραγωδεῖν! καὶ τίς
30 ἔχων καρδίαν αἰσθητικὴν οὐκ ἀλγεῖ καὶ στένει; Καὶ ποῖος νοῦς ταῦτα ἀναθρώσκων καὶ συμβάλλων οὐχ ὁμολογεῖ αἵρέσεων τὴν ἀποστᾶτριαν εἶναι Χριστοῦ; καὶ ποῦ μοι πάντα λέγειν τὰ κατὰ νοῦν καὶ ὑπερ-

24. Τὴν κατάλυση δηλαδὴ τῶν κανόνων.

25. Ματθ. 16, 19.

26. Ἰω. 20, 22.

λίου, γιὰ νὰ καταλήξει στήν κατάλληλη στιγμή στόν Ἀντίχριστο, στόν ὁποῖο θὰ κατοικήσει καί μέ τόν ὁποῖο θὰ ἀποκαλυφθεῖ ὅλη ἡ πικρία καί ἡ ἀποστασία του, τόν ὁποῖο θὰ ἀφανίσει ὁ Κύριος πολὺ γρήγορα μέ τήν ἐμφάνισή του. “Ὅσο γιὰ τὸ τρίτο²⁴ τί νὰ ποῦμε; Γιατί αὐτοὶ πού τόλμησαν μέ ἀναίδεια νὰ παραβοῦν τὸ Εὐαγγέλιο, καί ἐκείνους πού προτίμησαν νὰ μὴ τὸ παραβοῦν τοὺς ἀναθεμάτισαν, τί τοὺς νοιάζει αὐτοὺς γιὰ τοὺς κανόνες;” Ἄν καὶ βέβαια εἶναι σφραγισμένοι καί αὐτοὶ ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καί μέ τήν κατάργηση αὐτῶν, καταργοῦνται ὅλα ὅσα ὀδηγοῦν στὴ σωτηρία μας. Γιατί δὲν θὰ ὑπάρχει πουθενὰ ἱερωσύνη, θυσία καί τὰ ἄλλα φάρμακα τῶν ψυχικῶν μας ἀσθενειῶν.

Καὶ γιατί ὁμιλῶ γιὰ κανόνες καί τοὺς διαχωρίζω ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο; Εἶναι τὸ ἴδιο νὰ μιᾶμε καί γι’ αὐτοὺς σὰν νὰ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί αὐτὸς ἔδωσε στόν μεγάλο Πέτρο τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, λέγοντας: “Ὅποιον ἀπαλλάξεις καί ὅποιον δέσεις, θὰ γίνεῖ αὐτὸ καὶ αὐτό²⁵. Ἀλλὰ καί σὲ ὅλους τοὺς Ἀποστόλους: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο· ἐὰν συγχωρήσετε τίς ἁμαρτίες κάποιων, θὰ εἶναι συγχωρημένες, καί ἂν κάποιων δὲν τίς συγχωρήσετε, θὰ μείνουν ἀσυγχώρητες»²⁶. Καὶ ἐπομένως σ’ αὐτοὺς καί στοὺς διαδόχους τους μεταδίδασε τὴν ἐξουσία, ἐὰν βέβαια ἐνεργοῦν ἔτσι. Γι’ αὐτὸ καί ὁ Βασίλειος καί οἱ ἰσότιμοι μέ αὐτὸν ἅγιοι, πού δέχθηκαν τοὺς ἀποστολικούς κανόνες, τοὺς ἀκολούθησαν χωρὶς νὰ κάνουν καμμιά καινοτομία, ἀλλὰ καί τοὺς αὖξησαν κατὰ τὸ μέτρο πού ἔπρεπε. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ νέοι ψευδαπόστολοι ἀποφασίζουν ἔμπρακτα, ὅπωςδὴποτε ὄχι σύμφωνα μέ τοὺς ὑπάρχοντες ὄρους τῶν ἁγίων, ἀλλὰ μέ δική τους ἐξουσία καί ἀπόφαση μπορεῖ μερικὲς φορές ὁ κάθε ἱεράρχης νὰ ἐνεργεῖ παρὰ τίς διαταγές πού ἔχει ἀπὸ αὐτούς. Ἀπαλλάσσουν ἀπὸ ἐπιτίμα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἐπιβάλει αὐτοί. Καί τὰ βλέπετε αὐτὰ νὰ γίνονται κάθε μέρα.” Ἐτσι βεβηλώθηκαν τὰ ἅγια, καί ἡ σύνοδος τῶν μοιχῶν ἔγινε μέσον ἁμαρτίας κρυφὰ καί φανερά. Καί καθαίρεται ὁ ἀκαθαίρετος, καί χειροτονεῖται ὁ κατηγορούμενος, καί ἀφήνεται αὐτὸς πού παραβαίνει κανόνες, πού ἐπιβάλλουν καθαίρεση, νὰ ἱεουργεῖ ἀνεύθυνα, καί οἱ προτάσεις γίνονται μέ ἀνθρώπινη ἐντολή, καί ὄχι μέ θεϊκὴ καί κανονικὴ ψῆφο.

Καί, ἀλλοίμονο στήν ταλαιπωρία μου, μέ τὸ νὰ διεκτραγωδῶ ὅλα! Καί ποιὸς ἀπὸ ὅσους ἔχουν καρδιά εὐαίσθητη δὲν πονεῖ καί δὲν ἀναστενάζει; Καί ποιὸς νοῦς, πού βλέπει πρὸς τὰ ἄνω καί συναντᾶται μέ αὐτά, δὲν ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἀποστάτρια εἶναι μία ἀπὸ τίς αἱρέσεις τοῦ Χριστοῦ;

βαίνειν μέτρον ἐπιστολῆς· Εὐσύνοπτα τὰ λεγόμενα, οὐ κεκοιμψευμένα, οὐ δυσνόητα· τὸ μὲν ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ὑψηγορεῖν δυνάμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀλίγος καὶ ὀλιγόλογος καὶ βραχύγνωστος, αὐτὰ ταῦτα δι' εὐχῆς τοῦ κοινοῦ πατρὸς καὶ ὑμῶν ἔχων, τὸ δὲ καὶ διὰ τό τινος ὑμῶν μὴ
5 ἰσχύειν δογματικώτερον καταλαμβάνειν τὴν αἵρεσιν καὶ ἅμα ὅτι καὶ ἀπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ἢ τε αἵρεσις φανερά καὶ ἀδογματίστος· καὶ παιδὶ εὐκατάληπτος. Ἐγὼ γὰρ ὁ Θεὸς εἶπε, σύντομος ὁ λόγος. Οὗτοι οὐ στοιχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ στοιχοῦντας ἀναθεματίζουσι. Δῶν δὲ ὑμῖν χάριν ὁ Κύριος ἐπὶ πᾶσιν, ἀγαπητὰ τέκνα.

10 ΛΖ' (37)–. Ἰωσήφ, ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

Διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ σοφίας σου, τῆς τε πρὸς με τὸν
ταλαίπωρον ἀγάπης καὶ ὑπὲρ ἀξίαν μου ἀποτιμήσεώς σου, τὰ νῦν μοι
ἐπεσταλμένα, εἰλικρινῆ καὶ ἀσύμφυρτον τηλαυγοῦντα ἐκ τῆς φωτει-
δοῦς σου ψυχῆς, τρισόλβιέ μου ἀδελφοπάτορ, τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἀσπα-
15 σάμενος ἠὲ χαρίστησα τῷ ἀποπληρωτῇ τῆς ἐπιθυμίας μου Χριστῷ, τῷ
τῶν καλῶν ἀπάντων δοτῆρι. Καὶ πῶς γε οὐχί, γνώσεώς σε πεπλουτι-
σμένον ὄντα καὶ ζήλου τοῦ προσήκοντος, ἄλλως τε τέκνον ἀληθινὸν
τοῦ κοινοῦ πατρὸς, συνκωδὰ ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις καὶ φρονεῖν καὶ συν-
διατίθεσθαι; Ἀλλ' εὖ γε μὲν ταῦτα, εὐκταιότερον ἔχοντός μου τοῦ ἀνα-
20 κούστου τὴν ἀμφοτέρων ὁμοφωνίαν, δι' ἣν ἢ τε τῆς ἀληθείας ἀκτὶς
μαρμαίρει λαμπρότερον καὶ ἢ τῶν ἀντιδιατιθεμένων αὐτῇ σκολιότης,
μᾶλλον δὲ νυκταιγία, ἀπονευροῦται τε καὶ ἀποζοφοῦται. Εὐρηκῶς δ'
ἐν τοῖς γράμμασι τὴν τοῦ ἀναγκαίου διαίρεσιν, σύγνωθι, ἀπηνεώθην.
Οὐ γὰρ αὕτη τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ δὲ ἐνδεχομένου, ὃ δηρῶται τριχῶς
25 εἷς τε τὸ ἐπὶ πλεόν, ἐπίσης, καὶ ἐπ' ἔλαττον. Τοῦ δὲ προτέρου, εἷς τε τὸ
παρὸν καὶ ἐσόμενον· εἶτα τοῦ παρόντος ἐπιδιαίρεσις, εἷς αἰδίων καὶ εἷς
τὸ ἔστ' ἂν ἦ. Τοῦ δὲ ἔστ' ἂν ἦ ὑποδιαίρεσις εἷς τὸ ὑποκείμενον καὶ κα-
τηγορούμενον, τοῦ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχομένου χωροῦντος εἷς τὸ ὑπάρ-
χον, τοῦ δὲ εἷς τὸ ἀναγκαῖον.

30 Οὐ μὴν ἀντιστρέφοντος, εἰ καὶ ἐκεῖθεν κατιόντος· οὐ γὰρ εἶ τι

Καὶ πῶς μπορῶ νὰ πῶ ὅλα ὅσα ἔχω στὸ νοῦ καὶ νὰ ξεπεράσω τὰ ὅρια τῆς ἐπιστολῆς; Εἶναι περιληπτικά ὅσα λέγονται, ὄχι διατυπωμένα μὲ κομψότητα, οὔτε δυσνόητα. Ἀπὸ τὴ μιά, γιατί ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ ἀναπτύξω ὑψηλὲς ἔννοιες, ἀλλὰ εἶμαι καὶ πολὺ ἐλλιπὴς καὶ ὀλιγόψυχος καὶ φτωχὸς σὲ γνώσεις, τίς ὅποιες κατέχω μὲ τίς προσευχὲς τοῦ κοινοῦ πατέρα μας καὶ τίς δικές σας. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ σᾶς δὲν μποροῦν πιὸ δογματικὰ νὰ κατανοήσουν τὴν αἵρεση, καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας εἶναι ἀπλός, καὶ ἡ αἵρεση εἶναι φανερὴ καὶ χωρὶς δογματισμοῦς, καὶ κατανοητὴ σὲ παιδί. Γιατὶ σ' ὅποιον μίλησε ὁ Θεὸς ὁ λόγος ἦταν σύντομος. Αὐτοὶ δὲν συμβαδίζουν, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζουν αὐτοὺς ποὺ συμβαδίζουν. Εἶθε νὰ σᾶς δώσει ὁ Κύριος χάρη σὲ ὅλα, ἀγαπητὰ μου τέκνα.

37. Στὸν ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης Ἰωσή ρ.

Μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν σοφία σου, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἀγάπη σου γιὰ μένα τὸν ταλαίπωρο καὶ τὴν ἐκτίμησή σου ποὺ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἀξίζω, αὐτὰ ποὺ τώρα μοῦ ἔστειλες μὲ ἐπιστολή σου εἶναι εἰλικρινῆ καὶ ἀκτινοβολοῦν τὴν ἀλήθεια μέσα ἀπὸ τὴ φωτεινὴ σου ψυχὴ, τρισευτυχημένε μου ἀδελφὲ καὶ πατέρα, καὶ φιλώντας αὐτὴν (τὴν ἐπιστολή σου), εὐχαρίστησα τὸν ἐκπληρωτὴ τῆς ἐπιθυμίας μου Χριστῷ, αὐτὸν ποὺ δίνει ὅλα τὰ καλά. Καὶ πῶς ὄχι, ἀφοῦ εἶσαι πλουτισμένος μὲ γνώση καὶ τὸν ἀνάλογο ζῆλο, καὶ ἀληθινὸ τέκνο ἄλλωστε τοῦ κοινοῦ μας πατέρα, ποὺ ἔχεις καὶ τὸ ἴδιο φρόνημα μὲ μᾶς τοὺς ἀσήμαντους καὶ μᾶς συμπαραστέκεσαι; Ἀλλ' αὐτὰ βέβαια ἔχουν πολὺ καλά, περισσότερο ὅμως εὐχόμεν νὰ ἀκούσω τὴν συμφωνία καὶ τῶν δύο μας, μὲ τὴν ὁποία καὶ ἡ ἀκτίνα τῆς ἀλήθειας φέγγει πιὸ λαμπερὰ, καὶ ἡ διαστροφή αὐτῶν ποὺ ἀντιτίθενται σ' αὐτὴν, ἢ καλύπτεται τὸ νυχτερινὸ φῶς τοὺς ἀπονευρώνεται καὶ χάνει τὴ ζοφερότητά του. Ὅταν ὅμως βρῆκα στὸ γράμμα σου τὴ διαίρεση τοῦ ἀναγκαίου, συγχώρεσέ με, ἕγινα αὐστηρός. Γιατὶ αὐτὴ δὲν ἀνήκει στὸ ἀναγκαῖο, ἀλλὰ στὸ ἐνδεχόμενο, τὸ ὁποῖο διαιρεῖται σὲ τρία: στὸ περισσότερο, στὸ ἴσο καὶ στὸ λιγώτερο. Ἐνῶ τὸ προηγούμενο διαιρεῖται στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον. Ἐπειτα τὸ παρὸν διαιρεῖται στὸ αἰώνιο καὶ στὸ δυνατὸ νὰ ὑπάρξει. Αὐτὸ πάλι διαιρεῖται στὸ ὑποκείμενο καὶ στὸ κατηγορούμενο. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἐνδεχόμενο τίς περισσότερες φορὲς προχωρεῖ σὲ ὑπάρχον, καὶ τίς ὑπόλοιπες στὸ ἀναγκαῖο.

Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ ἀντίστροφα, ἂν καὶ κατεβαίνει ἀπὸ

ἀναγκαῖον ἤδη καὶ ἐνδεχόμενον εἶ τι δὲ τὸ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχόμενον, ὁδεῦον διὰ μέσου τοῦ ὑπάρχοντος. ἔστ' ἂν ἡ ἀναγκαῖον. Καὶ γοῦν πᾶς ἄνθρωπος γραμματικός, καὶ τις ἄνθρωπος γραμματικός. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἐνδεχόμενον, δυνατὸν γὰρ γενέσθαι, τὸ δὲ δεύτερον ἀναγκαῖον, ἐπ' ἂν ἔστιν ἐνέργεια, οὐ θανέντος ἀπέστη ἢ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐνέργεια. Τοῦτό φησίν, ἔστ' ἂν ἡ, τὸ ἕως ἂν ἦτοι. Τὸ δὲ ἕτερον, τὸ μήποτε τοῦθ' ὅπερ ἔστιν ἀλλοιούμενον, οἷα τὰ αἶδια, ἄγγελος καὶ ψυχὴ. Καί γε ἔχομεν τὸ ζητούμενον ὥστε τὸν ἀλόντα ἐνδεχομένῳ κανόνι, πείσεσθαι ἔστιν ὅτε διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἄλλην μοχθηρίαν, τὰ 10 τοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον κειμένου, ἀλλ' οὐχὶ τοῦδε τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἰσορροποῦντος ἤδη τῷ ἀδυνάτῳ. Πᾶν γὰρ ὁ ἀδύνατον, ἀντεστραμμένως. αὐτὸ ἀναγκαῖον· οἷον ἀναγκαῖον τὸν ἥλιον λάμπειν, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον μὴ λάμπειν. Τὸ δὲ φάναι τὴν ἀγιωσύνην σού ποτε μὴ λάμψαι, πάντως ἐπὶ τοῦ πάθους Χριστοῦ. Ἐν νυκτὶ 15 γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως. Ταῦτα δὲ τέρατα καὶ οὐκ ἔννομα οὐδὲ ἐγκάονα, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ ἡ Χριστοῦ οἰκονομία, τὸ δὲ δεύτερον ἡ νῦν παρανομία, μάλιστα οὐκ ἐν ἀποθύστῳ καὶ ὡς ἐν παρεκδρομῇ γενομένη, ἀλλ' ἐμφανῶς καὶ εἰς νόμον κρατυνθεῖσα τὸ καθ' αὐτήν, διὰ τῆς συνοδικῆς πράξεως καὶ τῆς τῶν 20 ὑπὲρ ἀληθείας ἐνισταμένων ἐξορίσεως, ὡς ἐπὶ τινος τούναντίον θείων κανόνων παραβάσεως, ταληθέστερον δὲ εἰπεῖν, σιθαραῶς καὶ πονηραῶς αἰρέσεως.

ὦ τῆς τόλμης τῶν δρασάντων! οἷς ὅσον τὸ κατάκριμα τῆς τῶν θείων νόμων, μᾶλλον δὲ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πάντων σχεδὸν κανόνων 25 καθυδρίσεως, τοσοῦτον ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐπικίνδυνον καθυψιουσί τι τοῦ πρέποντος. Πῶς δ' ἂν εἴη οἰκονομία ἐν τοῖς συλλειτουργοῦσι τῷ μοιχοζεύκτη καὶ προάρξασι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος; Φησὶ γάρ· πολλάκις καὶ τοὺς τοῖς ἀνυποτάκτοις συναπελθόντας, ἐπ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν ἀποδέχεσθαι τάξιν, 30 ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῶν, εἴπερ ποτὲ καὶ μεταγνοῖεν, παρὰ δὲ τῶν ἰσοστα-

27. Λουκᾶ 23, 44.

28. Ὁ μοιχὸς δηλαδὴ γάμος.

ἐκεῖ. Γιατί, ἂν κάτι εἶναι ἀναγκαῖο, δὲν εἶναι ἤδη καὶ ἐνδεχόμενο. Ἐνῶ ἂν κάτι εἶναι τὸ πολὺ ἐνδεχόμενο, προχωρώντας μέσα ἀπὸ αὐτὸ πού ὑπάρχει, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀναγκαῖο. Κάθε ἄνθρωπος γιὰ παράδειγμα εἶναι γραμματισμένος, ἄρα καὶ κάποιος ἄνθρωπος εἶναι γραμματισμένος. Ἀλλὰ τὸ πρῶτο εἶναι ἐνδεχόμενο, γιατί μπορεῖ νὰ γίνει, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι ἀναγκαῖο, ὅσο διαρκεῖ ἡ ἐνέργεια. "Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος πεθάνει, χάνεται ἡ σύμφωνα μὲ τὸ ἀναγκαῖο ἐνέργεια. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρχει, ὅσο ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια. Ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο πού δὲν ἀλλάζει ποτὲ αὐτὸ πού εἶναι, ὅπως εἶναι τὰ αἰώνια, ὁ ἄγγελος καὶ ἡ ψυχὴ. Καὶ βέβαια ἔχουμε τὸ ζητούμενο. "Ὡστε αὐτὸς πού δεσμεύθηκε ἀπὸ ἕναν ἐνδεχόμενο κανόνα, μπορεῖ κάποτε νὰ ὑποστεῖ, ἕξαιτίας ἄλλης κακίας του, αὐτὰ πού προέβλεπε ὁ σύμφωνος μὲ τὸ ἀναγκαῖο κανόνας, ἀλλὰ ὄχι αὐτὰ πού εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ ἐνδεχόμενο. Γιατί δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο, ἐπειδὴ ἤδη ἰσορροεῖ μὲ τὸ ἀδύνατο. Γιατί κάθε τι πού εἶναι ἀδύνατο, ἂν ἀντιστραφεῖ γίνεται καὶ ἀναγκαῖο. "Ὅπως γιὰ παράδειγμα, εἶναι ἀναγκαῖο ὁ ἥλιος νὰ λάμπει, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀδύνατο νὰ μὴ λάμπει. Τὸ ὅτι ἡ ἀγιωσύνη σου εἶπε, ὅτι κάποτε δὲν ἔλαμψε, αὐτὸ ὅπωςδήποτε συνέβη κατὰ τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί κατὰ τὴ νύχτα δὲν ξέρω πῶς μπορεῖ νὰ συμβεῖ. Αὐτὰ ὅμως εἶναι θαύματα καὶ ὄχι πράγματα σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, οὔτε σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, ἀλλὰ ὑπερφυσικά, ἢ ἀφύσικα. Καὶ τὸ πρῶτο βέβαια τὸ δείχνει ἡ οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ²⁷, ἐνῶ τὸ δεύτερο ἡ τωρινὴ παρανομία²⁸, ἡ ὁποία μάλιστα δὲν ἔγινε κρυφὰ καὶ ἀνεπίσημα, ἀλλὰ φανερὰ καὶ ἔχοντας ἐπιβάλλει τὴν ἐξουσία της ἀπὸ μόνη της καὶ μὲ νόμο, μὲ συνοδικὴν πράξη καὶ μὲ ἐξορία ἐκείνων πού προβάλλουν ἀντίσταση ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας, σὰν νὰ παρέβησαν, ἀντίθετα, κάποιον ἀπὸ τοὺς θεῖους κανόνες, ἐνῶ, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, παρέβησαν βαρεῖα καὶ πονηρῇ αἵρεση.

Πόσο μεγάλη ἡ τόλμη αὐτῆ τῶν δραστῶν! "Ὅσο μεγάλη εἶναι σ' αὐτοὺς ἡ κατάκριση τῆς προσβολῆς τῶν θεῶν νόμων, ἢ καλύτερα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ σχεδὸν ὅλων τῶν κανόνων, τόσο ἐπικίνδυνο γιὰ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς εἶναι τὸ νὰ προδώσουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει. Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ ὑπάρξει οἰκονομία μὲ αὐτοὺς πού συλλειτουργοῦν μὲ ἐκεῖνον πού στεφάνωσε τοὺς μοιχοὺς καὶ πρωτοστάτησαν στὴ συνόδου πού ἐπικύρωσε τὴ μοιχεία, ὅπως εἶπε ὁ θεῖος Βασίλειος; Γιατί λέγει: Πολλές φορές καὶ αὐτοὺς πού συμπορεύθηκαν μὲ τοὺς ἀπειθαρχοὺς, ὅταν μετανοήσουν, νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ στὴν ἴδια θέση, ὄχι ὅμως ἀπὸ

σίων, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος Τὰ πλείω ἀφήμι τῇ συνέσει σου ἱερῶς ἰσχυροῦση ἐποπτεύειν τὰ ἡμᾶς λανθάνοντα. Δόξα Θεῷ ἐπὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν ἀπολύσει, εἶπερ ἀληθές. Δόξα Θεῷ, καὶ περὶ τῆς θεοδότου σου, ἀδελφέ μου, καρτερίας, ἐν τοῖς τῶν ἀντόθι σκληροῖς καὶ ἀπεριτμήτοις
5 τῷ πνεύματι κεντήμασι. Χαρίζου μοι τὴν εἰσαεὶ ὑπόμνησιν νηφαλεοῦσάν με τὸν νυστάζοντα, εἶτα καὶ νῦν ἱερὰν προσευχὴν πάνυ πάντων, τοῦ δὲ πατρὸς ἡμῶν καὶ σοῦ διαφερόντως, χρῆζοντι. Μεμάθηκα πεποιηκέναι σε χάριτι Χριστοῦ πόνημά τι, καί, εἰ κελεύεις, ἀναγνώσαμεν αὐτὸ ἐπ' ὠφελεία.

10 ΔΗ' (38)–. Ἀρσενίῳ τέκνῳ.

Ἡλίκον ἐχάρην καὶ τανῦν ἀναγνούς σου τὰ γράμματα, τέκνον προβεινότετον οὐ τοσοῦτον ἐν τῇ ἀνεωχθείῃ σοι μᾶλλον θύρα τῆς πρὸς ἀδελφούς συντυχίας, εἰ καὶ αὐτὴ εὐκταία, ὅσον ἐπὶ τῇ τῆς γλώττης εὐχάριτι Θεοῦ, δι' ἧς κλείεις τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν αἰρετιζόντων.
15 Προσθεῖη σοι τοιγαροῦν ἔτι Κύριος λόγον γνώσεώς τε καὶ σοφίας, διακατελέγχειν τοὺς τῆς εὐσεβείας προασπιστάς, ὡς ἂν ἔξει σοι εὖ μάλα τῷ θεῷ Δαυῖδ συμψάλλειν «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα καὶ εἴλκυσσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην». Καθ' ὧν λυττήσαντες οἱ Μοιχειανίζοντες, ἐκεῖνό πως τὸ Γραφικὸν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις φθέγονται·
20 «Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι». Εἰ γὰρ ἠδειςαν, οὐκ ἂν παρέβησαν τὰ τοῦ Κυρίου ἐντάλματα· οὐκ ἂν παραβάντες οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὰς παραβάσεις συνοδικῶς ἐδογματίζον, ὑπ' ἀναθέματι τῶν ταύτας μὴ οὕτω προσιεμένων. Ὅπερ ἀσεβὲς δόγμα τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς μὴ μόνον τὸ ἱερὸν Εὐ-
25 ἀγγέλιον ἀνατρέπειν, κατὰ τὸ ἐκ μέρους φύσιν ἔχειν τὸ ὅλον ἀνατρέπεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀναιρεῖν ἀναιρετικὰ γὰρ ἀλλήλων τ' ἀναντία. Ὅτι δὲ ἐναντία ἡ μοιχοζευξία, δογματισθεῖσα σωτήριος οἰκονομία, τῇ θεῷ καὶ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἁμαρτίας οἰκονομία παντί που δῆλον. Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἐτέρων ἀσεδημάτων ἐστὶν ἐπίμε-
30 στος ἡ μοιχοσύνοδος, ἃ, εἰ περιτύχοις πάλιν ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Εὐπρεπιανόν, ὑποδείξειέ σοι.

μᾶς, ἐὰν βέβαια κάποτε μετανοήσουν, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἰσοῦθαθμοὺς, ὅπως εἶπε ὁ θεῖος Διονύσιος. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀφήνω στή σύνεσέ σου, ἢ ὅποια μπορεῖ νὰ ἐποπτεύει κατὰ τρόπο ἱερὸ αὐτὰ πού μᾶς διαφεύγουν. Δόξα στὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἀδελφῶν, ἂν εἶναι ἀλήθεια. Δόξα στὸν Θεὸ καὶ γιὰ τὴ δοσμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ ὑπομονή σου, ἀδελφέ μου, στὰ ἐκεῖ σκληροτραχίλα καὶ ἀπερίτμητα²⁹ στὸ πνεῦμα κεντρίσματα. Χάρισέ μου τὴν διαρκῆ ἀμάνησή σου, ἢ ὅποια κρατᾶ σὲ ἐγρήγορη ἐμένα πού νυστάζω. Ἐπίσης χάρισέ μου τώρα τὴν ἱερὴ προσηυχή ὅλων γενικᾶ, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ πατέρα μας καὶ τὴ δική σου, πού τις ἔχω ἀνάγκη. Ἐχω μάθει ὅτι μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ συνέγραψες κάποια ἐργασία, καὶ μὲ τὴν ἀδειά σου θὰ ἤθελα νὰ τὴ διαβάσω γιὰ νὰ ὠφεληθῶ.

Ἢ8. Στὸ τέκνο του τὸν Ἄρσενιο.

Πόσο πολὺ χάρηκα καὶ τώρα, διαβάζοντας τὰ γράμματά σου, τέκνο μου πολυπόθητο. Ὅχι τόσο πολὺ γιὰ τὴν πόρτα πού σοῦ ἀνοίχτηκε νὰ ἐπικοινωνεῖς μὲ τοὺς ἀδελφούς, ὅσο γιὰ τὴ θελκτικὴ σου γλώσσα μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὅποια κλείνεις τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν αἰρετικῶν. Εἶθε λοιπὸν νὰ σοῦ προσθέσει ὁ Κύριος ἀκόμα περισσότερο λόγο γνώσεως καὶ σοφίας, γιὰ νὰ ἀνασκευάζεις τοὺς πολέμους τῆς πίστεως, ὥστε νὰ μπορεῖς πολὺ καλὰ νὰ ψάλλεις μαζὶ μὲ τὸν θεῖο Δαβίδ· «Ἄνοιξα τὸ στόμα μου καὶ ἀπεκόμισα πνεῦμα, ἐπειδὴ δὲν ξέχασα τις ἐντολές σου»³⁰, ἐναντίον τῶν ὁποίων λυσσασμένοι οἱ Μοιχειανίζοντες λένε μὲ τὰ ἔργα τους τὸ γραφικὸ ἐκεῖνο χωρίο· «Φύγε ἀπὸ μένα, δὲν θέλω νὰ γνωρίσω τις ἐντολές σου»³¹. Γιατί, ἂν τις γνώριζαν, δὲν θὰ παρέβαιναν τις ἐντολές τοῦ Κυρίου, οὔτε καὶ ὅταν τις παρέβησαν, θὰ ἀποφάσιζαν συνοδικᾶ ὅτι οἱ παραβάσεις τους ἦταν σωτήρια οἰκονομία γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἀναθεματίζοντας ἐκείνους πού δὲν τις ἀποδέχονται. Αὐτὴ εἶναι τόσο πολὺ ἀσεβὴς ἀπόφαση, ὥστε νὰ μὴ ἀνατρέπει μόνο τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχή, κατὰ τὴν ὅποια τὸ ἐπὶ μέρους ἀπὸ τὴ φύση του ἀνατρέπει τὸ σύνολο. Γιατί τὰ ἀντίθετα ἀναιροῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ὅτι ὅμως ἡ στέψη τῶν μοιχῶν, πού χαρακτηρίστηκε σωτήρια οἰκονομία, εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴ θεία οἰκονομία πού γίνεται γιὰ τὴν κατάργηση τῆς ἁμαρτίας, εἶναι σὲ ὅλους φανερό. Ἀλλὰ ἡ σύνοδος τῶν μοιχῶν εἶναι γεμάτη καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀσεβήματα, τὰ ὅποια, ἂν τύχει νὰ συναντήσεις τὸν ἀδελφὸ Εὐπρεπιανό, θὰ σοῦ τὰ φανερώσει.

Ἐρρωσο καὶ εὐσθένοι, τέκνον, ἀμφοτέρωθεν τοὺς βάλλοντας ἀοράτως ἐκβάλλον κράτει πίστεως, φόβου τε θείου καὶ ἀγάπης Ἐπειδὴ γὰρ ἔξωθεν, δι' ὧν ἐπεγείρουσιν αἰρέσεων, προσβάλλοντες ἀποκρούονται ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, ἔνδοθεν ἐπέρχονται οἱ δόλιοι
 5 συλῆσαι τὸν τῆς ψυχῆς θησαυρὸν τεχναζόμενοι. Ὡν λυτρωθείμεν τῆς θήρας, χειρὰς πρὸς Θεὸν αἴροντες, συνεργία τῶν τοῦ κοινῦ πατρὸς ἡμῶν προσευχῶν καὶ πάντων τῶν εὐσεβοῦντων, ἐγὼ τε καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν. Ὁ τοῦ ἀύλητοῦ καθηγούμενος αὐλεῖ, ἀλλὰ ἄσημα, καὶ οὐ τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ εὐρυθμα· καὶ τὸ λέγειν αὐ-
 10 τὸν ἀφορᾶν ἐν Ρώμῃ, ἀσθενείας λόγου, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ψευδαπολογίας καταφύγιον. Καὶ τὸ φάναι αὐτὸν περὶ Σάββα τε καὶ Θεοκτίστου, τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, τοῦτο κάκεινο, καὶ ὡς ἐν Ρώμῃ τὸ καὶ τό, οὐκ ἀληθές. Οἱ μὲν γὰρ ἔνεκεν τοῦ μὴ προσεχεῖν, ναί τοὺς ἐκ τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως ὑποστρέφοντας ἐπισκόπους εἰς τοὺς οἰκείους
 15 βαθμούς, καὶ οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς ἐξόχους καὶ πρωτάρχους τῆς αἰρέσεως, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐνίσταντο, ὅπερ οὐκ ἀπεικίτως. Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ τηνικαῦτα σύνοδος κέκρικεν ὅλους εἰσδέξασθαι, ἔχουσα τὴν τετάρτην ἀγίαν σύνοδον παράδειγμα, συνῆλθον· οὐ γὰρ ἦν τῶν ἀναγκαίων τι παραβαινόμενον.

20 Περὶ δὲ τῶν Σιμωνιακῶν, τηνικαῦτα μὲν παρεκαλύφθη, ὡς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκζητησομένου τοῦ κεφαλαίου. Ἐπεὶ δὲ ἐζητήθη... τὸ πρῶτον μὲν εἰς ἐπιτίμιον ἐνιαυσιαῖον ἢ καὶ πλέον. Ὡς τοῦ τολμήματος! σύν τισι μονασταῖς, ὧν ἀφήμι λέγειν τὰ ὀνόματα, ἐδόθη ὄρος ὑπ' αὐτοῦ ἐξιλεώσεως τῆς εἰς αἰῶνας καθαιρέσεως, εἰς τὸ εἶναι τοὺς ὑπὸ τοῦ
 25 Θεοῦ διὰ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαίου καθηρημένους πάλιν ἱερουροὺς Χριστοῦ. Καί, ἐπεὶ οὐ συνῆλθον οἱ περὶ Σάββαν ἐν τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διηνέχθησαν πρὸς αὐτόν, τί ποιεῖ; κακὸν καλῶ ἀπαλλάττει. Ἀρνεῖται μὴ δεδωκέναι ἐπιτίμιον, μηδὲ προσίεσθαι τοὺς ἐν χρήμασι χειροτονήσαντάς σε καὶ χειροτονηθέντας. Λέγων διελέγχεται
 30 ὑπὸ τῆς τηνικάδε κρατούσης, ἀφ' ἧς καὶ εἰλκυσθη δοῦναι τὸ ἄνομον ἐπιτίμιον.

Παρῆν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανίων Χριστοῦ· ἐληλύθασιν ἐν ταύτῃ οἱ ἐπιτιμιασθέντες, πεπληρωκότες τὸ ἐπιτίμιον καὶ λύσιν ἐπιζητοῦντες ὁ

Νὰ εἶσαι ὑγιής καὶ δυνατός, τέκνό μου, ἀπομακρύνοντας καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς αὐτοὺς ποὺ σὲ πολεμοῦν μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως, καὶ μὲ τὸν φόβο καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ, ὅταν μᾶς προσβάλλουν ἑξωτερικὰ, μὲ τὶς αἰρέσεις ποὺ προκαλοῦν, ἀποκρούονται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, ἐπιτίθενται ἀπὸ μέσα οἱ δόλιοι, ἐπινοώντας τεχνάσματα γιὰ νὰ λεηλατήσουν τὸν θησαυρὸ τῆς ψυχῆς. Εἶθε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὸ κινήγι τους, ὑψώνοντας τὰ χέρια μας στὸν Θεό, μὲ τὴ βοήθεια τῶν προσευχῶν τοῦ κοινοῦ πατέρα μας καὶ ὅλων τῶν εὐσεβῶν, καὶ ἐγὼ καὶ σὺ καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοί μας. Ὁ καθηγούμενος αὐτοῦ ποὺ παίζει τὸν αὐλὸ τραγουδάει ἀλλὰ ἀκατανόητα καὶ ὄχι σὲ ἄρμονία μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ τὸ ὅτι λέγει αὐτὸς ὅτι ἀποβλέπει στὴ Ρώμη, εἶναι δεῖγμα ἀδυναμίας λόγου καὶ καταφύγιο προσωρινὸ τῆς ψευτοαπολογίας του. Καὶ τὸ ὅτι μιλάει γιὰ τὸν Σάβα καὶ τὸν Θεόκτιστο, τοὺς εὐλαβεστάτους μοναχοὺς, λέγοντας τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, καὶ ὅτι στὴ Ρώμη ἔκαναν αὐτὸ καὶ αὐτό, δὲν εἶναι ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτοί, γιὰ νὰ μὴ ὑποδεχθοῦν τοὺς ἐπισκόπους ποὺ ἐπέστρεφαν στοὺς βαθμοὺς τοὺς ἀπὸ τὴν εἰκονομαχικὴ αἵρεση, καὶ ὄχι ὅλους, ἀλλὰ μόνο ἐκείνους ποὺ ἦταν διακεκριμένοι καὶ ἀρχηγοὶ τῆς αἵρέσεως, ἀντιδρουῦσαν σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, πρᾶγμα ὄχι ἀδικαιολόγητο. Γιατὶ συνήλθαν ἐπειδὴ ἡ τότε σύνοδος ἀποφάσισε νὰ τοὺς δεχθεῖ ὅλους, ἔχοντας ὡς παράδειγμα τὴν τετάρτη ἅγια σύνοδο. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ παραβαινόταν δὲν ἦταν κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα.

Ὅσο γιὰ τοὺς Σιμωνιακοὺς, τότε βέβαια σκεπάστηκε, ἐπειδὴ τὸ θέμα αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ συζητηθεῖ μετὰ τὴ σύνοδο. Καὶ ὅταν συζητήθηκε... (ἀποφασίσθηκε) ἀρχικὰ νὰ ἐπιβληθεῖ ἐπιτίμιο ἑνὸς ἔτους ἢ καὶ περισσότερο. Τί φοβερὸ τόλμημα! Μαζὶ μὲ μερικοὺς μοναχοὺς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα παραλείπω, ἐκδόθηκε ὅρος ἀπὸ αὐτὸν νὰ συγχωρηθεῖ ἡ αἰώνια καθαίρεση, ὥστε αὐτοὶ ποὺ καθηρέθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου³² νὰ γίνουν πάλι λειτουργοὶ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ὁμάδα τοῦ Σάβα δὲν συμφώνησε μὲ τὸν ὅρο αὐτόν, ἀλλὰ καὶ διαφοροποιήθηκαν, τί κάνει; Ἀλλάζει τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ. Ἀρνεῖται ὅτι δὲν ἐπέβαλε ἐπιτίμιο, οὔτε ὅτι δὲν δέχθηκε ἐκείνους ποὺ χειροτόνησαν καὶ χειροτονήθηκαν μὲ χρήματα, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἐλέγχθηκε αὐστηρὰ ἀπὸ τὴν τότε βασίλισσα, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ πιέστηκε νὰ ἐπιβάλλει τὸ παράνομο ἐπιτίμιο.

Ἦταν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανίων τοῦ Χριστοῦ. Εἶχαν ἔρθει σ' αὐτὴν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τιμωρηθεῖ, ἔχοντας ἐκτίσει τὴν ποινὴ καὶ ζητώντας τὴν

μὲν ἀπηξίου, ἡ βασίλισσα κατηπείγεται τὴν εἰσοδοχὴν. Πάλιν κακῶ τὸ
 καλὸν διαμείβει ὁ πρόεδρος συλλειτουργεῖ αὐτοῖς τῇ αὐτῇ ἑορτῇ εἰς
 προὔπιτον· οὐκ ἀκουσίως δῆθεν, ἀλλ' ἐκουσίως ἐπὶ δυνάμενος μὴ
 συλλειτουργεῖν, καθηρημένοις συνελειτούργησε, καὶ ὅπως οὖν φαίη
 5 τις ἀδυνατεῖν αὐτόν. Ἐντεῦθεν ἢ πρὸς αὐτόν διαφορὰ τῶν περὶ Σά-
 βαν ἐντεῦθεν ἐπεπόλασεν ἡ λύσις πλειόνως τῶν θείων κανόνων. Ἡ δὲ
 Ρώμη ταῦτα οὐ προσήκατο μὴ γένοιτο! ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν σύνοδον
 ὡς οἰκουμενικὴν, ἀλλ' ὡς τοπικὴν, καὶ τὸ ἴδιον πτώμα τῶν τῆδε ἀνορ-
 θώσασαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ κεκαθικότες ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πα-
 10 τριαρχῶν ψευδές. Τῶν μὲν Ρωμαίων δι' ἄλλο, οὐ διὰ σύνοδον, παρα-
 πεμφθέντων ἐνταῦθα. Διὸ καὶ καθηρέθησαν, ὡς φασι, παλινοστήσαν-
 τες ὑπὸ τοῦ πεπομφότου, καὶ ἐπεκαλῶντο βεβιάσθαι. Οἱ δ' ἄλλοι ἐκ
 μὲν ἀνατολῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα προτραπέντες καὶ ἐλεχθέντες, οὐχ
 ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἀποσταλέντες, ὅτι μηδὲ ἐνόησαν, ἢ ὕστερον, διὰ
 15 τὸ τοῦ ἔθνους δέος δηλονότι. Τοῦτο δὲ ἐποίουν οἱ ἐνταῦθα, ἵνα τὸν
 αἰρετίζοντα λαὸν μᾶλλον πείσωσιν ὀρθοδοξεῖν, ἐκ τοῦ οἰκουμενικὴν
 δῆθεν ἀθροισθῆναι σύνοδον.

Εἰ δὲ φαίης, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐνιστάθημεν τῆνικαῦτα καὶ διὰ τί χει-
 ροτονίαν ἐδεξάμεθα μετὰ τὴν σύνοδον παρὰ τοῦ κυροῦ Ταρασίου,
 20 ἀπολογούμεθα καὶ σοὶ καὶ πᾶσιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν ὑπηκόοις ἐτελοῦμεν, μὴ
 τὰ ὕστερον γνωσθέντα ἡμῖν πρότερον εἰδότες· τὸ δὲ δραξάμενος αἰ-
 τίαν εὐλόγον, τὸ λέγειν Ταράσιον, μήτε ἐπιτίμιον δεδωκέναι, μήδ' αὖ
 εἰ γνοῖεν τῶν τοιούτων συνιερουργεῖν τι, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν. Καὶ
 οὐχ οὕτως ἦν τὸ ἀληθές, διὰ τὸ προφανές· Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ὀρεγόμε-
 25 νοι τὴν ὁμόνοιαν ἠρκέσθημεν τοῖς λεγομένοις· τοῦτο κεκοικότες, ἐπὶ
 τὸ φιλανθρωπότερον τῆς εἰρήνης νεῦσαι ἐν τῷ ἀμφιβάλλῳ πράγματι,
 καθὼς φησὶ πού ὁ Θεολόγος. Καὶ ἅμα, ὅτι δεδωγμένος ἦν διὰ τὴν
 ὀρθοδοξίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀνδρεῖον καὶ σπουδαῖον γενέσθαι, ὑπὸ
 τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

30 Ταῦτά σοι ἐγνώρισα, τέκνον, εἰς εἶδησιν τῶν καθηκόντων, καὶ ὅτι
 οἱ περὶ Σάβαν εἰ διὰ τοῦτο, καὶ οὐκ ἄλλοις τισὶν ἀλόγοις διεφέροντο

λύση τοῦ ἐπιτιμίου. Αὐτὸς βέβαια ἀπέριπτε τὸ αἴτημά τους, ἐνῶ ἡ βασίλισσα βιαζόταν νὰ ἐπιτραπεῖ ἡ εἴσοδός τους. Ἔτσι ὁ πρόεδρος ἀνταλλάσσει πάλι τὸ καλὸ μὲ τὸ κακό. Συλλειτουργεῖ μ' αὐτοὺς τὴν ἴδια γιορτὴ ὀλοφάνερα. Δῆθεν ὄχι χωρὶς τὴ θέλησή του, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του· ἐνῶ ὅταν μποροῦσε νὰ μὴ συλλειτουργήσῃ μὲ καθηρημένους, συνελειτουργεῖ, ἔστω καὶ ἂν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο ἀδυνατοῦσε. Ἀπὸ ἐδῶ προέκυψε ἡ διαφορὰ του μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ Σάβα. Ἀπὸ ἐδῶ ἀπλώθηκε περισσότερο ἡ κατάρρηση τῶν θείων κανόνων. Ἡ Ρώμη ὅμως αὐτὰ δὲν τὰ ἐνέκρινε· μὴ γένοιτο! Ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν σύνοδο αὐτὴ τὴν ἀναγνώρισε ὡς οἰκουμενική, ἀλλὰ ὡς τοπική, καὶ ἀποκατέστησε τὸ κῦρος της ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔγιναν ἐκεῖ. Οὔτε βέβαια καὶ οἱ παρακαθήμενοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πατριαρχῶν. Εἶναι ψέμα. Γιατὶ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν σταλεῖ ἐδῶ γιὰ ἄλλο σκοπὸ, ὄχι γιὰ σύνοδο, γι' αὐτό, ὅπως λένε, ὅταν ἐπέστρεψαν μαθηρέθηκαν ἀπὸ αὐτὸν ποῦ τοὺς ἔστειλε, ἂν καὶ προῦθιλλαν ὡς δικαιολογία τὸ ὅτι πιέστηκαν. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ποῦ ὅμως εἶχαν προτραπεῖ καὶ ἐλεγχθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ, δὲν εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τοὺς πατριάρχες, γιατί οὔτε κατάλαβαν, παρὰ μόνο ὕστερα, τὸ ἔκαναν ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ ἔθνος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν οἱ ἐδῶ, γιὰ νὰ πείσουν μᾶλλον τὸν αἰρετικὸ λαὸ νὰ γίνουν ὀρθόδοξοι, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι συνεκλήθη οἰκουμενική δῆθεν σύνοδος.

Ἄν πάλι ρωτήσῃς, γιατί ἐμεῖς δὲν ἀντιδράσαμε τότε καὶ γιατί δεχθήκαμε χειροτονία μετὰ τὴν σύνοδο ἀπὸ τὸν μακαρίτη Ταράσιο, ἀπολογοῦμαστε καὶ σὲ σένα καὶ σὲ ὅλους, ὅτι ὁ ἕνας λόγος ἦταν ἐπειδὴ τότε ἤμασταν ὑπάκουοι σ' αὐτόν, καθόσον ἀγνοοῦσαμε αὐτὰ ποῦ πληροφορηθήκαμε ἀργότερα. Ὁ ἄλλος λόγος εἶναι ὅτι πιάστηκα ἀπὸ τὴν εὐλογία δικαιολογία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Ταράσιος ἔλεγε ὅτι οὔτε ἐπιτίμιο ἐπέβαλε, οὔτε πάλι, ἂν τὰ γνώριζε ὅλα αὐτὰ, θὰ συλλειτουργοῦσε μὲ κάποιον, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν καθαιροῦσε. Ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔτσι φαινόταν ἀρχικά. Ἐμεῖς ὅμως, ἐπιθυμώντας τὴν ὁμόνοια, ἀρκεστήκαμε σ' αὐτὰ ποῦ λέγονταν, κρίνοντας σκοπιμα νὰ συγκατανεύσουμε στὴ φιλανθρωπία τῆς εἰρήνης, σ' ἕνα πρᾶγμα ποῦ ἦταν ἀμφίβολο, ὅπως λέγει κάπου ὁ Θεολόγος. Καὶ συνάμα, ἐπειδὴ ἦταν ἀποδεκτὸς γιὰ τὴν ὀρθοδοξία, καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι εἶχε ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες ὡς πρὸς αὐτὴν ἀνδρείος καὶ σπουδαῖος.

Αὐτὰ σοῦ τὰ γνώρισα, τέκνο μου, γιὰ νὰ σὲ πληροφορήσω αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε, καὶ ὅτι οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Σάβα, ἐὰν ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτὸ καὶ

πρὸς αὐτόν, εἶχον εὐλογον καὶ ἔχουσιν. Ὡς γὰρ ὑπὸ παραπετάσματι ἡμεῖς τοῦ λέγειν μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν, συνήλθομεν τῷ προέδρῳ, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ πραχθὲν ἐμφανῶς ἔχοντες δικαίωμα ἀντιποιοῦνται εἰκότως τοῦ θεοῦ κανόνος. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ 5 χάριν τούτου τοῦ κεφαλαίου δυνάμενος ἀντιστῆναι αὐτοῖς, εἴ γε λέγοιεν ὅτι Ταράσιος οἰκονομικῶς ἐδέξατο τοὺς χρηματοχειροτονοῦντας. Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἂν Πέτρος καὶ Παῦλος ἐπιστῆ· αὐτοὶ γὰρ ἐξέθεντο τὸν κανόνα καὶ αὐτοὶ φασιν· «Ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω».

10 ΛΘ' (39)–. Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ.

Ἐβουλόμην ταχύτερον ἐπιστεῖλαι τῇ ἀγιωσύνῃ σου, ἀλλ' οὐκ εὐωδούμεν φρουρούμενος ἀσφαλῶς. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς χαρίσασθαι καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ πρόσωπον, τηνικαῦτα τὸν ἐμὸν πόθον πληρῶ ὁ ταπεινὸς καὶ προσαγορεύω καὶ ἀσπάζομαι τὸν ἐμὸν 15 πνευματικὸν πατέρα καὶ λίαν ὄντως φιλούμενον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ διέστησαν ἡμᾶς σωματικῶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, ἤδη διέλυσαν καὶ τὴν ἐπὶ Θεὸν ἡμῶν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιάν τε καὶ σχέσιν μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐβεβαίωσαν. Πείθομαι γὰρ καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα ποθεῖν τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα καὶ ἀκλινη διαμένειν τῆς ὀρθοδόξου 20 καὶ θεαρέστου ἐνοστάσεως, ἐξ ὧν τε πρότερον καὶ ὕστερον ὑπέδειξεν ἑαυτὴν Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις, ὡς συναιρεῖσθαι ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας διωγμὸν, κἂν οὐκ ἠδουλήθησαν οἱ κρατοῦντες, φειδοῖ τοῦ μὴ πολλοὺς ἐξορίζειν καὶ καθείργειν, καὶ ὡς ἂν δόξωσιν ἐντεῦθεν πείθειν τὸν κόσμον εἰς ἡμᾶς μόνους περιόσασθαι τὴν 25 πρὸς αὐτοὺς διαφορὰν καὶ μὴ εἶναι ἄλλους τοὺς ἐνισταμένους οἱ τοσοῦτοι τῷ πλήθει ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐξουσίᾳ, κἂν φόβῳ εἴτε καὶ οἰκονομία ὑποκρύπτωσιν ἑαυτούς, ὡς ἔστιν ἀκούειν τοῦ θεοῦ Δαβὶδ κράζοντος· «Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἅμμον πληθυνθήσονται».

Οὐδὲ γὰρ μικρόν τι καὶ λανθάνον τὸ ἀσεβούμενον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα 30 ὄρα μέγα τε καὶ προφανὲς τοῖς νοῦν ἔχουσι. Τὴν οἰκονομίαν Χριστοῦ, ὃ ἁγιώτατε, τὸ καθ' ἑαυτούς ἀνέτρεψαν, τὴν παράδασιν σωτήριον τῇ

ὄχι γιὰ κάποια ἄλλα παράλογα γι' αὐτόν, εἶχαν καὶ ἔχουν δίκαιο. Γιατί, ὅπως ἐμεῖς, σὰν κάτω ἀπὸ παραπέτασμα, λέγοντας ὅτι δὲν πρέπει νὰ τοὺς δέχονται αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς καθαιροῦν, συγκατατεθήκαμε μὲ τὸν πρόεδρο, ἔτσι κι' ἐκεῖνοι, θεωρώντας φανερὰ αὐτὸ πού ἔγινε δίκαια ἐνέργεια, ἀντιποιοῦνται εὐλόγα τὸν θεῖο κανόνα. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας πού χάριν αὐτοῦ τοῦ θέματος μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ σ' αὐτούς, ἐφόσον λένε ὅτι ὁ Ταρᾶσιος δέχθηκε κατ' οἰκονομίαν αὐτούς πού χειροτονοῦσαν παίρνοντας χρήματα, ἀκόμα καὶ ἂν ἐμφανιστεῖ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, γιατί αὐτοὶ ὄρισαν τὸν κανόνα καὶ αὐτοὶ λένε· «Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμεῖς ἢ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σᾶς κηρύξει διαφορετικὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πού σᾶς κηρύξαμε, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»³³.

39. Στὸν ἡγούμενο Θεόφιλο.

Ἦθελα νὰ γράψω γρηγορώτερα στὴν ἀγιωσύνη σου, ἀλλὰ δὲν εὕρισκα εὐκαιρία, ἐπειδὴ μὲ φρουροῦσαν αὐστηρά. Τώρα ὅμως πού εὐδόκησε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ μοῦ χαρίσει καὶ τὴν εὐκαιρία, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπο, ἐκπληρώνω πιά τὸν πόθο μου ὁ ταπεινὸς καὶ χαιρετίζω καὶ ἀσπάζομαι τὸν πνευματικὸ μου πατέρα καὶ πραγματικὰ πολὺ ἀγαπητὸ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μᾶς χώρισαν σωματικὰ οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ³⁴, δὲν διέλυσαν κιόλας καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μεταξὺ μας ὁμόνοια καὶ σχέση. Ἀντίθετα μάλιστα τὴν στερέωσαν περισσότερο. Γιατὶ πιστεύω ὅτι καὶ ἡ δική σου ὁσιότητα ποθεῖ τὴν δική μου ἀναξιότητα, καὶ μένει ἀμετανίκητη στὴν ὀρθόδοξη καὶ θεάρεστη ἀντίσταση, μὲ αὐτὰ πού καὶ προηγουμένως καὶ ὕστερα ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸ της καὶ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὑπομένει μαζὶ μὲ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ τὸν διωγμὸ ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἔστω καὶ ἂν δὲν θέλησαν οἱ ἔξουσιαστές, ἀπὸ πολλὴ φροντίδα, νὰ ἐξορίσουν καὶ νὰ φυλακίσουν πολλοὺς, νομίζοντας πὼς ἔτσι θὰ πείσουν τὸν κόσμον, ὅτι μόνο σὲ μᾶς περιορίζεται ἡ διαφορὰ μὲ αὐτούς καὶ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι πού ἀντιδρῶν, οἱ ὅποιοι ὅμως εἶναι τόσο πολλοὶ στὸν ἀριθμὸ μέσα στὴ χώρα πού βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσία της, ἔστω καὶ ἂν ἀπὸ φόβο καὶ οἰκονομία κρύβονται, ὅπως μποροῦμε νὰ ἀκούσουμε τὸν θεῖο Δαβὶδ πού φωνάζει· «Προσπαθῶ νὰ τοὺς μετρήσω, ἀλλὰ ἔχουν πληθυνθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἄμμο»³⁵.

Ἄλλωστε οὔτε αὐτὸ πού περιφρονεῖται εἶναι μικρὸ καὶ κρυφὸ, ἀντίθετα μάλιστα καὶ πολὺ μεγάλο εἶναι, καὶ ὀλοφάνερο σ' αὐτούς πού ἔχουν μυαλό. Τὴν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, ἀγιώτατε, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐ-

Ἐκκλησία δογματίσαντες, ὑπ' ἀναθέματι τῶν μὴ οὕτω προσδεχομένων. Τὸ Εὐαγγέλιον διὰ λύσεως τῆς μιᾶς ἐντολῆς διέλυσαν, τὴν λύσιν οἰκονομίαν Θεοῦ ἀποφηνάμενοι. Εἰ γάρ, ὡς γέγραπται, «Ὅστις ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταίσει δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἔνοχος», οὗτοι 5 δὲ τὸ πταῖσμα, μᾶλλον δὲ τὰ πταίσματα, τοῦ τε μοιχοῦ καὶ τοῦ μοιχοζεύκτου, μοιχοσυνδρόμων τε καὶ ὄλων τῶν μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεμένων (οὐ γὰρ οἷόν τε ἐξ ἀλλήλων χωρισθῆναι τοὺς πράξαντας καὶ τοὺς συναπαχθέντας) οὐκ ἐνόχους φασίν, ἀλλ' οἰκονόμους Θεοῦ, ἔψευσται ὁ ἀποφηνάμενος ἐνόχους εἶναι, ἀλλοτριοῦνται δὲ καὶ οἱ 10 ἅγιοι τῶν οἰκονόμων Θεοῦ· ὅτι οὐδεὶς ἅγιος τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον παραδέβηκεν, οὐδὲ παραβάς δύναται καλεῖσθαι ἅγιος. Οἱ δὲ δόγμα ἐν τῇ παραβάσει ἐκθέμενοι ἀπαράβατον ὡς νόμον Θεοῦ καὶ τοὺς μὴ συναιρουμένους αὐτοῖς ἐν τούτῳ ἀναθεματίζοντες. Οὐ συνάρονται δὲ δηλονότι οἱ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἅγιοι τῇ μοιχείᾳ. Φανερόν ἄρα ὅτι 15 τῇ λύσει τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ Εὐαγγελίου οὐ μόνον ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέτρεψαν, ὀρισάμενοι αὐτὴν συνοδικῶς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ, θέντες νόμον ἀπαράβατον, τὸ καθ' ἑαυτούς, ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβαινομένης οἰκονομίαν γίνεσθαι τὴν ταύτης παράβασιν, ὁμοῦ τε καὶ ὀνομάζεσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἁγίους μὴ προσιεμένους, 20 ὅτι μηδὲ Θεὸς κατ' αὐτούς, ἀνεθεμάτισαν. Καὶ ἀπλῶς τί πολλὰ λέγειν, μὴ ἐγχωρούσης τῆς ἐπιστολῆς δέχεσθαι; Χαλεπὴ κακοδοξία ἐδογματίσθη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Αὕτη ἡ Μοιχειανικὴ αἵρεσις, ἅμα τῇ ἀνατροπῇ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοὺς θείους κανόνας διὰ τῆς ἀθωώσεως τοῦ παρ' αὐτῶν καθηρημένου μοιχοζεύκτου διαλύσασα. Εἰ γὰρ τὸ 25 Εὐαγγέλιον ἠθέτησαν, σχολὴ αὐτοῖς περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων φροντίζειν.

Ταῦτα οὖν σὺν τῇ προσηγορίᾳ ἀναγκαῖον ἐνόμισα ὑπομνησαί τὴν πατρωσύνην σου, ὅπως, εἰδυῖα ὅτι αἵρεσις, φεύγη τὴν αἵρεσιν, ἤγουν τοὺς αἵρετικούς, τοῦ μῆτε κοινωνεῖν αὐτοῖς, μῆτε ἀναφέρειν ἐν τῇ 30 εὐαγεστάτῃ αὐτῆς μονῇ ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας ὅτι μέγισται ἀπει-

36. Ματθ. 5, 11-32.

37. Ἰακ. 2, 10.

38. Ψαλμ. 49, 18.

τούς τὴν ἀνέτρεψαν, ἄφου ἀποφάσισαν ὅτι ἡ παράβασις τοῦ Εὐαγγελίου³⁶ ποὺ ἔγινε μὲ τὴν στέψη τῶν μοιχῶν καὶ τὴν μοιχεία, εἶναι οἰκονομία σωτήρια γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἀναθεματίζοντας αὐτοὺς ποὺ δὲν τὴν ἀποδέχονται. Κατάργησαν τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴν κατάργησις τῆς μιᾶς ἐντολῆς, χαρακτηρίζοντας τὴν κατάργησις οἰκονομία τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἄν, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Αὐτὸς ποὺ θὰ ἐφαρμόσει ὅλο τὸν νόμο καὶ φταίξει σὲ ἓνα μόνο σημεῖο ἔγινε ἔνοχος ὅλων»³⁷, αὐτοὶ τὸ πταῖσμα, ἢ καλύτερα τὰ πταίσματα καὶ τοῦ μοιχοῦ καὶ ἐκείνου ποὺ τοὺς στεφάνωσε, καὶ αὐτῶν ποὺ συμφωνοῦν μὲ τὸν μοιχὸ καὶ ὅλων ἐκείνων ποὺ τὰχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ μοιχοῦ³⁸ (γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνει διάκρισις ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ ἐνήργησαν καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ συμπαρασύρθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς) δὲν τοὺς ὀνομάζουν ἔνοχους, ἀλλὰ οἰκονόμους τοῦ Θεοῦ, εἶπε ψέματα αὐτὸς ποὺ διακήρυξε ὅτι εἶναι ἔνοχοι, ἀλλὰ ἀποξενώνονται καὶ οἱ ἅγιοι ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους τοῦ Θεοῦ, γιατί κανένας ἅγιος δὲν ἔχει παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἐάν τὸν παρέβη μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται ἅγιος. Αὐτοὶ ὅμως μὲ τὴν παράβασή τους διατυπώνουν δόγμα ἀπαράβατο, σὰν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν συμφωνοῦν μαζί τους σ' αὐτὸ τοὺς ἀναθεματίζουν. Ὅμως οἱ ἅγιοι ποὺ βρίσκονται στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ δὲν συμπορεύονται μὲ τὴν μοιχεία. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι μὲ τὴν παράβασις τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἀνέτρεψαν μόνο ὅλο τὸ Εὐαγγέλιο, χαρακτηρίζοντας τὴν μοιχεία συνοδικῶς ὡς οἰκονομία σωτήρια γιὰ τὴν Ἐκκλησία, καὶ ὀρίζοντας νόμο ἀπαράβατο, ὅπως αὐτοὶ πιστεύουν, ὅτι σὲ κάθε ἐντολὴ ποὺ παραβαίνεται, ἢ παράβασή της γίνεται οἰκονομία, καὶ ἔτσι ὀνομάζεται, καὶ οἱ ἅγιοι ποὺ δὲν τὴν παραδέχονται, ἀκόμα καὶ ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς εἶναι ἀναθεματισμένοι. Καὶ ἀπλῶς, γιατί πρέπει νὰ λέγω πολλά, ἀφοῦ ἡ ἐπιστολὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ δεχθεῖ; Φοβερὴ κακοδοξία ἔγινε δόγμα στὴν Ἐκκλησία μας. Αὐτὴ ἡ Μοιχειανικὴ αἵρεσις, μαζί μὲ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Εὐαγγελίου, κατάργησε καὶ τοὺς θεῖους κανόνες, μὲ τὴν ἀθώωσις αὐτοῦ ποὺ στεφάνωσε τὸν μοιχὸ καὶ ἦταν καθηρημένος ἀπὸ τοὺς ἴδιους. Γιατί, ἐφόσον ἀθέτησαν τὸ Εὐαγγέλιο, καιρὸς εἶναι νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ μὲ τοὺς ἱεροὺς κανόνες.

Αὐτὰ λοιπὸν, μαζί μὲ τὸν χαιρετισμὸ, θεώρησα ἀπαραίτητο νὰ ὑπενθυμίσω στὴν πατρωσύνη σου, μὲ σκοπὸ, γνωρίζοντας ὅτι εἶναι αἵρεσις, νὰ ἀποφεύγει τὴν αἵρεσις, δηλαδὴ τοὺς αἵρετικούς, ὥστε οὔτε νὰ κοινωνεῖ μαζί τους, οὔτε νὰ τοὺς μνημονεύει στὴν περίφημη μονὴ της κατὰ τὴ θεία λειτουργία, γιατί ὑπάρχουν πολὺ μεγάλες ἀπειλές, ποὺ ἔχουν

λαὶ κείνται παρὰ τῶν ἀγίων ἐκφωνηθεῖσαι τοῖς συγκαταβαίνουσιν αὐτῇ μέχρι καὶ ἐστιάσεως. Εἰ δὲ λέγῃ ἡ ὁσιότης σου, πῶς αὐτῇ πρὸ τῆς λεηλασίας τοῦτο οὐκ εἶπομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύομεν τῶν ἐν τῇ Βυζαντίδι, ἐκεῖνο γινωσκέτω· ὅτι οὕτω σύνοδος ἦν, οὐδὲ ἐκφω-
 5 νητὸν ὑπῆρχε τὸ πονηρὸν δόγμα καὶ ἀνάθεμα. Καὶ πρὸ τούτων οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἀποστῆναι τῶν παρανομούντων τελείως, ἢ τὸ φεύγειν μόνον τὴν προφανῆ κοινωνίαν αὐτῶν, οἰκονομία δὲ πρεπούση ἀναφέ-
 ρειν ἕως καιροῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐξῆλθεν εἰς προὔπτον ἡ αἵρετικὴ ἀσέβεια διὰ συνόδου εἰς τοῦμφανές, δεῖ ἄρτι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν σὺν πᾶσιν
 10 ὀρθοδόξοις παρρησιάζεσθαι διὰ τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοῖς κακοδόξοις, μηδὲ ἀναφέρειν τινὰ τῶν ἐν τῇ μοιχοσυνόδῳ εὐρεθέντων ἢ ὁμοφρο-
 νούντων αὐτῇ. Καί γε δίκαιον, ὅσιε πάτερ, κατὰ πάντα σε ὄντα φερω-
 νύμως Θεόφιλον, φιλεῖν καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν. Ἐχθρούς γὰρ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος, οὐ μόνον τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῖς τοιούτοις
 15 κοινωνοῦντας μεγάλη καὶ πολλῇ τῇ φωνῇ ἀπεφήνατο. Καὶ ἐὰν ἡ σὴ στερρότης οὐκ ἀσφαλίσθαι, τίς λοιπὸν σωθήσεται; καὶ ἐὰν ὁ παρρη-
 σιασάμενος δυνάμει Θεοῦ, ὡς ἅγιος, πλήν τελείας αἵρέσεως, ἄρτι μετὰ τὴν αἵρεσιν ὑποστείληται, πῶς ἕτερος τολμήσει γρούξαι; Καὶ ἐὰν τὸ
 20 μοναδικὸν τάγμα οὐχ ἠγήσεται πάντα σκύβαλα, μοναστήρια, λέγω, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτά, πῶς λαϊκὸς καταφρονήσει γυναικὸς, τέκνων καὶ τῶν ἄλλων;

Διὸ ὑπομνήσκω, ὡς ἐλάχιστος ἀδελφὸς καὶ τέκνον, μὴ σιγήσω-
 μεν, ἵνα μὴ κραυγὴ Σοδόμων γενώμεθα· μὴ φεισώμεθα τῶν κάτω, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν τὰ ἄνω· μὴ θῶμεν σκάνδαλον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ,
 25 ἣτις ἐστὶ καὶ ἐν τρισὶν ὀρθοδόξοις ὀριζομένη κατὰ τοὺς ἀγίους, ἵνα μὴ τῇ ἀποφάσει τοῦ Κυρίου καταδικασθῶμεν. Καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν ταῦτά φημι ὁ τάλας ἐμοὶ γάρ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, καὶ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κέρδος καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ. Εἴ γε δυναμωθεῖν ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀρχαίαν καὶ πνευμα-
 30 τικὴν καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον. Εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος καὶ Δεσπότης πάντων, ἑαυτὸν ἀνήνεγκεν ὑπὲρ πάντων τῶ Θεῶ καὶ Πατρὶ θυσίαν, τί ὀφείλομεν ἡμεῖς καὶ πόσον οὐ χρεωστοῦμεν δι' αὐτὸν παθεῖν καὶ ὑπομεῖναι; Καί γε οἱ μονάζοντες καὶ τῇ ἀποταγῇ σταυρω-

39. Κανὼν 7 τῆς τοπικῆς συνόδου τῆς Νεοκαισαρείας.

40. Φιλίπ. 3, 8.

41. Γεν. 18, 20.

42. Πρὸβλ. Ματθ. 18, 20.

43. Φιλίπ. 1, 21.

διατυπωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἁγίους γιὰ ἐκείνους ποὺ συμφωνοῦν μὲ αὐτὴν, μέχρι καὶ τῆ συνεστίαση³⁹. Ἐὰν ὅμως ρωτᾷ ἡ ὁσιότητά σου, γιατί δὲν τῆς τὸ εἶπαμε αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τῆ λεηλασία, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς μνημονεύαμε τοὺς Κωνσταντινουπολίτες, νὰ γνωρίζει τοῦτο· ὅτι δὲν εἶχε ἀκόμα συγκληθεῖ σύνοδος, οὔτε καὶ εἶχε ἀκόμα διατυπωθεῖ τὸ πονηρὸ δόγμα καὶ ὁ ἀνάθεματισμός, καὶ ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ἐπικίνδυνο νὰ χωριστοῦμε τελείως ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ παρανομοῦσαν, παρὰ μόνο νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ὀλοφάνερη κοινωνία μαζί τους, καὶ μὲ τὴν πρέπουσα οἰκονομία νὰ τοὺς μνημονεύουμε προσωρινά. Ἀφοῦ ὅμως ἐκδηλώθηκε φανερά ἡ αἵρετικὴ ἀσέβεια μὲ τὴν σύνοδο, πρέπει τώρα καὶ ἡ εὐλάβειά σου, μαζί μὲ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους, οὔτε νὰ μνημονεύει κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴ μοιχοσύνοδο, ἢ συμφωνοῦν μὲ αὐτὴν. Γιατί εἶναι δίκαιο, ὅσιε πατέρα, ὄντας σὲ ὅλα ὅπως λέγει τὸ ὄνομά σου Θεόφιλος, νὰ ἀγαπᾷς καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸν Θεό. Γιατί ὁ Χρυσόστομος μὲ μεγάλη φωνή, ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ χαρακτήρισε ὄχι μόνο τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ κοινωνοῦν μαζί μὲ αὐτούς. Καὶ ἐὰν ἡ δική σου σταθερότητα δὲν ἀσφαλιστεῖ, τότε ποιὸς θὰ σωθεῖ; Καὶ ἐὰν σὺ ποὺ μίλησες μὲ θάρρος μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὡς ἅγιος, πρὶν ἐκδηλωθεῖ ἡ τέλεια αἵρεση, τώρα μετὰ τὴν αἵρεση ὑποχωρήσεις, πῶς θὰ τολμῆσει ἄλλος νὰ βγάλει λαλιά; Καὶ ἐὰν τὸ μοναχικὸ τάγμα δὲν τὰ θεωρήσει ὅλα σκουπίδια⁴⁰, ἐννοῶ τὰ μοναστήρια καὶ ὅλα ὅσα εἶναι γύρω ἀπὸ αὐτά, πῶς ὁ λαϊκὸς θὰ περιφρονήσει τὴ γυναίκα, τὰ παιδιά καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους;

Γι' αὐτὸ σοῦ ὑπενθυμίζω, σὰν ἐλάχιστος ἀδελφὸς καὶ τέκνο σου, νὰ μὴ σιωπήσουμε, γιὰ νὰ μὴ γίνουμε κραυγὴ τῶν Σοδόμων⁴¹. Νὰ μὴ λυπηθοῦμε νὰ στερηθοῦμε τὰ γήϊνα, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὰ οὐράνια. Νὰ μὴ δεχθοῦμε σκάνδαλο στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὑπάρχει καὶ ὅταν ἀκόμα περιορίζεται σὲ τρεῖς ὀρθοδόξους⁴², σύμφωνα μὲ τοὺς ἁγίους, γιὰ νὰ μὴ καταδικαστοῦμε μὲ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ τὸν ἑαυτό μου ὁ ταλαίπωρος, γιατί γιὰ μένα, ἂν καὶ εἶναι τολμηρὸ νὰ τὸ πῶ, καὶ τὸ νὰ πεθάνω γιὰ τὴν ἀλήθεια εἶναι κέρδος⁴³ καὶ χαρὰ καὶ ζωή. Ἐὰν φυσικὰ ἐνισχυθῶ μὲ τὶς ἱερὲς προσευχὲς σας, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, παλιὰ καὶ πνευματικὴ, καὶ γιὰ τὸ συμφέρον ὅλων. Γιατί, ἐὰν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος καὶ Δεσπότης ὅλων, πρόσφερε τὸν ἑαυτό του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα θυσία γιὰ χάρη ὅλων, τί ὀφείλουμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς καὶ πόσο δὲν χρωστᾷμε νὰ πάθουμε καὶ νὰ ὑπομείνουμε γιὰ χάρη αὐτοῦ; Καὶ μάλιστα αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μονα-

θέντες, οἳ γε ἀληθῶς καὶ οὐκ ἀνονήτως ἀποταξάμενοι· ἐπεὶ μὴ ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν σχήματος μόνον ἔστι κρίνειν τὰ πράγματα, πολλοὶ γὰρ οἱ προσωπεῖα ὑποδυόμενοι καὶ οὐκ ὄντες ὅπερ φαίνονται, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων δηλονότι τὰ σχήματα. Εἰ οὖν μοναχοὶ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, δειξάτωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων. Ἔργον δὲ μοναχοῦ, μηδὲ τὸ τυχὸν ἀνέχεσθαι καινοτομεῖσθαι τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα μὴ ὑπόδειγμα τοῖς λαϊκοῖς προτιθέμενοι αἰρέσεως καὶ αἰρετικῆς συγκοινωνίας τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπωλείας λόγον ὑφέξωσι.

Πολύ με ληρολογῆσαι τὴν ὑπόθεσιν ἢ ἄκρα ταπεινοφροσύνη τῆς ἀγιοσύνης σου ὡς δεχομένη πεποίηκε. Σὺ δέ, ὦ πάτερ, εὐχου καὶ ὑπερέυχου ὑπὲρ σαθροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' οὖν ἐραστοῦ σου ὅτι μάλιστα. Ὁ συμφρουρούμενός μοι ὡσαύτως καὶ προσαγορεύει καὶ δέεται σου τῶν ἱκεσιῶν.

Μ'(40)–. Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

15 Πάλιν ἑτέρα σοι φυλακὴ, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλὰ καὶ πάλιν στήλη μὲν τῶν δυσωνύμων αἰρετικῶν, σοὶ δὲ προσθήκη ἄθλων τε καὶ ἐπαίνων οὐρανίων. Διὰ τοῦτο ὑπὲρ μὲν ἐκείνων τὸ στένειν μοι καὶ δακρῦειν, ὑπὲρ δὲ σοῦ τὸ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν. Ἡ οὐχὶ δοκιμώτερόν ἐστὶ σε γενέσθαι τῇ μεταφρουρήσει, καθάπερ χρυσὸν διτυρούμενον
20 ὑπὸ χωνείας; Εὐριζωθείης οὖν, ὦ ἱερὲ παῖ, καὶ ὀφθείης τῷ Δεσπότη Κυρίῳ ἐν πᾶσι καθαρὸς καὶ ἀκίβδηλος, σκεῦος ὄντως εὐχρηστον, κατηρτισμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Φέρε οὖν μακροθυμίᾳ τὸ ἄηθες τοῦ δευτέρου φύλακός σου, οὐ γὰρ ἠγουμένου οὐδὲ ἱερέως λέγομι, οὐδεὶς γὰρ Θεοῦ λειτουργὸς καὶ γε μοναστῆς στρατιωτικοῖς
25 ἔργοις ὑπουργήσειεν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ οὕτως ὑπουργοῦντι κοινωνήσειε. Πλὴν δήλωσόν μοι ὅπως σε κρατεῖ. Δοκῶ γὰρ διαφορώτερον εἶναι τοῦ προτέρου. Ἄλλ' εἴ γε οὕτως ἢ ἑτέρως, σὺ δὲ ὅμως, τέκνον μου, στήθι γενναίως εὐμαρίζων τὰ λυπηρὰ τῇ τῶν ἐλπίδων περιχαρεία καὶ κατακτώμενος ἐαντῶ τὴν μόνωσιν ἀπαθείας εὐρεσιν διὰ τῆς ἐπὶ
30 μόνον τὸ ὀρῶντά σε Θεὸν ἀποβλέψεώς τε καὶ σχέσεως, σκυβαλίζων καὶ λικμίζων τοὺς ἐπεισαγομένους ἀχρωδεις λογισμοὺς παρὰ τοῦ τῶν ζιζανίων σπορέως ἐκάστοτε. Ἄ δὲ ἐπεζήτησας ἀποκριθῆναί με

44. Σοφ. Σολ. 3, 6. «Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτούς».

45. Β' Τιμ. 2, 21.

46. Ἐβρ. 13, 21.

χική ζωή και με την ἀπαρνησή τους σταυρώθηκαν, αὐτοὶ ποὺ ἀπαρνήθηκαν τὰ πάντα πραγματικά και ὄχι χωρὶς ὠφέλεια. Γιατὶ μόνο ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ σχῆμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρίνουμε τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ φοροῦν προσωπεῖα και δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ φαίνονται. Ἀντίθετα τὰ σχήματα φαίνονται ἀπὸ τὰ ἔργα. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχουν μερικοὶ μοναχοὶ στοὺς τωρινούς καιρούς, ἃς τὸ δείξουν με τὰ ἔργα τους. Καὶ ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀνέχεται νὰ ἀλλάζει τὸ παραμικρὸ στὸ Εὐαγγέλιο, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, δίνοντας στοὺς λαϊκοὺς παραδειγμα αἰρέσεως και ἐπικοινωνίας με αἵρετικοὺς, νὰ δώσουν λόγο για τὴν ἀπώλειά τους.

Ἡ μεγάλη ταπεινοφροσύνη τῆς ἀγιωσύνης σου με ἔκανε νὰ φλυαρήσω πολὺ για τὴν ὑπόθεση, ἐπειδὴ τὰ δέχεται. Σὺ ὅμως, πατέρα μου, νὰ προσεύχεσαι, και νὰ προσεύχεσαι πολὺ, για τὸν σαθρὸ και ἁμαρτωλὸ, ἀλλὰ και με ῥάλον ἔραστή σου. Ἐπίσης σὲ χαιρετᾷ αὐτὸς ποὺ φρουρεῖται μαζί μου και παρακαλεῖ νὰ ἔχει τὶς προσφευχές σου.

40. Στὸν Ναυκράτιο τὸ τέκνο του.

Πάλι ἄλλη φυλάκισή σου, ἀγαπημένο μου τέκνο, ἀλλὰ και πάλι στήθηκε στήλη τῶν καταραμένων αἵρετικῶν, στήλη ποὺ για σένα ἀποτελεῖ προσθήκη ἐπάθλων και ἐπαίνων οὐράνιων. Γι' αὐτὸ στενάζω και δακρῶζω για ἐκείνους, και χαίρομαι και εὐχαριστιέμαι για σένα. Ἡ μήπως δὲν γίνεσαι πιὸ γνήσιος με τὴ φυλάκισή σου για δεύτερη φορά, ὅπως τὸ χρυσάφι ποὺ δοκιμάζεται για δεύτερη φορά στὸ χωνευτήρι;⁴⁴ Εἶθε νὰ ριζωθεῖς καλά, ἱερὸ παιδί μου, και νὰ ἐμφανιστεῖς στὸν Δεσπότη Κύριο σὲ ὅλα καθαρὸς και ἀνόθευτος, πραγματικά σκεῦος χρῆσιμο⁴⁵, καταρτισμένος για κάθε καλὸ ἔργο⁴⁶. Ὑπόμεινε λοιπὸν με ἀνεξικακία τὴν ἔλλειψη ἡθους τοῦ δεύτερου φύλακά σου, δὲν μιλῶ βέβαια για ἡγούμενο οὔτε για ἱερέα, γιατί κανένας λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ, και μάλιστα μοναστής, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ σὲ στρατιωτικά ἔργα, ἀλλὰ οὔτε και θὰ κοινωνοῦσε μ' αὐτὸν ποὺ ἔτσι ὑπηρετεῖ. Ὅμως γράψε μου πῶς σὲ κρατεῖ. Γιατὶ νομίζω ὅτι εἶναι πιὸ διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Ἀλλὰ βέβαια, εἴτε ἔτσι εἴτε ἄλλιῶς, σύ, παιδί μου, στάσου γενναῖα, κάνοντας εὐκόλα τὰ θλιβερά με τὴ γεμάτη χαρὰ ἐλπίδα, και μεταβάλλοντας για τὸν ἑαυτό σου τὴ μόνωση σὲ εὐκαιρία ἀπάθειας, με τὴν προσήλωση και τὴ σχέση σου μόνο με τὸν Θεὸ ποὺ σὲ βλέπει, ἀπομακρύνοντας ὡς ἀχρηστους και λιχνίζοντας τοὺς ἀχυρένιους λογισμοὺς ποὺ εἰσάγονται

περί τε τῶν αἱρέσεων καὶ βαπτισμάτων κατ' ἔπος ἐπιστολῆς ὑπερβαίνει μέτρον· καὶ πάλιν περιττολογεῖν ἔστι ταῦτα ἀφηγεῖσθαι, ἃ ὁ θεοφόρος Ἐπιφάνιος ἐξεῦρε καὶ διέγραψεν ὡς οὐδεὶς τῶν Πατέρων. Ἐντυχὲ οὖν τῇ περὶ αὐτῶν ἱερᾷ αὐτοῦ βίβλῳ, κάκεισε διαγνώσεως ἅμα μαθεῖν ἐφίεσαι. Παράσχοι δὲ αὐτὴν ἐν χερσὶ σου ὁ καλὸς Εὐπρεπιανός.

Τὸ δὲ τῶν βαπτιζομένων συντομώτερον ἀποκριθήσομαι. Τριχῆ δῆρηται τὸ θεώρημα. Βαπτίζονται μὲν γὰρ Μαρκιωνισταί, Τασκορδιουργοί, Μανιχαῖοι καὶ οἱ σύστοιχοι αὐτῶν ὁμοῦ ἕως τῶν Μελχισεδε-
 10 κιτῶν, αἱρέσεις εἴκοσι πέντε. Χρῶνται δὲ τῷ ἁγίῳ μύρῳ Τεσσαρεσκα-
 δεκατῖται, Ναυατιανοί, Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Ἀπολιναριασταί,
 ὁμοῦ πέντε. Οἱ δὲ μήτε βαπτιζόμενοι, μήτε χριόμενοι, ἀλλὰ μόνον ἀνα-
 θεματίζοντες τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν. Μελετιανοί, Νεστο-
 ριανοί, Εὐτυχιανισταὶ καὶ οἱ τούτων ὁμόστοιχοι, μέχρι τῆς δευῆρο αἱρέ-
 15 σεως, τῷ ἀριθμῷ σὺχ ὑποβαλλόμενοι μοι κατὰ τὸ παρόν, διὰ το πολυ-
 σχιδές τῶν Ἀκεφάλων καὶ τὸ ὑπερτενές τῆς ἐπιστολῆς. Τὸ δὲ εἰρηκέ-
 ναι σε μὴ διακρίνει τὸν κανόνα, ἀλλ' ὀριστικῶς ἀποφάναι τοὺς ἀπὸ
 αἵρετικῶν χειροτονηθέντας ἢ βαπτισθέντας, οὔτε κληρικούς εἶναι δυ-
 νατὸν οὔτε πιστούς, ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι αἵρετικούς ὁ ἀποστολικὸς κα-
 20 νὼν ἐκείνους ἔφη, τοὺς μὴ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου
 Πνεύματος βαπτισθέντας καὶ βαπτίζοντας. Καὶ τοῦτο ἐκ θείας φωνῆς
 τοῦ μεγάλου Βασιλείου διδασκόμεθα. Φησὶ γὰρ αἱρέσεις μὲν τὰς παν-
 τελῶς ἀπερρηγμένας καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἠλλοτριωμένας, σχί-
 σματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα
 25 πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συνάξεις τὰς
 παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, παρὰ τῶν ἀπαι-
 δεύτων λαῶν γινομένας. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου αὐτὸς ἐπιφέρων ἐν παρά-
 δειγμα, φησὶ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον· «Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸν
 τῶν Πεπουζηγιῶν βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα
 30 καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; Οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ
 μὴ δεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες». Τούτους οὖν καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς ὁ
 κανὼν καὶ οἱ Πατέρες, ὡς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, αἵρετικούς ἀνόμα-

47. Βλ. Π. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμ. Δ', Θεσ/νίκη 1989, σελ. 503-505.

48. Βλ. Ἐπιφάνιου, Πανάριον, αἵρεση 47η.

49. Ἀποστ. Κανῶν 49.

50. Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων, ΕΠΕ. Ἄπαντα αὐτοῦ, Θεσ/νίκη 1972, τ. 1, σ. 184.

51. Ὁπαδοὶ τοῦ αἵρετικοῦ Μοντανοῦ, πού καταγόταν ἀπὸ τὴν Πέπουζα Μ. Ἀσίας.

κάθε φορά ἀπὸ τὸν σπορέα τῶν ζιζανίων. Αὐτὰ ὅμως ποῦ μοῦ ζήτησες νὰ σοῦ ἀπαντήσω γιὰ τὶς αἵρέσεις καὶ τὰ βαπτίσματα, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ξεπερνοῦν τὴν ἔκταση μᾶς ἐπιστολῆς. Ἐπειτα εἶναι περιττολογία νὰ ἐξιστορεῖ κανεὶς αὐτὰ ποῦ ὁ θεοφόρος Ἐπιφάνιος τὰ περιέγραψε ὅσο κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς Πατέρες⁴⁷. Διάβασε λοιπὸν τὸ ἱερὸ βιβλίον του γι' αὐτά, καὶ θὰ μάθεις ἀπὸ ἐκεῖ αὐτὰ ποῦ θέλεις νὰ μάθεις. Θὰ σοῦ τὸ δώσει στὰ χέρια ὁ καλὸς Εὐπρεπιανός.

Τὸ ἐρώτημα ὅμως γιὰ τοὺς βαπτιζομένους θὰ σοῦ τὸ ἀπαντήσω συντομώτατα. Τὸ θέμα αὐτὸ διαιρεῖται σὲ τρεῖς κατηγορίες Βαπτίζονται λοιπὸν οἱ Μαρκιονιστές, οἱ Τασκορδιουργοί⁴⁸, οἱ Μανιχαῖοι καὶ ὅσοι συμφωνοῦν μὲ αὐτοὺς ὅλοι μαζὶ μέχρι καὶ τοὺς Μελχισεδεικίτες, αἵρέσεις εἴκοσι πέντε. Μὲ τὸ ἅγιο μύρο χρίονται οἱ Τεσσαρεσκαιδεκατίτες, οἱ Ναυατιανοί, οἱ Ἀρειανοί, οἱ Μακεδονιανοί καὶ οἱ Ἀπολιναριστές, ὅλοι μαζὶ πέντε. Ἐκεῖνοι ποῦ οὔτε βαπτίζονται, οὔτε χρίονται, ἀλλὰ μόνο ἀναθεματίζουν τὴ δική τους καὶ κάθε ἄλλη αἵρεση, εἶναι οἱ Μελεπιανοί, οἱ Νεστοριανοί, οἱ Εὐτυχιανιστὲς καὶ οἱ συντασσόμενοι μὲ αὐτοὺς μέχρι τὴ σημερινὴ αἵρεση, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπαριθμοῦνται, ἐπειδὴ οἱ Ἀκέφαλοι εἶναι χωρισμένοι σὲ πολλὰς κατηγορίες καὶ ἡ ἔκταση τῆς ἐπιστολῆς θὰ γινόταν μεγάλη. Ὡς πρὸς αὐτὸ ποῦ εἶπες, ὅτι δὲν διακρίνεις τὸν κανόνα, ἀλλὰ δηλώνεις ὀριστικά, ὅτι αὐτοὶ ποῦ χειροτονήθηκαν ἢ βαπτίσθηκαν ἀπὸ αἵρετικούς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι οὔτε κληρικοὶ οὔτε πιστοί, νὰ σκέφτεσαι ἐκεῖνο, ὅτι αἵρετικούς ὁ ἀποστολικὸς κανόνας ὀνομάζει ἐκείνους ποῦ δὲν βαπτίσθηκαν οὔτε καὶ βαπτίζονται στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁴⁹. Καὶ αὐτὸ τὸ διδασκόμαστε ἀπὸ τὴ θεὴ φωνὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου⁵⁰, ὁ ὅποιος ὀνομάζει αἵρέσεις ἐκεῖνες ποῦ ἔχουν ἐντελῶς ἀποκοπεῖ καὶ εἶναι ἀποξενωμένες ὡς πρὸς τὴν πίστη. Σχίσματα πάλι ἐκείνους ποῦ γιὰ κάποιες ἐκκλησιαστικὰς αἰτίες καὶ ζητήματα ἰάσιμα διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους. Ἐνῶ παρασυναγωγὰς ὀνομάζει τίς συνάξεις ἀπὸ ἀνυπότακτους πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους, ποῦ γίνονται ἀπὸ ἀπαίδευτους λαούς. Καὶ γιὰ τὸ πρῶτο ὁ ἴδιος ἀναφέροντας ἕνα παράδειγμα λέγει στὸν ἅγιο Ἀμφιλόχιο· «Ποιὰ δικαιολογία λοιπὸν ἔχει νὰ ἐγκριθεῖ τὸ βάπτισμα τῶν Πεπουζηνῶν⁵¹, ἀφοῦ αὐτοὶ βαπτίζονται στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Μοντανοῦ ἢ τῆς Πρίσκιλλας; Γιατὶ αὐτοὶ ποῦ δὲν βαπτίσθηκαν στὰ δικὰ μας δεδομένα, εἶναι ἀβάπτιστοι». Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ τοὺς σύμφωνους μὲ αὐτοὺς ὁ κανόνας καὶ οἱ πατέρες, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Βασίλειος, τοὺς

σαν. Τοῦ δὲ δευτέρου παράδειγμα πάλιν φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος «Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσὶν».

Εἰ δὲ φαίης, Καὶ πῶς λέγονται αἰρετικοὶ καὶ οὗτοι καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι, τοῦτο λέγομεν καὶ νοοῦμεν· οἱ μὲν πρῶτοι κυρίως 5 αἰρετικοί, διὰ τὸ εἰς αὐτὸ τὸ καίριον τῆς τριαδικῆς ἡμῶν πίστεως ἠσεβηκέναι, οἱ δὲ δεύτεροι κατὰ κατάχρησιν καὶ ὡς ἐκ τῶν πρώτων παρηγμένοι· ὁμολογοῦντες δ' ὅμως εἰς Τριάδα καὶ πιστεύειν καὶ βαπτίζειν ἐν ἰδιώματι οἰκείῳ τῆς ἐκάστης ὑποστάσεως καὶ οὐχὶ μιᾶς τῶν τριῶν ὑπαρχούσης, κἂν ἐν ἄλλοις ἠρέτιζον. Τοῦ τρίτου παράδειγμα, 10 αὐτὸς ὁ ἅγιος πάλιν φησί, οἷον εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας καὶ μὴ ὑπέκλυσε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἐαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν. Καί γε ὡς οἱ δεύτεροι ὁμώνυμοι τοῖς πρώτοις, οὕτως καὶ οἱ τρίτοι ὁμώνυμοι τοῖς δευτέροις. Ἀμέλει τοὺς Μελετιανοὺς σχισματικούς οἱ πάλαι καλοῦσι, Μελετιῶ τῶ σχισματικῶ 15 συναπαχθέντας, καίτοι μὴ ὄντας κακοδόξους. Ἀναθεματίζοντας γὰρ τὸ ἴδιον σχίσμα, ὡς φασι, δεδεγμένοι εἰσὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἔοικε δὲ σειρὰ τις εἶναι δαμιονόπλοκος ἢ καθόλου αἵρεσις, ἑτέρα τῆς ἑτέρας ἐχομένη καὶ ὡς ἐκ κορυφῆς μιᾶς ἐξηρητημένων ἀπασῶν τῆς ἀσεβείας καὶ ἀθεΐας, κἂν ἑτερονυμία καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ καὶ ποσότη- 20 τι καὶ ποιότητι καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ διαφέρωσιν. Ἐπεὶ μὴδὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, ἐν μόνον μέλος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ διάφοροι αἱ τούτων πρὸς ἄλληλα ἐνεργεῖαι, δυνάμεις, ιδιότητες, θέσεις τε καὶ τιμαί.

Περὶ τῶν ἑτέρων σου ἐρωτήσεων· ἡ πρώτη περὶ πρεσβυτέρου τοῦ 25 ὀρθοδοξοῦντος, ἀλλ' ὅμως μνημονεύοντος φόβῳ διαγμοῦ τὸν αἰρετικὸν ἐπίσκοπον, προαπεκρίθην σοι· πλὴν καὶ αὐθις εἰ μὴ συλλειτουργεῖ αἰρετικῶ καὶ εἰ μὴ μεταδιδοῖ τοῖς τοιούτοις, δεκτέον τὸν τοιοῦτον εἰς συνεστίασιν καὶ ψαλμωδίαν καὶ εὐλογίαν βρωμάτων, καὶ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν, οὐ μὲν τοι εἰς θεῖαν μετάληψιν. Δεῖ δὲ ἐπερω- 30 τῶν τῆς αἰρέσεως κρατούσης πάντως ὁμολογίαν δὲ δεχομένοις ἀρκεῖσθαι, οὐκ οἶδα εἰ μὴ προδήλως ψευδολόγος αὕτη. Τὸ γὰρ φαίην σε διδάσκεσθαι ἡμᾶς παρὰ τῶν Πατέρων μὴ ἐπερωτῶν, περὶ καιροῦ οὐ μὴ ἔστιν αἵρεσις μαινομένη καὶ περὶ τῶν μὴ προδήλως κατεγνωσμέ-

ὀνόμασαν αίρετικούς. "Όσο γιά τὸ δεύτερο ὁ ἅγιος Βασίλειος πάλι λέγει· «Καὶ οἱ Καθαροὶ ἀνήκουν στοὺς σχισματικούς»⁵².

Καὶ ἂν ρωτήσεις· Πῶς λέγονται αίρετικοὶ καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι; Λέμε καὶ ἐννοοῦμε τοῦτο· Κυρίως αίρετικοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι, ἐπειδὴ ἔχουν ἀσεβήσει στὸ πιὸ καίριο σημεῖο τῆς τριαδικῆς μας πίστεως. Ἐνῶ οἱ δεύτεροι λέγονται αίρετικοὶ καταχρηστικᾶ, ἐπειδὴ προῆλθαν ἀπὸ τοὺς πρῶτους. "Όμως ὁμολογοῦν ὅτι πιστεύουν σὲ Τριάδα καὶ βαπτίζουν στὸ δικό της ἰδίωμα τῆς κάθε ὑποστάσεως, καὶ ὄχι σὲ μία ἀπὸ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις, ἂν καὶ σὲ ἄλλα εἶναι αίρετικοί. Ὁ ἴδιος ἅγιος ἀναφέρει παράδειγμα καὶ τοῦ τρίτου· Ἐὰν δηλαδὴ κάποιος δικάστηκε γιά πταιῖσμα, καὶ τοῦ ἀπαγορεύθηκε νὰ ἱερουργεῖ, καὶ δὲν πειθάρχησε στοὺς κανόνες, ἀλλὰ ἀνέλαβε μόνος του τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἱερουργία. Καὶ ὅπως οἱ δεύτεροι εἶναι συνώνυμοι τῶν πρῶτων, ἔτσι καὶ οἱ τρίτοι συνώνυμοι μὲ τοὺς δεύτερους. Ἐπιπλέον τοὺς Μελετιανούς οἱ παλιοὶ τοὺς ὀνομάζον σχισματικούς, ἐπειδὴ ἀκολούθησαν τὸν σχισματικὸ Μελέτιο, ἂν καὶ δὲν εἶναι κακῶδοξοι. Ἐὰν ὅμως ἀναθεματίσουν τὸ σχίσμα τους, ὅπως λένε, γίνονται δεκτοὶ στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ αίρεση δηλαδὴ στὸ σύνολό της μοιάζει σὰν μιὰ ἀλυσίδα δαιμονόπλοκη, ὅπου ἢ μιὰ κρατιέται ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ὅλες εἶναι κρεμασμένες σὰν ἀπὸ μιὰ κορυφὴ τῆς ἀσέβειας καὶ τῆς ἀθεΐας, ἂν καὶ διαφέρουν καὶ στὴ διαφορετικὴ ὀνομασία καὶ στὸν χρόνο καὶ στὸν τόπο καὶ στὴν ποσότητα καὶ στὴν ποιότητα καὶ στὴ δύναμη καὶ στὴν ἐνέργεια. Γιατί οὔτε ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἔχει ἓνα μόνον μέλος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ μέλη ἔχει, καὶ εἶναι διαφορετικὲς οἱ μεταξύ τους ἐνέργειες, δυνάμεις, ιδιότητες, θέσεις καὶ τιμές.

Γιά τὶς ἄλλες σου ἐρωτήσεις· ἢ πρώτη γιά πρεσβύτερο πού εἶναι ὀρθόδοξος, ἀλλὰ μνημονεύει, ἀπὸ φόβο μήπως τὸν διώξει, τὸν αίρετικὸ ἐπίσκοπο, σοῦ ἀπάντησα προηγουμένως. Σοῦ ἀπαντῶ ὅμως καὶ τώρα. Ἐὰν δὲν συλλειτουργεῖ μὲ αίρετικὸν καὶ δὲν κοινωνεῖ μὲ αίρετικούς, πρέπει νὰ γίνεται δεκτὸς αὐτὸς σὲ συνεστίαση καὶ ψαλμωδία καὶ εὐλογία τροφίμων, καὶ αὐτὸ βέβαια κατ' οἰκονομία, ὄχι ὅμως καὶ σὲ θεία μετάληψη. Πρέπει νὰ τὸν ρωτᾶμε ὅταν ὑπάρχει ὅπωςδήποτε ἢ αίρεση. Καὶ ὅταν δεχόμεστε ὁμολογία του νὰ ἀρκούμεστε, δὲν γνωρίζω, ἐκτὸς ἔαν αὐτὴ εἶναι ὀλοφάνερα ψεύτικη. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ πού εἶπες, ὅτι ἀπὸ τοὺς πατέρες διδασκόμαστε νὰ μὴ ρωτᾶμε νὰ μάθουμε, ἰσχύει σὲ καιρὸ πού δὲν ὑπάρχει αίρεση σὲ ἔξαρση, καὶ σὲ περιπτώσεις κληρικῶν πού δὲν εἶναι ὀλοφάνερα καταδικασμένοι. Τέτοιον ὅμως πρεσβύτερον εἶναι

κων. Τοιοῦτον δὲ πρεσβύτερον σπάνιον εὐρεῖν νῦν μὴ μιγνύμενον καὶ συγκοινωνοῦντα αίρετικοῖς.

Ἡ δευτέρα· περὶ φιλοχρίστου προσκαλουμένου εἰς τὸ εὐκτήριον αὐτοῦ ποιῆσαι παννυχίδα· καὶ εἰ δεῖ ἐν αὐτῷ λειτουργῆσαι καὶ μεθ' ὧν 5 χρή. Ὑπακουστέον καὶ ἰτέον καὶ συμψαλτέον δηλονότι, εἰ ὀρθόδοξος ὁ προσκαλούμενος καὶ οἱ ψαλτωδοί, φυλαττόμενοι ἀμφοτέρω τῆς τῶν αίρετικῶν κοινωνίας. Καὶ μὴν καὶ λειτουργητέον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, εἴ γε ὁμολογοίη ὁ κατέχων, μηκέτι ὑπὸ αίρετικοῦ αὐτὸ λειτουργεῖσθαι. Προεῖρηται γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἐπερωτᾶν ἐν πᾶσι διὰ τὴν λυτ- 10 τῶσαν αίρεσιν.

Ἡ τρίτη· εἰ λάβοι τις παρὰ τινος Ἐκκλησίαν ὀρθόδοξος, ἔστι δὲ συνήθεια τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ ἢ δις συνηθροῖσθαι ἐν αὐτῇ λαὸν καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀναφέρεσθαι τὸν αίρετικόν, τοῦ μὲν ψάλλειν ἐκεῖ- 15 σε κατὰ ἀνάγκην συγχωρητέον, λειτουργεῖν δὲ οὐ. Εἰ δὲ δυνατόν διακοπῆναι τὴν συνήθειαν, καὶ λειτουργητέον.

Ἡ τετάρτη· εἰ Ἐκκλησία ἐστὶν ἐφ' ἧ ὁ λειτουργῶν ἀναφέρει τὸν αίρετικόν, ἔχει δὲ ὀρθόδοξος θυσιαστήριον καθηγιασμένον ἐν σινδόνι ἢ ἐν σανίσι, προσήκει αὐτὸ τεθῆναι ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ παρόν- 20 τοσ τοῦ ἀναφέροντος, καὶ ἐν αὐτῷ συλλειτουργῆσαι τὸν ὀρθόδοξον; Οὐ προσήκει, ἀλλὰ μᾶλλον κατ' ἀνάγκην ἐν κοινῷ οἴκῳ, ἐκλεγμένῳ τινὶ καθαρωτέρῳ τόπῳ.

Ἡ πέμπτη· εἰ καθ' ὁδὸν τύχοι ὀρθόδοξον ὑπὸ τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσκληθῆναι εἰς συνεστίασιν, εἴη δὲ καιρὸς ψαλμωδίας· πῶς ἔστι διαγενέσθαι; Εἶπον, καὶ πάλιν λέγω· αίρέσεως ἐπικρατούσης· καὶ 25 μὴ καταβληθείσης δι' ὀρθοδόξου συνόδου, ἀναγκαῖον τὸ διερωτᾶν, ἐπὶ τε τῆς θείας μεταλήψεως καὶ κοινῆς ἐστίασεως καὶ οὐδεὶς καιρὸς πρὸς ταῦτα αἰδοῦς καὶ ἁωρίας. Λαβεῖν μὲν γὰρ ἄρτον ἀπλῶς παρὰ τοῦ τυχόντος οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἐρώτησιν· καὶ παρ' αὐτῷ ἐστιαθῆναι, καταμόνας τυχόν καὶ κοιτασθῆναι, εἰ μὴ γε προεγνωσμένος ἐστὶν ἐν 30 αίρέσει ἢ κακίᾳ. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐξ ἀνάγκης ἐρωτητέον.

Ἡ ἕκτη· εἰ κατὰ πάροδον εὐρόντα ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πλησιάζουσιν κώμη ἢ πόλις, δεόν αὐτὸν εὐξασθαι ἐκεῖ, ἢ καὶ καταλυσαι, φεύγοντα ὑφέστιον γενέσθαι λαϊκοῖς· Καὶ εὐκτέον καὶ καταλυτέον, εἴ

σπάνιο νὰ βροῦμε τώρα, πού νὰ μὴ εἶναι ἀναμεμιγμένος καὶ νὰ μὴ ἔρχεται σὲ κοινωνία μὲ αἵρετικούς.

Ἡ δεύτερη ἐρώτησή σου· γιὰ φιλόχριστο πού σὲ προσκαλεῖ στοῦ προσευχητήριό του νὰ κάνεις ὁλονύκτια ἀκολουθία, καὶ ἐὰν πρέπει νὰ λειτουργήσεις, καὶ μὲ ποιούς πρέπει. Πρέπει φυσικὰ νὰ ὑπακούσεις καὶ νὰ πᾶς καὶ νὰ συμπάλλετε, ἐὰν αὐτὸς πού σὲ προσκαλεῖ καὶ οἱ ψάλτες εἶναι ὀρθόδοξοι, καὶ φυλάγονται καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν κοινωνία μὲ τοὺς αἵρετικούς. Καὶ βέβαια καὶ νὰ λειτουργήσεις στοῦ προσευχητήριό του, ἐὰν φυσικὰ ὁμολογήσει ὁ ἰδιοκτήτης του, ὅτι δὲν λειτουργήθηκε τὸ προσευχητήριο αὐτὸ ποτὲ ἀπὸ αἵρετικόν. Ἐχει λεχθεῖ προηγουμένως ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ρωτᾶμε σὲ ὅλους, ἐξαιτίας τῆς αἵρεσης πού ἔχει λυσσαῆξει.

Ἡ τρίτη ἐρώτησή σου· Ἐὰν κάποιος ὀρθόδοξος παραλάβει ἀπὸ κάποιον ἐκκλησία, καὶ ὑπάρχει συνήθεια μὰ ἢ δύο φορές τὸν χρόνο νὰ συγκεντρώνεται σ' αὐτὴν λαὸς καὶ κατὰ τὴ λειτουργία νὰ ἀναφέρεται ὁ αἵρετικός. Νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται κατ' ἀνάγκη νὰ ψάλλει, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ λειτουργεῖ. Ἐὰν ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ διακοπεῖ ἡ συνήθεια, τότε καὶ νὰ λειτουργεῖ.

Ἡ τέταρτη ἐρώτησή σου· Ἐὰν ὑπάρχει ἐκκλησία στὴν ὁποία αὐτὸς πού λειτουργεῖ ἀναφέρει τὸν αἵρετικό, καὶ ὁ ὀρθόδοξος ἔχει θυσιαστήριον καθγιασμένο σὲ σεντόνι ἢ σανίδα, πρέπει νὰ τεθεῖ αὐτὸ σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησία καὶ νὰ λειτουργήσει ὁ ὀρθόδοξος; Δὲν πρέπει, ἀλλὰ εἶναι καλύτερα νὰ λειτουργήσει σὲ ἓνα συνηθισμένο σπίτι, σὲ κάποιον διαλεγμένο καθαρὸ τόπο.

Ἡ πέμπτη ἐρώτησή σου· Ἐὰν συμβεῖ ἓνας ὀρθόδοξος καθ' ὁδὸν νὰ προσκληθεῖ ἀπὸ ἓναν ἱερωμένο ἢ λαϊκὸ σὲ συνεστίαση, καὶ εἶναι καιρὸς ψαλμωδίας, πῶς πρέπει νὰ φερθεῖ; Εἶπα καὶ λέγω πάλι· ἐὰν ἐπικρατεῖ αἵρεση καὶ δὲν ἔχει νικηθεῖ μὲ ὀρθόδοξη σύνοδο, εἶναι ἀνάγκη νὰ ρωτήσῃ καὶ γιὰ τὴ θεία μετάληψη καὶ γιὰ τὴν κοινὴ συνεστίαση. Δὲν εἶναι καιρὸς στὰ θέματα αὐτὰ γιὰ ντροπὴ καὶ ἀκαιρία. Βέβαια τὸ νὰ πάρουμε ἀπλῶς ψωμὶ ἀπὸ κάποιον τυχαῖον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν ρωτήσουμε, ἐνδεχομένως καὶ νὰ φᾶμε μαζὶ του ἰδιαιτέρως, καὶ νὰ κοιμηθοῦμε, ἐὰν δὲν εἶναι καταδικασμένος γιὰ αἵρεση ἢ κακία. Γιὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ ρωτᾶμε.

Ἡ ἕκτη ἐρώτησή σου· Ἐὰν σὲ κάποια πορεία του ἓνας ὀρθόδοξος βρεῖ ἐκκλησία κοντὰ σὲ χωριὸ ἢ πόλη, ἐπιτρέπεται νὰ προσευχηθεῖ ἐκεῖ, ἢ καὶ νὰ διαμείνει, ἀποφεύγοντας νὰ φιλοξενηθεῖ σὲ λαϊκούς; Καὶ νὰ

γε μόνη ἐστίν· ἀλλὰ καὶ εἰς οἰκίαν λαϊκοῦ ἢ ἱερωμένου, ὡς εἴρηται, κατεπειγούσης ἀναγκαίας ὥρας, ἀδιάφορόν ἐστι μεῖναι καὶ ἐστιαθῆναι καθ' ἑαυτόν, ἄνευ ἐρωτήσεως, καὶ λαβεῖν τὰ πρὸς χρείαν· εἴ γε, ὡς εἶπον, μὴ εἴη ὁ ὑποδεχόμενος προεγνωσμένος τῷ ὑποδεχθέντι 5 ἀσεβῶν ἢ ἀνόμων. Πλὴν δὲ ἀνάγκης, οὐ καλὸν ὡς ἔτυχε τὰ προορηθέντα καταδέξασθαι, ἀλλ' ἐρωτᾶν καὶ παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ καταλύειν καί, εἰ χρεία, παρ' αὐτοῦ ἐφόδια αἴρειν οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἐντέλλεται διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ καλῶς ἀπεκρίθης, εἰρχθῆναι τῆς λειτουργίας τοὺς νυνὶ χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ 10 εὐρεθέντος, λέγοντος δὲ ὁμῶς ὅτι κακῶς ἐγένετο ἡ σύνοδος καὶ ἀπολώλαμεν. Διὰ τί γὰρ ὁμολογῶν οὐ φεύγει τὴν ἀπώλειαν, διαστελλὼν ἑαυτὸν τῆς αἰρέσεως, ἵνα μὲν παρὰ Θεοῦ ἐπίσκοπος; Καὶ εἰσὶν αὐτοῦ δεκταὶ αἱ χειροτονίαι αὐτίκα. Ἡ διὰ τί προκειμένης αἰρέσεως εἰς χειροτονίαν ὁ ἡγούμενος προήγαγε τοὺς ἀδελφούς αἰρετικῆν; Ἄν οὖν ὁ 15 χειροτονήσας ὠρθωσεν, ἦν αὐτοῖς εὐθύς ἱερουργεῖν· ὄντος δὲ ἐν τῇ αἰρέσει διὰ τοῦ ἀναφέρειν αὐτὸν αἰρετικόν, κἂν τὸ φρόνημα λέγοι ἔχειν ὑγιές, οὐχ οἷόν τε οὖς χειροτονεῖ τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λειτουργοὺς Θεοῦ. Εἰ δὲ πνεῦμα ζήλου Θεοῦ ἀνῆψεν ἐν τῷ καθηγουμένῳ καὶ προθυμεῖται ὁμολογίας στέφανον ἀναδήσασθαι, μηδὲ λειτουργεῖτω ἐν τῇ 20 ὑπ' αὐτοῦ ἐνθρονισθείῃ ἐκκλησίᾳ, μήτε ἀναφερέτω αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον. Καὶ μακάριος οὗτος, πολλῶν καὶ ἄλλων παράδειγμα σωτηρίας γενόμενος.

Τεθέντος δὲ θυσιαστηρίου ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲν τὸ κωλύον λειτουργεῖν ἐκεῖσε. Ὁ δέ με ἔλαθεν ἀνωτέρω σημάσαι, μνησθήσομαι 25 ἐνταῦθα· ὅτι, ἐπειδὴ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος περὶ τῶν ἐν παρασυναγωγῇ γενομένων τάδε, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῶ συναιπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπεὶ δ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν, μὴ οἰέσθω σου ἢ εὐλάβεια ἐναντιοῦσθαι τὸν λόγον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι λέγοντι. «Εἴ τις καθηρομένῳ κληρικὸς ὢν ὡς κλη- 30 ρικῶ συνενύξεται, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός». Ἀλλὰ νομιζέτω ὅτι, ὡς διεκρίθη παρὰ τῶν Πατέρων, τίνες εἶεν αἰρέσεις πρὸς σχίσματα, οὕτω

προσευχηθεῖ καὶ νὰ διαμείνει, ἐὰν φυσικὰ εἶναι μόνη. Ἄλλὰ καὶ σὲ σπίτι λαϊκοῦ ἢ ἱερωμένου, ὅπως εἰπώθηκε, ὅταν τὸν ἀναγκάζει ἡ ὥρα, εἶναι ἀδιάφορο νὰ μείνει καὶ νὰ φάει μόνος του, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ, καὶ νὰ πάρει αὐτὰ πού χρειάζεται, ἐάν, ὅπως εἶπα, αὐτὸς πού τὸν ὑποδέχεται δὲν εἶναι ἀπὸ πρὶν γνωστὸς σ' αὐτὸν πού ὑποδέχεται κάποιος ἀσεβῆς ἢ παράνομος. Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη, δὲν εἶναι καλὸ ἔτσι στὴν τύχη νὰ δεχθεῖ αὐτὰ πού προαναφέρθηκαν, ἀλλὰ νὰ ρωτήσῃ καὶ νὰ διαμείνει σὲ ὀρθόδοξο, καὶ ἐὰν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ προμηθευτεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἐφόδια. Γιατί ἔτσι διατάζει ὁ Κύριος μὲ τοὺς ἀγίους του. Στὸν πρεσβύτερο καὶ στὸν ἡγούμενο καλὰ ἀπάντησες νὰ ἐμποδιστοῦν ἀπὸ τὴ λειτουργία αὐτοὶ πού μόλις τώρα χειροτονήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο πού βρέθηκε, ὁ ὁποῖος ὅμως λέγει ὅτι κακῶς συνῆλθε ἡ σύνοδος καὶ χαθήκαμε. Γιατί ὅμως, ἀφοῦ ὁμολογεῖ, δὲν ἀποφεύγει τὴν ἀπώλεια, διαχωρίζοντας τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν αἵρεση, γιὰ νὰ μείνει ἐπίσκοπος κοντὰ στὸν Θεό, καὶ νὰ γίνουν ἀμέσως δεκτὲς οἱ χειροτονίες του; Ἡ γιατί, ἐνῶ ὑπῆρχε αἵρεση, ὁ ἡγούμενος παρακίνησε τοὺς ἀδελφούς σὲ χειροτονία αἵρετικῆ; Ἄν λοιπὸν αὐτὸς πού τοὺς χειροτόνησε ἐπέστρεψε στὴν ὀρθοδοξία, μποροῦσαν αὐτοὶ ἀμέσως νὰ λειτουργήσουν. Παραμένοντας ὅμως στὴν αἵρεση, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρει αἵρετικόν, ἔστω καὶ ἂν λέγει ὅτι ἔχει πίστη ὑγιῆ, δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτοὶ τοὺς ὁποίους χειροτόνησε νὰ εἶναι ἀληθινοὶ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως στὸν ἡγούμενο ἀναψε πνεῦμα ζήλου Θεοῦ καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ φορέσει στεφάνι ὁμολογίας, οὔτε νὰ λειτουργεῖ στὴν ἐκκλησία πού ἔγινε ἡ ἐνθρόνισή του, οὔτε νὰ ἀναφέρει τὸν ἑαυτό του ὡς ἐπίσκοπον. Καὶ εἶναι μακάριος αὐτὸς μὲ τὸ νὰ γίνῃ παράδειγμα σωτηρίας καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους.

Ἐχοντας ὅμως τοποθετηθεῖ στὴν ἴδια ἐκκλησία θυσιαστήριο, δὲν σὲ ἐμποδίζει τίποτε νὰ λειτουργήσῃς ἐκεῖ. Αὐτὸ ὅμως πού μοῦ διέφυγε νὰ τὸ ἐπισημάνω πιὸ πάνω, θὰ τὸ ἀναφέρω ἐδῶ ὅτι δηλαδή, ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει γιὰ τοὺς κληρικούς πού πῆγαν σὲ παρασυναγωγῆ, μὲ ἀποτέλεσμα πολλὰς φορὲς νὰ πᾶνε μαζὶ μὲ τοὺς ἀνυπότακτους καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν βαθμό, ὅταν μετανοήσουν νὰ τοὺς δεχόμεστε στὴν ἴδια τάξη, νὰ μὴ νομίσει ἡ εὐλάβειά σου, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν ἀποστολικὸ κανόνα πού λέγει· «Ὅποιος, ἐνῶ εἶναι κληρικός, συμπροσευχηθεῖ μὲ καθηρημένον, σὰν νὰ εἶναι κληρικός, νὰ καθαιρεῖται καὶ αὐτός»⁵³. Ὅμως νὰ ξέρεῖ ὅτι, ὅπως διευκρινίστηκε ἀπὸ τοὺς Πατέρες, τί εἶναι οἱ αἵρέσεις σὲ σχέση πρὸς τὰ σχίσματα, ἔτσι διευκρινίστηκε δηλαδή

διακρίνεται δηλονότι κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν, τίς ἐστὶν ὁ ἀπαραιτήτως καθαιρῶν κανὼν τὸν καθηρημένῳ συνευξάμενον, παρὰ τὸν ἐν παρασυναγωγῇ γενόμενον· ὅτι ὁ μὲν εἰδὼς ὅτι ὁμολογουμένως καθηρημένῳ συνεύχεται, εἰκότως ἀντίκα καθαιρεῖται, ἀδιαφόρως ἐνεχθεὶς καὶ μὴ προσεσχηκῶς τῷ κανόνι· ὁ δέ, ὡς οὐκ οἰόμενος εἶναι καθηρημένον, ᾧ συναπήχθη μετὰ πλήθους, ἐπ' ἅν, φησί, μεταμεληθῆ, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέδεται τάξιν. Πρόσκειται δὲ καὶ τοῦτο πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἁγίου· ὥστε ἐστὶ καὶ μεταμελόμενον μὴ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν παραδεχθῆναι. Καὶ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐνδεχομένως ἐκδέδοται, ὁ
10 δὲ ἀποστολικὸς κανὼν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως.

Ὅτι ὁ ψευδῶννμος Χριστοφόρος πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα ὑπέστρεψεν οὐδ' ὄλως ἐθαύμασα, εἰδὼς αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ ἀπαγές
Ὅτι δὲ ὁ Κληδόνιος ὑπὸ τῆ ἀληθείας μίαν μόνην ἡμέραν ἤνεγκε φυλακὴν καὶ πληγὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν πάντῃ ἐξέστην. Ὡστε, εἰ ἕως τοῦ
15 νῦν ἐπιμένει δυνάμει Θεοῦ, μὴ ἀεργὸν γένηταί σοί τε καὶ ἄλλοις ἀδελφοῖς, ὁρέγειν αὐτῷ χεῖρα, εἶπερ οἶόν τε. Περὶ δὲ τῶν προειρημένων, βαπτιζομένων λέγω, χρισμένων τε τῷ ἁγίῳ μύρῳ καὶ ἀναθεματιζόντων τὴν αἵρεσιν, οὐχ ὡς ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος τέταχε καὶ ἠρίθμησε τὰς αἱρέσεις γέγραφα, ἀλλ' ὡς εὔρον παρασημείωσίν τινος τῶν ἀρχαιοτέρων
20 φιλοπόνου ἀνδρός, καὶ ἐκ τῆς ἐν Βυζαντίδι Ἐκκλησίας τὴν ἐκ διβλίων ἔρευναν καὶ εὔρεσιν ποιησαμένου. Ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος γνησίως προσαγορεύει.

ΜΑ' (41)–. Σιλουανῶ καὶ Εὐπρεπιανῶ τέκνοις.

Ἐπειδὴ ζητῶ μαθᾶναι περὶ τῶν ἀδελφῶν, τέκνα, ἢ καὶ αὐτοὶ
25 πολλάκις θέλετε δηλοῦν περὶ αὐτῶν, ἐσκόπησα καλὸν εἶναι, ὁμοῦ τε διὰ τὸ συντομώτερον καὶ ἐπικρουπτότερον, ἀπὸ τῶν στοιχείων, ἤγουν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμιάτων, τούτους ἐπιδηλοῦσθαι· καὶ δὴ λέγω·

Τὸ α τοῦ Πατρὸς ἡμῶν.

Τὸ ζ τοῦ Νικολάου.

Τὸ β τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Τὸ η τοῦ Σωφρονίου.

30 Τὸ γ τοῦ Καλογήρου.

Τὸ θ τοῦ Εὐθυμίου.

Τὸ δ τοῦ Ἀθανασίου.

Τὸ ι τοῦ Ἰωαννικίου.

Τὸ ε τοῦ Βαρσανουφίου.

Τὸ κ τοῦ Δομετιανοῦ.

σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο συλλογισμό, ποιὸς εἶναι ὁ κανόνας ποὺ καθαιρεῖ ἀπαραιτήτως ἐκεῖνον ποὺ συμπροσεύχεται μὲ καθηρημένον, καὶ ὄχι ἐκεῖνον ποὺ πῆγε σὲ παρασυναγωγή. Γιατὶ αὐτός, γνωρίζοντας ὅτι συμπροσεύχεται μὲ ὁμολογουμένως καθηρημένον, εὐλογα καθαιρεῖται ἀμέσως, ἐπειδὴ φέρθηκε ἀδιάφορα καὶ δὲν πρόσεξε τὸν κανόνα. Ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ δὲν γνώριζε ὅτι εἶναι καθηρημένος αὐτὸς στὸν ὁποῖο συμπαρὰσύρθηκε μαζί μὲ τὸ πλῆθος, ἐὰν μετανοήσει, λέγει, γίνεται δεκτὸς στὴν ἴδια τάξη. Προστίθεται ὅμως καὶ τοῦτο πολλές φορές στὸν λόγο τοῦ ἁγίου⁵⁴ ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ μετανοώντας νὰ μὴ γίνει δεκτὸς στὴν ἴδια τάξη. Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος βέβαια ἐνδεχομένως νὰ ἔχει ἐκδοθεῖ, ὁ ἀποστολικὸς κανόνας ὅμως ἀναγκαστικὰ καὶ ὀπωσδήποτε.

“Ὅτι ὁ ψευδώνυμος Χριστοφόρος ἐπέστρεψε πάλι στὸ δικό του ξέ-
ρασμα, δὲν ἀπόρησα καθόλου, γνωρίζοντας τὴν ἀστάθεια καὶ τὴν πλα-
δαρότητά του. “Ὅτι ὅμως ὁ Κληδόνιος γιὰ χάρι τῆς ἀλήθειας ὑπέμεινε
μόνο μιᾶς ἡμέρας φυλάκιση καὶ χτυπήματα ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς μὲ ἐξέπλη-
ξε πολὺ. “Ὡστε, ἐὰν μέχρι τώρα ἐπιμένει μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴν
ἀποφύγετε σὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ νὰ τοῦ ἀπλώσετε τὸ χέρι, ἐὰν βέβαια
εἶναι δυνατόν. “Ὅσο γιὰ τοὺς προαναφερθέντες, ἐννοῶ αὐτοὺς ποὺ βα-
πτίζονται καὶ χρίοντα μὲ τὸ ἅγιο μύρο καὶ ἀναθεματίζουν τὴν αἵρεση,
δὲν τοὺς ἔγραψα μὲ τὴ σειρά ποὺ ἔταξε καὶ ἀρίθμησε ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος
τις αἵρέσεις, ἀλλὰ τὸ ἔκανα ἀπὸ μιὰ παρασελίδια σημείωση κάποιου φι-
λόπονου ἀνδρα ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους, καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευνα βιβλίων τῆς
Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος σὲ χαιρετᾷ
ἐγκάρδια.

41. Στὰ τέκνα τοῦ Σιλουανὸ καὶ Εὐπρεπιανό.

Ἐπειδὴ ζητῶ νὰ μαθαίνω γιὰ τοὺς ἀδελφούς, τέκνα μου, ἢ καὶ σεῖς
πολλές φορές θέλετε νὰ γράψετε κάτι γι' αὐτούς, θεώρησα ὅτι εἶναι
καλό, γιὰ λόγους συντομίας, ἀλλὰ καὶ μυστικότητας, νὰ ἀντικαταστήσω
τὰ ὀνόματά τους μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων. Λέγω
λοιπόν

Τὸ α τοῦ πατέρα μας.

Τὸ β τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Τὸ γ τοῦ Καλογήρου.

Τὸ δ τοῦ Ἀθανασίου.

Τὸ ε τοῦ Βαρσανουφίου.

Τὸ ζ τοῦ Νικολάου.

Τὸ η τοῦ Σωφρονίου.

Τὸ θ τοῦ Εὐθυμίου.

Τὸ ι τοῦ Ἰωαννικίου.

Τὸ κ τοῦ Δομεπιανῶ.

Τὸ λ τοῦ Οἰκονόμου.

Τὸ μ τοῦ Ἀρσενίου.

Τὸ ν τοῦ Ἀκακίου.

Τὸ ξ τοῦ Μελετίου.

5 Τὸ ο τοῦ Λουκιανοῦ

Τὸ π τοῦ Ἐπιφανίου.

Τὸ ρ τοῦ Λητόη.

Τὸ σ τοῦ Βασιλείου.

Τὸ τ τοῦ Εὐσχήμονος.

Τὸ υ τοῦ Σιλουανοῦ.

Τὸ φ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ

Τὸ χ τοῦ Γρηγορίου.

Τὸ ψ τοῦ Εὐσταθίου.

Τὸ ω τὸ Ἐμόν.

“Οτε τοίνυν κείται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τι στοιχεῖον, οὗ τινός ἐστιν ἡ ἐπιστολὴ πάντως ἐγνωρίσθη· οἷον τὸ α τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ ἕκαστον
 10 ὡσαύτως. Πάλιν ἐρωτῶντός μου, «Πῶς ἔχει τὸ θ», δῆλον ὅτι ἐγνωρίσθη περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὴν ἐρώτησιν. Ὁμοίως ἐν τῷ πάλιν ἐρωτῆσαί με, «Πῶς ἔχουσιν οἱ περὶ τὸ θ», φανερόν ὅτι περὶ τῶν ὄντων μετ’ αὐτοῦ ἡ ἐρώτησις ὡσαύτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων. Πάλιν ἑτέρα ἐρώτησις «Τί ἀκούετε περὶ τοῦ π ἢ περὶ ρ ἢ περὶ τοῦ ψ;» πρὸς
 15 ἐν ἕκαστον στοιχεῖον ἢ ἀποκρισις. Πάλιν ἐρωτῶ «Τίς ἦλθεν ἐκ τῶν ἔξω;», δέον ὑμᾶς ἀποκριθῆναι κατὰ τὸ στοιχεῖον ἢ ὅτι τὸ η, ἢ ὅτι τὸ ο, ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν ἢ οὐκ εἰσῆλθε τὸ η, ἢ τὸ ο, ἀλλ’ οἱ περὶ τὸ η, ἢ τὸ ο, τόσοι ὅτι γέγονε τότε κάκεινο εἰς τὸ δεῖνα στοιχεῖον. “Οτε οὖν θάνατος πάλιν Ἀπέθανε τόδε τὸ στοιχεῖον ἢ Ἀσθενεῖ ἢ Λυπεῖται, καὶ ὅσα
 20 ἄλλα. Εἰ δὲ τίς ἐστιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ στοιχεῖον παθῶν τι, καὶ τὸ ὄνομα δηλοῦντες, οἷον ἐπὶ τὸ στοιχεῖον παθῶν τι, καὶ τὸ ὄνομα δηλοῦντες, οἷον ἐπὶ τοῦ Χριστοφόρου, ὅτι ἀπέδρασεν ἀπὸ τοῦ ε, ὃ καὶ γέγονε. Δεχόμενοι οὖν τὰς παρ’ ἡμῶν πεμπόμενας ἐπιστολάς, πάντως εἰάν ἐστιν ἐκ τῶν στοιχείων, τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ στοιχείου ἔξει ἢ ἐπιστολῇ.
 25 Πέμποντες οὖν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπιστολάς, τὸ αὐτὸ στοιχεῖο θέσθε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ. Κἂν δὲ ἀγνοῶσιν οἱ πέμποντες, ὑμεῖς λειοῦτε τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐντιθεῖτε τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐπιστεῖλαντος. Εἰ δὲ οὐκ ἐστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἢ ἐπιγραφῇ, ὡσπερ καὶ ἐν τῷ γράφειν με. Ἐὰν οὐκ ἐστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἢ ἐπιγραφῇ πρὸς ὃν ἢ ἐπιστολῇ. Πάλιν σκεπτέον ὅτι ἐφ’ ἐκάστης μου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ὄντας ὑπὸ τὰ στοιχεῖα, οὕτως ἔξει ἢ ἐπιγραφῇ. Τὸ ω, τῷ α, καὶ καθεξῆς. Καὶ πεμπόμεναί μοι αἱ ἐπιστολαὶ οὕτως ἐχέ-
 τωσαν τὸ α ἢ τὸ υ ἢ ἄλλο τῶν στοιχείων Γνωστέον καὶ τοῦτο· ὅτι ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ γράμματα, ἅτινά εἰσιν ἔξω τῶν εἰκοσιτεσσά-

Τὸ λ τοῦ Οἰκονόμου.

Τὸ μ τοῦ Ἀρσενίου.

Τὸ ν τοῦ Ἀκακίου.

Τὸ ξ τοῦ Μελετίου.

Τὸ ο τοῦ Λουκιανοῦ.

Τὸ π τοῦ Ἐπιφανίου.

Τὸ ρ τοῦ Λητόη.

Τὸ σ τοῦ Βασιλείου.

Τὸ τ τοῦ Εὐσχήμονα.

Τὸ υ τοῦ Σιλουανοῦ.

Τὸ φ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ.

Τὸ χ τοῦ Γρηγορίου.

Τὸ ψ τοῦ Εὐσταθίου.

Τὸ ω τὸ δικό μου.

“Ὅταν λοιπὸν στὴν ἐπιγραφή ὑπάρχει κάποιον στοιχεῖο, ἀναγνωρίζεται ὅπωςδήποτε τίνος εἶναι ἢ ἐπιστολή, ὅπως τὸ α τοῦ πατέρα μας καὶ τὸ καθένα τὸ ἴδιο. Καὶ πάλι, ὅταν ρωτᾶω, «πῶς εἶναι τὸ β», γίνεται γνωστὸ ὅτι ἢ ἐρώτηση ἀφορᾷ τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Τὸ ἴδιο ἐπίσης ὅταν ρωτήσω, «Πῶς εἶναι οἱ γύρω ἀπὸ τὸν β», εἶναι φανερὸ ὅτι ἢ ἐρώτηση γίνεται γι’ αὐτοὺς πού εἶναι μαζί του. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα. Στὴν ἐρώτηση πάλι, «Τί ἀκοῦτε γιὰ τὸν π, ἢ γιὰ τὸν ρ, ἢ γιὰ τὸν ψ;», ἢ ἀπάντηση ἀναφέρεται σὲ καθένα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα. Στὴν ἐρώτηση πάλι, «Ποιὸς ἦρθε ἀπὸ ἔξω;», πρέπει νὰ ἀπαντήσετε σύμφωνα μὲ τὸ στοιχεῖο, ἢ ὅτι ἦρθε τὸ η, ἢ ὅτι τὸ ο, ἢ κάτι ἀπὸ τὰ λοιπὰ· ἢ δὲν εἰσῆλθε τὸ η, ἢ τὸ ο, ἀλλὰ τόσοι γύρω ἀπὸ τὸ η, ἢ τὸ ο· ὅτι συνέβη αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο στὸ τάδε στοιχεῖο. Ὅταν λοιπὸν συμβαίνει θάνατος πάλι τὸ ἴδιο· Πέθανε τὸ τάδε στοιχεῖο, ἢ εἶναι ἀρρωστο, ἢ λυπᾶται καὶ ὅσα ἄλλα. Ἐὰν ὅμως κάποιος πού ἔπαθε κάτι εἶναι γύρω ἀπὸ τὸ στοιχεῖο, δηλώνουμε καὶ τὸ ὄνομα, ὅπως στὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοφόρου, ὅτι δραπέτευσε ἀπὸ τὸν ε, πρᾶγμα πού ἔγινε. Ὅταν λοιπὸν παίρνετε τὰ γράμματα πού στέλνονται ἀπὸ μᾶς, ὅπωςδήποτε ἐὰν προέρχεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, ἢ ἐπιστολή θὰ ἔχει τὴν ἀναγραφή τοῦ στοιχείου. Στέλνοντας λοιπὸν καὶ σεῖς τὶς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὰ δικὰ σας στοιχεῖα, νὰ βάζετε τὸ ἴδιο στοιχεῖο στὴ δική σας ἐπιστολή. Καὶ ἂν αὐτοὶ πού τὴ στέλνουν ἀγνοοῦν τὸ στοιχεῖο, σεῖς νὰ ἀλλάζετε τὴν ἐπιγραφή καὶ νὰ βάζετε τὸ στοιχεῖο ἐκείνου πού τὴ στέλνει. Ἐὰν ὅμως δὲν προέρχεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, νὰ μένει ἢ ἐπιγραφή, ὅπως καὶ ὅταν γράφω ἐγώ. Ἐὰν δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, νὰ μένει ἢ ἐπιγραφή αὐτοῦ πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται. Ἐπίσης νὰ σκέφτεστε ὅτι σὲ κάθε ἐπιστολή μου σ’ ἐκείνους πού ἀνήκουν σὰ στοιχεῖα, ἢ ἐπιγραφή θὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Τὸ ω στὸν α καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ οἱ ἐπιστολὰς πού στέλνονται σὲ μένα νὰ εἶναι ὡς ἑξῆς· τὸ α, ἢ τὸ υ, ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα. Πρέπει νὰ γνωρίζετε καὶ τὸ ἑξῆς· ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουν καὶ αὐτὰ τὰ τρία γράμματα, πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ εἰκοσιτέσσερα στοιχεῖα,

ρων στοιχείων τὸ ς (στ), τὸ ζ, τὸ η τὸ ς δηλοῖ τοὺς ἀθετήσαντας πάντας καὶ πρότερον καὶ ὕστερον ποτὲ ἀδελφούς ἡμῶν, τὸ ζ τὸν πατριάρχη, τὸ η τὸν κρατοῦντα. Ὅταν οὖν χρεία γένηται εἴτε ἐρωτῆσαί με, εἴτε δηλῶσαι ὑμᾶς περὶ ἐνὸς τῶν τριῶν, διὰ τοῦ γράμματος ἔσται ἢ δήλω-
5 σις.

ΜΒ' (42) – Ἄννη μοναζούση.

Ἐδόκουν τετελευτηκέναι τὴν μακαρίαν μου μητέρα· ἐκείνη δὲ ἔτι ὑπὲρ γῆς ἔστιν, ὡς ἔοικε. Τί γὰρ ἂν ἔμελλε πλέον ποιεῖν, ὡς αὐτὴ πρὸς με τὸν ταπεινὸν μητρικῆ κηδεμονία φερομένη; Ἄλλ' εἰ καὶ γὰρ ἁμαρτω-
10 λός, ὅμως πιστεύω τῷ Κυρίῳ ἀνταμείψασθαί σε τῶν ὑπὲρ τῆς ἀναξιό-
τητος ἡμῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν χάριν καὶ ἐπίτευξιν ὧν ποθεῖς καὶ αἰτεῖς. Πλὴν ἱκανῶς ἔχει τὰ γεγενημένα. Τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν προλαβόν-
των γραμμάτων ἀπελογησάμην. Αὐτὴ δὲ τὸνναντίον προσέθηκας
15 ἄρτι μνημονεύειν σου τῆς θεοσεβείας; Ἐκ τῶν περιβολαίων, ἐκ τοῦ
ἱεροῦ ἀναθήματος, ἐκ τῆς θρώσεως τε καὶ πόσεως, πανταχόθεν ἡμᾶς
ἐξέστησας. Διὰ τοῦτο καὶ τέλος ἐπίθες τοῖς δώροις καὶ εὐελπις ἔσο
περὶ τῆς θείας ἀμείψεως. Ἀψευδῆς γὰρ ὁ εἰρηκώς, καὶ ὑπὲρ ψυχροῦ
ποτηρίου μισθοὺς ἀποδιδόναι. Λυπεῖσθαι δὲ φαίης ἐν τῇ φροντίδι τοῦ
20 τέκνου, ἀπασχολίαν ἐμποιοῦση σοι τῆς δεούσης περὶ τὴν ψυχὴν μερί-
μνης. Καὶ δυνατὸς ὁ Θεὸς καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τέκνου διοίκησιν ἀπερ-
γάσασθαι καὶ σὲ ἐπὶ πᾶσι σχολὴν ἄγειν περὶ τῶν ψυχωφελῶν κατα-
στήσασθαι, ὡς ἐτόιμη καρδιά πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ σώματος παρίστα-
σθαι. Νηστεύειν δὲ καὶ ταλαιπωρεῖσθαι σῶμα ἔχουσα νοσερόν οὐ
25 δύνη· καὶ τοῦτο ἀλύπως φέρε, τὰ δυνατὰ εἰσοίσουσα τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ
πλεονασμῷ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐνδέον ἀναπλη-
ροῦσα. Προσεύχεσθαι δὲ ὅπως σὲ χρὴ ἐπιζητεῖς ἐκδιδαχθῆναι. Καὶ
τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξεδίδαξε διὰ τῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» ἐπιφωνή-
σεως καὶ τοῦ μηδὲν αἰτεῖν πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ
30 τὴν δικαιοσύνην τὴν αἰώνιον. Πλὴν ὅτι τετύπεται ὑπὸ τῶν Πατέρων
πρῶτον ἢ εἰς Θεὸν εὐχαριστία· ἔπειτα ἢ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς αὐ-
τὸν ἐξαγόρευσις καὶ οὕτω ἢ αἴτησις τῆς αὐτῶν ἀφέσεως καὶ τῆς τῶν
ἄλλων σωτηριωδῶν τρόπων ἐπιτεύξεως.

δηλαδή τὸ ς (στ), τὸ ζ, καὶ τὸ Ϸ, τὸ ς σημαίνει ὄλους τοὺς ἀδελφοὺς μας ποὺ ἀθέτησαν, καὶ πρὶν καὶ ἀργότερα, τὸ ζ τὸν πατριάρχη, καὶ τὸ Ϸ τὸν βασιλιά. "Ὅταν λοιπὸν παραστεῖ ἀνάγκη εἶτε νὰ μὲ ρωτήσετε κάτι, εἶτε νὰ μοῦ ἀναφέρετε γιὰ καθέναν ἀπὸ τοὺς τρεῖς, νὰ κάνετε τὴν ἀναφορὰ μὲ τὸ γράμμα τους.

42. Στὴ μοναχὴ " Ἀννα.

Νόμιζα πὼς ἡ μακάρια μητέρα μου εἶχε πεθάνει, ἐκείνη ὅμως, ὅπως φαίνεται, βρίσκεται ἀκόμα πάνω στὴ γῆ. Τί ἄλλο λοιπὸν περισσότερο ἔμελλε νὰ κάνει, ἀπὸ τὸ νὰ φερθεῖ σὲ μένα τὸν ταπεινὸ μὲ μητρικὴ φροντίδα; Ἀλλά, ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι ἁμαρτωλός, ὅμως ἔχω ἐμπιστοσύνη στὸν Κύριο, ὅτι θὰ σὲ ἀνταμείψει γιὰ τὴν ἀσυνήθιστη χάρη καὶ ἐπιτυχία ποὺ ποθεῖς καὶ ζητᾶς γιὰ τὴν ἀναξιότητά μου. Ὡστόσο ὅσα ἔχουν γίνει εἶναι ἀρκετὰ. Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ ἐξομολογήθηκα καὶ μὲ τὰ γράμματα ποὺ προηγήθηκαν. Σὺ ὅμως ἀντίθετα ἐξακολούθησες νὰ καταδαπανᾶς τὸν ἑαυτό σου στὴν προσφορὰ σου. Ἀπὸ ποῦ θὰ μπορούσαμε τώρα νὰ μὴ θυμώμασθε τὴν θεοσέβειά σου; Ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ἀπὸ τὸ ἱερὸ τᾶμα, ἀπὸ τὴν τροφή καὶ τὴν πόση, ἀπὸ παντοῦ μᾶς κατέπληξες. Γι' αὐτὸ βάλε τέλος στὰ δῶρα καὶ νὰ εἶσαι αἰσιόδοξη γιὰ τὴν ἀνταμοιβή τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν ψεύδεται ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, ὅτι θὰ ἀνταμείψει ἀκόμα καὶ τὴν προσφορὰ ἑνὸς ποτηριοῦ μὲ κρύο νερό⁵⁵. Λὲς ὅμως ὅτι λυτᾶσαι γιὰ τὴ φροντίδα τοῦ παιδιοῦ σου, ἐπειδὴ σὲ ἀπασχολεῖ ἡ πρέπουσα φροντίδα σου γιὰ τὴν ψυχὴ του. Ὁ Θεὸς ὅμως μπορεῖ καὶ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ καλοῦ παιδιοῦ σου νὰ φροντίσει, καὶ ἐσένα νὰ σὲ κάνει νὰ ἡσυχάσεις ἀπὸ τὴ ἀγωνία σου γι' αὐτὰ ποὺ ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ, ὥστε μὲ ἔτοιμη τὴν καρδιά νὰ παρουσιαστεῖς στὴν ἔξοδό σου ἀπὸ τὸ σῶμα. Δὲν μπορεῖς ὅμως νὰ νηστεύεις καὶ νὰ ταλαιπωρεῖσαι, ἐπειδὴ ἔχεις σῶμα φιλάσθενο, καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ὑπομένεις χωρὶς λύπη, προσφέροντας ὅσα μπορεῖς στὸν Κύριο, καὶ ἀναπληρώνοντας μὲ τὸ πλεόνασμα τῆς ταπεινοφροσύνης σου αὐτὸ ποὺ σοῦ λείπει ἀπὸ τὴν ἀσκήση. Ζητᾶς ὅμως νὰ διδαχθεῖς, πῶς πρέπει νὰ προσεύχεσαι. Καὶ αὐτὸ τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὴν ἀπαγγελία τοῦ «Πάτερ ἡμῶν»⁵⁶, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ζητοῦμε τίποτε τὸ πρόσκαιρο, ἀλλὰ τὴ βασιλεία του καὶ τὴν αἰώνια δικαιοσύνη⁵⁷. Ὡστόσο ἀπὸ τοὺς πατέρες ἔχει ὀριστεῖ πρῶτα ἡ εὐχαριστία στὸν Θεό, ἔπειτα ἡ ἐξομολόγησις σ' αὐτὸν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἔτσι ἀκολουθεῖ ἡ αἴτησις τῆς ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ κατόρθωσις τῶν ἄλλων σωτηριωδῶν μέσων.

Ἐπ' ἂν οὖν μέλλης προσεύχεσθαι, εὐχαρίστει τῷ Κυρίῳ καὶ Δεσπότη, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγέ σε, ὅτι ἐλυτρώσατό σε ἐκ πάσης πλάνης, καλέσας καὶ ἀξιώσας τῆς ἑαυτοῦ ἐπιγνώσεως μέτοχον γενέσθαι, πλάνης ἐθνικῆς, πλάνης αἰρετικῆς· εἶτα ὅτι 5 καὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἰσαγγέλου θείου ἐντός σε παρεσκεύασεν ὑπάρξαι μετὰ τὴν τοῦ κοινωνικοῦ θείου ἀπόλαυσιν, ὧν ἡ ἔννοια ἱκανῆ καταμαλάξαι τὴν ψυχὴν πρὸς κατάνυξιν καὶ δακρύων προσβολήν, ἀφ' ὧν φωτισμὸς καρδίας, γλυκύτης πνεύματος, ἐπιθυμία Θεοῦ Ταύτης ἐνυπαρχούσης τῇ καρδίᾳ πάσης κακίας ἐστὶν ἀποβολή. Ὅταν οὕτως 10 εὐχαριστίας ἀναπέμψῃς τῷ Θεῷ, ἐξαγόρευε αὐτῷ λέγουσα: «Σὺ οἶδας, Δέσποτα, ὅσα σοὶ ἤμαρτον καὶ ὅσα ἁμαρτάνω καθ' ἐκάστην ὥραν», τήνδε τὴν ἁμαρτίαν καὶ τήνδε τὴν πλημμέλειαν καὶ τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἀναλογιζομένη. Πλὴν μὴ ἀνιστοροῦσα ὡς ἔτυχε τὰ θλάθην ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως ἐμποιοῦντα τῇ ψυχῇ. Κάν- 15 τεῦθεν ἀνατελεῖ σοι ταπεινοφροσύνης χάρις, μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ φόβου ἀνταποδόσεως Θεοῦ. Μετὰ τοῦτο αἵτισον, στέναξον, δεήθητι τοῦ Κυρίου σου τὴν τούτων ἄφεσιν, τὴν πρὸς τὸ μέλλον πρὸς τὸ εὐαρεστεῖν αὐτῷ ἐνδυνάμωσιν, λέγουσα: «Οὐκέτι, Κύριέ μου, Κύριε, παροργίζω σε, οὐκέτι φιλήσω ἄλλο τι παρὰ σὲ τὸν ὄντως 20 ἀγαπητόν· κἂν τε παροργίσω πάλιν, προσπίπτουσά εἰμι τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, δοθῆναί μοι ἰσχὺν ἐξ ἔξει γενέσθαι τοῦ εὐαρεστεῖν σου». Εἴ τι ἄλλο κατὰ νοῦν σοι παρίσταται ἀνυσθῆναι ἀγαθόν, θερμῶς αἰτουμένη. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικαλοῦ τὴν ἀγίαν Θεοτόκον ἐλεῆσαι σε· τοὺς ἀγίους ἀγγέλους καὶ ὃν ἔχεις τῆς ζωῆς σου φύλακα ἄγγελον, 25 ἵνα σε φρουρῇ καὶ σκέπῃ· τὸν Πρόδρομον, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἀγίους πάντας, καὶ οὓς ἔχεις ἐξαιρέτως συνήθως ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν μνημονευόμενον. Ταῦτα οὖν μοι δοκεῖ ἔχειν τῆς προσευχῆς τὴν δύναμιν, κἂν ἕκαστος ἄλλοις λόγοις καὶ οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς πάντως προσεύχεται, ὅτι μηδὲ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ προσευχόμενος τὰ 30 αὐτὰ φθέγγεται πάντοτε· ἡ δὲ δύναμις ἢ αὐτὴ ἀναγκαία πᾶσι λελόγισταί μοι. Φυλαχθείης οὖν προσευχομένη τὰ δέοντα καὶ βελτιουμένη ἐκάστοτε καὶ ὅλην ἑαυτὴν παριστῶσα διὰ τῆς ἀκριβοῦς διώσεως ἀρέσκουσαν τῷ Κυρίῳ.

“Όταν λοιπόν πρόκειται νὰ προσευχηθεῖς, εὐχαρίστησε τὸν Κύριο καὶ Δεσπότη, γιατί σὲ ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν⁵⁸, γιατί σὲ γλύτωσε ἀπὸ κάθε πλάνη εἰδωλολατρικὴ καὶ αἰρετικὴ, καλώντας σε νὰ γίνεις μέτοχος τῆς ἐπίγνωσῆς του.” Ἐπειτα εὐχαρίστησέ τον γιατί σὲ προετοίμασε νὰ βρεθεῖς μέσα στὴ μοναχικὴ καὶ ἰσαγγελη ζωὴ, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτῶν ἡ σκέψη εἶναι ἱκανὴ νὰ προετοιμάσει τὴν ψυχὴ σου γιὰ κατάνυξη καὶ ροὴ δακρῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκαλεῖται φωτισμὸς τῆς καρδιᾶς, γλυκύτητα τοῦ πνεύματος, ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ὑπάρχει αὐτὴ στὴν καρδιά, γίνεται ἀπομάκρυνση κάθε κακίας. Ἀφοῦ ἀναπέμψεις μὲ τέτοιο τρόπο εὐχαριστίες στὸν Θεό, ἔξομολογήσου σ’ αὐτὸν λέγοντας: “Σὺ, Δέσποτα, γνωρίζεις πόσο ἀμαρτησα σὲ σένα καὶ πόσο ἀμαρτάνω κάθε ὥρα», ἀναλογιζόμενη αὐτὴ τὴν ἀμαρτία καὶ αὐτὸ τὸ πλημμέλημα καὶ ὅλα ὅσα γνωρίζεις καὶ ἀγνοεῖς. “Ὅμως νὰ μὴ ἐξιστορεῖς ἔτσι στὴν τύχη ὅσα προκαλοῦν βλάβη στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ ζωντανὴ περιγραφή τους. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀνατείλει μέσα σου ἡ χάρις τῆς ταπεινοφροσύνης, μὲ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς καὶ φόβο ἀνταπόδοσης τοῦ Θεοῦ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ζήτησε, στέναξε, ἰκέτευσε τὸν Κύριό σου γιὰ τὴ συγχώρησή τους καὶ τὴν ἐνδυναμώση σου στὸ μέλλον, γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστεῖς λέγοντας: «Ποτὲ πιά, Κύριέ μου, Κύριε, δὲν θὰ σὲ ἐξοργίσω, ποτὲ δὲν θὰ ἀγαπήσω τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ σένα τὸν μόνο ἀγαπητὸ. Καὶ ἂν σὲ ἐξοργίσω πάλι, προσπίπτω στὴν εὐσπλαχνία σου, νὰ μοῦ δοθεῖ δύναμη γιὰ νὰ συνηθίσω νὰ σοῦ εἶμαι ἀρεστή». Ἀκόμα ζήτησε μὲ θερμὴ ὅ,τι ἄλλο καλὸ σοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ πὸν πρέπει νὰ ἐπιτύχεις. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπικαλέσου τὴν ἁγία Θεοτόκο νὰ σὲ ἐλεήσει, τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ τὸν ἄγγελο πὸν ἔχεις φύλακα τῆς ζωῆς σου γιὰ νὰ σὲ φρουρεῖ καὶ νὰ σὲ καλύπτει, τὸν Πρόδρομο, τοὺς ἀποστόλους, ὅλους τοὺς ἁγίους, καὶ ἐκείνους πὸν συνηθίζεις νὰ ἐπικαλεῖσαι κατ’ ἐξαίρεση, καὶ τὸν ἅγιο πὸν μνημονεύεται τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Αὐτὰ λοιπόν νομίζω ὅτι ἔχουν τὴ δύναμη τῆς προσευχῆς, ἔστω κι ἂν κάποιος ἄλλος προσεύχεται μὲ ἄλλα λόγια καὶ ὄχι ὅπως ὅποτε μὲ τὰ ἴδια, γιατί οὔτε ὁ ἴδιος προσευχόμενος μέσα του λέει τὰ ἴδια πάντοτε· ὅμως πιστεύω ὅτι ἡ δύναμη εἶναι ὅπως ὅποτε ἴδια σὲ ὅλους. Εἶθε λοιπόν νὰ συνεχίσεις νὰ προσεύχεσαι αὐτὰ πὸν πρέπει καὶ νὰ βελτιώνεσαι κάθε φορὰ, παρουσιάζοντας ὅλο τὸν ἑαυτό σου, μὲ τὴν ἀκριβῆ καὶ προσεκτικὴ ζωὴ σου, ἀρεστὸ στὸν Κύριο.

---

58. Β΄ Μακ. 7, 28.

ΜΓ' (43)–. Ἰωσήφ, ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.

Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς σου ἀγιωσύνης, εἰ καὶ μικρὰ ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' οὖν γε ἀπήρτιστο τῷ πλάτει τῆς ἀλληγορικῆς διανοίας. Καὶ ἡ δευτέρα πάσης γνώσεως 5 καὶ ταπεινώσεως, ἐν ἔχουσα μόνον ψεκτόν, τοὺς περὶ ἐμὲ τὸν δεῖλαιον ἀναξίως ἐπαίνους. Ἐγὼ δὲ οὐ κατ' ἀντίφρασιν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀληθεία, ἐκλάμψαι σε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιωματι, καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἁγίων Πατέρων, εἶρηκα. Καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτομι, στύλον καὶ ἐδραῖωμα κεκληκῶς σε τῆς Ἐκκλησίας, κάλλιστέ 10 μου ἀδελφέ. Πᾶς γὰρ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἐνιστάμενος καὶ πανθάνων, ἔρεισμα καὶ ὕψωμα αὐτῆς τυγχάνει. Εὖ δὲ γέγονεν, ὅτι ἐπεσκέψω τὰς τετράδας. Ὑπῆρξε γὰρ ἡμῖν ἡ ὑπόμνησις, μᾶλλον δὲ κέλευσίς σου, ἐπιστασίας καὶ διαλύσεως τῆς τοιαύτης προτάσεως ἀφορμή, ἦν μεθ' 15 ἑτέρων ὑποβληθέντων, δι' ὑπομνήσεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἐν ταῖς προγραφείσαις τετράσιν ἀπέστειλα τῇ ἀγιότητί σου μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἐν ὄλῳ τῷ συντάγματι φρόνημα εἰσκεκομικῶς (ὅτι μηδὲ θέμις τοῦ νόμου νομιμώτερον, μηδὲ τοῦ κανόνος εὐθύτερον γίνεσθαι), ἢ μόνον τὸ ὑφεῖναι καὶ συνάψαι τὰ τῶν θείων Πατέρων, κἂν ἀμαθῶς, διδάγματά τε καὶ παραγγέλματα, εἰς ὅπερ ἡ πρότασις ἐκκαλεῖ τῆς ἀντιθέσεως. Καὶ 20 εἰ μὴ παραιτήσοιτο διὰ κόπον ἀναγνῶναι, οἶδ' ὅτι λυσιτελήσειεν.

Ὅτι δὲ ἡ εἰρήνη καλὴ, ὁμολογουμένως φιλῶ γὰρ αὐτήν, κἂν ἀμαρτωλός εἰμι καὶ ὅτι πρὸς αὐτήν ἀποκλιτέον ἕως ἐξῆν πεπράχαμεν, πολλὰ τοῦ φόρτου ἀποσκευασάμενοι, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον· τοῦ μὲν ἡνίκα τὸ πρότερον ἠθῶουν τὸν μοιχοζεύκτην, παρόντος ἐκεῖ καὶ 25 καθὰ συνεδουλευσάμεθα ἀποσιωπήσαντες ἢ δὲ σιωπῇ μέρος συγκαταθέσεως, ἧς καὶ δραξάμενοι οἱ ἐξ ἐναντίας, ὡς οἴσθα, ἀποκλείειν ἡμᾶς ἐπειρῶντο τῆς ἐνστάσεως τοῦτο δὲ ἐπειδὴν ἐκροτεῖτο ἡ δευτέρα ἀθάωσις αὐτοῦ παρὰ τῶν πατησάντων τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, λεγόντων ἡμῶν ὅτι στήτω μόνον τῆς ἱερουργίας ἀπολαύων τῆς τιμῆς, κατὰ 30 κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἥδη συλλειτουργήσαντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τῷ πατριάρχῃ, ὃ ἦν φοβερόν καὶ ὑπὲρ οἰκονομίαν. Ἐῷ λέγειν τὰς ψευδοπροφάσεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ φυγῆς καὶ τὸ ὡς παρὰ πρεσβυτέρου τὰς εὐλογήσεις ἐν ταῖς ἐστιάσεσι κοινωνεῖν, τὴν τε ἀνα-

43. Στὸν ἀδελφὸ καὶ ἀρχιεπίσκοπο Ἰωσήφ.

Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς ἀγιωσύνης σου, ἂν καὶ ἦταν μικρὴ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' ὅμως τὸ περιεχόμενό της ἦταν γεμᾶτο ἀπὸ ἀλληγορικὰ νοήματα. Καὶ ἡ δευτέρα πού ἦταν γεμάτη γνώση καὶ ταπείνωση, εἶχε ἓνα μόνο ψεκτό, τοὺς ἐπαίνους γιὰ μένα τὸν δυστυχῆ, χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζω. Ἐγὼ ὅμως ὄχι κολακευτικά, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἀληθινὰ, εἶπα ὅτι λάμπεις στὴ γενεὰ μας, στὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅμοια μὲ τοὺς ἅγιους Πατέρες. Καὶ δὲν θὰ ἔσφαλα ἂν σὲ ὀνόμαζα στύλο καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας⁹⁹, ἄριστε ἀδελφέ μου. Γιατὶ καθένας πὺν προβάλλει ἀντίσταση καὶ πάσχει γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἀποτελεῖ στήριγμα καὶ ἀνύψωσή της. Ἦταν πολὺ καλὸ τὸ ὅτι διάβασες τὰ τετράδια. Γιατὶ ἡ ὑπόμνηση, ἡ καλύτερα ἡ ἐντολή σου, ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ μᾶς νὰ φροντίσουμε καὶ νὰ ἐκτελέσουμε αὐτὴ τὴν πρόταση, τὴν ὁποία μαζὶ μὲ ἄλλα πὺν ὑποβλήθηκαν μὲ ὑπόμνηση τοῦ πατέρα μας, τὴν ἔστειλα στὴν ἀγιότητά σου μέσα στὰ προαναφερθέντα τετράδια, χωρὶς νὰ προσθέσω στὸ ὅλο κείμενο καμμιά δική μου σκέψη (γιατὶ δὲν εἶναι δίκαιο νὰ ὑπάρχει κάτι πὺν νόμιμο ἀπὸ τὸν νόμο, οὔτε πὺν εὐθὺ ἀπὸ τὸν κανόνα), παρὰ μόνο συγκεντρώνοντας καὶ συνάπτοντας τὰ διδάγματα καὶ παραγγέλματα πὺν θέσπισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἔστω καὶ μὲ τρόπο ἀμαθῆ, ὅπως μᾶς προτρέπει ἡ πρόταση τῆς ἀντιθέσεως. Κι ἂν δὲν ἀποφύγει λόγῳ τοῦ κόπου νὰ τὰ διαβάσει, γνωρίζω ὅτι θὰ τὴν ὠφελήσουν.

Ὅτι βέβαια ἡ εἰρήνη εἶναι καλὴ τὸ ἀναγνωρίζω, γιατί τὴν ἀγαπῶ, ἔστω καὶ ἂν εἶμαι ἀμαρτωλός, καὶ πρέπει νὰ κλίνουμε πρὸς αὐτήν. Ὅσο μᾶς ἦταν δυνατὸ τὸ ἔχουμε κάνει, ἔχοντας ἀπορρίψει πολλὰ ἀπὸ τὸ φορτίο μας, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Κύριλλο, ὅταν στὴν ἀρχὴ ἀθώωνα ἐκεῖνον πὺν στεφάνωσε τὸν μοιχό, πὺν ἦταν παρὼν ἐκεῖ, καὶ σιωπήσαμε σύμφωνα μὲ αὐτὰ πὺν μᾶς συμβούλευσαν. Ἡ σιωπὴ ὅμως ἀποτελεῖ ἓνα μέρος τῆς συγκατάθεσης, τὴν ὁποία καὶ ἄρπαξαν οἱ ἀντίθετοι, ὅπως γνωρίζεις, προσπαθώντας νὰ μᾶς ἀποκλείσουν ἀπὸ τὴν ἔνσταση. Καὶ αὐτό, ὅταν ἐπιδοκιμαζόταν ἡ δευτέρη ἀθώωσή του ἀπὸ ἐκείνους πὺν καταπάτησαν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμεῖς λέγαμε: Ἄς παύσει μόνο νὰ ἱεουργεῖ καὶ νὰ ἀπολαμβάνει τὴν τιμὴ, σύμφωνα μὲ κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀφοῦ ἤδη εἶχε συλλειτουργήσει μὲ τὸν πατριάρχη ἐπὶ δύο χρόνια, πρᾶγμα πὺν ἦταν φοβερὸ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν οἰκονομία. Ἀποφεύγω νὰ μιλήσω γιὰ τὶς ψευτοπροφάσεις τῆς φυγῆς ἀπὸ αὐτόν, καὶ τὸ ὅτι παίρνει μέρος στὶς συνεστιάσεις μὲ τὶς εὐλογίες πρεσβυτέρου καὶ τὴν ἀναφορὰ

φορὰν τοῦ πατριάρχου. Ἄλλ' ὅμως, εἰ καὶ ἡμεῖς δι' οἰκονομίαν τοσοῦτον κατηγόμεθα, ἐκεῖνοι τὸναντίον τῇ σκληρότητι συνεπαίροντο τῇ ἁμαρτία τοῦ Θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένοι, ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μὴ ἀνόνητον τὴν πρώτην ἐξορίαν ὑποίσωμεν, μηδὲ ἡ τολμηθεῖσα ἐπὶ τοῦ κόσμου μοιχεία, ὡς ἔτυχε διὰ τῆς τοῦ συνάψαντος αὐτὴν περισσοτέρας οἰκονομίας, κατασμικρυνθῆ.

Ὡστε καιρὸς ἄρτι ἐκεῖνο ἡμᾶς, ἠγαπημένε, λέγειν Ἔως πότε οἰκονομήσεις; Καί· Οἰκοδομήσαί ποτε προθυμήθητι καί, κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον, ἀκριδεῖα κανόνων ἡμᾶς δουλεύειν. Ἄλλοι γὰρ λόγοι 10 πρὸ πολέμου καὶ ἄλλοι μετὰ πόλεμον ἐν ὑπομονῇ τε διεξάγειν τὰς ἡμέρας ἡμῶν, καθὼς νενουθέτηκας, καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωξάντων. Ἀσπασταὶ δέ μοι καὶ ὁμογνωμονικαὶ αἱ τρεῖς σου τίμαι ρήσεις. Ἦ τε τοῦ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὑπόπαιψιν μὴ σχίζειν τὰς Ἐκκλησίας, ἢ 15 τε τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν τῇ λύσει τοῦ τοιοῦτου, καὶ ἡ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου ἱερέως μεταλαμβάνειν οὕτως ἐχούσης πάντως τῆς διανοίας. Καὶ σύγγνωθί μοι, ὦ ἀδελφέ, οὐ διδακτικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατρανοῦντι τὸν λόγον. Κατὰ τὴν πρώτην, οὐ δι' ἓνα ἄνθρωπον ἀποσχίζομεν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ Βορρᾶ καὶ δυσμῶν καὶ θαλάσσης, καὶ μέντοι καὶ τῆς ἐνταῦθα, δηλονότι πλὴν τῶν μοιχοκνω- 20 ρωτῶν. Οὐ γὰρ οὗτοι Ἐκκλησία Κυρίου. Εἰ δὲ Ἐκκλησία, ἀποσχίζομεν τῆς Ἐκκλησίας δι' ἓνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτῇ, λέγω δὲ τὸν μοιχοζεύκτην μὴ προσιέμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ Ἐκκλησία Θεοῦ, ἀποσχίζουσιν αὐτοὶ ὡς ἀληθῶς, δι' ἓνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτοῖς, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκείνοις παρεοικότες τοῖς ἐν τῷ χρονογράφῳ 25 κεμένοις ἡμῶν μὴ σχιζομένων αὐτῆς διὰ τὸν τοιοῦτον.

Κατὰ τὴν δευτέραν οὐ κοινωνοῦντες τοῖς προδήλως λύσασιν αὐτόν. Εἰ δὲ ἐκείνοις κοινωνοῦμεν, συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπεὶ ἐκείνοις θεοπρεπῶς οὐ συγκοινωνοῦμεν λύσασιν, ἀσφαλῶς ἄρα οὐ συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ.

30 Κατὰ τὴν τρίτην ἐκ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου μεταλαμβάνομεν. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ οὐ μεταλαμβάνομεν, ὡς διαβεβλημένου

60. Ἐβρ. 11, 40.

61. Ψαλμ. 106, 3.

62. Πρόκειται γὰρ τὸν οἰκονόμο Ἰωσήφ πού τέλεσε τοὺς γάμους τοῦ Κωνσταντίνου Στ' καὶ τῆς Θεοδότης, καὶ ὄχι γὰρ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης, πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή.

τοῦ πατριάρχη. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἑμεῖς γιὰ λόγους οἰκονομίας δείχναμε τὸση συγκατάβαση, ἐκεῖνοι, ἀντίθετα, μὲ τὴ σκληρότητα ἀνέβαιναν στὰ ὕψη τῆς ἁμαρτίας, γιατί ὁ Θεὸς εἶχε προβλέψει κάτι καλύτερο γιὰ μᾶς⁶⁰, ὥστε καὶ ἑμεῖς οἱ ταπεινοὶ νὰ μὴ ὑποφέρουμε ἀνώφελα τὴν πρώτη ἔξορία, καὶ ἡ μοιχεία ποὺ ἀποτολήθηκε μέσα στὸν κόσμον νὰ μὴ ὑποτιμηθεῖ ἐπειδὴ ἔτυχε μεγαλύτερης οἰκονομίας ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν εὐλόγησε.

Ὡστε εἶναι καιρὸς, ἀγαπημένε μου, νὰ ποῦμε· Μέχρι πότε θὰ ἐφαρμόξεις οἰκονομία; Καί· Προθυμοποιήσου κάποτε νὰ οἰκοδομήσεις. Καί, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Βασίλειο, νὰ ἐφαρμόζουμε μὲ κάθε προσοχὴ τοὺς κανόνες. Γιατί ἄλλοι εἶναι οἱ λόγοι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἄλλοι μετὰ τὸν πόλεμον. Νὰ περνᾶμε τὶς μέρες μας μὲ ὑπομονή, ὅπως μᾶς συμβούλευσες, καὶ νὰ προσευχόμεσθε γι' αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἔδιωξαν. Ἐπίσης εἶναι εὐπρόσδεκτες σὲ μένα καὶ μὲ βρίσκουν σύμφωνα οἱ πολῦτιμες ρήσεις σου. Καὶ ἐκείνη τοῦ νὰ μὴ σχίζουμε τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἔξαιτίας τῆς πώσεως ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐκείνη τοῦ νὰ μὴ συγκοινωνοῦμε μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ, καὶ ἐκείνη ποὺ λέγει νὰ μεταλαμβάνουμε ἀπὸ κάθε ἱερέα ἀδιάβλητον· αὐτὸ εἶναι ὅπωςδήποτε τὸ νόημα αὐτῶν. Καὶ συγχώρησέ με, ἀδελφέ μου, γιατί δὲν μιλῶ σὰν δάσκαλος, ἀλλὰ διακηρῦσσω τὸν λόγον πρὸς τὸ συμφέρον ὅλων. Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη νουθεσία, δὲν σχίζουμε, ἔξαιτίας ἑνὸς ἀνθρώπου, τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν Βορρᾶ ὡς τὴ Δύση καὶ τὴ θάλασσα⁶¹, καὶ φυσικὰ καὶ τὴν ἐδῶ, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπικύρωσαν τὴ μοιχεία. Γιατί αὐτοὶ δὲν εἶναι Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου. Ἐὰν ὅμως εἶναι Ἐκκλησία, τοὺς ἀποσχίζουμε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν γιὰ ἕναν ἄνθρωπον ποὺ εἶναι ἐνωμένος μὲ αὐτήν, καὶ ἐννοῶ αὐτὸν ποὺ στεφάνωσε τὸν μοιχόν, ποὺ δὲν τὸν ἀποδεχόμεσθε. Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, στὴν πραγματικότητα αὐτοὶ ἀποσχίζονται τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἔξαιτίας ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι ἐνωμένος μὲ αὐτούς, παρομοιάζοντας μὲ ἐκείνους ποὺ ἀναφέρονται στὸν χρονογράφο, ἐνῶ ἑμεῖς δὲν ἀποσχίζόμεσθε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἔξαιτίας αὐτοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὴν δεύτερη νουθεσία, δὲν κοινοῦμε ὀλοφάνερα μὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀθώωσαν. Γιατί, ἂν κοινοῦσαμε μὲ ἐκείνους, θὰ κοινοῦσαμε καὶ μὲ τὴν ἀθώωση αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κοινοῦμε, ὅπως πρέπει στὸν Θεόν, μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀθώωσαν, ἀσφαλῶς δὲν κοινοῦμε οὔτε μὲ τὴν ἀθώωση αὐτοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὴν τρίτη νουθεσία· ἀπὸ κάθε ἀδιάβλητον ἱερέα μεταλαμβάνουμε. Γι' αὐτὸ δὲν μεταλαμβάνουμε ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ⁶², ἐπειδὴ εἶναι

αὐτοῦ δημοσίᾳ· διαβεβλημένοι δ' ἂν εἶεν πάντως καὶ οἱ τούτῳ συλλειτουργοῦντες καθηρημένῳ ὄντι. Εἰ δὲ ἐκ τῶν τοιούτων μεταλαμβάνομεν, ὡς ἐξ ἀδιαβλήτων, ἀδιάβλητος ἂν εἴη καὶ ὁ Ἰωσήφ συλλειτουργῶν αὐτοῖς Ἐπεὶ δὲ διαβεβλημένος ὡς ἀληθῶς καὶ παρ' αὐτοῦ οὐ
5 μεταλαμβάνομεν, δηλονότι οὐδὲ ἐκ τῶν συνιερούργούντων αὐτῷ, ὡσ-
αύτως ὄντων διαβεβλημένων.

Ἐρωταί τοίνυν ὁ λόγος τῆς ἀγιοσύνης σου, καὶ οὕτω συμφρο-
νοῦμεν. Καὶ ἔστω ἡμῖν τὸ ἀδιάσπαστον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀληθοῦς συμ-
φωνίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, φίλτατέ μου ἀδελφέ, ὡς ἂν ἀξιωθείμεν
10 καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἀπενέγκασθαί τι ἵχνος κατορθώματος τοῖς Πα-
τράσιν ἡμῶν ἀκόλουθον. Περὶ δὲ τῆς πόλεώς σου στύλον ἀνῆψας
εὐσεβείας, οὐ σβεννύμενον παρὰ ἀνθρώπου ἕως αἰῶνος. Καὶ οὐ λυ-
πεῖσθαι χρῆ, ἀλλὰ μόνον χαίρειν, ὡς περ καὶ γὰρ ὁ τάλας ἐν τῇ διαλύσει
τοῦ ταπεινοῦ μου μοναστηρίου· ὅτι διὰ Κύριον ἢ διάλυσις. Καὶ οὐχ
15 ὅτι τοσοῦτοι ἔστησαν μὴ κατακαμφθέντες, μέγα τὸ κλέος, ἀλλ' εἰ καὶ
εἰς «Κρείσσων γὰρ εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μύριοι παραβαί-
νοντες». Καὶ οὐκ αἴτιος αὐτὸς τῆς λύσεως αὐτῶν, εἰ καὶ φλυαροῦσί
τινες, ἀλλ' ἐγὼ ὁ δύστηνος. Εἶη δὲ ἡμῖν κοινωνία, εἴπερ ἀνέχῃ, ἐπ'
ἀμφοτέροις. Καὶ τοσοῦτον ἔξις αὐτὸς τὸν μισθὸν ἐν τῇ ἐνθέῳ διαλύ-
20 σει τῶν ἀδελφῶν, ὅσον ἐγὼ εὐρομι ἐν τῇ κατὰ νόμον Θεοῦ καταλείψει
τῆς Θεσσαλονίκης.

Περὶ δὲ τοῦ φυλακίτου μου οὐδεὶς λόγος, τοιούτου αὐτοῦ ἀνθρώ-
που ὄντος καὶ συμψύχου τοῦ Ἰωσήφ. Μὴ διαλείποις ὑπερευχόμενος
τῆς ταπεινώσεώς μου κραταιῶς, ἀδελφοπάτορ μου καλὲ καὶ ὀσιώτατε.
25 Γίνωσκε ἐνσταθέντα τὸν Θεόσωστον τοῦ μὴ κοινωνῆσαι αὐτὸν ἐκ τοῦ
ἀνιέρως ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον σου καὶ ἐκδιωχθέντα νεανικῶς ἐκ
τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ. Οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀκμὴν
κρατοῦνται περιορισμένοι ἐκεῖσε. Ὁ φυλακίτης μου ἐξελθὼν ἤγαγέ
μοι προσκύνησιν ἐκ τοῦ πατριάρχου λέγοντος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρή-
30 σει σοι· τοῦ ἠνυχόμεθα ἔχειν σε ὧδε εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Ἐξῆλθες καὶ
ἐκάθισας αὐτόθι, καὶ ὅτι φθονῶ σε. Καὶ ἀκούσας ἐγέλασα. Οὐ γὰρ ἦν
χρεία τέως ἀποκριθῆναί με, ἢ μόνον ὅτι, ἐὰν φθονῇ, ἐξέλθῃ κάκεῖνος.
Ἐχαίνωσε δὲ καὶ τὴν φυλακὴν προτρεπόμενος εἰς ἀνάπανσιν. Ἐξῆ-

διαβεβλημένος δημοσίως. Διαβεβλημένοι τότε είναι ὅπωςδήποτε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ συλλειτουργοῦν μὲ αὐτόν, ποὺ εἶναι καθηρημένος. Ἐὰν πάλι μεταλαβαίνουμε ἀπὸ αὐτούς, σὰν νὰ εἶναι ἀδιάβλητοι, ἀδιάβλητος εἶναι καὶ ὁ Ἰωσήφ ποὺ συλλειτουργεῖ μὲ αὐτούς. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πραγματικά διαβεβλημένος καὶ δὲν μεταλαβαίνουμε ἀπὸ αὐτόν, δὲν πρέπει νὰ μεταλαβαίνουμε οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἱερούργοῦν μαζί μὲ αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι διαβεβλημένοι.

Εἶναι λοιπὸν ὀρθὸς ὁ λόγος τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ ἔτσι συμφωνοῦμε μαζί σου. Καὶ θὰ μείνει γιὰ μᾶς ἡ ἐδῶ πραγματικὴ συμφωνία μας ἀδιάσπαστη στὸν μέλλοντα αἰῶνα, πολυαγαπητὲ ἀδελφέ, ὥστε νὰ ἀξιωθοῦμε καὶ ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ νὰ παρουσιάσουμε κάποιο ἴχνος κατορθώματος σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες μας. Ὅσο γιὰ τὴν πόλη σου ἀναψες στήλη εὐσέβειας, ποὺ δὲν σβήνει ἀπὸ ἀνθρωπο στοὺς αἰῶνες. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λυπᾶσαι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαίρεσαι, ὅπως κάνω καὶ ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, μὲ τὴ διάλυση τοῦ ταπεινοῦ μοναστηριοῦ μου, γιατί ἡ διάλυση ἐγινε γιὰ τὸν Κύριο. Καὶ δὲν εἶναι μεγάλη ἡ δόξα ἐπειδὴ τόσο πολλοὶ ἔμειναν σταθεροὶ χωρὶς νὰ λυγίσουν, ἀλλὰ θὰ ἦταν ἀκόμα καὶ ἂν ἔμενε μόνο ἓνας. Γιατὶ «εἶναι καλύτερος ἓνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παρὰ δέκα χιλιάδες ποὺ τὸ παραβαίνουν»⁶³. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς αἴτιος τῆς διαλύσεως αὐτῶν, ἂν καὶ μερικοὶ φλυαροῦν, ἀλλὰ ἐγὼ ὁ δυστυχής. Εἶθε νὰ ὑπάρχει μεταξύ μας ἐπικοινωνία, ἐὰν βέβαια μὲ ἀνέχεσαι, καὶ γιὰ τὰ δύο. Καὶ εἶθε νὰ ἔχεις ὁ ἴδιος τόσο μεγάλον μισθὸ μὲ τὴν ἀρεστὴ στὸν Θεὸ διάλυση τῶν μοναχῶν, ὅσον θὰ βρῶ ἐγὼ μὲ τὴν συμφωνη πρὸς τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψη τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὅσο γιὰ τὸν φρουρὸ μου δὲν γίνεται λόγος, γιατί εἶναι ἄνθρωπος ὁμόψυχος τοῦ Ἰωσήφ. Μὴ παραλείπεις νὰ προσεύχεσαι ἐπίμονα γιὰ τὴν ταπεινότητά μου, ἀδελφέ καὶ πατέρα μου καλὲ καὶ ἀγιώτατε. Γνώριζε ὅτι ὁ Θεόσωστος ἀντέδρασε στὸ νὰ μὴ κοινωνήσῃ, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μὲ τρόπο ἀνίερο ἀνέβηκε στὸν θρόνο σου, καὶ διώχτηκε μὲ τρόπο αὐθάδη ἀπὸ τὸ μοναστήρι του. Οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο ἀδελφοί μας κρατοῦνται ἀκόμα περιορισμένοι ἐκεῖ. Ὁ φρουρός μου μὲ ἔφερε ἀσπασμὸ ἀπὸ τὸν πατριάρχη, ποὺ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σὲ σύγχωρήσῃ. Τοῦ εὐχηθήκαμε νὰ σὲ φέρει ἐδῶ γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃς. Βγῆκες καὶ κάθισες ἐκεῖ, καὶ ὅτι σὲ ζηλεύω. Καὶ ἀκούοντάς το γέλασα. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη γι' αὐτὸ νὰ ἀπαντήσω, παρὰ μόνο νὰ πῶ ὅτι, Ἐὰν ζηλεύει, ἄς βγεῖ κι' ἐκεῖνος. Χαλάρωσε μάλιστα καὶ τὴ φρούρηση, προτρέποντάς με νὰ ἀνα-

γαγε γάρ μοι καὶ ἐκ τοῦ Συμεῶν προσκύνησιν, καὶ ὅτι βούλεται λα-
 λῆσαι τῷ βασιλεῖ, ὅτι κεκοπίακας ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἐκ τοῦ Λεον-
 τίου τεταπεινωμένην προσκύνησιν, λέγοντος, ὅτι ἀνάγκην ἔπαθον
 καὶ μὴ συγχωρήσῃ με ὁ Θεὸς τοῦ λόγου σου. Καὶ εἶπον ὅτι, οὐ χρή-
 5 ζων ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ. Ἠνάγκασαν δὲ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τε τὸν οἰκο-
 νόμον καὶ τὸν Ἀρσένιον καὶ τὸν Ἰωάννην, λέγοντα, ὅτι ὁ κῦρις Τα-
 ράσιος ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ὅτι ἄρτι ἀνέβλεψα. Καὶ ἀπερράπισαν
 αὐτόν τῷ ὄντι. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει πόθῳ πολλῷ τὸν ποιμένα
 μου ἐξ ἐμοῦ.

10

ΜΔ'(44)–. Σεργίῳ ὑπάτῳ.

Αὐτὸς μὲν, ὡς μανθάνω, ἀμείβεις ἀρχὰς ἀρχῶν παρὰ τῷ κάτω
 Καίσαρι καὶ παρὰ προαίρεσιν, ἡγαπημένε μου ὁμοῦ καὶ τιμιώτατε.
 Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς οὐ διαλυμπάνω, τῷ ἄνω καὶ πάντων βασιλεῖ φί-
 λον οἰκειῖον σε δι' εὐσεβείας ὑπάρχειν. Διότι κρεῖσσον καὶ τὸ πολλο-
 15 στὸν τετάχθαι κατὰ τὸ ἀκρότατον ἔσχατον τῷ οὐρανίῳ, ἢ κατὰ τὸ
 πρῶτιστον τῷ ἐπιγεῖῳ. Πιστεύω δὲ εἰδῶς σου τὸ φιλομέριμον τῆς
 σωτηρίας, μηδὲν παραζημιουῖσθαι εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ παρακερ-
 δαίνειν ἐκ τοῦ ἀξιώματος ὄντων τρόπων οὐκ ὀλίγων εἰς λυσιτέλειαν.
 Ἦρκεσε γάρ τῷ πτωχῷ ὑποτελεῖ οὐ μόνον ἀνοχὴ φόρων, ἀλλὰ καὶ
 20 ὄψις εὐμενῆς τοῦ τὰ βασιλικὰ χρήματα αἴροντος, καὶ φωνὴ ἡπία καὶ
 φθόγγος χαιρετιστικός· καὶ οὐπω λέγω λύσιν συνδέσμου ἀδικίας,
 ἀλλὰ τε ὅσα ἐπακολουθοῦσιν εὐχερῶς ποιεῖν τῷ ἄρχοντι τῷ ἀρχο-
 μένῳ. Μὴ τοίνυν ἐφ' ὧν δύνη εὖ ποιεῖν, σεαυτὸν διὰ τῆς εἰς ἑτέρους
 χρηστότητος ἀμελοίης, κύριέ μου· ἀλλ' ὡς συνετὸς καὶ εἰδῶς μικρὸν
 25 ὕστερον ἐξελεύσεσθαι ἡμᾶς τοῦδε τοῦ θίου, μηδὲν ἄλλο συναίροντας
 ἢ τὰς πράξεις τοιαύταις καὶ προσκείμεθα, τὰς δὲ καὶ θησαυρίζομεν
 δηλονότι τὰς ἐφόδιον ἡμῖν ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀπολαύσεως ἀπορρή-
 των ἀγαθῶν μελλούσας ἔσεσθαι. Ναί, παρακαλῶ, τὸ ἐμὸν αἶμα, τὸ
 ἐμὸν πόθημα, τὸ ἀγαθῆς ὄντως ρίζης βλάστημα Ἄννης ἐκείνης, τῆς
 30 ἐμοὶ σεβασμίας καὶ ἐρασιμιωτάτης ὅτι μάλιστα, πᾶσι δὲ τοῖς γνωρί-
 μοις ἐπαινουμένης διὰ σεμνότητα, τῆς ἐμῆς ὡς ἀληθῶς μακαρίας
 μητρὸς ἀμφοτέρωθεν.

παυθῶ. Μοῦ ἔφερε ὅμως χαιρετίσματα καὶ ἀπὸ τὸν Συμεών, καὶ ὅτι θέλει νὰ μιλήσει στὸν βασιλιὰ, ἐπειδὴ ταλαιπωρήθηκες στὴ φυλακὴ. Μοῦ ἔφερε ταπεινὰ χαιρετίσματα καὶ ἀπὸ τὸν Λεόντιο, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἀπὸ ἀνάγκη ὑπέφερα, καὶ νὰ μὴ μὲ συγχωρήσει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν λόγο σου. Καὶ εἶπα· Δὲν τὰ χρειάζομαι αὐτὰ ἀπὸ αὐτὸν. Τὸν ἀνάγκασαν μάλιστα νὰ μεταβεῖ καὶ στὸν οἰκονόμο καὶ στὸν Ἀρσένιο καὶ στὸν Ἰωάννη καὶ νὰ τοὺς πεῖ, ὅτι ὁ κύριος Ταράσιος τὸν ἀποδέσμευσε, καὶ ὅτι τώρα βρῆκα τὸ φῶς μου. Καὶ τὸν ράπισαν πραγματικά. Αὐτὸς ποὺ εἶναι μαζί μου χαιρετίζει μὲ πολλὴ ἀγάπη τὸν ποιμένα μου μέσω ἐμοῦ.

44. Στὸν ὕπατο Σέργιο.

Σὺ βέβαια, ὅπως μαθαίνω, ἀλλάζεις τὴ μιὰ ἐξουσία μετὰ τὴν ἄλλη κοντὰ στὸν ἐπίγειο βασιλιὰ καὶ παρὰ τὴ θέλησή σου, ἀγαπημένε μου καὶ ἐντιμώτατε, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς δὲν παύω νὰ πιστεύω, ὅτι ἐξαιτίας τῆς εὐσέβειάς σου εἶσαι φίλος στενὸς τοῦ οὐράνιου καὶ βασιλιᾶ ὄλων. Γιατὶ εἶναι προτιμώτερο ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον νὰ εἶσαι ταγμένος στὸ πιὸ τελευταῖο σημεῖο τοῦ οὐράνιου, παρὰ στὸ τελείως κοντινὸ τοῦ ἐπίγειου. Πιστεύω ὅμως, ἐπειδὴ γνωρίζω ὅτι ἐνδιαφέρεσαι πολὺ γιὰ τὴ σωτηρία σου, ὅτι δὲν ζημιώνεσαι ψυχικά, ἀλλὰ ἀντίθετα κερδίζεις ἀπὸ τὸ ἀξίωμά σου, καθόσον ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι γιὰ ὠφέλεια. Γιατὶ ἀρκεῖ στὸν φτωχὸ φορολογούμενο ὄχι μόνο ἐπιείκεια στοὺς φόρους, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐχάριστο πρόσωπο ἐκείνου ποὺ εἰσπράττει τὰ βασιλικά χρήματα, καὶ ἡ ἥπια φωνή, καὶ ὁ τρόπος ὁμιλίας. Καὶ δὲν λέγω ἀκόμα τὴν ἀποφυγὴ κάθε σχέσης μὲ τὴν ἀδικία, καὶ ὅσα ἄλλα συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ ἄρχοντες στὸν ἀρχόμενο. Νὰ μὴ παραμελεῖς λοιπόν, κύριέ μου, εὐεργετώντας αὐτοὺς ποὺ μπορεῖς, νὰ φροντίζεις τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν καλωσύνη σου πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ σὰν λογικὸς ποὺ εἶσαι καὶ γνωρίζεις ὅτι σὲ λίγο θὰ φύγουμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ, χωρὶς νὰ πάρουμε μαζί μας τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πράξεις μας. Μὲ αὐτὲς εἴμαστε δεμένοι, καὶ αὐτὲς πρέπει νὰ ἀποταμιεύουμε, αὐτὲς δηλαδή ποὺ θὰ εἶναι γιὰ μᾶς στὸ μέλλον ἐφόδιο αἰώνιας ζωῆς καὶ ἀπόλαυσης ἀπερίγραπτων ἀγαθῶν. Ναί, σὲ παρακαλῶ, ἐσένα τὸ αἷμα μου, τὸν πόθο μου, τὸ βλαστάρι τῆς καλῆς πραγματικά ρίζας, ἐκείνης τῆς Ἄννας, τῆς σεβαστῆς σὲ μένα καὶ πάρα πολὺ ἀξιαγάπητης, καὶ ἐπαινετῆς σὲ ὅλους τοὺς γνωστούς γιὰ τὴ σεμνότητά της, τῆς πραγματικά μακάριας γιὰ μένα μητέρας καὶ τῶν δύο.

ΜΕ' (45) – Ναυκρατίω τέκνω.

ΜΣ' (46) – Ἄννη ἡγουμένη.

ΜΖ' (47) – Ναυκρατίω τέκνω.

ΜΗ' (48) – Ἀθανασίω τέκνω.

5 Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἀδελφὲ ἡγαπημένε, μακροθύμως
καὶ ἐξέστην ἐπὶ τῇ ἀθρόα σου μεταβολῇ λίαν. Ἀφήσω τὸ πρότερον, ὅτι
συννοπισθεῖς μοι ὁμοφώνησας αἵρεσιν εἶναι τὴν Μοιχειανικὴν ψευδο-
δοξίαν, ἄγνοιαν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἀπ' ἄλλων συντυχίαν, ἀλλ' ὅτι
γε καὶ μετὰ ταῦτα ἀναγνοῦς τὴν Πεντάλογον ἀπέφηνας αὐτὴν πεντά-
10 φωτον εἶναι. Νῦν δέ, ὡς ἔοικεν, ἀντιθέτως αὐτὴν ὑπολαμβάνεις ὅλην
σου τὴν ὁμιλίαν ὁμοίαν σοι τῆς πρὶν ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον
ἀπεχθανομένην τοῖς ὑπὸ τῆς ταπεινώσεώς μου ρηθεῖσι πνεύσας. Καὶ
εἰ μὲν ἐμοῦ λόγια, ἐπειδὴ σκοτεινός, οὐδὲν θαυμαστόν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ
φωνῆς Κυρίου, ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ θεο-
15 φόροις Πατράσιν ἐναποδέδεικται, ὅτι αἵρεσις χαλεπωτάτη, βλεπέτω
σου ἢ σύνεσις, καὶ εἰ τινοσοῦν ἄλλου ὁμογνωμονοῦντός σοι, ποῦ
προσρκοῦειν μέλλετε. Αἱ γὰρ παρ' ὑμῶν προτάσεις περὶ τοῦ μὴ εἶναι
αἵρεσιν, σύγγνωτε, οὐκ ἐκ φωνῆς Κυρίου, οὐδὲ ἐκ στόματος ἁγίου
προφητικῶς δὲ εἰπεῖν ἐκ γῆς φωνούντων καὶ ἐκ νόμων ἄλλοκότων,
20 πληθῆος τε τῆς φόβῳ ἀνθρωπίνῳ πάντα λέγειν ἐπιτρεπομένης. Φαίης
γὰρ ὅτι πάντες φίλοι καὶ εὐσεβεῖς, γνωστικοί τε καὶ ἰδιῶται ἐκμείνον-
ται ἀκούοντες ὅτι αἵρεσις παράστασιν ταῦτα προβαλλόμενοι, ὅτι
μηδενός ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς
ἀνιέρους. Πῶς καλέσομεν αὐτοὺς αἰρετικούς; Παραβάτας γὰρ τῶν
25 ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ καταπατητὰς τῶν θείων κανόνων καὶ ἀνιέρους
δίκαιον. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἐκπλαγῆναι πρῶτον εἰς τὴν ὑμῶν
ἐμμέλειαν, τὰ αὐτὰ πολλάκις δῆθεν ἐκείνων προσάγουσαν καὶ ἀντα-
κούουσαν τάληθῆ, ἃ καὶ παῖδας πείθειν δύναιτ' ἄν; Εἶτα αὖθις τὰ
αὐτὰ, ὥσπερ ἐπιλαθομένην τὰ πρότερον ἀκουσθέντα, ἐπάγουσαν μετὰ

64. Οἱ Ἐπιστολὲς 45, 46 καὶ 47 δὲν παρατίθενται στὴν ἔκδοσιν τοῦ MIGNE (PG 99, 1069 C), γιατί, ὅπως ἀναφέρεται σὲ σημείωση, ἔλειπαν ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ χρησιμοποιοῦντο γιὰ τὴν ἔκδοσιν ἐκείνη.

65. Συλλογὴ κανόνων καὶ ἄλλων πατερικῶν γνωμῶν, τὴν ὁποία εἶχε ἐκπονήσει ὁ Θεόδωρος Στουδίτης, ἀπολογούμενος κατὰ τῶν διωκτῶν του (βλ. Παν. Χρήστου,

45. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

46. Στὴν ἡγουμένη ῥ' Ἀννα.

47. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο⁶⁴.

48. Στὸ τέκνο του τὸν ῥ' Ἀθανάσιο.

Διάβασα τὰ γράμματά σου, ἀγαπημένε ἀδελφέ, μὲ πολλὴ ὑπομονή, καὶ ἔμεινα ἐκπληκτος γιὰ τὴν τόσο πολὺ ἀπότομη μεταβολή σου. Θὰ ἀφήσω τὸ προηγούμενο, ὅτι, ἀφοῦ ἐνημερώθηκες ἀπὸ μένα περιληπτικᾶ, συμφώνησες ὅτι ἡ ψευτοδοξασία τῶν Μοιχειανῶν εἶναι αἵρεση, προβάλλοντας ἄγνοια καὶ τὴν τυχαία συζήτηση μὲ ἄλλους, καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἀφοῦ διάβασες τὴν Πεντάλογο⁶⁵, διακήρυξες ὅτι εἶναι πεντάφωτη. Τώρα ὅμως, ὅπως φαίνεται, τὴν ἐκλαμβάνεις ἀντίθετα, ἀφοῦ ὀλόκληρη ἡ ὁμλία σου εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἄγνοιά σου, ἢ μᾶλλον ἀπεχθάνεσαι περισσότερο ὅλα ὅσα σοῦ ἔχουν εἰπωθεῖ ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μου. Καὶ ἂν βέβαια ἡ συλλογὴ ἦταν δική μου, ἐπειδὴ εἶμαι δυσνόητος, δὲν θὰ ἦταν καθόλου παράδοξο. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ λόγια τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, καθὼς καὶ θεοφόρων Πατέρων, ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι φοβερώτατη αἵρεση, ἧς προσέξει ἡ σύνεσής σου, καὶ ὅποιου ἄλλου, ποῦ ἔχει τὴν ἴδια γνώμη μὲ σένα, ποῦ πρόκειται νὰ προσκρούσετε. Γιατὶ οἱ δικές σας προτάσεις, γιὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι αἵρεση, συγχωρεῖστε με, δὲν προέρχονται ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, οὔτε ἀπὸ στόμα ἀγίου, ἀλλὰ, γιὰ νὰ μιλήσω προφητικᾶ⁶⁶, ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ κράζουν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀπὸ νόμους ἀλλόκοτους, καὶ πλῆθος, ποῦ ἀπὸ φόβο ἀνθρώπινο ἐπιτρέπει νὰ λένε τὰ πάντα. Γιατὶ θὰ μπορούσες νὰ πεῖς, ὅτι ὅλοι, φίλοι καὶ εὐσεβεῖς, συνετοὶ καὶ ἀπλοῖκοὶ θὰ μείνουν ἀναυδοὶ ἀκούοντας ὅτι εἶναι αἵρεση, προβάλλοντας αὐτὰ ὡς ἀντιπαράθεση, ὅτι κανένας δὲν ἀντιδρᾷ, οὔτε διδάσκει νὰ μοιχεύουν καὶ νὰ ἀθκώνουν τοὺς ἀνιέρους. Πῶς νὰ τοὺς ὀνομάσουμε αὐτοὺς αἵρετικούς; Γιατὶ σωστὸ εἶναι νὰ τοὺς ὀνομάσουμε παραβάτες τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ καταπατητὲς τῶν θείων κανόνων καὶ ἀνιέρους. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐκπλησοῦμαστε πρῶτα μὲ τὴ δική σας νοημοσύνη, ποῦ προβάλλει πολλὰ φορὲς τὰ ἐπιχειρήματα δῆθεν ἐκείνων καὶ ἀκούει ἀντίστοιχα τὰ ἀληθινὰ, ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ πείσουν ἀκόμα καὶ παιδιὰ; Καὶ ἔπειτα, σὰν νὰ λησιμόνησε αὐτὰ ποῦ εἶχαν προηγουμένως ἀκουστῆ, προβάλλει

Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία, τόμ. 6, 214).

66. Ἦσ. 29, 4.

σφοδρότερας τῆς ἀπορίας καὶ καθάψεως ἡμῶν ὡς ἀλόγως ἰεγόντων αἵρεσιν οὕτω μὲν τοι τὸ περὶ ὑμᾶς ἐκπληκτικόν.

Περὶ δὲ τῶν ἐναντίων, ἐκεῖνά εἰμι λέγων. Πῶς, ὃ ἐκήρυξαν συνοδικῶς καὶ ἐβεβαίωσαν ὑπ' ἀναθέματι τῶν ἀντιπιπτόντων τῷ δόγματι, 5 ἦτοι τῇ οἰκονομίᾳ αὐτῶν, καὶ ἔτι καθ' ἐκάστην ἐμπρόκτως διδασκόντων μὴ κηρύσσειν, μηδὲ διδάσκειν λέγουσιν, ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα ἀπόκλειστος; Ὑπὲρ τίνος ὁ πατήρ μου ὁ ἐγκλειστος τεταλαιπώρηται, μεμονωμένος τὸ πρὶν, ἔπειτα παρερριμμένος ἐν ᾧ περιώρισταί τόπων; Ὑπὲρ τίνος ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὡς κατ' αὐτοὺς κα- 10 θηρημένος καὶ ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ παραγγελία τε καὶ ἀσφαλεία, ὡς καὶ τροφήν μέτρον λαμβάνειν αὐτόν, παρακελευσθέντων τῶν τροφοδοτῶν, εἶτα ἐν τῷ παλατίῳ μετεγκλεισθεῖς, ἄρτι τε ἐν ξενίᾳ παραρριφεῖς; Ὑπὲρ τίνος ἡ τιμιότης σου σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ φρουρουμένη, Θεόσωστός τε ὁ ἡγούμενος διωκόμενος σὺν τοῖς 15 φοιτηταῖς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἕτερός τε ἡγούμενος ἀμέτρος μαστιγωθείς τῶν ἐκεῖσε; Ὑπὲρ τίνος Ναυκράτιός τε καὶ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοί, ἕως δεῦρο ἀσφαλῶς καταφρονούμενοι, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος ὡσαύτως; Ὑπὲρ τίνος Στέφανος, ὁ ἐνάρετος ἡγούμενος, σὺν πεντήκοντα μαθηταῖς μεταναστὰς ἐκ τοῦ οἰκείου φροντιστηρίου σὺν 20 ἑκατόν τε δέκα, ἅμα ἐπισκόπῳ πρότερον, ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον λύσασαν, καθὰ περιέχει τὸ ἀποσταλὲν παρ' αὐτοῦ γραμματεῖον; Ὑπὲρ τίνος Ἀντώνιος, ὁ εὐλαδέστατος ἡγούμενος, ἐν φρουρᾷ εἰς τὸ Ἀμμόριον, ὁμοίως τοῦ προτέρου σὺν τῇ κατ' αὐτόν ἀδελφότητι ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον; Ὑπὲρ τίνος οἱ 25 περὶ τὸν ἀδελφὸν Αἰμίλιανὸν ἐν Θυνία παρὰ τοῦ Νικομηδέως δεθέντες καὶ ἀχθέντες, πειρᾶν τε μαστίγων καὶ ἐμπαιγμῶν λαβόντες, καταληϊσαμένων τῶν ἐπεισπεσόντων αὐτοῖς τὰ τῆς μονῆς ὡς πολεμικὰ λάφυρα; Ὑπὲρ τίνος ἐν Χερσῶνι δεδιωγμένος Λέων ὁ θεοσεδέστατος ἐπίσκοπος, τὸ ἐπίκλην Βαλελάδης, Ἀντωνίός τε ὁ τετιμημένος ἡγού- 30 μενος σὺν δυσὶν ἄλλοις πεφρουρημένος; Ὑπὲρ τίνος ἐν Λιπάρει, τῇ ὑπερέκεινα Σικελίας, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν φυλακῇ τηρούμενοι; Ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ Λητόιον ἐν Χερσῶνι παραφυλαχθέντες, κάκειθεν ἐν φυ-

μὲ ἐντονώτερη ἀμφιβολία καὶ μᾶς κατηγορεῖ, ὅτι ἀδικαιολόγητα μιλάμε γιὰ αἴρεση. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐκπληκτικὸ μὲ σᾶς.

“Ὅσο γιὰ τοὺς ἀντίθετους λέγω τὰ ἐξῆς· Γιατὶ αὐτὸ πού κήρυξαν σὲ σύνοδο καὶ ἀπειλήσαν μὲ ἀνάθεμα αὐτοὺς πού ἀντιδροῦν στὸ δόγμα, δηλαδή στὴν οἰκονομία αὐτῶν, καὶ ἔξακολουθοῦν καθημερινὰ στὴν πράξη νὰ διδάσκουν νὰ μὴ κηρύττουν, καὶ νὰ λένε νὰ μὴ διδάσκουν, τότε γιὰ ποιὸ λόγο ἐγὼ ὁ ταπεινὸς βρισκομαι ἐδῶ φυλακισμένος; Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ πατέρας μου ὁ φυλακισμένος ταλαιπωρήθηκε προηγουμένως, καὶ τώρα βρίσκεται παραπεταμένος στὸν τόπο πού εἶναι περιορισμένος; Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ ἀρχιεπίσκοπος, μὲ τὴ δικαιολογία, σύμφωνα μ' αὐτούς, ὅτι εἶναι καθηρημένος, φυλαγόταν σὲ αὐστηρὴ ἀπομόνωση, μὲ διαταγὴ καὶ ἀσφάλεια, ὥστε ἀκόμα καὶ ἡ τροφὴ πού τοῦ δίνεται νὰ εἶναι περιορισμένη. μὲ διαταγὴ πρὸς τοὺς τροφοδότες, καὶ στὴ συνέχεια μεταφέρθηκε καὶ φυλακίστηκε στὸ παλάτι, καὶ πρόσφατα πετᾶχτηκε σὲ ἔξορία; Γιὰ ποιὸ λόγο ἡ ἐντιμότητά σου μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς σου φρουρεῖται στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ ὁ ἡγούμενος Θεόσωστος διώχθηκε μαζί μὲ τοὺς φοιτητές του ἀπὸ τὴν ἴδια πόλη, καὶ ἄλλος ἡγούμενος μαστιγώθηκε ἄγρια ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ; Γιὰ ποιὸ λόγο οἱ ἀδελφοὶ Ναυκράτιος καὶ Ἀρσένιος περιφρουροῦνται μέχρι τώρα αὐστηρὰ, καὶ ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος ἐπίσης; Γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Στέφανος, ὁ ἐνάρετος ἡγούμενος, μαζί μὲ πενήντα μαθητές, ἀναγκάστηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ φροντηστήριό του, μαζί καὶ μὲ ἄλλους ἑκατὸν δέκα, καὶ μὲ τὸν ἐπίσκοπο προηγουμένως, ἐπειδὴ ἀναθεμάτισαν τὴν μοιχοσύνοδο, πού κατάργησε τὸ Εὐαγγέλιο, ὅπως ἀναφέρει τὸ σημεῖωμα πού ἔστειλε ὁ ἴδιος; Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ εὐλαδέστατος ἡγούμενος Ἀντώνιος φρουρεῖται στὸ Ἀμμόριο, ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος, μαζί μὲ τὴν ἀδελφότητά του, ἐπειδὴ ἀναθεμάτισαν τὴν μοιχοσύνοδο; Γιὰ ποιὸ λόγο οἱ γύρω ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ Αἰμιλιανὸ στὴ Θυνία, ἀφοῦ δέθηκαν ἀπὸ τὸν Νικομηδέα καὶ ἀπήχθησαν, καὶ δέχθηκαν μαστιγώσεις καὶ ἐμπαιγμούς⁶⁷, καὶ αὐτοὶ πού ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τους καταλήστεψαν ὅτι βρῆκαν στὴ μονὴ ὡς πολεμικὰ λάφυρα; Γιὰ ποιὸν λόγο διώχτηκε στὴ Χερσώνα ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Λέων, ὁ ἐπονομαζόμενος Βαλελάδης, καὶ ὁ τιμημένος ἡγούμενος Ἀντώνιος εἶναι μαζί μὲ δύο ἄλλους φρουρούμενοι; Γιὰ ποιὸν λόγο στὴ Λίπαρη⁶⁸, πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὴ Σικελία, κρατοῦνται φυλακισμένοι ἀδελφοὶ μας; Γιὰ ποιὸν λόγο οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Λητοῖου, ἀφοῦ φρουρήθηκαν ἄγρυπνα στὴ

68. Νησιὰ στὰ βόρεια τῆς Σικελίας.

λακῆ παραπεμφθέντες πρὸς τὸν βασιλέα, εἶτα φυλακισθέντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ συντηρούμενοι ἐν μοναστηρίοις;

Εἶπω πάλιν τὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς τρεῖς Ὑπὲρ τίνος εἰς τὰ Ἄγαθου παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν Σπαθαρίων δηλωθέντα ἡμῖν, ὡς ὑμεῖς 5 ἀναθεματισμένοι ἐστέ καὶ καθηρημένοι παρὰ τῆς συνόδου; Ὑπὲρ τίνος ἢ εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα φυλακῆ μεμονωμένων τῶν τριῶν; Ὑπὲρ τίνος ἢ ἐκεῖσε παρουσία τῶν αὐτῶν Σπαθαρίων, σὺν τρισὶ τοῖς παρὰ τοῦ ἀντιδόξου ἐπιφερομένοις ὑπαναγνωστικὸν καθαιρέσεως καὶ ἀναθεματίσεως ἡμῶν, πάλιν καὶ ἐπεὶ περιεφράξαμεν τὰ ὅσα καὶ 10 τοῦ ἀκουῖσαι; Ὑπὲρ τίνος ἡμεῖς μὲν ἐξόριστοι ἄλλος ἀλλαχοῦ καὶ ἐναπόκλειστοι, ὃ τε οἰκονόμος καὶ ὁ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοί, διαγμὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀπὸ δύο καὶ δέκα μυρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τοὺς μὲν ἐν σπηλαίῳ κατακρυβῆναι διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς λανθάνοντως διακονίαν, μεταμφιασμένους ἐσθῆτα λαϊκῶν, τῶν δὲ ὄλην τὴν ἡμέ- 15 ραν ὑπὸ πλάκα ὑποδύντων καὶ, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἐν ἡμέρᾳ ἐμφανίσαι, νυκτὶ εἰς ἀλλήλους περιτρεχόντων; Ὑπὲρ τίνος οἱ εὐρισκόμενοι κρατούμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ ἐν τῷ πραιτωρίῳ φυλακισθέντες, εἶτα ἐξορισθέντες τῆς πόλεως; Καὶ ἵνα τὰ κατ' ἀρχὰς εἶπω ὑπὲρ τίνος τὰ Στουδίου ὑπὸ στίφους στρατιωτῶν ἄφνω ἐπελθόντων φρουρούμενα, 20 ὡς μηδὲ ἀναπνεῖν ἡμᾶς, τὴν τε ἐκεῖσε ἀφίξις τοῦ Νικαίας καὶ Χρυσοπόλεως, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς τὸν μοιχοζεύκτην, ὡς παρὰ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἐπιτραπέντα ποιῆσαι τὴν μοιχοζευξίαν; Καί, Ἐπεὶ φησὶν, ἅγιος ὁ ἐπιτρέψας, ὡς ὁ Χρυσόστομος, ἁγίου ἐστὶν οἰκονομία καὶ δέξασθε ταύτην. Ὑπὲρ τίνος ἢ ἐν νυκτὶ ἄρσις ἡμῶν τῶν τεσ- 25 σάρων ἐκ τῶν ἐκεῖσε δι' ἄρχοντος καὶ στρατιωτῶν καὶ ἀπαγωγῆς πρὸς τὸν Συμεῶν, τὸν οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπω, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως δηλωθέντα, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς μετανενοηκότας καὶ ὅπερ ἕως δεῦρο ἐνέστημεν, ὡς οἰκονομίας γενομένης; Ὑπὲρ τίνος πάλιν ἀκλειστοὶ εἰς τὸν ἅγιον Σέργιον, καὶ πάλιν τοῦ Συμεῶν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ 30 βασιλέως ἀφίξις εἰς αὐτὸ τοῦτο; Ὑπὲρ τίνος ἢ δι' ἀρχόντων παράστασις ἡμῶν ἐν τῇ πολυανθρώπῳ συνόδῳ, συγκαθεζομένων καὶ τριῶν τῶν μεγίστων ἀξιωματῶν; Ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐκεῖσε ὑβριζόμενος

Χερσώνα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στάλθηκαν μὲ φρουρὰ στὸν βασιλιὰ, καὶ ἔπειτα φυλακίστηκαν στὸ Βυζάντιο καὶ κρατοῦνται σὲ μοναστήρια;

Θὰ ἀναφέρω πάλι αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σὲ μᾶς τοὺς τρεῖς. Γιατί στή μονή τοῦ Ἁγαθοῦ μᾶς δηλώθηκε ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, μὲ τοὺς σωματοφύλακες, ὅτι Σεῖς εἶστε ἀναθεματισμένοι καὶ καθηρημένοι ἀπὸ τὴ σύνοδο; Γιὰ ποιὸ λόγο φυλακιστήκαμε καὶ οἱ τρεῖς χωριστὰ στὸν Ἅγιο Μάμα-ντα; Γιὰ ποιὸ λόγο ὑπῆρχε ἐκεῖ ἡ παρουσία τῶν ἴδιων σωματοφυλάκων, μαζὶ μὲ ἄλλους τρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν ἀπὸ τὸν ἀλλόδοξο ἔγγραφο τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ μας, ποὺ ἀναγνώστηκε μπροστὰ σὲ ἄλλους, ἂν καὶ φράξαμε τὰ αὐτιά μας γιὰ νὰ μὴ τὸ ἀκούσουμε; Γιὰ ποιὸ λόγο ἐμεῖς βέβαια εἴμαστε ἐξορίστοι καὶ φυλακισμένοι ὁ καθένας σὲ ἄλλον τόπο, καὶ ὁ οἰκονόμος καὶ ὁ Ἀρσένιος, οἱ ἀδελφοί, καὶ οἱ ἄλλοι διώχθηκαν δώδεκα μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὥστε ἄλλοι νὰ κρυφτοῦν μέσα σὲ σπήλαιο, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι μᾶς διακόνισαν κρυφὰ, φορώντας κοσμικὰ ἐνδύματα, καὶ ἄλλοι νὰ εἶναι χωμένοι ὅλη τὴν ἡμέρα κάτω ἀπὸ πλάκα, καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ ἐμφανιστοῦν τὴν ἡμέρα, ἔτρεχαν νὰ συναντηθοῦν μεταξύ τους τὴ νύχτα; Γιὰ ποιὸ λόγο αὐτοὶ ποὺ ἦταν κρατούμενοι ἀπὸ στρατιῶτες καὶ φυλακίστηκαν στὸ διοικητήριο, καὶ ἔπειτα ἐξορίστηκαν ἀπὸ τὴν πόλη; Καὶ γιὰ νὰ ἀναφέρω αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιὰ ποιὸ λόγο ἡ μονή τοῦ Στουδίου φρουρεῖται ἀπὸ σίφος στρατιωτῶν ποὺ εἰσέβαλαν ξαφνικὰ, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μὴ μπορούμε νὰ ἀναπνεύσουμε, καὶ ἦρθε ἐκεῖ ὁ Νικαίας καὶ Χρυσουπόλεως, γιὰ νὰ μᾶς πείσει νὰ δεχθοῦμε αὐτὸν ποὺ στεφάνω-σε τοὺς μοιχοὺς, ἐπειδὴ τὰχα τοῦ εἶχε ἐπιτραπεί ἀπὸ τὸν προηγούμενο πατριάρχη νὰ κάνει τὴ στέψη τῶν μοιχῶν; Καὶ ἐπειδὴ, λέγει, εἶναι ἅγιος αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὴν ἄδεια, ὅπως ὁ Χρυσόστομος, εἶναι οἰκονομία ἀγίου, καὶ γι' αὐτὸ νὰ τὴ δεχθεῖτε. Γιὰ ποιὸ λόγο πῆραν μέσα στὴ νύχτα ἐμᾶς τοὺς τέσσερις ἀπὸ ἐκεῖ μὲ ἄρχοντα καὶ στρατιῶτες καὶ μᾶς ἀπήγα-γαν στὸν Συμεών, τὸν ὁποῖο δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸν χαρακτηρίσω, ὅπως καὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς δήλωσε ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, γιὰ νὰ δεχθοῦμε νὰ μετανοήσουμε γιὰ τὴν μέχρι τότε ἀντίδρασή μας, ἐπειδὴ δῆθεν ἡ στέψη τῶν μοιχῶν ἔγινε κατ' οἰκονομία; Γιὰ ποιὸ λόγο πάλι κλειστήκαμε στὸν ἅγιο Σέργιο καὶ ἦρθε πάλι ἐκεῖ ὁ Συμεών ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ; Γιὰ ποιὸ λόγο ἡ παρουσίασή μας στὴν πολυάνθρωπη σύνοδο ἔγινε μὲ ἄρχοντες, ὅπου συμμετεῖχαν καὶ τρεῖς ἀνώτατοι ἀξι-ωματοῦχοι; Γιὰ ποιὸ λόγο ἐγὼ ὁ ταπεινὸς νὰ βρίζομαι ἐκεῖ καὶ νὰ εἶμαι

καὶ κυκλόθεν περιστοιχιζόμενος καὶ ἀκούων· Οὐκ οἶδας τί φλυαρεῖς, τί λαλεῖς. Βοῶντός μου· Πίπτει ὁ Πρόδρομος, λύεται τὸ Εὐαγγέλιον, οὐκ ἔστιν οἰκονομία, κἀκείνων τὸ ἐπιλέγειν πολὺ ὅτι οἰκονομία καὶ οὕτως οἱ ἅγιοι ὠκονόμησαν καὶ ὁ ἐν ἁγίοις προσηγησάμενος; Ἴδε μάρ-
 5 τυρες ὅτι ἐπέτρεψε τὴν μοιχοξευξίαν, κἂν οὐκ ἔλεγον αὐτὴν οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰπεῖν μοιχοξεύκτην, διεπρίοντο τοὺς ὀδόντας τοῦ οἴονει ροφῆσαι. Ὑπὲρ τίνος τὸ ἀνάθεμα διαδοθήτως ἀνακραχθέν, καὶ ἐγὼ σὺν τῷ πατρὶ μου καὶ Καλογήρῳ ὑπ' ἀρχοντικῆς χειρὸς ἀφορισθεῖς ἐκ μέσου, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἐναπολειφθεῖς καὶ διότι μόνον ἐλειτούργη-
 10 σεν ὑπ' ἐμοῦ παρακληθεῖς εἰς τὰ Στουδίου, ὡς κοινὸς πρεσβύτερος καθαιρεθεῖς κατ' αὐτούς; Τὸν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθαιρεθέντα καὶ τῶν θείων κανόνων μοιχοξεύκτην ἠθῶωσαν, ἀνένοχον ἀποφηνάμενοι κατὰ πάντα καὶ συνιεροῦργόν αὐτοῖς ὄντα καὶ πρότερον. Τὸν δὲ ἀκαθαίρετον ἐκ κανόνων καθαιρέσει ὑπέβαλον, ἔργῳ τὸν λόγον αὐ-
 15 τῶν βεβαιούμενοι, ὡς ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς ἱεράρχας, κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, κεχρηῆσθαι τοῖς κανόσιν. Ὅπερ ἐνεργοῦσιν εἰς τὸ αἰεὶ, οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν δουλόμενοι, ὅτι, εἰ τοῦτό ἐστιν, ἱεράρχην καθαιροῦντες, ὑπ' αὐτοῦ οὐ καθαιροῦσι δυνατὸν αὐτούς ἐκείνους καθαιρεθῆναι, πληρουμένου τοῦ τῶν ἀποστόλων λογίου.

20 Ταῦτα καὶ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὧ ἐπίσκοποι. Ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἔξετε, ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων αἰδιδιον ἔξετε, δίκην τῆς ἀνηκοῖας τὴν προσήκουσαν τιννύντες. Ὑπὲρ τίνος τὰ μετὰ τὴν σύνοδον, ἧ τε πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀνάκρισις ὑπὸ τοῦ βασιλέως,
 25 λέγοντος ἡμᾶς μὲν καθηρημένους, τὴν δὲ σύνοδον ἁγίαν, ἐπισφραγισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς οἰκονομίας οὔσης ἁγίων τοῖς μοιχοξευξίας καὶ ἀκαταγνώστου τοῦ ταῦτα τετελεκότος; Καί, ἐπειδὴ οὐ προσεδέξαντο, ἧ ἑνὸς ἐκάστου ἧ καὶ ὁμοῦ δύο ἧ τριῶν ἧ καὶ πλειόνων, ἔν τε τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς κάστροις κατάκλεισις, τινῶν δὲ μαστιγώ-
 30 σεις καὶ κουσπισμοί, πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάττης διατεθρολλημένων τούτων; Ὑπὲρ τίνος οὖν ταῦτα πάντα, ἵνα συνελῶν εἴπω; Οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταδέχεσθαι εἰπεῖν καὶ συγκαταθέσθαι τὴν παράβασιν

περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ ἀκούω νὰ μοῦ λένε, Δὲν ξέρεις τί φλυαρεῖς καὶ τί λῆς, ἐνῶ ἐγὼ φώναζα· Ἀκυρώνεται ὁ Πρόδρομος, καταργεῖται τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν ὑπάρχει οἰκονομία, καὶ ἐκεῖνοι νὰ προσθέτουν καὶ νὰ λένε δυνατὰ, ὅτι ὑπάρχει οἰκονομία καὶ ὅτι ἔτσι οἰκονόμησαν τὰ πράγματα οἱ ἅγιοι καὶ ὁ προσηγούμενος ἅγιος; Κοίταξε μάρτυρες, ὅτι ἐπέτρεψε τὴ μοιχοζευξία, ἂν καὶ δὲν τὴν ἔλεγαν ἔτσι, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸν λέγαμε μοιχοζεύκτη, ἔτριζαν τὰ δόντια τους⁶⁹, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ μᾶς καταβροχθίσουν. Γιὰ ποιὸ λόγο τὸ ἀνάθεμα ποῦ φωνάχτηκε δυνατὰ, καὶ ἐγὼ μαζί μὲ τὸν πατέρα μου καὶ τὸν Καλόγηρο ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὴ μέση μὲ τὰ χέρια ἄρχοντος, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ποῦ ἔμεινε, καὶ μόνο ἐπειδὴ λειτούργησε ὕστερα ἀπὸ δική μου παράκληση στὴ μονὴ τῶν Στουδίου, καθαιρέθηκε, σύμφωνα μὲ αὐτούς, ὡς ἀπλὸς πρεσβύτερος; Γιατὶ αὐτὸν ποῦ στεφάνωσε τοὺς μοιχοὺς, ὁ ὁποῖος καθαιρέθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνες, τὸν ἀθώωσαν, ἀποφασιζοντας ὅτι εἶναι ἀνένοχος σὲ ὅλα καὶ συλλειτουργὸς μὲ αὐτούς σὲ ὅλα, ὅπως καὶ πρὶν. Ἐνῶ ἐκεῖνον ποῦ ἦταν ἀκαθαίρετος ἀπὸ τοὺς κανόνες, τὸν καθήρεσαν, ἐπικυρώνοντας τὸν λόγο τους καὶ μὲ τὰ ἔργα τους, ἐπειδὴ οἱ ἱεράρχες ἔχουν δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς κανόνες ὅπως αὐτοὶ κρίνουν σωστὸ, πράγμα ποῦ ἐφαρμόζουν πάντοτε, μὴ θέλοντας νὰ καταλάβουν οὔτε ἐκεῖνο, ὅτι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε εἶναι δυνατόν νὰ καθαιρεθοῦν κι' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἀπὸ αὐτὸν ποῦ καθαιροῦν, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος τῶν Ἀποστόλων⁷⁰.

Αὐτὰ λοιπὸν σᾶς συμβουλεύουμε γιὰ τοὺς κανόνες, ἐπίσκοποι, ἡμεῖς. Καὶ σεῖς μένοντας πιστοὶ σ' αὐτούς θὰ σωθεῖτε καὶ θὰ ἔχετε εἰρήνη, ἂν ὅμως ἀπειθήσετε, θὰ τιμωρηθεῖτε, καὶ θὰ ἔχετε μεταξύ σας διαρκῆ πόλεμο, ὑφιστάμενοι τὴν τιμωρία ποῦ σᾶς πρέπει ἕξαιτίας τῆς ἀνυπακοῆς. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο τὰ μετὰ τὴ σύνοδο, καὶ ἡ ἀνάκριση ὅλων τῶν ἀδελφῶν ἀπὸ τὸν βασιλιά, ὁ ὁποῖος ἐμᾶς μᾶς χαρακτήριζε καθηρημένους, ἐνῶ τὴ σύνοδο ἀγία, ἐπειδὴ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ αὐτὸν, μὲ τὴν δικαιολογία ὅτι ἡ στέψη τῶν μοιχῶν ἦταν πράξη οἰκονομίας τῶν ἁγίων, καὶ αὐτὸς ποῦ τὴν τέλεσε εἶναι ἀθῶος; Καὶ ἐπειδὴ δὲν συμφώνησαν μαζί του, γιατί κλείστηκαν μὲ αὐστηρὴ ἐπιτήρηση ὁ καθέννας χωριστὰ, ἢ δύο μαζί, ἢ τρεῖς καὶ περισσότεροι στὰ μοναστήρια καὶ στὰ κάστρα, καὶ μερικοὶ ὑποβάλλονταν σὲ μαστιγώσεις καὶ φάλαγγες ποῦ διαδίδονται παντοῦ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα; Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, γιὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσω; Δὲν ἔγιναν ἐπειδὴ δὲν δέχθηκαν νὰ ποῦν καὶ νὰ συμ-

του Ἐυαγγελίου οἰκονομίαν, ἣν ὡς σωτήριον καὶ ἰσάγιον οἱ ἐναντίοι
 ἐξεβόησαν, ἐμπράκτως καὶ τῷ λόγῳ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰσέτι καὶ ἕως
 ἂν ἐπιμένωσιν οὕτω λέγοντες καὶ πράττοντες διὰ τὸν διαγωγόν; Πῶς
 οὖν φασιν ὅτι μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος καλέσομεν
 5 αὐτοὺς αἰρετικούς; Φαντασία τὰ προλεχθέντα καὶ ὄνειροι, ἢ ἀληθῆ;
 Ἐπειδὴ δὲ ἀληθῆ, πῶς οὐχὶ διδάσκουσιν ἐκάστοτε καὶ κηρύττουσιν
 ἔργῳ καὶ λόγῳ; ἢ πῶς οὐχ ὑμεῖς πειθόμενοι αὐτοῖς, μικροῦ δεῖν μετ'
 αὐτῶν τῶν λεγόντων ἴστασθε (ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν, τὰ πέρα-
 τα θεῶ τὴν ἀλήθειαν) τὸ φοβερὸν τῆς σιωπῆς κριμα ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπι-
 10 σπώμενοι; Δι' ἣν αἰτίαν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τοῦ μὴ σιγᾶν ἀναγκάζομαι
 ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως, κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι δύναμιν, μετὰ
 φόβου καὶ τρόμου, μετὰ παρασκευῆς θανάτου, κἄν τις ὑμῶν ἴσως οὐκ
 ἀναγκαίως, εἶπεν δ' ὅτι καὶ περιττολόγως, οἴεται ταῦτα ἐνεργεῖν με.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος ἔφησ' μηδενὸς ἐνισταμένου
 15 καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους, πῶς εὐλόγως
 καλέσομεν αὐτοὺς αἰρετικούς; Μοιχεύειν οὖν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους
 τῷ λόγῳ ἀληθές, οὐ διδάσκουσιν, ἐπεὶ μηδὲ τὰ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχον-
 τα, μοιχεύειν διδάσκει· καὶ οὐδὲ ἡμεῖς γυμνῶς τοῦτο ἐκφωνεῖν αὐτοὺς
 ἐξεθέμεθα, ἢ ὅτι τὴν μοιχοζευξίαν κυρώσαντες καὶ τὰ σὺν αὐτῇ, καὶ
 20 δι' αὐτῆς ἑτέρας παραβάσεις τοῦ Ἐυαγγελίου, σὺν ταῖς τῶν θείων
 κανόνων λύσεσιν, οἰκονομίαν εἶναι σωτήριον ὑπ' ἀναθέματι. Καὶ
 τοῦτο καθ' ἐκάστην ἐκδικοῦντες διὰ τῶν προλεχθέντων ἔξοριῶν καὶ
 φυλακῶν, τὸ Ἐυαγγέλιον λελύκασι, κατὰ τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων, καὶ
 δυνάμει ἐπὶ πάσης παραβάσεως οἰκονομίαν γίνεσθαι ὑποτίθενται, τὰς
 25 ἀναλλοιώτους ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀλλοιώσαντες καὶ τρεπτὰς ἀποδει-
 κνύοντες. Καὶ πῶς δ' ἂν οὐκ εἶεν ἀλλοιωταὶ καὶ τρεπταί, εἴ γε παρα-
 βαινόμενα οἰκονομίαι σωτήριοι ἔργῳ καὶ λόγῳ συνοδικῶς δογματί-
 ζονται; Μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον ψεῦδος προκόψωσιν, ὥστε μὴ λέγειν
 αὐτοὺς πεποικέναι σύνοδον; Εἰ μὴ τὴν μοιχοζευξίαν ὀνομάσαι οἰκο-
 30 νομίαν ἰσόρροπον ἁγίων, εἰ μὴ ἀναθεματίσαι τοὺς μὴ προσιεμένους
 αὐτήν. Εἰ δὲ λέγουσι μὴ ἀναθεματίσαι, ὑπὲρ τίνος ἀνεβόησαν. Τοῖς μὴ
 δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων ἀνάθεμα ἔστω; Δῆλον γὰρ ὅτι

φωνήσουν ὅτι ἡ παράβασις τοῦ Εὐαγγελίου ἦταν οἰκονομία, τὴν ὁποία ὡς σωτήρια καὶ ἰσάξια διέδωσαν οἱ ἀντίθετοι μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια τοὺς στὸν κόσμον, καὶ διαδίδουν ἀκόμα, καὶ ὅσο ἀκόμα θὰ ἐπιμένουν νὰ λένε μὲ λόγια καὶ μὲ πράξεις ἕξαιτίας τοῦ διωγμοῦ; Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζονται ὅτι χωρὶς νὰ ἀντιδρᾷ καὶ νὰ διδάσκει κανένας, θὰ τοὺς ὀνομάσουμε αἵρετικούς; Εἶναι φαντασίες αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν προηγουμένως καὶ ὄνειρα, ἢ ἀληθινά; Ἀφοῦ ὅμως εἶναι ἀληθινά, πῶς δὲν διδάσκουν κάθε φορὰ καὶ δὲν κηρύττουν μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια; Ἡ γιὰτί ἐσεῖς μὴ πιστεύοντας σ' αὐτοὺς, τὰσσεσθε σχεδὸν μὲ τὸ μέρος αὐτῶν ποὺ τὰ λένε (ἂν καί, καὶ ἐμεῖς νὰ σιωπήσουμε, βροντοφωνάζουν τὰ πέρατα τὴν ἀλήθεια) ἐπισύροντας ἐπάνω σας τὸ φοβερὸ κρῖμα τῆς σιωπῆς; Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία κι' ἐγὼ ὁ ταπεινός, γιὰ νὰ μὴ σιωπήσω, ἀναγκάζομαι γραπτὰ καὶ προφορικὰ, μὲ ὅση δύναμη ἔχω, μὲ φόβο καὶ τρόμο, ἔτοιμος ἀκόμα καὶ νὰ πεθάνω, ἔστω καὶ ἂν κάποιος ἀπὸ σᾶς νομίζει ἴσως ὅτι δὲν εἶναι ἀπαράιτητο, θὰ προσθέσω μάλιστα καὶ περιττὸ, νὰ τὰ κάνω αὐτὰ.

Ἄλλὰ ἄς ἐπιστρέψουμε στὸ θέμα μας. Εἶπες Ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἀντιδρᾷ καὶ δὲν διδάσκει νὰ μοιχεύουν καὶ νὰ ἀθιώνουν τοὺς ἀνιέρους, πῶς θὰ τοὺς ὀνομάσουμε αἵρετικούς; Νὰ μοιχεύουν βέβαια καὶ νὰ ἀθιώνουν τοὺς ἀνιέρους πραγματικὰ δὲν διδάσκουν, γιὰτί οὔτε καὶ οἱ ἐθνικοί, ποὺ δὲν ἔχουν νόμο⁷¹, διδάσκουν νὰ μοιχεύουν, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐμεῖς εἶπαμε ὡμὰ ὅτι τὸ διδάσκουν αὐτὸ, παρὰ μόνον ὅτι, ἐπικυρώνοντας τὴ στέψη τῶν μοιχῶν καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν, καὶ μέσω αὐτῆς καὶ ἄλλες παραβάσεις τοῦ Εὐαγγελίου, μαζὶ μὲ τὶς παραβάσεις τῶν ἱερῶν κανόνων, χαρακτηρίζουν σωτήρια οἰκονομία αὐτὰ ποὺ ἐπισύρουν τὸν ἀναθεματισμό. Καὶ ἐπιδικιώντας κάθε μέρα τὴν ἀποδοχὴ αὐτοῦ μὲ τὶς προαναφερθεῖσες ἕξορίες καὶ φυλακίσεις, καταργοῦν τὸ Εὐαγγέλιο σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῶν ἁγίων, καὶ μὲ κάθε δύναμη ὑποστηρίζοντας σὲ κάθε παράβαση, ὅτι γίνεται κατ' οἰκονομία, ἀλλοιώνουν τὶς ἀναλλοίωτες ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι μεταβλητές. Καὶ πῶς νὰ μὴ εἶναι μετατρέπτες καὶ μεταβλητές, ἐφόσον, ὅταν παραβαίνονται, χαρακτηρίζονται μὲ πράξεις καὶ μὲ λόγια συνοδικῶς ὡς σωτήριες οἰκονομίαι; Μήπως δηλαδὴ θὰ φτάσουν σὲ τέτοιο σημεῖο ψεύδους, ὥστε νὰ ἰσχυριστοῦν ὅτι δὲν συγκάλεσαν σύνοδο, ὅτι δὲν ὀνόμασαν τὴ μοιχικὴ ἔνωση οἰκονομία ἰσότημη τῶν ἁγίων, ὅτι δὲν ἀναθεμάτισαν ἐκείνους ποὺ δὲν τὴν δέχθηκαν; Ἐὰν λένε ὅτι δὲν τοὺς ἀναθεμάτισαν, τότε γιὰ ποιὸν φώναξαν, Αὐτοὶ ποὺ δὲν δέχονται τὶς οἰκονομίαι τῶν ἁγίων νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι;

ἐνισταμένων τινῶν μὴ δέχεσθαι ἢ ἐκφώνησις, εἰ μὴ μεθύομεν. Περὶ
 ποίας δὲ ὑποθέσεως ἄλλης ἢ ἔνστασις, ἢ τῆς μοιχοξευξίας; Οὐκοῦν
 ἀσφαλῶς αὐτῆς ἔνεκα ὁ ἀναθεματισμός, ὡς οὔσης κατὰ τὰς τῶν ἁγίων
 οἰκονομίας. Καὶ εἰ μὲν ἐφάμιλλος αὐταῖς, αἰ τῶν ἁγίων οἰκονομίαι
 5 παρανομίαι· εἰ δὲ οἱ ἅγιοι οὐ παράνομοι, ὅπερ ἀληθές, αὐτοὶ ἀναθε-
 ματίσθησαν μὴ προσιέμενοι τὴν μοιχοξευξίαν, κὰν τέχναις σοφίζων-
 ται τὰ ἐναογῆ ἀφανῆ δεικνύειν Ἄλλ' ἀμήχανον κρυβῆναι τὸ γεγονός.
 Ὅτι δὲ ἀμετάβλητοι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἄκουε τοῦ μεγάλου
 Βασιλείου βοῶντος Τάχα τονῶσαί μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπτικωτέραν
 10 πρὸς τὸ ἐφεξῆς καταστήσαι ὁ Κύριος ἠβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν
 ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι, αἱ
 οὔτε καιροῖς, οὔτε περιστάσεων ἀνθρωπίνων περιγμάτων συµμετα-
 βάλλονται, ἀλλ' αἱ αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προσήχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευ-
 δοῦς καὶ μακαρίου στόματος, οὕτω διακωνίζουσαι. Οἱ δὲ δι' ἐναντίας
 15 κηρύξαντες τὴν μοιχοξευξίαν οἰκονομίαν σωτήριον τί ἄλλο ἢ τρεπτὰς
 τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀπεφῆναντο, πῆ μὲν μεταβαλλομένας, πῆ δὲ οὐ
 μεταβαλλομένας, ἀλλ' ἐνεργούσας ἀτρέπτως, καιροῖς δέ τισι καὶ περι-
 στάσεσιν ἀνθρωπίναις, ὥσπερ ἔφασαν αὐτοὶ περὶ τῶν κρατούντων,
 μεταβαλλομένας καὶ μὴ εἰς ἀνομίαν λογιζομένας, ἀλλὰ γὰρ καὶ το-
 20 σοῦτον ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς καὶ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτάς, ἤγουν τὰς
 παραβάσεις τὰς, ὡς φασιν, οἰκονομίας τῶν ἁγίων, ἀναθεματισμένους
 παρὰ τῆ Ἐκκλησίᾳ εἶναι;

Συνῆκται οὖν ἐντεῦθεν οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ τὸν Θεὸν τρεπτὸν εἶναι
 καὶ ἀλλοιωτὸν ὁμοιουμένου τοῦ λέγοντος τῷ οἰκείῳ λόγῳ τό τε Εὐ-
 25 αγγέλιον ἀόριστον πρὸς τε σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν. Ἐὰρ γὰρ ἐπὶ
 πάντων ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβάσεως οἰκονομία, ἢ
 ἔν τισι καὶ τινι; Καὶ τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ ἐπὶ τισι μὲν καὶ τινι εἶναι,
 ἐπὶ δέ τισι καὶ τινι οὐδαμῶς; Καὶ πρὸς τίνων ἄρα καὶ πάρα πόσων τὸ
 οἰκονομεῖν; Παρὰ ἱεραρχῶν μόνων ἢ καὶ ἱερέων; Συνόδικῶς δὲ καὶ
 30 ἰδικῶς ἕκαστον; Καί, εἰ ἐπὶ τῶν βασιλέων μόνων, ἐπὶ τῆς μοιχείας
 μόνης ἢ καὶ ἐφ' ἐκάστης παρανομίας; Καὶ πῶς ἐπὶ τῶν βασιλέων ὑπο-

Εἶναι δηλαδὴ φανερό, ὅτι ἡ ἐκφώνησις ἔγινε ἐπειδὴ μερικοὶ ἀντέδρασαν ὅτι δὲν τὴν δέχονται, ἂν δὲν εἴμαστε μεθυσμένοι. Καὶ γιὰ ποιά ἄλλη ὑπόθεσις ἔγινε ἡ ἔνστασις, παρὰ γιὰ τὴν στέψη τῶν μοιχῶν; Ἄρα λοιπὸν βεβαίως γι' αὐτὴν ἔγινε ὁ ἀναθεματισμός, ἐπειδὴ ἦταν ἀντίθετη μὲ τὶς οἰκονομίαις τῶν ἁγίων. Κι ἂν ἦταν ἰσότιμη μὲ αὐτές, οἱ οἰκονομίαις τῶν ἁγίων εἶναι παράνομες. Ἐὰν ὅμως οἱ ἅγιοι δὲν εἶναι παράνομοι, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀληθινόν, αὐτοὶ ἀναθεματίστηκαν ἐπειδὴ δὲν δέχθησαν τὴ μοιχικὴ ἔνωση, ἔστω καὶ ἂν σοφίζονται τεχνάσματα γιὰ νὰ παρουσιάσουν τὰ φανερὰ ἀφανῆ. Ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ κρυφτεῖ τὸ γεγονὸς. Ὅτι βέβαια οἱ ἐντολὲς τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀμετάβλητες, ἄκουσε τὸν μέγα Βασιλεῖο ποὺ φωνάζει: Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἠθέλε νὰ τονώσει τὴν ψυχὴ μου καὶ νὰ τὴν κάνει στὸ ἕξις πιὸ νηφάλια, ὥστε νὰ μὴ δίνει προσοχὴ στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ καταρτίζεται μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ ὁποῖες δὲν μεταβάλλονται ἀνάλογα μὲ τοὺς καιροὺς, οὔτε μὲ τὶς περιστάσεις τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, ἀλλὰ μένουν ἀμετάβλητες, καὶ ὅπως βγῆκαν ἀπὸ τὸ ἄψευστο καὶ μακάριο στόμα, ἔτσι μένουν στοὺς αἰῶνες. Ἐνῶ αὐτοὶ ποῦ, ἀντίθετα, κήρυξαν τὴν ἔνωση τῶν μοιχῶν σωτήρια οἰκονομία, τί ἄλλο, παρὰ διεκήρυξαν ὅτι οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ εἶναι μεταβλητές, ποῦ ἄλλοτε μεταβάλλονται καὶ ἄλλοτε δὲν μεταβάλλονται, ἀλλὰ ἐφαρμόζονται ἀμετάβλητες, σὲ κάποιους καιροὺς ὅμως καὶ περιστάσεις ἀνθρώπινες, ὅπως εἶπαν αὐτοὶ γιὰ τοὺς ἄρχοντες, μεταβάλλονται, χωρὶς αὐτὸ νὰ θεωρεῖται παρανομία, ἀλλὰ ἔχουν καὶ τόσο μεγάλη δύναμη, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ δὲν τὶς δέχονται, δηλαδὴ τὶς παραβάσεις, ποὺ τὶς λένε οἰκονομίαις τῶν ἁγίων, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία;

Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν δὲν συνάγεται τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κάτι ποὺ μεταβάλλεται καὶ ἀλλοιώνεται, ὅποτε αὐτὸς ποὺ τὸ λέγει αὐτὸ μοιάζει νὰ λέγει ὅτι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ἀκαθόριστο καὶ ὡς πρὸς τὴν σωτηρία καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπώλεια. Ἄραγε ἡ οἰκονομία ἰσχύει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ κάθε παράβασις ἐντολῆς, ἢ μόνο γιὰ μερικοὺς καὶ σὲ ποιά παράβασις; Καὶ ποιά εἶναι ἡ διάκρισις αὐτῶν στοὺς ὁποίους ἰσχύει καὶ σὲ ποιά περίπτωσις, καὶ ἐκείνων στοὺς ὁποίους δὲν ἰσχύει σὲ καμμιά περίπτωσις; Καὶ ἀπὸ ποιὸν ἄραγε γίνεται ἡ οἰκονομία καὶ ἀπὸ πόσους; Μόνο ἀπὸ τοὺς ἱεράρχες ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς; Καὶ ἀποφασίζεται μὲ σύνοδο καὶ ἰδιαίτερα ἢ κάθε περίπτωσις; Καὶ ἂν γίνεται μόνο γιὰ τοὺς βασιλεῖς, στὴν περίπτωσις μόνο μοιχείας, ἢ καὶ σὲ κάθε παρανομία;

χωροῦσιν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί· ἢ πάντως, ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ τέλος ἐχούσης, ὅτι μηδὲ βασιλέως ὑποχωρεῖ νόμος μὴ ἑτέρου βασιλέως αὐτὸν διαδεχομένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπορητέον· ἐπειδὴ φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾦ ἁγία καὶ ἄμωμος», πῶς ἄρα νῦν μὲν τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν προσηκαμέ-
 5 10 νη, ἐν δὲ τοῖς πέριξ χρόνοις ἑτέρας ἐφαμίλλους, διαμείνοιεν ἂν ἄσπιλός τε καὶ ἀρρῦτιδος, ἀλλ' οὐχὶ θεβορβορωμένη; Ὁ καὶ φροῖτω λέγων. Διακρινέτωσαν ἡμῖν οἱ νῦν εὐαγγελισταί· ἑαυτοὺς γὰρ ταύτας προσηκάμενοι, Ἐκκλησίαν Θεοῦ οὐνομάζουσιν, ἀντιθέτους αὐτῇ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτὰς διακρίναντες Ἀλλ' ὄντως, κατὰ τὸν
 15 20 προφήτην, «Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν». Χαλεπωτάτη οὖν αἵρεσις αὕτη καὶ τὸ τοῦ μακαριωτάτου Ἀποστόλου ἔστιν ἐνταῦθα λέγειν «Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ ἐθέλοντες μεταστρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ὑμῖν εὐαγγελίζηται, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω».

Παρ' ὃ δὲ εὐηγγελίσαστο, οὐχ ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, 25 εὐηγγελίσαστο ἢ μοιχοσύνοδος τὴν μοιχοζευξίαν, ἐξ ἧς ἡ μοιχεία, καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοιχωμένους πολυτρόπως ἀπαγωγὴν οἰκονομίαν σωτήριον. Καὶ τοῦτό ἐστιν εὐαγγελιζομένη ἐκάστοτε ἔργῳ καὶ λόγῳ κἂν προσποιῆται δολερῶς ὑπολωφεῖν, ἵνα μετὰ τὴν θήραν τῶν ἀπατηθέντων τὸν ἑαυτῆς Κορύθαντα αὐθις ἐπαννυψώσῃ. Ἦς τὴν πείραν φύγοι-
 30 μι μὲν ἐγὼ ὁ τάλας, φυγεῖν τε εὐχομαι ὑμᾶς ὡς ἁμαρτωλός, κἂν οὐ θούλοισθε προσέχειν μοι! Ἴδου οὖν ἐγώ, ἀδελφέ, εὐαγγελικῶς τε καὶ

72. Ἐφ. 5, 25.

73. Ἦσ. 32, 6.

74. Γαλ. 1, 6-8.

Καὶ γιατί γιὰ τοὺς βασιλεῖς ἀπονοῦν οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ; Ἡ ὀπωσθήποτε ἐπειδὴ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἔχει τέλος, γιατί οὔτε ὁ νόμος ἑνὸς βασιλιᾶ χάνει τὴν ἰσχύ του, ἂν δὲν τὸν διαδεχθεῖ ἄλλος βασιλιάς; Ἄλλ’ ὅμως καὶ αὐτὸ εἶναι ἄξιο ἀπορίας· ἐπειδὴ ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει, «Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γι’ αὐτήν, γιὰ νὰ τὴν ἀγιάσει, καθαρίζοντάς τὴν μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ ὕδατος, μὲ τὸν λόγο, γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσει στὸν ἑαυτό του ἑνδοξη, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα, ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ ἄμεμπτη»⁷², πῶς ἐπομένως τώρα τὴ μοιχεία καὶ τὴν ἔνωση τῶν μοιχῶν τὴ δέχθηκε, ἐνῶ στά κοντινὰ χρόνια σὲ ἄλλες παρόμοιες παραβάσεις θὰ παρέμενε ἄσπιλη καὶ ἀκηλίδωτη, καὶ ὄχι βουτηγμένη στὸν βουρκο; Αὐτὸ φρίττω καὶ μόνο πού τὸ λέγω. Ἄς μᾶς κάνουν τὴ διάκριση οἱ τωρινοὶ εὐαγγελιστές, γιατί τοὺς ἑαυτοὺς τους, πού ἀποδέχθηκαν τὶς παραβάσεις αὐτές, τοὺς ἐνομάζουν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ χαρακτηρίζουν ἀντίθετους πρὸς αὐτὴν ἐκείνους πού δὲν τὶς ἀποδέχονται. Ἄλλὰ πραγματικά, σύμφωνα μὲ τὸν προφήτη, «Ὁ μωρὸς λέγει λόγια μωρά, καὶ ἡ καρδιά του σκέφτεται πράγματα μάταια, γιὰ νὰ κάνει πράγματα παράνομα καὶ νὰ διδάσκει πλανημένες διδασκαλίες γιὰ τὸν Θεό»⁷³. Εἶναι λοιπὸν πάρα πολὺ φοβερὴ αἴρεση αὐτὴ καὶ πρέπει ἐδῶ νὰ ἀναφέρουμε τὰ λόγια τοῦ μακαριωτάτου Ἀποστόλου· «Ἀπορῶ, γιατί τόσο γρήγορα μεταπηδᾶτε ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος σᾶς κάλεσε μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ, σὲ ἄλλο εὐαγγέλιο, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μόνον ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ πού σᾶς ταράσσουν καὶ θέλουν νὰ διαστρέψουν τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ’ ὅμως, ἀκόμα καὶ ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἢ κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, σᾶς κηρύξει διαφορετικὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πού σᾶς κηρύξαμε ἐμεῖς, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀνάθεμα»⁷⁴.

Ὡστόσο Εὐαγγέλιο διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ πού κήρυξε ὄχι ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, κήρυξε ἡ μοιχοσύνοδος, ἡ ὁποία τὴν ἔνωση τῶν μοιχῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε ἡ μοιχεία, καὶ τὴν προσαγωγή στὸς μοιχοὺς μὲ διάφορους τρόπους, τὴν ὀνόμασε σωτήρια οἰκονομία. Καὶ αὐτὸ κηρύσσει κάθε φορὰ μὲ λόγια καὶ ἔργα, ἀκόμα καὶ ὅταν προσποιεῖται ὑπουλα ὅτι κοπάζει, μὲ σκοπὸ, ἀφοῦ θηρεύσει αὐτοὺς πού ἀπατήθηκαν, νὰ ὑψώσει καὶ πάλι τὸν μανιώδη ἐνθουσιασμό της. Τὴν πείρα αὐτῆς εἶθε νὰ ἀποφύγω ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, καὶ προσεύχομαι ὡς ἁμαρτωλὸς νὰ τὴν ἀποφύγετε καὶ σεῖς, ἔστω καὶ ἂν δὲν θέλετε νὰ μὲ προσέξετε! Ἐγὼ λοιπὸν, ἀδελφέ, σοῦ παρουσίασα εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολι-

ἀποστολικῶς ὁμοῦ τε καὶ πατρικῶς παρέστησά σοι, εἴπερ βούλοιο πείθεσθαι λόγοις ἀληθείας ὅτι αἵρεσιν ἀναμφιβόλως πεπλήρωκεν ἡ μοιχοσύνοδος, ἀρχθεῖσα ἀπὸ τῆς μοιχείας, εἰ καὶ διὰ μέσου ὑπελώφησεν ἐκ μόνου τοῦ ὀνομάσαι, μᾶλλον δὲ κηρύξαι τὴν μοιχοζευξίαν οἰκονομίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ μία φωνὴ τίκει αἵρεσιν, ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος: «Ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται».

Μηδὲ δόξῃ σοι λέγειν· Τίς χρεῖα πολυπραγμονεῖν καὶ διὰ μιᾶς λέξεως ἀνασειράζειν τὰς γνωστικὰς θεωρίας, καὶ συνάγειν τοῦτο
10 κἀκεῖνο; Ἴνα μὴ ἐμπέσης εἰς τὴν λεγομένην τῶν Γνωσιμάχων αἵρεσιν, περὶ ἧς φησιν ὁ συγγραφέων· Γνωσιμάχοι οἱ πάση γνώσει τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες, ἐν τῷ λέγειν αὐτοὺς ὅτι περισσόν τι ποιούσιν οἱ γνώσει· τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ Χριστιανοῦ, εἰ μὴ πράξεις καλὰς. Ἀγαθὸν οὖν ἐστι
15 μᾶλλον ἀπλουστέρας τινὰ πορεύεσθαι καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμονεῖν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Γνωσιμάχοι. Δὸς οὖν αὐτός, εἴπερ ἔχεις, ἐκ θείων φωνῶν, ὅτι οὐχ αἵρεσις καὶ μὴ μοι πληθος ἐποίησεν, μηδὲ τοὺς νυκτερινούς θεοσεβεῖς αὔχει, γνωστικούς γε οὐς λέγεις καὶ ιδιώτας καὶ φίλους. Εἰ γὰρ θεοσεβεῖς, ποῦ ἡ παρησιία; Καί,
20 εἰ γνωστικοὶ (καὶ οὐχ ὅτι οὐκ εἰσὶ λέγω· ὁμολογῶ γὰρ πολλοὺς καὶ ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ιδιώτην, ἀλλ' εἴπερ ἔθουσιν ἀλήθειαν), δεῖξωσι γνωστικῶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ μὴν καὶ ἐκ παραδειγμάτων, ἐξ ἀρμοζόντων δέ, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀσυμβάτων καὶ ὑπεναντίων τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ πατρικοῖς κανόσι. Καί, εἰ φίλοι κατὰ Θεόν, πῶς τῇ
25 κοινωνίᾳ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνοῦντες; Οὐ γὰρ φίλοι οἱ τοιοῦτοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί. Πρόσεχε οὖν, ἀδελφέ, τί ὁ θεῖος Βασίλειος λέγει πρὸς τοὺς ἐν πλήθει κρίνοντας τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ μὴ τολμῶν, φησί, δοῦναι λόγον τῆς προκειμένης ζητήσεως, μηδὲ εὐπορῶν ἀποδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγων εἰς πληθος, ὁμολογεῖ τὴν ἡτταν, ὡς οὐδὲν ἔχων παρησιίας ἐφόδιον. Καὶ μεθ' ἕτερα· Δειξάτω μοι κάλλος ἀληθείας, κἂν εἷς, καὶ σύντομος εὐθύς ἢ πειθῶ. Πληθος δὲ χωρὶς ἀποδείξεως αὐθεντοῦν φοβῆσαι μὲν ἰκανόν, πείσαι δὲ οὐδαμοῦ. Ἡ πόσαι μυριάδες πείσουσί με τὴν ἡμέραν νύκτα

75. Ματθ. 5, 18.

76. Βλ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Περὶ αἱρέσεων 88 (PG 94, 757 A).

καὶ, ἀλλὰ μαζί και πατρικά, ἐὰν θέλεις νὰ πεισθεῖς στὰ λόγια τῆς ἀλήθειας, γιατί ἡ μοιχοσύνοδος, χωρὶς ἀμφιβολία, γέμισε μὲ αἵρεση, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ μοιχεία, ἂν και ἐνδιάμεσα ἐκόπασε μόνο ὡς πρὸς τὸ ὄνομα, ἢ μᾶλλον γιὰ νὰ κηρύξει ὅτι ἡ ἔνωση τῶν μοιχῶν γίνεται οἰκονομία στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὴ ἀπορήσεις, ἂν μιὰ λέξη γεννᾷ αἵρεση, ἀκούοντας τὸν Κύριο πὺ λέγει· «Ἐνα γιῶτα, ἢ μιὰ μικρὴ στιγμή δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸν νόμο, μέχρι πὺ νὰ γίνουν ὅλα»⁷⁵.

Οὔτε νὰ θελήσεις νὰ λές· Γιατί πρέπει νὰ πολυξετάζω τὸ πρᾶγμα και μὲ μιὰ λέξη νὰ ἐπαναφέρω τίς γνωστικὲς θεωρίες και νὰ συμπεραίνω αὐτὸ και ἐκεῖνο; Γιὰ νὰ μὴ πᾶσεις στὴ λεγόμενη αἵρεση τῶν Γνωσιμάχων⁷⁶, γιὰ τὴν ὁποία ὁ συγγραφέας λέγει· Γνωσιμάχοι εἶναι ἐκεῖνοι πὺ ἀντιδροῦν σὲ κάθε γνώση τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγοντας ὅτι κάνουν κάτι περιττὸ αὐτοὶ πὺ ἀναζητοῦν κάποιες γνώσεις στίς ἅγιες Γραφές. Γιατί ὁ Θεὸς ἐν ζητεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν Χριστιανό, παρὰ μόνο καλὲς πράξεις. Εἶναι ἐπομένως καλὸ νὰ πορεύεται κανεὶς μᾶλλον ἔτσι ἀπλᾶ, και νὰ μὴ πολυασχολεῖται μὲ κανένα δόγμα γνωστικῆς σημασίας. Ἐτσι λοιπὸν πιστεύουν οἱ Γνωσιμάχοι. Παρουσίασέ μου λοιπὸν σύ, ἂν βέβαια ἔχεις, ἀπὸ ἱερὰ κείμενα, ὅτι δὲν εἶναι αἵρεση, και μὴ μοῦ προβάλλεις πολλά, οὔτε νὰ καυχίεσαι γιὰ τοὺς νυχτερινοὺς θεοσεβεῖς, αὐτοὺς πὺ ὀνομάζεις γνωστικούς και ἀπλοϊκούς και φίλους. Γιατί, ἂν εἶναι θεοσεβεῖς, πὺ εἶναι τὸ θάρρος τους; Ἄν πάλι εἶναι γνωστικοὶ (και δὲν λέγω ὅτι δὲν εἶναι, γιατί ὁμολογῶ πολλοὺς ἀνώτερους και ἀπὸ μένα τὸν ἀπλοϊκό, ἀλλὰ ἐφόσον ἀκολουθοῦν τὴν ἀλήθεια), νὰ δείξουν μὲ γνώση ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, και μάλιστα και μὲ παραδείγματα, πὺ νὰ ταιριάζουν βέβαια, και νὰ μὴ εἶναι ἀσυμβίβαστα και ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθεια και τοὺς ἀποστολικούς και πατερικούς κανόνες. Καὶ ἐὰν εἶναι φίλοι ὅπως θέλει ὁ Θεός, γιατί κοινωνοῦν μὲ τοὺς ἀλλόδοξους; Γιατί αὐτοὶ δὲν εἶναι φίλοι ἀληθινοὶ και πιστοὶ. Πρόσεχε λοιπὸν, ἀδελφέ, τί λέγει ὁ μέγας Βασίλειος σ’ ἐκείνους πὺ κρίνουν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ πλῆθος.

“Αὐτὸς πὺ δὲν τολμᾷ”, λέγει, “νὰ δικαιολογήσει τὴ συζήτηση πὺ γίνεται, οὔτε ἔχει νὰ παρουσιάσει ἀποδείξεις, και ἐξαιτίας αὐτοῦ καταφεύγει σὺ πλῆθος, ὁμολογεῖ τὴν ἡττα του, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κανένα ἐφόδιο θάρρους”. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα· “Ἄς μοῦ δείξει τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀλήθειας, ἔστω και ἕνας, και πολὺ σύντομα θὰ πεισθῶ. Ὅμως πλῆθος πολὺ χωρὶς ἀποδείξεις, εἶναι βέβαια ἱκανὸ νὰ ἀπειλήσει, ἀλλὰ νὰ πείσει καθόλου. Ἡ πόσες μυριάδες θὰ μὲ πείσουν νὰ πιστέψω ὅτι ἡ ἡμέρα εἶναι νύ-

νομίσαι, ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα χρυσοῦν εἶδέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι ἢ
 προσιέσθαι δηλητήριον πρόδηλον ἀντὶ καταλλήλου τροφῆς; Εἶτα
 γηϊνῶν μὲν ἔνεκα πραγμάτων οὐκ αἰδεσθησόμεθα πλῆθος ψευδομέ-
 νων, οὐρανίων δὲ χάριν δογμάτων νεύμασιν ἀναποδείκτοις ἀκολου-
 5 θήσω, τῶν πάλαι καὶ πρόπαλαι μετὰ πολλῆς συμφωνίας καὶ τῆς τῶν
 ἀγίων Γραφῶν μαρτυρίας παραδοθέντων ἀναχωρήσας; Οὐκ ἠκούσα-
 μεν τοῦ Κυρίου λέγοντος, «Πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»; καὶ
 πάλιν, «Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ
 ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν»; Τίς οὖν τῶν εὖ φρονούντων οὐκ
 10 εὐχεται τῶν ὀλίγων εἶναι τῶν διὰ τῆς στενῆς εἰσιόντων εἰς σωτηρίαν, ἢ
 τῶν πολλῶν τῶν διὰ τῆς πλατείας εἰς ἀπώλειαν ὠθουμένων; Τίς δ' οὐκ
 ἂν ἐπεθύμησεν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἔτυχεν ἂν τῆς ἀθλήσεως τοῦ μακα-
 ρίου Στεφάνου, τῆς ἐκείνου μερίδος γενέσθαι τοῦ μόνου τοῖς λίθοις
 βαλλομένου, τοῦ πᾶσιν εἰς γέλωτα προκειμένου, ἢ τῶν πολλῶν τῶν
 15 οἰομένων τὸ ἀξιόπιστον ἔχειν ἐκ τῆς κακῆς αὐθεντίας; Εἰς εὐδοκιμῶν
 εἰς τὸ θεῖον προτιμότερος ὑπὲρ μυριάδας ἀθαδεΐα σεμννομένης Ὡς
 καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὐρίσκομεν, ἐν ἧ' χιλιάδες ἔπιπτον τοῦ
 λαοῦ θεηλάτῳ πληγῇ, «Μόνος δὲ Φινεὲς ἔστη καὶ ἐξιλίασατο καὶ ἐκό-
 πασεν ἡ θραῦσις». Εἰ δὲ εἶπεν ἐκεῖνος, Πῶς τολμήσω πρὸς τὰ συμφώ-
 20 νως ὑπὸ τοσούτων γινόμενα; πῶς ἐναντίως ὑπόθωμαι ψῆφον τῶν
 οὕτω κρινάντων ζῆν; οὐτ' ἂν αὐτὸς ἠρίστευσεν, οὐτ' ἂν τὸ κακὸν ἔστη-
 σεν, οὐτ' ἂν οἱ λοιποὶ διεσώθησαν, οὐτ' ἂν Θεὸς τὴν εὐμένειαν ἐχαρί-
 σατο. Καλὸν οὖν, καλόν, καὶ τὸ ἕνα δικαίως παρρησιάζεσθαι καὶ τὴν
 τῶν πολλῶν συμφωνίαν ἄδικον λῦεσθαι. Ἀλλὰ σὺ μὲν προτίμησον, εἰ
 25 δοκεῖ, τοῦ σωζομένου Νῶε τὸ ὑποβρύχιον πλῆθος, ἐμοὶ δὲ συγχώρη-
 σον τοῖς ὀλίγοις τῇ κιβωτῷ προσδραμεῖν. Καὶ πάλιν, εἰ θούλει, τάξον
 σαυτὸν μετὰ τῶν πολλῶν ἐν Σοδόμοις, ἐγὼ δὲ συνοδεύσω τῷ Λώτ, κἂν
 μόνος τῶν ὄχλων συμφερόντως χωρίζηται. Πλὴν ἐμοὶ καὶ πλῆθος
 αἰδέσιμον, οὐ τὸ φεῦγον ἐξέτασιν, ἀλλὰ τὸ παρέχον ἀπόδειξιν· οὐ τὸ
 30 πικρῶς ἀμυνόμενον, ἀλλὰ τὸ πατρικῶς διορθούμενον· οὐ τὸ χαῖρον
 καινοτομίᾳ, ἀλλὰ τὸ φυλάσσον πατρῴαν κληρονομίαν. Ποῖον δὲ μοι
 καὶ πλῆθος λέγεις; τὸ μισθωθὲν κολακείᾳ καὶ δώροις; τὸ κλαπὲν ἀμα-

77. Ματθ. 20, 16. 78α. Σοφ. Σειρ. 16, 3.
 78β. Ἀριθμ. 25, 7. Ψαλμ. 105, 30. 79. Γεν. 7, 1 ἐ. 79α. Γεν. 19, 17.

χτα, ἢ τὸ χάλκινο νόμισμα νὰ τὸ θεωρήσω χρυσοῦ καὶ ἔτσι νὰ τὸ δεχθῶ, ἢ νὰ πιστέψω ὀλοφάνερο δηλητήριο, ἀντὶ γιὰ κατάλληλη τροφή;” Ἐπειτα, ἕξαιτίας γήινων πραγμάτων δὲν θὰ φοβηθοῦμε τοὺς πολλοὺς ποὺ ψεύδονται, καὶ γιὰ χάρη τῶν δογμάτων θὰ ἀκολουθήσω μὲ νεύματα ἀναπόδεικτα, ἐγκαταλείποντας ἐκεῖνα ποὺ παραδόθηκαν ἀπὸ παλιὰ καὶ ἀπὸ μακρὸ χρόνον μὲ πολλὴ συμφωνία καὶ τὶς μαρτυρίες τῶν ἁγίων Γραφῶν; Δὲν ἀκούσαμε τὸν Κύριον ποὺ λέγει, «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, λίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί»⁷⁷, καὶ ἄλλοῦ πάλι, «Στενὸς καὶ γεμάτος θλίψεις εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ, καὶ εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν βρίσκουν»^{77α}; Ποιὸς λοιπὸν λογικὸς δὲν εὔχεται νὰ εἶναι μεταξὺ τῶν λίγων, ποὺ μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη μπαίνουν στὴ σωτηρία, παρὰ με-ταξὺ τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι μέσω τῆς πλατειᾶς ὁδοῦ σπρώχνονται πρὸς τὴν ἀπώλεια; Καὶ ποιὸς δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε, ἂν ζοῦσε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ μαρτυρίου τοῦ μακαρίου Στεφάνου, νὰ βρισκεται μὲ τὸ μέρος ἐκεῖνου, ποὺ ἦταν ὁ μόνος ποὺ δεχόταν τοὺς λίθους⁷⁸ καὶ ἦταν ὁ περιγελὸς ὄλων, παρὰ μὲ τοὺς πολλοὺς ποὺ νόμιζαν πὼς ἔχουν τὴν ἀληθινὴ πίστη ἀπὸ τὴν κακὴ ἐξουσία; Ἐνας ἄνθρωπος ποὺ προκόβει κατὰ Θεόν, εἶναι προτιμότερος ἀπὸ μυριάδες^{78α} ποὺ καμαρώνουν μὲ αὐθάδεια. Ὅπως βλέπουμε καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπου χιλιάδες ἀπὸ τὸν λαὸ ἔπεφταν χτυπημένοι ἀπὸ θεϊκὴ ὀργή, καὶ «Μόνος ὁ Φινεὲς στάθηκε καὶ ἐξευμένισε τὸν Θεό, καὶ κόπασε ἢ καταστροφή»^{78β}. Ἄν ὅμως ἐκεῖνος ἔλεγε, Πῶς νὰ τολμήσω νὰ ζητήσω ἐξιλέωση ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα ποὺ ἔγιναν; Πῶς νὰ καταψηφίσω αὐτοὺς ποὺ ἀποφάσισαν νὰ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν; Οὔτε αὐτὸς θὰ ἀρίστευε, οὔτε τὸ κακὸ θὰ σταματοῦσε, οὔτε οἱ ὑπόλοιποι θὰ σώζονταν, οὔτε ὁ Θεὸς θὰ τοὺς χάριζε τὴν εὐνοιά του. Εἶναι λοιπὸν καλὸ, εἶναι καλὸ καὶ ὁ ἕνας νὰ μιλάει μὲ παρηγορία καὶ νὰ ἀκυρώνει τὴν ἀδίκην ἀπόφαση τῶν πολλῶν. Σὺ ὅμως, ἂν σοῦ ἀρέσει, προτίμησε ἀντὶ τοῦ Νῶε ποὺ σώζεται⁷⁹, τὸ πλῆθος ποὺ πνίγηκε, καὶ ἐμένα ἐπίτρεψέ μου νὰ τρέξω στοὺς λίγους ποὺ εἶναι μέσα στὴν κιβωτό. Ἄν πάλι θέλεις κατὰταξε τὸν ἑαυτό σου μαζί μὲ τοὺς πολλοὺς στὰ Σόδομα, ἐγὼ ὅμως θὰ συνοδέψω τὸν Λώτ^{79α}, ἔστω καὶ ἂν μόνος του ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὰ πλῆθη ἐπιδιώκοντας τὸ συμφέρον του. Ὡστόσο γιὰ μένα καὶ τὸ πλῆθος εἶναι σεβαστό, ὄχι ὅμως ἐκεῖνο ποὺ ἀποφεύγει τὴν ἐξέταση, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ παρέχει ἀπόδειξη· ὄχι ἐκεῖνο ποὺ ἀμύνεται μὲ κακία, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ διορθώνεται μὲ τρόπο πατρικό· ὄχι ἐκεῖνο ποὺ χαίρεται μὲ τὴν καινοτομία, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ φυλάγει τὴν πατρικὴ κληρονομία. Καὶ γιὰ ποιὸ

θία τε καὶ ἀγνοία; τὸ πεπτωκὸς δειλία καὶ φόβος; τὸ προτιμῆσαν πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἃ πολλοὶ φανερώς ὠμολόγησαν; Πλήθει τὸ ψεῦδος κρατύνεις; Ἐδειξας τοῦ δεινοῦ τὴν ἐπίτασιν. Ὅσων γὰρ πλείους ἐν τῷ κακῷ, τοσούτω μείζων ἡ συμφο-
5 ρά.

Οὕτω μὲν δὴ ταῦτα. Ἴέναι δὲ ἐπὶ τὰς ἐτέρας σου προτάσεις, παρέλκον ἂν εἶη, ἀγαπητέ, διὰ τὸ ἐκβαίνειν τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς εὐαισθητῶς δεχομένοις τοὺς λόγους εὐαπάντητα εἶεν τὰ λεγόμενα.

10 ΜΘ' (49)–. Ναυκρατίῳ τέκνω.

Φθέγγη καὶ διήγησαί μοι ἐκάστοτε, τέκνον μου περιπόθητον, οὐδέν τι περιττὸν καὶ εἰκαζομυθές, ἀλλ' εὐκαιρον καὶ πρεπῶδες καὶ φέρον εἰς ὄνησιν ψυχῆς, ὥσπερ καὶ τὰ νῦν. Ἐγὼ δέ σου τὸ εὐτονον ἐπαινῶν, ἀποδέχομαι καὶ τὴν προκύνπτουσαν διάλεξιν, ἣν ὅτι μάλιστα
15 καλυνεῖς, ἐὰν τὰ τῆς γραμματικῆς σχόλια δυνηθῆς ἐπιέναι. Δεῖ γὰρ καὶ τῆς ἐν λόγῳ δυνάμεως καὶ πείρας μετέχειν τὸν ὀρθοδοξίας ἀντεχόμενον καὶ ἀντιφέρεσθαι τοῖς κακοδόξοις βουλόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τῇ ἐντεῦθεν εἰδήσει δοκοῦντές τι μέγα ἔχειν κατακομπάζουσι τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοὰς γαργαλίζοντες, κάλλιστον τοῖς ὀρθόφρο-
20 σι μηδὲ τῇ τοῦ λόγου ἰσχυρῷ ἔλλιπῶς ἔχειν καὶ καταβάλλειν αὐτῶν τὰς εὐθυδόλους ἐλεπόλεις. Οὕτω μοι φίλον δυναμοῦσθαί σε, τέκνον. Οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπὶ σοὶ βούλομαι καὶ ἐπὶ παντός, διὰ τὸ ἄλλον ἄλλως ἔχειν κατὰ ἕξιν καὶ συμφέρειν. Κεκοίμηται δέ, ἔφη, ὁ ἀδελφὸς Φίλιππος καὶ Φίλων. Καὶ εὐγε, εὐγε ὅτι ἀμφοτέρω τέλει ἀγαθῷ. Οὐχ ὅτι τὰ
25 προτέλεια ψεκτὰ (πῶς γὰρ οἱ ἀπειπάμενοι κόσμῳ σάρκα καὶ αἷμα καὶ εὐαφῆ τὴν τῆς ὑποταγῆς ζεύγλην ἑαυτοῖς ὑποθέμενοι), ἀλλ' ὅτι τοῦ ἀκροτάτου μακαριστοῦ τετυχήκασι διὰ Κύριον δεδωγμένοι, θλιδόμενοι καὶ στενοχωρούμενοι. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, ἢ οἱ τὸ Εὐαγγέλιον ἠθετηκότες δυσάνυμοι Μοιχειανοί. Καὶ τῷ μὲν Φίλωνι
30 φίλον μέχρι τοῦδε στηῆσαι τὸν ἔπαινον, τὰ δὲ τοῦ καλοῦ Φιλίππου

796. Ἐβρ. 11, 25.

80. Μαθ. 10, 11.

πλήθος μου μιᾶς; Αὐτὸ πού πληρώθηκε μὲ κολακεία καὶ δῶρα; Αὐτὸ πού ἔξαπατήθηκε ἀπὸ ἀμάθεια καὶ ἄγνοια; Αὐτὸ πού ἔπεσε ἀπὸ δειλία καὶ φόβο; Αὐτὸ πού προτίμησε τὴν πρόσκαιρη ἀπόλαυση τῆς ἀμαρτίας⁷⁹⁶, ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωὴ; Αὐτὰ πού πολλοὶ ὁμολόγησαν φανερά. Μὲ τὸ πλήθος ἐνισχύεις τὸ ψέμα; Ἔδειξες τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ. Γιατί, ὅσο περισσότεροι βρῖσκονται στὸ κακό, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ συμφορά.

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουν αὐτὰ. Τὸ νὰ προχωρήσω ὅμως καὶ στίς δικές σου προτάσεις, θὰ ἦταν περιττό, ἀγαπητέ, γιατί θὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ καὶ γιατί γι' αὐτοὺς πού δέχονται τὰ λόγια μὲ εὐαισθησία, εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπαντηθοῦν τὰ λεγόμενα.

49. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

Τὸ νὰ μου μιᾶς καὶ νὰ μου διηγείσαι κάθε φορά, τέκνο μου περιπόθητο, δὲν εἶναι καθόλου περιττό καὶ ἀσήμαντο, ἀλλὰ ἐπικαιρο καὶ κατάλληλο καὶ τέτοιο πού ὀδηγεῖ στὴν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς, ὅπως καὶ τώρα. Καὶ ἐγὼ ἐπαινώντας τὴ δύναμη σου, δέχομαι καὶ τὴ συζήτηση αὐτή, τὴν ὁποία θὰ ὁμορφύνεις περισσότερο, ἂν μπορέσεις νὰ διεξέλθεις τὰ σχόλια τῆς γραμματικῆς. Γιατί αὐτὸς πού εἶναι ἀφοσιωμένος στὴν ὀρθοδοξία καὶ θέλει νὰ ἀντιμετωπίζει τοὺς κακοδόξους, πρέπει νὰ εἶναι κάτοχος καὶ τῆς δύνამης τοῦ λόγου καὶ τῆς πείρας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι μὲ τὴν ἀνθρώπινη γνώση, πιστεύοντας ὅτι κατέχουν κάτι μεγάλο, κομπάζουν γαργαλίζοντας αὐτοὺς πού εὐχαριστιοῦνται στὰ αὐτιά, εἶναι πάρα πολὺ καλὸ γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους νὰ μὴ εἶναι ἔλλειπεις οὔτε στὴ δύναμη τοῦ λόγου, γιὰ νὰ νικοῦν τίς εὐστοχες πολιορκητικὲς μηχανές τους. Ἔτσι ἐπιθυμῶ νὰ δυναμώνεις, ἀγαπητό μου τέκνο. Ὅπωςδήποτε ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ πού θέλω γιὰ σένα καὶ γιὰ κάθε ἄλλον, γιατί ὁ καθένας διαφέρει ὡς πρὸς τὴ συνήθεια καὶ τὸ συμφέρον. Οἱ ἀδελφοὶ Φίλιππος καὶ Φίλωνας, ὅπως εἶπες, ἔχουν κοιμηθεῖ. Καὶ μπράβο τους, γιατί καὶ οἱ δύο εἶχαν τέλος καλὸ. Ὅχι ὅτι ἡ προηγούμενη ζωὴ τους ἦταν ἀξιόμειπτη (πῶς ἄλλωστε θὰ ἔκαναν κάτι τέτοιο αὐτοὶ πού ἀπαρνήθηκαν στὸν κόσμον κάθε τι σαρκικὸ καὶ συγγένεια, καὶ ἔβαλαν τὸν ἑαυτὸς τους κάτω ἀπὸ τὸν ἑλαφρὸ ζυγὸ τῆς ὑποταγῆς;), ἀλλὰ ἐπειδὴ πέτυχαν τὸν πιὸ ὑψηλὸ μακαρισμὸ, ἀφοῦ γιὰ τὸν Κύριο διώχθηκαν⁸⁰, δοκίμασαν θλίψεις καὶ στενοχωρήθηκαν. Καὶ σ' αὐτὰ δὲν ἀντιλέγει κανένας, παρὰ μόνο οἱ καταραμένοι Μοιχειανοὶ πού ἀθέτησαν τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ὁ Φίλωνας βέβαια ποθοῦσε μέχρι τώρα νὰ ἐπιτύχει τὸν ἔπαινο, καὶ τοῦ καλοῦ

πολλὰ κατορθώματα, ἃ αὐτὸς προκαταλέξας, ἐγὼ δέ, πρὸς τοῖς εἰρη-
 μένοις, καὶ τὸ ἄπλαστον αὐτοῦ καὶ ἀκέραιον θαυμάζω, τό τε ἀόρητον
 καὶ ἀμνησίκακον, φιλοσύμπαθές τε καὶ φιλάδελφον, εὐήκοόν τε καὶ
 ἀνολίγωρον, καί, συντόμως εἰπεῖν, ἀπαθές, ἐξ οὗ καὶ τὸ εὐκατάνυκτον,
 5 μισόκοσμον τε καὶ φιλόθεον καὶ ἀπαρρησίαστον. Λέγε σύ, ὡς καὶ
 προῦφηνας, τὸ πολύδακρυ τοῦ ἀνδρός, τὸ φιλοπάτριον καὶ φιλακό-
 λουθον, καὶ τοῖς κινδύνοις τὸ ἀγωνιστικὸν καὶ σπουδαῖον καὶ ἀγόγγυ-
 στον καθόλου καὶ τὸ οἶονεὶ ἀειθαλές τῆς πολυανθοῦς αὐτοῦ ψυχῆς
 τῶν ἀρετῶν. Καλῶς ἔχει καὶ τὰ τοῦ στερροῦ Γαϊανοῦ διελθόντος ἐν
 10 παντὶ τόπῳ σχεδόν, ἔνθα ἢ διασπορὰ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ὅτι ὑγιαίνου-
 σι, χάρις τῷ Δεσπότη Θεῷ· ὅτι οὐ καταπίπτουσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρειοῦνται, δόξα τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ.
 Ὅτι ἀπελαύνονται, μηδὲ σκέπης ἀξιούμενοι παρά τινων μοναστῶν,
 μάλιστα πανδημίῶν συμπεφωνηκότων ὁμοῦ ἐν τούτῳ, μὴ θαυμάσης
 15 Γέγραπται· «Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ». Μὴ γὰρ
 τὸν ταῦτα φήσαντα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν οὐκ ἀπώσαντο οἱ τάλα-
 νες, καὶ γοῦν φησιν ὁ τῆς βροντῆς υἱός· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι
 αὐτὸν οὐ παρέλαβον».

Τί οὖν ἐστὶ τὸ διάφορον, εἰ οἱ μὲν Χριστὸν οὐχ ὑπεδέξαντο τὸν
 20 Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου, οἱ δὲ τοὺς ἔνεκεν ἐκείνου καὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐ-
 αγγελίου διαγμούς καὶ φυλακὰς ὑπομείναντας; Οὐδέν, ἢ τὸ σταυ-
 ρῶσαι καὶ θανατῶσαι. Μὴ αὐτοῖς λογισθῆ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀνομίας
 Ἄλλ', ὡς εἶρηκας, μὴ φέροντες τὰς τῶν ὑποτασσομένων αὐτοῖς προσ-
 κρούσεις καὶ ὡς ἂν μὴ ἀνάψῃ αὐτοῖς φῶς ἀληθείας, ἀλλ' ἐν σκότει
 25 ἀγνοίας διαπορεύονται, ἀποπέμπονται τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν, μήπως
 λόγος ὅσιος ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἀκουστός αὐτοῖς, ἤγουν ὑπο-
 μνηστικός, γένηται. Οὐκ ἔσται οὐδὲ μὴ μείνη ἢ βουλή αὐτῶν αὕτη,
 ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃν πεπατήκασι, λαληθήσεται καὶ στερεωθήσε-
 ται εἰς αἰῶνα. «Ὁ οὐρανός», γὰρ φησι, «καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ
 30 λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανὸς ἀντιφέρε-
 σθαι, εἰ μὴ ὁ τύραννος Σατανᾶς καὶ οἱ τούτου ὑποφῆται, τὴν μοιχείαν

81. Ματθ. 10, 36. Μιχ. 7, 6.

82. Ἰω. 1, 11.

Φιλίππου ὅμως εἶναι πολλές οἱ ἀρετές, τίς ὅποιες σὺ ὁ ἴδιος ἀνέφερες πρὶν. Ἐγὼ ὅμως, μαζί μ' αὐτά πού εἰπώθηκαν, θαυμάζω καὶ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀκεραιότητά του, τὴ μετριοπάθεια καὶ ἀμνησικακία του, τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὸ ὅτι ἄκουε μὲ εὐμένεια καὶ ἐνδιαφέρον, καί, γιὰ νὰ συντομεύω, τὴν ἀταραξία, ἀπὸ τὴν ὁποία προερχόταν καὶ ἡ βαθεῖα του εὐλάβεια, καὶ τὸ μῖσος τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἔλλειψη ἀθυροστομίας. Πρόσθεσε σὺ, ὅπως εἶπες προηγουμένως, τὰ πολλά δάκρυα τοῦ ἀνδρα, τὴ φιλοπατρία καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τίς ἀκολουθίες, τὴν ἀγωνιστικότητα καὶ ταχύτητά του στοὺς κινδύνους, καὶ γενικὰ τὴν ὑπομονητικότητα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὴ διαρκῆ ἀνθησι τῶν ἀρετῶν τῆς γεμάτης ἀνθη ψυχῆς του. Καλῶς ἔχει καὶ ἡ κατάστασι τοῦ σταθεροῦ Γαϊανοῦ, ὁ ὁποῖος πέρασε ἀπὸ κάθε σχεδὸν τόπο, ὅπου ἔχουν διασκορπιστεῖ οἱ ἀδελφοί, καὶ ὅτι ὑγιαίνουν, χάρις στὸν δεσπότη Θεό, καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν χάνουν τὸ θάρρος τους στὶς θλίψεις, ἀλλὰ γίνονται πιὸ ἀνδρεῖοι, δόξα στὸν Χριστὸ πού τοὺς ἐνδυναμώνει. Τὸ ὅτι διώχονται, χωρὶς νὰ τοὺς παραχωρεῖται οὔτε στέγη ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι μάλιστα συμφώνησαν ὅλοι μαζί σ' αὐτό, μὴν ἀπορεῖς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ δικοὶ του»⁸¹. Μήπως οἱ ταλαιπῶροι δὲν ἔδιωξαν καὶ τὸν Χριστὸ τὸν Θεό μας ὁ ὁποῖος τὰ εἶπε αὐτά; Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς λέγει· «Στοὺς δικοὺς του ἤρθε, ἀλλὰ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν»⁸².

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ, ὅταν ἐκεῖνοι βέβαια δὲν δέχθηκαν τὸν Χριστό, τὸν λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, καὶ αὐτοὶ ἕξαιτίας Ἐκείνου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου του ὑπέστησαν διωγμοὺς καὶ φυλακίσεις; Καμμιὰ, παρὰ μόνο ἡ σταύρωσι καὶ ὁ θάνατος. Εἶθε νὰ μὴ τοὺς καταλογισθεῖ ἡ σχέσι τους μὲ τὴν παρανομία. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπες, μὴ ὑποφέροντας τίς συγκρούσεις ἐκείνων πού ὑποτάσσονταν σ' αὐτούς, καὶ σὰν νὰ μὴ ἤθελαν νὰ ἀνάψει σ' αὐτούς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, βαδίζουν στὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας, διώχουν τοὺς ἀδελφούς μας, γιὰ νὰ μὴ ἀκουσθεῖ σ' αὐτούς λόγος ἅγιος ἀλήθειας καὶ δικαιοσύνης, δηλαδὴ ὑπομνηστικός. Δὲν θὰ ὑπάρξει, οὔτε θὰ παραμείνει ἡ ἀπόφασή τους αὐτή, ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο καταπάτησαν, θὰ κηρυχθεῖ καὶ θὰ στερεωθεῖ στοὺς αἰῶνες. Γιατὶ λέγει· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»⁸³. Καὶ σ' αὐτὰ ποιὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀντισταθεῖ, ἂν ὄχι ὁ τύραννος Σατανᾶς καὶ οἱ προφήτες του, οἱ ὁποῖοι ἐπικύρωσαν τὴ μοιχεία ὡς οἰκο-

83. Λουκᾶ 21, 33.

οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κεκυρωκότες, οἱ ματαιόφρονες ὄντες καὶ ἐχθίστατοι;

Ἐπὶ τὰς ἐρωτήσεις σου τρεπτέον τὸν λόγον. Ἐφης ἀνθ' ὅτου ὁ θεῖος Κύριλλος ᾠκονόμεναι μὴ ἀποσχίζεσθαι τῶν τῆς Ἐώας ἐν διπτύχοις 5 ἀναφερόντων τὸν Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας αἵρετικὸν ὄντα. Ἐπ' ἂν ὀρθότατα καὶ καιριώτατα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα παρ' αὐτοῖς ἐσέσωστο. Οὕτω γὰρ γέγραπται, καὶ ὁ ὑπομνηματίζων ταῦτα, ὁ ἐν ἀγίοις Εὐλόγιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ Περὶ οἰκονομίας αὐτοῦ λόγῳ, οὗ καὶ χρῆσιν ἐνεθέμεθα ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν πονηθείῃ ἰδίῳς 10 Περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας πραγματεία. Τὴν λύσιν οὖν αὐτὸς δέδωκεν ὁ καὶ ἱστορήσας. Οὐ γὰρ πως ἀλλαχόσε λέλεκται, καὶ ἱκανὸν μὴ ἐπιζητεῖν ἄλλο. Σαφηνείας δὲ ἐνεκεν ἔστω τὰ παρ' ἡμῶν ἐχόμενα τῆς αὐτῆς ἐννοίας ὅτι τῶν οἰκονομιῶν αἱ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν Πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσιν. Οἷον διηνεκὲς μὲν, ὡς ἀντι 15 τῶν ὑποστάσεων παραχωρεῖσθαι τὰ πρόσωπα πρὸς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τοῖς Ἰταλοῖς. Πρὸς καιρὸν δέ, οἷον τοῦ Ἀποστόλου ἐπὶ τῆς περιτομῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος οἷον καὶ τὸν νῦν τοῦ θείου Κυρίλλου. Ἄ μὲχρι τινὸς καιροῦ γινόμενα, οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτόν, οὐδὲ τὸ κατὰ τι ἀπηχὲς καὶ ἔκνομον, ὑφειμένον δ' οὖν 20 ὅμως καὶ οὐκ ἄγαν ἀκριβές. Τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία ἡ πρὸς καιρὸν. Μηδὲ γὰρ δυνατὸν ἰατρὸν τὸν ἠρωστηκότα θάπτον ἀπαλλάξαι τῆς νόσου μὴτ' αὐτὸν ἵππον ἀκρατῆ ἢ ξηρὸν πτόρθον, τὸν μὲν εὐχάλινον, τὸν δὲ εὐθύτομον ἐξαυτῆς καταστήσασθαι, εἰ μὴ τοῖς κατὰ μικρὸν πομπυμοῖς τε καὶ κολακεύμασι, μαλακαῖς τε καὶ ἐπικλήσεσι χρώμενον, 25 τὸν τῶν τοιούτων ἐμπειρότατον.

Οὕτω καὶ τοῖς ἀγίοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις, ὡς καὶ Κυρίλλῳ τῷ μεγάλῳ ἐν τῷδε. Μικρὸν γὰρ πάντως ἀνέμενε τῶν Ἀνατολικῶν τὸ βραδύνουν ἢ προσπαθές, πρὸς τὸ αἵρετικὸν μὴ ὑπολαμβάνειν τὸν ὄντως αἵρετικόν. Τί γὰρ ἦν ἄλλο τὸ μεσολαβοῦν, ἐπ' ἂν ὀρθοδόξως 30 ἐκήρυττον τὴν πίστιν καὶ τούτῳ αὐτὸν τὸν μνημονευόμενον αὐτοῖς ἀναθεματίζοντες; Ἐπειδὴ πᾶς ὀρθοδόξων κατὰ πάντα, πάντα αἵρετικὸν δυνάμει, καὶ οὐ ρήματι, ἀναθεματίζει. Ἐπειτα, ὅτε αὐτοῖς ἀνῆψεν ὁ τέλειος νοῦς, τότε αὐτοῖς συναφθέντος κατὰ πάντα τοῦ ἀγίου

Ἐπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πῖο σπουδαίους ἐκπροσώπους τῆς Ἀντιοχειανῆς σχολῆς κατὰ τὰ ἔτη 350-430.

85) P.G 86. II, 2939-2944.

86. Ἡ πραγματεία αὐτὴ δὲν περιλαμβάνεται στίς γνωστὲς ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ

νομία σωτήρια για την Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ οἱ πραγματικοὶ ματαιόφρονες καὶ ὑπερβολικὰ μισητοί;

Ἄς στρέψω τὸν λόγο σὲς ἐρωτήσεις σου. Ρώτησες, γιατί ὁ ἱερός Κύριλλος, κάνοντας χρήση τῆς οἰκονομίας, ἔκρινε νὰ μὴ ἀποκοποῦν ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς ἐκεῖνοι πὺ ἀναφέρουν στὰ δίπτυχα τὸν Θεόδωρο Μοψουεσίας, πὺ ἦταν αἰρετικός»⁸⁴. Ἐπειδὴ τὰ δόγματα τῆς πίστεως σ' αὐτοὺς διαφυλάσσονταν ὀρθότατα καὶ ἀκέραια. Γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ, καὶ αὐτὸς πὺ τὰ ὑπομνηματίζει, ὁ ἅγιος Εὐλόγιος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, στὸν λόγο του, Περὶ οἰκονομίας⁸⁵ τοῦ ὁποῖου ἔκανα χρήση στὴν πραγματεία πὺ ἐκλόνησα εἰδικὰ, Περὶ τῆς οἰκονομίας γενικά⁸⁶. Τὴν ἀπάντηση ἐπομένως τὴν ἔδωσε ὁ ἴδιος πὺ ἀναφέρει καὶ τὸ γεγονός. Γιατὶ δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ ἄλλοῦ καὶ δὲν χρειάζεται νὰ ἀναζητοῦμε ἄλλο. Γιὰ τὴ διασάφησή του ἀρκοῦν ὅσα ἀναφέρονται ἀπὸ μὲνα γιὰ τὴ σημασία τῆς ἔννοιας αὐτῆς. Γιατὶ ἀπὸ τὶς οἰκονομίες ἄλλες βέβαια ἐφαρμόστηκαν προσωρινὰ ἀπὸ τοὺς Πατέρες, καὶ ἄλλες ἐφαρμόζονται διαρκῶς. Ὅπως διαρκῶς ἰσχύει ἡ παραχώρηση τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου στοὺς Ἰταλοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν, ἀντὶ τοῦ ὅρου ὑποστάσεις, τὰ πρόσωπα. Προσωρινὰ πάλι, ὅπως ὁ κανόνας τοῦ Παύλου γιὰ τὴν περιτομή, τοῦ μεγάλου Βασιλείου γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ ὁ τωρινὸς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Αὐτὰ πὺ ἔγιναν προσωρινὰ, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ μεμπτό, οὔτε κάτι τὸ ἀνάρμοστο καὶ παράνομο, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ὑποδεέστερο καὶ ὄχι πολὺ ὀρθό. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ προσωρινὴ οἰκονομία. Οὔτε καὶ ὁ γιατρὸς δηλαδὴ μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξει γρηγορώτερα τὸν ἄρρωστο ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του, οὔτε ἐπίσης ἓνα ἄλογο βίαιο, ἢ ἓνα ξερὸ βλαστάρι, τὸ ἄλογο νὰ τὸ χαλιναγωγήσει, καὶ τὸ βλαστάρι νὰ τὸ λιάνει ἀμέσως, ἂν ὁ πὺ ἔμπειρος ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς δὲν χρησιμοποιήσει χάρδια καὶ κολακεῖες καὶ λόγια τρυφερά.

Ἐτσι ἔκαναν καὶ οἱ ἅγιοι μὲ τὶς οἰκονομίες, ὅπως καὶ ὁ μέγας Κύριλλος σὸ θέμα αὐτό. Γιατὶ ὅπωςδήποτε περιέμενε γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, λόγω τῆς δυσκολίας τῶν ἀνατολικῶν νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ κρίνουν καὶ τῆς ἰδαίτερης συμπάθειάς τους, μὴ θεωρώντας αἰρετικόν, αὐτὸν πὺ πραγματικὰ ἦταν αἰρετικός. Γιατὶ τί ἄλλο ἦταν αὐτὸ πὺ μεσολαβοῦσε, ἀφοῦ κήρυτταν τὴν πίστη τους ὀρθόδοξα, καὶ συγχρόνως ἀναθεμάτιζαν αὐτὸν πὺ μνημόνευαν, Γιατὶ κάθε ἓνας πὺ εἶναι ὀρθόδοξος σὲ ὅλα, ἀναθεματίζει νοερὰ κάθε αἰρετικόν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ λέγει μὲ

ἴσως. Ἡ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦντες φαινόμεθα; Ἔσθ' ὅτε
 τινῶν ὁμογνωμόνων ἡμῖν κατὰ τι διαφερομένων, ἔνθα οὐ πολὺ τὸ
 λυποῦν ἢ ἑξιστῶν τῆς ἀκριθείας, καὶ ὅμως καταδεχόμεθα τὴν πρὸς
 αὐτοὺς κοινωνίαν, ἵνα μὴ διὰ μικρὸν τι μικρὸν ὑστερον δυνάμενον
 5 κατορθωθῆναι ἀπολέσωμεν τὸ πᾶν· τοῦτο δὲ ἀτέχνων καὶ οὐ μυστη-
 ρίων Θεοῦ οἰκονόμων. Τοιοῦτον μὲν τὸ πρὸς καιρὸν οἰκονομεῖν τοὺς
 λόγους καὶ τοὺς τρόπους ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ καὶ νόμῳ, ἀλλ' οὐκ ἐν
 παρανομίᾳ καὶ ψεύδει τὸ καθόλου. Μὴ προβαλλέσθωσαν τὰς γλώσ-
 σασ οἱ Μοιχειανοὶ ἐνταῦθα, μηδὲ τὸν χειραγωγὸν κρημνιστὴν οἰέ-
 10 σθωσαν, μηδὲ τὸν κυβερνήτην καταποντιστὴν, μηδ' ἂν τὸν ἰατρὸν
 νοσοποιόν, ὥπερ αὐτοὶ ὁμοιωθήσαν, τῷ μοιχῷ συμμοιχεύσαντες, τῷ
 μοιχοζεύκτη συζεύξαντες, τῷ θεοκατηγόρῳ συνθεοκατηγορήσαντες,
 τῷ εὐαγγελιολύτῃ συνευαγγελλύτῃσαντες κυνικῶς· οὕτω γὰρ φρά-
 σαι οἰκειώτερον. Διόσκορον δὲ ποῦ ἢ πῶς, τὸν Ἀλεξανδρείας αἵρετι-
 15 κόν, Κύριλλος ὁ θεῖος ἐδέξατο, ὡς φασιν οἱ Μοιχειανοί, οἱ περὶ τὸ
 φῶς σκοτεινοί, οἱ κατήγοροι τῶν ἁγίων; Οὔτε ἠκούσθη οὔτε φύσιν
 ἔχει τὸ ψεῦδος αὐτῶν, διότι μεταγενέστερός ἐστι τοῦ θείου Κυρίλλου.
 Πῶς οὖν τὸν μετὰ κοίμησιν τοῦ ἁγίου γνωρισθέντα αἵρετικὸν ἐν και-
 ρῷ τῆς ληστροικῆς συνόδου ἐν Ἐφέσῳ, μετὰ τὴν τρίτην καὶ ἁγίαν, αὐ-
 20 τὸς ὁ ἅγιος ἐδέξατο τὰ ὑπερκόσμια λαχῶν; Οὕτω ψευδοεποῦσι μυθα-
 ρευόμενοι, ὅπως θηρεύσωσι ψυχὰς ἀφελότητι πορευομένας. Διὰ
 τοῦτο τεχνουῦσθε καὶ γνωρίζεσθε κατὰ πάντα, ἵνα τὸν ὄφιν καὶ τοὺς
 ὀφιοφώνους φεύγοιτε, ἐφ' οἷς ὠλέκοντο ὅτι μάλιστα πλεῖστοι ἀπὸ γε-
 νεῶν εἰς γενεάς.

25 Περὶ δὲ τῶν ἄλλων πεύσεων. Εἰ ὁ ἐπίσκοπος οὐχ εὔρηται εἰς τὴν
 μοιχοσύνοδον, καλοῖη δὲ αὐτὴν ψευδοσύλλογον, μνημονεύει δὲ τὸν ἐν
 αὐτῇ εὐρεθέντα μητροπολίτην αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐπισκό-
 που ὀρθοδοξοῦντος εἰ χρῆ κοινωνεῖν, ἀπεκρίθη καὶ δι' ἑτέρων τῶν
 πρὸς Εὐόδιον γραμμάτων, ὅτι· Ναί, οἰκονομίας χάριν· μόνον μὴ
 30 συλλειτουργοῦντος αὐτοῦ αἵρετικοῖς. Εἰς οὐδὲν γὰρ ἐστι, μνημονευο-
 μένου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδόξου ὄντος, καὶ ἐκείνου φόβῳ αἵρετικὸν

87. Ἐννοεῖται ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.

88. Ὁ Κύριλλος διετέλεσε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ ἔτη 375-444, ἐνῶ ὁ Διόσκορος ἀπὸ τὸ 444-451.

89. Τὸ ἔτος 449.

λόγια. "Επειτα, ὅταν ἀναψε ὁ τέλειος νοῦς τους, τότε ἴσως ὁ ἅγιος⁸⁷ ἐνώθηκε με αὐτούς σέ ὅλα. "Ἡ μήπως καί ἐμεῖς δὲν φαινόμεστε ὅτι κάνουμε τὸ ἴδιο; Μερικὲς φορὲς κάποιοι ποὺ συμφωνοῦν μαζί μας διαφέρουν σέ κάτι, τὸ ὁποῖο δὲν μᾶς κάνει νὰ λυπούμαστε πολὺ, ἢ δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ πίστη, καὶ ὅμως δεχόμεστε τὴν κοινωνία μαζί τους, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὸ πᾶν γιὰ κάτι ἀσήμαντο, ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγο μπορεῖ νὰ διορθωθεῖ. Αὐτὸ βέβαια εἶναι κάτι ποὺ κάνουν οἱ ἀδέξιοι καὶ ὄχι οἱ οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Τέτοιο εἶναι τὸ νὰ ἐφαρμόζουμε προσωρινὰ οἰκονομία στὰ λόγια καὶ στοὺς τρόπους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόφαση καὶ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν νόμο, ἀλλὰ ὄχι με παρανομία καὶ ψέμα γενικά. "Ἄς μὴ θγάξουν τίς γλώσσες τους ἐδῶ οἱ Μοιχειανοί, οὔτε νὰ θεωροῦν τὸν ὁδηγὸ γκρεμιστή, οὔτε τὸν κυβερνήτη καταποντιστή, οὔτε καὶ τὸν γιατρὸ αἴτιο ἀσθενειῶν, με τὸν ὁποῖο ἔγιναν ὅμοιοι αὐτοί, ἀφοῦ μοίχευσαν μαζί με τὸν μοιχό, ἔνωσαν τοὺς μοιχοὺς μαζί με ἐκεῖνον ποὺ ἔνωσαν, κατηγόρησαν τὸν Θεὸ μαζί με τὸν κατήγορο τοῦ Θεοῦ, καὶ μαζί με αὐτὸν ποὺ κατάργησε τὸ Εὐαγγέλιο, κατάργησαν καὶ αὐτοὶ κυνικά τὸ Εὐαγγέλιο. "Ἔτσι δηλαδὴ μπορῶ νὰ τοὺς ἀποκαλέσω ἐπιεικέστερα. Καὶ τὸν Διόσκορο, τὸν αἰρετικὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας, ποῦ καὶ με ποιὸν τρόπο τὸν δέχθηκε ὁ ἱερός Κύριλλος, ὅπως λένε οἱ Μοιχειανοί, αὐτοὶ οἱ σκοτεινοὶ ἀπὸ φῶς, οἱ κατήγοροι τῶν ἀγίων; Οὔτε ἀκούστηκε, οὔτε ἔχει ὑπόσταση τὸ ψέμα τους, γιὰτὶ ὁ Διόσκορος εἶναι μεταγενέστερος τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου⁸⁸. Πῶς λοιπόν, αὐτόν, ποὺ μετὰ τὴν κοίμησι τοῦ ἀγίου (Κυρίλου) ἔγινε γνωστὸς ὡς αἰρετικὸς κατὰ τὴ σύγκλησι τῆς ληστρικῆς συνόδου στὴν Ἔφεσο⁸⁹, μετὰ τὴν τρίτη καὶ ἀγία, τὸν δέχθηκε αὐτὸς ὁ ἅγιος, ἀφοῦ ἤδη εἶχε κερδήσει τὰ ὑπερκόσμη; "Ἔτσι ψευδο-λογοῦν ἐπινοώντας μύθους, γιὰ νὰ ἐκλύσουν ψυχὰς ποὺ πορεύονται με ἀφέλεια. Γι' αὐτὸ νὰ ἀσκεῖστε καὶ νὰ μαθαίνετε τὰ πάντα, γιὰ νὰ μπορεῖτε νὰ ἀποφεύγετε τὸ φίδι καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν γλώσσα φιδιοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξολοθρεύθηκαν πάρα πολλοὶ ἀπὸ γενεὲς γενεῶν.

Γιὰ τίς ἄλλες τῶρα ἐρωτήσεις. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἔλαβε μέρος στὴ σύνοδο τῶν μοιχῶν, καὶ τὴν ὀνομάζει ψευδοσύλλογο, ἀλλὰ μνημονεύει τὸν μητροπολίτη του ποὺ ἔλαβε μέρος στὴ σύνοδο, ἂν ὁ πρεσβύτερος τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου πρέπει νὰ κοινωνεῖ με αὐτόν, ἀπάντησα καὶ με ἄλλα γράμματα ποὺ ἔστειλα στὸν Εὐόδιο καὶ εἶπα· Ναί, χάριν οἰκονομίας, μόνο ἂν ἐκεῖνος δὲν λειτουργεῖ μαζί με αἰρετικούς. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει κανέναν κώλυμα νὰ μνημονεύεται ὁ ἐπίσκοπος ποὺ εἶναι ὀρθόδοξος,

ἀναφέροντος τὸν οἰκεῖον μητροπολίτην. Τοῦ τοιούτου πρεσβυτέρου
καὶ εἰς παννυχίδα προσκαλουμένου ἰτέον καὶ Ἐκκλησίαν παρ' αὐτοῦ
δεδομένην ληπτέον καὶ εἰς αὐτὴν ἐρχομένου αὐτοῦ λειτουργῆσαι
παραχωρητέον, ἢ καὶ μνημονεῦσαι νεκρόν, ὀρθόδοξον μέντοι, συγχω-
5 ρητέον, καὶ ἐν αὐτῇ λειτουργεῖν τὸν λαβόντα οὐδὲν κωλυτέον. Εἰ δὲ
αἵρετικὸν ἀναφέρει ὄντα ἐπίσκοπον, κἂν μακαρίζῃ, κἂν ὀρθοδοξῇ,
τῆς μὲν θείας κοινωνίας ἀφεκτέον, τῆς δὲ κοινῆς τραπέξης, ἐπ' ἃν ἐκεῖ
δέοι μνημονεῦειν. Ὡδε δεκτέον τάχα καὶ εὐλογοῦντα αὐτὸν καὶ συμ-
ψάλλοντα, ἐάνπερ μῆτε αἵρετικῶ, ἢ τῶ οἰκεῖῳ ἐπισκόπῳ εἴτε τινὶ ἄλλῳ
10 συνιερούργῃ ἢ ἐν γνώσει μεταδίδοι. Εἰ ἐσθίει τις μετὰ τοῦ μοιχοζεύ-
κτου, ἢ μεθ' ἑτέρου αἵρετικοῦ ἀδιαφόρως, φυλακτέον μὴ συνεστι-
ᾶσθαι τοῖς τοιούτοις, κἂν ὑποκρίνωνται ὀρθοδοξεῖν. Οὐ γὰρ φυλάσ-
κουσι τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου, «τοῖς τοιούτοις», λέγοντος, «ἢ-
δὲ συνεσθίειν». Πλέον, οὐκ ἐξερευνητέον ἢ μετὰ τοῦ συνεστιαθέντος
15 τῶ αἵρετικῶ, ὅσδε συνεστιάθη ζητεῖν καὶ μετὰ τοῦδε ἕτερος, κἂν-
τεῦθεν ἀνασειράζῃ τὸν λόγον καὶ ἀφίστασθαι πάντων. Ἐθελόγνω-
μον τὸ χρῆμα καὶ οὐ τῶν ἁγίων. «Μέχρι γὰρ τούτου», φησί, «στήθι,
καὶ οὐχ ὑπερβήση». Μὴ γὰρ οὐκ ἤδεισαν ταῦτα ἐξερευνηᾶν καὶ διαγγέ-
λεσθαι ἡμῖν; ἀλλ' οὐδαμῶς. Διὸ οὐκ ἐσθλὸν μεταβαίνειν ὄρια ἃ ἔθεντο
20 οἱ Πατέρες ἡμῶν. Μεθ' οὗ δὲ οὐκ ἐσθίομεν, οὐδὲ δῶρον τούτου δεκτέ-
ον, εἴπερ διδαχθεῖς ἅπαξ καὶ δις ἀδιαφοροίη καὶ οὐ πείθεται ἡμῖν.
Οὐκ οἶδα εἰ μὴ παρὰ τῶν φυλάκων τὰς οὐχ ὡς εὐλογίας, ἀλλ' ὡς χρεί-
ας λαμβάνειν ἢ οἰκονομίας ἕνεκεν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων φευγόν-
των μέντοι τὸ συνεστιᾶσθαι αἵρετικοῖς ἀδιαφόρως· οὐκ οἶδα εἰ μὴ
25 τύχη κατὰ περίστασιν καὶ δέξασθαι καὶ συνεστιαθῆναι καὶ τοῖσδε.
Δοῦναι δὲ τοῖς τοιούτοις καὶ τοῖς φύλαξι βρωῶμα καὶ πόμα οὐ διακρι-
τέον, ὅτι καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ μεταδοτέον. Εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
Κυρίου Γρηγοῤῥᾶ τοῦ τέκνου ἡμῶν οὐ τολμῶ εἰπεῖν λειτουργῆσαι πρε-
σβύτερον ἡμῶν, διὰ τὸ μετὰ τὴν μοιχοσύνοδον ἐνθρονιασθῆναι καὶ
30 ὑπὸ τοῦ συλλειτουργοῦντος καὶ συλλειτουργήσαντος τῶ μοιχοζεύκτῃ
διὰ τοῦ πρωτομοιχειανοῦ καθιερωθῆναι.

90. Α' Κορ. 5, 11.

91. Ἰωβ 38, 11.

92. Πρβλ. Παροιμ. 22, 28.

ἔστω καὶ ἂν ἐκεῖνος ἀπὸ φόβο μνημονεύει τὸν μητροπολίτη του ποὺ εἶναι αἰρετικὸς. Ὁ πρεσβύτερος αὐτὸς καὶ ὅταν καλεῖται σὲ ὀλονύκτια ἀκολουθία, πρέπει νὰ πηγαίνει, καὶ νὰ παίρνει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐκκλησία ποὺ τοῦ δίνει, καὶ ὅταν ἔρχεται σ' αὐτὴν νὰ λειτουργήσῃ νὰ τοῦ ἐπιτρέπῃ, ἢ καὶ νὰ μνημονεύσῃ νεκρὸν, ἀλλὰ ὀρθόδοξο, νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο νὰ λειτουργεῖ στὴν ἐκκλησία αὐτὸς ποὺ τὴν πῆρε. Ἐὰν ὅμως μνημονεύει αἰρετικὸν ποὺ εἶναι ἐπίσκοπος, ἔστω καὶ ἂν μακαρίζει, ἔστω καὶ ἂν ὀρθοδοξεῖ, τὴν κοινωνία βέβαια μαζί του πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγει, στὴν κοινὴ τράπεζα ὅμως, ἂν χρειαστεῖ, νὰ τὸν μνημονεύει. Ἐδῶ πρέπει ἴσως νὰ τὸν δέχεται καὶ ὅταν αὐτὸς εὐλογεῖ καὶ ψάλλει μαζί του, ἐὰν βέβαια δὲν ἱεουργεῖ μαζί μὲ αἰρετικόν, ἢ μὲ τὸν δικό του ἐπίσκοπο, ἢ μὲ κάποιον ἄλλον, ἢ ἐν γνώσει του δίνει τὴν κοινωνία σὲ ἄλλους. Ἐὰν κάποιος τρώει μαζί μὲ αὐτὸν ποὺ στεφάνωσε τοὺς μοιχοὺς, ἢ μὲ ἄλλον αἰρετικὸ ἀδιάφορα, νὰ φυλάγεται νὰ μὴ συντρώγει μὲ τέτοιους, ἔστω καὶ ἂν ὑποκρίνονται ὅτι εἶναι ὀρθόδοξοι. Γιατί δὲν τηροῦν τὴν ἐντολὴ τοῦ Ἀποστόλου ποὺ λέγει· «Μὲ αὐτοὺς οὔτε νὰ τρώτε μαζί τους»⁹⁰. Πέρα ἀπὸ αὐτὸ, δὲν πρέπει νὰ ἐρευνοῦμε ἂν μὲ αὐτὸν ποὺ συνέφαγε μὲ αἰρετικόν, συνέφαγε ὁ τὰδε καὶ μὲ αὐτὸν ἄλλος, καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἀνατρέχουμε πίσω καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγουμε ὅλους. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι προσωπικὴ καὶ ὄχι τῶν ἁγίων. Γιατί λέγει· «Μέχρι ἐδῶ νὰ σταματᾶς, καὶ νὰ μὴ κάνεις ὑπέρβαση»⁹¹. Μήπως δὲν ἤξεραν νὰ τὰ ἐρευνήσουν αὐτὰ καὶ νὰ μᾶς τὰ καταστήσουν γνωστά; Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαναν μὲ κανένα τρόπο. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπωφελὲς νὰ ξεπερνοῦμε τὰ ὅρια ποὺ ἔθεσαν οἱ Πατέρες μας⁹². Μὲ ἐκεῖνον ὅμως ποὺ δὲν τρώμε, δὲν πρέπει νὰ δεχόμεστε οὔτε δῶρο, ἐὰν, ἀφοῦ διδαχθεῖ μὰ καὶ δύο φορές, ἀδιαφορήσῃ καὶ δὲν πεισθεῖ σὲ μᾶς. Δὲν ξέρω ἂν δὲν πρέπει νὰ παίρνομε ἀπὸ τοὺς φύλακες ὄχι ὡς εὐλογίες, ἀλλὰ ὡς ἀνάγκες ἢ κατ' οἰκονομίαν, καὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς παραθέτουν οἱ ἄλλοι, ποὺ ἀποφεύγουν ὅμως νὰ συντρώγουν μὲ αἰρετικούς γενικά. Δὲν ξέρω ἂν δὲν πρέπει ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι νὰ δεχτοῦμε δῶρα καὶ νὰ συμφάγομε καὶ μὲ αὐτούς. Νὰ δίνουμε ὅμως καὶ σ' αὐτούς καὶ στοὺς φύλακες τροφὴ καὶ πιοτὸ χωρὶς νὰ κάνουμε διάκριση, γιατί πρέπει νὰ δίνουμε σὲ κάθε ἄνθρωπο. Στὴν ἐκκλησία ὅμως τοῦ κυρίου Γρηγοῤᾶ, τοῦ τέκνου μας, δὲν τολμῶ νὰ πῶ νὰ λειτουργήσῃ πρεσβύτερός μας, ἐπειδὴ μετὰ τὴν μοιχοσύνοδο ἔγινε καθεδρική καὶ ἐγκαινιάστηκε ἀπὸ αὐτὸν ποὺ συλλειτουργοῦσε καὶ συλλειτούργησε μὲ αὐτὸν ποὺ τέλεσε τὴ στέψη τῶν μοιχῶν.

N'(50) – Γῶ αὐτῶ.

Θερμὸς εἶ, τέκνον ἡγαπημένον, περὶ τοῦ ἐρωτᾶν καὶ μανθάνειν τὰ
 χρήσιμα. Καὶ τὸ μὲν χρῆμα ἐπαινετόν, οὐχ ἱκανὸς δὲ ἐγὼ λύειν τὰς
 ἀπορίας σου· ὅμως διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον εἰσενεκτέον καὶ νῦν τὰ
 5 κατὰ δύναμιν. Ἡ ἐρώτησίς σου περὶ τῶν διγάμων· ὅτι ἀμφισθητούμε-
 νόν ἐστι περὶ τῆς συναφείας αὐτῶν, ἄρα στεφανοῦσθαι αὐτούς, ὡς ἐπὶ
 τῶν μονογάμων, ἢ μή. Καὶ πῶς, ἐὰν τοῦτο γενήσεται, εἶη συνάφεια, μὴ
 ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένων αὐτῶν; Ὅτι φέρεται λόγος ἀπὸ τῶν ἡμε-
 ρῶν τοῦ ἀσεβοῦς Κωνσταντίνου κρατῆσαι τὴν συνήθειαν τοῦ διγα-
 10 μικοῦ στεφανώματος, ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν τριγαμήματος, ἐπεὶ μὴ εἶναι
 ἐν τοῖς πρὸ αὐτοῦ χρόνοις. Ἐγὼ δὲ ἔχειν μὲν τὸν λόγον τὸ πιστὸν ἐν-
 τεῦθεν οὐκ ἀποδοκιμάζω. Δεῖ δὲ ὅμως τοῖς ἀληθείας ἐρασταῖς, μὴ ἐκ
 φορᾶς, ὡς ἔτυχε, λόγου ἢ συνηθείας ἀνθρωπίνης πρὸς τοῦσθαι τὰ πράγ-
 ματα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ τῆς Πατρικῆς καὶ
 15 κανονικῆς ἐκδόσεως. Ἡ μὲν οὖν διγαμία παρακεχώρηται δηλονότι
 ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου καὶ δι' αὐτοῦ παρὰ Χριστοῦ· οὐ μὴν νόμος,
 ὡςπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἀλλὰ συγχώρησις. Συγχώρησις δὲ οὐκ
 ἐπὶ ἀμέμπτου καὶ ἀπταιστού γένοιτ' ἂν (πῶς γὰρ καὶ διατί;), ἀλλ' ἐπὶ
 ἥττης τινὸς καὶ ἀλωσίμου δράματος. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὁ θεῖος Ἀπόστο-
 20 λος ἠνίξατο εἰπὼν· «Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν». Ἡ δὲ
 ἀκρασία τὸ κράτος τῆς ἀνδρείας ἀπολέσασα, ἥττης ἐστὶ καὶ ἀποπτώ-
 σεως ἔγκονον. Ἐντεῦθεν ὀρμηθέντες οἱ θεῖοι Πατέρες ἐπιτιμίῳ ὑπέβα-
 λον τοὺς διγάμους οἱ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἀορίστως, διὰ
 τοῦ εἰπεῖν· «Ὀλίγου χρόνου παρελθόντος καὶ σχολάσαντας ἐν ταῖς
 25 προσευχαῖς καὶ νηστείαις, κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν
 κοινωνίαν ὠρίσαμεν», ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ὠρισμένως. Φησὶ γάρ·
 «Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὠρισαν κανόνα οἱ Πατέ-
 ρες, δηλονότι ὄν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ
 τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη».

30 Δέδεικται τοίνυν ἐκ τῶν ρηθέντων, ὡς ὑπὸ τὸ πταιστόν γεγонуῖα
 ἡ διγαμία εἰλήφει τὸ ἐπιτίμιον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τῆς ἐν Νεοκαισα-
 ρείᾳ συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἀπειρῶξαν καὶ τοῦ ἐστιαθῆναι πρεσβύτε-
 ρον εἰς διγαμοῦντος γάμον, λέγοντες· «Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ

93. Α' Κορ. 7, 1 ἔ.

94. Α' Κορ. 7, 9.

95. Κανὼν 1 τῆς τοπικῆς συνόδου τῆς Λαοδικείας.

96. Μ. Βασιλείου, Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων 4, Ἄπαντα αὐτοῦ, τόμ. 1, σ. 192.

50. Στὸν ἴδιο.

Εἶσαι θερμός, ἀγαπημένο μου τέκνο, στὸ νὰ ρωτᾶς καὶ νὰ μαθαίνεις αὐτὰ ποὺ εἶναι χρήσιμα. Καὶ τὸ πρᾶγμα βέβαια εἶναι ἀξιέπαινο, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ λύνω τὶς ἀπορίες σου. Ὅμως γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον θὰ σοῦ προσφέρω καὶ τώρα αὐτὰ ποὺ μπορῶ. Ἡ ἐρώτησή σου ἀναφέρεται στὸ θέμα τῶν διγάμων, ἐπειδὴ εἶναι ἀμφισβητούμενο γιὰ τὴν ἔνωσή τους, ἂν πρέπει νὰ στεφανώνονται καὶ αὐτοί, ὅπως οἱ μονόγαμοι, ἢ ὄχι. Καὶ πῶς, ἐὰν γίνει αὐτό, θὰ γίνει ἢ ἔνωση, ἐὰν δὲν ἔνωθούν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν ἱερέα; Γιατὶ λέγεται, ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ στεφανώματος τῶν διγάμων ἐπικράτησε ἀπὸ τὶς μέρες τοῦ ἀσεβοῦς Κωνσταντίνου, ἀπὸ τὸν τρίτο γάμο ἐκείνου, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε τὰ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν χρόνια. Ἐγὼ βέβαια δὲν ἀποδοκιμάζω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀξιόπιστο τοῦ λόγου. Ὅμως αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ μὴ ἀποδέχονται τὰ πρᾶγματα βιαστικὰ καὶ στὴν τύχη, ἀπὸ λόγια ἢ συνήθειες ἀνθρώπινες, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεόπνευστη Γραφή καὶ τὰ πατερικὰ καὶ κανονικὰ κείμενα. Ἡ διγαμία λοιπὸν ἐπετρούπηκε ἀπὸ τὸν ἱερὸ Ἀπόστολο⁹³, καὶ μέσω αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Χριστό. Ὅχι ὅμως ὡς νόμος, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ ὡς παραχώρηση. Καὶ παραχώρηση δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνει σὲ ἄμεμπτο καὶ ἀψευγάδιαστο (πῶς δηλαδή καὶ γιατί;) ἀλλὰ σὲ κάποια περίπτωση ἀτυχῆ καὶ πράξη ποὺ ἀπαιτεῖ ὑποχωρητικὴτητα. Γιατὶ αὐτὸ ὑπανίσσεται ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, λέγοντας· «Ἐὰν δὲν μποροῦν νὰ μείνουν ἐγκρατεῖς, ἄς παντρεύονται»⁹⁴. Ἀντίθετα ἢ ἀκράτεια, ἔχοντας χάσει τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας, εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡττας καὶ πτώσεως. Ἀπὸ αὐτὸ ὀρμώμενοι οἱ ἱεροὶ Πατέρες ὑπέβαλαν σὲ ἐπιτίμιο τοὺς δίγαμους, λέγοντας οἱ τῆς συνόδου τῆς Λαοδικείας ἀόριστα· «Ἀφοῦ περάσει λίγος χρόνος καὶ τελειώσουν τὶς προσευχὲς καὶ τὶς νηστεῖες, ὀρίζουμε νὰ τοὺς προχωρεῖται ἢ ἔνωση ὡς συγγνώμη»⁹⁵, ἐνῶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει συγκεκριμένα· «Γιὰ τοὺς τρίγαμους καὶ πολύγαμους οἱ Πατέρες ὄρισαν τὸν ἴδιο κατ' ἀναλογία κανόνα, αὐτὸν δηλαδή ποὺ ἴσχυε καὶ γιὰ τοὺς δίγαμους. Ἐνα χρόνο δηλαδή οἱ δίγαμοι, καὶ οἱ ἄλλοι δύο χρόνια»⁹⁶.

Ἀποδείχθηκε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἰπώθησαν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ διγαμία θεωρήθηκε πταῖσμα, τῆς ἐπιβλήθηκε ἐπιτίμιο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες στὴ σύνοδο τῆς Νεοκαισάρειας ἀπαγόρευαν στὸν πρεσβύτερο νὰ τρώει σὲ γάμο δίγαμου, λέγοντας· «Ἐπειδὴ ὁ δίγαμος ζητᾶ μετάνοια,

διγαμοῦντος, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἐστιάσεως συγκατα-
 τιθένος τοῖς γάμοις;». Τί οὖν τὸ συμπεραινόμενον ἐξ ἀναγκαίου; Ὅτι
 ὁ μὲν πρῶτος γάμος, ὡς κυρίως ὢν νόμος, εἰκότως ἐστεφάνωται ὑπὸ
 τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἀνέπαφος, ὡς ἄρρυπος, ὡς ἀνάλωτος πορνικῶ πά-
 5 θει, καὶ διὰ τοῦτο ὡς νικητῆς τῆς ἁμαρτίας κατεστεμμένος Ἐφ' ᾧ ἔ-
 πεται ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις καὶ ἡ τοῦ στεφανώσαντος καὶ
 παντὸς ἄλλου ἱερατικοῦ ἐν τῷ τοιούτῳ γάμῳ ἐστίασις. Καθὰ καὶ ὁ
 Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἠξίωσεν ἀριστῆσαι,
 διὰ τῆς ἐκεῖσε ἐστιάσεως πᾶν τὸ γαμικὸν ἄριστον κατευλογήσας.
 10 Ἀλλὰ καὶ τῆς στεφανικῆς ἀρμογῆς αὐτὸς προλαβὼν τὴν εὐλογίαν
 ἔθετο ἐπὶ τοῦ ἀρχιπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· Πῶς; «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς
 τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ
 ἐποίησεν αὐτούς καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεὸς λέγων αὐξάνεσθε καὶ
 πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς».
 15 Αὕτη οὖν ἡ εὐλογία τῆς γαμικῆς συναφείας, ἀφ' ἧς πᾶσα εὐλογι-
 στία μονογαμικῆς συζεύξεως, ἐπεὶ καὶ μονόγαμος Ἀδάμ. Ἐπιτηρη-
 τέον δὲ ὅτι καὶ ἡ στεφανικὴ ἐπίκλησις ἐκεῖθεν ὤρμηται, τὴν τοῦ πρῶ-
 του ἀνθρώπου διάπλασιν καὶ πρὸς τὴν ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ γυναῖκα
 σύζευξιν ὑπομνηματίζουσα. Ὁ δὲ δεύτερος γάμος, εἰ καὶ συγκεχώρη-
 20 ται, ἀλλ' ἐπιτετμήται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ στεφανώσεως ἄξιος ἦττηθείς,
 ἀλλ' οὐ νικήσας; Τίς δὲ καὶ ὁ στεφανώσων τοῦτον πρεσβύτερος, ὃς
 καὶ τοῦ ἀπλῶς ἐστιαθῆναι ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀρίστῳ πατρικῶς κεκάλυ-
 ται; Πῶς δὲ καὶ μεθέξει τῆς θείας κοινωνίας, ὁ δι' αὐτὸ τοῦτο εἰργμέ-
 νος χρόνῳ ἐνὶ καὶ δυοῖ τῶν ἁγιασμάτων; Τίνος δὲ ἡ οἴας τῆς εὐλο-
 25 γιστικῆς προσευχῆς γινομένης ἐπὶ τῆς συναφείας αὐτοῦ, μὴ οὔσης
 ἄλλης παρὰ τὴν μίαν τῆς μονογαμικῆς καὶ πρώτης; Συνῆκται οὖν ἐκ
 πάντων Γραφικῶς τε καὶ Πατρικῶς ἀμέτοχον εἶναι στεφανώματος τὴν
 δευτερογαμίαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένην, ἀλλὰ
 μὴν οὐδὲ παραδεδομένην· τότε δὲ προσδεχομένην, ὀπηνίκα εἴη πλή-
 30 ρωσις τοῦ ὄπωσοῦν κατὰ τὴν ἱερατικὴν δοκιμασίαν δοθέντος ἐπιτιμί-
 ου, μεθ' ἑξέει καὶ τῶν θείων δώρων τὴν μετάληψιν ἐντεῦθεν εὐλογουμέ-
 νους αὐτούς, οἶονεὶ ὡς ἐπὶ στεφανώματος, κατὰ δεύτερον λόγον, μετὰ
 συγχώρησιν. Εὐλογία γὰρ τὸ δῶρον, τῆνικαῦτα καὶ συναφείας παρὰ
 τοῦ ἱερέως δεῖγμα, ἔκτοτε μὴ κεκαλυμμένου αὐτῷ συνεσιᾶσθαι τοῖς
 35 διγαμῆσασιν, ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων. Καὶ οὕτω νόμῳ ὁρμάται συγχω-

ποιὸς εἶναι ὁ πρεσβύτερος πού μὲ τὸ νὰ παρακαθήσει στὸ τραπέζι συγκατατίθεται στοὺς γάμους;»⁷. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ἀναγκαῖο συμπέρασμα; Ὅτι ὁ πρῶτος γάμος, ἐπειδὴ εἶναι κυρίως νόμος, εὐλόγα στεφανώνεται ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη ὡς ἄμεμπτος, ὡς ἀκηλίδωτος, ὡς ἀπαραβίαστος ἀπὸ πορνικὸ πάθος, καὶ γι' αὐτὸ ὡς νικητῆς τῆς ἁμαρτίας στεφανώνεται. Γι' αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἡ θεία κοινωνία, καὶ ἡ συνεστίαση ἐκείνου πού τοὺς στεφάνωσε καὶ κάθε ἄλλου κληρικοῦ στὸ γάμο αὐτόν, ὅπως καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας στὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καταδέχθηκε νὰ γευματίσει, εὐλογώντας μὲ τὴν ἐκεῖ συνεστίασή του ὅλο τὸ γαμήλιο γεῦμα⁸. Ὅμως καὶ τὴν εὐλογία μὲ τὰ στέφανα αὐτὸς πρῶτος τὴν ἔδωσε στὸν προπάτορά μας Ἀδάμ. Πῶς; «Καὶ ἔπλασε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο. Τὸν ἔπλασε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Τοὺς ἔπλασε ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ. Καὶ τοὺς εὐλόγησε ὁ Θεὸς λέγοντας· Νά αὐξάνεστε καὶ νὰ πολλαπλασιάξετε, καὶ νὰ γεμίσετε τὴ γῆ καὶ νὰ γίνετε κυρίαρχοι αὐτῆς»⁹. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ εὐλογία τῆς ἔνωσης τοῦ γάμου, ἀπὸ τὴν ὁποία εὐλογεῖται κάθε μονογαμικὴ σύζευξη, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἀδάμ ἦταν μονόγαμος. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι καὶ ἡ ἐπίκληση τῶν στεφανίων ἀπὸ ἐκεῖ ξεκίνησε, ὑπενθυμίζοντας τὴ διάπλαση τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ τὴν ἔνωσή του μὲ τὴ γυναίκα πού προῆλθε ἀπὸ τὴν πλευρὰ του. Ὁ δεύτερος ὅμως γάμος, ἂν καὶ ἐπιτρέπεται, ὅμως συνοδεύεται μὲ ἐπιτίμια. Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνει ἄξιος στεφανώματος, ἀφοῦ νικήθηκε, καὶ δὲν νίκησε; Καὶ ποιὸς πρεσβύτερος θὰ τὸν στεφανώσει, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς Πατέρες κωλύεται ἀκόμα καὶ νὰ συμφάγει στὸ γεῦμα πού παρατίθεται; Καὶ πῶς θὰ κοινωνήσει, αὐτὸς πού ἔχει ἐμποδιστεῖ γιὰ ἓνα ἢ δύο χρόνια ἀπὸ τὰ ἅγια; Καὶ ποιά θὰ εἶναι ἡ εὐχὴ εὐλογίας πού γίνεται κατὰ τὴν σύναψη τοῦ γάμου αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλη, παρὰ μόνο μία, αὐτὴ τῆς μονογαμικῆς καὶ πρώτης ἔνωσης; Συμπεραίνεται λοιπὸν ἀπὸ ὅλα, ἅγια Γραφή καὶ Πατέρες, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος δὲν στεφανώνεται, γι' αὐτὸ καὶ δὲν εὐλογεῖται ἡ ἔνωση ἀπὸ ἱερέα, ἀλλ' οὔτε καὶ γίνεται δεκτός. Καὶ γίνεται δεκτός ὅταν συμπληρωθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἐπιτίμιο πού ἐπιβλήθηκε σύμφωνα μὲ τὴν ἱερατικὴ δοκιμασία, ὅποτε καὶ εὐλογεῖται καὶ ἡ συμμετοχὴ τους στὴ μετάληψη τῶν θείων δώρων, σὰν ἓνα εἶδος σταφανώματος, κατὰ δεύτερον λόγο, μετὰ τὴ συγχώρηση. Γιατὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὰ θεία δῶρα εἶναι δεῖγμα τῆς ἔνωσης ἀπὸ τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε δὲν ἐμποδίζεται καὶ νὰ συντρῶγει μαζὶ μὲ τοὺς δίγαμους, ὅπως καὶ μὲ τοὺς μονόγαμους. Καὶ ἔτσι ἡ διγαμία ξεκινᾶ ἀπὸ νόμο συγχωρητικὸ, σύμφω-

ρητικῶ ἢ διγαμία, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, γινώσκουσα τὰ δευτερεῖα ἔχειν τῆς μονογαμίας καὶ μὴ ἀλόγως τῆς πρώτης ἐπιζητοῦσα τὰ δικαιώματα, ἅπερ προσηλάυκε.

Φαίης δ' ἂν Καὶ πῶς ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν συνάφειαν; Τοῖς ἀνθρωπί-
5 νοις καθήκουσιν ὥσπερ καὶ οἱ τρίγαμοι καὶ πολύγαμοι· οὕτω γὰρ
κέκληται ἢ μετὰ τὴν τρίτην πρὸς τῶν Πατέρων. Ἡ στεφανούσθωσαν
κάκεινοι. Ἀλλ' ὄντως ἢ ἄγαν διάλυσις τῶν κανόνων, μᾶλλον δὲ τοῦ
Εὐαγγελίου, οὐ διγάμους νῦν καὶ τριγάμους, ἀλλὰ καὶ μοιχοὺς στε-
φανούσθαι ὑπὸ τῶν ἱερέων πεποιήκεν, ὡς καὶ τοὺς τῆ ἀντοχῆ τοῦ
10 θείου νόμου μὴ ἐν τούτῳ συναιρουμένους διώκουσα καὶ ἀναθεματί-
ζουσα, ὡς ἄλλοτρίους Χριστοῦ, τοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς καὶ ἀληθείας αὐ-
τοῦ ἐνισταμένους. Ἐκοτηθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ· τὰ ἄνω κάτω, ἢ δικαιο-
σύνη. 1 ἄνομία, τὸ φῶς σκότος, ἐξ ὧν οἱ Μοιχειανοὶ λέγουσι καὶ πράτ-
τουσι, δείκνυνται. Τοῦτο τοῖς τυφλοῖς καὶ κωφοῖς κατὰ ψυχὴν, καὶ
15 ἐντεῦθεν τοῦ Ἀντιχρίστου τὰ πρόλαβα φέρουσι. Τάχα δ' ἂν κάκεινο
εἴποις· Εἰ τὸ ἐν μέρος εἶη παρθένον, πῶς λέγουσί τινες, ὡς τὸ μὲν
στεφανοῦται ἐν τῇ κεφαλῇ, τὸ δὲ ἀπὸ γάμου, ἐν τῷ ὄμφῳ, γενομένης τῆς
στεφανικῆς εὐχῆς; Καί μοι πρὸς τῆ ἀτοπία, ἔτι καὶ γελοῖον φαίνεται.
Διδόσθω γὰρ τριγαμεῖν καὶ ποῦ τεθείη ὁ στέφανος; ἐν τῇ χειρὶ, ἢ εἰς
20 τὸ γόνυ; εἶγε καὶ ἡ γημαμένη εἶεν ἀπὸ χηρείας, ἐν τῷ ὄμφῳ τὸν στέφα-
νον δέξεται. Ἄτοπα ταῦτα.

Τίς δὲ ὁ στεφανῶν; καὶ πῶς ἢ ἀμέριστος εὐχὴ μερισθήσεται; θάτε-
ρον τῶν μερῶν, ὡς ἀκηλίδωτον καὶ νικῆσαν εὐλογούμενον, θάτερον
δὲ μὴ; Τῶν γελοίων καὶ ἀμηχάνων. Πῶς τὸ μὲν ἐν μεθέξει τῆς κοινω-
25 νίας, τὸ δὲ ἕτερον οὐ, ἐπεὶπερ ἐν ἐπιτιμίαις; εἶγε καὶ εἶη τοῦτο ὁ ἀνήρ,
ἀνήρ κεφαλὴ γυναικός, καὶ εἰς ἐν σῶμα ἄμφω τὰ συνελθόντα, μεταλή-
ψεται τὸ λοιπὸν σῶμα, ἢ κεφαλὴ δὲ οὐ; Τμηθήσεται τὸ ζευχθέν εὐθύς
ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συνάπτοντος ἱερέως τοῦτό γε κατὰ συγχώρησιν, δοθέν-
τος τυχὸν ποιεῖν αὐτόν κεφάλαιον γὰρ καὶ τέλος τῆς ζεύξεως τὸ ἅγιον
30 καὶ ἐνιαῖον σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ἢ ἀμφοῖν μεταδοίη; Καί γε ἀπλη-
λάγμεθα ἀδολεσχίας. Ἔσται γὰρ ἀριδῆλως ὁ τοιοῦτος οὐχ ἱερεὺς,
ἀλλὰ παραβάτης τῶν θείων διατάξεων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἱερωσύ-

1. Ἱερ. 2, 12.

2. Α' Κορ. 11, 3.

να μὲ τὸν Ἀπόστολο, γνωρίζοντας ὅτι ἔρχεται σὲ δεύτερη μοῖρα, μετὰ τὸν πρῶτο γάμο, καὶ δὲν ἀξιώνει παράλογα τὰ δικαιώματα τοῦ πρώτου γάμου, τὰ ὅποια ἔχει ἤδη ἀπολαύσει.

Θὰ ρωτήσῃς ὁμως· Καὶ πῶς θὰ ἔνωθῶν; Μὲ αὐτὰ πού ταιριάζουν σὲ ἀνθρώπους, ὅπως καὶ οἱ τρίγαμοι καὶ πολύγαμοι, γιατί ἔτσι ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Πατέρες αὐτοὶ πού συνάπτουν γάμο μετὰ τὸν τρίτο. Ἡ νὰ στεφανώνονται καὶ ἐκεῖνοι. Ὅμως πραγματικά, ἡ ὑπέρμετρη κατάργηση τῶν κανόνων, ἡ μᾶλλον τοῦ Εὐαγγελίου, ἔκανε νὰ στεφανώνονται τώρα ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, ὄχι μόνο οἱ δίγαμοι καὶ τρίγαμοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μοιχοί, μὲ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνοι πού, προσκολλημένοι στὸν θεῖο νόμο, δὲν συμπράττουν, νὰ διώκονται καὶ νὰ ἀναθεματίζονται, σὰν ξένοι τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ πού ἀντιδροῦν ὑπερασπιζόμενοι τὴν ἐντολὴν καὶ τὴν ἀλήθειάν του. Μεῖνε ἐκστατικὸς, οὐρανέ, γι' αὐτὸ πού συμβαίνει¹. Τὰ ἄνω κατεβάζονται κάτω, ἡ δικαιοσύνη κατανατᾷ ἀδικία, τὸ φῶς σκοτάδι ἀπὸ αὐτὰ πού λένε καὶ κάνουν οἱ Μοιχειανοί. Αὐτὸ τὸ κέρδος τοῦ Ἀντιχρίστου προσφέρουν μὲ αὐτὰ στοὺς τυφλοὺς καὶ κωφοὺς στὴν ψυχῇ. Θὰ μπορούσες ἴσως νὰ πεῖς καὶ τὸ ἐξῆς· Ἐὰν τὸ ἓνα μέλος εἶναι παρθένο, γιατί λένε μερικοί, ὅτι τὸ ἓνα στεφανώνεται στὸ κεφάλι, ἐνῶ τὸ ἄλλο πού ἦταν παντρεμένο, στὸν ὦμο, ὅταν διαβάζεται ἡ εὐχὴ τοῦ στεφανώματος; Καὶ σὲ μένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀτοπία, φαίνεται καὶ γελοῖο. Ἄς ὑποθέσουμε δηλαδή ὅτι κάποιος κάνει τρίτο γάμο· πού θὰ τοποθετηθεῖ τὸ στεφάνι; Στὸ χέρι ἢ στὸ γόνατο; Καὶ ἂν ἡ νύφη εἶναι χήρα, τὸ στεφάνι θὰ μπεῖ στὸν ὦμο. Αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι παράλογα.

Ποιὸς ἐπίσης θὰ εἶναι αὐτὸς πού θὰ τοὺς στεφανώσει; Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἡ ἐνιαία εὐχὴ θὰ χωριστεῖ; Τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἄτομα θὰ εὐλογεῖται ὡς ἀκηλίδωτο καὶ ἄτομο πού νίκησε, καὶ τὸ ἄλλο ὄχι; Αὐτὸ εἶναι γελοῖο καὶ ἀκατόρθωτο. Πῶς τὸ ἓνα θὰ πάρει μέρος στὴν κοινωνία, καὶ τὸ ἄλλο ὄχι, ἐπειδὴ τοῦ ἐπιβλήθησαν ἐπιτίμια; Καὶ ἂν μάλιστα αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνδρας, καὶ ὁ ἄνδρας εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναίκας², καὶ οἱ δύο ἐνώθηκαν σὲ ἓνα σῶμα, θὰ μεταλάβει τὸ ὑπόλοιπο σῶμα, ἐνῶ τὸ κεφάλι ὄχι; Θὰ χωριστεῖ τὸ ζευγάρι ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἱερέα πού τοὺς ἔνωσε. Αὐτὸ φυσικὰ τοῦ δόθηκε κατὰ παραχώρηση νὰ τὸ κάνει, γιατί ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἔνωσης εἶναι τὸ ἅγιο καὶ ἐνιαῖο σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θὰ μεταλάβει καὶ τοὺς δύο; Καὶ βέβαια εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴν φλυαρία. Γιατὶ αὐτὸς ὀλοφάνερα δὲν εἶναι ἱερέας, ἀλλὰ παραβάτης τῶν διατάξεων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ εἶναι ἐκπτώτος καὶ ἀπὸ τὴν

νης ἔκπτωτος, ὅποτε οὐδὲ ἐστιαθῆναι τῷ τοιούτῳ γάμῳ παρακεχώρηται, οὐχ ὅτι τοσοῦτον ἀνομῆσαι. Τί οὖν, φαίης, ἀπόλλυσι τὸ παρθε-
 νικὸν μέρος τὸν νικητικὸν στέφανον σὺν τῇ εὐλογιστίᾳ καὶ οὐκ ἐκνικᾷ
 τὸ μὴ ἠττηθὲν μᾶλλον, συλλογῆσαι καὶ συστεφανῶσαι καὶ συμμεθέξαι
 5 τῆς κοινωνίας, ἑαυτῷ τὸ ἠττημένον διὰ τῆς διγαμίας μέρος; Εἰ ἦν τοῦ-
 το, ἐτυπώθη ἂν παρὰ τῶν Πατρικῶν κανόνων ἄλλ' οὐκ ἐγεγόνει τις
 διαφορὰ. Ὁ δὲ ὑπὸ Πατρικῆς μαρτυρίας μὴ ἦ διακριθὲν καὶ ὑποτυ-
 πωθὲν, κενεμδατεῖν ἐστι καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν. Ἐγὼ δὲ
 ἐκεῖνό φημι· ὅτι εἰκότως ἂν τὸ παρθενικὸν μέρος ἀποτυγχάνει τῆς
 10 μονογαμικῆς παραδόσεως· ἐξὸν γὰρ δι' ὁμοταγοῦς ἀπόνασθαι ταύ-
 τῆς, ἐπειδὴ καθαρὸν καθαρῶ συναπτέον, καὶ παρθένον παρθένω, καὶ
 νικῶντα τῷ νικῶντι, ἀποπίπτει δέ τις μὴ παρθένω ἐθελήσας συναφθῆ-
 ναι, κἀντεῦθεν ἀτιμάζοι τὸ παρθενικὸν· λέος, ὃ μὴδὲ εἶχε τυχόν, ἢ καὶ
 ἔχων, τῇ προσπαθητικῇ σχέσει τοῦ διγαμοῦντος καθ' οἴονοῦν τρόπον
 15 κατέβαλε. Κακὸν τούτου οὐ μᾶλλον ἀνάξει, ἀλλὰ κατάξει αὐτὸν εἰς τὸ
 ἐπιτίμιον τοῦ διγαμοῦντος μέρος.

Ταῦτά μοι κατὰ τὸ δυνατόν εὔρηται καὶ λέλεκται, ὧ παῖ καλέ. Εἰ
 δέ σοι ἐτέρως ἔχειν δοκεῖ τἀληθές, ἢ τινι ἄλλῳ, μόνον ἐκ Γραφικῆς καὶ
 Πατρικῆς καὶ κανονικῆς παραστάσεως, συνεπομένης τούτοις καὶ τῆς
 20 οἴκοθεν διανοηματικῆς ἐπιδόσεως καὶ ἡμεῖς γε ποδηγηθῆναι ἔτοιμοι
 καὶ ἐλλαμφθῆναι πρόθυμοι τῆς παρ' ἄλλων δαδουχίας, ἐνδεεῖς φωτὸς
 ὑπάρχοντες ὅτι μάλιστα.

ΝΑ' (51)–. Τῷ αὐτῷ.

Τρία ταῦτα πέπονθα ἐν τοῖς παροῦσί σου γράμμασι, ποθητὸν
 25 τέκνον· ὁμοῦ τε ἐξεπλάγην, ἠγάσθην τε καὶ ἤσα· τὸ μὲν διὰ τοὺς παρα-
 νόμους, τὸ δὲ διὰ τοὺς εὐνόμους, τὸ τρίτον διὰ τὸν δυναμοῦντα Θεὸν
 τοὺς ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἐπερειδομένους. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ μου
 Ἀθανασίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριποθήτων, ἔτι μὴν καὶ τοῦ ἀνδρικω-
 30 τάτου μου Θεοσώστου, τῆς τε αὐτοῦ δυοπεντεκαιδεκάδος θεοσθε-
 νοῦς συνοδίας, ὡς ἐν τοῖς πρὸς αὐτούς μοι γραφεῖσιν ἱκανοῦ ὄντος,
 ἑατέον ἐνταῦθα λέγειν, εἰ καὶ ὅτι πλειόνων δέοιντο λόγων καὶ ἐπαί-
 νων, θείως καὶ ἀθλητικῶς διηγωνισμένοι καὶ ἔτι ἐναγωνιζόμενοι. Ἐπὶ

ιερωσύνη, ἀφοῦ οὔτε σὸ τραπέζι ἐνὸς τέτοιου γάμου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καθίσει, καὶ ὄχι ἂν παρανομήσει τόσο πολὺ. Τί λὲς λοιπόν, τὸ παρθένο μέρος χάνει τὸ στεφάνι τῆς νίκης μαζὶ μὲ τὴν εὐλογία, καὶ δὲν νικᾷ τὸ ἄλλο μέρος ποῦ μᾶλλον δὲν νικῆθηκε, νὰ τὸ συναρμόσει καὶ νὰ τὸ στεφανώσῃ καὶ νὰ συμμετάσχει στὴν κοινωνία μὲ τὸν ἑαυτὸ του τὸ νικημένο μὲ τὴ διγαμία μέρος; Ἐὰν γινόταν αὐτὸ, θὰ τὸ περιλάμβαναν οἱ κανόνες τῶν Πατέρων. Ἄλλὰ δὲν ἀναφέρεται καμμιά διαφορά. Καὶ αὐτὸ ποῦ δὲν διευκρινίστηκε οὔτε διατυπώθηκε ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῶν Πατέρων, εἶναι ἀνόητο καὶ νὰ τὸ σκεπτόμαστε καὶ νὰ τὸ λέμε καὶ νὰ τὸ κάνουμε. Ἐγὼ ὅμως λέγω καὶ τοῦτο· ὅτι εὐλογα τὸ παρθενικὸ μέρος χάνει τὴν παράδοση τοῦ πρώτου γάμου. Γιατὶ μπορούσε νὰ τὴν ὠφεληθεῖ μὲ ἰσότημο γάμο, ἀφοῦ τὸ καθαρὸ πρέπει νὰ ἐνώνεται μὲ καθαρὸ, τὸ παρθένο μὲ παρθένο, καὶ αὐτὸ ποῦ νικᾷ μὲ ἐκεῖνο ποῦ νικᾷ, καὶ ξεπέφτει κάποιος ποῦ θέλησε νὰ ἐνωθεῖ μὲ μὴ παρθένο, καὶ μὲ αὐτὸ ἀτιμάζει τὴν παρθενικὴ δόξα, τὴν ὁποία ἴσως καὶ νὰ μὴ εἶχε, ἢ καὶ μολονότι τὴν εἶχε, μὲ τὴ μὲ πάθος αὐτὴ σχέση τοῦ δίγαμου, τὴν ἀπέριψε μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο. Καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ μᾶλλον θὰ ὑποβάλῃ παρὰ θὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὸ ἐπιτίμιο τοῦ δίγαμου.

Αὐτὰ βρῆκα ὅσο μοῦ ἦταν δυνατὸν καὶ σοῦ εἶπα, καλὸ μου τέκνο. Ἐὰν ὅμως νομίζεις σύ, ἢ κάποιος ἄλλος, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι διαφορετική, μόνον μὲ βάση τὴν παράδοση τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων καὶ τῶν κανόνων, καὶ ποῦ νὰ συμπορεύεται μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὰ εὐλογα διανοητικὰ μελετήματα, τότε εἴμαστε ἔτοιμοι καὶ ἐμεῖς νὰ καθοδηγηθοῦμε καὶ πρόθυμοι νὰ φωτιστοῦμε ἀπὸ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ εἴμαστε ὑπερβολικὰ ἐλλειπεῖς ἀπὸ φῶς.

51. Στὸν ἴδιο.

Τρία πράγματα ἔπαθα μὲ τὰ τωρινά σου γράμματα, ἀγαπητὸ μου τέκνον. Δοκίμασα ἐκπληξῆ, χάρηκα μαζὶ, καὶ ἔψαλα. Τὸ πρῶτο γιὰ τοὺς παράνομους, τὸ ἄλλο γιὰ τοὺς νομοταγεῖς, καὶ τὸ τρίτο γιὰ τὸν Θεὸ ποῦ ἐνισχύει ἐκείνους ποῦ στηρίζονται στὸν νόμο του. Καὶ γιὰ τὸν ἱερὸ μου βέβαια Ἄθανάσιο³ καὶ τοὺς πολυπύθητους ποῦ εἶναι μαζὶ του, ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν γενναιότατό μου Θεόσωστο καὶ τὴν ἐνδυναμωμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ τριακονταμελῆ συνοδία του, ἐπειδὴ, ὅπως τοὺς ἔγραψα, εἶμαι ἱκανοποιημένος, ἀποφεύγω ἐδῶ νὰ κάνω λόγο, ἂν καὶ τοὺς πρέπει πολλὰ περισσότερα λόγια καὶ ἔπαινοι, γιατί ἀγωνίστηκαν καὶ ἐξακολουθοῦν

δὲ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου μέτεμι. Τίς οὕτω ἀκήκοε σχεδὸν παράνο-
 μα καὶ ἔκτοπα Χριστιανός, ἃ ὑπὸ τῶν δυσωνύμων Μοιχειανῶν γεγέ-
 νηται, λεγομένων μὲν ἱεραρχῶν, ὄντων δὲ ἀνιέρων ὑπὸ πάσης ἀποστο-
 λικῆς καὶ Πατρικῆς φωνῆς καὶ ἄνευ τῆς αἰρέσεως; Τύπτων οὕτω τίς
 5 τέτυφεν ἀνθρώπων, οὐ λέγω χριστιανικὴ χεῖρ, ἀλλὰ βαρβαρικὴ· δις
 ἑκατοντάσι πρὸς ἐξήκοντα καὶ ἑξ̄ μαστίγων, εἶτα μετ' οὐ πολὺ, δις δύο
 ἑκατοντάσι βουνεύρων ἐπὶ τῶν νῶτων, ὡς ὁ γενναῖός γε ἀρχιεπίσκο-
 πος, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριοεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ οὐ τῶν ἀγελαι-
 10 στατον, τοῦνομα Εὐθύμιον, τὸν τῆς εὐθυμίας ὄντως φερῶννυμον; Ἐξέ-
 στη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός, καὶ ἔφριξα ἐγὼ ὁ τάλας οἶμαι δὲ καὶ πᾶς τις
 τῶν ἀνθρώπων τὴν φυσικὴν ἡμερότητά τε καὶ ἐλεημοσύνην ἔχων καὶ
 ἀκούων, ὃς εἰς τύπον Χριστοῦ ὀφείλων κεῖσθαι καὶ τυπτόμενος μὴ
 ἀντιτύπτειν, καὶ τῶν θηρίων ὠμότερος γέγονε, οὐ τί που ἵχνος χριστια-
 15 νικὸν φέρων, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἱεραρχικόν.

Καὶ ὑπὲρ τίνος ὁ δαρμός; Ἴνα τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴν πείσῃ
 συνθέσθαι ἀναφέρειν αὐτὸν ὡς ἱεράρχην. Ἄλλ' ὦ τῆς γενναιότητος
 καὶ κραταιότητος τοῦ μάκαρος! Οὕτω γὰρ δίκαιον εἰπεῖν· ὅτι καὶ μετὰ
 τοσαύτας πληγὰς καὶ αἵματος ἀγίου ρύσιν, ὡς φοινίσσεσθαι τὰ πέλμα-
 20 τα τῶν ποδῶν τῶν ἐκεῖσε παρόντων, καὶ οἴονεὶ πληλοποιεῖσθαι τὸ πορ-
 φύρεον κονίαμα εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, κείμενος
 ἤδη βραχὺ ἄπνους καὶ ἄφωνος καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν κολαστῶν
 μνημονεύειν τὸν τύραννόν φημι, ἀλλ' οὐκ ἀρχιεπίσκοπον, Οὐ, φησὶν ὁ
 μακάριος οὕτω μέχρι θανάτου σχεδὸν οὐ παρατρέψας τὸν νοῦν· οὐ
 25 παρεκκλίνας τι τῶν ὀρθοδόξως ἐγνωσμένων αὐτῷ. Μικροῦ δὴ, μικροῦ
 δὴ παρέδραμέ με ἀναγκαῖόν τι· ὅτι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ πραιτώριον
 γέγονε Πιλατικόν. Ἐκεῖσε γὰρ ἔφησ, ἦτοι εἰς τὸν λεγόμενον τοῦ Ἀρ-
 χαγγέλου ἱερὸν δόμον τετύφθαι τὸν μάρτυρα, ὃν οἱ μὲν ἀτίθασσοι τι-
 30 οἶκον καὶ ταῖς αἱμορραγίαις καὶ ξεσμοσαρκίαις προσπλάσας κώδιον
 ἀρνοῦ ἀρτισφαγοῦς ἐξωοπύρησε τὸν ἄνδρα, μικρὸν δὲ καὶ κατὰ
 βραχὺ ἀναρρώσας, ἐξαπέστειλε λάθρα διὰ τὴν καλοῦσαν ἐντολήν·

4. Ἱερ. 2, 12.

5. Α' Τιμ. 4, 12. Α' Πέτρ. 5, 3.

6. Λουκᾶ 10, 30 ἔ.

ἀκόμα νὰ ἀγωνίζονται κατὰ τρόπο θεῖο καὶ γενναῖο. Καὶ ἔρχομαι στὴν κορυφὴ τοῦ λόγου μου. Ποιὸς Χριστιανὸς ἀκουσε τόσο παράνομα καὶ παρᾶδοξα, πὺν ἔγιναν ἀπὸ τοὺς καταραμένους Μοιχειανούς, οἱ ὅποιοι λέγονται βέβαια ἱεράρχες, ἀλλὰ εἶναι ἀνόσιοι ἀπὸ κάθε ἀποστολικὴ καὶ πατερικὴ φωνὴ καὶ χωρὶς τὴν αἵρεση; Ποιὸ χέρι ἀνθρώπινο, δὲν λέγω χριστιανικὸ, ἀλλὰ βαρβαρικὸ, ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο παραφροσύνης, δίνοντας διακόσια ἑξήντα ἕξι μαστιγώματα, καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο τετρακόσιες βουρδουλιές στὴν πλάτη, ὅσο ὁ γενναῖος ἀρχιεπίσκοπος, ἢ καλύτερα ξηνοεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ ὅποιος δὲν χτύπησε κάποιον χυδαῖον, ἀλλὰ μοναχόν, καὶ μάλιστα ἡγούμενο, καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ εὐλαβῆ, τὸν μὲ τὸ ὄνομα Εὐθύμο, πὺν ἦταν πραγματικὰ συνώνυμος τῆς εὐθυμίας; "Ἐμεινε ἔκπληκτος γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὁ οὐρανός!" καὶ ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος ἔφριξα, ἀλλὰ νομίζω καὶ κάθε ἀνθρώπος πὺν ἔχει τὴν φυσικὴ ἡμερότητα καὶ ἐλεημοσύνη, ἀκούοντάς τα, ὁ ὅποιος, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀντίτυπο τοῦ Χριστοῦ⁵, καὶ ὅταν χτυπιέται νὰ μὴ ἀνταποδίδει τὰ χτυπήματα, ἔγινε πὺν ὤμος καὶ ἀπὸ τὰ θηρία, χωρὶς νὰ φέρνει κανένα ἴχνος χριστιανικὸ, καὶ πολὺ περισσότερο ἀρχιερατικὸ.

Καὶ γιὰ ποιὸ πρᾶγμα ὁ ξυλοδαρμός; Γιὰ νὰ πείσει τὸν ἀθλητὴ τοῦ Χριστοῦ νὰ συμφωνήσῃ νὰ τὸν μνημονεύει ὡς ἱεράρχη. Ἀλλὰ πόσο πραγματικὰ μεγάλη ἦταν ἡ γενναιότητα καὶ ἡ δύναμη τοῦ μακάριου! Γιατὶ ἔτσι εἶναι σωστό νὰ τὸν λέμε· καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα χτυπήματα καὶ τόση ροὴ αἵματος ἀγίου, σὲ σημεῖο πὺν νὰ κοκκινίσουν τὰ πέλματα τῶν ποδιῶν ἐκείνων πὺν ἦταν παρόντες ἐκεῖ, καὶ νὰ γίνεταί κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κόκκινο κονίαμα κατάλληλο γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνῶ βρισκόταν καταγῆς σχεδὸν ἄπνους καὶ ἄφωνος, ὅταν τοῦ ζήτησαν οἱ βασανιστὲς του νὰ μνημονεύσει τὸν τύραννο, λέγω, ἀλλ' ὄχι τὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὁ μακάριος ἀπάντησε ὄχι. "Ἐτσι μέχρι τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου σχεδὸν δὲν ἄλλαξε τὸ φρόνημά του, χωρὶς νὰ παρεκκλίνει καθόλου ἀπὸ τὰ ὀρθόδοξα πὺν γνώριζε. Παρὰ λίγο ὅμως νὰ μοῦ διαφύγει κάτι τὸ ἀναγκαῖο, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὁ ναὸς ἔγινε πραιτώριο τοῦ Πιλάτου. Γιατὶ ἐκεῖ εἶπες, δηλαδὴ στὸν λεγόμενον ἱερὸ ναὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου, μαστιγώθηκε ὁ μάρτυρας, τὸν ὅποιο οἱ ἀνήμεροι βασανιστὲς τὸν ἄφησαν μισοπεθαμένον. Κάποιος ὅμως μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ⁶, παίρνοντάς τον στὸ σπῆτι του καὶ ἀφοῦ ἐπούλωσε τὶς αἰμορραγίαι καὶ τὶς ξεσκισμένες σάρκες του, τυλίγοντάς τον σὲ προβιά ἀρνιοῦ πὺν μόλις εἶχε σφαχθεῖ, ξαναζωντάνεψε τὸν ἄνδρα, κι' ἀφοῦ σιγὰ-σιγὰ ἀνάρρωσε, τὸν

πεφευγότος τοῦ θανέντος ἤδη καὶ παραδόξως ἐξεργεθέντος εἰς στή-
 λην ὀρθοδοξίας καὶ θριάμβον τῶν κακοδόξων. Τί τούτων ἀσεβέστε-
 ρον; τίς δὲ παρὰ ὀρθοδόξων εἰς αἵρετικὸν τοιαῦτα πέπραχεν; Ἄλλ' ἵνα
 φανῆ κἀντεῦθεν αὐτῶν ἡλίκη ἢ ἀσέβεια τῶν Μοιχειανιζόντων καὶ τίς
 5 τίνος μαθητής, Χριστοῦ μὲν ὁ τυπτόμενος κατ' αὐτὸν καὶ φέρων, δια-
 βόλου δὲ ὁ τύπτων. Οὕτω ἱεράρχης καὶ ἔνθεν ἐκφοβεῖν δουλόμενος,
 καὶ ἐκδικῶν τὰ κατ' αὐτόν, οὗ ρυσθείημεν τῆς μερίδος, ἀδελφέ, τοῦ δὲ
 πρώτου εἶημεν σὺν πᾶσιν εὐσεβέσι. Καὶ ἴδε, Κύριε, Κύριε, τὴν κάκω-
 σιν ταύτην, καὶ φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, πρυτανεύων εἰρήνην ὀρθοδοξίας
 10 τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ἡμῖν λέγειν ἄλλο πρὸς τὰ πα-
 ρόντα, μετὰ τοῦ καὶ πάντα φέρειν ρᾶως ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ

Σὺ δέ, ὦ τέκνον μου ἠγαπημένον, εἰ καὶ μετεφρουρήθης ἐτέρωθι,
 καθὰ ἐσήμανας, χαῖρε· ὅτι οἱ στέφανοί σου πλείους πλέκοι· αι. Καὶ εἰ
 καὶ Λεόντιος ὁ ποτὲ μαθητής, νῦν δὲ ἀρνητής, ἠγουμενεύσει τῶν ἐν
 15 οἷς εἶ κεκλεισμένος, μὴ θαυμάσης καιρὸς ὁ παρῶν μακροθυμίας Θε-
 οῦ, καὶ ὅπως οἱ δόκιμοι φανῶσι, καὶ ἵνα ἄρξη ὁ υἱὸς Ταβεὴλ τῆς Βη-
 θλεέμ. Περὶ τοῦ ἐξαγορευέσαντος καὶ αἰτησαμένου τὸ ἐπιτίμιον, καλῶς
 δέδοται· σύμφημι δέ σοι εἰπόντι αὐτῶ, εἰ μὴ βούλοιο ἐπιτιμιάζεσθαι
 ἐν τῷ κτένειν ἐχθρούς, μηδὲ ἀφιστάσθω τοῦ κτένειν· καὶ ἡμεῖς γε ἔξω
 20 κρίματος. Εἰ δὲ ἔλοιο ὑποπίπτειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κανόσιν, ἐν
 τοῖν δυοῖν αἵρετὸν αὐτῶ· ἢ κτενόντι ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ μὴ, μένειν ἀνεπιτί-
 μητον. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον διαβλητέον ἐπαίνων γὰρ ἄξιοι, ὡς
 ὁ θεῖός φησι Πατὴρ· ἀλλὰ ληπτέον αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπιτίμιον, ἐπεὶ καὶ
 πάλαι Μωσῆς ὁ θεόπτης ὑποστρέψαντα τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν
 25 Μαδιανιτῶν πολέμου μετὰ νίκης, ἀφορίζει ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἐπτὰ
 ἡμέρας, ἐκ Θεοῦ δηλονότι κινούμενος, λέγων οὕτως «Πᾶς ὁ ἀνελὼν
 ψυχὴν καὶ ἀπτόμενος τοῦ τετραμένου, ἀγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρί-
 τη, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν». Ὅθεν μοι
 δοκεῖ ὁ μέγας Βασιλεῖος ἀφορηθεῖς, μᾶλλον δὲ θεοπνευσθεῖς, δίδωσι
 30 τὸ τῆς τριετίας ἐπιτίμιον, καὶ ὡς ἂν οἰκονομήσῃ ὁ διδούς. Ἐνδεχο-
 μένη γὰρ καὶ οὐκ ἀναγκαίως κατὰ τὸ κείμενον πάντως ἢ τῶν τοιού-

7. Ἐσθῆρ 8, 6.

8. Βλ. Ἐπιστολὴ 43.

9. Ἦσ. 7, 6.

10. Ἀριθμ. 31, 7-19.

11. Μ. Βασιλείου, Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων 8, 11 καὶ 13. ΕΠΕ Ἐπαντα αὐτοῦ, τόμ. 1, σ. 194 καὶ 202.

ἔστειλε κρυφᾶ, ὅπως ὀρίζει ἡ ἐντολή, καὶ ἔφυγε αὐτὸς ποὺ εἶχε ἤδη πεθάνει καὶ κατὰ τρόπο παράδοξο ὑψώθηκε σέ στήλη ὀρθοδοξίας καὶ θρίαμβο κατὰ τῶν κακοδόξων. Τί ποιὸ ἀσεβὲς ἀπὸ αὐτὰ; Καὶ ποιὸς ὀρθόδοξος ἔχει κἀνεὶ σέ αἰρετικὸ τέτοια; Ἀλλὰ γιὰ νὰ φανεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὸ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀσέβεια τῶν Μοιχειανῶν καὶ τίνος μαθητῆς, τοῦ Χριστοῦ βέβαια αὐτὸς ποὺ χτυπήθηκε καὶ ὑπέφερε ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ἐνῶ τοῦ διαδόλου ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔδειρε. Ἔτσι φέρθηκε ὁ ἱεράρχης, θέλοντας καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν νὰ ἐκφοβίσει καὶ νὰ διεκδικῆσει τὰ δικά του. Εἶθε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὴν μερίδα αὐτοῦ, ἀδελφέ, καὶ νὰ βρεθοῦμε μὲ τὸν πρῶτο μαζί μὲ ὅλους τοὺς εὐσεβεῖς. Καὶ πρόσεξε, Κύριε, Κύριε, τὴν κακία αὐτή⁷, καὶ λυπήσου τὸν λαὸ σου παρέχοντας εἰρήνη ὀρθοδοξίας στὴν Ἐκκλησία μας. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς λέγει γι' αὐτὰ, παρὰ τὸ νὰ ὑπομένουμε τὰ πάντα εὐκόλα γιὰ τὸ ὄνομά του.

Καὶ σύ, ἀγαπημένο μου τέκνο, ἂν καὶ μεταφέρθηκες ἑλλοῦ γιὰ φρούρηση, νὰ χαίρεσαι, γιατί σου πλέκονται περισσότερα στεφάνια. Καὶ παρόλο ποὺ ἐκεῖ ὅπου εἶσαι κλεισμένος ἡγουμενεύει ὁ Λεόντιος⁸, ὁ ἄλλοτε μαθητῆς καὶ τώρα ἀρνητῆς, μὴν ἐκπλήσσεσαι. Ὁ τωρινὸς καιρὸς εἶναι καιρὸς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ γιὰ νὰ φανοῦν αὐτοὶ ποὺ εἶναι δόκιμοι καὶ γιὰ νὰ γίνει ἀρχηγὸς στὴ Βηθλεὲμ ὁ υἱὸς τοῦ Ταβεήλ⁹. Γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐξομολογήθηκε καὶ ζήτησε ἐπιτίμιο, καλῶς τοῦ δόθηκε. Καὶ συμφωνῶ μαζί σου ποὺ τοῦ εἶπες, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ δεχθεῖ ἐπιτίμιο σκοτώνοντας ἐχθροὺς, τότε οὔτε νὰ σταματήσῃ νὰ σκοτώνει, καὶ ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τὸ κρῖμα. Ἐὰν ὅμως προτιμᾶ νὰ ὑπόκειται στοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ διαλέξῃ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ σκοτώνοντας νὰ δέχεται ἐπιτίμιο, ἢ ἂν δὲν σκοτώνει, νὰ μένει χωρὶς ἐπιτίμιο. Καὶ δὲν εἶναι ἔξαιτίας αὐτοῦ τὸ πρῶτο ἀξιοκατάκριτο, γιατί εἶναι ἄξιοι ἐπαίνων, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος πατέρας. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται σ' αὐτοὺς τὸ ἐπιτίμιο, γιατί καὶ παλιὰ ὁ θεόπτης Μωυσῆς, ὅταν ἐπέστρεψε ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Μαδιανιτῶν νικητῆς, τὸν ἀφόρισε ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο ἑπτὰ ἡμέρες, παίρνοντας φυσικὰ ἐντολή ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς: «Καθένας ποὺ σκοτώνει μὴ ψυχὴ, καὶ ἔρχεται σὲ ἐπαφή μὲ τὸν πληγωμένο, πρέπει νὰ ἐξαγνιστεῖ τὴν τρίτη ἡμέρα καὶ τὴν ἑβδόμη σεῖς καὶ οἱ αἰχμάλωτοί σας»¹⁰. Ἀπὸ ἐκεῖ νομίζω πῆρε ἀφορμὴ, ἢ μᾶλλον ἐμπνεύστηκε ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ δίνει τὸ ἐπιτίμιο τῆς τριετίας¹¹, ἀνάλογα μὲ τὴν κρίση ἐκεῖνου ποὺ τὸ ἐπιβάλλει. Γιατὶ ἡ ἐπιβολὴ αὐτῶν τῶν ἐπιτιμίων εἶναι ἐνδεχόμενη καὶ ὄχι ἀναγκαστική

των δόσις. Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, υἱέ μου ποθητέ, εὐχόμενος περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ συμπροσαγορευόντός σε ἀγαπητοῦ τέκνου μου, σοῦ δὲ ἀδελφοῦ, Γρηγορίου.

NB'(52)–. Φιλίππῳ Διακόνῳ.

5 Μὴ οἶου με, ὦ ἱερεῖ ἄνερ, κλείειν τὴν πύλην τῆς μετανοίας (Ναυατιανῶν γὰρ τὸ ἔργον), ἀλλὰ μὴ θούλεσθαι ἀνοίγειν θύραν τῆς ἁμαρτίας τοῖς θουλομένοις. Ἡ γὰρ οὐχὶ τοιοῦτον ὅπερ διὰ τῶν προτέρων σου γραμμιάτων δεδήλωκας, τὸ τὴν νεάνίδα εὐξαμένην εὐχὴν, εἰ καὶ ἀναρρωθείῃ ὁ μνήστωρ, νυμφευθῆναι Χριστῷ, εἶτα, ἐπειδὴ ἀνέσφηλεν
10 ἐκεῖνος, ἐθέλουσαν αὐτῷ συναφθῆναι, ἐπ' ἀθετήσει τοῦ δευτέρου, ζητεῖν πρὸς τοῦτο ἴαμα; Κάλλιστα τοίνυν ἀπεκρίθημέν σοι· καὶ οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἀποδιδόναι λόγον, τὸν ἀνθρώπων ἂ Θεοῦ προκρίνοντα. Τίς γὰρ ἂν καὶ δοίῃ ἐπιτίμιον τῷ μήπῳ ἡμαρτηκότι, πλὴν τοῦ θούλεσθαι; Ἡ τίς ἰατρὸς πρὸ νόσου μοτοῖ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον εἶργει μὴ νοσηλεῦσαι
15 τὸν ἐπὶ τοῦτο ρέποντα; Καί γε ἰατρείας ὄρος, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν ὑγίειαν περιφυλάξει, ἢ τὴν ἀποῦσαν ἀνακαλέσασθαι. Ἄλογον δέ, σύγνωθι, τὸ μὴ ἤδη παροῦσαν, ἀλλὰ μελετωμένην, ἰατρεύειν ὡς οὔσαν· οὐ γὰρ ἰατροῦ, ἀλλὰ πτωματιστοῦ τὸ δρᾶμα, ὑφελκομένου προσεμπαρῆναι εἰς πάθος αὐτὸ τὸ ἔτι ἀπαθές. Τοιοῦτον οἶου καὶ τὸ τῆς
20 παιδός. Καὶ οὐπω λέγω, ὅτι καὶ τὸ ἀγαθὸν τι ἐνθυμηθῆναί τινα, μὴ τοῦτο εἰς πέρας ἄγοντα, ὑφέξειν κριμα, καθὰ ὁ θεῖος Βασίλειος διωρίσατο.

Ἐνταῦθα δὲ οἰονεῖ καὶ ἔργον προῦδῆκε τὸ βουλευθὲν διὰ τῆς αἰτήσεως καὶ θείας συντάξεως. Φεῖδοισθε οὖν, ὦ φιλούμενοι, τὰ τοιαῦτα
25 παίζειν, ἀκούοντες τοῦ λέγοντος «Ἀγαθὸν μὴ εὐξασθαι, ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι». – «Οὐχὶ μένον ἔμενέ σοι», φησί; «Τί ὅτι ἐψεύσω τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ;». Καὶ τὸ ἐξῆς πάρεμι διὰ τὸ δύσφημον. Καὶ οὐχ ὅτι καταφρονητικῶς ἔχω τῆς παιδός· φείδομαι γὰρ αὐτῆς, ὡς τῆς κόρης μου τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ δι' ἑαυτὴν ἐφιεμένην ἐκ τῆς εὐτελείας
30 μου θεραπευέσθαι· καὶ διὰ τὴν κυρίαν τὴν μητέρα, ἣν σέβω καὶ περιέπω, ὡς τὴν ἐμὴν ὁσίαν μητέρα· ἀλλὰ τὸ κριμα δεδοικώς, ὃ παρασταίῃ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐκάστω τῷ τε ἐρωτῶντι καὶ τῷ ἀποκρινομένῳ, ὡς ἐκ-

12. Κανὼν 4 τῆς τοπικῆς συνόδου τῆς Νεοκαισαρείας.

13. Ἐκκλ. 5, 4.

14. Πράξ. 5, 4.

ὅπως ὅποτε σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο. Ὑγίαινε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητὸ μου τέκνο, προσευχόμενος γιὰ μένα τὸν ἁμαρτωλό, καὶ τὸ ἀγαπητὸ μου τέκνο καὶ ἀδελφὸ σου Γρηγόριο, πὺ σου στέλνει τὰ χαιρετίσματά του.

52. Στὸν διάκονο Φίλιππο.

Μὴ νομίζεις, ἱερὲ ἄνδρα, ὅτι κλείνω τὴν πύλη τῆς μετάνοιας, γιατί αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν Ναυατιανῶν, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ἀνοίγω τὴν πύλη τῆς ἁμαρτίας σ' ἐκείνους πὺ θέλουν. Ἡ μήπως δὲν εἶναι τέτοιο αὐτὸ πὺ μου ἀνέφερες μὲ τὰ προηγούμενα γράμματά σου, γιὰ μιὰ νέα ἢ ὁποῖα ἔκανε τάμα, ἂν γίνεῖ καλὰ ὁ μνηστήρας της, νὰ νυμφευθεῖ τὸν Χριστό; Ἐπειτα, ὅταν ἐκεῖνος ἀνέρρωσε, θέλοντας νὰ τὸν παντρευτεῖ, ἀθετώντας τὸν δεύτερο, ζητᾷ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν συγχώρηση. Σοῦ ἀπάντησα λοιπὸν πολὺ καλὰ, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ ἄλλον τρόπο νὰ δώσω λόγο σ' αὐτὸν πὺ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα προτιμᾷ αὐτὰ πὺ ἀνήκουν στὸν Θεό. Γιατὶ ποιὸς θὰ ἐπέβαλε ἐπιτίμιο σ' αὐτὸν πὺ δὲν ἔχει ἀμαρτήσῃ, ἐκτὸς ἂν τὸ θέλει; Ἡ ποιὸς γιατρὸς κάνει ἐγχείριση πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, καὶ δὲν ἐμποδίζει ἐκεῖνον πὺ ρέπει πρὸς τὸ νὰ νοσηλευτεῖ¹²; Γιατὶ κανόνας τῆς ἰατρικῆς εἶναι, ἢ νὰ προφυλάξει τὴν ὑγεία πὺ ὑπάρχει, ἢ αὐτὴν πὺ λείπει νὰ τὴν ἐπαναφέρει. Ὅμως εἶναι παράλογο, συγχώρησέ με, μιὰ ἀρρώστια πὺ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μελετᾷται, νὰ τὴ θεραπεύει σὰν νὰ ὑπάρχει. Γιατὶ δὲν εἶναι ἔργο γιατροῦ, ἀλλὰ νεκροθάπτη, ὁ ὁποῖος σύρει κάτω γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι πάσχει, αὐτὸ πὺ δὲν πάσχει. Τέτοιο νὰ θεωρεῖς καὶ τὸ περιστατικὸ τῆς κόρης. Καὶ δὲν λέγω βέβαια, ὅτι ἂν βάλει κάποιος στὸ νοῦ του καὶ κάτι καλὸ καὶ δὲν τὸ ἐκτελέσει, θὰ ἔχει κριμα, ὅπως ὁρίζει ὁ θεῖος Βασιλεῖος.

Ἐδῶ ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο προχώρησε ἢ θέληση καὶ σὲ πράξη μὲ τὴν αἴτηση καὶ τὴ θεία σύμπραξη. Νὰ ἀποφεύγετε λοιπὸν, φίλοι μου, νὰ παίξετε μὲ αὐτά, ἀκούοντας ἐκεῖνον πὺ λέγει· «Εἶναι προτιμώτερο νὰ μὴ κάνετε τάμα, παρὰ νὰ κάνετε τὸ τάμα καὶ νὰ μὴ τὸ ἐκπληρώσετε»¹³. Καί· «Ὅσο παρέμενε ἀπούλητο δὲν ἦταν», λέγει «δικό σου; Γιατὶ εἶπες ψέματα στὸ ἅγιο Πνεῦμα;»¹⁴. Ἀντιπαρέρχομαι τὴ συνέχεια ἐπειδὴ εἶναι βλάσφημη. Καὶ ὅχι ὅτι περιφρονῶ τὴν κόρη, γιατί τὴν σπλαγχνίζομαι σὰν τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ μου, καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσα καὶ γι' αὐτὴν νὰ θεραπευθεῖ ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κυρία μητέρα της, τὴν ὁποῖα σέβομαι καὶ φροντίζω σὰν τὴ δική μου ἅγια μητέρα. Ἀλλὰ φοβᾶμαι τὸ κριμα, τὸ ὁποῖο θὰ παρουσιαστῇ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, καὶ

φευκτέον μέχρι και ἀρογῶ τοῦ τυχόντος ρήματος, μὴ δώσειν ἡμᾶς λόγον τῷ ἀδεκάστω κριτῇ. Εἰ μὲν οὖν μήπω ἔξενκται ἡ νεᾶνις, ὁ αὐτὸς ἡμῖν λόγος, καὶ οὐκ ἄλλος ἐναντίον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὃν καὶ ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι χρεών. Εἰ δὲ συνέξενκται, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας!
5 δηλωτέον, καὶ τότε δώσομεν τὸ ἐπιτίμιον· οὐδὲν γὰρ ἀθεράπευτον τοῖς ἰαθῆναι βουλομένοις.

ΝΓ' (53)–. Στεφάνω ἀναγνώστη, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.

Γράμματα ἐδεξάμην τῆς θεοζήλου ἀγάπης σου, τῇ μὲν ἐπιγραφῇ
10 ἐξ ἑνός, τῇ δὲ δυνάμει ἐκ διαφόρων προσώπων ἐπεσταλμένα. Εἴτε γοῦν ἐξ ἑνός, εἴτε ἐκ πλειόνων, ὀφειλέτης εἰμι ἐρωτηθείς, καθ' ὅσον οἶ-
όν τε τῇ ἀμαθία μου ἀξιόλογον τὴν ἀπόκρισιν ἀποδοῦναι. Ἐκεῖνο δὲ
μοι πρῶτον, εἰ τι ὦν κατεπαδόμην παρὰ τῆς πολυμνήτου γλώττης σου,
ξένος ἐγὼ ἐπαίνων ἀμαρτωλὸς ὑπάρχων καὶ ἀκατόρθωτον τὸν βίον
15 κεκτημένος. Εἰ δέ τι γέγονε, Θεοῦ τὸ δῶρον, διὰ μὲν τῆς τοῦ γεννήσαν-
τός με πνεύματι Πατρὸς κεχαρισμένον, δι' ὑμῶν δὲ τῶν τῆς εὐσεβείας
ἐραστῶν ἰκετηρίας πρὸς τὸ ἐξῆς φυλαχθησόμενον ἀπήμαντον.
Δεύτερον οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἐξηγορίαν ποιήσομαι, μὴ εὐκρινῶς προα-
χθείσης τῆς πεύσεως. Ὅπως τὸ ζητούμενον εἰς Ταράσιον τὸν πατριαρ-
20 χήσαντα περιίστασθαι ὑπολελόγισμαι. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἔκπαλαι περὶ
τοῦ προταθέντος οὐκ ἀμελῶς ἔσχον, πολλὰ συστραφεὶς ἐν ἑμαυτῷ, καὶ
ἀναθεωρήσας τῶν πραγμάτων τὰς ἐκβάσεις. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς ὑπὲρ
τοῦ καλοῦ ἐνισταμένους καὶ πολλοῖς χρόνοις τληπαθήσαντας, ἐν
ἐπαίνῳ καὶ ἀποδοχῆς λόγῳ ἔχω· οὐ μὴν παντάπασιν, ὡς δηλώσω
25 ἔρχομαι, καὶ τὸ κτήσασθαι ὁμογενῶμονας ἐφίεμαι. Πῶς γὰρ οὐ, τηλι-
κούτους ἀνδρικούς ἐπ' εὐσεβείᾳ δεδειγμένους;

Ἀλλὰ μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου καὶ τῆς ἐνδεχομένης καὶ προσ-
ηκούσης δυνάμεως. Τοιγαροῦν ὧδε φαίημι· Τί τὸ τὴν διαφορὰν πρὸς
Ταράσιον ποιοῦν ἡμῖν; Πίστις; Καὶ ὅσον ἐκ τοῦ προφανοῦς, ὀρθόδο-
30 ξος, ταῖς τε ἀγίαις συνόδοις ἠκολουθηκῶς καὶ ὁμοφρονήσας τοῖς
ἄλλοις πατριαρχαῖς, ἀγωνισάμενος μάλιστα ὑπὲρ πίστεως τὸ πρότε-
ρον. Ἡ τῶν ἐξ αἰρέσεως ὑποστρεψάντων παραδοχή; Καὶ οὐχ ὑπ' αὐ-
τοῦ καινοτομηθεῖσα· πρὸς γὰρ τῶν ἀγίων Πατέρων τριχῶς παραδε-

πῶς θ' ἀποφύγω νὰ μὴ δώσω λόγο στὸν ἀδέκαστο κριτὴ, ποὺ θὰ ρωτᾷε τὸν καθένα καὶ θ' ἀπαντᾷ καὶ γιὰ κάθε ἀκόμα ἀνωφελῆ καὶ τυχαία λέξη¹⁵. Ἄν λοιπὸν δὲν εἶχε ἀκόμα παντρευτεῖ ἢ νέα, τὰ ἴδια θὰ τῆς ἔλεγα κι' ὄχι ἄλλα μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, τὰ ὅποια καὶ σεῖς πρέπει νὰ σέβεστε. Ἐὰν ὅμως παντρεύτηκε, ἀλλοίμονο σέ μένα τὸν ταλαιπῶρο! Πρέπει νὰ δηλώσω καὶ τότε θὰ ἐπιβάλουμε τὸ ἐπιτίμιο. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἀθεράπευτο σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ θεραπευθοῦν.

53. Στὸν ἀναγνώστῃ Στέφανο καὶ τῆ συνοδία του.

Πῆρα τὸ γράμμα τῆς γεμάτης θεϊκὸ ζῆλο ἀγάπης σου, τὸ ὅποιο ὡς πρὸς τὴν ἐπιγραφή προέρχεται ἀπὸ ἕναν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ νοήματά του στάλθηκε ἐκ μέρους διαφόρων προσώπων. Εἶτε ὅμως ἐρωτήθηκα ἀπὸ ἕναν, εἶτε ἀπὸ πολλούς, ἀφοῦ ἐρωτήθηκα, ὀφείλω¹⁶, ὅσο εἶναι δυνατὸν στὴν ἀμάθειά μου, νὰ δώσω ἀξιόλογη ἀπάντηση. Καὶ πρῶτα σ' ἐκεῖνο, ὅτι αὐτὰ ποὺ ἄκουα ἀπὸ τὴν πολὺ φημισμένη γλώσσα σου· ξένος ἐγὼ ἀπὸ ἐπαίνους, ὄντας ἀμαρτωλὸς καὶ ἔχοντας ἀδιόρθωτη ζωὴ. Ἐὰν ὅμως ἔγινε κάτι, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ¹⁷, ποὺ μοῦ χαρίστηκε ἀπὸ τὸν πατέρα μου, ποὺ μὲ γέννησε πνευματικά, καὶ μὲ τίς δικές σας προσευχές, ποὺ εἶστε ἐραστὲς τῆς εὐσέβειας, θὰ διαφυλαχθῶ ἀβλαβῆς. Δεύτερο, δὲν ξέρω πῶς νὰ δώσω τὴν ἀπάντηση, γιατί ἡ ἐρώτηση δὲν διατυπώθηκε μὲ σαφήνεια. Ὑπολόγισα ὅτι τὸ ζητούμενο γενικὰ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν Ταράσιο ὃ ὅποῖος πατριάρχευσε. Ἐγὼ βέβαια καὶ παλιότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἔδειξα ἀδιαφορία, ἀλλὰ τὸ βασάνισα πολὺ μέσα μου, καὶ ἐξέτασα τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων. Καὶ βέβαια αὐτοὺς ποὺ ἀντιδρῶν γιὰ τὸ καλὸ καὶ ταλαιπωρήθηκαν γιὰ πολλὰ χρόνια τοὺς θεωρῶ ἀξιους ἐπαίνων καὶ τοὺς ἀποδέχομαι, Ὅχι ὅμως ἐξ ὀλοκλήρου, ὅπως θὰ δηλώσω, ἀλλὰ ἐπιθυμῶ καὶ τὸ νὰ ἀποκτήσουν μιμητές. Γιατὶ δηλαδή ὄχι, ἀφοῦ ἔχουν ἀναδειχθεῖ τόσο γενναῖοι ὡς πρὸς τὴν πίστη τους;

Ἄλλὰ αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεῖ μὲ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας καὶ μὲ τὴν ἀποδεκτὴ καὶ πρέπουσα δύναμη. Θὰ μπορούσα συμπερασματικὰ νὰ πῶ· Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὴ διαφορὰ μας πρὸς τὸν Ταράσιο; Ἡ πίστη; Σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ φαίνεται εἶναι ὀρθόδοξος, ἀφοῦ καὶ τίς ἅγιες συνόδους ἔχει ἀκολουθήσει, καὶ φρονεῖ τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἄλλους πατριάρχες, καὶ ἀγωνίστηκε μάλιστα στὸ παρελθὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἡ ἀποδοχὴ ὅσων ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν αἵρεση; Καὶ αὐτὸ ἔγινε ὄχι μὲ τρόπο νεωτεριστικό, ἀλλὰ ἡ ἀποδοχὴ τους γινόταν, σύμφωνα μὲ τοὺς ἁγίους πατέρες,

χομένων ἢ διὰ ἀναβαπτισμοῦ, ὡς ἡ τῶν Πεπουζηνῶν ἢ διὰ κρίσεως
 μύρου, ὡς ἡ τῶν Ἀρειανῶν ἢ δι' ἀναθεματισμοῦ τῆς οἰκειᾶς δόξης,
 ὡς ἡ τῆς τῶν Νεστοριανῶν.

Ἡ ἐν χρήμασι χειροτονία, ἣτις ὑποπίτει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον κα-
 5 θαιρέσει; Ναί, πανάληθες καὶ γοῦν τηνικαῦτα ποιμένες λύκοι βαρεῖς
 ὤφθησαν βίβλοι ἱεραὶ ἐνεπρήσθησαν. Τί πλέον; αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ
 Χριστοῦ πρὸς ἄλλαις σεπτοτάταις ἐνύδριστο καὶ κατεπάτητο. Καὶ τίς
 ἂν ἐν ὀλίγῳ διεξέλθοι τὰ μακρᾶς ἱστορίας δεομένα; Ἀλλὰ τί ὅτι ὁ μετέ-
 πειτα πρόεδρος ἐκ τῆς κοσμικῆς ὕλης θᾶπτον εἰς τὸ εἰς ἱεραρχίας ἀξί-
 10 ωμα προβάς, οὐχ οἷός τε γέγονεν ὑπερμαχῆσαι ἱκανῶς τοῦ πνεύματος;
 Ἐντεῦθεν τὰ σκάνδαλα, ἐκεῖθεν καὶ τὰ ἤδη ταράττοντα τὴν αἰτίαν
 εἴληφεν. Ὑμεῖς μὲν οὖν, ὅπως τὰ πρὸς αὐτὸν ἔχοιτε, ἴστε. Ἡμεῖς δέ,
 ἕπειδὴ ἐν τῷ μέρει τῶν ἐν χρήμασι χειροτονηθέντων ἠκούομεν παρ'
 αὐτοῦ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, κἂν οὐχ οὕτως ὑπενοεῖτο,
 15 συμφέρον ἠγησάμεθα διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμό-
 νοιαν ἐπεῖπερ φησὶ καὶ ὁ Θεολόγος "Ἐως ἔξόν, ἀποκλιτέον πρὸς ταύ-
 την. Καὶ οὐ τὸ λυποῦν ὑπόνοια, βέλτιον τῆς ἀυθαδείας ἢ συγκατάθε-
 σις. Καὶ οὐτε ἡμεῖς καθέλκομεν ὑμᾶς τῆς συνειδήσεως, μηδ' αὐτοὶ
 ἀπαιτοῖητε ἡμᾶς τῆς οὐ προφανοῦς ἡμῖν διαγνώσεως ἕπειδὴ καὶ πρό-
 20 σωπον καὶ χρόνος καὶ πείρα διαλλάττειν ποιεῖ τοὺς μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν
 ὡσαύτως φθάσαντας.

Ἀλλὰ τίς ὁ πρὸς τὸν θεῖον Γερμανὸν ἀναποδισμὸς καὶ τὸ ἐκεῖθεν
 ἐκ παντὸς ζητεῖν τὴν χειροτονίαν; Τί γὰρ καὶ οἱ ἐν μέσῳ τρεῖς αἰρετι-
 κοί; Οὐκ ἔστι τις μὴ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθείς, ἢ ἐκ τῶν πρὸς αὐτῶν
 25 χειροτονηθέντων, κατὰ κάθοδον μέχρι Ταρρασίου ἀμειβομένης τῆς
 χειροτονίας. Πόσοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσ-
 σης ἤκασιν ἐν τῷ μεταξύ, καὶ συνήφθησαν διὰ κοινωνίας τῇ καθ'
 ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ἱερωμένοι; Καὶ ὅσοι ἄνευ χρημάτων τηνικάδε κεχει-
 ροτόνηνται καὶ κεχειροτονήκασιν, κἂν ἡρέτιζον; Ταῦτα πάντα Θεοῦ
 30 μόνου γινώσκειν καὶ οὐκ ἀνθρώπου διαβεβαιουῖσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο
 πάντας καθηρημένους ὑπολαμβάνειν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἄνθρωποι, ὡς ἄν-
 θρωποι, παρακαλῶ, τὰ πράγματα κατίδωμεν· διότι ἄνθρωπος εἰς
 πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὄρα, καὶ ἡ διὰ στόματος ὁμολογία

18. Μ. Βασιλείου, Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων 1. ΕΠΕ Ἐπαντα αὐτοῦ, τόμ. 1, σ.
 184-188.

19. Πράξ. 20, 29.

20. Δηλαδή ὁ Νικηφόρος Α'.

21. Ψαλμ. 106, 3.

22. Α' Βασ. 16, 7.

μέ τρεῖς τρόπους· ἢ μέ ἀναβαπτισμό, ὅπως ἐκείνη τῶν Πεπουζηνῶν, ἢ μέ τή χρίση μέ μῦρο, ὅπως ἡ ἀποδοχή τῶν Ἀρειανῶν, ἢ μέ ἀναθεματισμό τῆς δικῆς τους δοξασίας, ὅπως ἡ ἀποδοχή τῶν Νεστοριανῶν¹⁸.

Ἡ χειροτονία μέ χρήματα, ἡ ὁποία ὑπόκειται ἀναγκαστικά στήν ποινή τῆς καθαίρεσης; Ναί, εἶναι ἀληθέστατο. Καί πράγματι τότε ἐμφανίστηκαν λύκοι ἄγριοι¹⁹, βιβλία ἅγια κήκαν. Καί κάτι περισσότερο; Ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κοντά στίς ἄλλες πολυσέβαστες, ὑβρίστηκε καί καταπατήθηκε. Καί ποιός θά μπορούσε νά περιγράψει μέ λίγα λόγια αὐτά πού χρειάζονται ἐκτενῆ ἐξιστορηση; Ἀλλά τὸ ἄλλο, ὅτι ὁ ἐπόμενος πρόεδρος²⁰, πού ἀπό κοσμικός ἀνέβηκε ταχύτατα στοῦ ἀξίωμα τῆς ἱεραρχίας, δέν ἦταν σέ θέση νά ὑπερασπιστεῖ ἱκανοποιητικά τὸ Πνεῦμα; Ἀπὸ ἐδῶ τὰ σκάνδαλα, ἀπὸ ἐκεῖ ξεκίνησαν καί αὐτά πού ταράζουν τήν Ἐκκλησία. Σεῖς βέβαια γνωρίζετε πῶς ἔχουν οἱ σχέσεις σας μέ αὐτόν. Ἐμεῖς ὁμοίως, ἐπειδή στοῦ θέμα αὐτῶν πού χειροτονήθηκαν μέ χρήματα ἀκούσαμε ἀπὸ αὐτόν νά μή τοὺς δεχῶμαστε σέ κοινωνία, ἂν καί δέν τὸ ἐννοοῦσε ἔτσι, θεωρήσαμε ὅτι εἶναι συμφέρον γιά τὸ καλὸ τῆς εἰρήνης ἢ ὁμόνοια μέ αὐτούς, ἐπειδή λέγει καί ὁ θεολόγος Γρηγόριος· Μέχρι ἐκεῖ πού ἐπιτρέπεται νά ἀποκλίνουμε ἀπὸ αὐτήν. Καί ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὑπόνοια λύπης, εἶναι προτιμώτερη ἢ συγκατάθεση, παρὰ ἡ αὐθάδεια. Ἀλλ' οὔτε καί ἐμεῖς σύρουμε πρὸς τὰ κάτω τῆ συνείδησή σας, οὔτε καί σεῖς νά ἀπαιτεῖτε ἀπὸ μᾶς νά δεχθοῦμε τὴ διαπίστωση πού δέν εἶναι αὐτονόητη σέ μᾶς. Γιατί καί τὸ πρόσωπο καί ὁ χρόνος καί ἡ πείρα κάνει νά συμφιλιώνονται ἐκεῖνοι πού δέν ἔφτασαν στοῦ νά συμφωνοῦν γιά τὰ ἴδια.

Ἀλλά ποιά εἶναι ἡ παλινδρόμηση σύμφωνα μέ τὸν ἱερό Γερμανό, ἀπὸ τὴν ὁποία πρέπει νά ζητᾶ ὁ καθένας τὴ χειροτονία; Γιατί τί ἔκαναν καί οἱ ἐνδιάμεσοι τρεῖς αἰρετικοί; Δέν ὑπάρχει κανένας πού νά μή χειροτονήθηκε ἀπὸ αὐτούς, ἢ ἀπὸ ἐκείνους πού χειροτονήθηκαν ἀπὸ αὐτούς μέχρι τὸν Ταράσιο μέ χειροτονία πληρωμένη. Πόσοι ἱερωμένοι δέν ἔχουν ἔρθει ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καί ἀπὸ τὴ Δύση, ἀπὸ τὸν βορρᾶ καί ἀπὸ τὴ θάλασσα²¹, οἱ ὁποῖοι ἐνώθηκαν μέ κοινωνία μέ τὴ δική μας Ἐκκλησία; Καί πόσοι τότε χειροτονήθηκαν καί χειροτόνησαν χωρὶς χρήματα, ἂν καί ἦταν αἰρετικοί; Ὅλα αὐτὰ μόνο ὁ Θεὸς τὰ γνωρίζει καί δέν μπορεῖ νά τὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ ἄνθρωπος. Καί γι' αὐτὸ ὅλους τοὺς θεωρεῖ καθηρημένους. Ἀλλά ἐπειδή εἴμαστε ἄνθρωποι, παρακαλῶ νά ἐξετάζουμε ὅλα τὰ πράγματα ὡς ἄνθρωποι. Γιατί ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὴν καρδιά²², καί νά ἀπαιτεῖται μόνο ἡ ὁμολογία

μόνον ἀπαιτείσθω, ἥνίκα ἂν μὴ προφανῶς διαψεύδηται, καθ' ἣν καὶ
 Ταράσιος τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο, ἐφ' ἧ καὶ οἱ τότε ζηλωταὶ καὶ ἀκρι-
 βεῖς, καὶ συνῆλθον Ταρασίῳ καὶ ὠμογνωμόνουν καὶ θάπτον μετὰ τὴν
 σύνοδον διηνέχθησαν πρὸς τῆ παραδοχῆ κατ' αὐτοὺς τῆς ἐν χρήμασι
 5 χειροτονίας, καὶ δι' ἄλλα τινὰ ζητήματα. Ἐὰν τοῦτό γε οὕτω δοκοίη
 εὖ ἔχειν καὶ ὑμῖν, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς βαδιούμεθα. Ταῦτα γὰρ καὶ ἀπὸ
 Ταρασίου μέχρι τοῦ δεῦρο λεχθήσεται. Τί δὲ τὸ συμπέρασμα; Τὸ ἀπὸ
 παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου, κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ Χρυσόστομον,
 μετέχειν. Ὁ μὲν γὰρ φησιν Ἐστω σοι πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθα-
 10 σιν, μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ προδήλως κατεγνωσμένων,
 μηδὲ τῶν τῆς πίστεως ἀλλοτριῶν. Ὁ δέ, Περιεργάζου, πολυπραγμό-
 νει· οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἡ ἀνεξέταστος κοινωνία. Περὶ γὰρ μεγάλων ὁ
 κίνδυνος

Ἐκζητήσωμεν τοίνυν καὶ πολυπραγμονήσωμεν παρ' οὗ ὀφείλο-
 15 μεν κοινωνῆσαι, εἰ τὴν πίστιν ὁμολογοίη ὀρθήν, εἰ μὴ χρήμασι κεχει-
 ροτόνηται, εἰ μὴ τι ἄλλο τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ὑποπτευομένων καὶ
 ἠκουσμένων σφαλερῶν, ἀληθές. Εἰ δὲ ὅτι τὴν χειροτονίαν καταγομέ-
 νην ἔχει ἀπὸ τοῦ δεῖνος, εἴτε ἐξ αἰρετικοῦ, εἴτε ἐκ χρηματοχειροτονή-
 του, αὐτὸς δὲ οὔτε αἰρετικός, οὔτε ἐν γνώσει ἐκ χρηματολήπτου, εἴτ'
 20 οὖν Σιμωνιανοῦ κεχειροτονημένος, ὁμολογοίη δ' ὅμως τὴν πᾶσαν
 ἀλήθειαν, τὴν τε πίστιν φυλάττειν καὶ τοὺς κανόνας ἀπαραιτῶτους,
 τοὺς τε κατ' ἀμφοτέρα παρατετραμμένους ἀποβαλλόμενος, οὐδεὶς
 ἡμῖν λόγος ἀποχῆς πρὸς αὐτόν. Ἀκατάγνωστος γὰρ ὁ τοιοῦτος κατὰ
 τοὺς προοδηλωμένους ἀγίους, καὶ δι' αὐτῶν κατὰ πάντας. Οὕτω τοί-
 25 νυν καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ ὑμῖν τοῦτο ποιεῖν συμβεβουλεύμεθα. Ἐπεὶ
 εἰ περισσότερον διηρεύνηται, ἀποκρούεται μὲν, ὡς δέδεικται, τὰ τῶν
 Πατέρων παραγγέλματα, ἐκλιμπάνει δὲ τοσοῦτον τὸ τῆς ἱερωσύνης
 δῶρον, ἐφ' ᾧ τὸ Χριστιανοὶ καλεῖσθαι ἔχομεν, ὡς εἰς ἐθνικὴν ἡμᾶς με-
 ταπεσεῖν λατρείαν, ὅπερ ἄτοπον. Πρὸς τό γε καὶ ἀκριβενομένους, οὐ-
 30 τω μηδὲ ἐν Δύσει καὶ Ἀνατολῇ ἀφικομένους εὐρίσκειν τὸ ζητούμε-
 νον, ἀναδρομάδην καθαιρουμένων πάντων διὰ τῆς ἀλληλούχου συλ-
 λειτουργήσεως ἐπειδὴ προφανῶς τῷ Ρωμαίων προέδρῳ ἐπὶ Ταρα-
 σίου συνιεράτευσαν οἱ ἐκ τῶνδε ἀποκρισιάριοι ἀποσταλέντες, καὶ κεί-

μέ τὸ στόμα τότε ἂν δὲν ψεύδεται φανερά, σύμφωνα μέ τήν ὁποία δέχθη-
κε τή χειροτονία καί ὁ Ταράσιος, στήν ὁποία εἶχαν πάρει μέρος καί οἱ
τότε ζηλωτές καί αὐστηροί καί συμφωνοῦσαν μαζί του. Καί ἀμέσως μετά
τῆ σύνοδο διαφώνησαν στήν ἀποδοχή ἀπό αὐτούς τῆς χειροτονίας μέ
χρήματα, καί γιά κάποια ἄλλα ζητήματα. " Ἄν λοιπόν αὐτὸ νομίζετε καί
σεῖς ὅτι ἔχει καλῶς, ἄς βαδίσουμε καί στοῦ ἐξῆς. Γιατί τὰ ἴδια θά λεχθοῦν
ἀπό τόν Ταράσιο καί μέχρι τώρα. Καί ποιὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα; Νά
κοινωνοῦμε μέ κάθε ἱερέα ἀδιάβλητον, σύμφωνα μέ τόν Θεολόγο Γρη-
γόριο καί τόν Χρυσόστομο. Γιατί ὁ πρῶτος λέγει· Κάθε ἀξιόπιστος νά
θεωρεῖται γιά σένα καθαρός, ἀρκεῖ νά εἶναι κάποιος ἀπό τοὺς διακεκρι-
μένους καί νά μὴ εἶναι φανερά ἔνοχος, οὔτε κάποιος ξένος ὡς πρὸς τήν
πίστη. Καί ὁ ἄλλος· Νά ἐξετάζεις μέ προσοχή, νά ἐξετάζεις μέ σχολαστι-
κότητα, γιατί δὲν εἶναι ἀκίνδυνη ἢ χωρὶς ἐξέταση κοινωνία. Καθόσον ὁ
κίνδυνος εἶναι γιά μεγάλα πράγματα.

" Ἄς ἐρευνοῦμε λοιπόν καί ἄς ἐξετάζουμε σχολαστικά αὐτὸν ἀπό τόν
ὁποῖο πρέπει νά κοινωνήσουμε· ἐάν ὁμολογεῖ τήν ὀρθή πίστη, ἐάν χειρο-
τονήθηκε μέ χρήματα, ἐάν εἶναι ἀληθινὸ κάποιο ἄλλο παράπτωμα ἀπό
αὐτὰ πού εἶναι ὑπόπτα καί ἀκούονται γιά τή ζωή του! Ἐάν ὁμως ὁμολο-
γήσει, ὅτι ἔχει δεχθεῖ τή χειροτονία ἀπό τόν τάδε, εἴτε ἀπό αἰρετικόν, εἴτε
ἀπό ἐπίσκοπο πού χειροτονήθηκε μέ χρήματα, ἐνῶ αὐτὸς οὔτε αἰρετικὸς
εἶναι, οὔτε ἐν γνώσει του χειροτονημένος ἀπό χρηματιζόμενο, δηλαδή
Σιμωνιακόν, καί πεῖ ὅλη τήν ἀλήθεια, ὅτι τηρεῖ τήν πίστη καί τοὺς κανό-
νες ἀμετάτρεπτους, καί ὅτι ἀπορρίπτει αὐτούς πού στρέφονται καί πρὸς
τὰ δύο, τότε δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νά τόν ἀποφεύγουμε. Γιατί αὐ-
τὸς εἶναι ἀνεπίληπτος, σύμφωνα μέ τοὺς προαναφερθέντες ἀγίους, καί
μέσω αὐτῶν, μέ ὅλους. " Ἔτσι λοιπόν καί κοινωνοῦμε μαζί τους, καί ἐσᾶς
σᾶς συμβουλευοῦμε νά κάνετε τὸ ἴδιο. Γιατί, ἐάν ἐρευνηταί περισσότερο,
θά ἀποποιηθεῖ βέβαια, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ, τὰ παραγγέλματα τῶν
πατέρων, καί θά ἐγκαταλείψει τόσο πολὺ τὸ δῶρο τῆς ἱερωσύνης, μέ τὸ
ὁποῖο ἔχουμε τὸ ὅτι ὀνομαζόμεστε Χριστιανοί, ὥστε νά μεταπέσουμε σέ
εἰδωλολατρία, πρᾶγμα πού εἶναι ἄτοπο. Ἐπὶ πλέον, ἂν τὸ ἐρευνήσουμε
μέ ἀκρίβεια, οὔτε στή Δύση καί στήν Ἀνατολή ἂν πᾶμε θά βροῦμε αὐτὸ
πού ζητᾶμε, ἐπειδὴ καθοροῦνται ὅλοι ἀναδρομικά μέ τήν ἀλληλοδιάδο-
χη συλλειτουργία, γιατί εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καί μέ τόν πρόεδρο τῶν Ρω-
μαίων συλλειτούργησαν ἐπὶ Ταρασίου οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ ἐδῶ, καί φυ-
σικά καί οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ ἐκεῖνον μέ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καί ἔτσι

νου τάχα τοῖς τῆς Ἐώας, καὶ φρουῶδα ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἱερωσύνης ὁ ἀπαγορεύσαντες, πάντως καταδεξόμεθα ἐν τῷ προειρημένῳ κατὰ τοὺς ἀγίους μέτρῳ στήναι. Διότι πολλὰ συνέβη καὶ συμβαίνει τοιαῦτα παραπτώματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἃ οὐδεὶς τῶν ἀγίων εὔρηται οὕτω διε-
5 ρευνήσας ὅτι μηδὲ οἶόν τε, οὔτε μὴν ἐκδέδωκε φυλάττειν ἡμᾶς. Ἔχει μὲν ταῦθ' οὕτως Περὶ δὲ τοῦ προὔργιαίτερον ἡμῖν εἶναι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου τὴν καθ' ἡμᾶς ἔνστασιν, τεθαύμακα ἀκούσας τοσοῦτον γὰρ προτιμότερα, ὅσον ἀποστολικῆς φωνῆς ἢ Κυριακῆ.

Καὶ οὕτω λέγω ὅτι Ταράσιος οὐκ ἐκήρυξεν ἐν χρήμασι χειροτο-
10 νεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιούτους ὁμολογῶν μὴ δέχεσθαι κατὰ τὸ προφανές ὧδε δὲ δόγμα κατὰ τε τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ τε Προδρομοῦ, τῶν τε κανόνων, συνοδικῶς διὰ τῆς τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῆς ἐκτεφώνηται, δεδαιούν τιν παρανομίαν οἰκονομίαν, τοὺς τε ἱεράρχας καὶ ἱερεῖς ὁπότεν θούλωνται ἐξουσιάζειν τῶν κανόνων, καὶ τοὺς μὴ ταυτὸν
15 φρονούοντας ἀναθεματίζον καὶ ἐκσκορακίζον, καθάπερ ἴστε. Τοῦτο καὶ τῆς Εἰκονομάχου αἰρέσεως, εἰ καὶ δεύτερον, ἀλλ' οὐκ ἔλαττον τοῖς εὐσεβῶς ἀναθεωροῦσιν, ὧν ὁ Κύριος ταῖς εὐχαῖς ἐκποδὼν τὸ κακὸν ἄρας, πρυτανεύσοι εἰρήνην ὡς τὸ ἀπαρχῆς τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Πλὴν ὅτι, καθὰ γέγραφας, θάτερον ὑπὸ θατέρου βάλλεται, καὶ διάλληλος ἢ
20 ἐπίγνωσις καὶ λύσις τῆς ἀνομοδέσμου πράξεως Ἐρρωμένον καὶ εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πανέστιον ὁ Κύριός σε διαφυλάξοι, φίλων πρώτιστε καὶ ζηλωτῶν κράτιστε.

ΝΔ' (54)–. Ἄννη ἡγουμένη.

Τί ὑπεστείλω τοῦ γράφειν καὶ γνωρίζειν ἡμῖν τὰ τῆς ὁσιότητός
25 σου; Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον οὐ διαλείψομεν. Τὸ μὲν διὰ τὸ ἅπαξ ἡμᾶς ἀνοιῆσαι τὸ ταπεινὸν στόμα, τὸ δὲ διὰ τὸν κατὰ Θεόν σου ζῆλον καὶ πυρίπνου εὐσέβειαν. Πυθάνομαι γὰρ σε ἄληκτον ἔχειν τὸ περὶ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν εὐποητικόν, ἔνθεν κἀκεῖθεν περιθέουσιν, καὶ ἕκαστον τὸν παρατυγχάνοντα δεξιουμένην φιλανθρώπως, καὶ τοῖς
30 εὐκταίοις ρήμασι παραπέμπουσιν ὡς Χριστοῦ διάκονον. Ὡ τῆς καλ-

23. Δηλαδή τῆ συλλειτουργία με κληρικούς τῶν ὁποίων δὲν ἐρευνήσαμε σχολαστικά τὴν κανονικότητα τῆς χειροτονίας τους.

24. Κολ. 1, 7.

ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἀποδεικνύονται μάταια. Γιατί, ἀπαγορεύοντας αὐτό²³, θὰ καταλήξουμε ὅπωςδήποτε νὰ σταθοῦμε στὸ μέτρο τῶν ἁγίων πού προαναφέρθηκε. Γιατί στὴν Ἐκκλησία συνέβησαν καὶ συμβαίνουν πολλὰ τέτοια παραπτώματα, τὰ ὁποῖα δὲν βρέθηκε κανένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους πού νὰ τὰ ἔχει ἐρευνήσει μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν, οὔτε βέβαια τὰ ἔδωσε σὲ μᾶς γιὰ νὰ τὰ φυλάμε. Ὅσο γιὰ τὸ ὅτι εἶναι προτιμότερη σὲ μᾶς ἢ ἀντίδρασή μας ἀπὸ τὴν ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὸν μοιχὸ σύνοδο, ἀπόρησα ἀκούοντάς το. Γιατί εἶναι τόσο προτιμότερη, ὅσο προτιμότερα εἶναι τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὰ τῶν Ἀποστόλων.

Καὶ δὲν λέγω ὅτι ὁ Ταράσιος δὲν διακήρυξε ὅτι χειροτονήθηκε μὲ χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅταν αὐτοὶ ὁμολογοῦν, νὰ μὴ τὸ δέχεσθε ὀλοφάνερα. Ἐδῶ ὅμως ἐκδόθηκε ἀπόφαση ἀπὸ σύνοδο ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Προδρόμου καὶ τῶν κανόνων, μὲ τὴν ἀποδοχὴ ἐκείνου πού ἔνωσε τοὺς μοιχοὺς, ἡ ὁποία ἀπόφαση χαρακτηρίζει τὴ παρανομία οἰκονομία, καὶ οἱ ἱεράρχες καὶ ἱερεῖς νὰ ἐξουσιάζουν, ὅταν θέλουν, τοὺς κανόνες, καὶ ἐκείνους πού δὲν συμφωνοῦν, ὅπως γνωρίζετε, τοὺς ἀναθεματίζει καὶ τοὺς ἀποπέμπει. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν εἰκονομαχικὴ αἵρεση, ἂν καὶ ἔρχεται δεύτερο, ἀλλὰ ὄχι καὶ κατώτερο γι' αὐτοὺς πού τὸ ἀντιμετωπίζουν μὲ εὐσέβεια, μὲ τίς προσευχὰς τῶν ὁποίων εἶθε ὁ Κύριος, ἀφοῦ ἀπομακρύνει τὸ κακό, νὰ κάνει νὰ ἐπικρατήσῃ εἰρήνη, ὅπως στὴν ἀρχή, στὴν Ἐκκλησία του. Ἀλλά, ὅπως ἔγραψες, τὸ ἓνα βάλλεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ καταντᾷ νὰ εἶναι φαῦλος κύκλος ἢ διάγνωση καὶ λύση τῆς παρανομίας πράξης τῆς στέψης. Εἶθε ὁ Κύριος νὰ σὲ διαφυλάττει μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά σου δυνατὸν καὶ νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὴν ταπεινότητά μου, πρῶτε μου φίλε καὶ ἄριστε μεταξὺ τῶν ζηλωτῶν.

54. Στὴν ἡγούμενη Ἄννα.

Γιατί σταμάτησες νὰ μᾶς γράφεις καὶ νὰ μᾶς κάνεις γνωστὰ ὅσα ἀφοροῦν τὴν ὁσιότητά σου; Ἐμεῖς ὅμως ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δὲν θὰ πάψουμε νὰ σοῦ γράφουμε τακτικώτερα. Ὁ ἓνας λόγος γιὰ νὰ ἀνοίξουμε τὸ ταπεινὸ στόμα σου, καὶ ὁ ἄλλος ἐξαιτίας τοῦ ζήλου σου πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τῆς πύρινης εὐσέβειάς σου. Γιατί πληροφοροῦμαι ὅτι συνεχίζεις ἀσταμάτητα τὴν εὐεργεσία σου πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας, τρέχοντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ, καὶ περιποιούμενη φιλόνηρωπα ὅποιον συναντήσῃς καὶ προπέμποντάς τον μὲ ἐπιθυμητὲς εὐχὰς ὡς διάκονον τοῦ Χριστοῦ²⁴. Πόσο ὠραία

λίστης σου ταύτης πραγματείας! ὡ τῆς γρηγορούσης σου περὶ τὰ θεῖα
 ἱερᾶς ψυχῆς! Οὐ γὰρ ὀρφανικὰ ταῦτα, ἀποκνήματα δὲ ἑτέρων ἀρε-
 τῶν, ἤγουν προβλήματα τῆς πνευματικῆς σου πολυκαρπίας ἐπεὶ οὐδὲ
 οἷόν τε μὴ εὐωδεῖν τὸν ἐπιφερόμενον ἀρώματα, μηδὲ λαμπαδουχεῖν
 5 τὸν φωτοφόρον. Διαδείκνυται τοίνυν ἐντεῦθεν πάντοτε καὶ πάντως,
 καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διαγωμοῖς, τίνες οἱ τῆς ὁσιότητος
 ἔρασταὶ καὶ θεόλβιοι, καὶ τίνες οἱ φανλότητος καὶ ἀμοιράγαθοι, κἂν
 τῷ ἔξω σχήματι τὰ ἔνδον καλῶς ἔχειν ὑποπλαττόμενοι..

NE'(55)–. Εἰρήνη πατρικίῳ.

10 Φιλτροποιόν τι πράγμα ἢ γραμματικὴ προσφώνησις, σχεδὸν σχέ-
 σιν ἐμποιοῦσα ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐρώντων. Καὶ τοσοῦτον, ὅσῳπερ ἂν
 καὶ πυκνάξη ἢ ὀμιλία, οἷονεὶ ἀνασκαλεύουσα τοὺς ἐναποκειμένους
 ἐρωτικούς σπινθῆρας καὶ πολλὴν τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀνακαί-
 ουσα. Τοσοῦτόν τι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἀπειρογάσατο ἢ ἐπιστολῇ
 15 τῆς ἐμμελείας σου, πολυπλασιάσασα τὴν πνευματικὴν φιλίαν αὐτῆς
 καὶ τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύματα ἀκμαιότερα ἐνιζάνουσα. Χρῶ τοιγαρο-
 οῦν, θεοσεδέστατη Κυρία, τῷ ἀγαπητικῷ τῷδε φαρμάκῳ, καὶ γνώριζε
 ἡμῖν τὰ τῆς εὐεξίας καὶ εὐπραξίας σου. Ἴσμεν γὰρ τὸ κατ' ἀρετὴν σου
 ἀειθαλὲς καὶ ποριστικὸν εἰς εὐσέδειαν ἐξ ὧν τε ἀκηκόαμεν, καὶ εἰσέτι
 20 ἀκούομεν, καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ εὖ πεπόνθαμεν καὶ πάσχομεν, εἴτε
 δανειζομένη τὴν φωνήν, εἴτε καὶ ἐξ οἰκείας γλώττης φθεγγομένη· ὡς
 ἡμεῖς γε ἠδεῖα ταύτην μᾶλλον ἐπαῖομεν διαθέσει, οὐ ψιλῷ ἤχῳ προσέ-
 χοντες, καὶ ἅμα ἐκεῖνο γινώσκοντες, ὡς οὐδεὶς οὕτως εἰκονίσειε ψυ-
 χήν, ὡς ὁ παρ' αὐτῆς προῖόν λόγος, κἂν ὁποῖός ποτ' ἂν εἴῃ.

25 Περὶ τῆς κυρίας τῆς θυγατρὸς σου ὅτι γέγονεν οὕτω μαθόντες
 ἠνιάθημεν εὐχὴν δὲ ποίαν, ἢ ἀπομύρισμα οἷον δῶμεν ἁμαρτωλοὶ τυγ-
 χάνοντες, Πλὴν ἐκεῖνο πέπεισο· ὅτι οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ τοιαῦτα περι-
 εργίαι, εἰ μὴτε ἡμεῖς δῶμεν χώραν ἀπροσεξία τινί. Ὡς γὰρ οὐχ οἷόν τε
 τόπον τινὰ ἠλίῳ περιλαμπόμενον τὸ ἀντίθετον σκότος εἰσδέξασθαι,
 30 οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπον θεῖῳ φωτί, ἤγουν συνέσει καὶ ἀρετῇ ἐπερειδό-

25. Ἡ Ἐπιστολὴ εἶναι ἡμιτελής.

26. Α' Τιμ. 6, 5-6.

εἶναι αὐτή σου ἡ ἑνασχόληση! Πόσο ἄγρυπνη εἶναι ἡ ἱερὴ ψυχὴ σου γιὰ τὰ θεῖα πράγματα! Γιατὶ οἱ ἐνέργειές σου αὐτὲς δὲν ἀφοροῦν τὰ προβλήματα τῶν ὀρφανῶν, ἀλλ' εἶναι ἀποκνήματα ἄλλων ἀρετῶν, δηλαδή προβλήματα τῆς πνευματικῆς σου πολυκαρπίας. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εὐωδιάζει αὐτὸς ποὺ φέρει ἀρώματα, οὔτε νὰ μὴ φωτίζει αὐτὸς ποὺ φέρει φῶς. Δείχεται καθαρὰ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ πάντοτε καὶ ὀπωσδήποτε, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς διωγμοὺς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ποιοὶ εἶναι οἱ ἔραστὲς τῆς ἀγιότητος καὶ μακάριοι κατὰ Θεὸν, καὶ ποιοὶ τῆς κακίας καὶ ἔρημοι ἀπὸ ἀγαθότητα, κ' ἂν ἀκόμα ἡ ἐξωτερικὴ ὑποκριτικὴ ἐμφάνισή τους δείχνει ὅτι ἐσωτερικὰ πηγαίνουν ὅλα καλά...²⁵.

55. Στὴν πατρικία Εἰρήνη.

Ἡ προσφώνηση μὲ γράμμα εἶναι κάτι σὰν φίλτρο, ποὺ δημιουργεῖ σχεδὸν σχέση ἐρωτευμένων στὶς ψυχές. Καὶ ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι τόσο πιὸ μεγάλη, ὅσο πιὸ πικνὴ γίνεται καὶ ἡ ἐπικοινωνία, γιατί κατὰ κάποιον τρόπο ὑποδαυλίζει τὰ ἀπομεινάρια τῶν ἐρωτικῶν σπινθήρων καὶ ἀναρριπίζει πολὺ τὴν ἀγαπητικὴ διάθεση. Κάτι τέτοιο τόσο μεγάλο προκάλεσε καὶ σέ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἡ ἐπιστολὴ τῆς χάριτός σου, ἡ ὁποία πολλαπλασίασε τὴν πνευματικὴ τῆς φιλία καὶ τοποθέτησε πιὸ ζωηρὰ τὰ προσανάμματα τῆς μνήμης. Χρησιμοποίησε λοιπὸν, θεοσεδέστατη κυρία, αὐτὸ τὸ φάρμακο τῆς ἀγάπης, καὶ κάνε μας γνωστὰ τὰ ἔργα τῆς ἀκρας ὑγείας καὶ τῶν καλῶν ἔργων σου. Γιατὶ γνωρίζουμε τὴν ἀειθαλῆ ἀρετὴ σου καὶ τὴν πρόοδό σου²⁶ στὴν εὐσέβεια καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουμε ἀκούσει καὶ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἀκοῦμε, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαύσαμε καὶ ἀπολαμβάνουμε, εἴτε δανειζόμενη τὰ λόγια, εἴτε μιλώντας μὲ τὴ δική σου γλῶσσα, ὥστε ἐμεῖς νὰ τὴ δεχόμαστε μὲ γλυκειὰ διάθεση, καὶ ὄχι σὰν νὰ ἀκοῦμε ἀπλὸ ἦχο, καὶ συγχρόνως γνωρίζοντας ἐκεῖνο, ὅτι κανένας δὲν μπορεῖ νὰ εἰκονίσει τόσο καλὰ τὴν ψυχὴ, ὅσο ὁ λόγος ποὺ θγαίνει μέσα ἀπὸ αὐτήν, ὀποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

Γιὰ τὴν κυρία θυγατέρα σου, μαθαίνοντας αὐτὸ ποὺ τῆς συνέβη, λυπηθήκαμε. Καὶ ποιά εὐχὴ ἢ μύρωμα νὰ δώσουμε ἐμεῖς ὄντας ἁμαρτωλοὶ; Ὡστόσο γιὰ ἐκεῖνο νὰ εἶσαι σίγουρη, ὅτι τίποτε δὲν μποροῦν νὰ κάνουν αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ μάταιες ἐνέργειες, ἐὰν ἐμεῖς δὲν κάνουμε κάποια ἀπροσεξία. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἀντίθετο σκοτάδι νὰ βρεῖ κάποιον χῶρο στὸν ἥλιο ποὺ ἀκτινοβολεῖ, ἔτσι οὔτε ὁ ἄνθρωπος ποὺ στηρίζεται στὸ θεϊκὸ φῶς, δηλαδή στὴ σύνεση καὶ στὴν ἀρετὴ, εἶναι δυ-

μενον, παθεῖν τι τῶν σκαιῶν καὶ δαμονικῶν μαγγανευμάτων. Ἰαθείη τοίνυν ἡ παῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ θεραπεύοντος πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ ἔστω χεὶρ Θεοῦ περιπταμένη καὶ ἐπισκιάζουσα τὴν αὐτῆς κεφαλὴν καὶ ἀποσοδοῦσα πᾶσαν ἐνέργειαν βλαπτικὴν, ὡς
5 ἂν εὐεκτοῦσα σὺν μητρὶ θεοφόβῳ ἀποδοίῃ τὰς εὐχὰς αὐτῆς χαριστη-
ρίως τῷ Κυρίῳ.

Ν5'(56)–. Ἀντωνίῳ ἡγουμένῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου,
καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.

Τὰς ἐκ πολλῆς συνοχῆς καὶ θλίψεως καρδίας γραφείσας ἡμῖν ἐπι-
10 στολὰς παρὰ τῆς πατρικῆς ἡμῶν ἀγιωσύνης δεξάμενοι, ὅσον κατεστε-
νάξαμεν τί δεῖν καὶ λέγειν, ἀδελφικοῖς σπλάγχνοις κινούμενοι, εἰ καὶ
ἀνάξιοι τυγχάνομεν καὶ ἐκ ταυτοπαθείας τὴν περιπόνησιν ὑμῶν στο-
χαζόμενοί τε καὶ συνυφιστάμενοι; Οὐδὲ γὰρ ἄλλοις ἔστι γνωρίζεσθαι
τὸ ὀδυνηρὸν, ἢ τῆς ὁμοιοπαθῶς τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένοις λυπηροῖς.
15 Ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαις ἡμῶν τοσοῦτον ἐπλήθυναν ἐν τῇ παρουσίᾳ γενεᾷ
τῆς ἀνομίας ψυγείσης τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ὥστε
τοὺς ὀφείλοντας διαλύειν τὰ σκῶλα καὶ προσκόμματα, τούτους τὰ ἴσα
ἢ τάχα καὶ δεινότερα τοῖς ἐν ταῖς ἐξῶθεν ἀρχαῖς ἔστιν ὄραν πράττον-
τας. Δεσμωτήριά φατε, ἀπαγωγάς, ὄνειδισμούς, διαγμούς καὶ περι-
20 στάσεις ὑφισταναί, καὶ ἔτι ὑφίστασθαι, παρὰ τῶν κρατούντων τὰς
Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἐντολῆς ἐνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ
εἰ ἐαλωκότες ἦτε ἐν παραπτώμασιν ἀνθρωπίνοις, οὐδαμῶς τὰ τοιαῦτα
πανθάνειν ἐξὸν ἦν ὑμῖν παρὰ πομένων Θεοῦ, μὴ ὅτι γε ὑπὲρ ἀληθείας
διαθλοῦσιν, οἷς τὸ ἐπαινεῖσθαι καὶ μακαρίζεσθαι κεχρεώσθηται, καὶ
25 ταῦτα τῷ μοναδικῷ κατακεκοσμημένοις ἐπαγγέλματι. Ἐκ τῶν ἔργων
αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, ἔφη ὁ Κύριος. Οὐ δῆπου τοιοῦτον παρὰ
τοῖς ἁγίοις ἐγνωρίσθη· τοῦναντίον δὲ αὐτοὶ μᾶλλον πεπονθότες ἐδεί-
κνυντο διδασκόμενοι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, ἢ φησι περὶ τοῦ
Κυρίου· «Ὅς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει· πάσχων οὐκ ἠπεῖλει»,
30 παρεῖχε δὲ εὐμενῶς τῷ παίοντι καὶ τὴν θείαν σιαγόνα. Ἐντεῦθεν οἱ
πομμένες Χριστοῦ γνώριμοι, κακεῖθεν οἱ ἀλλοτριεπίσκοποι.

Ἀλλὰ τί δεῖ παθεῖν κατὰ τὴν ἐνοσκήψασαν τῇ ταπεινῇ ἡμῶν γενεᾷ

27. Ματθ. 4, 23. 9, 35. 10, 1.

28. Ματθ. 24, 12.

29. Ματθ. 7, 10.

30. Α' Πέτρ. 2, 23.

31. Ματθ. 5, 10-11.

νατὸν νὰ πάθει κάτι ἀπὸ τὶς ἐπιβλαβεῖς καὶ δαιμονικὲς μαγγανεῖες. Εἶθε λοιπὸν νὰ θεραπευθεῖ ἡ κόρη στοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος θεραπεύει κάθε ἀρρώστια καὶ ἀδυναμία²⁷, καὶ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ νὰ πετᾷ καὶ ἐπισκιάζει τὸ κεφάλι της, ἀπομακρύνοντας κάθε ἐνέργεια βλαπτικὴ, ὥστε, ἀφοῦ γίνεῖ καλά, μαζὶ μὲ τὴ θεοσεβῆ μητέρα της νὰ ἀποδώσει τὶς εὐχαριστήριες προσευχὲς της στὸν Κύριο.

56. Στὸν ἡγούμενο τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀντώνιο καὶ τὴ συνοδία του.

Παίρνοντας τὶς ἐπιστολὲς πού μὲ πολὺ σφίξιμο καὶ θλίψη τῆς καρδιᾶς στάλθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὴν πατρικὴ σου ἀγιωσύνη, τί χρειάζεται νὰ σοῦ ποῦμε πόσο ἀναστενάξαμε κινούμενοι ἀπὸ ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἂν καὶ εἴμαστε ἀνάξιοι, καὶ ἀπὸ ταυτοπάθεια, σκεπτόμενοι καὶ ὑφιστάμενοι κι' ἐμεῖς μαζὶ σας τὴν καταπόνηση σας. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλοι νὰ γνωρίζουν τὴν ὁδύνη, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι πού κατέχονται κατὰ τρόπο ὁμοιο ἀπὸ τὶς ἴδιες θλίψεις. Ἀλλὰ οἱ ἁμαρτίες μας πλήθυναν τόσο πολὺ στὴ γενεὰ αὐτὴ τῆς παρανομίας, ἐπειδὴ πάγωσε ἡ σύμφωνη μὲ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἀγάπη²⁸, ὥστε ἐκεῖνοι πού ὤφειλαν νὰ καταργοῦν τοὺς πασάλους καὶ τὰ ἐμπόδια, αὐτοὺς τοὺς βλέπουμε νὰ κάνουν τὰ ἴδια ἢ καὶ χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους πού ἀνήκουν σὲ τὶς κοσμικὲς ἀρχές. Λέτε ὅτι ἔγιναν φυλακίσεις, συλλήψεις, ἐξευτελισμοί, διωγμοὶ καὶ ἄλλα δυσάρεστα πράγματα, καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ συμβαίνουν ἀπὸ αὐτοὺς πού κυβερνοῦν τὶς Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ἐπειδὴ ἀντιδρᾶτε ὑπερασπιζόμενοι τὴν ἐντολή, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶχατε συλληφθεῖ σὲ παραπτώματα ἀνθρώπινα, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ τὰ παθαίνετε αὐτὰ ἀπὸ ποιμένες τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερο ὅταν ἀγωνίζεστε γιὰ τὴν ἀλήθεια, πού ἔπρεπε νὰ ἐπαινεῖστε καὶ νὰ μακαρίζεστε. Καὶ τὰ παθαίνετε αὐτὰ ἀπὸ ἀνθρώπους πού κοσμοῦνται μὲ τὸ μοναχικὸ ἀξίωμα. Ἀπὸ τὰ ἔργα τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίζετε αὐτούς²⁹, εἶπε ὁ Κύριος. Κάτι τέτοιο δὲν παρατηρήθηκε ἀσφαλῶς στοὺς ἁγίους. Ἀντίθετα μάλιστα αὐτοὶ παρουσιάζονται νὰ ἔχουν πάθει περισσότερο, διδασκόμενοι ἀπὸ τὰ ἀποστολικὰ λόγια, τὰ ὁποῖα λένε γιὰ τὸν Κύριο· «Αὐτὸς ὅταν τὸν ἔβριζαν δὲν ἀνταπέδιδε τὶς βρισιές, καὶ ὅταν ὑπέφερε δὲν ἀπειλοῦσε»³⁰, καὶ πρόσφερε μὲ εὐχαρίστηση τὸ θεῖκό του σαγόνι σὲ ἐκεῖνον πού τὸν χτυποῦσε³¹. Ἀπ' αὐτὰ ἀναγνωρίζονται οἱ ποιμένες τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα οἱ ξενοεπίσκοποι.

Ἀλλὰ τί πρέπει ἀκόμα νὰ πάθουμε, ἀνάλογο μὲ τὴ κακία πού ἐνέ-

μοχθηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἣν καὶ ὡς αὐχμημα ποιούμενοι, σεμνύονται, τὸ παράνομον ἔννομον λογιζόμενοι, κατ' ἐναντιότητα τῶν θείων προσταγμάτων τὴν προστασίαν μετερχόμενοι; Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἅ δεδράκασι καὶ δρῶσιν εὐροῖεν, μᾶλλον δὲ συγκωρηθεῖεν παρὰ τοῦ ἀδεκά-
 5 στου κριτοῦ, τοῦ μὴ ὄτιοῦν ἀνεξέταστον καὶ ἀνεύθυνον παραβλέπειν μέλλοντος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως Ἑμεῖς δέ, ὡς ἀδελφοὶ τιμιώτατοι καὶ Πατέρες σεβασμιώτατοι, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, ὅτι τοῦ θεοῦ μακαρισμοῦ τὸ κλέος ἀπηνέγκασθε καὶ τὰ τῆς ἀτιμίας τοῦ Χριστοῦ ἐντίμως ὑπεδέξασθε, μικροῖς κόποις καὶ ἀγῶσι μέγιστα καὶ αἰώνια ἀνταμειβό-
 10 μενοι. Καὶ ἐπειδὴ, καθὰ καὶ προγεγράφαμεν, εὐδοκία τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἐκποδῶν γέγονε, δι' οὗ ἡ διχόνοια ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία ὑπήρχθη, θεβράδευται ἡ εἰρήνη, νεύμασι καὶ ροπαῖς καὶ εὐμενείαις πρὸς θεοῖν δ' ἂν καὶ παρακλήσεσι τῶν καλλινίκων καὶ φιλοχριστιανῶν ἡμῶν βασιλέων, συνεργία τε καὶ ἀπολογία τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν
 15 πατριάρχου (δεῖ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν οὕτω καλεῖν), δεξάσθω καὶ ἡ ὑμετέρα ὀσιότης τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν σὺν πολλῇ σκέψει καὶ διερευνήσει, ἀναθεωρήσει τε τῶν πατρικῶν ἀναστροφῶν, τῶν τε ἔσθ' ὅτε ὑποπεπτωκότων σκανδάλων ἐκκλησιαστικῶν ἐγκριθέντα καὶ περαιωθέντα, ἵνα οὕτω καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἡ εἰρήνη
 20 τοῦ Θεοῦ βραβεύσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀπάντων. Οὐδὲ γάρ, εἰ μὴ τοῦτο πράξομεν, ὅσιον τῷ Θεῷ λογισθήσεται, οὔτε ἡμῖν νίκος γενήσεται προσαπόλλυμεν δὲ τὰχα, ζητοῦντες περισσότερον τὸ δεξιόν, καὶ ὁ τοῖς προλαβοῦσι κόποις διηνύκαμεν ἀγαθόν.

Δέξασθε τοιγαροῦν, παρακαλοῦμεν καὶ ἀποδέξασθε τὸν ἁγιώτα-
 25 τον ἡμῶν πατριάρχην· κοινωνοί τε ἔσεσθε, ἐν οἷς οὐ προδήλως ἡ παρανομία, καὶ τῷ καθ' ὑμᾶς ἐπισκόπῳ, τὸ διὰ μέσον παραχωροῦντες τῷ Κυρίῳ τῷ ἐξεταστῇ καὶ ἀποδότῃ τῶν πρακτέων, τῶν ρητέων. Πρὸς τοῦτο γὰρ αὐτὸ δεήσει χρησάμενοι, παρωρησάμεν καὶ τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην ἐπιστεῖλαι, ὡς ἂν ἀφεθῆτε καὶ αὐτοὶ τῶν φυλα-
 30 κῶν, εἰρήνης τε σύνθημα πρὸς ἀλλήλους ποιησάμενοι, κἄν τι ἀμφιβαλλόμενον ἦ, αὐτίκα διαλυθείη· ἢ ἀνιάτως ἔχον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἡμῶν τε καὶ τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου εἰσελεύσεως, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου θεραπευθῆ τὰ ἀρρωστήματα καὶ

σκηψε στήν ἐξευτελισμένη γενεά μας, τήν ὁποία κακία καθιστώντας τήν καύχημά τους, καμαρώνουν, θεωρώντας τό παράνομο ὡς νόμιμο καί ἀσκώντας τήν προστασία ἐνάντια στίς θεϊκές ἐντολές; Καί ἐκεῖνοι βέβαια αὐτά πού ἔχουν κάνει καί ἐξακολουθοῦν νά κάνουν, εἴθε νά τά βροῦν, ἢ μᾶλλον νά συγχωρηθοῦν ἀπό τόν ἀδέκαστο κριτή, ὁ ὁποῖος δέν πρόκειται νά ἀφήσει τίποτε ἀνεξέταστο καί ἀκαταλόγιστο τήν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Σεῖς ὅμως, ἀδελφοί ἐντιμότατοι καί πατέρες σεβασμώτατοι, νά χαίρεστε καί νά εὐφραίνεστε, γιατί ἀπολαύσατε τή δόξα τοῦ θεϊκοῦ μακαρισμοῦ³², καί δεχθήκατε τίς ἀτιμώσεις γιά τόν Χριστό μέ τρόπον ἐντιμο, ἀνταλλάσσοντας μέ μικροῦς κόπους καί ἀγῶνες τὰ πολὺ μεγάλα καί αἰώνια. Καί ἐπειδή, ὅπως γράψαμε προηγουμένως, μέ τή θέληση τοῦ ὑπεράγαθου Θεοῦ βγῆκε ἀπό τή μέση αὐτός ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου προκλήθηκε ἡ διχόνοια στήν Ἐκκλησία μας, καί ἐπικράτησε ἡ εἰρήνη, μέ τή συγκατάνευση καί διάθεση καί εὐνοια, καί θά πρόσθετα, καί μέ τίς παρακλήσεις τῶν ἔνδοξων καί φιλόχριστων βασιλέων μας, καί μέ τή βοήθεια καί ἀπολογία τοῦ ἀγιώτατου πατριάρχῃ μας (γιατί ἀπό τώρα πρέπει ἔτσι νά τόν ἀποκαλοῦμε), ἃς δεχθεῖ καί ἡ ὁσιότητά σας καί αὐτά πού, ὕστερα ἀπό πολλή σκέψη καί διερεύνηση καί ἐπανεξέταση τῶν πατερικῶν συναναστροφῶν καί τῶν κατὰ καιροῦς ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων πού προξενήθηκαν, ἐγκρίθηκαν ἀπό μᾶς τοὺς ταπεινοῦς καί τελείωσαν, ὥστε μέ τόν τρόπον αὐτό καί στή δική μας Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ νά ἐπικρατήσῃ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ στίς καρδιές ὅλων³³. Γιατί, ἂν δέν τὸ κάνουμε αὐτό, δέν θά θεωρηθεῖ ὅσο ἀπό τόν Θεό, οὔτε σέ μᾶς θά ἀποτελέσει νίκη. Καί ζητώντας τό πιό καλό, θά χάσουμε ὅπωςδήποτε καί τὸ ἀγαθὸ πού ἐπιτύχαμε μέ τοὺς κόπους πού προηγήθηκαν.

Δεχθεῖτε λοιπόν, παρακαλῶ, καί ἀποδεχθεῖτε τόν ἀγιώτατο πατριάρχῃ μας, καί γίνετε κοινωνοί, σ' αὐτά πού ἡ παρανομία δέν εἶναι ὀλοφάνερα, καί μέ τόν δικό σας ἐπίσκοπο, παραχωρώντας ὅσα συνέδησαν ἐνδιάμεσα στὸν Κύριο, αὐτὸν πού ἐξετάζει τὰ ἔργα καί τὰ λόγια καί ἀνταποδίδει τὰ ἀνάλογα. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν μάλιστα, κάνοντας δέηση, παρακινήσαμε καί τὸν ἀγιώτατο πατριάρχῃ μας νά γράψῃ ἐπιστολή, γιὰ νά βγεῖτε καί σεῖς ἀπὸ τίς φυλακές, καί κάναμε συνθήκη εἰρήνης μεταξύ μας, καί ἂν ὑπάρξει καμμιά ἀμφιβολία θά διευκρινιστεῖ ἀμέσως. Ἡ, ἂν εἶναι ἀθεράπευτο τὸ πρῶγμα, μέ τήν προσέλευση ἐκεῖ τῆ δικῆ μας καί τοῦ τιμωτάτου ἐπισκόπου, καί μέ τήν παρουσία τοῦ ἴδιου τοῦ

συνδράμοιεν τὰ πάντα πρὸς θυμηδίαν εἰρήνης καὶ ὁμονοίας εἰλικρινότητα.

NZ'(57)–. Πλάτωνι, οἰκείῳ πατρί.

Ἴνα τί μοι, πάτερ ἅγιε, τῷ ἀθλίῳ ἐπιτάσσης τὰ ὑπὲρ ἐμέ; Ἐγὼ
 5 χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ φωτίζεσθαι, καὶ αὐτὸς ζητεῖς παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐσκο-
 τισμένου κατηχεῖσθαι; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τυπῶν με πρὸς ταπεινώσιν.
 Οὐκ οἶδα δὲ τί εἴπω τῷ καιρῷ πρόσφορον, ἢ ὅτι καλῶς ᾤκονόμησεν ὁ
 Θεὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰ γὰρ ἐκ φιλοθείας τινὲς καταλιπόντες τὰς ὑπαρ-
 χούσας αὐτοῖς ἡγεμονίας, μακρὰν πον ἀποδραμόντες τῷ ἡσυχαστικῷ
 10 βίῳ, ἐμακαρίσθησαν, πῶς ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, διὰ νόμον Θεοῦ πεφρου-
 ρισμένοι ἐν ἐξορίᾳ, οὐκ ἀγαλλιασώμεθα ἐν Κυρίῳ, χάριν αὐτῷ λογιζό-
 μενοι καὶ δωρεὰν μεγίστην, ὅτι ἠξιώμεθα ἐν μέτρῳ τοῦ κατανη-
 σαι, ᾧ πολλοὶ ἐφίεμνοι οὐκ ἐπέτυχον; Κάθου δὴ, πάτερ μου ἅγιε, ἐν ᾧ
 τόπῳ ὁ Θεός, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος, εἴσω ἐφρούρησέ σε ἕως καιροῦ· ἐπεὶ
 15 μὴδὲ ἴσμεν τί τέξεται ἢ ἐπιούσα, εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως τῆς προνοίας
 κελευούσης, καὶ δόξαζε τὸν δοξάσαντά σε Κύριον, διὰ τῆς μαρτυρι-
 κῆς σου ἐνοστάσεως... (ἐσθίων) τὸν ἄρτον σου μετ' εὐχαριστίας καὶ χα-
 ρᾶς, ὃν ἔδοξαν οἱ ἄνθρωποι πικρὸν σοι προσφέρειν. Οὕτω σοι δύνα-
 μιν ἐν τῷ γήρει, κόπων ἀσκητικῶν προηγωνισμένων σου ἐν τῇ νεότητι,
 20 χάριτι Χριστοῦ κατὰ πάντα. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ
 βρώμασι καὶ πόμασι τοῦ κατατρυχωμένου σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι.
 Μὴ παραιτοῦ· ἀρκεῖ σοι ἡ μόνωσις, ἡ κάθειρξις, ἡ ἐρημία, ἡ ὑποστέ-
 ρησις, ἡ ἀδυναμία τοῦ γήρους μετὰ καὶ ἀσθενείας, ἡ περὶ ἡμᾶς τε τοὺς
 ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους φροντίς Ἐν τούτοις ὑπομένων αὐταρ-
 25 κοῦ, καθαρότητα θηρεῦων τῶν λογισμῶν διὰ τῆς μετεωροπορήσεως
 τῆς τιμίας σου ψυχῆς Ἠνίκα τὰ ἄρτι τὸ ἐρημικὸν πρόσεστιν, εὐχερῶς
 ὁ νοῦς, ὥσπερ ὑπὸ σωλήνος σφιγγόμενον ὕδωρ, δύναται ἂν ἀνατρέχειν
 ἐκ τῶν χαμαιζήλων πρὸς τὰ ἐπουράνια. Τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, τὸ
 μετὰ Θεοῦ τῇ ἀπροσπαθείᾳ εἰς αἰεὶ ἔσεσθαι. Πλὴν οἱ πόλεμοι στεφά-
 30 κων αἴτιοι παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ὀρίζονται, ὥστε, εἰ καὶ πολεμού-
 μενοι ἐνιστάμεθα, νίκης ἀποφερόμεθα κλέος κατὰ τοῦ ἠττημένου δια-
 βόλου.

οἰκουμενικοῦ πατριάρχῃ, θὰ θεραπευθοῦν τὰ ἀρρωστήματα, καὶ ὅλα θὰ συμβάλλουν στὴ χαρὰ τῆς εἰρήνης καὶ τὴν εἰλικρίνεια τῆς ὁμόνοιας.

57. Στὸν πατέρα του Πλάτωνα.

Γιατί, ἅγιε πατέρα μου, διατάξεις ἐμένα τὸν ἄθλιο νὰ κάνω περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού μπορῶ; Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ φωτισθῶ ἀπὸ σένα, καὶ σὺ ζητᾷς νὰ κατηχηθεῖς ἀπὸ μένα τὸν σκοτισμένο; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κάνεις γιὰ νὰ μὲ ταπεινώσεις. Καὶ δὲν ξέρω τί νὰ πῶ κατάλληλο γιὰ τὴν περίσταση, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς διευθέτησε τὰ δικά μας καλὰ. Γιατί, ἂν κάποιος ἀπὸ ἀγάπη στὸν Θεό, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὶς ἐξουσίες πού εἶχαν καὶ κατέφυγαν κάπου μακριὰ στὴ μοναχικὴ ζωὴ, μακαρίστηκαν, πῶς ἐμεῖς οἱ ταπεινοί, πού γιὰ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ φρουρούμαστε στὴν ἐξορία, νὰ μὴ γεμίζουμε, μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, ἀπὸ ἀγαλλίαση, θεωροῦντας πάρα πολὺ μεγάλη χάρη καὶ δωρεὰ του, τὸ ὅτι ἄξιωθήκαμε νὰ φτάνουμε σὲ τέτοιο σημεῖο, στὸ ὁποῖο πολλοὶ ἐπιθύμησαν νὰ φθάσουν, καὶ δὲν τὸ κατόρθωσαν; Κάθισε λοιπὸν, ἅγιε πατέρα μου, στὸν τόπο μέσα στὸν ὁποῖο ὁ Θεός, καὶ ὄχι ἄνθρωπος, σὲ φύλαξε μέχρι τὸν κατάλληλο καιρὸ, γιατί δὲν γνωρίζουμε τί μᾶς ἐπιφυλάσσει ἡ αὐριανὴ μέρα³⁴, ἀφοῦ εἴτε ἔτσι, εἴτε ἄλλιῶς ἢ θεία πρόνοια τὸ ρυθμίζει αὐτὸ, καὶ δόξαζε τὸν Κύριο πού σὲ δόξασε³⁵, μὲ τὴ μαρτυρικὴ σου ἀντίσταση... τρώγοντας τὸ ψωμί σου μὲ εὐχαριστία^{35α} καὶ χαρὰ, τὸ ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι νόμισαν ὅτι σοῦ τὸ προσφέρουν πικρὸ. Δὲν ἔχεις πιά δύναμη στὰ γηρατειά σου, ἀφοῦ στὰ νιάτα σου ἀγωνίστηκες στοὺς ἀσκητικούς κόπους, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, σὲ ὅλα. Γι' αὐτὸ σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἱκετεύω, νὰ δυναμώνεις τὸ καταπονημένο σῶμα σου καὶ μὲ τροφές καὶ μὲ ποτά. Μὴ τὸ ἀποφεύγεις. Εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἀπομόνωσή σου, ἡ φυλάκιση, ἡ ἐρημία, ἡ ἀποστέρηση, ἡ ἀδυναμία τῶν γηρατειῶν μαζί μὲ τὴν ἀρρώστια, ἡ φροντίδα σου γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Νὰ ἀρκεῖσαι σ' αὐτὰ μὲ ὑπομονή, ἐπιδιώκοντας τὴν καθαρότητα τῶν λογισμῶν μὲ τὴν ἀνύψωση τῆς τίμας ψυχῆς σου. Ὅταν ὑπάρχουν τὰ τωρινὰ στὴν ἐρημικὴ ζωὴ, εὐκόλα ὁ νοῦς, σὰν τὸ νερὸ πού σφίγγεται μέσα στὸν σωλῆνα, μπορεῖ νὰ τρέχει ἀπὸ τὰ γῆινα στὰ ἐπουράνια. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπιδιωκόμενο, τὸ νὰ εἴμαστε πάντοτε, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὰ πάθη, μαζί μὲ τὸν Θεό. Ὡστόσο ἀπὸ τοὺς πατέρες μας ὀρίζεται ὅτι τὰ στεφάνια τὰ ἐξασφαλίζουν οἱ ἀγῶνες. Ὡστε, ἐὰν ἀπιστεκόμαστε ὅταν πολεμοῦμαστε, ἀποκομίζουμε τὴ δόξα τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ νικημένου διαδόλου.

Ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι ἡσχημένος ὢν τοῖς πάθεσι, τοιαῦτα πρὸς σέ
 τὸν πατέρα μου φθεγγόμενος, ἀλλ' ἠνάγκασμαι δι' ὑπακοήν σου.
 Καλὸν τὸ λυθῆναι τῆς πολυδέσμου προσπαθείας καὶ δεθῆναι τῷ ἀκο-
 ρέσῳ ἔρωτι Κυρίου. Συμφέρον, Πάτερ μου, τὸ ἀποσχέσθαι τῆς τῶν
 5 παθῶν δυσωδίας καὶ ὀσφραίνεσθαι τῆς τοῦ πνεύματος εὐωδίας.
 Μακάριον τὸ κατανυχθῆναι ἐνταῦθα καὶ κλαῦσαι ὑπέρ... καὶ ἀγαλ-
 λίασις τῷ τοιούτῳ ἐν πᾶσι προηγουμένῳ... Θεοῦ, ὃς καθάπερ πῦρ, ὅτε
 ἐν τῇ ψυχῇ γένηται, ἐγκαταφεύγειν πέφυκε τὰς εἰσβολὰς τῆς ἁμαρ-
 τίας. Πῶς δὲ οὐ φοβητέον, ὃν φρίττουσιν ἄγγελοι, οὗ τῷ βλέμματι
 10 δονεῖται ἡ κτίσις, ᾧ παραστησόμεθα πάντες γυμνοὶ καὶ τετραηλισμέ-
 νοι, μικρὸν ὕστερον ἀποληψόμεθα τῶν δεδιωμένων τὰς ἀμείψεις;
 Ἐγὼ δὲ ὁ τάλας ὢν εἶπε· ἑαυτὸν καταλαμβανόμενος, σκυθρωπάζω,
 τὴν τῶν ἁγίων εὐχῶν σου ἐπικουρίαν αἰτῶν, εἰς διάνοξιν τῶν τῆς
 ψυχῆς ὀφθαλμῶν, εἰς γεῦσιν τοῦ ὄντος ἔρωτος. Ἄλλ' ἔστι μοι σὺν τῇ
 15 ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ἀσθενές, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ,τι χρήσομαι. Μι-
 κρὸν γὰρ εἰ δόξω διάζεσθαι, ἀπόλλω καὶ ὅπερ μικρὸν κατέχω. Μίαν
 ταύτην παρηγορίαν εὔρηκα καὶ δέον ἀναθέσθαι σοι, πάτερ μου· ἐξ
 ἀναγνώσεως καὶ χρήσεως τῶν ἀνατολικῶν μαθῶν, τὸ χρῆναι τοὺς
 ἡσυχάζοντας εἰ δυνατόν καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνειν τῆς θείας κοι-
 20 νωνίας. Ἐχρησάμην οὕτω καὶ εὖρον βοήθειαν ὁ ἄθλιος, ὑποστελλομέ-
 νης τῆς διανοίας ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς κινήσεως, διὰ τὴν τοῦ δώρου ἐμφο-
 βον ὑπεροχὴν. Καὶ τί γὰρ μείζον εἰς ἀγαλλίασιν καὶ φωτισμὸν εἶη ἢ
 τῇ ψυχῇ πλεον τῆς θείας κοινωνίας; Ἐν ποτηρίῳ δὲ ὑαλίνῳ ἀφορισμέ-
 νῳ προβαλὼν οἶνον, καὶ εὐξάμενος τὰ συνήθη, μετέχω ὁ ἀνάξιος τοῦ
 25 δώρου. Καὶ δήλωσόν μοι εἰ καλῶς ποιῶ, ἢ οὐ. Πέρα... «καρπῶν σου
 φάγεσθαι μακάριος εἶ», πάτερ μου, «καὶ καλῶς σοι ἔσται», πατῆρ
 χρηματίσας πολλῶν καὶ εἰς μέσον ἀρετῆς τοσοῦτον ἀγαγὼν, ὥστε
 τανῦν ἐν ἔξορίᾳ ὑπάρχειν τοὺς πάντας δι' ἐντολήν νόμου Κυρίου.
 Ἄλλ' ὑπερέυχου πᾶσι, τελειῶσαι αὐτοῖς τὸν δρόμον.

Ἐγὼ ὅμως ντρέπομαι, ὄντας ντροπιασμένος ἀπὸ τὰ πάθη, λέγοντας τέτοια σὲ σένα τὸν πατέρα μου. Ὅμως ἀναγκάστηκα νὰ τὸ κάνω ἀπὸ ὑπακοή σὲ σένα. Εἶναι καλὸ νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τὰ πολλὰ δεσμὰ τῶν παθῶν καὶ νὰ δεθεῖς μὲ τὸν ἀκόρεστο ἔρωτα τοῦ Κυρίου. Εἶναι συμφέρον, πατέρα μου, νὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴ δυσσομία τῶν παθῶν, καὶ νὰ ὀσφραίνεσαι τὴν εὐωδία τοῦ Πνεύματος. Εἶναι προτιμότερο νὰ λυπηθεῖς ἐδῶ καὶ νὰ κλάψεις γιὰ... καὶ ἀγαλλίαση σ' αὐτὸν γιὰ ὅλα τὰ προσηγόμενα... Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σὰν φωτιὰ, ὅταν ἔρθει στὴν ψυχὴ, διώχνει, ὡς ἀπὸ τὴ φύση του, τὶς εἰσβολές τῆς ἁμαρτίας. Καὶ πῶς νὰ μὴ φοβοῦνται αὐτὸν ποὺ τρέμουν οἱ ἄγγελοι, μὲ τὸ βλέμμα τοῦ ὁποῖου συγκλονίζεται ἡ κτίση, καὶ στὸν ὁποῖο θὰ παρουσιαστοῦμε ὅλοι γυμνοὶ καὶ φανεροὶ στὰ μάτια του³⁶, γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε λίγο ἀργότερα τὶς ἀμοιβές αὐτῶν ποὺ κάναμε στὴ ζωὴ; Ἐγὼ μάλιστα ὁ ταλαίπωρος μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπα, καταδικάζοντας τὸν ἑαυτό μου, γίνομαι σκυθρωπός, ζητώντας τὴ βοήθεια τῶν ἁγίων εὐχῶν σου, γιὰ νὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου καὶ νὰ γευθῶ τὸν πραγματικὸ ἔρωτα. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ εἶναι καὶ τὸ σῶμα μου ἀδύναμο, ὅπως γνωρίζεις, καὶ δὲν γνωρίζω πῶς νὰ τὸ χρησιμοποιήσω. Γιατὶ λίγο ἂν θελήσω νὰ τὸ διᾶσω, θὰ χάσω καὶ αὐτὸ τὸ λίγο ποὺ ἔχω. Μιὰ μόνο παρηγοριὰ βρῆκα καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀναθέσω σὲ σένα, πατέρα μου. Ἀπὸ ἀνάγνωση καὶ χρησιμοποίησι τῶν ἀνατολικῶν πατέρων ἔμαθα, ὅτι οἱ μοναχοὶ πρέπει, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ κοινωνοῦν κάθε μέρα. Ἐφάρμοσα αὐτὸ καὶ βρῆκα βοήθεια ὁ ἄθλιος, ἐπειδὴ ἡ διάνοια ὑποχωροῦσε ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ κίνησή της, λόγω τῆς φοβερῆς ὑπεροχῆς τοῦ θείου δώρου. Καὶ πράγματι τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει μεγαλύτερο πρὸς ἀγαλλίαση καὶ φωτισμὸ τῆς ψυχῆς περισσότερο ἀπὸ τὴ θεία κοινωνία; Ἀφοῦ λοιπὸν ἔβαλα μέσα σὲ ἰδιαιτέρο γυάλινο ποτήρι κρασι καὶ διάβασα τὶς συνηθισμένες εὐχές, κοινωνῶ ὁ ἀνάξιος τὸ θεῖο δῶρο. Πές μου λοιπὸν ἂν κάνω καλὰ ἢ ὄχι. Πέρα... τοὺς καρπούς τῶν κόπτων σου θὰ τρῶς· εἶσαι μακάριος, πατέρα μου, καὶ ὅλα θὰ σοῦ πηγαίνουν καλά»³⁷, ἀφοῦ ἔγινες πατέρας πολλῶν, καὶ τοὺς ὀδήγησες σὲ τέτοιο σημεῖο ἀρετῆς, ὥστε τώρα ὅλοι νὰ βρίσκονται σὲ ἔξορία γιὰ τὴν τήρησι τῆς ἐντολῆς τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου. Ἀλλὰ προσευχήσου γιὰ ὅλους νὰ τελειώσῃ ὁ δρόμος τους.

36. Ἐβρ. 4, 13.

37. Ψαλμ. 127, 2.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἐκλογή ἐκ διαφόρων ἐπιστολῶν,
ἀποσταλειςῶν κατὰ τὴν τρίτην ἐξορίαν αὐτοῦ.

Α'(1)–. Τῇ Εἰκονομαχικῇ συνόδῳ,
ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων.

Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς θεσπίσμασιν ἐπόμενοι, τοῦ μὴ δεῖν
παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα
5 εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἶπεῖν εἰς δογματικὴν
ἐξέλκει συζήτησιν, τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας ἅπαξ καὶ δις
ἐκκαλεσάσης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν
ἔξω τι τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι, ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν
χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου πνεύματι θείῳ τελοῦσα
10 Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν ὁμοταγῶν ἡμῖν ἡγουμένων ἀπόπειράν τινα ποι-
οῦμενοι κεκρίκασιν ἀφικέσθαι, εἰς τε λόγους ἐλθεῖν ἀντιθετικούς, τί
ἄλλο ἢ ἐκεῖνα ἡμᾶς ἀκουτισθῆναι, ἃ ἐξίστησιν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν
καρδίαν; Φασὶ γὰρ τὴν πρόσκλησιν εἶναι ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἐν Νι-
καίᾳ τὸ δεύτερον ἀγίας συνόδου, τὸ δὴ λεγόμενον ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ
15 προσκυνεῖσθαι τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
τῆς τε Θεοτόκου, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων. ὦ! τίς ἐνηχηθεὶς ταῦτα
οὐ στενάξειε πικρὸν ἐκ βάθους καρδίας, ὡς ἀνατρεπομένης ἤδη ἐν
τούτοις τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;
«Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ», δοάτω μεθ' ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνό-

1. Ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος ποὺ συνήλθε τὸ 787.

2. Ἦσ. 1, 2.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἐν λογιῇ ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπιστολές του,
πρὸς ἔστειλε κατὰ τὴν τρίτη ἔξορία του.

1. Στὴν εἰκονομαχικὴ σύνοδο,
ὡς ἐκπροσώπου ὄλων τῶν ἡγουμένων.

Ἀκολουθώντας τοὺς θεϊκοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς τῶν κανόνων, γιὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει παρὰ τὴ γνώμη τοῦ τοπικοῦ ἐπισκόπου νὰ κάνουμε ἢ νὰ λέμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία, πολὺ περισσότερο ὅταν ἡ συζήτηση ἐξελίσσεται σὲ δογματικὴ, γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία σας ἐκάλεσε μὰ καὶ δύο φορὲς τὴν ταπεινότητά μας γιὰ τὰ θέματα αὐτά, δὲν τόλμησε νὰ ἔρθει κάνοντας κάτι ἔξω ἀπὸ αὐτὰ πού ὀρίζουν οἱ νόμοι, ἐπειδὴ, μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ ἱερὸ χέρι τοῦ ἁγιώτατου πατριάρχου Νικηφόρου. Καὶ ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰσότιμους μὲ ἡμᾶς ἡγουμένους, κάνοντας κάποια δοκιμαστικὴ ἀπόπειρα, ἀποφάσισαν νὰ ἔρθουν καὶ νὰ μιλήσουν ἀντίθετα, τί ἄλλο θὰ ἀκούσαμε, παρὰ ἐκεῖνα πού θὰ ἔκαναν τὴν ταπεινὴ καρδιά μας νὰ ἐκπλαγεῖ; Γιατὶ λένε πὼς ἡ πρόσκληση ἔγινε γιὰ νὰ ἀκυρωθεῖ ἡ δευτέρη ἁγία σύνοδος τῆς Νικαίας¹, μὲ σκοπὸ, ὅπως λέγεται, τὴν κατάργηση τῆς προσκύνησης τῆς σεπτῆς εἰκόνας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, καὶ ὄλων μαζί τῶν ἁγίων. Ἀλήθεια, ποιὸς ἀκούοντάς τα αὐτὰ δὲν θὰ ἀναστενάξει πικρὰ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του, ἀφοῦ μὲ αὐτὰ ἀνατρέπεται ἤδη ἡ σωτήρια οἰκονομία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ βάλε στὰ αὐτιά σου σὺ ἡ γῆ»²,

τατος Ἡσαΐας, καὶ ὅσα τούτοις ἐπιφερόμενα κατὰ συνέχειαν. Μᾶλλον δέ, ἴν' οἰκειότερον φθελγῶμεθα: Ἄκουε ἀνατολή καὶ δύσις, βορρᾶ τε καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν λῆξις, ἐν οἷς νῦν τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐφ' οἷς συνεδρεύειν τετόλμηται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οἱ ἐλάχιστοι, οἳ τε παραγενόμενοι 5 καὶ μὴ παραγενόμενοι, ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὁ λόγος, ὡς συμψύχοις οὖσιν ἐν ἐνὶ θεῷ φρονήματι, τῇ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησία σύμφωνον πίστιν ἄγοντες, ἡγουν ἀναστηλοῦν τε καὶ προσκυνεῖν τὴν θεῖαν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε παναγίας Μητρὸς αὐτοῦ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι παρὰ τῇ ἐν Νικαία τὸ 10 δεῦτρον ἁγία συνόδῳ ἢ παρὰ τῇ πρὸ αὐτῆς δογματισίᾳ θειότατα τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν διαβεβαιούμεθα, ἀλλὰ γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ, ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐρηρησμένοι ὄντες, ἀφαλῶς βεβήκαμεν ἐπ' ἐκείνη· ἦν ἔδραν, ἐφ' ἣ φησιν ὁ Χριστός· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν 15 Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Τίς γὰρ καὶ λόγος ἐξευρεθείη τῷ ἀντηγορεῖν ἐλομένῳ τοσοῦτω κράτει τῆς ἀληθείας; Εἰ γὰρ ὁμολογουμένως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὤπται, ἀραρότως περιγράφεται τε καὶ εἰκονίζεται καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ μένει τῇ θεῖα 20 μορφῇ ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος, ἐπεὶπερ ἔστι μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἑκατέρων τῶν φύσεων ἐξ ὧν ἔστι τὰ ιδιώματα ἀλώθητα διασώζων. Εἰ δὲ μὴ περιγράφοιτο, ἀπόλωλε τὸ εἶναι ἄνθρωπος, πολλοῦ γε εἰπεῖν μεσίτης, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ περιγραπτοῦ συναναιρουμένων πάντων τῶν ὁμοστοίχων ιδιωμάτων. Εἰ γὰρ οὐ περιγραπτός, οὔθ' 25 ἄπτός· εἰ δὲ ἄπτός, ὁμοῦ καὶ ψηλαφητός, οἷς ἀντερεῖν ἡλιθιῶδες. Σώματος γὰρ ταῦτα τοῦ ἀφῆ τε καὶ χροιά ὑποπίπτοντος. Πῶς οὐχὶ καὶ περιγραπτός ἐξ οὗ καὶ παθητός; Εἰ δὲ περιγραπτός καὶ παθητός, πάντως καὶ προσκνητός, δηλαδή καθ' ἣν περιγράφεται ιδέαν, ὡς μὴ σχιζομένης τῆς δόξης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγῶγῳ, κατὰ τὸν 30 μέγαν Βασίλειον· ἢ γὰρ τῆς εἰκόνης τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ἐπὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸ αὐτὸ θεώρημα νοητέον. Τῇ γὰρ προσκνήσει τοῦ τύπου συμπροσκυνεῖται τὸ ζωο-

3. Ματθ. 16, 18.

4. Μ. Βασιλείου, Περί ἁγίου Πνεύματος, 45. (βλ. ΕΠΕ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΛΑΣΣ Ἄπαντα αὐτοῦ, τόμ. 10, σ. 402.

ἄς φωνάξει μαζί μας ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, καὶ ὅλα ὅσα προστίθενται στή συνέχεια. Ἡ καλύτερα, γιὰ νὰ τὰ ποῦμε μὲ δικά μας λόγια: Ἄκουε, Ἀνατολή καὶ Δύση, Βορρᾶ καὶ θάλασσα μέχρι τὰ πέρατά σου, σὲ ποιούς παραδόθηκαν τώρα τὰ δικά μας, καὶ αὐτὰ πού τώρα τολμοῦν μὲ τὴ συνεδρία τους. Ἐμεῖς λοιπὸν οἱ ἐλάχιστοι, καὶ αὐτοὶ πού πῆγαν καὶ αὐτοὶ πού δὲν πῆγαν, γιὰτὶ καὶ στοὺς δυὸ ἕνας εἶναι ὁ λόγος, ἐπειδὴ εἶναι ὁμόψυχοι καὶ μὲ μιὰ πίστη, ἔχοντας στήν ἐπίγεια Ἐκκλησία σύμφωνη πίστη, δηλαδή νὰ ἀναστηλώνουν καὶ νὰ προσκυνοῦν τὴν ἱερὴ εἰκόνα τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς παναγίας Μητέρας του καὶ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τοὺς ἁγίους, δὲν ὑποστηρίζουμε ὅτι ἔχουμε τὴ βεβαιότητα ἀπὸ τὴ δεύτερη ἁγία σύνοδο τῆς Νικαίας, ἢ ἀπὸ τὴν πρὶν ἀπὸ αὐτὴν, πού δογματίσει θεϊκώτατα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας καὶ Θεοῦ, ὄντας γραπτῶς καὶ προφορικῶς στηριγμένοι, μὲ συγουριά προσφύγαμε σ' ἐκείνη τὴν ἔδρα, στήν ὁμοίαν ὁ Χριστὸς λέγει: «Σὺ εἶσαι Πέτρος καὶ ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου, καὶ οἱ πύλες τοῦ ᾄδη δὲν θὰ τὴν νικήσουν»³.

Ποιὸς λόγος λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ σ' αὐτὸν πού προτιμᾷ νὰ ἀντιμιλήσει στήν τόσο μεγάλη δύναμη τῆς ἀλήθειας; Γιατί, ἐφόσον ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἐφανίστηκε μὲ ἀνθρώπινη μορφή καὶ μὲ τὴ δική μας ἐξωτερικὴ ὄψη, δικαιολογημένα περιγράφεται καὶ εἰκονίζεται σὰν ἐμᾶς, μολονότι μένει στὴ θεϊκὴ του μορφή ὁ ἴδιος ἀπερίγραπτος, ἐπειδὴ εἶναι μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, διασώζοντας ἀβλαβεῖς τὶς ιδιότητες καὶ τῶν φύσεων ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται. Ἐὰν ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ, ἔχασε τὴν ιδιότητα τοῦ νὰ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ πολὺ περισσότερο μεσίτης, γιὰτὶ μὲ τὴν κατάργηση τῆς δυνατότητας τοῦ περιγραφτοῦ, καταργοῦνται ταυτόχρονα καὶ ὅλα τὰ ἀντίστοιχα ἰδιώματα. Γιατί, ἐὰν δὲν εἶναι περιγραπτός, δὲν εἶναι οὔτε καὶ ἄπτός. Ἐὰν πάλι εἶναι ἄπτός, εἶναι ταυτόχρονα καὶ ψηλαφητός, στὰ ὁποῖα τὸ νὰ ἀντιλέγουμε εἶναι ἡλιθιότητα. Γιατί αὐτὰ εἶναι ιδιότητες τοῦ σώματος, τὸ νὰ ὑπόκειται σὲ ἀφή καὶ χρῶμα. Πῶς τότε δὲν εἶναι περιγραπτός, ἄρα καὶ παθητός. Καὶ ἐφόσον εἶναι περιγραπτός καὶ παθητός, εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ προσκυνητός, δηλαδή σύμφωνα μὲ τὴ μορφή πού περιγράφεται. Γιατί δὲν διαχωρίζεται ἡ δόξα τοῦ πρωτοτύπου στὸ ἀντίγραφο, σύμφωνα μὲ τὸν μέγα Βασίλειος: «Καθόσον ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας μεταβαίνει στὸ πρωτότυπο»⁴. Τὴν ἴδια βέβαια σκέψη πρέπει νὰ κάνουμε καὶ γιὰ τὸν τύπο τοῦ τιμίου σταυροῦ. Γιατί μὲ τὴν προσκύνηση τοῦ τύπου προσκυ-

ποιὸν ξύλον ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀναιρέσει συναναιρεῖσθαι ἔστιν ἐξ ἀναγκαίου. Ἡ οὐχὶ ἡ ὁμολογία τοῦ τύπου ὁμολογία ἐστὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἄρνησις καθ' ὁμοίωσιν ἀντιστροφῆς; Τὸ ἀνάλογον οὖν ληπτέον ἐπὶ τε τῆς εἰκόνας Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ 5 Χριστοῦ, παντὶ τῶ συνιόντι. Καὶ οὕτω καιρὸς δογματικῆς ἐξαπλώσεως, πειθούσης καὶ τὸν ἄγαν ἀμυδρόνον ἀνανεύειν, εὐπετῶς πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας. Αὕτη ἡ εὐαγγελικὴ ἡμῶν πίστις τῶν ἁμαρτωλῶν, αὕτη ἡ ἀποστολικὴ ἡμῶν ὁμολογία τῶν εὐτελῶν· εἰ δ' οὖν, ἡ πατροπαράδοτος ἡμῶν θρησκεία τῶν ἐλαχίστων. Παρὰ ταύτην, οὐχ ὅτι ὁ τίς δε 10 ἢ τίς δε τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι, ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος· εἵπομεν γὰρ ἀνένδεκτα ὡς ἐνδεχόμενα, οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἦκη τῶν οὐρανῶν δογματίζων καὶ εὐαγγελιζόμενος, δυνάμεθα αὐτὸν κοινωνὸν προσήκασθαι, ὡς μὴ στοιχοῦν· αὐτῇ τῇ ὑγιαίνουσῃ τῆς πίστεως διδασκαλίᾳ. Καὶ πρὸς ταῦτα ὅ,τι ἂν δοκῇ τῇ ἐξουσίᾳ ὑμῶν, ἐτοίμη ἢ ταπεινώσις ἡμῶν 15 μέχρι θανάτου ὑποστήναι, ἢ ἐξάρησιν ἡμᾶς γενέσθαι τῆς τοιαύτης ἡμῶν εἰλικρινοῦς ὁμολογίας.

Β'(2)–. Μονάζουσιν.

Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς διώκεται διὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ, οὐ μόνον εἰ βαθμῶν τις καὶ γνώσει προέχων ἐστὶν ὀφείλει δια- 20 γωνίζεσθαι, λαλῶν καὶ διδάσκων τὸν τῆς ὀρθοδοξίας λόγον, ἀλλὰ γὰρ καί, εἰ μαθητοῦ τάξιν ἐπέχων εἶη, χρεωστεῖ παρησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐλευθεροστομεῖν. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου, ἐπὶ καὶ ἄλλων Πατέρων. Τὸ δὲ τοὺς κυρίους τοὺς ἡγουμένους κρατηθέντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μὴ τὰ προειρημένα 25 πράξει, καίπερ ὄντας καὶ ἐν βαθμῶν καὶ γνώσει παρὰ πάντας τοὺς καθηγουμένους τῆς γῆς ταύτης, τὸναντίον δὲ μᾶλλον σιωπῆσαι; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, καίπερ ὄν δεινόν, ἀλλὰ καὶ χειρόγραφον ποιῆσαι, μήτε εἰς ἀλλήλους συνέρχεσθαι, μήτε διδάσκειν· τοῦτό ἐστι προδοσία τῆς ἀληθείας καὶ ἄρνησις τῆς προστασίας καὶ κατάλυσις τῶν ὑποτακτι- 30 κῶν, ἐπὶ καὶ τῶν ὁμοταγῶν. Οἱ ἀπόστολοι παραγγελθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, τάδε φασίν· «Ἔγμεῖς κρίνατε, εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν, ἢ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

νεΐται μαζί και τό ζωοποιό ξύλο, ὅπως και αντίστροφα, μέ τήν κατάργη-
ση τοῦ ἑνός, καταργεῖται ἀναγκαστικά και τό ἄλλο. Ἡ μήπως ἡ ὁμολο-
γία τοῦ τύπου δέν εἶναι και ὁμολογία τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ὅπως φυ-
σικά και ἡ ἄρνηση ὅμοια ἀντιστρόφως; Τό ἀντίστοιχο λοιπόν πρέπει νά
γίνει δεκτό και γιά τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, και γιά τόν ἴδιο τόν Χριστό,
ἀπό τόν καθένα πού καταλαβαίνει. Και δέν εἶναι καιρός γιά δογματική
ἀνάπτυξη, ἡ ὁποία πείθει και τόν πολύ ὀλιγόμυαλο νά συλλάβει εὐκόλα
τις λάμπεις τῆς ἀλήθειας. Αὕτη εἶναι ἡ εὐαγγελική πίστη ἡμῶν τῶν
ἀμαρτωλῶν, αὕτη εἶναι ἡ ἀποστολική ὁμολογία ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ἡ
ἀλλιῶς ἡ πατροπαράδοτη θρησκεία ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων. Ἐκτός ἀπό
αὕτην δέν δεχόμεστε ὄχι μόνο ὅ,τι λέγει ὁ τάδε ἢ τάδε ἀπό τούς τωρι-
νοῦς και τούς παλιούς, ἀλλά οὔτε ἐάν αὐτός εἶναι ὁ Πέτρος και ὁ Παῦ-
λος. Γιατί εἶπαμε ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτα, ὡς ἐνδεχόμενα, οὔτε ἀκόμα ἂν
ἔρθει κάποιος ἀπό τούς οὐρανοῦς διδάσκοντας και κηρύττοντας^{4α}, μπο-
ροῦμε νά τόν ἀποδεχθοῦμε, ἐπειδή δέν ἀκολουθεῖ τήν ὑγιή διδασκαλία
τῆς πίστεως⁵. Και ὅ,τιδήποτε ἀποφασίσει ἡ ἐξουσία σας γι' αὐτά, εἶναι
ἔτοιμη ἡ ταπείνωσή μας νά ὑποστοῦμε ἀκόμα και θάνατο, παρᾶ νά
γίνουμε ἄρνητές αὐτῆς τῆς εἰλικρινοῦς ὁμολογίας μας.

2. Σὲ μονάζοντες.

Στόν καιρό αὐτόν κατά τόν ὁποῖο ὁ Χριστός διώκεται μέσα ἀπό τις
εἰκόνας του, ὄχι μόνον ἐάν κάποιος ὑπερέχει σέ βαθμό και γνώση, ὀφεί-
λει νά ἀγωνίζεται, μιλώντας και διδάσκοντας τόν λόγο τῆς ὀρθοδοξίας,
ἀλλά ἀκόμα και ἂν κατέχει θέση μαθητοῦ, ἔχει χρέος νά διακηρύττει μέ
θάρος τήν ἀλήθεια και νά μιᾶ ἐλεύθερα. Δέν εἶναι λόγια δικᾶ μου,
ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλά τοῦ θείου Χρυσοστόμου, καθὼς και ἄλλων
Πατέρων. Ἀντίθετα οἱ κύριοι ἡγούμενοι, αὐτοὶ πού βρίσκονται ὑπό
κράτηση ἀπό τόν βασιλιά, γιά νά μή κάνουν αὐτά πού εἶπα στήν ἀρχή,
ἂν και εἶναι ἀνώτεροι και στόν βαθμό και στή γνώση περισσότερο ἀπό
ὄλους τούς ἡγουμένους αὐτῆς τῆς γῆς, πρέπει νά σιωπήσουν; Και δέν
εἶναι μόνο αὐτό, ἂν και εἶναι φοβερό, ἀλλά ἔστειλε και χειρόγραφη δια-
ταγή, νά μή συναντῶνται μεταξύ τους, οὔτε νά διδάσκουν. Αὐτό εἶναι
προδοσία τῆς ἀλήθειας και ἄρνηση τῆς προστασίας, καθὼς και κατάρ-
γηση τῶν ὑποτακτικῶν, ἀλλά και τῶν ἰσοτίμων. Οἱ ἀπόστολοι ὅταν δια-
τάχθηκαν ἀπό τούς Ἰουδαίους νά μή διδάσκουν στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,
εἶπαν «Κρίνετε μόνοι σας ἂν εἶναι δίκαιο νά ἀκοῦμε ἐσᾶς και ὄχι τόν

Καὶ πάλιν· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Τοιαῦτα καὶ παρόμοια ἔχρησεν λαλῆσαι αὐτοῖς ἵνα ἐδοξάσθῃ ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν, ἵνα ἀποδομήσαν τοὺς ὀρθοδόξους, ἵνα ἐστήριξαν τὰ μοναστήρια, ἵνα ἐνεδυνάμωσαν τοὺς πάσχοντας ἐν ἐξορίαις Ἐλλάδι. Ἐπὶ τὴν 5 μᾶλλον Θεοῦ τὰ μοναστήρια καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθείας τὴν ἐντεῦθεν εὐπάθειαν; Ποῦ ἐστὶ τό, «Ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην». Ποῦ ἐστὶ τό, «Ἴδου τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω. Κύριε, σὺ ἔγνωσ». Ποῦ ἐστὶ τὸ κλέος καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ καθ' ἡμᾶς τάγματος; Πῶς Σάβας καὶ Θεοδόσιος οἱ μακάριοι, τὸ τηνικαῦτα Ἀναστα- 10 σίου τοῦ βασιλέως δυσσεβεῖν ἐλομένου, διανέστησαν θερμῶς προμαχοῦντες τῆς πίστεως τοῦτο μὲν, μεθ' ὧν ἀνεθεμάτισαν τοὺς κακοδόξους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦτο δέ, ἐν οἷς ἐπέστειλαν τῷ βασιλεῖ, διαμαρτυρόμενοι θάνατον ἐλέσθαι, ἢ τι μετακινήσαι τῶν καθεστῶτων; Καὶ λέγουσιν, ὡς φασιν, οἱ κύριοι ἡγούμενοι· Ἡμεῖς τίνες ἐσμέν; πρῶτον 15 Χριστιανοί, οἱ ὀφείλουσι πάντως ἄρτι λαλεῖν ἔπειτα μονάζοντες, οἱ μὴδὲ τὸ τυχόν ὑφαρπαζόμενοι, ὡς ἄδετοι τῷ κόσμῳ καὶ ἀκράτητοι ἔπειτα ἡγούμενοι, οἱ καὶ τὰ τῶν ἄλλων προσκόμματα ἐκβάλλοντες καὶ ἐν μηδενὶ προσκοπὴν διδόναι χρεωστοῦντες, «Ἴνα μὴ», φησί, «μωμηθῇ ἡ διακονία». Οἷαν δὲ προσκοπὴν καὶ μώμησιν, μᾶλλον δὲ συγκατά- 20 βασιν, διὰ τοῦ ἰδιοχείρου αὐτῶν δέδωκαν, τί χρὴ καὶ λέγειν; Εἰ γὰρ σιωπὴ μέρος συγκαταθέσεως, τὸ καὶ ἐγγράφως αὐτὴν κυρῶσαι ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας πόσον τὸ χαλεπόν;

Καὶ λέγετε ὅτι κρυπτῶς ἱερουργῶν Νικηφόρος ἀναφέρει τὸ λάθρα καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι, ἵνα τοὺς ἄλλους ἐάσω, ὀρθοδοξοῦσιν. 25 Ἀλλὰ τί λέγει ὁ Χριστός· «Εἴ τις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου ἐν οὐρανοῖς». Ὡς περ καὶ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως κἂν μόνον τὸ μὴ συνέχεσθαι εἰς ἀλλήλους ἐποίησαν τὸ χειρόγραφον, τὸ αὐτὸ ἐστὶ. Πῶς γὰρ φυλάξουσιν ὃ φησὶν ὁ Χριστός, «Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με, οὐ 30 μὴ ἐκβάλω ἔξω»; Ἐρχεται τις διερωτῶν καὶ ζητῶν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, εἴτε ἡγούμενος, εἴτε τις ἄλλος τί ἀποκριθῆσεται ὁ ἡγούμενος; Δηλονότι· Παραγγελίαν ἔλαβον μὴ λαλεῖν· εἴθε οὕτω μόνον! Ἀλλὰ μὴδὲ εἰσδέξασθαι σε εἰς τὸ μοναστήριον καὶ συναλισθῆναι. Ὁ Χρι-

6. Πράξ. 4, 19.

7. Πράξ. 5, 29.

8. Ἰω. 17, 10.

9. Ψαλμ. 118, 46.

10. Ψαλμ. 39, 10.

11. Ὁ ἰδρυτὴς ὁμώνυμης μονῆς στὰ Ἱεροσόλυμα, ὁ ἡγιασμένος.

12. Ὁ κοινοβιάρχης.

13. Β' Κορ. 6, 3.

14. Ματθ. 10, 32.

15. Ἰω. 6, 27.

Θεό μας»⁶. Και ἄλλοῦ πάλι· «Πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε στὸν Θεὸ μᾶλλον, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους»⁷. Τέτοια καὶ παρόμοια ἔπρεπε νὰ ποῦν οἱ αὐτοὺς, γιὰ νὰ δοξασθεῖ ὁ Θεὸς μέσα ἀπὸ αὐτούς⁸, γιὰ νὰ οἰκοδομήσουν τοὺς ὀρθοδόξους, γιὰ νὰ στηρίξουν τὰ μοναστήρια, γιὰ νὰ ἐνισχύσουν αὐτοὺς ποὺ πάσχουν στὶς ἔξοριες. Ἄλλὰ γιατί προτιμᾶμε μᾶλλον τὸν Θεὸ ἀπὸ τὰ μοναστήρια, καὶ τὴν ταλαιπωρία γιὰ τὸ ἀγαθὸ, ἀπὸ τὴν ἐδῶ καλοπέραση; Ποῦ εἶναι τό, «Μιλοῦσα ἐναντίον βασιλέων καὶ δὲν ντρέπομαι»⁹; Ποῦ εἶναι τό, «Δὲν θὰ ἐμποδίσω τὰ χεῖλη μου, Κύριε, σὺ τὸ γνωρίζεις»¹⁰; Ποῦ εἶναι ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη τοῦ τάγματός μας; Πῶς ὁ Σάβας¹¹ καὶ ὁ Θεοδόσιος¹², οἱ μακάριοι, ὅταν ὁ τότε βασιλιάς Ἀναστάσιος προτίμησε νὰ ἀσεβῆσει, ξεσηκώθηκαν ὑπερασπιζόμενοι θεομὰ τὴν πίστη, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴ μὴ ἀναθεμάτισαν τοὺς κακὸδοξοὺς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ γράμματα ποὺ ἔστειλαν στὸν βασιλιά, διακήρυξαν ὅτι θὰ προτιμῆσουν νὰ πεθάνουν, παρὰ νὰ μετακινήσουν κατὰ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα; Καὶ εἶπαν, ὅπως λένε, οἱ κύριοι ἡγούμενοι· Ἐμεῖς ποιοὶ εἴμαστε; Πρῶτον εἶναι Χριστιανοί, ποὺ ὀφείλουν τώρα ὀπωσδήποτε νὰ μιλοῦν. Ἔπειτα εἶναι μοναχοί, ποὺ δὲν ἀποσπῶνται ἀπὸ τίποτε καθόλου, ἐπειδὴ εἶναι ἀδέσμευτοι στὸν κόσμον καὶ ἀσυγκράτητοι. Ἔπειτα εἶναι ἡγούμενοι, ποὺ ἐκτοπίζουν καὶ τῶν ἄλλων τὰ ἐμπόδια, καὶ ὀφείλουν νὰ μὴ γίνονται ἐμπόδιο σὲ κανέναν, «Γιὰ νὰ μὴ δυσφημιστεῖ», λέγει, «ἡ διακονία μας»¹³. Ποιὸ ὅμως ἐμπόδιο καὶ ποιά δυσφήμιση, ἢ μᾶλλον συγκατάνευση, προκάλεσαν μὲ τὸ ἰδιόχειρο γράμμα τους, γιατί πρέπει νὰ τὸ πῶ; Γιατί, ἐὰν ἡ σιωπὴ εἶναι ἓνα εἶδος συγκατάθεσης, τὸ γεγονός ὅτι τὴν ἐπικύρωσαν καὶ ἐγγράφως σ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία, πόσο πιὸ φοβερό εἶναι;

Καὶ λέτε, ὅτι ὁ Νικηφόρος ἱερουργώντας κρυφά, ἀναφέρει τὸ «λάθρα», καὶ ὅλοι οἱ πατρίκιοι, γιὰ νὰ παραλείψω τοὺς ἄλλους, ὀρθοδοξοῦν. Ἄλλὰ τί λέγει ὁ Χριστός; «Καθέναν ποὺ θὰ μὲ ὁμολογήσει μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, θὰ τὸν ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ μπροστὰ στὸν Πατέρα μου τὸν οὐράνιο»¹⁴. Ὅπως καὶ τὸ ἀντίθετο σὲ περίπτωσιν ἄρνησης. Γιατὶ καὶ μόνο ἂν ἀπὸ τὸ χειρόγραφο ἐφάρμοσαν τὴν διαταγὴ νὰ μὴ συναντῶνται μεταξύ τους, τὸ ἴδιο εἶναι. Πῶς δηλαδὴ θὰ τηρήσουν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Χριστός, «Αὐτὸν ποὺ ἔρχεται σὲ μένα, δὲν θὰ τὸν θγάλω ἔξω»¹⁵; Ἐρχεται κάποιος ρωτώντας καὶ ζητώντας νὰ μάθει τὴν ἀλήθεια, εἴτε ἡγούμενος εἶναι, εἴτε κάποιος ἄλλος. Τί θὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὁ ἡγούμενος; θὰ τοῦ πει δηλαδὴ, ἔχω ἐντολὴ νὰ μὴ μιλῶ; Καὶ μακάρι μόνο αὐτό!

στός λέγει· δέξαι καὶ δίδαξον· «Ἐὰν γὰρ ὑποστείλῃ», φησὶν, «οὐκ εὐδοκεῖ ἢ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ». Ἐγγράφως οὖν ἐποίησαν, ἵνα τῷ βασιλεῖ πειθαρχῶσιν ἀπεναντίας τοῦ Χριστοῦ. Τοσαῦτά εἰσιν, ὡς ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἃ συνεπίσταμαι ἐξ ἀληθείας πεποιηκέναι αὐτούς, καὶ ἐπει-
5 δὴ κατεκρίνατέ με εἰπεῖν τὸ παριστάμενόν μοι, ἀνήγγειλα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ, λαθῶν καὶ λόγον ὡς φυλάσσεσθαι μυστήριον, φειδοῦ τοῦ πειρασμοῦ. Λοιπὸν ὑμεῖς σώζοντες σώζετε τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ

Γ(3)–. Ἦγουμένῳ.

10 Δ'(4)–. Θεοφυλάκτῳ, Νικομηδείας ἐπισκόπῳ.

Διετίαν ἄγω μερμινῶν καὶ κάμνων τοῖς λογισμοῖς εἰς τὸ ἐπιστεῖλαι με τῇ ἱερᾷ σου κορυφῇ, καὶ μόλις μέχρι τοῦ νῦν ἐξεπλήρωσά μου ὁ ταπεινὸς τὸν πόθον. Ἄλλ' εὗγε ὅτι ἀξιούμαι διὰ τοῦ γραμματος ἀσπιά-
15 σασθαί σε τὸν ἐμὸν πατέρα, τὸν στύλον τῆς ἀληθείας, τὸ ἐδραῖωμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν φύλακα τῆς εὐσεβείας, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν νικηφόρον ἄνδρα, τὸν Χριστοφόρον ἀρχιερέα, τὸν ὁμολογίας Θεοῦ μάρτυρα. Μὴ γὰρ οὐ μαρτυρίου στέφανός σοι, ὅτι διὰ Χριστὸν ἐξόριστος, ἄποικος, πολύτλας, καὶ ταῦτα ἐν ἀπαλῷ τῷ σώματι ὅσον ἐκ φύσεως, προτετροχωμένῳ δὲ ἐξ ἀσκητικῆς οἶδ' ὅτι θεοδρομίας. Ἀὐχεῖ
20 ἐν σοὶ τῶν ὀρθοφρόνων ὁ χορὸς, ὁ τῆς Νικομηδείας χῶρος χαίρει καὶ εὐδοξεῖ προῖκα προβαλλόμενός σε τῇ ὑπ' οὐρανόν, ἀποσεισάμενος τὰ πάλαι θρυλούμενα ἐκ τῶν ἐκεῖσε προεδρευσάντων ὄνειδη. Εἰ δέ τι οἰκειότερον δεῖ φάναι, θυμιδιᾶ Ταράσιος ὁ ἐν ἀγίοις, ἐκ τῆς αὐτοῦ αὐλῆς καὶ χειρὸς πρόβατον πρὶν, ἔπειτα ποιμένα περιδύοντα ὄρων,
25 τανῦν ἀγωνιζόμενον καὶ προκινδυνεύοντα ὑπὲρ ὀρθοδοξίας, ἧ συνεισήνεγκε τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνοδικῶς χάριτι Θεοῦ ἐν ἡμέραις Βασιλείας εἰρηνωμένου καὶ εἰρηνοδώρου, ὡς συνδραμεῖν φερωνύμως τοῖς ὀνόμασι τὰ πράγματα. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν τοιαῦτα. Τὰ δὲ νῦν πικρά τε καὶ ἐπώδυνα. Πῶς γὰρ οὐ, θυσιαστηρίων ἀφανιζομένων, ἐκκλησιῶν

16. Ἐβρ. 10, 38.

17. Τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐπιστολῆς αὐτῆς δὲν σώζεται στὸ χειρόγραφο, παρὰ μόνον ὁ ἀποδέκτης αὐτῆς.

17α. Ἀναφέρεται στὴν εἰρήνην ποὺ ἐπικράτησε κατὰ τὴν περίοδο ποὺ τὸν ἀνήλικο τότε διάδοχο τοῦ Λέοντα Δ' τὸν ἐπιτρόπευε ἡ μητέρα του Εἰρήνη (780-797).

Ἄλλὰ καὶ οὔτε νὰ σὲ δεχθῶ στὸ μοναστήρι καὶ νὰ συναναστραφῶ μαζί σου; Ὁ Χριστὸς λέγει· Δέξου καὶ δίδαξε· γιατί λέγει, «Ἄν ἀποφύγει νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἡ ψυχὴ μου δὲν εὐαρεστεῖται σ' αὐτόν»¹⁶. Τὸ ἔκαναν λοιπὸν γραπτῶς γιὰ νὰ πειθαρχήσουν στὸν βασιλιά, καὶ ὄχι στὸν Χριστό.

Τόσα πολλὰ εἶναι, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, αὐτὰ ποὺ γνωρίζω ὅτι τὰ ἔκαναν πραγματικά, καὶ ἐπειδὴ μὲ κατακρίνατε γιὰ νὰ σᾶς πῶ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει ἐδῶ, σᾶς τὸ ἀνήγγειλα μὲ μάρτυρα τὸν Θεό, ἔχοντας τὸν λόγο σας ὅτι θὰ φυλάξετε τὸ μυστικὸ, λόγῳ τῆς δοκιμασίας. Ἔσεῖς λοιπὸν φροντίστε νὰ σώσετε τὶς ψυχές σας, προσευχόμενοι καὶ γιὰ μένα τὸν ταπεινὸ.

3. Στὸν ἡγούμενο¹⁷.

4. Στὸν ἐπίσκοπο Νικομηδείας Θεοφύλακτο.

Πέρασα δύο χρόνια προσπαθώντας καὶ κοπιᾶζοντας μὲ τὶς σκέψεις στὸ νὰ στείλω ἐπιστολὴ στὴν ἱερὴ κορυφή σου, καὶ μόλις τώρα ἐκπλήρωσα ὁ ταπεινὸς τὸν πόθο μου. Ἄλλ' εὔγε μου, ἀφοῦ ἀξιῶνομαι μὲ τὸ γράμμα μου νὰ ἀσπασθῶ ἐσένα τὸν πατέρα μου, τὸν στύλο τῆς ἀλήθειας, τὸ ἐδραῖωμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν φύλακα τῆς εὐσέβειας, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν νικηφόρο ἄνδρα, τὸν Χριστοφόρο ἀρχιερέα, τὸν μάρτυρα τῆς ὁμολογίας τοῦ Θεοῦ. Μήπως δηλαδὴ δὲν εἶναι γιὰ σένα στεφάνι μαρτυρίου, τὸ ὅτι εἶσαι ἐξόριστος γιὰ τὸν Χριστό, μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι σου, καὶ ὑποφέροντας πολλά; Καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ εὐαίσθητο τὸ σῶμα ἀπὸ τὴ φύση του, καταπονημένο, ἀπὸ ὅσα γνωρίζω, ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ πορεία στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. Καυχῶνται γιὰ σένα ὅλοι ὅσοι ὀρθοφρονοῦν. Ὁ χῶρος τῆς Νικομηδείας χαίρεται καὶ τιμᾶται προβάλλοντάς σε ὡς δῶρο στὴν ὑφήλιο, ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὶς διαδιδόμενες παλιὰ ντροπὲς ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐπισκοπεύσει ἐκεῖ. Καὶ ἐὰν πρέπει νὰ πῶ κάτι πρὸ οἰκεῖο, χαίρεται ὁ ἅγιος Ταράσιος, στὴν αὐλὴ καὶ τὰ χέρια τοῦ ὁποῖου ἦσαν πρὶν πρόβατο, βλέποντάς σε ποιμένα ξακουστόν, ποὺ τώρα ἀγωνίζεσαι καὶ κινδυνεύεις γιὰ τὴν ὀρθοδοξία, στὴν ὁποία πρόσφερε ὅ,τι μπορούσε συνοδικὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς βασιλείας ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς εἰρήνης¹⁷ καὶ δώρισε τὴν εἰρήνη, ὥστε νὰ συμβαδίσουν συνώνυμα οἱ καταστάσεις καὶ τὰ ὄνόματα. Ἄλλὰ ἐκεῖνα βέβαια ἦταν τέτοια. Τὰ τωρινὰ ὅμως πράγματα εἶναι πικρὰ καὶ ὀδυνηρὰ. Πῶς δηλαδὴ ὄχι, ἀφοῦ ἀφανίζονται τὰ θυσιαστήρια, οἱ ἐκκλησίες

πορθουμένων, ἄνω καὶ κάτω κυκώσης τῆς αἰρέσεως καὶ Χριστὸν διω-
 κούσης σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν; Ἡ γὰρ οὐχ οὗτοι δεδιωγμένοι, τῶν
 ἁγίων εἰκόνων αὐτῶν πορθουμένων; Εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦ τύπου τοῦ
 ζωοποιοῦ ξύλου ἀφανιζομένου, λέγοι τις τὸν σταυρὸν μὴ ἐκποδῶν
 5 γενέσθαι; Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦδε οὐχ οὕτως δοτέον, πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκό-
 νος συγκαταθετέον; εἰκὼν γὰρ καὶ ὁ τύπος, ὡς ἀνάπαλιν ἀντιστρέφει
 ὁ λόγος. Ἀλλὰ τίς ἐμὶ ὁ τάλας καὶ ἀμύητος, θεῖω πατρὶ καὶ διδασκά-
 λω αἰτιολογῶν ταῦτα; Σὺ ἡμᾶς διδάσκοις, ὧ ἱερώτατε, τὰ τελεώτερα
 ὡς θεομύητος, καὶ ἔργω παιδεύοις φέρειν καρτερώς τὴν νῦν εἴτε παι-
 10 δεῖαν, εἴτε δοκιμασίαν· τὸ πρῶτον ἐφ' ἡμῖν διὰ τὰς ἁμαρτίας, τὸ δεύτε-
 ρον ἐπὶ σοὶ διὰ τὴν θεῖαν ἀγάπην Χριστοῦ, ὧ λιτανεύειν μὴ ἐλλείποις
 ἐκτρέψαι τὴν τῆς ἀσεβείας σκιὰν εἰς πρωίαν εἰρηνικῆς ὀρθοδοξίας
 τάχιστα.

Ε'(5)–. Ναυκρατίω τέκνω.

15 Ἀγγελία ἐπ' ἀγγελία, λόγος ἐπὶ λόγῳ. Τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω;
 πῶς διατεθῶ ὁ τάλας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις; Χαρά μοι καὶ λύπη, ἄνε-
 σις καὶ ἀπόκλαυσις. Ἐν μεταίχημίῳ δύο παθῶν ἀπειλημμένος γέγονα,
 καὶ οὐκ ἔχω πότερον αἰρήσομαι λέγειν. Ὅμως νικᾷ ὁ νικήσας τὸν
 Σατανᾶν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ κολαστὰς τοῦ αἰῶνος τοῦδε. Ἐθανα-
 20 τώθη ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ ἄρνιον τοῦ Χριστοῦ μαστιγούμενον, Θαδδαῖος
 ὁ ἐμὸς ὄρπηξ, τὸ ἐμὸν σπλάγχχνον, ὁ υἱὸς τῆς ὑπακοῆς, τὸ στέλεχος τῆς
 εὐσεβείας, ὁ τοῦ Ἀποστόλου συνώνυμος Ἀβάστακτος ἢ χαρά, ἀνυ-
 πέρβλητος ἢ εὐφροσύνη, οὐκ ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέ-
 λοις καὶ ἀνθρώποις. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε!», ὅτι καὶ
 25 νῦν ἐν τῇ ταπεινῇ γενεᾷ ταύτῃ μάρτυρα τῆς ἀληθείας σου ἀπαράγρα-
 πτον ἀνέδειξας, καὶ τοῦτον οὐκ ἐκ τῶν σοφῶν καὶ εὐγενῶν τοῦ τῆδε
 κόσμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίως ἐχόντων, ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ
 Ἀποστόλου, ὅτι, «Τὰ ἀγενῆ καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξαλέξατο, καὶ τὰ
 μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ». Ποῦ μοι ἀπέστης, ὧ μακάριον
 30 τέκνον; ποῦ θᾶπτον ὑπερυψώθης μάρτυσι συναρίθμιος γεγονώς; Ὡ
 τῆς ἐπιτυχίας σου! ὧ τῆς εὐγενείας σου! ὧ τῆς εὐβουλίας σου! Ἐν

18. Ἐφ. 1, 12.

20. Α' Κορ. 4, 9.

22. Α' Κορ. 1, 28.

19. Ματθ. 10, 3.

21. Ψαλμ. 103, 24.

πολιορκούνται, κάνοντάς τις ή αίρεση άνω κάτω και διώχνοντας τόν Χριστό μαζί με τή μητέρα του και τούς ύπηρέτες τους; "Η μήπως δέν διώκονται και αυτοί, όταν προσβάλλονται οί άγιες εικόνες τους; "Η μήπως όταν έξαφανίζεται ό τύπος του ζωοποιού ξύλου, μπορεί νά πει κανείς ότι δέν άπομακρύνεται ό σταυρός; Κι' άν στο θέμα αυτό δέν πρέπει έτσι νά ενδίδουμε, πώς δέν πρέπει νά μή δείξουμε συγκατατάθεση και για τήν εικόνα; Γιατί εικόνα είναι και τό σημείο του σταυρού, όπως δείχνει άντιστροφόμενος ό λόγος. 'Αλλά ποιός είμαι έγώ ό ταλαίπωρος και άμήγυτος, πού τά έξηγώ αυτά στον θείο πατέρα και δάσκαλο; Σὺ μᾶς διδάσκεις, ιερώτατε, τὰ πιό τέλεια, ως μνημένος από τὸ Θεό, και μᾶς εκπαιδεύεις έμπρακτα νά υπομένουμε με καρτερικότητα τήν τωρινή παιδευση, δηλαδή δοκιμασία. Τὸ πρώτο συμβαίνει σέ μᾶς έξαιτίας τῶν άμαρτιῶν μας, ένῶ τὸ δεύτερο σέ σένα έξαιτίας τῆς θείας άγάπης του Χριστου, τὸν όποιο μή παραλείπεις νά ίκετεύεις νά μεταβάλει τὸ γρηγορώτερο τή νύχτα τῆς άσέβειας σέ αυγή ειρηνικῆς όρθοδοξίας.

5. Στο τέκνο του τόν Ναυκράτιο.

Εΐδηση πάνω στην εΐδηση και λόγος πάνω στον λόγο. Τί νά πῶ και τί νά μιλήσω; Πῶς νά συμπεριφερθῶ ό ταλαίπωρος σέ όσα έχουν γίνει; Μὲ κατέχει χαρά και λύπη, άνάπαυση και κλάμα. Εΐμαι εγκαταλειμμένος στο μεταίχμιο δύο παθῶν, και δέν ξέρω ποιό από τὰ δύο νά διαλέξω νά πῶ. "Ομως νικά αυτός πού νίκησε τόν Σατανᾶ και τούς άρχοντες και τιμωρούς του κόσμου αυτού¹⁸. Θανατώθηκε για τόν Χριστό τὸ άρνι του Χριστου μαστιγούμενο, ό Θαδδαϊος, τὸ βλαστάρι μου, τὸ σπλάγχνο μου, ό υίός τῆς ύπακοῆς, ό κορμός τῆς εὐσέβειας, ό συνώνυμος του 'Αποστόλου¹⁹. 'Αβάσταχτη ή χαρά, άνυπέροβλητη ή εὐφροσύνη, όχι μόνο σέ μένα τὸν ταπεινό, αλλά και στους άγγέλους και στους ανθρώπους²⁰. «Πόσο μεγάλα είναι τὰ έργα σου, Κύριε!»²¹, άφοῦ και τώρα σ' αυτή τήν ταπεινή γενεά άνάδειξες μάρτυρα τῆς αλήθειας, πού δέν μπορεί νά παραγραφεί. Και αυτός δέν προέρχεται από τούς σοφούς και ευγενείς του έδῶ κόσμου, αλλά από εκείνους πού άνήκουν στους αντίθετους, για νά επαληθευθεί ό λόγος του 'Αποστόλου: «Τους με ταπεινή καταγωγή και τούς περιφρονημένους διάλεξε ό Θεός, άκόμα και πράγματα πού δέν υπάρχουν, για νά καταργήσει αυτά πού υπάρχουν»²². Ποῦ με εγκατέλειψες, μακάριο τέκνο μου; Ποῦ ὑψώθηκες τόσο γρήγορα και συγκαταριθμήθηκες ανάμεσα στους μάρτυρες; Πόσο μεγάλη ή έπιτυχία σου! Πόση ή

ἡμέρα μιᾶ ἐκέρδησας ἀπείρους αἰῶνας ἐν ἀνίαις βασανιστικαῖς ἐκτί-
 σω τὰς ἀνεκλαλήτους εὐφροσύνας ἐν πληγαῖς ἑκατὸν πρὸς τριάκοντα
 εἴληφας τὸν τέλειον τῆς ἐργασίας μισθὸν σὺν μάρτυσι παρὰ τῆς ἁγίας
 Τριάδος, εἶπερ ὁ μὲν τῆς τελειότητος, ὁ δὲ τῆς Τριάδος ἀναλογῶν
 5 ἔστιν ἀριθμὸς, ἵνα καὶ αὐτοῦ τοῦ κολασμοῦ σου παραδείξειε Θεὸς τὸ
 μεγαλοφυές σου. Τὸ αἷμά σου μύρον, τὸ λείψανόν σου ἁγιασμοῦ μετα-
 δοτικὸν τοῖς ψαύουσι.

Δέομαί σου, ἅγιε τοῦ Θεοῦ Θαδδαῖε, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ
 ἀναξίου δούλου σου· οὐ γὰρ τολμῶ σε καλέσαι τέκνον. Ὁρᾶτε, ἀδελ-
 10 φοί μου, τί γέγονε· ποιὸν θησαυρὸν καὶ μέλος ἐκεκτήμεθα. Ἀρκεῖ εἶς
 τε Θεοῦ δόξαν καὶ ἡμέτερον καύχημα, ὁμοῦ τε καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλη-
 σίας χαρμόσυνον, ὁ μάρτυς Χριστοῦ Θαδδαῖος. Τί τᾶλλα; «Ἔσονται»,
 φησὶν, «οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι». Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἰα-
 κώβου φημί καὶ Λουκιανοῦ· τοῦ μὲν ἐναθλήσαντος, εἶη καὶ ἐναθλή-
 15 σοντος μέχρι τέλους, σὺν Δωροθέῳ καὶ Βησαρίωνι, τοῦ δὲ κατὰ τὰς
 ἁμαρτίας μου ναυαγήσαντος σὺν τοῖς ὁμοτρόποις. Ὡ πῶς ἔπεσον ἐν
 μέσῳ φωστήρων οἱ οἴκτιστοι! Ἐπελάθοντο τοῦ εἰρηκότος ἄρα· «Μὴ
 φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα». Μὴ γὰρ οὐ κατεμέτρησε
 τὸ δυνατὸν ὁ μόνος δυνάστης καὶ δυναμῶν τοὺς ἀσθενοῦντας; Καὶ οἱ
 20 μάρτυρες ἐγγύθεν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐξαιρούμενος ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἔτι μὴ
 ἰσχύοντας τῇ φύσει, οὐ τῇ προθέσει; «Καὶ ὁ μάρτυς Θαδδαῖος ἐν
 οὐρανῷ πιστός».

Μὴ δὴ σὺν, ἀδελφοί μου, πτοηθῶμεν, μηδὲ ἔμφοβοι γενοίμεθα τῇ
 τῶν ἠττημένῳ πτώσει, ὡς ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐχ ὑποίσομεν τὰς πληγὰς.
 25 Οἴσομεν Θεοῦ δυνάμει καὶ διαθησόμεθα, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος. Θεὸς ὁ
 προηγούμενος καὶ προσκαλούμενος εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπηγγελ-
 μένην ἡμῖν βασιλείαν, ὡς τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Οὐκ
 ἴστε τί πεπόνθασιν οἱ τότε ἀναστατοῦντες τὸν λαόν, λέγοντες, Οὐ δυ-
 νησόμεθα διαβῆναι· ὅτι ἐκεῖ πόλεις τειχήρεις ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 30 γίγαντες, ἐν οἷς ὁ Ἐνάκ. Καὶ τί τὸ γεγονός; οὐχὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν
 πυρρίκανστοι, ὁ δὲ γογγυστὴς λαὸς ἅπας ὤλετο, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν
 τῇ ἐρήμῳ; Μὴ τις τοιοῦτος ἀναστάτης, μὴ τις ὀλίγωρος, μὴ τις δύσελ-

23. Ματθ. 21, 16.

25. Α' Τιμ. 6, 15.

27. Ματθ. 25, 34.

24. Ματθ. 10, 28.

26. Ψαλμ. 38, 38.

28. Ἐβρ. 11, 9.

εὐγένειά σου! Πόσο μεγάλη ἡ ὀρθοφροσύνη σου! Μέσα σὲ μιά μέρα κέρδησες ἄπειρους αἰῶνες. Μὲ πόνους βασανιστικούς ἀπέκτησες ἀνεκλάλητη εὐφροσύνη. Μὲ ἑκατὸν τριάντα πλήγματα ἔλαβες τὸν τέλειο μισθὸ τῆς ἐργασίας μαζί μὲ μάρτυρες ἀπὸ τὴν ἁγία Τριὰδα, ἀφοῦ ὁ πρῶτος ἀριθμὸς (τὸ 100) ἀντιστοιχεῖ στὴν τελειότητα, καὶ ὁ ἄλλος (τὸ 30) στὴν ἁγία Τριὰδα, γιὰ νὰ δείξει ὁ Θεὸς καὶ μὲ αὐτὸ τὸν βασανισμό σου τὴ μεγαλοφυΐα σου. Τὸ αἷμα σου εἶναι μύρο, τὸ λείψανό σου μεταδίδει ἁγιασμό σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἐγγίζουν.

Σὲ παρακαλῶ λοιπόν, ἅγιε τοῦ Θεοῦ Θαδδαῖε, μεσίτευε γιὰ ἐμένα τὸν ἀνάξιο δοῦλο σου. Γιατί δὲν τολμῶ νὰ σὲ ὀνομάσω τέκνο μου. Κοιτᾶξτε, ἀδελφοί μου, τί ἔγινε. Ποιὸν θησαυρὸ καὶ μέλος εἶχαμε. Ὁ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ Θαδδαῖος εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ δικό μας καύχημα, καὶ συγχρόνως χαρὰ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τὰ ἄλλα; «Θὰ γίνουιν», λέγει, «οἱ πρῶτοι τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι»²³. Αὐτὸ τὸ λέγω γιὰ τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Λουκιανό, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας ἀγωνίστηκε, μακάρι νὰ ἀγωνιστεῖ μέχρι τέλος, μαζί μὲ τὸν Δωρόθεο καὶ τὸν Βησσαρίωνα! καὶ ὁ ἄλλος, ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου, ναυάγησε μαζί μὲ τοὺς ὁμοίους του. Ἄλλοίμονο, πῶς ἔπεσαν ἀνάμεσα σὲ φωστῆρες οἱ ἀξιοθρήνητοι! Ἄρα λησμόνησαν ἐκεῖνον ποὺ εἶπε: «Νὰ μὴ φοβᾶστε ἐκείνους ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα»²⁴. Μήπως δὲν ὑπολόγισε τὴ δύναμή τους ὁ μόνος δυνάστης²⁵, ποὺ ἐνδυναμώνει τοὺς ἀδύνατους; Καὶ οἱ μάρτυρες εἶναι κοντά. Μήπως λοιπόν δὲν ἐξαιρεῖ ἀπὸ ἀνάγκη αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα δυνατοὶ ὡς πρὸς τὴ φυσικὴ τους κατάσταση, ὄχι ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὴν προαίρεσή τους; «Καὶ μάρτυρας ἀξιόπιστος ποὺ βρίσκεται στὸν οὐρανὸ»²⁶ εἶναι ὁ Θαδδαῖος.

Ἄς μὴ πτοηθοῦμε λοιπόν, ἀδελφοί μου, οὔτε νὰ φοβηθοῦμε μὲ τὴ πτώση τῶν ἠττημένων, ἐπειδὴ ἴσως καὶ ἐμεῖς δὲν ἀντέξουμε τὰ χτυπήματα. Θὰ τὰ ἀντέξουμε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ περάσουμε, εἴτε εἶναι φωτιὰ, εἴτε ξίφος. Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ προηγεῖται καὶ μᾶς προσκαλεῖ νὰ μποῦμε στὴ βασιλεία ποὺ μᾶς ὑποσχέθηκε²⁷, ὅπως τὸν Ἰσραὴλ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας²⁸. Δὲν γνωρίζετε τί ἔπαθαν τότε ἐκεῖνοι ποὺ ἀναστάτωναν τὸν λαὸ λέγοντας, Δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ μποῦμε, γιὰτὶ ἐκεῖ ὑπάρχουν πόλεις ὀχυρωμένες μέχρι τὸν οὐρανὸ καὶ γίγαντες, ὅπως ὁ Ἐνάκ²⁹. Καὶ ποιὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα; Δὲν κἀηκαν ἐξαιτίας αὐτοῦ ἐκεῖνοι, καὶ ὁ λαὸς ποὺ γόγγυζε ὅλος χάθηκε, καὶ τὰ κόκκαλά τους ἔπεσαν στὴν ἔρημο³⁰; Νὰ μὴ εἶναι κανένας ἀντίθετος, κανένας ἀμε-

πισ. Διαθησόμεθα οὖν, ἀδελφοί, διαθησόμεθα ὡς Χαλέβ, λέγω, καὶ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ τῆς ἐπαγγελίας κληρονόμοι. Τείχη ἡμῖν κατασεισθήσονται νοητά, ὡς τηνικαῦτα τὰ Ἰεριχούντια σάλπιγγι εὐχαριστίας, ἣν ἤσεν ὁ μακάριος Θαδδαῖος, ψάλας ἐκ βαλβίδος τῶν πόνων· «Αὕτη 5 ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Οὕτω παρακαλῶ, οὕτως ἀντιβολῶ «ὑπὲρ Χριστοῦ», γάρ φησί, «πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν». Δεόμεθα μὴ δειλاندροῆσαι πρὸς τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ θάνατον, εἰ δέη. Πρὸς πάντας ἢ ἐπιστολή, κἂν εἰς πρόσωπόν σου, τέκνον ἀγαθόν. Διὸ καὶ πάντας ἀσπάζομαι καὶ πᾶσι συγγαί- 10 ρω ἐν τοῖς παθήμασι. Καὶ τίς ἄξιός ἀνταπληρῶσαι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ; Καὶ οὐαὶ τῷ ἐξάρκῳ καὶ ἐκκεκληκίῳ, κἂν θάνατος· ὅτι ὁ αἰώνιος θάνατος ποιμανεῖ αὐτόν. «Καὶ κατακυριεύουσιν αὐτοῦ οἱ εὐθεῖς τὸ πρωί». Εἰρήνη ὑμῖν Χριστοῦ, κράτος, ἰσχύς, παράκλησις, προσευχομένοις περὶ πάντων ἀδελφῶν καὶ 15 ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα πληρωτῆς, ὧν νουθετῶ, ἐλέει Θεοῦ φανῶ. Οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀσπάζονται.

5' (6)–. Πρεσβυτέρῳ ὑπογράψαντι.

Οἶον πέπονθεν ἡ τιμιότης σου ἐν τῷ ναυαγίῳ τῆς ὑπογραφῆς; καὶ ὅπόσον ἀπεκλαύσω τὸ πτώμα; Πτώμα γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἢ κατὰ 20 τῆς ἀγίας εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ ἕκτασις καὶ μόνον τῆς χειρός. Ἐγνων διὰ τοῦ πιττακίου σου, ὃ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ συμπέπονθα καὶ συνεποτνίασα καὶ συνήληγσα σχέτλια φθεγξάμενος καὶ οἷα εἰκὸς ἀρμόζει τῷ φιλαδέλφῳ ἔχοντι. «Καὶ γὰρ μέλη ἀλλήλων ἐσμέν». Καί· «Εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχειν ὀφείλει πάντα τὰ μέλη (ἢ φωνή 25 ἐστὶν ἀποστολική), εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, ἢ χαρὰ ἐπὶ πᾶσιν». Ἄλλ' ὦ τῆς ἐπηρείας! ἐσυλήθημεν, ἐπτοήθημεν, ἐφοβήθημεν, ἐν οἷς οὐ φοβητέον οὐδ' αὖ πτοητέον, εἴτερ ἀναγινώσκομεν τό, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων βλα-θῆσαι». Τί οὖν πρὸς με τὸν ἀχρεῖον, ὃ φίλε, ἀνήνεγκας τὸν λόγον; Τίς ἐγὼ

29. Ἀριθμ. 13, 29.

30. Ἐβρ. 3, 18.

31. Γαλ. 3, 29.

32. Ἰησ. Ναυῆ 6, 20.

33. Ψαλμ. 117, 24.

34. Β' Κορ. 5, 20.

35. Κολ. 1, 24.

36. Ψαλμ. 48, 15.

37. Ἐφ. 4, 25.

38. Α' Κορ. 12, 26.

39. Ματθ. 10, 28.

λής, κανένας ἀπελπισμένος. Θὰ περάσουμε λοιπόν, ἀδελφοί· θὰ περάσουμε, ὅπως πέρασε ὁ Χάλεβ, ἐννοῶ, καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ κληρονόμοι τῆς ὑπόσχεσης³¹. Τὰ νοητὰ τείχη θὰ γκρεμιστοῦν γιὰ μᾶς, ὅπως τότε τὰ τείχη τῆς Ἱεριχοῦς μὲ τὴ σάλπιγγα τῆς εὐχαριστίας³², τὴν ὁποία ἔψαλε ὁ μακάριος Θαδδαῖος, ψάλλοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν πόνων του· «Αὕτῃ ἡ ἡμέρα εἶναι ἡμέρα τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Κύριος»³³. Ἔτσι σᾶς παρακαλῶ, ἔτσι σᾶς ἰκετεῦω· γιατί λέγει· «Εἴμαστε πρεσβευτὲς τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι σὰν νὰ σᾶς παρακαλεῖ ὁ Θεὸς μὲ μᾶς»³⁴. Παρακαλοῦμε, ἔάν χρειαστεῖ, νὰ μὴ δείξετε δειλία γιὰ τὸν θάνατο ποὺ γίνεται γι' αὐτόν καὶ μαζί μὲ αὐτόν. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται σὲ ὅλους, ἂν καὶ ἀναφέρεται στὸ πρόσωπό σου, τέκνο μου καλὸ. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀσπάζομαι ὅλους, καὶ τοὺς συγχαίρω ὅλους γιὰ τὰ παθήματα. Καὶ ποιὸς εἶναι ἄξιος νὰ συμπληρώσει στὴ σὰρκα τοῦ ἐκείνου ποὺ λείπει ἀπὸ τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ³⁵; Καὶ ἀλλοίμονο στὸν ἀρνητὴ καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἀποφεύγει τὰ παθήματα γιὰ χάρη του, ἔστω καὶ ἂν εἶναι θάνατος. Γιατὶ αὐτόν θὰ τὸν ποιμάνει ὁ αἰώνιος θάνατος, «Καὶ τὸ πρῶτὸ θὰ τοὺς κατακυριεύσουν οἱ δίκαιοι»³⁶. Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μαζί σας καὶ ἡ δυναμὴ καὶ ἡ ἐνίσχυση καὶ ἡ παρηγοριὰ, καὶ νὰ προσεύχεσθε γιὰ ὅλους τοὺς ἀδελφούς, καὶ γιὰ μένα, ὥστε νὰ φανῶ ἐκτελεστὴς αὐτῶν ποὺ συμβουλεύω μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Σὲ ἀσπάζονται οἱ ἀδελφοί ποὺ εἶναι μαζί μου.

6. Στὸν πρεσβύτερο ποὺ ὑπέγραψε.

Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔπαθε ἡ τιμότητά σου μὲ τὸ ναυάγιο τῆς ὑπογραφῆς, καὶ πόσο ἔκλαψες τὴν πώση; Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι πώση καὶ μόνο τὸ ἄπλωμα τοῦ χειροῦ ἐναντίον τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ. Ἔμαθα μὲ τὸ γράμμα σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπέφερα μαζί σου καὶ ἔκλαψα μεγαλόφωνα, καὶ συμπόνεσα, λέγοντας λόγια σκληρὰ, καὶ τέτοια ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ ταιριάζουν σ' αὐτόν ποὺ αἰσθάνεται ἀγάπη γιὰ τὸν ἀδελφό του. «Γιατὶ εἴμαστε μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου»³⁷, καί, «Ὅταν πάσχει τὸ ἓνα μέλος, πρέπει νὰ συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη (τὰ λόγια εἶναι ἀποστολικά), καὶ ὅταν δοξάζεται ἓνα μέλος, ἡ χαρὰ εἶναι σὲ ὅλα»³⁸. Ἀλήθεια τί καταστροφικὴ ἐπενέργεια! Ληλατηθήκαμε, πποθηθήκαμε, φοβηθήκαμε, γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦμε, οὔτε νὰ πποθηθοῦμε, ἐφόσον βέβαια διαβάζουμε τὸ· «Νὰ μὴ φοβηθεῖτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν τὴν ψυχὴ μας»³⁹. Γιατὶ λοιπόν, φίλε μου, ἀπηύθυνες σὲ μένα τὸν ἄχρηστο τὸν λόγο;

πρὸς ἰατρείαν ὁ νοσῶν ἐν ἁμαρτίαις καὶ οὐ τῶν τὰ τοιαῦτα πεπιστευ-
 μένων ἰᾶσθαι συντρομίματα; Ἐπὶ μὴ ἀταξίας ὁ Θεός, τὰ τῶν πρεσβυτέ-
 ρων, ἤγουν ἱερέων, ἐπισκόποις ἀπένεμεν ἐπανορθοῦν καὶ ἰᾶσθαι.
 Πῶς παρ' ἐμοῦ ἐπιζητοίης τὰ ὑπὲρ ἐμέ; Οὐκ ἐγχωρεῖ. Τοῦτο δὲ συμ-
 5 βουλευτικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ὑποτίθημι καὶ λέγω, ἵνα μὴ σε ἀναπό-
 κριτον ἐάσω πάντη. Ὁ Θεὸς ἀγαθὸς ἐστὶν οὐ θέλων τὸν θάνατον τοῦ
 ἀνθρώπου, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Εἰ οὖν ἐν ἀληθείᾳ ἢ μετάνοια,
 στηθὶ τῆς ἱερουργίας παντάπασι· οὐκ οἶδα εἰ μὴ κατὰ ἀνάγκην
 τὴν ἐνεστῶσαν μεταδοίης τισὶ τῶν ἁγιασμάτων. Ἔστι γὰρ ἐξ ἀνάγκης
 10 καὶ ἀπορίας καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταλαβεῖν τὸν τυχόντα, διὰ τὸ φευκτὸν
 τῆς αἰρέσεως Ὅσα οὖν ἐποίησας, εἴτε παρ' ἑαυτοῦ, εἴτε καὶ πρὸς
 ἄλλου ἐπιτεταγείς, καλὰ μὲν καὶ ἐπαινετὰ εἰς Θεοῦ ἐπίκαμψιν. Οὐδὲν
 δὲ τὸ καθόλου δυνάμενον λῦσαι τῆς ἱερουργίας, κὰν ἐξ οἴου-δηποτοῦν
 ἀρχιερέως δόξειεν εἶναι, καὶ τοῦτο ἕως εἰρήνης τῆς τοῦ Θεοῦ
 15 Ἐκκλησίας, ἐν ἣ τῆνικαῦτα κρίσει συνόδικῃ ὡς δέον πᾶν ὄτιοῦν τῶν
 τοιούτων κανονισθήσεται καὶ κρίσιν ἔξει θεόψηφον. Εἰ δὲ φῆς ὅτι
 ὑπογράφων ἔκραζον προσκυνεῖν με τὰς ἀγίας εἰκόνας, σύγγνωθι,
 ἀδελφέ, καὶ Πιλάτος, πῶ στόματι ἀθωῶν ἑαυτὸν τῆς σφαγῆς Χριστοῦ,
 πῶ καλάμῳ ἐκύρου τὸν θάνατον.

20 Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ὡς ἐνώπιον Θεοῦ. Ἀλλὰ δέο-
 μαί μνεΐαν ποιοῦ ὑπὲρ ἐμῆς σωτηρίας ἐν τῇ μετανοίᾳ τῆς συνθλίψεώς
 σου. Προσαγορευσαί τε παρακλήθητι οὗς ἔφησ ὄραν ἁγίους Πατέρας
 μου ἐν ἐπισκόποις, ὡς ἐξ ἐμοῦ τοῦ οἴκτροῦ.

Z'(7)–. Ἰωάννη τέκνω.

25 Ἦδομαι, τέκνον καὶ ἀδελφέ, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς σου, ὅτι καθ'
 εἶρμόν ἔρχονται καὶ τὸν πολυλογίας ναυτιασμόν ἀπαναίνονται. Καί
 γὰρ ἐπιστολῆς ἀρετῆ, εὐθύς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἄπτεσθαι,
 καὶ τοσαῦτα λέγειν ἅττα ἐπάναγκες, ἀλλὰ μὴ ἐπικυκλεῖν τὰ σὺχ οὕτως
 Εἶεν. Περὶ ὧν ἠρώτησας, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τοιάδε φιλοπευ-
 30 στεῖν οὔτε πρὸς ἡμῶν μνεῖσθαί σε, ᾧ καλὲ παῖ· ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων

40. Α' Κορ. 14, 40.

41. Ἰεζ. 33, 11.

Ποιὸς εἶμαι ἐγὼ γιὰ νὰ σὲ θεραπεύσω, ἐγὼ πού πάσχω ἀπὸ ἁμαρτίες, καὶ δὲν ἀνήκω σ' ἐκείνους πού τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ νὰ θεραπεύουν τὰ νοσήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους; Γιατί ὁ Θεός, δὲν εἶναι Θεὸς ἀταξίας⁴⁰, καὶ τὰ νοσήματα τῶν πρεσβυτέρων, δηλαδή τῶν ἱερέων, ἀνέθεσε στοὺς ἐπισκόπους νὰ τὰ θεραπεύουν. Πῶς λοιπὸν ζητᾶς ἀπὸ ἐμένα, αὐτὰ πού εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ μένα; Δὲν εἶναι δυνατόν. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἀναφέρω καὶ τὸ λέγω συμβουλευτικά καὶ ἀπὸ ἀγάπη, γιὰ νὰ μὴ σὲ ἀφήσω τελείως ἀναπάντητον. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ δὲν θέλει τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψει καὶ νὰ ζήσει⁴¹. Ἐὰν λοιπὸν ἡ μετάνοιά σου εἶναι ἀληθινή, πάψε ἐντελῶς νὰ ἱεουργεῖς. Δὲν γνωρίζω, ἂν σὲ περίπτωση ἀνάγκης θὰ μποροῦσες προσωρινὰ νὰ μεταδίδεις σὲ μερικοὺς τὰ ἅγια Δῶρα. Γιατί, σὲ περίπτωση ἀνάγκης καὶ ἔλλειψης ἱερέως, εἶναι δυνατόν καὶ μόνος του νὰ μεταλάβει κανεὶς ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ἡ αἵρεση. Ὅσα λοιπὸν ἔκανες, εἴτε ἀπὸ μόνος σου, εἴτε ἐπειδὴ διατάχθηκες ἀπὸ ἄλλον, εἶναι καλὰ καὶ ἐπαινετὰ πρὸς ἐπιστροφή στὸν Θεό, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ μπορεῖ νὰ σὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἱεουργία, ἔστω καὶ ἂν προέρχεται ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἀρχιερέα. Καὶ αὐτὸ βέβαια ὅσο ὑπάρχει εἰρήνη στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὁποία τότε κάθε τέτοιο ζήτημα πρέπει νὰ ρυθμίζεται μὲ συνοδικὴ ἀπόφαση, καὶ νὰ ἔχει ἔγκριση σύμφωνη μὲ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως λὲς ὅτι ὅταν ὑπέγραψες φώναζες, Προσκυνῶ τὶς ἅγιες εἰκόνες, συγχώρησέ με, ἀδελφέ, ἀλλὰ καὶ ὁ Πιλάτος, ἐνῶ μὲ τὸ στόμα του ἀθῶωνε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ σφαγὴ τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν πέννα ἐπικύρωνε τὸν θάνατό του.

Αὐτὰ γιὰ σένα ἀπὸ ἐμένα τὸν ταπεινό, σὰν νὰ λέγονται μπροστὰ στὸν Θεό. Ἄλλὰ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ μνημονεύεις κατὰ τὴν μετάνοια τῆς συντριβῆς σου, γιὰ νὰ πετύχω τὴ σωτηρία μου. Ἐπίσης σὲ παρακαλῶ χαιρέτισε ἀπὸ μένα τὸν ἑλεεινὸ τοὺς ἅγιους πατέρες μου μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους εἶπες ὅτι βλέπεις.

7. Στὸ τέκνο του τὸν Ἰωάννη.

Νιώθω εὐχαρίστηση, τέκνο μου καὶ ἀδελφέ, μὲ τὰ γράμματά σου, γιατί ἔρχονται κανονικά, καὶ ἀποφεύγουν τὴν ναυτία τῆς πολυλογίας. Γιατί ἀρετὴ τῆς ἐπιστολῆς εἶναι νὰ μπαίνει ἀμέσως στὸ θέμα πού ἀναφέρεται, καὶ νὰ λέγει τόσα, ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα, καὶ νὰ μὴν περιστρέφεται γύρω ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι ἀναγκαῖα. Αὐτὸ ἔτσι. Ὅσο γι' αὐτὰ πού μὲ ρώτησες, δὲν εἶναι κατάλληλος ὁ καιρὸς νὰ τὰ ρωτᾶς, οὔτε νὰ τὰ

καὶ ἀμύητος ἐγὼ τῶν δυσεφίκτων. Ὡς δ' ἂν μὴ παραλυπῆσαι τῇ
 ἀφασίᾳ, ἐκεῖνο λέγω περὶ τοῦ πρώτου· ὅτι οὐδεὶς πω τῶν ἄλλων θεο-
 φόρων Πατέρων ἐλεύκανε τὸ πρόβλημα οὕτως, ὡς ὁ Νυσσεὺς Γρη-
 γόριος. Ἀρκεσθῶμεν οὖν τῇ τοῦ Πνεύματος θεωρία ἐν ἀνηγμένη
 5 θεωρία ἄγαν. Τὸ γὰρ ἐπέκεινα Γαδείρων οὐ περατόν, ὡς ὁ λόγος. Περὶ
 δὲ τοῦ δευτέρου· «Ὁ συνιῶν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι
 καιρὸς πονηρὸς ἐστίν»· οὐ δοκεῖ μοι καμπύλον καὶ σκολιὸν εἶναι.
 Καιρὸς γὰρ τοῦ λαλεῖν ἡμᾶς διώριστα ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς,
 καὶ καιρὸς σιωπῆς, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν χρεῖαν, σκοπούντων ἡμῶν
 10 καὶ οἰκονομούντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἡ γὰρ οὐχὶ μὴ βάλλειν
 τοῖς κνοῖ τὰ ἅγια, μήτε ρίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοί-
 ρων προστετάγμεθα; Ἄθρει τοὺς θεοφόρους καὶ τοὺς δὲ εὐρήσεις, πῆ
 μὲν ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς σιωπῆς τὸν λόγον τιθένιας, ὁπότεν ἀλυσιτελὲς
 τὸ λέγειν, μᾶλλον δὲ καὶ ζημιῶδες, πῆ δὲ ἐπὶ τῆς λυχνίας αὐτὸν ἀνιέν-
 15 τας, ὀπηνίκα εὐκαρπος ἢ σπορὰ καὶ οὐ πετρώδης.

Τοσαῦτά μοι συνεώραται ἐν τῇ προτάσει. Ἐξευρίσκων δὲ παρὰ
 σεαυτοῦ ἢ καὶ ὑφ' ἐτέρων τὰ δοκιμώτερα, μὴ φθονήσεως μεταδοῦναι
 ἐμοὶ τῷ σῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ, ἐνδεεῖ τῶν νοημάτων ὑπάρχοντι. Ἐρ-
 ρωσο, πλεῖστά μοι προσευχόμενος.

20 *Η' (8)–. Θεόδωρος, πάσαις ταῖς ἀδελφότησιν, ἧτοι
 συνοδίαις ταῖς πανταχοῦ διὰ Χριστὸν διεσπαρμέναις,
 σὺν τοῖς ἐν φυλακαῖς τε καὶ ἔξορίαις κρατουμένοις,
 ἐν Κυρίῳ χαίρειν.*

«Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς
 25 ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ὑπὲρ οὗ καὶ δι'
 ὃν ὁ διαγμός, ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία, ἡ ἐρημία καὶ φυγαδεΐα, αἱ
 εἰρκταὶ καὶ ποιναὶ καὶ ὅσα ἄλλα καθεκάστην εἰς ταλαιπωρίαν ὑπαν-
 τήματα καὶ συμβάντα. Τούτου χάριν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, τῆς ἀπο-
 λείψεως τοῦ ταπεινοῦ ἡμῶν προσώπου παραμυθίαν τινὰ ἐπινοησάμε-

42. Ἄμώς 5, 13.

43. Ἐκκλ. 3, 7.

44. Γαλ. 1, 3.

μάθεις ἀπὸ μένα, καλὸ μου τέκνο, γιατί μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἐγὼ εἶμαι καὶ ἀμήνητος σ' αὐτὰ πὺ εἶναι δύσκολο νὰ φτάσει κανείς. Ἐλλὰ γιὰ νὰ μὴ σὲ στενοχωρήσω μὲ τὸ νὰ μὴ σοῦ πῶ τίποτε, σοῦ λέγω τοῦτο γιὰ τὸ πρῶτο· ὅτι κανένας, ἀκόμα ἀπὸ τοὺς θεοφόρους Πατέρες, δὲν διελεύκανε τὸ πρόβλημα αὐτὸ τόσο, ὅσο ὁ Γρηγόριος Νύσσης. Ἐς ἀρκεσθοῦμε λοιπὸν στὴ θεωρία τοῦ Πνεύματος μὲ μεγάλη ἐνατένιση τῶν πνευματικῶν ματιῶν μας πρὸς αὐτήν. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσουμε πέρα ἀπὸ τὰ Γάδειρα, πὺ λέγει ὁ λόγος. Γιὰ τὸ δεύτερο πάλι, «Αὐτὸς πὺ καταλαβαίνει ἐκεῖνο τὸν καιρὸ θὰ σιωπήσει, γιατί ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός»⁴², δὲν νομίζω ὅτι εἶναι καμπύλο καὶ διεστραμμένο. Γιατί ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή μᾶς ἔχει ὀριστεῖ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ μιλάμε, καὶ καιρὸς νὰ σιωπᾶμε⁴³, ἐξετάζοντας καὶ ρυθμίζοντας τὸν λόγο τῆς ἀληθείας ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη πὺ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ μιλήσουμε. Ἡ μήπως δὲν ἔχουμε διαταχθεῖ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ρίχνουμε τὰ ἅγια σκευλιὰ, οὔτε τὰ μαργαριτάρια μπροστὰ στοὺς χοίρους⁴⁴; Παρατήρησε τοὺς θεοφόρους, καὶ θὰ δεῖς, ὅτι ἄλλοτε αὐτοὶ βάζουν τὸν λόγο κατω ἀπὸ τὸ μῶδιο τῆς σιωπῆς, ὅταν εἶναι ἀνώφελο, ἢ καλύτερα ἐπιζήμιο, νὰ μιλοῦν, καὶ ἄλλοτε πάλι τοποθετοῦν τὸν λόγο πάνω στὸν λυχνοστάτη, ὅταν ἢ σπορὰ γίνεται σὲ γῆ εὐφορη καὶ ὄχι πετρώδη.

Τόσα μόνο βρήκα σχετικὰ μὲ τὴν ἐρώτησή σου. Ἐὰν σὺ ἀπὸ μόνος σου, ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλους βρεῖς πιὸ ἀξιόλογα, νὰ μὴ διστάσεις νὰ τὰ μεταδώσεις καὶ σὲ μένα τὸν πατέρα καὶ ἀδελφὸ σου, πὺ εἶναι φτωχὸς σὲ ιδέες. Νὰ εἶσαι ὑγιῆς καὶ νὰ προσεύχεσαι πάρα πολὺ γιὰ μένα.

8. Θεόδωρος, σὲ ὄλες τὶς ἀδελφότητες, ἢτοι στὶς συνοδίες, πὺ ἦταν διεσπαρμένες παντοῦ γιὰ τὸν Χριστό, μαζί μὲ τοὺς κρατούμενους στὶς φυλακὲς καὶ στὶς ἐξορίες, χαίρετε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

«Εἶθε νὰ ὑπάρχει σὲ σᾶς χάρη καὶ εἰρήνη», γιὰ νὰ μιλήσω ἀποστολικά, «ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μας καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό»⁴⁴, πὺ εἶναι ἡ ἐλπίδα μας, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου καὶ γιὰ χάρη τοῦ ὁποῖου συμβαίνει ὁ διωγμὸς, ἡ θλίψη καὶ ἡ στενοχώρια, ἡ ἐρημία καὶ ἡ φυγάδευση, οἱ φυλακίσεις καὶ οἱ ποινές, καὶ ὄλα ὅσα συναντοῦμε καὶ συμβαίνουν κάθε μέρα πὺ μᾶς ταλαιπωροῦν. Γι' αὐτὸ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί μου, ἐπινοώνας κάποια παρηγοριὰ στὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ταπεινοῦ μου προσώ-

νοι, στέλλομεν ὑμῖν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, γνωρίζοντες ὡς ἀδιαλεί-
 πτως μνεῖαν ὑμῶν ποιούμεθα ἐν ταῖς ταπειναῖς ἡμῶν προσευχαῖς, ἕνα
 ἕκαστον ἀναπολοῦντες καὶ ἀναλογιζόμενοι, δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς
 αἶροντες χεῖρας εἰς Θεόν, ἵνα καθὼς ὑπεδυσάμεθα τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας
 5 ἀγῶνας καὶ ἐξεληλύθαμεν ἐν ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ, ὡς ἐκ καλιᾶς
 ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀσκητηρίων, οὕτω διαμείνωμεν μέχρι τέλους,
 δυνάμει Κυρίου, τὴν αὐτὴν πίστιν ἔχοντες, «τὴν αὐτὴν ἀγάπην, σύμ-
 ψυχοι», τὸ ἐν φρονοῦντες καὶ κρατοῦντες δόγμα τῆς ἀληθείας, τὸ κη-
 ρυχθέν καὶ ἐγγραφέν καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ, ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὑπὸ τὸν
 10 οὐρανόν, προσκυνεῖν μὲν οὖν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 τὴν πολυῦμνητον καὶ μακαρίαν Τριάδα, κατὰ τὸν τῆς θεολογίας λό-
 γον, ὁμολογεῖν δὲ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ,
 Κύριον δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ· Χριστόν, ἑαυτὸν κεκενωκένας, δούλου τε μορ-
 φὴν ἀναλαβόντα, ἐν ὁμοιώματί τε ἀνθρώπων γεγονότα, ἐν εἶδει τῶ
 15 καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι, χαρακτηρίζεσθαι χαρακτηρὶ σώματος, καθότι
 ὁ αὐτὸς τέλειος Θεός, ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπος ἐχρημάτισε, τοσοῦτον
 περιγραφῆς εἴσω γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ὃν καὶ τὴν φύσιν εἴληφεν,
 ὅσον ταύτης τῶ ἀπεριγράπτῳ τῆς θείας φύσεως ἀνῴκισται. «Οὐ γάρ»,
 δήπου κατὰ τὰ λόγια, «ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, εἴτερ κἀκεῖνοις τὸ
 20 εἰκονίζεσθαι, ὡς ὥπται τοῖς βλέπουσιν ὑπὸ Πνεύματος, ἀλλὰ σπέρμα-
 τος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται, ὅθεν ὄφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς
 ὁμοιωθῆναι». Εἰπάτωσαν οὖν οἱ Χριστομάχοι, πῶς οἷόν τε τὸ Ἀβρα-
 μαῖον σπέρμα μὴ εἰκονίζεσθαι; πῶς δ' αὐτῶ ἔξει τὸ κατὰ πάντα ὁμοι-
 ον ἡμῖν, ὃν ἀδελφὸς κέκληται, εἴτερ οὐ τὸ περιγραφῆς ἰδίωμα καθ'
 25 ἡμᾶς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ εἴληφώς δείκνυται; Οὐκοῦν ἀδελφὸς οὐδ'
 οὐ μὴν ὁμοῖος ἡμῖν διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄνθρωπος. Οὕτω συνῆκται ἐκ τοῦ
 μὴ λέγειν αὐτοὺς Χριστόν καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι, καὶ οὕτως ἀπο-
 σκευάζονται τὴν σωτήριον οἰκονομίαν ἐπίσης τῶν Μανιχαίων, Οὐα-
 λεντίνων τε καὶ Μαρκιωνιστῶν, ὃν φύγομεν τὴν κοινωνίαν, ἀδελφοί,
 30 ὡς ἰὸν ὄφεως μελαίνουσαν οὐ σῶμα, ὡς πού φησιν ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ
 τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Τῇ ἀποστολικῇ δὲ καὶ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίᾳ τὰ ἴσα φρονοῦντες
 αὕτη γὰρ ἡ Βυζαντιαία τμημα αἰρετικόν, ὡς εἴθισται αὐτῇ πολλαχῶς

που, σᾶς στέλνω τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ, κάνοντάς σας γνωστὸ, ὅτι σᾶς θυμᾶμαι ἀσταμάτητα στὶς ταπεινὲς προσευχῆς μου, ἀναπολώντας καὶ σκεπτόμενος τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς, σηκώνοντας τὰ χέρια μου στὸν Θεὸ μὲ δάκρυα καὶ στεναγμούς, ὥστε, ὅπως ἀναλάβαμε τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ βγήκαμε μὲ ἓνα πνεῦμα καὶ μιὰ ψυχὴ ἀπὸ τὰ ἱερὰ ἀσκητήρια μας, σὰν μέσα ἀπὸ φωλιές, ἔτσι νὰ μείνουμε μέχρι τὸ τέλος μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου, ἔχοντας τὴν ἴδια πίστη «τὴν ἴδια ἀγάπη, ὀλοψυχοί», ἔχοντας τὸ ἴδιο φρόνημα⁴⁵, καὶ κρατώντας τὸ δόγμα τῆς ἀλήθειας ποὺ κηρύχθηκε καὶ χαρᾶχθηκε στὸ πρόσωπο καὶ στὴν ἀκοή καὶ σὲ ὅλη τὴν κτίση πάνω στὴ γῆ, νὰ προσκυνοῦμε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὴν πολυύμνητη καὶ μακάρια Τριάδα, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς θεολογίας, καὶ νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι τὸ ἓνα πρόσωπο τῆς ἀγίας Τριάδας, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, καὶ παίρνοντας μορφή ἑξύλου, ἔγινε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους⁴⁶, εἰκονίζεται μὲ τὴ δική μας μορφή, καὶ περιγράφεται μὲ τὰ δικὰ μας σωματικὰ χαρακτηριστικὰ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος διέτελεσε τέλειος Θεὸς καὶ ἄνθρωπος μαζί, καὶ ἔγινε τόσο δυνατόν νὰ περιγραφεῖ σὰν ἐμᾶς, τῶν ὁποίων τὴ φύση ἔλαβε, ὅσο κατοίκησε μέσα στὴν ἴδια τὴ φύση μὲ τὴν ἀπερίγραπτη θεία φύση του. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Δὲν ἔρχεται νὰ βοηθήσει ἀγγέλους», μολονότι καὶ ἐκεῖνοι μποροῦν νὰ εἰκονίζονται, ὅπως ἐμφανίστηκαν σ’ αὐτοὺς ποὺ βλέπουν μέσω τοῦ Πνεύματος, «ἀλλὰ ἔρχεται νὰ βοηθήσει τοὺ ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ. Γι’ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνε ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς του»⁴⁷. Ἄς ποῦν λοιπὸν οἱ Χριστομάχοι, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴν εἰκονίζεται τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ; Καὶ πῶς θὰ ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν ὁμοιότητα σὲ ὅλα μὲ μᾶς, τῶν ὁποίων ὀνομάζεται ἀδελφός, ἐὰν ἐμφανίζεται νὰ μὴ ἔχει λάβει τὴν ιδιότητα νὰ περιγράφεται σὰς ἐμᾶς τοὺς ἀδελφούς του; Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι ἀδελφός, ἀφοῦ δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ μᾶς, καὶ γι’ αὐτὸ δὲν εἶναι οὔτε ἄνθρωπος. Αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ τὸ νὰ μὴ λένε ὅτι ὁ Χριστὸς εἰκονίζεται ὅπως κι ἐμεῖς. Καὶ ἔτσι ἀπορρίπτουν τὴν σωτήρια οἰκονομία, ὅπως καὶ οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντιανιανοὶ καὶ οἱ Μαρκωνιστές, τῶν ὁποίων τὴ σχέση νὰ ἀποφεύγουμε, ἀδελφοί, σὰν δηλητήριο φιδιοῦ, γιατί μαυρίζει ὄχι τὸ σῶμα, ὅπως λέγει κάποιος ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Ἐμεῖς ὅμως, πιστεύοντας αὐτὰ ποὺ διδάσκει ἡ ἀποστολικὴ καὶ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, γιατί ἡ Βυζαντινὴ εἶναι τμημα αἵρετικό, ἐπειδὴ

τῶν ἄλλων ἀποσχίζεσθαι· εἰκονίζομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν σωματικῶ χαρακτῆρι, εἰρμῶ τῷ ἀνέκαθεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐξ ἀποστολικῆς πράξεως παρηγγμένῳ, ἐξ εἰκόνας εἰκόνα μεταγράφοντες, καθάπερ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ μὴ τὸν 5 μὲν τυποῦντες, ὅς ἐστιν ὄπλον Χριστοῦ κατὰ διαβόλου, τὸν δὲ οὐκ εἰκονίζοντες, ὅς ἐστιν ὀπλίτης καὶ καθαιρέτης τοῦ Σατανᾶ. Ποῦ γὰρ ἂν ἐγγραφεῖν ὄπλον νικητικὸν καὶ ἀληθὲς μὴ τὸν ὀπλίτην ἔχον ὑπ' ὄψιν δεικνύμενον; Εἴτα καὶ προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν ἀγίαν εἰκόνα, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνοῦντες τὸν ἐξεικονισμένον Χριστόν. Ἐξεικονισμέ-

10 νος γὰρ προῆλθεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ τῆς Θεοτόκου· εἰ δὲ μὴ, ἀμβλωθρίδιόν τι καὶ οὐ μεμορφωμένος ἄνθρωπος, ὧ θεομάχοι! Εἰ δὲ ἐξεικονισμένον τὸ βρέφος πρόεισιν, ὡσπερ ἀληθὲς περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης «Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ Θεῷ κ... ἰθήσεται», πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξεικονίζεσθαι πέφυκεν. «Οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ 15 οἱ τυφλοί, ἐμβλέψατε»· ἐν ἐνὶ μόνον ἢ καθ' ἡμᾶς καινοτομία ἐπὶ Χριστοῦ, ὅτι ἄνευ σποραῶς συνείληπται ἐν μήτρα Παρθένου, καὶ δίχα φθοραῶς γεγέννηται, καθότι «οὐδὲ ἁμαρτίαν ἐποίησε», γραφικῶς, «οὐδὲ δόλος εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Τὰ δ' ἄλλα πάντα καθ' ἡμᾶς ἔφαγεν, ἔπιε, διεπνεύσθη, ἠὔξησεν, ἐδάδισεν, ἰδρωσεν, ἐκοπίασεν, ἔσταν-

20 ρώθη, ἀπέθανε, κᾶν, ὡς Θεός, τριήμερος ἐγήγερται, ἔχων καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐξεικονισμένην ἡμῶν μορφήν θεωθεῖσαν καὶ ἀφθαρτισθεῖσαν ἐν αὐτῷ, καθ' ἣν καὶ ἐθεάθη τοῖς ἀποστόλοις καὶ συνέφαγε καὶ συνέπιεν ἐγεγερμένος καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ Θωμᾶ, λέγων τοῖς πᾶσιν ὑποτοπήσασι αὐτὸν πνεῦμα εἶναι· «Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι 25 πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα». Οὕτω καὶ ἀνελήφθη ἐν δόξῃ, ὡσαύτως καὶ ἤξει ἐν μορφῇ τῇ αὐτῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἶδους, ὃν ὄψεται πᾶσα σὰρξ «ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, δίδόντα ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούσασιν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ», καθὼς γέγραπται,

30 μεθ' ὧν οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι κόψονται, καὶ οἱ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτὸν εἰκονίζειν Εἰκονομάχοι. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοί, τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, ταῦτα τὰ ἀποστολικὰ διδάγματα. Οἱ δὲ τᾶναντία

48. Ἐξ. 13, 2. καὶ Λουκᾶ 2, 23.

49. Ἦσ. 42, 18.

50. Α' Πέτρ. 2, 22.

51. Λουκᾶ 24, 39.

52. Α' Τιμ. 3, 16.

53. Β' Θεσσ. 1, 7-8.

ὡς συνήθως αὐτὴ μὲ πολλοὺς τρόπους ἀποσχίζεται ἀπὸ τὶς ἄλλες, εἰκονίζουμε τὸν Κύριο μας Ἰησοῦν Χριστὸ μὲ σωματικὴ μορφή, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῆς ἀποστολικῆς πράξης ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐμφάνισή του, ἀντιγράφοντας τὴ μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅπως καὶ τὸν ζωοποιὸ σταυρό. Καὶ δὲν ζωγραφίζουμε μόνο τὸν σταυρό, ποὺ εἶναι τὸ ὄπλο τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τοῦ διαβόλου, χωρὶς νὰ εἰκονίζουμε τὸν Χριστὸ, ποὺ εἶναι ὁ ὀπλίτης καὶ αὐτὸς ποὺ κατήργησε τὸν Σατανᾶ. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἰκονιστεῖ ὄπλο νικηφόρο καὶ ἀληθινὸ, χωρὶς νὰ δείχνει καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ὀπλίτη; Ἐπίσης καὶ προσκυνοῦμε τὴν ἀγία εἰκόνα του, σὰν νὰ προσκυνοῦμε μὲ αὐτὴν τὸν εἰκονιζόμενον Χριστό. Καθόσον μορφοποιημένος βγήκε ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του Θεοτόκου. Γιατὶ ἀλλιῶς, θεομάχοι, θὰ ἦταν κάποιον ἐξάμβλωμα καὶ ὄχι σχηματισμένος ἄνθρωπος! Ἐφόσον ὅμως τὸ βρέφος γεννιέται μορφοποιημένο, ὅπως ἀληθινὰ λέγει γι' αὐτὸ ὁ π. οὐφήτης, «Κάθε ἄρσενικὸ ποὺ ἀνοίγει τὴν μήτρα πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀφιερωμένο στὸν Θεό»⁴⁸, κατ' ἀνάγκη μπορεῖ καὶ νὰ εἰκονίζεται. «Οἱ κουφοὶ ἀκοῦστε, καὶ οἱ τυφλοὶ κοιτάξτε»⁴⁹. Σὲ ἓνα μόνο σημεῖο βρῖσκεται ἡ καινοτομία τοῦ Χριστοῦ, στὸ ὅτι ἡ σύλληψη του ἔγινε χωρὶς σπορὰ στὴ μήτρα τῆς Παρθένου, καὶ γεννήθηκε χωρὶς φθορὰ, γιατί σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»⁵⁰. Ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ὅμως ἦταν σὰν κι' ἐμᾶς ἔφαγε, ἤπιε, ἀνέπνευσε, μεγάλωσε, βάδισε, ἴδρωσε, κοπίασε, σταυρώθηκε, πέθανε, ἂν καί, ὡς Θεός, μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες ἀναστήθηκε, ἔχοντας καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴ μορφή τῆ δικῆς μας, ποὺ ζωγραφίζουμε, θεωμένη καὶ ἀφθαρτοποιημένη στὸν ἑαυτό του, μὲ τὴν ὁποία καὶ ἐμφανίστηκε στοὺς ἀποστόλους, καὶ ἔφαγε μαζί τους, καὶ ἤπιε ἀναστημένος, καὶ ψηλαφήθηκε ἀπὸ τὸν Θωμᾶ, λέγοντας σὲ ὅλους ποὺ νόμισαν πῶς ἦταν φάντασμα: «Ψηλαφίστε με καὶ δέστε, ὅτι τὸ φάντασμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστᾶ, ὅπως βλέπετε νὰ ἔχω ἐγώ»⁵¹. Καὶ ἔτσι ἀναλήφθηκε μὲ δόξα⁵², καὶ θὰ ἔρθει πάλι μὲ τὴ μορφή αὐτῆ τοῦ δικοῦ μας προσώπου, τὸν ὁποῖο θὰ δεῖ κάθε ἄνθρωπος «ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους τῆς δυνάμεώς του μέσα σὲ πύρινη φλόγα, καὶ θὰ καταδικάσει ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν Θεὸ καὶ δὲν ὑπακούουν στὸ εὐαγγέλιό του»⁵³, ὅπως εἶναι γραμμένο, μαζί μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Ἑβραῖοι ποὺ τὸν σταύρωσαν θὰ θρηνησοῦν, ὅπως καὶ οἱ Εἰκονομάχοι ποὺ δὲν δέχονται νὰ τὸν εἰκονίσουν. Αὐτὰ εἶναι, ἀδελφοί, τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, αὐτὰ τὰ ἀποστολικὰ διδάγματα. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ πιστεύουν τὰ ἀντίθετα, σὲ

φρονοῦντες, εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, πειρῶνται μετατρέψαι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, προφέροντες νόθα συγγράμματα, ἐκ κοιλίας φωνοῦντες καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου. Εἴωθε γὰρ αἰεὶ τῶ σίτω τὰ ζιζάνια παρασπείρασθαι, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος παρατίθεσθαι.
5 Ἐπεὶ πῶς καὶ φανεῖν ἀλήθεια μὴ ἀντιλογίαν ἔχουσα; «Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς», φησὶν ὁ Ἀπόστολος, «ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω ὡς προειρηκάμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω».

10 Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ἣ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων, ὅτι εἰκονίζονται, περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. Ἡλίθιον γὰρ ὄντιναοῦν ἄνθρωπον φαίην μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Ἄλλ' οἱ Χριστὸν ἀπαναινόμενοι περιγράφεσθαι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συμπεριελεῖν ἔδοξαν καὶ τὰ μέλη Χριστοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι, «εἴτερ σῶμα
15 Χριστοῦ ἡμεῖς πάντες καὶ μέλη ἐκ μέρους». Ἐλεγχος γὰρ αὐτοῖς, μητέρα μὲν Θεοῦ εἰκονίζεσθαι οὐ μὴν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα καὶ αὐτῇ ὑπομάζιον ὀφθέντα, καὶ ὅσα τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρουσίας ὑπεῖκοντα· ἢ πάλιν τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας στηλογραφεῖσθαι, τὸν δὲ ὑπηρετηθέντα καὶ συναναστραφέντα μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ
20 Ἰουδαίων χεῖρους δείκνυνται· ὅτι οὐδὲ Μωσέως, οὐδ' εἴ τινος ἄλλου τῶν προφητῶν εἰκόνα προσίενται· προσιεμένων ἐκείνων τῶν πρὸ τῆς χάριτος, ὡς νομικῶν καὶ οὐ Χριστιανῶν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀνοηταίνουσιν, ὡς καὶ ἐαυτοῖς καὶ Ἰουδαίοις μάχεσθαι, καὶ μήτε Ἰουδαίους εἶναι νομοφύλακας μήτε Χριστιανούς, οὐκ εἰδογραφοῦντας τὸν Χριστόν,
25 ὃν προσήκαντο ἄνθρωπον γεγονότα. Φωνὴ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐστὶν ἐν ἱστορίᾳ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Παγκρατίου. «Τέκνον Ἰωσήφ, ἐξένευκε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ, ἵνα εἰδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφήν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἰδότες ἐπὶ πλέον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον
30 τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων». Φωνὴ Παύλου ἐστὶν «ᾧ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐδάσκηγε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χρι-

54. Γαλ. 1,7.

55. Γαλ. 1,8-9.

56. Ἐφ. 1,22. Κολ. 1,28.

57. Α' Κορ. 11,27.

58. Βλ. P G 99,453.

ἄλλο εὐαγγέλιο⁵⁴, πού δὲν ὑπάρχει ἄλλο, προσπαθοῦν νὰ μεταστρέψουν τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἀναφέροντας νόθα συγγράμματα, μιλώντας ἀπὸ τὴν κοιλιὰ κι ὄχι μὲ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου. Γιατὶ συνηθίζεται πάντοτε μαζί μὲ τὸ σιτάρι νὰ σπείρονται καὶ τὰ ζιζάνια, καὶ μαζί μὲ τὴν ἀλήθεια νὰ προσφέρεται καὶ τὸ ψῆμα. Πῶς δηλαδὴ μπορεῖ νὰ φανεῖ ἡ ἀλήθεια χωρὶς νὰ ἔχει ἀντιλογία; Ἐνῶ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ἀκόμα καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἢ κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἂν σᾶς κηρύξει διαφορετικὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πού σᾶς κηρύξαμε ἐμεῖς, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀνάθεμα· ὅπως σᾶς εἶπαμε πρὶν, καὶ τώρα ἐπαναλαμβάνω· Ἐὰν κανεὶς σᾶς κηρύξει διαφορετικὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πού παραλάβατε, νὰ εἶναι ἀνάθεμα⁵⁵.

“Ὅσο γιὰ τὴν Θεοτόκο, ἢ γιὰ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὅτι εἰκονίζονται, εἶναι περιττὸ γιὰ μένα νὰ σᾶς γράψω. Γιατὶ εἶναι ἡλίθιο νὰ λένε ὁ ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος νὰ μὴ ζωγραφίζεται. Ἐνῶ αὐτοὶ πού ἀρνιῦνται νὰ ζωγραφίσουν τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας⁵⁶, θεώρησαν καλὸ νὰ συμπεριλάβουν καὶ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ εἰκονίζονται, «ἐπειδὴ ἐμεῖς ὅλοι εἴμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη»⁵⁷. Εἶναι λοιπὸν μομφὴ γι’ αὐτούς, ἢ μητέρα τοῦ Θεοῦ νὰ εἰκονίζεται, ὄχι ὅμως καὶ αὐτὸς πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτήν, καὶ θεάθηκε νὰ θηλάζει ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ σωματικὴ του παρουσία. Ἡ πάλι οἱ αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες νὰ ζωγραφίζονται, ἐνῶ αὐτὸς πού ὑπηρετήθηκε καὶ συναναστράφηκε μαζί τους νὰ μὴ ζωγραφίζεται. Ἀποδεικνύονται χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, γιατί δὲν δέχονται οὔτε τὴν εἰκόνα τοῦ Μωυσῆ, οὔτε κανενὸς ἄλλου ἀπὸ τοὺς προφήτες, ἐκλαμβάνοντας ἐκείνους πού ἔζησαν πρὶν νὰ ἔρθει ἡ χάρις, ὡς νομικοὺς καὶ ὄχι Χριστιανούς. Αὐτοὶ εἶναι τόσο ἀνόητοι, ὥστε νὰ πολεμοῦν καὶ τοὺς ἑαυτούς τους καὶ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι νὰ εἶναι τηρητὲς τοῦ νόμου, οὔτε οἱ Χριστιανοί, ἀφοῦ δὲν ζωγραφίζουν τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο δέχθηκαν ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος. Ὑπάρχουν λόγια τοῦ ἀποστόλου Πέτρου στὴν ἱστορία τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Παγκρατίου· «Παιδί μου Ἰωσήφ, βγάλε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποτύπωσέ την στὸν πυργίσκο, γιὰ νὰ γνωρίσουν οἱ λαοὶ ποιά μορφή ἔλαβε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν τὴν δοῦν νὰ πιστέψουν περισσότερο, βλέποντας ἀποτυπωμένη τὴ μορφή, καὶ νὰ θυμοῦνται αὐτὰ πού κηρύχθηκαν ἀπὸ μᾶς σ’ αὐτούς»⁵⁸. Εἶναι λόγια τοῦ Παύλου· «ὦ ἀνόητοι Γαλάτες, ποιὸς σᾶς βάσκανε, ὥστε νὰ μὴ πείθεστε στὴν ἀλήθεια σεῖς, μπροστὰ στὰ μάτια τῶν

στός προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος;». Φωνὴ Βασιλείου τοῦ μεγάλου ἐστίν «Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός». Καὶ αὐθις «Ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει». Φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου ἐστίν «Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοί, μὴ γένοιτο, ὡσπερ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνας ἐμφανίζοντες». Φωνὴ τοῦ Χρυσόστομου ἐστίν «Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας ἕνεκεν πεπληρωμένην. Εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρ-
10 βάρων στίφη· εἶδον πατούμενα βαρβάρων φύλα, καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· “Κύριε ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις”», ὅπερ οἱ εἰς Χριστὸν νῦν Εἰκονομαχοῦντες εἰς τε τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους ἐργάζονται, ὡς τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! τὰς ἁγίας αὐτῶν εἰκόνας ἐξουδενοῦντες. Καὶ ἵνα τὰς τῶν ἄλλων φωνὰς παραδρῶ-
15 μω, πολλαὶ γὰρ εἰσι, μίαν προσθείς, ἐπ’ ἄλλο τρέψομι τὸν λόγον.

Φωνὴ τῶν τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου θεοφόρων Πατέρων ἐστίν «Ἐν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προὔποφαίνων ἀμνόν, Χριστὸν τὸν Θεὸν
20 ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιάς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κὰν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν
25 τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν. Δι’ αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ
30 τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως».

Ταύτας οὖν ἔχοντες, ἀγαπητοί, τὰς μαρτυρίας, μετὰ τῆς οἴκοθεν καὶ παρ’ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναμφιλέκτου ἀποδείξεως, καθὼς προαποδέδεικται, παρακαλῶ, «Γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει ἀνδρίζε-

59. Γαλ. 3, 1.

60. Ὁμιλία εἰς Βαρλαάμ τὸν μάρτυρα, 3. ΕΠΕ τ. 7, σ. 246, 17.

61. Μ. Βασιλείου, Περὶ ἁγίου Πνεύματος 45, ΕΠΕ, Ἔκδοσις ἀπὸ τοῦ Ἁπλ. Π. 10, σ. 402.

62. Μ. Ἀθανασίου, Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα, ἐρώτ. 39η. Ἀμφιβαλλόμενον ἔργο.

63. Βλ. Ρ G 56, 407.

64. Ψαλμ. 72, 20.

65. Ρωμ. 13, 10.

ὁποίων ζωγραφήθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σέ σᾶς σταυρωμένος»⁵⁹; Λόγια τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι· «Νὰ ζωγραφίζεται στήν εἰκόνα καί ὁ ἀγωνοθέτης τῶν ἀγωνισμάτων Χριστός»⁶⁰. Καί πάλι· «Ἡ τιμὴ ποῦ ἀποδίδεται στήν εἰκόνα μεταβαίνει στοῦ πρωτότυπο»⁶¹. Εἶναι λόγια τοῦ Ἀθανασίου ποῦ ἀρίστευσε σέ πολλοὺς ἀγῶνες· «Οἱ πιστοὶ δὲν προσκυνοῦμε τίς εἰκόνες ὡς θεούς, ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἐκφράζουμε μόνο τὴ σχέση καί τὸν πόθο τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὴν παράσταση τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνας»⁶². Λόγια τοῦ Χρυσοστόμου· «Ἐγὼ ἀγαπῶ καί τὴν κηρόχυτη εἰκόνα, ἐπειδὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ εὐσέβεια»⁶³. Γιατὶ εἶδα ἓναν ἄγγελο σέ εἰκόνα νὰ καταδιώκει στίφη βαρβάρων. Εἶδα βαρβαρικά φύλα νὰ καταπατοῦνται, καί τὸν Δαβὶδ νὰ ἐπαληθεύεται· «Κύριε, στήν πόλη σου θὰ ἐξευτελίσεις τὴν εἰκόνα τους»⁶⁴. Πρᾶγμα ποῦ κάνουν τώρα αὐτοὶ ποῦ μάχονται τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Θεοτόκου καί τῶν ἁγίων. Πόσο φοβερό ἄκουσμα! Ἐξευτελίζουν τίς ἅγιες εἰκόνες τους. Καί γιὰ νὰ ἀντιπαρέλθω τὰ λόγια τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ, ἀφοῦ προσθέσω τὰ λόγια ἑνὸς ἀκόμα, θὰ στρέψω τὸν λόγο ἄλλοῦ.

Λόγια τῶν θεοφόρων Πατέρων τῆς ἕκτης ἀγίας συνόδου· «Σὲ μερικὲς παραστάσεις τῶν ἁγίων εἰκόνων ζωγραφίζεται ἄμνός ποῦ δείχνεται μὲ τὸ δάχτυλο τοῦ Προδρόμου, ὁ ὁποῖος παρελήφθη ὡς τύπος τῆς χάριτος, ποῦ μέσω τοῦ νόμου προεικονίζει σέ μᾶς τὸν ἀληθινὸ ἄμνόν, τὸν Χριστό καί Θεό μας. Ὅμως ἀσπαζόμενοι τοὺς παλιοὺς τύπους καί τίς σκιές, ποῦ παραδόθηκαν στήν Ἐκκλησία ὡς σύμβολα καί προτυπώματα τῆς ἀληθείας, προτιμᾶμε τὴ χάρη καί τὴν ἀλήθεια ποῦ τὴ δεχθήκαμε ὡς ἐκπλήρωση τοῦ νόμου»⁶⁵. Γιὰ νὰ παρουσιάσουμε λοιπὸν τὸ τέλειο καί κατὰ τὴν ἀπεικόνιση τῶν μορφῶν ὄλων, ὀρίζουμε ἀπὸ τώρα, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἄμνου, νὰ παριστάνεται καί σὺς εἰκόνες ὁ ἄμνός ποῦ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, ὁ Χριστὸς καί Θεός μας, κατὰ τὴν ἀνθρώπινη μορφή, γιὰ νὰ κατανοοῦμε μέσω αὐτοῦ τὸ μέγεθος τῆς ταπείνωσης τοῦ Θεοῦ Λόγου καί νὰ βοηθοῦμαστε στήν ἀνάμνηση τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς καί τοῦ πάθους του, καθὼς καί τοῦ σωτήριου θανάτου του καί τῆς ἀπολύτρωσης ποῦ προήλθε ἀπὸ αὐτὰ στὸν κόσμον»⁶⁶.

Ἐχοντας λοιπὸν, ἀγαπητοί, τέτοιες μαρτυρίες⁶⁷, μαζὶ μὲ τὴν αὐτονόητη καί ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια ἀναντίρρητη ἀπόδειξη, ὅπως ἀποδείχθηκε προηγουμένως, παρακαλῶ· «Νὰ ἀγρυπνεῖτε, νὰ εἴστε σταθεροὶ

66. Κανὼν 82 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ποῦ συνήλθε τὸ 691 ὡς συνέχεια τῆς Ἑκτης Οἰκ. Συνόδου.

76. Β΄ Κορ. 16, 13.

σθε, κραταιοῦσθε, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων»,
 μηδ' αὖ ὑπὸ τῶν ὑποσκελισθέντων καὶ φεναπατηθέντων ψευδαδέλ-
 φων «Ἦτις ἐστίν, αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ἡμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ
 τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ», καθὰ γέγραπται· «ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ τὸ
 5 ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ
 αὐτοῦ πάσχειν τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἶδετε ἐν ἐμοὶ τῷ ἁ-
 μαρτωλῷ, καὶ νῦν ἀκούετε». Συμφρονοῦντες, συμψυχοῦντες, συνα-
 θλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἐαυ-
 τῶν σωτηρίαν κατεργαζόμενοι», ἵνα ἀκούων τὰ περὶ ὑμῶν χαίρω ὁ
 10 ἁμαρτωλός· Βλέπετε τὸν Σατανᾶν, βλέπετε τὴν παρορησίαν, ὁρᾶτε μὴ
 τις ἐν τινι παραπικράνοι τὸν Θεόν. Ὁ γὰρ δράκων ὁ μέγας πολυτε-
 χνός ἐστι καὶ πολύπειρος. Ἐνθεν διὰ πίστεως οὐχ εὐρίσκει ὀλέσαι,
 ἐκεῖθεν τρέχει διὰ παραπτώματος τὸ αὐτοῦ· κακὸν ἀπεργάσασθαι ἐν
 ἡμῖν αὐτοῖς διὰ «τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου τῆς ἁμαρτίας τῷ νόμῳ
 15 τοῦ νοῦς ἡμῶν». Βρυχᾶται, ἐπιτηρεῖ ὡς λέων ἀρπᾶσαι, γαργαλίζει,
 πῦρ ἀνάπτει, ἐμπιπρᾶν ὀρέγεται τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς. Ἐχομεν ἐκ
 Θεοῦ τὰ καθαιρετικὰ αὐτοῦ ἀμυντήρια, ὕδωρ κεφαλῆς, πηγὴν δα-
 κρῶν, δεήσεις, προσευχάς. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ θεῖος φόβος σιδηρῶν καὶ
 καθηλῶν τὰς σάρκας ἡμῶν ἔστω.

20 Μηδαμοῦ φθόνος αὐλιξέσθω, μὴδ' αὖ ἔρις, μὴ μὴν κενοδοξία,
 μήτε τι τῶν ἔργων τοῦ σκότους· ἕως ὅτε ἀκροβολεῖ τὰ πάθη ἐκκρουέ-
 σθω, ἵνα μὴ εἰσοικισθέντα καὶ φαρμάξαντα τὴν ψυχὴν δυσπαλλάκτα
 γένηται· «Ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Οὕτω τρέχετε, ἵνα
 καταλάβητε»· ὑπείκετε οἱ ἔσχατοι τοῖς πρώτοις. «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκατα-
 25 στασίας ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης». Ἀγαπᾶτε θεϊκῶς οἱ προηγούμενοι
 τοὺς ἐπομένους, καὶ μὴ ἐξ ἀυθεντίας, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος
 ἀπαιτοῖητε τὸ ὑποτακτικὸν καὶ ὑπήκοον. Μὴ χωρίζεσθε ἐπ' ἀλλήλων,
 ἀμείδοντες πολλοὺς τόπους καὶ οὐδαμοῦ χρησιμεύοντες. Μάρκον τὸν
 εὐαγγελιστὴν οὐχ εἴλετο συμπαραλαβεῖν Παῦλος, ὡς γέγραπται, διὰ
 30 τὸ μὴ συνελθεῖν, ἀλλ' οἴκοι ἀναστρέψαι τὸ πρότερον, πόσω μᾶλλον
 ἡμεῖς ὀφειλέται ἐσμὲν στέργειν; «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν

68. Α' Κορ. 16, 13.

71. Φιλιπ. 1, 29-30.

74. Ρωμ. 5, 3.

77. Α' Κορ. 9, 24-24.

69. Φιλιπ. 1, 28.

72. Φιλιπ. 2, 12.

75. Γαλ. 5, 24.

78. Α' Κορ. 14, 33.

70. Β' Κορ. 11, 26.

73. Ρωμ. 7, 23.

76. Ρωμ. 13, 12. Ἐφ. 5, 12.

79. Πρβλ. Πράξ. 15, 37.

στην πίστη, θαρραλέοι και δυνατοί⁶⁸, χωρίς να φοβᾶστε καθόλου τούς ἀντιπάλους»⁶⁹, οὔτε και τούς ψευδαδέλφους, οἱ ὅποιοι ὑποσκελισθήκαν και ἔξαπατήθηκαν⁷⁰, «πρᾶγμα πού γι' αὐτούς βέβαια εἶναι ἀπόδειξη ἀπώλειας, ἐνῶ γιά μᾶς σωτηρίας, και αὐτό προέρχεται ἀπό τόν Θεό», ὅπως εἶναι γραμμένο· «Γιατί σέ σᾶς χαρίστηκε ἀπό τόν Θεό, ὄχι μόνο νά πιστεύετε στόν Χριστό, ἀλλά και νά πάσχετε γι' αὐτόν, ἔχοντας τόν ἴδιο ἀγώνα πού εἶδατε νά ἔχω και ἐγώ ὁ ἁμαρτωλός, και ἀκούτε ὅτι τόν ἔχω και τώρα»⁷¹. Νά εἶστε ὁμόδοξοι, ὁμόψυχοι, νά ἀγωνίζεστε μαζί γιά τήν πίστη τοῦ Εὐαγγελίου, «κατεργαζόμενοι τή σωτηρία σας μέ φόβο και τρόμο»⁷², ὥστε, ἀκούοντας τὰ κατορθώματά σας, νά χαίρομαι ἐγώ ὁ ἁμαρτωλός. Προσέχετε τόν Σατανᾶ, προσέχετε τήν ἀθυροστομία. Προσέχετε κανέναν σας νά μή πικρᾶνει τόν Θεό σέ κάτι. Γιατί ὁ δράκος ὁ μέγανος εἶναι πολυμήχανος και πολύπειρος. Ἐδῶ δέν βρίσκει κανέναν νά σκοτώσει μέσω τῆς πίστεως, ἐκεῖ τρέχει μέ παράπτωμα νά κάνει τὸ ἴδιο κακὸ σέ μᾶς τούς ἴδιους, μέ τόν νόμο τῆς ἁμαρτίας «πού ἀντιστρατεύεται στόν νόμο τοῦ νοῦ μας»⁷³. Μουγγρίζει, παρακολουθεῖ σάν λιοντάρι κάποιον νά τόν ἀρπάξει⁷⁴, γαργαλίζει, ἀνάβει φωτιά, ἐπιθυμεῖ νά πυρπολήσει τήν κατοικία τῆς ψυχῆς. Ἔχουμε ἀπό τόν Θεό τὰ ἀμυντικά μέσα γιά τήν καθαίρεσή του. Νερό τῆς κεφαλῆς, πηγὴ τῶν δακρῶν, δεήσεις, προσευχές. Σέ ὅλα ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἃς ἀτσαλώνει και ἃς σταυρώνει τίς σάρκες μας⁷⁵.

Πουθενά νά μή βρίσκει τόπο νά μείνει ὁ φθόνος, οὔτε ἡ διχόνοια, οὔτε βέβαια ἡ κενοδοξία, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ σκότους⁷⁶. «Ὅσο ἔξακολουθοῦν νά βάλλουν τὰ πάθη ἀπὸ μακριά, νά ἀποκρούονται, γιά νά μή ἐγκατασταθοῦν μέσα μας, και ἀφοῦ δηλητηριάσουν τήν ψυχή, γίνε δύσκολη ἡ ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ αὐτά. «Αὐτὸς πού ἀγωνίζεται, ἀσκεῖ ἐγκράτεια σέ ὅλα. Ἔτσι νά τρέχετε, γιά νά κερδίσετε τόν ἀγώνα»⁷⁷. Νά ὑπακούετε οἱ τελευταῖοι στοὺς πρώτους. «Γιατί ὁ Θεὸς δέν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας, ἀλλὰ εἰρήνης»⁷⁸. Νά ἀγαπᾶτε μέ τρόπο θεϊκὸ οἱ προηγούμενοι τούς ἐπόμενους, και ὄχι ἐξουσιαστικά, ἀλλά μέ δικαιοσύνη και καλωσύνη νά ζητεῖτε νά ὑποτάσσονται και νά ὑπακούουν. Νά μή χωρίζετε μεταξύ σας, ἀλλάζοντας πολλοὺς τρόπους και χωρίς νά εἶστε χρήσιμοι πουθενά. Τόν εὐαγγελιστὴ Μάρκο ὁ Παῦλος δέν θεώρησε καλὸ νά τόν πάρει μαζί του, ὅπως εἶναι γραμμένο, ἐπειδὴ δέν ἤθελε νά τούς ἀκολουθήσει, ἀλλὰ νά ἐπιστρέψει στό σπίτι ὅπως πρώτα⁷⁹, πόσο περισσότερο ἐμεῖς ὀφείλουμε νά αἰσθανόμαστε στοργὴ μεταξύ μας; «Ὁ καθένας στό

τούτω μενέτω». «Καθαρίζωμεν ἑαυτούς, ἀγαπητοί, ἀεὶ ἀπὸ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ». Τὰς παραδόσεις κρατεῖτε, ἃς ἐδιδάχθητε· κατηχεῖτε ἀλλήλους, ὑπόμνησιν λαμβάνετε ἀεὶ τοῦ θανάτου. Εὐχέσθε οὖν, παρακαλῶ, ὑπὲρ πάντων. «Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε»· περιερχόμενοι ἐκ τόπου εἰς τόπον, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι πλανώμενοι, ἢ τάχα καὶ ἐν ὄπαῖς τῆς γῆς εἰσδύοντες. Αὐχεῖτε ὅτι διὰ Χριστόν, ὅτι ὑμῶν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος.

10 Ἐνέγκατε, τεκνία μου, τεκνία, ἐνέγκατε μικρόν, καὶ ἐλεύσεται Κύριος ὁ στεφανοδότης, ὁ μισθαποδότης, οὗ συγκληρονόμοι γεγενῆσθαι ἐπηγγέμεθα· «Εἴτερον συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν»· ἐπὶ πᾶσι περὶ σευχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου, ἵνα μου στερεωθῇ ἢ καρδιά ἐνεγκεῖν μέχρι θανάτου τὰ ἐπαγόμενα ἡμῖν, ἵνα μὴ με ἀπώσῃται Χριστὸς διὰ τὴν ἀναξιότητά μου, ἵνα ρυσθῶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ διὰ παντός ἐν παντὶ τρόπῳ. Νῦν ζῶ, ἀγαπητοί, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν Κυρίῳ. «Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως», ἀλλ' οὐχὶ ὑμεῖς καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι; Ναί, ὑμεῖς γὰρ καὶ παραμύθιον ἀγάπης καὶ παράκλησίς μου. «Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιασάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ολόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἢ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθείη». Πιστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς καὶ ποιήσῃ, ἀδελφοί· «Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Ὁ ἀσπασμὸς μου τοῦ ταπεινοῦ Θεοδώρου πρὸς πάντα τὰ μέλη μου ἀπὸ χειλέων μου καρδίας. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί. Ἡ χάρις 25 μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

Θ'(9)–. Ἰωσήφ, ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.

Ἐμοὶ τὸ ἐπιστέλλειν τῇ ἀγιωσύνῃ σου πάντοτε ποθητόν, καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ τὸ τῆς περιορίσεως διάστημα μακρότερον· ἐγγὺς γὰρ με ποιεῖ τοῦ τιμίου προσώπου σου καὶ ραστώνην ἐμποιεῖ διὰ τῆς 30 προσφωνήσεως, οἷα καὶ νῦν λυπηρῶς διακεμένῳ ἐν τῇ τῶν τινῶν ἡγουμένων προδοσίᾳ τῆς ἀληθείας. Ἴνα γὰρ οἶδέ σου ἢ ὁσιότης, ὅτι ἢ

80. Α' Κορ. 7, 20.

83. Ρωμ. 12, 14.

86. Ὅπ. π.

89. Α' Θεσσ. 5, 23.

81. Β' Κορ. 7, 1.

84. Ἐβρ. 11, 37-38.

87. Α' Θεσσ. 2, 19.

90. Α' Κορ. 1, 9. 10, 13. Β' Κορ. 1, 18.

82. Β' Θεσσ. 2, 15.

85. Ρωμ. 8, 17.

88. Φιλίπ. 2, 1.

91. Β' Κορ. 13, 12.

ἔργο πού ἔχει κληθεῖ, ἀδελφοί, νὰ μένει σ' αὐτό»⁸⁰. «'Ας καθαρίζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀγαπητοί, πάντοτε ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκὸς καὶ πνεύματος, τελειοποιούμενοι στὴν ἀγιωσύνη μὲ φόβο Θεοῦ»⁸¹. «Νὰ κρατᾶτε τὶς παραδόσεις πού διδαχθήκατε»⁸². Νὰ κατηχεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Νὰ ἔχετε διαρκῶς στὸ νοῦ σας τὸν θάνατο. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ προσεύχεστε γιὰ ὅλους. «Νὰ εὐλογεῖτε αὐτοὺς πού σᾶς διώκουν. Νὰ τοὺς εὐλογεῖτε καὶ νὰ μὴ τοὺς καταριέστε»⁸³, περιερχόμενοι ἀπὸ τὸν ἓνα τόπο στὸν ἄλλο, ὑπομένοντας στερήσεις, θλίψεις, κακουχίες, περιπλανώμενοι στὰ ὄρη, ἢ μπαίνοντας ἀκόμα καὶ μέσα σὲ τρύπες τῆς γῆς. Νὰ εἴσατε υπερήφανοι γιὰτὶ πάσχετε γιὰ τὸν Κύριο, ἐπειδὴ ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἀντάξιός σας⁸⁴.

Δείξτε, παιδιὰ μου, δείξτε, παιδιὰ μου, λίγη ὑπομονή, καὶ θὰ ἔρθει ὁ Κύριος, πού θὰ σᾶς στεφανώσει, πού θὰ σᾶς ἀνταμείψει, τοῦ ὁποίου σᾶς ἔχουμε ὑποσχεθεῖ ὅτι θὰ γίνετε συγκληρονόμοι⁸⁵. «'Εὰν ὁ-ῶδαια πάσχομε μαζί του, καὶ θὰ δοξασθοῦμε μαζί του»⁸⁶. Μαζί μὲ ὅλα νὰ προσεύχεστε καὶ γιὰ μένα τὸν ἄθλιο, γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ καρδιά μου νὰ ὑπομείνει μέχρι τὸν θάνατο τὰ δεινὰ πού μᾶς βρίσκουν, ὥστε νὰ μὴ μὲ ἀπωθήσει ὁ Χριστὸς ἐξαιτίας τῆς ἀναξιότητάς μου, καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὸν πονηρὸ γιὰ πάντα καὶ μὲ κάθε τρόπο. Τώρα ζῶ, ἀγαπητοί, ἐὰν σεῖς παραμένετε κοντὰ στὸν Κύριο. «Γιὰτὶ ποιὰ εἶναι ἡ ἐλπίδα μας ἢ ἡ χαρὰ ἢ τὸ στεφάνι τῆς καύχησης μας;»⁸⁷. Δὲν εἴσατε σεῖς καὶ στὴν ἐδῶ ζωὴ καὶ στὴ μέλλουσα; Ναί, γιὰτὶ σεῖς εἴστε καὶ παρηγοριὰ ἀγάπης⁸⁸, καὶ παράκλησή μου. «'Ο ἴδιος λοιπὸν ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἃς σᾶς ἀγιάσει ὁλότελα, καὶ ὁλόκληρο τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σας νὰ διατηρηθοῦν ἀμεμπτα»⁸⁹. 'Ο Θεὸς μας εἶναι ἀξιόπιστος⁹⁰, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ τὸ κάνει, ἀδελφοί. «'Ασπαστεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ φίλημα ἅγιο»⁹¹. 'Ο ἀσπασμὸς ἔμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Θεοδώρου σὲ ὅλα τὰ μέλη μου ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς καρδιάς μου. Σᾶς ἀσπάζονται οἱ ἀδελφοί πού εἶναι μαζί μου. 'Η χάρις τοῦ Θεοῦ ἃς εἶναι μὲ τὸ πνεῦμα σας. Ἀμήν.

9. Στὸν ἀδελφὸ καὶ ἀρχιεπίσκοπο Ἰωσήφ.

Γιὰ μένα τὸ νὰ γράψω στὴν ἀγιωσύνη σου εἶναι πάντοτε ἐπιθυμητό, καὶ τόσο πολὺ μάλιστα, ὅσο μακρύτερο εἶναι καὶ τὸ διάστημα τοῦ περιορισμοῦ σου, ἐπειδὴ μὲ φέρνει κοντὰ στὸ πολύτιμο πρόσωπό σου καὶ μοῦ προκαλεῖ ἀνακούφιση μὲ τὴ προσφώνηση, ὅπως καὶ τώρα πού ἡμουν λυπημένος μὲ τὴν προδοσίαν τῆς ἀλήθειας ἀπὸ μερικοὺς ἡγουμέ-

πάλαι κουστωδία, λέγω δὴ Ἰωσήφ ὁ μοιχοζεύκτης, ὁ Φωτεινουδίτης,
 ὁ Ἡρακλειώτης, ὁ Μηδικιώτης, ὁ Μυλιανός, ὁ Ὑπολιχνιώτης, ὁ Γου-
 λαιάτης, ἀλλὰ φεῦ τῆς ἁμαρτίας μου! ὅτι καὶ ὁ Φλουβουτηνός, συλ-
 ληφθεὶς ἐξ ἄφρονος ἀπλότητος, ὁμοθυμαδόν, μικρὸν ἐνοσάντες δῆθεν
 5 οἰκονομίας, ὑφορηθέντες παρὰ τοῦ εἰωθότος κατεργάζεσθαι τὰ
 τοιαῦτα Ἰωσήφ, ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, κοινωνήσαντες
 ἅπαξ καὶ δις τοῖς ἀσεβέσιν. Ἐν ᾧ καὶ εὐμενῶς ἀπολυθέντες, ἀλίσκου-
 σιν ἐν τῷ οἰκείῳ πτώματι τοὺς ἀστηρίκτους. Ἄλλ' ὡς ἔοικε, καὶ ὁ τῆς
 Νικαίας εἰς πτώμα κεῖται τῶν ἐπισκόπων. Ἀνακαλοῦνται γὰρ τοὺς ἐν
 10 ἐξορίαις πρὸς τὸ τὰ ὅμοια πράξει. Καί, εἰ μὴ προφθάσει ἡ χεὶρ τοῦ
 Θεοῦ ὑπερείδουσα, ὀλλύμεθα καὶ οἱ ὑπολειφθέντες. Τί οὖν ἐστὶν ὅτι
 καὶ πάλιν, ὡς φαίνεται, εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς περιίσταται τὸ δρά-
 μα σὺν ὀλίγοις; Ἀνάστα οὖν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀρχιερεὺς τοῦ
 Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιπομπόμενος, καὶ τοσοῦτον ὅσον τῶν ἀπάν-
 15 των εἶ ὑπερέχων τῇ κεφαλίδι τῆς ἱερωσύνης, πλην τοῦ ἐνὸς ἐν παρα-
 βύστῳ κεμένον. «Δόξασον δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ
 πνεύματί σου»· οὐ πάντως ἀφεθήσῃ ἐν τῇ νήσῳ· τυχὸν πειρασθῆναί
 σε δεῖ κατὰ τὰ πάλαι, ἵνα καὶ στεφανίτης κἀνταῦθα λαμπρότερος
 χρηματίσῃς. Αἶ, αἶ, ἀδελφέ, εἰς οἴους καιροὺς ἐταμιεύθημεν! Ἄλλὰ
 20 χάρις ὅμως τῷ ταμιευσαμένῳ «καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ», φησὶν ὁ Ἀπό-
 στολος, «ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν
 πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν». Οὐ παρεΐδε Κύριος τὴν
 ταπείνωσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ νῦν, πέποιθα, ὑπε-
 ρόψεται τῆς τιμιότητός σου, ἀλλ' ὡς τηνικαῦτα οὕτως καὶ ἄρτι μεγα-
 25 λυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί σου, ποιῶν ὑπερεκπερισσοῦ τὸ ἔλε-
 ος αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀρετῆς σου. Διὸ ὀρέγοις κάμοι χεῖρα πρε-
 σβευτικὴν, ὅσιε, στηριχθῆναι καὶ σωθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος χει-
 μῶνος πικροῦ. Στῆθι καὶ ἰλέωσαι, μεταστραφῆναι τὴν καταγιγίδα εἰς
 αὐραν τοῦ ἁγίου Πνεύματος γένοιτο!

30 Τοὺς ἀδελφούς ἀσπαζόμενος πλεῖστα· καὶ παρακαλῶ ὑπερέυχε-
 σθαί μου τῆς ταπεινώσεως Οἱ σὺν ἐμοὶ τοῖς ποσί σου προσπίπτουσιν.

νους. Για να γνωρίσει δηλαδή ή όσιότητά σου, ότι ή παλιά κουστωδία, δηλαδή ό Ίωσήφ πού στεφάνωσε τούς μοιχούς, ό Φωτεινουδίτης, ό Ήρακλειώτης, ό Μηδικιώτης, ό Μυλιανός, ό Ύπολιχνιώτης, ό Γουλαιάτης, αλλά άλλοίμονο για την άμαρτία μου! άκόμα και ό Φλουβουτηνός, πού κατελήφθη από άνόητη άπλότητα, όμοφωνα, άφοϋ άντιστάθηκαν λίγο, δήθεν χάριν οίκονομίας, παρακινηθέντες από τόν Ίωσήφ πού συνηθίζει να τά όργανώνει αυτά, στράφηκαν πίσω από τόν Σατανά, κοινωνώντας μιá και δύο φορές με τούς άσεβείς. Έτσι, άφοϋ άφέθηκαν έλεύθεροι, συλλαμβάνουν στη δική τους πτώση τούς άστήρικτους. Άλλά, όπως φαίνεται, και ό Νικαίας έπεσε θϋμα τών επισκόπων. Ένθαρρύνουν δηλαδή αυτούς πού βρίσκονται σε έξορίες στο να κάνουν τό ίδιο, κι αν δέν προφθάσει τό χέρι του Θεοϋ να μäs στηρίξει, θά χαθοϋμε και όσοι άπομείναμε. Τί θά κάνουμε λοιπόν, άφοϋ και πάλι, όπως φαίνεται, σε μäs τούς ταπεινούς περιφέρειται τό δράμα μαζί με λίγους άλλους; Σήκω λοιπόν, άνθρωπε του Θεοϋ, ως άρχιερέυς του Χριστοϋ, του άληθινου άρχιποιμένα, και τόσο, όσο υπερέχει όλων στην κορυφή της ιερωσύνης, εκτός του ενός πού βρίσκεται κρυμμένος στη γωνία. «Δόξασε λοιπόν τόν Θεό με τό σωμα σου και με τό πνεϋμα σου»⁹². Όπωςδήποτε δέν θά άφεθείς στο νησί. Θα χρειαστεί ίσως να δοκιμασθείς, όπως παλιά, για να άναδειχθείς και από αυτά στεφανίτης λαμπρότερος. Αϊ, άδελφέ μου, για ποιους καιρούς διαφυλαχθήκαμε! Άλλά ως όφείλουμε χάρη σ' αυτόν πού μäs διαφύλαξε, γιατί, όπως λέγει ό Άπόστολος, «και αυτό έγινε από τόν Θεό, γιατί σε μäs δόθηκε να τό κάνουμε αυτό για χάρη του Χριστοϋ, όχι μόνο τό να πιστεύουμε σ' αυτόν, αλλά και τό να πάσχουμε γι' αυτόν»⁹³. Ό Κύριος δέν παρέλβεψε την ταπείνωσή μας με αυτά πού προηγήθηκαν, και πιστεύω πως ούτε και τώρα θά παραβλέψει την τιμότητά σου, αλλά όπως τότε, έτσι και τώρα θά δοξασθεί ό Χριστός στο σωμα σου, εκδηλώνοντας με τό παραπάνω τό έλεός του, για να γίνει φανερή ή άρετή σου. Γι' αυτό άπλωσε και σε μένα τό πρεσβευτικό χέρι σου, όσιε, για να στηριχθείς και να σωθείς από τη τωρινή πικρή συμφορά. Στάσου όρθιος και παρακάλεσε να μεταστραφεί ή καταιγίδα σε αύρα του άγίου Πνεύματος. Γένοιτο!

Ήσπάζομαι τούς άδελφούς με πολλή άγάπη, και παρακαλώ να προσεύχεσαι πάρα πολύ για την ταπεινότητά μου. Αυτοί πού είναι μαζί μου προσπίπτουν στα πόδια σου.

Γ'(10)–. Ναυκρατίω τέκνω.

Πονηρὰ ἢ ἀγγελία τῶν γραμμάτων σου, ὦ τέκνον, ἦτις καθαψα-
 μένη μου τῆς ταπεινῆς ψυχῆς τῷ ὄντι ὠδύνησε καὶ δάκρυον προσεκα-
 λέσατο καρδιακόν· μικροῦ δεῖν, ἄϋπνόν μοι τὴν νύκτα καθ' ἣν ἐδεξά-
 5 μην ἐπὶ χειῖρας τὴν ἐπιστολὴν ἐμποιήσασα. Τοῦτο μὲν ἐπὶ πάντων τῶν
 συμπεπτωκότων, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸν τῆς Φλουβουτῆς. Ὅτι οἱ μὲν
 τοῖς προλαβοῦσιν ὅμοια καὶ τανῦν ἔπραξαν, ὁ δὲ τῶν δοκούντων
 ἐστάναι ἀσφαλῶς ἐγνωρίζετο. Ἐθαύμαζον οὖν, ἔτι ἐστηκότων αὐτῶν,
 ὅτι μὴ ὁμολογήσαντες τὴν προτέραν ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ μοιχοζευξίᾳ
 10 ἦτταν αὐτῶν, ἀντεποιοῦντο ἐπὶ τῇ προκειμένῃ ὑποθέσει· καὶ τάχα ὑπε-
 νόουν ἰδίᾳ καὶ ἔχαιρον ὁ ταπεινὸς ἐπὶ τῇ ὀρθοποδήσει αὐτῶν. Ἄλλ' ὡς
 ἔοικεν, ἐν σαθροῖς τὴν οἰκίαν αὐτῶν οἰκοδομήσαντες, τῷ λαίλαπι τῆς
 προσπεσούσης αἰρέσεως, πεπτῶκασι πτώσιν τὴν χαλεπωτάτην, πάλιν
 οἰκονομίαν λέγοντες τὴν ἀθέτησιν τῆς ἀληθείας. Οἱ αὐτοὶ καὶ πρότε-
 15 ρον σκάνδαλον γεγόνασι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ δι'
 ὧν ἔπραξαν πάντας προσκαλούμενοι εἰς ἀπώλειαν. Καίγε ἔτομοι οἱ
 πλεῖστοι πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μετουσίαν ἐν ταῖς ἀνάγκαις ζητοῦντες
 ἐξευρεῖν τινα πρόφασιν, δι' ἧς ἄθλιπτος καὶ ἀταλαίπωρος αὐτοῖς ὁ
 ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγὼν ὑπαχθείη, ἐκοινώνησαν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ,
 20 τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἀγίων. Τοῦτο γὰρ ἢ τῆς εἰκόνοσ οὐτινο-
 σοῦν ἀρνησις. Φεῦ τῆς συμφορᾶς! φεῦ τῆς ἀπάτης! οἴμοι! πῶς, ἐναρ-
 ξάμενοι καλῶς, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω; Οἴμοι! πόσοις ἔσονται κα-
 ταστροφῇ, ὁμοταγέσι καὶ ὑπερέχουσι, λαϊκοῖς τε καὶ κληρικοῖς καὶ μο-
 νασταῖς; Ἄλλ' ἢ ἀρχαία πληγὴ, τὸ ἐγκόλπιον κακόν. Ἰωσήφ ὁ πάλαι
 25 εἰκότως κληθεὶς Μοιχοζεύκτης, νυνὶ δὲ Χριστεμπαίκτης, αὐτὸς ὁ ὁδη-
 γὸς τοῖς τῆς ἀρχαίας κουστωδίας. Τί πρὸς ταῦτα; ἐκλυθησόμεθα, κα-
 ταπεσούμεθα, ἀποκαμούμεθα πρὸς τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν ὁμοῦ καὶ
 ἔνοστασιν; Μηδαμῶς, ὦ ἀδελφοί, μηδαμῶς. Εἰ γὰρ ἀσεβῶν καταπιπτόν-
 των οἱ δίκαιοι ἔμφοβοι ἔσονται, ἀλλ' οὖν τῷ τοῦ πέλας πτώματι ἀσφά-
 30 λεια τῷ ἐστηκότι μεγίστη. Στῶμεν οὖν ἐν Κυρίῳ βεβαιότερον, μᾶλλον

94. Α' Κορ. 10, 12.

95. Ματθ. 7, 27.

10. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ γράμματός σου ἦταν ὀδυνηρό, τέκνο μου, τὸ ὁποῖο θίγοντας τὴν ταπεινὴ μου ψυχὴ πραγματικὰ τὴν ἔκανε νὰ πονέσει καὶ μοῦ προκάλεσε δάκρυα τῆς καρδιάς. Λίγο ἔλειψε νὰ περάσω ἄυπνος τὴ νύχτα κατὰ τὴν ὁποία πῆρα στὰ χέρια μου τὴν ἐπιστολὴ σου. Καὶ αὐτό, ἔξαιτίας ὅλων ἐκείνων ποὺ ἔπесαν μαζί, καὶ ἰδιαίτερα ἔξαιτίας τοῦ ἡγουμένου(;) τῆς μονῆς Φλουβουτῆς. Γιατὶ οἱ πρῶτοι βέβαια ἔκαναν καὶ τώρα ὅ,τι ἔκαναν καὶ οἱ προηγούμενοι, αὐτοὶ ὅμως ἦταν γνωστό ὅτι ἀνήκουν σὲ ἐκείνους ποὺ νόμιζαν ὅτι στέκονται⁹⁴ ἀκλόνητοι. Ἀποροῦσα λοιπόν, ποὺ ἔμεναν ἀκόμα σταθεροί, γιατί, ἂν καὶ δὲν ὁμολόγησαν τὴν προηγούμενη ὑποχώρησή τους γιὰ τὴν μοιχεία καὶ τὴν ἔνωση τῶν μοιχῶν, ἔκαναν τὸ ἀντίθετο στὴν προκειμένη ὑπόθεση, καὶ υποψιαζόμενοι καὶ χτυροῦν μέσα μου ὁ ταπεινὸς γιὰ τὸ ὅτι ἀκολουθοῦσαν τὸν σωστὸ δρόμο. Ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται, ἔκτισαν τὴν οἰκεία τους πάνω σὲ σαθρὰ θεμέλια, καὶ μὲ τὴν καταιγίδα τῆς αἵρεσης ποὺ τὴν χτύπησε, ὑπέστησαν τὴν πιὸ φοβερὴ πτώση⁹⁵, ὀνομάζοντας πάλι οἰκονομία τὴν ἀθέτηση τῆς ἀλήθειας. Οἱ ἴδιοι καὶ προηγουμένως εἶχαν γίνει σκάνδαλο στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, τὸ ἴδιο καὶ τώρα, μὲ αὐτὸ ποὺ ἔκαναν, προσκάλεσαν ὅλους στὴν ἀπώλεια. Ἄν καὶ βέβαια οἱ περισσότεροι εἶναι ἔτοιμοι νὰ πάρουν μέρος στὸ κακὸ σὺς δύσκολες περιστάσεις, ζητώντας νὰ βροῦν κάποια δικαιολογία, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν πίστη θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς χωρὶς θλίψεις καὶ ταλαιπωρίες. Συγκατατέθηκαν λοιπόν στὴν ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἢ ἄρνηση τῆς εἰκόνας ὁποιοῦδήποτε. Ἀλλοίμονο γιὰ τὴ συμφορά! Ἀλλοίμονο γιὰ τὴν ἀπάτη! Ἀλλοίμονο! Πῶς, ἐνῶ ἄρχισαν καλά, στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω; Ἀλλοίμονο! Σὲ πόσους θὰ γίνουν αἴτιοι τῆς καταστροφῆς τους, ἰσότημους καὶ ἀνώτερους, λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς; Ἀλλὰ ἄνοιξε καὶ πάλι ἡ παλιὰ πληγὴ, τὸ μέσα στοὺς κόλπους κακὸ, ὁ Ἰωσήφ ποὺ παλιὰ δικαιολογημένα ὀνομάσθηκε μοιχοζεύκτης, καὶ τώρα Χριστεμπαίκτης, αὐτὸς ὁ ὀδηγὸς τῆς παλιᾶς κουστωδίας. Τί θὰ κάνουμε λοιπόν μπροστὰ σ' αὐτά; Θὰ παραλύσουμε; Θὰ χάσουμε τὸ ἠθικὸ μας; Θὰ καταρρεύσουμε, θὰ σταματήσουμε τὴν ὁμολογία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀντίσταση; Μὲ κανένα τρόπο, ἀδελφοί, μὲ κανένα τρόπο. Γιατὶ ἂν, ὅταν οἱ ἀσεβεῖς καταβάλλονται, οἱ δίκαιοι φοβοῦνται, ὅμως μὲ τὴν πτώση τοῦ πλησίον ἀσφαλίζεται πάρα πολὺ αὐτὸς ποὺ μένει σταθερός. Ἄς σταθοῦμε λοιπόν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου πιὸ σταθε-

παρακαλῶ, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων. Μὴ γὰρ ἔνεκεν τῶν ὑποσκελισθέντων ἢ ὁμολογία ἡμῶν, ἢ τῇ τούτων στάσει ἔπτεριδόμενοι ἔστερεούμεθα, ἵνα καὶ τῇ σκελίσει αὐτῶν κατασεισθῶμεν; Μὴ γένοιτο! οὔτε τούτων, οὔτε ἄλλων Χριστὸς ἡμῶν ὁ θεμέλιος, 5 ἐν ᾧ στήκομεν, ἐν ᾧ καυχώμεθα σὺν τῷ Παύλῳ λέγοντες· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; Καὶ γὰρ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Οὕτως ὁ μὴ παρατεταγμένος οὐκ ἀγωνιεῖται ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐδὲ δύναται Χριστιανὸς εἶναι.

10 Οὐκ εἰσὶ οἱ ἀγῶνες τῶν μαρτύρων, τὰ ἄθλα, αἱ βάσανοι; μὴ γὰρ οὐχ ὁμόσαρκοι ἡμῶν; μὴ οὐκ ἐπόνουν τοσαύταις τιμωρίαις ὑποβαλλόμενοι; μὴ οὐκ ἐξηποροῦντο καὶ τοῦ ζῆν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος: Ἄλλὰ τῷ φόβῳ τῶν αἰωνίων κολάσεων καὶ τῷ πόθῳ τῶν οὐρανίων ἀμοιβῶν εἴλοντο μᾶλλον, ὡς ἔμφρονες, τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ὑπὲρ 15 τὸν αἰώνιον ἠνεγκαν. Οὐκ ἐπτοήθησαν, οὐ κατεπλάγησαν. Καὶ ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα φανταζόμενοι, χαρᾷ ἐχώρουν πρὸς τὰς βασάνους, δωρεὰς ἠγοῦντο τὰς πολυπαθείας «Ἡμῖν γὰρ ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν». Καὶ αὐθις ἐτέρωθι· «Ἐν γὰρ πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἢ 20 περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν». Οὕτως ἔχαιρον, οὕτως ἠγάλλοντο ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντες πάντες οἱ ἅγιοι. Γενσώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, τῆς ἀγάπης Χριστοῦ, περιπατήσωμεν ἐν ἵχνεσιν ἁγίων, ρήξωμεν τὰς προσπαθείας τοῦ αἰῶνος τούτου. «Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν»· ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ πατρίς καὶ πόλις ἡμῶν, ᾧ ἄνδρες δυνατοὶ ἐν Πνεύ- 25 ματι, ᾧ τέκνα Θεοῦ, οὐ γὰρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ! Μὴ ὀκλάσωμεν, κἂν πάντες τραποῖεν, ὅπερ μὴ γένοιτο. Ἄλλ' ἡμεῖς, ὡς πάλαι ὑπὸ Θεοῦ δυναμωθέντες, καὶ τὰ νῦν μονομαχήσωμεν. Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι μεθ' ἡμῶν Ἀνατολή καὶ Δύσις μικρὰ μερίς ἢ ἀπορρήξασα ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο διὰ 30 φόβον, διὰ τὰ πρόσκαιρα, διὰ τὴν σάρκα, ἣν μικρὸν ὕστερον παραδώσομεν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ σὺν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ ἀντισχώμεθα τῆς ἀληθείας

96. Φίλιπ. 1, 28.

99. Φίλιπ. 1, 29.

97. Ρωμ. 8, 35-37.

1. Β' Κορ. 8, 2.

98. Β' Κορ. 1, 8.

2. Ἐβρ. 13, 14.

ρά, ἢ μᾶλλον σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ πτοεῖσθε μὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους⁶. Μήπως δηλαδή ἡ ὁμολογία μας γίνεται ἐξαιτίας αὐτῶν ποὺ ἔπασαν μὲ τρικλοποδιά; Ἡ μήπως στερεωθήκαμε στηριζόμενοι στὴ δική τους ὀρθὴ στάση, ὥστε καὶ μὲ τὸ πέσιμο αὐτῶν νὰ γκρεμιστοῦμε; Μὴ γένοιτο! Οὔτε σ' αὐτῶν, οὔτε σὲ ἄλλων. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ θεμέλιό μας, στὸ ὁποῖο στηριζόμαστε, στὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου καυχώμαστε, λέγοντας μαζί μὲ τὸν Παῦλο· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ πείνα ἢ διωγμὸς ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; Γιατὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὑπερισχύουμε μὲ τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ μᾶς ἀγάπησε»⁷. Ἔτσι, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἕτοιμος γιὰ μάχη, δὲν ἀγωνίζεται γιὰ τὸν Χριστὸ, οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι Χριστιανός.

Δὲν γίνονται μάταια οἱ ἀγῶνες τῶν μαρτύρων, τὰ ἔπαθλα, τὰ βασανιστήρια. Μήπως δὲν ἔχουν τὴν ἴδια σὰρκα μὲ μᾶς; Μήπως δὲν πονοῦσαν ὅταν ὑποβάλλονταν σὲ τόσες τιμωρίες; Μήπως δὲν ἀπελπίζονταν ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τους, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος⁸; Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν φόβο τῶν αἰώνιων βασανιστηρίων καὶ τὸν πόθο τῶν οὐράνιων ἀμοιβῶν, σὰν λογικοί, προτίμησαν μᾶλλον τὸν θάνατο τῆς σάρκας, τὸν ὁποῖο ὑπέφεραν γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν αἰώνιο. Δὲν φοβήθηκαν, δὲν ἐξεπλάγησαν, ἀλλὰ φανταζόμενοι τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα, προχωροῦσαν μὲ χαρὰ στὰ βασανιστήρια, καὶ θεωροῦσαν δῶρα τὰ πολλὰ πάθη. «Γιατὶ σὲ μᾶς δόθηκε νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύουμε σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ πάσχουμε γι' αὐτόν»⁹. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Γιατὶ μέσα ἀπὸ τὴ μεγάλη δοκιμασία θλίψεως, πῆγαξε ἡ μὲ ὑπεραφθονία χαρὰ τους»¹. Ἔτσι χαίρονταν καὶ ἔτσι γέμιζαν ἀπὸ ἀγαλλίαση ὅλοι οἱ ἅγιοι, ὅταν ἔπασχαν γιὰ τὸν Χριστό. Ἄς γευθοῦμε καὶ ἐμεῖς ἀγαπητοί, τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ἄς περπατήσουμε στὰ ἴχνη τῶν ἁγίων. Ἄς διακόψουμε τὴν μὲ πάθος προσκόληση στὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ. «Δὲν ἔχουμε ἐδῶ μόνιμη πόλη»². Ἡ οὐράνια Ἱερουσαλήμ εἶναι πατρίδα καὶ πόλη μας, ἄνδρες δυνατοὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, παιδιά τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ! Ἄς μὴ λυγίσουμε, ἔστω καὶ ἂν ὅλοι ἀλλάξουν, πρῶγμα ποὺ δὲν εὐχόμεσθε νὰ γίνει. Ἀλλὰ ἐμεῖς, ὅπως καὶ παλιὰ, δυναμωμένοι ἀπὸ τὸν Θεό, ἅς μονομαχήσουμε καὶ τώρα. Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας, ὅλοι οἱ ἅγιοι τῶν αἰώνων. Μαζί μας εἶναι ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύση. Εἶναι μικρὴ μειοψηφία αὐτὴ ποὺ διαχώρισε τὸν ἑαυτὸ της ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Καὶ αὐτὸ ἀπὸ φόβο, γιὰ τὰ πρόσκαιρα, γιὰ τὴ σὰρκα, τὴν ὁποία ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ τὴν παραδώσουμε

Ἔστω, καὶ πειρασθῶμεν καὶ μαστιχθῶμεν καὶ τοῦτο πολλάκις τέλος, καὶ ἀποθάνωμεν. Εἴτα οὐκ ἔστι χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς βασιλείας οὐρανῶν, κἀντεῦθεν ἀπενέγκασθαι κλέος ἀθάνατον, ἢ τούναντίον φυγόντας τὰ προειρημένα, κἀντεῦθεν κωμωδηθῆναι μέχρι 5 τέλους καὶ αἰσχύνην ὑποῖσαι ἀτελεύτητον;

Ναί, δέομαι, τεκνία μου, οὓς ἐγέννησα ἐν Κυρίῳ, οὓς ἠϋξῆσε Χριστὸς ἐν πόνοις καὶ κόποις οὐ μόνον ἀσκητικοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθλητικοῖς. «Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ 10 κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν». Ἀποστολικά τὰ παραγγέλματα, κἀν παρ' ἐμοῦ τοῦ τάλαιπώρου ὑπομνησκόμενα. Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ, ἵνα μοι δοθῇ ἰσχύς, κράτος, λόγος ἔ 1 ὑμᾶς, κἀν ἐγὼ ἀνάξιος θείας χάριτος, ὅπως ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ πνεύματι δοξασθῇ ὁ Θεὸς ἐν τῷ 15 σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Στείλον εἰς τὸ ἀρχιεπίσκοπον τὸν καλὸν Διονύσιον. Προσαγόρευσον τὸν ἀδβᾶν Πέτρον, τὸν ἀδβᾶν Ἰγνάτιον καὶ τὸν ἀδβᾶ Τιθόην, καὶ ὑπόδειξον αὐτοῖς τὸ γράμμα. Ἔτι ἐτοιμάζου σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ μάλιστα τοῖς προγεγραμμένοις, ὅτι τῶν ἐγγύθεν ἡμῶν ὀλισθησάντων, οὐκ ἔστιν ἡμᾶς ἐαθῆναι ὑπ' αὐτῶν 20 ἐκείνων ἐνδιαβαλλομένους. Δοίῃ δὲ Κύριος σθένος, κράτος, νοῦν, ὀφθαλμόν, σύνεσιν, πᾶν ὁτιοῦν εὖ προᾶξει ὑμᾶς εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν Χριστοῦ, εἰς καύχημα ἐμὸν, εἰς κλέος ὑμῶν αἰώνιον. Προσαγορεύουσιν οἱ συνόντες μοι ἀμφοτέρους. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

ΙΑ'(11)–. Τῷ αὐτῷ.

25 Παρὰ προσδοκίαν εἶδον τὰ γράμματά σου, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ τοὺς ἀδελφούς οὐ γάρ, ὡς προέγραψα, ἐπέσχες μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ὅμως ἀπεδεξάμην σου τὸ πρόθυμον, τὸ οὐκ ἀνεκτὸν τῆς ἀγάπης, τὸ διάπτυρον τοῦ πόθου, τὸ περὶ πάντα φιλόθεον, προσθειῆν δ' ἂν καὶ φιλοπάτριον. Σύ μοι χαρὰ καὶ παραμύθιον σύ μου ἐν Κυρίῳ 30 ἐν πᾶσι τοῖς κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἔδρασμα καὶ στέφανος καυχήσεως, μετὰ πάντων τῶν συνάθλων σου, καὶ πρὸ πάντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ τέκνων. Διὸ καὶ χαίρω, εὐλογῶν τὸν Θεὸν τοῦ

3. Α' Κορ. 4, 15.

4. Φιλπ. 2, 2-3.

5. Α' Κορ. 6, 20.

6. Α' Θεσσ. 2, 19.

στην αἰώνια φωτιά μαζί με τὴν ψυχή, ἂν δὲ προσκολληθούμε στὴν ἀλήθεια, ἔστω κι ἂν ὑποστοῦμε δοκιμασίες καὶ μαστιγωθούμε, καὶ αὐτὸ πολλές φορές, καὶ στὸ τέλος πεθάνουμε. Ἔπειτα δὲν εἶναι χαρὰ ἀνεκκλάλητη νὰ ἐπιτύχουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἔτσι ν' ἀπολαύσουμε δόξα ἀθάνατη, παρὰ, ἀντίθετα, ἀποφεύγοντας αὐτὰ πού εἰπώθηκαν πρῶν, νὰ διαπομπευθούμε μέχρι τὸ τέλος καὶ νὰ ὑποστοῦμε ντροπὴ ἀτελείωτη;

Ναί, τέκνα μου, σᾶς παρακαλῶ ἐγὼ πού σᾶς γέννησα μετὰ τὴ χάρι τοῦ Κυρίου³, καὶ πού σᾶς μεγάλωσε ὁ Χριστὸς μετὰ πόνους καὶ κόπους, ὄχι μόνο ἀσκητικούς, ἀλλὰ καὶ ἀθλητικούς. «Κάνετε πλήρη τὴ χάρι μου, μετὰ τὸ νὰ ἔχετε τὸ ἴδιο φρόνημα, τὴν ἴδια ἀγάπη, μὴ ψυχή, ἓνα φρόνημα, χωρὶς νὰ κάνετε τίποτε ἀπὸ διᾶθεση φιλονεικίας ἢ ματαιοδοξίας, ἀλλὰ μετὰ ταπεινοφροσύνη ὁ ἓνας νὰ θεωρεῖ τὸν ἄλλο ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτό του»⁴. Οἱ ἐντολὲς αὐτὲς εἶναι ἀποστολικές, ἔστω κι' ἂν ὑπενθυμίζονται ἀπὸ μένα τὸν ταλαίπηρο. Νὰ προσεύχεσθε καὶ γιὰ μένα, παρακαλῶ, γιὰ νὰ μοῦ δοθεῖ δύναμη, ἐνίσχυση καὶ λόγος γιὰ σᾶς, ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος νὰ δεχθῶ τὴ θεία χάρι, ὥστε ἀπὸ ὅλους μαζί, μετὰ ἓνα πνεῦμα νὰ δοξασθεῖ ὁ Θεὸς μετὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα μας⁵. Στείλε τὰ χαιρετίσματα στὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸν καλὸ Διονύσιο. Δῶσε χαιρετισμούς στὸν ἀββᾶ Πέτρο, στὸν ἀββᾶ Ἰγνάτιο καὶ στὸν ἀββᾶ Τιθὴ, καὶ δεῖξε τους τὸ γράμμα. Καὶ νὰ ἐτοιμάζεσαι μαζί με τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα τοὺς προαναφερθέντες· γιατί, ἀφοῦ αὐτοὶ πού ἦταν κοντὰ μας γλίστησαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πάψουμε νὰ συκοφαντούμαστε ἀπὸ αὐτούς. Καὶ νὰ σᾶς δίνει ὁ Κύριος κουράγιο, δύναμη, μυαλό, μάτια, σύνεση πρὸς καύχημα δικό μου, καὶ δόξα αἰώνια δική σας. Σᾶς χαιρετοῦν καὶ τοὺς δύο ὅλοι ὅσοι εἶναι μαζί μου. Ὁ Χριστὸς νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν.

11. Στὸν ἴδιο.

Εἶδα τὸ γράμμα σου, ἀγαπημένο μου τέκνο, καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἐντελῶς ἀπροσδόκητα, ἐπειδὴ δὲν περίμενες μέχρι τὸν Σεπτέμβριο, ὅπως σοῦ εἶχα γράψει. Ἀλλ' ὅμως δέχθηκα μετὰ εὐχαρίστηση τὴν προθυμία σου, τὴν ἀνυπόμονη ἀγάπη σου, τὸν ὀλόθερμο πόθο σου, τὴ φιλοθεΐα σου σὲ ὅλα καὶ θὰ πρόσθετα καὶ τὴ φιλοπατρία σου. Σὺ εἶσαι γιὰ μένα χαρὰ καὶ παρηγοριά, σὺ μετὰ τὴ χάρι τοῦ Κυρίου μοῦ εἶσαι σὲ ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ τίς θλίψεις στήριγμα καὶ στεφάνι καυχίσεως⁶, μαζί με ὅλους πού ἀσχοῦνται μαζί σου, οἱ ὅποιοι πρῶν ἀπὸ ὅλα εἶστε ἀδελφοί μου στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ παιδιὰ μου. Γι' αὐτὸ καὶ χαίρομαι, δοξά-

πατρός μου, ὅτι ὑγιάζῃ ψυχῇ καὶ σώματι οὕτως ὑπὸ Θεοῦ οἰκονομηθέντος εἶναί σε ἄφετον ἐκ δεσμῶν, ἵνα τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀλείψῃς, τοὺς ἀφεμένους συνδέων ἐπιστηρίζοις, ὃ καὶ ποιεῖς, χάριτι Χριστοῦ, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἕνα ἕκαστον, ὡς ἀληθῶς Θεοῦ
 5 οἰκονόμος. Δέομαι οὖν αὐτὸ τοῦτο μὴ ἐκκακεῖν ἐργάζεσθαί σε εἰς δόξαν Χριστοῦ, εἰς περιποίησιν σωτηρίας σου, εἰς καύχημα ἐμοὶ τῶ ἠπιορημένῳ ἐν παντιοῦν ἀγαθῷ. Πλήν, ἀδελφέ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἐδράμομεν καὶ τρέχομεν πάλαι τε καὶ νῦν, οὐδ' εἰς κενὸν κοπιῶμεν· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ καὶ διὰ Χριστόν, ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν, πάσχα, ὑπὲρ οὗ τὸ
 10 λυπεῖσθαι, χαρά. «Εἵπερ συμπάσχωμεν», φησὶν, «ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Καὶ εἰκότως. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα σύντριψις, ὁποιαοῦν σκιώδης καὶ ὄνειρώδης, ἡ δὲ ἐκεῖσε ἀντάμειψις ζωῆ ἀτέραντος μετὰ δόξης αἰωνίου.

15 Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν, ὡς τέκνον, τὸ παρὸν μαρτύριον τοῦ Κυρίου γὰρ ἐστὶ. Πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἐξ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦτο ἰδεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐπέτυχον, ἡμεῖς δὲ κατηξιώμεθα. Τί τοῦτο; Ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, διώκεσθαι, αἰχμαλωτίζεσθαι, φυλακίζεσθαι, ἐκ τόπου εἰς τόπον περιορίζεσθαι, ἢ τάχα καὶ τύπτεσθαι· θέατρον γίνεσθαι καὶ ἀγγέ-
 20 λους καὶ ἀνθρώπους. Εἶ δὲ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρὸν ἐξέβαλον, ἀναθεματίζοντες ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ σὺν ἁγίοις, οὐκ ἔνι χαρᾷ· οὐκ ἔνι σκιρτᾷ; Οἶδα, τέκνον, τὸν μακαρισμὸν Κυρίου. Τούτοις καὶ αὐτὸς γήθου, τέρπου σὺν ὅλοις τέκνοις. «Ὑμεῖς γὰρ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καί, εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα
 25 τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Ζήτηε, φησί, τὰ λειπόμενα, ἐμπτύσματα, κολαφίσματα, τέλος τὸν σταυρόν, τοὺς γλυκεῖς μοι Χριστοῦ ἥλους, οἷς τίς ἂν καταξιωθείη συσταυρωθῆναι, συλλογχευθῆναι δοῦλος Δεσπότη, μίξαι αἷμα αἵματι, ἀνθρωπος Θεοῦ τοῦ ζῶντος· Τοιαύτη διαθέσει χωροῦντες οἱ ἅγιοι ἔχαιρον
 30 κοπιόμενοι, ἠδοντο μελοτομούμενοι.

7. Α' Θεσσ. 2, 11.

8. Τίτ. 1, 7.

9. Α' Κορ. 15, 58. Γαλ. 2, 2. Φιλιπ. 2, 16. Α' Θεσσ. 3, 5.

10. Ρωμ. 8, 17-18.

11. Φιλ. 1, 29.

12. Α' Κορ. 4, 9.

13. Α' Κορ. 12, 26.

ζοντας τὸν Θεὸ τοῦ πατέρα μου, πού εἶναι ὑγιῆς στήν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἔτσι τὰ ἔφερε ὁ Θεός, ὥστε νὰ εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ δεσμὰ, γιὰ νὰ περιποιεῖσαι τοὺς φυλακισμένους, καὶ νὰ στηρίζεις τοὺς ἐλεύθερους συνδέοντάς τους. Καὶ τὸ κάνεις αὐτό, μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἐνθαρρύνοντας, συμβουλευόντας, παρηγορώντας τὸν καθένα⁷, σὰν πραγματικός οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ⁸. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, νὰ μὴ κουρασθεῖς νὰ ἐργάζεσαι γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴ φροντίδα τῆς σωτηρίας σου, γιὰ καύχηση δική μου, πού εἶμαι γυμνός ἀπὸ κάθε τι καλὸ. Ὡστόσο, ἀδελφέ, δὲν τρέξαμε καὶ τρέχουμε καὶ παλιά καὶ τώρα ἄδικα, οὔτε κοπιᾶζουμε ἄσκοπα⁹, γιὰτὶ ὁ κόπος μας γίνεται ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τὸν Χριστό, γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ νὰ πάσχουμε εἶναι Πάσχα, καὶ ἡ λύπη μας γι' αὐτὸν εἶναι χαρὰ· γιὰτὶ λέγει· «Ἐὰν πάσχουμε μαζί του, ὅπωςδὴποτε καὶ θὰ δοξαθοῦμε μαζί του. Γιατὶ σκέφτομαι ὅτι τὰ παθήματα τοῦ καιροῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀντάξια πρὸς τὴ δόξα πού πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθεῖ σὲ μᾶς»¹⁰. Καὶ δικαιολογημένα. Γιατὶ ἡ ὁποιαδήποτε θλίψη ἐδῶ, εἶναι σὰν σκιά καὶ σὰν ὄνειρο. Ἐνῶ ἡ ἀνταμοιβὴ ἐκεῖ εἶναι ζωὴ χωρὶς τέλος καὶ δόξα αἰῶνα.

Ἄς μὴ ντραποῦμε, παιδί μου, τὸ τωρινὸ μαρτύριο, γιὰτὶ εἶναι τοῦ Κυρίου. Πολλοὶ ἐπιθύμησαν, ἀπὸ ἀγάπη στὸν Χριστό, νὰ τὸ ὑποστοῦν, ἀλλὰ δὲν τὸ πέτυχαν, ἐνῶ ἡμεῖς καταξιωθήκαμε. Ποιὸ εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ πάσχουμε γι' αὐτόν¹¹, νὰ διωκόμαστε, νὰ αἰχμαλωτιζόμαστε, νὰ φυλακίζομαστε, νὰ ἐξοριζόμαστε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ἢ νὰ δεχόμαστε ἀκόμα καὶ πλήγματα, καὶ νὰ γινόμαστε θέαμα καὶ γιὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους¹². Καὶ ἂν καὶ τὸ ὄνομά μας ἀκόμα τὸ ἔβγαλαν ὡς κακό, ἀναθεματίζοντάς μας ἰδιαιτέρως ἀλλὰ καὶ δημοσίως μαζί μὲ τοὺς ἁγίους, δὲν εἶναι χαρὰ; Δὲν πρέπει νὰ σκυρτάμε; Γνωρίζω, παιδί μου, τὸν μακαρισμὸ τοῦ Κυρίου. Μὲ αὐτὰ νὰ χαίρεσαι καὶ σὺ καὶ νὰ εὐφραίνεσαι μαζί μὲ ὅλα τὰ παιδιά. «Γιατὶ οἱ εἶστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη του. Καὶ ὅταν πάσχει τὸ ἓνα μέλος, πάσχουν ὅλα τὰ μέλη μαζί. Ὅταν δοξάζεται ἓνα μέλος, χαίρονται μαζί του ὅλα τὰ μέλη»¹³. Νὰ ἐπιδιώκεις, λέγει, τὰ ὑπόλοιπα, τὰ φτύσματα, τοὺς ἐξευτελισμούς, καὶ τελευταῖα τὸν σταυρὸ καὶ τὰ γλυκὰ γιὰ μένα καρφιά τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ποιὸς δοῦλος θὰ γινόταν ἄξιος νὰ σταυρωθεῖ καὶ νὰ λογχιστεῖ μαζί μὲ τὸν Δεσπότη, νὰ ἀναμίξει ὁ ἄνθρωπος τὸ αἷμά του μὲ τὸ αἷμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ; Μὲ τέτοια διάθεση προχωρώντας οἱ ἅγιοι, χαίρονταν ὅταν κόβονταν, ἐνοιωθαν εὐχαρίστηση ὅταν τοὺς τεμάχιζαν τὰ μέλη.

Ἐφθασε τοιγαροῦν καὶ ἡ ἡμετέρα χαρά· ἐκ μέρους ἐπειράθημεν, εἶγε καὶ πειραθείημεν τέλεον, χάριτι καὶ φιλανθρωπία Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν! Τῇ γὰρ χάριτι εἶη τὸ νίκος ἐφ' ὅτωσιν, ἵνα μὴ τις καυχῆσεται οἰκοθέν τι ἔχειν· ὥστε ἔλκομεν τὸν ἔλεον Θεοῦ ἐν Χριστῷ 5 Ἰησοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐνεργοῦς πεποιοθήσεως. «Εἴ τις σὺν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πίστεως, εἴ τινα σπλάγγνα καὶ οἰκτιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν» σὺν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ τάλας λέγειν· «Τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονουῦντες, μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ 10 κενοδοξίαν» ἀντιπράττοντες καὶ ἀντικαθιστάμενοι ἀλλήλοις. Πέφυκε γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τὸ φιλόπρωτον καὶ φιλόνεικον παρεισδύειν. Ἄλλ' ὑμεῖς ὡς Θεοῦ διάκονοι (συμπαραλαμβάνω γὰρ τῷ προσώπῳ σου τοὺς ὑπερέχοντας, οἳ καὶ ἔ² αγνοῖεν τὴν ἐπιστολὴν) «μηδεμίαν ἐν μηδενὶ δοίητε προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμητὴ ἢ 15 διακονία ὑμῶν γένοιτο».

Περὶ ὧν ἔγραψάς μοι ἐν μετаноία γεγονέναι, εἰς τοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν, εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλ' οὖν ἡμεῖς ἰατροί. Ὁ τοίνυν ἐδώκαμεν ἐπιτίμιον τῷ Ὁρέστη ἐλθόντι ἐνταῦθα, διὰ φωνῆς τῶν ἀδελφῶν (οὐδὲ γὰρ κεκρίκαμεν εὖ ἔχειν συνοψισθῆναι αὐτῷ διὰ πολλὰ αἴτια), τοῦτο 20 σχοῖεν καὶ οἱ λοιποὶ ἀμετόχους εἶναι τῶν ἁγιασμάτων, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παρατηρήμασιν. Ἐρωτᾶς ἕως πότε; Ἐως ἂν ἀναλάμψη ἡ τῆς ὀρθοδοξίας αἰθρία. Εἰ, φησί, τύχοι θάνατος; Κοινωνεῖτωσαν. Πιστεύομεν συγκεχωρηθῆναι αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας, τοῦτο κάκεινο ἀντιλεκτεῖν ὑμᾶς πρὸς ἀλλήλους, διαλύεσθε τῶν προ- 25 βλημάτων ὑμῶν καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. Οὐχ ὡς οἱ ἐξ αἰρέσεως ἐπιστρέφοντες οὗτοι δεκτέοι, εἴπερ κάκει παρατήρησις διαφορᾶς οὐ τῆς τυχούσης τῆσδε πρὸς τήνδε, ἀλλ' ὡς ἀρνησάμενοι τὸ ὄνομα Κυρίου, ἦτοι ἐπὶ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ κεκοινωνηκότες τοῖς Χριστομάχοις διὰ φόβον ἢ τινα ἄλλην περιπέτειαν. Ἐπὶ γὰρ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ ἐκοινώ- 30 νησαν προδήλως ἠρνημένοις τὴν ἁγίαν αὐτοῦ εἰκόνα. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνης ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς βοᾷ ὁ βοῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλοίως, κἂν τινες σμικρύνειν τὴν ἄρνησιν βούλοιντο. Εἴ οὖν μὴ ὀρθοδοξοῦντες τὸ πρότερον μηδὲ μνηθέντες τὴν ἀλήθειαν, ἐκ

14. Φιλίπ. 2,1.

15. Φιλίπ. 2,2-3.

16. Β' Κορ. 11,23.

17. Β' Κορ. 6,2.

18. Μ. Βασιλείου, Περί ἁγίου Πνεύματος 45, τόμ. 10, σ. 402.

Ἐφτασε λοιπὸν καὶ ἡ δική μας χαρὰ. Δοκιμαστήκαμε ἐν μέρει, καὶ μακάρι νὰ δοκιμαζῶμασταν τελείως, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας! Γιατὶ μὲ τὴ χάρη του ἐπιτυγχάνεται ἡ νίκη στὸν καθένα, γιὰ νὰ μὴ καυχηθεῖ κανεὶς, ὅτι ἀπὸ μόνος του ἔχει κάτι. Ὡστε προσελκύουμε τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴ συνοδευόμενη ἀπὸ ἔργα πίστη. «Ἐὰν λοιπὸν μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει κάποια ἐνθάρρυνση, κάποια παρηγοριὰ ἀγάπης, κάποια κοινωνία πίστεως, κάποια εὐσπλαγχνία καὶ ἔλεος, κάνετε τὴ χαρὰ μου πλήρη»¹⁴, ὥστε μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο ὁ ταλαίπωρος νὰ λέγω· «Νὰ ἔχετε τὸ ἴδιο φρόνημα, τὴν ἴδια ἀγάπη, μιὰ ψυχὴ, ἓνα φρόνημα, χωρὶς νὰ κάνετε τίποτε ἀπὸ διάθεση φιλονεικίας ἢ ματαιοδοξίας»¹⁵, ἐνεργώντας ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου καὶ παίρνοντας ὁ ἓνας τὴ θέση τοῦ ἄλλου. Γιατὶ εἶναι φυσικὸ ἀκόμα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς πίστεως νὰ εἰσχωρεῖ ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ φειλόνηκη διάθεση. Ἄλλὰ σεῖς, ὡς ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ¹⁶ (στὸ πρόσωπό σου δηλαδή συμπεριλαμβάνω αὐτοὺς ποὺ ὑπερέχουν, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ διαβάσουν τὴν ἐπιστολή), νὰ μὴ δίνετε σὲ κανέναν καμμιὰ ἀφορμὴ προσκόμματος, γιὰ νὰ μὴ δυσφημησεῖ ἡ διακονία μας»¹⁷.

Γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸ σῶμα μας ποὺ μοῦ ἔγραψες ὅτι μετανόησαν, ἂν καὶ ἀνάξιοι, ἀλλὰ ἐμεῖς εἴμαστε γιατροὶ. Τὸ ἐπιτίμιο λοιπὸν ποὺ ἐπιβάλαμε στὸν Ὁρέστη ὅταν ἦρθε ἐδῶ, μὲ τὴ γνώμη τῶν ἀδελφῶν (ἐπειδὴ δὲν κρίναμε καλὸ νὰ συνοψιστοῦν σ' αὐτὸν ἕξαιτίας πολλῶν αἰτίων), τὸ ἴδιο ἐπιτίμιο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄλλοι· νὰ μὴ κοινωνοῦν τὰ ἅγια δῶρα καὶ νὰ ἰσχύουν καὶ οἱ ἄλλες παρατηρήσεις. Ρωτᾶς μέχρι πότε; Μέχρι νὰ ξαναλάμψει ἡ καθαρότητα τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐὰν, λέγει, συμβεῖ θάνατος; Νὰ κοινωνήσουν. Πιστεύουμε ὅτι θὰ συγχωρηθεῖ τὸ ἁμάρτημά τους. Ἐπειδὴ ὁμως ἔγραψες ὅτι ἔχετε διαφορὲς ἀντιλογίες μεταξύ σας, νὰ λύσετε τὰ προβλήματα σας καὶ νὰ εἶστε εἰρηνικοὶ μεταξύ σας. Αὐτοὶ νὰ μὴ γίνονται δεκτοὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπὸ αἵρεση, καθόσον καὶ ἐκεῖ παρατηρεῖται διαφορὰ, ὄχι ἀσήμαντη ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν τὸν Κύριο, δηλαδή ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν αὐτὸν καὶ κοινωνήσαν μὲ τοὺς χριστομάχους ἀπὸ φόβο ἢ ἄλλη περιπέτεια. Γιατὶ μὲ τὴν ἀρνηση αὐτοῦ, κοινωνήσαν φανερὰ μὲ ἐκείνους ποὺ ἀρνήθηκαν τὴν ἅγια εἰκόνα του. Γιατὶ ἡ ἀρνηση τῆς εἰκόνας μεταβαίνει στὸ πρωτότυπο, ὅπως φωνάζει αὐτὸς ποὺ βοᾷ¹⁸. Καὶ δὲν γίνεται ἀλλιῶς, ὅσο καὶ ἂν μερικοὶ θὰ ἤθελαν νὰ μειώσουν τὴν ἀρνηση. Ἐὰν λοιπὸν, ἐνῶ δὲν πίστευαν

θείας προνοίας ἀγασθέντες τάληθές μετεπήδησαν εἰς ἡμᾶς, ἄλλως εἶχε· κἀκείνους οὐχ ὡς ἔτυχε προσδεκτέον, εἰ μὴ διὰ πλείστων ὀρθοδόξων συμφωνήσεως, ὡς δεδήλωκεν ὁ θεῖος Βασίλειος πρὸς τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐξ Αἰγύπτου περιορισμένους, καθαρπτόμενος αὐτῶν ἐν 5 τῷ ἀφυλάκτως προσήκασθαι.

Ἡ ἀγνοεῖτε ὃ φησιν ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ; «Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμήσοιμι ἐν ἐπισκόποις τὸν ἐπὶ καταστροφῇ τῆς πίστεως ὑπὸ τῶν θεδήλων χειρῶν προαχθέντα εἰς προεδρίαν»· οἱοί εἰσι τανῦν, οὐ δι' ἀγνοίαν, ἀλλὰ διὰ φιλαρχίαν, ἐπιπηδῶντες 10 τοῖς θρόνοις, προέμενοι ἐκουσίως τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιλαμβάνοντες τὴν τῆς ἀσεθείας προεδρίαν. «Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα», φησὶν ὁ Ἀπόστολος, «ἐν Ἐφῆσιν, τί μοι τὸ ὄφελος;». Λέγω κἀγὼ· Εἰ καθ' ὑμᾶς μετὰ τὴν ἄρνησιν, ἦτοι κοινωνίαν, τῶν Χριστομάχων, εὐθύς δεκτέοι καὶ ἀνεπιτίμητοι οἱ τοιοῦτοι, τί μάτην κινδύ- 15 νεύω καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μὴ αὐτομολήσας πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, αὐθις διὰ μετανοίας τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνεπιτιμῆτως συνταχθείην; «Μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἡθῆ χρηστὰ ὁμιλίας κακαί». Ἐκνήψατε ἐν Κυρίῳ. «Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος», ἵνα ἐκ παραλλήλου τῶν Χριστομάχων τὰ ἡμέτερα τηρῆται; ὡς ὅτι, φησὶν, αὐ- 20 τοὶ τοὺς ἐξ ὀρθοδοξίας πρὸς αὐτοὺς χωροῦντας χαρᾷ ἀνεπιτιμῆτως προσίενται. Οὐδ' ἀέρον οὖν καὶ στεφανοῦν ἡμᾶς τοὺς ἀρνητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ σολυμνιάζειν ὡς ἐκεῖνοί τινες ἐκείνων. «Ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν, μὴ παιδιά γίνεσθε ταῖς φρεσίν», ἀλλὰ τελειοῦσθε διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως. Περὶ τῶν ἔξω τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν, τίς εἴμι 25 δοῦναι λόγον; Εἰ δὲ καὶ ἀναγκάζοι τίς, ἐπειδὴ «ἡ ἀγάπη πλήρωμα οὔσα νόμου», ἔχει καὶ τὴν πειθῶ· τοῦτό φημι, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων, ἡμεδαποὶ γὰρ κἀκεῖνοι. Πρεσβύτερος εἶτε ὑπογράψας, εἶτε κοινωνήσας φόβῳ μὴ φέρων τὴν κάκωσιν, εἰργέσθω τῆς κοινωνίας. Κατὰ Χριστοῦ κοινωνήσας, πῶς δύναται ἂν Χριστῶ γὰρ κοινωνεῖν;

19. Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολὴ 213, στήν ἐκδοσὴ ΕΠΕ 236, Ἐπανατα αὐτοῦ τ. 3, σ. 264 ἔ.

20. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 225 (240) ὄπ. π. τ. 3, σ. 226.

21. Α' Κορ. 15, 32.

22. Α' Κορ. 15, 33.

23. Β' Κορ. 6, 14.

24. Α' Κορ. 14, 20.

25. Ρωμ. 13, 10.

ὀρθόδοξα προηγουμένως, οὔτε εἶχαν μνηθεῖ στήν ἀλήθεια, ἀπό θεία πρόνοια φωτίστηκαν τήν ἀλήθεια καί μεταπήδησαν σέ μᾶς, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦταν διαφορετικό. Καί ἐκείνους πρέπει νὰ τοὺς δέχεσθε ὄχι ὅπως τύχει, ἀλλὰ μόνο ὕστερα ἀπὸ συμφωνία πολλῶν ὀρθοδόξων, ὅπως δήλωσε ὁ ἅγιος Βασίλειος¹⁹ στοὺς περιορισμένους στή Μεσοποταμία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἐλέγχοντάς τους γιὰ τὸ ὅτι τοὺς δέχθηκαν χωρὶς προφύλαξη.

Ἡ μήπως ἀγνοεῖτε αὐτὸ πὺ λέγει ὁ ἴδιος πατέρας σέ ἄλλη ἐπιστολή του; «Δὲν γνωρίζω ἐπίσκοπον, οὔτε θὰ μπορούσα νὰ περιλάβω μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων αὐτὸν πὺ μὲ κατάλυση τῆς πίστεως προήχθη ἀπὸ βέβηλα χέρια στήν προεδρία²⁰, ὅπως αὐτοὶ τώρα, πὺ ὄχι ἀπὸ ἀγνοια, ἀλλὰ ἀπὸ φιλαρχία ἀνεβαίνουν στοὺς θρόνους, ἐγκαταλείποντας μὲ τῆ θέλησή τους τὴν ἀλήθεια, καί παίρνοντας ὡς ἀμοιβὴ τὴν προεδρία τῆς ἀσέβειας. «Ἐὰν ἀνθρωπίνως πολέμησα μὲ τὰ θηρία», λέγει ὁ Ἀπόστολος, «στήν Ἔφεσο, ποιά ἢ ὠφέλεια μου;»²¹. Καί ἐγὼ λέγω Ἐὰν σύμφωνα μὲ σᾶς μετὰ τὴν ἄρνηση, δηλαδή μετὰ τὴν κοινωνία τῶν Χριστομάχων, γίνονται ἀμέσως δεκτοί, καί χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιβληθεῖ ἐπιτίμιο, γιὰτὶ κινδυνεύω ἄσκοπα κάθε μέρα, καί δὲν καταφεύγω στοὺς ἀντίθετους, ὅπου μπορῶ νὰ συνταχθῶ ἀμέσως στοὺς ὀρθοδόξους μὲ μετάνοια, χωρὶς ἐπιτίμιο; «Μὴν ἐξαπατᾶστε. Οἱ κακὲς συναναστροφὲς διαφθείρουν τὰ καλὰ ἦθη»²². Ἀνακτῆστε τὴν πνευματικὴ σας διαύγεια μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου. «Τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι»²³, ὥστε τὰ δικά μας νὰ τοποθετοῦνται παράλληλα μὲ ἐκείνων πὺ πολεμοῦν τὸν Χριστό; Γιατὶ αὐτοί, λέγει, ἐκείνους πὺ μεταπηδοῦν ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξία σ' αὐτούς, τοὺς δέχονται μὲ χαρὰ, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιβάλουν ἐπιτίμιο. Ἄλλοίμονο· πρέπει δηλαδή καί νὰ μᾶς στεφανώνουν ἐμᾶς τοὺς ἄρνητὲς τοῦ Χριστοῦ, καί νὰ μᾶς ἀποδίδουν ἐπίσημες τιμές, ὅπως κάνουν σὲ μερικούς ἀπὸ ἐκείνους. «Ἀδελφοί, σᾶς ἱκετεύω, μὴ γίνεστε παιδιὰ ὡς πρὸς τὸν νοῦ»²⁴, ἀλλὰ νὰ γίνεστε τέλειοι μὲ τὴν ἀληθῆ γνώση τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτοὺς πὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀδελφότητά μας ποιὸς εἶμαι γιὰ νὰ λογοδοτήσω; Ἐὰν ὅμως συμβεῖ κάποιος νὰ μὲ ἀναγκάσει, ἐπειδὴ «ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκπλήρωση τοῦ νόμου»²⁵, περιλαμβάνει καί τὴν πειθὴ λέγω δηλαδή αὐτὸ πὺ λέγω καί στοὺς δικούς μας, γιὰτὶ κι' ἐκεῖνοι εἶναι δικοὶ μας. Ὁ πρεσβύτερος πὺ εἶτε ὑπέγραψε, εἶτε κοινώνησε ἀπὸ φόβο, μὴ ὑποφέροντας τὴν κακοπάθεια, νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν κοινωνία. Ἐφῶσον ἐνώθηκε μὲ ἄλλους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, πᾶς θὰ μπορούσε νὰ κοινωνεῖ μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἡ διατήρηση τῆς ἱεραρχίας λύθηκε ἀπὸ

Τῆς γὰρ ἐγκρατήσεως τῆς ἱερουργίας παρὰ συνοδικῆς ἐπισκέψεως ἢ λύσις. Ὁ δόξας μετὰ τὴν ἤτταν ἀναπαλαῖσαι, ἀποχωρεῖτω τοῦ ἐν ᾧ ἐκαθέζετο πρὶν τόπον· ἐπεὶ πῶς γνωσθήσεται αὐτῷ τε ἐκείνῳ ἢ ἄρ-
νησις ἦν ὑπέστη, καὶ ἄλλοις;

5 Οὐ χωρῶ ἐπιτρέψαι, ἐπ' ἃν ἡ ἀναπάλαισις αὐτοῦ μάλιστα οὐκ ἐγένετο ἐν ἐπισήμῳ τινὶ δράματι, οἷον ἐπὶ τοῦ Λαοδικείας. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνῳ συμβουλεύσαμι ἂν ἔγωγε ἱερουργεῖν, ἢ μόνον κοινωνεῖν διὰ τὸ ἐπίσημον. Οὕτως ἐπὶ τοῦ τυχόντος μονάζοντος, οὕτως ἐπὶ λαϊκοῦ· εἰρηξίς τῆς κοινωνίας, μετὰ τῶν ἄλλων ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας
10 ἀναμένειν τε τὸν καιρὸν τῆς ὀρθοδοξίας. Πλήν, ἐπειδὴ ἐνδέχεται καὶ ὑφῆσιν καὶ πρόσθεσιν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπιτιμῶντος ἐπὶ τῆς κοινω-
νίας λέγει, ἐκτεινομένων τῶν χρόνων τῆς αἵρέσεως κατὰ τὰ ἀθεώρητα κριματά τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἔστι καὶ πρὸ συνόδου λῦσαι ἐν
Κυρίῳ, καθὼς ὑποπέπτωκε τὸ πρόσωπον βαρύτερον ἢ ἐλαφρότερον
15 καὶ καθ' ἣν πάλιν ὑποδείκνυσι μετάνοιαν· εἷς τε τοὺς ἡμετέρους καὶ τοὺς ἕξω, συνεστιᾶσθαι αὐτοὺς οὐ κωλυτέον, οὐχ ἵνα εὐλογῶσιν ἕως λύσεως. Τοσαῦτά μοι ὤπται περὶ τούτων ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ. Εἰ δέ τι ἐξ ὑμῶν ἢ ἀπ' ἄλλων καινότερον, διδαχθῶ. Ὁμολογῶ γὰρ ὡς πολλὰ ἁμαρτάνων καὶ πολλὰ ἀγνοεῖν δέχομαι.

20 Ἄσπασαι τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τὰ τέκνα μου, τὸν ἀβδᾶν Πέ-
τρον καὶ Ἰγνάτιον καὶ Τιθόην, τοὺς ἐν Κυρίῳ ἐπιποθήτους μου καὶ συνεργούς. Ἄσπασαι τοὺς ἐκ τῆς ἁγίας συνοδίας φιλητούς μου. Ἄσπασαι τοὺς μυστηριοφύλακας, τὰ ἐμὰ ἠγαπημένα σπλάγχνα. Ἄσπασαι τὴν κοπιῶσαν ἐν Κυρίῳ, ἧς ἀπέχω καὶ περισσεύω ἐν ἀγαθοῖς.
25 Ἄσπασαι πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, καὶ λαϊκοί, ἐξ ὧν Σέργιος ὁ εὐσεβῆς καὶ ἔγγιος. Ἀσπάζονται σὲ καὶ τοὺς ἄλλους οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀειπτόθητοι. Μνημονεύετε μου τῆς ταπεινώσεως. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν, ἀδελφοί.

IB'(12)– Πασχαλίῳ πάπα Ρώμης.

30 Τῷ πάντα παναγεστάτῳ φωστῆρι μεγάλῳ ἀρχιερεῖ πρωτίστῳ,

συνοδική ἀπόφαση. Αὐτὸς πὺν νομίζει ὅτι μετὰ τὴν ἦττα του μπορεῖ νὰ ξαναπαλέψει, ἅς ἀποχωρήσει ἀπὸ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο καθόταν προσηγουμένως, γιατί πῶς ἄλλιῶς θὰ γίνει γνωστὴ καὶ σ' ἐκεῖνον τὸν ἴδιο καὶ στοὺς ἄλλους ἢ ἄρνηση τὴν ὁποία ἔκανε;

Δὲν μπορῶ νὰ τοῦ ἐπιτρέψω, ὅταν μάλιστα ἡ προσπάθειά του γιὰ τὴν ἀνόρθωσή του δὲν ἔγινε σὲ κάποιον ἐπίσημο δρᾶμα, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Λαοδικείας. Ἐλλωστε οὔτε καὶ σ' ἐκεῖνον θὰ συμβούλευα, ἐγὼ τοῦλάχιστον, νὰ ἱεουργεῖ, παρὰ μόνο νὰ κοινωνεῖ, γιὰ νὰ φαίνεται ἐπίσημα. Τὸ ἴδιο καὶ σ' ὁποιονδήποτε μοναχό, τὸ ἴδιο καὶ σὲ λαϊκόν. Ἐπαγόρευση τῆς κοινωνίας, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἄξιους καρπούς τῆς μετάνοιας νὰ περιμένουν τὸν καιρὸ τῆς ὀρθοδοξίας. Ὅμως, ἐπειδὴ ἐνδέχεται νὰ γίνει καὶ ἐλάττωση καὶ προσθήκη ἀπὸ ἐκεῖνον πὺν ἐπιβάλλει τὸ ἐπιτίμιο, ἐννοῶ στὸ θέμα τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἐπέκταση τοῦ χρόνου τῆς αἵρεσης, σύμφωνα μὲ τίς ἄγνωστες ἀποφάσεις τῆς δίκαιης ὁργῆς τοῦ Θεοῦ, εἶναι δυνατὸν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν σύνοδο νὰ λύσει τὸ ἐπιτίμιο μὲ τὴν χάρη τοῦ Κυρίου, ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν τὸ πρόσωπο ὑπέπεσε βαρύτερα, ἢ ἐλαφρότερα, καὶ σύμφωνα πάλι μὲ τὴν μετάνοια πὺν δείχνει, καὶ οἱ δικοὶ μας καὶ οἱ ἔξω δὲν πρέπει αὐτοὶ νὰ τρώγουν μαζὶ του, χωρὶς βέβαια νὰ εὐλογοῦν, μέχρι νὰ λυθεῖ τὸ ἐπιτίμιο. Τόσα ἔχουν ἔρθει στὸ νοῦ μου γι' αὐτὰ μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἀλήθεια. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀπὸ σᾶς ἢ ἀπὸ ἄλλους ἔχει κάτι διαφορετικὸ, θὰ ἤθελα νὰ τὸ γνωρίσω. Γιατὶ ὁμολογῶ ὅτι, σὰν πολὺ ἁμαρτωλός, δέχομαι ὅτι καὶ πολλὰ ἄγνοῶ.

Ἀσπάσου μου τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τὰ τέκνα μου, τὸν ἀββᾶ Πέτρο καὶ τὸν Ἰγνάτιο καὶ τὸν Τιθόη, τοὺς πολυπόθητους στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ συνεργάτες μου. Ἀσπάσου καὶ τοὺς ἀγαπητούς μου τῆς ἁγίας συνοδίας σου. Ἀσπάσου τοὺς φύλακες τῶν μυστηρίων, τὰ ἀγαπημένα μου σπλάχνα. Ἀσπάσου αὐτὴν πὺν κοπιάζει στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὴν ὁποία βρίσκομαι πολὺ μακριὰ σὲ ἀγαθὰ. Ἀσπάσου ὅλους τοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀδελφούς, ἔστω καὶ λαϊκοὺς, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ ὁ Σέργιος ὁ εὐσεβῆς καὶ συγγενῆς μου. Σὲ ἀσπάζονται ἔσένα καὶ τοὺς ἄλλους οἱ περιπόθητοι ἀδελφοὶ πὺν εἶναι μαζὶ μου. Νὰ μνημονεύετε τὴν ταπεινότητά μου. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀδελφοί μου, νὰ εἶναι μαζὶ σας.

12. Στὸν πάπα τῆς Ρώμης Πασχάλιο,

Τὸν καθόλα ἱερώτατο φωστήρα, μεγάλο ἀρχιερεᾶ,

κυρίῳ ἡμῶν δεσπότη ἀποστολικῷ πάπα,
 Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος,
 ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρὰ, τῶν
 Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῆς Εὐκερίας, τῶν Στουδίου.

5 Ἦδη που πάντως ἤκουσται τῆ κορυφαία ὑμῶν μακαριότητι τὰ
 κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τῆ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία ἐπελθόντα. Καὶ γὰρ
 γεγενήμεθα εἰς παραβολὴν καὶ διήγημα ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, Γρα-
 φικῶς εἶπεῖν· οὐ μὴν ἴσως ἢ ἀγγελία ἐντελῶς τε καὶ ἐπιστολικῶς.
 Διόπερ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, εἰ καὶ μέλος που τοῦ σώματος Χριστοῦ
 10 ἔσχατον τυγχάνοντες, ὅμως τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἰργομένης, τῶν τε ἐ-
 ἀδελφότητι προεχόντων ᾧδὲ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων, ἠδυνήθημέν-
 πως ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἶναι καὶ διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους καταμηνύσεως εἰς
 ἐν γενέσθαι καὶ πνεῦμα καὶ ρῆμα, γράφοντες, εἰ καὶ τοῖσι ἰσῶς, τάδε.
 Ἄκουε, ἀποστολικὴ κἀρα, θεοπρόβλητε ποιμὴν τῶν Χριστοῦ προβά-
 15 των, κλειδοῦχε τῆς οὐρανῶν βασιλείας, πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ἣ
 ὠκοδόμηται ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Πέτρος γὰρ σύ, τὸν Πέτρου θρό-
 νον κοσμῶν καὶ διέπων. Λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ αὐτῇ
 Κυρίου, πύλαι ἄδου, ὡς πάλαι, προσερράγησαν αὐτῇ. Τί τοῦτο; Διώ-
 κεται Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν, εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνοσ κατα-
 20 δρομὴ τοῦ πρωτοτύπου διωγμός· Ἐντεῦθεν κατένεξις πατριαρχικῆς
 κεφαλῆς ἔξορία τε καὶ περιορισμοὶ ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων, μονα-
 στῶν τε καὶ μοναζουσῶν, εἰρκταί τε καὶ σιδηρώσεις, βάσανοί τε καὶ
 τέλος θάνατοι. ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Σω-
 τῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ἦν καὶ δαίμονες φρίττουσιν, ἐνύβρισται, ἐξουδένω-
 25 ται, οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πᾶσαν
 χώραν καὶ πολίχνην. Θυσιαστήρια ἠφανίσθη, ναοὶ ἠμαυρώθησαν,
 ἱερὰ ἐκοινώθη, ἐχέθη αἵματα καὶ χέεται τῶν ἀντεχομένων τοῦ Εὐαγ-
 γελίου. Διωγμοὶ καὶ φουγαδεῖαι τῶν ἔτι ὑπολελειμμένων. Ἐσίγησε πᾶν
 εὐσεβοῦν στόμα δέει θανάτου, ἀνέφκται ἢ ἀντίθετος καὶ βλάσφημος
 30 γλῶσσα, σεσάλενται πᾶσα σὰρξ ἀμφοτερίζουσα. «Οἴμοι», φησὶν, «ὅτι
 ἐγενήθημεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν
 τρυγητῷ οὐχ ὑπάρχοντος βότρου».

26. Ψαλμ. 68, 12.

27. Πράξ. 20, 29.

28. Μιχ. 7, 1.

πρώτιστο κύριό μας, δεσπότη καὶ ἀποστολικὸ πάπα,
Ἰωάννης, Θεοδόσιος Ἀθανάσιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος,
ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρὰ, τῶν Πικρι-
δίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῆς Εὐκερίας, τῶν Στουδίου.

Ἦδη ἔχουν φθάσει ὅπωςδήποτε στὰ αὐτὰ τῆς κορυφαίας μακαριό-
τητάς σας αὐτά πού συνέδησαν στὴν Ἐκκλησία μας ἕξαιτίας τῶν ἁμαρ-
τιῶν μας. Γιατί, γιὰ νὰ μιλῆσω Γραφικά, ἔχουμε γίνει παραβολὴ²⁶ καὶ
παροιμία σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, ἴσως ὅμως ἢ πληροφόρηση νὰ μὴν ἔχει γίνει μὲ
λεπτομέρεια καὶ μὲ ἐπιστολή. Γι' αὐτὸ ἐμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, ἂν καὶ εἴμαστε
τὸ τελευταῖο κατὰ κάποιον τρόπο μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅμως,
ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ μας ἐμποδίζεται καὶ οἱ προέχοντες στὴν ἀδελφότητα
εἶναι διασκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ μπορέσαμε νὰ βρεθοῦμε κά-
που μαζὶ καὶ μὲ τὴ συζήτηση μεταξύ μας ~~ἡ~~ καταλήξουμε σὲ ἓνα πνεῦμα
καὶ ἓνα λόγο, γράφομε, ἂν καὶ μὲ τρόπο τολμηρό, τὰ ἑξῆς: Ἀκουσε, ἀπο-
στολικὴ κεφαλὴ, θεοπρόβλητε ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ,
κλειδοκράτορα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πέτρα τῆς πίστεως, πάνω
στὴν ὁποία οἰκοδομήθηκε ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Γιατί σὺ εἶσαι Πέτρος,
πού κοσμεῖς καὶ διοικεῖς τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου. Λύκοι ἄγριοι²⁷ εἰσέβα-
λαν στὴν αὐλὴ τοῦ Κυρίου, οἱ πύλες τοῦ ἁδῆ, ὅπως παλιά, προσέκρου-
σαν ἐπάνω της. Τί σημαίνει αὐτὸ; Διώκεται ὁ Χριστὸς μαζὶ μὲ τὴ μητέρα
του καὶ τοὺς ὑπηρέτες του, ἀφοῦ ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς εἰκόνας εἶναι διωγ-
μὸς τοῦ πρωτοτύπου. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἦταν ἡ ἐκθρόνιση τῆς πα-
τριαρχικῆς κεφαλῆς, ἕξορίες καὶ περιορισμοὶ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ
μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν, φυλακίσεις καὶ σιδερένια δεσμὰ καὶ βασανι-
στήρια, καὶ τέλος θανατώσεις. Πόσο φοβερὸ ἄκουσμα! Ἡ σεπτὴ εἰκόνα
τοῦ Σωτήρα μας Θεοῦ, τὴν ὁποία τρέμουν ἀκόμα καὶ οἱ δαίμονες, κατέ-
βρίστηκε, ἔξευτελίστηκε, ὄχι μόνο στὴ βασιλεύουσα πόλη, ἀλλὰ καὶ σ'
ὅλη τὴ χώρα καὶ σὲ κάθε μικρὴ πόλη. Θυσιαστήρια ἀφανίστηκαν, ναοὶ
καταστράφηκαν, ἱερὰ δεβηλώθηκαν, χύθηκαν καὶ χύνονται αἵματα αὐ-
τῶν πού εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸ Εὐαγγέλιο. Διωγμοὶ καὶ φυγαδεύσεις
αὐτῶν πού ἔχουν ἀκόμα ἀπομείνει. Κάθε εὐσεβὲς στόμα σιώπησε ἀπὸ
τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἄνοιξε ἢ ἀντίθετη καὶ βλάσφημη γλώσσα, κλονί-
στηκε καθένας πού κλίνει πρὸς τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο μέρος. «Ἀλλοίμονο»,
λέγει: «μοιάζουμε σὰν ἐκεῖνον πού μαζεῦει στάχυα μετὰ τὸν θερισμό, καὶ
ἀποστὰφυλλα μετὰ τὸν τρυγητό, πού δὲν ὑπάρχουν καλὰ σταφύλια»²⁸.

Ἐφ' ἡμᾶς, ὧ μάκαρ, ἐγένετο ταῦτα πάντα, ἃ τίς μὲν οὐκ ἐπιστυ-
 γνάσειεν εἰς ἑαυτὸν τὰ τοῦ πλησίον ἀναθεωρῶν πάθη; Τίς δὲ οὐ λογι-
 σοῖτο προεισόδια εἶναι τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας, τοσοῦτον
 διαφέροντα, ὅσον εἰκῶν ἀρχετύπου, ἐφ' ἧ καὶ μαίνεται; Δεῦρο δὴ οὖν
 5 ἀπὸ Δυσμῶν ὁ Χριστομίμητος, «Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος».
 Πρὸς σέ εἴρηκε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν «Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στη-
 ρίξεις τοὺς ἀδελφούς σου». Ἴδε ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος βοήθησον ἡμῖν
 ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς τοῦτο ὄρεξον χεῖρα καθ' ὅσον οἷόν τέ
 ἐστίν· ἔχεις τὸ ἰσχύειν παρὰ Θεῶ ἐκ τοῦ πάντων πρωτεύειν, ἐν ᾧ καὶ
 10 ἐτέθης. Πτόησον, δεόμεθα, τοὺς αἰρετικοὺς θήρας σύριγγι τοῦ θείου
 λόγου σου. Ὁ ποιμὴν ὁ καλός, θές τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων ἰκε-
 τεύομεν. Ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανὸν ὅτι ὑφ' ὑμῶν ἀναθεματίζονται
 συνοδικῶς οἱ ταῦτα τετολιμηκότες, καί γε ἀναθεματίζοντες τοὺς ἀγί-
 οὺς Πατέρας ἡμῶν. Τοῦτο εἶη Θεῶ εὐπρόσιτον, ἀγγέλοις καὶ ἀγίοις
 15 χαρμόσυνον, σαλευομένοις στήριγμα, ἐδραιουμένοις ἐπισφράγισμα,
 καταπεπτωκόσιν ἀνάστημα, πάση Ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἀγαλλίαμα,
 καί γε τῇ σῇ κορυφαιότητι κατὰ τοὺς πάλαι προηγησαμένους μνημό-
 συνον αἰώνιον. Οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτω-
 λῶν νῦν αἰτούμενα δεδρακότες πνευματοκινήτως καὶ μνημονεύονται
 20 καὶ μεμακάρινται. Πάντως δὲ πιστεύομεν ὡς ἐλέω οἰκτιρῶν καμπτό-
 μενος δέξῃ ἡμῶν τὸ εὐτελὲς γράμμα Χριστὸν μιμούμενος, ὅς, Θεὸς ὢν
 τῶν ἀπάντων, οὐκ ἀπηξίωσε τὴν παρὰ Ἀγγάρου ἐπιστολὴν καὶ δέξα-
 σθαι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντιγράψαι.

ΙΓ' (13)–. Τῶ αὐτῶ.

25 Τῶ τὰ πάντα παναγεστάτῳ Πατρί, κορυφαίῳ φωστῆρι
 οἰκουμενικῶ κυρίῳ ἡμῶν, δεσπότη ἀποστολικῶ πάπα,
 Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Θεόδωρος,
 ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρὰ,
 τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῶν Στουδίου.

30 «Ἐπεσκέψατο ὑμᾶς Ἀνατολὴ ἐξ ὕψους», Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν

29. Ψαλμ. 43, 23

30. Λουκᾶ 22, 15.

31. Ἰω. 10, 15.

32. Βασιλιάς τῆς Ὀσροηνῆς τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὸ ὄνομά του σώζονται δύο ἐπιστολές μὲ τις ὁποῖες προσκαλοῦσε τὸν Χριστὸ γιὰ νὰ ἀκούσει τὴ διδασκαλία του καὶ νὰ θεραπευθεῖ ἀπὸ ἀρρώστια πού ἔπασχε. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπάντησε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ μεταβεῖ ἐκεῖ, ἀλλὰ θὰ τοῦ στείλει μετὰ τὴν ἀνάληψή του τὸν μαθητὴ του Θαδδαῖο. Ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀγγάρου φιλοτέχνησε εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

33. Λουκᾶ 1, 78.

Σὲ μᾶς, μακάριε, συνέβησαν ὅλα αὐτὰ. Καὶ ποιὸς δὲν θὰ ἔνοιωθε ἀποστροφὴ γι' αὐτὰ βλέποντας στὸν ἑαυτὸ του τὰ πάθη τοῦ πλησίον; Καὶ ποιὸς δὲν θὰ σκεπτόταν, ὅτι εἶναι ἀπαρχὲς τῆς παρουσίας τοῦ Ἐναντιοῦ, ἀφοῦ διαφέρουν τόσο, ὅσο ἡ εἰκόνα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, ἐναντίον τῆς ὁποίας καὶ μαίνεται; "Ἐλα λοιπὸν ἀπὸ τῆ Δύση σὺ ὁ μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ· «Σὴκω ἐπάνω καὶ μὴ μᾶς ἀπωθεῖς ἀπὸ κοντὰ σου μέχρι τὸ τέλος»²⁹. Σὲ σένα εἶπε ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς μας· «Καὶ σὺ κάποτε ἐπιστρέφοντας στήριξε τοὺς ἀδελφοὺς σου»³⁰. Νὰ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος. Βοήθησέ μας σὺ πὺ εἶσαι ἀπὸ τὸν Θεὸ ταγμένος γι' αὐτὸ. "Ἀπλωσε τὸ χέρι σου ὅσο εἶναι δυνατόν. "Ἐχεις τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν Θεό, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι εἶσαι πρῶτος ἀπὸ ὅλους, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ τοποθετήθηκες. Φόβισε, παρακαλοῦμε, τὰ αἰρετικά θηρία, μὲ τὴ φλογέρα τοῦ θείου λόγου σου. Σὺ ὁ καλὸς ποιμένας, σὲ ἱκετεύουμε, θυσίασε τὴν ψυχὴ σου γιὰ τὰ πρόβατὰ σου³¹. "Ἄς ἀκούσει ἡ οἰκουμένη, ὅτι ἀπὸ σᾶς ἀναθεματίζονται μὲ σύνοδο ἐκεῖνοι πὺ τόλμησαν νὰ τὰ κάνουν αὐτὰ καὶ ἀναθεματίζουν τοὺς ἁγίους πατέρες μας. Αὐτὸ θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτο στὸν Θεό, χαρμόσυνο στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἁγίους, στήριγμα σ' αὐτοὺς πὺ ταλαντεύονται, στοὺς στηριγμένους ἐπιβεβαίωση, ἀνέγερση σ' αὐτοὺς πὺ ἔχουν καμφθεῖ, σ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων ἀγαλλίαση, καὶ φυσικὰ στὴ δική σου κορυφή, ὅπως καὶ ἐκείνων πὺ προσηγήθηκαν παλιὰ, αἰώνιο μνημόσυνο, οἱ ὁποῖοι σὲ ὅμοιες περιστάσεις ἔκαναν, κινούμενοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, αὐτὰ πὺ ζητοῦμε τώρα ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, καὶ μνηνοεύονται καὶ μακαρίζονται. Πιστεύουμε ὀπωσδήποτε ὅτι, καμπτόμενος ἀπὸ αἰσθήματα εὐσπλαχνίας, θὰ δεχθεῖς τὸ εὐτελὲς γράμμα μας, μιμούμενος τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος, ὄντας Θεὸς τῶν ὄλων, δὲν ἀρνήθηκε νὰ δεχθεῖ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Αὐγάρου³², καὶ νὰ ἀπαντήσῃ σ' αὐτήν.

13. Στὸν ἴδιο.

Στὸν καθόλα ἱερώτατο πατέρα, κορυφαῖο οἰκουμενικὸ φωστῆρα, κύριό μας δεσπότη καὶ ἀποστολικὸ πάπα, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρὰ, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῶν Στουδίου.

«Μᾶς ἐπισκέφθηκε ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»³³, ὁ Χριστὸς ὁ Θεός

τὴν σὴν ἐν τῇ Δύσει μακαριότητα, ὥσπερ τινὰ λυχνίαν θεαυγῆ, εἰς
περίλαμπιν τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν πρώτι-
σιον θρόνον θέμενος. Καὶ γὰρ ἤσθημεν φωτὸς νοεροῦ οἱ ἐν σκοτει καὶ
σκιᾷ θανάτου ἐνισχημένοι τῆς πονηρᾶς αἰρέσεως καὶ τὸ νέφος τῆς
5 ἄθυμίας ἀπεθέμεθα, καὶ πρὸς χρηστὰς ἐλπίδας ἀνενεύσαμεν μεμαθη-
κότες δι' ὧν ἀπεστείλαμεν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων, οἷα καὶ
ἠλίκα πέπραχέ τε καὶ λέλεχεν ἡ ἁγία ὑμῶν κορυφαιότης τοὺς μὲν
αἰρετικούς ἀποκρισιαρίους ὡς λωποδύτας, μηδὲ εἰς ἱεράν αὐτῆς θεάν
προσηκαμένη, πόρρω δὲ ὄντας ἐνδίκως ἀποπεμψαμένη, τοῖς δὲ ἡμετέ-
10 ροις ταλαιπωρήμασι, διὰ τῆς ἐπακροάσεως τῶν γραμμάτων καὶ διη-
γήσεως τῶν ἀποστολέντων, ἐπιστυγνάσασά τε καὶ ἐπιστενάξασα θεο-
μιμήτως, ὡς οἰκείους μέλεσι. Καὶ ὄντως ἔγνωμεν οἱ ταπεινοί, ὡς ἐναρ-
γῆς διάδοχος τοῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίου προέστη τῆς Ρωμαϊκῆς
Ἐκκλησίας ἀληθῶς πεπείσμεθα ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπε Κύριος τὴν καθ'
15 ἡμᾶς Ἐκκλησίαν μιᾶς καὶ μόνης τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας ἄνωθέν τε
καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς συμβαινούσαις περιστάσεσιν ὑπαρχούσης αὐτῇ
Θεοῦ προμηθεΐα. Ὑμεῖς οὖν ὡς ἀληθῶς ἡ ἀθόλωτος καὶ ἀκαπήλευτος
πηγὴ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὀρθοδοξίας ὑμεῖς ὁ πάσης αἰρετικῆς ζάλης ἀκω-
κισμένος εὐδῖος λιμὴν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ὑμεῖς ἡ θεόλεκτος πόλις
20 τοῦ φυγαδευτηρίου τῆς σωτηρίας. Ἄλλ' ὅτι τολμηρὸν παρ' ἡμῶν τῶν
οἰκτρῶν καὶ ἀναξίων ἐγκώμια συναίρειν τῇ ὑπὸ θείων γλωσσῶν πά-
λαι μεμακαρισμένη ὑμῶν θεωνυμία δέον ἐπὶ τὸ πονεῖν ἐλθεῖν.

Οἱ μὲν οὖν ἀσεβοῦντες τὰ συνήθη σὺν πάσῃ σπουδῇ καὶ μανίᾳ
ποιεῖν οὐκ ἐνδιδόασι, πάντας ὑφέλκοντες καὶ κατασπῶντες εἰς τὸ τῆς
25 αἰρέσεως θάραθρον δεδιπτομένους τὸν θάνατον. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα
τὸν μὴ εἶκοντα, τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μαστίγων ὑποβλήθηται σὺν
τοῖς ἀκολούθοις, ὥστε κατὰ μικρὸν ὑπορρέειν, τὸ σχετλιώτατον, καὶ
ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθληκότων. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐθις οἱ ταπεινοί καὶ ἔσχατοι
ἐν τοῖς μέλεσιν, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείας ἱερᾶς κεφαλῆς καὶ τῆς ἐνισταμέ-
30 νης ὑπερεχούσης πατρότητός τε καὶ ἀδελφότητος, τολμῶντες πρε-
σβεύομεν τε καὶ ἐκλιπαροῦμεν, παρακληθῆναί σου τὴν ἁγίαν καὶ
ἀποστολικὴν ψυχὴν. Πρῶτον μὲν, ὅπερ καὶ πιστεύομεν ποιεῖν, μὴ
καταλήξαι τῆς ὑπὲρ στηριγμοῦ καὶ διασώσεως ἀπάντων θεοκλινοῦς

μας, τοποθετώντας τὴν μακαριότητά σου στὴ Δύση, στὸν ἀνώτατο ἀποστολικὸ θρόνο, σὰν μὰ θεοφεγγὴ λυχνία, γιὰ νὰ φωτίζει μὲ τὴ λάμψη τῆς τὴν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ Ἐκκλησία. Καὶ πράγματι αἰσθανθήκαμε φῶς νοερό, ἡμεῖς ποὺ ἤμασταν ἐξουσιασμένοι ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὴ σκιά τοῦ θανάτου τῆς πονηρῆς αἰρέσεως, ἀποβάλαμε τὸ νέφος τῆς λιποψυχίας, καὶ σηκώσαμε τὸ βλέμμα μας πρὸς αἴσιες ἐλπίδες, μαθαίνοντας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς καὶ συνδούλους μας ποὺ εἶχαμε στείλει, τί καὶ πόσο μεγάλα ἔπραξε καὶ εἶπε ἡ ἅγια σας κορυφή, ἡ ὁποία τοὺς αἵρετικούς ἀγγελιοφόρους δὲν τοὺς ἐπέτρεψε οὔτε τὸ ἱερὸ πρόσωπό τῆς νὰ δοῦν, ἀλλὰ σὰν λωποδύτες δίκαια τοὺς ἀπέπεμψε ἐνῶ ἀκόμα βρῖσκονταν μακριά, ἐνῶ γιὰ τίς δικές μας ταλαιπωρίες μὲ τὴν ἀκρόαση τῶν γραμμάτων καὶ τὴν ἐξιστόρηση τῶν ἀπεσταλμένων, λυπήθηκε πολὺ καὶ ἀναστέναξε μὲ τρόπο θεομίμητο, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὰ δικὰ τῆς μέλη. Καὶ γνωρίσαμε πραγματικὰ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, πόσο λαμπρὸς διάδοχος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων προΐσταται τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἀληθινὰ πειστήκαμε, ὅτι δὲν ἐγκατέλειψε ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησία μας, ἀφοῦ ἀπὸ παλιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, στίς δύσκολες περιστάσεις ποὺ συμβαίνουν ὑπάρχει γι' αὐτήν, μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἡ μία καὶ μοναδικὴ βοήθεια ἀπὸ σαῶ. Σεῖς λοιπὸν, ἀληθινὰ, εἶστε ἡ ἀθόλωτη καὶ εἰλικρινὴς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πηγὴ τῆς ὀρθοδοξίας. Σεῖς εἶστε γιὰ κάθε αἵρετικὴ τρικυμία τὸ ἀπάνεμο λιμάνι ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Σεῖς εἶστε ἡ θεόλεκτη πόλη, τὸ καταφύγιο τῆς σωτηρίας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι τολμηρὸ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἔλεεινούς καὶ ἀνάξιους νὰ πλέκονται ἐγκώμα γιὰ τὸ δικό σας θεϊκὸ ὄνομα, ποὺ ἀπὸ παλιὰ ἔχει χαρακτηριθεῖ ἀπὸ θεϊκὲς γλῶσσες μακάριο, πρέπει νὰ προχωρήσουμε στὰ ὅσα ὑφιστάμεθα.

Οἱ ἀσεβεῖς λοιπὸν δὲν παύουν νὰ ἐκτελοῦν τὰ συνηθισμένα μὲ κάθε διασύνη καὶ μανία, σύροντας ὅλους καταγῆς καὶ ρίχνοντάς τους στὸ βάραθρο τῆς αἰρέσεως, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὸν θάνατο. Γιατὶ πρέπει ὅπως δὴποτε, αὐτὸς ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ, νὰ παραδίδεται στὴν ὀδυνηρὴ φλόγα τῶν μαστιγίων μαζί μὲ τοὺς ἀκολούθους του, ὥστε σιγὰ-σιγὰ νὰ καταρρέουν, τὸ πιὸ ἀποτρόπαιο, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίστηκαν ὡς ἀθλητές. Ἐμεῖς ὅμως οἱ ταπεινοὶ καὶ τελευταῖοι ἀπὸ τὰ μέλη, τολμοῦμε πάλι νὰ μεσολαβήσουμε καὶ νὰ ἐκλιπαρήσουμε γιὰ τὴ δική μας ἱερὴ κεφαλὴ καὶ τοὺς ἐξέχοντες πατέρες καὶ ἀδελφούς μας ποὺ ἀντιστέκονται, ὥστε νὰ συγκινηθεῖ ἡ ἅγια καὶ ἀποστολικὴ ψυχὴ σου, καὶ πρῶτον, αὐτὸ ποὺ πιστευομε ὅτι ἤδη τὸ κάνει, νὰ μὴ παύσει τὴν μὲ γονυκλισία μπροστὰ

προσευχῆς. Ναί, δεόμεθα τὰ ἱερώτατα σπλάγχνα. Ἐπειτα, ἃ πνευματοκινήτως αὐτῇ δεβούλευται καὶ ὤριστα ἐπ' ὠφελεία μὲν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, αἰωνίῳ δὲ μακαρισμῷ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, εἰς πέρας σὺν Θεῷ ἀγαγεῖν.

5 *ΙΔ' (14)–. Πάπα Ἀλεξανδρείας.*

Τῷ τὰ πάντα ἀγνωτάτῳ πατρὶ πατέρων, φωστῆρι φωστήρων,
κυρίῳ μου, δεσπότη μακαριωτάτῳ πάπα Ἀλεξανδρείας,
Θεόδωρος

ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

10 Ὡς μέγιστον τῇ ἐμῇ ταπεινώσει δῶρον καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτῳ ἔργον, διὰ γράμματος ἀξιωθῆναι εἰς ὀμιλίαν ἐλθεῖν τῆς ἀποστολικῆς σου κορυφῆς, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς σμικροτότητός μου, ἧς καὶ τὸ πρὸς ἴσους γράφειν ἐνδεές, μὴ ὅτι γε πρὸς οὕτω μεγάλην καὶ θείαν κεφαλήν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐν τοσοῦτῳ μακροσμῷ πάροδον, τῇ
15 ἔθνηκῃ ὅτι μάλιστα εἰσρομένην διατειχίσει. Ὅμως εὐδοκία τοῦ ὑπεργάθου Θεοῦ ἐξεγένετό μοι, δυοῖν εἵνεκα· ἐνὸς μὲν, ὡς ἂν ἦν πάλαι εἶχον ἐπιθυμίαν ὁ ἁμαρτωλὸς ἀποπληρώσω, διὰ νοερᾶς προσψαύσεως τῶν ἱερῶν σου ἰχνῶν· οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἦν δυνατὸν τὸ καταθύμιον πληρωθῆναι· ἑτέρου δέ, ὃ καὶ μᾶλλον κατεπεῖγον, πρὸς τὸ γνωρωμώτε-
20 ρα παραστήσαι τὰ ἐπελθόντα δεινὰ ἐνταῦθα τῇ θειοτάτῃ σου κορυφῇ, ὡς συμπασχούσῃ τοῖς τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας μέλεσιν, ἃ ἐξήκουσαι, ὡς οἶμαι, καὶ εἰς τὰ ἔσχιστα τῆς οἰκουμένης, διὰ τὸ τῆς κακίας περιδύθητον.

Διωγμὸς κατείληφεν ἡμᾶς, ὃ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύν-
25 τατος. Πάλαι μὲν σὺν Ἀχαὰβ ζητῶν Ἥλιαν τὸν προφήτην, πάντα τόπον ἐμπροῆσαι λέγεται, τοῦ ἐμπροσημοῦ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς ὑποφαίνοντος. Νυνὶ δὲ ὁ Ἀχααδίτης καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν καρδίαν, οὐ τὸν Ἥλιου μόνον ἐγγεγραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸν τούτου Δεσπότην Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὴν Θεοτόκον καὶ πάντα
30 ἅγιον ζητῶν ἐκζητεῖ καὶ εὐρῶν ἐξαφανίζει θυμῷ μεγάλῳ ἐκ πάσης πόλεως καὶ χώρας τῆς ὑπὸ χεῖρα. Ἐντεῦθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα, ναοὶ Κυρίου ἠχρειωμένοι, καὶ κατ' οἴκους καὶ καθολικῶς καὶ ἐν ἀνδρῶσι καὶ ἐν παρθενῶσιν, οἱ πάλαι, οἱ νεωστὶ ἐγηγερομένοι. Ἐλε-

στον Θεὸ προσευχή για τὴ στήριξη καὶ διάσωση ὅλων. Ναί, παρακαλοῦμε τὴν ἱερῶτατη ἀγάπη σου." Ἐπειτα, αὐτὰ ποὺ ἔχει ἤδη ἀποφασίσει καὶ ὄρισε πρὸς ὠφέλεια ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ αἰώνιο μακαρισμὸ τῆς δικῆς τῆς ἀρετῆς, νὰ τὰ φέρει εἰς πέρας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

14. Στὸν πάπα Ἀλεξανδρείας.

Στὸν ἀγιώτατο κατὰ πάντα πατέρα τῶν πατέρων, φωστήρα τῶν φωστήρων, κύριό μου, δεσπότη, μακαριώτατο πάπα Ἀλεξανδρείας,
Θεόδωρος,

ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Πόσο μεγάλο για τὴν ταπεινότητά μου δῶρο καὶ ἔργο τῆς ἀνώτατης εὐχῆς εἶναι τὸ νὰ ἀξιωθῶ μὲ γράμμα νὰ μιλήσω μὲ τὴν ἀποστολικὴ κορυφή σου, ὄχι μόνο λόγω τῆς εὐτελοῦς μικρότητάς μου, ἢ ὁποῖα εἶναι ἔλλιπής ἀκόμα καὶ ὅταν γράφει σὲ ἴσους, καὶ πολὺ περισσότερο σὲ μὴ τόσο μεγάλῃ καὶ θεϊκῇ κεφαλῇ, ἀλλὰ καὶ ἕξαιτίας τῆς μεσολάβησης τόσο μακροῦ χωρισμοῦ, ποῦ ἐμποδίζεται πάρα πολὺ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ ὠχυρωμένα τείχη. Ὅμως μὲ τὴν εὐνοία τοῦ ὑπεράγαθου Θεοῦ μου πέρασε ὁ δισταγμὸς για δύο λόγους· ὁ ἓνας εἶναι νὰ μπορέσω νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμία ποὺ εἶχα ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἀγγίξω νοερὰ τὰ ἱερὰ δῆματά σου, γιατί ἄλλιῶς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐκπληρώσω τὴ βαθειὰ μου ἐπιθυμία. Ὁ ἄλλος λόγος, ποὺ εἶναι καὶ ὁ πιὸ διασπικὸς, εἶναι νὰ κάνω περισσότερο γνωστὰ τὰ δεινὰ ποὺ μᾶς βρῆκαν ἐδῶ, στὴν θειότατη κορυφή σου, ἢ ὁποῖα συμπάσχει μαζί μὲ τὰ μέλη ὅλου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτά, ὅπως νομίζω, ἔχουν ἀκουστῆ καὶ στὰ πιὸ μακρινὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, γιατί ἡ κακία εἶναι περιλάλητη.

Μᾶς βρῆκε διωγμὸς, μακαριώτατε, καὶ μάλιστα ὁ πιὸ βαρὺς διωγμὸς. Παλιὰ βέβαια ὁ Ἀχαάβ, ἀναζητῶντας τὸν προφήτη Ἡλία, λέγεται ὅτι ἔκαψε ὅλον τὸν τόπο, ὅπου ὁ ἐμπρησμὸς ὑποδήλωνε τὸν θυμὸ τοῦ ἀσεβοῦς βασιλιᾶ³⁴. Τώρα ὅμως ὁ Ἀχαιδίτης καὶ στὸ ἀξίωμα καὶ στὴν καρδιὰ ἀναζητᾷ ὄχι μόνο τὸν ζωγραφισμένο τοῦ Ἡλία, ἀλλὰ καὶ τὸν Δεσπότη αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστόν, τὸν Κύριο καὶ Θεὸς μας, καὶ τὴν Θεοτόκο, καὶ κάθε ἅγιον, καὶ ὅταν τοὺς βρίσκει τοὺς ἕξαφανίζει μὲ μεγάλο θυμὸ ἀπὸ κάθε πόλη καὶ χώρα τῆς δικαιοδοσίας του. Ἐξαιτίας αὐτοῦ θυσιαστήρια ἔχουν γκρεμισθεῖ ἀπὸ τὰ θεμέλια, ναοὶ τοῦ Κυρίου ἔχουν ἕξαχρειωθεῖ, καὶ ἰδιωτικοὶ καὶ καθολικοὶ, καὶ σὲ ἀνδρικὰ μοναστήρια καὶ σὲ γυναικεῖα, ποὺ ἀνεγέρθησαν παλιὰ καὶ μεταγενέστερα. Θέαμα ἐλεεινὸ,

εινὸν θέαμα ὡσπερ ἔξοψισθέντας ἀνθρώπους τέρατά τινα· οὕτω τὰς
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας βλέπειν ἀφηρημένας τὸν οἰκείον κόσμον, καὶ
 ἀμορφώτους καθεστῶσας. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον ἢ ἐώρακεν ἐν τοῖς
 πάλαι ἀσεδήμασι; Τάχα ὁ ἐπικείμενος ὑμῖν Ἄραψ αἰδοῖ χρώμενος.
 5 φιλοχριστότερον διέξεισιν ἐν τούτῳ. Ἄλλ' οὐχ ὁ ἡμέτερος Ταβεήλ·
 «Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου καὶ μὴ δῶς τέλειον τὴν κληρονομίαν
 σου εἰς ὄνειδος». Καὶ εἰ τοὺς ἐν πίναξι χαρακτῆρας. τοὺς ἐν ἱεροῖς
 ἀναθήμασι, δέλτους τὰς ὑπομνηματιζούσας περὶ αὐτῶν, σκώπτει, κω-
 μωδεῖ διασύρει ὡς ὄδελύγματα, ὡς θεοστρυγῆ, τὰ θεοφιλῆ καὶ κόσμου
 10 σωτήρια· ὦ! τίς οὐκ ἐπιστάξειε δάκρυον; τίς οὐκ ἀφήσει στεναγμὸν
 ἐκ βάθους καρδίας ἀναπεμπόμενον; «Ὁδοὶ Σιών πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ
 εἶναι» τοὺς εὐσεβῶς διοδεύοντας. Καί γε «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα
 ἠχρειώθησαν». Ἱεραρχεῖν δοκοῦντες καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μιγάδες,
 πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία· οἱ μὲν τέλεον ναυαγήσαντες περὶ τὴν πί-
 15 στιν, οἱ δέ, εἰ καὶ τοὺς λογισμοὺς οὐ καταποντισθέντες, τῇ δὲ αἰρετικῇ
 κοινωνίᾳ ἐξ ἡμισείας δέει σωματικοῦ θανάτου συγκινδυνεύοντες.
 Πλὴν ὅτι εἰσὶν ὑπολελεμμένοι, οἵτινες «οὐκ ὠκλασαν γόνυ τῷ Βάαλ».
 Καὶ τοσοῦτοι ὅποσοι καὶ ἠρίθμηνται Κυρίῳ, πρὸ πάντων ὁ πρῶτιστος
 ἡμῶν, ἡ ἱερὰ ἡμῶν κεφαλὴ, καὶ ὁμοταγῆς τῇ τελειότητί σου, ἱεράρχαι
 20 καὶ ἱερεῖς Κυρίου, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι· τούτων οἱ μὲν ἐμπαι-
 γμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, οἱ δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς, ἄρτω
 μετρίῳ καὶ ὕδατι τρεφόμενοι. Ἄλλοι ἐξορίαῖς περιορισθέντες, ἔτεροι
 ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς ἐνδαιτιώ-
 μενοι, ἔνιοι δὲ καὶ παραπτά μαστιγωθέντες, μαρτυρικῶς πρὸς Κύριον
 25 ἐξεδήμησαν. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σακκισθέντες ἐθάλασσεύθησαν ἄωρία, ὡς
 σαφὲς γέγονεν ἐκ τῶν τούτους θεασαμένων.

Τί τᾶλλα; Ἀναθεματίζονται οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες, ἀνακηρύτ-
 τονται οἱ ἡσεθηκότες τὰ νήπια ἐν τοῖς τῆς ἀσεθείας δόγμασιν ἀνατρέ-
 φονται, τῷ δοθέντι τόμῳ τοῖς διδασκάλους οὐκ ἔστι που καταφευκτῆ-
 30 ριον σώματος ἐν οἰκουμένοις, οὐκ ἔστι προέσθαι εὐσεβές τι ρῆμα, καὶ
 ἡ θῆρα ἐγγύθεν, ὡς φυλάττεσθαι ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου

35. Πέρσης ἀρχοντος τῆς Σαμάρειας (Ἔσδρα 4, 7. Ἦσ. 7, 6.

36. Ἰωήλ 2, 17.

37. Θρηνοὶ Ἱερ. 1, 4.

38. Ψαλμ. 52, 4.

39. Γ' Βασ. 19, 18 καὶ Ρωμ. 11, 4.

40. Ἔβρ. 11, 36-38.

σάν ἄνθρωποι πού τούς ἔβγαλαν τὰ μάτια, σωστά τέρατα. Ἔτσι ἐμφανίζονται οἱ ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ, ἀπό τις ὁποῖες ἀφαιρέθηκε ὁ διάκοσμός τους καί εἶναι χωρίς ζωγραφισμένες μορφές. Ποιός ἄκουσε κάτι τέτοιο, ἢ εἶδε στοὺς παλιούς τόπους λατρείας; Ἴσως ὁ Ἄραβας πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ σᾶς, ἀπὸ ντροπή, φέρεται πιὸ φιλικὰ πρὸς τὸν Χριστό σὸ θέμα αὐτό, ὅχι ὅμως καί ὁ δικός μας Ταβεήλ³⁵. «Λυπήσου, Κύριε τὸν λαό σου, καί μὴ παραδώσεις τελικὰ τὴν κληρονομία σου σὲ ἔξευτελισμό»³⁶. Καί ὅταν εἰρωνεύεται τις μορφές τῶν εἰκόνων καί τῶν ἱερῶν ἀφιερωμάτων καθὼς καί τὰ γραπτὰ κείμενα πού μιλοῦν γι' αὐτές, καί τις διακωμωδεῖ καί τις διασύρει ὡς ἀντικείμενα σιχαμερὰ καί ὡς θεομίσητα, αὐτὰ πού εἶναι ἀγαπητὰ στὸν Θεὸ καί σωτήρια γιὰ τὸν κόσμο, ποιός ἀλήθεια δὲν θὰ χύσει δάκρυα, ποιός δὲν θὰ βγάλει ἀναστεναγμὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του; «Οἱ δρόμοι τῆς Σιῶ πενθοῦν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν»³⁷ ἄνθρωποι πού βαδίζουν μὲ εὐσέβεια. Γιατὶ «Ὅλοι παῖδες ἐξέκλιναν καί ἔξαχρειώθηκαν»³⁸. Νομίζουν ὅτι εἶναι ἱεράρχες καί ἱερεῖς καί μοναχοὶ καί ἀνάμικτοι, κάθε γένους καί κάθε ἡλικίας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι ἔχουν ὀλοκληρωτικὰ ναυαγήσει ὡς πρὸς τὴν πίστη, καί ἄλλοι, ἂν καί μὲ τὴ σκέψη τους δὲν καταποντίστηκαν, ὅμως, ἔξαιτίας τῆς κοινωνίας τους μὲ αἰρετικούς, κινδυνεύουν κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ φόβο σωματικοῦ θανάτου. Ὡστόσο ὑπάρχει ἓνα ὑπόλοιπο ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι «δὲν ἔκαμψαν τὸ γόνατό τους στὸν Βάαλ»³⁹. Καί εἶναι τόσο πολλοὶ αὐτοὶ πού συγκαταριθμοῦνται μὲ τὸν Κύριο, καί πρὶν ἀπὸ ὅλους ὁ πρῶτιστος ἀπὸ μᾶς, ἡ ἱερὴ κεφαλὴ μας, ἡ ἰσότιμη μὲ τὴν τελειότητά σου, ἱεράρχες καί ἱερεῖς τοῦ Κυρίου, μοναχοὶ καί μοναχές. Ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι δοκιμάστηκαν μὲ ἐμπαιγμοὺς καί μαστίγωση, ἄλλοι πάλι μὲ δεσμὰ καί φυλακή, τρεφόμενοι μὲ λίγο ψωμὶ καί νερό. Ἄλλοι περιορίστηκαν σὲ ἔξοριες, ἄλλοι ζοῦν σὲ ἐρημὲς καί σὲ βουνὰ καί σπηλιές καί στίς τρύπες τῆς γῆς⁴⁰, μερικοὶ μάλιστα μόλις μασπιγώθηκαν ἐξεδήμησαν πρὸς Κύριον μαρτυρικά. Ὑπάρχουν βέβαια καί ἄλλοι τοὺς ὁποίους ἔκλεισαν μέσα σὲ σάκκους καί τοὺς ἔρριξαν στὴ θάλασσα πρὶν τὴν ὥρα τους, ὅπως βεδαιώθηκε ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς εἶδαν.

Τί ἄλλα; Ἀναθεματίζονται οἱ ἅγιοι πατέρες μας καί ἀναδεικνύονται αὐτοὶ πού ἀσέβησαν. Τὰ μικρὰ παιδιὰ ἀνατρέφονται μὲ τὰ δόγματα τῆς ἀσέβειας, μὲ τὸ βιβλίον πού δόθηκε στοὺς δασκάλους. Δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στίς πόλεις καταφύγιο τοῦ σώματος, δὲν ὑπάρχει δυνατότητα νὰ προφέρει κανεὶς εὐσεβῆ λόγο, καί ἡ παρακολούθηση ἀπὸ κοντὰ, σὲ

μηνυταί καὶ πιπτακοδοῦται εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος μεμ-
 σθωμένοι, ποῦ τίς τι λέγει ἀπαρέσκον τῷ Καίσαρι, ἢ μὴ κοινωνῶν τῇ
 ἀσεβείᾳ, ἢ δίβλον ἔχων περὶ εἰκόνων ἔχουσάν τι λεγόμενον, ἢ γουν
 αὐτὴν εἰκόνα· ἂν τε φυγαδευόμενον εἰσδεχόμενος, ἢ τοῖς διὰ Κύριον
 5 φρουρουμένοις διακονῶν, κὰν φωραθείῃ, εὐθύς ἀνάρπαστος, δαρήσι-
 μος, ἐξόριστος, ἐξ οὗ καὶ τοῖς δούλοις οἱ δεσπότες ὑποπίπτοντες δέει
 μηνύσεως. Ἡμῖν πρέπει λέγειν, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ
 ἄρχων, οὔτε προφήτης, οὔτε ἡγούμενος, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώ-
 πιον Κυρίου, καὶ εὐρεῖν ἔλεος». Διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπεδοησάμεθα οἱ
 10 ἀνάξιοι τῇ ἀγία σου ψυχῇ, ὡς ἀπὸ τοῦ στόματος πάντων τῶν ἀντεχο-
 μένων τῆς ἀληθείας, εἰς ἀντίληψιν καὶ συμπάθειαν ἡμῶν ἐκκαλούμε-
 ναι αὐτήν. Οἶδαμεν γάρ, ὅτι, κὰν μὴ οἶόν τε ἐπικουρεῖν ἄλλως, ἀλλά νε-
 τι· τῶν εὐχῶν βοήθεια μέγα παρέξει ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τὸ
 ὄφελος, εὐμενῇ τὸν Θεὸν ἔχουσα. Ἴνα δὲ γνοίῃ ἐκ μέρους, οἷα τὰ
 15 ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι καὶ ταῦτα ἐν
 τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἁμαθῆς ἀνατρέπειν, προτραπείς παρὰ εὐσε-
 βῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας σου μεγαλονοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ
 ἔλλιπές ἀνορθωθῆναι, καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με,
 λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν αὐτῆς προσευχαῖς, ὡς
 20 ἀχρεῖον τέκνον.

Ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχην ἀπεστάλη.

ΙΕ' (15) –. Τῷ τὰ πάντα ἀγιωτάτῳ πατρὶ Πατέρων, φωστῆρι
 φωστήρων, κυρίῳ μου, δεσπότη πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων,
 Θεόδωρος,

25 ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

«Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραάμ ὅτι θηλάζει Σάρρα παιδίον;», φησί που ὁ
 ἱερὸς λόγος. Καὶ τίς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ εὐαγγελίσοιτο, ὅτι μου τὸ ταπει-
 νὸν γράμμα εἰς ἱεραῆς χειρὸς φθάσειε τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριω-
 30 τάτης κορυφῆς; Ὅμως πιστεύω, ὅτι γενήσεται· οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπιθυ-
 μῆ, ἀλλὰ ἀναγκαίᾳ ὑποθέσει κινηθεῖς ὁ ἁμαρτωλὸς ἐτόλμησα καὶ τὸ
 γράμμα ἀποστεῖλαι, καὶ τὸν ἐπιστοληφόρον Διονύσιον, τὸν πιθεινότη-

σημείο πού ὁ ἄνθρωπος νά φυλάγεται καὶ ἀπὸ τὴ γυναίκα του. Ὑπάρχουν μηνυτὲς καὶ καταδότες πληρωμένοι ἀπὸ τὸ κράτος, ἂν κάποιος λέγει κάτι πού δὲν ἀρέσει στὸν βασιλιά, ἢ δὲν κοινωνεῖ μὲ τοὺς ἀσεβεῖς, ἢ κατέχει βιβλίο πού περιέχει κάτι γιὰ τὶς εἰκόνες, ἢ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα, καὶ ἂν κανεὶς δέχθηκε κάποιον φυγαδευόμενο, ἢ ἐξυπηρετεῖ αὐτοὺς πού φροροῦνται γιὰ χάρη τοῦ Κυρίου, ἂν συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἀμέσως ἀρπάζεται, δέρνεται καὶ ἐξορίζεται. Ἀκόμα καὶ οἱ κύριοι ὅταν γίνονται ἀνπληπτοὶ ἀπὸ τοὺς δούλους, πρέπει νά καταγγέλλονται. Σὲ μᾶς ταιριάζει νά ποῦμε· «Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οὔτε ἄρχοντας, οὔτε προφήτης, οὔτε ἡγούμενος. Δὲν ὑπάρχει τόπος νά προσφέρει κανεὶς θυσίᾳ στὸν Κύριο καὶ νά βρεῖ ἔλεος»⁴¹. Γι' αὐτὸ οἱ ἀνάξιοι ἐπικαλεσθήκαμε τὴν ἅγια ψυχὴ σου, ὡς ἐκπρόσωποι ὅλων αὐτῶν πού μένουν σταθεροὶ στὴν ἀλήθεια, ζητώντας ἀπὸ αὐτὴν ἐπίμονα τὴ βοήθεια καὶ συμπάθειά μας. Γιατὶ γνωρίζουμε, ὅτι, κι' ἂν ἀκόμα δὲν εἶναι δυνατόν νά μᾶς βοηθήσει μὲ ἄλλους τρόπους, ὅμως καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν εὐχῶν της θὰ μᾶς προσφέρει μεγάλο ὄφελος σὶς μεγάλες ἀνάγκες μας, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸ εὐμενῆ. Καὶ γιὰ νά γνωρίσει λεπτομερῶς τί εἶδους εἶναι τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, ἔστειλα μαζί μὲ τὰ γράμματα καὶ αὐτὰ σὲ τετράδια, τὰ ὁποῖα ἔκρινα ὁ ἁμαθὴς ὅτι ἀνατρέπουν τὴ διδασκαλία τῶν ἀθέων, ἐπειδὴ μὲ προέτρεψαν εὐσεβεῖς. Καὶ ζητῶ ἀπὸ τὴ θεϊκὴ σου μεγαλοφροσύνη νά τὰ ἐξετάσει καλὰ καὶ νά συμπληρωθεῖ ὅ,τι λείπει, νά δεχθῶ συγγνώμη γιὰ ὅσα ὀφείλω, καὶ νά μὲ μνημονεύει σὶς γονυκλινεῖς πρὸς τὸν Θεὸ προσευχῆς της ὡς ἔλεεινὸ τέκνο της πού εἶμαι.

Ἡ ἴδια ἐπιστολὴ στάλθηκε καὶ στὸν πατριάρχη Ἀντιοχείας.

15. Στὸν καθόλα ἀγιώτατον πατέρα τῶν πατέρων, φωστήρα τῶν φωστήρων, κύριό μου, δεσπότη πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων,
Θεόδωρος,

ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

«Ποιὸς θὰ ἀναγγεῖλει στὸν Ἀβραάμ ὅτι ἡ Σάρρα θηλάζει παιδί;», λέγει κάπου ἡ ἅγια Γραφή. Καὶ ποιὸς θὰ μποροῦσε νά φέρει σὲ ἐμένα τὸν ἀνάξιο τὴν εὐχάριστη εἶδηση, ὅτι τὸ ταπεινὸ μου γράμμα θὰ μπορέσει νά φτάσει στὰ ἱερὰ χέρια τῆς ἀποστολικῆς καὶ μακαριώτατης κορυφῆς; Ὅμως πιστεύω ὅτι θὰ γίνῃ. Γιατὶ δὲν παρακινήθηκα ὁ ἁμαρτωλὸς ἀπὸ παράλογη ἐπιθυμία, ἀλλὰ ἀπὸ μὴ ἀναγκαῖα ὑπόθεση, νά στείλω καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸν γραμματοκομιστὴ Διονύσιο, τὸν πολυαγαπιμένο

τον ἀδελφὸν συνεκπέμψασθαι, πιστὸν ὄντα, καὶ δυνατὸν ὅσα ἐλλείπει τῇ ἐπιστολῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξηγορῆσαι.

Τοιγαροῦν ὡς ἀπὸν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, πρῶτον μὲν ὁ ταπεινὸς κατασπάζομαι τὰ θεοβαδῆ αὐτῆς ἴχνη· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ 5 εὐλογία τε καὶ ἁγιασμός. Ἐπειτα ὡς πρὸς αὐτῆς ἐπιτραπείς ἄπειμι ἐν τοῖς σεβαστοῖς τόποις προσπτύσσομαι τὸ θεῖον ἔδαφος, οὗ τὰ θεῖα ἴχνη βέβηκε· τὸ ζωοποιὸν μνήμα, ἐφ' ᾧ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατετέθη· τὸν χῶρον τοῦ ἁγίου Κρανίου, ἐν ᾧ ἑσταύρωται ὁ Κύριος τῆς δόξης. Μέτεμι ἀλλαχοῦ ὁρῶ 10 τὴν ἁγίαν Βηθλεὲμ ὡς τὴν Ἑδέμ· προσκυνῶ τὴν θεῖαν φάτιν ὑπὲρ τὴν στάμνον τὴν χρυσοῦν, ἐν ἧ' οὐ μάννα, ἀλλ' ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος τέθειται. Καὶ μὴν βλέπω τὸ ἅγιον ὄρος, οὗ ἡ θειοτάτη μετεμόρφωσις τῶν ἐλαιῶν ὄρος, ἀφ' οὗ ἀνέπη πρὸς οὐρανούς ὁ τῶν ὄλων Κύριος τὴν ἁγίαν Γεθσημανῆ, ἐφ' ἧ' ὁ τάφος τῆς πανσεβάστου δεσποίνης 15 ἡμῶν Θεοτόκου· τοῦτο κάκεῖνο, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνωμι λόγον. Ὡ πῶς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης ἐπιμνήσεως ἁγιασμοῦ ἐστὶ μετὰληψις! Ὡ πηλίκων καὶ φρικτῶν σεβασμάτων ἡ τῆς σῆς μακαριότητος ὑπάρχει κορυφή! Σὺ πρῶτος πατριαρχῶν, κἂν πεντάζοις τῷ ἀριθμῷ. Οὗ γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ὄλων ἀρχιερεὺς καὶ ἐγεννήθη, καὶ 20 ἔδρασε τὰ θεουργὰ πάντα, καὶ ἔπαθε, καὶ τέθαιπται, καὶ ἀνέστη, καὶ ἔζησε, καὶ ἀνελήφθη, ἐκεῖ δηλονότι τὸ ὑπεραῖρον ἀπάντων ἀξίωμα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα πόθῳ καὶ τρόμῳ τετόλμηταί μοι λαλῆσαι, ἐπὶ δὲ τὸ ἕτερον τρέψομαι ἀπάγγελμα.

Διωγμὸς ἡμᾶς κατείληφεν, ᾧ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ 25 Ἑλληνοειδέστατος Ἐπεὶ γὰρ ἦσθετο ὁ Σατανᾶς ἐν προθύροις εἶναι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μείζους τῶν αἰρέσεων ἀνάπτει τὰς φλόγας, προεισόδια τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας. Τί τοῦτο; Τὴν πάλαι ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου διεγερθεῖσαν ἀσεβείαν, καὶ μα- 30 νεῖσαν ἐπὶ πολὺ, καὶ ραγεῖσαν θεῖα ἐπιτιμῆσει, αὐθις ἄρτι ὁ ὁμώνυμος καὶ συνώνυμος τῇ ἀσεβείᾳ κρατῶν ἀνενεώσατο, καὶ τοσοῦτον, ὡς ἀποκρῦψαι τὴν ἐκείνων λύτταν. Διώκει τὸν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσι, καὶ οὗ ἂν εὗροι, καθαίρει, φλέγει. Ἐντεῦ-

ἀδελφό, πού εἶναι ἔμπιστος καί ἰκανός, ὅσα λείπουν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν νὰ τὰ ἀναφέρει αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Λοιπὸν, ὡς ἀπὸν σωματικά, ἀλλὰ παρὼν πνευματικά, πρῶτα βέβαια ὁ ταπεινὸς καταφιλῶ τὰ θεοβάδιστα ἴχνη της, γιατί αὐτὸ εἶναι γιὰ μένα εὐλογία καί ἁγιασμός. Ἐπειτα, σὰν νὰ παρακινήθηκα ἀπὸ αὐτήν, πηγαίνω στοὺς σεβαστοὺς τόπους, ἐναγκαλίζομαι μὲ πόθο τὸ θεϊκὸ ἔδαφος, ὅπου περπάτησαν τὰ θεῖα ἴχνη, τὸ ζωοποιῶ μνήμα, στὸ ὁποῖο κατατέθηκε τὸ πανάγιο σῶμα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν χῶρο τοῦ ἁγίου Κρανίου, στὸν ὁποῖο σταυρώθηκε ὁ Κύριος τῆς δόξας. Πηγαίνω ὕστερα ἄλλου. Βλέπω τὴν ἅγια Βηθλεὲμ σὰν τὴν Ἐδέμ, προσκυνῶ τὴ θεῖα φάτνη περισσότερο ἀπὸ τὴ χρυσοῦ στάμνα, στὴν ὁποία δὲν τοποθετήθηκε μάννα, ἀλλὰ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Καί φυσικὰ βλέπω τὸ ἅγιον ὄρος. ὅπου ἔγινε ἡ θεϊότατη μεταμόρφωση, τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς ὁ Κύριος τῶν ὅλων, τὴν ἅγια Γεθσημανῆ, στὴν ὁποία ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς πανσέβαστης δέσποινας μας Θεοτόκου, καί τὸ ἓνα καί τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μὴ παρατείνω τὸν λόγο πολὺ. Πόσο ἀλήθεια καί μόνο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐνθύμηση μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνεи μέτοχος ἁγιασμοῦ! Πόσο ἀλήθεια μεγάλων μνημείων, πού προκαλοῦν δέος, ἀνήκουν στὴν κορυφὴ τῆς μακαριότητάς σου! Σὺ εἶσαι ὁ πρῶτος τῶν πατριαρχῶν, ἔστω καί ἂν ἔρχεσαι πέμπτος στὴ σειρά. Γιατί ἐκεῖ ὅπου ὁ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν καί ἀρχιερέας τῶν ὅλων καὶ γεννήθηκε, καί ἔκανε ὅλα τὰ θαύματα, καί ἔπαθε, καί θάφτηκε, καί ἀναστήθηκε, καί ἔζησε, καί ἀναλήφτηκε, ἐκεῖ ὑπάρχει ὀλοφάνερα καί τὸ πιὸ ὑψηλότερο ἀξίωμα. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ βέβαια τόσα τὸλμησα μὲ πόθο καί τρόπο νὰ πῶ, θὰ στραφῶ ὅμως τώρα στὸ ἄλλο θέμα.

Μᾶς βρῆκε διωγμός, μακαριώτατε, καί διωγμός πιὸ μέγανος ἀπὸ ἐκείνους πού προξενοῦν οἱ εἰδωλολάτρες. Γιατί, ὅταν ὁ Σατανᾶς αἰσθάνθηκε ὅτι βρίσκεται στὰ πρόθυρα ἡ μακάρια ἐλπίδα καί φανέρωση τῆς δόξας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναψε μεγαλύτερες τίς φλόγες τῆς αἰρέσεως, προσοίμο τῆς παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ; Τὴν αἵρεση πού προκλήθηκε παλιὰ ἀπὸ τὸν Λέοντα καί τὸν Κωνσταντῖνο, τῆς ὁποίας ἡ μανία καί κράτησε πολὺ, καί συντρίφτηκε μὲ θεϊκὴ τιμωρία, πάλι πρόσφατα ὁ ὁμώνυμος καί συνώνυμος παίρνοντας τὴν ἐξουσία ἀνανέωσε τὴν ἀσέβεια, καί τόσο πολὺ μάλιστα, ὥστε νὰ ὑπερκαλύψει τὴ λύσσα ἐκείνων. Διώκει τὸν Χριστὸ πού παριστάνεται σὲ εἰκόνες, μαζὶ μὲ τὴ μητέρα του καί τοὺς ὑπηρέτες του, καί

θεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα, ἱεροὶ ναοὶ ἡμαυρωμένοι, σκευὴ ἱε-
 ρὰ ἐμπεπρησμένα· οὐκ ἔστιν ὅτι μὴ ἐλλέλειπται μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν
 βασιλείας ἐαθὲν ἀκαθαίρετον. Ἄλλ' εἴ πως εὐρεθείη τις ἐγκεκρυφῶς
 σεπτὴν εἰκόνα, ἢ δέλτον περὶ αὐτῆς λεκτόν τι ἔχουσαν, ἀνάρπαστος.
 5 εὐθύς, μάστιξι καταξαινόμενος, καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν ὑφιστάμενος.
 Ἐντεῦθεν δείματα καὶ τρόμοι καὶ ἐκστάσεις περὶ πάντα ἄνθρωπον,
 ὡς καὶ χαίρειν λέγειν ἀδελφῶ ἀδελφόν, καὶ φίλῳ φίλον, ἐκτρέπεσθαι.
 Σύνοδος κυροῦσα τὴν πάλαι ἀσεβεστάτην, καὶ καταναθεματίζουσα
 τὴν ὀρθόδοξον. Ἱερεῖς ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεξήτη-
 10 σαν, ἀλλὰ τὸ τῷ Ἀγαᾶθ δόξαν συνεκρότησαν. «Πάντες ἐξέκλιναν,
 ἅμα ἠχρειώθησαν»· πλὴν ὀλίγων κομιδῆ. Τίνων τούτων; Ἐπισκόπων
 τε καὶ ἠγουμένων, μοναζόντων τε καὶ μοναζουσῶν, αὐτοῦ τε, χάριτι
 Θεοῦ, τοῦ κορυφαιοτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως, ὧν οἱ μὲν ἐμαστίχθησαν,
 ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν, ἕτεροι ἐφυλακίσθησαν, ἔνιοι δὲ καὶ παραντὰ
 15 τῶν ποινῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, ἀθλητικὸν στέφανον ἀράμε-
 νοι.

Τί τὰ τῆς βλασφημίας; Κωμωδεῖται ἡ σεπτὴ καὶ φρικτὴ εἰκὼν
 Χριστοῦ, ὡς βδέλυγμα ἐρημώσεως, ὡς εἶδωλον πλάνης οὕτω πᾶσα
 ἄλλη δεσποινικὴ, ἀγιωτικὴ. Ἄρτι, φησί, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος πί-
 20 στις ἄρτι, φησί, Κύριος ἐλάλησεν «εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
 τοὺς ὀσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν».
 Ὡς ἤδη ἀρθείσης τῆς εἰρήνης, ἀφ' οὗ Χριστὸς ἔφη· «Εἰρήνην ἀφήμι
 ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» μέχρι τοῦ δεῦρο· καὶ ἐρρυπαμέ-
 νης οὔσης τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἦν ὁ ἱερός Παῦλος βοᾷ «μὴ ἔχειν
 25 σπιλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' εἶναι ἀγίαν καὶ ἀμωμον». Οἱ
 μὲν τέλεον περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν, οἱ δέ, εἰ καὶ τοῖς λογισμοῖς οὐ
 κατεποντίσθησαν, ὁμως τῇ κοινωνίᾳ τῆς αἵρέσεως συνόλλυνται. Ἀλλὰ
 γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ νοῦν ὀρθοδοξοῦντες, τῇ ἐπιμονῇ τοῦ διωγμοῦ
 ἰλιγγιωσι περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥσπερ οἱ ὑπὸ τρικυμιῶν θαλάσσης ἀπει-
 30 ρία πλεύσεως σκοτούμενοι. Ἐλεεινὰ τὰ πάντα ἡμῖν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια.
 Παραστέλλονται ψαλμωδίαὶ ἀρχαιοπαράδοτοι, ἐν αἷς περὶ εἰκόνων
 ἄδεται· τι ἀντάδεται τὰ ἀσεβῆ νέα δόγματα εἰς προῦ

42. Ψαλμ. 52, 4.

44. Ἰω. 14, 27.

43. Ψαλμ. 84, 9.

45. Ἐφ. 5, 27.

ὅπου βρεῖ εἰκόνες τὶς κατεβάζει καὶ τὶς καίει. Ἐκ τὸτε θυσιαστήρια γκρεμίζονται, ἱεροὶ ναοὶ ἀμαυρώνονται, σκευὴ ἱερὰ καίονται, καὶ δὲν ὑπάρχει μέρος τῆς βασιλείας τοῦ πού νὰ ἔμεινε ἀπείραχτο. Ἄλλὰ ἂν κάποιος βρεθεῖ κάποιος πού ἔχει κρύψει ἅγια εἰκόνα, ἢ βιβλίον πού ἀναφέρει κάτι γι' αὐτήν, αὐτὸς ἀρπάζεται ἀμέσως καὶ καταξοχίζεται μὲ μαστιγώσεις, καὶ ὑφίσταται κάθε ἄλλο κακόν. Ἐκ τούτων προξενοῦνται φόβοι καὶ τρόμοι καὶ ἀπομακρύνσεις ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο, σὲ σημεῖον πού νὰ ἀποφεύγει νὰ χαιρετᾷ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφόν καὶ φίλος τὸν φίλον. Σύνοδος ἐπικύρωσε τὴν παλιὰ ἀσεβέστατη καὶ καταναθεμάτισε τὴν ὀρθόδοξον. Ἱερεῖς κυριεύθηκαν ἀπὸ ἀφροσύνη καὶ δὲν ἀναζητοῦν τὸν Κύριον, ἀλλὰ συγκρότησαν σύνοδο πού ἦταν ἀρεστή στὸν Ἀχαάβ. «Ὅλοι παρεξέκλιναν καὶ ἔχουν διαφθαρεῖ»⁵³, ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ λίγους. Ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Ἐπίσκοποι καὶ ἡγουμένοι, μοναχοὶ καὶ μοναχές, καὶ, μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ὁ κορυφαῖος ἀρχιερέας μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι μαστιγώθηκαν, ἄλλοι ἐξορίστηκαν, καὶ ἄλλοι φυλακίστηκαν. Μερικοὶ μάλιστα ἀμέσως μετὰ τὶς ποινές τοὺς ἐξεδήμησαν εἰς Κύριον, παίρνοντας στεφάνι ἀθλητικόν.

Ποιὰ εἶναι τὰ δείγματα τῆς βλασφημίας; Διακωμωδεῖται ἡ σεπτὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, πού προκαλεῖ δέος, σὰν βδέλυγμα ἐρήμωσης, σὰν εἶδωλον πλάνης, τὸ ἴδιο καὶ κάθε ἄλλη εἰκόνα τῆς Θεοτόκου λατρευτικὴ. Τώρα, λέγει, ὑπάρχει καθαρὴ καὶ ἀψογὴ πίστις. Τώρα, λέγει, μίλησε ὁ Κύριος· «Εἰρήνη στὸν λαόν τοῦ καὶ τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν, καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνους πού μὲ τὴ μετάνοια γυρίζουν πάλι τὴν καρδιὰ τοὺς σ' αὐτόν»⁵⁴, ἐπειδὴ τάχα εἶχε καταργηθεῖ ἡ εἰρήνη ἀπὸ τότε πού ὁ Χριστὸς εἶπε, «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνη· τὴ δική μου εἰρήνη σᾶς δίνω»⁵⁵, μέχρι τώρα, πού ἡ Ἐκκλησία τοῦ εἶναι καταρρυπωμένη, αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία ὁ Παῦλος φωνάζει· «Δὲν ἔχει κηλῖδα ἢ ρυτίδα ἢ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ εἶναι ἅγια καὶ ἄμωμη»⁵⁶. Ἄλλοι βέβαια ναυάγησαν ὁλότελα ὡς πρὸς τὴν πίστιν, ἄλλοι πάλι, ἂν καὶ μὲ τὴ σκέψη τοὺς δὲν καταποντίστηκαν, ὅμως μὲ τὴν κοινωνία τοὺς μὲ τὴν αἵρεση χάθηκαν κι' αὐτοὶ μαζὶ τοὺς. Ἄλλὰ ἄκόμα καὶ αὐτοὶ πού θεωρητικὰ εἶναι ὀρθόδοξοι, μὲ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ διωγμοῦ ζαλίζονται ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἐκεῖνοι πού ἀντιμετωπίζουν τρικυμία τῆς θάλασσης καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ σκοτοδίνη λόγῳ ἀπειρίας. Ὅλα σὲ μᾶς εἶναι ἐλεεινὰ καὶ ἀξιοθρήνητα. Καταργοῦνται ψαλμωδίες ἀρχαιοπαράδοτες, στίς ὁποῖες ὑμνεῖται κάτι γιὰ τὶς εἰκόνες. Στὴ θέσιν τοὺς ψάλλονται νέα ἀσεβῆ δόγματα πού εἶναι

ἄλλα τοῖς παισὶ πρὸς τῶν διδασκάλων παραδιδόμενα, καὶ μεταστοιχείωσις τῶν ἀπάντων ἀθεωτάτη. Ἐγενόμεθα, κυρίως εἰπεῖν, ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἡ καταγιγίς τῆς αἰρέσεως κορυφουμένη κορυφοῦται ὁσημέραι καὶ ὁ διαναστήσων Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιτιμῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσῃ οὐχ εὐρηται.

Ἄλλὰ γενοῦ ἡμῖν εἰς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ᾧ μακαριώτατε διύπνισον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν οἰκονομικῶς καθεύδοντα, ὅτι ἀπολλύμεθα τέλεον. Εἴ πως καὶ ἄλλως ἐστὶ τι φάρμακον βοηθείας, 10 ἰατρεῦσαι τοὺς ἠσθενηκότας, ὡς ἐπιστήμων ἐπέιχθητι. Ναί, δεόμεθα, ἀγιώτατε, ἀντιβολουῦμεν, παρακαλοῦμεν. Σοῦ ἐσμεν μέλη, ἐπεὶ οἱ πάντες πιστοὶ «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους». Ἐπίτρεψον καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγίοις Πατράσιν ἡμῶν χεῖρα πρεσβευτικὴν ὀρέξαι, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς ἔλεος εἴη παρὰ Θεοῦ. Τούτου δὲ χάριν 15 τὸ γράμμα καὶ ὁ γραμματηφόρος πρὸς πάντων τῇ προθέσει ἀπεσταλμένος, εἰ καὶ παρ' ἡμῶν μόνων τῶν ἐλαχίστων ἀναπληροῦντων τὸ ἐκείνων πρόσωπον. Ἴνα δὲ γνοίῃ ἐκ μέρους ἡ κορυφαιότης σου, οἷα τὰ τῶν ἀθέων δόγματα, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεῖς ὑφ' ἑτέρων. Αἰτῶ δὲ 20 παρὰ τῆς σῆς θεοσοφίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι συγγνώμην τε καὶ τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· οὐ μὴν πρὸς τε διάδοσιν τῶν ἐν οἷς ἐπεστείλαμεν ἑτέρων ἀγίων προσώπων ἐπιστολῶν καὶ δὴ, Θεοῦ θέλοντος, εἰς ἐπιστροφὴν παλινοδίας αὐτοῦ τῶν ἐνταῦθα.

25 *Ις' (16)–. Εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἀγίου Σάβα.*

Τῷ θεοτιμῆτῳ, ἠγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου πατρί, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς περιβοήτου λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἀγίου Πατρὸς ἡμῶν Σάβα, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου πατράσι, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἠγούμενος τῶν Στουδίου.

30 *Χαρά μοι μεγάλη καὶ δόξης περιβολὴ τῷ ἀναξίῳ ὅτι περ ἠξίωμαι εὐτελὲς μου γραμματεῖον ἀποστεῖλαι ἐν τόπῳ ἀγίῳ, ἐν σκηναῖς ὁσίων τῆς ὑμετέρας περιποθήτου πατρότητος. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ τοῦ σώματος παρουσίᾳ οὐχ οἷόν τε ἦν παραγενέσθαι με πρὸς τὰ ἴχνη ὑμῶν, καὶ*

όλοφάνερα τέτοια. Στὰ παιδιὰ διδάσκονται ἄλλα ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ γίνεται ἀθεώτατη μεταβολὴ ὄλων. Γίναμε, κυριολεκτικά, σὰν τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα⁴⁶, ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας, καὶ ἡ καταγιγίδα τῆς αἵρεσης κορυφώνεται κάθε μέρα καὶ περισσότερο, καὶ δὲν βρῖσκεται αὐτὸς πού θὰ ξυπνήσει τὸν Χριστὸ τὸν Θεὸ μας γιὰ νὰ ἐπιπλήξει αὐτὴν τὴν ταραγμένη θάλασσα⁴⁷.

Γίνε λοιπὸν γιὰ μᾶς ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, μακαριώτατε, ξύπνησε τὸ ἀκοίμητο μάτι, πού κατ' οἰκονομία κοιμᾶται, γιατί χανόμαστε τελείως. "Ἄν πάλι μὲ ἄλλον τρόπο ὑπάρχει κάποιο φάρμακο βοήθειας, πού νὰ γιατρέψει τοὺς ἀρρώστους, σὰν καλὸς ἐπιστήμονας διασους. Ναί, σοῦ δεόμεθα, ἁγιώτατε, σὲ ἱκετεύουμε, σὲ παρακαλοῦμε. Εἴμαστε μέλη δικὰ σου, ἀφοῦ ὅλοι οἱ πιστοὶ «εἴμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη του»⁴⁸. Πρότρεψε καὶ τοὺς ἄλλους ἅγιους πατέρες μας νὰ ἀπλώσουν τὸ μεσολαβητικὸ τους χέρι, ὥστε ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα νὰ ἔρθει τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ σὲ μᾶς. Γι' αὐτὸ τὸ γράμμα καὶ ὁ γραμματοκομιστὴς ἀποστέλλονται ἐκ μέρους ὄλων, ἂν καὶ τὸ πρόσωπο ἐκείνων ἀναπληρώνεται μόνο ἀπὸ ἔμένα τὸν ἐλάχιστο. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίσει ἡ κορυφή σου μὲ λεπτομέρεια ποιά εἶναι τὰ δόγματα τῶν ἀθέων, τὰ σέλνω καὶ αὐτὰ μαζί μὲ τὰ γράμματα σὲ τετράδια, τὰ ὅποια (δόγματα) νόμισα ὁ ἀμαθὴς ὅτι τὰ ἀνατρέπω, ὕστερα ἀπὸ προτροπὴ ἄλλων. Ζητῶ λοιπὸν ἀπὸ τὴ δική σου θεϊκὴ σοφία νὰ τὰ ἐξετάσει προσεκτικά, νὰ διορθωθοῦν αὐτὰ πού λείπουν, καὶ νὰ δεχθῶ συγγνώμη γιὰ ὅσα ἀκόμα ὀφείλω. Καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ ὁ σύνδουλος μας ἀδελφὸς νὰ ἀποσταλεῖ γιὰ νὰ ἐπιδώσει καὶ τίς ἐπιστολές πού στείλαμε σὲ ἄλλα ἅγια πρόσωπα, καὶ φυσικά, ἂν θέλει ὁ Θεός, νὰ ἐπιστρέψει πάλι ἐδῶ.

16. Στὴ Λαύρα τοῦ ἁγίου Σάβα.

Στὸν τιμημένο ἀπὸ τὸν Θεό, ἀγαπημένο καὶ πνευματικὸ μου πατέρα, κύριο καθηγούμενο τῆς περιβοήτης λαύρας τοῦ παμμακάριστου ἁγίου πατέρα μας Σάβα, καὶ στοὺς ὄσιους πατέρες τῆς, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Εἶναι μεγάλη χαρὰ γιὰ μένα τὸν ἀνάξιο καὶ περίλαμπρο ἔνδυμα τὸ ὅτι ἀξιώθηκα νὰ στείλω ἓνα εὐτελὲς γράμμα μου στὸν ἅγιο τόπο, στίς σκηνὲς τῶν ἁγίων τῆς δικῆς σας πολυπόθητης πατρότητας. Γιατί, ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸν μὲ τὴν παρουσία τοῦ σώματός μου νὰ ἔρθω στὰ ἴχνη

ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, τὴν ἱερὰ περιοχὴν ὑμῶν, ἣν ἐγὼ ὁ ταπεινός, ὡς
 πόλιν Θεοῦ δι' αἰδοῦς ἔχων εἰμί, εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διὰ τῆς
 τοῦ γράμματος ἐπισκοπῆς τὸ καταθύμιόν μου πληρῶσαι τοῦ ἁμαρτω-
 5 τῶ ἀγίῳ πόθῳ, καὶ προσκυνῶ τὸ θεῖον ἔδαφος, ἐν ᾧ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦ-
 ος τοῦ Θεοῦ τεταμῖενται, τὸ φῶς τῶν μοναζόντων, ὁ λαμπτήρ τῆς οἰ-
 κουμένης, ὁ τοῦ νοητοῦ Φαραὼ καταποντιστῆς καὶ τοῦ ἁγίου ἔθνους
 καθηγητής, ὁ τῆς ἁγίας γῆς ἐγκρατῆς καὶ τῶν θείων μονῶν κληροδό-
 τῆς Συνασπάζομαι καὶ τὰς λοιπὰς σεβασμίας θήκας, ἐφ' αἷς τὰ ἱερὰ
 10 σώματα τῶν ὁσίων, οἷς ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ἐν νυκτὶ τοῦ τῆδε βίου
 ἄστροις ἐοικόσι θεοφαέσιν. Ὁρῶ τὸν χῶρον, ἐφ' ᾧ ὁ στύλος τοῦ πυρὸς
 τῶ στύλῳ τῶν ἀρετῶν ᾤπται, ἢ πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς νικηφό-
 ρος πάλῃ, τὸ τῆς θαυματουργίας δρᾶμα τοῦτο κάκεινο ποικι' ἴομενον
 ταῖς κατὰ καιρὸν ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος. Ὡ πόσα μοι ὁ πόθος ἐπι-
 15 θάλλει λέγειν, καὶ ὁ τρόπος εἶργει τοῦ μὴ εἰς ἄμετρον ἐκπεσεῖν τὴν ἐπι-
 στολήν! Ὡ πόσων ἀγαθῶν πράξεων σύμβολα καὶ ὑπομνήματα ἐν
 ὑμῖν, μονονουχὶ καὶ ὑπὸ θεᾶς αὐτῆς δυνάμεθα παρακαλεῖν ψυχὴν εἰς
 ἐπίδοσιν ἀρετῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐχέτω ταῦτα, εἰ καὶ ἐνδεέ-
 στερον τῆς ἐπιθυμίας, ἐφ' ἕτερον δὲ μετελεύσομαι ὀδυρτικόν, οὐ περι-
 20 χαρῆ, δι' ὃν καὶ ὁ πρότερος ὑψωρήθη μοι ὑπάρξαι.

Ὁρῆ Θεοῦ ἡμᾶς κατέλαβεν, ᾧ Πατέρες ἀγιώτατοι, διὰ τὸ πλη-
 θυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης τῆς ἀγάπης, ὡς ὁ Κύριος εἶρηκε.
 Διωγμὸς Ἑλληνοειδῆς, χαλεπώτατος λίαν. Ἀπηλάθη τῆς αὐλῆς ὁ
 ἀρχιπομὴν ἡμῶν, διεσκορίσθη τὰ Χριστοῦ πρόβατα, λύκοι βαρεῖς
 25 εἰσεφθάρησαν (εἰσέφρησαν) ἐν τῇ ποιμνῇ «καὶ γε μονιὸς ἄγριος κατε-
 νεμήσατο αὐτήν». Τί τοῦτο; Πάλιν ἐνταῦθα ἠτιμάσθη ἡ σεπτὴ εἰκὼν
 τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, παντὸς
 οὔτινοσοῦν ἁγίου. Διὰ τοῦτο «πομιμένες ἠφρονεύσαντο», καὶ οὐχ ὅτι
 «τὸν Κύριον», προφητικῶς εἶπεῖν, «οὐκ ἐξεξήτησαν» (ἦττον γὰρ ἂν ἦν
 30 τὸ ἀσέβημα), ἀλλ' ὅτι «συνήχθησαν ἰουδαϊκῶς κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ
 κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ», ἀποδοκμαίασαντες αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα,
 τῆς τε αὐτοῦ Μητρὸς, καὶ τῶν θεραπόντων.

Διὰ τοῦτο θυσιαστήρια ἅγια ἠφανίσθη, καὶ ναοὶ Κυρίου ἠμαν-
 ρώθησαν, ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τῆς τῆδε ἐξουσίας, εἰς πένθος προ-

σας και να δω τό ιερό τέμενος, την ιερή περιοχή σας, την όποία εγώ ό ταπεινός ως πόλη του Θεού σέβομαι πάρα πολύ, ευδόκησε ό άγαθός Θεός με την επίσκεψη του γράμματός μου να εκπληρώσω ό άμαρτωλός τή μεγάλη μου επιθυμία. Και έτσι, σαν να είμαι παρών μπροστά στα πόδια σας και σās έναγκαλίζομαι με πόθο και προσκυνώ τό θείκό εδαφος, στο όποιο έχει άποταμειωθεί τό εκλεκτό σκευός του Θεού, τό φώς των μοναχών, ό πυρσός τής οικουμένης, ό καταποντιστής του νοητού Φαραώ και καθηγητής του άγιού έθνους, ό έγκρατής τής άγίας γής και των θείων μονών κληροδότης. Άσπάζομαι μαζί και τις άλλες σεβάσιμες θήκες, στις όποιες βρίσκονται τά ιερά σώματα των όσίων, των όποιων ό πλουτός των άρετών, μέσα στη νύχτα αυτής τής ζωής, μοιάζει με άστρα θεόφωτα. Βλέπω τον χώρο όπου ό στύλος του πυρός φανερώθηκε με τον στύλο των άρετών, ή νικηφόρος πάλη με τους άόρατους έχθρούς, τό δράμα τής θανατουργίας, που και αυτό και εκείνο ποικίλλεται με τις ενέργειες του Πνεύματος. Πόσα πραγματικά μου επιβάλλει ό πόθος να πω! αλλά ό τρόπος με έμποδίζει, για να μή πέσει ή έπιστολή σε ύπερβολές. Πόσων αλήθεια άγαθών πράξεων σύμβολα και αναμνήσεις υπάρχουν σε σās, τά όποια μόνο με τή θέα τους μπορούν να προτρέψουν την ψυχή σε αύξηση τής άρετής! Άλλά ό πρώτος λόγος ας άρκεσθει σ' αυτά, αν και είναι πολύ πιο λίγα από την επιθυμία μου. Θα μεταβώ τώρα σε άλλον λόγο, θρηνώδη και όχι γεμάτον χαρά, για τον όποιο ό πρώτος υπήρξε άφορμή για μένα να γραφεί.

Μās κυρίεψε όργή του Θεού, άγιώτατοι πατέρες, έπειδή αύξήθηκε ή παρανομία, ψυχράνθηκε ή άγάπη, όπως είπε ό Κύριος⁴⁹. Διωγμός όμοιος με εκείνους των είδωλολατρών, πάρα πολύ φοβερός. Διώχτηκε από την αύλή ό άρχιποιμένος μας, διασκορπίστηκαν τά πρόβατα του Χριστού, λύκοι άγριοι μήκαν στην ποιμήνη «και την κατασπάραξε άγριόχοιρος»⁵⁰. Τι σημαίνει αυτό; Πάλι έδω άτιμάστηκε ή σεπτή εικόνα του Θεού και Σωτήρα μας Ίησου Χριστού, τής Θεοτόκου, και κάθε άγιου. Γι' αυτό «ποιμένες κυριεύθηκαν από άφροσύνη», και όχι, για να μιλήσω προφητικά, έπειδή «δέν αναζήτησαν τον Κύριο»⁵¹, γιατί τό άσέβημα θα ήταν μικρότερο, αλλά έπειδή «Συγκεντρώθηκαν έναντίον του Κυρίου και έναντίον του Χριστού του»⁵², άποδοκιμάζοντας την άγια εικόνα αυτού, τής Μητέρας του και των υπηρετών του.

Γι' αυτό άγια θυσιαστήρια άφανίστηκαν, και ναοί του Κυρίου έχασαν τή λαμπρότητά τους σε κάθε πόλη και χώρα τής έδω έξουσίας, και

κείμενοι τοῖς ὄρωσι, τὸν οἰκεῖον κόσμον τῆς θείας εὐμορφίας ἀφηρη-
 μένοι. Διὰ τοῦτο ἱερά σκευή ἀναχωνεούμενα καὶ ἐσθῆς θεία πυρὶ
 παραδιδομένη, σὺν τοῖς ἐν πίναξι χαρακτηῆσι καὶ βίβλοις ἐν αἷς τι
 λεκτὸν περὶ εἰκόνων. Διὰ τοῦτο γελᾶται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυ-
 5 στήριον, καὶ βδέλυγμα κέκληται, ὃ καὶ φρίττω λέγων, τὸ σωτήριον
 κόσμῳ ὁμοίωμα Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ Χριστὸς σὺν Μητρὶ καὶ θερά-
 πουσιν, εἴπερ ὡς τῆ τμηῆ καὶ τῆ κλήσει ταυτὸν ἀμφότερα, εἰκὼν καὶ
 πρωτότυπον. Διὰ τοῦτο ἐξερευνήσεις καὶ ἐκζητήσεις καὶ κατ' ἄνδρα
 καὶ κατ' οἶκον, καὶ φόβοι καὶ ἀπειλαί, μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον τῆ
 10 αἰρέσει τινὰ μηδ' αὐτῶν πᾶσαν εἰκόνα. Διὰ τοῦτο ἱερεῖς ἀνομοῦντες, καὶ
 μοναχοὶ ἀμόναχοι κατὰ τῶν ὁμοσχήμων φερόμενοι, φοιτηταὶ κατὰ
 τῶν ἡγουμένων, ἄθλον τῆς ἀποστασίας τὴν προεδρίαν κομιζόμενοι,
 καὶ ὁ τὰ πλεῖστα μανεῖς κατὰ Χριστοῦ, πλειόνων καὶ τιμῶν ἡξιωμένος
 Διὰ τοῦτο μάστιγες, δεσμοί, φυλακαί, λιμοκτονήσεις, ἐξορία, θάνατοι
 15 ἐπὶ τοὺς ἐνισταμένους

Οὐκ ἀρχιερωσύνη τοῖς ἀσεβέσιν αἰδέσιμος, οὐ πολλὰ οἰκτει-
 ρήσιμος, οὐκ ἄσκησις εὐσεβείας, οὐκ ἄλλο τι τῶν φειδοῦς ἀξίων. Εἰς
 νόμος τὸ τοῦ Καίσαρος θέλημα καὶ μία σπουδὴ ἅπαντας ἐν τούτῳ
 ἀλῶναι. Αἱ ἐρημίαι τοὺς διαπεφευγότας ἔχουσιν, αἱ πέτραι καὶ τὰ
 20 σπήλαια τοὺς διασεσωμένους. Ὡ πῶς ὁμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρη-
 μικῶ! Ὡ πῶς παρεδόθημεν εἰς χεῖρας, τοῖς ὀδοῦσι τῶν ἀσεβῶν! καὶ τὰ
 πλείω παρήκα διὰ τὸ προσκορές. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὧ συμ-
 παθέστατοι, ὡς σύσσωμοι. Ὁρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν ὡς φιλάδελ-
 φοι. Τῶν αὐτόθι χείρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη
 25 γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὁμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν
 καὶ ἐπεδοησάμεθα τῆ ἀγιωσύνη ἡμῶν οἱ ταπεινοί, ὡς ἐν ἐνὶ στόματι
 τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων. Ἰσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δι-
 καία ἡμῶν δέησις ἐνεργουμένη ὡς ἂν τῷ ἐξίλασμῷ αὐτῆς κοπάση ἡ
 θραῦσις τῆς αἰρετικῆς ρομφαίας, τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδο-
 30 ξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ
 ὑμεῖς, ὧ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων,

53. Ψαλμ. 101, 7.

55. Ἦσ. 1, 9.

54. Ψαλμ. 123, 6.

56. Ἰακ. 5, 16.

προβάλλουν πένθιμα σ' αὐτοὺς πού τοὺς βλέπουν, ἐπειδὴ τοὺς ἀφαιρέθηκε ὁ διάκοσμος τῆς θεϊκῆς ὁμορφιάς. Γι' αὐτὸ ἱερὰ σκεύη ξαναχύνονται στὰ χωνευτήρια, καὶ τὰ ἱερὰ ἀμφια ρίχνονται στὴ φωτιά, μαζὶ μὲ τὶς φορητὲς εἰκόνες καὶ τὰ βιβλία στὰ ὅποια γίνεται κάποιος λόγος γιὰ τὶς εἰκόνες. Γι' αὐτὸ χλευάζεται τὸ μεγάλο μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ ὀνομάζεται βδέλυγμα, αὐτὸ πού τρέμω λέγοντάς το, δηλαδή τὸ σωτήριο στὸν κόσμον ὁμοίωμα τοῦ Χριστοῦ, ἢ καλύτερα ὁ Χριστὸς μαζὶ μὲ τὴ Μητέρα του καὶ τοὺς ὑπηρέτες του, ἀφοῦ ὡς πρὸς τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὀνομασία καὶ τὰ δύο εἶναι τὸ ἴδιο, εἰκόνα καὶ προτότυπο. Γι' αὐτὸ γίνονται ἔρευνες καὶ ἀναζητήσεις καὶ σὲ κάθε ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ στὰ σπίτια, καθὼς καὶ ἐκφοβισμοὶ καὶ ἀπειλές, γιὰ νὰ μὴ μείνει κανεὶς ἀπόρητος ἀπὸ τὴν αἴρεση, οὔτε καμμιά εἰκόνα. Γι' αὐτὸ ἱερεῖς παρανομοῦν, καὶ μοναχοὶ ἀμόναχοι καταφέρονται ἐναντίον ἐκείνων πού ἔχουν τὸ ἴδιο σχῆμα, φοιτητὲς κατὰ τῶν ἡγουμένων, παίρνοντας ὡς ἔπαθλο τῆς ἀποστασίας τοὺς τὴν προεδρία, καὶ ἐκεῖνος πού θὰ δείξει μεγαλύτερη ἀγριότητα ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἀξιῶνεται καὶ περισσοτέρων τιμῶν. Γι' αὐτὸ συμβαίνουν μαστιγώσεις, δεσμά, φυλακές, θάνατοι ἀπὸ αἰτία, ἔξορίες, καὶ θανατώσεις σ' ὅσους ἀντιστέκονται.

Ἡ ἀρχιερωσύνη δὲν εἶναι σεβαστὴ στους ἀσεβεῖς, οὔτε πολὺ συμπαθῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀσκησιμὸς εὐσέβειας, οὔτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶναι ἄξια φροντίδας. Ἐνας νόμος ὑπάρχει, ἡ θέληση τοῦ Καίσαρα, καὶ μὰ ἐπιδίωξη, νὰ ὑποταχθοῦν ὅλοι σ' αὐτήν. Αὐτοὺς πού ἔχουν ξεφύγει τοὺς κατέχουν οἱ ἐρημῆς, καὶ ἐκείνους πού διασώθηκαν οἱ βράχοι καὶ τὰ σπήλαια. Πῶς πραγματικὰ γίναμε ὅμοιοι μὲ τὸν πελεκᾶνο πού ζεῖ στὴν ἐρημιά⁵³! Πῶς παραδοθήκαμε στὰ χέρια, στὰ δόντια τῶν ἀσεβῶν⁵⁴! Καὶ παρέρχομαι τὰ περισσότερα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεχθῆ. Ἀλλὰ στενάξτε γιὰ μᾶς, συμπαθέστατοι, σὰν ἓνα σῶμα. Ἀπλώστε χέρι πρεσβευτικῶ, σὰν φιλάδελφοι. Οἱ δικοὶ μας βαρβαρισμοὶ εἶναι χειρότεροι ἀπὸ αὐτὰ πού γίνονται ἐκεῖ. Γίναμε ἤδη σὰν τὰ Σόδομα, καὶ ὁμοιωθήκαμε μὲ τὰ Γόμορρα⁵⁵. Γι' αὐτὸ λοιπὸν οἱ ταπεινοὶ καλοῦμε σὲ βοήθεια τὴν ἀγιωσύνη σου, σὰν μὲ ἓνα στόμα ὄλων τῶν ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν πού πάσχουν μαζὶ μας. Γιατὶ γνωρίζουμε ὅτι ἡ δίκαιη δέησή μας ἔχει μεγάλη δύναμη στὰ ἀποτελέσματά της⁵⁶, ὥστε μὲ τὴν ἐξιλέωση αὐτῆς νὰ κοπάσει ἢ καταστροφή τῆς αἰρετικῆς ρομφαίας, καὶ ὁ Κύριος νὰ ἐπαναφέρει τὴν Ἐκκλησίαν μας στὴν εἰρηνικὴ ὀρθοδοξία. Γιὰ νὰ γνωρίσετε ὅμως καὶ σεῖς, σεβάσμοι, μὲ λεπτομέρεια τί εἶδους εἶναι τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων,

συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἁμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπείς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ὑμῶν ἀγχινοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι, καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαι με· λαμβάνεσθαι τε εἰς μνήμην ἐν
5 ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς, καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἀγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

ΙΖ' (17) –. Τῷ θεοτιμῆτῳ, ἡγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου πατρί, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἁγίου
10 πατρὸς ἡμῶν Χαρίτωνος, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου πατράσιν,
Θεόδωρος,
ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Ἐπειδὴ παρ' ἐλπίδα ἢ ἐπίτευξις τῶν γραμμάτων, θαυμαστικῶς βοήσομαι· Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἀξιωθῶ ὁ εὐτελὴς ἐπιστεῖλαι ὑμῖν τοῖς
15 ἁγίοις μου πατράσιν; Ἴδου γὰρ ὡς κατέληφεν ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ χαλεπώτατος διωγμὸς οὗτος, οὗ ἢ ἀκοὴ πάντως μέχρι καὶ ὑμῶν ἔφθασεν, ἐσκόπων καὶ ἀνηρεύνων ὁ ταπεινός, πῶς καὶ δι' οὗτινος προσώπου δυνηθεῖν ἀποδύρασθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἁγίους τὰ συμβάντα ἡμῖν δεινά, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν, ἢ τοῦ εἰς συμπάθειαν
20 ἐκκαλέσασθαι ὑμῶν τὰς ἀγίας ψυχάς, ἀντιλαβέσθαι ἡμῶν διὰ τῶν προσευχῶν, συμπάσχειν δηλονότι εἰδότων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, ἔπερ «ἐσμέν οἱ πάντες σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους». Καὶ ὡς ἤδη ταῦτα ἐνενόουν, ἐπέστη ἀθρώως καὶ ὁ γραμματοφόρος ἐκ τῶν αὐτόθι ἡκων, καὶ οὗτος υἱὸς ἐμὸς ἐν πνεύματι, καὶ λίαν
25 πιστότατος. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ὁ ἁμαρτωλὸς ἐκπλαγῆναι ἐπὶ τῷ ἔρμαίῳ; Πῶς δὲ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου τὰ εἰκότα; Ἄλλὰ πρὶν ἐξαιρεῖν τὰ ὀδυνηρά, τὸν πρὸς ὑμᾶς μου πόθον ἀφοσιώνομαι ὁ ταπεινός.

Χαίρετε, ὧ μακαριώτατοι Πατέρες, οἱ τῆς ἀγίας γῆς οἰκήτορες, τὸ
30 χρυσοῦν γένος, οἱ τὴν πίστιν δοκιμώτατοι, καὶ τῶν παθῶν δαμάτορες. Χαίρετε, ἢ περιβόητος ὁμήγουρις Χριστοῦ, οἱ ἐργάται τῶν ἐντολῶν Κυρίου καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαίτης τὴν θεοειδῆ ζωὴν μιμούμενοι, Χαίρετε, ἢ τοῦ Θεοῦ πόλις ἐκλεκτή, εἶπερ ἐν μέσῳ ὑμῶν Κύριος, διὰ

τὰ ἔστειλα, ὕστερα ἀπὸ προτροπὴ εὐσεβῶν, μαζί μὲ τὰ γράμματα γραμμένα σὲ τετράδια, τὰ ὅποια ἔκρινα, ὃ ἀμαθής, ὅτι ἀνατρέπουν τὰ δόγματα τῶν ἀθέων. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τὰ μελετήσῃ ἢ θείκῃ σας ὀξύνοια, καὶ κάθε παράλειψη νὰ διορθωθεῖ, καὶ δεχθεῖτε τὴ συγγνώμη μου γιὰ ὅσα ὀφείλω. Ἐπίσης νὰ μὲ μνημονεύετε κατὰ τις γονυκλινεῖς πρὸς τὸν Θεὸ προσευχῆς σας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὲ συμπεριλαμβάνετε ὡς τελευταῖο ὄλων μέλος στὸ πλήρωμα τῆς ἁγίας σας Ἐκκλησίας.

Ἡ ἴδια ἐπιστολὴ στάλθηκε καὶ στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

17. Στὸν τιμημένο ἀπὸ τὸν Θεό, ἀγαπημένο καὶ πνευματικό μου πατέρα, κύριο καθηγούμενο τῆς Μεγίστης Λαύρας, τοῦ παμμάκαρος ἁγίου πατέρα μας Χαρίωνα, καὶ στοὺς ὀσίους μου πατέρες αὐτῆς,

Θεόδωρος

ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Ἐπειδὴ ἡ δυνατότητα ἀποστολῆς τῶν γραμμάτων ἦρθε ἀνέλπιστα, θὰ φωνάξω μὲ θαυμασμό· Ἀπὸ ποῦ ἦταν αὐτό, νὰ ἀξιωθῶ ἐγὼ ὁ εὐτελῆς νὰ γράψω σὲ σᾶς τοὺς ἁγίους μου πατέρες; Γιατί, ἀπὸ τότε πού μᾶς βρῆκε, ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὁ φοβερώτατος αὐτὸς διωγμός, τοῦ ὁποίου ἡ εἶδηση ὀπωσδήποτε ἔφτασε καὶ μέχρι ἐσᾶς, ἀναζητοῦσα καὶ ἔρευνοῦσα ὁ ταπεινὸς πῶς καὶ μὲ ποιὸ πρόσωπο θὰ μποροῦσα νὰ περιγράψω, θρηνηλογώντας καὶ σὲ σᾶς τοὺς ἁγίους, τὰ δεινὰ πού μᾶς βρῆκαν, ὄχι γιὰ κανένα ἄλλον λόγο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ παρακινήσω σὲ συμπάθεια τίς ἅγιες ψυχῆς σας, ὥστε νὰ μᾶς συμπαρισταθεῖτε μὲ τίς προσευχῆς, γιατί γνωρίζετε νὰ συμπάσχετε, σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία τῶν ἀποστόλων, ἀφοῦ «ὅλοι μας εἴμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη του»⁵⁷. Καὶ καθὼς τὰ σκεφτόμουν αὐτά, ἦρθε ξαφνικὰ καὶ ὁ γραμματοκομιστὴς ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ αὐτὸς ἦταν υἱὸς μου πνευματικός καὶ πάρα πολὺ πιστός. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ δοκίμαζα ἐκπληξῆ ὁ ἁμαρτωλὸς γιὰ τὸ ἀνέλπιστο αὐτὸ γεγονός; Καὶ πῶς νὰ ἀπευθύνω στὸν Κύριο καὶ Θεό μου τίς εὐχαριστίες πού πρέπει; Ἀλλὰ πρὶν περιγράψω τὰ δεινὰ, ἐκφράζω ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τὸν πόθο μου σὲ σᾶς.

Χαίρετε, μακαριώτατοι πατέρες, οἱ κάτοικοι τῆς ἁγίας γῆς, τὸ χρυσὸ γένος, οἱ πρὸ δοκιμασμένοι στὴν πίστη καὶ δαμαστές τῶν παθῶν. Χαίρετε, ἡ περιβόητη ὁμήγουρη τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἐργάτες τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ μιμητὲς μὲ τὴ θεόμορφη ζωὴ σας τῆς ζωῆς μέσα στὸν παράδεισο. Χαίρετε, ἡ ἐκλεκτὴ πόλη τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἀνάμεσά σας λατρεύε-

τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀναλήψεως θεραπευόμενος. Ἐβουλόμην ὄψει
 ὑπολαβεῖν τὴν θείαν ὑμῶν περιοχὴν, καὶ προσάψασθαι τῶν ἱερῶν
 ὑμῶν ἰχνῶν, ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, προσκυνῆσαι τὸ θεῖον ἔδαφος,
 ἕκαστα κατασκοπῆσαι, ποῦ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ ὁ φερωνύμως Χαρίτων
 5 πεπληρωμένος ἐνήθλησε μαρτυρικῶς τε ὁμοῦ καὶ ἀσκητικῶς, πῆ δὲ τὸ
 ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα τεταμίευται, ὁ ὄντως θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν, ὁ τῆς
 ἐρήμου πολίτης καὶ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρ, οὗ τὸ ἔντιμον σπέρμα
 οὐκ ἐκλέλοιπεν, οὐδὲ ἐκλείψειεν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἶθε
 εἶδον ταῦτα καὶ περιεπτυστάμην τὸν χοῦν ὡς ἔμψυχον! ὄφελον καὶ
 10 ἀπήχθην ἐν ταῖς λωπαῖς θήκαις τῶν ὀσίων, ἀπ' αὐτῆς μόνης ὄψεως
 ἀγιαζόμενος! Ἄλλ' ἐπεὶ ταῦτα ἐξ ὀλίγου μοι ὑμνηται, φέρε διηγῆσω-
 μαι καὶ τῆς ὀδύνης ἔμπλεα· «Ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος», φησί που τὸ
 ἕρὸν Γράμμα, «ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ».

Τοιοῦτος δὴ οὖν ὁ ἡμέτερος Φαραώ, ὃ ἁγιώτατοι, οὐ τὸν Ἰωσήφ
 15 ἀγνοῶν, ἀλλὰ τὸν ἀγοράσαντα αὐτὸν Δεσπότην ἀρνούμενος. Δῆλον
 γὰρ ὡς ὁ ἀθετῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, αὐτὸν ἀθετεῖ. Οὕτω καὶ τὴν
 Θεοτόκον καὶ πάντα ἅγιον ἠθέτησεν. Οὐ γὰρ ἔφερε φύσις ὦν ἀρνητι-
 κή, μὴ οὐχὶ τῇ κεφαλῇ συμπεριελεῖν καὶ τὰ μέλη πάντα, ἵνα μόνῃ ἢ
 εἰκὼν αὐτοῦ ἐμφανίζηται, Ναουχοδοноσορικῶ δόγματι. Ἐντεῦθεν
 20 ἐρήμωσις πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀφανιζομένης πανταχοῦ
 πάσης σεπτῆς εἰκόνας. Ἐντεῦθεν ἔμπρησις ἱερῶν ἀναθημάτων, ἐν οἷς
 εἰκῶν, καὶ βίβλων, ἐν αἷς περὶ αὐτῆς τι λικτόν. Ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἀσε-
 βείας χειρόγραφα ἀπαιτούμενα, καὶ ἡ μέθεξις τῆς ἀθέου κοινωνίας
 διὰ πολλῆς ἐκζητήσεως καὶ ἐρεῦνης, ὡς μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον
 25 πάντα ἄνθρωπον. Δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη· ἢ προσκυνῆσαι τῇ
 εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν βασάνων ὑποβληθῆναι. Καὶ
 ὁμῶς εὐαρίθμητοι οἱ ἀκαμπεῖς. Τίνες οὗτοι; Ὁ ἱερὸς ὑμῶν πατριάρ-
 χης, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι. Οὐδὲ γὰρ ἢ
 πόρνη ὄψις ἠδέεσθη καὶ μέχρι τούτων τὰς μάστιγας ἐπαφεῖναι. Πῶς
 30 γὰρ ἂν ἐναργῶς παραστήσαιμι τὰς θλίψεις, τὰς φυλακάς, τοὺς δε-
 σμούς, τὰς λιμοκτονήσεις, τὰς ἐξορίας, τὰς ἀπαγωγάς, τοὺς θανά-
 τους; Ἐπεὶ καὶ μέχρι τοῦδε ἢ πείρα, τὰς ἐν ὄρεσι φυγαδείας, τὰς ἐν
 σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς κατακρύψεις. Ἀβδιὸν ὁ προφήτης, ἔτι
 ὦν τριστάτης Ἀχάαβ, τῆς Ἰεζάβελ φονώσης, λέγεται κατακρύψαι

ται ὁ Κύριος, μὲ τὴν ἐκτέλεση ἀγαθῶν ἔργων. "Ἦθελα νὰ δῶ μὲ τὰ μάτια μου τὴ θεϊκὴ περιοχὴ σας, νὰ δῶ τὸν ἅγιο ναὸ, νὰ προσκυνήσω τὸ θεϊκὸ ἔδαφος, νὰ παρατηρήσω προσεκτικὰ τὸ κάθε τι· ποῦ ἄθλησε μαρτυρικὰ καὶ ἀσκητικὰ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ὁ σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομά του γεμᾶτος Χαρίτων. Ποῦ ἔχει ἀποταμειθεῖ ἱερό σῶμα του, ὁ θησαυρὸς πραγματικὰ τῶν ἀγαθῶν, ὁ πολίτης τῆς ἐρήμου, καὶ ὁ φωστήρας τῆς οἰκουμένης, τοῦ ὁποίου ὁ ἔντιμος σπόρος δὲν ἔχει ἐκλείψει, οὔτε θὰ ἐκλείψει μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Μακάρι νὰ τὰ ἔβλεπα καὶ νὰ ἀγκάλιαζα τὸ χῶμα σὰν νὰ εἶναι ἔμψυχο! Μακάρι νὰ πῆγαινα καὶ σὺς ὑπόλοιπες θῆκες τῶν ὀσίων, γιὰ νὰ ἀγιασθῶ καὶ μόνο μὲ τὴ θεά τους! Ἄλλὰ ἀφοῦ ἐξύμνησα αὐτὰ, ἄς ἐξιστορήσω καὶ ἐκεῖνα ποῦ εἶναι γεμᾶτα ὀδύνη. «Ἀνακηρῦχτηκε ἄλλος βασιλιάς», λέγει κάπου ἡ ἁγία Γραφή, «ὁ ὁποῖος δὲν γνώριζε τὸν Ἰωσήφ»⁵⁸.

Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ δικὸς μας Φαραώ, ἀγιώτατοι, ὁ ὁποῖος δὲν ἀγνοεῖ τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἀρνεῖται τὸν Δεσπότη ποῦ τὸν ἀγόρασε. Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἀρνούμενος τὴν εἰκόνα του, ἀρνεῖται τὸν ἴδιο. Ἔτσι ἀρνήθηκε καὶ τὴν Θεοτόκο καὶ κάθε ἅγιον. Γιατὶ δὲν ἀνεχόταν, ἐπειδὴ εἶναι φύση ἀρνητικὴ, νὰ μὴ συμπεριλάβει μαζὶ μὲ τὴν κεφαλὴ καὶ ὅλα τὰ μέλη, ὥστε νὰ ὑπάρχει μόνο ἡ εἰκόνα ἢ δική του, μὲ διάταγμα Ναβουχοδονοσορικό⁵⁹. Ἀπὸ αὐτὸ ἔγινε ἐρήμωση ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ἐξαφάνιση παντοῦ κάθε σελτῆς εἰκόνας. Ἀπὸ αὐτὸ ἔγινε κάψιμο τῶν ἱερῶν ἀναθημάτων, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε εἰκόνα, καὶ τῶν βιβλίων, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε γραμμένο κάτι γιὰ τὶς εἰκόνες. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς ἀπιστίας ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα, καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς ἄθεϊστικῆς κοινωνίας μὲ πολλὴ ἀναζήτησι καὶ ἐρευνα, ὥστε νὰ μὴ μείνει ἄθικτος κανένας ἄνθρωπος. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ νὰ προσκυνήσει τὴν χρυσοῦν εἰκόνα, ἢ νὰ ριχτεῖ στὴ φρικτὴ φλόγα τῶν βασανιστηρίων. Καὶ ἔτσι οἱ ἄκαμπτοι εἶναι ὀλιγάριθμοι. Ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Ὁ ἱερός μας πατριάρχης, ἱεράρχες καὶ ἱερεῖς, μοναχοὶ καὶ μοναχές. Γιατὶ τὸ πορνικὸ μάτι δὲν σεβάστηκε νὰ μὴ χρησιμοποιοῦ καὶ σ' αὐτοὺς τὰ μαστίγια. Πῶς δηλαδὴ θὰ μπροῦσα νὰ παραστήσω ζωντανὰ τὶς πιέσεις, τὰ δεσμά, τὶς λιμοκτονίες, τὶς ἐξορίες, τὶς ἀπαγωγές, τὶς θανατώσεις; Γιατὶ καὶ μέχρι τώρα γνωρίζουμε τὶς φυγαδεύσεις στὰ βουνά, καὶ τὶς ἀποκρύψεις στὰ σπήλαια καὶ τὶς τρύπες τῆς γῆς. Ὁ προφήτης Ἀβδιού, ἐνῶ ἀκόμα ἦταν βασιλιάς ὁ Ἀχαάβ καὶ ἡ Ἰεζάβελ διψοῦσε γιὰ φόνους, λέγε-

υἱοὺς τῶν προφητῶν ἀνά πενήκοντα εἰς δύο σπήλαια, οὓς καὶ διέ-
τρεφεν.

Ἐνταῦθα δὲ εἰ φωραθείη τις καὶ μόνον ἓνα κεκουφῶς, ἐν κινδύνῳ
μεγάλῳ· ἀλλὰ γὰρ κἂν κρύβδην, φεύγων τὴν ἀσεβῆ κοινωνίαν, ἢ εἰκό-
5 να φρουρῶν, ἢ δίδλον περιέχουσιν τὰ κατ' αὐτήν. Σιγαῖ τὰ τῶν εὐσε-
βούντων ἔνδον στόματα, ἀνεῖται βλάσφημος γλῶσσα, κωμωδεῖται τὸ
μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Ἄρτι φησί, «Κύριος ἐλάλησεν εἰρή-
νην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπι-
στρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν» ὁ ἐν ἐρχῇ φήσας τοῖς οἰκειοῖς μαθη-
10 ταῖς «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Ἄρτι,
φασίν, ἤρθη ἐκ μέσου βδελύγματα Ἑλληνικῆς πολυθεΐας, τοῦ Ἀ-
ποστόλου ἀρχῆθεν βωῶντος· «Οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ». Ἄρτι, φασί,
κεκάθαρται ἢ Ἐκκλησία, ἦν πάλαι· ἀπέφηνεν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος μὴ
ἔχειν σπιλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιοῦτων, ἀλλ' εἶναι ἁγίαν καὶ ἄμωμον.
15 Ἄρτι, φασί, τὸ φῶς ἠὔγασε τοῖς Χριστιανοῖς ἐνισχημένοις ζόφῳ ἀ-
γνοίας, οἷς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς Χριστὸς ἔφησεν· «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν
κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη».
Ὅρατε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, τὴν ἀποστασίαν ἣν δεῖ πρῶτον ἐλθεῖν, καθά
φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ἦδη ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὁρῶμεν τὰ εἰσόδια τοῦ
20 Ἀντιχρίστου. Ἐκλελοίπαμεν, παρανηλώμεθα· «Ἐξέλιπε φυσητῆρ»
ἀπελήλαται πᾶσα ἐλπίς ὅσον κατὰ ἄνθρωπον.

Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὧ συμπαθέστατοι, ὡς σύσσωμοι. Ὅρέ-
ξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὡς φιλάδελφοι. Τῶν αὐτόθι χεῖρονα τὰ ἡμέ-
τερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη
25 ὁμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεδοησάμεθα τῇ ἁγιωσύνῃ ὑ-
μῶν οἱ ταπεινοί, ὡς ἐνὶ σώματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόν-
των. Ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἢ δικαία ὑμῶν δέησις ἐνεργουμένη, ὡς ἂν
τῷ ἐξίλασμῳ αὐτῆς κοπάσῃ ἢ θραῦσις τῆς αἰρετικῆς ρομφαίας, τοῦ
Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς
30 Ἐκκλησίαν. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὧ σεβάσμοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ
ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν
τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεῖς παρὰ
εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ἀγκυνοίας ὑμῶν ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ

59α. Γ Βασ. 18, 4.

63. Ἐφ. 5, 27.

66. Ἰερ. 6, 29.

60. Ψαλμ. 84, 9.

64. Ἰω. 12, 46.

67. Ἦσ. 1, 9.

61. Ἰω. 14, 27.

62. Α' Κορ. 8, 4.

65. Β' Θεσσ. 2, 3.

68. Ἰακ. 6, 16.

ται ὅτι ἔκρυψε υἱοὺς τῶν προφητῶν ἀνά πενήντα μέσα σέ δύο σπήλαια καὶ τοὺς ἔτρεφε^{59α}.

Ἐδῶ, ἐὰν κάποιος συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφόρῳ νὰ ἔχει κρύψει καὶ ἓνα μόνο, διατρέχει μεγάλον κίνδυνο, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα κρύβεται, ἀποφεύγοντας τὴν ἀσεβῆ κοινωνία, ἢ διατηρῶντας εἰκόνα, ἢ βιβλίον τὸ ὁποῖο περιέχει κάτι σχετικὸ μὲ αὐτήν. Τὰ στόματα τῶν εὐσεβῶν σιωποῦν, ἀποθρασύνεται ἢ γλώσσα τῶν βλάσφημων, διακωμωδεῖται τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς οἰκονομίας. Τώρα λέγει, «ὁ Κύριος θὰ εὐαγγελισθεῖ εἰρήνην στὸν λαό του καὶ στοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἐπιστρέφουν μὲ τὴν καρδιά τους σ' αὐτόν»⁶⁰, σ' αὐτόν ποὺ στὴν ἀρχὴ εἶπε στοὺς μαθητὲς του· «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνη, σᾶς δίνω τὴ δική μου εἰρήνη»⁶¹. Τώρα, λένε, ἔφυγαν ἀπὸ τὴ μέση οἱ ἀηδίες τῆς εἰδωλολατρικῆς πολυθεΐας, ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φωνάζει· «Κανένα εἰδωλο στὸν κόσμο»⁶². Τώρα, λένε, ἔχει καθαρισθεῖ ἡ Ἐκκλησία, ἢ ὁποία, ὅπως παλιὰ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος, «δὲν ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα, ἢ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ εἶναι ἅγια καὶ ἄμωμτη»⁶³. Τώρα, λένε, τὸ φῶς ἔφεξε στοὺς Χριστιανούς, ποὺ ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς παλιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶπε· «Ἐγὼ ἦρθα σὰν φῶς στὸν κόσμο, ὥστε καθένας ποὺ πιστεύει σέ μένα νὰ μὴ μείνει στὸ σκοτάδι»⁶⁴. Βλέπετε, ἅγιοι ἀδελφοί, τὴν ἀποστασία ποὺ πρέπει νὰ ἔρθει πρῶτα, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος⁶⁵. Ἦδη βλέπουμε μὲ τὰ μάτια μας τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀντιχρίστου. Χαθῆκαμε, καταστραφῆκαμε· «Ἐλειψε ὁ φυσητήρας ἀπὸ τὴ φωτιὰ»⁶⁶, ἔφυγε κάθε ἐλπίδα, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Στενάξτε λοιπὸν γιὰ μᾶς, συμπαθέστατοι, σὰν ἓνα σῶμα. Ἀπλῶστε τὰ ἱκετευτικὰ χέρια σας, σὰν φιλάδελφοι. Ἀπὸ τὰ δικὰ σας ἐκεῖ, τὰ δικὰ μας ἔχουν ἐκβαρβαριστεῖ χειρότερα. Γίναμε ἤδη σὰν τὰ Σόδομα, καὶ ἐξομοιωθήκαμε μὲ τὰ Γόμορρα⁶⁷. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπικαλεστήκαμε τὴν ἀγιωσύνην σας οἱ ταπεινοί, ὥστε σὰν ἓνα σῶμα ὅλων τῶν ἀδελφῶν καὶ νὰ συμπάσχουμε. Γιατὶ γνωρίζουμε ὅτι ἔχει μεγάλη δύναμη ἢ δίκαιη προσευχή σας στὰ ἀποτελέσματά της»⁶⁸, ὥστε μὲ τὴν ἐξιλέωσή της νὰ κοπάσει ἢ σφαγὴ τῆς αἰρετικῆς ρομφαίας, καὶ νὰ ἐπαναφέρει ὁ Κύριος στὴν εἰρηνικὴ ὀρθοδοξία καὶ τὴ δική μας Ἐκκλησία. Γιὰ νὰ μάθετε καὶ σεῖς σεβάσμιοι, λεπτομερέστατα τί εἶδους εἶναι τὰ δόγματα τῶν ἀθέων, σᾶς τὰ στέλνω, ἔχοντας προτραπεῖ ἀπὸ εὐσεβεῖς, μαζί μὲ τὸ γράμμα σέ τετράδια, νομίζοντας, ὁ ἀμαθής, ὅτι ἀνατρέπω αὐτὰ. Καὶ παρακαλῶ νὰ

ἔλλιπές ἀνορθωθῆναι, καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς, καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἁγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

5 Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου.

ΙΗ' (18)–. Νικηφόρω, τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ.

Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι τῇ ἱερᾷ κορυφῇ τῆς μακαριότη-
 τός σου, ἐνεκόπην, πῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ἀναξιότητα λογιζόμενος, πῆ δὲ
 ὑποδεῆς ὢν τοὺς πειρασμούς. Νυνὶ δέ, περιφρονήσας ἀμφοτέρων, καὶ
 10 τῇ Τριάδι ὁ τάλας θαρρήσας, λέγων εἰμὶ τάδε· Χαῖρε, ἀληθῶς νικητή-
 ριον ἀσεβείας, ὁ ἐν τεθρίπτῳ ἀρετῶν διανύων τὸν τῆς πίστεως δρόμον·
 χαῖρε, ὁ μέγας ἥλιος τῆς ὀρθοδοξίας, οὗ ταῖς ὁμολογητικαῖς ἀκτίσι
 φωτοβολεῖται ἡ οἰκουμένη· χαῖρε, ὑπέρμαχε τῆς ἀληθείας κατὰ τοὺς
 ἔκπαλαι θεοφόρους διαπρέπων τῷ τῆς ἀρετῆς κάλλει. Ἀπέλιπες τὸν
 15 ὑψηλὸν θρόνον «διὰ τὸν ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μέχρι θανάτου, θανά-
 του δὲ σταυροῦ», ἀπέλιπες ἀρχιερατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀναπαύσεις,
 μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ ὁμολογητικῷ τρόπῳ, ἢ πρόσ-
 καιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. Ὅμως, ὅτι οὐδὲ κατ' αὐτάς, κἂν ἐν
 αὐταῖς, ζῶν ἤς, νεκρῶν τὰ μέλη τῇ ἐν Κυρίῳ ζωῇ. Ἦνεγκας ἁγίας
 20 μητρὸς στέρησιν, ἀδελφῶν τιμίῳν, πάντων ὁμοῦ ἐν ἅπασιν ἀφαιρε-
 θεῖς· Καὶ οὕτω λέγω τοὺς Χριστοειδεῖς σου ὄνειδισμούς, τὰς ἐκ τῶν
 κρατούντων προσβολὰς, ἐρεσχελίας, στενοχωρίας, καὶ οἷονεὶ ἀποπνί-
 ξεις. Κατηνέχθης σὺν Χριστῷ ἐν νυκτί, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς προδιδόμε-
 νος, περιωρίσθης, μεθωρίσθης ἐν γεωλόφῳ που καθεζόμενος ὁ μάρτυς
 25 Χριστοῦ.

Ἄλλ' εὐγε, ὅτι πάντα εἰς καλόν σοι. Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς
 σου ἀπὸ τῆς τοῦ νοῦ σκοπιᾶς καὶ ἴδε σου τὰ τέκνα, εἴτ' οὖν πρόβατα, ὁ
 ποιμὴν ὁ καλός, εἰ καὶ διεσκορπισμένα σώματι, ἀλλ' ἠνωμένα πνεύμα-
 τι, διεληφότα σχεδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο μέρος τὴν Ἐκκλησίαν σου πᾶ-
 30 σαν, καὶ ταῖς ἀνγαῖς τῆς ὁμολογίας δίκην ἀστέρων φρυκτωροῦντα

69. Φίλιπ. 2, 8.

70. Εβρ. 11, 25.

μελετηθούν ἀπό τῆ θεϊκῆ εὐστροφία τοῦ πνεύματός σας, νὰ συμπληρωθεῖ ὅ,τι τοὺς λείπει, καὶ νὰ δεχθεῖτε τὴ συγγνώμη μου γιὰ ὅσα ὀφείλω ἐπὶ πλέον νὰ μέ μνημονεύετε σὺς γονυκλινεῖς πρὸς τὸν Θεὸ προσευχῆς σας, ἀλλὰ καὶ νὰ μέ συμπεριλαμβάνετε ὡς τελευταῖο ὄλων μέλος στοῦ πληρώμα τῆς ἀγίας σας Ἐκκλησίας.

Ἡ ἴδια ἐπιστολὴ στάλθηκε καὶ στὴ μονὴ τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου.

18. Στὸν ἀγιώτατο πατριάρχη Νικηφόρο.

Ἄν καὶ πολλὰς φορές εἶχα τὴν πρόθεση νὰ στείλω ἐπιστολὴ στὴν ἱερὴ κορυφὴ τῆς μακαριότητάς σου, ἐμποδίστηκα, ἄλλοτε βέβαια ἐπειδὴ σκεπτόμουν τὴν ἀναξιότητά μου, καὶ ἄλλοτε ἐπειδὴ φοβόμουν τοὺς πειρασμούς. Τώρα ὅμως, περιφρονώντας καὶ τὰ δύο καὶ ἔχοντας ὁ ταλαίπωρος ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγία Τριάδα, λέγω τὰ ἑξῆς: Χαῖρε, ἀληθινὸ ἔπαθλο τῆς εὐσέβειας, ὁ ὁποῖος μέ τό ἄρμα τῶν ἀρετῶν, πού τὸ σέρνουν τέσσερα ἵπποι, διασχίζεις τὸν δρόμο τῆς πίστεως. Χαῖρε, μεγάλε ἦλιε τῆς ὀρθοδοξίας, μέ τις ὁμολογητικὲς ἀκτῖνες τοῦ ὁποῖου φωτοαγωγεῖται ἡ οἰκουμένη. Χαῖρε, ὑπέρμαχε τῆς ἀλήθειας, πού, ὅπως καὶ οἱ παλιότεροι θεοφόροι, διαπρέπεις μέ τὴν ὁμορφιά τῆς ἀρετῆς. Ἐγκατέλειψες τὸν ὑψηλὸ θρόνο «γιὰ χάρη Ἐκείνου πού ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»⁶⁹. Ἐγκατέλειψες τις ἀρχιερατικὲς ἐξυπηρετήσεις καὶ ἀνέσεις, προτιμώντας περισσότερο νὰ συμπάσχεις μέ τρόπο ὁμοληγητικὸ, παρὰ νὰ ἔχεις πρόσκαιρη ἀπόλαυση τῆς ἀμαρτίας⁷⁰. Ὅμως οὔτε καὶ μέ τις κακουλίες, ἂν καὶ βρῖσκεσαι μέ αὐτῆς, ζεῖς, νεκρώνοντας τὰ μέλη σου μέ τὴ ζωὴ σου σύμφωνα μέ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ὑπέμεινες τὴ στέρηση τῆς μητέρας σου καὶ τῶν τίμων ἀδελφῶν σου, χάνοντάς τους ὅλους μαζί μέ ὅλα. Καὶ δὲν ἀναφέρομαι στοὺς ἴδιους μέ ἐκείνους τοῦ Χριστοῦ χλευασμούς σου, τις ἐπιθέσεις τῶν κυβερνώντων, τις κοροϊδίες, τις στενοχώριες, καὶ τοὺς κατὰ κάποιον τρόπο πνιγμούς. Κατεδάστηκες καὶ σὺ μαζί μέ τὸν Χριστὸ μέσα στὴ νύχτα, ἐπειδὴ καὶ σὺ προδόθηκες, περιορίστηκες, ἐξορίστηκες μένοντας κάπου σὲ κάποιον γήλοφο, σὺ ὁ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλὰ εὗγε σου, γιὰτὶ ὅλα εἶναι γιὰ τὸ καλὸ σου. Σήκωσε τριγύρω τὰ μάτια σου ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ νοῦ σου καὶ κοίταξε τὰ τέκνα σου, δηλαδὴ τὰ πρόβατα, σὺ ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ἂν καὶ σωματικὰ διασκορπισμένα, ἀλλὰ ἐνωμένα πνευματικά, πού ἔχουν καταλάβει ὅλη τὴν Ἐκκλησία σου, τὸν ἕνα τόπο μετὰ τὸν ἄλλο, καὶ μέ τις ἀκτινοβολίες τῆς ὁμολογίας στέλ-

τοῖς ἐν νυκτομαχίᾳ τῆς αἵρέσεως, τὸ φῶς τῆς ὀρθοδοξίας, τὰ μὲν τυ-
 θέντα Θεῷ δι' ἀθλητικῆς τελειώσεως, τὰ δὲ ἀθλοῦντα, μηδὲν ὑποπτῆσ-
 σοντα τῶν παρόντων, ἀλλὰ ρωννύμενα ταῖς θεοκλινέσι σου προσευ-
 χαῖς. Αὕτη ἡ δόξα σου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτό σου τὸ σύσσημον τῆς
 5 μαρτυρίας, ὅπερ ὁ μέλλων χρόνος ὑποδεξάμενος, δοξάσειε τὸν Θεὸν
 ἐν σοί, ὡς καὶ τὰ νῦν. Πολλά σοι τὰ ἐγκώμια ὀφείλεται τῷ ὑπὲρ τῆς
 εἰκόνης Χριστοῦ ἐναθλοῦντι. Ἀλλά μοι σύγγνωθι, ὃ θεομίμητε τολμή-
 σαντι ἐκ πόθου ἐν οἷς ἐφθεγξάμην, χαριζόμενος τὴν ἱεράν σου προσ-
 ευχήν, ὡς ἂν μὴ ἀποπέσομι τοῦ εἶναί σου ἐλάχιστον τέκνον, ὃ τῶν
 10 ἀπάντων ἀχρειότερος διὰ τὰς ἁμαρτίας.

ΙΘ' (19)–. Μοναζούσαις.

Ἀγαθὴν ἀκοὴν ἐνηχούμενος περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν, χαίρω ὁ
 ταπεινός, μάλιστα ὅτι αἷμα καὶ πνεῦμά ἐστε τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ
 καὶ κοινοῦ πατρός. Ἔτι δὲ περισσοτέρως ἡδομαι καὶ δοξάζω τὸν
 15 Θεόν, μανθάνων ὅτι ἄχραντοι διαμεμενήκατε ἕως τοῦ νῦν τῆς τῶν
 αἵρετικῶν κοινωνίας, καί γε δεῖ τοὺς τὰ σώματα ἀνέπαφα ἔχοντας, καὶ
 κατὰ τὴν πίστιν παρθενεύειν. Μοιχεία γάρ ἐστιν, ὃ πανσύνετοι, καὶ
 τὸ τῆς κοινωνίας μετέχειν, ἧς ὑμᾶς Κύριος μέχρι τέλους διατηρήσειεν
 ἐναψάυστους, ὃ νυμφευσάμενος ἐαντῶ διὰ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν
 20 ἐπαγγέλματος, Οὗτος ὁ πρῶτος μοι λόγος.

Διδασκαλίαν δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα τί αἰτεῖσθε; ὑμεῖς
 θεοδίδακτοί ἐστε χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ γονέων εὐσεβῶν
 ἀμφοτέραι, καὶ γνώσει διαφέρουσαι, καὶ τῷ βίῳ τὸ διδασκάλιον τῶν
 ἐντολῶν προβαλλόμεναι. Εἰ δέ τι καὶ παρ' ἡμῶν δέοισθε τῶν ἀμαθῶν,
 25 ὃ φόβος τοῦ Θεοῦ, τὸ ζητούμενον. Οὗτος γὰρ ἐν καρδίᾳ δεχθεὶς, φῶς
 ἔλαμψε, τὰ πάθη ἐμείωσεν. Ἐξ οὗ κατάνυξις, δάκρυον, μῖσος κόσμου,
 ἐπιθυμία οὐρανῶν. Καὶ τί γὰρ οὐ καλὸν ἐντεῦθεν προσγίνοιτο; Τοῦτο
 οὖν ἐστιν ἐνοίκησις Θεοῦ, οὗ δὲ Θεός, ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἡ πηγὴ, εἰρή-
 νη, χαρὰ, ἀγάπη.

30 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ὁ ταπεινός, μὴ πρὸς τὰ τῶν πλησίον ἀποβλέ-

νουν, σὰν ἀστέρια, σ' αὐτοὺς πού πολεμοῦν μέσα στὴ νύχτα τῆς αἵρεσης, τὸ φῶς τῆς ὀρθοδοξίας, ἀπὸ τὰ ὅποια ἄλλα ἔχουν θυσιασθεῖ μὲ ἀθλητικὸ θάνατο, καὶ ἄλλα ἀγωνίζονται, χωρὶς νὰ φοβοῦναι τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ παίρνοντας δύναμη μὲ τὶς γονυκλινεῖς προσευχῆς σου στὸν Θεό. Αὐτὴ εἶναι ἡ δόξα σου τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸ εἶναι τὸ διακριτικὸ σημάδι τῆς μαρτυρίας σου, τὸ ὅποιο ἀποδεχόμενος ὁ μελλοντικὸς χρόνος, θὰ δοξάσει τὸν Θεὸ μὲ σένα, ὅπως καὶ τώρα. Ὁφείλονται πολλὰ ἐγκώμια σὲ σένα πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ συγχώρησέ με, μιμητὴ τοῦ Θεοῦ, πού ἀπὸ ἀγάπη τόλμησα νὰ πῶ αὐτὰ πού εἶπα, χαρίζοντάς μου τὴν ἱερὴ προσευχὴ σου, γιὰ νὰ μὴ ἐκπέσω ἀπὸ τὸ νὰ εἶμαι ἐλάχιστο τέκνο σου, ἐγὼ ὁ πιὸ ἄχρηστος ἀπὸ ὅλους, ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου.

19. Στὶς μοναχῆς.

Χαίρομαι ὁ ταπεινὸς ἀκούοντας τὴν ἀγαθὴ φήμη γιὰ τὴν τιμότητά σας, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ εἴσατε συγγενεῖς σωματικὰ καὶ πνευματικὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ καὶ κοινοῦ πατέρα μας. Περισσότερο ὅμως χαίρομαι καὶ δοξάζω τὸν Θεὸ μαθαίνοντας ὅτι ἔχετε παραμείνει μέχρι τώρα καθαρὲς ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν αἵρετικῶν, καθόσον αὐτοὶ πού ἔχουν τὰ σῶματά τους ἀνέπαφα, πρέπει νὰ εἶναι παρθένοι καὶ στὴν πίστη. Γιατὶ εἶναι μοιχεῖα, φρονημότες μου σὲ ὅλα, καὶ τὸ νὰ μετέχει κανεὶς στὴν κοινωνία, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶθε ὁ Κύριος νὰ σᾶς διαφυλάξει μέχρι τὸ τέλος ἀνέπαφες, αὐτὸς πού συνένωσε τὸν ἑαυτό του μὲ σᾶς ἕξαιτίας τῆς ἔμπρακτης παρθενίας σας. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος μου λόγος.

Ὡς πρὸς τὸν δεύτερο, γιατί ζητᾶτε νὰ διδαχθεῖτε ἀπὸ μένα τὸν ἁμαρτωλό; Σεῖς εἶστε διδαγμένες ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ καὶ ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς κατάγεστε καὶ οἱ δύο, καὶ διακρίνεστε γιὰ τὴ γνώση σας, καὶ μὲ τὴ ζωὴ σας παρουσιάζετε τὰ διδάγματα τῶν ἐντολῶν. Ἐὰν ὅμως χρειάζεστε κάτι καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἁμαθεῖς, αὐτὸ εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅταν αὐτὸς γίνει δεκτὸς μέσα στὴν καρδιά, τὴν φωτίζει καὶ μειώνει τὰ πάθη. Ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται ἡ κατάνυξις, τὰ δάκρυα, τὸ μῖσος τοῦ κόσμου, ἡ ἐπιθυμία τῶν οὐρανῶν. Καὶ τί καλὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν; Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πού κάνει νὰ κατοικήσει μέσα μας ὁ Θεός, καὶ ὅπου βρίσκεται ὁ Θεός, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ εἰρήνη, ἡ χαρὰ, ἡ ἀγάπη.

Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν, ἐγὼ ὁ ταπεινός, νὰ μὴ προσέχετε τὰ παρα-

πειν παραδείγματα, καὶ μάλιστα τῆς ἐπιπλάστως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν
 μοναζουσῶν ἐπιδεδειγμένης πολιτείας χλιαρᾶς, ἴν' οὕτως εἴπω, καὶ
 συγκεχυμένης, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα κάλλη, ὧν οἱ βίοι ἐν χερσίν
 ὑμῶν, ἀστραπηφοροῦντες τοὺς θείους ἔρωτας ἐπεὶ καὶ ζωγράφος οὐκ
 5 ἐκ φαύλων, ἀλλ' ἐξ ὠραϊσμένων καὶ ἀρχαιότητι διαφερόντων εἰκόνων
 μεταγράφοιεν εἰκόνα. Τί ἦν ἐν ἐκείναις γνωστὸν ὑμῖν; Λύσις τῶν δε-
 σμῶν τῆς προσπαθείας, φυγὴ ἀρρενικῆς ὄψεως ὅσον ἐνδέχεται, κατα-
 βεβλημένον φρόνημα, ρυπῶσα ἐσθῆς, ὄμμα κάτω νενευκός, οὐς
 φεῦγον ἀνωφελῆ ἀκούσματα, στόμα λαλοῦν ἔνθεα, ὑπωπιασμός σώ-
 10 ματος. Οὕτω γὰρ περιεγέροντο τοῦ τῆς σαρκὸς φρονήματος, ἐπεὶπερ
 ἡ «ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος» ὡς γέγραπται, «τὸ δὲ πνεῦμα
 κατὰ τῆς σαρκὸς ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις» καὶ ἀκήρυκτος πόλε-
 μος.

Καὶ δεῖ ἡμᾶς πᾶσαν ἡμέραν, εἴπω καὶ ὦραν, ὀπλίσασθαι κατὰ τῶν
 15 παθῶν ἀνδρικῶς μετὰ Θεοῦ καὶ σὺν Θεῷ, ἐν πολλῷ ἀγῶνι νικῶντας
 τὸν ἐχθρόν, τὸν αἰεὶ διψῶντα τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, οὗ αἱ ρομφαῖαι εἰς
 τέλος ἐξέλιπον τοῖς προστρέχουσιν ἀσφαλῶς. Οὐκ ἔστι δὲ μὴ ἠττᾶσθαι
 πάντως καὶ πλήττεσθαι τὸν ἀγωνιζόμενον, ἐν λόγῳ καὶ ἐννοίᾳ καὶ ἐν
 τοῖς ὁμοίοις τοῖς μὴ πρὸς θάνατον ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὸ θᾶπτον ἀναπα-
 20 λαίειν χρῆ καὶ ἐπὶ τῆς δεούσης ἴστασθαι καταστάσεως. «Παραπτώ-
 ματα γὰρ τίς σνηήσει;» Καὶ τίς καυχῆσεται τὴν ψυχὴν ἀγνήν ἔχειν;
 Καὶ ἐν θλίψει μὲν ὁ ἐν Κυρίῳ ζῶν, ἐπειδὴ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ
 ὁδὸς ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν», ὥσπερ ἡ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις. Ὅτε
 δὲ ἔλθοι τὸ πέρας τῶν ἀγῶνων, τότε εἴσεσθε, ὧ νύμφαι Χριστοῦ, τί
 25 προξένησεν ὑμῖν ἡ πολιτεία· ἀρθήσεσθε γὰρ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ
 ἀγαθῶν ἀγγέλων καὶ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν ἀχειρότενκτον παστάδα,
 εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα, πάντοτε σὺν Κυρίῳ εἰς αἰῶνα ἐσόμενοι.

Ἦν μὲν καὶ πλέον τι λέγειν· ἀλλ' ἐπειδὴ στοχάζομαι ὑπερβεβηκέ-
 ναι τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἐνταῦθα καταπαύσομι τὸν λόγον, ὑπὲρ
 30 οὗ χαρίσασθέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰς ἀγίας ὑμῶν εὐχάς.

71. Γαλ. 5, 17.

72. Ψαλμ. 18, 13.

73. Ματθ. 7, 14.

δείγματα τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα τὴν ὑποκριτικὰ χλιαρὴ συμπεριφορὰ πού δείχνουν οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς μοναχές, ἢ, γιὰ νὰ τὴν πῶ ἄλλιῶς, συγκεχυμένη, ἀλλὰ νὰ στρέψετε τὰ βλέμματά σας στὰ πρότυπα κάλλη, τῶν ὁποίων οἱ βίοι βρίσκονται στὰ χέρια σας, ἀκτινοβολώντας τοὺς θεϊκοὺς ἔρωτες, γιατί καὶ ὁ ζωγράφος δὲν ἀντιγράφει μὰ εἰκόνα ἀπὸ εἰκόνες ἄσχημες, ἀλλὰ ἐξωραϊσμένες καὶ τέτοιες πού νὰ διακρίνονται γιὰ τὴν ἀρχαιότητά τους. Τί ὑπῆρχε στὶς εἰκόνες ἐκεῖνες γνωστὸ σὲ σᾶς; Κατάργηση τῶν δεσμῶν τῆς μὲ πάθος ἀφοσίωσης σὲ κάτι, ἀποφυγὴ κατὰ τὸ δυνατόν τοῦ ἀρσενικοῦ προσώπου, ταπεινὸ φρόνημα, ἔνδυμα ἀκάθαρο, βλέμμα σκυμμένο κάτω, αὐτὶ πού ἀποφεύγει τὰ ἀνωφελῆ ἀκούσματα, στόμα πού λέγει πράγματα θεόπνευστα, βασανισμὸς τοῦ σώματος. Γιατί ἔτσι ἐπιβλήθηκαν στὸ σαρκικὸ φρόνημα, ἐπειδὴ «ἡ σὰρκα ἔχει ἐπιθυμίες ἀντίθετες πρὸς τὸ πνεῦμα», ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ἐνῶ τὸ πνεῦμα ἀντίθετες πρὸς τὴ σὰρκα, καὶ αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους»⁷¹, καὶ ὑπάρχει ἀκήρυκτος πόλεμος.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς κάθε μέρα, θὰ ἔλεγα καὶ ὥρα, νὰ εἴμαστε ὀπλισμένοι μὲ γενναιότητα ἐναντίον τῶν παθῶν μαζί μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νικώντας μὲ πολὺν ἀγῶνα τὸν ἐχθρό, ὃ ὁποῖος διψᾷ πάντοτε τὴν ἀπώλειά μας, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ξίφη σ' ἐκείνους πού προσέχουν μὲ ἀσφάλεια ἐξαφανίστηκαν τελείως. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἠττηθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ νὰ μὴ τραυματισεῖ, αὐτὸς πού ἀγωνίζεται μὲ λόγο καὶ σκέψη, καὶ μὲ τὰ ὅμοια ἁμαρτήματα πού δὲν εἶναι θανάσιμα. Πρέπει ὅμως νὰ ξαναρρίχεται τὸ ταχύτερο στὴ πάλη καὶ νὰ διατηρεῖται στὴν κατάσταση πού χρειάζεται. Γιατί λέγει· «Ποιὸς γνωρίζει τὰ παραπτώματά του;»⁷²; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ ὅτι ἔχει ἀγνή τὴν ψυχὴ του; Καὶ ζεῖ μέσα στὶς θλίψεις αὐτὸς πού ζεῖ ὅπως θέλει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ «εἶναι στενὸς ὁ δρόμος καὶ γεμάτη θλίψεις ἡ ὁδὸς πού ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ»⁷³, ὅπως ἡ ἀντίθετη στοὺς ἀντίθετους. Ὅταν ὅμως ἔρθει τὸ τέλος τῶν ἀγῶνων, τότε θὰ γνωρίσετε, νύφες τοῦ Χριστοῦ, τί σᾶς προξένησε ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ζωῆς σας. Γιατί θὰ ἀρπαχθεῖτε στὰ ὕψη μὲ ἀνεκλάλητη χαρὰ ἀπὸ ἀγαθοὺς ἀγγέλους καὶ θὰ εἰσέλθετε στὸν ἀχειροποίητο νυφικὸ θάλαμο, στὸν οὐράνιο νυμφώνα, καὶ θὰ ζήσετε πάντοτε μαζί μὲ τὸν Κύριο αἰῶνα.

Μποροῦσα βέβαια νὰ πῶ καὶ περισσότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ σκέφτομαι ὅτι ξεπέρασα τὸ μέτρο τῆς ἐπιστολῆς, θὰ σταματήσω ἐδῶ τὸν λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο χαρίστε σὲ μένα τὸν ἁμαρτωλὸ τὶς ἅγιες προσευχῆς σας.

Κ'(20)-. Μακαρίω ἡγουμένω.

Τί ποιεῖς, ὦ θεῖε πάτερ, ἑαυτὸν ταπεινῶν τὸν ὑψηλὸν τῆ ἀρετῆ,
 καὶ ἐν ὑψῶν ἐν τοῖς τιμίοις λόγοις σου, τὸν χθαμαλὸν τῆ κακία ὡς μυρί-
 οῖς πάθει πολιορκούμενον καθεκάστην; Ἐγὼ τοίνυν δοῦλός σου καὶ
 5 παῖς, μαθητιᾶν μᾶλλον ἐφιέμενος, ἢ διδάσκειν δυνάμενος. «Ὅμως ὁ
 ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ
 ἀγαθὰ» τοιοῦτος σὺ καὶ ὀρώμενος καὶ ἀναγινωσκόμενος. Περὶ μὲν
 οὖν τοῦ τῆς Δημητριάδος καὶ τῶν μαθητῶν ὅτι ᾤχοντο, ἵνα γνοιῆς ἐκ
 τῶν καρπῶν τὸ δένδρον, καὶ εὖξῃ ἐκείνοις μὲν μετάνοιαν, ἐμοὶ δὲ τῶ
 10 ἀθλίῳ στηριγμὸν πρὸς τε τοὺς πολεμοῦντας ἀοράτως τε καὶ ὀρωμέ-
 νως, ὡς ἂν κατόπιν ἀξιωθεῖν ἐλθεῖν τῶν νυνὶ πάντων ὁμολογητῶν
 Χριστοῦ· ἰσολογητῆς γὰρ πᾶς ὁ ἐνιστάμενος. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων κε-
 φαλαίων, τοιοῦτον τὸ παριστάμενόν μοι. Ὑπογράψας πρεσβύτερος τῆ
 ἀσεβείας, μετανοεῖν ὀφείλει καὶ προσκλαίειν θερμῶς συγχωρηθῆναι
 15 αὐτῶ τὸ ἀσέβημα, λειτουργεῖν δέ, καὶ οὐ μνημονεύει τοῦ ἀσεβοῦς,
 οὐδαμῶς, ἀλλ' εἴργεσθαι τῆς ἱερουργίας, ἕως ἂν ἐπίδοι Κύριος καὶ
 δοίῃ καιρὸν ὀρθοδόξου συνόδου, ἐν ἧ ἡλῆψεται ἕκαστος τὰ κατ' ἀξίαν
 θεοκρίτως. Ἐγὼ δὲ συμβουλεύω, εἰ μετέσχε τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας, ἐν
 μεταλήψει καὶ τῶν ἀγιασμάτων, ἀπέχεσθαι μέχρις ἑνὸς ἢ δυοῖν χρό-
 20 νοῖν. Γέγραπται γάρ· «Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτή-
 ριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης,
 δαιμονίων». Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. «Τίς συγκατάθεσις
 ναῶ Θεῶ μετὰ εἰδώλων;». Οὐ δειῖ οὖν εἰσιέναι εἰς τὰ μαρτύρια τῶν
 αἵρετικῶν, προστέτακται ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου· οὐκ οἶδα εἰ μὴ
 25 ἐπ' ἐξουσίαν τελέως γίνοιτο ὁ ναὸς ὀρθοδόξου τοῦ μηκέτι λειτουρ-
 γεῖσθαι ὑφ' αἵρετικοῦ· τότε γὰρ καὶ εἰσιτέον καὶ λειτουργητέον τὸν ὀρ-
 θόδοξον, οὐκ ὄντος προκρίματος τὰ προλαβόντα.

Οὕτω φρονῶ, πάτερ μου, ὁ ταπεινός, ἀναθεωρῶν τὰ ὑπὸ τῶν
 θείων Πατέρων παραδείγματα. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴῃ τελειότητος τὰ κρείτ-
 30 τona καὶ θεωρῆσαι καὶ ἐμοῖς ὄμμασιν ὑποδείξαι. Ἐρωμένοσ καὶ ἐνα-
 θλῶν ὑπὲρ Θεοῦ διαφυλαχθεῖς μοι ἔτι, ὁ ἐξάκουστος ἐν Πατράσιν,

74. Λουκᾶ 6, 45.

75. Α' Κορ. 10, 20-21.

76. Β' Κορ. 6, 16.

20. Στὸν ἡγούμενο Μακάριο.

Τί κάνεις, θεϊκὲ πατέρα, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτὸ σου, τὸν ψηλὸ στήν ἀρετή, καὶ ὑψώνοντας μὲ τὰ πολύτιμα λόγια σου ἐμένα, τὸν χαμηλὸ στήν κακία, ἀφοῦ πολιορκουῖμαι ἀπὸ μύρια πάθη κάθε μέρα; Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι δοῦλος σου καὶ τέκνο σου, πού ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι μαθητῆς μᾶλλον, μὴ μπορώντας νὰ διδάσκω. «Ὅμως ὁ καλὸς ἄνθρωπος παράγει τὰ καλὰ ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τοῦ καλοῦ πού ἔχει μέσα του»⁷⁴. Τέτοιος εἶσαι σὺ καὶ ὅταν βλέπεις καὶ ὅταν διαβάξεις. Γιὰ τὸν Δημητριάδος λοιπὸν καὶ τοὺς μαθητῆς του πού ἔφυγαν, ἔγινε αὐτὸ γιὰ νὰ μάθεις νὰ γνωρίζεις τὸ δένδρο ἀπὸ τοὺς καρπούς του, καὶ νὰ προσευχηθεῖς ἐκεῖνοι βέβαια νὰ μετανοήσουν, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ἄθλιος νὰ βρῶ στήριγμα ἐναντι αὐτῶν πού μὲ πολεμοῦν ἀόρατα καὶ ὄρατά, ὥστε μετὰ νὰ ἀξιωθῶ νὰ ἔρθουν ὅλοι οἱ ὀτωρινθεῖ ὁμολογητῆς τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὁμολογητῆς εἶναι ὁ καθένας πού προβάλλει ἀντίσταση. Ὅσο γιὰ τὰ ἄλλα θέματα, αὐτὸ πού τώρα ἔχω στὸν νοῦ μου εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὁ πρεσβύτερος πού ὑπέγραψε στήν ἀσέβεια, πρέπει νὰ μετανοήσῃ, καὶ νὰ παρακαλεῖ, κλαίοντας θερμά, νὰ συγχωρηθεῖ τὸ ἀσέδημά του, ὅμως νὰ μὴ λειτουργεῖ μὲ κανέναν τρόπο, ἔστω καὶ ἂν δὲν μνημονεύει τὸν ἀσεβῆ, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἱερουργία, μέχρι πού νὰ ρίξει τὸ βλέμμα του ὁ Κύριος μὲ εὐμένεια καὶ νὰ δώσει εὐκαιρία γιὰ ὀρθόδοξη σύνοδο, κατὰ τὴν ὁποία θὰ πάρει ὁ καθένας αὐτὰ πού τοῦ ἀξίζουν μὲ θεϊκὴ ἀπόφαση. Ἐγὼ πάντως συμβουλεύω, ἐὰν πῆρε μέρος σὲ ἀσεβῆ κοινωνία, νὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν μετάληψη καὶ τὰ ἅγια μέχρι ἓνα ἢ δύο χρόνια. Γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Δὲν μπορείτε νὰ πίνετε ἀπὸ τὸ ποτήρι τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὸ ποτήρι τῶν δαιμονίων. Δὲν μπορείτε νὰ μετέχετε στήν τράπεζα τοῦ Κυρίου, καὶ στήν τράπεζα τῶν δαιμονίων»⁷⁵. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἐκκλησίες: «Ποιὰ συμφωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀνάμεσα στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ καὶ στὰ εἰδῶλα;»⁷⁶. Ἐχουμε διαταχθεῖ λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἁγία σύνοδο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μπαίνουμε στὰ μαρτύρια τῶν αἰρετικῶν⁷⁷. Δὲν γνωρίζω ἂν, προτοῦ περιέλθει ὁ ναὸς πλήρως στήν ἐξουσία ὀρθοδόξου, ὥστε νὰ μὴ λειτουργεῖται ἀπὸ αἰρετικόν, πρέπει τότε νὰ μπαίνει μέσα καὶ νὰ λειτουργεῖ ὁ ὀρθόδοξος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει προηγούμενη ἀπόφαση γιὰ τὰ προηγούμενα.

Ἔτσι πιστεύω, πατέρα μου, ὁ ταπεινός, ἐρευνώντας τὰ παραδείγματα τῶν ἁγίων πατέρων. Ὅμως στὴ δική σου τελειότητα ἀνήκει νὰ ἐξετάσεις τὰ καλύτερα καὶ νὰ τὰ ὑποδείξεις καὶ στὰ δικά μου μάτια. Εἶθε νὰ διαφυλαχθεῖς ἀκόμα ἀνδρεῖος καὶ ἀγωνιζόμενος γιὰ τὸν Θεό, σὺ ὁ

ὁμοῦ τε καὶ ὑπερευχόμενός μου τῆς ἀναξιότητος, τὸ μὲν ἐξ ἀγάπης, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν κελεύουσιν ἐντολήν.

ΚΑ'(21)-. Θεόδωρος, τοῖς διὰ Κύριον ἐν διαφόροις φυλακαῖς τηρουμένοις ἀδελφοῖς ἀγαπητοῖς, χαίρειν.

5 Τί τὰ παρόντα; χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ὅτι ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις ἐναθλεῖν ἠξιώμεθα, ὅτι φυλακαῖς τε καὶ θλίψεσι διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ παρεδόθημεν, ὅτι πληγαῖς τε καὶ ὕβρεσι διὰ Χριστὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μαστιχθέντα καὶ ὄνειδισθέντα, ἔπειτα καὶ σταυρωθέντα ὑπεβλήθημεν. Τίς οὐκ αἰνέσειε; τίς οὐ δοξάσειεν; Ἀνατολή ἤδε-
 10 ται, Δύσις εὐφραίνεται, πᾶσα Ἐκκλησία τῆς τετραπεράτου κτίσεως ἀγάλλεται. Καὶ τί λέγω τὸν περίγειον κόσμον; Ὁ οὐρανὸς αὐτὸς θυμηδείας πεπλήρωται, ὅτι οὐ μόνον ὁ κορυφαῖος τῶν καθ' ἡμεῖς ἱεραρχῶν, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, καθηγεμόνες τε καὶ φοιτηταί, ἀλλὰ καὶ μονάζουσαι σὺν προεστῶσαις εἴλοντο τὰ τῆς μαρτυρίας σκάμματα.
 15 Ἐῷ λέγειν τοὺς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς, ἐκ φυγαδεῖας θλιβομένους, ὑστερουμένους, κακουχομένους διὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διαγωγμόν. Εἰκότως οὖν, «ἀδελφοί μου ἠγαπημένοι καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου», χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. Παύλου μὲν τοῦ
 20 μακαρίου αἰ φωναί, τῷ καιρῷ δὲ πρόεπουσαι, «Ἐπειδὴ εἰς ἡμετέραν νουθεσίαν πάντα γέγραπται» καὶ μνηστὰς αὐτοῦ ἐκλιπαρεῖ γίνεσθαι ἡμᾶς. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἶπεῖν· ὅτι οὐχ ὅσον προαιροῦνται καὶ βούλονται οἱ κακοῦντες ἡμᾶς ταῖς θλίψεσι καὶ περιστάσεσι παρα-
 25 διδόμεθα (οὕτω γὰρ ἂν ἀνύποιστος ἦν ἡ πείρα, καθὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν δαιμόνων ἀοράτως ἡμῖν προσβάλλουσα), ἀλλὰ καθόσον παραχωρεῖ ὁ ἀγανοθετῶν καὶ συναθλῶν ἡμῖν Χριστός, μέτρῳ καὶ σταθμῷ τῆς ἐκάστου δυνάμεως, ἐν κρίσει δικαία τοὺς ἀγῶνας ἐπαφεῖς, ἢ εἰς ἔκτισιν ἁμαρτιῶν, εἰ καὶ αὐθαιρέτως ἤκομεν πρὸς τὸ πάσχειν, ἢ ἐπὶ στεφάνων ἀθλοφορικῶν ἀμοιβὴν ἐκ δόξης εἰς δόξαν προερχομένοις. Μὴ γὰρ ὡς
 30 Πέτρος ἢ Παῦλος σὺν τοῖς ὁμοταγέσιν, ἢ Γεώργιος καὶ Θεόδωρος σὺν τοῖς ὁμοκλέεσιν, ἢ Θέκλα καὶ Φεβρωνία σὺν ταῖς ὁμοδόξοις, δεβασα-

77. Βλ. τὸν 340 κανόνα τῆς τοπικῆς συνόδου Λαοδικείας καὶ τὸν 650 κανόνα τῶν Ἀποστόλων.

78. Φιλιππ. 4, 1.

79. Ρωμ. 15, 4.

Ξακουστός μεταξὺ τῶν πατέρων, καὶ νὰ προσεύχεσαι πολὺ γιὰ τὴν ἀναξιοτήτά μου, καὶ ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἐπειδὴ τὸ προστάζει ἡ ἐντολή.

21. Θεόδωρος, στοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς ποὺ κρατοῦνταν σὲ διάφορες φυλακὲς γιὰ τὸν Κύριο, χαίρετε.

Τί εἶναι τὰ παρόντα; Χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, ἐπειδὴ ἀξιωθήκαμε νὰ ἀγωνισθοῦμε στὰ μαρτύρια ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ γιὰ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ παραδοθήκαμε σὲ φυλακίσεις καὶ θλίψεις, ἐπειδὴ ὑποβληθήκαμε σὲ πληγὲς καὶ ὕβρεις γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ ποὺ μαστιγώθηκε καὶ ταπεινώθηκε καὶ σταυρώθηκε γιὰ μᾶς. Ποιὸς δὲν θὰ ὑμνήσει, ποιὸς δὲν θὰ δοξάσει τὸν Θεό; Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι γεμάτη εὐχαρίστηση, ἡ Δύση εὐφαινεταί, ὅλη ἡ Ἐκκλησία μέχρι τὰ τέσσερα πέρατα τῆς κτίσεως ἀγάλλεται. Καὶ γιατί ἀναφέρω τὸν πᾶνω στὴ γῆ κόσμο; Ὁ ἴδιος ὁ οὐρανὸς εἶναι γεμάτος εὐφροσύνη, γιατί ὄχι μόνο ὁ κορυφαῖος τῶν ἱεραρχῶν μας, καὶ οἱ ἱεράρχες καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ ἡγούμενοι καὶ οἱ μοναχοί, ἀλλὰ καὶ οἱ μοναχὲς μαζί μὲ τὶς ἡγουμένισσες προτίμησαν τὰ σκᾶμματα τῆς μαρτυρίας. Ἀποφεύγω νὰ ἀναφέρω ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὶς ἐρημιὲς καὶ στὰ ὄρη καὶ στὰ σπήλαια καὶ στὶς τρύπες τῆς γῆς, ποὺ λόγῳ ἐξορίας δοκιμάζουν θλίψεις, στερήσεις, κακουχίες, διωκόμενοι γιὰ τὸν Χριστό. Εὐλογα λοιπὸν, «ἀδελφοί μου ἀγαπημένοι καὶ περιπόητοι, χαρὰ καὶ στεφάνι μου»⁷⁸, χαίρομαι καὶ συγχαίρομαι μαζί σας, τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρεστε καὶ συγχαίρεστε μαζί μου. Τὰ λόγια βέβαια εἶναι τοῦ μακάριου Παύλου, ἀλλὰ ταιριάζουν στὴν περίστασι. «Ἐπειδὴ ὅλα εἶναι γραμμένα γιὰ τὴ δικὴ μας νουθεσία»⁷⁹, καὶ μᾶς προτρέπουν νὰ γίνουμε μιμητὲς του. Πρῶτα λοιπὸν πρέπει νὰ ποῦμε ἐκεῖνο τὸ ἀληθινό, ὅτι δὲν παραδινόμαστε στὶς θλίψεις καὶ στὶς δύσκολες περιστάσεις ὅσο ἐπιθυμοῦν καὶ θέλουν αὐτοὶ ποὺ μᾶς βασανίζουν (γιατὶ ἔτσι θὰ ἦταν ἀβάσταχτη σὲ μᾶς ἡ δοκιμασία, ὅπως καὶ ἐκεῖνη ποὺ ἀπὸ τοὺς δαίμονες μᾶς προσβάλλει ἀόρατα), ἀλλὰ παραδινόμαστε τόσο μόνο, ὅσο ἐπιτρέπει ὁ Χριστός, ποὺ εἶναι ἀγωνοθέτης καὶ συναθλητὴς μας, ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ τῆς δυνάμης τοῦ καθενός, ἀναθέτοντας τοὺς ἀγῶνες μὲ δίκαια κρίση ἢ πρὸς ἔκπληση τῶν ἁμαρτιῶν, ἢ καὶ μὲ δικὴ μας ἐπιλογὴ βαδίζουμε στὸ πάθος, ἢ πρὸς ἀμοιβὴ στεφάνων ἀθλοφόρων, προχωρώντας ἀπὸ δόξα σὲ δόξα. Μήπως δηλαδὴ βασανίζομαστε ὅπως ὁ Πέτρος ἢ ὁ Παῦλος, μαζί μὲ αὐτοὺς ποὺ ἀνήκουν στὴν ἴδια κατηγορία, ἢ ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Θεόδωρος, μαζί μὲ τοὺς ὁμοίους σὲ φήμη, ἢ ἡ Θέκλα καὶ ἡ Φεβρωνία

νίσμεθα· Οἷς πολὺ ἀγαπήσασι, ἀναλόγως περιέσσευσε καὶ τὰ Χριστοῦ παθήματα δεδωρημένα, οἷς δὲ τὸ τῆς ἀγαπήσεως ὀλίγον, ἐνδεέστερον καὶ τὸ πάσχειν. Ὡστε λυπεῖσθαι καὶ δυσφορεῖν, ὅτι μὴ πολλὰ πανθάνομεν, οὐκ ἀλλοιοῦσθε δεῖν καὶ ἀποκάμνειν ἐν οἷς μετρίως
5 ἔσμεν τιμωρούμενοι.

Εἰ δὲ ἐκπέσομεν, ὅπερ ἀπειή καὶ ἐννοεῖν, οὐ παρὰ τὴν θεόκριτον ἐπαφήν, παρὰ δὲ τὴν τοῦ καταμαλακισθέντος ἀτονίαν καὶ ἀκαρδίαν καὶ ἀθεΐαν. Ὁ μὲν γὰρ δέδωκε τὸ ἰσχύειν κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτους, νικηφόρον βουλόμενος τὸν ἀγωνιστὴν ἔσεσθαι, ὁ δὲ, ὀλιγωρία ρίψας
10 τὰς τῆς ὑπομονῆς ὄπλα, ὤλετο. Μάρτυς τοῦ λόγου ὁ κράζων «Πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν». Ὡδε ἡ ὑπομονή, ἀδελφοί, ὡς οἱ θεόπλοκοι στέφανοι τῆς εὐπιστίας
Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἀπολει-
15 φθῶμεν Θαδδαίου τοῦ νεολέκτου μάρτυρος, καὶ τῶν συνομολογησάντων καὶ συνεκδημησάντων ὀπίσω αὐτοῦ, ὧν ἴστε δὴ τὰ ὀνόματα. Αἷματι μαρτύρων ἠρδεύθη καὶ νῦν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ καὶ ἠρδεύεται διὰ τῶν ἔτι ἀθλούντων καὶ πολυτρόπως ἐκπιεζομένων ταῖς θλίψεσιν. Αἷμα κενοῖ ὁ καθειρωγμένος, ὁ μεμονωμένος, ὁ στενοχωρού-
20 μενος, ὁ ἀφηρητισμένος ἐκ παντὸς προσώπου, ὁ ὑστερούμενος τῶν κατὰ χρεῖαν, ὁ πεινῶν, ὁ διψῶν, ὁ μὴ τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτίνα δεχόμενος, καθημέραν ἀποθνήσκων, ὡς βλαβὴ Παῦλος, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν θανατούμενος, ὡς ἄδει Δαβίδ. Ἄλλ' «εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζηήσομεν Χριστῷ· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ». Ἐν τοῖς ἄνω
25 χρόνοις ἐξελέξατο ἡ χάρις οὗς ἐξελέξατο εἰς τὸ Χριστοῦ μαρτύριον. Κατὰ γενεᾶν καὶ γενεᾶν ἀνίσχουσι μάρτυρες. «Ἀνάγκη γὰρ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα» Χριστὸς ἔφησεν, ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ λάμπωσιν ἡλιοειδῶς, καὶ τὰ ζιζάνια φανερὰ γένηται νυκτοειδῶς.

Γενοίμεθα, ὡ ἀδελφοί, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ σκολιᾷ καὶ διεστραμ-
30 μένῃ ὡς φωστῆρες ἀνγάζοντες ἐν σκοτομήνῃ τῆς αἰρέσεως, καθὰ ἡμᾶς ἐξελέξατο Χριστὸς εἰς καύχημα αὐτοῦ εἰς κλέος ὀρθοδοξίας. Ὡς ἡμῖν

80. Α' Κορ. 10, 13.

82. Ψαλμ. 43, 23.

81. Α' Κορ. 15, 31.

83. Β' Τιμ. 2, 11.

84. Ματθ. 18, 7.

μαζί με τις ὅμοιες τους σὲ δόξα; Σ' ἐκείνους πού ἀγάπησαν πολύ, δωρίζονται κατ' ἀναλογία καὶ περισσότερα παθήματα τοῦ Χριστοῦ, σὲ ἐκείνους πάλι πού ἡ ἀγάπη τους εἶναι λίγη, λιγότερα εἶναι καὶ τὰ παθήματα. Ὡστε πρέπει νὰ λυπούμαστε καὶ νὰ δυσφοροῦμε ἐπειδὴ δὲν ὑφιστάμεθα πολλὰ πάθη, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀλλάζουμε διαθέσεις καὶ νὰ ἀπογοητευόμαστε, ὅταν τιμωρούμαστε μέτρια.

Ἐὰν πάλι ἐκπέσουμε, πρᾶγμα πού οὔτε νὰ τὸ σκεφτόμαστε, αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀποφασισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ τιμωρία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀτομία καὶ ἀσπλαχνία καὶ ἀθεΐα τοῦ ἀδυνάτου. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν δύναμη νὰ ὑπερισχύουμε ἐναντία στὴ δύναμη τοῦ πονηροῦ, ἐπειδὴ θέλει ὁ ἀγωνιστὴς νὰ εἶναι νικηφόρος, αὐτὸς ὅμως πού ἀπὸ ὀλιγωρία πέταξε τὰ ὅπλα τῆς ὑπομονῆς, χάθηκε. Μάρτυρας αὐτοῦ πού λέγω εἶναι ἐκεῖνος πού φωνάζει· «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμασθεῖτε περισσότερο ἢ τὸ ὅσο μπορεῖτε νὰ ἀντέξετε, ἀλλὰ μαζί με τὴν δοκιμασία θὰ δώσει καὶ τὴν διέξοδο, γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἀντέξετε»⁸⁰. Ἐδῶ ἡ ὑπομονή, ἀδελφοί, ἐδῶ τὰ πλεγμένα ἀπὸ τὸν Θεὸ στεφάνια τῆς εὐπιστίας. Ἄς μὴ ντραποῦμε λοιπὸν τὸ μαρτύριο τοῦ Κυρίου μας, οὔτε νὰ ὑστερήσουμε ἐναντι τοῦ νεοσύλληκτου μάρτυρα Θαδδαίου καὶ ἐκείνων πού ὁμολόγησαν μαζί του, καὶ πέθαναν πίσω ἀπὸ αὐτόν, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα τὰ γνωρίζετε φυσικά. Μὲ αἷμα μαρτύρων ποτίστηκε καὶ τώρα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ποτίζεται με αὐτοὺς πού ἀγωνίζονται καὶ πιέζονται με πολλοὺς τρόπους ἀπὸ τὶς θλίψεις. Αἷμα χύνει αὐτὸς πού εἶναι φυλακισμένος, ἀπομονωμένος, αὐτὸς πού περνᾷ δύσκολες καταστάσεις, αὐτὸς πού ἀρπάχθηκε ἀπὸ κάθε πρόσωπο, αὐτὸς πού στερεῖται τὰ ἀπαραίτητα, αὐτὸς πού πεινάει, αὐτὸς πού διψᾷ, αὐτὸς πού δὲν βλέπει τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου, πεθαίνοντας κάθε μέρα, ὅπως φωνάζει ὁ Παῦλος⁸¹, καὶ θανατώνεται ὅλη τὴν ἡμέρα, ὅπως ψάλλει ὁ Δαβίδ⁸². Ἀλλά, «Ἐὰν πεθάνουμε, θὰ ζήσουμε ἐπίσης μαζί με τὸν Χριστό. Ἐὰν ὑπομένουμε, θὰ βασιλεύσουμε ἐπίσης μαζί του»⁸³. Στους προηγούμενους χρόνους διάλεξε ἡ χάρις αὐτοὺς πού διάλεξε γιὰ τὸ μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἀναδύονται μάρτυρες. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶπε, «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔρθουν τὰ σκάνδαλα»⁸⁴, γιὰ νὰ λάμπουν οἱ ἐκλεκτοὶ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ νὰ γίνουν φανερὰ τὰ ζιζάνια σὰν τὴ νύχτα.

Εἶθε, ἀδελφοί, σ' αὐτὴ τὴ γενεὰ τὴ διεστραμμένη καὶ στραβὴ νὰ γίνουμε σὰν φωστῆρες, λάμποντας μέσα στὴν ἀσέληνη νύχτα τῆς αἰρέσεως, ὅπως μᾶς διάλεξε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ εἴμαστε καύχημα αὐτοῦ καὶ δό-

οὐκ ἀνέκαθεν, οὕτως ἡμεῖς τοῖς μετέπειτα στηριγμὸς καὶ ὑπογραμμὸς
 ὑποδειχθεῖν καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ εὐρεθείημεν χορεύοντες
 Καίτοιγε τῶν προσεχῶν ἡμεῖς μᾶλλον φανερώτερον τὸ μαρτύριον ἔχο-
 5 μεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων ἢ θελημάτων, καὶ ὅσα πρὸς
 οὐδὲν αἰσθητῶς παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν· νῦν δὲ σὺν τοῖς νοήμασι καὶ
 κατ' ὀφθαλμοὺς τὸ ἀμφισβητούμενον, ἦτοι ἀσεβούμενον. Τὸν γὰρ
 Χριστὸν οἱ ἀντικείμενοι οὐ μόνον οὐκ εἰκονίζεσθαι λέγουσί τε καὶ λο-
 ξοουοῦσι σὺν τῇ Θεοτόκῃ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ ἐγγε-
 10 γραμμένους ἐξαφανίζουσι, πλάνην καὶ ὄλεθρον ψυχῶν τοὺς θεῖους
 χαρακτῆρας δογματίζοντες Ὡς τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἀντιπε-
 πονθότος ἀσεβείας! Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ καθόλου, ἢ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας
 διάφορον, ἢ ἐξαλλαγὴ ἐν ᾧ ὁ λόγος. Φηὶ δ' Ἰουδαῖος ἦτοι ὁ Ἑλληὴν τῷ
 Χριστιανῷ· Ἄρνησαι τὸν Χριστόν, τὴν Μαρίαν. Τοῦτο καὶ ὁ Εἰκο-
 15 νομάχος. Ἡ γὰρ εἰκὼν Χριστοῦ, ὡσπερ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὁμωνύμως
 Χριστὸς καὶ Θεοτόκος λέγεται. Ὡστε, λέγων τὴν εἰκόνα ἀρνεῖσθαι,
 τὸν οὐτινος ἢ εἰκὼν, ἐκεῖνον διαρρηδὴν ἐξαρνεῖσθαι ἀπαιτοῖ. Μὴ
 γὰρ ἐμοῦ τοῦ οὐδαμινοῦ ὁ λόγος. Ἄκουε τί φησι τῷ Μωσεῖ ὁ τῶν
 ὄλων Θεός «Ποίησον Χερουβὶμ», καίτοι εἰκόνα Χερουβὶμ ποιῆσαι
 20 προστέταχεν. Οὐ γὰρ τοι φύσιν Χερουβικὴν φρονῶν τις παραστήσαι
 αὐτὸν φαῖεν ἄν. Καὶ αὐτίς «Ποίησον ὄφιν χαλκοῦν». Καὶ μὴν κἀν-
 ταῦθα εἰκόνα ὄφεως ποιεῖν προστάσσει. Ἄλλ' αὐτὴ ἢ φύσις πρωτοτύ-
 που καὶ παραγῶγον τὸ παραχθέν, εἴτ' οὖν τὸ εἰκονισθέν, τοῦ ἀρχετύ-
 που τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι, καὶ τῇ θατέρου ἀναιρέσει θάτερον ἀ-
 25 ναιρεῖσθαι, ὡς τῶν ἅμα ὄντων. Ἦν ἄγγελος, διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ἀγ-
 γέλου ἦν ὄφιν, διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ὄφεως, καὶ οὐτινοσοῦν ἄλλου τῶν
 ὄντων. Καὶ καλοῦνται πῆ μὲν εἰκόνες ὠνπερ καὶ εἰσί, πῆ δέ, διὰ τὴν
 σχέσιν, ὡς αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα ὀνομαζόμενα, καὶ οὐκ εἰκόνες αὐτῶν.

Οὕτω φησι καὶ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος «Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερου-
 30 βὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἰλαστήριον», τῷ ὀνόματι τῶν πρωτοτύ-
 πων χρησάμενος ἐπὶ τῶν εἰκόνων. Ἄκουε καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου·

85. Ἐξ. 25, 18.

86. Ἀριθμ. 21, 8. 87.

87. Πάνω ἀπὸ τῆν κιβωτὸ τῆς Διαθήκης στὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντος.

88. Ἐβρ. 9, 5.

ξα τῆς ὀρθοδοξίας. Εἶθε, ὅπως γιὰ μᾶς οἱ παλιοί, ἔτσι καὶ ἐμεῖς νὰ ἀποδειχθοῦμε στοὺς μεταγενέστερους στήριγμα καὶ ὑπόδειγμα, καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ νὰ βρεθοῦμε πανηγυρίζοντας. Ἐνῶ καὶ βέβαια ἀπὸ τοὺς ἐπόμενους ἐμεῖς ἔχουμε πρὸ φανερό τὸ μαρτύριο. Γιατὶ αὐτὰ πού ἀμφισβητοῦνται δὲν ἀναφέρονται στὶς φύσεις καὶ στὰ θελήματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅσα ἄλλα σχετικά μὲ αὐτὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα βρισκόμενη ἢ πλάνη στὶς ἔννοιες, δὲν ἔδειχνε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού φαίνονται. Ἐνῶ τώρα μαζί μὲ τίς ἔννοιες φαίνεται καὶ μὲ τὰ μάτια αὐτὸ πού ἀμφισβητεῖται, δηλαδή αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἡ ἀσέβεια. Γιατὶ οἱ ἀντίθετοι ὄχι μόνο λένε καὶ στραβοεννοοῦν νὰ μὴ εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὴ Θεοτόκο καὶ ὁποιοιδήποτε ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι ζωγραφισμένοι τοὺς ἐξαφανίζουν, διδάσκοντας ὅτι οἱ θεῖες εἰκόνες ἀποτελοῦν πλάνη καὶ καταστροφή τῶν ψυχῶν. Τὴν ἀσέβεια ἰουδαϊκὴ καὶ εἰδωλολατρικὴ ἀνταπόδοση! Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἀλλαγὴ γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος δὲν εἶναι κάτι τὸ γενικὸ ἢ καὶ ἀδιάφορο ἀπὸ τὴν οὐσία. Λέγει ὁ Ἰουδαῖος, δηλαδή ὁ εἰδωλόλατρες, στὸν Χριστιανό· Ἄρνησου τὸν Χριστὸ καὶ τὴ Μαρία. Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Εἰκονομάχος. Γιατὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ τῆς Θεοτόκου, λέγεται μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα Χριστὸς καὶ Θεοτόκος. Ὡστε, λέγοντας νὰ ἀρνηθεῖ τὴν εἰκόνα, ἀπαιτεῖ ρητὰ τὴν ἀρνησὶς ἐκεῖνου τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ εἰκόνα. Καὶ τὰ λόγια δὲν εἶναι ἔμοῦ τοῦ τιποτένιου. Ἄκουσε τί λέγει στὸν Μωυσῆ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων· «Κατασκεύασε Χερουβίμ»⁸⁵, ἃν καὶ εἶχε διατάξει νὰ κἀνει εἰκόνα Χερουβίμ. Γιατὶ δὲν πιστεύει κανεὶς, ὅτι θὰ μπορούσε νὰ πεῖ νὰ κατασκευάσει φύση Χερουβική. Καὶ πάλι· «Κἀνε φίδι χάλκινο»⁸⁶, καὶ φυσικὰ καὶ ἐδῶ προστάζει νὰ κἀνει εἰκόνα τοῦ φιδιοῦ. Ἄλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ φύση τοῦ πρωτοτύπου καὶ αὐτοῦ πού παράγεται ἀπὸ αὐτό. Δηλαδή αὐτὸ πού παρήχθη, ἦτοι αὐτὸ πού εἰκονίστηκε, ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρωτοτύπου, καὶ μὲ τὴν κατάργηση τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ, καταργοῦνται καὶ τὰ δύο, γιὰ τὴν ὑπάρχουν συγχρόνως. Ὑπῆρχε ἄγγελος, καὶ γι' αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ εἰκόνα ἀγγέλου. Ὑπῆρχε φίδι, καὶ γι' αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ εἰκόνα τοῦ φιδιοῦ, καὶ ὁποιοιδήποτε ἄλλου ἀπὸ τὰ ὄντα. Καὶ ὀνομάζονται ἄλλοτε βέβαια εἰκόνες αὐτῶν πού εἶναι, ἄλλοτε πάλι, ἐξαιτίας τῆς σχέσης τους, ὀνομάζονται ὅπως καὶ τὰ ἴδια τὰ ἀρχέτυπα, καὶ ὄχι εἰκόνες αὐτῶν.

Τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὁ ἱερός Ἀπόστολος· «Καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὴν⁸⁷ ὑπῆρχαν ἀπασπράπτοντα Χερουβίμ πού ἐπισκίαζαν τὸ ἱλαστήριον⁸⁸, χρησιμοποιώντας τὸ ὄνομα τῶν πρωτοτύπων γιὰ τίς εἰκόνες. Ἄκουσε καὶ τὸν

Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. Μὴ γὰρ εἰπεῖν, Ἐγγραφέσθω ἢ εἰκὼν τοῦ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτου Χριστοῦ, ἀλλὰ, Χριστός. Ἄκουε καὶ Γρηγορίου τοῦ Νυσσέος «Πρόκειται ὁ Ἰσαάκ», τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰσαάκ, Ἰσαάκ ὀνομά-
 5 σαντος. Ἄκουε τοῦ Χρυσσοστόμου· «Εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι». Μὴ γὰρ ἀγγέλου εἰκόνα ἔφη ἐν εἰκόνι ἰδεῖν, ἀλλ' ἄγγελον. Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, ὡς καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ὁ ζωποιοῦς σταυρός, καθὰ καὶ ἀχώριστόν ἐστι θάτερον θατέρου τῇ προσκυνήσει διὰ τοῦτο καὶ τὴν κλησιν τοῦ πρωτοτύπου ἔχει τὸ εἰκόνισμα. Σταυρός
 10 γὰρ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ κέκληται.

Οὕτω καὶ ἐπὶ βασιλέως καὶ παντὸς ἀνθρώπου καὶ παντὸς εἴδους, ἀληθὲς ἡμῖν λέγειν, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος, καὶ Πέτρος ἢ Πέτρου εἰκὼν, καὶ Παῦλος ἢ Παύλου εἰκὼν. Εἶπω τι καὶ ὑψηλότερον, καὶ θεὸς ὁ ἄνθρωπος, ὡς
 15 Θεοῦ εἰκὼν. Τοιγαροῦν καθάπερ Βασίλειος ἔφη, καὶ Χριστὸς ἢ Χριστοῦ εἰκὼν· εἶπε γὰρ, καὶ αὐθις λέγω· Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι, οὐχ ἢ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλὰ Χριστός. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχονται οἱ δύσερις, πρῶτα μὲν ἀθετοῦσι τὰς θείας φωνάς, ἔπειτα ἐντεῦθεν μὴ ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Χριστὸν ἔργῳ καὶ λόγῳ οὐ, δογματίζουσι. Εἰ γὰρ
 20 ἄνθρωπος, καὶ εἰκονίζεται δηλονότι· ἀνθρώπου γὰρ τὸ εἰκονίζεσθαι πρῶτον ἰδίωμα· εἰ δὲ οὐκ εἰκονίζεται, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἄσαρκος, καὶ οὐπω ἦκε Χριστός, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι φενακίζονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Θεοτόκον εἰκονιζομένην ἐξορίζουσι, καὶ πάντα ἅγιον, ὡς οὐ Μητέρα Θεοῦ, οὐδὲ θεράποντας ὄντας Χριστοῦ.

25 Καὶ βοᾷ ὁ χρυσορρήμων Τῶν λόγων σου τὰ ἔργα ἐμοὶ πιστότερα. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας Ἰουδαῖζειν τοὺς Εἰκονομάχους, καὶ ὁ πανθάνων ὑπ' αὐτῶν, διὰ Χριστὸν καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχων, διὰ τὴν Θεοτόκον καὶ ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, διὰ πάντα ἅγιον καὶ ὑπὲρ πάντων ἁγίων, μάρτυς ἀπαράγραπτος καὶ ὁμολογητὴς Χριστοῦ ὁ ἐναθλῶν
 30 καὶ ἐνιστάμενος. Καὶ οὐδεὶς ἀντερῆσει λόγος. Οἱ Μακκαβαῖοι μάρτυρες, μὴ κρεῶν ὑείων ἀνασχόμενοι παρανόμως γεύσασθαι. Ὁ Πρόδρομος μάρτυς ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας, καὶ ἄλλος ὑπὲρ τοῦ μὴ καταβαλέσθαι ὄβολόν εἰς οἰκοδομὴν εἰδωλείου, καὶ ἕτερος δι' ἕτερον ἔνταλμα

μέγα Βασίλειο· Νὰ ζωγραφίζεται στὸν πίνακα καὶ ὁ ἀγωνοθέτης τῶν ἀγώνων Χριστός. Δὲν εἶπε δηλαδή, Νὰ ζωγραφίζεται ἡ εἰκόνα τοῦ ἀγωνοθέτη τῶν ἀγώνων Χριστοῦ, ἀλλὰ ὁ Χριστός. "Ἀκουσε καὶ τὸν Γρηγόριο Νύσσης· Παριστάνεται ὁ Ἰσαάκ· ὀνομάζει δηλαδή Ἰσαάκ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰσαάκ. "Ἀκουσε καὶ τὸν Χρυσόστομο· Εἶδα ἄγγελο σὲ εἰκόνα. Δὲν εἶπε ὅτι εἶδε εἰκόνα ἀγγέλου σὲ εἰκόνα, ἀλλὰ ἄγγελο. Γιατὶ στὴν εἰκόνα φαίνεται τὸ ἀρχέτυπο, ὅπως καὶ στὸν τύπο τοῦ σταυροῦ ὁ ζωποιοὺς σταυρός, γιατί κατὰ τὴν προσκύνηση εἶναι ἀχώριστο τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ εἰκόνισμα παίρνει τὸ ὄνομα τοῦ πρωτοτύπου. Γιατὶ καὶ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ ὀνομάζεται σταυρός.

"Ἐτσι καὶ στὴν περίπτωση τοῦ βασιλιᾶ καὶ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε ἄλλου εἴδους, εἶναι σωστὸ σὲ μᾶς, λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, νὰ λέμε, ὅτι βασιλιάς λέγεται καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ βασιλιᾶ, καὶ Πέτρος λέγεται ἡ εἰκόνα τοῦ Πέτρου, καὶ Παῦλος ἡ εἰκόνα τοῦ Παύλου. Ἐν ἑκείνῳ καὶ κάτι ἀνώτερο· καὶ ὁ ἀνθρώπος λέγεται θεός, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως, ὅπως εἶπε ὁ μέγας Βασίλειος, ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ λέγεται καὶ Χριστός. Γιατὶ εἶπε, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω· Νὰ ζωγραφίζεται στὸν πίνακα, ὄχι ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὁ Χριστός. Καὶ ἐὰν δὲν τὸ ἀνέχονται οἱ φιλόνοικοι, πρῶτον βέβαια ἀρνοῦνται τίς ἅγιες Γραφές. "Ἐπειτα, μὲ αὐτὰ διδάσκουν μὲ τὰ ἔργα τους, ἔστω κι' ἂν ὄχι μὲ λόγια, ὅτι ὁ Χριστός δὲν ἔγινε ἀνθρώπος. Γιατὶ, ἂν ἦταν ἀνθρώπος, εἶναι φανερό ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ εἰκονίζεται, γιατί εἶναι πρῶτο ἰδίωμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ εἰκονίζεται. Ἐὰν ὅμως δὲν εἰκονίζεται, δὲν εἶναι ἀνθρώπος, ἀλλὰ ἄσαρκος, καὶ ἐπομένως ὁ Χριστός δὲν ἦρθε ἀκόμα, ὅπως ἀπατώνται οἱ Ἰουδαῖοι. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπομακρύνουν τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, σὰν νὰ μὴ εἶναι μητέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ κάθε εἰκόνα ἀγίου, σὰν νὰ μὴ εἶναι ὑπηρέτες τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ φωνάζει ὁ Χρυσόστομος· Τὰ ἔργα σου εἶναι σὲ μένα πιὸ πιστευτὰ ἀπὸ τὰ λόγια σου. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι ὅτι οἱ εἰκονομάχοι Ἰουδαῖζον πραγματικά, καὶ ὅποιος πάσχει ἀπὸ αὐτούς, ἐπειδὴ πάσχει γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴ Θεοτόκο καὶ ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, καὶ γιὰ κάθε ἅγιο καὶ ὑπὲρ ὅλων τῶν ἀγίων, αὐτὸς ποὺ ἀγωνίζεται καὶ ἀνπιστέκεται ἔτσι, εἶναι μάρτυρας ἀδιαμφισβήτητος καὶ ὁμολογητῆς τοῦ Χριστοῦ, καὶ κανένας λόγος δὲν μπορεῖ νὰ ἀντικρούσει τὸ λεγόμενο. Οἱ Μακκαβαῖοι μάρτυρες δὲν δέχονταν παράνομα νὰ φάνε χοιρινὰ κρέατα. Ὁ Πρόδρομος μάρτυρας γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς ἀλήθειας, καὶ ἄλλος ἐπειδὴ δὲν κατέβαλε ἓνα ὄβολο γιὰ νὰ κτιστεῖ εἰδωλολατρικὸς

Τί γάρ δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καὶ ἐνταῦθα προδήλως ὁ διὰ Χριστὸν ἐναθλῶν οὐ μάρτυς, ὡς φασί τινες τῶν δυστήνων; μάρτυς ἀληθής, μηδ' ὀτιοῦν ἐνδέων τῶν ἐφ' Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων μαρτυρησάντων «Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρακῶ πιστός». Ὅλως οὖν, εἰ ὁ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἀθετῶν, εἰς Χριστὸν ἀναφέρει τὴν ἀθέτησιν, πολλῶ μᾶλλον ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀρνούμενος, εἰς Χριστὸν ἀναπέμπει τὴν ἄρνησιν. Οὕτω καὶ ὁ ἐφ' ἑκατέρῳ μαρτυρῶν μάρτυς ἀληθέστατος, καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰκόνι, ὅτι ὁ μὲν σημεῖον, ἢ δὲ μορφή Χριστοῦ.

Παρακαλῶ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, 10 πρῶτον μνήμην μου ποιεῖσθαι τοῦ ταπεινοῦ, οἷς λέγω, ἔργῳ ἀποδειχθῆναί με εὐχόμενοι, μηδαμῶς ὑποχαννούμενον ἔκ τε τῶν ἀοράτων καὶ ὄρωμένων προσβολῶν ἔπειτα προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἐνισταμένη ἀθλήσει, ἀλλὰ μὴ τοῖς λογισμοῖς ἐμπυρίζεσθαι διὰ πτωχείαν 15 συνέσεως ἐν τῇ τῶν πραγμάτων δεῖξει ὑπὸ τῆς προνοίας διοικουμένων βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἐφικτὸν ἀνθρώπου διανοία, μηδὲ ὁ ψάλλετε πάθοιτε. «Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου, ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις», τὸ καὶ τὸ θεωρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούειν τοῦ Κυρίου λέγοντος «ὑπόμεινόν με εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου», καὶ ὅτι ὁ «ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σω- 20 θήσεται».

ΚΒ'(22)–. Τοῖς ἀποῦσιν ἀδελφοῖς.

Πάντοτε μὲν διατίθεσθαι χρῆ τὸν Χριστιανὸν τὰ πρὸς θάνατον, μάλιστα δὲ ὁπόταν πειρασμοῖς περιπαρῆ θάνατον ἀπειλοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον τὸ καθ' ἡμᾶς διὰ τὴν σφύζουσαν τῶν διωκτῶν μαρτυρῶν 25 εἴνεκα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης, τοῦ προκειμένου δὴ μαρτυρίου τῆς περὶ αὐτὸν ὁμολογίας, καὶ οὐκ οἶδα τί μοι ἀποθήσεται ἀθρώως ὄντι μεμονωμένῳ καὶ περιειρημένῳ μακρὰν που ἀφ' ὑμῶν τῶν ἀπάντων ἀδελφῶν μου καὶ Πατέρων, ἔδοξα καλῶς ἔχειν τελευταίαν οἶονεὶ φωνήν, ταύτην τὴν ἐπιστολὴν παραθέσθαι ὑμῖν, καὶ δι' ὑμῶν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι 30 Καλὸν γὰρ πολλάκις διατίθεσθαι καὶ ἐπιμένειν, ἢ προσδοκίᾳ

89. Ψαλμ. 88, 38.

2. Σοφον. 3, 8.

1. Ψαλμ. 72, 2-3.

3. Μάρκ. 13, 13.

ναός, και ἄλλος για ἄλλη ἐντολή. Ἀλλά γιατί πρέπει νὰ λέγω πολλά; Και ἐδῶ αὐτὸς ποὺ ἀγωνίζεται για τὸν Χριστό, δὲν εἶναι ὀλοφάνερα μάρτυρας, ὅπως λένε μερικοὶ δυστυχεῖς; Εἶναι ἀληθινὸς μάρτυρας, ποὺ δὲν ὑπολείπεται σὲ τίποτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μαρτύρησαν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις ἢ τοὺς Ἰουδαίους. «Καὶ ὁ μάρτυρας στὸν οὐρανὸ εἶναι ἀξιόπιστος»⁸⁹. Γενικὰ λοιπόν, ἐὰν κάποιος ποὺ ἀρνεῖται τὸν τύπο τοῦ σταυροῦ, ἢ ἄρνησὴ του ἀναφέρεται στὸν Χριστό, πολὺ δὲ περισσότερο αὐτὸς ποὺ ἀρνεῖται τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀρνεῖται τὸν Χριστό. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ μαρτυρεῖ για ἓνα ἀπὸ τὸ καθένα, εἶναι μάρτυρας ἀλιθέστατος, καὶ περισσότερο αὐτὸς ποὺ μαρτυρεῖ για τὴν εἰκόνα, γιατί ὁ σταυρὸς εἶναι τύπος, ἐνῶ ἡ εἰκόνα εἶναι μορφή τοῦ Χριστοῦ.

Παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί μου ἅγιοι, μέτοχοι τῆς ἐπουράνιας κλήσης, πρῶτον νὰ μνημονεύετε ἐμένα τὸν ταπεινὸ, προσευχόμενοι, ὥστε νὰ ἀποδείξω καὶ στὴν πράξη αὐτὰ ποὺ λέγω, χωρὶς νὰ πέφτω σὲ ἀτονία ἀπὸ τὶς ἀόρατες καὶ ὄρατὲς ἐπιθέσεις. Ἐπειτα νὰ προσέχετε τοὺς ἑαυτούς σας καὶ τὴν παροῦσα ἄθληση, καὶ νὰ μὴ καταφλέγεστε μὲ τοὺς λογισμούς, ἀπὸ ἔλλειψη σύνεσης, κατὰ τὴν ἐμφάνιση τῶν περιστάσεων, οἱ ὁποῖες κατευθύνονται ἀπὸ βαθειὰ πρόνοια καὶ μὲ τρόπο ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθεῖ ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε νὰ πάθετε αὐτὸ ποὺ ψάλλετε «Καὶ ἐμένα παρὰ λίγο νὰ κλονιστοῦν τὰ πόδια μου. Παρὰ λίγο νὰ σειστοῦν τὰ θήματά μου, ἐπειδὴ ζήλεψα τοὺς παρὰνομους»¹, βλέποντας αὐτὸ καὶ αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀκούτε τὸν Κύριο ποὺ λέγει: «Ὑπόμεινέ με μέχρι τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεώς μου»², καὶ ὅτι, «Αὐτὸς ποὺ θὰ δείξει ὑπομονὴ μέχρι τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθεῖ»³.

22. Στοὺς ἀπόντες ἀδελφούς.

Πάντοτε βέβαια πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ τακτοποιεῖ τὰ τοῦ θανάτου του, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν περιβάλλεται ἀπὸ πειρασμούς ποὺ τὸν ἀπειλοῦν μὲ θάνατο. Ἐπειδὴ λοιπόν, ἐξαιτίας τῆς μανίας τῶν διωκτῶν ποὺ σφύζει λόγῳ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, εἶναι τέτοιο τὸ μαρτύριο ποὺ ὑφίσταμαι για τὴν ὁμολογία τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν γνωρίζω τί θὰ μοῦ συμβεῖ μέσα σὲ μιὰ στιγμή, ἐπειδὴ εἶμαι ἀπομονωμένος καὶ ἀποκλεισμένος ἀπὸ παντοῦ κάπου μακριὰ ἀπὸ σᾶς ὅλους τοὺς ἀδελφούς καὶ πατέρες μου, θεώρησα καλὸ σὰν τελευταῖα μου λόγια νὰ σᾶς ἀπευθίνω τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ καὶ μέσα ἀπὸ σᾶς σὲ ὅλη τὴν ἀδελφότητα. Γιατὶ εἶναι καλὸ πολλές φορὲς νὰ τακτοποιεῖ κανεὶς τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ἐπιμένει,

ζωῆς ἐξάπινα ἀνάσπαστον γινόμενον, ἀδιάθετον ἀδούλως ἐγκαταλι-
 πάνεσθαι. Τί τοίνυν τὸ παρόν; Ἐπειδὴ πολλάκις ὅσα ἔδει εἰπεῖν, εἴτε
 βαρέως νοσήσας, εἴτε διωγμῶν προκειμένων, καὶ διεθέμην καὶ ὑπε-
 μνημάτισα, καὶ οὕτω χρεῖα περὶ τῶν ἤδη λεχθέντων δευτερολογεῖν.
 5 Ἐκεῖνο πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἵνα μοι συγγνώμην δοίητε ἐφ' οἷς παρὰ
 λόγον διὰ τῆς καθηγέσεως ἔλεξα ἢ ἔδρασα εἰς ὑμᾶς λογικῶς καὶ
 πραγματικῶς. «Ἀμαρτίας γὰρ τίς συνήσει;», καί, «Πταίομεν ἅπαν-
 τες», καί γε μάλιστα ἐγὼ ὁ πάντων ἀχρειότερος ἀνθρώπων. Διὸ καὶ
 ἐξαιτουῦμαι ὑμῶν τὴν προσευχὴν εἰς ἐπίτευξιν σωτηρίας τῆς ταλαιπώ-
 10 ρου μου ψυχῆς ἔπειτα διὰ τοὺς κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀπορραγέντας
 τῆς ἐν Πνεύματι ἀγίῳ συναφείας ἡμῶν ἀδελφούς. Ἔστι μὲν οὖν, ἔστι
 δεδηλωμένον ἐν ἅπασιν τὸ ἔνδικον αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ κρῖμα, ἀλλ' ὅμως
 ἐπεὶ τέκνα καὶ μέλη, συμπαθητέον καὶ διαμαρτυρητέον αὐτοῖς ἔτι. Λέ-
 γω δὴ, τῷ ἀδελφῷ Λεοντίῳ, Μαξίμῳ, Κλήμεντι, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, τοῖς
 15 καθ' οἷονδηποτοῦν τρόπον προφασιλογίας ματαίας ἀποσχίσθαι· τὰ
 εἰς ἐμέ, καὶ εἶπον πάλαι, καὶ λέγω ἄρτι· Συγχωρητέον αὐτοῖς. Ἄλλ'
 ἐπειδὴ τὰ εἰς Θεὸν οὐκ ἀνθρώπου λύειν ἀμετανόητα μένοντα, οὐ δὴ-
 που δὲ μετανενοηκότες φαίνονται, ἀλλὰ καὶ προσεξεργασάμενοι τοῦ-
 το κάκεινο, ἃ ἴσασι, παρακαλῶ, δι' ὑμῶν ἢ νῦν, εἴτε μετὰ θάνατόν μου,
 20 φόβῳ τῶν πειρασμῶν, δοθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον, ὅτι· Βλέπετε, ἀδελ-
 φοί, φοβερόν τὸ κρῖμα καὶ ἀπαραίτητον, εἰ μὴ μετανοία ἀξιολόγῳ ἐξι-
 λεώσεσθε τὸν Θεόν· τὸ γὰρ ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ συγχωρητέον ὑμῖν.
 Τοῦτό ἐστι τὸ ὑπολυποῦν με καὶ παριστάμενον, ὃ διατελέσαι πρὸς
 πάντας δυσωπῶ ὑμᾶς. Ἐρρωσθε ἐν Κυρίῳ.

25

ΚΓ(23)–. Ἑγουμένῳ.

Ἐβράδυνα ἐπιστεῖλαι τῇ πατρικαῇ σου ἀγιωσύνη, οὕτω πως ἐμπο-
 δισθεῖς ὑπὸ τῆς περιεχούσης με ἀσφαλείας, ἐπεὶ πάλαι ἀκηκοώς εἰμι
 τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς καὶ ἐναθλήσεώς σου τὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' εὐλο-
 γητὸς ὁ Θεός, ὁ καὶ τὴν σὴν ὀσιότητα καλέσας εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ
 30 Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Οὐ γάρ τι

4. Ψαλμ. 18, 13.

5. Ἰακ. 3, 2.

παρά, με τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ζήσει, νὰ γίνεται ἀνάρπαστος ξαφνικὰ καὶ νὰ μένει χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἀπροετοίμαστος. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ παρὸν; Ἐπειδὴ πολλές φορὲς εἶτε γιατί ἀρρώστησα βαρειά, εἶτε γιατί ὑπῆρχαν διωγμοί, ὅσα ἔπρεπε νὰ πῶ, καὶ τὰ διευθέτισα καὶ τὰ ὑπομνημάτισα, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ δευτερολογῶ γιὰ ὅσα ἤδη ἔχουν λεχθεῖ, πρῶτα ἐκεῖνο ζητῶ, ἀδελφοί μου· νὰ μοῦ δώσετε συγγνώμη γι' αὐτὰ πού χωρὶς λόγο εἶπα ἢ ἔκανα με τὴν καθηγεσία μου σὲ σᾶς με λόγια καὶ ἔργα. Γιατὶ λέγει· «Ποιὸς μπορεῖ νὰ γνωρίσει τίς ἀμαρτίες;»⁴ καὶ, «Ὅλοι φταίμε»⁵, καὶ μάλιστα ἐγὼ ὁ πιὸ ἀχρηστος ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ καὶ ζητῶ τὴν προσευχή σας γιὰ νὰ ἐπιτύχω τὴ σωτηρία τῆς ταλαίπωρης ψυχῆς μου. Ἐπειτα, γιὰ τοὺς ἀδελφούς μας, πού ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν κάτω ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος σχέση μας ἐξαιτίας τῶν ἀμαρτιῶν μου. Εἶναι λοιπὸν, ναί, εἶναι φανερὴ σὲ ὅλους ἢ δίκαια κρίση τους ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι τέκνα καὶ μέλη, πρέπει νὰ τοὺς ἐκφράσω τὴ συμπάθεια καὶ νὰ τοὺς δώσω καὶ πάλι τὴ διαβεβαίωσή μου. Λέγω λοιπὸν στὸν ἀδελφὸ Λεόντιο, τὸν Μάξιμο, τὸν Κλήμεντα καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους πού με ὅποιονδῆποτε τρόπο μάταιας προφασιολογίας ἔχουν ἀποσχιστεῖ. Ὡς πρὸς ἐμένα, εἶπα παλιὰ, καὶ λέγω καὶ τώρα· πρέπει νὰ τοὺς συγχωρήσουμε. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀμαρτήματα πού ἀναφέρονται στὸν Θεὸ δὲν εἶναι στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὰ συγχωρήσει, ὅταν μένουν ἀμετανόητα, καὶ δὲν φαίνονται σίγουρα ὅτι ἔχουν μετανοήσει, ἀλλὰ ἀντίθετα κάνουν ἐπὶ πλεόν καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, τὰ ὅποια γνωρίζουν, παρακαλῶ ἐσᾶς, ἢ τώρα ἢ μετὰ τὸν θάνατό μου, ἀπὸ τὸν φόβο τῶν δοκιμασιῶν, νὰ τοὺς μεταδιβάσετε τὰ ἐξῆς· Βλέπετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ κρίση εἶναι φοβερὴ καὶ ἀπαραίτητη, ἂν δὲν ἐξευμενίσετε τὸν Θεὸ με σοβαρὴ ἐξομολόγησι. Ὅσο γιὰ μένα τὸν ἀμαρτωλὸ σᾶς συγχωρῶ. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού με κάνει νὰ λυπᾶμαι καὶ πού ὑπάρχει, πράγμα πού σᾶς παρακαλῶ ὅλους νὰ τὸ τακτοποιήσετε. Νὰ ὑγιαίνετε με τὴ χάρη τοῦ Κυρίου.

23. Στὸν ἡγούμενο.

Ἄργησα νὰ γράψω στὴν πατρικὴ σου ἀγιωσύνη, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἐμποδίστηκα ἀπὸ τὴν ἀσφάλεια πού με περιβάλλει, ἀφοῦ ἀκουσα ἀπὸ παλιὰ γιὰ τὴ φυλάκισή σου καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀθλησίης σου γιὰ τὸν Κύριο. Ἄς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός, πού κάλεσε καὶ τὴ δική σου ὁσιότητα στὴν ὁμολογία τοῦ Υἱοῦ του Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου

ἄλλο ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῆς εἰκόνης τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος ἐνα-
 θλεῖν, ἢ τὸ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν. Ἐπειδὴ ἐν καὶ ταυτὸν τῇ ὁμοιωτικῇ
 ὑποστάσει ἢ εἰκὼν πρὸς τὸν εἰκονιζόμενον "Οτι δὲ εἰκονίζεται Χρι-
 στός, καὶ οἱ λίθοι κεκράγασι. Διότι ὅμοιος ἡμῖν γέγονε κατὰ πάντα,
 5 πλὴν ἁμαρτίας, καθὰ γέγραπται, ἁμαρτίας δέ, ὅτι ἄνευ σποραῶς εἴληφε
 τὴν σάρκα καὶ ἐκνήθη παρθενικῶς ἐκ τῆς παναγίας αὐτοῦ μητρὸς καὶ
 Θεοτόκου.

Ἐπεὶ οὖν ἡμεῖς εἰκονιζόμεθα ἅπαντες, ὅς γὰρ οὐκ εἰκονίζεται,
 οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τι ἔκτρωμα, ὅτι καὶ πᾶν ζῶον εἰς φῶς ἐλθὼν εἰκο-
 10 νίζεσθαι πέφυκεν, εἰκόνισται δηλονότι καὶ Χριστός, καὶ τοῖς ἀθείοις
 οὐ δοκῇ, ἀρνούμενοις ἐντεῦθεν τὸ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας μυστή-
 ριον. Πῶς γὰρ ἂν ὁμολογηθεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος χρηματί-
 σαι καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ ἀδελφὸς ἠξίωσε κληθῆναι, μὴ ἐπίσης ἡμῖν περι-
 γραφόμενος; Πῶς δὲ γεννηθῆναι νόμῳ φύσεως, μὴ ἐμφερῆς ὦν τῇ
 15 οἰκείᾳ μητρί; Εἰ οὖν οὐ περιγέγραπται, οὐκ ἐκ τῶν παρθενικῶν αὐτῆς
 αἱμάτων, ἐξ ὧν ἐπλαστούργησεν ἐαντῶ ναόν, ἀλλ' οὐράνιον φέρων
 σῶμα, καθὼς Μαρκέλλῳ τῷ αἰρετικῷ δοκεῖ καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ πάλαι
 ἀσεβέσιν, ἐντεῦθεν λοιπὸν οὐδὲ μήτηρ ἀληθῶς ἢ μήτηρ, ἀλλὰ ψευ-
 δώνυμος, οὐδ' ἡμῖν ὅμοιος, ἀλλ' ἑτερούσιος. Οὐ μὴν οὔτε Ἀδὰμ
 20 ἀνακέκληται· πῶς γὰρ ἂν ἑτερογενεῖ ἀναστήσεται σῶματι τὸ χοϊκόν;
 Διότι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνασώζεσθαι δέδεκται. Οὔτε οὖν ὁ θάνατος
 κατεπόθη, κατὰ τὸ ἀκόλουθον, οὔτε ἡ νομικὴ λατρεία πέπανται· χρεῖα
 περιτομῆς καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁραῶς, ὧ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, εἰς ὃ βάραθρον ἀσεβείας ἐληλακό-
 25 τες ἐνεπάρησαν, ἐκ τοῦ μὴ ἐγγραφέσθαι τὸν Χριστὸν ἐν πίνακι δοξά-
 ζειν οἱ Εἰκονομάχοι; Ἰουδαῖζουσιν ἄρα ἀσφαλῶς Ἐντεῦθεν οὔτε
 τὴν Θεοτόκον, οὔτε τινὰ τῶν ἁγίων παραδέχονται, διὰ τῆς τῶν οἰκεί-
 ων αὐτῶν χαρακτήρων ἀρνήσεως, τοὺς χαρακτηριζομένους βδελυτ-
 τόμενοι. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνης τιμὴ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὸ πρωτότυπον δια-
 30 βαίνει, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασιλείος Βδέλυξαι τὸν τύπον τοῦ σταυ-
 ροῦ· καὶ τίνα βδελύση; οὐχὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρόν; Οὔτω τοῦ βασι-
 λέως, οὔτω οὔτινοσοῦν ἀνθρώπου, οὔτω καὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Μη-

καὶ Θεοῦ μας. Γιατὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο τὸ νὰ ἀθλεῖ κανεὶς γιὰ τὴν εἰκόνα τοῦ σωματικοῦ του σχήματος, παρὰ τὸ νὰ μαρτυρεῖ γι' αὐτόν. Γιατὶ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν ὑπόστασι τῆς ὁμοιότητος ἢ εἰκόνα σὲ σχέση μὲ τὸ εἰκονιζόμενο. Ὅτι βέβαια εἰκονίζεται ὁ Χριστός, τὸ φωνάζουν ἀκόμα καὶ οἱ πέτρες. Γιατὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς σὲ ὅλα, ἔκτος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ὅπως εἶναι γραμμένο⁶, καὶ αὐτό, ἐπειδὴ ἔλαβε σάρκα καὶ κυοφορήθηκε παρθενικᾶ ἀπὸ τὴν παναγία μητέρα του καὶ Θεοτόκο, χωρὶς σπορᾶ.

Ἐφ' οὗ λοιπὸν ἐμεῖς ὅλοι εἰκονίζομαστε, γιατί ὅποιος δὲν εἰκονίζεται δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ κάποιον ἔκτρωμα, καθόσον καὶ κάθε ζῶον ποῦ ἦρθε στὸ φῶς κατὰ φυσικὸν λόγον εἰκονίζεται, εἶναι φανερόν λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς εἰκονίζεται, ἔστω καὶ ἂν στοὺς ἄθεους αὐτὸ δὲν φαίνεται εὐ-λογο, καὶ γι' αὐτὸ ἀρνοῦνται τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας οἰκονομίας. Πῶς δηλαδὴ μπορεῖ νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους μάλιστα ἀξίωσε νὰ ὀνομαστῆ ἀδελφός, ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ζωγραφιστῆ σὰν ἐμᾶς; Καὶ πῶς γεννήθηκε μὲ τὸν νόμον τῆς φύσεως, ἂν δὲν ἦταν ὅμοιος μὲ τὴν μητέρα του; Ἐφόσον λοιπὸν δὲν εἶχε περιγραφῆ, τότε δὲν γεννήθηκε ἀπὸ τὰ παρθενικὰ τῆς αἵματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δημιούργησε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ναόν, ἀλλὰ ἦρθε φέροντας οὐρανίον σῶμα, ὅπως νομίζει ὁ αἰρετικὸς Μάρκελλος καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν παλαιοὶ ἀσεβεῖς. Ἐξαιτίας αὐτοῦ λοιπὸν οὔτε ἡ μητέρα του ἦταν πραγματικὴ μητέρα του, ἀλλὰ ψεύτικη, οὔτε ὅμοιος μὲ ἐμᾶς ἦταν, ἀλλὰ ἑτεροῦ-σιος, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνακάλεσε. Πῶς δηλαδὴ θὰ μπορούσε μὲ διαφορετικὸν σῶμα νὰ ἀναστηθεῖ τὸ γήινο σῶμα; Γιατὶ τὸ ὅμοιον δέχεται νὰ σωθεῖ μὲ τὸ ὅμοιον. Ἐπομένως οὔτε ὁ θάνατος κατὰ συνέπεια καταργήθηκε, οὔτε ἡ λατρεία τοῦ νόμου καταργήθηκε, καὶ ἔχουμε ἀνάγκη τῆς περιτομῆς καὶ τῶν λοιπῶν.

Βλέπεις, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, σὲ τί βάραθρον ἀσέβειας ἔφτασαν νὰ πέσουν, μὲ τὸ νὰ πιστεύουν οἱ εἰκονομάχοι ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ζωγραφίζεται σὲ πίνακα; Ἄρα ὀπωσδήποτε ἰουδαῖζον. Ἐξαιτίας αὐτοῦ οὔτε τὴν Θεοτόκον, οὔτε κανένα ἀπὸ τοὺς ἁγίους παραδέχονται, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀρνησὶν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου τοὺς σιχαίνονται τοὺς ζωγραφιζόμενους. Γιατὶ ἡ τιμὴ ἢ ἀτιμία τῆς εἰκόνας μεταδίδεται στὸ πρωτότυπον, ὅπως λέγει ὁ μέγας Βασίλειος. Βδελύξου τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ καὶ ποιὸν βδελύσσει; Ὁχι τὸν ζωποιοὸν σταυρόν; Ἐτσι βδελύσσει τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι ὁποιοῦδήποτε ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ τὴν εἰκό-

τρός αὐτοῦ, καὶ παντός ἁγίου. Ἦρνηται νῦν ὁ Χριστός καὶ δεδιώ-
 κται καὶ ἐξουδένωται, καὶ μακάριος εἶ, πάτερ, ἐναθλῶν καὶ ἀντεχό-
 μενος τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ προσεύχου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ,
 κατόπιν ἵναί τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ μὴ ἀπωσθῆναι διὰ τὰς ἁμαρ-
 5 τίας μου.

ΚΔ'(24)–. Ἰγνατίῳ τέκνῳ.

Ἄ γέγραφας τέκνον ἠγαπημένον, ἔγνων καὶ χαίρω ἀκούων σου
 τῆς φωνῆς οὐ μὴν ὡς ὑπολαμβάνεις τὰ κατ' ἐμέ· ἔωλα γὰρ καὶ οὐ-
 δαμινά· πλήν, εἰ λέγοις ὠφελεῖσθαι ἐν τοῖς λόγοις μου, γράφε καὶ
 10 δέχου, καὶ φθόνος οὐδεὶς Συνήμι, βίον ἔλκειν σε στενοχωρητικὸν ἐν
 τῷ παρόντι διαγμῷ, ὥσπερ καὶ οἱ ὁμοτρόπως σοι κρυπτόμενοι. Ἀλλ' ἡ
 ἐλπίς κουφίζεται. Ἐχε τὰ κατὰ σέ ἀσφαλῶς, μετὰ τοῦ καλοῦ Εὐσεβίου,
 ὃν καὶ προσαγορεύω. Ἡ παρὰ τῶν αἵρετικῶν κοινωνία οὐ κοινὸς ἄρ-
 τος, ἀλλὰ φάρμακον, οὐ σῶμα βλάπτειν, ἀλλὰ ψυχὴν μελαίνειν καὶ
 15 σκοτίζον· ρίπτειν δὲ καὶ κρύβδην, οὐκ ἐμοὶ τὸ λέγειν, ἀλλὰ τῶν ποι-
 ούντων φόβῳ, περὶ ὧν ἐκεῖνο λέγειν ἔστιν, ὅτι «Πολλοὶ τῶν ἀρχόντων
 ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ἀλλ' οὐχ ὡμολόγουν διὰ τοὺς Φαρισαίους, ἵνα μὴ
 ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων
 μᾶλλον, ἢ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ». Εἰ δὲ ὀρθοδόξων αἰ εὐχαὶ τῆς ἱερουρ-
 20 γίας, τί τοῦτο, εἰ παρὰ αἵρετικῶν γίνονται, συμβάλλεται; Οὐ γὰρ ὡς ὁ
 ποιήσας αὐτὰς φρονοῦσιν, οὐδὲ ὡς αὐταὶ αἰ φωναὶ σημαίνουσι, πι-
 στεύουσιν· ἐπεὶ περ πᾶσα ἡ μυσταγωγία, Χριστὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς
 γεγενῆσθαι δοξάζει, οἱ δὲ ἀρνοῦνται, κἂν λέγωσι, διὰ τὸ φρονεῖν μὴ
 ἐξεικονίζεσθαι αὐτόν.

25 Ὡς ἂν εἰ καὶ λέγων τις Πιστεύω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον
 Πνεῦμα, φρονῶν δὲ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μία
 ὑπόστασις ἐστὶ τριώνυμος, ὅπερ ὑπάρχει δόγμα Σαβελλίου τοῦ μαται-
 ὄφρονος. Τί οὖν; εἴπωμεν τὸν τοιοῦτον πιστεύειν εἰς Τριάδα; Οὐδα-
 μῶς, κἂν λέγη. Οὕτως οὖν οὐδὲν ἐνταῦθα πιστεύει ὡς λέγει, κἂν ὀρθό-
 30 δοξος ἢ μυσταγωγία, ἀλλ' εἰκαιολογεῖ ὁ τοιοῦτος μᾶλλον δὲ ἐνυδρίζει
 παίζων τὴν λειτουργίαν· ἐπεὶ καὶ γόητες καὶ ἐπαιδοὶ χρῶνται θείας

να τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Μητέρας του καὶ κάθε ἀγίου. Ὁ Χριστὸς τώρα ἔχει ἀπορριφθεῖ καὶ διωχθεῖ καὶ περιφρονηθεῖ, καὶ εἶσαι μακάριος, πάτερ, πὺ ἀγωνίζεσαι καὶ μένεις προσηλωμένος στὴν ὀρθοδοξία. Ἀλλὰ νὰ προσεύχεσαι καὶ γιὰ μένα τὸν ἀξιοθρήνητο νὰ βαδίζω ἀκολουθώντας τὴν ἀγιωσύνη σου, καὶ νὰ μὴ ἀπορριφθῶ λόγω τῶν ἀμαρτιῶν μου.

24. Στὸ τέκνο του τὸν Ἰγνάτιο.

Αὐτὰ πὺ μοῦ ἔγραψες, ἀγαπητό μου τέκνο, τὰ γνωρίζω, καὶ χαίρομαι ἀκούοντας τῆ φωνή σου. Τὰ δικά μου ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι ὅπως νομίζεις· γιὰτὶ εἶναι ἀηδιαστικά καὶ μηδαμινὰ· παρ' ὅλα αὐτὰ, ἂν λὲς ὅτι ὠφελεῖσαι μὲ τὰ ἔργα μου, νὰ μοῦ γρφεῖς καὶ νὰ δέχεσαι γράμματά μου, καὶ καμμιά δυσαρἔσκεια. Καταλαβαίνω ὅτι κάνεις ζωὴ στενόχωρη μὲ τὸν τωρινὸ διωγμό, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι πὺ κρύβονται μὲ τὸν ἴδιο μὲ σένα τρόπο. Ἀλλὰ νὰ σὲ ἀνακουφίζει ἡ ἐλπίδα. Νὰ διατηρεῖς τὶς σχέσεις σου ἀσάλευτες μαζί μὲ τὸν καλὸ Εὐσέβιο, τὸν ὁποῖο καὶ χαιρετῶ. Ἡ κοινωνία ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς δὲν εἶναι κοινὸς ἄρτος, ἀλλὰ δηλητήριο, πὺ δὲν βλάπτει τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἀμαυρώνει καὶ σκοτίζει τὴν ψυχὴ. Τὸ νὰ τὴν ρίχνουμε καὶ νὰ τὴν κρύβουμε δὲν τὸ λέγω ἐγώ, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πὺ τὸ κάνουν μὲ φόβο, γιὰ τοὺς ὁποίους μποροῦμε νὰ ποῦμε τοῦτο, ὅτι· «Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες πίστευαν σ' αὐτόν, ἀλλὰ δὲν τὸ ὁμολογοῦσαν ἐπειδὴ φοβοῦνταν τοὺς Φαρισαίους, γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἀποσυνάγωγοι. Γιὰτὶ ἀγάπησαν τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, παρὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»⁷. Καὶ ἐὰν οἱ εὐχὲς τῆς λειτουργίας εἶναι τῶν ὀρθοδόξων, τί σημασία ἔχει αὐτό, ἐὰν γίνεται ἀπὸ αἵρετικούς; Γιὰτὶ δὲν πιστεύουν ὅπως πίστευε ἐκεῖνος πὺ τὶς σύνταξε, οὔτε καὶ πιστεύουν σ' αὐτὰ πὺ σημαίνουν οἱ λέξεις. Γιὰτὶ ὀλόκληρη ἡ λειτουργία ἐξυμνεῖ τὴν πίστη, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ἐνῶ αὐτοὶ τὸ ἀρνοῦνται, ἂν καὶ τὸ λένε, ἐπειδὴ φρονοῦν νὰ μὴ ζωγραφίζεται αὐτός.

Εἶναι δηλαδὴ σὰν νὰ λέγει κάποιος, Πιστεύω σὲ Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ φρονεῖ, ὅτι ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι μιὰ ὑπόσταση μὲ τρία ὀνόματα, πρᾶγμα πὺ εἶναι δόγμα τοῦ Σαβελλίου, ὁ ὁποῖος πίστευε ἀνόητα. Τί λοιπόν, θὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸς πιστεύει σὲ Τριάδα; Καθόλου, ἔστω καὶ ἂν τὸ λέγει. Ἐτσι λοιπόν οὔτε ἐδῶ πιστεύει αὐτὰ πὺ λέγει, ἔστω καὶ ἂν ἡ λειτουργία εἶναι ὀρθόδοξη, ἀλλὰ αὐτὸς φλυαρεῖ ἀνόητα, ἢ μᾶλλον ἐξυβρίζει παίζοντας τὴ λειτουργία, γιὰτὶ καὶ οἱ γόητες καὶ οἱ ἐπαιδοὶ χρησιμοποιοῦν θεϊκὲς ὠδὲς στίς

ῥοδαῖς ἐν τοῖς δαμονιωδέσι. Συμφέρει τὸν ἀβάπτιστον, εἰ μὴ εὐρίσκοιτο ὀρθόδοξος ὁ βαπτίζων, ὑπὸ μοναχοῦ, ἢ, καὶ τούτου μὴ ὄντος, ὑπὸ λαϊκοῦ βαπτισθῆναι, λέγοντος· Βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ἀφώτιστον ἐκδημησαι καὶ ἀληθῶς ἐβαπτίσθη. Ἐξ ἀνάγκης γὰρ καὶ νόμου μετάθεσις, ὡς γέγονε πάλαι καὶ ἀποδέδεικται.

ΚΕ' (25)–. Πέτρῳ Νικαίας.

Εἰδὼς ὅτι φιλεῖς φθέγγεσθαί με τὸν οὐδενὸς ἄξιον πρὸς σέ τὴν ἱερὰν μου κεφαλὴν, φιλίας χάριν, οὐ χρείας ἔνεκα ἤδη φθέγγομαι·
 10 φαίνομαι δὲ καὶ προφθεγξάμενος δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς, ἣν εἰ ἐδέξατο οὐκ ἐπίσταμαι. Ἐν οὖν ἀμφοτέραις εἷς μοι ὁ λόγος, ὑγιαίνειν σε τῷ σώματι· τὸν ἐμὸν πατέρα, τὸν στερεὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας, εἰς ἔδρασμα πολλῶν, εἰς σφραγιδα πίστεως, εἰς ἔπαινον Χριστοῦ, εἰς κλέος τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ περιφανῆς σὺ ὀφθαλμὸς παρὰ
 15 τοὺς ἄλλους, Ἀνατολῇ καὶ Δύσει γνωριζόμενος, ἔχων μετὰ τοῦ ἱεροῦ θίου καὶ τὸν λόγον πολλοστόν, ἐξ οὗ καὶ βασιλεῦσι γέγονας φιλητός, καὶ ἄρχουσιν ἐραστός, καὶ μονασταῖς ἐπαινετός. Τῇ δὲ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ τί δεῖ καὶ λέγειν, μακαριζούσῃ τε καὶ ἐπιποθούσῃ, δι' ἃ ἔδρασας πλεῖστα ὅτι μάλιστα κατορθώματα, ὡς νήπια τοὺς μητρικοὺς
 20 μαζούς, ὡς νεοττοὶ τὴν τροφόν, ὡς ἄρνες τὸν ἀληθῶς ποιμένα; Καὶ πῶς γὰρ οὐ, ἔναυλα ἔχοντες τὰ ζωηρά σου ρήματα, κατ' ὀφθαλμοὺς βλέποντες τοὺς ὑπὸ σοῦ ἀνορθωθέντας ναοὺς Θεοῦ; Καὶ οὕτω λέγω τὸ δασιλὲς τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τὰ λοιπὰ ὀσιώματα. Καὶ μὴ δόξειας φιλία με χαρίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὄψει ὑπέβαλον, ἀλλ' ὅμως κατή-
 25 κοος ἐγενόμην παρὰ τῶν εἰδότεων. Εἰ δὲ ὅτι νῦν κάθαρμα, ὁ ὡς ἀληθῶς ἑτερόφθαλμος καὶ τοῖς ἔξω καὶ τοῖς ἔνδον ὄμμασι, κατέχει ταῦτα, μὴ λυποῦ, ὦ μάκαρ, μήτε μὴν θαυμάσης. Οἱ ἀπόστολοι ἐν τῷ ὑπερώῳ ἦσαν, καὶ τὸν περιδῶτον ναὸν οἱ θεοκτόνοι περιελάμβανον. Τοιαῦτα καὶ τὰ τῶν Εἰκονομάχων καὶ Ἰουδαιοφρόνων νῦν, οὓς ἐπι-
 30 στρέψειεν ὁ Κύριος, καὶ σὲ περιφυλάξειε προσευχόμενον περὶ ἐμοῦ τοῦ σοῦ τέκνου.

δαιμονικῆς τελετῆς τους. Ὁ ἀβάπτιστος, ἂν δὲν ὑπάρχει ὀρθόδοξος ἱερέας, νὰ βαπτιστεῖ ἀπὸ μοναχό, ἢ, ἂν δὲν ὑπάρχει καὶ μοναχός, ἀπὸ λαϊκόν, λέγοντας, Βαπτίζεται ὁ ὁ τάδε στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρὰ νὰ πεθάνει ἀβάπτιστος· καὶ ἔχει βαπτιστεῖ ἀληθινά. Γιατί «στὴν ἀνάγκη γίνεται καὶ μετάθεση τοῦ νόμου»⁸, ὅπως ἔγινε παλιὰ καὶ ἔχει ἀποδειχθεῖ.

25. Στὸν Νικαίας Πέτρο.

Γνωρίζοντας ὅτι ἐπιθυμεῖς νὰ σοῦ μιλῶ ἐγὼ πού σέ τίποτε δὲν εἶμαι ἄξιος μπροστά σέ σένα τὴν ἱερὴ κεφαλή μου, ἀπὸ φιλία, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀνάγκη σοῦ μιλῶ τώρα, ἀλλὰ ἔχω μιλήσει καὶ πιὸ μπροστά μὲ ἄλλη ἐπιστολή μου, τὴν ὁποία δὲν γνωρίζω ἂν τὴν ἔλαβες. Ἐνα λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πρὸ σοῦ λέγω καὶ στίς δύο, νὰ ὑγιαίνεις σωματικὰ σὺ ὁ πατέρας μου, τὸ στερεὸ θεμέλιο τῆς πίστεως πρὸς στήριξη πολλῶν, πρὸς ἐπισφράγιση τῆς πίστεως, γιὰ νὰ ἐπαινεῖται ὁ Χριστὸς καὶ νὰ δοξάζεται ὅλη ἡ Ἐκκλησία, γιατί σὺ εἶσαι περιλάμπρος ὀφθαλμὸς κοντὰ στοὺς ἄλλους, γνωστὸς στὴν Ἀνατολή καὶ στὴ Δύση, καὶ γιὰ τὸν ἱερό σου βίο, καὶ γιὰ τὸν πλοῦσιο λόγο σου, μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινες καὶ στοὺς βασιλεῖς ἀγαπητὸς καὶ στοὺς ἄρχοντες θαυμαστός, καὶ στοὺς μοναχοὺς ἐπαινετός. Ὅσο γιὰ τὴν Ἐκκλησία σου τί πρέπει νὰ πῶ, ἢ ὁποία σέ μακαρίζει γιὰ τὰ πολλὰ σου κατορθώματα καὶ σέ ποθεῖ πάρα πολύ, ὅπως ποθοῦν τὰ νήπια τοὺς μαστοὺς τῆς μητέρας τους, ὅπως τὰ νεογέννητα πουλιὰ τὴν τροφὸ τους, ὅπως τὰ ἀρνιά τὸν ἀληθινὸ ποιμένα τους; Καὶ πῶς ὄχι, τὴ στιγμή πού ἔχουν ζωηρὰ στὴ μνήμη τους τὰ ζωντανὰ σου λόγια, καὶ βλέπουν μὲ τὰ μάτια τους τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ πού ἀνεγέρθησαν ἀπὸ σένα; Καὶ δὲν λέγω βέβαια γιὰ τὴν πλουσιοπάροχη ἐλεημοσύνη σου καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἱερά σου ἔργα, οὔτε καὶ νὰ νομίσεις ὅτι ἀπὸ φιλία μεροληπτῶ. Γιατί, ἂν καὶ τὰ ἀναφέρω χωρὶς νὰ τὰ ἔχω δεῖ, ὅμως τὰ ἔχω ἀκούσει ἀπὸ ἐκείνους πού τὰ γνωρίζουν. Ἄν τώρα αὐτὰ τὰ κατέχει κάθαρμο, ὁ πραγματικὰ μονόφθαλμος καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ μάτια, νὰ μὴ λυπᾶσαι, μακάριε, οὔτε νὰ ἀπορεῖς. Οἱ ἀπόστολοι βρῖσκονταν στὸ ὑπερῶο, καὶ τὸν περίφημο ναὸ τὸν κατεῖχαν οἱ θεοκτόνοι. Τέτοια εἶναι τώρα καὶ τὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ ἰουδαιοφρόνων, τοὺς ὁποίους εἶθε νὰ τοὺς ἐπιστρέψει ὁ Κύριος, καὶ ἐσένα νὰ σέ διαφυλάξει καὶ νὰ προσεύχεται γιὰ μένα τὸ δικό σου τέκνο.

Κς' (26)–. Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας.

Πάλαι ἐπεθύμουν ἐπιστεῖλαι τῇ μακαριότητί σου καὶ οὐκ ἐξεγένε-
τό μοι τῷ ταπεινῷ ἀπορία γραμματηφόρου· νῦν δὲ εὐδοκία Θεοῦ ἐπι-
5 τυχῶν, τὸν πόθον μου ἀποπληρῶ, ὃν εἰκότως ἐπ' αὐτῇ κέκτημαι· οὐ
μόνον διὰ τὴν ἐκ Κυρίῳ ὁμολογίαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἐξαι-
ρετόν σου παρὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιοτροπίαν, τὸ μελίχιον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ
ἐπίχαρι, τὸ γλυκὺ ἐν ταῖς ὁμιλίαις, τὸ εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι,
τὸ περὶ πάντα ἀγαθοεργές, ἀφ' ὧν ὁ τῆς ἱεραῆς σου ψυχῆς χαρακτήρ,
10 καὶ μὴ ὀρώμενος, τεθεώρηται ὠραιῶσμένος τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν.
Ἄλλὰ περὶ τοῦδε μὲν ἱκανῶς, ὅτι μηδὲ καιρὸς ἐγκωμίων. Τί δέ σοι
ᾤπται, ὦ μάκαρ, τὰ παρόντα, ἀλλ' οὐχὶ μικροῦ δεῖν Ἰουδαϊσμός, ἤτοι
Ἑλληνισμός; Ἀφηρέθη ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας, ἣ ὄψις τῶν ἱερῶν
ναῶν, πυρὶ παρεδόθη τὰ ἅγια· ἄλλο τι σῆμα γνωρίζεται ἐν τῷ Χρι-
15 στιανισμῷ, εἶγε δεῖ Χριστιανισμόν, ἀλλὰ μὴ Ἰουδαϊσμόν καλεῖν. Εὐ-
καιρον καὶ νῦν, λέγειν «Κύριε, τοὺς Προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ
τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν». Καί γε ἔκτειναν, καί γε κατέσκα-
ψαν. Τὸ γὰρ ξέειν καὶ ἐξορύσσειν τὴν ὄψιν ἀνθρώπου, καὶ οὐκέτι
ἄνθρωπος, ἀλλὰ τι ἔκτρομα· εἶγε καὶ ἔστι ζῆν· «Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ
20 τὸ ἁγιαστήριόν σου». Καὶ ταῦτα ἀληθῶς πᾶσαν θείαν εἰκόνα ἐν πάσῃ
ὑλῇ χαραχθεῖσαν ἐμπρήσαντες. Ἀνέφκται γλῶσσα βλάσφημος, τὸν
Χριστὸν εἰδωλον λέγουσα, τὴν Θεοτόκον, πάντα ἅγιον. Καὶ γὰρ τοῦ
ἀρχετύπου τὴν κλῆσιν τὸ παράγωγον κέκτηται, ἐπειδὴ καὶ τὴν προ-
σκύνησιν. Διὰ τοῦτο καὶ προσκυνοῦντες τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, προσ-
25 πτυσσόμεθα.

Ἄλλὰ ταῦτα ἐξετραγώδησα ὁ ταπεινός, οὐχ ὡς ἀγνοούσης σου
τῆς πανσόφου τελειότητος τῆς πλάνης τὸν ὄλεθρον, μὴ τι πά-θομι
μωρικόν, τὸ θλιπτικόν δὲ πάθος παραμυθούμενος τῆς ἔμαντοῦ καρ-
δίας διὰ τῶν ἀναφορῶν, αἷ πως πεφύκασι λαλούμεναι, κουφίζειν τὰ
30 ἐγκρουφῆ ἀλγεινά, καὶ ἅμα ὑποκινῶν αὐτὴν θερμότερον προσιέναι
Θεῷ, ταχεῖαν ἐπιτίμησιν ποιῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ αἰρέσει εἰς σωτη-
ρίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου σου
τέκνου, ἀγιώτατέ μου πάτερ.

9. Γ Βασ. 19, 14.

10. Ψαλμ. 72, 7.

26. Στὸν Θεοφύλακτο Νικομηδείας.

Ἐκ παλαιᾶ ἐπιθυμοῦσα νὰ γράψω στή μακαριότητά σου καὶ δὲν τὰ κατάφερα ὁ ταπεινός, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκα γραμματοκομιστή, τώρα ὅμως πού μὲ τὴν εὐνοία τοῦ Θεοῦ κατόρθωσα νὰ βρῶ, ἐκπληρώνω τὸν πόθο μου, τὸν ὁποῖο εἶναι εὐλόγο νὰ ἔχω γιὰ τὴν μακαριότητά σου, ὄχι μόνο γιὰ τὴν ὁμολογία σου στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὸν ἔξαιρετικό σου τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο φέρεσαι στους πολλούς, τὸν μελίχιο, τὸν ἀπλό, τὸν εὐχάριστο, τὸν εὐπροσήγορο στὶς συζητήσεις, τὴν ἀγαθοεργία σου πρὸς ὅλους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ ἱερός χαρακτήρας τῆς ψυχῆς σου, καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται, βλέπεται ἔξωραϊσμένος μὲ τὴν ποικιλία τῶν ἀρετῶν σου. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἀρκετά, γιατί δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ ἐγκώμα. Πῶς λοιπὸν σοῦ φαίνεται, μακάριε, ἡ τωρινὴ κατάστασις; Δὲν εἶναι σχεδὸν ἰουδαϊσμός, δηλαδὴ εἰδωλολατρία; Ἀφᾶρ ἐρέθηκε ὁ διάκοσμος τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλαξε ἡ ὄψη τῶν ἱερῶν ναῶν, τὰ ἅγια παραδόθηκαν στή φωτιά, κάποιο ἄλλο σχῆμα διαμορφώνεται στὸν Χριστιανισμό, ἐὰν βέβαια πρέπει νὰ τὸν ὀνομάζουμε Χριστιανισμό καὶ ὄχι ἰουδαϊσμό. Εἶναι ἐπικαιρο τώρα νὰ λέμε· «Κύριε, τοὺς προφήτες σου τοὺς σκότωσαν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου τὰ γκρέμισαν»⁹. Καὶ πράγματι τοὺς σκότωσαν, πράγματι τὰ γκρέμισαν, ἀφοῦ τὸ νὰ ξύνουν καὶ νὰ βγάζουν τὰ μάτια ἀνθρώπου, καὶ νὰ μὴ εἶναι πιὰ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἓνα ἔκτρωμα, πού ἂν βέβαια μπορεῖ νὰ ζήσει· «Ἐκαψαν μὲ φωτιά τὸ θυσιαστήριό σου»¹⁰. Καὶ αὐτὰ ἔγιναν πραγματικά. Ἐκαψαν κάθε ἅγια εἰκόνα πού ἦταν καμωμένη μὲ κάθε εἶδους ὑλικό. Ἄνοιξε στόμα βλάσφημο, ὀνομάζοντας τὸν Χριστὸ εἶδωλο, τὴν Θεοτόκο, κάθε ἅγιον. Γιατὶ κάτι πού παρὰ γεται φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλὰ καὶ τὴν προσκύνησι. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν προσκυνοῦμε τὸν ζωοποιὸ σταυρό, τὸν ἀγκαλιάζουμε.

Αὐτὰ βέβαια ὁ ταπεινός τὰ διεκτραγώδησα, ὄχι γιατί ἡ πάνσοφη τελειότητά σου ἀγνοοῦσε τὸν ὄλεθρο τῆς πλάνης, γιὰ νὰ μὴ ξεμωραθοῦμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρηγορήσω τὴ μεγάλη θλίψη τῆς καρδιᾶς μου μὲ τὶς ἀναφορὰς αὐτές, οἱ ὁποῖες κατὰ κάποιο τρόπο ὅταν λέγονται συνήθως ἀνακουφίζουν τοὺς κρυφοὺς πόνους πού ἔχουμε μέσα μας, καὶ συγχρόνως γιὰ νὰ παρακινήσω τὴ μακαριότητά σου νὰ προσεύχεται θερμότερα στὸν Θεό, νὰ ἐπιφέρει τὸ γρηγορότερο τὴν τιμωρία σ' αὐτὴ τὴν πονηρὴ καὶ κακὴ αἴρεση πρὸς σωτηρία τοῦ λαοῦ του. Νὰ προσεύχεσαι καὶ γιὰ μένα τὸ ἐλάχιστο τέκνο σου, ἀγιώτατε πατέρα μου.

ΚΖ'(27)–. Τιμοθέω τέκνω.

Οἷα σου ἡ ψυχὴ, τέκνον μου ποθητόν, τοιαῦτα καὶ τὰ γράμματα, θαρσαλέα, εὐθυμα, εὐπρόθυμα, φιλόθεα, φιλομάρτυρα, καί γε τῆς ψυχῆς εἰκόνες οἱ λόγοι καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἕκαστος
 5 φέρει τὰ λόγια· ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀκούσαντάς σου τῶν ρημάτων, ἐπιρρωσθῆναι καὶ μᾶλλον ἀνδρειωθῆναι καὶ πρὸς ἄθλησιν ἐπειχθῆναι. Ἐμὲ δὲ καὶ ὁ ἀδελφός Ἀδριανὸς ἐξηγησάμενος πλέον ἐξένισεν, ἀναγγείλας σου τὸ εὐθαρσον καὶ σταθερόν καὶ εὐπαρρησίαστον, καὶ μέντοι καὶ διαλεκτικὸν πρὸς τοὺς ἐρεθίζοντας. Πόθεν σοι ταῦτα; ἢ οὐχὶ
 10 ἐπὶ τῆς προαγούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ θείας περιποιήσεως, δι' ἧς ἠνεγκας τὰ προλαβόντα καὶ ἔστηκας τῇ ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, μέχρι θανάτου εὐτρεπιζένοσ; Χαῖρε, εὐφραίνου· ἰσχύσεις σὺν Θεῷ πάντα ἐνεγκεῖν, ἀθλοφορικὸν στέφανον ἀναδησάμενος. Ἄλλ' εὐχον κάμοι, ἀδελφέ, συνέπεσθαί σοί τε καὶ εἴ τιτι ἄλλω παραπλησίῳ. Ἰκανοὶ
 15 δὲ χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ στάδιον λαμπρὸν καὶ ἐμφανές, πλεῖστοι καὶ οἱ μάρτυρες. Μὴ γὰρ οἶον τι ἄλλο εἶναι τὰ παρόντα, ἢ Χριστοῦ ἄρνησιν ἐπὶ τοὺς διώκοντας, καὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἰς τοὺς τὰ ἄθλα φέροντας, καὶ τοῦτο εὐδῆλον. Ὡς γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ ὠμολόγηται καὶ ἤρνηται, οὕτω καὶ ἐν τῇ
 20 εἰκόνι Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀπαρλλάκτως. Εἴ καὶ τετύφλωται ὁ κόσμος, καὶ Χριστὸν ἀρνούμενος, παίζει τὴν ὕβριν, διὰ τὴν τοῦ ὑβριζομένου μακροθυμίαν. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ὑπομένει, ζητῶν τὴν τῶν παροινούντων ἐπιστροφὴν; Μὴ οὐχὶ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ οἱ στρατευόμενοι; μὴ οὐχὶ καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβα-
 25 λον αὐτόν, οἱ καὶ ἔλεγον, «Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ραπίσματα»; Ὁ δὲ ἔφερε πάντα, καταγελώμενος, μυκτηριζόμενος, καὶ ὅσα ἄλλα πάσχων ἐν σταυρῷ. Τοιαῦτά ἐστι νῦν πάσχων διὰ τῆς εἰκόνοσ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς εἴρηται τοῖς ἀγίοις. Ἄλλ' εἴη ἔλεος ἐν τάχει τῇ
 30 Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἐνδυναμῶν τοὺς ὁμολογοῦντας. Ἀκούω ὅτι νηστεῖαν ἔλκεις καὶ χαίρω μὲν, συμβουλεύω δὲ καθεκάστην ἐσθίειν μετὰ τὰ

27. Στὸ τέκνο του τὸν Τιμόθεο.

“Ὅ,τι εἶναι ἡ ψυχὴ σου, ἀγαπητὸ μου τέκνο, τέτοια εἶναι καὶ τὰ γράμματά σου, θαρραλέα, εὐθυμία, γεμᾶτα ἀπὸ προθυμία, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ φιλικὰ πρὸς τὸ μαρτύριο, ἀφοῦ τὰ λόγια εἶναι εἰκόνες τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς βγάζει ὁ καθένας τὰ λόγια· γι’ αὐτὸ καὶ ἔμεῖς ἀκούοντας τὰ λόγια σου ἐνισχυθήκαμε καὶ ἐνδυναμωθήκαμε περισσότερο, καὶ κεντριστήκαμε πρὸς τὴν ἄθληση. Ἐμένα ὅμως καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός, πού μοῦ μίλησε μὲ λεπτομέρειες, μὲ ἐξέπληξε περισσότερο, ἀναφέροντάς μου τὸ θάρρος καὶ τὴ σταθερότητα καὶ τὴν παρησία σου, ἀλλὰ καὶ τὴ διαλεκτικότητά σου μὲ αὐτοὺς πού σέ προκαλοῦν. Ἀπὸ ποῦ σοῦ συμβαίνουν ὅλα αὐτά; Δὲν ὀφείλονται στὴ ἀγαθὴ προαίρεση πού σέ παρακινεῖ καὶ στὴ θεία ἐνίσχυση, μὲ τὴν ὁποία ὑπέμεινες ὅσα συνέβησαν, καὶ ἔμεινες σταθερὸς μέχρι θανάτου, κοσμούμενος μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ; Νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφραίνεσαι. Θὰ μπορέσεις, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, νὰ τὰ ὑπομείνεις ὅλα, καὶ νὰ φορέσεις στεφάνι ἀθλοφόρου. Ἀλλὰ νὰ προσεύχεσαι καὶ γιὰ μένα, ἀδελφέ, νὰ ἀκολουθῶ μαζί μὲ σένα καὶ ὁποιοδήποτε παραπλήσιον ἄλλο. Καὶ θὰ φανοῦμε ἱκανοὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως τὸ στάδιο εἶναι λαμπρὸ καὶ φανερό, ἔτσι καὶ οἱ μάρτυρες εἶναι πάρα πολλοί. Μὴ νομίζεις βέβαια ὅτι ὅσα συμβαίνουν τώρα εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς διώκτες καὶ μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ σ’ ἐκείνους πού φέρουν τὰ ἔπαθλα, πρᾶγμα πού εἶναι φανερό. Γιατί, ὅπως μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ ὁμολογήθηκε καὶ ἀρνήθηκε, ἔτσι καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ συμβαίνει ἀπαράλλακτα τὸ ἴδιο, ἂν καὶ ὁ κόσμος ἔχει τυφλωθεῖ, καὶ ἀρνούμενος τὸν Χριστό, ἐπιδίδεται στὴν ὕδρη, ἐξαιτίας τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ πού ὑδρίζεται. Καὶ τί τὸ παράξενο ἐὰν δείχνει ἀνοχή, ἐπιδιώκοντας τὴν ἐπιστροφή αὐτῶν πού φέρονται σὰν μεθυσμένοι; Μήπως οἱ στρατιῶτες δὲν ἔβαλαν στὸ κεφάλι του στεφάνι ἀκάνθινο; Μήπως δὲν τοῦ φόρεσαν πορφυρὸ ἔνδυμα καὶ τοῦ ἔλεγαν, «Χαῖρε, βασιλιὰ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν ράπιζαν»¹¹; Καὶ ἐκεῖνος τὰ ὑπέφερε ὅλα, ἐνῶ περιπαιζόταν, γλευαζόταν, καὶ πάσχοντας τόσα ἄλλα πάνω στὸν σταυρό. Τέτοια ὑφίσταται καὶ τώρα μὲ τὴν εἰκόνα του καὶ στὴν εἰκόνα του, γιατί τὸ πρωτότυπο φαίνεται στὴν εἰκόνα, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Ἀλλὰ εἴθε νὰ παρασχεθεῖ γρήγορα ἔλεος στὴν Ἐκκλησία του, ἐνδυναμώνοντας αὐτοὺς πού τὸν ὁμολογοῦν. Ἀκούω ὅτι νηστεύεις πολὺ καὶ χαίρομαι βέβαια, σὲ συμβου-

έσπερινά. Τοῦτο γάρ ἡ βασιλική ὁδός, καί αὕτη ἐπαινετή ἐγκράτεια ἐν τῇ μαρτυρίᾳ.

ΚΗ' (28)–. Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.

Πάντα καταμαθὼν ἄπερ διὰ Κύριον ὑπέστη σου ἡ ὀσιότης σὺν τῷ
 5 ἱερῷ ὑπηκόῳ, ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν λίαν, ὅτιπερ ἀνέτειλας
 καὶ αὐτὸς φωστήρ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν ἄλλοις λαμπτήρσιν, ἐν τῇ νυνὶ
 νυκτομαχίᾳ τῆς αἰρέσεως, σκεῦος ἐκλογῆς, στύλος καὶ ἐδραίωμα τῆς
 ἀληθείας Ὡς θαυμαστή ἡ δυνὰς ὑμῶν! ὡς ἐραστή τῷ Χριστῷ πληγὰς
 δι' αὐτὸν ὑπομείνασα, ἀπαγωγάς, φυλακάς, καὶ ταῦτα ἕως τοῦ παρόν-
 10 τος Ἀλλὰ τί ὅτι πρὸ τῆς πείρας ἦκες πρὸς με τὸν ταπεινόν, καθὰ ἐδί-
 दाξας, μὴ ἐπιτυχόν μου τοῦ συνοψισμοῦ; Καὶ εἰκότως Ἐπειδὴ γάρ,
 ὡς ὑπελάμβανες, οὐκ ἦν οἰκτρὸς γάρ ἐγὼ καὶ σκοτεινός ἵνα καὶ
 ἐβλάβης, πλὴν ὅτι συνῆψας ἡμῖν ἑαυτὸν νυνὶ διὰ τοῦ γράμματος, καὶ
 ὁρῶμεν ἀλλήλους ἤδη τῷ πνεύματι, καὶ εἰς ταυτὸν συνήλθομεν ἐν
 15 πνεύματι, μία ψυχὴ ἐν Κυρίῳ γεγονότες, ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐν ὑμῖν τοῖς
 ἀγίοις, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, ὅτιπερ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων, κατὰ
 τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν; Τί λοιπὸν ἔτι; Ἴνα, καθὰ ἐνηρξάμεθα ἐν τοῖς
 ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις, τελειώσωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα,
 μηδὲν ὑποπτήσομεντες, μὴ πληγὰς αὐθις, μὴ δεσμά, μὴ στρεβλωτῆρας,
 20 μὴ πῦρ, μὴ ξίφος, μὴ ὕδωρ, μηδὲ μάχαιραν. Οὕτως ὑποτίθεται ἡμῖν ὁ
 λόγος, οὕτω βοᾷ ὁ Ἀπόστολος, οὕτως ἡ τελείωσις τῶν μαρτύρων ἀ-
 πάντων. Οὐκ ἐσμὲν ἀγενέστεροι αὐτῶν, κἂν ἐγὼ τάλας ἐκ Θεοῦ καὶ
 αὐτοὶ ἐγεννήθημεν, τὴν αὐτὴν μητέρα τῆς υἰοθεσίας κεκτήμεθα. Ἐκεῖ-
 νοι ἠθλοφόρησαν, καὶ ἡμεῖς ἀσχημονήσομεν; Γυναῖκες καὶ κόραι
 25 ἐστέφθησαν, καὶ ἡμεῖς φιλοσαρκήσομεν; Γέροντες καὶ νήπια νενική-
 κασι τυράννους καὶ βασιλεύοντας, καὶ ἡμεῖς ἰλιγγιάσομεν; Οὐδαμῶς.
 Δῶμεν τὰς σάρκας τοῖς σαρκοφίλοις ἢ ψυχὴ ἄληπτος Μὴ φοθη-
 θῶμεν τοὺς σωματοκτόνους, «ἀλλὰ τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ
 σῶμα ἐν γεένῃ ἀπολέσαι». Τανῦν ἀγαλλίασις καὶ θυμηδία «Εἴπερ
 30 γάρ συμπᾶσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα». Θρηνεῖτω ὁ διάβολος
 καὶ οἱ αὐτοῦ ὑπηρέται· τοῦτο γάρ πάσχουσιν ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ

12. Ματθ. 18, 20.

14. Ματθ. 10, 28.

13. Ρωμ. 8, 35.

15. Ρωμ. 8, 17.

λεύω ὅμως νὰ τρῶς κάθε μέρα τὸ βράδυ. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ βασιλικὴ ὁδὸς καὶ ἡ ἀξιέπαινη ἐγκράτεια στὴ μαρτυρία.

28. Στὸν ἠγούμενο Βασίλειο.

Μαθαίνοντας καλὰ αὐτὰ ποὺ ἔπαθε ἡ ὁσιότητά σου μαζί με τὸν ἱερό ὑποτακτικό σου, δόξασα πολὺ τὸν ἀγαθὸ Θεό μας, γιατί ἀνέτειλες καὶ σὺ φωστήρας στὸν κόσμον μαζί με ἄλλους λαμπτήρες, στὴν τωρινὴ νυχτερινὴ μάχη τῆς αἰρέσεως, σκεῦος ἐκλεκτό, στύλος καὶ στήριγμα τῆς ἀληθείας. Πόσο θαυμαστὴ εἶναι ἡ δυάδα σου! πόσο ἀγαπητὴ στὸν Χριστό, ἀφοῦ ὑπέμεινε γι' αὐτὸν χτυπήματα, ἀπαγωγές, φυλακές, καὶ αὐτὰ μέχρι τώρα. Ἄλλὰ γιατί πρὶν ἀπὸ τὴ δοκιμασία ἦρθες σὲ μένα τὸν ταπεινὸ, ὅπως δίδαξες, μὴ ἔχοντας ἐπιτύχει τὸν συνοψισμό μου; Καὶ δικαιολογημένα. Γιατὶ δὲν ἦταν ὅπως ὑποψιάστηκες. Καθόσον ἐγὼ εἶμαι ἀξιοθρηνητος καὶ σκοτεινός. Καὶ τί βλάβη ἔπαθες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι σύνδεσες τὸν ἑαυτό σου με μένα τώρα με τὸ γράμμα, καὶ βλέπουμε ἤδη ὁ ἓνας τὸν ἄλλο πνευματικά, καὶ συναντηθήκαμε πνευματικά, με τὸ νὰ γίνουμε μιὰ ψυχὴ με τὸν Κύριο, ἐγὼ ὁ ταπεινός με σᾶς τοὺς ἀγίους, καὶ σεῖς με μένα, ἀφοῦ ἀνάμεσα καὶ στοὺς δύο βρίσκεται ὁ Χριστός, σύμφωνα με τὴν ἀδιάρπυστη ὑπόσχεσή του¹²; Τί μένει λοιπὸν ἀκόμα; Νὰ τελειώσουμε τὸν ἀγῶνα ποὺ ἔχουμε μπροστά μας στὰ μαρτύρια γιὰ τὸν Χριστό, ὅπως ἀρχίσαμε, χωρὶς νὰ φοβόμαστε οὔτε τὰ χτυπήματα πάλι, οὔτε τὰ δεσμά, οὔτε τοὺς στρεβλωτήρες, οὔτε τὴ φωτιά, οὔτε τὸ ξίφος, οὔτε τὸ νερό, οὔτε τὴ μάχαιρα¹³. Ἔτσι προβάλλει σὲ μᾶς ὁ λόγος, ἔτσι φωνάζει ὁ Ἀπόστολος, ἔτσι γίνεται ἡ τελείωση ὅλων τῶν μαρτύρων. Δὲν εἶμαστε ταπεινότερης καταγωγῆς ἀπὸ αὐτοὺς. Ἄν καὶ ἐγὼ εἶμαι ταλαίπωρος, ὅμως καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὸν Θεὸ γεννηθήκαμε. Ἐχουμε τὴν ἴδια μητέρα υἰοθεσίας. Ἐκεῖνοι ἔγιναν ἀθλοφόροι, καὶ ἐμεῖς θὰ φερθοῦμε με ἀπρέπεια; Γυναῖκες καὶ θυγατέρες στεφανώθηκαν, καὶ ἐμεῖς θὰ ἀγαπήσουμε τὴ σάρκα; Γέροντες καὶ νήπια νίκησαν τυράννους καὶ βασιλεῖς, καὶ ἐμεῖς θὰ κυριευθοῦμε ἀπὸ ἴλιγγο; Μὲ κανένα τρόπο. Ἄς δώσουμε τίς σάρκες μας σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τίς σάρκες. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσύλληπτη. Ἄς μὴ φοβηθοῦμε αὐτοὺς ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα, «ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ ρίξει καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στὴν ἀπώλεια»¹⁴. Τὰ τωρινὰ εἶναι ἀγαλλίαση καὶ ψυχικὴ ἡδονή. Γιατὶ λέγει· «Ἐφόσον πάσχουμε μαζί του, καὶ θὰ δοξαθοῦμε μαζί του»¹⁵. Ἄς θρηνεῖ ὁ διάβολος καὶ οἱ ὑπηρέτες του, γιατί αὐτὸ πάσχουν κατὰ τὴν ἀκατανόητη ἀντίσταση ἐκείνων ποὺ

ἐνστάσει τῶν μαρτυρούντων. Φῆς μὴ ἰδέσθαι πώποτε βασιλέα, μηδὲ ἄρχουσι παρεστάναι· κἀντεῦθεν πως δεδιῶν. Μηδαμῶς. Ὡ πάτερ, καταφρόνησον ἀμφοτέρων, ὁ Χριστὸν ἔχων ἐνδεδυμένον. Ἐκεῖνός σε πτηξάτω ὡσπερ καὶ δαίμονες· ἄνοιξον σὸν στόμα παρὼν πρὸς 5 αὐτόν. Δοθήσεται γάρ σοι λόγος Χριστὸς ἐπηγγείλατο. Ἐλεγξον αὐτόν, εἰ ματαιολογεῖ. Οὐ τὸν Ἀχαάβ ἤλεγξεν Ἡλίας; οὐ τὸν Ἡρώδην Ἰωάννης; οὐκ ἄλλοι τοὺς ἄλλους, ἵνα μὴ κατονομάζων μακρολογῶ; Ὁ τότε Θεός, καὶ νῦν. Ὡς ἠγάπησεν ἐκείνους, καὶ ἡμᾶς. Μαθητιῶν ἦς τοῖς ἀποστόλοις, μάρτυσι, προφήταις, πατράσιν, ὁσίοις. Ὁ καρ- 10 πὸς τῷ δένδρῳ ἐξομοιούσθω, καὶ εἰ μὴ οὕτω περιπατήσομεν· σκαιοὶ καὶ οὐχὶ μαθηταί, οὐδὲ υἱοί, οὐδὲ καρποί, ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης μερίδος· τῶν φιλοκόσμων δῆ, λέγω, καὶ δουλοσάρκων, ὧν τὴν μίμησιν φύγομεν, ἐπιτύχομεν δὲ Θεοῦ τελειοφρόνως, ἀγωνιζόμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰρηκότε· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα 15 τὸν κόσμον».

ΚΘ' (29)–. Μεγαλῶ καὶ Μαροῶ μοναζούσαις.

Τὸ γράμμα ὑμῶν τίμιον καὶ ἡ προσηγορία συνετή, ἡ δὲ ἀγγελία, τί εἶπω; ὀδυνηρά, ἢ χαροποιός; Ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐξεδήμησεν, ὁ ὁμολο- 20 γητῆς Χριστοῦ, ὁ δεῦτερος Ἰωῦ, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν μοναστῶν, ὁ τῆς ἀγάπης δημιουργός, ὁ παντοφύλητος ἀνὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ πολύδακρυς ὀφθαλμός, ὁ φιλομαθῆς νοῦς, ὁ θεία γνώσει πεπλουτισμένος, ὁ πολὺς ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ πολλοστός ἐν συνέσει, ὁ περιφανῆς πρὸ σχήματος, καὶ μετὰ τὴν μοναχικὴν τελείωσιν ὑπέρτερος. Ὁ δεθεὶς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ, κἀντεῦθεν μισήσας κόσμον· δούς τε προῖκα 25 πάντα Χριστῷ πολύολβον οὐσίαν· εἶτα διαξενυχθεὶς περιδόξου ὁμοζύγου, γένους τε καὶ φίλων καὶ συνήθων, ὁ καταλελοιπῶς περιγείων ἀξίωμα, οἶκον, πόλιν, πατρίδα, καὶ ταῦτα ἐν ἀκμαζούσῃ ἡλικίᾳ, εὐπρεπεία τε προσώπου καὶ ὕψει ἡλικίας, εὐσθενεῖα τε σώματος, καὶ ἀμφοτεροδεξιότητι τρόπων, νοητῶν τε καὶ ὁρατῶν (καὶ πλείω τούτων ἂν τις 30 εἰπῶν, ἐλάττων ἔλθοι τῆς τοῦ ἀνδρός ἀρετῆς), οὗτος ὦχετο, ἀνῆλθε πρὸς Κύριον. Ποῦ καὶ πῶς; Ἀρθεὶς φόρτα (sic) ἐκ τῆς ποίμνης διὰ τὴν

16. Ματθ. 10, 19.

17. Ἰω. 16, 33.

μαρτυροῦν. Λές ὅτι δέν εἶδες ποτέ βασιλιᾶ, οὔτε ἄρχοντες νά παρίστα-
νται, καί ἔξαιτίας αὐτοῦ κάπως φοβᾶσαι. Καθόλου μὴ φοβᾶσαι. Πάτερ,
περιφρόνησέ τους καί τοὺς δύο, σὺ πού ἔχεις ἐνδυθεῖ τὸν Χριστό. Ἐ-
κεῖνος νά σέ φοβίσει, ὅπως καί οἱ δαίμονες. "Ανοίξε τὸ στόμα σου βρι-
σκόμενος μπροστὰ σ' αὐτόν. Γιατὶ θὰ σοῦ δοθεῖ λόγος. Τὸ ὑποσχέθηκε ὁ
Χριστός¹⁶. "Ἐλεγξέ τον, ἐὰν φλυαρεῖ ἄσκοπα. Δέν ἤλεγξε τὸν Ἀχαάβ ὁ
Ἥλιος; Δέν ἤλεγξε τὸν Ἡρώδη ὁ Ἰωάννης; Δέν ἤλεγξαν οἱ ἄλλοι τοὺς
ἄλλους, γιὰ νά μὴ τοὺς κατονομάζω καί μακρηγορῶ; Ὁ τότε Θεός, εἶναι
καί τώρα. "Ὅπως ἀγάπησε ἐκείνους, ἀγαπᾶ καί ἐμᾶς. "Ἐχεις ὑπάρξει
μαθητῆς τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν προφητῶν, τῶν πατέρων,
τῶν ὁσίων. Ὁ καρπὸς ἃς γίνει ὁμοῖος μὲ τὸ δένδρο, ἔστω καί ἂν δέν βα-
δίζουμε ἔτσι· εἴμαστε δηλαδή ἀπαίδευτοι καί ὄχι μαθητές, οὔτε υἱοί, οὔτε
καρποί, ἀλλὰ τῆς ἀντίθετης παράταξης, ἐννοῶ τῆς παράταξης αὐτῶν
ποῦ ἀγαποῦν τὸν κόσμον καί εἶναι δοῦλοι τῆς σάρκας, τῶν ὁποίων τὴν
μίμηση εἶθε νά ἀποφύγουμε καί νά ἐπιτύχουμε τὸν Θεό, μὲ τέλεια πίστη,
ἀγωνιζόμενοι κάτω ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου, ὁ
ὁποῖος ἔχει πεῖ· «Ἐχετε θάρρος, ἐγὼ νίκησα τὸν κόσμον»¹⁷.

29. Στὶς μοναχὲς Μεγαλῶ καὶ Μαρά.

Τὸ γράμμα σας ἦταν πολῦτιμο καί ἡ προσφώνηση συνετὴ, ἐνῶ ἡ
πληροφορία, τί νά πῶ; ὀδυνηρὴ ἢ χαρωπὴ; Ἐξεδήμησε ὁ πατέρας μου, ὁ
ὁμολογητῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ δεύτερος Ἰῶβ, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν μονα-
χῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς ἀγάπης, ὁ ἀπὸ ὅλους ἀγαπητὸς ἄνδρας, ὁ ἄνθρω-
πος τοῦ Θεοῦ, τὸ μάτι μὲ τὰ πολλὰ δάκρυα, ὁ φιλομαθὴς νοῦς, ὁ πλουτι-
σμένος μὲ θεϊκὴ γνώση, ὁ μέγας σὲ ταπεινοφροσύνη καί μεγαλύτερος
σὲ σύνεση, ὁ ἐνδοξος πρὶν ἀπὸ τὸ μοναχικὸ σχῆμα, καί ὁ ὑπέροτρα
ἀνώτερος μετὰ τὴ μοναχικὴ τελείωση. Ἐκεῖνος ποῦ δέθηκε μὲ τὴν ἀγά-
πη τοῦ Θεοῦ, καί μὲ αὐτὴν μίσησε τὸν κόσμον, δίνοντας προῖκα στὸν
Χριστὸ ὅλη τὴν πολυχρόνια πλοῦσια περιουσία του· ἔπειτα, ἀφοῦ χώρι-
σε ἀπὸ τὴν ἐνδοξη σύζυγό του, αὐτὸς ποῦ ἐγκατέλειψε τὸ γένος, τοὺς φί-
λους καί τοὺς γνωστούς, τὸ γήινο ἀξίωμα, τὸ σπίτι, τὴν πόλη, τὴν πα-
τριίδα, καί ὅλα αὐτὰ στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, μὲ ἄψογη ἐμφάνιση καί
ἀνάστημα ψηλό, μὲ ὑγιὲς σῶμα καί ἐπιδεξιότητα στοὺς τρόπους, νοη-
τοὺς καί ὄρατοὺς (καί περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἂν ἔλεγε κανεὶς, θὰ εἶναι
κατώτερα ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα), αὐτὸς ἔφυγε καί ἀνέβηκε στὸν Κύ-
ριο. Ποῦ καί μὲ ποιὸν τρόπο; Ἀρπάχθηκε βιαστικὰ ἀπὸ τὴν ποιμνη

δύσοιστον νόσον· φυλακισθεῖς ἐν ἄστει ἄλλοις δύο ἔτεσι καὶ πρὸς ἔπειτα ἐξορισθεῖς ἐν νήσῳ τινί, κάκεισε τελειώσας τὸν ὁμολογητικὸν δρόμον ὑπὲρ Χριστοῦ

Οὐκ ὀδυνηρόν μοι οὖν τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ λίαν περιχαρές οὐ
5 τέθηκεν, ἀλλὰ μετέστη εἰς αἰώνιον ζωὴν· οὐ γῆ αὐτὸν ἐκάλυψεν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Ὑπέλαβεν αὐτὸν ἡ ὁμολογητῶν χορεία, ἡ ἀσκη-
τῶν ὁμοσκηνία, ὅπου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἔνθα αἱ μακάριαι ἀναπαύ-
σεις, ἀνθ' ὧν εἴλετο κόπων καὶ πόνων ἐν σαρκὶ ἀσκητικῶς καὶ ὁμολο-
γητικῶς. Νῦν μοι πανήγυρις, ἑορτή, θυμηδία, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσιν ὀρ-
10 θοδόξοις, προστάτην εἰς Θεὸν παραπέμψασι σύνδρομον τῶν προδρα-
μόντων μαρτύρων τανῦν. Ἀγαλλιᾶσθω ἡ Ἐκκλησία, ὅτι στύλους ἔτι
κτᾶται· εὐφραινέσθω ὁ ἱερός θίασος, ὅτι φωστῆρες ἐν κόσμῳ πάλιν
ἀνίσχουσι φῶς· κτωροῦντες τοὺς ἐν σκότει τῆς αἰρέσεως.

ᾠ! ὦ πάτερ, πάτερ, ὡς καλός σου ὁ δρόμος! ὡς ὄσιον τὸ μνημόσυ-
15 νόν σου! ὡς μακάριον τὸ ὑπόμνημά σου! ὅλος σὺ φαιδρός, ὅλος χαρί-
εις! Τίς σε ἰδὼν οὐκ ἠγάπηκε; τίς δὲ συντυχὼν οὐ γεγλύκανται; Ἡ
συνουσία σου ἐφετή, ἡ ἀρετὴ γνωριστική. Τί τὸ λοιπόν; Μέμνησο ὡς
τῆς τόλμης σου, κάμοῦ τοῦ σοῦ υἱοῦ, κἂν ἐλαχίστου καὶ ἐρρημένου.
Οἶδας τὸν πόθον σου τὸν ἐν ἐμοί, ὡς καγῶ τὸν ἐν σοὶ ἐμοῦ. Βοήθησον
20 ὑπὲρ πάσης τῆς Ἐκκλησίας πρὸς Κύριον, δεήθητι καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ
οἰκτροῦ τάχει ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἐν ᾧ τρόπῳ τετελείωσαι.

Αὐταὶ μὲν μοι αἱ φωναὶ πρὸς τὸν κοινὸν πατέρα. Ὑμᾶς δὲ παρα-
καλῶ, μὴ προδοῦναι τὴν πίστιν, ὁσίως βιοῦν, ὡς ἐκείνου οὔσαι, θατέ-
ρα θατέρας ἢ μὲν ὁμόζυγος, ἢ δὲ τῆς ὁμοζύγου ὁμαίμων, ὡς ἂν σὺν
25 ἐκείνῳ δόξης τῆς αἰδίου ἀπολαύσοιτε.

Λ'(30)–. Συμεὼν μονάζοντι.

Δεξάμενος ἐπὶ χειρᾶς τὴν τῆς ἀγιωσύνης σου ἐπιστολήν, καὶ ἀνα-
γνοὺς καὶ διδαχθεῖς ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ τε καὶ τοῖς σὺν
αὐτῇ ἀγίοις Πατράσιν ἡμῶν, «ᾠ τὰ ὀνόματα ἐν δίβλῳ ζωῆς» διὰ
30 τῶν ἀπάντων ἱερὰν φυγαδείαν καὶ ἀλλοδαπὴν μετανάστασιν καὶ πει-
ραστικὴν καὶ θλιπτικὴν, διὰ τῆς ᾧδὲ τε κάκεισε ἀπαγωγῆς τε καὶ

18. Ἡ σύζυγος εἶναι ἡ Μεγαλὴ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς ἡ Μαρά.

19. Φιλιπ. 4, 3.

ἕξαιτίας ἀνυπόφορης ἀρρώστιας, φυλακίστηκε σὲ προάστιο ἄλλα δύο χρόνια καὶ περισσότερο, ἔπειτα ἔξορίστηκε σὲ κάποιο νησί, καὶ ἐκεῖ τελείωσε τὸν δρόμο του ὡς ὁμολογητῆς τοῦ Χριστοῦ.

Δὲν εἶναι ἐπομένως γιὰ μένα τὸ πάθος ὀδυνηρό, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι χαρωπὸ. Δὲν πέθανε, ἀλλὰ μετατέθηκε στὴν αἰώνια ζωὴ. Αὐτὸν δὲν τὸν κάλυψε ἡ γῆ, ἀλλὰ τὸν ὑποδέχθηκε ὁ οὐρανός. Τὸν παρέλαβε ἡ χορεία τῶν ὁμολογητῶν, ἡ συσκηνία τῶν ἀσκητῶν, ὅπου ὑπάρχει τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ὅπου οἱ μακάριοι ἀναπαύσεις, ὡς ἀνταμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους καὶ πόνους πὸν προτίμησε ὡς ἀσκητῆς καὶ ὁμολογητῆς. Τώρα εἶναι γιὰ μένα πανήγυρη, ἑορτὴ, εὐθυμία, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους πὸν ἔστειλαν προστάτη στὸν Θεό, συνοδοιπόρο τώρα τῶν μαρτύρων πὸν προέτρεξαν. Ἄς ἀγάλλεται ἡ Ἐκκλησία, γιὰτὶ ἀποκτᾶ ἀκόμα στύλους. Ἄς εὐφραίνεται ὁ ἱερός θίασος, γιὰτὶ πάλι ἀνηψώνονται φασησὶες στὸν κόσμο πὸν φωτίζουν αὐτοὺς πὸν βρίσκονται στὸ σκοτεινὸ τῆς αἰρέσεως.

Ἦ πατέρα, πατέρα, πόσο καλὸς εἶναι ὁ δρόμος σου! πόσο ἱερὸ τὸ μνημόσυνό σου! πόσο μακάρια ἡ ἀνάμνησή σου! Εἶσαι γεμᾶτος χαρὰ, γεμᾶτος χάρες! Ποιὸς σὲ εἶδε καὶ δὲν σὲ ἀγάπησε; Ποιὸς σὲ συνάντησε καὶ δὲν γλυκάθηκε; Ἡ συντροφιά σου ἦταν ἐπιθυμητὴ, ἡ ἀρετὴ σου ἀναγνωρισμένη. Τί ὑπολείπεται; Θυμήσου στὴν τόλμη σου καὶ ἐμένα τὸν υἱό σου, ἔστω καὶ ἂν εἶμαι ἐλάχιστος καὶ παραπεταμένος. Γνωρίζεις τὴν ἀγάπη σου πὸν ὑπάρχει μέσα μου, ὅπως καὶ ἐγὼ τὴ δική μου ἀγάπη μέσα σὲ σένα. Βοήθησέ με γιὰ χάρη τῆς Ἐκκλησίας μεσιτεύοντας στὸν Κύριο. Παρακάλεσε καὶ γιὰ μένα τὸν ἔλεεινὸ νὰ ἔρθω γρήγορα κοντὰ σου, μὲ τὸν τρόπο πὸν τελείωσες καὶ σύ.

Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια μου πρὸς τὸν κοινὸ πατέρα. Ἐσᾶς ὅμως σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ προδώσετε τὴν πίστη. Νὰ ζεῖτε μὲ ὁσιότητα, ἀφοῦ εἴσατε ἐκείνου, ἢ μὰ τῆς ἄλλης. Ἡ μία σύζυγος, καὶ ἡ ἄλλη ἀδελφὴ τῆς συζύγου¹⁸, ὥστε νὰ ἀπολαύσετε μαζὶ μὲ ἐκεῖνον τὴν αἰώνια δόξα.

30. Στὸν μοναχὸ Συμεών.

Παίρνοντας στὰ χέρια μου τὴν ἐπιστολὴ τῆς ἀγιωσύνης σου καὶ διαβάζοντάς την, ἔμαθα κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πὸν συνέβησαν στὴν ἀγιωσύνη σου καὶ στοὺς ἅγιους πατέρες πὸν εἶναι μαζὶ σου, «Τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς»¹⁹, γιὰ τὴν ἱερὴ φυγάδευση ὅλων σας καὶ τὴ μετανάστευσή σας στὴν ἄλλοδαπή, τὶς δοκιμασίες καὶ

φρουρητικῆς παρὰ τῶν ἀθέων καταπράξεως, ὁμοῦ μὲν ἐστέναξα ὁ
 ταπεινός, εἰς οἷα ἤγαγεν ὁ χρόνος πειραστήρια τὰς Ἐκκλησίας τοῦ
 Θεοῦ κατασκοπῶν, ὁμοῦ δὲ ἑμακάρισα τὰ ἄθλα τῶν δεδιωγμένων
 ἕνεκεν Χριστοῦ, ἔπειτα καὶ σὲ τὸν ἄγγελον ἡμῖν γεγονότα ἀπάντων
 5 τῶν δραματουρηθέντων, οὐκ ἀποκνήσαντα πρὸς με τὸν οὐδενὸς
 ἄξιον, καὶ χεῖρα ἐπὶ τὸ γράψαι δοῦναι, καὶ ἰχνομυθῆσαι ὄλην τὴν τῆς
 κακώσεως ὑπόθεσιν, ἀνθ' ὧν εὐλογῆσαι σε Κύριος, στηρίξαι τε ἐπὶ
 πλέον καὶ βεβαιῶσαι ἐν τῇ ἀμειλίκτῳ ἐνστάσει τῆς μαρτυρίας Χρι-
 στοῦ. Καὶ γὰρ ἔμαθον ὅτιπερ συμβαλὼν μετὰ τὴν ἐνστασιν τῷ ἀσεβάρ-
 10 χῆ Ἰωάννῃ οὐχ ὑπεστάλης, οὐδὲ δεύτερος ἦλθες τῆς εἰς λόγους συμ-
 πλοκῆς, ἀλλὰ στερωῶς ἀντικαταστάς, περιεῖλες αὐτὸν καὶ ἀπεστομάτι-
 σας νεανικῶς λόγῳ ἀληθείας τῆς δοθείσης σοι ὑπὸ ἐνεργείας τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος

Καὶ γὰρ οὐδὲ πάρεστιν ἐν τοῖς ἠπατημένοις δύναμις λόγου, ἐπεὶ
 15 μηδὲ φῶς, οὐδὲ ἀληθείας ἀπόδειξις, οὐδέ τι εὐθύ, οὐδὲ ὄσιον ἐν σκότει
 διαπορευομένοις τῇ ἀσυνέτῳ καρδίᾳ καὶ μεμωραμένη σοφίᾳ, τὰληθὲς
 δὲ εἰπεῖν, ἀσοφία καὶ ἀμαθία καὶ τυφλότητι. Ἐν δὲ μόνον καὶ πρῶτον
 καὶ τελευταῖον, ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους τοῦτο αὐτοῖς καὶ λόγος καὶ
 ὄρος καὶ πίστις καὶ δόξα καὶ ὄπλον. «Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσε-
 20 σθε αὐτούς», ἔφη ὁ Κύριος. Τί γὰρ οὐκ ἔδρασαν ἀσεβεῖς καὶ Ἰουδαϊ-
 κόν; Χριστὸν ἐνύδρισαν, τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἁγίους ὧν γὰρ οἱ σωμα-
 τικοὶ χαρακτῆρες ἀτιμάζονται, αὐτοῖς ἐκεῖνοις ἢ ὕβρις ἀναπέμπεται
 τοῖς πρωτοτύποις καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως Ἀντίχριστοι ρηθεῖεν οἱ Εἰ-
 κονομάχοι, ἐπειδὴ λέγει ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστῆς «Καὶ νῦν πολ-
 25 λοὶ Ἀντίχριστοι».

Ταῦτα μικρὰ μὲν πρὸς τὴν σὴν σύνεσιν, τῆς ἀγάπης δὲ σύμβολα,
 τῆς ἐν ἐνὶ φρονήματι καὶ μιᾷ ψυχῇ δοθείσης ἡμῖν ὑπὸ Θεοῦ. Ἀλλά μοι
 προσεύχου, ἀδελφὲ καλέ, τὰ ἰσά σοι ἐναθλεῖν, καὶ γνωρίσαι μοι πάλιν
 ἀξίωσον ὅπως σὺ τε διάγοις, καὶ ὅπως ἔχει καὶ ἔξει τὰ τῆς ἱερᾶς σου
 30 συνοδίας.

ΛΑ'(31)–. Ἰωσήφ, ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.

Ἵσον μὲν ἀπὸ γραμμάτων, οὐκ ἔμαθον τὰ τῆς ὑγείας σου, ἀλλὰ

θλίψεις μὲ τὴν ἀπαγωγή σου πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, καὶ τὴ φρούρησή σου ἀπὸ ἀθέους. Καὶ ἀναστέναξα ὁ ταπεινὸς βλέποντας σὲ τί δοκιμασίες ὁδήγησε ὁ χρόνος τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ συγχρόνως μακάρισα τοὺς ἄθλους αὐτῶν ποὺ διώχθηκαν γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα μακάρισα καὶ σένα ποὺ ἔγινες σὲ μᾶς ἀγγελιοφόρος ὄλων αὐτῶν ποὺ διαδραματίστηκαν, καὶ δὲν δίστασες γιὰ μένα, ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος γιὰ τίποτε, καὶ τὸ χέρι σου νὰ διαθέσεις γιὰ νὰ μοῦ γράψεις, καὶ νὰ μοῦ ἐκθέσεις ὅλη τὴν πορεία τῆς κάκωσης, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶθε ὁ Κύριος νὰ σὲ εὐλογῆσει, νὰ σὲ στηρίξει περισσότερο καὶ νὰ σὲ καταστήσει ἀκλόνητο στὴν ἀκαμπτη ἀντίσταση τῆς μαρτυρίας τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἔμαθα πὼς συζητώντας, μετὰ τὴν ἀντίσταση, μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀσέβειας Ἰωάννη, δὲν ὑποχώρησες, οὔτε ἦρθες δεύτερος κατὰ τὴ λογομαχία μαζί του, ἀλλὰ ἀντιστάθηκες μὲ πεῖσμα, καὶ τὸν ἀπογύμνωσες καὶ τὸν ἀποστόμωσες γενναῖα μὲ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, ἢ ὁποῖα σοῦ δόθηκε ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει στοὺς ἐξαπατημένους δύναμη τοῦ λόγου, ὅπως δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ φῶς, ἀπὸδειξη τῆς ἀλήθειας, οὔτε τίποτε τὸ σωστὸ, οὔτε ὅσιο, ἐπειδὴ βαδίζουν μέσα στὸ σκοτάδι μὲ τὴν ἀσύνητη καρδιά καὶ τὴ ξεμωραμένη σοφία, καί, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, μὲ τὴν ἀσοφία καὶ ἀμάθεια καὶ τύφλωση. Ἐνα μόνον καὶ πρῶτον καὶ τελευταῖον ἔχουν, τὴν ἐξουσία τοῦ σκοτοῦς. Αὐτὸ εἶναι γι' αὐτοὺς καὶ λόγος καὶ ὄρος καὶ πίστη καὶ δόξα καὶ ὄπλο. «Ἀπὸ τὰ ἔργα τους θὰ τοὺς γνωρίσετε καλά»²⁰, εἶπε ὁ Κύριος. Πράγματι, τί ἀσεβὲς καὶ ἰουδαϊκὸ δὲν ἔκαναν; Ἐξύβρισαν τὸν Χριστὸ, τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἁγίους. Γιατὶ ἡ ὕβρις ἐκείνων ποὺ οἱ σωματικὲς εἰκόνες ἀτιμάζονται, ἀπευθύνεται στὰ ἴδια τὰ πρωτότυπα. Καὶ γι' αὐτὸ δικαιολογημένα οἱ εἰκονομάχοι θὰ μπορούσαν νὰ λέγονται Ἀντίχριστοι, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς «Καὶ τώρα πολλοὶ Ἀντίχριστοι ἔχουν ἐμφανισθεῖ»²¹.

Αὐτὰ εἶναι λίγα βέβαια γιὰ τὴ σύνεσή σου, ὅμως ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς ἀγάπης, ἢ ὁποῖα μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ μιὰ πίστη καὶ μία ψυχή. Ἀλλὰ νὰ προσεύχεσαι γιὰ μένα, ἀδελφέ μου καλέ, γιὰ νὰ ἀθλήσω ἰσάξια μὲ σένα, καὶ ἀξιώσέ με γράφοντάς μου πάλιν νὰ μοῦ γνωρίσεις πὼς περνᾷς, καὶ πὼς εἶναι καὶ θὰ εἶναι μελλοντικὰ ἡ ἱερὴ συνοδία σου.

31. Στὸν Ἰωσήφ, τὸν ἀδελφὸ του καὶ ἀρχιεπίσκοπο.

Ἀπὸ τὰ γράμματα βέβαια δὲν ἔμαθα τὰ τῆς ὑγείας σου, ἀλλά, ἀλλοί-

φεῦ τῶν ἁμαρτιῶν μου ὅτι οὕτω γέγονεν! Ἐδηλώθη γάρ μοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἢ τούτων μεθ' ἑτέρων ἀπάλεια· καὶ ἦδε τοῦ διαδόλου ἐνέργεια. Ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ τῷ κρύψαντι αὐτὰ ἀπὸ τῶν κρατούντων. Ἐμελλον γὰρ πολλοὶ κινδυνεύειν. Ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἴαμβοι συναπάλοιν-
 5 το, οὓς εὖ ποιῶν ἐμέτρησας κατὰ τῶν Εἰκονομάχων. Οὐ πάντως δὲ ἀμεταγράφους καὶ ἀπαρασημειώτους ἔμελλες αὐτοὺς πέμπειν. Ταῦτα μὲν ἐλύπησεν ἡμᾶς, ὡς τὸ εἰκός. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινός, καὶ αὐθις προσαγορεύω τὴν ἀγιωσύνην σου, γλιχόμενός σου τὸ τίμιον πρόσωπον· καὶ τίνος γὰρ πρὸ σου, καὶ οὐχὶ αἰεὶ; οὐ τοσοῦτον ἐκ φύσεως, ὅσον ἐκ συμ-
 10 πράξεως, οὐ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης, ἀλλ' οὐρανόθεν ἐνεργουμένης, ἐκ πρώτης βαλβίδος σχεδὸν μέχρι τοῦ δεῦρο, ὡς ἴσασι πάντες, καὶ ἐμόρφωσαν οἱ γεννήσαντες, εἶπε· καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς; Εἶη δὲ μένειν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ὡσαύτως, καὶ μὴ με διαιρεῖσθαί σου τῆς ἀρετῆς πλήθει τῶν ἁμαρτιῶν, ἐκ θείας φιλανθρωπίας συγκρο-
 15 τουμένους καὶ ἐντεύξεως τῶν εἰς φῶς ἐνεγκόντων. Τὰ μὲν δὴ τῆς εὐχῆς τοιαῦτα.

Τὰ δ' ἄλλα οἶα καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια, ἤδη πάντως ἀκούοις· ἃ γὰρ οὐδὲ οἱ πάλαι αἰρετί-
 20 σαντες ἔπραξαν κατὰ Χριστοῦ, ταῦτα μανικώτερον ἐξείργασται νῦν. Καὶ Χριστὸς καθεύδει, καὶ ἡ ἀλμυρὰ τῆς ἀπιστίας θάλασσα κεκοφύφεται, πανωλεθρίαν ποιούσα. Ἀλλ' εἶησαν σὺν σοὶ οἱ γνησιεύοντες τῶν μαθητῶν, Χριστὸν εἰς ἐπιτίμησιν καὶ καταστόρευσιν τῆς κινδυνεύσεως διεγείροντες. Οἷχεται μοι καὶ ὁ τοῦ σχήματος ἀνάδοχος, ἀνὴρ ἀγαθός, ὁμολογίας ἄθλον ἀπενεγκάμενος ἐν τοιαύτῃ χαλε-
 25 πωτάτῃ νόσῳ, ὡς ἐνδεῶς ἔχειν καὶ τοῦ ἐπὶ κλίνης στρέφεσθαι. Πῶς; Ἐνοτάς, καὶ ἀρθεῖς καὶ φυλακισθεῖς, εἶτα καὶ ἐξορισθεῖς, καὶ ταύτῃ τὸ μαρτύριον τελέσας. Οὐ παρεῖδεν οὖν αὐτοῦ Κύριος τοὺς ὑποτακτικούς κόπους, ὅπόσους οἶσθα, κἂν ἐάλω κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἐν τοῖς Μοιχειανοῖς, φειδοῖ τοῦ σώματος, οὐ συναιρούμενος τῷ φρονήματι,
 30 ὡς τὸ πρᾶγμα ἐδείκνυ. Διὰ τοῦτο ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ραγεῖς τῆς συμμορίας, ἑτερακλέα τὴν νίκην πεποιήται, ὥσπερ καὶ ὁ Μηδικιώτης, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Νικαίας, ὡς γράμμασιν αὐτοῖς ἐπιστώθην. Καὶ τί λέγω

μονό μου, πού ἔξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου συνέβη αὐτό! Γιατί μου ἀναφέρθηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ἢ ἀπώλεια αὐτῶν μαζί με ἄλλα γράμματα. Ἦταν καὶ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου. Ἀλλὰ δόξα στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος τὰ ἔκρυψε ἀπὸ τοὺς κρατοῦντες, γιατί θὰ κινδύνευαν πολλοί. Ὅμως μαζί με τὰ γράμματα χάθηκαν καὶ οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι, τοὺς ὁποίους ἔκανες καλὰ πού τοὺς συνέταξες ἐναντίον τῶν Εἰκονομάχων. Ὅμως ὅπως-δήποτε δὲν θὰ τοὺς ἔχεις στείλει χωρὶς νὰ κρατήσεις ἀντίγραφο, ἢ νὰ τοὺς σημειώσεις κάπου. Αὐτὰ βέβαια με ἔκαναν νὰ λυπηθῶ, ὅπως ἦταν φυσικό! Ἐγὼ ὅμως ὁ ταπεινός καὶ πάλι χαιρετίζω τὴν ἀγιωσύνη σου, ἐπιθυμώντας τὸ τίμο πρόσωπό σου. Καὶ ποιοῦ ἄλλου νὰ ἐπιθυμῶ πρὶν ἀπὸ σένα, καὶ μάλιστα ὄχι πάντοτε, καὶ ὄχι τόσο πολὺ ἀπὸ τὴ φύση, ὅσο ἀπὸ τὴ συνεργασία, ἢ ὁποία δὲν προέρχεται ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀπὸ τὴν ἀφετηρία σχεδὸν μέχρι τώρα, ὅπως γνωρίζουν ὅλοι, καὶ μᾶς τὴ δίδαξαν αὐτοὶ πού μᾶς γέννησαν, σωματικά καὶ πνευματικά; Καὶ μακάρι νὰ μείνουμε καὶ στὸ ἔξης ἔτσι, καὶ νὰ μὴ χωρισθῶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ σου με τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ νὰ εἴμαστε ἐνωμένοι με τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προσευχὴ ἐκείνων πού μᾶς ἔφεραν στὸ φῶς. Τὰ τῆς εὐχῆς λοιπὸν εἶναι τέτοια.

Τὰ ἄλλα τώρα πού συμβαίνουν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ποιά καὶ πόσα εἶναι, τὰ ἄξια στεναγμῶν καὶ θρήνων, ὅπως-δήποτε τὰ ἀκοῦς. Γιατί ἐκεῖνα πού δὲν ἔκαναν οὔτε οἱ παλιοὶ αἱρετικοὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, αὐτὰ γίνονται τώρα με μεγαλύτερη μανία. Καὶ ὁ Χριστὸς κοιμᾶται, καὶ ἡ ἄλμυρὴ θάλασσα τῆς ἀπιστίας φουρτουνιασμένη προκαλεῖ πανωλεθρία. Ἀλλὰ εἶθε νὰ εἶναι μαζί σου οἱ γνήσιοι μαθητές σου, παροτρύνοντας τὸν Χριστὸ γιὰ νὰ ἐπιτιμήσει τὴ θάλασσα καὶ νὰ καταπαύσει τὸν κίνδυνο. Ἐφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ὁ ἀνάδοχός μου στὸ μοναχικὸ σχῆμα, ἄνθρωπος ἀγαθός, ἀφοῦ ἀποκόμισε ἔπαθλο ὁμολογίας, μέσα σὲ φοβερώτατη ἀρρώστια, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γυρίσει πάνω στὸ κρεβάτι. Πῶς; Ἀφοῦ ἀντιστάθηκε καὶ ἀπομακρύνθηκε καὶ φυλακίστηκε καὶ ἔπειτα ἐξορίστηκε, καὶ ἔτσι πραγματοποίησε τὸ μαρτύριο. Δὲν παρέδλεψε λοιπὸν ὁ Κύριος τοὺς κόπους τῆς ὑποταγῆς του, πού γνωρίζεις πόσοι ἦταν, παρόλο πού, ἔξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου, νικήθηκε ἀπὸ τοὺς μοιχειανούς, ἀπὸ φροντίδα τοῦ σώματός του, χωρὶς νὰ κυριευθεῖ καὶ στὸ φρόνημα, ὅπως ἔδειξε στὴν πράξη. Γι' αὐτὸ με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἀποσχίστηκε ἀπὸ τὴ συμμορία, ἔκανε τὴ νίκη νὰ κλίνει ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ Μηδικιώτης, ἀλλὰ καὶ ὁ Νικαίας, ὅπως βεβαιώθηκα

τοῦτον κάκεϊνον; Καὶ γὰρ πείθομαι καὶ ἕκαστον τῶν ἐνισταμένων οὕτως ἔχειν. Ἀλλὰ γὰρ ἐστὶ τὴν ἀληθείαν, ὡς ἔμαθον ἐκ στόματος τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀκηκοότος καὶ ἐπαινοῦντος τὴν τότε ἔνστασιν. Εἶρηκα ταῦτα, ὁμοῦ μὲν τὸν ἐκδημήσαντα εἰκότως ἀποτιμῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆ
 5 σῆ ὁσιότητι γνώριμα καθιστῶν τὰ ὀφειλόμενα. Ἀλλ' οἶδας ὅτι τὸ ἐγκόλπιον κακὸν Λεόντιος, ὁ ποτὲ ἡμέτερος, καὶ νῦν προστάτης τῶν Εἰκονομάχων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ Στουδίου παρέλαβε καὶ τοῦ Σακκουνδίωνος ἀνόμως ἄρχει. Ἐξ ἀκαθάρτου οὐδὲν καθαρὸν οἷος ὁ φύσας κατὰ σάρκα, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα, ὃν ὁ Θεὸς μεταστρέψειεν
 10 εὐχαῖς σου ἀγίαις, καὶ μετ' ἐπιρροῆς τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς φόβον αὐτοῦ. Τοὺς ἡξιωμένους ὑπηρετεῖσθαι τῇ τιμιότητί σου προσφθέγγομαι. Ὁ σὺν ἐμοί σε δουλεῖ. Ὡς προσκυνεῖ.

ΛΒ'(32)–. Θαλελαίῳ τέκνω.

Καλῶς ἐποίησας, ἐπιστεῖλας μοι, τέκνον ἠγαπημένον. Ἐδειξας
 15 γὰρ ἐν τούτῳ τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην σου. Ἀλλὰ τί μοι ἐπαίνους ἄδεις, ὡς ἀμοιρῶ κατὰ πάντα; Οὐκ οἶδας ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐγὼ καὶ ἰδιώτης τῶ λόγῳ; Ἀλλ' ἡ ἀγάπη κλεπτίστατος, τὰ μὴ ὄντα τοῖς ἀγεράστοις παρὰ τῶν φιλοῦντων προσάπτουσα. Ἐφέμενος οὖν τοῦ ἐπαινεῖν, προσεύχου μᾶλλον, τέκνον, στηρίζεσθαι με ἐν Κυρίῳ καὶ σώζεσθαι ἐν παντί
 20 τρόπῳ ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ. Ἡ σωματικὴ σου ἀσθένεια ἐν εὐχαριστίᾳ εἶη πρὸς Θεόν, καὶ μὴ λυοῦ τὸν τρόπον ἐξ οὗ ἦλθεν. Οἶδε Κύριος τὰ συμφέροντα ἐκάστῳ τιθέναι, πλὴν ἀγνοῶ ὅθεν σοι ἦκεν. Ἡ βλασφημία καταφρονεῖσθω, καὶ οἰχθήσεται θάπτων φοβοῦσα δὲ μᾶλλον παραγίνεται, ἥς ρυσθείης Θεοῦ ἐπιρρώσει. Εἰ καὶ καταπόνησις πολλὴ πα
 25 ρὰ τῶν διωκτῶν, ἀλλὰ τὸ βραβεῖον οὐράνιον. «Εἴτερ οὖν συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθῶμεν». Οὐ γὰρ εὐπαθείας ὁ καιρὸς, ἀλλὰ μαρτυρίου.

Τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξεῖν δοκοῦντος, συνεσθίοντος δὲ ἐπισκόπου, καθὰ εἶρηκας εἰ μὲν παύσοιτο τῆς τοιαύ
 30 τῆς συνεστιάσεως, μετ' ἐπιτιμίου ἀπειρήξεως τῆς ἱερουργίας ἕως τινὸς

μὲ γράμματά τους. Καὶ γιατί λέγω αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο; Πιστεύω ὅτι καὶ καθέννας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀντιστέκονται αὐτὸ κάνει. Ἄλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὅπως ἔμαθα ἀπὸ τὸ στόμα κάποιου ποὺ τὰ ἄκουσε ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐπαινοῦσε τὴν τότε ἀντίσταση. Τὰ εἶπα αὐτὰ ἀπὸ τὴ μὰ ἀποτιμῶντας αὐτὸν ποὺ ἐξεδήμησε εὐλογα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κἀνοντας γνωστὰ στὴν ὁσιότητά σου αὐτὰ ποὺ ὤφειλα. Ἄλλὰ γνωρίζεις ὅτι ὁ Λεόντιος, τὸ κακὸ ποὺ τρέφαμε μέσα στὸν κόλπο μας, ὁ ἄλλοτε δικὸς μας, τώρα εἶναι προστάτης τῶν Εἰκονομάχων. Γι' αὐτὸ ἀνέλαβε καὶ τὴ μονὴ τῶν Στουδίου καὶ τοῦ Σακκουδίου, καὶ τίς ἐξουσιάζει παράνομα. Ἀπὸ ἀκάθαρτον τίποτε καθαρὸ δὲν προκύπτει. Ὅ,τι εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸ γέννησε σαρκικὰ, τέτοιο εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε. Εἶθε νὰ τὸν μεταστρέψει ὁ Θεὸς μὲ τίς ἅγιες προσευχές σου, καὶ νὰ στηρίξει καὶ μένα τὸν ἁμαρτωλὸ στὸν φόβο πρὸς αὐτόν. Χαιρετῶ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀξιωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν τὴν τιμότητά σου. Αὐτὸς ποὺ εἶναι μαζί μου σὲ προσκυνεῖ δουρικὰ.

32. Στὸ τέκνο του τὸν Θαλέλαιο.

Ἔκανες καλὰ γράφοντάς μου, ἀγαπητό μου τέκνο. Γιατί μὲ τὴν πράξη σου αὐτὴ ἔδειξες τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη σου. Ἄλλὰ γιατί μοῦ ψάλλεις ἐπαίνους, γιὰ πράγματα ποὺ στεροῦμαι τελείως; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἁμαρτωλὸς καὶ ἀδέξιός στὸν λόγο; Ἄλλὰ ἡ ἀγάπη εἶναι μεγάλη κλέφτρα, ἀποδίδοντας σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔλαβαν βραβεῖο, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀγαποῦν, πράγματα ποὺ δὲν ὑπάρχουν. Ἀφήνοντας λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους, νὰ προσεύχεσαι μᾶλλον, τέκνο μου, νὰ στηρίξομαι ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ νὰ σώζομαι μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὸν πονηρό. Ἡ σωματικὴ σου ἀρρώστια νὰ γίνεται ἀφορμὴ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ ἐξετάξεις τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἦρθε. Ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ στέλνει στὸν καθένα αὐτὰ ποὺ τοῦ συμφέρουν. Ὡστόσο δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῦ σοῦ ἦρθε. Νὰ περιφρονεῖς τὴ βλασφημία, καὶ θὰ φύγει γρήγορα. Ἀντίθετα ὅταν κυριεύεσαι ἀπὸ φόβο, μᾶλλον ἔρχεται. Εἶθε νὰ γλυτώσεις ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ἄν καὶ προκαλεῖται μεγάλη καταπόνηση ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν, ὅμως τὸ βραβεῖο εἶναι οὐράνιο. «Ἐὰν λοιπὸν πάσχουμε μαζί του, καὶ θὰ δοξασθοῦμε μαζί του»²². Γιατί ὁ καιρὸς δὲν εἶναι καιρὸς καλοπέρας, ἀλλὰ μαρτυρίου.

Τὸ πρόβλημα τοῦ πρεσβυτέρου, ποὺ νομίζει ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος καὶ τρώει μαζί μὲ τὸν ἐπίσκοπο, ὅπως εἶπες, ἐὰν παύσει ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνεισφορά, μὲ ἐπιτίμιο ἀπαγόρευσης τῆς ἱερουργίας γιὰ κάποιον χρονικὸ

χρόνου, μηκέτι εἰς τὸν αὐτὸν ὄλισθον ὑποπίπτειν, ἔχειν ἴασιν τοῦ
 ἱερουργεῖν Θεῷ. Εἰ δὲ ἀδιαφοροῖη, μὴ γένοιτο λύτρον ἀνδρὸς ὁ ἴδιος
 πλοῦτος, τοῦ φυγεῖν σὺν τῇ δόσει καὶ αἵρετικῆς κοινωνίας, καὶ ἀ-
 μαρτητικῆς ἄλλης πράξεως· οὐ μὴν τῇ ἀνταλλαγῇ δοῦναι τὸ καλόν,
 5 καὶ λαβεῖν τὸ χεῖρον, οἷον δοῦναι φῶς, καὶ λαβεῖν σκότος. Οὐδ' ἂν τὰ
 ὅλα χρήματα τοῦ κόσμου παρέξει τις καὶ κοινωνῶν εἴη τῇ αἵρέσει φί-
 λος Θεοῦ καθίσταται, ἀλλ' ἐχθρός. Καὶ τί λέγω κοινωνίας; Κἂν ἐν
 βρώματι καὶ πόματι καὶ φιλία συγκάτεισι τοῖς αἵρετικοῖς, ὑπεύθυνος.
 Τοῦ Χρυσοστόμου ἢ ἀπόφασις, ἐπεὶ καὶ παντὸς ἀγίου. Πῶς δὲ ἀκού-
 10 σιον, καὶ οὐκ ἔργον τῷ δοκοῦντι ὀρθοφρονεῖν, κοινωνοῦντι δὲ ὅμως τῇ
 αἵρέσει; Ἀκούσιόν ἐστιν, ὅταν τὸ στόμα τις τοῦ ὀρθοδόξου διαίως
 ἀναχάνας, ἐγχέη τὴν αἵρετικὴν κοινωνίαν, ὅπερ ἐποίησαν οἱ πάλαι
 αἵρετικοί, καὶ ποιοῦσιν, ὡς ἔμαθον, οἱ νυνὶ Χριστομάχοι. Τὸ δὲ ἀφ'
 ἑαυτοῦ μετασχεῖν, ἐκούσιον. Εἰ δὲ ὅτι δέει, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ζητούμε-
 15 νον, οὐδὲ οὕτως ἔξει ἀπολογίαν. «Μὴ φοβεῖσθε γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποκτε-
 νόντων τὸ σῶμα», ἀλλὰ Θεόν, τὸν τὸ συναμφοτέρον γεέννη αἰωνίου
 πυρὸς παραπέμποντα. Ἀκούομεν, ἀληθῶς ὁ κόσμος ὅλος μιᾶς ψυχῆς
 οὐκ ἔστιν ἀντάξιος, τῆς φυλαττούσης ἑαυτὴν ἀμέτοχον καὶ αἵρετικῆς
 κοινωνίας καὶ παντὸς κακοῦ. Οἱ δὲ ἀμφοτέρων μέτοχοι, χόρτω ἰσότη-
 20 μοι, ξύλοις, καλάμη, ἃ κατακαύσειε τὸ δοκιμαστικὸν πῦρ τῆς κρίσεως,
 τοὺς δ' αὐτῶν πράκτορας συντηρήσει, αἰδίως φλογιζομένους καὶ μὴ
 χωνευομένους.

ΛΓ' (33)–. Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ περιγραφτὸν
 εἶναι τὸν Χριστόν.

25 Ὁ μὴ περιγραφτὸν εἶναι σώματος χαρακτῆρι τὸν Χριστόν λέγων,
 εἰρημῶ τινι πάντως φυσικῶ καὶ ἀποδείξει λογικῇ κεχρημένος, τὴν περὶ
 τούτου ἔνστασιν πεποίηται, εἰς βεβαίωσιν ἀληθείας καὶ διασάφησιν
 τῶν ἀμνήτων. Οὐκοῦν παρελθὼν διδασκέτω, ὅπως ἔχει φύσεως ὁ
 λόγος, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀγραφίας. Ὅτι τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει οὐ μεμόρ-
 30 φωται, ὅτι ὀστέοις τὸ σῶμα οὐ διείληπται, ὅτι βλεφάροις καὶ ὀφρῦσι
 τὰς ὀπτικὰς κόρας οὐκ ἐφήρμοσται, ὅτι ὡσὶ τοὺς ἐλικοειδεῖς πόρους

διάστημα, ὥστε νὰ μὴ ξαναπέσει στὸ ἴδιο ὀλίστημα, νὰ ἔχει τὴν ἄδεια νὰ ἱεραουργεῖ στὸν Θεό. Ἄν ὅμως ἀδιαφορήσει, νὰ μὴ γίνεи για τὸν ἄνδρα μέσο ἀπαλλαγῆς ὁ πλοῦτος του, ὥστε ν' ἀπαλλαγεῖ μὲ χρήματα καὶ ἀπὸ τὴν αἵρετική κοινωνία καὶ ἀπὸ ἄλλη ἀμαρτωλὴ πράξη. Οὔτε βέβαια μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ νὰ δώσει τὸ καλὸ καὶ νὰ πάρει τὸ χειρότερο, δηλαδή νὰ δώσει φῶς καὶ νὰ πάρει σκοτάδι. Οὔτε ἂν κάποιος δώσει ὅλα τὰ χρήματα τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ κοινωνεῖ μὲ τὴν αἵρεση, γίνεται φίλος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐχθρός. Καὶ γιατί μιλῶ για κοινωνία; Ἄκόμα κι' ἂν τρώει μαζί μὲ τοὺς αἵρετικούς καὶ πίνει καὶ συνδέεται μαζί τους μὲ φιλία, εἶναι ὑπεύθυνος. Ἡ ἀπόφαση εἶναι τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλὰ καὶ κάθε ἀγίου. Καὶ πῶς εἶναι ἀκούσια καὶ ὄχι θεληματικὴ πράξη αὐτοῦ ποὺ νομίζει ὅτι εἶναι ὀρθόδοξος, ἀλλὰ κοινωνεῖ μὲ τὴν αἵρεση; Ἀκούσια εἶναι ὅταν κάποιος ἀνοίγει μὲ βία τὸ στόμα τοῦ ὀρθοδόξου, καὶ χύνει μέσα τὴν αἵρετική κοινωνία, πράγμα ποὺ ἔκαναν οἱ παλιοὶ αἵρετικοί, καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ κάνουν, ὅπως ἔμαθα, οἱ τωρινοὶ Χριστομάχοι. Τὸ νὰ συμμετέχει ὅμως κάποιος ἀπὸ μόνος του, εἶναι ἐκούσια πράξη. Ἐὰν ὅμως πρέπει; Αὐτὸ ἀκριδῶς εἶναι τὸ ζητούμενο. Οὔτε ἔτσι θὰ ἔχει δικαιολογία. Γιατὶ ἀκοῦμε, «Νὰ μὴ φοβᾶστε αὐτοὺς ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα»²³, ἀλλὰ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς δύο θὰ τοὺς στείλει στὴν γέεννα τῆς αἰώνιας φωτιᾶς. Ἀληθινὰ ὅλος ὁ κόσμος δὲν ἀξίζει ὅσο μὰ ψυχὴ, ἢ ὁποῖα φυλάει τὸν ἑαυτὸ τῆς ἀμέτοχο καὶ ἀπὸ κάθε αἵρετική κοινωνία καὶ ἀπὸ κάθε κακό. Ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι μέτοχοι καὶ τῶν δύο, εἶναι ἰσοτιμοὶ μὲ χορτὰρι, μὲ ξύλα, μὲ καλάμι, τὰ ὁποῖα θὰ κάψει ἢ δοκιμαστικὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ τοὺς ὑποβάλλουν σὲ τιμωρίες θὰ τοὺς διατηρήσει αἰώνια στίς φλόγες χωρὶς νὰ χωνεύουν.

33. Πρὸς ἐκείνους ποὺ λένε ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ζωγραφίζεται.

Αὐτὸς ποὺ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζωγραφίζεται ἡ μορφή τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, χρησιμοποιοῦντας κάποιο ὅπωςδήποτε τρόπο φυσικὸ καὶ ἀπόδειξη λογική, προβάλλει τὴν ἀντίθεσή του στὸ θέμα αὐτό, για νὰ βεβαιώσει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ δώσει ἐξηγήση στοὺς ἀμήνητους. Λοιπὸν ἄς ἔρθει καὶ ἄς μᾶς διδάξει, ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς δικαιολογίας καὶ ποιά ἡ αἰτία τῆς μὴ ἀπεικόνισης. Ὅτι δὲν εἶχε τὴ δική μας μορφή; Ὅτι τὸ σῶμα του δὲν περιελάμβανε κόκκαλα; Ὅτι οἱ κόρες τῶν ματιῶν του δὲν ἦταν ἑναρμονισμένες μὲ βλέφαρα καὶ φρύδια; Ὅτι οἱ ἔλικοειδεῖς

οὐ τετόνωται; ὅτι ρισὶ τῶν ὀσφραντῶν ἀντιλαμβάνειν οὐκ ἠϋθείασται; ὅτι παρειαιῖς ἠδῶσαις οὐκ ἐξήρηται; ὅτι στόματι καὶ γλώττη, χεῖλεσί τε καὶ ὀδοῦσιν οὐ διείλεκται, βέβρωκέ τε καὶ πέπωκεν; ὅτι ὤμων καὶ ὠλενῶν καὶ χειρῶν περιθέσει οὐ διέπλασται; ὅτι στέρνα
 5 αὐτῶ καὶ νῶτα σὺν κνημῖσι καὶ ποσὶν οὐκ ἐμπέφυκεν; ὅτι παράτασιν χρονικὴν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν ἡλικίας οὐκ εἴληφεν; ὅτι κίνησις αὐτῶ πορευτικὴ, ἢ ἄνω, ἢ κάτω, ἢ ἐντός, ἢ ἐκτός, ἢ δεξιὰ, ἢ ἀριστερά, ἢ κυκλοφορικὴ, οὐ συνεκπέφανται; ὅτι κόποις καὶ ἀχθηδόσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδιαβλήτοις πάθεσιν οὐ συνουσιῶται, θριξὶ τὴν κερ-
 10 φαλὴν κομῶν καὶ χιτῶσι τὸ ὄλον σῶμα σκεπόμενος; Εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογουμένως ἄπται, ἦν ἢ ἄθροισις, ἄνθρωπος ἀληθής, καὶ οὐ ἢ κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ἐξεικόνισις γραφίς ἀψευδής, καὶ ἦς ἄνευ οὐδὲ συστήναι πᾶν σῶμα σύνθετον οἷόν τε, εἴπερ ἐν ἀφῆ καὶ
 15 χροιά τὸ τοιοῦτον, τίς ἢ ἄγαν τυφλότης καὶ ἄθεος ἔρις, τὸν ἡμῖν ὁμο-
 ούσιον καὶ ὅμιον κατὰ πάντα πεφηνότα, ἄγραπτον Χριστὸν λέγειν; Πῶς δὲ καὶ τοῦ γραπτοῦ οἰχομένου, οὐ συνοικήσεται ἅπαντα τὰ σύστοιχα ιδιώματα; Ἡ γὰρ ιδιότης, φησὶν ὁ Θεολόγος, ἀκίνητος. Ἡ πῶς μέντοι ιδιότης κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; Εἰπάτω ὁ ἀντικείμενος.

20 ΛΔ'(34)–. Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

Τί τούτου χαριέστερον, τοῦ ἀκούσαι με τὸν ἁμαρτωλόν, ὅτιπερ σὺ ὁ ἀγαπητός μου υἱός, μεθ' ἐτέρων ἐπτὰ ἀδελφῶν σου, «ὧν τὰ ὀνόματα ἐν δίβλω ζωῆς», ἐμασίχθητε ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ; Δόξα τῶ καλέσαντι ὑμᾶς εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας αὐ-
 25 τοῦ, δόξα τῶ σταθερώσαντι τὰς τιμίας ὑμῶν ψυχὰς τῶν ἄλλων προκινδυνεῦσαι εἰς τὸ μὴ πτηῆσαι, μηδὲ ὑποχωρῆσαι ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀλάστορος, ἀλλὰ τὴν καλὴν ὑμῶν ὁμολογίαν ὁμολογῆσαι, καὶ διὰ ταύτην σὺν Χριστῶ δοῦναι τὸν νῶτον εἰς μάστιγας. Προσετέθητε χορὸς ἄλλος ὁμολογίας τῆ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡϋξήσατε τὸ κλέος
 30 τῆς ἐν Χριστῶ ἀδελφότητος. Μακάριοι ὄντως, ποθητοὶ μου καὶ τρισμακάριοι, μακάριαι καὶ αἱ κοιλίαι, αἱ εἰς φῶς ὑμᾶς ἤγαγον. Εἰ δέ τι

ἀκουστικοὶ πόροι δὲν ἐνισχύονταν μὲ τὰ αὐτιά; "Οτι τὰ ὄργανα τῆς ὄσφρησῆς του δὲν ἦταν εὐθειασμένα μὲ τὰ ρουθούνια; "Οτι δὲν ἦταν ἐξαρτημένα ἀπὸ τὶς σφριγηλές παρειές του; "Οτι δὲν μιλοῦσε καὶ δὲν ἔτρωγε καὶ δὲν ἔπινε μὲ στόμα καὶ γλώσσα καὶ χεῖλια καὶ δόντια; "Οτι δὲν ἦταν πλασμένος μὲ τὴν ὑπαρξη ὤμων, μπράτσων καὶ χειρῶν; "Οτι δὲν ὑπῆρχαν ἔμφυτα σ' αὐτόν στέρνα καὶ νῶτα, μαζί μὲ γάμπες καὶ πόδια; "Οτι δὲν εἶχε χρονικὴ διάρκεια στὴν πρόοδο καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ἀναστήματός του; "Οτι δὲν ἐμφανίστηκε ταυτόχρονα σ' αὐτόν κίνηση πορείας, ἢ ἄνω καὶ κάτω, ἢ μέσα καὶ ἔξω, ἢ δεξιὰ καὶ ἢ ἀριστερῆ, ἢ κυκλοφοριακῆ; "Οτι δὲν ἦταν συνυφασμένος μὲ τοὺς κόπους, τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἄλλα ἀδιάβλητα πάθη καὶ δὲν ἔτρεφε μαλλιά στὸ κεφάλι του καὶ δὲν σκεπαζόταν ὀλόκληρο τὸ σῶμα του μὲ χιτῶνες; Ἐφόσον λοιπὸν ὁμολογουμένως εἶχε ἐμφανιστεῖ μὲ ὅλα αὐτὰ, τῶν ὁποίων τὸ σύνολο ἀποτελοῦν τὸν ἀληθινὸ ἄνθρωπο, τότε καὶ ἡ ἀπεικόνισή του σύμφωνα μὲ τὴ σωματικὴ μορφή εἶναι εἰκόνα ἀψευδῆς, καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συσταθεῖ κάθε σῶμα σύνθετο, ἔφόσον αὐτὸ ὑπόκειται σὲ ἀφή καὶ χρῶμα. Ποιὰ εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ τύφλωση καὶ ἄθεη ἔριδα, ὥστε αὐτόν ποὺ ἐμφανίστηκε ὁμοούσιος καὶ ὅμοιος μὲ μᾶς σὲ ὅλα, νὰ λένε ὅτι αὐτός, ὁ Χριστός, εἶναι ἀζωγράφιστος; Καὶ πῶς, ὅταν ἀπορριφθεῖ τὸ ζωγράφισμα, δὲν θὰ ἀπορριφθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἀντίστοιχα ἰδιώματα; Γιατὶ ἡ ἰδιότητα, λέγει ὁ Θεολόγος, εἶναι ἀκίνητη· καὶ πῶς μὲ ἰδιότητα μετακινεῖται καὶ μεταπίπτει;" Ἄς μᾶς πεῖ αὐτός ποὺ εἶναι ἀντίθετος.

34. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

Τί πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἄκουσα ὁ ἁμαρτωλός, ὅτι σὺ ὁ ἀγαπητός μου υἱός, μαζί μὲ ἄλλους ἑπτὰ ἀδελφούς σου, «τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς»²⁴, μαστιγωθήκατε γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ μας; Δόξα σὲ ἐκεῖνον ποὺ σᾶς κάλεσε νὰ ὁμολογήσετε τὴν ἀλήθειά του, δόξα σὲ ἐκεῖνον ποὺ σταθεροποίησε τὶς ἅγιες ψυχές σας, ὥστε νὰ ἀψηφήσετε τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴ πποθηεῖτε, οὔτε νὰ ὑποχωρήσετε μπροστὰ στὸν ἄθλιο, ἀλλὰ καὶ νὰ ὁμολογήσετε τὴν καλὴ ὁμολογία σας, καὶ γι' αὐτὴν, μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, νὰ προσφέρετε τὴν πλάτη σας σὲ μαστιγώματα. Προστεθήκατε ἄλλος ἓνας χορὸς ὁμολογίας στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Αὐξήσατε τὴ δόξα τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀδελφότητος. Εἴσατε πραγματικὰ μακάριοι, ἀγαπητοί μου, καὶ τρισμακάριοι, μακάριες ἐπίσης εἶναι καὶ οἱ κοιλιές ποὺ σᾶς ἔφε-

καὶ περὶ ἐμοῦ, μακάριος καὶ γὰρ ὁ ἀμακάριστος καὶ ἄθλιος, ὅτι τηλικούτων ἀκούω πατῆρ τέκνων, Θεοῦ υἱῶν καὶ κληρονόμων Χριστοῦ. Τίς ἢ χαρὰ αὕτη, ἀλλ' οὐχὶ πάσης χαρᾶς θυμηρεστέρα; Τίς ἢ δόξα αὕτη, ἀλλ' οὐχὶ τῶν τὰ διαδήματα φορούντων θαυμασιωτέρα, στίγματα φέρειν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ζωοποιὰ αὐτοῦ πάθη, ὡς στέφη;

Οὕτω μὲν οὖν τὰ καθ' ὑμᾶς, ἃ καὶ οὐρανὸς ἤνεσε καὶ γῆ ἠκοντίσθη, τὰ δὲ ἡμέτερα μηδαμινὰ καὶ ἁμαρτωλά, πλὴν ὡς ἀπήγγειλεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός, πάντως γὰρ ἀποσέσωσται. Εἰ δέ τι δέοι καὶ προσθεῖναι, ταῦτα καὶ δηλώσομεν. Μετὰ τὸν δαρμόν ἔκλεισαν ἡμᾶς τοὺς
10 δύο εἰς ἀνώγειον, ἀναφράξαντες τὴν θύραν καὶ ἄραντες τὴν κλίμακα· κνκλόθεν φύλακες, μὴ τίς που θίγη, μηδὲ ἄψηται τοῦ δωματίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸ κάστρον προῦπαντῶντες οἱ φύλακες, οὐκ ἐῷσί που τραπήναι πάρεξ τοῦ ἰδίου οἴκου, ἕως ἂν αὐθις ἐξέλθοι. Παραγγελία κραταιά, μὴ ἐπιδοθῆναι ἡμῖν τι πάρεξ ὕδατος μόνου
15 καὶ ξύλου. Οὕτως ἀπλῶς θέμενοι ὡς ἐν τάφῳ καὶ πρὸς τὸ κτεῖναι ἡμᾶς Ὁ δὲ Θεὸς ἐλέει φιλανθρωπίας αὐτοῦ, δι' ὧν προεισηνέγκαμεν χρεῖων, καὶ ἔτι δι' οὗ ἐπιδέδοται ἡμῖν τὸ προσταχθὲν δι' ὀπῆς τῆς θυρίδος, ἐπὶ κλίμακος ἀνιόντος κατὰ τὴν ὥραν ἐστῶσης διατρέφει. Οὐ τολμῶμεν φῆσαι ἐκεῖνο ὃ φησι Δανιὴλ δεξάμενος παρὰ τοῦ Ἀμβρακούμ
20 τὸ ἄριστον· «Ἐμνήσθη γὰρ μου ὁ Θεός». Πλὴν ὅτι ἐμνήσθη καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἐλεεῖ καὶ περιέπει καὶ σκέπει. Ἔως ἂν οὖν πάρεστιν ἡμᾶς τρέφεσθαι ἐκ τῶν ἔνδον, ἢ ὅπως ποτὲ ἐνός τῶν πορταρίων οἴκοθεν λάθρα ἐπιδιδόντος τοῦ καὶ ἐβδομαρησίου, τρέφει ἡμᾶς, καὶ δοξάζομεν τὸν Θεόν. Ἐπιλιπόντων δὲ τῶν χρεῖων, οἰκονομία Θεοῦ,
25 συγκαταλείψομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ζωὴν, καὶ ἐν τούτῳ χαίρομεν· καὶ τοῦτο τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, τοιούτῳ τρόπῳ καταληφθεὶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς κελεύει, δόξης περισσοτέρας τὸν ἀγέραςτον καταξιῶσαι σὺν τῷ ἀδελφῷ; Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς,
30 ἀδελφοί, συναγωνίσασθέ μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ρυσθῶ ἐν παντὶ τρόπῳ διὰ παντός ἐκ τοῦ Πονηροῦ, καὶ ἵνα ὁ ἕναρ-

ραν στο φῶς. Καὶ γιὰ νὰ πῶ κάτι καὶ γιὰ μένα, εἶμαι κι' ἐγὼ μακάριος, ὁ ἀμακάριστος καὶ ἄθλιος, γιὰτὶ ἀκούω πῶς εἶμαι πατέρας τόσο μεγάλων παιδιῶν, υἱῶν τοῦ Θεοῦ καὶ κληρονόμων τοῦ Χριστοῦ. Ποιὰ εἶναι ἡ χαρὰ αὐτή; Δὲν εἶναι ἡ πιὸ εὐχάριστη χαρὰ; Ποιὰ εἶναι ἡ δόξα αὐτή; Δὲν εἶναι πιὸ θαυμαστὴ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ φοροῦν τὰ βασιλικά στέμματα, τὸ ὅτι φέρετε τὰ σημάδια τοῦ Χριστοῦ²⁵, τὰ ζωογόνα πάθη του, ὡς στεφάνια;

Ἔτσι λοιπὸν ἔχουν τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ οὐρανὸς τὰ ἐπήνεσε καὶ ἡ γῆ τὰ ἀκούσε μὲ ἀγαλλίαση. Τὰ δικά μας ὅμως εἶναι μηδαμινὰ καὶ ἀμαρτωλὰ, καὶ εἶναι αὐτὰ ποὺ σᾶς ἀνέφερε ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός, τὰ ὁποῖα ὅπωςδήποτε τελείωσαν. Ἐὰν ὅμως χρειαστεῖ κάτι νὰ προστεθεῖ, αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ ἀναφέρουμε. Μετὰ ἀπὸ τὴν μαστίγωση μᾶς ἔκλεισαν ἐμᾶς τοὺς δύο σ' ἓνα ἀνώγειο, φράζοντας τὴν πόρτα καὶ παίροντας τὴν σκάλα. Τριγύρω ὑπῆρχαν φύλακες, γιὰ νὰ μὴ περᾶξει κανένας τίποτε, οὔτε νὰ ἀκουμπήσῃ κάτι στὸ δωμάτιο. Ἀλλὰ καὶ τὸν καθένα ποὺ μπαίνει στὸ κάστρο, τὸν ὑποδέχονται οἱ φύλακες, καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ κατευθυνθεῖ πουθενὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό του σπίτι, μέχρι ποὺ νὰ ξαναβγεῖ πάλι. Αὐστηρὴ παραγγελία νὰ μὴ μᾶς δοθεῖ τίποτε, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ νερὸ καὶ ξύλο. Τόσο ἀπλᾶ μᾶς ἔβαλαν, σὰν μέσα σὲ τάφο, γιὰ νὰ μᾶς σκοτώσουν. Ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἔλεος τῆς φιλανθρωπίας του, μὲ τὰ χρειώδη ποὺ εἶχαμε ἀπὸ πρὶν εἰσαγάγει, καὶ μὲ αὐτὸ ποὺ εἶχε διαταχθεῖ νὰ μᾶς δίνεται ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ φεγγίτη ἀνεβαίνοντας ἀπὸ μιὰ σκάλα τὴν ὠρισμένη ὥρα, μᾶς διατρέφει. Δὲν τολμοῦμε νὰ ποῦμε ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Δανιήλ, ὅταν δέχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀβδακούμ τὸ γεῦμα: «Μὲ θυμῆθηκε ὁ Θεός»²⁶. Ὡστόσο θυμῆθηκε καὶ ἐμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ μᾶς ἔλεει, καὶ μᾶς φροντίζει, καὶ μᾶς προστατεύει. Ὅσο λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ τρεφόμεσθε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουμε μέσα, ἢ ὅσο κάποτε κάποιος ἀπὸ τοὺς θυρωροὺς ἀπὸ μόνος του, δίνοντάς μας τὸ ἐβδομαδιαῖο μερίδιο, μᾶς τρέφει, δοξάζουμε τὸν Θεό. Ὄταν ὅμως τελειώσουν τὰ ἀπαραίτητα, μὲ τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐγκαταλείψουμε καὶ ἐμεῖς τὴν ζωὴν, καὶ χαιρόμαστε γι' αὐτό. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ποιὸς εἶμαι ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, ποὺ συνελήφθη μὲ τέτοιο τρόπο γιὰ τὸ ὄνομά του, καὶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς, ὅπως προστάζει, νὰ μὲ καταστήσῃ ἄξιον μεγαλύτερης δόξας ἐμένα τὸν ἀβράβευτον μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφό; Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν, ἀδελφοί, συνηγορεῖστε μαζὶ μὲ μένα σὺς προσευχῆς σας πρὸς τὸν Θεό, γιὰ νὰ σωθῶ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸν Πονηρό,

ξάμενος ἐν ἡμῖν ἔργον ὁμολογίας αὐτοῦ διὰ σπλάγχνα οἰκτιρῶν, οὐκ ἐξ ἔργων μου τινων (οὐ γὰρ ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς), ἀλλὰ τουναντίον αὐτὸς καὶ ἐπιτελέσειεν ἐν ἀμφοτέροις. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς τὰ αὐτὰ πάσχοντας οὐ διαλιμπάνομεν αἰτεῖσθαι μετὰ δακρῦων. Οὐ μόνον τοὺς ὀκτῶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀβδᾶν Πέτρον καὶ τὸν καλὸν Λητούϊον, καὶ εἴ τινα ἄλλον, ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ.

ΛΕ'(35)–. Ἐπιφανίῳ τέκνῳ.

Ἰδού, τέκνον μου ἠγαπημένον, καθὼς προεθυμήθης, ἀπᾶραι ἐν τῇ
 10 Δύσει, εἰπόντος μου ἄραι γράμματα ταῦτα, ἀπέστειλα δύο ἐπιστολάς, τοῦ τε ἀποστολικοῦ, καὶ τοῦ κυροῦ Μεθοδίου. Οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀδελφὸν Διονύσιον εὐδοκία Θεοῦ καὶ ἀπεσώθησαν ἕως τῶν ἐκεῖ καὶ χρηστάς ἐλπίδας ἤνεγκαν, πρὸς ἃς καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαι εὖ ἐνόμισα. Ἐπέστειλα δέ, οὐχ ὡς ἀπ' ἐμοῦ μόνον, ἀλλ', ὡς τὸ πρότερον, ἐξ ἀμφο-
 15 τέρων τῶν ἠγουμένων, οὓς δηλοῖ ἡ ἐπιστολή, πάρεξ τοῦ τῆς Εὐκαιρίας οὗτος γάρ, ὡς ἔμαθον, κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου κατέπεσε. Γνώσει οὖν καὶ κοινῇ γνώμῃ, διὰ μηνύματος λαθραίου, καὶ ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς, τότε ἐπεστείλαμεν, ὡς καὶ ἐδήλου τὸ ἀπιὸν γράμμα. Νῦν δέ, κἂν οὐ δεδύνημαι τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὡς ἤδη ὁμο-
 20 γνωμονούντων ἀμφοτέρων καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολή. Ἴσως δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐνδέχεται, κἀκεῖνους ἐπιγνῶναι. Ἀπιθι οὖν, ὧ καλὲ Ἐπιφάνιε· ἐπίφανον τῇ Δύσει ἄγγελος πιστός, φρόνιμος, ἀρχαιογνώριστος, ἀποδιδούς τὴν ἐπιστολήν, καὶ κατὰ τὰ θεοκινήτως τυπωθέντα ἐν τῷ ἁγίῳ ἀποστολικῷ ὑποθετικῷ τρόπῳ καὶ λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου, καὶ διὰ
 25 τοῦ τῆς Μονεμβασίας ἁγίου ἐπισκόπου, καὶ αὐτὸς συνεπιπροσθεύων καὶ ἐκλιπαρῶν εἰς πέρας ἐνεχθῆναι ταῦτα Θεοῦ εὐδοκία, τοῦ ἔχοντός σε καὶ ἀποσκῶσαι καὶ παραστήσαι τῇ ἱερᾷ καὶ μακαρία κορυφῇ. Μὴ δείσης πολὺς σοὶ ὁ μισθὸς καὶ ὁ μέγας ὁ ἀγὼν. Χριστὸς μετὰ σοῦ. Πρόσειπε πάντας τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα τοὺς γνωρωμιωτάτους, ἕξαι-
 30 ρέτως τὸν ἁγιὸν μου Πατέρα τὸν ἀρχιμανδρίτην, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην μου τὸν Χαρτοφύλακα, οὗ ἡ ἀγάπη ἔγκειται ἐν τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ.

καὶ αὐτὸς ποὺ ἄρχισε σὲ μᾶς τὸ ἔργο τῆς ὁμολογίας του, ἀπὸ τὴν ἀγάπη του, καὶ ὄχι ἀπὸ κάποια ἔργα μου (γιατὶ δὲν ἔκανα κανένα καλὸ πάνω στὴ γῆ), ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, αὐτὸς νὰ τὰ ἀποτελειώσει καὶ στοὺς δύο μας. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, γιὰ σᾶς ποὺ ὑπομένετε τὰ ἴδια, δὲν παραλείπουμε νὰ τὸ ζητᾶμε μὲ δάκρυα. Ὅχι μόνον τοὺς ὀκτῶ ἐκλεκτοὺς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀββᾶ Πέτρο καὶ τὸν καλὸ Λητοῖο, καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο, τοὺς ἀσπαζόμαστε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

35. Στὸ τέκνο του τὸν Ἐπιφάνιο.

Νά, ἀγαπημένο μου τέκνο, καθὼς προθυμοποιήθηκες νὰ ἀναχωρήσεις γιὰ τὴ Δύση, ὅταν σοῦ εἶπα νὰ πάρεις τὰ γράμματα αὐτά, ἔστειλα δύο ἐπιστολές, καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ, καὶ τοῦ κυροῦ Μεθοδίου. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ Διονύσιο, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ διασώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ, καὶ ἔφεραν καλὰς ἐλπίδες, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες νόμισα πὼς εἶναι καλὸ καὶ πάλι νὰ γράψω. Καὶ ἔγραψα ὄχι μόνον ἐκ μέρους τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ, ὅπως καὶ προηγουμένως, ἐκ μέρους καὶ τῶν δύο ἡγουμένων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἐπιστολή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἡγούμενο τῆς Εὐκαρπίας. Γιατὶ αὐτός, ὅπως ἔμαθα, ἐξέπεσε ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου. Μὲ γνώση λοιπὸν καὶ κοινὴ ἀπόφαση, μὲ κρυφὸ μῆνυμα καὶ μὲ ἀνάγνωση τῆς ἐπιστολῆς, γράψαμε τότε αὐτὰ ποὺ δήλωνε καὶ τὸ γράμμα ποὺ ἔφυγε. Τώρα ὅμως δὲν μπορῶ πιά νὰ τὸ κάνω αὐτὸ, ἐπειδὴ φρουροῦμαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστολή στέλνεται μὲ τὴν ὁμόφωνη γνώμη καὶ τῶν δύο. Ἴσως μάλιστα ἐνδέχεται καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ καταλάβουν καλὰ καὶ ἐκεῖνοι. Πήγαινε λοιπὸν, καλέ μου Ἐπιφάνιε, παρουσιάσου στὴ Δύση ἀγγελιαφόρος πιστός, φρόνιμος, γνωστός ἀπὸ παλιὰ, παραδίνοντας τὴν ἐπιστολή, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ μὲ θεοκίνητο τρόπο χαράκηκαν στὸ ἅγιο ἀποστολικὸ, μὲ ὑποθετικὸ τρόπο καὶ λόγο τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου, καὶ τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου τῆς Μονεμβασίας, καὶ μεσολάβησε καὶ σὺ ὁ ἴδιος καὶ παρακάλεσε νὰ τελειώσουν αὐτὰ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σὲ ἔχει σώσει καὶ σὲ παρουσίασε στὴν ἱερὴ καὶ μακάρια κορυφή. Νὰ μὴ φοθηθεῖς. Θὰ εἶναι πολὺς ὁ μισθός σου καὶ μεγάλος ὁ ἀγώνας. Ὁ Χριστὸς μαζί σου. Χαιρέτισε ὅλους τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα τοὺς πιὸ γνωστούς, καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἅγιό μου πατέρα τὸν ἀρχιμανδρίτη, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότη μου τὸν χαρτοφύλακα, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγάπη βρίσκεται μέσα στὴν ταπεινὴ καρδιά μου.

ΛΣ'(36)–. Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

Χαίρω ἐπὶ σοί, ἀδελφέ μου Ναυκράτιε, ὅτι τῆς χαρᾶς υἱὸς χρηματίζεις, ὅπερ ἐστὶ τὸ διὰ Χριστὸν πάσχειν. Καὶ τί γὰρ τούτου χαριέστερον, τί δὲ εὐκλεέστερον; Ἐμασίχθης οὖν Χριστομιμήτως, ἤρθης ἐκ 5 φυλακῆς εἰς φυλακὴν, παραδοθεὶς εἰς χεῖρας Ἰωάννου τοῦ ἀσεβοῦς, ἐφ' ᾧ ὁ ταπεινὸς καὶ ἠγωνίασα. Ἄλλ' ὅτι προσβαλόντος αὐτοῦ οὐ περιετρόπης, τοῦναντίον δὲ καὶ ἀπεπέμψω διελεγκτικῶς τὸν ματαιόφρονα, πάννυ ὁ τάλας ἤσθην καὶ εὐθύμησα. Εἶη δέ σοι καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν συμβησομένων παρὰ Κυρίου βοήθεια. Ἐπειδὴ 10 δὲ ἔφησ προτεῖναι αὐτὸν ἐν τῇ διαλέξει φωνὰς ἐν ἀνατροπῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἤγουν Ἀστερίου, Ἐπιφανίου καὶ Θεοδότου, ἀναγκαῖον ᾤσθην πρὸς καταρτισμὸν ἀμφοτέρων παραθέσθαι ἐνταῦθα, εἰ καὶ ὑπερτείνει τὸ ἐπιστολμαῖον ὕψος, αὐτὰς ἐκείνων τὰς φωνὰς, καὶ τὴν σὺν Θεῷ παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἀνατροπὴν αὐτῶν.

15 Ἡ οὖν τοῦ Ἀστερίου ἐπὶ λέξεως τάδε· «Μὴ γράφε τὸν Χριστὸν ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθαίρετως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον Λόγον περίφερε». Ἐρωτάσθω τοιγαροῦν ὁ λογογράφος, ἀνθρώπου, ἀπαγορεύσας Χριστὸν γράφεσθαι, ἀρκεῖν αὐτῷ λέγει 20 τὴν μίαν τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνην· ὡς καὶ τὴν ἅπαξ αἰρεθεῖσαν ἄδοξον ὑποφεύγοντι τὴν δευτερεύουσαν τῆς ταπεινοφροσύνης φανέρωσιν. Καὶ πῶς αὐθαίρετος εἰ ἄδοξος; τὸ γὰρ αὐθαίρετον ἔνδοξον, οὐκ ἔχον τοῦ ἀκουσίου τὸ ἄδοξον. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ· ἀλλ' ὅτι δευτέρωσις ἢ τὸ αὐτὸ καὶ πρῶτον καθ' ὁμοίωσιν δεικνύουσα γραφή. 25 Πῶς δὲ καὶ τὸ ὑπομνηματίζεσθαι δι' ἀκοῆς οὐ παραιτήσεται, εἶγε τὸ δι' ὄψεως θριαμβεύεσθαι ὡς δευτέρωσιν φέρον νεμεσητὸν αὐτῷ; Ἐκάτερον γὰρ θατέρου σύνοδόν τε καὶ ἰσοδύναμον, ὡς τὸ θεῖον στόμα, Βασίλειος ὁ μέγας, ἀπεφθέγγετο. Λογισθήσεται δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον, καὶ τὸ τὸν σταυρὸν ἅπαξ γραφῆναι, ἑτέρου δηλαδὴ σταυροῦ δευτέρωσις, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἐπειδὴ αἰεὶ γράφεται ἀμφοτέρα, ἀπείρους σταυρούς, πρὸς δὲ καὶ Εὐαγγέλια, οὐχ ἓνα καὶ ἐν 30 ὑπάρχειν. Εἰ δὲ εἷς καὶ οὐδέτερος, κἂν μυριστῶς γράφουτο, σταυρός

27. Ὁ Ἀστεριὸς ἀναθεματίστηκε ἀπὸ τὸν ἁγιώτατο Σωφρόνιο Ἱεροσολύμων στὰ συνοδικά του καὶ ἀπὸ ἄλλον πατέρα, ἐπειδὴ συντασσόταν μὲ τὸν Ἀπολιναρίου καὶ τὸν Εὐτυχή.

36. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

Χαίρομαι γιὰ σένα, ἀδελφέ μου Ναυκράτιε, γιατί εἶσαι υἱὸς τῆς χαρᾶς, πράγμα πὸ σημαίνει ὅτι ὑποφέρεις γιὰ τὸν Χριστό. Καὶ τί εἶναι πῶς χαριτωμένο ἀπὸ αὐτό, τί πῶς ἔνδοξο. Μαστιγώθηκες λοιπὸν μιμούμενος τὸν Χριστό, σύρθηκες ἀπὸ φυλακὴν σὲ φυλακὴν, παραδόθηκες στὰ χέρια τοῦ ἀσεβοῦς Ἰωάννη, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ ταπεινὸς δοκίμασα ἀγωνία. Ἄλλ’ ἐπειδὴ ὅταν σὲ προσέβαλε αὐτὸς ἐσὺ δὲν μετεστράφησ, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸν ἀπέπεμψες ὑποβάλλοντάς σε αὐστηρὸ ἔλεγχον τὸν ματαιόφρονα, εὐχαριστήθηκα πολὺ ὁ ταλαίπωρος, καὶ γέμισα ἀπὸ εὐθυμία. Εἶθε νὰ ἔχεις καὶ στὸ μέλλον σὲ ὅ,τιδήποτε ἄλλο σοῦ συμβεῖ βοήθεια ἀπὸ τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ ὅμως εἶπες ὅτι αὐτὸς κατὰ τὴ συζήτηση προέβαλε γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῶν ἀγίων εἰκόνων γινώμενος τοῦ Ἀστερίου, τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τοῦ Θεοδοτοῦ, θεώρησα ἀπαραίτητο πρὸς διδασκαλία καὶ τῶν δύο νὰ παραθέσω ἐδῶ, ἂν καὶ θὰ αὐξήσουν τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιστολῆς, τὰ ἴδια τὰ λόγια ἐκείνων, καὶ τὴν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἀνατροπὴ τους.

Τὰ λόγια τοῦ Ἀστερίδου ἐπὶ λέξει εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μὴ ζωγραφίζεις τὸν Χριστό, γιατί τοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἢ μία ταπείνωσις τῆς ἐνσάρκωσης, τὴν ὁποία καταδέχθηκε ἐκούσια γιὰ μᾶς, ἀλλὰ νὰ περιφέρεις στὸν νοῦ σου τὸν ἀσώματο Λόγον κρατώντας τον στὴν ψυχὴ σου»²⁷. Ἐρωτᾶται λοιπὸν ὁ λογογράφος, γιὰ ποιὸ λόγο, ἀπαγορεύοντας νὰ ζωγραφίζεται ὁ Χριστός, λέγει ὅτι τοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἢ πρώτη ταπείνωσις τῆς ἐνσάρκωσης, καὶ ἔτσι νὰ ἀποφεύγεται ἢ δευτέρω ἐκδήλωσις τῆς ταπείνωσις ποὺ φανερῶνει τὴν πρώτη ἄδοξιν ποὺ προτίμησε; Καὶ πῶς εἶναι ἐκούσια, ἐὰν εἶναι ἄδοξιν; Γιατί τὸ ἐκούσιο εἶναι ἔνδοξο, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν ἄλλειψιν δόξας τοῦ ἀκουσίου. Ἐὰν πάλι αὐτὸ δὲν συμβαίνει, τότε δευτέρωσις εἶναι ἢ εἰκόνα ποὺ δείχνει τὸ ἴδιο τὸ πρῶτον μὲ τὴν ὁμοιότητά του. Καὶ πῶς ἔτσι δὲν θὰ ἀποφύγει καὶ τὸ νὰ γίνεται ἀνάμνησις αὐτοῦ μέσῳ τῆς ἀκοῆς, ἐφόσον τὸ νὰ προβάλλεται θριαμβευτικὰ στὴν ὄραση εἶναι ἀξιοκατάκριτον σ’ αὐτόν, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ δευτέρωσις; Γιατί τὸ καθένα συμβαδίζει καὶ εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἄλλο, ὅπως ἀποφάνθηκε τὸ θεϊκὸ στόμα, ὁ μέγας Βασιλεὺς. Θὰ θεωρηθεῖ κατὰ ἀναλογίαν, ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς γράφθηκε μᾶς φορὰ, ἢ γραφὴ ἄλλου σταυροῦ εἶναι δευτέρωσις, ὅπως καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο γράφονται διαρκῶς, ὑπάρχουν ἄπειροι σταυροὶ καὶ ἄπειρα Εὐαγγέλια, καὶ ὄχι ἕνας σταυρὸς καὶ ἕνα Εὐαγγέλιον. Καὶ ἐὰν ὑπάρχει ἕνας σταυρὸς, δὲν ὑπάρχει ἄλλος,

Καὶ ἐν καὶ οὐδέτερον, κἂν ἀπειρώς γράφοιτο, Εὐαγγέλιον καὶ εἷς καὶ οὐ δύο, κἂν ὡσαύτως γράφοιτο, Χριστός Γραφόμενος γάρ ἐστιν, ὡς ἀναγινωσκόμενος καὶ οὐ πλησθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως, οὔτε μὴν ὀφθαλμὸς ἀπὸ ὁράσεως ὅτι ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ὅτι ὤφθη
 5 βρέφος ὁ αἰώνιος, καὶ γαλακτοτροφεῖται ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα, καὶ ἀγκαλίζεται ὁ ἀπερίληπτος, καὶ χρηματίζει ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος, καὶ βαπτίζεται ἢ τῆς σοφίας ἄδυσσοσ, καὶ δοᾷ τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ὁ ὑπερούσιος, καὶ σταυροῦται ὁ τῆς δόξης Κύριος, καὶ θάπτεται καὶ ἀνίσταται ὁ ζωοποιῶν τὰ σύμπαντα, καὶ ἀναλαμβάνεται ἀν-
 10 θρωποπρεπῶς ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος Πανσάσθω ἀπαγορεύειν τὴν οὕτω σωτήριον κόσμον καθ' ἑκάτερα φανέρωσιν, καὶ τὴν δόξαν Κυρίου ἀδοξίαν ὑποτιθέμενος, καὶ τὴν αὐθαίρετον ταπεινοφροσύνην ἀκούσιον ὑπερβαλλόμενος· πανσάσθω δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιφερόμενος, οὗ ἡ φωνή, Θεοῦ φωνή, ὧδέ που προστάσسونτι· «Ἐγ-
 15 γραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγνοηθείης Χριστός». Ἐρρίφθω δὲ που θείου χοροῦ σὺν τῇ παρουσίᾳ ἀποφάσει καὶ ἡ ἐξῆς κατάφασις, ὡς τὸ ἴσον τῆς ἀτοπίας ἔχουσα.

Τί γάρ φησιν; Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βασιτάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον Λόγον περίφερε. Ὡ τῆς ἀλογίας! Οὐτίπου γάρ θεῖον στόμα
 20 ἀσώματον τὸν Λόγον, μετὰ τὸ γενέσθαι αὐτὸν σάρκα, λέλεχεν. Οὐκέτι μὲν γάρ σάρκα Χριστόν, ἀλλ' οὐκ ἀσώματον τὸν Λόγον ὁ ἱερός Ἀπόστολος εἶρηκεν, ἐν οἷς φησιν· «Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν». Ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, τὰ
 25 σαρκικὰ ἔφη πάθη καὶ χωρὶς ἁμαρτίας ἡμέτερα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· Οὐκέτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ. Ὁ δὲ ἀσώματον τὸν Λόγον φήσας, οὐ μόνον τοῖς δυσίν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς θεοφόροις μαχόμενος εἶεν. Δέδεικται τοίνυν φύσεως λόγῳ ἀτόπῳ ἄτοπον ἐπακολουθῆσαν, καὶ τῇ τοῦ ψεύδους ἀνατροπῇ κείσθω ἀντιστρόφως ἢ ἀλή-
 30 θεια. Πῶς; Γράφε τὸν Χριστόν ὅπου δεῖ, ὡς ἔχων αὐτὸν κατοικοῦντα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἵνα καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐν δέλτῳ καὶ ὁρώμενος ἐν

28. «Εἷς ἐστι Χριστός, κἂν γράφονται μύριοι, καὶ σταυρὸς οὕτω, κἂν γίνονται πλείονες».

29. Β' Κορ. 5, 16.

ὁ σταυρὸς ζωγραφίζεται μυριάδες φορές²⁸. Καὶ ἓνα Εὐαγγέλιο, καὶ ὄχι ἄλλο, ἔστω καὶ ἂν γράφεται ἅπειρες φορές τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ἓνας Χριστὸς καὶ ὄχι δύο, ἔστω καὶ ἂν εἰκονίζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Γιατὶ ὅταν εἰκονίζεται, εἶναι σὰν νὰ διαβάζεται, καὶ δὲν γεμίζει τὸ αὐτὶ ἀπὸ τὴν ἀκρόαση, οὔτε φυσικὰ καὶ τὸ μάτι ἀπὸ τὴν ὄραση, τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἐμφανίστηκε ὡς βρέφος ὁ αἰώνιος, καὶ ὅτι θηλάζει αὐτὸς ποὺ τρέφει τὰ σύμπαντα, καὶ κρατεῖται στὴν ἀγκαλιὰ αὐτὸς ποὺ δὲν περιλαμβάνεται ἀπὸ τίποτε, καὶ γίνεται ἄνδρας ὁ ὑπέρθεος, καὶ βαπτίζεται ἢ ἄβυσσος τῆς σοφίας, καὶ κάνει αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν Θεὸ καὶ στὸν ἄνθρωπο, αὐτὸς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία, καὶ σταυρώνεται ὁ Κύριος τῆς δόξας, καὶ θάβεται καὶ ἀνασταίνεται αὐτὸς ποὺ δίνει ζωὴν σὰν σύμπαντα, καὶ ἀναλαμβάνεται σὰν ἄνθρωπος, αὐτὸς ποὺ δὲν χωρεῖ πουθενά. " Ἄς πάψει νὰ ἀπαγορεύει τὴν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν σωτήρια γιὰ τὸν κόσμον φανέρωσή του καὶ στίς δύο περιπτώσεις, τὸ νὰ θεωρεῖ δηλαδὴ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου ἀτιμία, καὶ τὴν ἐκούσια ταπεινοφροσύνη του νὰ τὴν παρουσιάζει ὡς ἀκούσια. Νὰ παύσει ἀκόμα νὰ ἀντιτάσσεται στὸν μέγα Βασίλειο, τοῦ ὁποῦ ἢ φωνή, ποὺ εἶναι φωνὴ Θεοῦ, διατάζει τὰ ἑξῆς περίπου· « Ἄς ζωγραφίζεται σὲ πίνακα καὶ ὁ ἀγωνοθέτης τῶν ἀγώνων τῆς πάλης Χριστός». Ἐπίσης προβλήθηκε κάπου ἀπὸ θεία σύνοδο, μαζὶ μὲ τὴν παροῦσα ἀπόφαση, καὶ ἡ ἑξῆς καταφατικὴ ἰδέα, ἡ ὁποία ἰσοῦται μὲ τὸ παράλογο.

Τί λέγει λοιπόν; "Νὰ περιφέρεις τὸν ἀσώματο Λόγο κρατώντας τον μέσα στὴν ψυχὴ σου νοητὰ". Τί παραλογισμὸς ἀλήθεια! Γιατὶ βέβαια κανένα θεϊκὸ στόμα δὲν ὀνόμασε ἀσώματο τὸν Λόγο μετὰ τὴν ἐνσάρκωσή του. Καθόσον ὁ ἱερός Ἀπόστολος δὲν ὀνόμασε πιά τὸν Χριστὸν σάρκα, ἀλλὰ ὅτι ὁ Λόγος δὲν ἦταν ἀσώματος, λέγοντας· « Ἐμεῖς ὅμως ἀπὸ τώρα δὲν γνωρίζουμε κανένα σαρκωμένο. Ἐὰν κάποτε γνωρίσαμε τὸν Χριστὸν σαρκωμένο, ἀλλὰ τώρα δὲν τὸν γνωρίζουμε πιά»²⁹. Αὐτὸ ἐρμηνεύοντάς το ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, σάρκα ὀνομάζει τὰ δικά μας χωρὶς ἁμαρτία σαρκικὰ πάθη, ὅπως λέγει καὶ ἄλλοῦ· " Ὁχι πιά σάρκα, καὶ ὄχι ἀσώματος. Καὶ αὐτὸς ποὺ εἶπε τὸν Λόγο ἀσώματος, μάχεται ὄχι μόνο μὲ τοὺς δύο, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλους τοὺς θεοφόρους. Ἀποδείχθηκε λοιπόν, ὅτι στὸν ἄτοπο λόγο τῆς φύσεως ἐπακολούθησε ἄτοπο, καὶ μὲ τὴν κατάρριψη τοῦ ψεύδους ἅς τοποθετεῖται ἀντίστροφα ἢ ἀλήθεια. Πῶς; Ζωγράφιζε τὸν Χριστὸν ὅπου πρέπει, ὅποτε, ἔχοντάς τον αὐτὸν νὰ κατοικεῖ μέσα στὴν καρδιά σου, καὶ ὅταν διαβάζεται σὲ γραπτὸ κείμενο, καὶ ὅταν παρι-

γραφή, ὡς ταῖς δυοῖν αἰσθήσεσι γνωριζόμενος διττῶς, φωτίζη σου τὰς φρένας, μαθόντος ὅπερ διὰ λόγου κατηχήθης, τοῦτο βλέπεις κατ' ὀφθαλμούς. Καί γε ἐν τῷ οὕτως ἀκουτίζεσθαι καὶ ὁραῖσθαι, οὐκ ἔχει φύσιν μὴ οὐχὶ δοξάζεσθαι Θεόν, καὶ κατανύττεσθαι ἄνθρωπον εὐσεβῆ, οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον καὶ Θεῷ εὐπρόσιτον; Οὕτως οὖν οἱ οὐδαμινοὶ νοοῦμεν τάληθῆ, εἰ καὶ τινες τῶν πρὸ ἡμῶν ἱερῶν Πατέρων ἐτέρως ὑπειλήφασιν τὸ διελεγχθὲν πρόβλημα.

Τῆς γοῦν τοῦδε φωνῆς περαιωθείσης, τίς ἢ τοῦ Ἐπιφανίου; Νοήσει ἢ σὴ θεοσέβεια, εἰ πρότερον ἐστὶ Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητὸν 10 διὰ χρωμάτων. Ὅρα δὴ τὸν ψευδηγόρον. Οὐ Χριστὸν εἶπεν, ἐφ' ᾧ δηλοῦται ἡ περιγραφή μετὰ τοῦ ἀπεριγράπτου, ὥδε γὰρ τῶν ἐκατέρων φύσεων ἢ δήλωσις, ἀλλὰ Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητόν, ἀπαμφιεννὺς τὸν Λόγον τῆς ἀνθρωπότητος Μανιχικῶ φρονήματι, καὶ Θεὸν γυμνὸν προτείνας, ὡς ἂν τῷ ἀτόπῳ τῆς προτάσεως τὸν ἀκρο- 15 ατὴν ἐκπλήξειεν. Οὕτω δὴ καὶ ὁρατὸν Θεὸν εἰπεῖν ἔκτοπον, εἶπερ φησὶ τὰ θεῖα Λόγια· «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»· καὶ μὴν «ὁ μονογενὴς Υἱός», Θεὸς ὢν καὶ ὁρώμενος, τοῦτο ἐξηγήσατο· ἀλλ' εὐδὴλον ὅτι γυμνὸν Θεὸν ἀνθρωπότητος οὐδεὶς ἑώρακεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μονογενὴς οὐ γυμνὸς μετὰ τὴν σάρκωσιν, διὰ τοῦτο καὶ ὁρατός. Καὶ θε- 20 βόηκεν ὁ ἱερός Ἀπόστολος «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ᾤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ». Τὸ οὖν ἐν σαρκί, ἐπὶ πάσῃ ἀποφάνσει ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον. Εἰσμός γάρ τις ἐστὶν ἡ πρώτη φωνή, οὐ μόνον ταῖς ἐφεξῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσαις ταῖς τῆς ἐνσωματώσεως ιδιότησιν. Ὡς οὖν ὁ 25 Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν προειρημένων (οὐ γὰρ ἂν ἔχοι φύσιν, μὴ προσυπακουομένου τοῦ ἐν σαρκί, ἢ ὀφθῆναι ἢ ἀναληφθῆναι), οὕτω δηλαδὴ καὶ γαλουχεῖται ἐν σαρκί, καὶ πρόκειται ἡλικία, καὶ βαδίζει ποδί, καὶ ἰδροῖ ἀγωνία, καὶ διαλέγεται γλώττῃ, καὶ ὅσαπερ ἄλλα τῆς αὐτῆς συστοιχίας

30 Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, ἐπειδὴ ἐν τῶν ἀπάντων ιδιωμάτων τοῦ σώματος καὶ ἡ περιγραφή, εὐδὴλον ὅτι καὶ περιγράφεται Θεὸς ἐν σαρκί,

30. Δηλαδὴ τοῦ Ἀστερίου, ποῦ εἶναι μετὰ τῶν τριῶν εἰκονομάχων ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς.

30α. Ἰω. 1, 18.

31. Α' Τιμ. 3, 16.

σπάνεται στήν εικόνα, ἐπειδὴ θὰ ἀναγνωρίζεται μὲ τις δύο αἰσθήσεις, θὰ φωτίζει καὶ διπλᾶ τὸν νοῦ σου, ἔχοντας μάθει, αὐτὸ ποὺ κατηχήθηκες, αὐτὸ τὸ ἴδιο νὰ τὸ βλέπεις καὶ μὲ τὰ μάτια. Γιατί, ὅταν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀκούεται καὶ βλέπεται, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δοξάζεται ὁ Θεός, καὶ νὰ μὴ κατανύσσεται ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει περισσότερο σωτήριο καὶ εὐπρόσιτο στὸν Θεό; Ἔτσι λοιπὸν ἐμεῖς οἱ μηδαμινοὶ κατανοοῦμε τὰ ἀληθινά, ἂν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς πατέρες μὲ ἄλλο τρόπο κατανοοῦσαν τὸ πρόβλημα ποὺ συζητήθηκε.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἡ γνώμη αὐτοῦ³⁰ τελείωσε, ποιά εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Ἐπιφανίου; Θὰ καταλάβει ἡ θεοσεβεία σου ἐὰν εἶναι πρέπον νὰ ἔχουμε Θεὸ ζωγραφισμένον μὲ χρώματα. Κοίταξε λοιπὸν τὸν ψευδολόγο. Δὲν εἶπε τὸν Χριστό, στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ δυνατότητα ἀπεικόνισης μαζὶ μὲ τὸ ἀπεριγράπτο, γιατί ἐδῶ· δηλώνονται καὶ οἱ δύο φύσεις, ἀλλὰ εἶπε ὅτι ἐμεῖς ἔχουμε ζωγραφιστὸν Θεόν, ἀπογυμνώνοντας τὸν Λόγο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, μὲ μανιχαϊκὸ φρόνημα, καὶ προτείνοντας Θεὸ γυμνό, γιὰ νὰ μπορέσει μὲ τὸ ἄτοπο τῆς πρότασής του νὰ καταπλήξει τὸν ἀκροατή. Ἔτσι δηλαδή εἶναι ἄτοπο νὰ ποῦμε τὸν Θεὸ ὄρατό, ἐφόσον ἡ ἁγία Γραφή λέγει· «Τὸν Θεὸ δὲν τὸν εἶδε ποτὲ κανείς», καὶ ὅτι «ὁ μονογενὴς Υἱός», ποὺ εἶναι Θεὸς καὶ ὄρατός, μᾶς τὸ ἐξήγησε αὐτό^{30α}. Φυσικὰ εἶναι φανερό ὅτι Θεὸν ἀπογυμνωμένο ἀπὸ ἀνθρωπότητα δὲν εἶδε κανένας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Μονογενὴς δὲν ἦταν χωρὶς ἀνθρωπότητα μετὰ τὴν ἐνσάρκωσή του, γι' αὐτὸ ἦταν καὶ ὄρατός. Καὶ διακήρυξε ὁ ἱερός Ἀπόστολος· «Ὁ Θεὸς φανερώθηκε σαρκωμένος, ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐμφανίστηκε στοὺς ἀγγέλους, κηρύχθηκε στὰ ἔθνη, ἐγίνε πιστευτὸς στὸν κόσμον, ἀναλήφθηκε μὲ δόξα»³¹. Τὸ «σαρκωμένος» λοιπὸν πρέπει νὰ λαμβάνεται ἀπὸ κοινοῦ σὲ κάθε ἔκφραση γνώμης. Γιατὶ ἡ πρώτη λέξη εἶναι προϋπόθεση ὄχι μόνο τῶν παρακάτω, ἀλλὰ ὅλων τῶν ἰδιοτήτων τῆς ἐνσάρκωσης. Ὅπως λοιπὸν ὁ Θεὸς φανερώθηκε μὲ σάρκα, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ προαναφέρθηκαν (γιατὶ δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἂν δὲν ἐξυπακούοταν τὸ «σαρκωμένος», δηλαδή τὸ ὅτι φανερώθηκε ἢ ἀναλήφθηκε μὲ σάρκα), ἔτσι δηλαδή καὶ γαλουχεῖται φέροντας σάρκα, καὶ μεγαλώνει, καὶ βαδίζει μὲ τὰ πόδια, καὶ ἰδρώνει ἀπὸ τὴν ἀγωνία, καὶ συνομιλεῖ μὲ τὴ γλῶσσα, καὶ ὅσα ἄλλα βρίσκονται στὴν ἴδια σχέση.

Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ἐπειδὴ μία ἀπὸ ὅλες τις ἰδιότητες τοῦ σώματος εἶναι καὶ ἡ περιγραφή, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καὶ ὁ Θεὸς περι-

εἴτε χρωματολογικῶς, εἴτ' οὖν ἑτεροτρόπως. Δυοῖν γὰρ ἑκάτερον, πᾶσα ἀνάγκη. Εἰ ὥπται ἐν σαρκί καὶ περιγράφεται ἐν σαρκί, ἐπέιπερ σύστοιχον καὶ ἀλληλαίτιον ἑκάτερον ἑκατέρου, εἰ οὖν μὴ τὸ δεύτερον ἀληθές, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον. Οὕτω καὶ κατὰ τὰ θεῖα Λόγια, καὶ κατὰ
 5 κοινὸν συλλογισμὸν ἐν σαρκί, εἶπερ ὥπται ἐν σαρκί. Ἐπει καὶ ἐτέρωθι ὁ γεννάδας φησὶν «Ἔκονσα ὅτι καὶ τὸν ἀκατάληπτον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τινες γράφειν ἐπαγγέλλονται. Φρίξαι ἐπὶ τοῦ ἀκούσαι». Τίς γοῦν νοῦν ἔχων οὐκ ἐπιγελάσειε τὸν ματαιόφρονα; Οὐτίπου ἀνέγνω, ὅτι «Συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτόν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄν-
 10 ναν πρῶτον», τὸν ἀρχιερέα; Καὶ ἐτέρωθι πάλιν, «Ἐλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων»; Οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν τὸν Ἰησοῦν; Εἰ Θεὸς οὖν, πῶς ὁ ἀκατάληπτος ἐλήφθη καὶ ἐδέθη, ἢ δῆλον ὅτι ἐν σαρκί καθὰ ὁμολόγησεν ὁ πάνσοφος Παῦλος; Σιγάτω οὖν λυττῶν κατὰ Χριστοῦ καὶ οὗτος ὁ πλάνος. Ἐὰν δέ
 15 πον ἀκούσειεν ὅτι καὶ ἐσθιόμενον ἔχομεν Θεόν, τάχα ἂν οὐ μόνον φρίξοι, ἀλλὰ καὶ διαρρηχθεῖη, μὴ φέρων τὸ ἄκουσμα. Ἀλλὰ τί φησιν ὁ Χριστός; «Καὶ ὁ τρώγων με, κάκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ». Οὐκ ἂν δὲ ἄλλως βρωθεῖη, εἰ μὴ ἐν σαρκί. Καὶ γὰρ ὁ Χριστός, ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὑπάρχων, ὁπότερον καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν συνετέθη
 20 φύσεων ὀνομάζοιτο, καὶ καθ' ἑκάτερον κυρίως νοούμενος λέγοιτο· οὐ τῆς θατέρου ἰδιότητος ἐν τῷ μοναδικῷ τῆς ὑποστάσεως μειουμένης ἢ συμφυρομένης. Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος, πῆ μὲν λέγων, «Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα;», καίτοιγε ὁ λέγων καὶ Θεὸς ἀθάνατος ἦν, πῆ δὲ φάσκων
 25 «Ἑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον· Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμί;». Καὶ μὴν ὁ εἰπὼν, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἦν. Οὕτω τὸ πεφυκὸς ἑκατέρου ὀνόματος θατέρα φύσει ἀπονέμοντες οὐτίπου διασφαλλόμεθα.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦδε τέλος εἴληφεν ἡ φωνή, τίς ἢ Θεοδότου; «Τὰς τῶν ἁγίων ιδέας οὐκ ἐν εἰκόσιν ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων ἀναμορφοῦν
 30 παρειλήφαμεν, ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν ἐν Γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων, οἷόν τινας ἐμπύχους εἰκόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα, ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον. Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἄρα ἐκ

32. Ἰω. 18, 12.

34. Ἰω. 6, 58.

33. Ἰω. 19, 40.

35. Ἰω. 8, 40.

36. Ἰω. 10, 36.

γράφεται σωματικά, εἴτε μὲ χρώματα, εἴτε μὲ ἄλλον τρόπο. Γιατὶ κατ' ἀνάγκη συμβαίνει ἓνα ἀπὸ τὰ δύο. Ἐὰν ἐμφανίστηκε μὲ σάρκα, μπορεῖ καὶ νὰ περιγραφεῖ μὲ σάρκα, γιατί τὸ ἓνα εἶναι ἀντίστοιχο καὶ αἷτιο τοῦ ἄλλου. Ἐὰν λοιπὸν τὸ δεῦτερο δὲν εἶναι ἀληθινό, δὲν εἶναι οὔτε τὸ πρῶτο. Ἔτσι καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀγία Γραφή, ἀλλὰ καὶ μὲ κοινὸ συλλογισμό, περιγράφεται μὲ σῶμα, ἐφόσον φανερώθηκε μὲ σάρκα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοῦ ὁ θρασὺς λέγει· «Ἔκουσα, ὅτι μερικοὶ βεβαιώνουν ὅτι ζωγραφίζουν καὶ τὸν ἀκατάληπτο Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Φρίξε ἀκούοντάς το». Ποιὸς λοιπὸν μυαλωμένος δὲν θὰ περιγελάσει τὸν ἀνόητο; Δὲν διάβασε πουθενά, ὅτι «Συνέλαβαν τὸν Ἰησοῦ καὶ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὀδήγησαν πρῶτα στὸν Ἄννα»³², τὸν ἀρχιερέα; Καὶ ἄλλοῦ πάλι, «Ἐλαβαν λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ ἔδεσαν μὲ σεντόνια μαζὶ μὲ τὰ ἀρώματα»³³; Δὲν ὁμολογεῖ Θεὸ τὸν Ἰησοῦ; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι Θεός, πῶς ὁ ἀκατάληπτος συνελήφθη καὶ δέθηκε, παρὰ μόνον μὲ σάρκα, ὅπως διακήρυξε ὁ πάνσοφος Παῦλος; Ἄς πάψει λοιπὸν νὰ μαίνεται ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ὁ πλάνος. Ἄν μάλιστα ἀκούσει κάπου ὅτι ἔχουμε Θεὸ πού τρώγεται, δὲν θὰ φρίξει μόνο, ἀλλὰ καὶ θὰ σχίσει τὰ ρούχα του, μὴ ἀνεχόμενος αὐτὸ πού ἀκουσε. Τί λέγει ὅμως ὁ Χριστός; «Καὶ ἐκεῖνος πού μὲ τρώει, θὰ ζήσει καὶ αὐτὸς ἐξαιτίας μου»³⁴. Καὶ φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ φαγωθεῖ ἄλλιῶς, παρὰ μόνο σαρκικά. Γιατὶ ὁ Χριστός, ὄντας μαζὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος, μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται μὲ ὅποιοδήποτε στοιχεῖο τῶν φύσεων πού εἶχε, καὶ νὰ λέγεται ἀνάλογα μὲ τὸ καθένα πού κυρίως ἐνοεῖται, χωρὶς ἢ ἄλλη ιδιότητά του νὰ μειώνεται ἢ νὰ συγχέεται μέσα στὴν μοναδική του ὑπόσταση. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ πού λέγω εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε λέγει, «Γιατί ζητᾶτε νὰ μὲ σκοτώσετε, ἄνθρωπο πού σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθεια;»³⁵, ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς πού μιλοῦσε ἦταν καὶ ἀθάνατος Θεός, καὶ ἄλλοτε πάλι λέγει· «Σεῖς λέτε, Βλασφημεῖς, ἐπειδὴ εἶπα, εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;»³⁶. Καὶ ὅμως αὐτὸς πού μιλοῦσε ἦταν καὶ υἱὸς ἀνθρώπου. Ἔτσι ὅταν χρησιμοποιοῦμε τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ὀνόματα τῶν φύσεων του δὲν κάνουμε κανένα σφάλμα.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ ἔλαβε τέλος, ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Θεοδότου; «Τίς μορφές τῶν ἁγίων δὲν ἔχουμε παραλάβει νὰ τίς ἀναπαριστάνουμε μὲ ὑλικά χρώματα, ἀλλὰ τίς ἀρετές τους, ἀπὸ ὅσα γράφονται σὲς Γραφές γι' αὐτούς, διδαχθήκαμε νὰ τίς ἀναπαράγουμε σὰν κάποιου εἶδους εἰκόνες, καὶ ἀπὸ αὐτὲς νὰ παρακινούμαστε νὰ ἀποκτήσουμε ὅμοιο μὲ αὐτοὺς ζῆλο. Ἄς μᾶς ποῦν λοιπὸν αὐτοὶ πού παριστάνουν τέτοι-

τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας, ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. Ἄλλ' εὐδηλον ὡς ματαία ἢ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὖρεμα». Εὐθύς ἢ θαλβίς τοῦ λόγου οὐ νεμεσητή, εἰ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀτόπων κατασκευαστικῆ· ἐπεὶ καὶ 5 πολλοὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς εἰκονικῆς θεάς τῆς διὰ λόγων ἱστορίαν προὔργιαιτέραν τίθενται, οὐ διαβάλλοντες τὴν θατέραν· ἕτεροι δὲ τὸ ἔμπαλιν· ἔχει δὲ τὸ ἴσον, καθά φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· «Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα, γραφικῇ σιωπῶσα διὰ μιμησεως δείκνυσι». Καὶ οὐ πάντες ζωγράφοι, οὐδὲ πάντες λογογρά- 10 φοι, ἀλλ' ἐκάστω ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον χάριτος· Ὡστε τήνδε τὴν πρότασιν παρείς, λεγέτω τὴν ἐξῆς· «Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἐκ τούτων ἄρα καταπολαύοιεν ὠφελεί- 15 ας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ».

15 Ἄντερωτάσθω οὖν ὁ γεννάδας· ποίαν γὰρ ὄνησιν καὶ ἱερὰν θεωρίαν οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν εὐρέσθαι; Εἰ γὰρ αὕτη φύσις εἰκόνας, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μιμήματος, ἤγουν εἰκόνας, πολὺ τὸ ὄφελος 20 πρόεισι, καὶ διὰ τοῦ μιμήματος πλείστη ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον ἢ πνευματικῇ θεωρίᾳ ἄνεισι. Καὶ μάρτυς ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὡδέ που λέγων· «Ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει». Εἰ δὲ ἀναβαίνει, καὶ κάτεισιν εὐδηλον ἐπὶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Οὐκ ἂν δέ τις ἀνοηταίνων ἀνωφελῆ τὴν τιμὴν εἴποιεν, οὐδ' αὖ 25 τὸ μίμημα μὴ οὐχὶ τοῦ μεμιμημένου ἀποτύπωμα, ὡς εἶναι ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, οὐ τί ἂν γένοιτο ὠφελιμώτερόν τε καὶ ἀναγωγικώτερον; Ἐμφασίς γὰρ ἔστι τῆς αὐτοψίας καὶ σεληνιαῖόν τι φῶς, ἵνα καὶ οἰκείῳ παραδείγματι χρήσωμαι, πρὸς ἡλιακὸν φῶς ἢ εἰκὼν· ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο, τί ὀνίνησι τοὺς πάλαι ἢ σκηνη 30 τοῦ μαρτυρίου, μίμημα οὖσα τῶν ἐπουρανίων; Κάκει γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων Χερουδίμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἰλαστήριον, τουτέστιν εἰκόνες ἀνθρωπομόρφω εἶδει διατυπούμεναι· ἀναγωγικὰ πάντα καὶ

37. Πρβλ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί εἰκόνων, Λόγος 3ος, PG 94, 1361 καὶ ΕΠΕ, "Απανατα αὐτοῦ, τόμ. 3ος, σσ. 196 ἔ.

ες μορφές, ποιά ὠφέλεια ἀποκομίζουσι ἀπὸ αὐτῆς, ἢ σέ ποιά πνευματικὴ θεωρία ἀνυψώνονται μὲ τὴν ἀνάμνησίν της. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ ἐπινόησις αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἀνώφελη, καὶ ἐφεύρεσις διαβολικοῦ τεχνάσματος. Βέβαια ἡ ἀφετηρία τοῦ συλλογισμοῦ δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτη, ἂν καὶ ὁδηγεῖ στὰ ἄτοπα ποὺ ἀκολουθοῦν, γιὰτι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς δασκάλους τὴν περιγραφὴν μὲ λόγια τὴν θεωροῦν ἀναγκαιότερη ἀπὸ τὴν εἰκονικὴν παράστασιν, χωρὶς νὰ κατηγοροῦν τὴν δευτέραν. Ἐλλοι πάλι τὸ ἀντίθετο. Ἐχουσι ὅμως τὴν ἴδιαν ἀξίαν, ὅπως λέγει ὁ μέγας Βασιλεὺς: «Αὐτὰ ποὺ ἐξιστορεῖ ὁ λόγος μὲ τὴν ἀκοή, τὰ ἴδια ἢ σιωπηρὴ εἰκόνα τὰ δείχνει μὲ τὴν μίμησιν»³⁷. Καὶ δὲν εἶναι ὅλοι ζωγράφοι, οὔτε καὶ ὅλοι λογογράφοι, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τοῦ χαρίσματος ποὺ τοῦ ἔδωκε ὁ Θεός. Ὡστε λοιπὸν, ἀφήνοντας αὐτὴν τὴν πρότασιν, ἅς μᾶς πεῖ τὴν ἐξῆς: «Ἐὰν ποῦν αὐτοὶ ποὺ παριστάνουσι τέτοιες μορφές, ποιά ὠφέλεια ἀποκομίζουσι ἄραγε ἀπὸ αὐτῆς, ἢ σέ ποιά πνευματικὴ θεωρία ἀνυψώνονται μὲ τὴν ἀνάμνησίν της».

Ἐὰν ἐρωτηθεῖ λοιπὸν ἀντίστροφα ὁ θρασύς: ποιά ὠφέλεια καὶ ἱερὴ θεὰ δὲν μπορούμε νὰ ἐπετύχουμε ἀπὸ τὶς εἰκόνας; Γιατί, ἂν αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς εἰκόνας, νὰ εἶναι δηλαδὴ ἀπομίμησις τοῦ πρωτοτύπου, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ἂν στὴν εἰκόνα φανερώνηται τὸ πρωτότυπο, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Διονύσιος, εἶναι φανερό, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀπομίμησιν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν εἰκόνα, προέρχεται μεγάλο ὄφελος, καὶ μὲ τὴν ἀπομίμησιν ἡ πνευματικὴ θεὰ μᾶς ἀνεβάζει περισσότερο στὸ πρωτότυπο. Καὶ μάρτυρας ὁ ἴδιος ὁ θεῖος Βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας ἀνεβαίνει στὸ πρωτότυπο». Ἐφόσον λοιπὸν ἀνεβαίνει, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καὶ κατεβαίνει στὴν εἰκόνα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, καὶ δὲν θὰ μπορούσε κάποιος ἀνοηταίνοντας νὰ πεῖ τὴν εἰκόνα ἀνώφελη, οὔτε ἐπίσης ὅτι ἡ ἀπομίμησις δὲν εἶναι ἀποτύπωση ἐκείνου ποὺ μιμεῖται, ὥστε τὸ ἓνα εἶναι μέσα στὸ ἄλλο, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Διονύσιον, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ὠφέλιμο καὶ περισσότερο ἀναγωγικό; Γιατί ἡ εἰκόνα εἶναι ἀντανάκλασις τῆς αὐτοψίας, καὶ κάτι σὰν σεληνιακὸ φῶς, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω καὶ ἓνα δικό μου παράδειγμα, σὲ σχέσιν πρὸς τὸ ἡλιακὸ φῶς. Γιατί, ἂν δὲν εἶναι αὐτό, τότε σὲ τί ὠφελοῦσε τοὺς παλιούς ἢ σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ποὺ ἦταν ἀπομίμησις τῶν ἐπουρανίων; Καθόσον καὶ ἐκεῖ, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὑπῆρχαν ἔνδοξα Χερουβὶμ, τὰ ὁποῖα ἐπισκίαζαν τὸ ἱλαστήριον, δηλαδὴ εἰκόνας καμωμένες μὲ ἀνθρώπινον μορφήν. Ὅλα εἶχαν ἀλληγορικὴν σημασίαν καὶ ἦταν

τῆς ἐν πνεύματι λατρείας θεωρήματα. Μάτην δὲ ἡμῖν ὅσον ἐπὶ τῇ
 τοιαύδε προτάσει καὶ ἡ σταυροειδῆς εἰκὼν, μάτην καὶ ἡ λογχοειδῆς,
 μάτην καὶ σπογγοειδῆς, ἐπεῖπερ καὶ ταῦτα μιμήματα, καὶ οὐκ ἀνθρω-
 πόμορφα, μάτην καὶ ὅσα ἄλλα αἰσθηταῖς εἰκόσι, Διονυσιακῶς εἰπεῖν,
 5 παραδέδοται ἡμῖν, δι' ὧν ἐπὶ τὰς νοητὰς κατὰ τὸ δυνατόν, φησὶν, ἀνα-
 γόμεθα θεωρίας

Ἔπειτα καὶ ἡ μία τῶν πέντε τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἡ φαντασία·
 φαντασία δὲ δόξειέ τις εἰκὼν· ἰνδάλματα γὰρ ἀμφότερα. Οὐκ ἀνω-
 φελῆς ἄρα ἡ εἰκὼν τῇ φαντασίᾳ εἰκνυῖα. Εἰ δὲ ἀνωφελῆς ἡ προϋργιαι-
 10 τέρα, πολλῶ οὖν μᾶλλον ἢ ὑφειμενεστέρα, μάτην συννυπάρχουσα τῇ
 φύσει καὶ εἰ μάτην, καὶ αἱ σύστοιχοι αὐτῆς, αἴσθησις, δόξα, διάνοια,
 νοῦς. Οὕτω φυσιολογῶν ὁ λόγος ἄνουν ὑπαγορεύει διὰ θεωρίας ἐπα-
 γωγικωτέρας τὸν τῆς εἰκότος, ἥτοι φαντασίας, ἐξουδενωτήν. Ἐγὼ δὲ
 καὶ ἄλλως ἄγαμαι τὴν φαντασίαν. Φασὶ γάρ τινες γυναῖκα κατὰ τὸν
 15 συλλήψεως καιρὸν Αἰθίοπα φαντασθεῖσαν, Αἰθίοπα ἀποτεκεῖν. Τοι-
 οὔτον καὶ τὸ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰακώβ ἐπὶ τῶ τῶν ράβδων λεπι-
 σμῶ, ἐξ ἧς φαντασίας ἐπικίλλοντο τὰ ἐν τοῖς θρέμμασι τικτόμενα, καί
 ὦ τοῦ θαύματος! ὅτι πραγματικῆς ἐνεργείας ἡ εἰκονοειδῆς φαντασία
 ὥπται ἀποτέλεσμα.

20 Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος· «Εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε
 ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελεί-
 ας, ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται θεωρίας». Καί
 τίς, ὃ τῶν, οὐκ ἐκ τῆς εἰκονικῆς ιδέας, εἴπερ ἐναργῶς ἀτενίσειε, δεξιᾶς
 τε ἢ ἀριστερᾶς, ἰνδάλματα λαβὼν ἐν κῶ ἄπεισιν; ἀλλ' εἰ μὲν ἐξ ἀρίστης
 25 ἀριστα, εἰ δὲ ἐξ αἰσχίστης αἰσχιστα, ὥστε πολλάκις καὶ οἴκοι μένων τῇ
 μὲν κατανύττεσθαι, τῇ δὲ παθαίνεσθαι. Ἡ οὐχὶ καὶ τις ἐνίοτε ἀφυπνώ-
 σασ τοῖς νυκτερινοῖς φαντάσμασι περιχαρῶς ἢ λυπηρῶς διανίσταται;
 Εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς καθ' ὕπαρ εἰκονίσμασι διατί-
 θεσθαι ἔστι πρὸς ἑκάτερα τὸν βλέποντα. Οὐ δῆπου ἀνέγνωσ, ὃ βέλτι-
 30 στε, ὡς οἱ πάλαι «ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων».

θεάματα τῆς πνευματικῆς λατρείας. Καὶ εἶναι ἀνώφελη γιὰ μᾶς, σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν πρόταση, ἡ εἰκόνα σὲ σχῆμα σταυροῦ, ἀνώφελη καὶ ἡ σὲ σχῆμα λόγχης, ἀνώφελη καὶ ἡ σὲ σχῆμα σπόγγου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ εἶναι μιμήσεις, ἂν καὶ δὲν ἔχουν τὴ μορφή ἀνθρώπου, ἀνώφελα ἐπίσης καὶ ὅλα ὅσα μᾶς ἔχουν παρδοθεῖ σὲ αἰσθητὲς εἰκόνες, γιὰ νὰ μιλήσουμε σύμφωνα μὲ τὸν Διονύσιο, μὲ τὰ ὁποῖα ἀναγόμεσθε, ὅπως λέγει, κατὰ τὸ δυνατὸν στὴ θεὰ τῶν νοητῶν.

Ἔπειτα εἶναι καὶ ἡ φαντασία, ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς πέντε δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ φαντασία θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ἓνα εἶδος εἰκόνας, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο εἶναι ὁμοιώματα. Ἄρα ἡ εἰκόνα δὲν εἶναι ἀχρηστη, ἀφοῦ μοιᾶζει τὴ φαντασία. Καὶ ἂν εἶναι ἀχρηστη ἢ προηγούμενη, πολὺ περισσότερο καὶ ἡ ἐπόμενη, ἡ ὁποία ὑπάρχει στὴ φύση χωρὶς νόημα. Καὶ ἐὰν εἶναι ἀνώφελη, ἀνώφελος εἶναι καὶ οἱ ἀντίστοιχοι μὲ αὐτὴν, αἴσθησις, φαντασία, σκέψις, νοῦς. Ἔτσι ἐρμηνεύοντας τὰ φυσικὰ φαινόμενα ὁ λόγος, μὲ θεωρία περισσότερο ἀλληγορικὴ, ἀνακηρύσσει ἀνόητον αὐτὸν ποὺ περιφρονεῖ τὴν εἰκόνα, δηλαδὴ τὴ φαντασία. Ἐγὼ πάντως θαυμάζω καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὴ φαντασία. Γιατὶ λένε μερικοὶ, πὼς κάποια γυναίκα, ποὺ κατὰ τὴν ὥρα τῆς σύλληψης φαντάστηκε ἓναν Αἰθίοπα, γέννησε Αἰθίοπα. Τέτοιο εἶναι καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ πατριάρχη Ἰακώβ μὲ τὸ ξεφλούδισμα τῶν ράβδων, ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τῶν ὁποίων ἔπαιρναν τὸ λευκὸ χρῶμα καὶ τὰ ἄρνια ποὺ γεννιοῦνταν³⁸, καί, τί θαυμαστὸ πρᾶγμα ἀλήθεια, ἡ προβαλλόμενη εἰκόνα στὴ φαντασία, ἔφερε ἀποτέλεσμα πραγματικῆς ἐνέργειας.

Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθει ὁ λόγος στὸ θέμα μας. «Ἄς ποῦν, αὐτοὶ ποὺ παριστάνουν τέτοιες μορφές· ποιά ὠφέλεια ἄραγε ἔχουν ἀπὸ αὐτές; Ἡ σὲ ποιά θεωρία ἀνάγονται μὲ τὴν ἀνάμνησις αὐτῶν;». Καὶ ποιός, φίλε μου, ἐὰν φυσικὰ ἀπενίσει εἰλικρινᾶ τὴν εἰκονισμένη μορφή, δεξιὰ ἢ ἀριστερή, δὲν θὰ σχηματίσει φεύγοντας ἰδεατὲς μορφές; Καὶ ἐὰν οἱ μορφές σχηματίστηκαν ἀπὸ ἄριστες εἰκόνες, θὰ εἶναι ἄριστες, καὶ ἂν σχηματίστηκαν ἀπὸ αἰσchrές, θὰ εἶναι αἰσchrές. Μὲ ἀποτέλεσμα πολλές φορές καὶ ὅταν βρῖσκεται στὸ σπῆτι, μὲ τὶς πρῶτες νὰ αἰσθάνεται κατὰνυξι, ἐνῶ μὲ τὶς ἄλλες νὰ αἰσθάνεται ἄσχημα. Ἡ μήπως κάποιος ξυπνώντας μερικὲς φορές ἀπὸ τὶς νυχτερινὲς φαντασίαι δὲν σηκώνεται χαρούμενος ἢ λυπημένος; Καὶ ἐὰν ἐκεῖ γίνεται ἔτσι, πολὺ περισσότερο στὰ πραγματικὰ εἰκονίσματα, μπορεῖ ἐκεῖνος ποὺ τὰ βλέπει νὰ ἀποκτᾶ ἀντίστοιχη πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα διάθεσις. Δὲν διάβασες πουθενά, φίλε μου, ὅτι οἱ παλιοὶ

Τί· ἐκάτερον οὐκ εἰκόν; οὐκ ἐν εἰκόνι ἀνήγοντο πρὸς τὴν τῶν ἐπουρα-
νίων θεωρίαν; «οὐκ ἐν εἰκόνι διαπορεύεται πᾶς ἄνθρωπος», Δαυϊτι-
κῶς εἰπεῖν; Οὐκ αὐτὸς σὺ ὁ Εἰκονομάχος εἰκὼν Θεοῦ, καὶ κατὰ ἰδέαν
πατρῶαν γεννηθείς, καὶ εἰκονικῶς ἐν πίνακι ἐγγραφόμενος; ἢ μόνος
5 σὺ ἀνεξεικόνιστος, ὡς οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀμβλωθρίδιος, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ τοὺς ἀγίους οὕτως οἰόμενος;

Ἄλλ' ἵνα μᾶλλον ὁ περὶ τοῦδε λόγος πίστωσιν δέξοιτο, παρεῖς τὸ
οἴκοθεν δογματίζεις, αὐτοὺς προστήσεται τοὺς τῆς οἰκουμένης λαμ-
πτήρας, ἀποκρινομένους σοι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Γρηγόριος ὁ Νυσ-
10 σεύς «Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἀδα-
κρυτὶ τὴν θεάν παρῆλθον, ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν
ἰστορίαν». Ὁ Χρυσόστομος «Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γρα-
φὴν εὐσεβείας ἕνεκα· πεπληρωμένην. Εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι
ἐλαύνοντα Βαρβάρων στίφη· εἶδον πατούμενα Βαρβάρων φῦλα, καὶ
15 τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξου-
δενώσεις». Κύριλλος Ἀλεξανδρείας «Εἶδον ἐγὼ κατὰ τοίχου γραφὴν,
ἐναθλοῦσαν τοῖς σκάμμασι κόρην, καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θεάν κατώ-
πτευσα». Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων πολέμων ἐν εἰκόνι.
20 Ταύτην ἰδοῦσα ἑταιρίς (καὶ γὰρ ἦν σεβασμία),
Ἄπῆλθεν εὐθύς καὶ θεὰς ἠττημένη,
Ὡς ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Βασίλειος ὁ μέγας· «Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὧ λαμπροὶ τῶν ἀθλητι-
κῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι, τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν
25 εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνετε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ
τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε
χρῶμασιν. Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος νενικημένος
γραφῇ. Χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκη ἠττώ-
μενος ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριδέστερον παρ' ὑμῶν γραφομέ-
30 νην τὴν πάλην. Ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν
γεγραμμένον εἰκόνοσ· Κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρ-
τυρος ἐν ὑμῖν ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγόμενη πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ
καὶ νικῶσα δεικνύσθω». Ὁρᾶς ὅπως ὁ μὲν προτίθησι τῆς λογογρα-
φίας τὴν ζωγραφίαν, ἐν ἧ' ἠλίκη ἢ ἐκθειάσιν, ὡς καὶ κλαίειν τοὺς δαί-

39. Ἐβρ. 8, 5.

40. Ψαλμ. 38, 7.

41. Βλ. Mansi, XIII, σελ. 10.

«λάτρευαν τὰ ἐπουράνια μὲ ὑποδείγματα καὶ σκιές»³⁹; Τί δηλαδή; τὸ κα-
θένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἦταν εἰκόνα; «Δὲν ἀνυψώνονταν μὲ εἰκόνα στὴ θεά
τῶν ἐπουρανίων»⁴⁰, γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ λόγια τοῦ Δαβίδ; Σὺ ὁ εἰκονο-
μάχος δὲν εἶσαι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ποὺ γεννήθηκες σύμφωνα μὲ τὴ μορφή
τοῦ πατέρα σου, καὶ ζωγραφίζεσαι εἰκονικὰ σὲ πίνακα; Ἡ μήπως μόνο
ἐσὺ εἶσαι ἀνεικόνιστος, σὰν νὰ μὴ εἶσαι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐξάμβλωμα, καὶ
γι' αὐτὸ ἔτσι φαντάζεσαι καὶ τοὺς ἁγίους;

Ἄλλὰ γιὰ νὰ λάβει κάποια ἐπιβεβαίωση ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτό,
σταματώντας νὰ δογματίζει ἀπὸ μόνος του, θὰ παρουσιάσει τοὺς ἴδιους
τοὺς φωστῆρες τῆς οἰκουμένης, οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησή σου.
Ἐὸ Γρηγόριος Νύσσης· «Εἶδα πολλὰς φορὰς σὲ ζωγραφιὰ εἰκόνα τοῦ πα-
θους, καὶ δὲν πέρασα τὸ θέαμα χωρὶς νὰ δακρῦσω, ἐπειδὴ ἡ τέχνη πα-
ρουσίαζε μπροστὰ μου μὲ ζωντάνια τὴν ἱστορία»⁴¹. Ἐὸ Χρυσόστομος·
«Ἐγὼ ἀγάπησα καὶ τὴν κηρόχυτη εἰκόνα, ἐπειδὴ εἶναι γεμάτη εὐσέβεια.
Γιατὶ εἶδα σὲ εἰκόνα ἄγγελου νὰ ἐκδιώκει στίφη βαρβάρων. Εἶδα βαρβα-
ρικὰ φῦλα νὰ καταπατοῦνται, καὶ τὸν Δαβὶδ νὰ ἐπαληθεύεται· Κύριε,
στὴν πόλη σου θὰ ἐκμηδενίσῃς τὴν εἰκόνα τους»⁴². Κύριλλος Ἀλεξαν-
δρείας· «Ἐγὼ εἶδα σὲ εἰκόνα τοιχογραφίας κόρη νὰ ὑφίσταται μαρτύρια
καὶ δὲν τὴν παρατήρησα χωρὶς νὰ δακρῦσω». Γρηγόριος ὁ Θεολόγος·

Σ' αὐτὴν πρόβαλε σὲ εἰκόνα κεφάλι πάνω ἀπὸ πολέμους.

Βλεπόντάς τιν αὐτὴν μᾶ πόρνη (γιατὶ ἡ εἰκόνα ἦταν ἀξιοσέβαστη)

Ἐφυγε ἀμέσως, νικημένη ἀπὸ τὸ θέαμα,

Ἐπειδὴ ντράπηκε τὸν εἰκονιζόμενο, σὰν νὰ ἦταν ζωντανός.

Ἐὸ μέγας Βασίλειος· «Σηκωθεῖτε, παρακαλῶ, ἔξοχοι ζωγράφοι τῶν
ἀθλητικῶν κατορθωμάτων, καὶ λαμπρύνετε μὲ τὶς τέχνες σας τὴν εἰκόνα
τοῦ στρατηγοῦ ποὺ ἀκρωτηριάστηκε. Κάνετε νὰ λάμψει μὲ τὰ χρώματα
τῆς σοφίας σας ὁ στεφανωμένος, ποὺ ἀπὸ τὸν δικό μου λόγο ζωγραφί-
θηκε πιὸ σκοτεινά. Θὰ ἀποχωρήσω νικημένος ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῶν κα-
τορθωμάτων τοῦ μάρτυρα. Χαίρομαι ποὺ σήμερον νικήθηκα ἀπὸ τὴν
τόσο μεγάλη δύναμή σας. Θὰ δῶ καλύτερα τὴν πάλη τοῦ χεριοῦ μὲ τὴ
φωτιὰ ζωγραφισμένη ἀπὸ σᾶς. Θὰ δῶ πιὸ φωτεινὸ τὸν ἀγωνιστὴ
ζωγραφισμένον μὲ τὴ δική σας εἰκόνα. Ἄς κλάψουν οἱ δαίμονες καὶ
τώρα δεχόμενοι πλήγματα μὲ τὴν ἀπεικόνιση τῶν κατορθωμάτων τοῦ
μάρτυρα ἀπὸ σᾶς. Ἄς δείχνεται καὶ πάλιν αὐτοῦς τὸ χεῖρ φλεγόμενο νὰ
τοὺς νικᾷ». Βλέπεις πῶς ὁ ἕνας προσθέτει στὴ λογογραφία τὴ ζωγραφι-
κὴ, στὴν ὁποία εἶναι τόσο μεγάλος ὁ ἐγκωμισμός, ὥστε νὰ κλαῖνε ἀκό-

μονας, ὁ δὲ πηλίκως πῶς σεβαστὴν τὴν εἰκονουργίαν κέκληκεν, ὡς
 ἑταιρίδος σωφρονισμόν ὑπάρξασαν; Εἶτα πάλιν πῶς ὁ ἕτερος οὐκ
 ἄδακρυς ἐκ τῆς γραφικῆς θεάς ἄπεισιν, ἐν τῇ γραφῇ ἀθλοῦσαν βλέ-
 πων τὴν μάρτυρα; Πάλιν πῶς ὁ ἄλλος ἠγαπημένην καλεῖ τὴν κηρό-
 5 χυτον γραφήν, ὡς ἐν αὐτῇ ἰδὼν τὰ πρωτότυπα; Ἐπειτα καὶ ὁ μετ'
 αὐτούς, πῶς οὐδ' αὐτὸς ἐκ τῆς γραφῆς τῆσδε ἄδακρυς ἄπεισιν, ὡς
 αὐτὴν ὑπολαβὼν τὴν αὐτοψίαν; Ἴδε ὅσα τὰ ὀνησιφόρα· σκόπησον
 πηλίκᾳ τὰ ὠφέλιμα. Καὶ ἐπειδὴ ἐρωτήσας ἤκουσας, οὐ παρὰ τοῦδε
 καὶ τοῦδε σμικρῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδαμινῶν, πρὸς αὐτῶν δὲ τῶν
 10 πνεύματι φθεγξαμένων Θεοῦ καὶ θρονιώντων τὴν ὑπ' οὐρανόν, φρά-
 σον καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου, ὃ δογματιστά «Ἄλλ' εὐδὴλον ὡς
 ματαία ἢ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὖρεμα». Εὐ-
 καιῶν ἐναῦθα ἐκβοῆσαι μέγα· «Ἐκστηθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ»· ὅτι
 ματαίαν ἐπίνοιαν καὶ εὖρεμα μεθοδείας διαδόλου τὰ παρὰ τῶν θεο-
 15 φόρων ἱερὰ δόγματα ἐκπέφασται. Ἄλλ' οὐχ οὕτως, ὃ πλάνων μέ-
 γιστε· τὸναντίον δὲ ἐπὶ σοὶ ἀναθετέον τὰ τῆς γλώττης σου ἀμαρῦ-
 γματα.

Ἐπεὶ οὖν τέλος ἔχει τὸ ὕφος, ἐκεῖνο βούλομαί σε, ἀδελφέ, εἰδέναι,
 ὅτι ἄσπερ προφέρουσι χρήσεις οἱ Εἰκονομάχοι, αἱ μὲν προδήλως αἰ-
 20 ρετικῶν (οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι, μὴ οὐχὶ παρυσίασθαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ
 ψεῦδος, ὡς καὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια), αἱ δὲ Πατέρων ἀγίων, στρεβλῶς
 ὑπὸ τῆς ἐσκοτισμένης αὐτῶν διανοίας ἐκλαμβανόμεναι, αἱ δὲ παντά-
 πασιν ἀλλόκοτοι, τὰ κατὰ εἰδώλων τῇ εἰκόνι Χριστοῦ ἀνάπτουσαι, ὧν
 οὐ δεῖ ὡς ἔτυχε προσίεσθαι φωνήν, οὔτε μὴν συναίρειν λόγον αἰρε-
 25 τικοῖς παρὰ τὴν ἀποστολικὴν νομοθεσίαν. Τὸ λοιπόν, σῶζοιο, τέκνον,
 καὶ μὲ σῶξεσθαι προσεύχου.

ΛΖ'(37)–. Θεόδωρος
 ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν.

«Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνεῖη», δίκαιον γὰρ ἀπὸ φωνῶν
 30 ἀποστολικῶν τοῖς διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοις ἐπιφθέγγεσθαι. Εὐ-
 λογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀνοί-
 ξας ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς θύραν, καίπερ τηρουμένοις ἀσφαλῶς, τῇ διὰ

μα και οί δαίμονες, και ὁ ἄλλος τόσο πολὺ σεβαστὴ ἀποκάλεσε τὴν εἰκόνα, ὥστε ἔγινε ἀφορμὴ νὰ σωφρονιστεῖ ἡ πόρνη; Ἐπειτα και ὁ ἄλλος, πῶς δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ θεά τῆς εἰκόνας χωρὶς νὰ δακρῦσει, βλέποντας στὴν εἰκόνα τὴν μάρτυρα νὰ ἀγωνίζεται; Πῶς πάλι ὁ ἄλλος ὀνομάζει ἀγαπημένη τὴν κηρόχυτη εἰκόνα, ὥστε νὰ βλέπει σ' αὐτὴν τὰ πρωτότυπα; Ἐπειτα και ὁ μετὰ ἀπὸ αὐτούς, πῶς οὔτε αὐτὸς φεύγει ἀπὸ τὴν εἰκόνα χωρὶς νὰ δακρῦσει, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι στὴν εἰκόνα ἔβλεπε τὴν ἴδια τὴ μάρτυρα νὰ ἀγωνίζεται; Κοίταξε πόσα εἶναι αὐτὰ πὺ ὠφελοῦν, πρόσεξε πόσο μεγάλα εἶναι τὰ ὀφέλη. Καὶ ἐπειδὴ, ἀφοῦ ρώτησες, ἄκουσες, ὄχι ἀπὸ τοὺς τάδε και τάδε μικροὺς και τιποτένιους ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτούς πὺ μίλησαν μὲ πνεῦμα Θεοῦ και βροντοφωνάζουν στὴν οἰκουμένη, πὲς και τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου, σὺ πὺ μιλᾷς δογματικά: «Εἶναι ὀλοφάνερο λοιπὸν, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐφεύρεση εἶναι ἀνωφελῆς». Εἶναι ἐπίκαιρο ἔδῳ νὰ βροντοφωνάξουμε: «Μεῖνε κατάπληκτος, οὐρανέ, μπροστὰ σ' αὐτό»⁴³, γιατί τὰ ἱερὰ δόγματα τῶν θεοφόρων χαρακτηρίστηκαν ἀνώφελη ἐπινόηση και ἐφεύρεση τῆς πανουργίας τοῦ διαδόλου. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔτσι, μέγιστε τῶν πλάνων. Ἀντίθετα μάλιστα σὲ σένα πρέπει νὰ ἀποδώσουμε τὰ ἐντυπωσιακὰ κινήματα τῆς γλώσσας σου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ λόγος ἔφτασε στὸ τέλος, θέλω, ἀδελφέ, νὰ γνωρίζεις ἐκεῖνο· ὅτι οἱ μαρτυρίες πὺ ἐπικαλοῦνται οἱ Εἰκονομάχοι, ἄλλες βέβαια εἶναι ὀλοφάνερα τῶν αἰρετικῶν, γιατί δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατόν παράλληλα μὲ τὴν ἀλήθεια νὰ μὴ εἰσχωρεῖ και τὸ ψέμα, ὅπως και στὸ σιτάρι ὑπάρχουν και τὰ ζιζάνια, ἐνῶ οἱ μαρτυρίες τῶν ἀγίων πατέρων ἐρμηνεύονται διαστρεβλωμένα ἀπὸ τὸ σκοτισμένο μυαλό τους, και ἄλλες εἶναι ἐντελῶς ἀλλόκοτες, ἀποδίδοντας τὰ ἐναντίον τῶν εἰδώλων ἐπιχειρήματα στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτῶν τῆ διδασκαλία δὲν πρέπει νὰ τὴν δέχεστε ἀβασάνιστα, οὔτε νὰ κάνετε διάλογο μὲ αἰρετικούς, ἀντίθετα μὲ τὴν ἀποστολικὴ νομοθεσία. Λοιπὸν, εἴθε νὰ σωθεῖς, τέκνο μου, και νὰ προσεύχεσαι νὰ σωθῶ και ἐγώ.

37. Θεόδωρος,

πρὸς τὶς ἀδελφότητες πὺ ἦταν δεσπαρμένες παντοῦ.

«Εἴθε ἡ χάρη και εἰρήνη νὰ αὐξηθοῦν μεταξύ σας»⁴⁴. γιατί εἶναι σωστὸ νὰ προσφωνοῦμε μὲ λόγια ἀποστολικά αὐτούς πὺ εἶναι διωγμένοι γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ἄς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεὸς και Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἄνοιξε σὲ μᾶς τοὺς ταπεινούς, ἂν

τοῦ γράμματος ὁμιλία συναφθῆναι ὑμῖν τοῖς ἡγαπημένοις ἀδελφοῖς ἡμῶν. Ὡντως «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται», κἂν δεσμεῖν οἱ κρατοῦντες οἴονται· ὦντως μέγα ὀφείλομεν χαίρειν, ὅτι ὁρῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς ἐκβάσεις τῶν θείων προρρησέων. Δεῦτε, 5 εἴπωμεν, ἀδελφοί, μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;». Μὴ γὰρ δι' ἑαυτὸν μόνον ταῦτα εἴρηκεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοιαύτη διαθέσει τὰ πρὸς Θεὸν ἔχωμεν, ὥστε μὴ ἐκκακῶμεν ἐν οἷς ἐσμεν θλιβεροῖς, ἀλλ' ἀγαπῶμεν καὶ τὰ 10 ἐλλείποντα παθήματα ὑποῖσαι μετὰ χαρᾶς· Χαρὰ γὰρ ἐστὶν ἀνεκλάλητος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν, καθὼς ἔδειξαν οἱ ἅγιοι πάντες μέχρι Θαδδαίου τοῦ ἡμετέρου· μάρτυρος, καὶ οὔτινος ἄλλου ὁμολογητοῦ μετόπισθεν ἀπάραντος, ἢ ἐκ φυλακῆς ἢ ἐκ τινος ἄλλου φνγαδείας τόπου, καλῆ προθυμίας καὶ ἀξιοδιώκτω πράξει.

15 Γενοίμεθα, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τοιουτοτρόπως, ἐν τῷ αἰεὶ παρεσκευάσθαι συλληφθῆναι, ὁμολογήσαι, φραγελλωθῆναι, ἀποθανεῖν. Τοῦτό ἐστι καθ' ἡμέραν μαρτυρεῖν, τοῦτο καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκειν, ἐξ οὗ καθαίρεσθαι συμβαίνει τὴν ψυχὴν, ἀναχωρεῖν τῶν παθῶν, ἐγγίξειν τῷ Θεῷ, μισεῖν κόσμον, φαντάζεσθαι οὐρανόν, 20 τὰ εἰς αἰῶνας ἀποκεείμενα ἀγαθὰ, ἀλλ' οὐκ καὶ σκυθρωπά. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ τοιαύτη παρασκευὴ δίδωσι σχολὴν τῷ κῷ φιληδονεῖν καὶ διακειῖσθαι προσπαθῶς ὧδε κάκεῖσε, ἀλλὰ νευροῖ μᾶλλον τὴν καρδίαν, κατανύσσει δακρυρροεῖν τοὺς ὀφθαλμούς, ἐφίεσθαι τὴν ἀπὸ σώματος ἔξοδον ὡς ἐκ τινος δεσμοτηρίου ἐπαχθοῦς. Σκοπῶμεν οὖν λοιπὸν 25 ὁποῖοί ἐσμεν, καὶ εἰ οὕτως, εὖγε μάλα· εἰ δ' ἄλλως, ἐπαναγώμεθα καὶ καθαιρώμεθα. Φεύγωμεν τὸν ἀνήμερον δράκοντα διάβολον, τὰ πεπυρωμένα τῆς πικρᾶς καὶ θανασίμου ἐπιθυμίας βέλη. Οὐκ ἐστὶν ἡδονή, ἀλλ' ὀδύνη· οὐχ ἡδύτης, ἀλλὰ χολῆ· οὐκ εὐπάθεια, ἀλλὰ δυσμένεια, δουλεία, φθορά, δαμονισμὸς, ἀλλοιώσις τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως.

45. Β' Τιμ. 2, 9.

46. Ρωμ. 8, 35.

47. Κολ. 1, 24.

καὶ ἐπιτηρούμαστε ἄγρυπνα, πόρτα νὰ ἐπικοινωνήσουμε, μὲ τὴν μέσω τοῦ γράμματος συνομιλία, μὲ τοὺς ἀγαπημένους ἀδελφοὺς μας. Πραγματικά, «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δεσμεύεται»⁴⁵, ἔστω καὶ ἂν οἱ κρατοῦντες θέλουν νὰ τὸν δεσμεύσουν. Πραγματικά ὀφείλουμε νὰ χαιρόμαστε πολὺ, ἐπειδὴ βλέπουμε σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὰ ἀποτελέσματα τῶν θεϊκῶν προφητειῶν. Ἐμπρός, ἀδελφοί, νὰ ποῦμε μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; θλίψη, ἢ στενοχώρια, ἢ πείνα, ἢ διωγμός, ἢ γύμνια, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα;»⁴⁶. Γιατὶ δὲν τὰ εἶπε αὐτὰ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ καὶ γιὰ μᾶς, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ τὰ ἀντιμετωπίζουμε μὲ τέτοια διάθεση πρὸς τὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ λιποψυχοῦμε μὲ τὶς θλίψεις πὺ περνᾶμε, ἀλλὰ νὰ θέλουμε νὰ ὑποστοῦμε μὲ χαρὰ καὶ τὰ παθήματα πὺ ὑπολείπονται⁴⁷. Γιατὶ εἶναι χαρὰ ἀπεριγραπτὴ τὸ νὰ πάσχουμε γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, ὅπως ἔδειξαν ὅλοι οἱ ἅγιοι μέχρι τὸν Θαδδαῖο, τὸν δικό μας μάρτυρα, καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλον ὁμολογητὴ πὺ ἔφυγε μετὰ, ἢ ἀπὸ φυλακὴ, ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλο τρόπο ἔξορίας, μὲ καλὴ προθυμία καὶ ἀξιοζήλευτη πράξη.

Εἶθε νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς μάρτυρες, ἀδελφοί μου, μὲ τέτοιον τρόπο, μὲ τὸ νὰ εἶμαστε προετοιμασμένοι νὰ συλληφθοῦμε, νὰ ὁμολογήσουμε, νὰ μαστιγωθοῦμε, νὰ πεθάνουμε. Αὐτὸ σημαίνει νὰ μαρτυροῦμε κάθε μέρα, αὐτὸ σημαίνει νὰ πεθαίνουμε κάθε μέρα, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου εἶναι νὰ καθαρίζεται ἡ ψυχὴ, νὰ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὰ πάθη, νὰ προσεγγίζουμε τὸν Θεό, νὰ μισοῦμε τὸν κόσμο, νὰ φανταζόμαστε τὸν οὐρανὸ, τὰ αἰώνια ἀγαθὰ πὺ μᾶς περιμένουν, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυθρωπά. Γιατὶ ἡ προπαρασκευὴ αὐτὴ δὲν ἀφήνει καιρὸ στὸν νοῦ νὰ σκεφτεῖ τὶς ἡδονές, καὶ νὰ προσηλώνεται μὲ πάθος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἀντίθετα δυναμῶνει περισσότερο τὴν καρδιά, κάνει τὰ μάτια νὰ δακρῶνουν, μᾶς προετοιμάζει νὰ ἐπιθυμοῦμε τὴν ἔξοδό μας ἀπὸ τὸ σῶμα, σὰν ἀπὸ κάποιο καταθλιπτικὸ δεσμοτήριον. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν ποιοὶ εἶμαστε, καὶ ἐὰν εἶμαστε τέτοιοι, μᾶς ἀνήκει μεγάλο μπράβο. Ἄν ζοῦμε ἄλλιῶς νὰ ἐπιστρέψουμε καὶ νὰ καθαριζόμαστε. Νὰ ἀποφεύγουμε τὸν ἀνήμερο δράκο διάβολο, τὰ πυρακτωμένα βέλη τῆς βλαβερῆς καὶ θανάσιμης ἐπιθυμίας. Δὲν εἶναι ἡδονή, ἀλλὰ πόνος. Δὲν εἶναι γλυκότητα, ἀλλὰ χολή. Δὲν εἶναι ἀπόλαυση, ἀλλὰ δυσμένεια, δουλεία, φθορά, δαιμονισμός, ἀλλοίωση τῆς φυσικῆς συνήθειας. Γιατὶ, ἂν ἦταν καλὴ καὶ εὐχάριστη, πῶς αὐτοὺς πὺ κυριεύει, τοὺς κάνει ἀμέσως μωροὺς, κτηνώδεις, ντροπιασμένους, δου-

Ἐπεὶ εἰ καλὴ καὶ ἡδεῖα, πῶς οὖς ἔλη, εὐθύς δείκνυσι μωρούς, κτηνώ-
 δεις, ἡσχυμμένους, δουλοπρεπεῖς, δυσελπίστους, ἐκλελυμένους, ὑπο-
 δίκους θανάτου αἰωνίου; Ὡστε φαρμακεύει ἐξιστῶσα καὶ ἀλλοι-
 οὔσα, οὐκ οὔσα ὡς ὑποτίθεται καὶ ἀρχιφάρμακος, καθάπερ τοὺς
 5 δαμονῶντας, οὐ συνιόντας ὃ ὑφίσταται, εἰ μὴ μετὰ τὴν ἀνάνηψιν.
 Βλέπωμεν οὖν λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ καταγῶγια ἡμῶν, τὰς ἀνα-
 στροφὰς ποῦ καὶ μεθ' οὗ. Καὶ εἰ βλαβερόν ἐκεῖ μεταστατέον, καὶ εἰ
 μετὰ σκανδαλίζοντος, ἐκκοπτέον, καὶ εἰ οὐ μετ' οὐδενός, προσλη-
 πτέον· ἐπεὶ περ ἀρατὸν τὸν μεμονωμένον, ἕως ἂν τὰ πάντα στάθμια
 10 δυνατοῦντα τὸ σῶμα ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλ' οὐκ ἐξαγριοῦντα
 κατεξανασηῆναι τῆς ψυχῆς Πῶλός ἐστιν· ἐὰν ὑπερμαξῆ, ἀτακτεῖ,
 φέρει κάτω τὸν ἀναβάλλον νοῦν. Ἀφ' ἡμῶν καὶ τὰ ὑμῶν ἐξηγοροῦ-
 μεν· ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι τὰς ἡνίας τοῦ αὐτεξουσίου ὁμοίως πρὸς
 Θεοῦ εἰληφότες αὐτοκρατορικῶς, κἂν αἰεὶ πόλεμος ψυχῆς καὶ σώμα-
 15 τος ἀντικαθεζομένων.

Ὁ μὲν δὴ περὶ τούτου λόγος ἐχέτω ταῦτα. Τί δὲ τὰ ἐξῆς; Ἡ πίστις
 ἀκλινή, ἀπερίτρεπτος, καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, καὶ παρέλαβον παρὰ
 τῶν ἀγίων· μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι ἀφ' ἑνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος.
 Χριστὸς οὐ Χριστός, εἰ μὴ ἐγγράφοιτο. Ἄμα γὰρ εἰπεῖν Χριστόν,
 20 ἐννοεῖν ἔστι τὸ τῆς σωματώσεως αὐτοῦ μυστήριον. Οὐ γὰρ ἂν Χριστὸς
 λέγοιτο γυμνὸς σώματος ὁ Λόγος ἐννοούμενος. Ἐπεὶ δὲ σὰρξ ὁ Λό-
 γος, σαρκὶ δηλονότι καὶ περιγράφοιτο· καὶ τῷ Χριστὸς ὀνόματι, καὶ
 τὸ τῆς περιγραφῆς συνεισηνέκται καὶ συνεπινενόηται ἰδίωμα. Ὡστε
 οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν γράφεσθαι, ἤγουν εἰκονίζεσθαι, ἄσαρκον αὐτὸν
 25 ὑπολαμβάνουσι, καὶ πόρρω τῆς αὐτῆς Χριστοῦ, κἂν Πέτρος εἶεν, κἂν
 Παῦλος, ὡς αὐτὸς Πέτρος καὶ Παῦλος ἀπέφηνε πρὸς ἀσφάλειαν ἡμε-
 τέραν. Οὐχ ὅτι τις τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν μετ' αὐτοὺς ἀγίων εἶρηκε μὴ
 περιγραφόμενον σώματι Χριστόν, ἄπαγε! ὡς οἱ δυσσεβεῖς τὰ νόθα
 προσφέροντες λέγουσι. Ταύτην τὴν εἰλικρινῆ πίστιν κατέχωμεν, ὃ
 30 ἀδελφοί, τήνδε τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογῶμεν, μηδ' ὄλως παραφε-
 ρόμενοι. Ἀρησίχριστοι οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες, Χριστομάρτυρες οἱ ἐνι-

λοπρεπεῖς, ἀπελπισμένους, παραλυμένους, ὑπόδικους αἰώνιου θανάτου; Ὡστε δηλητηριάζει τὴν ψυχὴ ἐρεθίζοντάς την καὶ ἀλλοιώνοντας, χωρὶς νὰ εἶναι, ὅπως θεωρεῖται, καὶ ἀρχιφαρμακοποιὸς, ὅπως οἱ δαιμονισμένοι ποὺ δὲν καταλαβαίνουν αὐτὸ ποὺ ὑφίστανται, παρὰ μόνο μετὰ τὴν ἀνάνηψή τους. Νὰ προσέχουμε λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ καταλύματὰ μας, τὶς συναναστροφές μας, ποῦ καταλύουμε καὶ με ποιόν. Καὶ ἐὰν εἶναι βλαβερό, νὰ πηγαίνουμε ἄλλου. Καὶ ἐὰν συναναστρεφόμεσθε με κάποιον ποὺ μᾶς σκανδαλίζει, νὰ διακόπτουμε τὴ συναναστροφή μαζί του. Καὶ ἐὰν δὲν συναναστρεφόμεσθε με κανέναν, νὰ παίρνουμε κάποιον μαζί μας, γιατί ὁ ἀπομονωμένος εἶναι καταραμένος, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει κάποιος ἀναγκαῖος λόγος. Νὰ τηροῦμε τὰ ἄλλα, τὸ φαγητό, τὸ πιεστό, τὸν ὕπνο, τὴν ἐργασία, ὥστε ὅλα ὑπολογισμένα ἀκριβῶς νὰ ἐνισχύουν τὸ σῶμα γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἐντολές, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ ἐξαγριώνουν καὶ τὸ κάνουν νὰ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τῆς ψυχῆς. Πουλᾶρι εἶναι. Ἐἶναι τρέφεται ὑπερβολικά, ἀτακτεῖ καὶ ρίχνει κάτω τὸν ἀναβάτη νοῦ. Ἀπὸ τὰ δικά μας μιλοῦμε καὶ γιὰ τὰ δικά σας, γιατί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε πάρει ἦνία τοῦ αὐτεξουσίου ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοκρατορικά. Ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχει διαρκῶς πόλεμος ψυχῆς καὶ σώματος, νὰ ἀντιστεκόμαστε.

Ὁ λόγος λοιπόν γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἃς σταματήσει ἐδῶ. Ποιὰ ὅμως εἶναι τὰ ἐπόμενα; Ἡ σταθερὴ πίστη, ἡ ἀμετάτρεπτη, ὅπως σᾶς τὴν παρέδωσα καὶ ὅπως τὴν παρέλαβα ἀπὸ τοὺς ἀγίους, ἢ μᾶλλον καὶ οἱ δύο, ἀπὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Χριστὸς, ἂν δὲν εἰκονίζεται. Γιατὶ μόλις ποῦμε Χριστός, ἐννοοῦμε καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκωσης του. Γιατὶ δὲν θὰ λεγόταν Χριστὸς ὁ Λόγος ἐὰν ἐννοεῖτο χωρὶς σῶμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε σὰρκα ὁ Λόγος, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ εἰκονίζεται κατὰ σὰρκα, καὶ μαζί με τὸ ὄνομα Χριστὸς εἰσήχθη καὶ ἐπινοήθηκε καὶ ἡ ἰδιότητά του νὰ περιγράφεται. Ὡστε αὐτοὶ ποὺ ἀρνοῦνται ὅτι περιγράφεται, δηλαδὴ εἰκονίζεται, τὸν θεωροῦν ἄσαρκο, καὶ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ Χριστοῦ, εἴτε εἶναι Πέτρος, εἴτε Παῦλος, ὅπως ἀποκάλυψε ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, πρὸς ἀσφάλεια δικῆς μας. Ὅχι ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἀγίους, εἶπε ὅτι δὲν περιγράφεται σωματικά ὁ Χριστός, μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη! ὅπως λένε οἱ ἀσεβεῖς προβάλλοντάς τὰ νόθα. Αὐτὴν τὴν ἀληθινὴν πίστη ἃς τὴν κρατᾶμε, ἀδελφοί. Αὐτὴν τὴν καλὴ ὁμολογία νὰ ὁμολογοῦμε, χωρὶς νὰ παρεκτρεπόμαστε καθόλου. Εἶναι ἀρνητὲς τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν ἔτσι, καὶ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ ποὺ

στάμενοι, μετὰ τῶν τεσσαράκοντα, μετὰ τῆς ἀπ' αἰῶνος ἀθλητικῆς ὀμηγύρεως. Οὐδ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπογεύσασθαι ὑείων κρεῶν τὸ τηνικαῦτα παρανόμως τοὺς Μακκαδαίους μαρτύριον, καὶ σὺ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀρνήσασθαι Χριστὸν ἐγγεγραμμένον πανθάνων, σὺ μάρτυς; Ἰωάννης 5 ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας τῆς πρὸς Ἡρώδην τυμπανισθεῖς, μαρτύρων διάκοσμος, καὶ σὺ οὐκ ἐν μάρτυσι θνήσκων ὑπὲρ Χριστοῦ; «Μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις, δι' οὓς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας».

Μάρτυς ἀπαράγραπτος ὁμολογῶν, καὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον καὶ 10 πλεονάζει τοῖς παθήμασι. Μὴ σαλευέτω ὑμᾶς ἡ ἐπικράτησις τοῦ διωγμοῦ· οὐπω ἐπολυετήσαμεν κατὰ τοὺς προλαβόντας ὁμολογητάς, οὐπω ἐπυρῶθημεν τῷ διαρκεῖ περὶ τῆς δοκιμωτάτης πείρας· ἔτι μόλιβδος ἐμμιγῆς, ἔτι ρυτίς ἀμαρτητικῆ. Σὺ τίς εἰ ὁ ἐμβατεύων ἐν τοῖς τῶν ἀθεωρήτων κριμάτων βάθεσιν; «Ἄ προσετάγη σοι, ταῦτα δια- 15 νοοῦ». Τὸ ἐπαγγελθὲν σπέρμα, ἐν εὐλογία Θεοῦ, Ἀβραὰμ κληρονομεῖν τὴν ἁγίαν γῆν, τετρακόσια τριάκοντα ὑπὸ χεῖρα Φαραὼ προδεδουλῶσθαι ὠκονόμησε Θεός. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ὑπὲρ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος, μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου βασιλέως Χριστιανῶν, ἐν διωγμῷ βρέ- 20 μοντι. Οἱ μετέπειτα, ὑφεμένως μὲν, ὅμως μακροετίζοντες, παρέξ τοῦ κατὰ Ἰουλιανὸν τὸν ἀποστάτην. Παῦλος ὁ μέγας τριακονταπέντε ἔτεσι διωκόμενος, καὶ καθημέραν ἀποθνήσκων, καὶ σὺ ἐν πέντε χρό- νοις ἡτονικῶς; Κλήμης ὁ πολύαθλος εἰκοσιοκτῶ ἔτεσι μαρτυρῶν, καὶ σὺ ἀχανιῶν ἐν βραχέσι; Ποῦ μοι καιρὸς τὰ τῶν ἄλλων μαρτύρων λέ- 25 γων; Οὐκ ἤκουσας τὴν ὑπομονὴν Ἰώβ; Οὐχὶ πεντεκαίδεκα ἔτη, ἢ καὶ πρὸς, ἔλκει πονηρῶ ἐβασανίζετο πρὸς τοῖς ἐπενεχθεῖσιν αὐτῷ ἄλλοις τραγωδήμασι, καὶ ταῦτα οὐ συνειδώς τι πεπραχέναι τῶν ἀριστερῶν, μᾶλλον μὲν οὖν γε καὶ τῶν λίαν δεξιῶν; Ἀλλὰ τί αὐτῷ ὁ χρηματι- σμός; «Ἴνα δίκαιος», φησὶν, «ἀναφανῆς». Οὕτω καὶ νῦν κοσκινίζει ἡ

48. Β' Μακκ. 7, 1 ἔ.

49. Ἐφ. 5, 6.

50. Σοφ. Σειρ. 3, 22.

51. Α' Κορ. 15, 30.

ἀντιδροῦν, μαζί μὲ τοὺς σαράντα, μαζί μὲ τὸ σύνολο τῶν ἀπὸ αἰῶνες ἀθλητῶν. Πῶ, πῶ! Ἐπειδὴ οἱ Μακκαβαῖοι δὲν ἔφαγαν χοιρινὸ κρέας, παρὰ τὸν νόμο τότε τοῦ βασιλιᾶ, ὑπέστησαν μαρτυρίο⁴⁸, καὶ σὺ πού πάσχεις γιὰ νὰ μὴ ἀρνηθεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς εἰκονίζεται, δὲν εἶσαι μάρτυρας; Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, πού βασανίστηκε ἄγρια ἔπειδὴ εἶπε τὴν ἀλήθεια ἐλέγχοντας τὸν Ἡρώδη, εἶναι στολίδι τῶν μαρτύρων, καὶ σὺ πού πεθαίνεις γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶσαι μεταξὺ τῶν μαρτύρων; «Ἄς μὴ σᾶς ἔξαπατᾶ κανεὶς μὲ κενὰ περιεχομένου λόγια, γιὰ τὰ ὁποῖα πέφτει ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας»⁴⁹.

Εἶναι μάρτυρας ἀναμφισβήτητος αὐτὸς πού ὁμολογεῖ, καὶ τόσο πολὺ, ὅσο περισσότερα εἶναι τὰ παθήματά του. Ἄς μὴ σᾶς κλονίζει ἡ παράτασις τοῦ διωγμοῦ. Δὲν ξεπεράσαμε ἀκόμα τὰ χρόνια διάρκειας τῶν διωγμῶν τῶν προηγουμένων ὁμολογητῶν. Δὲν ὑποστήκαμε ἀκόμα τὰ βάσινα μὲ τὴ διαρκῆ καὶ πολὺ δοκιμασμένη μέθοδο τῆς φωτιᾶς. Μᾶς ὑπολείπεται ἀκόμα τὸ λειωμένο μολύβι, μᾶς ὑπολείπονται τὰ στίγματα τῆς ἀμαρτίας. Σὺ ποιὸς εἶσαι πού εἰσχωρεῖς στὰ βάθη τῶν ἀθέατων ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ; «Νὰ σκέφτεσαι ἐκεῖνα πού ἔχεις ἐντολὴ νὰ ἐκτελέσεις»⁵⁰. Τὸ σπέρμα πού δόθηκε μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὡς ὑπόσχεσις στὸν Ἀβραάμ, ὅτι θὰ κληρονομήσει τὴν ἅγια γῆ, ὁ Θεὸς τὸ πραγματοποιοῖ, ἀφοῦ προηγουμένως ὑποδουλώθηκαν ἐπὶ τετρακόσια τριάντα χρόνια κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Φαραῶ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων περισσότερα ἀπὸ διακόσια χρόνια, μέχρι τὸν Κωνσταντῖνο, τὸν πρῶτο βασιλιὰ τῶν Χριστιανῶν, βρισκόταν σὲ μαινόμενο διωγμὸ. Οἱ μεταγενέστεροι, κάπως μειωμένα βέβαια, ἀλλὰ δοκιμάστηκαν ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ ἀποστάτη Ἰουλιανοῦ. Ὁ μεγάλος Παῦλος διωκόταν ἐπὶ τριανταπέντε χρόνια, καὶ πέθαινε κάθε μέρα⁵¹, καὶ σὺ μέσα σὲ πέντε χρόνια ἔχασες τὴν ὑπομονή σου; Ὁ Κλήμης πού διακρίθηκε σὲ πολλοὺς ἀγῶνες μαρτυροῦσε ἐπὶ εἰκοσιοκτῶ χρόνια, καὶ σὺ βουδαίνεσαι μὲ πάθη τόσο μικρῆς διάρκειας; Ποῦ νὰ βρῶ καιρὸ γιὰ νὰ μιλῆσω καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους μάρτυρες; Δὲν ἄκουσες τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰώβ⁵²; Δὲν βασανίζοταν ἐπὶ δεκαπέντε καὶ παραπάνω χρόνια μὲ ὀδυνηρὴ πληγὴ, μαζί μὲ τίς ἄλλες τραγωδίες πού τὸν εἶχαν βρεῖ, καὶ ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ γνωρίζει τί κακὸ εἶχε κάνει, ἢ μᾶλλον καὶ ἐνῶ εἶχε κάνει μεγάλα καλά; Ἀλλὰ τί τοῦ εἶπε ἡ θεϊκὴ ἐντολή; «Γιὰ νὰ φανεῖ», λέγει, «ὅτι εἶσαι δίκαιος»⁵³. Ἔτσι καὶ τώρα ἡ Πρόνοια κοσμι-

52. Ἰακ. 5, 11.

53. Ἰώβ 4, 8.

Πρόνοια οίονει τούς παρόντας, ἵνα τὰ ζιζάνια ἔτι ἐκριφῆ, ἵνα ὁ σῖτος ἐναπομείνη καθαρός

Οὐκ ἀκούεις τί λέγει τῷ Ζαχαρίᾳ; «Κάθες αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέψαι εἰ δοκίμιόν ἐστι καθὼς ἐγὼ ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ 5 αὐτῶν». Ἐνέγκωμεν ἔτι, ὧ γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. «Αἱ ἡμέραι ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσι», κἂν οἱ διώκοντες ἐπιμένειν οἴωνται. «Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν», φησί, «καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου· ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με». Ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐκ 10 οἶδασιν, ὅτι «Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔπεμψε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ», ἵνα τὴν οἰκουμένην τῷ ἁγίῳ Πατρὶ κατακτήσῃται, ἢ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἤρνούντο αὐτὸν ἐγγράφεσθαι· οὐδεὶς γὰρ ἐκ γυναικός γεννώμενος, ἀνεικόνιστος, εἰ μὴδ' ἂν εἶεν ἔκτρομα. Καὶ οὕτω τοι- 15 γαρ οὖν, ἀδελφοί, καταρτίζωμεν ἑαυτούς, καὶ οὕτω παρακαλούμεθα τοῖς λόγοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναμένοντες τὴν ἀνταπόδοσιν. Ἀλλ' οἶδατε οἷος ὁ Λεόντιος εὐνούχων γένος οὐ μόνον ἄτιμον, ὡς τις τῶν θεοφόρων εἴρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρνησίχριστον καὶ οὐδ' οὕτως ἀρνούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγρίως τιμωρούμενον ἀδελφούς ἡμῶν. 20 Ὁ πρὶν μαθητῆς, νῦν ἀρνητῆς Ἰουδαῖζων· ὁ ἐν ἀδελφοῖς ὑπερέχουσι, κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπὲρ ἅπαντας τοὺς δικάζοντας· ὁ μὴ λέγων ἀπλῶς εἰκόνα, ἀλλὰ ἀγίαν εἰκόνα, Χριστοῦ τυχόν, τῆς Θεοτόκου, ἢ τινοσοῦν τῶν ἀγίων, ἄρτι ἐστὶ καίων, καθαιρῶν, ὡς θῆρ μαινόμενος βλασφημῶν, ἐξ οὗ καὶ τῷ κρατοῦντι φιλούμενος, καὶ τῶν μοναστηρίων ἡμῶν 25 ἄρχων, καὶ πάντα πράττων ὁ τάλας εἰς Χριστοῦ ὕδριν. Ἀλλ' οὐαί μοι! ἐμὰ γὰρ τὰ ἐκείνου κωμωδήματα. Ὅμως ὅτι τῷ κατὰ σάρκα φύσαντι ὁμοιος· ἐπεὶ κάκεῖνος ἐν τοῖς πάλαι καιροῖς ἀκροθίνιον ἀσεβείας, ὡσπερ καὶ τοῦ Ἑρμίου. Ἄμφω γὰρ δαμιονῶσι· καὶ οὐ μίγει ὁ Θεὸς κορώνην καὶ περιστεράν, ἀλλὰ τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις. Ἐκεῖνοι μὲν 30 οὕτως, καὶ δοίῃ αὐτοῖς Κύριος ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἐξωγρημένοις ὑπὸ τοῦ διαδόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

54. Ζαχ. 11, 13.

56. Ἰω. 15, 20-21.

55. Ψαλμ. 143, 4.

57. Γαλ. 4, 4.

νίζει κατά κάποιο τρόπο τούς τωρινούς, για να ξεκαθαρισθοῦν περισσότερο τὰ ζιζάνια, καὶ νὰ μείνει τὸ σιτάρι καθαρό.

Δὲν ἀκοῦς τί λέγει στὸν Ζαχαρία; «Ρίξε τους στὸ χωνευτήρι, καὶ ἐξέτασε γιὰ νὰ δεῖς ἐὰν εἶναι γνήσιοι, ὅπως ἐγὼ δοκιμάστηκα γι' αὐτούς»⁵⁴. Ἄς ὑπομείνουμε ἀκόμα, γενναῖοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ. «Οἱ μέρες περνοῦν σὰν σκιά»⁵⁵, κι' ἂν ἀκόμα οἱ διώκτες ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιμένουν. «Ἐφόσον καταδιώξαν ἐμένα, θὰ καταδιώξουν καὶ σᾶς. Ἐὰν τήρησαν τὸν λόγο μου, θὰ τηρήσουν καὶ τὸν δικό σας. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς τὰ κάνουν ἐξαιτίας τοῦ ὀνόματός μου, γιατί δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἔστειλε»⁵⁶. Γιατὶ πραγματικὰ δὲν γνωρίζουν, ὅτι «ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱό του, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ὑποτάχθηκε στὸν νόμο, γιὰ νὰ ἐξαγοράσει ἐκείνους ποὺ ἦταν δούλοι τοῦ νόμου»⁵⁷, γιὰ νὰ ὑποτάξει ὅλη τὴν οἰκουμένη στὸν Πατέρα του, ἐφόσον βέβαια δὲν ἀνοῦν· αἱ νὰ τὸν εἰκονίσουν, γιατί κανένας ἀπὸ αὐτούς ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ γυναίκα δὲν εἶναι ἀνεκόνιστος, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι ἔκτρομα. Ἔτσι λοιπὸν, ἀδελφοί, ἄς προετοιμάζουμε τούς ἑαυτούς μας, καὶ ἔτσι νὰ παρηγορούμαστε μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, περιμένοντας τὴν ἀνταπόδοση. Ἀλλὰ γνωρίζετε ποιὸς ἦταν ὁ Λεόντιος. Τὸ γένος τῶν εὐνούχων δὲν εἶναι μόνο ἄτιμο, ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοφόρους, ἀλλὰ καὶ τέτοιο ποὺ ἀρνεῖται τὸν Χριστό. Καὶ δὲν περιοριζόταν μόνο σ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ τιμωροῦσε ἄγρια τοὺς ἀδελφούς μας. Ὁ πρῶην μαθητής, εἶναι τώρα ἀρνητής ποὺ Ἰουδαῖζει. Αὐτὸς ποὺ ἦταν μεταξὺ τῶν διακρινόμενων ἀδελφῶν, τώρα εἶναι ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς δικαστές. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔλεγε ἀπλῶς εἰκόνα, ἀλλὰ ἅγια εἰκόνα, τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐνδεχομένως ἢ τῆς Θεοτόκου ἢ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τοὺς ἁγίους, τώρα τίς καίει καὶ τίς καταστρέφει σὰν μαινόμενο θηρίο βλαστημώντας, γι' αὐτὸ καὶ ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν ἐξουσιαστή, καὶ εἶναι ἄρχοντας τῶν μοναστηριῶν μας, καὶ κάνει τὰ πάντα ὁ ταλαίπωρος πρὸς ἐξύβριση τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἀλλοίμονο σέ μένα! Γιατὶ εἶναι δικές μου οἱ διακωμωδήσεις ἐκείνου. Ὅμως εἶναι ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε κατὰ σάρκα, γιατί καὶ ἐκεῖνος, στοὺς παλιούς καιρούς, ἦταν τὸ ἄριστο μέλος τῆς ἀσέβειας, ὅπως καὶ ὁ Ἑρμίας, γιατί καὶ οἱ δύο εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Καὶ δὲν σμίγει ὁ Θεὸς καρακάξα καὶ περιστέρι, ἀλλὰ τὰ ὅμοια μὲ τὰ ὅμοια. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἔτσι. Καὶ μακάρι νὰ δώσει ὁ Θεὸς νὰ ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, γιατί εἶναι αἰχμάλωτοι ἀπὸ τὸν διάβολο στὸ θέλημα ἐκείνου.

Ἑμᾶς δὲ Χριστὸς σὺν οἷς ὁ ἀποστάτης κολάζει, στηρίζει, δυναμώσκει, κρατύνει, ὑπενεγκεῖν ἔτι, πεινῶντας, διψῶντας, γυμνητεύοντας, κολαφιζομένους, ἀστατοῦντας, κοπιῶντας, λοιδορουμένους, διωκομένους, βλασφημουμένους, «ὡς περικαθάρματα ὄντας τοῦ κόσμου, 5 πάντων περίψημα», κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, μεθ' οὗ εἶεν καὶ ἡ μερίς ὑμῶν. Ἀδελφοί, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἵνα σωζοίμεθα, ἀξιούμενοι πάντων τῶν ἐνισταμένων τοῦ ἐσχάτου βαθμοῦ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς Νικόλαος «Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν».

10

ΛΗ' (38)–. Θεόδωρος,
ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν.

Χαίρετε, πιπτόθητοί μου ἀδελφοί καὶ πατέρες, ὅτι χαρᾶς εὐαγγέλια. Πάλιν ἠξιώθημεν οἱ ἀνάξιοι ὁμολογῆσαι τὴν καλὴν ὁμολογίαν, 15 πάλιν ἠκίσθημεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἀμφοτέροι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ἐνήθλησε κάλλιστα καὶ πιστότατα. Εἶδομεν ἐκ σαρκῶν ἡμῶν κενούμενα ἐπὶ γῆς αἵματα οἱ ταπεινοί, ἐθεασάμεθα μάλωπας, ἰχώρας, τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Οὐ ταῦτα χαρᾶς; οὐ ταῦτα ἀγαλλιάσεως ψυχικῆς; Ἀλλὰ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, σὺν ὑμῖν τοῖς ἀξίοις Χριστοῦ ὁμολογηταῖς ἐνταγῆναι, πάντων ἀνθρώπων ὧν ἀχρειότερος; 20 Τὸ δὲ αἶτιον, οὗ χάριν τὸ συμβᾶν, ἢ πάλαι κατήχησις, ἦν ἐπὶ χειρᾶς δεξιόμενος ὁ κρατῶν, πέπομφε πρὸς τὸν στρατηγοῦντα, παραγενέσθαι ἐγκελευσάμενος τὸν τῆς κόρτης κόμητα πρὸς ἡμᾶς, ὃς ἐληλυθῶς σὺν ἄρχουσι καὶ στρατιώταις ἐν ἁωρία καὶ περιστοιχίσας τὸ οἰκίδιον ἐν ᾧ ἦμεν ἀθρόως μετὰ κραυγῆς, ὡς ἐπὶ τι θηράσιμον εὖρεμα, ὀρυκτῆρσι 25 κατέαξαν τὸ ἀνάφραγμα τάχιστα· εἶτα ἐξήνεγκεν, ἀνέκρινεν, ὑπέδειξε τὴν κατήχησιν. Ὁμολογήσαμεν ἡμεῖς αὐτὴν πεποιηκέναι, ὡς ὁ Θεὸς ἠθέλησεν. Ὁ μὲν ἐν ἐξῆτι μόνον, ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα. Εἶπομεν ὅπερ ἀπῆται ἡ ἀλήθεια. Μὴ γένοιτο! οὐκ ἀθετοῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν ὅσα τε ἄλλα ἦν ἀκούοντας ἀνταποκρίνασθαι. Ἐν τού- 30 τοις ἔδειρε θαρέως καὶ ὁ μὲν ἀδελφὸς οὐδὲν τοιοῦτον μετὰ τὴν εὐθύς κάθειρξιν καὶ ἀναγραφὴν δεινὸν ἐν πόνοις ὑπέστη, ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινός

58. Α' Κορ. 4, 13.

59. Τίτ. 3, 16.

60. Κόρτη· ρωμαϊκὸ τάγμα ἀπὸ 300-360 ἄνδρες, ἦτοι τὸ δέκατο τῆς λεγεώνας.

Σᾶς ὁμως, μαζί με ἐκείνους πού κολάζει ὁ ἀποστάτης, εἶθε νὰ σᾶς στηρίξει ὁ Χριστός, νὰ σᾶς δυναμώσει καὶ νὰ σᾶς ἐνισχύσει νὰ ὑπομείνετε ἀκόμα πεινασμένοι, διψασμένοι, γυμνοί, ἐξευτελισμένοι, περιπλανώμενοι, κοπιάζοντας, χλευαζόμενοι, διωκόμενοι, βλασφημούμενοι, «σάν νὰ εἴστε σκουπίδια τοῦ κόσμου, κᾶθαρμα ὄλων»⁵⁸, σύμφωνα με τὸν μεγάλο Παῦλο, με τὸν ὁποῖο εἶθε νὰ εἶναι καὶ ἡ δική σας μερίδα. Ἀδελφοί, νὰ προσεύχεσθε γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, γιὰ νὰ σωθοῦμε, καὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τὸν τελευταῖο βαθμὸ ὄλων ἐκείνων πού ἀντιστέκονται. Σᾶς ἀσπάζεται ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος πού εἶναι μαζί μου. «Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ μαζί με ὄλους σας. Ἀμήν»⁵⁹.

38. Θεόδωρος,

πρὸς τὶς ἀδελφότητες τὶς διασκορπισμένες παντοῦ.

Χαίρετε, πολυπόθητοι μου ἀδελφοί καὶ πατέρες, γιατί ἔχουμε εὐχάριστα νέα. Ἀξιωθήκαμε καὶ πάλι οἱ ἀνάξιοι νὰ ὁμολογήσουμε τὴν καλὴ ὁμολογία. Πάλι βασανιστήκαμε γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ οἱ δύο, γιατί καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ἀγωνίστηκε πάρα πολὺ καλὰ καὶ πιστά. Εἶδαμε οἱ ταπεινοὶ νὰ χύνονται ἀπὸ τὶς σάρκες μας αἵματα, εἶδαμε μελάνιασμα ἀπὸ χτυπήματα, εἶδαμε πύον, καὶ ὅσα εἶναι ἐπακόλουθα αὐτῶν. Δὲν εἶναι αὐτὰ ἀφορμὲς χαρᾶς, δὲν εἶναι ἀφορμὴ ψυχικῆς ἀγαλλίασης; Ἀλλὰ ποιὸς εἶμαι ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, νὰ συνταχθῶ μαζί με σᾶς τοὺς ἄξιους ὁμολογητὲς τοῦ Χριστοῦ, ὄντας ὁ πιὸ ἄχρηστος ὄλων τῶν ἀνθρώπων; Καὶ τὸ αἴτιο τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἦταν ἡ παλιὰ κατήχηση, τὴν ὁποία παίρνοντάς την στὰ χέρια του ὁ βασιλιάς, τὴν ἔστειλε στὸν διοικητὴ τοῦ στρατοῦ, διατάζοντάς τον νὰ ἔρθει ὁ κόμης τῆς κόρτης⁶⁰ σὲ μᾶς, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἦρθε μαζί με ἄρχοντες καὶ στρατιῶτες σὲ ὦρα περασμένη, περικυκλώνοντας τὸν οἰκίσκο στὸν ὁποῖο βρισκόμασταν ξαφνικὰ με κραυγές, σάν νὰ ἐπιτίθονταν σὲ εὖρημα κυνηγίου, γκρέμισαν διασπικὰ τὸ ψηλὸ τεῖχος με σκαπάνες, καὶ στὴ συνέχεια μᾶς ἔδγαλε ἔξω, μᾶς ἀνέκρινε, καὶ μᾶς ἔδειξε τὴν κατήχηση. Ὁμολογήσαμε ὅτι ἐμεῖς τὴν κάναμε, σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς βέβαια ζητοῦσε ἓνα πρᾶγμα μονάχα, νὰ συμμορφωθοῦμε με τὴ θέληση τοῦ βασιλιά. Εἶπαμε ὅτι ἀπαιτοῦσε ἡ ἀλήθεια. Μὴ γένοιτο! Δὲν ἀρνούμαστε τὸν Θεὸ μας, καὶ ὅσα ἄλλα ἦταν νὰ ἀπαντήσουμε ἀκούοντάς τον. Γιὰ ὅλα αὐτὰ μᾶς ἔδειρε βαρειά· καὶ ὁ ἀδελφὸς βέβαια μετὰ τὴν ἀμέσως φυλάκιση καὶ μετὰ τὴν καταγραφή στὸ βιβλίον, δὲν ἔπαθε κανένα τέτοιο κακὸ με πόνους, ἐγὼ

καὶ σαθρός, πυρετοῖς λαύροις συσχεθεῖς καὶ πόνοις δυσυποίοις, μικροῦ δεῖν ἐξηπορήθην καὶ τοῦ ζῆν· ὅμως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κατὰ μικρὸν ἐλεῶν ἠλέησέ με, συνυπουργοῦντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τοῖς καθήκουσι, κὰν ἔτι αἱ πληγαὶ ἐπιμένωσι μὴ λαβοῦσαι τελείαν ἴασιν.

5 Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις καὶ ἐξηγόρησα ὑμῖν τὸ πάθος, εἰδῶς ἐφιεμένους μαθεῖν εἰς συνάλγησιν. Τί οὖν ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα; Καὶ ἡ ἀπειλὴ δεινότερα, καὶ ἡ ἀσφάλεια κραταιότερα. Δαρμοὶ γάρ καὶ ἐπὶ τοὺς φύλακας, καὶ ἐπὶ τὸν παραφύλακα, τοῦ μὴ γρύξαι ἡμᾶς, μὴ ὅτι γε καὶ γράφειν τινί Ὑποπτήξομεν ἄρα καὶ ἀποσιωπήσομεν, πειθαρχοῦντες τῷ φόβῳ

10 ἀνθρώποις καὶ οὐχὶ Θεῷ; Οὐμένουν. Ἄλλ' ἕως ἂν ἀνοίγῃ ἡμῖν θύραν ὁ Κύριος, οὐ παυσόμεθα τὸ δέον ἀποπληροῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, φοβούμενοι καὶ τρέμοντες τὸ ἐπηρητημένον τῆς σιωπῆς κρῖμα «ὅτι ἂν ὑποστέλληται», φησὶν, «οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ». Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος «Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔσμεν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ

15 πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς».

Διὰ τοῦτό μοι καὶ ἡ παρούσα ἐπιστολὴ πρὸς μὲν πάντας τοὺς διασπαρμένους ἀδελφούς καὶ διαφέροντας τὸν διωγμὸν θλιπτικῶς, ἐξαιρέτως δὲ εἰς ὑμᾶς τοὺς ὁμολογητὰς Χριστοῦ. Ἐνέγκωμεν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔτι μᾶλλον δυναμούμενοι, ἀλλ' οὐ καταπτήσονται ἐν

20 τοῖς παθήμασι. Σάρκες εἰσὶ. Μὴ φεισώμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ βασανιζόμενοι, ἀγαλλιώμεθα. Ὁ περισσεύων ἐν τοῖς πόνοις, χαιρέτω μᾶλλον, ὡς πλεονεκτῶν ἐν τοῖς μισθοῖς ὁ δειλαινόμενος μαστίγων ἐνεγκεῖν πόνους, διὰ τοῦτο ἀποσειέτω τὸ δέος, τὰς αἰωνίους ἀνίας ἐννοούμενος. Αἱ γὰρ πληγαὶ αὐτῶν πρὸς ἐκείνας, ὄναρ, βέλη νηπίων. Ναί! δέομαι,

25 ἀντιβολῶ· γλυκανθῶμεν ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀλγήμασι, κὰν λίαν ὀδυνηρὰ κατὰ σάρκα. Ἀναθεωρῶμεν τὰ μέλλοντα καὶ μένοντα, ἀλλὰ μὴ τὰ παρόντα καὶ παρερχόμενα. Ποθήσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν μίξαι τῷ τῶν μαρτύρων αἵματι, τὸ μέρος ἡμῶν τῆ τῶν ὁμολογητῶν μερίδι, ἵνα χορεύσωμεν σὺν αὐτοῖς αἰώνια. Τίς φρόνιμος, τίς σοφός, τίς καλὸς

30 πραγματευτής, δοῦναι αἷμα καὶ λαβεῖν πνεῦμα, καταφρονησαι σαρκὸς

61. Ἐβρ. 10, 38.

62. Ἐβρ. 10, 39.

ὅμως ὁ ταπεινὸς καὶ ἀδύναμος καταλήφθηκα ἀπὸ δυνατὸ πυρετὸ καὶ ἀνυπόφορους πόνους, καὶ λίγο ἔλειψε νὰ χάσω καὶ τὴ ζωὴ μου. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ὅμως σιγὰ-σιγὰ μὲ λυπήθηκε, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀδελφοῦ σ' αὐτὰ πού ἔπρεπε, μολονότι οἱ πληγῆς παραμένουν ἀκόμα, καὶ δὲν ἔχουν θεραπευθεῖ τελείως. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅσα συνέβησαν, καὶ σᾶς ἔγραψα τὸ πάθημά μας, γνωρίζοντας ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθετε καὶ νὰ συμπονέσετε μαζί μας. Τί λοιπὸν πού ἔγιναν αὐτὰ; Καὶ ἡ ἀπειλὴ εἶναι πιὸ φοβερή, καὶ ἡ ἀσφάλεια πιὸ σκληρή. Δαρμοὶ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς φύλακες καὶ τὸν προσωπικὸ φρουρό, γιὰ νὰ μὴ βγάλουμε λέξη καὶ νὰ μὴ γράψουμε σὲ κανέναν. Θὰ ζαρώσουμε ἄραγε καὶ θὰ σωπάσουμε, πειθαρχώντας ἀπὸ φόβο στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι στὸν Θεό; Καθόλου. Ἄλλὰ γιὰ ὅσο καιρὸ θὰ μᾶς ἀνοίγει πόρτα ὁ Κύριος, δὲν θὰ παύσουμε νὰ κάνουμε τὸ καθήκον μας, ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ μᾶς, φοβούμενοι καὶ τρέμοντας τὴν ἐπικρεμαμένη ἀμαρτία τῆς σιωπῆς. «Ἐὰν ὑποχωρήσει», λέγει, «δὲν εὐαρεστεῖται ἡ ψυχὴ μου σ' αὐτόν»⁶¹. Καὶ πάλι ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ἐμεῖς ὅμως δὲν εἴμαστε ἀπὸ ἐκείνους πού ὑποχωροῦν καὶ χάνονται, ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲ πίστη καὶ φροντίδα γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς μας»⁶².

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ μου ἀπευθύνεται σὲ ὅλους βέβαια τοὺς διασκορπισμένους ἀδελφούς πού ἀντιμετωπίζουν τὸν διωγμὸ μὲ στενοχώρια, ἰδιαίτερος ὅμως σὲ σᾶς τοὺς ὁμολογητὲς τοῦ Χριστοῦ. Ἄς ὑπομείνουμε, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, μὲ δύναμη ἀκόμα περισσότερη, καὶ ὄχι ζαρωμένοι ἀπὸ φόβο γιὰ τὰ παθήματα. Σάρκες εἶναι, ἅς μὴ τίς λυπηθοῦμε. Ἐπειδὴ βασανίζομαστε γιὰ τὸν Χριστὸ, ἅς δοκιμάζουμε ἀγαλλίαση. Αὐτὸς πού ὑφίσταται περισσότερους πόνους, ἅς χαίρεται περισσότερο, γιατί θὰ ἔχει μεγαλύτερο μερίδιο στὶς ἀνταμοιβές. Αὐτὸς πού φοβᾶται νὰ ὑποστῇ τοὺς πόνους τῶν μαστίγων, γι' αὐτὸ ἅς ἀποτινάξει τὸν φόβο, σκεπτόμενος τὰ αἰώνια βασανιστήρια. Γιατὶ τὰ πλήγματα αὐτῶν, σὲ σύγκριση μὲ ἐκεῖνα, μοιάζουν μὲ ὄνειρο, μὲ βέλη νηπίων. Ναί, σᾶς παρακαλῶ, σᾶς ἱκετεύω. Ἄς αἰσθανόμαστε εὐχαρίστηση μὲ τοὺς πόνους ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμα κι' ἂν εἶναι πολὺ ὀδυνηροὶ γιὰ τὸ σῶμα. Ἄς φέρνουμε στὴ μνήμη μας τὰ μελλοντικὰ καὶ τὰ μόνιμα, καὶ ὄχι τὰ παρόντα καὶ αὐτὰ πού περνοῦν καὶ χάνονται. Ἄς ποθήσουμε νὰ ἐνώσουμε τὸ αἷμα μας μὲ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων, τὸ μέρος μας μὲ τὴ μερίδα τῶν ὁμολογητῶν, γιὰ νὰ χορέψουμε μαζί μ' αὐτοὺς αἰώνια. Ποιὸς συνετός, ποιὸς σοφός, ποιὸς καλὸς ἔμπορος δὲν θὰ δώσει αἷμα γιὰ νὰ λάβει πνεῦμα, δὲν θὰ περιφρονήσει τὴ σάρκα καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴ βασιλεία τοῦ

καὶ ἐπιτυχεῖν βασιλείας Θεοῦ; «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν», εἶπεν ὁ Κύριος, «καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν». Ἐνωτισθῶμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. «Ὅπου ἐγὼ εἰμι», φησί, «ἐκεῖ ἔσται καὶ 5 ὁ διάκονος ὁ ἐμός». Ποῦ ἐκεῖνος; Ἐπὶ σταυροῦ. Καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, ὡς μαθητιῶντες αὐτῷ, ἐκεῖ. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀνέχεσθαι τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως. Καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἢ ἐπιστολῆ. Γινώσκετε ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς χαίρειν, ἀλλ' οὐκ ἄθυμεῖν, ἕως ἂν ὑμεῖς μόνον στήκετε ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Νικόλαος ὁ σύγκλειστος καὶ σύμπτονος καὶ 10 συστρατιῶτης μου, ὑμῶν δὲ ἀδελφὸς ἀληθέστατος. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ, οἱ ἀθληταὶ τοὺς συναθλητάς, οἱ δεδιωγμένοι τοὺς δεδιωγμένους, οἱ πάντες τοὺς φιλοῦντας ὑμᾶς ἐν πίστει. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγραφόμενον σώματι, ἤτω ἀνάθεμα ἀπὸ τῆς Τριάδος. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. 15 Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν».

ΛΘ' (39)–. Ἀθανασίῳ τέκνῳ.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἡμῖν ἀγαθὸν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀγωνιζομένοις ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, συχνότερον τῆς παρ' ἀλλήλων φωνῆς διὰ τοῦ γράμματος ἀκούειν καὶ ἀνακοινοῦσθαι τὰς ἐν καρδίᾳ 20 διαθέσεις. Ὁρᾷς γάρ, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, ὅπως ὡσανεὶ ἐφημερίδες αἱ ἐπιστολαὶ ὑπάρχουσι, συνάπτουσαι ἡμᾶς φιλικώτερον. Ἴδε πόσα καλὰ ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸς παρέσχετο, καὶ ἔτι παράσχοιεν, ἐπὶ ἄνθερον μοτέρους ἡμᾶς πρὸς τὸ ἐξῆς λάθοιεν, μηδὲν ὑποπτήσσοντας τῶν ἀνθρωπίνων. Ἀλλὰ γλιχομένους τὰ θεομίμητα ὑποίσειν παθήματα, δι' ἃ 25 ὧδε κάκεισε φερόμενος καὶ αὐτὸς ἀθλεῖς. Ἀλλ' εὖ ἔσται τοῖς βοηθοῦσι καὶ συνδιαφέρουσί σοι τὰ ἀγωνίσματα, οἷς καὶ καλῶς προαπελογησάμην, καὶ αὐθις δὴ ἀπολογήσομαι.

Ἐπὶ δὲ τὴν ἐρώτησιν μέτεμι, ἔων ὑπὲρ ὧν δώρων ἐγκωμιάζεις με, τὰς ἀντιλέξεις ἀποίσειν, ὡς μὴ οἰθηθῆναί με συγκαταθέσθαι τοῖς ἐπαί- 30 νοις. Εἰμὶ γὰρ ἔρημος παντὸς ἀγαθοῦ. Ὅπου οὖν ὁ μέγας Βασιλεῖος, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἀποφήσειε, τίνι τολμητέον, ἔχοντι νοῦν ὄλως, ἀντι-

Θεοῦ; «Αὐτός πού ἀγαπᾶ τή ζωή του, θά τήν χάσει», εἶπε ὁ Κύριος· «καί αὐτός πού μοσεῖ τή ζωή του στόν κόσμο αὐτόν, θά φυλάξει τήν ψυχή του γιά τήν αἰώνια ζωή»⁶³. " Ἄς ἀκούσουμε τὰ λόγια του. " Ἄς τόν ἀκολουθήσουμε. «Ὅπου εἶμαι ἐγώ», λέγει, «ἐκεῖ θά εἶναι καί ὁ ὑπηρέτης μου»⁶⁴. Ποῦ εἶναι Ἐκεῖνος; Ἐπάνω στόν σταυρό. Καί ἐμεῖς οἱ ταπεινοί, ὡς μαθητές του, ἐκεῖ. Σᾶς παρακαλῶ νά ἀνέχεστε τὰ λόγια τῆς παρηγοριᾶς. " Ἄλλωστε ἡ ἐπιστολή εἶναι σύντομη. Γνωρίζετε ὅτι ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ χαιρόμαστε καί δέν κατεχόμαστε ἀπό ἀθυμία, ὅσο ἐσεῖς μένετε σταθερὰ προσκολλημένοι στόν Κύριο. Σᾶς ἀσπάζεται ὁ Νικόλαος, πού εἶναι φυλακισμένος μαζί μου καί ὑποφέρει μαζί μου καί εἶναι συστρατιώτης μου, καί δικός σας ἀδελφός πραγματικός. Ἄσπασθεῖτε ὁ ἓνας τόν ἄλλο μὲ φίλημα ἅγιο, οἱ ἀθλητὲς φιλεῖστε τοὺς συναθλητὲς σας, οἱ διωγμένοι τοὺς διωγμένους, ὅλοι ὅσους σᾶς ἀγαποῦν ὡς πρὸς τήν πίστη. " Ὅποιος δέν ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός ζωγραφίζεται: σωματικά, ὡς εἶναι ἀναθεματισμένος ἀπὸ τήν ἁγία Τριάδα. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νά εἶναι μαζί σας. Ἀμήν»⁶⁵.

39. Στὸ τέκνο του τὸν Ἀθανάσιο.

Κοντὰ στὰ ἄλλα εἶναι καί αὐτό καλὸ γιά μᾶς στὶς ἡμέρες αὐτές, καθὼς ἀγωνιζόμαστε γιά τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι ἀκοῦμε πιὸ συχνά, ἀπὸ τὴ μεταξὺ μας συζήτηση, τὴν μέσω ἀλληλογραφίας φωνή, καί ἀνακοινώνουμε τὶς διαθέσεις τῆς καρδιᾶς μας. Γιατὶ βλέπεις, ἀγαπημένε ἀδελφέ, ὅτι οἱ ἐπιστολές, πού εἶναι σὰν ἐφημερίδες, μᾶς ἐνώνουν πιὸ φιλικά. Πρόσεξε πόσα καλὰ ἔδωσε ὁ διωγμὸς γιά τὸν Χριστό, ἀλλὰ καί θά μᾶς δώσει, ἐὰν μᾶς ἔχει πιὸ θερμούς στὸ ἔξῃς, χωρὶς νά δειλιάζουμε καθόλου ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἐὰν ἐπιθυμοῦμε διακαῶς νά ὑποστοῦμε τὰ παθήματα πού μοιάζουν μὲ ἐκεῖνα τοῦ Θεοῦ, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἀγωνίζεσαι καί σὺ συρόμενος ἔδω κι' ἐκεῖ. Ἀλλὰ θά εἶναι καί γιά τὸ καλὸ ἐκείνων πού σέ βοηθοῦν καί ὑφίστανται μαζί σου τὰ ἀγωνίσματα, γιά τοὺς ὁποίους ἀπολογήθηκα καλῶς προσηγουμένως, καί θά ἀπολογηθῶ καί πάλι.

Καὶ ἔρχομαι στὴν ἐρώτηση, ἀποφεύγοντας νά ἀντιπαραθέσω τὶς ἀντιρρήσεις γιά τὰ δῶρα μὲ τὰ ὁποῖα μὲ ἐγκωμιάζεις, ἐπειδὴ δέν θέλω νά συγκατατεθῶ γιά τοὺς ἐπαίνους. Γιατὶ εἶμαι ἔρημος ἀπὸ κάθε καλὸ. Ὅταν λοιπὸν ὁ μέγας Βασιλεὺς, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἐκφράζει τὴ γνώμη του, ποιός, ἔχοντας γενικὰ νοῦ, τολμᾶ νά φέρει ἀντιρρήσεις; Καί αὐτὴ

φέρεσθαι· Ἔστι δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἐρωτήσει τῶν ἀσκητικῶν, καθὰ ὑπεση-
 μῆνω, ἤγουν· «Εἰ χρὴ οἰκονομίας δῆθεν χρησίμου ψεύδεσθαι». Πρὸς
 ὃν φησιν· «Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο οὐ
 συγχωρεῖ, ἅπαξ εἰπόντος, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαδόλου ἐστὶ», δια-
 5 φορὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ μαρτυρεῖ
 γράψας, ὅτι «Κἂν ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσει».
 Ταῦτα μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς. Ἐφης δὲ προσκεῖσθαι ἐν τῷ κεφαλαίῳ
 σχόλιον, ὅτι χρησίμου ἕνεκεν ἢ ἐρώτησις, οὐκ ἀναγκαῖον· οὐ γὰρ ταυ-
 τὸν ἀμφοτέρα. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ τὸν αὐτὸν φωστῆρα λέ-
 10 γειν, ὅτι περ δεῖ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων μέχρι θανάτου, εἴτε
 ἁμαρτωλοῦ, εἴτε δικαίου ὄντος τοῦ φίλου. Ὡς ἐντεῦθεν ἀπορεῖν σε καὶ
 μὴ ψεύδεσθαι ὅλως ἐν ταῖς συμβαινούσαις ἀνάγκαις εἰς θάνατον ἢ
 κούσαις ἀδελφοῦ· ἢ πάλιν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι. Ἐὰν γὰρ
 μὴ ψεύσωμαι, φῆς ἀποθνήσκει τὸν φίλον, καὶ ψευδόμενος οὐκ ἀθλῶ
 15 νομίμως καὶ ἐκπίπτω τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο οὖν τὸ κεφάλαιον καὶ ἐμοὶ ἠπο-
 ρημένον ἐστὶ, δοκῶ δὲ καὶ πολλοῖς. Πειράσομαι δ' οὖν ὅμως, ὡς οἶόν
 τέ μοι, δοῦναι ἀπόκρισιν τῇ ἀγάπῃ σου, εὐδοκοῦντος Θεοῦ. Ὅτι μὲν
 οὖν κατὰ τὸ σχόλιον οὐ ταῦτὸν χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, ἀληθές. Τὸ
 μὲν γὰρ ἐνδεχόμενόν ἐστιν, οἶον, χρήσιμον δὴ διαλεχθῆναί με τῷ δεῖνι
 20 περὶ τοῦδε, ἀλλὰ μὴν κἂν οὐ διαλέξασαι, ἔστι δυνατόν ἐπιτυχεῖν τοῦ
 ζητουμένου. Καὶ πάλιν· χρήσιμόν ἐστιν ἀποστραφῆναι τὸν δεῖνα,
 ἀλλὰ γὰρ κἂν σήμερον μὴ ἀποστραφῶ, δυναίμην αὐτὸν αὔριον ἀπο-
 στραφῆναι. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ χρήσιμον, ἤτοι ἐνδεχόμενον. Τὸ δὲ ἀναγ-
 καῖον, ἀπαραίτητόν ἐστι. Τὸ πάντως μὴ ἀμφοτερίζειν. Οἶον· ἐὰν εἴμι
 25 ἀμύητος, οὐκ ἐνδέχεται μὴ βαπτισθῆσόμενον σωθῆναί με. Καὶ πάλιν,
 ἐὰν εἴπω· Δύναμαι μὴ ἀναπνεῖν καὶ ζῆν, ψεῦδος ἀναγκαῖον γὰρ τὸ
 ἀναπνεῖν, οὐ χωρὶς οὐκ ἔστι ζῆν.

Αἱ τοίνυν ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον παρὰ τοῦ ἀψευ-
 δουῶς στόματος διηγορεύθησαν, καὶ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι φυλάττε-
 30 σθαι· οὐ τρεπόμεναι εἰς τὸ πῆ μὲν ἐνδέχεσθαι φυλάττεσθαι, πῆ δὲ οὐ· ἢ
 ὑπὸ τοῦδε μὲν ναί, ὑπὸ τοῦδε δὲ οὐ· ἢ ποτὲ μὲν ναί, ποτὲ δὲ οὐ· ἀλλ' αἰεὶ
 καὶ ἐπὶ παντός προσώπου καὶ καιροῦ. Κατὰ τοῦτο εἶρηκεν ὁ μέγας
 Βασίλειος· «Διαφορὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος»· ὡς ὅτι ἐξ

ὑπάρχει στήν ἐρώτηση τῶν ἀσκητικῶν, ὅπως δήλωσες, ἦτοι· «Ἐάν πρέπει, μέ τὸ πρόσχημα χρήσιμης οἰκονομίας, νὰ λέμε ψέματα». Σ' αὐτό λέγει· «Ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτό δὲν τὸ ἐπιτρέπει, ἀφοῦ εἶπε, ὅτι τὸ ψέμα προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο»⁶⁶, καὶ δὲν διέκρινε καμμιά διαφορὰ τοῦ ἐνὸς ψέματος ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὸ ἐπιβεβαιώνει γράφοντας· «Καὶ ὅταν ἀγωνίζεται κάποιος, δὲν στεφάνωνεται, ἔάν δὲν ἀγωνιστεῖ νόμιμα»⁶⁷. Αὐτὰ βέβαια ἀπὸ τὸν πατέρα. Εἶπες ὅμως ὅτι ὑπάρχει στὸ κεφάλαιο ἓνα σχόλιο, ὅτι ἡ ἐρώτηση γίνεται γιὰ κάτι χρήσιμο καὶ ὄχι ἀναγκαῖο, γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ τὰ δύο. Καὶ πάλι σὲ ἄλλη περίπτωση ὁ ἴδιος φωστήρας λέγει· Πρέπει νὰ θυσιάσουμε τὴ ζωὴ μας γιὰ τοὺς φίλους μας μέχρι θανάτου, εἴτε ὁ φίλος εἶναι ἁμαρτωλὸς, εἴτε δίκαιος. Ὡστε ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀπορεῖς καὶ νὰ μὴ ψεύδουσαι καθόλου στὶς ἀνάγκες ποὺ παρουσιάζονται καὶ ποὺ ὀδηγοῦν στὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ πάλι νὰ θυσιάζεις τὴ ζωὴ σου γι' αὐτόν. Γιατί, ἔάν δὲν πῶ ψέματα, λές ὅτι ὁ φίλος πεθαίνει. Ἄν πάλι πῶ ψέματα, δὲν ἀγωνίζομαι νόμιμα, ὁπότε ἐκπίπτω ἀπὸ τὸν Θεό. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ θέμα καὶ σὲ μένα δημιουργεῖ ἀπορία, νομίζω ὅμως καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Θὰ ἐπιχειρήσω ὅμως, ὅσο μοῦ εἶναι δυνατόν, μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ δώσω ἀπάντηση στήν ἀγάπη σου. Ὅτι λοιπὸν, σύμφωνα μέ τὸ σχόλιο, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα τὸ χρήσιμο μέ τὸ ἀναγκαῖο, αὐτὸ εἶναι ἀληθινό. Γιατί τὸ ἓνα εἶναι ἐνδεχόμενο· γιὰ παράδειγμα· εἶναι χρήσιμο νὰ μιλήσω μέ τὸν τᾶδε γιὰ τὸ τᾶδε θέμα. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν μιλήσω μαζί του, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχω τὸ ζητούμενο. Καὶ πάλι· Εἶναι χρήσιμο νὰ ἀποστραφῶ τὸν τᾶδε, ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν τὸν ἀποστραφῶ σήμερα, θὰ μπορούσα νὰ τὸν ἀποστραφῶ αὔριο. Τέτοιο εἶναι τὸ χρήσιμο, δηλαδή ἐνδεχόμενο. Ἐνῶ τὸ ἀναγκαῖο εἶναι ἀπαραίτητο, ποὺ ὅπωςδήποτε δὲν ἐπιδέχεται διπλῆ ἐρμηνεία. Γιὰ παράδειγμα· Ἐάν εἶμαι ἀμήνητος δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο (δυνατὸ) νὰ σωθῶ χωρὶς νὰ βαπτισθῶ. Καὶ πάλι· Ἐάν πῶ Μπορῶ νὰ μὴν ἀναπνέω, καὶ νὰ ζῶ, εἶναι ψέμα, γιατί ἡ ἀναπνοὴ εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν μπορούμε νὰ ζοῦμε.

Οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ὑπαγορεύθηκαν ἀπὸ τὸ ἀψευδὲς στόμα ὡς ἀναγκαῖες, καὶ ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ τηροῦνται, καὶ νὰ μὴ μεταβάλλονται, ἄλλοτε μέ τὸ νὰ θεωροῦνται ὡς ἐνδεχόμενο νὰ τηροῦνται, καὶ ἄλλοτε ὄχι, ἢ ἀπὸ τὸν ἓνα ναί, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλο ὄχι, ἢ ἄλλοτε ναί, καὶ ἄλλοτε ὄχι, ἄλλὰ πάντοτε καὶ σὲ κάθε πρόσωπο καὶ καιρό. Ὡς πρὸς αὐτὸ εἶπε ὁ μέγας Βασίλειος· «Δὲν διέκρινε καμμιά διαφορὰ τοῦ ψέματος»,

ἀναγκαίου ἢ ἀπόφασις. κἂν ἢ ἐρώτησις προετάθη ὡς ἐνδεχομένη. Ταυτὸν γάρ, ὡς ἔφην, χρήσιμον καὶ ἐνδεχόμενον. Εἶτα τί γενήσεται, καθὰ προέφης, ἐν τῇ συμβάσει τοῦ ἀποθνήσκειν τὸν ἀδελφὸν τῷ μὴ αἰρήσασθαί με ψεύσασθαι;

5 Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι ψεῦδος. ὡς δοκῶ· οἷον μετασχηματίζω εἰς ἑμαυτὸν τοιοῦτόν τι. Ἦλθε κόρη πρὸς με διωκομένη ὑπὸ τινος φθορέως. αἰτοῦσα μὴ φανερωῶσαι τῷ φθορεῖ ἐρωτῶντι ὅτι με φυλάττοις ἐπὶ φθείρει με πάντως. Τοῖνον, ἐλθόντος τοῦ φθορέως καὶ ἀνακρίναντος, ἦλθεν ὡδε κόρη πρὸς σε; λέγων ἐγὼ οὐ, οὐ ψεύδομαι· οὐχ ὅτι οὐκ ἔχω
10 τὴν κόρην λογιζόμενος. ἀλλ' ὅτι οὐ ποιήσει τοῦτο ἐγγύς μου τὸ πονηρὸν κατὰ τὸ σιωπώμενον λέξας. Καὶ πάλιν ἄλλο. Παρέθετό μοί τις ξίφος πρὸς τὸ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν· εἶτα ἐλθὼν ἐπιζητεῖ τοῦτο παρ' ἐμοῦ· Ἐὰν οὖν εἶπω, ὅτι οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἔλαβον, οὐ ψευδοῦμαι. Οὐκ οἶδα
15 γάρ, λέγω, οὐδὲ ἔλαβον πρὸς τὸ ἐπιδουναί με σοι τὸ ξίφος εἰς θάνατον· ἐπεὶ, εἰ εἶπω, ναί, ἐφθάρη ἢ κόρη, καὶ ἔσφαξεν ἑαυτὸν ὁ δούς τὸ ξίφος. καὶ ἔστι τοῦτο κακόν. Τὸ δὲ κακὸν οὐκ ἐξ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐκ ψεύδους· πατήρ γάρ τοῦ ψεύδους, ὁ τῆς κακίας εὐρετής. Τὸ δὲ μὴ φθαρῆναι τὴν κόρην, καὶ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν τὸν ξιφοδότην, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀγαθόν, ἢ ἀλήθεια· ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ὁμοῦ καὶ ἀλήθεια. Εὐ-
20 ρέθη οὖν τὸ δοκοῦν ψεῦδος. ἀλήθεια ὁμολογουμένη εἶναι. Καὶ ἔθηκα τὴν ψυχὴν ἐν τῷ δῆθεν δοκοῦντι ψεύσματι ὑπὲρ τοῦ φίλου, καὶ ἔρωται ἀμφοτέρωθεν ἢ ἐντολή· οὐκ ἐν ψεύσματι, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ τελειωθείσα. Οὐ μέντοι γε εἵνεκα ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνω, τοῦτο ποιεῖν χρή· ψεῦδος γὰρ ὡδε. Οὔτε μὴν ὁμόσαι τὸ καθόλου, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε
25 περὶ ἄλλου σωτηρίας προφανῆς γὰρ ἢ παράβασις. Οὕτω τὸ ἐμοὶ φαινόμενον ἔχει. Ἐπεὶ καὶ ἡ Σάρρα εἶπε τῷ Ἀβιμέλεχ, ὅτι «Ἀδελφή εἰμι τοῦ Ἀβραάμ». Καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν ἄρχουσι, «Τί σοι εἶπεν ὁ βασιλεύς;», ἄλλο ἀντὶ ἄλλου ἀπεκρίθη, καθότι ὑπέθετο αὐτῷ ὁ βασιλεύς, δέει θανάτου, καὶ τότε οἰκείου. Καὶ εἰς τὰ ἀπο-
30 φθέγματα τῶν Πατέρων ἐμφέρεται τὸ τοιοῦτον. Εἰ δέ τι αὐτὸς παρὰ σεαυτοῦ, ἢ παρ' ἐτέρου εὗροις, φανερωῶσαι ἡμῖν μὴ παραιτήση, πρὸς

68. Γεν. 20, 1 ἔ.

69. Ἰερ. 45, 25 ἔ.

ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀναγκαστική, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐρώτησις εἶναι ἐνδεχόμενη. Γιατί, ὅπως εἶπα, τὸ χρήσιμο καὶ τὸ ἐνδεχόμενο εἶναι τὸ ἴδιο. Τί γίνεται ὅμως, ὅπως εἶπες πρῖν, ἂν πρόκειται νὰ πεθάνει ὁ ἀδελφός, μὲ τὸ νὰ προτιμήσω νὰ μὴ πῶ ψέματα;

Αὐτό, νομίζω, πῶς δὲν εἶναι ψέμα. Γιὰ παράδειγμα μεταφέρω κάτι τέτοιο στὸν ἑαυτό μου. Ἐὰν ὑποθέσουμε ὅτι ἦρθε μὰ κόρη σὲ μένα, πού τὴν καταδίωκε κάποιος διαφθορέας, ζητώντας νὰ μὴ φανερώσω στὸν διαφθορέα, ἂν μὲ ρωτήσει, ὅτι τὴν φυλάγω, γιατί θὰ τὴν διαφθεύει ὅπως δὲν ἔχω. Λοιπὸν ἐρχόμενος ὁ διαφθορέας καὶ ρωτώντας με, ἦρθε ἐδῶ σὲ σένα κάποια κόρη; Λέγοντας ἐγώ, ὄχι, δὲν λέγω ψέματα, ὄχι μὲ τὴ σκέψη, ὅτι δὲν τὴν ἔχω τὴν κόρη, ἀλλὰ λέγοντας μέσα μου σιωπηρὰ, ὅτι δὲν θὰ κάνει αὐτὴ τὴν κακὴ πράξι μπροστά μου. Καὶ ἄλλο παράδειγμα: Μοῦ παρέδωσε κάποιος ἕνα ξίφος, πού τὸ εἶχε γιὰ νὰ αὐτοκτονήσει. Ἐπειτα ἦρθε καὶ μοῦ ζητεῖ νὰ τοῦ τὸ δώσω. Ἐὰν λοιπὸν πῶ, Δὲν ξέρω, δὲν πῆρα κανένα ξίφος, δὲν λέγω ψέματα· γιατί λέγω, δὲν ξέρω, οὔτε πῆρα τὸ ξίφος γιὰ νὰ σοῦ τὸ δώσω νὰ πεθάνεις. Γιατί, ἂν πῶ ναί, θὰ διαφθαρεῖ ἡ κόρη, καὶ θὰ σφάζει τὸν ἑαυτό του αὐτὸς πού μοῦ ἔδωσε τὸ ξίφος, καὶ αὐτὸ εἶναι κακό. Καὶ τὸ κακὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ καλό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ψέμα. Γιατί πατέρας τοῦ ψέματος εἶναι ὁ ἐφευρέτης τῆς κακίας. Ἐνῶ τὸ νὰ μὴ διαφθαρεῖ ἡ κόρη καὶ νὰ μὴ αὐτοκτονήσει αὐτὸς πού μοῦ ἔδωσε τὸ ξίφος εἶναι ἀγαθό. Καὶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς μαζί καὶ ἀλήθεια. Ἀποδείχθηκε λοιπὸν ὅτι αὐτὸ πού φαίνεται ψέμα, εἶναι ὁμολογημένη ἀλήθεια. Καὶ μὲ αὐτὸ πού φαινόταν ὡς δῆθεν ψέμα, θυσιάσα τὴ ζωὴ μου ὑπὲρ τοῦ φίλου. Ἐτσι ἐνισχύθηκε καὶ ἀπὸ τὴν δύο πλευρὰς ἡ ἐντολή, ὄχι μὲ τὸ ψέμα, ἀλλὰ μὲ τὴν πραγματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς. Γιατί βέβαια δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνω γιὰ τὸν ἑαυτό μου, γιὰ νὰ μὴ πεθάνω, γιατί αὐτὸ εἶναι ψέμα. Οὔτε πάλι νὰ ὀρκιστῶ γενικὰ, οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτό μου, οὔτε γιὰ τὴ σωτηρία κάποιου ἄλλου, γιατί εἶναι φανερὴ ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς. Ἐτσι μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει τὸ θέμα. Ἄλλωστε καὶ ἡ Σάρρα εἶπε στὸν Ἀβιμέλεχ, «Εἶμαι ἀδελφὴ τοῦ Ἀβραάμ»⁶⁸. Καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας, στοὺς ἄρχοντες πού τὸν ρωτοῦσαν, «Τί σοῦ εἶπε ὁ βασιλιάς»⁶⁹; ἀπάντησε ἄλλο ἀντὶ ἄλλου, ἐπειδὴ τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ ὁ βασιλιάς τὸν φόβο τοῦ θανάτου του, ἐπειδὴ τότε ἦταν φίλος του. Καὶ στὰ ἀποφθέγματα τῶν Πατέρων ἀναφέρεται κάτι τέτοιο. Ἐὰν ὅμως σὺ βρεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, ἢ ἀπὸ ἄλλον κάτι, νὰ μὴ παραλείψεις νὰ μᾶς τὸ ἀναφέρεις, γιὰ νὰ γνωρίσουμε καλὰ τὴν ἀλήθεια,

ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ φωτισμὸν νοῦς ἡμῶν ἀμυδροῦ. Τὸν συγ-
κακοπαθοῦντά σοι προσαγορεύω. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει σε.

Μ'(40)–. Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

Εἴωθας αἰεὶ μακρὸν ποιεῖσθαι τὸν τῆς ἐπιστολῆς προοίμιον, πολλὰ
5 ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις συμφέρων τὰ ἐγκώμια, οὐκ ὄντα ἀληθῆ, φιλικῆς δὲ
διαθέσεως ἐνδείγματα. Ἐγὼ δὲ ἐν βραχέσι. Τί τοῦτο; Ἴνα ὑγιαίνοις ἐν
Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, θερμότερος αἰεὶ γινόμενος τῇ ἀγάπῃ Χριστοῦ ὑπο-
φέρειν τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ οὐτίπου ὑπολήγειν ἐκ ραθυμίας. Καὶ εἶη
σοι ἔτι ἕξαψις, ὡς ἂν ἐπάδειν σε μετὰ Δαβὶδ τοῦ ἁγίου. «Ὁν τρόπον
10 ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἢ ψυχὴ
μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Τοῦτο δὲ ἐνεργῶς ἄδοιεν ἂν τις κεκαθαρομένην
ἔχων τὴν καρδίαν, ἢ καθαιρομένην. «Οὐ γὰρ κάθαρσις», ὡς φησὶν ὁ
Θεολόγος, «ἔλλαμψις». Ὡς μακαρία ἡ ψυχὴ αὕτη, ὑφ' ἧς τὸ πάντα
παθεῖν διὰ Χριστὸν ἐπιπόθητον λίαν, καὶ τὸ βδέλυγμα ἠγεῖσθαι ἅπαν
15 σαρκὸς ἔργον. Εὐῆξαι, ἀδελφέ, ὁσφρανθῆναί με τῆς εὐωδίας ταύτης,
τὸν ὀδωδότα τοῖς πάθεσιν. Οὗτος ὁ πρῶτος λόγος Ὁ δεῦτερος, περὶ
τοῦ Ἀνατολίου. Ὡς λυπηρὸν μοι τὸ πτώμα αὐτοῦ· πλὴν ἀπεδεξάμην
σου τὴν ἰατρειάν. Ἔτι σὺν ἐπιμελήθητι αὐτοῦ φιλαδέλφῳ διαθέσει. Ὁ
τρίτος, περὶ ὧν προέτεινας κεφαλαίων.

20 *A.* Ἐὰν ὀρθόδοξος διαβληθῆς ὡς μὴ κοινωνῶν, ποιήσῃ σταυρόν,
ὅτι κοινωνῶ, μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονηθεὶς παρὰ τῶν αἵρετικῶν,
αὐτοῦ δὲ ἔχοντος κρύβδην τῷ λογισμῷ, ὅτι περ ἐξ ὀρθοδόξου κοινω-
νῶν εἰμι, οὐκ οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ προδοσία τῆς ἀληθείας. Τὸ
ἐπιτίμιον ἡμισευμένον πρὸς τὸν ὀλοτρόπως τῇ αἵρέσει κοινωνήσαντα.
25 Πόσον δὲ τὸ τοιοῦτον; Ἦδη προερωτηθεὶς καὶ ἀποκριθεὶς, περιττόν
ἔστι δις τὰ αὐτὰ ἐπανακυκλεῖν.

B. Ἐὰν τις πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀσεβῶν ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν
ἐνέγκῃ κρυπταζόμενον πρεσβύτερον κατὰ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας δόγμα,
καὶ μηδὲ ἀναφέροντα αἵρετικόν, καὶ πρὸς αὐτοῦ μεθέξοι τῶν ἁγια-
30 σμάτων, καὶ οὗτος, ὡς προδότης τῆς ἀληθείας, τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω ἐνι-
αυτὸν ἀποχὴν τῶν ἁγιασμάτων.

καὶ νὰ φωτιστεῖ ὁ ἀτελής νοῦς μας. Χαιρετῶ αὐτὸν ποὺ ὑποφέρει μαζί σου. Σέ χαιρετᾷ αὐτὸς ποὺ βρίσκεται μαζί μου.

40. Στὸ τέκνο του τὸν Ναυκράτιο.

Συνηθίζεις πάντοτε νὰ κάνεις μακροσκελές τὸ προοίμιο τῆς ἐπιστολῆς, ἐπισωρεύοντας πολλὰ ἐγκώμια σὲ μᾶς τοὺς ἀνάξιους, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀληθινά, ἀλλὰ δείγματα τῆς φιλικῆς σου διάθεσης. Ἐγὼ ὅμως θὰ περιοριστῶ σὲ λίγα. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό; Νὰ ὑγιαίνεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, ἀδελφέ μου, καὶ νὰ γίνεσαι πάντοτε θερμότερος μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὑποφέροντας ὅλα τὰ γιὰ χάρη αὐτοῦ, καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγεις τίποτε ἀπὸ ραθυμία. Καὶ νὰ μεγαλώνει αὐτὴ ἡ θερμὴ σου, ὥστε νὰ μπορεῖς νὰ ψάλλεις μαζί μὲ τὸν ἅγιο Δαβίδ· «Ὅπως τὸ ἐλάφι τρέχει μὲ πόθο στὶς πηγές τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ πάρα πολὺ νὰ ἐπιθῆ σὲ σένα, Θεέ μου»⁷⁰. Αὐτὸ ὅμως μπορεῖ νὰ τὸ ψάλλει κάποιος, ποὺ ἔχει καθαρὴ, ἢ ὑπὸ καθάρση, τὴν καρδιὰ του. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος, «ὅπου ὑπάρχει καθάρση, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἔλλαμψη». Πόσο μακάρια εἶναι ἡ ψυχὴ αὐτῆ, ἢ ὅποια ποθεῖ πάρα πολὺ νὰ πάθει τὰ πάντα γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ θεωρεῖ βδέλυγμα κάθε ἔργο τῆς σάρκας. Προσευχήσου, ἀδελφέ, νὰ ὀσφρανθῶ αὐτὴ τὴν εὐωδία, ἐγὼ ποὺ ἀποπνέω ὀσμὴ μὲ τὰ πάθη μου. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος λόγος. Ὁ δεύτερος εἶναι γιὰ τὸν Ἄνατόλιο. Μὲ κάνει νὰ λυπᾶμαι πάρα πολὺ ἡ πτώση του. Ὡστόσο ἐπιδοκιμάζω τὴ θεραπεία σου. Φρόντισέ τον λοιπὸν ἀκόμα μὲ ἀδελφικὴ διάθεση. Ὁ τρίτος λόγος ἀναφέρεται στὰ θέματα ποὺ ἀνέφερες.

Α. Ἐὰν ἓνας ὀρθόδοξος κατηγορηθεῖ ὅτι δὲν κοινωνεῖ, καὶ κάνει σταυρὸ λέγοντας ὅτι κοινωνεῖ, χωρὶς νὰ ἐρωτηθεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς, ἐνῶ αὐτὸς μέσα του κρυφὰ σκέφτεται καὶ λέγει, κοινωνῶ μὲ ὀρθόδοξον, αὐτὸ δὲν εἶναι οἰκονομία, ἀλλὰ προδοσία τῆς ἀλήθειας. Τὸ ἐπιτίμιο ποὺ τοῦ ἐπιβάλλεται εἶναι τό μισό ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ ἐκεῖνον ποὺ κοινωνῆσε μὲ ὅλους τοὺς τρόπους μὲ τὴν αἵρεση. Πόσο εἶναι αὐτό; Ἐπειδὴ ἤδη ἔχω ἐρωτηθεῖ προηγουμένως καὶ ἔχω ἀπαντήσει, εἶναι περιττὸ νὰ ἐπαναλαμβάνω δύο φορές τὰ ἴδια.

Β. Ἐὰν κάποιος, γιὰ νὰ βεβαιώσει τοὺς ἀσεβεῖς, φέρει μπροστὰ τους ἓναν κρυφὸ πρεσβύτερο, σύμφωνα μὲ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα, καὶ δὲν ἀναφέρει ὅτι εἶναι αἵρετικός, καὶ κοινωνῆσει ἀπὸ αὐτόν, καὶ αὐτός, ὡς προδότης τῆς ἀλήθειας, νὰ ἔχει ὡς ἐπιτίμιο τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ μυστήρια γιὰ ἓνα χρόνο.

Γ. Ἐάν τις ὁμόσας μὴ προσκυνεῖν θείαν εἰκόνα, μήτ' αὐ³ δέξασθαι ὀρθόδοξον μονάζοντα μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν εἰδὼς τὸ πταῖσμα, μετανοῆ καὶ προσκυνῆ κρυπτῶς. βαρὺ τὸ πτώμα· ἤδη ἕξαρονος ἐγένετο Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων· τριετῆ χρόνον εἰργέσθω τῶν
5 ἁγιασμάτων, σὺν πολλῇ φιλάνθρωπία.

Δ. Ἐάν τις κρίσειε δεδοικῶς εἰκόνα Χριστοῦ ἢ τινος τῶν ἁγίων, ἐνιαυτὸν εἰργέσθω τῆς κοινωνίας.

Ε. Ἐάν τις ἱερεὺς ἀναφέρῃ τὸν αἵρετικὸν δημοσίᾳ, ἰδίᾳ δὲ προσκαλούμενος ὑπὸ τινος ὀρθοδόξου ἐν εὐκτηρίῳ, στέλλεται ἀναφέρειν
10 τὸν αἵρετικόν, εἰ ἄρα ἐν τῷ τοιούτῳ εὐκτηρίῳ τὸν ἀκριβοῆ δεῖ προσεύχεσθαι· Οὐδαμῶς.

ς. Ἐάν τις ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ἐπιτιμίῳ δύναται κατὰ λόγον προσλαβέσθαι τινὰ εἰς ἐπικουφισμὸν τοῦ ἐπιτιμίου, ἐπὶ μὲν τῆς κοινωνίας οὐδαμῶς, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων, οὐκ ἀπόβλητον. Οὔτε δὲ ἐλεημοσύναις
15 δύναται ἂν ὑφαιρεῖν τι τοῦ ὀρισμοῦ ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ· Ὁ γὰρ ἐπιτιμιάζων οἶδε πάντως καὶ πρόσωπον, καὶ χρόνον, καὶ τὰ ἐκτὸς δοκιμάζειν πρὸς τὸ ὑφεῖναι. Ὅρα γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένως κειμένων κανόνων περιλαβεῖν τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷόν τε, καθὼς αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος εἶρηκε. Δοὺς γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξουσίαν προσθήκης καὶ ὑφέσεως,
20 οὐκ ἐξ ἀναγκαίου, ἤγουν ἀπαραιτήτου, τὸν κανόνα ἔθετο, ἀλλ' ἐνδεχομένως ὥστε ὁ διδούς· βλεπέτω πῶς διδοῖ. Καγὼ γὰρ ὁ ταπεινὸς οὐχ ὀριστικῶς, ἀλλ' ἐκδιαστῶς, ἤτοι συμβουλευτικῶς, ὡς πολλάκις εἶρηκα, ἀποκρίνομαι πρὸς τὰς προτεινομένας μοι εἴτε ὑπὸ σοῦ, εἴτε παρ' ἄλλου πεύσεις.

25 Τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἐναθλοῦσιν, ἐπεὶ περ καὶ ὅπου περ ἂν ἰσχύης ἐν Κυρίῳ. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε.

ΜΑ'(41)–. Θεοφίλω τῆς Ἐφέσου.

Καὶ τὴν ἱεράν σου συλλαβὴν ἐδεξάμην ὡς βιβλίον θεόγραφον, καὶ
30 τὴν εὐλογίαν συναπεδεξάμην ὡς πόθου ἐμπύρευμα. Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας τοιαῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου σου εὐφημούμενος. ὁ μηδὲ τοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός σου ἐπάξις· Ἴδε ταπεινοφροσύνης θεο-

Γ. Ἐὰν κάποιος, πὺ ὀρκίστηκε ὅτι δὲν προσκυνεῖ θεία εἰκόνα, οὔτε ἐπίσης δέχεται ὀρθόδοξον μοναχὸ μετὰ τὴν ὀρκωμοσία, ἀναγνωρίζοντας τὸ σφάλμα του, μετανοεῖ καὶ προσκυνεῖ κρυφά, εἶναι βαρὺ τὸ παράπτωμά του. Ἦδη ἀπαρνήθηκε τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Θεοτόκο καὶ τοὺς ἁγίους. Μὲ πολλὴ φιλανθρωπία νὰ ἀποκλείεται ἐπὶ τρία χρόνια ἀπὸ τὰ μυστήρια.

Δ. Ἐὰν κάποιος ἀπὸ φόβο ἀλείψει μὲ χρῶμα εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἢ κάποιου ἁγίου, νὰ ἀπέχει ἕνα χρόνο ἀπὸ τὴν κοινωνία.

Ε. Ἐὰν κάποιος ἱερέας ἀναφέρει τὸν αἵρετικὸ δημοσίως, ἐνῶ ὅταν προσκαλεῖται ἰδιαίτερος ἀπὸ κάποιον ὀρθόδοξο σὲ εὐκτήριο οἶκο ἀποφεύγει νὰ ἀναφέρει τὸν αἵρετικὸ, πρέπει ἄραγε σὲ τέτοιο εὐκτήριο νὰ προσεύχεται ὁ ὀρθόδοξος; Μὲ κανέναν τρόπο.

ΣΤ. Ἐὰν κάποιος γιὰ τὸ δικό του ἐπιτίμιο μπορεῖ δικαιολογημένα νὰ προσλάβει κάποιον πρὸς ἀνακονφίση τοῦ ἐπιτιμίου του. Γιὰ τὴν κοινωνία θέβαια μὲ κανένα τρόπο. Ὅσο γιὰ τὰ ἄλλα, δὲν εἶναι ἀπορριπτέο. Οὔτε μὲ ἐλεημοσύνες καὶ ἀπὸ μόνος του θὰ μποροῦσε νὰ ἀφαιρέσει κάτι ἀπὸ αὐτὸ πὺ τοῦ ἐπιβλήθηκε. Γιατὶ αὐτὸς πὺ ἐπιβάλλει τὸ ἐπιτίμιο γνωρίζει ὅπωςδήποτε νὰ ἐξετάζει καὶ τὸ πρόσωπο, καὶ τὸν χρόνο, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ προκειμένου νὰ τὸ ἐλαττώσει. Καθόσον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθοῦν αὐτὰ μέσα σὲ ὄρο τῶν κανόνων πὺ ἐνδεχομένως ὑπάρχουν, ὅπως ἔχει πεῖ ὁ μέγας Βασίλειος. Γιατὶ, δίνοντας στὸν ἐπίσκοπο τὴν ἐξουσία νὰ προσθέτει καὶ νὰ ἀφαιρεῖ, δὲν θέσπισε τὸν κανόνα ὡς ἀναγκαῖο, δηλαδή ὡς ἀπαραίτητον, ἀλλὰ ὡς ἐνδεχόμενον. Ὡστε αὐτὸς πὺ τὸν ἐπιβάλλει, νὰ προσέχει πῶς τὸν ἐπιβάλλει. Γιατὶ καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινός, στίς ἐρωτήσεις πὺ μου ὑποβάλλονται εἴτε ἀπὸ σένα, εἴτε ἀπὸ ἄλλον, δὲν δίνω, ὅπως εἶπα πολλές φορές, ὀριστικὴ ἀπάντηση, ἀλλὰ πρὸς ἐκφοβισμό, δηλαδή συμβουλευτικὴ.

Λοιπὸν νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὴν ταπεινότητά μου, βοηθώντας ὅσο μπορεῖς αὐτοὺς πὺ ἀγωνίζονται στὰ τοῦ Στουδίου, ὅταν καὶ ὅπου μπορεῖς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος σὲ χαιρετᾷ.

41. Στὸν Θεόφιλο τῆς Ἐφέσου.

Καὶ τὴν ἱερὴ σου ἐπιστολὴ τὴ δέχθηκα σὰν βιβλίον γραμμένο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τὴν εὐλογία σου τὴν δέχθηκα ἐπίσης σὰν προσάναμμα τοῦ πόθου. Καὶ ποιὸς εἶμαι ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος νὰ δέχομαι τέτοιους ἐπαίνους ἀπὸ τὸ ἅγιο στόμα σου, ἐγὼ πὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω οὔτε τὸ λουρὶ

μμήτου ιδιώματα. Σύ, ὦ μακαριώτατε προπάτορ, μέγας καὶ λαλούμενος. μεγαλυννόμενός τε καὶ ἐπαινούμενος Ἀνατολῆ τε καὶ Δύσει, ὁ τοῦ μεγίστου Ἀποστόλου, εὐαγγελιστοῦ τε καὶ θεολόγου κοσμήσας τὸν θρόνον ἐπάξια, δι' ὧν ἤθληκας, καὶ ἔτι ἀθλεῖς, αἵμασι σαρκός σου 5 ἀγίας λαμπρούνας τὸν θῖον, καὶ Χριστὸν ὁμολογῶν ἐγγράφεσθαι ὡς ἐνσώματον, ἀλλ' οὐχὶ ὡς οἱ ἀσεβεῖς ἐξαρονούμενος, ἐπ' ἃν οὐ δέχονται αὐτὸν εἰκονιζόμενον. Ὁ γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐδὲ ἐνσώματον. Ἐῷ λέγειν ὅτιπερ καὶ ἄγγελος ὧν ἀσώματος. αἰσθητοῖς εἰκόσιν ὑπὸ τῶν θεολόγων ἀναγράφεσθαι παραδέδοται. Οἱ δὲ καὶ τὸν ἐνσώματον δε- 10 σπότην, καὶ τὸν ἀσώματον δοῦλον, προσέτι καὶ τὴν τε τοῦ Θεοῦ Μητέρα, σὺν πᾶσι Κυρίου θεράπουσιν, ἤρηνται ἐγγεγραφθαι, διὰ τῶν εἰκόνων ἀριδῆλως συναπαρνούμενοι τὰ πρωτότυπα, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐννοοῦντες. ὅτι τῇ παραδοχῇ τοῦ οἰκείου χαρακτῆρος τὸ κρατῆν ἔχουσιν, οὐ ἀφαιρεθέντος ἢ ἀτμιασθέντος. ἀφήρηται δηλονότι καὶ ἠτίμω- 15 ται αὐτῶν τὸ κράτος. Ἀλλ' ὁμως οὐ βούλονται συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι. Ἐκεῖνος μὲν σὺν εἰς κέντρα λακτίζειν ἔστι, σὲ δὲ ἡ κραταιὰ χεὶρ περιφυλάξειεν εἰς κλέος τῆς ἐαυτοῦ Ἐκκλησίας, ὡς στύλον, ὡς ἐδραῖωμα, ὡς πρόμαχον. Καὶ ἰδομέν σε οἱ ταπεινοί, ἢ ἔνθεν ἐπὶ τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα ἐπαναστρέφοντα, ὡς οἱ πάλαι ἀπὸ τῆς ἐν Πάτρῳ φυλακῆς τὸν 20 τοῦ Εὐαγγελίου ἡλίον, ἢ ἐν οὐρανοῖς ἐπάνω δέκα πόλεων ἱεραρχικῶς δοξαζόμενον.

ΜΒ'(42)–. Θαλελαίῳ τέκνῳ.

Ἄ μὲν σὺν ἐσήμανας διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐπέγγνων, τέκνον, ἃ δὲ ἐγὼ ἀποκρινοῦμαι σοι, ταῦτά ἐστι· «Στέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ 25 ἀτάκτως περιπατοῦντος», διακελεύεται ὁ ἱερός Ἀπόστολος. Πῶς σὺν λέγει Γρηγόριος ὁ τῶν Ἀδελφίων, ἀλόγως ὑμᾶς αὐτὸν ἀποστρέφεσθαι, ὅποτε αὐτὸς οὐχ ἀπλῶς ἀτάκτως, ὀλοτρόπως δὲ συναπήχθη τοῖς Εἰκονομάχοις. ὑπογράψας τῇ αἰρέσει, συνεσθίων τε καὶ συμπίνων καὶ συναναστρεφόμενος αὐτοῖς; Εἰ δὲ λέγοι μετανενοηκέναι καὶ ἐπιτίμια 30 κρατεῖν, δειξάτω τοῦτο δι' ἐγγράφου ὁμολογίας. ἀναθεματίζων τε τοὺς αἰρετικούς σὺν τῇ αἰρέσει, καὶ μηδαμῶς συναπτόμενος αὐτοῖς. Ἐως δ' ἂν τοῦτο οὐ ποιῇ, ἀποτρόπαιος ὑμῖν ἔστω τοῖς φοβουμένοις

τοῦ ὑποδήματός σου; Κοίταξε ἰδιότητες θεομίμητης ταπεινοφροσύνης. Σὺ, μακαριώτατε προπάτορα, εἶσαι μεγάλος καὶ διαφημισμένος, καὶ δοξασμένος καὶ ἐπαινούμενος σὲ Ἀνατολή καὶ Δύση, σὺ ὁ ὁποῖος κόσμησες τὸν θρόνο τοῦ πῶ μεγάλου Ἀποστόλου, εὐαγγελιστοῦ καὶ θεολόγου ἐπάξια μὲ ὅσους ἄθλους ἔκανες καὶ ἔξακολουθεῖς νὰ κάνεις, λαμπρύνοντας μὲ τὰ αἵματα τῆς σάρκα σου τὴ ζωὴ, καὶ ὁμολογώντας ὅτι ὁ Χριστὸς ζωγραφίζεται ὡς ἐνσώματος, καὶ δὲν τὸν ἀπαρνεῖσαι ὅπως οἱ ἀσεβεῖς, ἐφόσον δὲν δέχονται ὅτι αὐτὸς εἰκονίζεται. Γιατί ὅ,τι δὲν εἰκονίζεται, δὲν εἶναι οὔτε ἐνσώματο. Παραλείπω νὰ πῶ ὅτι καὶ ἄγγελος, ἐνῶ εἶναι ἀσώματος, ἔχει παραδοθεῖ ἀπὸ τοὺς θεολόγους νὰ εἰκονίζεται σὲ αἰσθητὲς εἰκόνες. Ἐνῶ αὐτοὶ καὶ τὸν ἐνσώματο Δεσπότη, καὶ τὸν ἀσώματο δοῦλο, ἀκόμα καὶ τὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ, μαζί μὲ ὅλους τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Κυρίου, ἀρνοῦνται νὰ τοὺς ζωγραφίσουν, ἀρνούμενοι φανερὰ μαζί μὲ τὶς εἰκόνες καὶ τὰ πρωτότυπα, καὶ δὲν καταλαβαίνουν οὔτε αὐτό, ὅτι μὲ τὴν παραδοχὴ τῆς δικῆς τους εἰκόνας ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία, ἢ ὁποῖα ὅταν ἀφαιρεῖται ἢ ἀτιμάζεται, ἀφαιρεῖται ὀλοφάνερα καὶ ἀτιμάζεται ἢ ἐξουσία τους. Ἄλλ' ὅμως δὲν θέλουν νὰ καταλάβουν νὰ τὸν δοξάσουν. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια λακτίζει σὲ καρφιά, ἐσένα ὅμως εἶθε νὰ σὲ διαφυλάξει τὸ κραταῖο χέρι, πρὸς δόξα τῆς Ἐκκλησίας του, ὡς στύλο, ὡς στήριγμα, ὡς ὑπέρμαχον. Καὶ μακάρι νὰ σὲ δοῦμε οἱ ταπεινοί, ἢ νὰ ἐπιστρέφεις ἐδῶ στὴν Ἀσιατικὴ γῆ, ὅπως οἱ παλαιοί, ἀπὸ τὴ φυλακὴ τῆς Πάτμου, σὺ ὁ ἥλιος τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ νὰ δοξάζεται στους οὐρανούς ἱεραρχικὰ πάνω ἀπὸ δέκα πόλεις.

42. Στὸ τέκνο του τὸν Θαλέλαιο.

Αὐτὰ βέβαια ποὺ μοῦ δήλωσες μὲ τὴν ἐπιστολὴ τὰ κατάλαβα, τέκνο μου, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ ἐγὼ σοῦ ἀπαντῶ τώρα εἶναι τὰ ἑξῆς: Ὁ ἱερεὺς Ἀπόστολος μᾶς προτρέπει «Νὰ ἀποφεύγουμε κάθε ἀδελφὸ ποὺ κάνει ζωὴ ἄτακτη»⁷¹. Πῶς λοιπὸν ὁ Γρηγόριος τῶν Ἀδελφίων λέγει, ὅτι τὸν ἀποφεύγετε χωρὶς λόγο, τὴ στιγμῇ ποὺ αὐτὸς ὄχι μόνο κάνει ζωὴ ἄτακτη, ἀλλὰ παρασύρθηκε ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς Εἰκονομάχους, ἀφοῦ ἀποδέχθηκε μὲ τὴν ὑπογραφή του τὴν αἵρεση, καὶ τρώει καὶ πίνει μαζί τους καὶ συναναστρέφεται μὲ αὐτούς; Ἄν ὅμως λέγει, ὅτι ἔχει μετανοήσει καὶ ὅτι τηρεῖ τὰ ἐπιτιμια, ὅς τὸ δείξει αὐτὸ μὲ γραπτὴ ὁμολογία, ἀναθεματίζοντας καὶ τοὺς αἵρετικούς μαζί μὲ τὴν αἵρεση, καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεται μὲ κανένα τρόπο μὲ αὐτούς. Ὅσο ὅμως δὲν τὸ κάνει αὐτό, νὰ

τὸν Κύριον. Δόλιος γάρ ἐστιν, ἐν προσποιήσει ἐπιστροφῆς, ὑφελκό-
 μενος ὑμᾶς καὶ ὑποσπείρων λόγους λοιμώδεις, ὡς ἐκ προσώπου
 δῆθεν τῶν ἐναντίων. Ὅθεν σὺ ὡς ἀτελέστερος ἐμπαρεῖς τῇ διαλέξει
 αὐτοῦ ἠπόρηκας εἰς τοῦτο κάκεινο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤτησας τὴν λύσιν,
 5 δέξαι σὺνενετῶς τὸ εἰρηκέναι τὸν Χρυσόστομον, «Ὁ ἡμέτερος Χρι-
 στὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται», ἐγκωμιάζοντα τὸν ἅγιον Ρωμανόν,
 οὐχ ἀπλῶς ἐκλαμβάνειν δεῖ, ἀλλὰ γνῶναι τίνι διαλεγόμενος εἶρηκεν,
 ἐπειδὴ ἐν ταῖς διαλέξεσι παρατηρητέον καὶ χρόνον καὶ πρόσωπον
 καὶ τρόπον. Χρόνον, διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ νενομοθετηῆσθαι τοῖς πάλαι
 10 πρὸς τοὺς ἐν τῇ χάριτι. Πρόσωπον, ὅτι ἄλλο αἰρετικόν, καὶ ἕτερον
 ὀρθοδόξου. Τρόπον, ἐπειδὴ οὐ ταυτὸν ἐστὶ δογματικῶς διαλέγεσθαι
 καὶ ἀπλοϊκώτερον προτείνειν τὸν λόγον. Τίνι οὖν διελέεκτο ὁ Χρυ-
 σόστομος; Ἄρα γε ὀρθοδόξῳ ἀναστηλοῦντι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ;
 Οὐδαμῶς ἀλλὰ τινι Ἑλληνι, ὃς τὴν πάντων ὑπερκειμένην αἰτίαν,
 15 καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐσχάτων χαρακτηρίζει, ὡς φησὶν ὁ θεῖος
 Διονύσιος, καὶ οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φησὶ τῶν πλαττομένων αὐτῶ
 ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμάτων. Καλῶς οὖν καὶ πάννυ εἰκότως
 ἔφη ὁ πατήρ· «Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται» (προσ-
 υπακουστέον τῇ τῆς θεότητος φύσει), ὡς τῶν ἐκείνου θεῶν ἐν τοίχοις
 20 ἰδρυμένων κάκει περιωρισμένων, οὐκ ἐχόντων τι ἄλλο νοούμενον
 παρ' ὃ βλέπονται τοῖς ὄρωσιν, ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν
 ὦτα, καὶ οὐχ ἀκούουσι, ρῖνες, καὶ οὐ ψηλαφῶσι, πόδες, καὶ οὐ περι-
 πατοῦσι, ρῖνες, καὶ οὐκ ὀσφραίνονται, καθὰ προφητικῶς κατηγο-
 ροῦνται.

25 Ὁ δὲ ἡμέτερος Χριστὸς οὐ κατὰ τὸ ὄρώμενον μόνον ἄνθρωπος
 κυρίως καὶ ἀληθῶς, ἐπειτέρ ὁμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα χρηματίσας, καὶ
 ἐνσώματος καὶ ἔμπτους καὶ ἐνήλιξ καὶ ὅσα ἄλλα γνώριμα τῇ ἄνθρω-
 πείᾳ φύσει, πλὴν μόνῃς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ Θεὸς φύσει καὶ ἀληθείᾳ
 καὶ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέρω. Οἷόν τι λέγω· ὡς φησὶ πού ὁ αὐτὸς Χρυσό-
 30 στομος «Κάτω κοπιᾷ, καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα κάτω πεινᾷ, καὶ
 ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ· κάτω δειλιᾷ, καὶ ἄνω θρονιᾷ· κάτω δικαστη-
 ρίῳ παρίσταται, καὶ ἄνωθεν πάντα θεωρεῖ». Κατὰ τοῦτο οὖν εἴρηται

θεωρεῖται ἀπαίσιος γιὰ σᾶς ποὺ φοβᾶστε τὸν Κύριο. Γιατὶ εἶναι ὑπου-
 λος, παρασύροντάς σας μὲ τὴν προσποίηση τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ διασπεί-
 ροντας ὑπουλά λόγους μολυσματικούς, ὡς ἐκ μέρους δῆθεν τῶν ἀντιθέ-
 των. Γι' αὐτὸ ἐσύ, σὰν πιὸ ἀτελής, παρακολουθώντας τὴ συζήτησή του,
 εἶχες ἀπορίες σ' αὐτὸ καὶ σ' ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ ὅμως ζήτησες τὴν ἀπάντηση,
 νὰ τὴ δεχθεῖς μὲ σύνεση. Τὸ ὅτι ὁ Χρυσόστομος εἶπε, «Ὁ δικὸς μας
 Χριστὸς δὲν ζωγραφίζεται στοὺς τοίχους», ἐγκωμιάζοντας τὸν ἅγιο
 Ρωμανὸ, δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται κατὰ λέξη, ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρί-
 ζουμε μὲ ποιὸν μιλώντας τὸ εἶπε, γιατί στίς ὁμιλίες πρέπει νὰ κοιτάζουμε
 καὶ τὸν χρόνο καὶ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔγιναν. Τὸν
 χρόνο, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νομοθετηθεῖ στοὺς παλιούς τὰ ἴδια μὲ μᾶς ποὺ
 ζοῦμε στὰ χρόνια τῆς χάριτος. Τὸ πρόσωπο, γιατί ἄλλο εἶναι τὸ αἰρετικὸ,
 καὶ ἄλλο τὸ πρόσωπο τοῦ ὀρθοδόξου. Τὸν τρόπο, γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο
 νὰ συζητᾶ κανεὶς δογματικά, καὶ νὰ ἀπευθύνει λόγο πιὸ ἀπλοϊκὸ. Μὲ
 ποιὸν λοιπὸν συζητοῦσε ὁ Χρυσόστομος; Ἄραγε μὲ ὀρθόδοξο ποὺ ἀνα-
 στήλωνε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ; Κάθε ἄλλο· ἀλλὰ μὲ κάποιον εἰδωλο-
 λάτρη, ὁ ὁποῖος τὴν αἰτία ποὺ εἶναι ἀνώτερη ὅλων, τὴν χαρακτηρίζει
 πιὸ τελευταία καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ὄντα, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Διονύσιος,
 καὶ δὲν δέχεται ὅτι αὐτὴ ὑπερέχει ἀπὸ τὰ ἄθεα καὶ πολυειδῆ μορφώματα
 ποὺ πλάθονται ἀπὸ αὐτὸν. Καλῶς λοιπὸν καὶ πολὺ εὐλόγα εἶπε ὁ πα-
 τέρας· «Ὁ δικὸς μας Χριστὸς δὲν ζωγραφίζεται στοὺς τοίχους» (ἐξυπα-
 κούεται βέβαια ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητος), ὅπως οἱ θεοὶ ἐκείνου
 ποὺ στήνονταν στοὺς τοίχους καὶ περιορίζονταν ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἔχουν
 κανένα ἄλλο νόημα, παρὰ μόνο, ὅτι βλέπονται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς βλέ-
 πουν, ἔχουν μάτια καὶ δὲν βλέπουν, αὐτιά καὶ δὲν ἀκοῦν, χέρια καὶ δὲν
 πιάνουν, πόδια καὶ δὲν περπατοῦν, μύτες καὶ δὲν ὀσφραίνονται, ὅπως
 κατηγοροῦνται ἀπὸ τοὺς προφήτες⁷².

Ὁ δικὸς μας Χριστὸς ὅμως δὲν εἶναι μόνο ὅπως φαίνεται ἄνθρωπος
 κυριολεκτικὰ καὶ πραγματικά, γιατί ὑπῆρξε ὅμοιος μὲ μᾶς σὲ ὅλα, καὶ μὲ
 σῶμα, καὶ μὲ πνοή, καὶ μὲ ἀνάστημα, καὶ ὅσα ἄλλα ἀποτελοῦν γνωρί-
 σματα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μόνο, ἀλλὰ εἶναι
 καὶ Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ ἀληθινὰ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ τὰ δύο.
 Ἐννοῶ δηλαδή αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος· «Κάτω κουράζε-
 ται, καὶ ἐπάνω σχηματίζει τὰ στοιχεῖα. Κάτω πεινᾷ, καὶ ἀπὸ πάνω στέλ-
 νει βροχές. Κάτω δειλιάζει, καὶ ἐπάνω βροντᾷ. Κάτω στέκεται μπροστὰ
 σὲ δικαστήριο, καὶ ἀπὸ ἐπάνω ἐπιβλέπει τὰ πάντα». Ὡς πρὸς αὐτὸ

αὐτῷ πρὸς τὸν Ἕλληνα· «Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται», καὶ οὐχ ἠγεῖτο χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὴν ἀπόφασιν εἴνεκα τῆς νυνὶ λυττώσης αἰρέσεως. Δῆλον δὲ ὅτι τὸν κοπιῶντα καὶ πεινῶντα, δειλιῶντα τε καὶ παριστάμενον κριτηρίῳ, οἶδεν ἀσφαλῶς ὁ
 5 ἅγιος σώματος χαρακτῆρι περιγράφεσθαι, εἴτε ἐν τοίχῳ χρώμασιν, εἴτε ἐν πίνακι. Καὶ ἐν τοῖς ἐναργέσιν οὐκ ἦν λόγος αὐτῷ διασαφήσεως. Εἰ γὰρ τὸν ἀσώματον ἄγγελον ἰδεῖν ἔφη ἐν εἰκόνι, τὸν ἐνσώματον Χριστὸν οὐ βλέπει εἰκονιζόμενον; Ἡλίθιον οὖν τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ ἁγίου ὑπολαμβάνειν. Εἰ οὖν εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν ἔχουσι τοῦ πονηροῦ αὐτῶν
 10 δόγματος, τί τὸν αὐτὸν ἀποβάλλονται, μὴ δεχόμενοι ἄγγελον εἰκονίζεσθαι, μῆδ' αὖ τινὰ τῶν θεοφόρων, λέγοντος ὡδέ που τοῦ Χρυσσοστόμου, «Ὅπερ γοῖν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐπράξατε τῆς ἐκείνου», ἤγουν Μελετίου τοῦ ἁγίου, «Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναϊς, καὶ ἐν ἐκτόμασι καὶ φιάλαις, καὶ ἐν θαλάμων τοί-
 15 χοις, καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί». Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἀκοῦσαι αὐτοῦ ἀνέχονται. Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου Παγκρατίου, ὅτι οὐ δημοῖ πρὸς τίνος συνεγράφη, τί τοῦτο; Σχεδὸν πάντα τὰ μαρτυρογράφια ἀνεπίγραφά εἰσιν· ἀλλ' ὅμως βέβαιά εἰσι, κάκειθεν οἱ διδάσκαλοι ἀφορμίζονται ποιεῖν τὰ τῶν μαρτυρη-
 20 σάντων ἐγκώμια. Ὁ ἅγιος Παγκράτιος ἐν Σικελίᾳ τιμᾶται ναῶ μεγίστῳ, ἐν ᾧ φασὶ καὶ σημεῖα γεγενῆσθαι. Ὁ οὖν μὴ δεχόμενος τὴν ἱστορίαν, συναπεβάλετο τὸν μάρτυρα δηλονότι. Ταῦτα μὲν ὡς ἐν ὀλίγοις. Σὺ δὲ τέκνον, ὑγίαινέ τε καὶ σώζοιο, καὶ τοῦ Γρηγορίου μακρὰν ἀπόσθηθι, μὴ σὲ ὀλέσῃ ἐξ ἀπροσεξίας.

25 ΜΓ(43)–. Ἐγκλείστη.

Ἀνέγνων σου τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας, ἀλλὰ τίς ὁ ἔπαινος ὃν ἐποίησας ἡμῖν, ξένοις οὖσι παντὸς ἀγαθοῦ; Τίς δὲ δὴ καὶ ἡ ἐπιζήτησις τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου, μὴ ἔχουσιν οἰκειοποιτεῖν, οὐχ ὅτι γε καὶ ἑτέροις ἄρδεν νόματα; Ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται, «Παντὶ τῷ αἰτοῦντι
 30 σε δίδου», δέξαιο βραχυλογίαν τινὰ τῆς πενιχρότητος ἡμῶν. Τῶν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἀναστρεφόμενων οὐχ οὕτω δύναίτο, ἂν μὴ ὁ τῆς διανοί-

λοιπὸν εἰπώθηκε ἀπὸ αὐτὸν στὸν εἰδωλολάτρη· «Ὁ δικὸς μας Χριστὸς δὲν περιγράφεται στοὺς τοίχους», καὶ δὲν νόμιζε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀκριβολογεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀπάντηση ἕξαιτίας τῆς αἵρεσης ποὺ τώρα λυσοῦν. Εἶναι βέβαια φανερό, ὅτι ὁ ἅγιος γνώριζε καλῶς, πῶς ἐκεῖνος ποὺ κουραζόταν καὶ πεινοῦσε, ποὺ δείλιαζε καὶ στεκόταν στὸ δικαστήριον, ζωγραφίζεται ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματός του, εἴτε στὸν τοῖχο μὲ χρώματα, εἴτε σὲ πίνακα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἦταν ὄρατὰ δὲν εἶχε λόγο νὰ τὰ ἐπεξηγήσει. Ἐφόσον δηλαδὴ εἶπε ὅτι εἶδε τὸν ἀσώματο ἄγγελο σὲ εἰκόνα, δὲν βλέπει τὸν ἐνσώματο Χριστὸ εἰκονιζόμενο; Εἶναι ἠλίθιο λοιπὸν νὰ ὑποπτευόμαστε κάτι τέτοιο γιὰ τὸν ἅγιο. Ἐὰν λοιπὸν γιὰ βεβαίωση τοῦ πονηροῦ δόγματός τους ἔχουν αὐτὸν μάρτυρα, τότε γιατί τὸν ἴδιο τὸν ἀπορρίπτουν, μὴ δεχόμενοι ὅτι εἰκονίζεται ὁ ἄγγελος, οὔτε καὶ κάποιον ἀπὸ τοὺς θεόπνευστους, τῆ στιγμῆ ποὺ ὁ Χρυσόστομος λέγει, «Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ κάνατε μὲ τὰ λόγια, αὐτὸ κάνατε καὶ στὴν εἰκόνα ἐκείνου», δηλαδὴ τοῦ ἁγίου Μελετίου; «Γιατὶ καὶ στὰ κοιλώματα τῶν δακτυλιδιῶν, καὶ στὰ πόματα τῶν φιαλῶν, καὶ στοὺς τοίχους τῶν θαλάμων, καὶ παντοῦ πολλοὶ χάραξαν τὴν ἅγια ἐκείνη εἰκόνα». Καὶ ὅμως δὲν ἀνέχονται οὔτε νὰ ἀκούσουν γι' αὐτόν. Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἁγίου Παγκρατίου, ποὺ δὲν δηλώνει ἀπὸ ποιὸν ἔχει συγγραφεῖ, τί μ' αὐτό; Ὅλα σχεδὸν τὰ μαρτυρολόγια εἶναι ἀνεπίγραφα. Εἶναι ὅμως βέβαια, καὶ ἀπὸ αὐτὰ οἱ δάσκαλοι παίρνουν ἀφορμὴ νὰ κάνουν τὰ ἐγκώμια τῶν μαρτύρων. Ὁ ἅγιος Παγκράτιος τιμᾶται στὴ Σικελία σὲ πολὺ μεγάλο ναό, στὸν ὁποῖο λένε ὅτι ἔχουν γίνει καὶ θαύματα. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν δέχεται τὴν ἱστορία, εἶναι φανερό ὅτι ἀπορρίπτει μαζὶ καὶ τὸν μάρτυρα. Αὐτὰ λοιπὸν μὲ λίγα λόγια.

Σὺ ὅμως, τέκνον, εἶθε νὰ εἶσαι ὑγιῆς καὶ νὰ σωθεῖς, καὶ μείνε μακριὰ ἀπὸ τὸν Γρηγόριο, γιὰ νὰ μὴ σὲ καταστρέψει ἀπὸ ἀπροσεξία.

43. Στὴν Ἐγκλειστη.

Διάβασα τὸ γράμμα τῆς εὐλάβειάς σου, ἀλλὰ τί νόημα ἔχει ὁ ἔπαινος ποὺ ἔκανες γιὰ μᾶς ποὺ εἴμαστε ξένοι ἀπὸ κάθε καλὸ; Καὶ τί νόημα ἔχει τὸ νὰ ζητᾶς μὲ πόθο τὸν διδασκαλικὸ λόγον ἀπὸ μᾶς ποὺ δὲν ἔχουμε οὔτε οἱ ἴδιοι πηγαῖο νερὸ νὰ πιοῦμε, καὶ ὄχι νὰ ποτίσουμε καὶ ἄλλους; Ὅμως ἐπειδὴ εἶναι γραμμένο, «Στὸν καθένα ποὺ σοῦ ζητᾶ νὰ δείνεις»⁷³, δέξου ἓνα σύντομον λόγον τῆς πνευματικῆς μας πτωχείας. Αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὸν κοινὸ βίον, δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν ἔτσι, ἂν τὸ μάτι τῆς διάνοιάς

ας ὀφθαλμὸς κεκαθάρθαι, ὡς ἐνατενίζειν ἀπαρεμποδίστως τῷ κάλλει
 τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, οἷόν τιτι λύμη τῇ τῆς σαρκὸς προσπαθεία μυωπά-
 ζων. Ἡμῖν δὲ οἷς πᾶσιν ἀποτακτέον, καὶ μόνον τὸν Χριστοῦ σταυρὸν
 αἴρειν ἐγκελευομένοις, εὐπετῆς ἢ θεοπτία, ἥγουν τὸ μηδὲν ἄλλο καὶ
 5 ἔχειν καὶ ἐνοιεῖν, ἢ τὸ πῶς εὐαρεστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καθαροῦ καρδία
 λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ἀπορρήξει πάσης σχέσεως σαρκικῆς. Ἔστω οὖν
 ἡμῶν ἢ τῆς ἐγκλείσεως περιοχῆ, πόλις Θεοῦ πεποικιλμένη χρυσεῖς
 κατορθώμασι, μὴ κλειῖς περὶ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ
 πνεῦμα. Προσηκόν τοίνυν φεύγειν ὑμᾶς τὰς τῶν ἀνδρῶν ὄψεις, τὰς
 10 πρὸς τοὺς ἀφ' αἵματος σχέσεις, τὰς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον φιλίας·
 αὐτὰς δὲ ἐφ' ἑαυτὰς συναεστράφθαι καὶ ἔχειν μίαν ψυχὴν καὶ καρ-
 δίαν, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων πεπιστευκότων.
 Ἡ καθηγουμένη οὕτω καθηγείσθω ὡς Χριστοῦ ἐπέχουσα χαρακτῆρα,
 ποιούσα πρῶτον, εἰθ' οὕτως διδάσκουσα, μηδὲν ἐλλυμπάνουσα τῶν
 15 κατ' ἐντολὴν πρακτικῶς ὑποδεικνύναι. Ἡ καθυποτασσομένη οὕτω
 πείθεσθαι καὶ ὑπείκειν, ὡς αὐτῷ, Χριστῷ τὴν ὑπακοὴν ἀνύουσα.
 Ὅπου δὲ ταῦτα, ἐκεῖ πάσης ἀγαθοεργίας καρπὸς οὐδὲ οὐ ταῦτα, ἐκεῖ
 πάντως τὰ ἐναντία, ἐταιρία, φιλονεικία, ψιθυρισμοί, ἰδιοκτημοσύνη,
 φουσιώσεις, προσπάθειαι, πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν, εἴτε
 20 ἐκ γένους, εἴτε ἐκ φιλίας ἄλλης

Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν ὀλίγῳ ἢ περὶ τοῦδε ὑπόμνησις. Ἐγὼ δὲ ὁ τα-
 πεινὸς παρακαλῶ, σὺν τῷ θίῳ καὶ τὴν πίστιν ἠγλαϊσμένην κεκτηῖσθαι
 ὑμᾶς, μηδαμῶς τῇ Χριστομάχῳ αἰρέσει κοινωνεῖν, ἥτις Ἰουδαισμοῦ
 οὐδὲν διενήνοχε, τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν διὰ τῆς καθαιρέ-
 25 σεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων αὐτοῦ τε Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου αὐτοῦ
 τε καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀρνούμενης, ἐπειδήπερ ἡ εἰκὼν ταυτὸν ἐστὶ
 τῷ πρωτοτύπῳ τμητῇ τε καὶ προσκυνήσει, οἷον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ
 (σταυροῦ) καὶ τοῦ τύπου. Μὴ δὴ οὖν ἀρνήσησθε τὸν Χριστὸν αἰ Χρι-
 στοφόροι τῷ ἁγίῳ περιβλήματι, μήτε τοὺς τοσοῦτους κόπους, οὓς
 30 ἀνατλάτε τὸν ἐν παρθενία θίον μετὰ καθείρξεως διανύουσαι, ἔνθεν
 ὀλέσαι, καὶ τῆς ἀντικεμένης μερίδος, ὅπερ ἀπείη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέ-
 γειν γινόμενα, ἀλλ' εὐδύϊαι, ὅτι οὔτε θίος δίχα πίστεως ὀρθῆς, οὔτ' αὖ

τους δὲν ἔχει καθαριστεῖ, ὥστε νὰ κοιτάζει, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται, τὴν ὁμορφιὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, μυωπάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ κάποια βλάβη μὲ τὴν μὲ πάθος ἀφοσίωση στὴ σὰρκα. Σὲ μᾶς ὅμως πού πρέπει νὰ τὰ ἀπαρνηθοῦμε ὅλα καὶ ἔχουμε ἐντολὴ μόνο τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ νὰ σηκώνουμε, εἶναι εὐκόλη ἢ θέα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸ νὰ μὴν ἔχουμε τίποτε ἄλλο, οὔτε νὰ σκεφτόμαστε, παρὰ μόνο τὸ πῶς νὰ ἀρέσου-
με στὸν Κύριο, νὰ τὸν λατρεύουμε μὲ καθαρὴ καρδιὰ, διακόπτοντας κάθε σχέση μὲ τὴ σὰρκα. " Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ περιοχὴ τῆς ἔγκλεισῆς σας, πόλη τοῦ Θεοῦ στολισμένη μὲ χρυσᾶ κατορθώματα. Νὰ μὴ βάζετε κλει-
δαριῆς μόνο γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ στὸ πνεῦμα. Εἶναι πρόπον λοιπὸν νὰ ἀποφεύγετε τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν, τίς σχέσεις μὲ τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς, τίς φιλίες πρὸς ὅλον τὸν κόσμον, νὰ συναναστρέψετε ἀναμεταξί σας, καὶ νὰ ἔχετε μιὰ ψυχὴ καὶ καρδιὰ, μιμούμενες ἐκείνους πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πίστεψαν στοὺς ἀποστόλους. Ἡ καθηγουμένη νὰ ἡγουμενεύει ἔτσι, σὰν νὰ κατέχει τὴ θέσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδιώκοντας τὰ ἔργα πρῶτα, καὶ ὕστερα τὴ διδασκαλία, χωρὶς τίποτε ἀπὸ τίς ἐντολὰς νὰ παραλείπει νὰ ὑποδεικνύει πρακτικᾶ. Ἡ ὑποτακτικὴ νὰ πειθαρχεῖ καὶ νὰ ὑποτάσσεται ἔτσι, σὰν νὰ ἀναφέρεται ἢ ὑπακοή της στὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Καὶ ὅπου ὑπάρχουν αὐτὰ, ἐκεῖ ὑπάρχει καρπὸς καὶ ἀγαθοεργίας, ἐνῶ ὅπου δὲν τηροῦνται αὐτὰ, ἐκεῖ ὑπάρχουν τὰ ἀντίθετα, ἀσεληγή-
ματα, φιλονεικίαι, συκοφαντίαι, ἰδιοκτησίαι, ἀλαζονεῖαι, ἐμπάθειαι, καὶ μεταξὺ τους καὶ μὲ τοὺς ἔξω, εἴτε συγγενεῖς, εἴτε ἀπὸ ἄλλες φιλίες.

Αὕτῃ λοιπὸν μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ ἀναφορὰ μου στὸ θέμα αὐτό. Καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς παρακαλῶ, μαζὶ μὲ τὴν ζωὴ, νὰ ἔχετε καὶ τὴν πίστη λαμπρὴ, χωρὶς νὰ κοινωνεῖτε μὲ κανένα τρόπο μὲ τὴν αἵρεση πού μάχεται τὸν Χριστό, ἢ ὁποῖα δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό, ἀφοῦ ἀρνεῖται τὴ σωτήρια οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν κατάργησι τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου μητέρας του, καὶ ὅλων τῶν ἀγίων. Γιατὶ ἡ εἰκόνα εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ τὸ πρωτότυπο ὡς πρὸς τὴν τιμὴ καὶ τὴν προσκύνησι, ὅπως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ζωοποιὸ σταυρὸ καὶ τὸν τύπο του. Μὴν ἀρνηθεῖτε λοιπὸν τὸν Χριστό, σεῖς οἱ χριστοφόρες μὲ τὸ ἅγιο περίβλημά σας, οὔτε τοὺς τόσο πολλοὺς κόπους πού ὑπομένετε, διανύοντας τὸν παρθενικὸ βίον μὲ φυλάκισι, καὶ ἔτσι νὰ χάσετε καὶ τὴν ἀντίστοιχη μερίδα, πρᾶγμα πού οὔτε νὰ σκέφτε-
στε, οὔτε νὰ λέτε ὅτι θὰ ἔχετε τέτοια κατάληξι, ἀλλὰ γνωρίζοντας ὅτι οὔτε ζωὴ χωρὶς ὀρθὴ πίστι, οὔτε πίστι χωρὶς θεῖαι πράξεις μπορεῖ νὰ

πίστις δίχα πράξεως θείας σώζειν δύναίτο, ἀμφοτέρωθεν εἴητε διηυ-
 γασμένοι εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς κλέος τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἐπίτευξιν τῶν
 ἐν ἐπαγγελίαις αἰωνίων ἀγαθῶν, προσευχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν
 ἁμαρτωλῶν, ὡς ἂν σωζοίμεθα.

5 ΜΔ'(44)–. Συμεὼν τέκνω.

Ὅψὲ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην τὰ ἀντίγραφα σου, τέκνον, καὶ ἠὺχαρί-
 στησα τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀπολογία σου, τῇ τε συνέσει καὶ διασώσει
 ὅτιπερ καὶ τοσοῦτους ἀδελφούς ἔχεις συνδιαφυλάττων ἀπὸ τῆς θήρας
 τῶν αἰρετιζόντων, καὶ οὐ σάρκας, ἀλλὰ ψυχᾶς σπαρασσόντων· πλὴν
 10 ὅτι καὶ σώματα, δι' ὧν ἐπιφέρουσι πληγῶν καὶ θανάτων. Ὑγίαινε, υἱέ
 μου ἀγαπητέ, ἀρίστευε, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν σου, προθυμοποιεῖ, παρα-
 δείκνυε τὰ τῆς ἀληθείας, παράθηγε εἰς μαρτυρίαν. Ὁ γὰρ καιρὸς
 τοιοῦτος· κἂν ὑποκρύβεσθε ἐννόμως. Τὸ γὰρ ἐπιρρίψαι ἑαυτὸν ἐν
 πειρασμῷ, καθὰ ἐζήτησας μαθεῖν, τοῦτό ἐστι, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ κινηθῆναί
 15 τινα, καὶ φανερωῖσαι ἑαυτὸν τοῖς φονεύουσιν. Εἰ δὲ ὅτι ὁ ἅγιος Γόρ-
 διος, ὡςπερ καὶ τινες ἄλλοι τῶν μαρτύρων, αὐτόκλητοι ἦκον, ὁ τρόπος
 οὕτως ἀπήτει, οὐδενὸς ὡς ἔτυχε παρησιαζομένου καὶ ἀναπτύσεως
 τῆς ἀθείας σφοδρότερον. Ἐπειτα καὶ καθαρᾶ καρδία Θεὸν ἐνοπτρι-
 σάμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῦ νυχθέντες Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Πρόδρομος
 20 ριψοκινδύνως ἤλεγξε τὸν Ἡρώδη. Ἄρτι δὲ πολλοὶ χάριτι Θεοῦ ἐνι-
 στάμενοι καὶ μαρτυροῦντες καὶ οὐκ ἔννομον τὸ ἐπιρρίψαι. Ἐχάσθη δὲ
 λίαν ὅτι καὶ ἕτεροι Πατέρες συμπνέουσι, «⁷⁴ Ὡν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ
 ζωῆς», οὓς καὶ προσαγορεύω διὰ σοῦ, καὶ δεδέημαι τῶν ἀγίων προσ-
 ευχῶν εἰς ἐπικουρίαν σωτηρίας. Ὡφελον ὅτι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ
 25 Ὑπατίου εὐρὲς τι τῶν καλῶν. «Ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις ἔστωσαν χρή-
 σιμοί», ἡ Γραφή ἐγκελεύεται. Παρὰ γὰρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως οὐδὲν
 ὄφελος, κἂν αὐτὸς μεγαλαυχῆς ἡμᾶς ἐξ ἀγάπης. Ἐπεὶ δὲ ἐζήτησας
 καὶ κατήχησιν, ἣν πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς ἐποίησα, ἄρτι ἐπέστει-
 λα καὶ πρὸς σέ. Σύ τε προσεύχου ἀδιαλείπτως τὴν σωτηρίαν μοι. Τὸ
 30 κισσύδιον ἐδεξάμην, καὶ ἔστω σου εἰς ἐναργεστέραν μνήμην. Τὴν ἐν-

74. Φιλίπ. 4, 3.

75. Παροιμ. 17, 17.

σώσει, εἴθε νὰ εἶστε καταλαμπρισμένες καὶ ἀπὸ τὰ δύο, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ λαμπρότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ἐπιτύχετε τὰ σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ νὰ προσεύχεστε καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὥστε νὰ σωθοῦμε.

44. Στὸ τέκνο του τὸν Συμεών.

Ἄργα βέβαια, ὅμως πῆρα τὰ ἀντίγραφέ σου, τέκνο μου, καὶ εὐχαρίστησα τὸν Κύριο γιὰ τὴν ἀπολογία σου καὶ γιὰ τὴ σύνεση καὶ τὴ διάσωσή σου, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔχεις τόσους πολλοὺς ἀδελφοὺς πού τοὺς προφυλάσσεις ἀπὸ τὸ κυνήγι τῶν αἰρετικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν κατασπαράσσουν σάρκες, ἀλλὰ ψυχές, ἀκόμα καὶ σώματα, μὲ τὰ πλήγματα καὶ τοὺς θανάτους πού προξενοῦν. Εἴθε νὰ ὑγιαίνεις, ἀγαπητέ μου υἱέ, νὰ ἀριστεύεις, νὰ ἠγεῖσαι τῶν ἀδελφῶν σου, νὰ αὐξάνεις τὴν προθυμία τους, νὰ τοὺς ἐξηγεῖς τὰ θέματα τῆς ἀλήθειας, νὰ τοὺς κεντρίζεις πρὸς τὸ μαρτύριο. Γιατὶ ὁ καιρὸς εἶναι τέτοιος, ἔστω καὶ ἂν κρύβεστε νόμιμα. Γιατὶ τὸ νὰ ρίξει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ σου στὴν δοκιμασία, πράγμα πού ζήτησες νὰ μάθεις, σημαίνει αὐτὸ, τὸ νὰ κινηθεῖ κάποιος ἀπὸ μόνος του καὶ νὰ φανερώσει τὸν ἑαυτὸ του σ' αὐτοὺς πού σκοτώνουν. Γιατί, ἐὰν ὁ ἅγιος Γόρδιος, ὅπως καὶ κάποιοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, πῆγαν ἀπρόσκλητοι, ἢ περίπτωση ἀπαιτοῦσε ἔτσι νὰ γίνε, γιατί κανένας δὲν παρουσιάζεται μὲ θάρρος τυχαῖα, καὶ δὲν προκαλεῖ περισσότερο τὴν ἀθεΐα. Ἄλλωστε καὶ μὲ καθαρὴ καρδιὰ εἶδαν, σὰν μέσα ἀπὸ καθρέφτη, τὸν Θεό, καὶ κεντρίστηκαν ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ καὶ ὁ μεγάλος Πρόδρομος ἤλεγξε τὸν Ἡρώδη μὲ τρόπο ριψοκίνδυνο, καὶ τώρα πολλοὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀντιστέκονται καὶ μαρτυροῦν. Δὲν εἶναι ἐπομένως νόμιμο τὸ νὰ ρίξει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ σου στὸ μαρτύριο. Χάρηκα ὅμως πολὺ, ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι πατέρες συμφωνοῦν μαζί μου, «τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς»⁷⁴, τοὺς ὁποίους καὶ χαιρετίζω μέσω σοῦ, καὶ ἔχω ἀνάγκη τῶν ἁγίων προσευχῶν τους ὡς βοήθεια σωτηρίας. Ἐλπίζω ὅτι ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ Ὑπάτιο θὰ βρεῖς κάτι καλό. Ἡ Γραφὴ παραγγέλλει, «Οἱ ἀδελφοὶ σὺς ἀνάγκες νὰ εἶναι χρήσιμοι»⁷⁵. Ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μου βέβαια δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἴδιος μὲ ἐξυψώνεις ἀπὸ ἀγάπη. Ἐπειδὴ ὅμως μοῦ ζήτησες καὶ τὴν κατήχηση, πού ἔστειλα σὲ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς, πρόσφατα τὴν ἔστειλα καὶ σὲ σένα. Καὶ σὺ νὰ μὴ παραλείπεις νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὴ σωτηρία μου. Πῆρα τὸ ξύλινο ποτήρι καὶ θὰ τὸ ἔχω γιὰ νὰ σὲ θυμᾶμαι πιὸ ζωντανά. Τοὺς ἐννιά ἀδελφοὺς μου καὶ τέκνα

νεάδα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τέκνων προσαγορεύω, πλείστα δεόμενος καὶ τῆς εὐχῆς. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ὁ σὺν ἐμοὶ ἐγκεκλεισμένος προσαγορεύει σε σὺν παῶσιν. Ἡ χάρις μεθ' ἡμῶν. Ἀμήν.

ΜΕ' (45)–. Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.

5 Ἡδέως σου ἀνέγγων τὸ γραμματεῖον, ὡ πατρότης ἀγία, ὡς ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς προσενηνεγμένον, οὐ μὴν ἐν τοῖς ἐπαίνοις ἦσθην, ὡς ξένος τῶν λελεγμένων. Ἀλλ' αὐτός, εἰ βούλει, μᾶλλον προσεύχου τῆς μερίδος καὶ στάσεώς σου ἐγγύθεν παραθίγειν. Τοῦτο μὲν τοιοῦτον. Εἶη δὲ κατὰ τὸ ρημᾶ σου χρησιμεύειν τῷ Θεῷ Ὑπάτιόν τε τὸν
10 ἀδελφόν, καὶ ὄντινα ἄλλον τῶν ἐναθλούντων, ὡς ἂν δι' αὐτῶν σχοίημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ εὐμενὲς τὸ Θεῖον. Τὸ ἐρώτημα τῶν ἐμπαιρέτων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν πτώμασιν, ἐκείνην ἔχει τὴν ἀποκρίσιν ὅτι ἡ ἀληθὴς μετάνοια ἐν ἐπιδείξει τῶν κατ' αὐτῆς καρπῶν, ἅτινά ἐστιν, ἡ ἀποχὴ τῶν ἀγιασμάτων κανονικῶς, μετὰ καὶ τῆς συντε-
15 λουμένης ἐγκρατείας, τὴν συγχώρησιν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιλαμβάνει, καὶ ἄνευ μαστίγων καὶ μαρτυρίου. Ἐως ἂν γὰρ μὴ ἀποκλείσῃ καθ' ἡμῶν, ὡς γέγραπται· ἀπόκλεισις δὲ ὁ θάνατος καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ζωῆς ἡ ἀληθὴς μετάνοια φθάσειεν, ἔσωσε τὸν ἐπιστρέψαντα τῆς ἁμαρτίας. Οὕτω Θεὸς διὰ Ἰεζεκιήλ τοῦ θεολόγου διωρίσατο,
20 καὶ τοιοῦτον φιλάνθρωπον Θεὸν ἔχομεν, τὸν καὶ ληστήν μιᾷ ὥρᾳ εἰσοικισάμενον, τὸν πάλαι καὶ τὸν ἔσχατον, καὶ τελώνην ὡσαύτως δικαιοῦσαντα. Εἰ δέ, κατὰ τὰ φθάσαντα ἄρτι, ἐπιδοῖεν ἑαυτὸν ὁ ἡμαρτηκώς, καὶ πληγὰς ἐπὶ νώτου δέξασθαι, καὶ τι ἄλλο περισσότερον, τίς ἀμφιδάλοι μὴ συγκεχωρηθῆσθαι αὐτὸν τῆς ἁμαρτίας; Τὸ γὰρ καὶ θανεῖν
25 ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, μάρτυρα ἀποτελεῖ κυρίως Κυρίου. Ἀλλ' ἴσως ὁ λόγος περὶ τοῦ ἐπιτιμίου. Ὅτι, εἰ ἐὰν ὑποβληθῆ βασιάνοις, μὴ μέντοι θάνοι, τοῦτο παρὰ τοῦ δόντος τὸ ἐπιτίμιον κανονιζέσθω, πόσον ὑφελεῖν διὰ τὰ παθήματα, ὅλου τὸ ἡμῖν. Ἡμῖν γὰρ ὀρίζειν οὐχ οἷόν τε. Οὕτως ὁ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν λόγος. Εἰ δὲ ἄλλως, δίδαξον, πάτερ,
30 καὶ φώτισον ἡμᾶς τοὺς ἀμνήτους. Τὸν ἀδελφόν μου τὸν κύριον Προκόπιον πλείστα πρόσειπε.

μου τούς χαιρετίζω, παρακαλώντας τους πάρα πολύ και για την προσευχή τους. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ποὺ εἶναι μαζί μου φυλακισμένος σὲ χαιρετᾷ μαζί μὲ ὅλους. Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν.

45. Στὸν Βασίλειο τὸν ἡγούμενο.

Διάβασα μὲ εὐχαρίστηση τὸ σύντομο γράμμα σου, ἅγιε πατέρα, τὸ σταλμένο μέσα ἀπὸ τὴν καθαρὴ καρδιά σου, ἀλλὰ δὲν εὐχαριστήθηκα μὲ τοὺς ἐπαίνους, ἐπειδὴ εἶμαι ξένος πρὸς αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ. Ὅμως σὺ, ἂν θέλεις, νὰ προσεύχεσαι μᾶλλον νὰ πλησιάσω κοντὰ στὴ μερίδα καὶ τὴ στάση σου. Αὐτὸ βέβαια ἔτσι. Εἶθε ὅμως, ὅπως λές, νὰ φανεῖ χρῆσιμος στὸν Θεὸ ὁ ἀδελφὸς Ὑπάτιος καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀθλοῦνται, ὥστε μέσω αὐτῶν νὰ ἔχουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ταπεινοὶ τὸν Θεὸ εὐμενῆ. Τὸ ἐρώτημα γι' αὐτοὺς ποὺ ὑπέπεσαν στὰ κατὰ φύση ἢ παρὰ φύση ἀμαρτήματα, ἔχε: τὴν ἐξῆς ἀπάντηση· ὅτι ἡ ἀληθινὴ μετάνοια μὲ τὴν ἐπίδειξη τῶν καρπῶν της, ποὺ εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ μυστήρια, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, μαζί μὲ τὴν ὀλοκληρωμένη ἐγκράτεια, παρέχει τὴ συγχώρηση τῶν ἀμαρτημάτων καὶ χωρὶς μαστιγώματα καὶ μαρτύριο. Φυσικά ὅσο δὲν ἀποκλειστεῖ ἡ θύρα ἐναντίον μας, ὅπως εἶναι γραμμένο. Καὶ ἀπόκλειση εἶναι ὁ θάνατος. Ἄν ὅμως, ἔστω καὶ τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς, ἔρθει ἡ ἀληθινὴ μετάνοια, σώζει αὐτὸν ποὺ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν ἀμαρτία. Ἔτσι ὅρισε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ θεολόγου Ἰεζεκιήλ⁷⁶, καὶ ἔχουμε τέτοιο Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ληστὴ σὲ μὰ ὦρα τὸν δέχθηκε κοντά του, τὸν παλιὸ καὶ τὸν τελευταῖο, καὶ δικαίωσε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὸν τελώνη. Ἐὰν λοιπὸν, σύμφωνα μὲ ὅσα συνέδησαν τελευταῖα, αὐτὸς ποὺ ἀμάρτησε παραδώσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ δεχθεῖ μαστιγώσεις στὴν πλάτη του, καὶ κάτι ἄλλο περισσότερο, ποιὸς ἀμφιβάλλει ὅτι δὲν συγχωρήθηκε ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες του; Γιατὶ καὶ τὸ νὰ πεθάνει κανεὶς, ἐνῶ ὁμολογεῖ τὸν Χριστό, τὸν κάνει μάρτυρα νομίμως τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ἴσως ὁ λόγος νὰ γίνεται γιὰ τὸ ἐπιτίμιο. Ἐὰν λοιπὸν ὑποβληθεῖ σὲ βασανιστήρια, ἀλλὰ δὲν πεθάνει, αὐτὸ νὰ κανονίζεται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπέβαλε τὸ ἐπιτίμιο, πόσο πρέπει νὰ ἀφαιρέσει γιὰ τὰ παθήματα, τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ἐπιτιμίου. Γιατὶ ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ τὸ ὀρίσουμε. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς ταπεινότητάς μας. Ἐὰν ὅμως τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλιῶς, δίδαξέ μας, πατέρα, καὶ φώτισε ἐμᾶς τοὺς ἀμήνητους. Στὸν ἀδελφὸ μου τὸν κύριο Προκόπιο δῶσε πάρα πολλοὺς χαιρετισμούς.

ΜΣ'(46)–. Ἀρκαδίῳ μοναχῶ.

Δίς ἄρτι γράφω ἀφ' οὗ συνελήφθης, ἠγαπημένε, ὑπὸ τῶν Ἰου-
 δαιζόντων. Τὴν πρώτην οὐκ ἐδέξω· εὐχομαι κὰν ταύτην τὴν ἐπι-
 στολὴν εἰς χεῖράς σου ἔλθειν. Ἐγὼ γὰρ προῦτον μὲν, κατὰ τὸν κοινόν
 5 τῆς ἀγάπης νόμον, χρεώστην ἑμαυτὸν λογιζόμενος, ὅτι χρὴ ἀλλήλους
 συμπροθυμοποιεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνημμένους τῷ φρονήματι
 τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ, τὸ ἐπιστεῖλαί σοι ἀναγκαίως ἔχω. Ἐπειτα καὶ
 διὰ τὴν ιδιότροπον σχέσιν, ἣν οἶσθα ὁποῖα καὶ πόση ἀπαρχῆς ἡμῖν
 ὑπῆρξε, πάννυ ἐπειγομένως γράφω. Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, ἀδελφέ μου
 10 τιμιώτατε, ὅτι ἐν τῷδε τῷ πικρῷ χειμῶνι τῆς ἀπιστίας ἄνθος διεφάνης
 ὀρθοδοξοῦν, μᾶλλον δὲ ὁμολογητῆς Χριστοῦ, ἅπαξ ἐνεχθεὶς εἰς ὕψος
 τῶν κρατούντων οὐχ ὑπέπτηξας «Ὁμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογί-
 αν», ἑμαστιγώθης ἱκανά, ἐξωρίσθης, περιωρίσθης, ὧδέ ποτε ἐν παρα-
 δύσῳ. Πάλιν ἤχθης, ἐν χεροῖν (χερσίν) κολαστῶν οὐκ ὀλιγώρησας,
 15 οὐκ ἐξηρονήσω τὴν πίστιν, κατεξάνθης αὐθις ταῖς πληγαῖς, καὶ μεμένη-
 κας ἀήττητος, μὴ φοβούμενος ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ
 τὸν μόνον Κύριον καὶ Θεὸν καὶ βασιλέα, κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐντεταλμέ-
 νον. «Μακάριος εἶ, καὶ καλὸν σοι ἔσται», ὡς εὐγενῆς σὺ καὶ τῶν ἀφ'
 ἡλίου Ἀνατολῶν εὐγενέστερος. Εἰ δὲ ὅτι τοῖς ἰστουργοῖς σε συνηρί-
 20 θησαν, ὡς βασιλικὸν οἰκέτην, μὴ θαυμάσης τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἀγίοις
 ἔπειτα ὅτι καὶ μὴ θουλόμενοι, ὡς ἀληθῶς ὑπέδειξαν τῷ κόσμῳ δοῦλόν
 σε εἶναι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ἔνδειγμα μαρτυρίας Θεοῦ, ἔλεγ-
 χον ἀσεβείας. Στήθι οὖν, γενναῖε στρατιῶτα Χριστοῦ, ἀρίστευσον τε-
 λείως «Κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ», τὴν ὁμολογίαν
 25 σου πληροφόρησον· ἔχων ἀοράτως Θεὸν ἐπίκουρον, τὸν φύλακα τῆς
 ζωῆς σου ἄγγελον κυκλοῦντά σε, περιέποντά σε, χαίροντα λίαν, καὶ
 τὰς προσευχάς σου ἀναφέροντα εἰς Θεὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, ἐν αἷς
 μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν μὲν, ποθούντων δέ σε λίαν.

ΜΖ'(47)–. Ἠγουμένῳ.

30 Ἐπειδὴ ἔμαθον εἰσαγώγιμόν σε γενέσθαι καὶ τετύφθαι ὑπὲρ
 Χριστοῦ, ὧ τριπόθητε, χαίρω καὶ συγχαίρω σοι. Τοῦτο γὰρ χαρὰ καὶ

77. Α' Τιμ. 6, 12.

79. Ψαλμ. 127, 2.

78. Πρβλ. Ματθ. 10, 28.

80. Β' Τιμ. 4, 5.

46. Στὸν μοναχὸ Ἀρκάδιο.

Σοῦ γράφω τώρα γιὰ δεύτερη φορὰ ἀπὸ τότε ποὺ συνελήφθης, ἀγαπημένε, ἀπὸ τοὺς ἰουδαίζοντες. Τὴν πρώτη δὲν τὴν ἔλαβες. Εὐχομαι τουλάχιστον αὐτὴ ἢ ἐπιστολὴ νὰ φτάσει στὰ χέρια σου. Γιατὶ ἐγὼ πρώτον βέβαια, σύμφωνα μὲ τὸν κοινὸ νόμο τῆς ἀγάπης, σκεπτόμενος ὅτι εἶμαι ὀφειλέτης, ἀφοῦ πρέπει, αὐτοὶ ποὺ εἶμαστε ἐνωμένοι μὲ τὸ ἴδιο φρόνημα τῆς ὁμολογίας τοῦ Χριστοῦ, νὰ εἶμαστε ἔτοιμοι νὰ συμπαρασταθοῦμε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ σοῦ γράψω. Ἔπειτα καὶ ἐξαιτίας τῆς ἰδιαίτερης σχέσης, ποὺ γνωρίζεις τί εἶδους καὶ πόσο μεγάλη ὑπῆρξε ἀπὸ τὴν ἀρχή, σοῦ γράφω πολὺ ἐσπευσμένα. Ἀλλὰ δόξα στὸν Θεό, τιμώτατε ἀδελφέ μου, γιατί σ' αὐτὸν τὸν βαρὺ χειμῶνα τῆς ἀπιστίας ἀποδείχθηκες ἄνθος ποὺ ὀρθοδοξεῖ, ἢ καλύτερα ὁμολογητῆς τοῦ Χριστοῦ, γιατί, ἔνω ἔφτασες στὸ ὕψος τῶν ἐξουσιαστῶν, δὲν δείλιασες, ἀλλὰ «Ὁμολόγησες τὴν λαμπρὴ ὁμολογία»⁷⁷, μαστιγώθηκες ἀρκετὰ, ἐξορίσθηκες, περιορίσθηκες κάπου σὲ μέρος κρυφόν. Ἀπήχθης καὶ πάλι, καὶ δὲν ἔδειξες ἀμέλεια στὰ χέρια τῶν βασανιστῶν, δὲν ἀρνήθηκες τὴν πίστη, ξαναξέστηκαν πάλι οἱ πληγές σου καὶ ἔμεινες ἀνίκητος, χωρὶς νὰ φοβᾶσαι αὐτοὺς ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα, παρὰ μόνο τὸν Κύριο καὶ Θεὸ καὶ βασιλιᾶ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ μᾶς ἔχει δώσει⁷⁸. «Εἶσαι μακάριος καὶ ὅλα θὰ σοῦ πηγαίνουν καλὰ»⁷⁹, σὰν εὐγενῆς ποὺ εἶσαι καὶ πιὸ εὐγενῆς ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Τὸ ὅτι σὲ συγκατέλεξαν μεταξὺ τῶν ὑφαντουργῶν, σὰν ὑπηρέτη τοῦ βασιλιᾶ, μὴ παραξενεύεσαι. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ τῶν ἁγίων. Ἔπειτα, καὶ χωρὶς νὰ θέλουν, ἔδειξαν στὸν κόσμον, ὅτι πραγματικὰ εἶσαι δοῦλος τοῦ Βασιλιᾶ τῶν οὐρανῶν, ἔνδειξη τῆς μαρτυρίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἔλεγχος τῆς ἀσέβειας. Στάσου ἀκλόνητος λοιπόν, γενναῖε στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ, ἀρίστευσε τέλεια: «Κακοπάθησε, κᾶνε ἔργο εὐαγγελιστῆ, ἐπαλήθευσε στὴν ἐντέλεια τὴν ὁμολογία σου»⁸⁰, ἔχοντας ἀόρατο βοηθὸ τὸν Θεό, τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον νὰ σὲ περιβάλλει, νὰ σὲ φροντίζει, νὰ χαίρεται πολὺ, καὶ νὰ μεταφέρει τίς προσευχές σου στὸν Θεὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, στίς ὁποῖες νὰ θυμᾶσαι καὶ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς βέβαια, ποὺ ὅμως σὲ ποθοῦμε πολὺ.

47. Στὸν ἠγούμενον.

Μαθαίνοντας ὅτι συνελήφθης καὶ χτυπήθηκες γιὰ τὸν Χριστό, πολυπόθητε, χάρηκα καὶ σὲ συγχαίρω. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι χαρὰ καὶ ἀγαλ-

ἀγαλλίασις οὐ κατὰ τὴν τοῦ κόσμου χαρὰν (ἀχαρῆς γὰρ ἦδε, δο-
 κοῦσα μὲν, οὐκ οὔσα δέ, ἐπείτερ ρέουσα οὐχ ἴσταται, καὶ τελευτῶσα
 θάνατον κατεργάζεται), ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεόν· αὕτη γὰρ καὶ μόνη
 θυμηδία, καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἧς τὸ τέλος ζωὴ αἰώνιος. Εἰκότως οὖν
 5 γήθω καὶ συγγήθω σοι, πάτερ τιμιώτατε. Ἄλλ' ὅτι, ὡς φασι, ἑκατο-
 στεύουσα ἢ νιφάς, καί γε βαρούδατος· ἴδε πάλιν ἐπίτασις τῆς εὐφρο-
 σύνης. Οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοήν καὶ ἀπών, ἀλλ' ὅμως δόξα τῷ
 δοξάσαντί σε Θεῷ. Ἐπὶ νώτου τε κτανθῆναι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, ἄσβε-
 στόν σου τὸ κλέος, ἱερὸν σου τὸ πάθος, στήριγμα τῶν συνομολογούν-
 10 των, προθυμία τῶν ὀρθοδοξούντων, διάρρηξις τῶν αἵρετιζόντων,
 οἰκοδομὴ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. «Λίθοι ἅγιοι κυλίνονται ἐπὶ τῆς
 γῆς», ὡς φησιν ὁ προφήτης. Τί τοῦτο; εἰς ὀμαλισμὸν εὐσεβείας, εἰς
 ἐνδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν ἀπάντων οὖν εἷς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ
 ἀγίου Πνεύματος τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ συναρμολογούμενος καὶ
 15 συμβιβαζόμενος. Ἀλλὰ μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀγιώτα-
 τε, ἐν ταῖς προσευχαῖς, μὴ ἀποπεσεῖν τῆς ἐνδομήσεως, ἀλλ' ὡδέ που
 κἂν ὡς χάλιξ εὐρεθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ
 ἡμῶν.

ΜΗ' (48) – Θεόδωρος

20 ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι σὺν τοῖς
 ἐναθλοῦσιν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, χαίρειν.

Πᾶσαν χαρὰν ἠγητέον, ἀδελφοί μου, ἐν τοῖς παροῦσι θλιβεροῖς,
 ἐπείτερ διὰ Χριστὸν καὶ ὁ διωγμὸς τῶν διωκομένων, καὶ αἱ φυλακαὶ
 τῶν καθειρογμένων, προσθειήν δ' ἄν, καὶ αἱ μάστιγες τῶν μαστιγουμέ-
 25 νων. Οὐκ ἀποπαύσοιμι τοιγαροῦν καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ
 προσφωνεῖν, παρακαλεῖν, ὑπομινῆσκειν, καίτερ εἰδὼς ἐστηριγμέ-
 νους ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει, καὶ οἰκοθεν ἔχοντας τὸ παρακλητικὸν καὶ νου-
 θετητικόν. Ἄλλ' ὅμως ὀφειλέτης εἰμί ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ τὸ ἔμαντοῦ
 προστιθέναι, ἄλλως τε καὶ τοῦ πόθου ἐκδισαζομένου. «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς
 30 Θεοῦ ζήλω», ἐγκαλλωπίζομαι ὁ ἀκαλλώπιστος ταῖς ὁμολογητικαῖς
 ὑμῶν ἀρεταῖς. Χαρὰ μοι καὶ στέφανος ὑμεῖς, ἔρεισμα καὶ ἀκαταγώνι-
 στον κραταίωμα. Ναί, ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ ἀσαλεύτους διαμένειν
 ἅπαντας ἐν πάσῃ εὐθυμίᾳ καὶ προθυμίᾳ. Πάντοτε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀ-

λίαση, ὄχι σάν τῆ χαρᾶ τοῦ κόσμου (γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἄχαρη, ποὺ φαίνεται βέβαια χαρᾶ, ἀλλὰ δὲν εἶναι, ἐπειδὴ δὲν σταματᾶει νὰ τρέχει καὶ τελειώνοντας προκαλεῖ θάνατο), ἀλλὰ τὴν σύμφωνη μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὴ μόνη εἶναι χαρᾶ, καὶ εἶναι μόνιμη, καὶ τὸ τέλος τῆς εἶναι ζωὴ αἰώνια. Εὐλόγα λοιπὸν χαίρομαι, καὶ χαίρομαι μαζί σου, τιμώτατε πατέρα. Ἄλλὰ, ὅπως λένε, ἡ νιφάδα τοῦ χιονιοῦ, ὅταν χτυπιέται πολὺ ἑκατονταπλασιάζεται. Δὲς πάλι αὐξηση τῆς χαρᾶς. Δὲν δέχθηκα μὲ ἀπάθεια ὅταν τὸ ἄκουσα, ἂν καὶ ἀπὸν, ἀλλὰ δόξα στὸν Θεό ποὺ σὲ δόξασε. Μὲ τὸ νὰ ἔχεις δεχθεῖ πλήγματα στὴν πλάτη ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, γίνεται ἄσβεστη ἡ δόξα, σου, ἱερὸ τὸ πάθος σου, στήριγμα αὐτῶν ποὺ ὁμολογοῦν μαζί σου, προθυμία τῶν ὀρθοδόξων, διάρρηξη τῶν αἰρετικῶν, οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. «Ἅγιοι λίθοι κυλίνονται πᾶνω στὴ γῆ»⁸¹, ὅπως λέγει ὁ προφήτης. Καὶ πρὸς τί αὐτό; Γιὰ τὴν ὁμαλότητα τῆς εὐσέβειας, γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄπὸ ὅλους λοιπὸν τοὺς λίθους συναρμολογεῖται καὶ συγκροτεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἓνας καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο. Ἄλλὰ νὰ θυμᾶσαι καὶ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀγιώτατε, στίς προσευχῆς σου, γιὰ νὰ μὴ ἀπορριφθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμησι, ἀλλὰ νὰ βρεθοῦμε κάπου σ' αὐτήν, ἔστω καὶ σάν χαλίκι, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ μας.

48. Θεόδωρος,

στὶς ἀδελφότητες ποὺ ἦταν παντοῦ διεσπαρμένες, μαζί μὲ τοὺς ἀγωνιστὲς γιὰ τὴν ὁμολογία τοῦ Χριστοῦ, χαίρετε.

Πρέπει νὰ αἰσθανόμαστε κάθε εἶδους χαρᾶ, ἀδελφοί μου μὲ τίς θλίψεις ποὺ μᾶς ἔχουν βρεῖ, γιατί γίνονται γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ὁ διωγμὸς αὐτῶν ποὺ διώκονται, καὶ οἱ φυλακίσεις αὐτῶν ποὺ φυλακίζονται, καὶ θὰ πρόσθετα, καὶ οἱ μαστιγώσεις αὐτῶν ποὺ μαστιγώνονται. Δὲν θὰ παύσω λοιπὸν καὶ σὲ ὅλους μαζί καὶ στὸν καθένα χωριστὰ νὰ φωνάζω, νὰ παρακαλῶ καὶ νὰ ὑπενθυμίζω, ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι εἴστε σταθεροὶ στὴν πίστη, καὶ ἔχετε ἀπὸ μόνοι σας τὸ χάρισμα τῆς παρακλήσεως καὶ τῆς νουθεσίας. Ὡστόσο ὀφείλω ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ προσθέσω καὶ τὸ δικό μου, πιεζόμενος ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη. «Γιατὶ σᾶς ζηλεύω μὲ ζῆλο θεϊκό»⁸², σᾶς καμαρώνω ὁ ἀκαλλώπιστος μὲ τίς ὁμολογητικὲς ἀρετὲς σας. Σεῖς εἴσατε «χαρᾶ μου καὶ στεφάνι μου»⁸³, στήριγμα καὶ δύναμή μου ἀκατανίκητη. Naί, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω ὅλους, νὰ μένετε ἀμετακίνητοι σὲ κάθε χαρᾶ καὶ προθυμία. Γιατὶ λέγει ὁ Ἀπόστο-

πόστολος, «χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντί εὐχαρι-
 στεῖτε». Καὶ οὐ χαρὰ ταῦτα καὶ ἀγαλλίασις; ὅτι «Εἶπερ συμπάσχο-
 μεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν»· «εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσο-
 μεν· εἰ ὑπομείνομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν», ὡς γέγραπται. Ἠλικὴ ἢ
 5 ἐπαγγελία, ἀγαπητοί! Εἰ γὰρ εἰς πῦρ ἐμβληθῶμεν, οἴσωμεν· εἰ καὶ
 θηρσὶν ἐκδοθῶμεν, ἐνέγκωμεν. Οὕτω γὰρ ἦνεγκαν οἱ ἀπ' αἰῶνος
 ἀθλοφοροῦντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τὰ ἐκεῖθεν προβλέποντες,
 καὶ τὸ παρὸν ὀδυνηρὸν ταῖς ἐλπίσι κουφίζοντες, καὶ τρυφὴν ἠγούμε-
 νοι τὰ ἐπώδυνα, καὶ τὴν προσθήκην τῶν παθημάτων ἐπιθυμοῦντες,
 10 οὐκ ἀποστιγοῦντες, ὥσπερ οἱ τὰ πλείω χρήματα τῶν συνεταίρων
 ἀρπάζοντες, ὡς ἴστε ὑμεῖς ἀφ' ἑαυτῶν γευσάμενοι τῆς ἀθανάτου γλυ-
 κύτητος. ὦ νόσμε πλάνε! ὅτι πικρὸν σου τὸ δοκοῦν ἡδύ, καὶ θα-
 νάσιμον, κατὰ πᾶσαν ἡδονὴν καὶ περιχάρειαν. Καί, ὡ πόθε Χριστοῦ,
 ὅτι σοὶ ἢ εὐλογία καὶ ἢ χαρὰ καὶ ἢ δεσποσύνη καὶ ἐπὶ τοὺς κατόχους
 15 σου. Ἴδετε πηλίκους ὑμᾶς φθέγμασι παρακαλῶ ὁ εὐτελής· οὐ τί που
 τῶν ἀξιεπαίνων, ἀλλ' ὅτι φιλικοῖς. Ὅσοι βραδύτητα ἠγοῦνται τὴν
 ἐπισκοπὴν Κυρίου, ἐκεῖνο ἐννοεῖτωσαν, ὅτι «Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ
 εἰς μετάνοιαν ἄγει» τοὺς διώκοντας, εἰς δοκιμὴν δὲ τοὺς πάσχοντας.
 Καὶ μὴ ἀθυμείτωσαν, μηδὲ τὰ κρίματα Κυρίου ἐξεταζέτωσαν. Οὐκ
 20 εὐγνωμόνων δούλων λέγειν, Ἔως πότε; Οὐκ εἶπε τοῦτο Ἰωβ ὁ αἰοίδι-
 μος, οὐχ ὁ Πέτρος, οὐδ' ὁ Παῦλος, οἱ μυρίαθλοι, οὐδέ τις τῶν μαρτύ-
 ρων.

Οἶδεν ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τὸ ἀρκοῦν ἐπ' ἀμφοτέροις. Οὐκ
 ἔλεεῖς, ὅτι «Θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύ-
 25 ψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ», ὁ τοιοῦτος, οὐ οὐκ ἔστι πέρας τῆς
 κολάσεως, οὐδὲ ἐξαγόρευσις τῶν ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ ἀνυποίστων ἀνιῶν.
 Καὶ παρακαλεῖν ὑμᾶς δεῖ τὴν ἀνοχὴν, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν, εἰ μὴ ἂν διὰ
 τοὺς ὀλλυμένους καὶ ἐκπεπτωκότας τῆς ὑπομονῆς. Ὁ ἐπειγόμενος τὸν
 θάνατον ἰδεῖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, οὐ δύναται εἰρήνην ἔχειν πρὸς τὸν
 30 Θεόν, οὐ χειρὸν οὐδέν. Ἄει γὰρ ἐν ταραχῇ κατὰ ψυχὴν ἐπιθυμιῶν,
 ὅπερ Θεὸς ἀποστιγεῖ, καὶ θέλων ὁ οὐ θέλει. Ἐντεῦθεν ἀκηδία, ἐκλύ-

84. Α' Θεσσ. 5, 18.

86. Β' Τιμ. 2, 11-12.

85. Ρωμ. 8, 17.

87. Ρωμ. 2, 4.

88. Ὅπ. π. 2, 5.

λος, νὰ χαίρεστε, συνεχῶς νὰ προσεύχεστε, γιὰ κάθε τί νὰ εὐχαριστεῖτε»⁸⁴. Καὶ δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση; Γιατί, «Ἐφ’ οὗ πάσχουμε μαζί του, καὶ θὰ δοξασθοῦμε μαζί του»⁸⁵, καὶ «Ἐὰν πεθάνουμε μαζί του, θὰ ζήσουμε ἐπίσης μαζί του. Ἐὰν δείξουμε ὑπομονή, θὰ βασιλεύσουμε ἐπίσης μαζί του»⁸⁶, ὅπως εἶναι γραμμένο. Πόσο μεγάλη ἡ ὑπόσχεση, ἀγαπητοί! Γι’ αὐτὸ καὶ στή φωτιὰ ἂν ριχθοῦμε, νὰ δείξουμε ὑπομονή· καὶ σὲ θηρία ἂν παραδοθοῦμε, νὰ τὸ ὑποφέρουμε. Γιατί ἔτσι ὑπέφεραν καὶ ὅλοι οἱ ἀθλοφόροι τῶν αἰώνων, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔχοντας τὸ βλέμμα τους στὰ ἐκεῖ, ἀνακουφίζοντάς τὰ παρόντα δεινὰ μὲ τίς ἐλπίδες, θεωρώντας ἀπόλαυση τὰ ὀδυνηρὰ, ἐπιδιώκοντας τὰ βασανιστήρια, καὶ ὄχι ἀποφεύγοντάς τα, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀρπάζουν τὰ περισσότερα χρήματα ἀπὸ τοὺς συνεταιίρους τους, ἀλλὰ, ὅπως γνωρίζετε σεῖς ποὺ γευθήκατε ἀπὸ μόνοι σας τὴν ἀθάνατη γλυκύτητα. Ὡς κόσμη πλανεμένε, γιὰτὶ σὲ κάθε ἡδονὴ καὶ μεγάλη χαρὰ εἶναι πικρὸ καὶ θανάσιμο αὐτὸ ποὺ νομίζεις γλυκό, καί, ὡς πόθε τοῦ Χριστοῦ, ποὺ σὲ σένα ὑπάρχει ἡ εὐλογία καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ κυριαρχία σ’ αὐτοὺς ποὺ σὲ κατέχουν. Εἶδατε μὲ πόσο μεγάλη λόγια σᾶς παρηγορῶ ὁ τιποτένιος. Ὁχι βέβαια μὲ κάποια ἀπὸ τὰ ἀξιέπαινα, ἀλλὰ μὲ φιλικὰ. Ὅσοι θεωροῦν καθυστερημένη τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Κυρίου, νὰ καταλάβουν αὐτό, ὅτι «ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ ὀδηγεῖ σὲ μετάνοια»⁸⁷ ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιδιώκουν, καὶ σὲ δοκιμασία ὅσους πάσχουν. Καὶ νὰ μὴ κυριεύονται ἀπὸ λιποψυχία, οὔτε νὰ ἐξετάζουν τίς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι γνώρισμα εὐγνωμόνων δούλων τὸ νὰ λένε, Μέχρι πότε; Δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ αἰμίμηστος Ἰώβ, οὔτε ὁ Πέτρος, οὔτε ὁ Παῦλος, ποὺ ἀντιμετώπισαν μύρια ἀθλήματα, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς μάρτυρες.

Τὸ ἀκοίμητο μάτι γνωρίζει αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρκετὸ στὸν καθένα. Δὲν κάνεις ἐλεημοσύνη, ἐπειδὴ «συσσωρεύεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ὀργή, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκάλυψης καὶ τῆς δίκαιας κρίσης τοῦ Θεοῦ»⁸⁸, σὺ ποὺ εἶσαι τέτοιος, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει τέρμα τῆς κόλασής σου, οὔτε ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ἀνυπόφρα δεινὰ τῆς ἀσβεστης φωτιᾶς μὲ ἐξομολόγηση. Γι’ αὐτὸ πρέπει νὰ παρακαλεῖτε τὴν ἀνοχή, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν πιά χαθεῖ, καὶ ποὺ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ὑπομονή. Αὐτὸς ποὺ διάζεται νὰ δεῖ τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει εἰρήνη μὲ τὸν Θεό, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει τίποτε χειρότερο. Γιατὶ μὲ ψυχικὴ ταραχὴ πάντοτε ἐπιθυμεῖ αὐτὸ ποὺ ὁ Θεὸς ἀπεχθάνεται, καὶ θέλει αὐτὸ ποὺ δὲν θέλει ὁ

σεις, βλασφημίας, καὶ τὰ λοιπὰ βλαστήματα τῆς πονηρίας. Εἶπωμεν, ἀδελφοί· «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου» ἐκ καρδίας. «Κτηνώδης» ἐγενόμην παρὰ σοί, καὶ γὰρ διαπαντός μετὰ σου. Καὶ οὕτως εἰρηνεύουσα ἡ ψυχὴ παρορησίαν ἔξει πρὸς Θεόν, ἑκατονταετίζειν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ
 5 παθήμασι προαιρουμένη. Οὔτε γὰρ ἐὰν κατενξώμεθα τὸ τάχος, ἐπιστῆ, οὔτ' ἂν ἐπενξώμεθα, βραδυνεῖ, ἀλλὰ τότε ἦξει, ὀπηνίκα ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου διορίσας, τὸ συμφέρον δίκαιον κρῖμα οἶδε Θεός. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, παρακαλῶ, ἵνα σωζοίμεθα. Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ Νικόλαος προσαγορεύει ἅπαντας. Ἡ
 10 χάρις μεθ' ἡμῶν. Ἀμήν.

ΜΘ'(49)–. Τοῖς διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις
 πνευματικοῖς ἀγίοις μου πατράσι,
 Θεόδωρος, ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος
 τῶν Στουδίου, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

15 Καὶ ἀφ' ἐνὸς τοῦ ὀρθοδόξου τὸ δέξασθαι γραμματεῖον ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἡμέραις ταύταις, μὴ ὅτι γε ἐκ πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεληλυθότων, ξένον πως τῷ καιρῷ, ὡς ἐν χειμῶνι πολύφυλλον ῥόδον, καὶ τῇ ἐμῇ ταπεινώσει χάριεν ὅτι μάλιστα· ὥστε ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς σκιρτῆσαί μου τὸ πνεῦμα, καὶ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τὰ εἰκότα,
 20 ὃς καὶ ἐν τῷ παρόντι Ἀχαβαῖκῷ διωγμῷ, «κατέλιπεν ἐαυτῷ τοσοῦτους μὴ κάμψαντας γόνυ τῇ Βάαλ». Οἶμαι γὰρ τῶν τηνικαῦτα ἰσαριθμούς εἶναι τοὺς νῦν ἀκαμπεῖς, οὐ μόνον διὰ τῶν εἰς προὔπτον κειμένων ἐξ ὁμολογίας, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τῶν ᾧδέ τε κάκεισε διασσεσωμένων, «ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεισι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς», ἀποστο-
 25 λικῶς εἰπεῖν, καθάπερ καὶ τὴν ὑμῶν ὁμάδα τὸ τρικόρυφον ὄρος ὡς τρισόλβιον κλέος φέρον ὠραῖζεται. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ πλουτοῦντι ὑμᾶς σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπαινῶ τὴν ἱερὰν φυγαδεῖαν ὑμῶν, ὑμῶν τὴν ὄρεινὴν συνοικίαν ὑμῶν, ὅτι, εἰ καὶ τληπαθῆς, ὅμως θεοποιός. Μωσῆς ἐν ὄρει τῷ Σιναίῳ Θεῷ συνωμίλει,
 30 Ἡλίας ἐν ὄρει τῷ Χωρηθ Θεὸν ἰδεῖν ὡς δυνατόν ἠξιώται, Ἰησοῦς

89. Ματθ. 6, 10.

90. Ψαλμ. 72, 22.

91. Διωγμὸς δηλαδή πού κήρυξε ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ Ἀχαάβ καὶ ἡ σύζυγός του Ἰεζάβελ ἐναντίον τοῦ προφήτη Ἡλία (βλ. Β' Βασ. 16, 1 ἐ.).

92. Γ' Βασ. 19, 18.

93. Ἐβρ. 11, 38.

94. Γ' Βασ. 19, 11-12.

Θεός. Ἐκ τούτου προέρχονται οἱ πνευματικὲς ἀδιαφορίαι, οἱ παραλύσεις, οἱ βλασφημίαι καὶ τὰ ἄλλα βλαστήματα τῆς κακίας. Ἄς λέμε, ἀδελφοί, «Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου»⁸⁹, μὲ τὴν καρδιά μας. «Ἐγὼ ὅμοιος μὲ κτήνος»⁹⁰ κοντὰ σου, καὶ βρίζομαι διαρκῶς κοντὰ σου. Καὶ εἰρηνεύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἢ ψυχὴ, θὰ ἔχει παρηγορία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ θὰ προτιμᾷ νὰ παραμείνῃ ἕκατὸ χρόνια στὰ παθήματα γι' αὐτόν. Γιατὶ οὔτε ἂν παρακαλέσουμε προσευχόμενοι νὰ ἔρθῃ γρηγορώτερα, θὰ ἔρθῃ, οὔτε ἂν παρακαλέσουμε νὰ καθυστερήσῃ, θὰ καθυστερήσῃ. Ἄλλὰ θὰ ἔρθῃ τότε ποῦ ὅρισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, γιατί ὁ Θεὸς γνωρίζει τὴ δίκαια κρίση ποῦ μᾶς συμφέρει. Παρακαλῶ νὰ προσεύχεστε γιὰ μᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, γιὰ νὰ σωθοῦμε. Ὁ ἀδελφός σας Νικόλαος καὶ δικός μου ἀδελφός σας χαιρετίζει ὄλους. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μαζί σας Ἄμην.

49. Στους πνευματικούς μου ἅγιους πατέρες
ποῦ ἐκδιώχθηκαν γιὰ τὸν Κύριο,
Θεόδωρος, ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος
τῆς μονῆς τῶν Στουδίου, νὰ χαίρεστε ἐν Κυρίῳ.

Στις δύσκολες αὐτὲς ἡμέρες τὸ νὰ δεχθῶ σύντομο γράμμα καὶ ἀπὸ ἓνα μόνο ὀρθόδοξο, πόσο μᾶλλον ἀπὸ πολλοὺς ποῦ συγκεντρώθηκαν μαζί, εἶναι κάπως παράδοξο γιὰ τὸν καιρό, σὰν τριαντάφυλλο πολύφυλλο μέσα στὸν χειμῶνα, καὶ πέρα πολὺ χαρωπὸ στὴν ταπεινότητά μου, ὥστε ἤδη ἀπὸ αὐτὴ τὴ ἀγγελία του νὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ χαρὰ τὸ πνεῦμα μου, καὶ νὰ ἀναπέμψω τὴν ἀνάλογη εὐχαριστία στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος καὶ σ' αὐτόν τὸν τωρινὸ ἀχαθαικὸ διωγμὸ⁹¹ «ἀνέδειξε τόσοσους πολλοὺς δικούς του, οἱ ὁποῖοι δὲν γονάτισαν μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Βάαλ»⁹². Γιατὶ πιστεύω πῶς καὶ οἱ τωρινοὶ εἶναι ἴσοι σὲ ἀριθμὸ μὲ τοὺς τότε ἀλύγιστους, ὅχι μόνο αὐτοὶ ποῦ ὁμολογοῦν ὀλοφάνερα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διασκορπισμένοι, «Σὲ ἐρήμους καὶ στὰ ὄρη καὶ στὰ σπήλαια καὶ στὶς τρύπες τῆς γῆς»⁹³, γιὰ νὰ μιλήσω ἀποστολικά, ὅπως καὶ ἡ δικὴ σας ομάδα, μὲ τὴν ὁποία ἐξωραϊζεται τὸ τρίκορφο ὄρος, ἔχοντάς τὴν σὰν τρισμακάριστη δόξα. Ὁφείλουμε λοιπὸν εὐχαριστία στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος χαρίζει μὲ ἀφθονία τὸν πλοῦτο του σὲ ἐσᾶς καὶ σὲ ὄλους ἐκείνους ποῦ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά του. Ἐπαινῶ τὴν ἱερὴ ἐξουσία σας, ἐξυμνῶ τὴν συγκατοίκησή σας στὰ ὄρη, γιατί, ἂν καὶ εἶναι γεμάτη θλίψεις, ὅμως εἶναι θεοποιός. Ὁ Μωυσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ συνομιλοῦσε μὲ τὸν Θεό, ὁ Ἡλίας στὸ ὄρος Χωρηθ ἀξιώθηκε νὰ δεῖ τὸν Θεό⁹⁴, ὅσο ἦταν δυνατόν, ὁ

αὐτὸς ὁ θεαρχικώτατος εἰς τὸ ὄρος ἄνεισιν ἀνθρωποπρεπῶς προσεύ-
 ξασθαι. Τί τοῦτο; Ἐμοὶ δοκεῖ σύμβολον τῆς κατὰ ψυχὴν ἀναβάσεως
 τὸ θεώρημα εἶναι. Ὡς γὰρ τὸ ὄρος ὑπερανεστῶς ἐστὶ τῆς ὑπωρείου
 πεδιάδος καὶ τῆς κοιλότητος, τοσοῦτω δὴ μέτρῳ ὁ νοῦς τοῦ προσευχο-
 5 μένου ἄνεισι πρὸς Θεὸν διὰ τοῦ μετεώρου τόπου. Ὁρᾶτε, ὡς τριπόθη-
 τοι, οἶον καὶ ἡλίκον ὑμῶν τὸ ἐνδιαίτημα. Μιμνήσκεσθε καὶ ἡμῶν τῶν
 ἁμαρτωλῶν καὶ χαμοζώων ἐντεῦθεν, ὡς ἂν συναφθείημεν ὑμῖν τοῖς
 ὑψιπετέσιν ἀετοῖς Κυρίου.

Ἄλλ' ἐχέτω μὲν ταῦτα ὧδε, εἰ καὶ ὁ πόθος ἄττει πλέον λέγειν. Τί
 10 δὲ εἰς τοσοῦτον ἐληλύθατε ταπεινώσεως μέτρον, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁ-
 μαθοῦς μαθεῖν ὧν προετείνατε πεύσεων τὰς ἀποκρίσεις, αὐτοὶ χάριτι
 Χριστοῦ ἀφ' ἑαυτῶν εἰδότες τὸ δέον, εἰ δὲ μή, πρὸς τῶν προεχόντων
 καὶ ἀξιώματι καὶ λόγῳ; Εἰσὶ γὰρ πλεῖστοι, ὡς ὑπέδειξεν ὁ λόγος,
 ὀφείλοντες ἐκδίδαχθῆναι. Ἴν' οὖν μὴ δόξω λυπεῖν ὑμᾶς, ἅμα τε καὶ
 15 δεδιῶς τὸ ἀνήκοον, καθήμι ἑμαυτὸν πρὸς τὸ ἐπίταγμα. Ἀλλὰ πρῶ-
 τον ἐκεῖνο ἔχω λέγειν· ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη, εἰ καὶ τοῖς προλαβοῦσιν
 ἐφάνη ἄλλως, ἢ καὶ τισι φαίνοιτο νῦν μεσοπόνηρος καὶ οὐ λίαν χαλε-
 πή, ἐμοὶ γοῦν τῷ ἀμύδρωπι οὐδὲν ἄλλο δοκεῖ, ἢ ἄρνησις Χριστοῦ
 εἶναι. Εἰ γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, ὡς φησὶν ὁ πάν-
 20 σοφος Διονύσιος, καὶ εἰ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον δια-
 βαίνει, ὡς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐξουδένωται δὲ νῦν ἡ εἰκὼν
 Χριστοῦ, ἡρνηται, πεπάτηται παρὰ τῶν Χριστομάχων, ἄρα ἐν τῇ
 εἰκόνι αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς εἰκόνος ἡρνήθη Χριστός, ἡτιμάσθη, ἀπεδο-
 κιμάσθη ἰουδαϊκῶς, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν ὑπεξαγαγεῖν τὸ θεώρη-
 25 μα. Διὰ τοῦτο θρηήνων καὶ κοπετῶν ὁ καιρὸς, διὰ τοῦτο καὶ τοσοῦτοι
 οἱ ἐνιστάμενοι, οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὡς λογικῶς τε
 καὶ πραγματικῶς ἀρνούμενου Χριστοῦ, ὅπερ ἐπὶ τῶν πάλαι αἰρέσε-
 ων οὐκ ὤπται· λογικῶς μὲν, ἐν τῷ λέγειν τοὺς ἀσεβεῖς μὴ οἶόν τε ἐγ-
 γεγράφθαι Χριστὸν σώματος χαρακτῆρι, πραγματικῶς δέ, ὅτι κα-
 30 θαιροῦσι πᾶσα εἰκόνα ἀγίαν Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων, ἀγί-
 ου παντὸς καὶ ἀγίας, ἐκ πάσης ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ἱεροῦ ἀναθή-

ἴδιος ὁ θεαρχικώτατος Ἰησοῦς ἀνέβηκε στοὺς ὄρους σὰν ἄνθρωπος γιὰ νὰ προσευχηθεῖ. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐγὼ νομίζω πὼς τὸ θέαμα ἀποτελεῖ σύμβολο τῆς ἀνάβασης τῆς ψυχῆς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ ὄρος βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ τὴν πεδιάδα πού βρίσκεται στοὺς πρόποδες καὶ ἀπὸ τὴν κοιλάδα, τόσο πιὸ ψηλὰ ἀντίστοιχα ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Θεὸ μέσω τοῦ ὑψηλοῦ ἐδάφους καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου πού προσεύχεται. Βλέπετε, τρισπόθητοί μου, τί εἶδους καὶ πόσο σπουδαῖος εἶναι ὁ τόπος στὸν ὁποῖο ζεῖτε; Νὰ μνημονεύετε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς πού ζοῦμε ἐδῶ χαμηλὰ, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐνωθοῦμε μὲ σᾶς τοὺς ἀετούς τοῦ Κυρίου πού πετᾶτε πρὸς τὰ ὑψηλά.

Ἄλλὰς ἄς σταματήσουν αὐτὰ ἐδῶ, ἂν καὶ ἡ μεγάλη ἐπιθυμία μὲ ὠθεῖ νὰ πῶ περισσότερα. Γιατί ὅμως φτάσατε σὲ τέτοιο σημεῖο ταπεινώσεως, ζητώντας νὰ μάθετε ἀπὸ μένα τὸν ἀμαθῆ τίς ἀπαντήσεις τῶν ἐρωτήσεων πού μοῦ ἀπευθύνετε; Σεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ μόνοι σας γνωρίζετε αὐτὸ πού πρέπει νὰ κάνετε. Ἐὰν ὅμως δὲν γνωρίζετε, τότε νὰ ἀπευθυνθεῖτε πρὸς ἐκείνους πού διακρίνονται καὶ γιὰ τὸ ἀξίωμα καὶ γιὰ τὸν λόγο τους. Γιατί εἶναι πάρα πολλοί, ὅπως ἀπέδειξε ὁ λόγος, ἐκεῖνοι πού πρέπει νὰ διδαχθοῦν. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι σᾶς στενοχωρῶ, καὶ ἐπειδὴ φοβᾶμαι τὴν ἀνυπακοή, θέτω τὸν ἑαυτό μου κάτω ἀπὸ τὴ διαταγή σας. Τὸ πρῶτο πού ἔχω νὰ σᾶς πῶ εἶναι, ὅτι ἡ αἵρεση αὐτή, ἂν καὶ στοὺς προηγούμενους παρουσιάστηκε ἄλλιῶς, ἢ σὲ μερικοὺς φαίνεται καὶ τώρα μισοπόνηρη καὶ ὄχι πολὺ φοβερή, σὲ μένα πού βλέπω ἀμυδρᾶ, δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἐὰν στὴν εἰκόνα εἰκονίζεται τὸ πρωτότυπο, ὅπως λέγε ὁ πάνσοφος Διονύσιος, καὶ ἐὰν ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας μεταβαίνει στοὺς πρωτότυπο, ὅπως λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ τώρα ἐξευτελίζεται, ἀρνεῖται καὶ καταπατιέται ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς Χριστομάχους, ἄρα μὲ τὴν εἰκόνα του καὶ μέσα ἀπὸ τὴν εἰκόνα ἀρνήθηκε, ἀτιμάστηκε καὶ ἀποδοκιμάστηκε ὁ Χριστὸς μὲ τρόπον ἰουδαϊκό, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγήσουμε τὸ θέαμα μὲ ἄλλον τρόπο. Γι' αὐτὸ ὁ καιρὸς αὐτὸς εἶναι καιρὸς θρῆνων καὶ κοπετῶν, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι τόσοι πολλοὶ αὐτοὶ πού ἀντιδροῦν, ὄχι μόνο ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ἐπειδὴ λογικὰ καὶ πραγματικὰ αὐτὸς πού ἀρνεῖται εἶναι ὁ Χριστὸς, πράγμα πού δὲν εἶχε παρατηρηθεῖ σὲ παλαιὰς αἰρέσεις. Καὶ λογικὰ βέβαια, ἐπειδὴ οἱ ἀσεβεῖς λένε, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζωγραφιστεῖ ὁ Χριστὸς μὲ τὴ μορφὴ τοῦ σώματός του, πραγματικὰ πάλι, ἐπειδὴ ἀφαιροῦν κάθε ἅγια εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τῆς

ματος, πυρὶ παραδιδόντες, ἐπιτωθάζοντες, γελῶντες τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, βδέλυγμα Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσιν ἀποκαλοῦντες, ὅπερ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν Ἰουδαίων ἐστὶ καὶ Ἑλλήνων. Οἱ γὰρ Ἄραβες καὶ Σκύθαι αἰδοῖ
5 χρώμενοι οὐδὲν τοιοῦτον ἐφάνησαν πεπονηκότες Πῶς οὖν οὐκ ἄρ-
νησις τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ ταῦτα;

Ἄλλ' ἐπὶ τὰς προτάσεις ὁ λόγος. Τινὲς ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὑπέ-
κνυσαν, ἄνευ τοῦ καταναγκάζοντος, ἄλλοι μετὰ πληγῶν, ἄλλοι δι'
ἀπειλῆς καὶ μόνης, ἕτεροι ἄνευ ἀπειλῆς καὶ βασάνων, δέει καὶ μόνον,
10 ἄλλοι διὰ τὸ μὴ ἐκπεσεῖν τῶν ἰδίων, τινὲς δὲ καὶ κατὰ ἄγνοιαν. Τού-
τους ἐπιστρέφοντας πῶς δεῖ ἀποδέχεσθαι; Ἐπιδεικνυμένους δηλαδὴ
ἀξιόους καρποὺς τῆς μετανοίας ἅπαντας. Τίνες δὲ ἔτι; Ἀποχῆ τῶν
ἁγιασμάτων, μετὰ προσκλαύσεως καὶ ἐπιτόνου δεήσεως ἐπὶ μὲν τῶν
πρώτων τριετίζουσα, ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων διετίζουσα, ἐπὶ τῶν τρίτων
15 καὶ τετάρτων καὶ πέμπτων ἢ τῶν πρώτων, ἐπὶ τῶν ἕκτων ἐνιαυσιαία.
Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν πῶς δεῖ ἔχειν αὐτούς; Εἰ μὲν ἐξ ἱερατικοῦ πλη-
ρώματος, καὶ οὐχ ὑπέγραψε, μηκέτι μετέχων τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας
τις, ὡς ἐν ᾧ ἐτέτακτο κλήρω. Εἰ δὲ καὶ ὑπογράψας, εἴη ὡς εἰργόμενος
τῆς ἱερουργίας ἕως ὀρθοδόξου συνόδου, κοινωνῶν δ' οὖν ὅμως τῶν
20 ἁγιασμάτων.

Τοῖς πάντῃ ἀσεβέσιν εἰ ἔξεστι κατὰ ἀνάγκην δέους ἕνεκα, ἢ διὰ
λμῖον, ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγκης, ἢ καὶ διὰ θίαν ἄλλοις κοινωνοῦσιν, ὀρθο-
δόξους δὲ αὐτοὺς ὁμολογοῦσι, συνεσθίειν; Οὐδαμῆ οὐδαμῶς, εἰ μὴ τί
γε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλ' ἐξ ἀναγκαίου τινὸς τρόπου,
25 ἅπαξ ἢ δὶς

Εἰ τῶν τούτοις ἐδωδύμων τὰ λείψανα ἐσθίειν κατὰ ἀνάγκην, ἢ καὶ
ἄνευ ἀνάγκης, διότι προεσημάτισται ἐν αὐτοῖς ὁ σταυρός. Εἰ μὲν
παρὰ ἱερέως, οὐδαμῶς εἰ δὲ μὴ, μεταληπτέον κατὰ θίαν.

Εἰ δὲ εἰς εὐκτῆριον αὐτῶν εἰσερχεσθαι εὐχῆς χάριν, καὶ εἰ δεῖ τὴν
30 ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν αὐτῷ ἐπιτελεῖν μετὰ ἰδίας τραπέζης. Οὐδαμῶς
ἐκότερον.

Εἰ δεῖ χαίρειν αὐτοῖς λέγειν καὶ ἀσπάζεσθαι. Οὐδαμῶς, ὡς φησιν

Θεοτόκου, τῶν ἀγγέλων, κάθε ἀγίου καὶ ἀγίας, ἀπὸ κάθε ἐκκλησία, ἀπὸ κάθε ἱερὸ ἀφιέρωμα, καὶ τὶς ρίχνουν στὴ φωτιὰ, περιπαίζοντας καὶ περιγελώντας τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς εὐσέβειας, ἀποκαλώντας τὸν ζωγραφισμένο Χριστὸ, μαζί μὲ τὴ Μητέρα του καὶ τοὺς ὑπηρέτες του, βλέλυγμα, πράγμα πού νὰ τὸ πιστεύουν, νὰ τὸ λένε καὶ νὰ τὸ κάνουν εἶναι ἔργο τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν. Γιατὶ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Σκύθες ἀπὸ σεβασμὸ δὲν φάνηκαν νὰ ἔχουν κάνει κάτι τέτοιο. Πῶς λοιπὸν αὐτὰ δὲν εἶναι ἄρνηση τῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ;

Ἄλλὰ ἄς μιλήσουμε τώρα γιὰ τὶς ἐρωτήσεις. Μερικοὶ ὑπέκνυσαν μὲ τὴ δική τους θέληση, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχει ἐξαναγκάσει κάποιος, ἄλλοι μὲ μαστιγώσεις, ἄλλοι ἀπλῶς καὶ μόνο ἀπὸ φόβο, ἄλλοι γιὰ νὰ μὴ χάσουν αὐτὰ πού ἔχουν, καὶ μερικοὶ ἀπὸ ἄγνοια. Αὐτοὺς ὅταν ἐπιστρέφουν πῶς πρέπει νὰ τοὺς δεχόμεσθε; Εἶναι φανερὸ μὲ τὸ νὰ δείχνουν ὅλοι τοὺς καρποὺς ἄξιους μετάνοιας. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Ἀποχὴ ἀπὸ τὰ μυστήρια, παράκληση μὲ δάκρυα καὶ ἐλίπνη προσευχή, στοὺς πρώτους τριῶν ἐτῶν, στοὺς δευτέρους δύο ἐτῶν, στοὺς τρίτους, τέταρτους καὶ πέμπτους οἱ ποιητὴ τῶν πρώτων, καὶ στοὺς ἕκτους ἐνὸς ἔτους. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσή της, πῶς πρέπει νὰ τοὺς θεωροῦμε αὐτούς; Ἐὰν ἀνήκει στὴν ἱερατικὴ τάξη καὶ δὲν ὑπέγραψε, οὔτε μετέχει πιά στὴν κοινωνία τῶν ἀσεβῶν, νὰ γίνεται δεκτὸς στὸν βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης πού εἶχε προηγουμένως. Ἐὰν ὅμως ἔχει ὑπογράψει, νὰ ἐμποδίζεται νὰ ἱεουργήσει, μέχρι πού νὰ κριθεῖ ἀπὸ ὀρθόδοξη σύνοδο, ἀλλὰ νὰ κοινωνεῖ τῶν θείων μυστηρίων.

Γιὰ τοὺς ἐντελῶς ἀσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάστηκαν ἀπὸ φόβο, ἢ ἐξαιτίας λιμοῦ, ἢ χωρὶς ἀνάγκη, ἢ καὶ κοινωνοῦν μὲ τοὺς ἄλλους διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι ὀρθόδοξοι, ἐπιτρέπεται νὰ τρώμε μαζί μὲ αὐτούς; Ποτέ καὶ μὲ κανένα τρόπο. Ἐκτὸς βέβαια ἂν βρίσκονται στὰ τελευταῖα τους, ὄχι ἀδιακρίτως, ἀλλὰ μόνο σὲ κάποια ἀναγκαῖα περίπτωσι, μὰ ἢ δύο φορές.

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ τρώμε τὰ ὑπολείμματα τῶν φαγητῶν τοὺς σὲ περίπτωσι ἀνάγκης, ἢ καὶ χωρὶς ἀνάγκη, ἐπειδὴ ἔγινε προηγουμένως πάνω σ' αὐτὰ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Ἐὰν ἔγινε ἀπὸ ἱερέα, ὄχι, ἐὰν ὅμως δὲν ἔγινε, μπορούμε νὰ τρώμε κατ' ἀνάγκη.

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ μποῦμε σὲ δικό τους εὐκτήριο οἶκο γιὰ προσευχή, καὶ ἐὰν πρέπει νὰ τελοῦμε τὴν προσφορὰ τῶν ἁγίων Δώρων σὲ ἰδιαιτέρη τράπεζα. Καὶ τὰ δύο ὄχι καὶ μὲ κανένα τρόπο.

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ τοὺς χαιρετοῦμε καὶ νὰ τοὺς ἀσπαζόμεσθε.

ὁ μέγας Βασίλειος. Ὁ Κύριος ἐκώλυσε τὸν κοινὸν ἀσπασμόν. “Ὡστε τοῦτο κατὰ σύμβασιν ὡς δὲ ἐξ ἀγάπης καὶ φιλίας φευκτέον, ἵνα πληρωθῆ ἔν τούτῳ, “Οὐκ ἔστι λέγειν χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν”.

Εἰσὶ τινες τῶν μοναστηρίων, οἳ οὔτε λόγῳ, οὔτε ἔργῳ συνήλθον, 5 φυγῆ τὴν σωτηρίαν ποριζόμενοι, καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀσεβῶν ἀνθυποστρέφοντες. Εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ καὶ ἐλειτουργήθη ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, εἰ μὲν ἅπαξ, εἰσίτωσαν ἐπιτελοῦντες ἐν αὐτῇ τὰς προσευχὰς μόνον, εἰ δὲ πολλάκις, ὑποχωρεῖτωσαν ταύτης πόρῳ.

10 Κοσμικοὶ τινὲς εἰσιν ἢ καὶ μοναχοί, σφοδρῶς μυσαιπτόμενοι, ἢ καὶ ἀποδυρόμενοι τὴν ἀσέβειαν, διὰ δὲ ἰς ἀπειλὰς τῶν ἀθέων προσέρχονται τῇ αὐτῶν κοινωνίᾳ οἰόμενοι αὐτὴν δηλητήριον εἶναι, αἰτοῦνται δὲ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἡμᾶς ποιεῖσθαι. Εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς μεταδιδόναι τῶν θείων μυστηρίων Εὐχὴν μὲν ποιεῖσθαι ἔξόν, οὐ μὴν μεταδιδόναι, 15 κἂν ὅτι λέγωσιν ἢ πράττωσι.

Σταυροὺς ἐὰν ἰστώσι κατὰ τὰς λεωφόρους, εἰ δεῖν προσκυνεῖν. Οὐ κωλυτέον.

Εἰ δεῖ τῶν τοιούτων τὰς προσφορὰς προσκομίζειν. Οὐδαμῶς.

Ταῦτα οὖν ὡς ὁ Κύριος κατὰ νοῦν ἐπήγαγεν ἡμῖν, ἐφθεγξάμεθα 20 αὐτῶν γὰρ τὸ τυποῦν κανονικῶς, ἀλλὰ συμβουλευτικῶς, ἐπεὶ ἐσμεν ὑμῖν ὁμοταγεῖς καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀπορίας τῶν ἱεραρχικῶς ὀφειλόντων τυπῶσαι, ἀναγκασθέντες ἀφ’ ὑμῶν ἐληλύθαμεν εἰς τοῦτο. Ὑμεῖς δέ, ἀγιώτατοι πατέρες, σύγγνωτε, εἴ τί ἐστιν ἀπαρέσκον ὑμῖν ἐν τοῖς εἰρημένοις. Πλὴν ὅτι ὁ ἰατρός καὶ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ προσώπου ποι- 25 ὄτητα, καὶ καιροῦ ιδιότητα, ἔξιν τε καὶ πάθος, δύναμίν τε καὶ ἀδράνειαν ἐπιτηροίη, καὶ οὕτω φαρμακεύοι καὶ ἰᾶται, ἐλλείψει καὶ προσθήκαις χρώμενος, ἃ ἐν κεφαλαίῳ περιλαβεῖν οὐχ οἷόν τε κανονικῶς, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν ὠρίσαντο.

Καθόλου, ὅπως λέγε ὁ μέγας Βασιλείος. Ὁ Κύριος ἀπαγόρευσε τὸν κοινὸ ἀσπασμό. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ γίνεται συμβατικᾶ, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγεται ὁ χαιρετισμὸς μὲ ἀγάπη καὶ φιλία, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ μὲ αὐτό τό, “Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέτε χαίρετε στοὺς ἀσεβεῖς”⁹⁵.

Ἐπὶ τούτων ὑπάρχουν σὲ μερικὰ μοναστήρια μοναχοί, οἱ ὁποῖοι οὔτε μὲ λόγια, οὔτε μὲ ἔργα συνῆλθαν μὲ αἵρετικούς, καὶ ἐξασφαλίζουν τῇ σωτηρίᾳ τοὺς μὲ φυγῆ ἀπὸ τὸ μοναστήρι, καὶ μετὰ τὴν ὑποχώρηση τῶν ἀσεβῶν ξαναγυρίζουν πάλι. Εἶναι σωστὸ αὐτὸ νὰ γίνεται; Ἐὰν ἡ ἐκκλησία ἔχει λειτουργηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, μόνο μία φορὰ ὅμως, τότε μποροῦν νὰ μπαίνουν μέσα μόνο γιὰ νὰ προσευχηθοῦν, ἔαν ὅμως ἡ ἐκκλησία λειτουργήθηκε ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς πολλές φορές, νὰ φεύγουν μακριὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐκκλησία.

Ἐπὶ τούτων ὑπάρχουν μερικὸι κοσμικοί, ἡ καὶ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι μισοῦν πολὺ καὶ θρηνολογοῦν τὴν ἀσέβεια, ἀλλὰ ἕξαιτίας τῶν ἀπειλῶν τῶν ἀθέων συμμετέχουν στὴν κοινωνία τοὺς, πιστεύοντας ὅτι αὐτὴ εἶναι δηλητήριον, καὶ ζητοῦν ἀπὸ μᾶς νὰ κάνουμε προσευχὴ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐπιτρέπεται νὰ μεταδίδονται τὰ θεῖα μυστήρια; Τὸ νὰ προσευχῶμαστε ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ τοὺς κοινωνοῦμε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὰ πού λένε ἡ κάνουν.

Ἐὰν στήνουν σταυροὺς στὶς λεωφόρους, πρέπει νὰ τοὺς προσκυνοῦμε; Δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζεται αὐτό.

Πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τίς προσφορὰς τῶν αἵρετικῶν στὴν προσκομιδῇ; Μὲ κανένα τρόπο.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ εἶπαμε ὅπως μᾶς τὰ ἔβαλε στὸν νοῦ ὁ Κύριος, γιὰ τὸ ἔργο αὐτῶν εἶναι νὰ τὰ ρυθμίσουν σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, ἐνῶ ἐμεῖς μιλήσαμε συμβουλευτικᾶ, ἐπειδὴ εἴμαστε ἰσότιμοι μὲ σᾶς, καὶ ἐπειδὴ λείπουν ἐκεῖνοι πού ἔπρεπε νὰ τὰ ρυθμίσουν ἱεραρχικᾶ, πιεσθέντες ἀπὸ σᾶς, προχωρήσαμε σ' αὐτό. Σεῖς ὅμως, ἀγιώτατοι πατέρες, νὰ μὲ συγχωρήσετε, ἔαν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε δὲν σᾶς ἀρέσει. Πλὴν ὅμως ὁ ἰατρὸς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἅς ἐπιβλέπει καὶ τοῦ προσώπου τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ καιροῦ, καὶ τῇ συνήθειᾳ καὶ τὸ πάθος, καὶ τῇ δυνάμει καὶ τὴν ἀδράνεια, καὶ ἔτσι ἅς δίνει τὰ κατάλληλα φάρμακα καὶ νὰ θεραπεύει, χρησιμοποιώντας τίς ἐλλείψεις καὶ τίς προσθήκες, πράγματα πού ἐμεῖς δὲν μπορούσαμε νὰ τὰ περιλάβουμε περιληπτικᾶ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, ὅπως ὅρισαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἅγιοι Πατέρες μας.

Ν'(50)–. Λουκιανῶ τέκνω.

Ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεός, εἰδὼς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εὐόλισθον καὶ ὅτι, εἰ καὶ δοκεῖ τις κατορθῶν πορεύεσθαι, ὡς οὐκ οἶδε μικρὸν ραθυμῆσας ὑποσκελίζεται, φιλανθρώπως ἐδωρήσατο τὴν με-
 5 τάνοιαν, ἀνακαλουμένην τὸν ἄνθρωπον τῆς πώσεως καὶ εἰς τὸ ὑγιᾶν ἀποκαθιστῶσαν. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτός, ἀδελφέ μου, πέπονθας ὃ πέπονθας καὶ τὸν τῆς ἀξιολόγου μετανοίας καιρὸν πεπλήρωκας, πολλῇ κατανύξει καὶ πλείστοις δάκρυσιν, ὡς ἀκήκοα, ὡς ἐξιλεωσάμενος τὸν Θεόν, ἐπιζητοίης δὲ ἄρτι λύσιν, καθὰ διὰ τε τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ
 10 παροικονόμου ἐδηλώθη μοι, εἶη σοι αὕτη παρὰ Κυρίου καὶ ἔση ὑγιαίνων ἐκ τοῦ δεῦρο, νιέ μου, καὶ χαίρων ἐν Χριστῶ, μηκέτι συμπίπτειν διδούς ἐγγύας τῷ Δεσπότη, ἀλλὰ θνήσκειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς ὑπὲρ οὐκ ἔπαθε. Πρότερον μὲν οὖν διὰ γράμματος ὁ ἀνάξιος κλαυθμυρικῶς ἐφθεγξάμην πρὸς σέ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ», τὴν θείαν φωνὴν
 15 ὑπειπῶν, διὰ τὸ ἐξ ὑψηλοῦ σε βίου οἰονεὶ παραδεισιακοῦ ἐκπεπτωκέ-
 ναι. Νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἀποτολμησαί με τὸν τάλανα καὶ εἰπεῖν· Εἰρήνη σοι, ἀνάστα, Χριστὸς κελεύει, ζῆθι εἰς αἰῶνα.

ΝΑ'(51)–. Ἀλβενέκα πρωτοσπαθαρία.

Ἐξένισέ με τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου οὐκ ὀλίγον, οὕτω μὲν ἐκ
 20 φιλοθέου καρδίας ὑπαγορευθέν, οὕτω δὲ ὑπὸ συντετριμμένης καὶ τεταπεινωμένης διαθέσεως πραχθέν, ὥστε δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνόντα με ἐπιλέγειν. Τίς καὶ ὁποία καὶ ἡλίκη ἢ ψυχὴ αὕτη, ἢ ταῦτα φθεγγομένη πρὸς με τὸν ταλαίπωρον, ὡς δὲ καὶ παρὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀνηγγέλη μοι ἄπερ ζώσῃ φωνῇ παρέθου αὐτῶ ἐξειπεῖν; Τότε καὶ
 25 μᾶλλον ἠγάσθην λίαν, καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Θεόν, ὃς ἐνέπνευσέ σοι τοιοῦτον διαλογισμὸν, καὶ εἰς ἔργον αὐτὴν προαγαγεῖν ἐφιεμένην.

Μέγα τοιγαροῦν τὸ ἔργον ὃ ἐπεπόθησας, κυρία, καὶ τῶν δυσανήστων, οὐ μόνον διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον τοῦ βίου (οὐδὲν γὰρ ἄλλο
 30 ἢ ἀποταγή, ἢ σταυροῦ θανάτου ἐπαγγελία τῶ γε ἀληθινῶς μονάσαντι), ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δεδέσθαι σε ἀνδρὶ, οὐπερ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἔστι διαξενχθῆναι, διὰ τὸ θεοσύναπτόν σοι εἶναι δηλονότι. Τίς οὖν ἀπο-

50. Στὸ τέκνο του τὸν Λουκιανό.

Ὁ καλὸς Θεὸς μας, γνωρίζοντας τὴν ὀλισθηρότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμα κάποιος νομίζει πῶς βαδίζει σωστά, μὲ λίγη νωθρότητα, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, σκοντάφτει καὶ πέφτει, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο τοῦ δώρισε τὴ μετάνοια, ἡ ὁποία τὸν σηκώνει ἀπὸ τὴν πτώση καὶ τὸν ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ ὑγεία του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ σύ, ἀδελφέ μου, ἔπαθες αὐτὸ ποῦ ἔπαθες, καὶ συμπλήρωσες τὸν χρόνον τῆς ἀξιόλογης μετάνοιας, μὲ μεγάλη κατάνυξη καὶ πάρα πολλὰ δάκρυα, ὅπως ἔχω ἀκούσει, ὥστε νὰ ἔχεις ἐξιλεώσει τὸν Θεό, καὶ ζητᾶς τώρα συγχώρηση, ὅπως μοῦ δήλωσε ὁ οἰκονόμος καὶ ὁ παραοικονόμος, εἴθε νὰ σοῦ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριον, καὶ νὰ εἶσαι ὑγιὴς ἀπὸ τώρα, υἱέ μου, καὶ νὰ χαίρεσαι ἑνωμένος μὲ τὸν Χριστό, χωρὶς νὰ συμβαίνει νὰ δίνεις στὸ ἐξῆς ἐγγυήσεις στὸν Δεσπότη, ἀλλὰ νὰ πεθαίνεις γι' αὐτόν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ἔπαθε γιὰ σένα. Προηγουμένως βέβαια μὲ γράμμα μου ὁ ἀνάξιος σοῦ εἶπα κλαίοντας, «Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;»⁹⁶, ἐπαναλαμβάνοντας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἐξέπεσες ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν παραδοσιακὴν ζωὴ. Τώρα ὅμως θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ τολμήσω ὁ ταλαίπωρος νὰ σοῦ πῶ· Εἰρήνη σέ σένα, σήκω, σὲ διατάζει ὁ Χριστός. Εἴθε νὰ ζήσεις αἰώνια.

51. Στὴν πρωτοσπαθαρία Ἄλβενέκα.

Μὲ ἐξέπληξε, ὄχι καὶ λίγο, τὸ γράμμα τῆς εὐγένειάς σου, τὸ ὁποῖο ὑπαγορεύθηκε μὲ τόσο φιλόθεη καρδιά καὶ γράφτηκε μὲ τόσο συντετριμμένη καὶ ταπεινωμένη διάθεση, ὥστε, ἀφοῦ τὸ διάβασα δύο συνεχόμενες φορές, νὰ λέγω· Ποιὰ καὶ τί εἶδους καὶ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ψυχὴ αὐτῆ, ποῦ λέγει σέ μένα τὸν ταλαίπωρο αὐτὰ; Ὅταν ὅμως μοῦ ἀνήγγειλε καὶ ὁ γραμματοκομιστὴς τὰ ὅσα τοῦ ἀνέθεσες προφορικὰ νὰ μοῦ πεῖ, τότε εἶναι ποῦ ἐξεπλάγην πολὺ καὶ δόξασα τὸν καλὸ Θεὸ μας ὁ ὁποῖος σοῦ ἐνέπνευσε τέτοιο διαλογισμὸ καὶ τὸν πόθον νὰ τὸν πραγματοποιήσεις.

Εἶναι ὅμως μεγάλο τὸ ἔργο ποῦ πόθησες, κυρία, καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα νὰ ἐκτελεστεῖ, ὄχι μόνον ἐξαιτίας τοῦ ὑψηλοῦ καὶ οὐράνιου βίου (γιατὶ ἡ ἀπάρνηση αὐτοῦ ποῦ ἀληθινὰ μόνασε τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ ὑπόσχεση γιὰ σταυρικὸ θάνατον), ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶσαι δεμένη μὲ ἄνδρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ πάρεις διαζύγιο, ἐπειδὴ ἔχει ἐνωθεῖ μαζί σου μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ποιὸς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ

συνάψειεν, ἢ δηλαδή ὁ συνάψας, ἐπὶ μείζονα ἠπειγμένην προελθεῖν πολιτείαν; Δεῖ οὖν καθάπερ ἡ διαταγὴ τοῦ ἁγίου Βασιλείου πρῶτον τὰ πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὖ διαθέσθαι. Τί τοῦτο; Ἀπογυμνῶσαι τὸν λογισμὸν τῆς ἐφέσεως, ὑποδείξαι τὸ τοῦ κόσμου μάταιον καὶ ὄνειρῶδες, 5 ὡς οὐδὲν μόνιμον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρατρέχον ἴσα καὶ σκιαῖς, κἂν περιχαρές τι, κἂν ἀπολαυστικόν, κἂν πολυόλβον, κἂν ἐνήδονον, κἂν βασιλεία αὐτή. Ὡσεὶ ἄνθος γὰρ τοῦ ἀγροῦ πάντα ἀφίπταται. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κρῖμα ἀπαραίτητον ἐπὶ τῶν προσπαθῶς ζησάντων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, καὶ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἐρ- 10 γῶδες ἐκτελέσαι ἐν τῷ κοινῷ βίῳ. Ταῦτα λάλησον, παρακάλεσον, ἐκμείλιξαι, ὡς ἂν πείσειας αὐτὸν συναιρήσασθαί σοι τὸν σκοπὸν τῆς ἀποταγῆς «Τί γὰρ οἶδας», φησί, «γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σωσεις;». Καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνον ἱκανόν. Καὶ εἰ μὲν συνέλθοιεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, τότε εἰ τοσοῦτον ἀνάπτει σε ὁ Θεοῦ πόθος, πράττεις τὰ δοξάντά σοι, 15 καὶ μὴ βουλομένου τοῦ ὁμοζύγου.

Ἄλλ' ὡς προείρηται, δυσεξάνυστον τὸ πράγμα, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τοῦ διαγμοῦ ἡμέραις, καὶ ὅτι οὐχὶ τυχούσα αὐτή, ἀλλὰ τῶν ὑπερεχουσῶν, καί γε τῶν συναίμων τῇ βασιλευούσῃ. Ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάζειν ἔστι πως ἐν τῇ ἄγαν εὐδοξία τοῦ τῆδε βίου, ταύτην βδελυσομένη, τὴν 20 ταπεινῶσιν Χριστοῦ ἐπιποθεῖς ἐνδύσασθαι. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ οὕτω πείθων· καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ὡς ἀληθῶς βδέλυγμά ἐστι τὰ ἐνδοξα τοῦ ματαίου βίου. Ἔχου τοίνυν τοῦ καλλίστου βίου σου. Ἀκούω γὰρ οἷα ἀγαθουργεῖς, καὶ πῶς, ἀφιεμένη τὰς βασιλικὰς διατριβάς, σχολάζεις ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐν ἀγαθοῖς. Ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῷ βίῳ 25 σωθῆναι, καὶ μετὰ ἀνδρός. Καὶ πάλιν πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς ὁ Κύριος εὐδώσειεν, οὕτω καὶ διαγίγη, μὴ λυποῦσα τὸν ὁμόζυγον, ἀλλὰ μάλλον κατακάμπτουσα διὰ τῆς ἐνθέου διαγωγῆς. Περὶ τοῦ οἰκονόμου καὶ ἀγαπητοῦ τέκνου, πλειῖστά σοι ἀπευχαριστῶ, συμπαθῶς ἐπειχθείση πρὸς αὐτόν. Εὐροῖς ἔλεος παρὰ Κυρίου.

σέ ἀποσυνδέσει, ἂν ὄχι αὐτὸς πού σε ἔνωσε, καθὼς ἐπείγεται νὰ προχωρήσεις σέ ἀνώτερη ζωή; Πρέπει λοιπὸν, ὅπως ὁρίζει ὁ ἅγιος Βασίλειος, πρῶτα νὰ διευθετήσεις σωστὰ τὸ θέμα μὲ τὸν σύζυγό σου. Τί σημαίνει αὐτό; Νὰ τοῦ ἀποκαλύψεις τὸν λογισμό τῆς ἐπιθυμίας σου, νὰ τοῦ παρουσιάσεις τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου καὶ ὅτι μοιάζει μὲ ὄνειρο, ἀφοῦ τίποτε σ' αὐτὸν δὲν εἶναι μόνιμο, ἀλλὰ περνᾷ γρήγορα, σὰν τὶς σκιές, εἴτε εἶναι κάτι πολὺ χαρούμενο, εἴτε ἀπολαυστικό, εἴτε πολυευτυχημένο, εἴτε εὐχάριστο, εἴτε καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ βασιλεία. Γιατὶ ὅλα χάνονται σὰν τὸ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθεῖ τιμωρία ἀπαράτητη σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν μὲ πάθος στὸν κόσμο αὐτόν, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, πράγμα πού εἶναι δύσκολο νὰ τὸ κάνει κανεὶς στὴν κοινὴ ζωὴ. Αὐτὰ πὲς του, παρακάλεσέ τον, καταπραῖνέ τον, μήπως μπορέσεις νὰ τὸν πείσεις νὰ συμφωνῆσει μαζί σου γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ἀπάρνησης τοῦ κόσμου. Γιατὶ λέγει· «Ἰσοῦ ξέρεις, γυναίκα, ἂν δὲν σώσεις τὸν ἄνδρα σου;»⁹⁷. Καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνεις γιὰ ἀρκετὸ χρόνο. Καὶ ἂν βέβαια συμφωνῆσει, ἔχει καλῶς. Ἐὰν ὅμως ὄχι, τότε, ἔὰν ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ σέ καίει τόσο πολὺ, κάνε αὐτὰ πού νομίζεις, καὶ χωρὶς νὰ θέλει ὁ σύζυγός σου.

Ἐνῶς, ὅπως εἰπώθηκε προηγουμένως, τὸ πράγμα εἶναι δύσκολο στὴν ἐκτέλεσή του, καὶ ἰδιαίτερα στὶς μέρες τοῦ διαγμοῦ, καὶ γιὰ τὸν λόγο ὅτι σὺ δὲν εἶσαι τυχαία, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ἐξέχουσες, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς βασίλισσας. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι νὰ θαυμάζει κανεὶς, πῶς μὲ τὴν τόσο πολὺ μεγάλη ἐπιτυχία στὴ ζωὴ αὐτὴ, ἀποστρεφθῆμενη αὐτὴν, ποθεῖς διακαῶς νὰ ντυθεῖς τὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ. Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος πού πείθει μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, γιατί πραγματικά, μπροστὰ στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι σιχαμερές οἱ δόξες τῆς μάταιης ζωῆς. Ἀφοσιώσου λοιπὸν στὸν πολὺ ὠραῖο βίο σου. Γιατὶ ἀκούω τὰ ἀγαθὰ ἔργα πού κάνεις, καὶ πῶς, ἐγκαταλείποντας τὴ διαμονή σου στὰ ἀνάκτορα, ἀφοσιώνεσαι στὸν ἑαυτὸ σου καὶ στὰ καλὰ ἔργα. Γιατὶ εἶναι δυνατόν καὶ μέσα στὴ ζωὴ νὰ σωθεῖς, καὶ μαζί μὲ τὸν ἄνδρα σου. Ἀλλὰ καὶ στὸ ἔξῃς, ὅπως σέ καθοδηγήσει ὁ Κύριος, ἔτσι καὶ νὰ ζήσεις, χωρὶς νὰ στενοχωρεῖς τὸν σύζυγό σου, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν κάνεις νὰ ὑποχωρεῖ μὲ τὴν ἔνθετη διαγωγή σου. Γιὰ τὸν οἰκονόμο καὶ ἀγαπητό μου τέκνο, σ' εὐχαριστῶ πάρα πολὺ πού φέρθηκες μὲ πολλὴ συμπάθεια σ' αὐτόν. Εἶθε νὰ βρεῖς ἔλεος ἀπὸ τὸν Κύριο.

NB'(52)–. Μαρία μοναζούση.

Ἄνεγνων σου τὴν τιμίαν συλλαβὴν, καὶ ἐπέγνων σου τὸν εὐσεβῆ
 λογισμόν, ὅτι τῆς αὐτῆς τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ πατρὶ διαθέσεως ἀκολού-
 θως ἔχεις ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν· καὶ εἰκότως ἵνα φανῆ ὅτι ἡ μία
 5 σὰρξ ἐν καὶ φρόνημα κρατεῖ, οὐχ ἑτεροζυγοῦσα περὶ τὴν πίστιν.
 Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ οὕτως ὑμᾶς διὰ τὸν φόβον καὶ πόθον αὐτοῦ
 διαξεύξαντι ἀπ' ἀλλήλων μαχαίρα εὐαγγελικῆς σωματικῶς, καὶ πάλιν
 τῷ ἐνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι συνάψαντι ψυχικῶς. Σπούδασον οὖν,
 κυρία μου, τῆς ἴσης αὐτῷ μερίδος ἀξιωθῆναι, καὶ συντεύξασθαι ἐκεῖ,
 10 καὶ συνεῖναι εἰσαεῖ, αἴρουμένην αὐτῷ ὡς ἡρετίσατό σε. Καὶ γὰρ πολ-
 λῆ ἀγάπη πολλὴν καὶ φροντίδα ἔσχεν ἐν τῇ σωτηρίᾳ σου, ὡς οἶδα
 καὶ γὰρ καθότι κοινωνῶν ἢ τῇ ταπεινώσει μου τὰ καθ' αὐτὸν ὡς νύϋ.
 Περὶ τῆς κατὰ ἀνάγκην τοῦ διωγμοῦ ὑποκριτικῆς σου ἔξωθεν κοσμο-
 φορήσεως, πρὸς μικρὸν χρόνον καὶ τρόπον, εὖρηται ἐν τοῖς ἀγίοις
 15 κατὰ τινα ἀναγκαίαν ὑπόθεσιν· εἰς δὲ τὸ αἰεὶ οὐδαμῶς. Λοιπὸν οὐκ
 οἶδα τί εἶπω. Ἐὰν ἐπιτρέψω ρίψαι τὴν ὑπόκρισιν, εἴποις ἂν μὴ φέρειν
 τὸ μαρτύριον· ἐνεχθήσῃ γὰρ καὶ εἰς θάσσανα. Ἐὰν τε πάλιν ἐπαφήσαι-
 μι οὕτως, οὐκ ἔχω Γραφικὴν μαρτυρίαν. Δύο τοίνυν κακῶν προκειμέ-
 νων, κρεῖττον ἔστι κρυπτομόναχον εἶναι, ἢ μὴ φέροντα τὰς πληγὰς,
 20 κοινωνῆσαι τῇ ἀρνητικῇ αἰρέσει καὶ ἀποστῆναι Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ ἔσται
 αἰεὶ ἡ μερίς σου.

NG'(53)–. Μοναζούση.

Ὁ παρὼν καιρὸς τοιοῦτος, ὃς ἀναγκάζει ἡμᾶς μεριμνᾶν ὑπὲρ
 ἀλλήλων, διὰ τὸ τῆς ἰσοψυχίας καὶ ὁμοπιστίας ἀξίωμα, ἐπειδὴ ὡς μίαν
 25 Ἐκκλησίαν, ἡγουν συνοδίαν, συνεκαλέσατο ὁ Θεὸς ἅπαντας τοὺς
 ἀντεχομένους τῆς ἀληθείας καὶ ἐν αὐτῇ ὁμολογοῦντας. Καθάπερ οὖν
 οὐκ ἀκίνδυνον τῷ τῆς αὐτῆς μονῆς ὄντι, μὴ ὑπὲρ τῶν συμμαθητῶν
 φροντιοῦντι ἢ καθηγουμένῳ, τὸ μὴ περὶ τῶν φοιτητῶν ὡσαύτως φρον-
 τίζειν, οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν πᾶσιν, ἐπειδήπερ, ὡς εἴρηται, μία Ἐκκλησία
 30 κοινοβιακὴ ἔσμεν. Ἐπισκέπτομαί σε διὰ τοῦ γράμματος καὶ ἐρωτῶ
 πῶς δὴ ἔχεις ἐν Κυρίῳ, ᾧ ἀδελφῆ πνευματικῆ· εἰ ἐμμένεις ἐν τῇ καλῇ

52. Στὴ μοναχὴ Μαρία.

Διάβασα τὴν τίμα ἐπιστολὴ σου, καὶ διέγνωσα τὸν εὐσεβῆ λογισμό σου, ὅτι δηλαδὴ ἀκολουθεῖς τὴν ἴδια μ' ἐκεῖνον τὸν μακάριο πατέρα διάθεση νὰ ὑποφέρεις γιὰ τὸν Χριστό. Καὶ δικαιολογημένα, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἡ μία σὰρκα διατηρεῖ ἓνα φρόνημα, καὶ δὲν ταιριάζει μὲ ἄλλον στὴν πίστη. Εὐχαρίστησε λοιπὸν τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἐξαιτίας τοῦ φόβου καὶ τοῦ πῶθου γι' αὐτὸν σᾶς χώρισε μεταξύ σας σωματικὰ μὲ τὸ εὐαγγελικὸ μαχαίρι, καὶ σᾶς ἔνωσε πάλι ψυχικὰ μὲ τὸ ἓνα πνεῦμα καὶ φρόνημα. Φρόντισε λοιπὸν, κυρία μου, νὰ ἀξιωθείς τῆς ἴδιας μερίδας καὶ νὰ συνανηθεῖς ἐκεῖ, καὶ νὰ μείνεις γιὰ πάντα, προτιμώντας αὐτὸν, ὅπως σὲ προτίμησε καὶ ἐκεῖνος. Γιατὶ πραγματικὰ ἔδειξε πολλὴ ἀγάπη καὶ πολλὴ φροντίδα γιὰ τὴ σωτηρία σου, ὅπως γνωρίζω καὶ ἐγώ, γιατί κοινοποιοῦσε στήν ταπεινότητά μου τὰ προβλήματα του ὡς υἱό του. Γιὰ τὴν ἀναγκαστικὴ, λόγῳ τοῦ διωγμοῦ, ὑποκριτικὴ σου ἐξωτερικὰ κοσμικὴ ἐνδυμασία, γιὰ λίγο χρόνον καὶ τρόπο, γίνεται λόγος στοὺς ἀγίους γιὰ κάποια περίπτωσι ἀνάγκης, ὄχι ὅμως γιὰ πάντα. Λοιπὸν δὲν ξέρω τί νὰ πῶ. Ἐὰν σὲ προτρέψω νὰ ἀποβάλεις τὴν ὑποκρισία, μπορεῖς νὰ πεῖς, ὅτι δὲν θὰ μπορέσεις νὰ ὑποφέρεις τὸ μαρτύριο, γιατί θὰ ὀδηγηθεῖς καὶ σὲ βασανιστήρια. Ἐὰν πάλι σὲ ἀφήσω ἔτσι, δὲν ἔχω μαρτυρία τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν δύο κακά, προτιμότερο εἶναι νὰ μείνεις κρυφὴ μοναχὴ, ἢ, ἀφοῦ δὲν μπορεῖς νὰ ὑπομείνεις τὰ μαρτύρια, νὰ κοινωνήσεις μὲ τὴν ἀρνητικὴ αἵρεσι, καὶ νὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸν Χριστό, στὸν ὁποῖο θὰ βρῖσκεται πάντοτε ἡ μερίδα σου.

53. Σὲ μονάζουσα.

Ὁ τωρινὸς καιρὸς εἶναι τέτοιος πού μᾶς ἀναγκάζει νὰ φροντίζουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, λόγῳ τοῦ ἀξιώματος τῆς ὁμοφροσύνης καὶ ὁμοπιστίας. Γιατὶ ὁ Θεὸς κάλεσε ὅλους, ὅσοι μένουν ἀφοσιωμένοι στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμολογοῦν, σὰν μιὰ Ἐκκλησία, δηλαδὴ σὰν μιὰ οἰκογένεια. Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶναι ἀκίνδυνον σ' αὐτὸν πού βρῖσκεται στὴν ἴδια μονὴ νὰ μὴ φροντίζει γιὰ τοὺς συμμαθητὲς του, ἢ στὸν ἡγούμενον νὰ μὴ φροντίζει γιὰ τοὺς φοιτητὲς του κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἔτσι λοιπὸν καὶ σὲ ὅλους ἐμᾶς, γιατί, ὅπως εἰπώθηκε, εἴμαστε μιὰ ἐκκλησία κοινοβιακὴ. Ἐρχομαι λοιπὸν μὲ τὸ γράμμα μου καὶ ρωτῶ νὰ μάθω, πῶς εἶσαι ἐν Κυρίῳ, πνευματικὴ ἀδελφὴ. Ἐὰν δηλαδὴ μένεις σταθερὴ στὴν καλὴ ὁμολογία τοῦ

ὁμολογία Χριστοῦ, εἰ τηρεῖς τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως διὰ Πνεύματος ἁγίου ἀσφαλῆ, εἰ κρατύνῃ ἐν Θεῷ μὴ πτυρομένη ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν.

Εὐγε, εὐγε στηριχθείς ἔτι πλειόνως, καὶ τοσοῦτον, ὡς ἂν ἄδειν σε
5 σὺν τῷ ἁγίῳ Δαβίδ· «Οὐ φοβηθήσομαι ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν καὶ
μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Καὶ γὰρ ὁ ὡς ἀληθῶς θε-
βαιόπιστος, ἀμετακίνητός ἐστι πάμπαν τῆς ἀγάπης Χριστοῦ, ἥς οὐ
θλιψίς, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός, οὐ διωγμός, οὐ κίνδυνος, οὐ μάχαιρα
χωρίζει δύναται. Ταύτῃ τῇ πεποιθήσει οἱ ἅγιοι πάντες ἐτελειώθησαν,
10 τῇ αὐτῇ καὶ ἡ σὴ τιμιότης εἶη. Οὐ γὰρ εἶ ἀγενεστέρα Θέκλης, Φεβρω-
νίας καὶ τοῦ περὶ αὐτὰς μακαρίου χοροῦ θυγάτηρ Θεοῦ, νύμφη Χρι-
στοῦ, ὡς κἀεῖναι, καὶ αὐτῇ. Ὑπὲρ οὗ καὶ τανῦν τὸ μαρτύριον ὡσπερ
τηνικαῦτα ἱπομείνωμεν σὺν, παρακαλῶ, οὐχ ὅτι ἐν οἷς ἐσμεν θλιπτι-
κοῖς, ἀλλὰ κἂν τὰ προειρημένα ἅπαντα ἐπιστῇ. «Ἀπροσωπόληπτος ὁ
15 Θεός» τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ ἀγαπῶν ἡμᾶς, ἣ ἠγάπησε καὶ τοὺς πάλοι.

Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις, εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν καὶ ἐξ ἄλλων τὰς παρα-
κλήσεις ἔχει σου ἢ σεμνοπρέπεια, ὁμως καὶ παρ' ἡμῶν, ἵνα γνοίης ὅτι
οἰκειοπαθοῦμέν σοι ὀφειλομένως, καὶ ὅπως προσεύχη, τοῦ στηρίζε-
σθαι ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς

20

ΝΔ'(54)–. Βασιλείῳ πατρικίῳ.

Τῆς θεομιμήτου σου συγκαταβάσεως ἔργον, οὐ μόνον εἰς ὄψιν
σου ἱερὰν ἐνεγκεῖν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἐν πνεύματι ὁμιλῆσαί τε τὰ
δόξαντα οὕτω προσηνῶς καὶ μετρίως, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν κυρίαν καὶ ἐμοὶ
σεβασμίαν πατρικίαν, ἅμα τοῖς εὐγενεστάτοις σου βλαστοῖς ἀγαγών,
25 κλῖναί τε σὺ κεφαλὴν, ἀλλὰ γόνυ πρὸς αὐτὸν ἐπιτέτραφας. ὦ τῆς με-
γίστης σου ταπεινοφροσύνης! ὦ τῆς φιλοθέου συνέσεως! ὦ τῆς ὑπερ-
βαλλούσης σου ἐν ἁμαρτωλοῖς πίστεως! Καὶ οὐκ ἀποτεύξη τοῦ τῆς
εὐαποδεξίας μισθοῦ. Διὰ ταῦτα σοι πάντα, καὶ ἔτι πλεόν εἰς ἀρετῆς
λόγον, εἰκότως ὁ ἐμὸς δεσπότης καὶ αἷματι καὶ πνεύματι φιλοῦμενος
30 γέγονας πρὸς πάντων τῶν γνωρισάντων καὶ ὁρώντων σε. Καὶ μάρτυ-
ρες τοῦ λόγου αἱ κατὰ τὰς ἀξίας ὑπεροχαί σου, ἀρετῆς ἔπαθλον ὑπάρ-

Χριστοῦ, ἂν τηρεῖς ἀσφαλῆ τὴν παρακαταθήκη τῆς πίστεως μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴαν εἶσαι δυνατὴ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν δειλιάζεις ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς.

Εὗγε σου, εὗγε. Εὐχομαι νὰ στηριχθεῖς περισσότερο, καὶ τόσο πολύ, ὥστε νὰ ψάλλεις μαζί μὲ τὸν ἅγιο Δαβίδ· «Δὲν θὰ φοβηθῶ ὅταν θὰ σειέται ἡ γῆ ἀπὸ τὰ θεμέλιά της καὶ θὰ μετακινουῖνται βουνὰ ὀλόκληρα μέσα στὶς θάλασσες»⁹⁸. Γιατὶ ὁ σταθερὸς στὴν πίστη εἶναι τελείως ἀμετακίνητος ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ τὸν χωρίσει οὔτε θλίψη, οὔτε στενοχώρια, οὔτε πείνα, οὔτε διωγμός, οὔτε κίνδυνος, οὔτε μάχαιρα⁹⁹. Μὲ αὐτὴν τὴν πεποίθηση τελειώθηκαν ὅλοι οἱ ἅγιοι, μὲ αὐτὴν εἶθε νὰ τελειωθεῖ καὶ ἡ τιμιότητά σου. Γιατὶ δὲν εἶσαι κατώτερη ἀπὸ τὴ Θέκλα, τὴ Φεβρωνία καὶ τὴ γῦρω ἀπὸ αὐτὲς χορεία· θυγατέρα τοῦ Θεοῦ, νύφη τοῦ Χριστοῦ εἶσαι καὶ σύ, ὅπως καὶ ἐκεῖνες. καὶ γι' αὐτὸν ὑφίστασαι τώρα τὸ μαρτύριο, ὅπως καὶ ἐκεῖνες τότε. Ἄς ὑπομεινουμε, παρακαλῶ, ὄχι μόνο αὐτὲς τὶς θλίψεις στὶς ὁποῖες βρισκόμαστε τώρα, ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα ἔρθουν αὐτὰ ποὺ προαναφέρθηκαν. «Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης»¹⁰⁰. Καὶ ἐμᾶς μᾶς ἀγαπᾶ μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀγάπησε καὶ τοὺς παλιούς.

Αὐτὰ μὲ συντομία, γιατί γνωρίζω ὅτι ἡ σεμνοπρέπειά σου ἔχει ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους τὴν παρηγορία., ὅπως βέβαια καὶ ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ ξέρεις ὅτι πάσχουμε καὶ ἐμεῖς τὸ ἴδιο, ὅπως ἔχουμε χρέος, καὶ γιὰ νὰ προσεύχεσαι, ὥστε νὰ στηριζόμαστε καὶ ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί.

54. Στὸν πατρίκιο Βασίλειο.

Πράξι τῆς θεομίμητῆς σου συγκατάβασης εἶναι ὄχι μόνο τὸ ὅτι δέχθηκες αὐτοπροσώπως τὸν πνευματικὸ ἀδελφὸ μας καὶ συνομίλησες μαζί του αὐτὰ ποὺ νόμιζες, μὲ τόση καταδεκτικότητα καὶ μετριοφροσύνη, ἀλλὰ ἔφερες καὶ τὴν σεβαστὴ μου πατρικία μαζί μὲ τὰ εὐγενέστατα βλαστάρια σου, προτρέποντάς τα νὰ κλίνουν μπροστά του ὄχι τὸ κεφάλι, ἀλλὰ τὸ γόνατο. Πόσο μεγάλη ἡ ταπεινοφροσύνη σου! Πόση ἡ ἀγαπητὴ στὸν Θεὸ σύνεσή σου! Πόσο ὑπερβολικὴ ἡ ἐμπιστοσύνη σου στοὺς ἁμαρτωλοὺς! Καὶ δὲν θὰ στερηθεῖς τὸ μισθὸ τῆς τόσο καλῆς ὑποδοχῆς. Γιὰ ὅλα σου αὐτά, καὶ ἐπὶ πλέον γιὰ τὸν λόγο τῆς ἀρετῆς σου, σὺ ὁ δεσπότης μου, ἔγινες καὶ συγγενικά (ἐξ αἵματος) καὶ πνευματικά, ἀγαπητὸς ἀπὸ ὅλους ὅσους σὲ γνώρισαν καὶ σὲ βλέπουν. Καὶ μάρτυρες αὐτῶν ποὺ λέγω εἶναι οἱ ἐπάξιες ὑπεροχές σου, ποὺ εἶναι ἐπιβράβευση τῆς

ξασαι, ἐφ' ἧ σὺν τῷ τῆς φύσεως νόμῳ μορφώσας υἱούς τε καὶ θυγατέρας, ἅμα τῇ ὁμοζύγῳ, εἰκόνας ὄντως ἐναργεῖς τῆς εὐσεβείας σου ἐναπέδειξας ἐκ τῆς πρὸς σὲ ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος ἐπιγινωσκομένους ἀψευδέστατα.

5 Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος τοιοῦτος. Τίνα δὲ λόγον παραμυθητικὸν ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Προδρόμου ὁμωνύμου ἔρρους σου παγκαλλίστου ἐξεύρομι ὁ ταπεινός, λεαίνοντα μικρόν τι τὸ τῶν τιμίων ψυχῶν ὑμῶν θλιβερόν; ἐπεὶ ἀπηγγέλη μοι πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ὁποῖον τὸ ἄλγος, οἷα τὰ δάκρυα ἀποστάζοντα θερμὰ ἐξ ὀφθαλμῶν,
10 τὰς τε ἀνακλήσεις, ἐλεεινολογίας τε καὶ στοναχῆσεις, ὡς ἀκούσαντι ἕκαστα τὰ τοῦ παιδὸς πλοενεκτήματα, παθεῖν τι μικροῦ δεῖν ὁμοπαθὲς ὑμῖν. Ὡ πῶς ὁμοιώθημεν τῷ Δαβὶδ περὶ τὴν ψαλμὸν ἐπὶ τῷ υἱῷ ἄσαντι! Εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ ἀτασθάλῳ καὶ ἀντάραντι καὶ
δικαίαν δίκην τῆς πατραλοίας δώσαντι, τί δεῖ ἐνταῦθα εἰπεῖν καὶ πη-
15 λίκον ἔρανον τοῦ λόγου ποιήσασθαι; Οἷχεται παῖς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ διώσιμον, εὐπαιδέυτος καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ εὐμελῆς καὶ ἤθει καὶ φθέγματι, ἀπ' αὐτῆς τῆς ὁράσεως εἰς φίλτρον ἐπισπώμενος τὸν θεώμενον, τὸ μεῖζον, καθαρὸς τὸ σῶμα, λευκὸς τὴν ψυχὴν τὸ μὲν
τῇ παρθενία, ὅπερ ἐστὶν ἀξιάγαστον, μὴ κατὰ τοὺς ρηξίφρονας ἀ-
20 λούς, ἀλλὰ τοῦ πάθους ὑπεραλλόμενος, τὸ δὲ τῇ ἀμεθεξία τῆς νῦν κορυθαντιώσεως αἰρέσεως, ὅπερ θαυμασίως εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, ἀφθορία ψυχῆς, ἀφθορία σώματος. Ὡς ἐπαινετοὶ οἱ γεννήτορες, τοιούτου παιδὸς πατέρες χρηματίσαντες, ἐνεγκόντες, οὐ σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς εὐφυνέστατον ἔρρος! Ὡς μακαριστὸς ὁ
25 γόνος, ὁμοῦ μὲν πατρῴζων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἑαυτὸν Χριστῷ ἰνδαλματίσας, ὃς τῇ παρθένῳ γεννήσει τὴν παρθενίαν τιμήσας, ὀπαδὸν ὡς υἱὸν φωτὸς τὸν υἱὸν ὑμῶν εἴληφε. Τί σὺν; κλαυθμοῦ τὸ δράμα, ἢ χαρᾶς, δηλαδὴ εὐφροσύνης, καὶ ἀνίας ὑμῖν ὁ χωρισμὸς αὐτοῦ ἐνεποίησεν. Οὗτος χαίρει ὑμῖν χαρᾶ νῦν ἐν οὐρανοῖς, πρέσβυς καθιστάμενος.
30 Δεῖ σὺν συγχαίρειν ἡμᾶς τῷ χαιρομένῳ ἀπάρτι, ἀλλὰ μὴ λυπεῖν αὐτὸν ἐν τῷ λυπεῖσθαι.

ἀρετῆς σου, με τὴν ὁποία, μαζί και με τὸν νόμο τῆς φύσεως, μόρφωσες και τοὺς υἱοὺς και τὶς θυγατέρες, μαζί με τὴν σύζυγό σου, ἀναδεικνύοντάς τους πραγματικά λαμπρὲς εἰκόνες τῆς εὐσέδειάς σου, πού διακρίνεται ἀψευδέστατα ἀπὸ τὴν ὀλοφάνερη ὁμοιότητά τους πρὸς ἔσένα.

Ὁ λόγος λοιπὸν γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει ἔτσι. "Ὁμως ποιά παρηγορητικά λόγια νὰ βρῶ ὁ ταπεινὸς γιὰ τὸ πάθημα τοῦ ὁμώνυμου με τὸν Πρόδρομο πανέμορφου βλαστοῦ σου, γιὰ νὰ μαλακώσω γιὰ λίγο τὴ θλίψη τῶν τίμων ψυχῶν σας; Γιατί μοῦ ἀναφέρθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀδελφὸ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ πόνος, πόσα εἶναι τὰ δάκρυα πού τρέχουν θερμὰ ἀπὸ τὰ μάτια, και τοὺς θρήνους, τὰ λόγια τὰ θλιβερὰ και τοὺς στεναγμούς, ὥστε ἀκούοντας ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ παιδιοῦ κόντεψα νὰ πάθω και ἐγὼ κάτι ὅμοιο με σᾶς. Πόσο ἀλήθεια γίναμε ὅμοιοι με τὸν Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἔψαλε πένθιμο ψαλμὸ πάνω στὸν υἱὸ του! Καὶ ἂν ἐκεῖνος ἔκανε αὐτὸ γιὰ ἓνα θρασὺ και ἐπαναστάτη, πού δίκαια τιμωρήθηκε γιὰ τὴν ἀπόπειρά του νὰ σκοτώσει τὸν πατέρα του, τί πρέπει νὰ ποῦμε ἐδῶ, και πόσο φιλόφρονα λόγια νὰ χρησιμοποιήσουμε;" Ἐφυγε παιδί, στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, με καλὴ μόρφωση και στὴ συμπεριφορὰ και στὰ λόγια, εὐχάριστος και στὸ ἦθος και στὴν ὁμιλία, ἀποσπώντας ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὴν ἀγάπη ἐκείνου πού τὸν ἔβλεπε. Καὶ τὸ σπουδαιότερο· Ἦταν καθαρὸς στὸ σῶμα και λευκὸς στὴν ψυχὴ. Στὸ σῶμα με τὴν παρθενία, πού εἶναι ἀξιοθαύμαστο, ἐπειδὴ δὲν νικῆθηκε ἀπὸ τὸ πάθος ὅπως οἱ σχιζοφρενεῖς, ἀλλὰ ἀποδείχθηκε ἀνώτερος ἀπὸ αὐτό. Ἐνῶ στὴν ψυχὴ με τὸ νὰ μὴ κοινωνήσει με τὴν αἴρεση πού τώρα μαίνεται. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ με τρόπο θαυμαστὸ συνέβαλαν τὸ ἴδιο ἡ ἀγνότητα τῆς ψυχῆς και ἡ ἀγνότητα τοῦ σώματος. Πόσο ἀξιέπαινοι εἶναι οἱ γονεῖς πού ὑπῆρξαν πατέρες τέτοιου παιδιοῦ, βλαστάνοντας ὄχι μόνο σωματικά, ἀλλὰ και πνευματικά, τόσο εὐφυὲς βλαστάρη! Πόσο ἀξιωμακάριστος εἶναι ὁ υἱός, ὁ ὁποῖος μοιάζει τὸν πατέρα του και συγχρόνως κάνει τὸν ἑαυτό του εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος, τιμώντας τὴν παρθενία με τὴν παρθένα γέννηση, ἔκανε ὁπαδό του τὸν υἱὸ σας ὡς υἱὸ τοῦ φωτός. Τί λοιπὸν; Εἶναι ἀξιο θρήνου τὸ δράμα, ἡ χαρᾶς, δηλαδή εὐφροσύνης, ἂν και ὁ χωρισμὸς του σᾶς ἔφερε στενοχώρια; Αὐτὸς τώρα στοὺς οὐρανοὺς χαίρεται γιὰ σᾶς, και γίνεται πρεσβευτῆς σας. Πρέπει λοιπὸν νὰ χαιρόμαστε μαζί με αὐτὸν πού ἀπὸ τώρα χαίρεται, και νὰ μὴ τὸν κάνουμε νὰ λυπᾶται με τὸ νὰ λυπόμαστε.

Πέρασ ὁ λόγος ἐχέτω, τὴν ἐπὶ τῇ πεμφθείσῃ εὐλογία εὐχαριστίαν
καὶ ἀπολογία συνναποφερόμενος.

ΝΕ'(55)–. Γρηγορᾶ λαϊκῶ.

Χαῖρε, ὁμολογητὰ τοῦ Χριστοῦ· εἰκότως ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ πά-
5 λαι προσηγόρευσά σε· ἴδε, οὐ διεψεύσθη ὁ ταπεινός μου λόγος, ὑψη-
λῶς ἐν σοὶ ἀποφανθείς. Πῶς ἢ φυλακῆ; φέρεις καὶ σίδηρα, ὡς ἀκούω,
ἔνδον πιεζόμενος τὰς σάρκας. Κοπῶδες τὸ πρᾶγμα. Πλὴν ἐνδυναμω-
θείης ἐν Κυρίῳ, ὁσίως καὶ μαρτυρικῶς διαθλῶν. ὦ, ἄ, ἀδελφέ, ποῖος
ἐξέλαμψας! ἠλίκον ὑψώθης! Εἰς ἐκ πάντων λαϊκός, τῶν ὑπὸ τήνδε τὴν
10 ἐξουσίαν λέγω, σὺ μόνος τῷ Θεῷ ὁμολογῶν ὑπεδείχθης καὶ ἀγγέλους
καὶ ἀνθρώπους. Ὁρᾶς ποῦ σε καὶ κατέχουσιν οἱ διῶκται; Εἰς τὰ βασι-
λεια, ὡς μαργαρίτην, ὡς βασιλέα τῶν παθῶν, καὶ οὐχ οὕτω νομίζωσι.
Μηδέ, φίλε, δείσης, μηδ' αὖ φοβηθῆς μᾶστιγας ἐρχομένας ὑποίσειας
Χριστός ὁ συγκουφίζων, ὁ συναντιλαμβανόμενος, ὡς συναθλῶν καὶ
15 συντυπτόμενος. Ἐὰν σὺν κατεχόμενος ὑπὸ τινος τῶν ὑπὸ χεῖρα, εἶχες
τὸν βασιλεύοντα ὑπερασπιζόμενόν σου, καὶ ἐν τῷ δέρεσθαι συνδερό-
μενόν σοι τῇ διαθέσει, οὐκ ἂν ἔχαιρες παθεῖν, φιλῶν τὸν κόσμον, ὡς ἂν
τῷ πάθει ἐδρέψω ἃ ἐπόθεις χρήματα, δόξας, πρωτεῖα; Πόσῳ ὦδε
μᾶλλον τοῦτο νοητέον, ὃ καὶ φιλητέον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου, ἵνα μὴ τὰ
20 ὄνειρώδη ταῦτα καὶ μάταια, ἀλλὰ τὰ αἰδία καὶ ἀληθινὰ καὶ ἀνεκλάλη-
τα ἀγαθὰ ἀπολάβομεν, φυγόντες τὰς αἰωνίους τιμωρίας, ὡς οἱ ἀπαρ-
νούμενοι Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ὑποστήσονται, ὧν ρυσθείημεν, ἀδελ-
φέ, ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχόμενοι.

Ἐὰς τελειώσῃ ὁ λόγος, ἐκφράζοντας μαζί μὲ τὴν εὐχαριστία καὶ τὴν ἀπολογία μου γιὰ τὴν εὐλογία πού στάλθηκε.

55. Στὸν λαϊκὸ Γρηγορᾶ.

Χαῖρε, ὁμολογητὴ τοῦ Χριστοῦ, πού δικαιολογημένα παλιὰ σὲ προσφώνησα ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ. Καὶ νά, δὲν διαψεύστηκε ὁ ταπεινός μου λόγος, πού ἐξέφρασε τὴν ἀνωτερότητά σου. Πῶς εἶναι ἡ φυλακή; Ἐχεις καὶ σιδερένια δεσμά, ὅπως ἀκούω, πού καταπιέζουν ἐσωτερικὰ τὶς σάρκες σου. Ἐπίπονο τὸ μαρτύριο. Ὅμως εὐχομαι νὰ ἐνδυναμωθεῖς ἀπὸ τὸν Κύριο, ἀφοῦ ἀγωνίζεσαι ὅσα καὶ μαρτυρικὰ. Ἀλήθεια, ἀδελφέ, πόσο ἔλαμψες! Πόσο ἐξυψώθηκες! Ἐνας λαϊκὸς ἀπὸ ὅλους, ἐννοῶ ἀπὸ αὐτοὺς πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐξουσία, σὺ μόνος παρουσιάστηκες ὁμολογώντας τὸν Θεὸ στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Βλέπεις ποῦ σὲ κρατοῦν οἱ διῶκτες, στὰ ἀνάκτορα, σὰν μαργαρίτη πολύτιμο, σὰν βασιλιὰ τῶν παθῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν πιστεύουν ἔτσι. Νὰ μὴ δειλιάσεις, φίλε, οὔτε καὶ νὰ φοβηθεῖς τὶς μάστιγες πού ἔρχονται. Νὰ τὶς ὑπομείνεις. Σὲ ἀνακουφίζει ὁ Χριστός, γιατί ἀγωνίζεται καὶ μαστιγώνεται μαζί σου. Ἐὰν λοιπὸν ἦσουν κρατούμενος ἀπὸ κάποιον κατώτερο, καὶ εἶχες τὸν βασιλιὰ νὰ σὲ ὑπερασπίζεται, καὶ ὅταν δέρνεσαι νὰ δέρνεται κι' αὐτὸς μαζί σου συμπάσχοντας, δὲν θὰ χαιρόσουν πάσχοντας, ἀγαπώντας τὸν κόσμον, σὰν νὰ ἐπρόκειτο μὲ τὸ πάθημα νὰ λάβεις αὐτὰ πού ποθοῦσες, χρήματα, δόξες, πρωτεῖα; Πόσο περισσότερο ἐδῶ πρέπει νὰ τὸ σκέφτεσαι αὐτό, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἀγαπᾶμε ἀναγκαστικά, γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε ὄχι ἐκεῖνα πού εἶναι σὰν ὄνειρα καὶ μάταια, ἀλλὰ τὰ αἰώνια καὶ ἀληθινὰ καὶ ἀπερίγραπτα ἀγαθὰ, ἀποφεύγοντας τὶς αἰώνες τιμωρίες, τὶς ὁποῖες εἶναι γραμμένο ὅτι θὰ ὑποστοῦν αὐτοὶ πού ἀρνοῦνται τὸν Χριστό, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τιμωρίες εἴθε νὰ γλυτώσουμε, ἀδελφέ, προσευχόμενοι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἁπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		26	10		152
			31	7-19		266
1	27	258				
3	9	478			Δευτερονόμιον	
	19	54				
7	1 ἐ.	244	4	9		132
18	20	200			Ἰησοῦς Ναυῆ	
19	17	244	6	20		302
20	1 ἐ.	132				
24	6	446			Βασιλειῶν Α΄	
25	13	56				
30	37 ἐ.	424	2	30		154. 184
			10	11		42
	Ἐξοδος		15	30		434
1	8	360	16	7		272
10	28	132	28	18 ἐ.		136
12	49	178. 180			Βασιλειῶν Β΄	
13	2	310				
18	13 ἐ.	36	3	24		36
	49	176			Βασιλειῶν Γ΄	
20	7	164. 176				
	13	176	16	29 ἐ.		150
	15	164	18	4		362
25	18	376		10 ἐ.		342
			19	11-12		470
	Λευϊτικὸν			14		390
				18		344
19	17	36		18		470
	Ἀριθμοὶ		21	1 ἐ.		136
					Βασιλειῶν Δ΄	
13	29	302				
16	-	102	5	20 ἐ.		68
16	31 ἐ.	152			Ἑσθήρ.	
21	8	376				
25	7	244	5	6		266

		Μιχαίας			Δαυνιήλ	
7	1	33	1	1 έ.		36
	6	248	3	1 έ.		360
					Ματθαῖος	
2	17	344	2	18		44
			4	23		280
				32		152
9	16	466	5	10-11		280.282
11	13	436		12		154
				11-32		198
				13		140
2	7	164		18		242
	9	168		19		168.176
				27-28		176
				32		102
1	2	166.288	6	9 έ.		216
	9	352.356.362		10		470
7	6	344		23		140
9	4	44		26-28		10
12	1	48		33		216
21	16-17	56	7	10		280
22	22	170		14		244.368
29	4	228		16		400
32	6	240		27		322
42	11	56	8	10		86
	14	122		25		160.352
	18	310	9	35		280
44	23	44	10	1		280
63	9	158		3		298
				11		246
				19		396
				26		114
1	4	344		28		300.302.394.406.464
2	12	260.264.428		32		294
6	29	362		36		150.248
9	2	158		42		216
10	21	354	11	11		150
15	19	48		14		180
34	4	66	12	6		164
38	15	44		24		182
45	25 έ.	446		36		270
			14	3 έ.		136
				4		36
22	26	14.138	16	18		116.290
33	11	96		19		158.184
	11	304	17	10-11		180
	12	462	18	7		372
					Ἰεζεκιήλ	

18	17	120	16	33	396
	20	200.394	17	10	204
19	6	164	18	12	420
	9	164	19	3	392
20	16	244		11	128
21	16	300	20	22	182
24	12	280.354	21	15	66
	22	180		21-23	180
25	23	20			
	40	76			
					Πράξεις
			3	6	68
			4	19	294
6	18	104	5	4	268
13	13	380		29	104.294
			7	31	190
				54	232
1	78	338		58	244
2	23	310	8	9-24	68
	40	88		20	192
6	30	456	10	34	484
	45	370	15	37	316
8	24	352	16	3	114
10	30 έ.	264	20	29	336
11	18	182	21	36	114
16	22	142			
21	33	248			
22	15	338	1	14	270
23	44	188	2	4	468
24	39	310		11	168
				14	236
			4	15	326
1	11	248	5	3	316
	18	418		7	136
2	1 έ.	258	6	20	326
	21	120	7	35	484
6	27	294	8	17	18.318.394.404.468
	58	420		17-18	328
8	40	420		35	394.430
	44	444		35-37	324
10	11	66	11	4	344
	15	338		13	40
	36	420		26	316
12	6	68	12	10	76
	25	442		14	318
	42-43	386		19	150
	46	362			104
14	27	350.362	13	1 έ.	314
15	20	18		10	316
	20-21	436		12	316

15	4	372			
					Γαλάτας
	Κορινθίους Α΄		1	2	14
1	9	318		3	306
	28	298		6-8	240
4	3	260		7	312
	9	298.328		8	82.118.180.198
	13	438		8-9	180.292.312
5	6	82		10	138
	11	140.254	2	2	328
6	20	310		6	168.178
7	1 ἐ.	256	3	1	314
	9	256		29	302
	16	480	4	4	436
	20	318	5	17	368
8	4	362		24	316
9	20-22	66	6	17	410
	24	316			
10	11	36			Ἐφεσίους
	12	320	1	12	
	13	318.374		22	312
	20-21	368	2	8	270
11	14	130		16-17	308
	27	312	4	13	52.102
12	26	302.328		25	302
	27	352	5	6	434
		358		12	316
14	30	36		25	240
	33	316		27	134.350.362
	40	304	6	12	196
15	31	374			Φιλιππησίους
	58	328			
16	13	316	1	21	200
	Κορινθίους Β΄			28	316.324
				29	174.320.324.328
1	8	324		29-30	316
	18	318	2	1	318
5	16	416		2-3	326
	20	302		4	174
6	3	294		7	308
	16	368		8	364
7	1	318		12	316
8	2	324		16	174.328
11	2	466	3	8	200
	26	316	4	1	371
	29	64		3	398.
13	12	318		3	460
16	13	314	8	7	282
				2	308

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄβδιοῦ 360.
 Ἄβειρῶν 102. 152.
 Ἄβιμέλεχ 446.
 Ἄβραάμ 92. 142. 308. 346. 434. 446.
 Ἄβυδος 28.
 ἀγαθοεργία 458.
 ἀγαθότης 316.
 ἀγαλλίασις 44. 156. 286. 372. 394. 438. 466. 468.
 ἀγάπη 42. 58. 66. 70. 74. 80. 192. 308. 314. 318. 324. 326. 328. 330. 354. 366. 380. 396. 400. 404. 430. 448. 460. 464. 476. 484.
 ἀγάπη θεόζηλος 270.
 ἀγάπησις 372.
 ἀγγελοθεΐα 20.
 ἀγιασμός 300. 348.
 ἀγιοχορεία 20.
 ἀγιωσύνη 318. 356.
 ἄγνοια 248. 362. 474.
 Ἄδὰμ 54. 90. 258. 384. 478.
 ἀδελφοποιΐα 58.
 ἀδικία 46. 226.
 ἀδοξία 72.
 Ἄδριανὸς 392. 410.
 Ἄθανάσιος 212. 224. 228. 262. 336. 338. 442.
 Ἄθανάσιος ὁ μέγας 192. 250. 314.
 ἀθειΐα 182. 206. 374. 460.
 ἀθυμία 18. 26. 340.
 Αἴγυπτος 332.
 Αἴμιλιανὸς 230.
 αἵρεσις 120. 140. 144. 160. 170. 172. 178. 182. 186. 192. 198. 200. 202. 204. 206. 208. 210. 228. 230. 242. 298. 304. 322. 330. 334. 340. 352. 356. 366. 390. 398. 406. 452. 456. 458. 486.
 αἵρετικὸς 76. 170. 176. 198. 200. 204. 206. 208. 228. 236. 250. 252. 254. 266. 272. 274. 366. 370. 386. 406. 428. 450. 452. 454.
 αἰσχύνη 326.
 Ἄκάκιος, μοναχός, 50. 214.
 ἀκαρδία 374.

Ἄκέφαλοι 204.
 ἀκηδία 468.
 ἀκοινωνησία 50. 100. 146.
 ἀκρισία 52. 256.
 ἀλβενέκα 478.
 Ἄλεξάνδρεια 250. 252. 342. 426.
 ἀλήθεια 14. 16. 20. 24. 30. 44. 48. 66. 98. 108. 124. 126. 136. 138. 140. 144. 148. 150. 154. 166. 170. 174. 186. 188. 212. 220. 242. 248. 260. 290. 292. 296. 306. 308. 312. 318. 322. 326. 330. 334. 364. 378. 388. 394. 400. 408. 428. 434. 442. 446. 448. 482.
 Ἄλκέριζα 28.
 ἀλλοίωσις 430.
 ἀμαθία 246.
 ἀμάρτημα 90. 96. 102. 120. 130. 132. 138. 152. 216. 330.
 ἀμαρτία 18. 24. 34. 46. 56. 62. 66. 70. 80. 98. 102. 104. 142. 146. 162. 184. 190. 218. 222. 246. 258. 268. 280. 284. 286. 300. 304. 310. 316. 320. 336. 352. 358. 364. 366. 372. 382. 384. 386. 400. 412. 416. 454. 462.
 ἀμαρτωλὸς 50. 56. 70. 80. 84. 88. 94. 96. 98. 120. 124. 126. 130. 146. 158. 162. 170. 174. 202. 216. 220. 240. 268. 270. 278. 292. 316. 324. 338. 346. 354. 358. 366. 368. 404. 408. 410. 430. 438. 442. 444. 460. 464. 466. 468. 470. 472. 484.
 Ἄμβρακονὺμ 410.
 Ἄμμόριον 230.
 Ἄμμουν 54.
 Ἄμφιλόχιος 204.
 ἀναβαπτισμός 272.
 ἀνάθεμα 82. 166. 170. 172. 176. 180. 190. 196. 198. 200. 230. 234. 240. 312. 442.
 ἀναθεμάτισις 176.
 ἀναθεματισμός 132. 160. 272.
 ἀναλγησία 56.
 Ἄναστάσιος, βασιλεύς, 294.
 Ἄναστάσιος ἐπίσκοπος Κνωσίας 62.
 ἀνάστασις 310. 380.
 Ἄνατόλιος 448.
 ἀναφορά 474.
 ἀνδρεία 24. 256.

ἀνελπιστία 56.
 * Ἄννα 216. 226. 228. 276.
 * Ἄννας 420.
 ἀνόμημα 168.
 ἀνομία 94. 104. 134. 150. 162. 248. 260.
 280. 354.
 ἀνταπόδοσις 66. 218.
 ἀναταπόδοσις οὐρανία 154.
 * Ἀντίχριστος 168. 178. 180. 184. 260. 338.
 348. 362. 400.
 * Ἀντώνιος, ἡγούμενος, 230. 280.
 ἀνυποταξία 52.
 ἀπάθεια 202.
 ἀπάτη 322.
 ἀπείθεια 80. 434.
 ἀπιστία 402. 464.
 ἀπόγνωσις 32.
 * Ἀπολιναρισταὶ 204.
 ἀπολύτρωσις 314.
 ἀποστασία 184. 356. 362.
 ἀπροσπάθεια 286.
 ἀπώλεια 244. 316. 322. 368. 440.
 * Ἀραβες 474.
 * Ἀρειανοὶ 204. 272.
 * Ἀρέτας 136.
 ἀρετὴ 14. 32. 44. 48. 70. 86. 128. 140. 248.
 278. 304. 316. 320. 342. 354. 364. 370.
 390. 396. 398. 402. 420. 466. 484.
 * Ἀρσένιος 190. 214. 226. 230. 232.
 ἀρχιερωσύνη 356.
 ἀσέβεια 182. 200. 206. 266. 332. 344. 346.
 360. 364. 370. 376. 436. 464. 476.
 * Ἀσσύριοι 72.
 * Ἀστέριος 414.
 ἀσωτία 24.
 ἀτιμία 384.
 Αὐγαρος 162. 338.
 αὐθάδεια 244. 272.
 αὐθεντία 244.
 αὐτάρκεια 74. 142.
 αὐτεξούσιον 432.
 * Ἀχαάθ 342. 350. 360. 396.

B

Βάαλ 150. 344. 470.
 Βαβυλῶν 72.
 Βαλελάδης 230.
 βάπτισμα 60. 204.
 Βαρσανούφιος, αἰρετικός, 170. 212.

βασιλεία τῶν οὐρανῶν 32. 84. 168. 176.
 184. 216. 326.
 Βασίλειος, ἡγούμενος, 394. 462.
 Βασίλειος, μοναχός, 132. 214.
 Βασίλειος, ὁ μέγας, 34. 38. 50. 60. 78. 86.
 96. 102. 114. 118. 138. 152. 184. 188.
 204. 206. 210. 220. 222. 230. 238. 242.
 250. 256. 266. 268. 290. 314. 332. 376.
 378. 384. 414. 422. 426. 442. 444. 450.
 472. 476. 480. 484.
 Βασίλειος, πατριίκιος, 484.
 βδέλυγμα 350. 356. 448. 474. 480.
 Βεελζεβούλ 180.
 Βηθλεὲμ 266. 348.
 Βησαρίων 300.
 βλασφημία 102. 152. 178. 350. 404. 470.

Γ

Γάφειρα 306.
 Γαϊανός 248.
 Γαλιλαία 258.
 γάμος μοιχικός 134.
 γέεννα αἰώνιος 406.
 Γεθσημανῆ 348.
 Γελάσιος, μαθητὴς Θεοδώρου, 54. 56.
 Γερμανός 272.
 Γεώργιος 372.
 γῆ ἐπαγγελίας 300.
 Γιεξῆ 68.
 Γνωσιμάχοι 242.
 γνῶσις 72. 78. 110.
 γνωστικοὶ 242.
 Γόμορρα 352. 356. 362.
 Γόρδιος 460.
 Γοτθία 152.
 Γουλαιάτης 320.
 Γρηγοῤῥᾶς 254. 488.
 Γρηγόριος * Ἀδελφίων 452.
 Γρηγόριος (Θεολόγος) 32. 146. 154. 174.
 180. 194. 230. 256. 272. 274. 416. 422.
 426.
 Γρηγόριος, μοναχός, 212. 214. 268.
 Γρηγόριος ὁ Νησσεύς 306. 378. 426.

Δ

Δαβίδ 36. 54. 170. 198. 314. 426. 448. 484.
 486.
 Δαθάν 102. 152.

δαιμόνιον 180.
 δαιμονισμός 430.
 δαίμων 94. 336.
 Δανιήλ 36. 410.
 δειλία 246.
 δευτερογαμία 258.
 Δημήτριος Ἅγιος, ναὸς Θεσσαλονίκης 30.
 Δημήτριος, μεγαλομάρτυς, 86. 88.
 διάβολος 428. 436. 444.
 διγαμία 256. 262.
 δικαιοκρισία 150. 468.
 δικαιοσύνη 50. 104. 150. 154. 216. 248. 260.
 Διονύσιος 326. 346. 412.
 Διονύσιος ὁ μέγας 102. 122. 134. 152. 190. 422. 454. 472.
 Διόσκορος 252.
 διχόνοια 82. 282.
 διωγμός 372. 434. 442. 466. 480. 484.
 δόλος 76. 310.
 Δομετιανός, μοναχός, 50. 212.
 δόξα 348. 372.
 δόξα αἰδίου
 δόξα αἰώνιος 328.
 δόξα ἀκήρατος 72.
 δόξα ἀνθρώπων 386.
 δόξα ἐπουράνιος 152.
 δόξα Θεοῦ 386. 392. 416. 418. 458. 460. 480.
 δόξα μέλλουσα 328.
 Δοσίθεος, μοναχός, 50. 170.
 δουλεία 44. 430.
 δυσμένεια 430.
 δυσπιστία 56.
 δυσφημία 102.
 Δωρόθεος 300.
 Δωρόθεος, αἰρετικός, 170.

Ε

ἐγκράτεια 394.
 Ἐδὲμ 54. 348.
 Εἰκονομάχοι 86. 182. 276. 310. 384. 388. 400. 402. 404. 426. 428. 452.
 εἰκὼν 288. 292. 298. 302. 314. 322. 330. 336. 346. 350. 356. 360. 366. 368. 376. 378. 380. 384. 390. 392. 422. 424. 426. 428. 436. 450. 454. 456. 458. 472.
 εἰκὼν Θεοῦ 74.

εἰρήνη 44. 154. 156. 178. 194. 220. 234. 282. 284. 302. 304. 306. 316. 318. 350. 354. 362. 428. 478.
 Εἰρήνη, βασίλισσα, 44. 46. 48.
 Εἰρήνη, πατρίκιος, 278.
 ἐκπόρνευσις 158.
 ἐλεημοσύνη 450.
 Ἐλεοῦντα 28.
 ἐλευθερία 72.
 ἔλλαμψις 448.
 Ἕλληνας, - ες 314. 376. 380. 454. 456. 474.
 Ἕλληνισμός 390.
 ἐλπίς 24. 318. 350. 362. 392. 412.
 Ἐμβολον 28.
 Ἐνάκ 300.
 ἐνσωμάτωσις 414. 418.
 Ἐνώχ 180.
 ἐξιλιασμός 356. 362.
 ἐξισία σκοτόν
 ἐπαγγελία 460.
 ἐπίγνωσις 18. 78. 218. 332. 448.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 448.
 ἐπιθυμία 68. 186. 346. 366. 430.
 ἐπιθυμία οὐρανῶν 366.
 ἐπιμονή 120.
 ἐπιτίμον 256. 258. 260. 448. 450. 452. 462.
 Ἐπιφάνιος 12. 204.
 Ἐπιφάνιος, μοναχός, 164. 170. 172. 172. 174. 212. 214. 412. 414. 418.
 ἔργα 136.
 ἔρις 316.
 Ἐρμίας 436.
 ἔρως 44. 286.
 ἔρως θεῖος 52.
 Εὐαγγελισμός (ἑορτή) 28.
 Εὐόδιος 252.
 εὐζωία 14.
 εὐθυμία 466.
 Εὐθύμιος 14. 40. 212. 264.
 εὐκρισία 66.
 εὐλάβεια 76.
 εὐλογία 450. 468. 488.
 Εὐλόγιος 250.
 εὐμένεια 244.
 εὐπάθεια 294. 404. 430.
 εὐπείθεια 64.
 εὐπιστία 372.
 εὐποιία 76.
 Εὐπρεπιανός 176. 190. 204. 212. 214.
 εὐσέβεια 12. 24. 28. 30. 44. 48. 68. 140. 172.

190. 196. 224. 226. 270. 276. 278. 296.
298. 322. 330. 356. 426. 466. 474. 486.

Εὐσέβειος 386.

Εὐστάθιος, μοναχός, 164. 214.

Εὐσχήμων 214.

εὐταξία 288.

εὐτέλεια 288.

εὐφροσύνη 20. 92. 298. 300. 486.

εὐχαριστία 216. 488.

* Ἐφεσος 252. 332.

Z

Ζαχαρίας 436.

Ζαχαρίας (ἀββάς) 28.

ζευξιμοιχεία 160.

ζηλοτυπία 102.

ζῆλος 174.

ζωὴ αἰώνια ; 92. 226. 246. 368. 398. 442.
466.

ζωὴ θεοειδής 358.

H

ἡδονὴ 24. 430. 468.

* Ἡλίας 180. 342. 396. 470.

* Ἡρακλειῶται 28.

* Ἡρακλειώτης 320.

* Ἡρώδης 36. 104. 136. 150. 396. 434.

* Ἡσαΐας 22. 44. 290.

* Ἡσαΐας, αἰρετικὸς, 170.

Θ

Θαδδαῖος 298. 300. 302. 374. 430.

Θαλέλαιος 404. 452.

θάνατος αἰώνιος 432.

θάνατος σωτήριος 314.

Θέκλα 372. 484.

θέλημα διαβόλου 436.

θέλημα Θεοῦ - Κυρίου 66. 224. 376.

Θεοδόσιος 294. 336. 338.

Θεοδότη 104.

Θεόδοτος 414. 420.

Θεόδουλος Κιονίτης 80.

Θεόδωρος (Στουδίτης) 20. 42. 158. 162.
318. 336. 338. 342. 372. 428. 438. 466.
470.

Θεόδωρος Μοψουεστίας 250.

Θεοκτίστη, μήτηρ Θεοδώρου, 40.

Θεόκτιστος, μαγίστρος, 112.

Θεόκτιστος, μοναχός, 192.

θεομαχία 176.

θεοπτία 458.

θεοσέβεια 50. 68. 104. 154. 418.

θεοσοφία 352.

θεοσυνεσία 110.

Θεόσωστος 224. 230. 262.

Θεόφιλος Ἐφέσου 450.

Θεόφιλος, ἡγούμενος, 196. 200.

Θεοφύλακτος Νικομηδείας 296. 390.

θεσμοθεσία 80.

Θεσσαλονίακη 28. 98. 108. 148. 162. 172.
224. 230. 264.

θλίψις 22. 248. 302. 306. 324. 326. 368. 372.
374. 430. 484.

θρασύτης 94.

θυμηδία 372. 394. 398. 466.

θυμὸς 32. 342.

Θυνία 230.

θυσία 184. 200.

θυσιαστήριον 390.

Θωμᾶς 310.

Θωμᾶς, δισύπατος, 70.

I

* Ἰακώβ 424. * Ἰάκωβος 36. 168.

* Ἰγνάτιος, ἀββάς 326. 386.

* Ἰγνάτιος, ἡγούμενος, 78. 334.

ἰδιοκτημοσύνη 458.

ἰδίωμα 290.

* Ἰεζάβελ 360.

* Ἰεζεκιήλ 462.

* Ἰερεμίας 44. 158. 164. 446.

ἱερουργία 334. 370. 386. 404. 474.

* Ἱερουσαλήμ 20.

ἱερωσύνη 108. 184. 274. 276.

* Ἰησοῦ Ναυῆ 302.

* Ἰοθὴρ 36.

* Ἰουδαϊσμός 390. 458.

* Ἰουδαῖοι 64. 176. 292. 310. 312. 376. 378.
380. 474.

* Ἰούδας 68.

* Ἰουλιανὸς 434.

* Ἰσαάκ 378.

ἰσοψυχία 482.

* Ἰσραήλ 72. 86. 300.

* Ἰωᾶβ 36.

* Ἰωαννίκιος 212.

- Ἰωάννης 400.
 Ἰωάννης, ἄσεβης, 414.
 Ἰωάννης Θεολόγος 68. 136.
 Ἰωάννης, μοναχός, 120. 226. 336. 338.
 Ἰωάννης (Πρόδρομος) 36. 56. 104. 136.
 150. 154. 160. 166. 180. 218. 234. 276.
 378. 396. 408. 434. 460. 486.
 Ἰωάννης, σπαθάριος, 86.
 Ἰωβ 72. 396. 434.
 Ἰωσήφ 360.
 Ἰωσήφ, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης
 186. 220. 222. 224. 318. 400.
 Ἰωσήφ, μοναχός 312.
 Ἰωσήφ, ὁ μοιχοζεύκτης, 132. 134. 138.
 146. 154. 320. 322.

Κ

- Καθαρά 26.
 Καθαροὶ 206.
 καινοτομία 158. 244.
 κακία 32. 208. 218. 342. 370. 446.
 κακοδοξία 162. 198.
 κακοπάθεια 70. 294.
 Κανὰ 258.
 Κάναστρον 28.
 Καρθαγένη 118.
 καρτερία 190.
 κατάκρισις 96.
 κατάνυξις 218. 366.
 καταφρόνησις 104.
 κατήφεια 90.
 κενοδοξία 316. 326. 330.
 Κηδὰρ 56.
 κίνδυνος 128. 484.
 Κληδόσιος 212.
 Κλήμης 382. 434.
 κληρονομία πατρῶα 244.
 κοινωνία θεία 254. 258. 260. 262. 274. 286.
 κολακεία 244.
 κρίματα θεῖα 122.
 κρίσις (μέλλουσα) 84. 282.
 Κύριλλος 220. 250. 252. 426.
 Κωνσταντῖνος 256. 348.
 Κωνσταντῖνος, ὁ Μέγας, 434.
 Κωνσταντινούπολις 232.

Λ

Λάμπσκος 28.

- Λαοδίκεια 256. 334.
 λατρεία ἐν πνεύματι 424.
 λατρεία νομική 384.
 Λεόντιος, ἀββάς, 126. 226. 382. 404.
 Λεῦκαι 26.
 Λέων, βασιλεύς, 348.
 Λέων, ἐπίσκοπος, 230.
 Λέων, ὀρφανοτρόφος, 140.
 Λέων, πάπας Ρώμης, 158. 162.
 Λῆμνος 28.
 Λητόιον 230.
 Λητόσιος 412.
 Λιδιανὰ 26.
 Λογγοβαρδία 152.
 Λουκιανὸς 214. 478.
 Λουπάδιον 26.
 λύπη 90. 298.

Μ

- Μαδιανῖται 266.
 Μακάριος 370.
 Μακεδονιανοὶ 204.
 Μακκαδαῖοι 378. 434.
 μακροθυμία 194. 392.
 Μαλαχίας 164.
 Μάμας ὁ Ἅγιος 232.
 μανία 380.
 Μανιχαῖοι 204. 308.
 μάννα (τὸ) 348.
 Μάξιμος 382.
 Μαρά 396.
 Μάρης 94. 96.
 Μαρία, μοναχή, 482.
 Μαρκέλλος 384.
 Μαρκιανὸς 92.
 Μαρκιωνισταὶ 204. 308.
 Μάρκος 316.
 μαρτύριον 404.
 ματαιολογία 54.
 μεγαλοδωρεὰ 48. 410.
 Μεγάλω 396.
 μέθη 76.
 Μεθόδιος 412.
 Μελετιανοὶ 204. 206.
 Μελέτιος 214. 456.
 Μελέτιος, σχισματικός, 206.
 Μελχισεδεκῖται 204.
 Μεσοποταμία 332.
 μεταμέλεια 96.

μετάνοια 32. 96. 102. 256. 268. 304. 330.
332. 334. 462. 468. 474.
μετριοφροσύνη 62.
Μηδικιώτης 320. 402.
μίμημα Χριστοῦ 66.
μισθαποδοσία 78.
μῖσος κόσμου 366.
μοιχεία 98. 102. 104. 108. 122. 136. 150.
152. 166. 168. 174. 176. 180. 198. 222.
238. 240. 242. 322. 366.
Μοιχειανοὶ 168. 174. 178. 180. 246. 252.
260. 264.
μοιχοζευξία 166. 168. 174. 176. 180. 182.
190. 232. 234. 238. 240. 242. 322.
μοιχοκοινωνία 182.
μοιχομεριδαρχία 182.
μοιχοσυνδρομία 168. 174.
μολυσμὸς 318.
Μονεμβαδασία 412.
μονογαμία 260.
Μοντανὸς 204.
μοχθηρία 188. 282.
μυσταγωγία 122. 138. 166. 176. 384.
μυστήριον 104. 176. 252. 362. 384. 432.
474. 476. 478.
Μωσῆς 36. 164. 266. 312. 376. 470.

N

Ναυατιανοὶ 204. 268.
Ναυκράτιος 202. 228. 230. 246. 322. 408.
414. 448.
Νεοκαισάρεια 256.
Νεστοριανοὶ 204. 272.
νηστεία 256. 392.
Νίκαια 232. 288. 320. 402.
Νικήτας, πατριῆς, 126.
Νικηφόρος, βασιλεὺς, 82.
Νικηφόρος πατριάρχης 118. 144. 288.
294. 364.
Νικόλαος, μαθητῆς Θεοδώρου, 56. 212.
438. 442. 450. 462. 470.
Νικόλαος, χαρτουλάριος, 154.
Νικομήδεια 296. 390.
νόμος θεῖος-Θεοῦ 24. 32. 52. 92. 104. 138.
160. 224. 260. 284.
νόμος νοδὸς 316.
νόμος φύσεως 384.
νουθεσία 36.
νυκτομαχία 366.

Νῶε 244.

O

ὀδύνη 90. 360. 430.
οἰκονομία 114. 130. 144. 160. 166. 168.
170. 174. 176. 180. 182. 188. 190. 196.
198. 200. 206. 222. 230. 232. 234. 236.
238. 240. 242. 250. 252. 276. 288. 308.
322. 356. 362. 384. 410. 444. 448. 458.
474.
Οἰκονόμος 214.
ὀλιγωρία 56. 374.
ὀμοιοπάθεια 80.
ὀμοίωσις 74.
ὀμόνοια 156. 194. 196. 284.
ὀμοπιστία 482.
ὀμοφροσύνη 102. 152.
ὄνειδισμὸς 126. 364.
ὄνειδος 12.
ὄργη 334. 354. 468.
Ὁρέστης 330.
ὀρθοδοξία 48. 170. 174. 194. 246. 266. 292.
296. 298. 330. 332. 334. 356. 362. 364.
366. 374. 448.
Ὁρκὸς 28.
Οὐαλεντινιανὸς 116.
Οὐαλεντῖνος 308.
Οὐάλης 114.

Π

Παγκράτιος 312. 456.
πάθημα 374. 440. 462. 468.
πάθος 22. 286. 314. 358. 366. 368. 370. 410.
448.
πάθος ἀδιάβλητον 408.
πάθος, - η ἀτιμίας 54.
πάθος πορνικὸν 258.
πάθος σαρκικὸν 56. 416.
Παλλήνη 28.
πανουργία 78.
παρακοή 94.
παρανομία 114. 160. 166. 168. 180. 188.
238. 252. 276. 282.
παρθενία 106. 366. 486.
Πάριον 28.
παροργισμὸς 102.
παρρησία 24. 66. 242. 316. 470.
παστὰς ἀχειρότευκτος 368.

Πασχάλιος, πάπας Ρώμης, 334.
 Πάτμος 452.
 Παῦλος 18. 32. 36. 114. 140. 196. 292. 312.
 316. 324. 350. 374. 378. 420. 432. 434.
 438. 468.
 πειρασμός 14. 98. 112. 148. 364. 374. 380.
 382. 460.
 Πεντηκοστή 74.
 πεποιθήσις 330.
 Πεπουζηνοί 204. 272.
 περιτομή 250. 384.
 Περπεριαν 28.
 Πέτρος 66. 68. 158. 160. 184. 196. 290. 292.
 312. 326. 334. 336. 372. 378. 388. 432.
 468.
 Πέτρος, ἄββᾶς, 412.
 Πετρώνιος 96.
 Πιλάτος 304.
 Πινούφις 94. 96.
 Πιόνιος 28.
 πίστις 36. 38. 44. 50. 76. 86. 88. 120. 134.
 136. 144. 170. 174. 182. 192. 204. 206.
 250. 270. 274. 290. 292. 294. 308. 314.
 316. 330. 344. 350. 358. 364. 388. 398.
 400. 404. 432. 440. 442. 458. 460. 464.
 466. 482. 484.
 πίστις ὀρθόδοξος 164.
 πλάνη 218. 350. 376.
 Πλάτων, πνευματικός πατήρ Θεοδώρου
 10. 162. 284.
 πλημμέλεια 218.
 πόθος 314. 324. 326. 348. 354.
 πολυθεΐα 362.
 πολυοινία 74.
 πολυπάθεια 324.
 πολυφαγία 74.
 πονηρία 470.
 πορνεία 76.
 Πρίσκιλλα 20^ο 4.
 προαίρεσις 52.
 προδοσία 448.
 προθυμία 466.
 Προκόπιος 462.
 πρόνοια 74. 284. 332. 380. 436.
 προσδοκία 24.
 προσευχή 54. 218. 256. 316. 364. 366. 382.
 464. 466. 476.
 προσκύνησις 390. 458.
 προσπάθεια 286. 324. 368. 458.
 προσωποληψία 168.

πῦρ αἰώνιον 14.
 πώρωσις καρδιακή 56.

Ρ

ῥαθυμία 14. 448.
 Ραμὰ 44.
 ράστώνη 318.
 Ραχήλ 44.
 Ρωμανός ὁ ἅγιος 454.
 Ρώμη 192. 194.

Σ

Σάβας 26. 136. 192. 194. 294. 352.
 Σαβέλλιος 386.
 Σακκουδίων 404.
 Σαούλ 42. 136.
 σάρκωσις 418.
 Σάρρα 346. 446.
 Σέργιος 226. 232.
 Σικελία 230. 456.
 Σιλουανός 212. 214.
 Σιμωνιακοί 192.
 Σιμωνιανοί 274.
 Σίμων ὁ Μάγος 68.
 Σιών 72.
 Σκύθης 474.
 σκότος ἀγνοίας 248.
 Σόδομα 244. 352. 356. 362.
 Σολομών 168.
 σοφία 78. 416.
 Σοφία Ἁγία, ναὸς Θεο/νίκης, 28.
 σοφία Θεοῦ 74.
 Σταυράκιος, σπαθάριος, 88.
 σταυρός 290. 292. 298. 310. 364. 378. 380.
 384. 390. 392. 414. 442. 448. 458.
 στενοχωρία 324. 430. 474. 478. 484.
 Στέφανος, ἀναγνώστης, 270.
 Στέφανος, ἡγούμενος, 230.
 στέφανος καυχήσεως 318.
 Στέφανος, προτομάρτυς, 244.
 Στουδίου (μονή) 404. 450. 470.
 συγγνώμη 352. 382.
 συγκατάβασις 162. 484.
 Συμεών, ἡγούμενος, 50. 96. 124. 126. 148.
 232. 398. 460.
 συμπάθεια 12. 66. 358.
 συμφορὰ 322.
 συντεκνία 58.
 συντέλεια καιροῦ 182.
 σχίσμα 146. 156. 204.

σχίσμα Ἐκκλησίας 138.
 Σωσάννα 36.
 σωτηρία 12. 96. 184. 244. 304. 316. 328.
 340. 382. 390. 446. 460. 476.
 Σωφρόνιος 170.
 Σωφρόνιος, μοναχός, 212.

T

Ταβεήλ 344.
 τάλαιπωρία 12.
 ταπεινοφροσύνη 54. 186. 202. 216. 218.
 326. 330. 396. 414. 416. 450. 484.
 ταπείνωσις 22. 28. 54. 96. 284. 314. 320.
 334. 460. 472. 480.
 Ταράσιος 194. 196. 226. 270. 272. 274. 276.
 296.
 Τασκορδιουργοί 204.
 ταυτοπάθεια 18. 280.
 τεκνοποιία 88.
 τελειότης 300.
 τελείωσις 366. 396.
 Τεσσαρεσκαιδεκατίται 204.
 Τιθός 326. 334.
 τιμή 290. 356. 384. 458. 472.
 Τιμόθεος, μαθητής Θεοδώρου, 392.
 Τιμόθεος, μαθητής Παύλου, 114.
 τιμωρία 166. 324. 488.
 τρυφή 468.

Υ

ὑβρις 372. 392.
 υἱοθεσία 394.
 ὑπακοή 54. 70. 96. 298. 458.
 Ὑπάτιος 460. 462.
 Ὑπολιχνιώτης 320.
 ὑπομονή 14. 222. 374. 468.
 ὑπόστασις 206.

Φ

φαντασία 424.
 Φαραώ 354. 360.
 Φεβρωνία 372. 486.
 φθόνος 76. 316.
 φθορά 92. 430.
 φιλανθρωπία 32. 330. 402. 466.
 φιλαρχία 50. 332.

φιλία 476.
 φιλία πνευματική 54.
 Φίλιππος, ἀδελφός Ἡρώδη, 104. 136.
 Φίλιππος, διάκονος, 268.
 Φίλιππος, μοναχός, 246.
 φιλοθεΐα 112. 284.
 φιλονεικία 458.
 φιλοξενία 76.
 φιλοσαρκία 50.
 Φίλων, μοναχός, 246.
 Φινεές 244.
 Φλουβουτηνός 320.
 φόβος Θεοῦ 94. 192. 316. 318. 482.
 φρόνημα 368. 464. 482.
 φρόνημα θεῖον 290.
 φρόνημα ὀρθόδοξον 192.
 φρόνημα σαρκὸς 368.
 φρόνησις 72.
 Φύραιον 26.
 φύσις 376.
 φυσίωσις 458.
 φῶς ἀληθείας 248.
 Φωτεινουδίτης 320.
 φωτισμός 286.

X

Χάλεβ 302.
 χαρά 298. 318. 366. 374. 414. 438. 464. 466.
 468. 486.
 χαύνωσις 94.
 χειροτονία ἐν χρήμασι 272.
 Χερσών 230.
 χοροστασία ἀγγελική 54.
 Χριστιανισμός 434.
 Χριστομάχοι 308. 332. 406. 472.
 Χριστοφόρος 212.
 Χρυσόπολις 232.
 Χρυσόστομος 46. 114. 130. 134. 136. 160.
 200. 274. 292. 314. 378. 406. 426. 454.
 456.
 Χωρήβ 470.

Ψ

ψευδαπόστολοι 184.
 ψευδοδοξία 228.
 ψευδορκία 46.
 ψεῦδος 312. 428. 444. 446.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

			Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ			7
ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ			
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Α'	Πλάτωνι πνευματικῷ πατρί.	10
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Β'	Τῷ αὐτῷ.	16
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Γ'	Τῷ αὐτῷ.	22
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Δ'	Νικηφόρῳ ἡγουμένῳ.	32
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ε'	Στεφάνῳ ἀσηκρητίς.	34
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ζ'	Θεοκτίστη τῇ ἑαυτοῦ μητρί.	40
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ζ'	Εἰρήνῃ Βασιλίσση.	44
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Η'	Συμεῶν ἡγουμένῳ.	50
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Θ'	Γελασίῳ μαθητῇ.	54
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ι'	Νικολάῳ μαθητῇ.	56
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΑ'	Ἀναστασίῳ ἐπισκόπῳ Κνωσίας.	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΒ'	Θωμᾷ δισυπάτῳ.	70
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΓ'	Εἰς τὴν διακονίαν τῶν ἀπρονοήτων.	74
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΔ'	Ἰγνατίῳ ἡγουμένῳ.	78
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΕ'	Θεοδούλῳ Κιονίτῃ.	80
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΣ'	Νικηφόρῳ βασιλεῖ.	82
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΖ'	Ἰωάννῃ σπαθαρίῳ.	86
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΗ'	Σταυρακίῳ σπαθαρίῳ.	88
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΘ'	Πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ Ἀντισάρχου.	92
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Κ'	Πινουφίῳ καὶ Μάρῃ τέκνοις.	94
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΑ'	Συμεῶν μονάζοντι.	96
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΒ'	Τῷ αὐτῷ.	100
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΓ'	Τῷ αὐτῷ.	110
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΔ'	Θεοκτίστῳ Μαγίστρω.	112
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΕ'	Νικηφόρῳ πατριάρχῃ.	118
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΣ'	Συμεῶν ἡγουμένῳ.	124
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΖ'	Νικήτα πατρικίῳ.	126
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΗ'	Βασιλείῳ μονάζοντι.	132

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ'	Λέοντι ὀρφανοτρόφῳ.	142
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λ	Νικηφόρῳ πατριάρχῃ	144
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΑ'	Τοῖς ἐν Σακκουδίῳ ἀδελφοῖς	146
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΒ'	Νικολάῳ χαρτουλαρίῳ.	154
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΓ	Λέοντι, πάπα Ρώμης.	158
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ'	Τῷ αὐτῷ.	162
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ'	Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.	172
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΣ	Εὐπρεπιανῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.	176
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ'	Ἰωσήφ, ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.	186
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ'	Ἄρσενίῳ τέκνῳ.	190
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΘ'	Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ	196
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ'	Ναυκρατίῳ τέκνῳ.	202
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ'	Σιλουανῷ καὶ Εὐπρεπιανῷ τέκνοις.	212
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ'	Ἄννη μοναζούσῃ.	216
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'	Ἰωσήφ, ἀδελφῷ ἀρχιεπισκόπῳ.	220
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'	Σεργίῳ ὑπάτῳ.	226
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ'	Ναυκρατίῳ τέκνῳ.	228
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΣ	Ἄννη ἡγουμένη.	228
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ'	Ναυκρατίῳ τέκνῳ.	228
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ'	Ἄθασασίῳ τέκνῳ.	228
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ'	Ναυκρατίῳ τέκνῳ.	246
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν'	Τῷ αὐτῷ.	256
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ'	Τῷ αὐτῷ.	262
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΒ'	Φιλίππῳ Διακόνῳ.	268
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ'	Στεφάνῳ ἀναγνώστη καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.	270
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΔ'	Ἄννη ἡγουμένη.	276
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΕ'	Εἰρήνῃ πατρικίῳ.	278
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΣ	Ἄντωνίῳ ἡγουμένῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου.	280
	Πλάτωνι, οἰκείῳ πατρί.	284

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΖ'	Τῇ εἰκονομαχικῇ Συνόδῳ.	288
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'	Μονάζουσιν.	292
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'	Ἄγουμένῳ.	296
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'	Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας ἐπισκόπῳ.	296
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'	Ναυκρατίῳ τέκνῳ.	298

ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ζ	Πρεσβυτέρῳ ὑπογράψαντι.	302
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ζ'	Ἰωάννη τέκνω.	304
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Η'	Πάσαις ταῖς ἀδελφότησιν.	306
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Θ'	Ἰωσήφ, ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.	318
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Ι'	Ναυκρατίῳ τέκνω.	322
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΑ'	Τῷ αὐτῷ.	326
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΒ'	Πασχαλίῳ πάπα Ρώμης.	334
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΓ'	Τῷ αὐτῷ.	338
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΔ'	Πάπα Ἀλεξανδρείας.	342
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΕ'	Τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων.	346
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΖ	Εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου Σάβα.	352
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΖ'	Χαρίτωνι, καθηγεμόνι Μεγίστης Λαύρας.	358
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΗ'	Νικηφόρῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ.	364
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΙΘ'	Μοναζούσαις.	366
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Κ'	Μακαρίῳ ἡγουμένῳ.	370
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΑ'	Τοῖς ἐν διαφόροις φυλακαῖς τηρουμένοις.	372
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΒ'	Τοῖς ἀποῦσιν ἀδελφοῖς.	380
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΓ'	Ἠγουμένῳ.	382
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΔ'	Ἰγνατίῳ τέκνω.	386
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΕ'	Πέτρῳ Νικαίας.	388
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΣ	Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας.	390
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΖ'	Τιμοθέῳ τέκνω.	392
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΗ'	Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.	394
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΚΘ'	Μεγαλῷ καὶ Μαρκᾷ μοναζούσαις.	396
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Λ	Συμεὼν μονάζοντι.	398
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΑ'	Ἰωσήφ, ἀσελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.	400
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΒ'	Θελελαίῳ τέκνω.	404
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Λ Γ	Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστόν.	406
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΔ'	Ναυκρατίῳ τέκνω.	408
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΕ'	Ἐπιφανίῳ τέκνω.	412
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΣ	Ναυκρατίῳ τέκνω.	414
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΖ'	Τοῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν.	428
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΗ'	Τοῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν.	438
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	ΛΘ'	Ἀθανασίῳ τέκνω.	442
ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Μ'	Ναυκρατίῳ τέκνω.	448

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ'	Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου.	450
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ'	Θαλελαίῳ τέκνῳ.	452
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'	Ἐγκλείστῃ.	456
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'	Συμεῶν τέκνῳ.	460
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ'	Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.	462
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΣ'	Ἀρκαδίῳ μοναχῷ.	464
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ'	Ἡγουμένῳ.	464
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ'	Τοῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν.	466
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ'	Τοῖς διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις πνευματικοῖς ἀγίοις πατράσιν.	470
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν'	Λουκιανῷ τέκνῳ.	478
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ'	Ἀλβενέκῃ πρωτοσπαθαρίᾳ.	478
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΒ'	Μαρίᾳ μοναζούσῃ.	482
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ'	Μοναζούσῃ.	482
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΔ'	Βασιλείῳ πατρικίῳ.	484
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΕ'	Γρηγορᾷ λαϊκῷ.	488

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	491
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	497

*Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη*

Έκτύπωση ΞΟφσετ: «G RAFO» Α. Ε – Τηλ. 281 188 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Λαχανά 17, Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)